Pohjois-Suomi
Aluehallintovirasto
Ympäristöluvat

PÄÄTÖS
Nro 97/2024
Dnro PSAVI/932/2017
29.7.2024

ASIA	Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi
HAKIJA	Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut

”Aluehallintoviraston ratkaisu” alkaa päätöksen sivulta 811.

Asiakirjasta on poistettu henkilötietoja ja/ tai salassa pidettäviä tietoja

SISÄLLYSLUETTELO

HAKEMUS JA ASIAN VIREILLETULO ... 6
HAKEMUKSEN PERUSTE JA LUPAVIRANOMAISEN TOIMIVALTA ... 6
HANKETTA KOSKEVAT LUVAT, PÄÄTÖKSET JA ALUEEN KAAVOITUSTILANNE ... 6
Luvat ja päätökset ... 6
Kalatalousvelvoitetta ja -maksuja koskevat päätökset ... 6
Rakennusvirtaamien nostoa koskevat päätökset ja niissä määrätyt kalatalousmaksut ... 11
Päätökset kalastukselle aiheutuvien vahinkojen korvaamisesta ... 11
Voimalaitosten rakentamisluvat ... 12
Isohaaran kalatiet ... 13
Muut asiaa koskevat päätökset ... 13
HISTORIA JA KALATALOUSVELVOITTEIDEN AIEMMAT VAIHEET ... 14
Luonnontilainen Kemijoki ... 14
Voimalaitokset, niiden rakentaminen ja rakennusvirtaamien nostot ... 14
Kalatalousvelvoite ja korvaukset ... 18
Kalatalousviranomaisen hakemukset ... 18
Vesioikeuden kalatalousvelvoitetta koskevat päätökset ja KHO:n ratkaisut ... 19
Kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvaukset ... 22
Ounasjoen erityissuojelulaki ja koskiensuojelulaki ... 23
Uitto ja sen päättyminen Kemijoella ... 24
Kemijoen kalatiet ... 25
Kalanhoitovelvoitteen nykytilanne ... 26
Vesistöalueella tehdyt kunnostukset ... 27
HAKEMUKSEN SISÄLTÖ ... 27
Hakemuksen tarkoitus ja yleiskuvaus ... 27
Kalatalousvelvoitteen muutosta puoltavat tekijät ... 30
Olosuhteiden olennainen muutos ... 30
Lohen poikastuotantoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ja muuttuminen ... 31
Luonnon monimuotoisuutta ja kalakantojen hoitoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ja muuttuminen ... 32
Kemijoen uiton päättyminen sekä vesistöalueella tehdyt suojelutoimet ja elinympäristökunnostukset ... 34
Istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tieto ... 35
Kansainväliset ja kansalliset säädökset ja ohjelmat ... 37
Nykyisin tiedossa olevien kalatieratkaisujen sekä erilaisten tukitoimenpiteiden käyttömahdollisuudet ... 40
Vesistötiedot ... 44
Vesistön yleiskuvaus ... 44
Vedenlaatu ja vedenlaadun muutokset ... 45
Vesienhoitosuunnitelma ... 47
Kalasto ja kalastus ... 48
Kemijoen merialueen istutukset ... 49
Kemijoen merialueen kalastus ja saaliit ... 52
Jokialueen istutukset ... 58
Jokialueen kalastus ja saaliit ... 60
Esitys lupaehtojen muuttamiseksi ... 67
Esitys kalatalousvelvoitteiksi ... 67
Perusteet velvoitteen asettamiselle ... 72

Vaelluskalakantojen hoito kalatalousvelvoitteella ... 77
Hakijan arvio kalateille vaihtoehtoisten muiden mahdollisten teknisten ratkaisujen toteutettavuudesta ... 82
Hankkeen vaikutukset ... 84
Vaikutukset ympäristöön ... 84
Yhteiskunnalliset vaikutukset ... 85
Vaikutukset voimalaitoksiin ja voimalaitoslupien haltijoihin ... 86
Hankkeen hyödyt ja menetykset sekä arviot vahingoista ... 86
Hyödyt ... 86
Menetykset ja arvio vahingoista ... 87
Korvaukset ... 88
HAKEMUKSEN KÄSITTELY ... 90
Kirjelmät ... 90
Kemijoki Oy:n kirjelmä 18.5.2017 ... 90
Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy prosessikirjelmä 18.10.2017 ... 91
Hakijan vastaus kirjelmiin ... 103
Kemijoki Oy:n kirjelmä 19.12.2018 ... 104
Kemijoki Oy:n kirjelmä 28.1.2019 ... 105
Neuvottelu ... 110
Hakemuksen täydennykset ... 110
Nähtävillä olon jälkeen saapuneet täydennykset ... 111
Hakemuksesta tiedottaminen ... 111
Lausunnot ... 112
Muistutukset ja mielipiteet ... 129
Hakijan selitys ... 129
1. Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset ... 129
2. Asiaselitykset Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksiin ... 130
3. Muut asiaselitykset ... 215
4. Selitykset lausuntoihin ... 233
5. Selitykset muistutuksiin ... 236
6. Selitykset mielipiteisiin ... 246
Selityksen liitteet ... 253
Suomen ympäristökeskuksen lausunto ... 254
Hakijan selitys ja selityksen täydennys ... 257
PVO-Vesivoima Oy:n vastaselitys ... 259
2. Kalatalousvelvoitetta koskeva lainsäädäntö on kokonaisuus ... 259
3. Lainvoimaisen kalatalousvelvoitteen muuttamisen edellytykset eivät täyty ... 264
4. Vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla ei voida asettaa uusia lupamääräyksiä tai tarkistaa lainvoimaista lupaa muilta osin kuin kalatalousvelvoitteiden osalta ... 285
5. Hakemus ei täytä lainsäädännön vaatimuksia ja perustuu virheellisiin tietoihin ... 297
6. Tarkistamista koskevat rajoitukset estävät kalatalousvelvoitteisiin puuttumisen ... 331
7. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen hakemuksessa esitetysti ei ole mahdollista ... 362
8. SYKEn lausunto ... 388
9. Lopuksi ... 391
Vastaselityksen liitteet ... 393
Kemijoki Oy:n vastaselitys ... 394
2. Vaatimukset ... 394
5. Vastaselitys Hakijan asiaselityksiin KEJO:n Muistutuksessa esitetyn johdosta ... 394
6. Teemakohtaiset vastaselitykset ... 482
7. Vastaselitys SYKE:n lausuntoon ... 500

8. Vastaselitykset Hakijan asiaselityksiin koskien annettuja lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä ... 504
9. Lopuksi ... 528
Vastaselityksen liitteet ... 528
Hakijan vastaselitys ... 529
1. Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset ... 529
2. Vastaselitykset ... 530
3. Teemakohtaiset vastaselitykset ... 585
4. Vastaselitykset koskien lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä ... 591
Vastaselityksen liitteet ... 592
PVO-Vesivoima Oy:n vastine ja vastaselitys ... 592
2. Vastine annettuihin lausuntoihin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 4 ... 593
3. Vastine annettuihin muistutuksiin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 5 ... 615
4. Vastine annettuihin mielipiteisiin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 6 ... 651
5. Lopuksi ... 686
3. Hakemuksen mukaisen hankkeen luonne ja asiaan sovellettavat säännökset ... 687
4. Kalatalousvelvoitteita koskeva päätös ja näihin kohdistuva oikeusvoimavaikutus ... 696
5. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen lakiperusteista ... 701
6. Hyötyjen ja haittojen arviointi ... 707
7. Kalataloudellisista perusteista ja hakemuksen vaatimuksista ... 716
8. Teemakohtaiset vastaselitykset ... 727
9. Lopuksi ... 730
Vastaselityksen liitteet ... 730
Kemijoki Oy:n vastaselitys ... 731
3. Vaatimukset ... 731
4. Vastaselitys Hakijan vastaselityksiin ... 731
5. Teemakohtaiset vastaselitykset ... 784
6. Vastaselitykset Hakijan vastaselityksiin koskien lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä ... 789
Vastaselityksen liitteet ... 790
Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy kommentit ... 790
2. Kommentit Lapin ELY-keskuksen Täydennykseen ... 790
3. Vesivoiman ja erityisesti sähköjärjestelmän säädön yhteiskunnallinen merkitys ... 792
4. EIS:n 6 artiklan määräysten merkityksestä ... 795
Kemijoki Oy:n lisäkirjelmä 25.4.2024 ... 796
2. Päivitetty vahinkoarvio ... 796
3. Smolttikerroin ja vaatimus lisäselvityksen hankkimisesta ... 796
4. Lisäselvitys smolttituotannosta ... 797
5. Ilmastonmuutoksen torjunta ja sen kasvanut merkitys nyt vireillä olevassa asiassa ... 800
PVO-Vesivoima Oy:n lisäkirjelmä 26.4.2024 ... 802
1 Vuonna 2020 toimitetun Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista yhtiölle tehtyjen laskelmien päivittäminen ... 802
2 Smolttikerroin ja vaatimus lisäselvityksen hankkimisesta ... 804
3 Lisäselvitys smolttituotannosta ... 805
4 Ilmastonmuutoksen torjunta ja sen kasvanut merkitys nyt vireillä olevassa asiassa ... 808
MERKINTÄ ... 810
ALUEHALLINTOVIRASTON RATKAISU ... 811
Käsittelyratkaisu ... 811
Pääasiaratkaisu ... 811
Hyväksytyt vaatimukset ... 811
Hylätyt vaatimukset ... 811

Määräykset ... 813
KÄSITTELYRATKAISUN PERUSTELUT ... 816
PÄÄASIARATKAISUN PERUSTELUT ... 817
Sovelletut oikeusohjeet ja niiden perustelut ... 817
Kalatalousvelvoite ja kalatalousmaksu ... 817
Kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttaminen ... 824
Hakemuksen lähtötilanne ja voimassa olevat kalatalousvelvoitteet ... 825
Olosuhteiden olennainen muutos ... 829
Olosuhteiden olennaisesta muutoksesta saatu selvitys ... 829
Aluehallintoviraston ratkaisu olosuhteiden olennaisesta muutoksesta ... 835
Kalatalousvelvoitteen muuttaminen ... 842
Voimalaitosrakentamisesta johtuvista kalataloudellisista menetyksistä ja kompensaatiotarpeesta saatu selvitys ... 842
Velvoitteen muuttamisen perusteista saatu selvitys ... 846
Haettu muutos ja vaatimuksista saatu selvitys ... 847
Kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheutuvista kustannuksista saatu selvitys ... 854
Yleisestä ja yksityisestä edusta saatu selvitys ... 860
Aluehallintoviraston ratkaisu ... 861
Hakemuksen osittaisen hylkäämisen perustelut ... 873
Määräysten perustelut ... 880
LAUSUNTOIHIN JA MUISTUTUKSIIN VASTAAMINEN ... 886
PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n prosessiväitteet ... 886
Lausunnot ... 888
PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksessa esitetyt vaatimukset ... 890
Kemijoki Oy:n muistutuksessa esitetyt vaatimukset ... 891
Muut muistutukset ja mielipiteet ... 892
PÄÄTÖKSEN VOIMASSAOLO ... 904
Päätöksen voimassaolo ... 904
Korvattava päätös ... 904
SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET ... 904
KÄSITTELYMAKSU JA SEN MÄÄRÄYTYMINEN ... 904
PÄÄTÖKSESTÄ TIEDOTTAMINEN ... 905
MUUTOKSENHAKU ... 906

HAKEMUS JA ASIAN VIREILLETULO

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut (jäljempänä hakija) on 23.3.2017 aluehallintovirastossa vireille panemassaan ja myöhemmin täydentämässään hakemuksessa pyytänyt PVO-Vesivoima Oy:n (jäljempänä myös luvanhaltija tai toiminnanharjoittaja) Kemijoen Isohaaran ja Kemijoki Oy:n (jäljempänä myös luvanhaltija tai toiminnanharjoittaja) Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Hakemuksen lähtökohtana on vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos.

HAKEMUKSEN PERUSTE JA LUPAVIRANOMAISEN TOIMIVALTA

Vesilain 3 luvun 22 § 1 momentti, 1 luvun 7 §:n 1 momentti ja 19 luvun 10 §.

HANKETTA KOSKEVAT LUVAT, PÄÄTÖKSET JA ALUEEN KAAVOITUSTILANNE

Luvat ja päätökset

Kalatalousvelvoitetta ja -maksuja koskevat päätökset

Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten voimassa olevat kalatalousvelvoitteet perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden päätökseen nro 78/79/II (28.12.1979) ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen nro 8620/80 (30.5.1980).

Pohjois-Suomen vesioikeus (PSVEO) on 28.12.1979 antanut päätöksen nro 78/79/II koskien kalakannan säilyttämistä tarkoittavien velvoitteiden määräämistä Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten rakentamisen johdosta. Voimalaitoksista yksi, Isohaaran laitos, on Pohjolan Voima Oy:n omistuksessa ja loput kahdeksan Kemijoki Oy:n omistuksessa. Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä todetaan, että Kemijoen merellisen vaikutusalueen kalakanta voitiin säilyttää asianmukaisilla toimenpiteillä sellaisella tasolla, että se tuotoltaan vastasi rakentamista edeltäneen ajan kalakannan tuottoa. Samoin Kemijoen jokialueen kalakanta voitiin istutuksin sekä muilla tarkoituksenmukaisilla hoitotoimenpiteillä saada paikallisten kalojen sekä merellisen vaellussiian ja meritaimenen osalta sellaiselle tasolle, että sen tuotto vastaisi luonnontilaista tuottoa sanotulla jokialueella. Sen sijaan jokialueen osuutta luonnontilaa vastaavasta merilohituotosta ei vesioikeuden mukaan voitu palauttaa jokialueelle

määrättävillä ”nykyisin tiedossa” olevilla hoitotoimenpiteillä. Vesioikeus hylkäsi kalateiden rakentamista koskevat vaatimukset, koska kalateiden rakentamismääräyksille ei katsottu olleen perusteita huomioiden lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäinen sijainti jokisuusta ja voimalaitosten määrä ennen Ounasjoen haaraa.

Vesioikeus katsoi lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueen laajuudeksi noin 4 000 ha ja sen arvioinnissa oli otettu huomioon aiemmin saadut selvitykset, Kemijoki Oy:n vuonna 1978 suorittaminen poikastuotantoalueiden tutkimusten tulokset sekä selvitys Tornionjoen tuotantoalueita koskevista tutkimuksista.

Kemijoen lohi- ja meritaimenkannan vaelluspoikatuotannoksi katsottiin vesioikeudessa noin 10 % suuruinen jokivaelluksen aikainen vaellustappio huomioon ottaen keskimäärin vuosittain 135 vaelluspoikasta tuotantoalueen hehtaarilta. Yhteensä mereen vaeltaneiden lohen ja meritaimenen poikasten määränä pidettiin 540 000 kpl vuodessa.

Vesioikeuden mukaan voimalaitosten aiheuttamasta vaelluspoikastuotannon menetyksestä oli vähennettävä uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuus, minkä katsottiin olevan 10 % poikastuottokyvystä. Meritaimenten osuudeksi katsottiin 15 % vaelluspoikastuotannosta. Lisäksi luonnonpoikasista saatua saalista vastaavan saaliin varmistaminen edellyttäisi 1,6-kertaisen laitospoikasten määrän istuttamista luonnonpoikasiin verrattuna.

Merialueen istutusvelvoitetta määrättäessä vesioikeus vähensi suoritettavien istutusten kokonaismäärästä (lohi 661 000 kpl ja meritaimen 117 000 kpl) jokialueen tuoton osuuden, jonka katsottiin olleen lohella 7 % (perusteena Toivosen 1974b lausunto) ja meritaimenella 25 %. Merialueelle istutettavien kalojen määräksi jäi siten 615 000 lohen (vähintään 14 cm) ja 90 000 (vähintään 18 cm) meritaimenen vaelluspoikasta. Sisävesialueelle oikeus ei määrännyt lohen osalta toimenpiteitä, mutta meritaimenen menetetty tuotto katsottiin voitavan palauttaa käyttämällä istutuksissa sisävesialueen taimenen tai muiden lohensukuisten poikasia. Sisävesialueen tuoton osuus oli 30 000 poikasta, mutta koska istukkaina käytettäisiin muita lohensukuisia kaloja, joiden saalistuotto olisi meritaimenta pienempi, määrättiin istutusmääräksi kaksi kertaa enemmän poikasia. Siten velvoitteeksi tuli istuttaa 60 000 vaellusikäistä ja -kokoista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten kalojen poikasta.

Vaellussiian osalta vesioikeuden päätös perustui toimitusinsinööri Linnan 23.9.1974 muistutusten johdosta antamaan lausuntoon, jonka mukaan saalistilastojen perusteella Kemijoen menetetyn vaellussiian tuoton korvaaminen edellyttäisi 5,2 miljoonan yksikesäisen vaellussiian poikasen istuttamista. Merialueen istutusmäärään pääsemiseksi tästä vähennettiin jokialueen tuoton osuus, jonka katsottiin olleen 40 %. Siten merialueelle istutettavaksi jäi 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Loput 2,1 miljoonaa siianpoikasta määrättiin istutettavaksi sisävesialueelle.

Nahkiaisen osalta vesioikeus katsoi, että Kemijoen nahkiaiskanta voitiin pitää entisen suuruisena siirtämällä 100 000 nahkiaista Isohaaran yläpuoliselle jokiosuudelle. Myös paikalliskalan osalta vesioikeus katsoi,

että arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille oli aiheutunut vahinkoa pääuoman rakennetulla osuudella Perämerestä Kemijärveen. Vesipinta-alan suurentuminen oli osittain korvannut kalakantojen heikentymistä, mutta ei kuitenkaan kokonaan. Tästä syystä sisävesisiikojen istutusmäärää lisättiin 10 %:lla ja istutettavaksi määrättiin yhteensä 200 000 kpl siian ja harjuksen yksikesäistä poikasta. Tämän katsottiin olevan riittävä virtakutuiselle paikalliskalalle aiheutuneen vahingon hyvittämiseen.

Voimalaitosten omistajille määrättiin myös tarkkailuvelvoite. Kalakannan hoito- ja tarkkailusuunnitelmat tuli hyväksyttää maa- ja metsätalousministeriössä ja tarkkailutulokset tuli antaa tiedoksi vuosittain. Mikäli tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antoivat aihetta, voitaisiin määrättyä istutusvelvoitetta muuttaa kalalajien tai niiden koon ja määrän suhteen yhtiöiden ja ministeriön keskenään sopimalla tavalla, huolehtien kuitenkin siitä, ettei velvoitteiden rahallinen arvo heikkenisi.

Vesioikeuden päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Korkein hallinto-oikeus (KHO) on 30.5.1980 antamassaan päätöksessä nro 2860/80 katsonut, ettei ole syytä muuttaa vesioikeuden päätöstä muulla tavoin kuin siirtämällä lohen istutusvelvoitteen toimeenpanon aloitusta yhdellä vuodella ja lisäämällä tarkkailukustannuksia 100 000 markalla. Muutokset koskivat lupamääräyksiä 4) ja 6).

Voimassa olevat lupamääräykset kuuluvat seuraavasti:

1) Pohjolan Voima Oy:n ja Kemijoki Oy:n on Kemijoen merellisen vaikutusalueen kalakannan säilyttämiseksi istutettava mereen Kemijoen suualueelle vuosittain kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 615 000 vaellusikäistä, vähintään 14 cm:n pituista lohen poikasta ja 90 000 vaellusikäistä, vähintään 18 cm:n pituista meritaimenen poikasta ja 3 100 000 1-kesäistä merellisen vaellussiian poikasta.

2) Yhtiöiden on vuosittain kolmen vuoden keskiarvona istutettava Kemijoen vesistöön katselmustoimituksessa selvitetylle vaelluskalojen leviämisalueelle 60 000 vaellusikäistä, vähintään 14 cm:n pituista järvitaimenen poikasta tai muiden lohensukuisten sisävesikalojen poikasta sekä 2 100 000 1-kesäistä sisävesisiian poikasta sekä paikallisten virtakutuisten sisävesi kalojen vahinkoalueelle yhteensä 200 000 siian ja harjuksen 1-kesäistä poikasta.

3) Nahkiaiskannan säilyttämiseksi tulee yhtiöiden siirtää vuosittain 100 000 nahkiaista Isohaaran voimalaitoksen yläpuolelle maa- ja metsätalousministeriön kanssa lähemmin sovittaville alueille.

4) Istutustoimenpiteet on suoritettava maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmasta on ennen sen hyväksymistä kuultava niitä jako- ja kalastuskuntia, joiden etua tai oikeutta toimenpiteet koskevat. Mikäli lohi- ja meritaimenistutuksiin käytetään muualla kuin Kemijoen vesistöalueella kasvatettuja poikasia, suunnitelman tulee sisältää tarpeelliset toimenpiteet, joilla riittävän tehokkaasti varmistetaan istukkaiden leimautuminen Kemijoen veteen. Istutustoimenpiteet on suoritettava täysimääräi-

senä ensimmäisen kerran sinä kolmivuotiskautena, joka alkaa kolmantena vuotena, lohen osalta kuitenkin neljäntenä vuotena, sen kalenterivuoden päättymisestä lukien, jolloin tämä päätös on saanut lainvoiman. Merellisen vaellussiian, sisävesisiian ja harjuksen istutuksiin sekä nahkiaisen siirtoon on kuitenkin ryhdyttävä jo ensimmäisenä tämän päätöksen lainvoimaiseksi tuloa seuraavana syksynä.

5) Edellä 1)–2) -kohdissa määrätyistä istutustoimenpiteistä ovat vastuussa kysymyksessä olevat voimalaitokset, kun otetaan huomioon niiden sijainti Kemijoen vesistössä ja niiden vaikutus mainitun vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan siten, että velvoitteista vastaavat Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitos 17 sekä Kemijoki Oy:n laitoksista Taivalkosken voimalaitos 13, Ossauskosken voimalaitos 15, Petäjäskosken voimalaitos 17, Valajaskosken voimalaitos 14, Vanttauskosken voimalaitos 9, Pirttikosken voimalaitos 8, Seitakorvan voimalaitos 6 ja Permantokosken voimalaitos 1 prosentilla.

6) Pohjolan Voima Oy:n ja Kemijoki Oy:n on tarkkailtava istutustoimenpiteitä maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Tarkkailuun ovat yhtiöt velvolliset käyttämään yhteensä enintään kolmesataatuhatta 300 000 markkaa vuodessa, joka jakautuu yhtiöiden kesken, jos ne eivät toisin sovi, siten, että Pohjolan Voima Oy maksaa kustannuksista 17 % ja Kemijoki Oy 83 %.

Kalakannan hoito- ja tarkkailusuunnitelma tulee esittää hyvissä ajoin ennen istutusten aloittamista maa- ja metsätalousministeriön hyväksyttäväksi. Mikäli ministeriö ei hyväksy näitä suunnitelmia, tulee yhtiöiden saattaa asia tältä osin erikseen vesioikeuden ratkaistavaksi.

Tarkkailutuloksista yhtiöiden tulee antaa vuosittain tieto maa- ja metsätalousministeriölle ja vesihallitukselle sekä pyydettäessä niille jako- ja kalastuskunnille, joiden etua istutustoimenpiteet saattavat koskea. Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan tässä päätöksessä määrättyä istutusvelvoitetta ja edellä mainittua hoitosuunnitelmaa muuttaa istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän suhteen yhtiöiden ja ministeriön keskenään sopimalla tavalla, huolehtien kuitenkin siitä, ettei velvoitteiden rahallinen arvo siitä heikkene. Samoin voidaan tarkkailusuunnitelmaa myöhemmin muuttaa, mikäli se toimenpiteiden jatkuessa osoittautuu tarkoituksenmukaiseksi. Ennen kuin muutoksista sovitaan, niistä on kuultava edellä mainittuja jako- ja kalastuskuntia. Mikäli muutoksista ei yhtiöiden ja ministeriön kesken päästä yksimielisyyteen, asia voidaan saattaa erikseen vesioikeuden ratkaistavaksi.

Edellä tarkoitettujen suunnitelmien hyväksymistä tai muuttamista sekä istutusvelvoitteen muuttamista koskevan asian voi asianomainen jakokunta tai kalastuskunta, milloin tarpeelliseksi katsoo sen kalavesien hoidon kannalta tarpeelliseksi, saattaa hakemuksella vesioikeuden ratkaistavaksi.

Edellä mainittuihin hoito- ja tarkkailutoimenpiteisiin on ryhdyttävä edellä sanotussa ajassa ja niitä on jatkettava yhtiöiden laatimien tämän lupaehtojen 6) kohdan toisessa kappaleessa tarkoitettujen suunnitelmien mukaisesti siihen saakka, kunnes suunnitelmille on saatu maa- ja metsätalousministeriön hyväksyminen, taikka, jos asia on saatettu vesioikeuden käsiteltäväksi, vesioikeus on asian ratkaissut.

7) Nahkiaisen ylisiirtokustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.

8) Maa- ja metsätalousministeriön tulee huolehtia siitä, että yhtiöt saavat niin halutessaan käyttöönsä velvoitevaroilla rakennetut luonnonravintolammikot ja Lautiosaaren kalanviljelylaitoksen tai poikastuotannoltaan niitä vastaavat lammikot ja muut kalanviljelytilat.

9) Tämän päätöksen saatua lainvoiman vapautuvat Pohjolan Voima Oy ja Kemijoki Oy maksamasta niitä kalakannan säilyttämiseen käytettäväksi tarkoitettuja vuosittaisia maksuja, jotka niille on määrätty Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitokselle vesioikeuden 18.9.1964 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 21.101966 tältä osin pysyttämällä päätöksellä ja Kemijoki Oy:n Taivalkosken voimalaitokselle vesioikeuden 20.6.1972 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 14.2.1974 tältä osin pysyttämällä päätöksellä, Ossauskosken voimalaitokselle vesioikeuden 19.10.1976 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 22.9.1977 tältä osin pysyttämällä päätöksellä, Petäjäskosken voimalaitokselle vesioikeuden 22.1.1969 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 11.12.1969 osittain muuttamalla päätöksellä, Valajaskosken voimalaitokselle vesioikeuden 15.11.1963 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 9.5.1964 tältä osin pysyttämällä päätöksellä, Vanttauskosken voimalaitokselle vesioikeuden 20.2.1965 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 8.6.1967 tältä osin pysyttämällä päätöksellä, Pirttikosken voimalaitokselle vesioikeuden 28.6.1961 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 27.3.1962 tältä osin pysyttämällä päätöksellä, Seitakorvan voimalaitokselle vesioikeuden 17.11.1975 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 3.2.1977 tältä osin pysyttämällä päätöksellä ja Permantokosken voimalaitokselle vesioikeuden 19.11.1969 antamalla, korkeimman hallinto-oikeuden 22.4.1971 tältä osin pysyttämällä päätöksellä.

Vesioikeus tällä päätöksellä kumoaa edellä selostettujen lainvoimaisten lupapäätösten alussa mainitut, kalakantojen hoitoon käytettäviä maksuja koskevat lupaehdot. Vesioikeus kuitenkin määrää, että kumotuissa lupaehdoissa mainittuja maksuja tulee suorittaa vielä kahtena tämän päätöksen lainvoimaiseksi tuloa seuraavana kalenterivuotena.

Rakennusvirtaamien nostoa koskevat päätökset ja niissä määrätyt kalatalousmaksut

Osa nykyisin voimassa olevista Kemijoen voimalaitosten kalatalousmaksuista perustuu voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoa koskeviin lupapäätöksiin ja niissä määrättyihin kalatalousmaksuihin. Kemijoen voimalaitosten peruskorjausten yhteydessä on tehty tehonnostoja, jotka ovat parantaneet voimalaitosten hyötysuhdetta ja kasvattaneet niiden kannattavuutta.

Seuraavissa voimalaitosten tehonnostoja koskevissa päätöksissä on määrätty kalatalousmaksuja:

- Taivalkosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 33/99/2 (12.7.1999) 20 000 mk
- Ossauskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1 (2.5.2007), Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 (22.12.2008) ja KHO:n päätös nro 2010:23 (28.4.2010/917) 5 000 €
- Petäjäskosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 67/96/2 (19.12.1996) 20 000 mk, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1 (16.8.2005) 1 100 €
- Valajaskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1 (14.7.2000) 7 000 €
- Pirttikosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1 (29.12.2008) 1 500 €
- Seitakorvan voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 13/98/2 (22.4.1998) 30 000 mk, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2 (5.4.2013) 6 560 €

Päätökset kalastukselle aiheutuvien vahinkojen korvaamisesta

Kemijoen voimalaitosten rakentamisesta kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvausasia käsiteltiin oikeudessa erikseen omana asianaan.

Isohaaran lopullista rakennuslupaa koskeva asia palautettiin kalastuksen, kalansaaliiden ja kalastusvälineiden korvaamisen osalta 21.10.1966 KHO:sta vesioikeudelle uudelleen käsiteltäväksi. Asiassa toimitettiin vesioikeuden määräyksestä täydentävä katselmus vuosina 1968–1975 ja vesioikeus antoi uuden päätöksen (nro 50/77/II) 9.12.1977.

Vesioikeuden päätöksestä valitettiin vesiylioikeuteen, jonka päätös (nro 33/1982) annettiin 9.6.1982. Päätöksessä katsottiin, ettei lohen ja meritaimenen kalastusoikeus kuulunut vesialueiden omistukseen vaan pääosin valtiolle kalastusregaalin perusteella, poikkeuksena Hervanputaan lohipadon, väylän padon, Kaakamon lohipatoyhtymän ja Laivaniemen tynnyrikunnan itsenäiset, valtion oikeudesta riippumattomat kalastusoikeudet. Vesiylioikeus määräsi asiassa kertakaikkisen korvauksen.

Vesiylioikeuden päätöksestä valitettiin korkeimpaan oikeuteen, joka päätöksessä nro 2231, 16.6.1983 kumosi Kemijoki Oy:n korvausvelvollisuuden ja asia palautettiin tältä osin vesiylioikeuteen. Vesiylioikeuden

päätöksessä 5.6.1984 katsottiin, että myöskään Pohjolan Voima Oy ei ollut vastuullinen Kemijoki Oy:n aiemmin maksettavaksi tuomituista korvauksista. KHO ei myöntänyt enää valituslupaa, joten vesiylioikeuden päätös jäi pysyväksi.

Voimalaitosten rakentamisluvat

1930- ja 1940-luvuilla säädetyt käsittelylaki ja poikkeuslait mahdollistivat voimalaitosten rakentamistöiden aloittamisen ilman katselmusmenettelyä. Isohaaran rakentamistyöt aloitettiin ilman katselmusmenettelyä jo vuonna 1945, kun väliaikaista lupaa oli haettu ja hakemus oli määrätty vesistötoimikunnan (Vt) käsiteltäväksi. Isohaaran ensimmäinen väliaikainen rakennuslupa myönnettiin vuonna 1947 (Vt 23.7.1947, nro 21/1947) ja toinen vuonna 1949 (Vt 2.4.1949, nro 13/1949).

Isohaaran lisäksi myös Petäjäskosken, Valajaskosken, Seitakorvan, Ossauskosken, Pirttikosken ja Permantokosken ennen vanhan vesilain (VVL, 264/1961) voimaantuloa aloitetut voimalaitoshankkeet perustuivat Vt:n päätöksiin ja käynnistyivät väliaikaisin luvin tai jopa ennen niiden myöntämistä. Niitä koskevat seuraavat vesistötoimikunnan päätökset:

- Petäjäskoski Vt 21.5.1955 nro 23/1955, Valajaskoski Vt 5.7.1958 nro 23/1958, Seitakorva Vt 30.12.1960 nro 54/1960 ja Ossauskoski Vt 24.10.1961 nro 67/1961
- Petäjäskoski Vt 9.8.1956 nro 26/1956, Ossauskoski Vt 31.3.1962 nro 38/1962 ja Seitakorva Vt 30.3.1962 nro 32/1962
- Pirttikoski Vt 22.3.1958 nro 12/1958 ja Permantokoski Vt 23.12,1960 nro 45/1960.

Pirttikosken voimalaitos sai lopullisen luvan vesioikeuslain (VOL) säännösten nojalla vuonna 1961 (Vt 28.6.1961, 28/1961). Lopulliset rakennusluvat muille Kemijoen laitoksille myönnettiin vesilain voimaantulon jälkeen. Kemijoen voimalaitosten lopulliset rakennusluvat:

- Isohaara: VEO:n päätös 18.9.1964 nro 56/64/I. KHO:n päätös 21.10.1966.
- Taivalkoski: VEO:n päätös 20.6.1972 nro 51/72/I. KHO:n päätös 14.2.1974.
- Ossauskoski: VEO:n päätös 19.10.1976 nro 100/76/I
- Petäjäskoski: VEO:n päätös 22.01.1969 nro 4/69/II. KHO:n päätös 11.12.1969.
- Valajaskoski: VEO:n päätös 15.11.1963 nro 80/63/I. KHO:n päätös 9.5.1964.
- Vanttauskoski: VEO:n päätös 20.2.1965 nro 6/65/I. KHO:n päätös 8.6.1967.
- Seitakorva: VEO:n päätös 17.11.1975 nro 68/75/I.
- Permantokoski: VEO:n päätös 24.2.1968 nro 16/68/I. KHO:n päätös 21.2.1969. VEO:n päätös 19.11.1969 nro 61/69/I: Rakennuslupa Kemijoki Oy:lle. KHO:n päätös 22.4.1971.

Kemijoen voimalaitosten peruskorjausten yhteydessä on laitoksilla tehty laitosten tehoa kasvattavia rakennusvirtaamien nostoja. Kyseiset päätökset on listattu yllä otsikon ”Rakennusvirtaamien nostoa koskevat päätökset ja niissä määrätyt kalatalousmaksut” alle.

Kemijoen voimalaitosten (meri–Kemijärvi) ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksen lupaehtojen mukaiset vedenkorkeutta, juoksutusta ja virtaamia koskevat määräykset on esitetty alla olevassa taulukossa.

Voimalaitos	**Padotuskorkeus NN + m**	**Padotuskorkeus NN + m**	**Rakennusvirtaama m³/s**
	Ylin	**Alin**	
Isohaara	12		1 150
Taivalkoski	27		1 110
Ossauskoski	42		1 080
Petäjäskoski	62,5		1 050
Valajaskoski	74		1 050
Permantokoski	99	97	67
Vanttauskoski	99		650
Pirttikoski	125		700
Seitakorva	149	142	700

Seitakorva toimii Kemijärven säännöstelypatona. Sille on määritelty luvassa sekä säännöstelyn alaraja että yläraja (NN + m). Muille Kemijoen pääuoman vesivoimalaitoksille välillä meri-Kemijärvi on määritelty lupamääräyksissä ainoastaan säännöstelyn ylärajat voimalaitospadolla (HW). Vedenkorkeuksien havaitsemista varten on asetettava vedenkorkeuden mittarit ja vedenkorkeusasteikot. Vedenkorkeuksista on pidettävä kirjaa, johon merkitään kunkin vuorokauden ylin ja alin vedenkorkeus kellonaikoineen sekä lisäksi Kemijoen virtaaman vuorokausikeskiarvot ja erikseen kunkin pato- ja turpiiniaukon kautta juoksutettu vesimäärä sekä juoksutuksessa tapahtuneet muutokset aikamäärineen.

Isohaaran kalatiet

Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on rakennettu yhteensä kaksi kalatietä. Ensimmäiselle kalatiehankkeelle myönnettiin vesilain mukainen lupa (nro 76/92/I) 16.9.1992. Luvanhaltijana toimi Keminmaan kunta. Ympäristölupavirasto myönsi Isohaaraan toiselle kalatiehankkeelle luvan (nro 57/05/1) 1.6.2005. Myös toisessa luvassa luvanhaltijana on Keminmaan kunta.

Muut asiaa koskevat päätökset

Laillisuusvalvontaviranomaisen käsittelyyn saatettiin 2000-luvulla kalatalousvelvoitteita ja niiden toteuttamista koskevia kanteluita. Oikeuskansleri antoi asioissa päätökset 23.1.2003 ja 1.5.2006. Päätöksissä

todetaan, että maa- ja metsätalousministeriön tulisi seurata tarkoin istutusvelvoitteen toteuttamista ja istutusten tuloksellisuutta sekä tilanteen vaatiessa ryhtyä tarpeelliseksi katsomiinsa toimenpiteisiin. Olosuhteet ovat saattaneet muuttua. Viime kädessä kysymykseen tulee asian saattaminen asianomaisen ympäristölupaviraston käsiteltäväksi, joka selvitysten perusteella harkitsisi, onko velvoitteita muutettava ja miten.

Oikeuskanslerin päätöksessä (28.7.2009, OKV/562/1/2007) todetaan, että asiassa saadun selvityksen mukaan tilanne ei siikaistukkaiden kunnon tai elinkelpoisuuden osalta näyttänyt muuttuneen viimeisten istutuskausien aikana. Velvoitepäätöksillä tavoiteltujen oikeustilojen jääminen toteutumatta tarkoitti käytännössä lainvastaisen olotilan syntymistä. Avoimia lupaehtoja, joiden täytäntöönpanossa oli mahdollista päätyä kalatalousvelvoitteen tarkoituksen kannalta kielteiseen lopputulokseen, voitiin pitää epätarkoituksenmukaisina. Edelleen päätöksessä todetaan, että kerran asetettuja kalatalousvelvoitteita tuli voida tarkistaa siinä tapauksessa, että niiden soveltaminen ja täytäntöönpano eivät johtaneet siihen tulokseen, johon niillä oli pyritty.

Päätöksen mukaan maa- ja metsätalousministeriön tuli harkita käytettävissään olevan tietämyksen perusteella, oliko oikeudellisesti päteviä ja riittäviä perusteita tehdä lupaviranomaiselle hakemukset sellaisten kalatalousvelvoitteiden saamiseksi, joilla siianistutusvelvoitteiden toteuttamiset turvataan Perämeren pohjoisosassa.

HISTORIA JA KALATALOUSVELVOITTEIDEN AIEMMAT VAIHEET

Luonnontilainen Kemijoki

Kirjallisuustietojen mukaan luonnontilainen Kemijoki oli aikoinaan Pohjanlahden tuottoisin lohijoki. Kemijokeen nousi ennen voimalaitosten rakentamista lohta, meritaimenta, vaellussiikaa ja nahkiaista. Lohen esiintymisalue luonnontilaisella Kemijoella ulottui vesistön latvoille saakka Kemihaaraan, Kitiselle, Luiroon ja Ounasjoelle sekä moniin näiden sivujokiin. Merestä vaeltavaa taimenta esiintyi todennäköisesti kaikissa niissä joissa, missä lohta tavattiin ja lisäksi myös pienemmissä sivujoissa. Vaellussiian nousualueesta luonnontilaisella Kemijoella ei ole varmuutta, mutta levinneisyysalue on ulottunut ainakin Taivalkoskelle saakka. On myös esitetty, että vaellussiikaa olisi noussut merestä jopa Kemijärven läpi Kemihaaraan, Luiroon ja Kitiseen sekä Ounasjoelle, ja että suurin osa vaellussiioista pysähtyi kutemaan Perämeren ja Rovaniemen välille.

Voimalaitokset, niiden rakentaminen ja rakennusvirtaamien nostot

Kemijoen vaelluskalojen kulkuyhteys kutualueilleen katkesi loppuvuodesta 1948, jolloin Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitospato sulki Kemijoen. Isohaaran rakentamistyöt alkoivat vuonna 1945 kun väliaikaista lupaa oli vasta haettu. Rakentamistöiden aloittamisen ilman

katselmusmenettelyä mahdollistivat 1930- ja 1940-luvuilla säädetyt käsittelylaki (nro 62/1934) ja poikkeuslait (vuoden 1940 poikkeuslaki nro 383/1940 ja vuoden 1941 poikkeuslaki nro 196/1941). Isohaaran voimalaitosta on laajennettu vuonna 1993.

Isohaaran ensimmäinen väliaikainen rakennuslupa myönnettiin vuonna 1947 (Vt 23.7.1947 nro 21/1947) ja toinen vuonna 1949 (Vt 2.4.1949 nro 13/1949). Ensimmäisessä väliaikaisessa luvassa velvoitettiin voimalaitoksen omistaja osallistumaan kustannuksiin kalakannan lisäämiseksi ja korvausvelvollisuuteen kalastusoikeuden omistajille myöhempien määräysten mukaisesti. Näiden määräysten lisäksi vuoden 1949 väliaikaisessa luvassa Pohjolan Voima velvoitettiin rakentamaan Vallitunsaaren länsirannalle kalatie ja tekemään se ”niin laajaksi, että sen kautta voidaan laskea vähintään 5 m^3/s ja samoin, jos se osoittautuu tarpeelliseksi, 5 m^3/s:ssa houkutusvetenä kalatien alaosaan ja sen suun ulkopuolelle, ellei kalan nousua muulla tavoin voida kyllin tehokkaasti järjestää.” Jos kalatievelvoite osoittautuisi riittämättömäksi, tuli luvansaajan lisäksi siirtää myöhemmin määrättävä määrä kalaa padon yläpuolelle. Kalojen ylisiirto ei siis ollut vaihtoehto kalatielle, vaan sitä täydentävä velvoite.

Pohjolan Voima teki Lapin läänin Kalastuskuntien liiton kanssa ylisiirtosopimuksen, jonka nojalla osa kaloista tuli toimittaa padon ylitse. Ylisiirtotoimintaa jatkettiin vuoteen 1957 asti. Varsinaista kalatietä ei koskaan rakennettu, vaan sen sijaan vuonna 1951 rakennettiin kalahissi Vallitunsaaren länsirannalle maataloushallituksen määräämään paikkaan. Kalahissi oli käytössä ainoastaan lyhyen ajan vuonna 1951 eikä se toiminut odotetulla tavalla. Myöhemmissä hoitotoimissa päätettiin keskittyä kalanviljelyyn.

Isohaaran voimalaitoksen lisäksi Kemijoen Rovaniemen alapuoliselle osuudelle rakennettiin vielä neljä voimalaitosta Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäkosken ja Valajaskosken voimalaitokset. Kyseiset laitokset ovat Kemijoki Oy:n omistuksessa. Ensimmäisenä rakennustyöt aloitettiin Petäjäskoskella vuoden 1953 alussa (rakennusvuodet 1953–1957). Seuraavaksi padottiin Valajaskoski (1957–1960), sitten Ossauskoski (1961–1965) ja viimeisenä Taivalkoski (1972–1976). Kemijoki Oy aloitti pääuoman voimalaitosten tehonnostot vuonna 1996. Petäjäskosken voimalaitoksen peruskorjaus aloitettiin vuonna 1996 ja sitä jatkettiin 2000-luvulla. Valajaskosken voimalaitos peruskorjattiin 2000-luvun alussa ja Ossauskosken voimalaitos vuosina 2007–2008. Viimeisimpänä peruskorjattiin Taivalkosken voimalaitos vuonna 2017. Kaikissa laitoksissa toteutettiin peruskorjauksen yhteydessä tehonnostoja.

Rovaniemen ja Kemijärven väliselle jokiosuudelle rakennettiin kolme Kemijoki Oy:n hallinnassa olevaa voimalaitosta. Pirttikosken voimalaitoksen rakennustyöt ajoittuivat vuosille 1956–1959 ja Seitakorvan voimalaitoksen vuosille 1958–1963. Viimeisenä rakennettiin Vanttauskosken voimalaitos (rakennusvuodet 1967–1972). Kaikilla Rovaniemen ja Kemijärven väliselle jokiosuudelle sijoittuvilla voimalaitoksilla on tehty tehonnostoja. Pirttikosken voimalaitoksessa tehonnosto tapahtui vuosina 2009–2010. Seitankorvan voimalaitosta on peruskorjattu kolme

kertaa vuosina 1997, 2004 ja 2014 ja Vanttauskosken voimalaitosta puolestaan vuosina 2010–2011.

Kemijokeen laskevaan Raudanjokeen rakennettiin Permantokosken voimalaitos vuosina 1960–1961. Laitos peruskorjattiin vuonna 2005 ja korjauksen yhteydessä toteutettiin tehonnostot.

Isohaaran lisäksi myös kaikki muut ennen vesilain (VVL) voimaantuloa aloitetut Kemijoen voimalaitoshankkeet perustuivat Vt:n päätöksiin ja käynnistyivät väliaikaisin luvin tai jopa ennen niiden myöntämistä. Väliaikaisissa luvissa kalakannan säilyttämiseen liittyvistä velvoitteista oli määrätty seuraavasti:

- Petäjäskoski Vt 21.5.1955 nro 23/1955, Valajaskoski Vt 5.7.1958 nro 23/1958, Seitakorva Vt 30.12.1960 nro 54/1960 ja Ossauskoski Vt 24.10.1961 nro 67/1961: hakija oli velvollinen lopullisen lupapäätöksen ehtojen mukaisesti tai erikseen määrättävällä tavalla osallistumaan Kemijoen kalakannan suojaamista ja lisäämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin.
- Petäjäskoski Vt 9.8.1956 nro 26/1956, Ossauskoski Vt 31.3.1962 nro 38/1962 ja Seitakorva Vt 30.3.1962 nro 32/1962: hakija oli velvollinen väliaikaisen luvan ollessa voimassa osallistumaan maataloushallituksen määräämällä tavalla ja määrässä Kemijoen kalakannan säilyttämistä ja lisäämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin.
- Pirttikoski Vt 22.3.1958 nro 12/1958 ja Permantokoski Vt 23.12.1960 nro 45/1960. Ei tiedossa.

Lopulliset rakennusluvat Kemijoen voimalaitoksille myönnettiin vasta VVL:n voimaantulon (1962) jälkeen, lukuun ottamatta Pirttikoskea, joka sai lopullisen luvan vesioikeuslain (VOL) säännösten nojalla vuonna 1961. Pirttikosken voimalaitosta koskevassa päätöksessä (Vt 8.6.1961 nro 28/1961) Pirttikosken voimalaitoksen omistaja määrättiin osallistumaan kalakannan säilyttämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin sellaisella tavalla tai sellaisella vuotuisella tai kertakaikkisella rahamäärällä, joka sen osuudeksi erikseen ehkä määrättäisiin. Voimalaitoksen omistajan tuli suorittaa neljä miljoonaa markkaa sekä vuosittain siihen asti, kunnes vahinkojen torjumiseksi tarvittavat toimenpiteet ja rahamäärä olisi tarkemmin selvitetty ja niiden jakaminen Kemijoen vesistön eri voimalaitosten kesken olisi sopimuksilla tai erillisissä päätöksissä määrätty, kaksi miljoonaa markkaa käytettäväksi kalakannan säilyttämiseksi maataloushallituksen määräämällä tavalla. KHO pysytti lupaehdon 27.3.1962 antamassaan päätöksessään.

Vaikka VVL säilytti kalateiden ensisijaisuuden kalatalousvelvoitteena (VVL 2:22), ei kalatievelvoitteita sen nojalla juurikaan määrätty. Kemijoen vesistössä perusteena oli se, että rakennetut voimalaitokset olivat jo estäneet kalan kulun vesistössä ja kustannukset katsottiin kohtuuttomiksi saavutettavaan hyötyyn nähden.

Vesioikeuden myöntämien rakennuslupien mukaan lopullinen ratkaisu kalakannan säilyttämiseen käytettävästä maksusta siirrettiin myöhemmin annettavaksi. Luvan haltija määrättiin maksamaan kalakannan säilyttämismaksu ”käytettäväksi kalan istutukseen ja muihin kalakannan

säilyttämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin". Lisäksi Taivalkosken, Ossauskosken ja Seitakorvan lopullisten rakennuslupien lupaehdoissa sanottiin, että kalakannan säilyttämistä tarkoittavista velvoitteista määrättäisiin lopullisesti maa- ja metsätalousministeriön hakemuksesta vireillä olevassa Kemijoen voimalaitosten velvoitteiden määräämistä koskevassa asiassa annettavassa päätöksessä. Päätöksissä määrättiin seuraavat maksut:

- Isohaara: VEO:n päätös 18.9.1964 nro 56/64/I: maksuvelvoite 70 000 mk/vuosi. KHO:n päätöksellä 21.10.1966 lupaehto jätettiin tältä osin ennalleen.
- Taivalkoski: VEO:n päätös 20.6.1972 nro 51/72/I: ennakkomaksu 50 000 mk/vuosi, josta 10 000 mk määrättiin käytettäväksi toimenpiteisiin yksinomaan Taivalkosken padotusaltaan alueella paikalliselle koskikalalle tulevan vahingon kompensoimiseksi. KHO:n päätöksellä 14.2.1974 lupaehto jätettiin näiltä osin ennalleen.
- Ossauskoski: VEO:n päätös 19.10.1976 nro 100/76/I: ennakkomaksu 50 000 mk, josta 10 000 mk määrättiin käytettäväksi toimenpiteisiin yksinomaan Ossauskosken padotusaltaan alueella paikalliselle koskikalalle tulevan vahingon kompensoimiseksi.
- Petäjäskoski: VEO:n päätös 22.01.1969 nro 4/69/II: maksuvelvoite 90 000 mk/vuosi. KHO:n päätöksellä 11.12.1969 maksuvelvoite 45 000 mk/vuosi.
- Valajaskoski: VEO:n päätös 15.11.1963 nro 80/63/I: maksuvelvoite 35 000 mk/vuosi. KHO:n päätöksellä 9.5.1964 lupaehto jätettiin ennalleen.
- Vanttauskoski: VEO:n päätös 20.2.1965 nro 6/65/I: maksuvelvoite 25 000 mk/vuosi. KHO:n päätöksellä 8.6.1967 lupaehto jätettiin ennalleen.
- Seitakorva: VEO:n päätös 17.11.1975 nro 68/75/I: ennakkomaksu 40 000 mk/vuosi, joka tulee käyttää yksinomaan Seitakorvan voimalaitoksen vaikutusalueella paikalliselle kalakannalle aiheutuvan vahingon estämiseksi.
- Permantokoski: VEO:n päätös 24.2.1968 nro 16/68/I: Lupa valtion vesivoimatoimikunnalle Olkkajärven säännöstelyyn Permantokosken voimalaitoksen säännöstelypadolla. Maksuvelvoite 4 000 mk/vuosi, "kunnes kalakannan säilyttämiseksi käytettävästä maksusta Permantokosken voimalaitoshankkeen rakennuslupapäätöksessä ehkä toisin määrätään". KHO:n päätöksellä 21.2.1969 lupaehto jätettiin ennalleen. VEO:n päätös 19.11.1969 nro 61/69/I: Rakennuslupa Kemijoki Oy:lle. Maksuvelvoite 5 000 mk/vuosi (ml. aiemmin säännöstelyluvassa määrätty 4 000 mk), "kunnes Kemijoen vesistön rakentajien ja muiden vesistön käyttäjien osallistumisesta Kemijoen vesistön kalanhoitotoimiin mahdollisesti toisin määrätään". KHO:n päätöksellä 2.4.1971 mainittu lupaehto jätettiin ennalleen.

Vuonna 1983 Isohaarasta alkaneilla ja aina 2010-luvulle kestäneillä Kemijoen voimalaitosten peruskorjausten yhteydessä toteutetuilla rakennusvirtaamien nostoilla on kasvatettu voimalaitosten tehoja ja nostettu laitosten kannattavuutta. Tehonnostoja koskevissa lupapäätöksissä on määrätty yhä voimassa olevia kalatalousmaksuja.

Kalatalousvelvoite ja korvaukset

Kalatalousviranomaisen hakemukset

Kalatalousviranomaisena toiminut maataloushallitus laittoi Kemijoen voimalaitosten kalakannan säilyttämisvelvoitteiden määräämistä koskevan asian vireille vuonna 1969. Vesioikeus määräsi 17.9.1969 hakemukset yhdessä käsiteltäväksi ja selvitettäväksi katselmustoimituksessa. Katselmustoimitukseen liitettiin myös Taivalkosken voimalaitoksen vuonna 1971 ja Permantokosken voimalaitoksen vuonna 1973 jätetty hakemus. Hakemuksissa vaadittiin Kemijoki Oy ja Pohjolan Voima Oy suorittamaan kalakannan säilyttämiseen käytettävänä maksuna maataloushallitukselle perustamismaksua ja vuotuismaksua. Perustamismaksu oli tarkoitettu Kemijoen kalakannan suojaamista ja lisäämistä tarkoittavien toimenpiteiden perustamiskuluihin. Hakemukseen oli liitetty suunnitelma Kemijoen voimalaitosten kalataloudellisen kompensaation määräämistä varten, jossa oli esitetty sekä merialueen että sisävesialueen istutustarve. Tarpeeksi oli esitetty järvitaimenia tai muita lohensukuisten lajien vaelluspoikasia 300 000 kpl sekä siikaa, kuhaa, haukea ym. 6 000 000 kpl.

Asiassa annetussa katselmuskirjassa esitettiin toimitusmiesten tarkistama ja korjaama Kemijoen vesistö- ja sen vaikutusalueen kalataloudellinen hoitosuunnitelma sekä sen toteuttamiseen tarvittava kalakannan säilyttämiseen käytettävä maksu. Sisävesialueen istutuksiksi esitettiin 100 000 järvitaimenen poikasta (vähintään 20 cm pituisia), 2 000 000 1- kesäistä siianpoikasta, 1 000 000 1-kesäistä harjuksen poikasta, 10 000 1–2-vuotiaita nieriälajeja ja 100 000 1-kesäistä hauen, kuhan ym. poikasta.

Toimitusmiehet antoivat tehtyjen muistutusten sekä lisäselvitysten perusteella lausuntonsa 25.2.1974, jossa esitettiin Kemijoen vesistöalueen ja sen vaikutusalueen kalataloudellinen hoitosuunnitelma ja maksuvelvoite sen toteuttamiseksi: kertakaikkisena maksuna 12,75 miljoonaa markkaa ja vuotuismaksuna 3,12 miljoonaa markkaa. Hoidon tavoitteiden saavuttamiseksi tuli rakentaa kalanviljelylaitoksia ja luonnonravintolammikoita ja hoidon vaikutusten tutkimiseen ehdotettiin varattavaksi 170 000 mk. Valvontaviranomainen saattoi hakea muutosta lupaehtoihin vesioikeudelta, mikäli tarkkailun tulokset antoivat siihen aihetta. Toimitusmiehet esittivät myös, että yhtiöt olisivat valvontaviranomaisen hyväksymällä tavalla velvollisia tutkimaan kalaportaiden rakentamisen mahdollisuuksia Kemijoen voimalaitosten yhteyteen ja esittämään näitä koskevan selvityksen maksun tarkistamista koskevan uuden hakemuksen yhteydessä vesioikeudelle. Uusi hakemus tuli jättää vuoden 1984 loppuun mennessä.

Toimitusmiesten lausuntoon jätettyjen muistutusten johdosta antoi toimitusinsinööri 23.9.1974 vastineen, jossa totesi, ettei lohen osalta ollut syytä poiketa toimitusmiesten arviosta. Vaikka taimenen ja siian osalta merialueen istutusmäärät pienenivät, ei esitettyä kalakannan säilyttämiseen käytettävää maksua ollut kustannustason nousun johdosta tarpeen muuttaa. Vesioikeuden suullinen käsittely toimitettiin Rovaniemellä

toukokuussa 1976 ja tarkastukset Savukoskella ja Kemijokivarressa, Rovaniemen maalaiskunnassa syyskuussa 1976.

Vesioikeuden kalatalousvelvoitetta koskevat päätökset ja KHO:n ratkaisut

Vesioikeus antoi 17.11.1976 päätöksensä Kemijoen kalakannan säilyttämistä tarkoittavien velvoitteiden määräämisestä. Päätös koski Kemijoen vesistöalueen yhdeksää voimalaitosta: Isohaaraa, Taivalkoskea, Ossauskoskea, Petäjäskoskea, Valajaskoskea, Permantokoskea, Vanttauskoskea, Pirttikoskea ja Seitakorvaa. Päätöksessä todettiin, että voimalaitosten rakentaminen oli aiheuttanut Kemijärven alapuolisessa Kemijoessa ja Permantokoskessa virtakutuisen kalan lisääntymisalueiden tuhoutumisen ja merellisen vaelluskalakannan häviämisen Kemijoen vesistöalueelta ja sen merelliseltä vaikutusalueelta. Myös paikalliset arvokkaat kalakannat olivat hävinneet voimalaitosten padotusaltaista.

Päätöksessä velvoitettiin luvan saajat tekemään vuosittain istutuksia kalakannan säilyttämiseksi Kemijoen vesistössä ja sen merellisellä vaikutusalueella maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän suunnitelman mukaisesti mereen Kemijoen suualueelle ja sen läheisellä merialueelle sekä Kemijoen vesistöön. Istutusvelvoite oli 100 000 kpl vähintään 20 cm:n pituisia järvitaimenen poikasia, 2 500 0000 1-kesäisiä sisävesisiianpoikasia, 1-kesäisiä harjuksen poikasia, 1-kesäisiä kuhan poikasia ja hauen poikasia sekä 10 000 kpl 1–2-vuotiaita nieriöitä. Vastuu istutusvelvoitteesta jakautui voimalaitosten kesken huomioon ottaen niiden sijainti Kemijoen vesistössä ja niiden vaikutus mainitun vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan. Päätös sisälsi myös tarkkailuvelvoitteen ja määräyksen, että hoitotoimenpiteitä voitaisiin muuttaa luvan saajan ja ministeriön sopimalla tavalla, mikäli se osoittautui aiheelliseksi.

Päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. KHO palautti asian 17.11.1977 antamallaan päätöksellä takaisin vesioikeuden käsittelyyn. Perusteena palautuksessa oli, että hakemus oli muutettu maksuvelvoitteesta toimenpidevelvoitteeksi (istutusvelvoite ja velvoite rakentaa kalanviljelylaitoksia ja luonnonravintolammikoita). Vesioikeus toimitti asiassa suullisen käsittelyn huhtikuussa 1978.

Maa- ja metsätalousministeriö ilmoitti 13.3.1978 pysyvänsä aikaisemmissa hakemuksissaan niiltä osin kuin oli kysymys toimenpidevelvoitteen saamisesta meri- ja jokialueelle. Marraskuussa 1978 toimitettiin suullinen käsittely ja asiassa kuultiin luonnonravintolammikoiden omistajia. Vesioikeuden päätös koskien kalatalousvelvoitteen määräämistä tehtiin 28.12.1979. Vesioikeus katsoi, ettei ollut estettä muuttaa maksuvelvoitteita toimenpidevelvoitteeksi ja Kemijoen merellisen vaikutusalueen kalakanta voitiin säilyttää asianmukaisilla toimenpiteillä sellaisella tasolla, että se tuotoltaan vastasi rakentamista edeltäneen ajan kalakannan tuottoa. Samoin Kemijoen jokialueen kalakanta voitiin istutuksin sekä muilla tarkoituksenmukaisilla hoitotoimenpiteillä saada paikallisten kalojen sekä merellisen vaellussiian ja meritaimenen osalta sellaiselle tasolle, että sen tuotto vastaisi luonnontilaista tuottoa sanotulla jokialueella. Sen sijaan jokialueen osuutta luonnontilaa vastaavasta merilohi-

tuotosta ei vesioikeuden mukaan voitu palauttaa jokialueelle määrättävillä ”nykyisin tiedossa” olevilla hoitotoimenpiteillä. Vesioikeus hylkäsi kalateiden rakentamista koskevat vaatimukset, koska kalateiden rakentamismääräyksille ei katsottu olleen perusteita huomioiden lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäinen sijainti jokisuusta ja voimalaitosten määrä ennen Ounasjoen haaraa.

Toisin kuin Kemijoki Oy oli väittänyt, vesioikeus katsoi yhtiön velvolliseksi osallistumaan merellisen vaelluskalan hoitovelvoitteeseen, sillä sen omistuksessa olevat voimalaitokset olivat osaltaan aiheuttaneet kutualueiden menetyksen. Sen osuudeksi tuli yhteensä 83 % velvoitteesta Pohjolan Voima Oy:n osuuden ollessa 17 %. Osuudet perustuivat voimalaitosten sijaintiin ja niiden vaikutukseen Kemijoen vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan. Nahkiaisen ylisiirtokustannukset jakautuivat puoleksi Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajien kesken.

Vesioikeus katsoi lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueen laajuudeksi noin 4 000 ha ja sen arvioinnissa oli otettu huomioon aiemmin saadut selvitykset, Kemijoki Oy:n vuonna 1978 suorittamien poikastuotantoalueiden tutkimusten tulokset sekä selvitys Tornionjoen tuotantoalueita koskevista tutkimuksista.

Kemijoen lohi- ja meritaimenkannan vaelluspoikatuotannoksi katsottiin vesioikeudessa noin 10 %:n suuruinen jokivaelluksen aikainen vaellustappio huomioon ottaen keskimäärin vuosittain 135 vaelluspoikasta tuotantoalueen hehtaarilta. Yhteensä mereen vaeltaneiden lohen ja meritaimenen poikasten määränä pidettiin 540 000 kpl vuodessa.

Vesioikeuden mukaan voimalaitosten aiheuttamasta vaelluspoikastuotannon menetyksestä oli vähennettävä uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuus, minkä katsottiin olevan 10 % poikastuottokyvystä. Meritaimenten osuudeksi katsottiin 15 % vaelluspoikastuotannosta. Lisäksi luonnonpoikasista saatua saalista vastaavan saaliin varmistaminen edellyttäisi 1,6-kertaisen laitospoikasten määrän istuttamista luonnonpoikasiin verrattuna.

Merialueen istutusvelvoitetta määrättäessä vesioikeus vähensi suoritettavien istutusten kokonaismäärästä (lohi 661 000 kpl ja meritaimen 117 000 kpl) jokialueen tuoton osuuden, jonka katsottiin olleen lohella 7 % (perusteena Toivosen 1974 lausunto) ja meritaimenella 25 %. Merialueelle istutettavien kalojen määräksi jäi siten 615 000 lohen (vähintään 14 cm) ja 90 000 (vähintään 18 cm) meritaimenen vaelluspoikasta. Sisävesialueelle oikeus ei määrännyt lohen osalta toimenpiteitä, mutta meritaimenen menetetty tuotto katsottiin voitavan palauttaa käyttämällä istutuksissa sisävesialueen taimenen tai muiden lohensukuisten poikasia. Sisävesialueen tuoton osuus oli 30 000 poikasta, mutta koska istukkaina käytettäisiin muita lohensukuisia kaloja, joiden saalistuotto olisi meritaimenta pienempi, määrättiin istutusmääräksi kaksi kertaa enemmän poikasia. Siten velvoitteeksi tuli istuttaa 60 000 vaellusikäistä ja -kokoista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten kalojen poikasta.

Vaellussiian osalta vesioikeuden päätös perustui toimitusinsinööri Linnan 23.9.1974 muistutusten johdosta antamaan lausuntoon (taulukko 1), jonka mukaan saalistilastojen perusteella Kemijoen menetetyn vaellussiian tuoton korvaaminen edellyttäisi 5,2 miljoonan 1-kesäisen vaellussiian poikasen istuttamista. Merialueen istutusmäärään pääsemiseksi tästä vähennettiin jokialueen tuoton osuus, jonka katsottiin olleen 40 %. Siten merialueelle istutettavaksi jäi 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Loput 2,1 miljoonaa siianpoikasta määrättiin istutettavaksi sisävesialueelle.

Nahkiaisen osalta vesioikeus katsoi, että Kemijoen nahkiaiskanta voitiin pitää entisen suuruisena siirtämällä 100 000 nahkiaista Isohaaran yläpuoliselle jokiosuudelle. Myös paikalliskalan osalta vesioikeus katsoi, että arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille oli aiheutunut vahinkoa pääuoman rakennetulla osuudella Perämerestä Kemijärveen. Vesipinta-alan suurentuminen oli osittain korvannut kalakantojen heikentymistä, mutta ei kuitenkaan kokonaan. Tästä syystä sisävesisiikojen istutusmäärää lisättiin 10 %:lla ja istutettavaksi määrättiin yhteensä 200 000 kpl siian ja harjuksen 1-kesäistä poikasta. Tämän katsottiin olevan riittävä virtakutuiselle paikalliskalalle aiheutuneen vahingon hyvittämiseen.

Voimalaitosten omistajille määrättiin myös tarkkailuvelvoite. Kalakannan hoito- ja tarkkailusuunnitelmat tuli hyväksyttää maa- ja metsätalousministeriössä ja tarkkailutulokset tuli antaa tiedoksi vuosittain. Mikäli tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antoivat aihetta, voitaisiin määrättyä istutusvelvoitetta muuttaa kalalajien tai niiden koon ja määrän suhteen yhtiöiden ja ministeriön keskenään sopimalla tavalla, huolehtien kuitenkin siitä, ettei velvoitteiden rahallinen arvo heikkenisi.

Vesioikeuden päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka katsoi 30.5.1980 antamassaan päätöksessä, ettei näiltä osin ollut syytä muuttaa vesioikeuden päätöstä. KHO siirsi kuitenkin lohen istutusvelvoitteen toimeenpanon aloitusta yhdellä vuodella ja lisäsi tarkkailukustannuksia 100 000 markalla.

Alla olevassa taulukossa on esitetty Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eri asiakirjoissa.

asiakirja	lohi (smolttia)	meritaimen (smolttia)	Vaellussiika (1-kesäistä)	Nahkiainen (ylisiirto)
Valtion hakemukset lopullisista kalanhoitomaksuista 1969–1973	1 000 000	120 000	2 000 000	100 000
Katselmuskirja 2.8.1973	765 000	85 000	8 000 000	100 000
Toimitusmiesten lausunto 25.2.1974	1 000 000, josta lohia vähintään 80 %		8 000 000	100 000
Toimitusmiesten lausuntoon jätettyjen muistutusten vastine 23.9.1974	815 000	95 000	5 200 000	100 000
PSVEO:n päätös nro 32/76/II 17.11.1976	700 000 (väh. 14 cm)	80 000 (väh 17 cm)	4 000 000	100 000
PSVEO:n päätös nro 78/79/II 28.12.1979 (KHO vahvisti 30.5.1980, 2860/80)	615 000 (väh. 14 cm)	90 000 (väh. 18 cm)	3 100 000	100 000

Kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvaukset

Kemijoen voimalaitosten rakentamisesta kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvausasia käsiteltiin oikeudessa lopulta erikseen. Isohaaran lopullista rakennuslupaa koskeva asia palautettiin kalastuksen, kalansaaliiden ja kalastusvälineiden korvaamisen osalta 21.10.1966 KHO:sta vesioikeudelle uudelleen käsiteltäväksi. Asiassa toimitettiin vesioikeuden määräyksestä täydentävä katselmus vuosina 1968–1975 ja vesioikeus antoi uuden päätöksen (nro 50/77/II) 9.12.1977. Korvausasian jouduttamiseksi säädettiin laki eräiden Kemijoen rakentamisesta aiheutuneiden kalastusvahinkojen korvauskysymysten hoitamisesta (926/1979) ja korvausten maksaminen vahingonkärsijöille mahdollistettiin sopimusjärjestelyillä jo ennen päätöksen lainvoimaisuutta.

Vesioikeuden päätöksestä valitettiin vesiylioikeuteen, jonka päätös (nro 33/1982) annettiin 9.6.1982. Päätös poikkesi vesioikeuden päätöksestä ja siinä katsottiin, ettei lohen ja meritaimenen kalastusoikeus kuulunut vesialueiden omistukseen vaan pääosin valtiolle kalastusregaalin perusteella, poikkeuksena Hervanputaan lohipadon, väylän padon, Kaakamon lohipatoyhtymän ja Laivaniemen tynnyrikunnan itsenäiset, valtion oikeudesta riippumattomat kalastusoikeudet. Tästä syystä sekä korvausten että korvauksiin oikeutettujen määrä pienenivät vesioikeuden päätöksestä. Vesiylioikeus määräsi kertakaikkisen korvauksen seuraavasti:

- Patojen ja kalastusten omistajille lohen ja meritaimenen kalastuksen tuoton menetyksestä.
- Kaikille luvallisin välinein lohta ja meritaimenta kalastaneille yksityisille henkilöille kalastusetuuden menetyksestä, kuitenkin niin, että korvausta ei maksettaisi niille, joiden saaliilla ei katsottu olleen taloudellista merkitystä. Kalastusetuudella tarkoitettiin sitä, että kalastusta harjoittaneet olivat saaneet kalastusoikeuden haltijan eli valtion suostumuksella käyttää hyväkseen lohen ja meritaimenen kalastuksen tuottaman edun. Kalastusetuuden menetys määrättiin korvattavaksi riippumatta aiemmin tehtyjen kauppakirjojen kauppaehdoista.
- Valtiolle vuokratulojen menetyksestä meri- ja jokialueen osalta.
- Valtiolle kalastusregaalin käyttömahdollisuuden menettämisestä jokialueella. Tästä vähennettiin kuitenkin ne korvaukset, jotka määrättiin maksettavaksi kalastajille kalastusetuuksien menetyksestä.

Merellisen vaellussiian osalta vesiylioikeus pienensi korvausaluetta vesioikeuden päätöksestä. Myös nahkiaisen tuoton menetyksestä määrättiin korvauksia, sillä pyyntimahdollisuudet Isohaaran yläpuolisilla alueilla oli menetetty. Yksityisten vesialueiden omistajien ja voimayhtiöiden välisistä kauppakirjoista ratkaistiin erikseen kauppaehdot suhteessa nahkiaisen ja siian kalastusoikeuteen.

Pohjolan Voima Oy määrättiin maksamaan yksin korvaukset pyydyksistä ja muista kalastustarvikkeista sekä merellisen vaellussiian ja nahkiaisen kalastuksen tuoton menetyksistä. Kemijoki Oy:n osuus vaellussiian ja nahkiaisen tuoton menetyksen osalta katsottiin korvatuksi jo maksetuilla kalanhoitomaksuilla ja määrätyillä istutusvelvoitteilla. Molempien voimayhtiöiden tuli maksaa yhdessä korvaukset lohen ja meritaimenen tuoton ja kalastusetuuksien menetyksistä sekä valtion vuokratulojen ja kalastusregaalin käyttömahdollisuuden menettämisestä, joista Pohjolan Voima Oy:n vastuuosuudeksi katsottiin 90 % ja Kemijoki Oy:n osuudeksi 10 %.

Vesiylioikeuden päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Kemijoki Oy valitti sille määrätystä 10 %:n osuudesta korvauksiin ja KHO:n päätöksessä (2231, 16.6.1983) tämä korvausvelvollisuus kumottiin. Asia palautettiin tältä osin vesiylioikeuteen. Vesiylioikeuden päätös annettiin 5.6.1984 ja siinä katsottiin, että myöskään Pohjolan Voima Oy ei ollut vastuullinen Kemijoki Oy:n aiemmin maksettavaksi tuomituista korvauksista. KHO ei myöntänyt enää valituslupaa, joten vesiylioikeuden päätös jäi pysyväksi. Jo maksettuja korvauksia ei tämän seurauksena peritty kuitenkaan takaisin, vaan ne jäivät lainmuutoksen (62/1984) myötä valtion vahingoksi. Kemijoki Oy suoritti myöhemmin sille vuoden 1982 vesiylioikeuden päätöksessä määrätyn korvausvelvollisuuden, vaikka asiasta ei ollut lainvoimaista oikeuden päätöstä.

Ounasjoen erityissuojelulaki ja koskiensuojelulaki

Ounasjoen erityissuojelulaki (703/1983) tuli voimaan 1.9.1983. Lain mukaan vesivoimalaitoksen rakentamiseen Ounasjoessa, siihen laskevissa sivujoissa ja Ounasjärveen laskevissa joissa ei saa myöntää vesilaissa tarkoitettua lupaa. Rakentamiskiellosta aiheutuvista korvausperusteista

ja korvausmenettelystä säädettiin myöhemmin koskiensuojelulain yhteydessä. Ennen Ounasjoen erityissuojelulain säätämistä Kemijoki Oy suunnitteli Ounasjoen vesistöön 12 vesivoimalaitoksen ja kahden tekoaltaan rakentamista.

Hallituksen esitys koskiensuojelulaiksi (1986 vp. – HE n:o 25) annettiin eduskunnalle 14.3.1986 ja laki (35/1987) tuli voimaan 1.2.1987. Koskiensuojelulailla on kielletty uuden vesivoimalaitoksen rakentaminen 53 vesistöön tai vesistön osaan.

Ounasjoki on liitetty myöhemmin myös Natura 2000-verkostoon, merkittävimpänä luontodirektiivin luontotyyppinä Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit.

Uitto ja sen päättyminen Kemijoella

1800-luvun loppupuolella yleistynyt uitto jatkui Kemijoella aina vuoteen 1991 asti. Kemijoen vesistöä muokattiin etenkin 1950-luvulla uiton helpottamiseksi suoristamalla ja perkaamalla uomia ja lisäämällä niihin uittoon tarvittavia rakenteita. Kemijoen vesistöalueella uittoväyliä on ollut 6 867 km.

Myös Kemijoen kalanviljelytoiminnan aloittaminen liittyi aikoinaan uittoon, sillä istutuksia alettiin tehdä Kemijoen Uittoyhdistyksen toimesta uitosta aiheutuneiden vahinkojen kompensoimiseksi. Kemijoen voimalaitoksilla uitto tuli turvata ja voimayhtiöiden tuli luovuttaa vettä uittoa varten ja ylläpitää uittorakenteita. Uittopuut ohjattiin voimalaitospatojen läpi rakennettua uittokourua pitkin. Esimerkiksi Pirttikoskelle oli rakennettu uiton mahdollistamiseksi voimalaitoksen ohi 6 km:n pituinen uittoränni.

Pohjois-Suomen ympäristölupavirasto antoi 10.5.2002 päätöksen nro 22/02/1 Keski-Kemijoen uittosäännön kumoamisesta välillä Seitakorvan voimalaitos–Ounasjoen yhtymäkohta. Päätös on lainvoimainen.

Vesioikeuden 3.10.1980 antama Ala-Kemijoen uittosääntö (uittosääntö nro 8) kumottiin Ounasjoen yhtymäkohdan ja Isohaaran voimalaitoksen väliltä 22.3.2004 Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätöksellä (nro 29/04/1). Ympäristölupavirasto jätti kuitenkin uittosäännön 16 §:n Ala-Kemijoen osalta voimaan ja kun asiasta valitettiin, palautti Vaasan hallinto-oikeus asian tältä osin 5.5.2006 antamallaan päätöksellä (nro 06/0124/3) ympäristölupavirastolle. Hallinto-oikeus katsoi, että uittosäännön kumoamisen yhteydessä olisi käsiteltävä ja ratkaistava kaikki asianomaisessa vesistössä tapahtuneesta uitosta ja uittosäännön kumoamisesta johtuvat toimivan uittoyhdistyksen velvollisuudet ja vastuut, vaadittaessa myös 5 luvun 99 §:n mukainen velvollisuus uppopuiden poistamiseen vesistössä. Vesioikeuden päätöksen perustelujen mukaan kalatalousmaksu oli määrätty osittain uittojätteiden aiheuttamien haittojen poistamiseksi. Erityisesti uitosta peräisin olevista jätteistä ja uppopuista oli katsottu aiheutuvan kalastukselle edelleen haittaa. Kalatalousmaksu ja uppopuiden aiheuttama haitta liittyivät siten toisiinsa.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto antoi päätöksen (nro 25/12/2) 30.3.2012, jossa velvoitettiin poistamaan kalastusta ja muuta vesistön

käyttöä haittaavat uppopuut, uittotarvikkeet ja muu uittojäte Kemijoesta Ala-Kemijoen uittosäännön alueelta ja määrättiin, että kalatalousmaksua on maksettava siihen saakka, kunnes päävelvoitteen mukaiset toimenpiteet on tehty. Tämän jälkeen uppopuista, uittotarvikkeista ja muista uittojätteistä kalastukselle aiheutuva haitta Kemijoen olosuhteissa on katsottava poistuneen, eikä kalatalousmaksua tarvitse maksaa, ja voimassa oleva uittosäännön 16 § voidaan kumota. Asiasta valitettiin Vaasan hallinto-oikeuteen, joka totesi päätöksessään (nro 13/0117/1) 20.5.2013, ettei aluehallintoviraston päätöstä ole syytä muuttaa. Päätöksestä valitettiin vielä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka hylkäsi valituksen (päätös nro 2069/2014) 27.6.2014.

Kemijoen kalatiet

Jokisuulle Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on rakennettu kaksi kalatietä, joista ensimmäinen valmistui vuonna 1993. Isohaaran olemassa oleviin kalateihin saa kalateiden rakentamista koskevien lupaehtojen mukaan johtaa vettä enintään 0,8 m^3/s (Vallitunsaaren kalatie) ja 1 m^3/s (Isohaaran vanhan voimalaitoksen puoleinen kalatie).

Tiedot kalojen liikkeistä ja käyttäytymisestä Isohaaran kalateissä, yläaltaassa ja jokialueella ovat vähäisiä. Parhaimmat tiedot ovat vuosilta 2011–2013, jolloin seurattiin lohien käyttäytymistä ja sijoittumista Isohaaran ja muiden Ala-Kemijoen voimalaitosten alakanavissa.

Luotettavimmat tulokset Isohaaran kalateiden läpi päässeiden lohikalojen määrästä on vuodelta 2018. Kesällä 2018 Isohaarassa ei toteutettu lainkaan ylisiirtopyyntiä ja molemmilla kalateillä oli käytössä laskurit (Vallitunsaaressa 1.8. alkaen). Lisäksi saatu aineisto käsiteltiin systemaattisesti. Tulosten mukaan kalatien läpäisi seuranta-aikana yhteensä 1 382 vähintään 45 cm:n pituista lohikalaa. Vuonna 2018 Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten alapuolella tehtyjen näytekalapyyntien perusteella valtaosa lohista ja taimenista oli istutusperäisiä. Näytelohista suurin osa oli yhden merivuoden kaloja, mutta kesäajan näytteissä oli suurelta osin kahden merivuoden kalaa.

Yhden vuoden perusteella on kuitenkin vaikea tehdä johtopäätöksiä kalateiden toimivuudesta. Myöskään kalateiden tehokkuutta ei ole selvitetty. Kalatien tehokkuudella tarkoitetaan sitä, kuinka suuri osa vaellusesteen alapuolelle saapuneista kaloista lopulta nousee läpi koko kalatien.

Kalateiden käyttökokemusten perusteella kalateiden toimivuutta tulisi kuitenkin kehittää. Vanhemmalla kalatiellä eli Vallitunsaaren kalatiellä ongelmina on nähty mm. kalatien suuret virtaamavaihtelut, sisäänkäynnin pieni houkutusvirtaama ja puutteelliset säätömahdollisuudet, poistumisaukon sulkuluukun vaikea käyttö ja rikkoutunut lisävesipumppu. Vallitunsaaren kalatien osalta on laadittu kehittämissuunnitelma, johon liittyen on jo tehty pienimuotoisia muutostöitä. Käytettävissä ei kuitenkaan vielä ole tietoja tehtyjen kehittämistoimenpiteiden vaikuttavuudesta. Myös Isohaaran kalatiellä on käynnissä kehittämishanke, jossa on mm. tarkoitus sijoittaa kalatien sisäänkäynnin edustalle ohjainaita tehostamaan sisäänkäynnin toimintaa.

Kalateiden rakentaminen Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on muuttanut meri- ja sisävesialueen rajaa, kun kalateiden rakentamisen myötä vaelluskaloilla on pääsy Isohaaran ohi aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka. Myös muille Kemijoen alaosan voimalaitoksille on laadittu kalateiden yleissuunnitelmat ja Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen on aluehallintovirastoon 20.1.2022 saapuneella hakemuksella haettu vesilain mukaista lupaa kalatien rakentamiselle.

Kalanhoitovelvoitteen nykytilanne

Vaelluskalat tarvitsevat koski- ja virtapaikkoja lisääntymiseen ja osa myös poikasvaiheen kasvuun. Kalojen luontainen elinkierto edellyttää kulkumahdollisuutta jokien poikasalueiden ja meren syönnösalueiden välille.

Isohaaran pato ja voimalaitos sulkivat vaelluskalan kulun Kemijokisuussa vuonna 1948 ja voimalaitosrakentaminen Kemijoen ala- ja keskiosalla jatkui vuoteen 1976. Kalojen kulku poikastuotantoalueille estyi ja lisäksi huomattava osa Kemijoen pääuoman kutukoskista ja poikastuotantoalueista jäi voimalaitos- ja patorakenteiden alle tai muuttui voimakasvirtaisesta koskesta järvimäiseksi patoaltaaksi.

Kemijoen alaosa Rovaniemeltä Perämerelle on vedenlaadultaan erinomainen, mutta ekologinen tila jää tyydyttäväksi, sillä voimalaitospadot estävät lohikalojen nousun potentiaalisille lisääntymisalueille. Myös Keski-Kemijoki on voimakkaasti rakennettu ja sen ekologinen tila on tyydyttävä.

Istutusohjelmassa on vuosien aikana tehty muutoksia.

Kemijoen voimalaitosten alkuperäiset kalatalousvelvoitteet ja -maksut sekä niiden viimeaikaiset toteumat on esitetty alla olevissa taulukoissa.

Alkuperäinen sisävesi	Velvoite siika	Velvoite harjus	Velvoite taimen 2 v	Toteutunut 2013 siika	Toteutunut 2013 harjus	Toteutunut 2013 taimen 3k/4v	Toteutunut 2013 kuha	Toteutunut 2013 kirjolohi kg
Ylä-Kemijoki	354 900		10 140	64 500	21 321	11 409		3 357
Tenniöjoki	39 900		1 140	9 360	5 862	1 658		
Luirojoki	115 500		3 300		4 432	4 976		
Kitinen*	256 200		7 320	85 905	1 754	8 410		1 859
Raudanjoki	90 300		2 580			2 435	18 865	1 157
Ounasjoki	380 100		10 860	56 255	35 499	24 246		
Pirttikoski	71 400	16 179	2 040	17 080		2 115		2 037
Vanttauskoski	94 500	21 816	2 700	26 460		2 540	5 978	2 059
Valajaskoski	256 200	59 834	7 320	73 526	21 482	5 235	7 314	5 259
Petäjäskoski	109 200	25 278	3 120			1 916	11 630	2 801
Ossauskoski	90 300	20 843	2 580			1 660	11 242	2 021
Taivalkoski	147 000	33 958	4 200			3 453	16 087	3 711
Isohaara	94 500	22 092	2 700	9 500	4 275	1 710	10 109	2 273
Yhteensä	**2 100 000**	**200 000**	**60 000**	**342 586**	**94 625**	**71 763**	**81 225**	**26 534**

*Kitisen laitosten omat velvoitteet eivät mukana

Tehonnostomaksut	Euro (2014)	Toteutunut 2014 siika	Toteutunut 2014 harjus	Toteutunut 2014 taimen 3k/4v	Toteutunut 2014 kuha	Toteutunut 2014 kirjolohi kg
Seita->Pirttikoski	7 064				25 139	1 300
Pirtti->Vanttauskoski	1 650					Auttin kalatiehen
Valajas->Petäjäskoski	1 530				10 000	
Petäjäs->Ossauskoski	6 029		6 000		8 000	841
Ossaus->Taivalkoski	5 500					1 294
Taival->Isohaara	4 373				6 000	699

Merivelvoite	lohi	siika	taimen 2 v	nahkiainen
Meri	615 000	3 100 000	90 000	100 000

Vesistöalueella tehdyt kunnostukset

Kemijoen vesistöalueella on suoritettu laaja-alaisia kalataloudellisia kunnostuksia uittoperatuissa sivuvesistöissä 1970-luvulta lähtien, Ounasjoessa vuodesta 1994 lähtien ja Kemijoen pääuomassa vuodesta 1999 lähtien. Kalataloudellisilla kunnostuksilla on saatu lisättyä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvia alueita. Elinympäristökunnostusten ansiosta Ounasjoen laajat poikastuotantoalueet on saatu täyteen tuottokykyynsä ja ne voidaan ottaa käyttöön palauttamalla vaellusyhteys lisääntymis- ja syönnösalueiden välille.

Elinympäristökunnostusten ohella Kemijoen vesistöalueella on kiinnitetty huomiota vesiensuojeluohjeistuksiin ja -toimiin, minkä ansiosta kokonaiskuormitus alueella on vähentynyt.

HAKEMUKSEN SISÄLTÖ

Hakemuksen tarkoitus ja yleiskuvaus

Kemijoen voimalaitoksille määrätty voimassa oleva kalatalousvelvoite ei vastaa niiden kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamaa haittaa. Kemijoen kalatalousvelvoitteet on asetettu yli 35 vuotta sitten silloin käytettävissä olleen tiedon ja asettamisaikaisten olosuhteiden perusteella. Nykytilanteessa on käytettävissä uutta ja muuttunutta tutkimustietoa vaelluskalakantojen tuotannosta, istutuspoikasten säilyvyydestä, istutusten kannattavuudesta sekä perinnöllisen monimuotoisuuden merkityksestä kalakantojen elinkyvylle. Olosuhteita ovat olennaisesti muuttaneet myös kalataloutta aiemmin haitanneen uiton loppuminen sekä toimenpiteet voimalaitosten yläpuolisten laajojen poikastuotantoalueiden suojelemiseksi ja kunnostamiseksi sekä vesistön tilan ja vedenlaadun parantamiseksi. Lisäksi kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja säädökset kuten vesipuitedirektiivi, meristrategiadirektiivi ja uusi kalastuslaki

(379/2015) ja niiden toimeenpanoa ohjaavat strategiat kuten kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia velvoittavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä.

Nykyisten menetelmien ja tiedon valossa Kemijoen vesistön kalataloudelliset menetykset voidaan arvioida aiempaa luotettavammin ja täten ne voidaan myös kompensoida paremmin. Velvoitehoidon painopiste on jatkossa suunnattava toimenpiteisiin, jotka edistävät vaelluskalakantojen palauttamista niiden luonnolliseen elinympäristöön. Luonnonpoikastuotantoa tukevat toimenpiteet ovat istutuksia tarkoituksenmukaisempi tapa hoitaa kalakantoja pitkällä aikavälillä, sillä pelkän viljelyn varassa olevien kalakantojen geneettinen monimuotoisuus on selvästi kaventunut ja viljelypoikasten selviäminen kalastuskokoon heikentynyt. Koska luonnonkudusta syntyneiden vaelluspoikasten eloonjäänti on selvästi istutuspoikasia parempaa, on luonnonkantojen ylläpitäminen ja luonnonpoikastuotannon lisääminen ensiarvoisen tärkeää. Muutoshakemuksen lähtökohtana on, että Kemijoen kalatalousvahingon kompensoimiseen tarvittavat velvoitetoimenpiteet toteutetaan kokonaisuutena, jossa monipuolisuutta lisäämällä pyritään nykyistä luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon.

Nykyisin tunnetuin hoitotoimenpitein Kemijoen voimalaitosten yläpuoliset jokialueet on mahdollista palauttaa vaelluskalatuotantoon. Kemijoki on aikoinaan ollut merkittävää Itämeren vaelluskalalajien lisääntymisaluetta ja vesistöalueella on edelleen runsaasti poikastuotantoon soveltuvia alueita. Ounasjoki on Itämeren alueen merkittävimpiä käyttämättömiä vaelluskalojen poikastuotantoalueita ja se kuuluu luonnontilaisuutensa ansiosta Natura 2000-verkostoon. Mahdollistamalla vaelluskalojen pääsy Ounasjoelle tuetaan Natura 2000 -verkostoon ottamisen perusteena olevien luonnonarvojen säilymistä ja lisääntymistä. Myös Kemijärven yläpuolella on huomattavia määriä luonnontilaisia virtavesiä. Kemijoen vesistöalueella on latvoilla ja sivujoissa yhä tallessa joen alkuperäistä kantaa olevia taimenia. Nämä Kemijoen vesistöön sopeutuneet ja perimältään ainutlaatuiset taimenpopulaatiot ylläpitävät osaltaan Kemijoen taimenkantojen perinnöllistä monimuotoisuutta.

Luontaisen lisääntymiskierron mahdollistuminen Kemijoen vesistössä vahvistaisi Itämeren vaelluskalakantojen perinnöllisen kokonaismuuntelun säilymistä ja jopa lisääntymistä. Ajan myötä Kemijoen vesistöön voi eriytyä itseään ylläpitävä ja toisista vesistöistä poikkeava oma lohikanta. Lupaehtojen muuttaminen edistää niin ikään harjuskantojen tilan parantamista.

Vaellusyhteyden ja jokijatkumon palauttaminen sekä Kemijoen vesistön ekologisen tilan parantaminen edellyttävät kalateiden rakentamista. Kalateiden rakentaminen avaa nousuyhteyden laajoille poikastuotantoalueille. Nousuyhteyden lisäksi tulee aloittaa välittömästi toimenpiteet, joilla turvataan vaelluspoikasten ja kudulta merelle palaavien kalojen alasvaellus. Kalatiet voidaan suunnitella palvelemaan vaelluskalojen lisäksi myös muita virtavesissä vaeltavia lajeja. Vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää kalateiden ja alasvaelluksen turvaamisen lisäksi myös muita toimenpiteitä ja toimenpiteiden joustavuutta

muuttuvissa olosuhteissa. Sukukypsien kalojen ylisiirroilla ja jokipoikasistutuksilla tavoitellaan lohen ja taimenen poikasten leimautumista voimalaitosten yläpuolisille potentiaalisille poikastuotantoalueille. Näin pyritään varmistamaan, että kalateiden valmistuessa Kemijokeen olisi tulossa nousuhalukkaita kaloja edellyttäen, että poikasten alasvaellus on turvattu.

Riittävistä kompensaatiotoimenpiteistä keskeisimmät ovat kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen sekä niiden toiminnan varmistaminen ohjaamalla riittävän suuri vesimäärä kalateihin ja kehittämällä voimalaitosten säännöstelykäytäntöjä. Kalateiden lisäksi tarvitaan myös muita tukitoimenpiteitä kuten mäti- tai pienpoikasistutuksia patojen yläpuolisille poikastuotantoalueille sekä kudulle nousevien kalojen ylisiirtoja. Ylisiirtojen tarkoituksena on kalojen leimautuminen poikasalueilleen. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan myös pitkäjänteistä toimenpiteiden vaikuttavuuden tutkimusta ja kehittämistä. Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen ja tukitoimenpiteiden käynnistäminen mahdollistavat voimalaitosten yläpuolisen jokiosuuden poikastuotantoalueiden saamisen vaelluskalaston käyttöön ja siten myös Kemijoen ekologisen tilan parantumisen.

Hakemuksen tarkoituksena on lupaehtoja muuttamalla palauttaa jokielinympäristöjen jatkumo sekä vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edellytykset Kemijoen alaosan ja Keski-Kemijoen sekä Raudanjoen voimalaitosten yläpuolisilla laajoilla lisääntymis- ja poikastuotantoalueilla. Lupaehtoja muuttamalla voidaan lisätä monipuolisuutta ja joustavuutta voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden toimeenpanossa toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi muuttuvissa ympäristöoloissa.

Hakemuksen tavoitteena on sisällyttää kestävän kehityksen periaatteet Kemijoen voimalaitosten velvoitehoidon ohjenuoraksi siten, että vaelluskalakantoja hoidetaan ja käytetään eettisesti vastuullisesti ja niiden elinvoimaisuus, uusiutumis- ja tuottokyky turvataan kestävän käytön periaatteiden mukaisesti. Vaelluskalakantojen ja jokiluonnon monimuotoisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita ja niiden huomioon ottaminen osoittaa vastuullisuutta ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Mahdollistamalla vaelluskalojen täydellinen elinkierto turvataan vaelluskaloihin suoraan ja välillisesti liittyvien hyötyjen tuottaminen Kemijoen vesistössä ja sen vaikutusalueella. Vaikka toimenpiteillä tavoitellaan nimenomaan vaelluskalakantojen palauttamista Kemijoen vesistöön, on pitkän tähtäimen tavoitteena turvata vaelluskalojen virkistyksellinen ja taloudellinen hyödyntäminen sekä joki- että merialueella. Tavoitteena on, että velvoitehoidon vaikuttavuus ja saalistuotto paranevat, mikä turvaisi tai jopa parantaisi myös nykyisistä istutuksista hyötyvien merialueen kalastajien saaliita.

Kalatalousvelvoitteen muutosta puoltavat tekijät

Olosuhteiden olennainen muutos

Olosuhteiden muutos on kalatalousvelvoitemuutoshakemuksen keskeisin peruste. Jos olosuhteet muuttuvat olennaisesti, ratkaisun pysyvyys ei estä siihen puuttumista. Ratkaisu pysyy muuttumattomana vain niin kauan kuin ne olosuhteet, joihin ratkaisu perustuu, pysyvät muuttumattomina. Vesilain 3 luvun 22 § mukaan ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet”. Kaikkien Kemijoen voimalaitosten osalta voidaan todeta, että olosuhteet ovat kalatalouden näkökulmasta olennaisesti muuttuneet ajasta, jolloin päätökset kalatalousvelvoitteesta tehtiin alkaen katselmustoimituksesta ja vesioikeuden päätöksestä ja päättyen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun 30. toukokuuta vuonna 1980 (KHO 2860/80). Kalatalousvelvoitetta koskevia ratkaisuja tehtäessä käytettiin lähinnä 1960- ja 1970-luvuilla kerättyjä tietoja ja tuolloin käytettävissä olevaa luonnontieteellistä tietämystä, joka noista ajoista on ratkaisevasti lisääntynyt.

Vesilain voimaantulosäännökset kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevilta osin sisältyvät vesilain 19 luvun 10 §:ään, jonka mukaan ”Lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentti on sisällöltään sama kuin aikaisemman vesilain (VVL) 2 luvun 22 §:n 4 momentti. Kyseisestä säännöstä koskeva valmisteluaineisto (hallituksen esitys HE 266/1984 vp, VVL:n muutos 467/1987) täsmentää olosuhteiden olennaisen muutoksen sisältömerkitystä. Perusteluina kalatalousvelvoitteen muuttamisen mahdollistamiseen on hallituksen esityksessä (HE 266/1984) vesilakiin lisätyn uuden 4 momentin perusteluna todettu mm., että "olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattavat osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan. Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi."

Olosuhteiden muutoksella ymmärretään yleensä laitoksen ulkoisia tosiasiallisia muutoksia, ei laitoksen oman toiminnan muutoksia, jotka usein edellyttävät uuden luvan hakemista. Olosuhteiden erilaisuus päätöksentekohetkeen verrattuna voi johtua tosiseikkoja koskevan empiirisen tiedon lisääntymisestä tai ympäristön maankäytön muutoksista. Kysymystä olosuhteiden muuttumisesta on tarkasteltava ainakin kahdessa relaatiossa: Päätöksen perusteena olleet tosiseikat suhteessa niitä koskevan tiedon lisääntymiseen ja toiminnan ulkoisen ympäristön muutokset suhteessa harjoitettavaan toimintaan ja sen vaikutuksiin.

Olosuhteiden olennaiseksi muuttumiseksi on oikeuskäytännössä (esimerkiksi KHO:2004:98, Kokemäenjoki) katsottu mm. se, että veden laatu on parantunut ja kalakantoja voidaan muuttuneessa tilanteessa aiempaa paremmin hoitaa. Myös kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen on rinnastunut olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen.

Myös Kuurnan voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa ratkaisussa (KHO 29.1.2013, taltionumero 356) hallinto-oikeus on käyttänyt perusteena luonnontieteellisen tietämyksen lisääntymistä. Huomionarvoista ratkaisussa on Soft law -elementtien käyttö. Korkein hallinto-oikeus mainitsee sekä järvilohistrategian että kalatiestrategian. Järvilohistrategia oli vesilain 2 luvun 22 §:n 2 momentin mukainen suunnitelma. Suunnitelma loi pohjan toimenpiteille, joiden avulla järvilohi voitiin palauttaa luonnonmukaisen kierron piiriin. Valtioneuvosto oli lisäksi hyväksynyt vuonna 2012 periaatepäätöksen kansallisesta kalatiestrategiasta, jonka toiminta-ajatuksena oli painopisteen siirtäminen istutuksista kalojen luontaisen lisääntymiskierron turvaamiseen.

Merkittävimmät Kemijoen ja sen vaikutusalueen kalataloutta koskevat muutokset ovat olleet kalakantoja ja niiden hoitoa sekä luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon lisääntyminen, Kemijoen uiton päättyminen ja vesistöalueella tehdyt kalataloudelliset kunnostukset ja suojelutoimet, istutuspoikasten eloonjäännin huomattava heikkeneminen merialueella, velvoitteet ja strategiat uusien kansallisten ja kansainvälisten sopimusten ja säädösten toimeenpanemiseksi sekä tietämyksen lisääntyminen kalatieratkaisuista ja tarvittavista tukitoimenpiteistä. Lisäksi esimerkiksi vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen ja yhteiskunnan arvostuksen muutokset tukevat kalatalousvelvoitteiden muutoksen tarvetta.

Lohen poikastuotantoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ja muuttuminen

Kemijoen nykyiset lohen ja meritaimenen kalatalousvelvoitteet perustuvat 1960–1970-luvuilla tehtyihin arvioihin menetetystä vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta, jotka puolestaan perustuvat lähinnä Tornion-, Kalix- ja Simojoen poikastiheyksiin. Kemijoen velvoitteiden määrittämisen aikaan näiden Perämeren alueen rakentamattomien lohijokien lohikannat olivat kuitenkin heikoimmillaan, sillä kutemaan nousseiden emokalojen määrä oli voimakkaan kalastuksen vuoksi vähentynyt. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana Perämereen laskevien suurten jokien lohikannat ovat elpyneet voimakkaasti. Luonnonkantojen elpyminen näkyy kutukalamäärien, poikastiheyksien ja vaelluspoikastuotannon selvänä nousuna. Jokikohtainen smolttituotanto on ylittänyt aiemmat arviot potentiaalituotannosta osoittaen, että jokien tuotantokapasiteetti oli aiemmin aliarvioitu. Kantojen arvioidaan nykyisin olevan lähellä kestävän enimmäistuoton (MSY) mahdollistavaa kannan kokoa, mikä tarkoittaa, että kalakannasta voidaan saada sukupolvesta toiseen suurimmat saaliit ilman että kanta kasvaa tai pienenee. Tätä kannan kokoa voidaan pitää miniminä, joka mahdollistaa lohikantojen kestävän hyödyntämisen ja se on myös luonnontilaisille lohikannoille asetettu minimitavoite.

Pohjanlahden jokien merkitys Itämeren lohituotossa on huomattava, sillä ne tuottavat yli 90 % koko Itämeren alueen jokien luonnonlohista. Luonnontilaiseen Kemijokeen erittäin hyvin vertautuvan Tornionjoen poikasmäärä edustaa puolestaan noin puolta koko Pohjanlahden alueen luonnonpoikastuotannosta. Tornionjoki tuottaa nykyisin 300–400 lohen vaelluspoikasta hehtaaria kohti ja tutkimusten mukaan merelle lähtee kestävän enimmäistuoton edellyttämä määrä vaelluspoikasia. Vuonna 2016 merelle lähti noin 2 miljoona lohenpoikasta, mikä on aiempien vuosien poikasmääriin nähden puoli miljoonaa enemmän. Vuosina 2014 ja 2016 havaittiin Tornionjoella myös koko seuranta-ajan selvästi runsaimmat nousulohimäärät.

Lohikantoja koskeva tutkimustieto on muuttunut myös niiden poikastuotantoon soveltuvien jokihabitaattien osalta ja tuotantoalueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on esitetty.

Luonnon monimuotoisuutta ja kalakantojen hoitoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ja muuttuminen

Vasta 1990-luvulta lähtien osin uusien kansallisten säädösten ja kansainvälisten sopimusten velvoittamana on Suomessa alettu kiinnittää enenevässä määrin huomiota kalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden merkitykseen niiden hoidossa. Suomi on sitoutunut uhanalaisten eliölajien suojeluun ja lajien ja kantojen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen. Asian toimeenpanoon tähtää mm. biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus. Euroopan yhteisön strategisena tavoitteena on biologisen monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttäminen.

Kalavesien hoidon keskeiseksi tavoitteeksi on nousemassa kalakantojen luontaisen lisääntymisen ja monimuotoisuuden turvaaminen, minkä vuoksi on tarpeen suunnata myös velvoitehoitoa kalojen luontaista elinkiertoa tukevaksi. Lisääntyneen tutkimustiedon ansiosta kalakantojen säilyttämisessä ymmärretään nyt, että kalalajin tai kalakannan olemassaoloa ei voida varmuudella turvata pelkän kalanviljelyn keinoin. Kalalajin ja -kannan säilyttämisessä tarvitaan kalanviljelyn sijaan tai tueksi toimenpiteitä, jotka minimoivat viljelystä aiheutuvia perinnöllisen monimuotoisuuden kaventumiseen liittyviä riskejä. Kalakantojen monimuotoisuuden ylläpitäminen viljelyn keinoin edellyttäisi huomattavasti nykyistä suurempia taloudellisia panostuksia. Pitkällä aikavälillä tavoite joka tapauksessa edellyttää luontaisen elinkierron käynnistämistä. RKTL:n Viljelykantarekisteri -raportissa on todettu, että kalojen säilyttäminen viljelyssä ei ole itsetarkoitus. Päinvastoin lajin perinnöllisen edustavuuden ja sisäisen muuntelun säilyttäminen on pitkällä tähtäyksellä mahdollista vain luontaisessa elinympäristössä, jossa ympäristön monipuolisuus ylläpitää perinnöllistä muuntelua.

Tarve huomioida perinnöllisen monimuotoisuuden säilyminen kalakantojen hoidossa on katsottu olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi myös viimeaikaisissa KHO:n päätöksissä (esim. KHO 29.1.2013 taltionumerot 356 ja 357) ja sen on katsottu edellyttävän luonnonmukaista lisääntymistä tukevia toimenpiteitä, kuten poikastuotannon kannalta tarpeellisia virtaaman lisäyksiä.

Lisääntynyt tutkimustieto on johtanut siihen, että myös mahdollisuuksia istutuksiin ollaan rajoittamassa. Euroopan unionin (EU) komissio antoi 12.8.2011 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Itämeren lohikannan ja kyseistä kantaa hyödyntävien kalastuksien monivuotisesta suunnitelmasta (KOM 470). Ehdotuksen tavoitteena on jokien luonnonkantojen elvyttäminen ja itsensä ylläpitävien lohipopulaatioiden perustaminen potentiaalisiin lohijokiin. Komission ehdotuksessa esitetään jopa kaikkien suoraan kalastusta tukevien lohi-istutusten lopettamista. Jatkossa istutukset sallittaisiin vain elvytys- ja palautustarkoituksessa, ja niitä saisi siten tehdä vain luonnonkantajokiin tai jokiin, joissa on nousumahdollisuus lisääntymisalueille. Istutusten rajoittamista perustellaan istutusperäisten eksykkien haittavaikutuksilla alkuperäisten kalakantojen ja -yhteisöjen monimuotoisuudelle. Itämeren lohikannan monivuotisen suunnitelman käsittely on kesken Euroopan parlamentissa, eikä sen hyväksymisaikataulusta ole tarkkaa tietoa.

Kemijoen kalatalousvelvoitteet perustuvat nykyisellään ajatukseen, että menetetty vaelluspoikastuotanto pystytään korvaamaan kalanviljelyn ja jatkuvien istutusten keinoin. Tämä lähtökohta ei huomioi riittävästi perinnöllistä monimuotoisuutta. Viljelykantojen geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen näkyy esimerkiksi lohen sukukypsyysiän alentumisena ja keskikoon pienentymisenä. Sen sijaan toimenpidevelvoitteet, joilla mahdollistetaan vaelluskalojen luontainen elinkierto, tukevat vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen sekä äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä parhaalla mahdollisella tavalla, sillä Kemijoki on näiden lajien alkuperäistä elinympäristöä. Luontainen lisääntymiskierto ja altistuminen luonnonvalinnalle parantavat kalakantojen elinkykyä ja säilyttävät Itämeren vaelluskalakantojen perimää. Myös uudet itseään ylläpitävät vaelluskalakannat vahvistavat Itämeren vaelluskalojen kokonaismuuntelua, kun ajan myötä kannat eriytyvät omiksi kannoikseen, jotka poikkeavat muista kannoista. Meritaimenen monimuotoisuuden suojelulle antaa merkittävää lisäarvoa Kemijoen alkuperäistä kantaa olevat taimenet, jotka ovat säilyneet Kemijoen rakentamattomissa sivu- ja latvavesissä. Nämä Kemijoen vesistöön sopeutuneet ja perimältään ainutlaatuiset taimenpopulaatiot ylläpitävät osaltaan Kemijoen taimenkantojen perinnöllistä monimuotoisuutta. Paikallisten populaatioiden välinen erilaisuus vesistöalueen eri osissa tulee huomioida hoitotoimenpiteiden suunnittelussa.

Vaelluskalat kuuluvat jokien ja Itämeren alkuperäiseen ja luontaiseen lajistoon, ja niiden puuttuminen padotuista joista, joissa ne alun perin ovat lisääntyneet, vaikuttaa jokien ekosysteemeihin. Vaelluskalakantojen luonnonkiertoon tähtäävillä toimilla tuetaan myös laajemmin luonnon monimuotoisuutta. Kemijoen vesistöalueella esiintyy raakkua eli jokihelmisimpukkaa, joka on erittäin uhanalainen (EN) ja luontodirektiivin liitteen II priorisoitu ja liitteen IV laji. Raakku tarvitsee taimen- tai lohikantaa toukkiensa väli-isännäksi, joten Kemijoen vesistössä alun perin esiintyneiden lohikalojen luonnontuotannon vahvistaminen on yksi keskeisimmistä raakkuesiintymien suojelutoimista.

Tuoreessa väitöstutkimuksessa Salonen (2016) on havainnut, että raakut ovat sopeutuneet käyttämään väli-isäntänään tiettyjä, oman esiintymisalueensa kalalajeja ja -kantoja, ja lisääntymistulos muilla lajeilla ja kannoilla on heikko.

Kemijoen uiton päättyminen sekä vesistöalueella tehdyt suojelutoimet ja elinympäristökunnostukset

Kemijoen vesistöä muokattiin etenkin 1950-luvulla uiton helpottamiseksi suoristamalla ja perkaamalla uomia ja lisäämällä niihin uittoon tarvittavia rakenteita.

Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita määrättäessä puita vielä uitettiin, mikä otettiin huomioon velvoitepäätöksessä vähentämällä voimalaitosten aiheuttamasta kalataloudellisesta haitasta uittotoiminnan ja -perkausten poikastuotantoa heikentävä vaikutus, jonka arvioitiin olleen 10 % smolttituotannosta. Lisäksi puunuiton katsottiin yleisesti haittaavan kalastusta. Olosuhteet ovat muuttuneet uiton päätyttyä eikä uitto enää aiheuta haittaa kalastukselle lukuun ottamatta vielä poistamatta olevia uppopuita eräillä alajuoksun osilla. Kemijoen vesistöalueella on suoritettu laaja-alaisia kalataloudellisia kunnostuksia uittoperatuissa sivuvesistöissä 1970-luvulta lähtien, Ounasjoessa vuodesta 1994 lähtien ja Kemijoen pääuomassa vuodesta 1999 lähtien. Koska kalataloudellisilla kunnostuksilla on saatu lisättyä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvia alueita, ei ole enää perusteltua vähentää uiton osuutta poikastuotannon kompensaatiosta asetettaessa uutta kalatalousvelvoitetta. Voimayhtiöiden ei enää myöskään tarvitse luovuttaa vettä uittoa varten tai ylläpitää uittorakenteita.

Kemijoen velvoitepäätöksen jälkeen on Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen rakennettu kaksi kalatietä. Ensimmäinen kalatie valmistui vuonna 1993 ja toinen vuonna 2012. Molemmissa luvanhaltijana on Keminmaan kunta. Myös kalateiden rakentaminen on muuttanut olosuhteita yläpuolisen Taivalkosken voimalaitoksen osalta. Isohaaran kalateiden rakentamisen jälkeen ei enää ole perusteltua tehdä jakoa merellisen ja sisävesialueen kalatalousvelvoitteen välille, joten olosuhteet ovat myös tältä osin olennaisesti muuttuneet.

Ounasjoki on suojeltu lailla voimalaitosrakentamiselta (laki Ounasjoen erityissuojelusta 703/83). Myöhemmin se on myös liitetty Natura-alueisiin, jossa Fennoskandian luonnontilaiset joet luontotyypin luonnontilan kannalta keskeisiä tekijöitä ovat uoman rakenteellinen luonnontilaisuus, rantavyöhykkeen luonnontilaisuus, joen luontainen virtaama vaihtelu-ineen ja tulvarytmi, hyvä veden ja pohjan laatu sekä vaelluskalakantojen elinmahdollisuudet. Elinympäristökunnostusten ansiosta Ounasjoen laajat poikastuotantoalueet on saatu täyteen tuottokykyynsä ja ne voidaan ottaa käyttöön palauttamalla vaellusyhteys lisääntymis- ja syönnösalueiden välille.

Elinympäristökunnostusten ohella Kemijoen vesistöalueella on kiinnitetty huomiota vesiensuojeluohjeistuksiin ja -toimiin, minkä ansiosta vesistön kokonaiskuormitus on vähentynyt.

Istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tieto

Kemijoen voimalaitosten rakentamisen vuoksi määrätyillä velvoiteistutuksilla ei saavuteta odotettuja tuloksia eikä kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneen vahingon kompensointi toteudu riittävästi. Syynä tähän ovat ongelmat istukkaiden eri elinkierron vaiheissa: lohen ja meritaimenen istutuspoikasilla etenkin aiempaa heikompi eloonjäänti merellä ja sisävesien istutuspoikasilla rajalliset syönnösalueet.

Vaelluskalojen istutusten tuottoon vaikuttavat paitsi kalastuksen määrä ja rakenne, myös istukkaiden laatu ja olosuhteet merellä. Lohen ja meritaimenen osalta näissä tekijöissä on viimeisten 10–15 vuoden aikana tapahtunut merkittäviä, istutustulosten heikkenemisen kanssa korreloivia muutoksia. Ensimmäinen merivuosi on lohikalojen elinkierrossa kriittinen, sillä merkittävä osa kuolevuudesta ajoittuu tähän post-smolttivaiheeseen. Istutetuilla lohen- ja meritaimenen poikasilla post-smolttikuolevuus on suurempaa kuin luonnonpoikasilla. Aiemmin 1960–1970-luvuilla ja vielä 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa luonnossa syntyneiden smolttien eloonjäänti oli Itämeren alueella arviolta noin kaksinkertainen suhteessa istutuspoikasten eloonjääntiin. Tämän jälkeen niiden välinen ero on kasvanut ja viime vuosina kansainvälinen merentutkimusneuvosto (ICES 2014) on arvioinut, että Itämereen vaeltavilla luonnonsmolteilla eloonjäänti on ollut noin kolminkertainen istukkaisiin verrattuna.

Kalataloudellista haittaa kompensoivan velvoitteen tulee olla sen suuruinen, että se vastaa luonnonpoikasista kalastukseen rekrytoituvien lohien määrää. Tämä tarkoittaa, että velvoitteiden toimeenpanossa tavoitteena on päästä samaan saalismäärään kuin joki tuottaisi luonnontilassa. Siksi kalatalousvelvoitteita asetettaessa tulee ottaa huomioon lohen ja meritaimenen istutuspoikasten luonnonpoikasia heikompi selviytyminen kalastuskokoon. Kemijoen lohi- ja meritaimenvelvoitetta määrättäessä vesioikeus katsoi luonnossa syntyneiden vaelluspoikasten korvaamiseen tarvittavan 1,6-kertainen määrä istutuspoikasia. Uusimpien tutkimusten mukaan velvoitteiden laskennassa käytetty villi-viljelty-kerroin on liian pieni ja nykytilanteessa istutuspoikasia tarvitaan keskimäärin 2,5–3 kertaa niin paljon kuin luonnonsmoltteja, jotta päästäisiin samaan yksilömäärään kalojen saavuttaessa kalastuskoon.

Luonnossa lisääntyvän vaelluskalakannan on mahdollista tuottaa runsaasti hyvälaatuisia vaelluspoikasia, joiden eloonjäänti on selvästi istutuspoikasia parempaa. Siten luonnonkantojen ylläpitäminen ja luonnonpoikastuotannon lisääminen ovat ensisijaisia toimia vaelluskalakantojen hoidossa. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan myös istutusten tuloksellisuutta on mahdollista parantaa jossakin määrin tiettyjen lajien tai kantojen osalta mm. istutusajankohtia ja -käytäntöjä muuttamalla sekä kasvatusmenetelmiä kehittämällä. Esimerkiksi uudella virikekasvatusmenetelmällä voidaan parantaa lohen vaelluspoikasten kykyä selviytyä istutuksen jälkeisen vaelluksen alkuvaiheista. Tähän liittyvää tutkimustietoa on esitetty Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen istutustutkimusohjelman vuonna 2013 valmistuneessa istutustutkimusohjelman raportissa.

Kalaistutusten kehittämistyöryhmä on puolestaan antanut suositukset istukkaiden laatukriteereistä eri lajeille (MMM 2004).

Kemijoen ja Iijoen mereiselle vaikutusalueelle tehtävien vaellussiikaistutusten toteuttamisesta tehdyissä kanteluissa keskeinen aihe on ollut, ettei nykyisissä lupaehdoissa ole määrätty tarkemmin siian istutuspoikasten kokoa vaan ainoastaan niiden ikä. Kantelijoiden mukaan istutukset on tehty liian pienillä poikasilla, minkä vuoksi istutuksilla ei ylletä tavoiteltuun tulokseen. Oikeuskanslerin päätöksessä (28.7.2009, OKV/562/1/2007) todetaan, että velvoitepäätöksillä tavoiteltujen oikeustilojen jääminen toteutumatta tarkoittaa käytännössä lainvastaisen olotilan syntymistä. Vaikka kielteiseen asiantilaan ovat voineet vaikuttaa monet istutustoimintaan liittyvät syyt, on päätöksen mukaan perusteltua epäillä, että keskeinen syy on ollut istukkaissa. Jos istutuksiin voidaan lupaehtojen rajoissa käyttää poikasia, jotka eivät pienestä koostaan johtuen ole elinkelpoisia, vika on tällaisen toiminnan sallivissa lupaehdoissa. Lupaehtojen asettamisesta on kulunut huomattavan pitkä aika ja on perusteltua olettaa, että siianistutusten onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä on kertynyt tietoa, vaikkakin joistakin yksityiskohdista saattaa olla epäselvyyttä.

Kemijoen ja Iijoen velvoiteistutuksissa käytettyjen siikaistukkaiden kokoa on pidetty liian pienenä. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman kalaistutusten kehittämistyöryhmän työ vuosina 2001–2004 (MMM 2004) sekä siikatyöryhmän työ vuosina 2012–2013 (MMM 2013), uudet tutkimushankkeet ja muutokset kalastuksen säätelyssä ovat osaltaan edistäneet kestävää siikakantojen hoitoa. Kalaistutusten kehittämistyöryhmän suositusten mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulisi olla vähintään 10 cm. Istutusvaiheessa keskimääräisen kuntokertoimen tulisi olla vähintään 0,6.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos arvioi vuosina 1995–1998 vaellussiian velvoiteistutusten vaikutuksia värimerkintämenetelmän ja merkintä-takaisinpyynnin avulla. Arvio pohjoiselle Perämerelle istutettujen yksikesäisten siianpoikasten tuottamasta saaliista oli istutusvuodesta riippuen 27–52 kg/1 000 istukasta. Istutetut poikasryhmät olivat kooltaan varsin lähellä toisiaan ja koon mahdollisesta vaikutuksesta istutustulokseen ei pystytty saamaan vahvaa näyttöä. Tulosten mukaan kuitenkin pohjoisella Perämerellä yli 9,5 cm:n pituisten poikasten mahdollisuudet selvitä hengissä ensimmäisen meritalven yli olivat jonkin verran paremmat kuin pienempien poikasten. Eteläisellä Perämerellä poikaserän tuottoon vaikutti enemmän istutuspaikan valinta kuin poikasen keskipituus. Tutkimuksen siikaistukkaat olivat jonkin verran lyhempiä kuin Perämereltä pyydetyt, luonnossa syntyneet siianpoikaset. Takautuvan kasvunmäärityksen perusteella myös ensimmäisestä talvestaan hengissä selvinneet poikaset olivat istutushetkellä olleet keskikooltaan luonnonpoikasia pienempiä. Esimerkiksi Kalajoen edustalta 1990-luvulla pyydettyjen, luonnossa kuoriutuneiden yksikesäisten siianpoikasten keskipituus oli 11,3 cm ja keskipaino 9,3 g.

PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n kalanistutusvelvoitteiden toteuttamissuunnitelmassa vuosille 2012–2016 sanotaan, että Voimalohi Oy:n luonnonravintoviljelyssä tavoitteena pidetään keskimäärin noin 10 cm:n

pituista siikaistukasta. Kokotavoitteen mainitaan kuitenkin olevan ohjeellinen eikä se perustu lupaehtoihin.

Erityisen heikkoa siika- ja myös taimenistutusten tuotto on ollut sisävesialueella ja siika onkin korvattu lupaehtojen puitteissa muilla lajeilla, lähinnä kirjolohi- ja kuhaistutuksilla. Näin ollen sisävesialueen istutusohjelmassa on jouduttu tekemään niin mittavia muutoksia, että velvoitelajien tarkoituksenmukaisuutta on syytä tarkastella kokonaan uudelleen. Harjusistutusten tuloksellisuudesta ei ole varmaa tietoa.

Kansainväliset ja kansalliset säädökset ja ohjelmat

Uudet kansalliset ja kansainväliset velvoitteet ja strategiat edellyttävät, että rakennetuilla joilla huolehditaan vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Tämä on lisännyt tarvetta tarkastella erilaisia ratkaisumalleja kalojen luonnollisen lisääntymiskierron palauttamiseksi myös velvoitteiden toimeenpanossa.

Eduskunta hyväksyi 10.4.2015 uuden kalastuslain (379/2015), joka tuli voimaan vuoden 2016 alussa. Lain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Laki antaa työvälineet heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojeluun ja tukee kalojen luontaista lisääntymistä istutusten sijaan.

Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetty laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011 sisältävät velvoitteen parantaa vesistöjen ekologista tilaa. Tavoitteena on ollut vuoteen 2015 mennessä saavuttaa pinta- ja pohjavesien vähintään hyvä ekologinen tila ja keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesien osalta vähintään hyvä saavutettavissa oleva tila sekä hyvä kemiallinen tila. Tämä vahvistettiin valtioneuvoston päätöksessä vesiensuojelun suuntaviivoista vuoteen 2015. Vesiensuojelussa tarvitaan kuitenkin lisätoimenpiteitä ja Suomen jokien kokonaispituudesta noin 40 % arvioidaan edelleen olevan hyvää heikommassa tilassa.

Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa 2022–2027 Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa luokittuvat vesienhoitosuunnitelmassa tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan.

Vesienhoitosuunnitelmassa Kemijoen vesistö on arvioitu merkittäväksi vaelluskalavesistöksi, jossa tulee toteuttaa teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vaelluskalojen kestävät, luontaisesti lisääntyvät kannat. Kemijoella tarkoituksena on palauttaa luontaisesti lisääntyvät vaelluskalakannat Ala-Kemijoen ja Ounasjoen vesistöalueille. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on vaelluskalojen palauttaminen myös Kemijoen yläosille. Tarvittavina toimenpiteinä on esitetty kalan kulkua helpottavat toimenpiteet, joita ovat

esimerkiksi vaellusesteiden poistot, kalatiet, kalahissit tai luonnonmukaiset ohitusuomat. Myös kalojen alasvaelluksen helpottaminen voi olla osa kalan kulkua helpottavia toimenpiteitä. Yksi vaihtoehto kalatiehankkeiden edistämiseksi on hankkeen vieminen eteenpäin hakemuksella vesilain (3 luku 22 §) mukaisessa menettelyssä.

Merenhoidon tavoite Suomessa on Itämeren hyvä tila vuoteen 2020 mennessä. Tavoitetta ei kaikilta osin saavutettu vuoden 2020 loppuun mennessä, joten työtä hyvän tilan saavuttamiseksi jatketaan. Suomen kansallisen merenhoitosuunnitelma perustuu EU:n meristrategiadirektiiviin, joka Suomen lainsäädännössä on pantu täytäntöön lailla vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä sekä valtioneuvoston asetuksella merenhoidon järjestämisestä. Direktiivin tavoitteena on, että kaikkien Euroopan merien tila on hyvä vuoteen 2020 mennessä. Merenhoitosuunnitelman ensimmäinen osa päivitettiin vuonna 2018 ja päivitetty toimenpideohjelma vuosille 2022–2027 vuonna 2021. Päivitetyt ympäristötavoitteet on ryhmitelty kahdeksan pääteeman alle, joista yhtenä pääteemana on luonnonsuojelun ja ennallistamisen tavoitteet. Sen alla on suoraan vaelluskalojen palauttamiseen ja ennallistamistoimiin liittyvä tavoite: Virtavesien vaellusesteet vähenevät ja vaelluskaloille sopivien kutupaikkojen määrää lisätään kunnostustoimenpiteillä ja ympäristöolosuhteita parantamalla. Toimenpideohjelman mukaan tämän tavoitteen saavuttaminen riippuu vesienhoidon toimenpideohjelman nykytoimenpiteistä (mm. vaelluskalastrategia) ja uusista toimenpiteistä. Hakemuksen vaikutukset meriympäristön tilatavoitteeseen kytkeytyvät uhanalaisiin tai vaarantuneisiin kalalajeihin, erityisesti meritaimeneen ja vaellussiikaan, mutta myös loheen ja nahkiaiseen ja niiden elinolosuhteiden parantamiseen.

Lisäksi Suomi on sitoutunut toteuttamaan Itämeren tilaa parantavia toimia mm. Suomen Itämeren suojeluohjelmassa, Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä Itämeren toimenpideohjelmassa (Baltic Sea Action Plan). HELCOM-raportissa (HELCOM 2011) Kemijoki on Itämeren alueen potentiaalisten lohijokien listalla.

Vesien- ja merenhoidon toteuttamista ja samalla myös tämän hakemuksen tavoitteita tukevat keskeisesti maa- ja metsätalousministeriön kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia sekä ympäristöhallinnon vesien kunnostusstrategia, joissa on ollut esillä mahdollisuus ja tarve tarkastella kalatalousvelvoitteita uudelleen. Kansallinen kalatiestrategia hyväksyttiin vuonna 2012 valtioneuvoston periaatepäätöksellä ja sen toiminta-ajatuksena on ohjata vaelluskalakantojen ylläpitämisen ja hoidon painopistettä istutuksista luontaisen lisääntymiskierron varmistamiseen. Rakennetuissa joissa parannetaan kalojen kulkumahdollisuuksia ja edistetään potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa esimerkiksi kalateiden ja uomien vesittämisten avulla sekä kalojen alasvaelluksen varmistavien toimenpiteiden avulla.

Kemijoki on yksi kalatiestrategian kärkikohteista ja strategian toimeenpano edellyttää Kemijoen alaosalla kalatierakentamista ja muita toimenpiteitä kalojen vaellusmahdollisuuden palauttamiseksi. Kalatiestrategian mukaan Ylä-Kemijoen kalatierakentaminen otetaan puolestaan arvioita-

vaksi, kun Kemijoen alaosan kalateiden toimivuudesta on näyttöä. Strategian tavoitteet ja sen alueellinen toimeenpano ovat olleet perusteina kalatalousvelvoitteita ja säännöstelykäytäntöjä koskevissa viimeaikaisissa KHO:n päätöksissä esimerkiksi Virojoella (KHO:2015:63) sekä Pielisjoella ja Ala-Koitajoella (KHO 29.1.2013 taltionumerot 356 ja 357).

Kalatiestrategian mukaan resurssien ohjaaminen kalakantojen luonnonlisääntymistä edistäviin toimenpiteisiin on nykytilanteessa tarkoituksenmukaista ja jopa välttämätöntä vaelluskalakantojen monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Kalatiestrategian yhtenä toimintalinjana on suunnata velvoitehoitoa kalojen luontaista elinkiertoa tukevaksi. Tavoitteena on, että kalatalousvelvoitteiden kompensaatiovaikutukset ja kohdentuminen paranevat ja että kalatalousvelvoitteiden ja muiden lupaehtojen avulla kalojen luontainen elinkierto vahvistuu erityisesti vaelluskalavesistöissä. Kalatalousvelvoitteiden halutaan tukevan monitavoitteista vesistöjen ja kalakantojen hoitoa, kestävää kalastusta ja osaltaan vesistön ekologisten tilatavoitteiden saavuttamista. Lisäksi tavoitteena on, että velvoitehoidon istutuskäytännöt tukevat kalakannan luonnollisen lisääntymiskierron saavuttamista myös kalatien rakentamisen jälkeen, mikä tarkoittaa, että osa velvoiteistutuksista kohdennetaan koskialueille, joille vaelluskalojen kulku mahdollistuu. Tavoitetilassa kalatalousvelvoitteilla kompensoitaisiin juuri niitä kalakannoille ja kalastukselle aiheutettuja haitallisia vaikutuksia, esimerkiksi kalojen kulkumahdollisuuksien estymistä ja lisääntymisalueiden menetyksiä, jotka vesiympäristöä muuttavan luvanvaraisen hankkeen toiminta suoranaisesti aiheuttaa.

Kalatiestrategiassa nähdään tärkeänä huomioida kalojen kulku ja lisääntyminen myös säännöstelykäytäntöjen kehittämisessä. Strategian mukaan on tarpeen käydä keskustelua ja selvittää tarve muuttaa vesilainsäädäntöä niin, että se edellyttäisi minimivirtaaman tai tietyn virtaamaosuuden varaamisen (”ekologinen virtaama”), jotka osaltaan turvaisivat vaelluskalojen nousua ja vaelluspoikasten alasvaellusta. Tätä tehtävää pidetään perusteltuna ja kiireellisenä myös vesien kunnostusstrategiassa. Ekologinen virtaama määritellään virtaamaksi, joka tarvitaan vesiekosysteemin toiminnan ja hyvän ekologisen tilan varmistamiseksi. Ympäristövirtaama puolestaan on laajempi käsite, jota voidaan soveltaa myös esimerkiksi kalatiekysymyksissä. Paine ekologisen ja/tai ympäristövirtaaman määrittämiseen pohjaa EU:n antamiin suosituksiin. Asia on noussut esille erityisesti sen jälkeen, kun Euroopan Unionin vesivarojen suojelua koskevassa ohjeistuksessa ”A Blueprint to safeguard Europe’s Water Resources” (EU COM 2012: 673) esitettiin tulevaisuuden suuntaviivat vesien käytön kehittämiseksi. Ohjeistuksessa suositetaan ympäristövirtaamien määrittämistä rakennetuille jokivesille vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä lokakuussa 2014. Strategian visiona on, että ”elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomen joissa ja niitä palautetaan potentiaalisiin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu”. Kalatalousvelvoitteisiin keskeisesti liittyvänä strategisena päämääränä on suojella ja kunnostaa lohi- ja meritaimenkantojen tärkeitä elinympäristöjä ja vaellusreittejä, ja näiden toimenpiteiden

myötä siirtää painopistettä istutuksista kalojen luontaiseen elinkiertoon. Toimenpidekenttään kuuluu istutusvelvoitteiden perusteiden tarkistaminen tuotantopotentiaalia koskevan ja muun uusimman tieteellisen tiedon perusteella ja strategiassa lausutaan, että velvoitteita voidaan tarvittaessa muuttaa ennallistamis- ja kunnostamistoimiksi tai kalan kulun helpottamistoimiksi.

Myös vesien kunnostusstrategiassa huomautetaan, että lupapäätösten tarkistusten yhteydessä ja lupia uusittaessa olemassa olevia velvoitteita voidaan suunnata uudelleen. Strategiassa nostetaan esille aiheuttaja maksaa -periaate, jonka mukaan vedessä todetun haitan aiheuttaja on ensisijaisesti velvollinen toimeenpanemaan haitan vähentämiseksi tai poistamiseksi tarvittavat kunnostustoimet. Strategiassa todetaan myös, että vesilakiin liittyy muutostarpeita vanhojen vesitalouslupien saamiseksi määräaikaisiksi.

Nykyisin tiedossa olevien kalatieratkaisujen sekä erilaisten tukitoimenpiteiden käyttömahdollisuudet

Mahdollisuus hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin on viimeaikaisessa oikeuskäytännössä katsottu olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi (esim. KHO:2004:98). Rakennettujen jokien kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneiden haittojen vesilain mukainen kompensaatio on Suomessa painottunut kalanistutuksiin. Kalakantojen palauttaminen luonnolliseen elinympäristöönsä mm. kalateitä rakentamalla on ollut paljon yleisempää muissa Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa ja esimerkkejä toimivista kalateistä on runsaasti. Parhaimmillaan kalateillä voidaan päästä 95–100 %:n tehokkuuteen nousevien kalojen määrässä. Toimivan kalatien rakentamiseksi on monia erilaisia mahdollisuuksia ja kalatietyypin valintaan vaikuttavat mm. rakennuspaikan olosuhteet, kalatietä käyttävät kalalajit sekä käytettävissä oleva virtaama.

Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevassa KHO:n päätöksessä (1980) sanotaan, että ”jokeen kutemaan nousseen merilohen luonnontilaisen tuoton palauttamisen osalta vesioikeus on kuitenkin katsonut, ettei nykyisin tiedossa olevin hoitotoimenpitein saatu jokialueelle sellaista kalakantaa, että sen tuotto vastaisi paikallisten arvokkaiden virtakalojen sekä meritaimenen ja merellisen vaellussiian lisäksi myös luonnontilaista merilohen tuottoa. Merilohen tuoton menetyksen palauttamista ei siten voitu ottaa huomioon, kun jokialueelle määrättiin riittäviä hoitotoimenpiteitä.”

Tämä voidaan tulkita siten, ettei kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä ole lohen osalta ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti vaan siihen on jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä ja heikentää siten velvoitteen pysyvyyssuojaa.

Nykyisin tiedossa olevin hoitotoimenpitein voidaan tarkoituksenmukaisesti ja kustannustehokkaasti palauttaa Kemijoen voimalaitosten yläpuoliset vapaana virtaavat jokialueet vaelluskalatuotantoon. Kemijoen vesistössä on runsaasti lohikalojen poikastuotantoon soveltuvia alueita

ja vedenlaatu on hyvä, mitkä ovat tärkeitä seikkoja lisääntymisen kannalta. Tarvittavista toimenpiteistä keskeisimmät ovat kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen sekä niiden toiminnan varmistaminen ohjaamalla riittävän suuri vesimäärä kalateihin ja kehittämällä voimalaitosten säännöstelykäytäntöjä. Myös muita tukitoimenpiteitä tarvitaan ja niitä ovat esimerkiksi mäti- tai pienpoikasistutukset patojen yläpuolisille poikastuotantoalueille ja kudulle nousevien kalojen ylisiirrot, joilla tavoitellaan kalojen leimautumista poikasalueilleen. Lisäksi pitkäjänteisellä toimenpiteiden vaikuttavuuden tutkimisella ja kehittämisellä on keskeinen merkitys tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Kudulle nousevien kalojen ylisiirroilla voidaan tukea ja jouduttaa luontaisen lisääntymiskierron käynnistymistä ja uusien, itseänsä ylläpitävien kantojen syntymistä. Ylisiirto ei kuitenkaan ole yksistään riittävä toimenpide luonnon monimuotoisuuden ja kestävän kalakantojen hoidon näkökulmasta, sillä se rajaa mahdollisuuksia luonnonvalinnalle. EU:n vesipuitedirektiivin vaatimukset edellyttävät kaikkien kalojen vaellusmahdollisuuksien turvaamista. Ylisiirron toteuttaminen on myös riippuvainen sääoloista ja etenkin veden lämpötilasta, mihin liittyen on otettava huomioon ilmastonmuutoksen vaikutukset. Osa ylisiirtokaloista voi lähteä pois lisääntymisalueilta ennen kutuaikaa, minkä vuoksi merkittävän poikastuotannon käynnistäminen edellyttää verraten suuria ylisiirtolohien vuotuisia siirtomääriä.

Kalateiden avulla palautetaan jokijatkumo ja mahdollistetaan kestävästi laajemman lajikirjon vaellukset, vaelluskalojen luonnonlisääntyminen ja kantojen monimuotoisuuden turvaaminen. Kalojen säilyttämiseen ja käsittelyyn ei kalateiden yhteydessä ole tarvetta ja myös muu ihmistyön tarve jää verrattain pieneksi, kun kalatien toiminta on varmistettu. Vaellusyhteyden avaamisen jälkeen kompensaation hyödyt kohdentuvat myös patoallasalueelle, kun sinne saadaan mereltä nousevaa vaelluskalaa. Kalatiet voidaan tarvittaessa suunnitella myös lisäämään kutu- ja poikastuotantoaluetta rakennetulla jokiosuudella. Kalateiden toimivuus edellyttää, että kalatiessä on varmistettu riittävän houkutteleva virtaama, helposti löytyvä sisäänkäynti, ihanteelliset uintiolosuhteet ja nopeus, sopivat levähdyspaikat ja kalatien asianmukaiset käyttö- ja kunnossapitoedellytykset.

Kemijoen Isohaaran uusimman koneaseman yhteyteen valmistui kalatie vuonna 1993 ja Isohaaran toinen kalatie avattiin vuonna 2012. Nykykäytännön mukaiset vaelluspoikasistutukset eivät kuitenkaan edesauta kalojen motivaatiota nousta kalateihin ja edelleen voimalaitosten yläpuolelle. Lohen ja meritaimenen vaelluspoikaset istutetaan jokisuulle ja sen edustalle, jolloin niiden toivotaan kotiutuvan istutuspaikalleen jokisuuhun, eikä kalatien yläpuolisille jokiosuuksille. Kalojen leimautumista voimalaitosten yläpuolisille poikastuotantoalueille on tarkoituksenmukaista tukea lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksilla. Lisäksi Kemijokisuun kalanhoitovelvoitteen toimintaperiaatteen mukaisesti jokisuuhun istutetut ja sinne syönnösvaelluksensa jälkeen palaavat kalat pyritään pyydystämään mahdollisimman tehokkaasti terminaalialueen ja jokisuun kalastuksen avulla. Kalastusjärjestelyt meri- ja jokialueella ovatkin avainasemassa vaelluskalakantojen palauttamisessa riittävän vahvan

jokeen nousevan kutupopulaation turvaamiseksi. EU:n tiukentunut Itämeren lohenkalastuksen sääntely sekä kansallinen lohen, taimenen ja vaellussiian kalastuksen sääntely rannikkovesissä ovat jo parantaneet tilannetta tältä osin.

Viime aikoina on tehty paljon valmistelevaa työtä ja tutkimusta mm. Vaelluskalojen palauttaminen Kemi-/Ounasjokeen -esiselvityshankkeessa vuosina 2001–2002 (Lapin ympäristökeskus 2002) sekä Askel Ounasjoelle I, II, III ja IV -hankkeissa. Askel Ounasjoelle -hankkeiden päätavoitteena on avata vaelluskaloille mahdollisuus päästä kalateiden avulla Ounasjoessa sijaitseville lisääntymisalueille ja että Ounasjokeen palautetaan siihen leimautunut, vaellushaluinen kalakanta. Hankkeissa on tehty mm. lohien ylisiirtoja Ounasjoelle, jonka tavoitteena on käynnistää lohen luonnonvarainen lisääntyminen Ounasjoessa. Ylisiirroille myönnettiin lupa KHO:n päätöksellä (KHO:2013:22), jonka oikeudellisessa arvioinnissa todettiin mm., että: ”istutettujen lohien menestyminen Itämeressä on heikentynyt. Vaelluskalakannat eivät pysy elinvoimaisina ilman luonnon lisääntymiskiertoa. Kysymyksessä olevien siirtojen tavoitteena on vaelluskalakantojen elvyttäminen käynnistämällä lohen luonnonvaraista lisääntymistä Ounasjoessa. Ounasjoki on Itämeren alueen suurin käyttämätön vaelluskalojen poikastuotantoalue. Siirroilla myös hankitaan tietoa, jota tarvitaan vaelluskalakantojen elvyttämistä ja kalaportaiden rakentamista varten. Kysymyksessä on maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 470/2008 20 §:n 1 momentissa tarkoitettu kalataloudellisesti merkittävä hanke. Vastaavia kaloja ei ole saatavissa sisävesialueelta.” ”Siirrot on tarkoitettu edistämään luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja ne ovat valtioneuvoston 10.12.2009 hyväksymän Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman mukaisia.”

Vuosina 2010–2011 tehdyssä tutkimuksessa seurattiin Ounasjoelle ylisiirrettyjä radiolähetinkaloja. Tutkimuksessa ylisiirretyistä lohista se osa, joka pysyi Ounasjoessa kutuaikaan asti, löysi sieltä sopivia lisääntymisalueita ja onnistui kutemaan. Sähkökalastuksissa havaittiin lohen luonnonkudusta peräisin olleita kesänvanhoja poikasia useilta Ounasjoen koskilta.

Lohien ylisiirron lisäksi Askel Ounasjoelle II -hankkeeseen kuului toisen kalatien rakentaminen Kemijoen Isohaaraan. Askel Ounasjoelle III -hankkeen tuloksena valmistuivat myös Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tulevien kalateiden yleissuunnitelmat (Lapin ELY-keskus 2014). Kalateiden suunnittelussa pääkohteena ovat olleet lohikalat (lohi ja taimen) ja suunnittelun tavoitteeksi on asetettu, että kalatien suulle nousseista nousuhalukkaista lohista nousee ilman suuria viiveitä kalatietä myöten seuraavaan yläaltaaseen vähintään 90 %. Kustannusarvio alaosan neljän voimalaitoksen kalateille on yleissuunnitelmien perusteella 12–15 milj. €.

Kalateiden teknis-taloudelliset toteuttamismahdollisuudet on arvioitu ja raportoitu kattavasti hankkeen yhteydessä. Raportin mukaan jokaista tutkittua voimalaitosta varten löydettiin useita toteuttamiskelpoisia ratkaisuja kalateiden rakentamiseksi, joiden avulla lohikalojen vaellus pystytään järjestämään tehokkaasti. Kalateiden toimivuus edellyttää, että

kalatiessä on varmistettu riittävän houkutteleva virtaama, helposti löytyvä sisäänkäynti, ihanteelliset uintiolosuhteet ja nopeus, sopivat levähdyspaikat ja kalatien asianmukaiset käyttö- ja kunnossapitoedellytykset.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on tutkinut lohien käyttäytymistä Kemijoella seuraamalla radiolähettimellä merkittyjen lohien liikkeitä alaosan voimalaitosten alakanavissa. Kalojen seurantatutkimuksia ja voimalaitosten alakanaville tehtyjä virtausmallinnuksia on hyödynnetty arvioitaessa, mihin kalatien sisäänkäynti kunkin voimalaitoksen yhteydessä kannattaa sijoittaa, jotta kalat löytäisivät sen mahdollisimman helposti ja lyhyellä viiveellä. Saadut tulokset ovat osoittaneet, että houkutusvirtaamaa todella tarvitaan, jotta kalat löytävät kalatien sisäänkäynnin. Lohi pyrkii yleensä nousuvaelluksellaan voimakkaimman virtauksen suuntaan. Koska kalatien virtaama verrattuna voimalaitosten turbiineista tulevaan virtaamaan on tavallisesti vähäinen, tulee olosuhteet kalatien sisäänkäynnissä saada riittävän houkuttteleviksi. Kalatien sisäänkäynnin houkutusvirtaama on kirjallisuudesta saatavien tietojen perusteella toimivissa kalateissä tavallisesti 2–10 % joen keskivirtaamasta. Tarve houkutusvirtaamalle riippuu voimalaitoksen kautta tulevasta virtaamasta ja sitä tulee voida säädellä suhteessa muuhun virtaamaan. Kemijoen alaosan kalateille tehdyissä yleissuunnitelmissa kalatiet on mitoitettu enimmillään 10 m^3/s:n houkutusvirtaamalle, joka on < 2 % Kemijoen alaosan voimalaitosten kesäajan keskivirtaamasta (aikavälillä 1990–2015 MQ 1.6.–31.10. Valajaskoskella 537 m^3/s ja Isohaarassa 556 m^3/s).

Kalatien sisäänkäynnin houkuttelevuuteen vaikuttavia muita tekijöitä ovat sisäänkäynnin sijainti (tavallisesti mahdollisimman lähellä turbiineja ja joen rantaa), virrannopeus (lohikaloille sekä muille suurikokoisille lajeille 2,0–2,4 m/s) ja putouskorkeus (lohelle 0,3–0,4 m) sekä purkautuvan virran suunta (<30 asteen kulmassa) pääuoman virtaukseen nähden. Lisäksi voimalaitoksen turbiinien käyttöjärjestelyillä voidaan kalateiden sisäänkäynnit saada mahdollisimman houkuttteleviksi eri virtaamatilanteissa.

Kalojen radiolähetinseurannoilla on voitu osoittaa, että säännöstelykäytännöt vaikuttavat kalojen liikkeisiin voimalaitosten alakanavissa ja patoaltaissa. Virtaaman muutokset vuorokauden eri aikoina aiheuttavat kalojen edestakaista uintia, mikä todennäköisesti viivästyttää niiden nousua kalatiehen. Suuremmalla virtaamalla päiväsaikaan kalat hakeutuvat lähelle voimalaitoksia, kun taas pieni yöaikainen virtaama saa ne laskeutumaan kauemmas alavirtaan. Siten on tärkeää huomioida myös voimalaitosten käyttö, jolla voi olla suuri vaikutus kalateiden toimivuuteen etenkin voimakkaasti lyhytaikaissäännöstellyissä joissa.

Vaelluspoikasten selviytyminen jokialueelta mereisille syönnösalueille on rakennetuissa joissa kriittinen elinkierron vaihe. Vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää siten vaelluspoikasten alasvaelluksen turvaamista. Rakennetuilla jokiosuuksilla lohenpoikasten alasvaellus saattaa hidastua, mikä lisää poikasten alttiutta joutua petojen saaliiksi. Turbiinit puolestaan voivat lisätä kuolleisuutta, vahingoittumista ja stressaantumista. RKTL:n arvion mukaan smolttien alasvaellusta edistävät rakenteet parantavat lohikannan kehitysnäkymiä selvästi. Poi-

kasia voidaan ohjata voimalaitosten yläkanaviin asennettujen ohjausrakenteiden, kuten välppien ja erilaisten aitarakenteiden, sekä voimalaitosten turbiinit ohittavan alasvaellusreitin yhdistelmillä. Varsinaisena alasvaellusreittinä voivat toimia mm. putkirakenteet, rännit, nousukaloja varten tehdyt kalatiet sekä säännöstelypadot. Muita mahdollisia toimenpiteitä ovat voimalaitosten käytön säätäminen ja kalojen käyttäytymiseen vaikuttaminen sekä joissain tapauksissa myös smolttien keräys ja kuljetus. Alasvaellusratkaisujen suunnittelun tulee olla voimalaitoskohtaista ja sen tulee perustua kyseisen kohteen ominaisuuksiin, kuten virtausolosuhteisiin.

Vesistötiedot

Vesistön yleiskuvaus

Kemijoen vesistöalue (51 000 km^2) on Suomen toiseksi suurin ja sen osuus koko maan pinta-alasta on 15 %. Joen suurin pituus Kitisen latvoille mitattuna on yli 550 km ja keskivirtaama on 571 m^3/s. Kemijoen vesistöalueella järvisyys on verrattain vähäinen, luonnontilassa 2,9 %, ja nykytilassa 4,3 %. Suurin alueen järvistä on Kemijärvi. Suuria tekojärviä on kaksi, Lokka ja Porttipahta. Suurimpia Kemijoen osa-alueita ovat Ounasjoki, Kemihaara ja Kitinen. Rovaniemen kohdalla Kemijokeen yhtyvä Ounasjoki on suurin kokonaan maamme rajojen sisällä virtaavista rakentamattomista joista. Se on lähes 300 km pitkä ja sen valuma-alue (13 815 km^2) muodostaa 27 % Kemijoen vesistöalueesta. Ounasjoki on lailla suojeltu voimalaitosrakentamiselta (laki Ounasjoen erityissuojelusta 703/83) ja kuuluu Natura-alueisiin.

Kemijoen vesistöalueella on rakennettu tai säännöstelty voimataloutta varten Kemijoen pääuoma, Kemijärvi, Kitinen, Jumiskon säännöstelykokonaisuus ja Raudanjoen vesistön alaosa. Voimalaitoksia Kemijoen vesistössä on yhteensä 21, joista pääuoman viisi voimalaitosta (Valajaskoski, Petäjäskoski, Ossauskoski, Taivalkoski ja Isohaara) sijaitsevat Rovaniemen ja jokisuun välillä sekä kolme (Seitakorva, Pirttikoski ja Vanttauskoski) Kemijärven ja Rovaniemen välillä. Lisäksi Luirojoen virtaamaa on vähennetty voimakkaasti suurten tekoaltaiden vesistöjärjestelyillä. Kemijoen sivuvesistöissä on useita säännöstelykokonaisuuksia: Olkkajärvi, Vanttaus–Kaihua, Juotasjoki sekä Jumisko.

Kemijoen virtaamia on tarkasteltu tarkastelujaksolla 2017–2021. Tarkastelujakson korkein tulvahuippu ajoittui vuoden 2020 kesäkuun 2. päivälle, jolloin virtaama Isohaarassa oli 4 212 m^3/s. Myös vuoden 2018 toukokuussa tulvahuipun virtaama (4 162 m^3/s) oli samaa luokkaa. Vuonna 2020 virtaama pysyi kevään tulvahuipun jälkeen yli tuhannessa kuutiossa juhannukseen saakka. Vuoden 2020 heinäkuussa, samoin kuin vuoden 2017 heinäkuussa, virtaama kohosi hetkellisesti lähes tai yli tuhanteen kuutioon sekunnissa. Virtaamat kävivät yli 1 500 kuutiossa myös vuonna 2020 marraskuussa ja vuonna 2021 syys- ja lokakuussa.

Kemijoen virtaama Isohaarassa vuosina 2017–2021 on esitetty alla olevassa kuvassa.

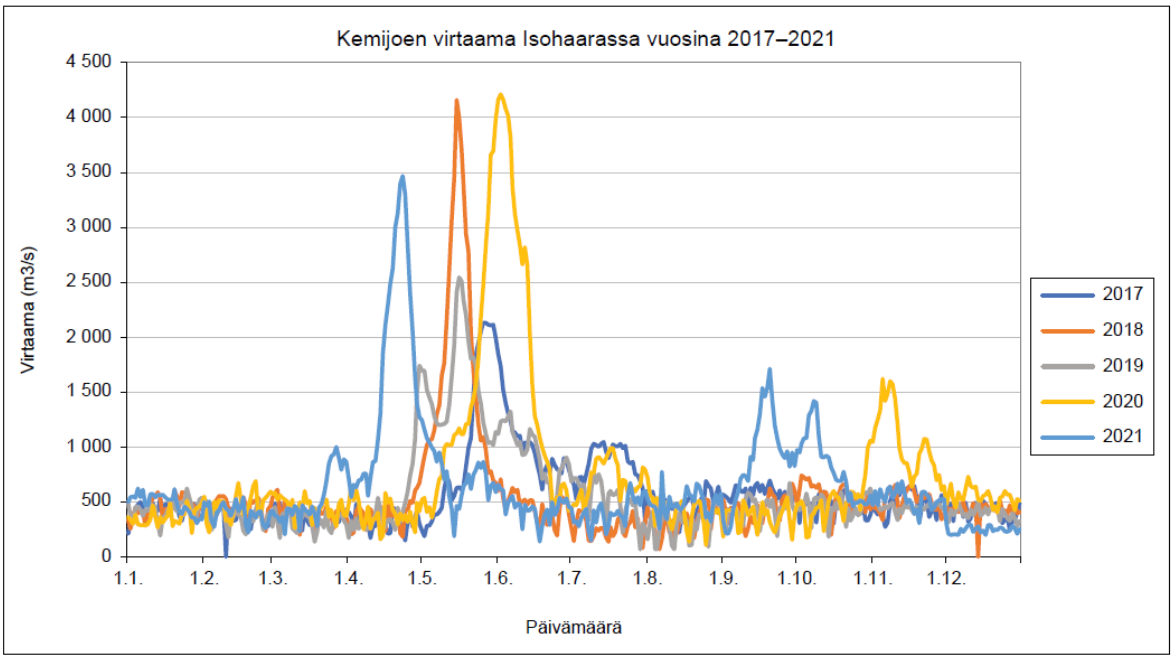

Vedenlaatu ja vedenlaadun muutokset

Kemijoen vesistöalueella metsätalous on suurin ravinteiden kuormittaja. Kemijoen alaosan alueella ihmistoiminnasta aiheutuva kuorma on fosforille noin 140 % ja typelle 120 % luonnonhuuhtouman määrästä. Vastaavat osuudet Kemijoen keskiosalla ovat fosforille noin 90 % ja typelle 60 %. Metsätalousvaltaisten valuma-alueiden järvillä on havaittavissa viitteitä tummumisesta.

Ravinnekuormituksen muutosta jokisuilla voidaan karkeasti arvioida ainevirtaamien avulla. Jokisuilla kuormitusseurannat perustuvat veden määrän ja pitoisuuksien arviointiin. Näiden tietojen perusteella lasketaan kuormitusarviot. Kemijoen ainevirtaamien lähteenä on käytetty ympäristöhallinnon verkkopalvelun avointa tietoa kokonaistypen, kokonaisfosforin, orgaanisen hiilen ja kiintoaineksen osalta.

Kemijoen ainevirtaamat jokisuussa vuosina 1990–2020 on esitetty alla olevassa kuvassa.

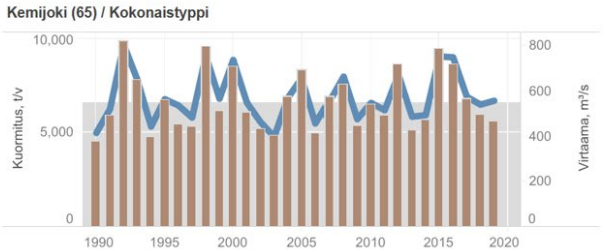

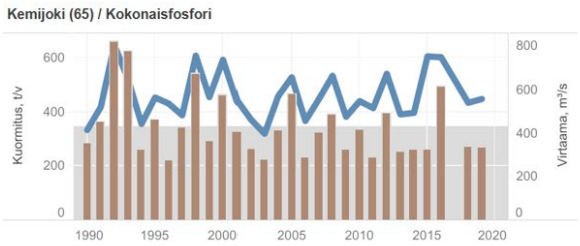

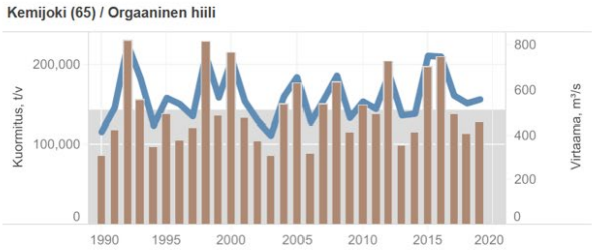

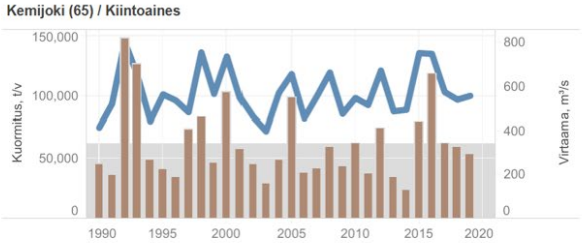

Vuonna 2021 Kemijoen pistemäisestä typpikuormituksesta noin 88 % ja fosforikuormituksesta 32 % oli peräisin yhdyskunnista. Kalankasvatuslaitosten osuus fosforikuormituksesta oli 57 %:n, mutta typpikuormituksesta kalankasvatuksen osuus oli vain 9 %. Teollisuuden ja turvetuotannon yhteenlaskettu kuormitus oli alueella vähäisintä. Fosforikuormittajien osuus oli 12 % ja typpikuormittajien alle 4 %.

Tietoja Kemijoen vedenlaadusta ja sen kehityksestä on koottu Kemijoen vesistötarkkailun raporttiin vuodelta 2019. Raportin mukaan tekoaltaiden rakentaminen ja juoksutukset ovat vaikuttaneet merkittävästi Kemijärven ja koko Kemijoen vedenlaatuun. Tekoaltaiden vaikutukset olivat suurimmillaan heti altaiden rakentamisen jälkeen 1970-luvun alussa sekä 1980-luvulla tapahtuneen säännöstelykäytännön muutoksen aikoihin. Tekojärvien vedenlaatu on kuitenkin parantunut oleellisesti alkuajoista ja toisaalta myös voimalaitosten rakentamisen aiheuttamat muutokset jokiuomassa ovat vakiintuneet, mistä johtuen säännöstelyn aiheuttamat haitat vedenlaadulle ovat oleellisesti vähentyneet. Edelleen tekoaltaiden juoksutukset ja säännöstely vaikuttavat merkittävästi virtaaman vuodenaikaisrytmiikkaan ja esimerkiksi Kemijärveen tulevan ainevirtaaman ajalliseen jakautumiseen.

Raportissa todetaan, että Kemijokisuulla Isohaarassa vedenlaatu on vaihdellut pitkällä aikavälillä suhteellisen vähän. Fosforipitoisuus on selvästi alentunut vuosista 1965–1994. Typpipitoisuus on vaihdellut jonkin verran jaksojen välillä, mutta eniten typpeä oli jakson 1975–1984 aikana. Vuosina 1995–2004 typpipitoisuustaso Isohaarassa oli lähes sama kuin ajanjaksolla 1965–1974. Vuosina 2005–2019 kokonaistyppeä on ollut vedessä hieman aiempaa enemmän, mutta edelleen vä-

hemmän kuin jaksolla 1975–1984. Nykyiset kokonaisravinteiden pitoisuudet ovat pieniä, lähinnä karulle tai enintään lievästi rehevälle vesistölle tyypillisiä.

Vesienhoitosuunnitelma

Kemijoen vesienhoitoalue (VHA5) muodostuu Perämereen laskevista Kemijoen, Simojoen ja Kaakamojoen valuma-alueista sekä Kemin ja Simon edustan merialueesta.

Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki sekä Raudanjoen alin osuus ovat nimetty voimakkaasti muutetuiksi ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on vuonna 2019 tehdyn arvion perusteella tyydyttävä. Suurimmista Kemijoen osa-alueista myös Kitinen, Luiro ja Kemijärvi ovat voimakkaasti muutettuja ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on arvioitu hyväksi. Kemihaara ja Ounasjoki eivät ole voimakkaasti muutettuja ja niiden ekologinen tila on arvioitu erinomaiseksi.

Vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelmassa todetaan, että ”Ympäristötavoitteen saavuttamisen edellytyksenä merkittävien vaelluskalavesistöjen vesimuodostumissa on, että niissä on tehty teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vesistöalueelle vaelluskalojen kestävä, luontaisesti lisääntyvä kanta. Vesienhoitoalueella tällainen vesistö on Kemijoki. Kemijoen pääuoma on luokiteltu alaosalta ja keskiosalta tyydyttävään ekologiseen tilaan. Ala-Kemijoella allastaminen ja perkaukset ovat hävittäneet alkuperäiset virtavesihabitaatit kokonaan, Keski-Kemijoella on jäljellä muutamia koskijaksoja. Vaellusyhteys sivujokien kutualueiden ja meren välillä puuttuu. Sekä ala- että keskiosan hydro-morfologinen tila on patoamisen ja säännöstelyn seurauksena huono.”

Toimenpideohjelman mukaan Ala-Kemijoella vaelluskalojen luontaisen elinkierron mahdollistavat toimenpiteet ovat keskeisiä tilaa parantavia toimenpiteitä. Keski-Kemijoen osalta on esitetty selvitystä ohitusratkaisuvaihtoehdoista ja mahdollisuuksista sekä ympäristövirtaamista. Myös Raudanjoen alaosan osalta toimenpideohjelmaan on esitetty selvitys ohitusratkaisuvaihtoehdoista ja mahdollisuuksista sekä vanhan uoman vesittämismahdollisuuksista ja ympäristövirtaaman määrittely. Tilatavoitteen saavuttamisen ajankohta on näissä vesimuodostumissa asetettu vuoden 2027 jälkeen.

Kemijoen vesistöalueella kaikkien voimakkaasti muutetuiksi tai keinotekoisiksi nimettyjen jokien vedenlaatu on nykytiedon perusteella hyvä tai erinomainen.

Merenhoidon tavoite Suomessa on Itämeren hyvä tila vuoteen 2020 mennessä. Tavoitetta ei kaikilta osin kuitenkaan saavutettu vuoden 2020 loppuun mennessä, joten työ meriympäristön hyvän tilan saavuttamiseksi jatkuu. Meriympäristön tila-arvio, hyvän tilan määritelmät ja ympäristötavoitteet sisältyvät merenhoitosuunnitelman ensimmäiseen osaan, joka päivitettiin vuonna 2018. Merenhoitosuunnitelman ensimmäisessä osassa on huomioitu meritaimenkantojen heikko tilanne Itä-

mereen laskevissa joissa ja meriympäristön biologisen monimuotoisuuden osalta yhtenä tavoitteena hyvän tilan saavuttamiseksi on, että meritaimenen luonnonkannat elpyvät ja virtavesien kunnostustoimien tuloksena muodostuville uusille poikastuotantoalueille nousee merestä riittävästi kutukaloja ja meritaimenkantojen geneettinen monimuotoisuus ei vähene. Valtioneuvoston 16.12.2021 hyväksymä vuosille 2022–2027 päivitetty Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelma on laadittu meriympäristön tilan parantamiseksi ja siihen kohdistuvien paineiden vähentämiseksi. Päivitetyn merenhoidon toimenpideohjelman tarkoituksena on kuvailla ne toimet, joita vielä tarvitaan, jotta meriympäristön hyvä tila saavutetaan.

Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelman mukaan Suomessa meritaimenkannat ovat heikoimmassa tilassa kuin missään muussa Itämeren rantavaltiossa, ja luonnonvaraiset meritaimenkantamme on luokiteltu vuonna 2019 kansallisessa uhanalaisuusarvioinnissa erittäin uhanalaisiksi (EN). Meritaimen on lisääntynyt alkujaan lähes kaikissa Suomen Itämereen laskevissa joissa, mutta nykyisin alkuperäisiksi arvioituja mereen vaeltavia taimenkantoja on jäljellä enää 15 jokivesistössä. Näistä 9 laskee Suomenlahteen tai sen lähialueelle ja loput Saaristomerelle tai Pohjanlahteen. Suurin osa luonnonkannoista hävisi 1970-lukuun mennessä etupäässä vaellusesteinä toimivien patojen rakentamisen, poikasten elinympäristöjen heikentymisen sekä merellä ja jokisuualueilla tapahtuneen kalastuksen seurauksena. Viime aikoina on vihdoin saatu signaaleja myönteisestä kehityksestä. Suomenlahden alueella tehdyt vaellusesteiden poistot, elinympäristökunnostukset sekä kalastuksensäätely ovat viime vuosina vaikuttaneet niin, että luonnonkantojen tila on kehittynyt siellä hieman positiivisempaan suuntaan. Pohjanlahdella tilanne on edelleen heikko. Vaellussiian tilanteesta todetaan mm., että jokien patoaminen, perkaukset ja säännöstely haittaavat vaellussiikakantojen lisääntymistä. Useissa rannikkoalueen joissa alkuperäiset luonnonkannat on menetetty jokien patoamisen ja rehevöitymisen vuoksi, mutta vaellussiika on alkanut lisääntyä luonnollisesti istutusten seurauksena. Joko jokeen tai merialueelle tehtyjen istutusten myötä siikojen lisääntymiskierto on vähäisessä määrin käynnistynyt myös sellaisissa joissa, missä ei ole ollut alkuperäistä siikakantaa.” Lisääntymisalueille pääsyn estyminen on tuotu esille myös lohen osalta, josta toimenpideohjelmassa todetaan mm., että kansallisessa tarkastelussa lohen uhanalaisuuden syynä oli ensisijaisesti lohijokien liian pieni määrä.” Nahkiaiskantojen kerrotaan kärsineen erityisesti vesistörakentamisesta ja että se hyötyisi vesistöjen kunnostuksista.

Kalasto ja kalastus

Kemijoen kalakantojen istutus- ja tarkkailuvelvoitteet perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden antamiin päätöksiin. Päätösten mukaan Kemijoki Oy:n ja Pohjolan Voima Oy:n (nyk. PVO-Vesivoima Oy) on istutettava Kemijokeen ja sen merelliselle vaikutusalueelle kalanpoikasia voimatalousrakentamisesta kalastolle ja kalastukselle aiheutuneiden haittojen kompensoimiseksi. Lisäksi on siirrettävä nahkiaisia jokialueelle Isohaaran padon yli. Istutusten tuloksia

on seurattava maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän suunnitelman mukaisesti. Vaikka vesioikeudellisissa päätöksissä määritelty ns. vahinkoalue käsittää vain Röytän ja Maksniemen välisen merialueen, ulottuu tarkkailualue lohen syönnösvaelluksen myötä käytännössä koko Itämeren alueelle. Tarkkailussa noudatetaan silloisen Lapin TE-keskuksen kalatalousyksikön päätöksellään 30.9.2008 (Dnro 3356/5723-2007) hyväksymää Kemijoen kalataloudellista tarkkailusuunnitelmaa, jonka yhtiöt toimittivat Lapin TE-keskuksen hyväksyttäväksi vuoden 2007 lopussa. Suunnitelma sai lainvoiman, kun hyväksymispäätöstä koskenut oikaisuvaatimus hylättiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä 20.12.2011 (Dnro 4407/1/10).

Kemijoen merialueen istutukset

Tornion- ja Muonionjoen kantaa olevien lohien osuus velvoitteena istutetuista lohista on vaihdellut noin 33 %:sta vajaaseen 90 %:iin vuodesta 1998 alkaen. Ennen vuotta 1998 istukkaat olivat pääosin Iijoen sekä ns. Perämeren kantaa. Tarkkailujaksolla 2017–2021 istukkaista keskimäärin 65 % oli Iijoen kantaa ja 35 % Tornionjoen kantaa. Lohen velvoiteistutukset kannoittain Kemijoen merialueelle vuosina 1984–2021 on esitetty alla olevassa kuvassa.

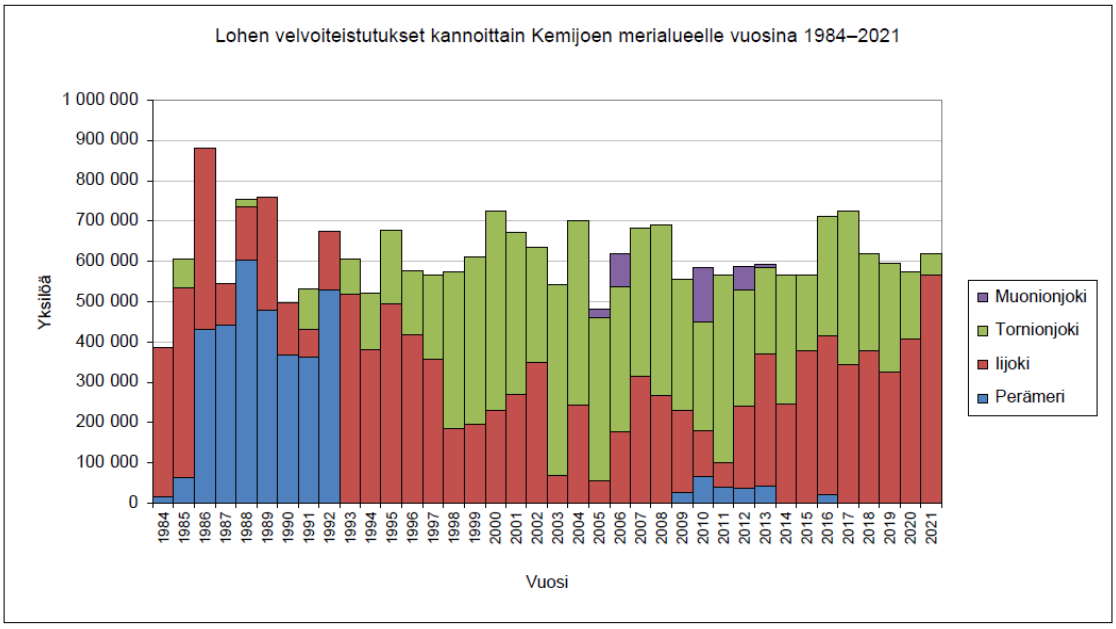

Velvoiteistutusten lisäksi vuodesta 1984 alkaen Kemijoen merialueelle on istutettu myös velvoitteeseen kuulumattomia, alle 14 cm:n pituisia lohenpoikasia. Vuosina 1996–2021 velvoitteeseen kuulumattomia lohenpoikasia istutettiin keskimäärin 34 000 kpl/v ja jaksolla 2017–2021 keskimäärin 22 000 kpl/v.

Kemijoen Ossauskosken kalanviljelylaitoksen vuosittaista tuotantoa tasattiin vuosina 1996–2015 istuttamalla vastakuoriutuneita (0-vuotiaita), 1-kesäisiä ja 1-vuotiaita lohenpoikasia Ossauskosken voimalaitoksen alakanavaan. Istutusmäärät vaihtelivat huomattavasti eri vuosina. Vuoden 2015 jälkeen istutuksia alakanavaan ei ole tehty.

Kemijoen vesistöalueelle, esimerkiksi Ounasjoelle, on lisäksi istutettu eri-ikäisiä lohi-istukkaita lohen palautushankkeiden puitteissa. Vaelluskalahankkeisiin liittyen lohi-istutuksia on myös tehty Kemijoen pääuoman sivujokiin ja Ounasjoen vesistöön. Tarkkailukaudella 2017–2021 Kemijoen vesistöön istutettiin 4,4 miljoonaa silmäpisteasteen (spa) mätijyvää ja 670 000 eri-ikäistä (0–2-vuotiasta) lohenpoikasta. Mäti-istutukset tehtiin pääasiassa Ounasjoelle.

Vuodesta 1984 lähtien Kemijoen meritaimenen velvoiteistukkaita on istutettu keskimäärin 92 000 kpl/v. Istukkaista 72 % on ollut Iijoen kantaa, runsas 12 % Tornionjoen kantaa ja 16 % ns. Perämeren kantaa. Perämeren kantaa on istutettu viimeksi vuosina 2009 ja 2010. Tarkkailujaksolla 2017–2021 meritaimenta istutettiin keskimäärin 95 000 kappaletta ja edellisellä jaksolla keskimäärin 82 000 kappaletta. Vuosien 2017–2021 aikana taimenistukkaiden keskipituus oli 22,1 cm ja keskipaino 96,3 g.

Velvoiteistutusten lisäksi voimayhtiöt ja muut tahot ovat istuttaneet eri-ikäisiä meritaimenia Kemijoen vesistöön ja Perämerelle vuodesta 2008 lähtien. Vuosina 2008–2016 kesänvanhoja ja 1-vuotiaita meritaimenia istutettiin yhteensä noin 144 000 kappaletta, pääosin Kemijoen patoaltaille. Tarkkailujakson 2017–2021 aikana Kemijoen ja Ounasjoen sivuvesiin istutettiin noin 2,3 miljoonaa silmäpisteasteen (spa) mätijyvää ja noin 150 000 kappaletta 1–2-vuotiaita meritaimenen poikasia. Perämereen istutettiin noin 96 000 kappaletta 1–2-vuotiaita meritaimenen poikasia. Meritaimenen velvoiteistutukset kannoittain Kemijoen merialueelle vuosina 1984–2021 on esitetty alla olevassa kuvassa.

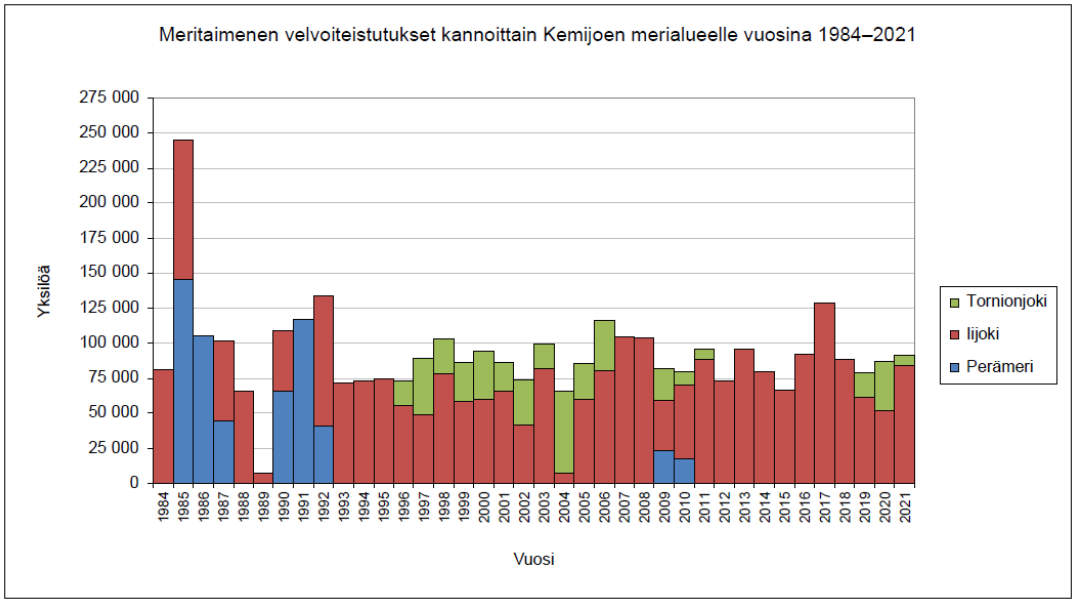

Vaellussiikaa on istutettu velvoitteena Kemijoen merialueelle vuodesta 1983 lähtien. Istukkaiden kokonaismäärä vuoteen 2021 mennessä on yli 120 miljoonaa kappaletta. Vuosittain velvoitealueelle on istutettu keskimäärin 3 miljoonaa vaellussiian poikasta. Pääosa istutetuista vaellussiioista on ollut ns. Kemijoen kantaa. Kemijoen kannan emokalat on pyydetty Kemijokisuusta syksyisessä siian mädinhankintapyynnissä.

Osa istukkaista on ollut lähtöisin Luonnonvarakeskuksen laitosemokalaparvesta. Vaellussiian velvoiteistutukset kannoittain Kemijoen merialueelle vuosina 1983–2021 on esitetty alla olevassa kuvassa.

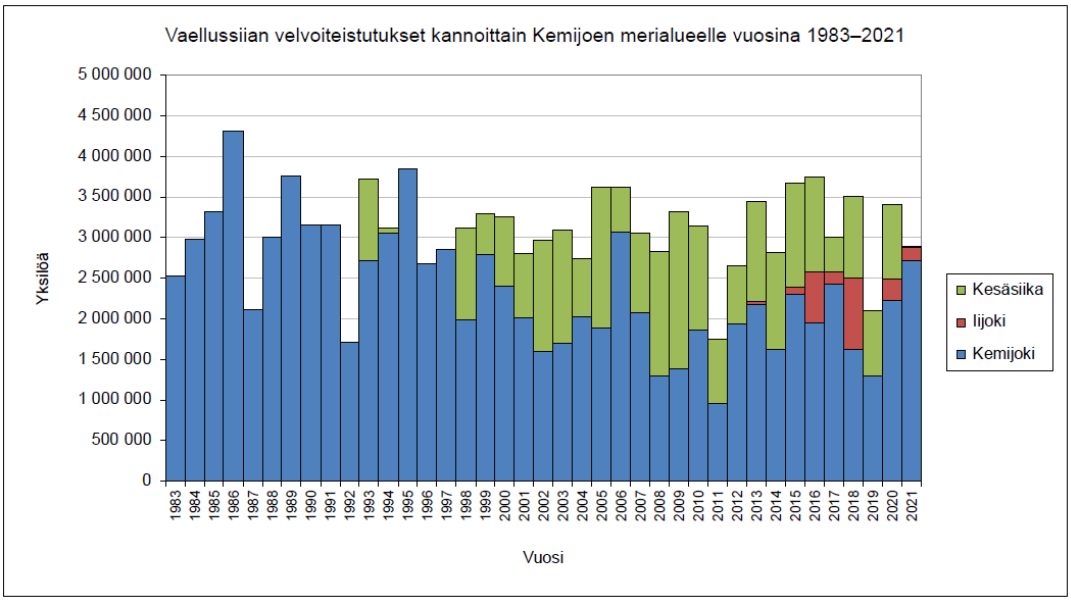

Kesäsiikojen säännölliset istutukset aloitettiin vuonna 1998. Kesäsiiat ovat alkuperältään Tornijoen kantaa tai ns. Kemijoen kantaa. Kesäsiikojen osuus istukkaista on ollut keskimäärin 21 %. Korkeimmillaan kesäsiian osuus oli vuosina 2008–2010, jolloin puolet istukkaista oli kesäsiikaa. Vuosina 2017–2021 siikaistukkaiden keskipituus oli 10,1 cm ja keskipaino 6,1 g. Siikaistukkaiden vuosittainen keskipituus on ollut lähes koko 2000-luvun yli 10 cm.

Nahkiaiset on siirretty Isohaaran altaaseen ja vuodesta 2008 alkaen osa myös Taivalkosken altaaseen. Vuosina 1983–2021 on ylisiirretty keskimäärin noin 90 500 nahkiaista ja vuosien 2017–2021 aikana keskimäärin noin 78 700 nahkiaista. Vuonna 2011 nahkiaisia tuotiin ylisiirrettäväksi myös Oulujoelta ja vuosina 2012 ja 2021 sekä Oulujoelta että Iijoelta.

Nahkiaisen ylisiirtovelvoitteiden toteutuminen vuosina 1983–2021 on esitetty alla olevassa kuvassa.

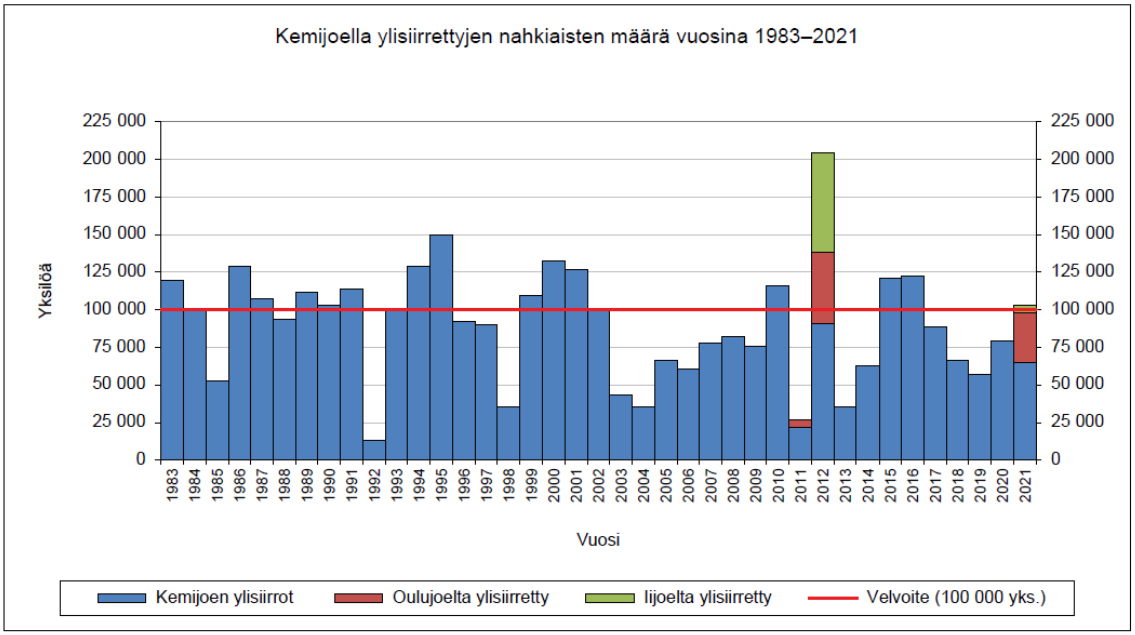

Kemijoen velvoiteistutuksiin tuotettujen lohen ja meritaimenen istutuspoikasten kuntoa, vaellusvalmiutta sekä terveydentilaa on seurattu säännöllisesti vuodesta 1986 alkaen. Lohen ja meritaimenen poikasten fysiologian ja terveydentilan seurannan tuloksia on tarkasteltu vuosittaisissa raporteissa. Seurantatulosten mukaan lohi- ja taimenistukkaiden vaellusvalmiudessa, yleiskunnossa ja terveydentilassa esiintyy jossain määrin laitoskohtaista ja vuosittaista vaihtelua, mutta poikaset ovat ominaisuuksiltaan täyttäneet asetetut suositukset mm. terveydentilan, ravitsemustilan ja vaellusvalmiuden suhteen.

Kemijoen merialueen kalastus ja saaliit

Kemijoen edustan merialueen kalastuskirjanpito käynnistyi vuonna 1993. Kalastuskirjanpitoa Kemijokisuulla välillä Isohaaran voimalaitos–Martinkari on harjoittanut 2–6 verkkopyytäjää ja 1–5 vetokalastajaa. Lisäksi kolme verkkopyytäjää harjoitti kalastuskirjanpitoa Isohaaran padon ja 4-tien sillan välisellä alueella vuosina 2005–2010. Kalastuskirjanpitoa ei pidetty vuonna 2021.

Siian mädinhankintapyynnin saalista on tilastoitu Kemijokisuulla vuodesta 1978 alkaen. Siian mädinhankintapyynnin yhteydessä Kemijokisuulta on hankittu lohi- ja vaellussiikanäytteitä. Lohinäytteitä on hankittu erikseen myös jokisuun kalastajilta.

Kemijokisuu Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta aina Martinkariin saakka on Kemijokisuun yhteislupa-aluetta, jonka kalastuksesta ja saaliista on tehty tiedusteluja mm. vuosilta 2018–2021. Tiedusteluja on tehty samassa yhteydessä, kun on tiedusteltu Kemin edustan merialueen kalastusta ja kalansaalista.

Itämeren tilastoitu lohisaalis oli suurimmillaan vuonna 1990 (5 000 t), mutta saaliit ovat tämän jälkeen laskeneet. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Itämeren lohisaaliit ovat olleet noin 1 000–1 700 t tuntumassa. Vuosina 2017–2020 koko Itämeren alueen lohisaalis (raportoitu, väärin raportoitu ja raportoimaton sekä poisheitetty saalis mukaan lukien) oli 1 044–1 289 t (186 600–209 000 yksilöä). Edellisen tarkkailujakson aikana vuosina 2012–2016 Itämeren lohisaaliit olivat hieman suurempia (noin 1 238–1 692 t).

Suomalaisten kaupallisten kalastajien (aikaisemmin ammattikalastajat) lohisaalis Itämerellä oli korkeimmillaan vuonna 1990. Vuosi 1990 oli viimeinen kiintiöimätön lohenkalastusvuosi. Tämän jälkeen kokonaissaalis on ollut laskussa ja vuosien 2017–2021 kokonaissaaliit olivat koko tilastointijakson alhaisimpia. Saaliin määrän vähenemisen lisäksi saaliin alueellisessa jakautumassa on tapahtunut vuosien saatossa muutoksia. Viime vuosina noin puolet Suomen tilastoidusta kaupallisen kalastuksen lohen kokonaissaaliista on pyydetty Perämeren alueelta. Saaliskehitykseen ovat vaikuttaneet mm. kalastuksen säätely ja kaupallisten kalastajien määrän vähentyminen.

Merialueen kaupallisten kalastajien lohisaaliit Tornion-Kemi-Simojoen edustan merialueella (ICES-pyyntiruutu 31–2) ovat seuranneet koko Perämeren Suomen puoleisen alueen kaupallisen kalastuksen lohisaaliin kehitystä. Pyyntiruudun 31–2 merialueen kaupallisten kalastajien lohisaalis oli korkeimmillaan vuonna 1992 noin 185 t, minkä jälkeen saaliit laskivat nopeasti muutamassa vuodessa alle 80 t:n tason. Tämän jälkeen lohisaaliit ovat vaihdelleet pääasiassa noin 45–60 t välillä. Lohisaaliit olivat keskimääräistä parempia vuosina 1996 ja 1997 sekä edellisellä tarkkailujaksolla vuosina 2012–2014. Tarkkailujakson 2017–2021 kuluessa vuotuinen lohisaalis nousi 40 t:sta 60 t:iin. Kuluneella jaksolla pyyntiruudun 31–2 lohisaaliin osuus koko Itämeren suomalaisen kaupallisen kalastuksen lohisaaliista oli noin kolmannes.

Kemijokisuun kalastuskirjanpidon verkkopyynti on keskittynyt ensisijaisesti loheen, jonka saalisosuus kuluneella tarkkailujaksolla oli 98 % kokonaissaaliista. Verkkokalastuksen lohisaaliit olivat heikoimmillaan vuosituhannen vaihteessa, mutta saaliit parantuivat 2000-luvun puolivälin jälkeen. Tarkkailujakson 2017–2021 verkkopyynnin kokonaissaalis oli pienempi kuin edellisellä jaksolla, mutta yksikkösaalis oli sitä vastoin edellistä jaksoa parempi. Vetokalastuksessa tarkkailujakson 2017–2021 yksikkösaalis ja kokonaissaalis olivat tarkkailuhistorian suurimmat vuonna 2017. Keskimääräinen kokonaissaalis oli kuitenkin suurempi edellisellä jaksolla. Lohen vetokalastus painottui tarkkailujaksolla 2017–2021 kesäkuuhun.

Lohen Carlin-merkintöjen merkkipalautukset ovat olleet kolmella viimeisellä tarkkailujaksolla niin vähäisiä, että edellytyksiä merkintätulosten yksityiskohtaiselle tarkastelulle ei ole ollut. Kalamerkintöjen palautustuloksen heikentyminen on laajempi koko Itämeren aluetta koskeva ilmiö. Osaltaan merkkipalautusten vähenemistä selittänee istukkaiden kasvaneen post-smolt -kuolleisuuden lisäksi mm. kalastukseen tulleet rajoitukset sekä kalastajien vähentynyt aktiivisuus merkkipalautuksiin.

Kemijokisuulta pyydettyjen näytelohien alkuperä määritettiin kalojen suomulukuun perustuen vuoteen 2012 saakka. Suomulukuun perustuvassa määrityksessä valtaosa (noin 95 %) pyydetyistä kaloista tulkittiin viljellyiksi. Vuodesta 2010 alkaen lohien alkuperää on määritetty myös otoliittien alitsariinivärjäyksen perusteella. Alitsariinivärjäyksen perusteella villiä alkuperää olevien lohien osuus (noin 9 %) on ollut hieman suomulukuun perustuvaa alkuperämääritystä suurempi, joskin näytemäärät ovat olleet otoliittiaineistoissa pienempiä kuin suomuaineistoissa. Tarkkailujaksolla vuosina 2017–2021 villien ja viljeltyjen lohien erottelu voitiin tehdä rasvaeväleikkauksen ja osin otoliitin alitsariinivärjäyksen perusteella. Villien kalojen osuus tutkituissa Kemijokisuun näytteissä oli vuodesta riippuen 2–8 %.

Vuonna 2017 Suomessa siirryttiin lohenkalastuksessa toimijakohtaisiin kiintiöihin. Samalla myös uudistettiin Pohjanlahden lohenkalastuksen säätelyä siten, että lohenkalastus sallittiin rajoitetusti myös alkukesällä (ns. varhennettu kalastuskausi). Tämä on heijastunut villien ja viljeltyjen lohien osuuksiin Perämeren saalisnäytteissä vuosina 2017–2020. Perämeren perukan saaliissa luonnonvaraisen lohen saalisosuus varhennetulla kalastuskaudella (9.–24.6.) oli 78 % (viljeltyjä 22 %) ja varsinaisella kalastuskaudella (25.6.–27.7.) 61 % (viljeltyjä 39 %). Selkämerellä ja Merenkurkussa erot kalastuskausien välillä olivat pienempiä.

Meritaimenen saalis Pohjanlahdella perustuu käytännössä valtaosin istutuksiin ja villiä alkuperää olevien meritaimenkantojen tila on arvioitu äärimmäisen uhanalaiseksi. Perämeren Suomen puoleisissa jokivesissä alkuperäisiä meritaimenkantoja on enää jäljellä Tornionjoessa ja Lestijoessa. Vuodesta 2019 lähtien luonnonvarainen meritaimen on ollut Suomen merialueella ja mereen laskevissa jokivesissä kokonaan rauhoitettu.

Kaupallisen kalastuksen meritaimensaalis oli Pohjanlahdella suurimmillaan 1990-luvun alussa, minkä jälkeen saalistaso on laskenut. Vuosituhannen vaihteen jälkeen meritaimenen saalistaso oli pitkään noin 40 t:n tuntumassa, mutta kahden viimeisen tarkkailujakson aikana saaliit putosivat alle puoleen tästä. Saalistason lasku johtuu osittain kaupallisten kalastajien määrän vähenemisestä sekä kalastuslain (379/2015) myötä meritaimenen kalastukseen tulleista rajoituksista.

Vapaa-ajankalastajat pyytävät pääosan meritaimenista. Vapaa-ajan virkistyskalastuksen osuus vuosien 2000–2010 taimenvuosiluokkien kokonaissaaliista vaihteli noin 60–90 %:n välillä. 2010-luvulla vapaa-ajankalastajat kalastivat vuosittain keskimäärin 75 % Suomen taimensaaliista merialueella.

Tornion-Kemi-Simojokien edustan merialueella kaupallisen kalastuksen meritaimensaalis pysyi 1990-luvun puolivälistä edellistä aikaisemman tarkkailujakson loppuun saakka varsin vakaasti noin 1 500 kg:n tuntumassa. Edellisen tarkkailujakson alussa vuonna 2012 saatiin hieman parempi taimensaalis, jonka jälkeen saaliit tippuivat tarkkailujakson loppua kohden noin 600 kg:n tuntumaan. Tarkkailujaksolla vuosina 2017–2021 taimensaalis oli tilastollisesti yhden tonnin luokkaa. Vuoden 2021 saalis tilastoitiin nollasaaliiksi (saalis alle 500 kg).

Kemijokisuun kalastuskirjanpidon verkkopyynti on keskittynyt ensisijaisesti loheen ja meritaimenen saaliit ovat jääneet vähäisiksi. Verkkokalastuksen taimensaaliit olivat heikoimmillaan vuosituhannen vaihteessa, jolloin verkkopyynnillä ei saatu juuri lainkaan taimenta, mutta saaliit ovat parantuneet 2000-luvun puolivälin jälkeen. Vetokalastuksessa sekä yksikkösaalis että kokonaissaaliit kääntyivät kasvuun vuosituhannen alun jälkeen. Kuluneella jaksolla vetokalastusta harjoitettiin edelleen varsin aktiivisesti. Taimenen kokonaissaaliit olivat koko tarkkailuhistorian suurimpia edellisellä tarkkailujaksolla vuosina 2012 ja 2014. Kuluneella tarkkailujaksolla saaliit olivat edellistä jaksoa hieman pienempiä, mutta vuoden 2020 yksikkösaalis oli tarkkailuhistorian suurin. Taimenen vapapyynti painottui tarkkailujaksolla 2017–2021 kesään.

Meritaimenistutusten tuotto on jäänyt Carlin-merkintätulosten perusteella heikoksi. Vuosien 2000–2020 istutuksissa keskimääräinen tuotto tuhatta 2-vuotiaana istutettua meritaimenta kohden oli noin 10,1 kg, mikä on 60 % vähemmän kuin vuosien 1984–1999 vastaava tuotto (26,0 kg tuhatta istukasta kohti). Myös keskimääräinen palautusprosentti on laskenut hyvin alhaiseksi (alle 1 % Pohjanlahden alueella). Meritaimenen merkintätulosten osalta merkkipalautusten ja istutusten suunnan kehitys on ollut vastaavanlainen myös Iijoella sekä muualla Pohjanlahdella ja Suomenlahdella.

Istutusten tuottoa on vähentänyt taimenen vaelluspoikasten heikentynyt eloonjäänti, mihin on yhtäältä vaikuttanut vaelluspoikasiin kohdistuvan kalastuskuolevuuden kasvu. Merkintätulosten perusteella arviolta noin 50 % Pohjanlahden meritaimenista kalastetaan ensimmäisen merivuotensa aikana mm. siian kalastuksen sivusaaliina. Merkkien palautusaktiivisuus on laskenut selvästi, mikä vaikeuttaa istutusten tuottoarvioiden tekemistä. Lisäksi kasvaneen hyljekannan saalistuksella voi olla vaikutusta meritaimenistukkaiden eloonjääntiin. Taimenen kasvuominaisuuksissa ei ole tapahtunut muutoksia 1900-luvun alusta lähtien tehtyjen selvitysten aikana.

Perämeren siikakanta koostuu merikutuisesta, pienikokoisesta karisiiasta sekä sitä kookkaammasta jokikutuisesta vaellussiiasta. Kalastuksen kannalta vaellussiika on selvästi karisiikaa tärkeämpi ja sitä myös istutetaan merialueelle runsaasti. Vuonna 2010 merialueen vaellussiika luokiteltiin Suomessa erittäin uhanalaiseksi. Luokitus on säilynyt tuoreimmassa vuoden 2019 uhanalaisuusarvioinnissa aiemman kaltaisena, koska muutoksia vaellussiian tilanteessa ei ole tapahtunut.

Suomalaisten kaupallisten kalastajien Selkämereltä ja Perämereltä pyytämä siian kokonaissaalis oli suurimmillaan 1990-luvun alussa. Kaupallisen kalastuksen siikasaaliit laskivat varsin jyrkästi vuosituhannen vaihteessa ja putosivat noin puoleen 1990-luvun saalistasosta. Saaliit pysyivät tällä tasolla 2010-luvun puoleen väliin, mutta kääntyivät edelleen laskuun edellisen tarkkailujakson loppupuolella. Kaupallisen kalastuksen siikasaalis oli tarkkailujaksolla 2017–2021 tarkkailuhistorian pienin.

Tornion-Kemi-Simojoen edustan merialueella (ICES-pyyntiruutu 31–2) kaupallisen kalastuksen siikasaalis oli edellisellä tarkkailujaksolla keskimäärin vajaat 28 t, joka vastasi noin 12 % koko Perämeren kaupallisen kalastuksen siikasaaliista. Siikasaalis väheni edellisvuosiin verrattuna

huomattavasti vuonna 2016. Tarkkailujaksolla 2017–2021 kaupallisen kalastuksen siikasaalis alueella oli keskimäärin enää 7 t ja suuntaus laskeva.

Kaupallisten kalastajien määrän vähenemisen ohella siikasaaliisiin on vaikuttanut myös kasvanut hyljekanta. Erityisesti karisiian syksyinen kutupyynti pohjaverkoilla on kärsinyt hyljeongelmasta, mikä on johtanut pohjaverkkopyynnin voimakkaaseen vähenemiseen pohjoisella Perämerellä. Hylkeiden määrän lisääntymisen lisäksi hylkeiden käyttäytymisessä tapahtuneet muutokset ovat vaikeuttaneet pyyntiä. Nykyisin hylkeet eivät enää välttele kalastajia ja pyydyksiä.

Kemijokisuulla tapahtuvan vaellussiian mädinhankintapyynnin vuosittainen kokonaissaalis oli vuosituhannen vaihteesta vuoteen 2016 noin 10 000–18 000 kg vuosittain. Tarkkailujaksolla 2017–2021 saalis putosi ensin puoleen ja vuonna 2021, jolloin syystulva vaikeutti pyyntiä, kymmenesosaan aikaisemmasta tasosta. Pitkällä jaksolla tarkasteltuna venekuntien määrä on vähentynyt, mutta samalla venekuntakohtainen yksikkösaalis kasvanut. Lippopyyntiä ei enää harjoitettu kuluneella tarkkailujaksolla. Kasvanut hyljekanta on vaikeuttanut myös mädinhankintapyyntiä.

Kemijokisuun vaellussiian mädinhankintapyynnissä on havaittu, erityisesti 1990-luvun alun jälkeen, että sekä naaras- että koirassiikojen keskipituus ja keskipaino ovat pienentyneet ja että kudulle nousevan vaellussiikakannan keski-ikä on kohonnut. Mädinhankintapyyntiaineistossa naarassiikojen keskipituus oli 1990-luvun alkuun saakka lähellä 50 cm ja keskipaino noin 1 200 g. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ja 2010-luvun alkuvuosien aikana naarassiikojen keskipituus oli noin 44 cm:n tuntumassa ja keskipaino noin 800 g. Kahden viimeisimmän tarkkailujakson aikana naarassiikojen keskikoko vaikuttaa olleen edelleen laskusuunnassa, joskin kuluneella tarkkailujaksolla keskikoko vaihteli vuosittain ilman selvää kehityssuuntaa. Vuosina 2017–2021 naarassiikojen keskipituus oli noin 43 cm ja keskipaino noin 670 g. Koirassiioilla paino ja pituus ovat myös alentuneet, joskaan ei yhtä merkittävästi kuin naarassiioilla.

Kemijoen mädinhankintapyynnissä pyydettyjen vaellussiikojen kudun aloitusajankohta näyttää siirtyneen myöhäisemmäksi. Vielä 1980-luvulla vaellussiikojen ensimmäinen mädinlypsypäivä oli lokakuun kymmenennen päivän tienoilla, kun 2010-luvulla ensimmäinen mädinlypsypäivä oli lokakuun 15. päivän tienoilla. Samalla kutujakson pituus näyttää lyhentyneen.

Siikaistutusten tuottoa arvioitiin värimerkintätutkimuksilla 1990-luvun lopulla. Pohjoisella Perämerellä istutusten saalistuottoarviot vaihtelivat istutusvuodesta riippuen 27–52 kg/1000 istukasta. Voimakkaasti valikoiva kalastus on näkynyt kudulle nousevien siikojen keskikoon pienentymisenä mm. Kemijoella ja Tornionjoella.

Kemijokisuun nahkiaissaalista on tilastoitu ylisiirtopyynnin yhteydessä vuodesta 1949 lähtien. Vuosien 1949–2021 keskimääräinen nahkiaissaalis oli noin 181 000 nahkiaista vuodessa. Nahkiaissaalissa on esiin-

tynyt ajoittain heikkoja vuosia, jotka ovat johtuneet mm. huonoista pyyntiolosuhteista. Vuosina 2003–2011 nahkiaissaaliit olivat tarkkailuhistoriaan nähden varsin alhaisella tasolla. Tarkkailujaksolla 2017–2021 nahkiaissaalis oli keskimäärin 73 700 yksilöä, mikä oli heikompi kuin edellisellä tarkkailujaksolla, jolloin keskimääräinen saalis oli 94 700 nahkiaista. Vuosina 2015 ja 2016 rakennettiin uusia pyyntipaikkoja Isohaaran kalatien alle jääneiden pyyntipaikkojen tilalle. Vuodesta 2003 lähtien nahkiaisen tavoiteltu ylisiirtomäärä (100 000 yks.) on saavutettu vain viitenä vuotena. Vuosina 2012 ja 2021 velvoitteen mukaiseen siirtomäärään päästiin Oulujoelta ja Iijoelta siirrettyjen nahkiaisten ansiosta. Nahkiaissaaliiden heikkeneminen ei ole vaivannut ainoastaan Kemijokea, vaan koko Pohjanlahden rannikon jokia.

Nahkiaisen kotijokiuskollisuus on heikko. Nahkiaissaaliiden vaihtelun syynä pidetään yleisesti pyyntikauden aikaisia ympäristöolosuhteita. Tuulen suunnalla ja voimakkuudella sekä niistä riippuvalla meriveden korkeudella on Kemijoella havaittu olevan vaikutuksia nahkiaissaaliisiin. Edellä mainittujen lisäksi nahkiaisen nousuun vaikuttavat mm. syksyiset virtaamat, kuunkierron vaiheet ja joessa yläjuoksulla olevien nahkiaistoukkien erittämät feromonit. Ympäristöolosuhteet eivät kuitenkaan selitä nahkiaissaaliiden pitkäaikaista taantumaa. Yhtäältä nahkiaissaaliiden yleinen väheneminen selittyy pyynnin vähentymisellä. Toisaalta kyse lienee kuitenkin yleisestä kantojen heikkenemisestä, johon on voinut vaikuttaa mm. lisääntymiselinympäristöjen laadun heikkeneminen. Nahkiaisen elinkierron merivaellusta ja sen onnistumiseen vaikuttavia syitä tunnetaan kuitenkin varsin heikosti, joten syynä voivat olla myös merialueella tapahtuneet muutokset.

Nahkiaisen ylisiirtopyynnissä suurin osa saaliista on saatu syyskuun aikana. Heikkojen saaliiden vuoksi pyyntiä on pyritty jatkamaan viime vuosina niin kauan kuin pyyntiolosuhteet ovat sen sallineet.

Kemijoen merialueen kalakantojen velvoitetarkkailun yhteydessä saadaan tietoa myös velvoitteeseen kuulumattomien lajien saaliista. Kalastuskirjanpidossa nämä sivusaaliit ovat olleet yleensä varsin pieniä. Hauki- ja kuhasaaliilla on kuitenkin ollut merkitystä vetokalastuksessa. Siian mädinhankintapyynnin yhteydessä on saatu sivusaaliina pääasiassa madetta ja haukea sekä 2000-luvun alkuvuosista lähtien myös kuhaa.

Vuosien 2018–2021 Isohaaran alapuolisen jokisuualueen kattavien kalastustiedustelujen mukaan lohi, taimen ja siika käsittivät noin 76–89 % alueelta pyydetystä saaliista. Loppuosa saaliista oli pääosin haukea, madetta, ahventa ja kuhaa.

Kemin edustan yhteistarkkailun (Oy Metsä-Botnia Ab:n Kemin tehtaiden, Stora Enso Oyj:n Veitsiluodon tehtaat sekä Kemin kaupungin jätevedet) kalataloustarkkailussa kolmen vuoden välein toteutettavan saalistiedustelun mukaan Kemin edustan kotitarve- ja virkistyskalastuksen kokonaissaalis oli vajaat 19 t vuonna 2015. Saaliista oli ahventa noin kahdeksan tonnia, haukea noin neljä tonnia ja siikaa noin kaksi tonnia.

Jokialueen istutukset

Kemijoen voimalaitosrakentamisesta määrätyt kalaistutukset aloitettiin jokialueella vuonna 1983. Siikavelvoitteen hoito Kemijoella vuosina 1983–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

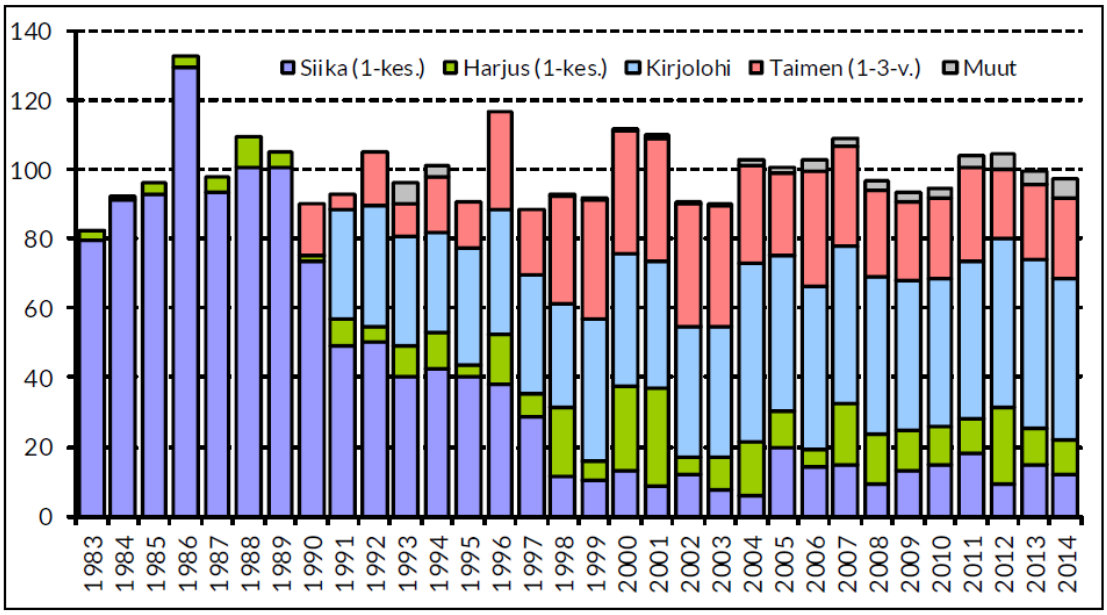

Taimenvelvoitteen hoito Kemijoella vuosina 1983–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

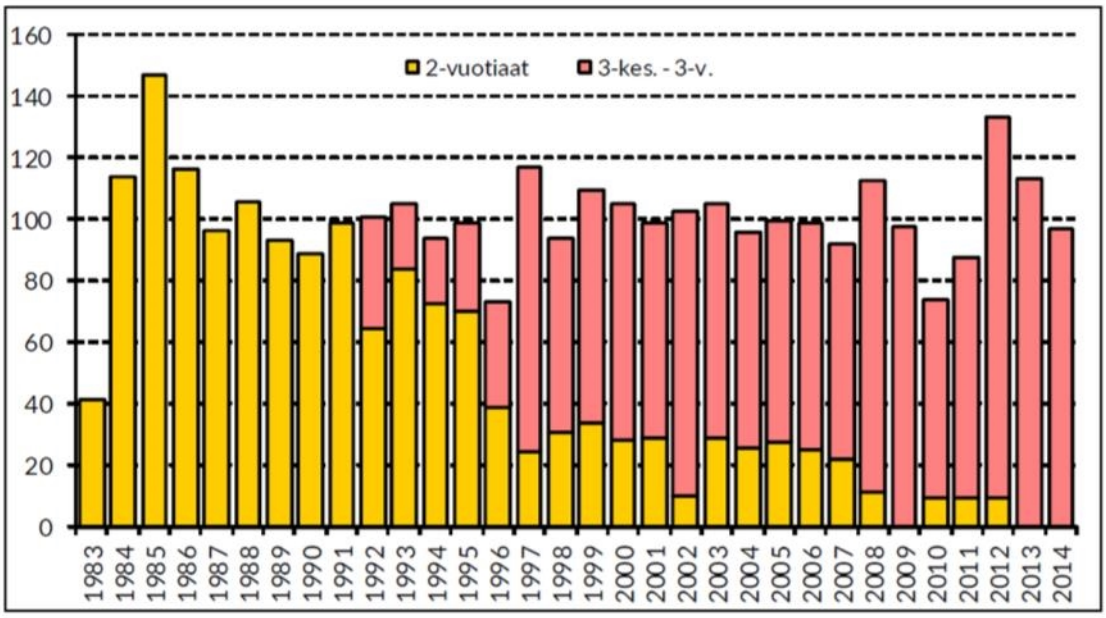

Kuvaajat on koottu siten, että istutusten toteutuminen on esitetty suhteessa alkuperäisen velvoitteen rahalliseen arvoon. Esimerkiksi taimenvelvoitteen hoitoa koskevassa kuvassa pylvään korkeuden arvo 100 tarkoittaa, että on istutettu juuri koko siikavelvoitteen, 2 100 000 yksikesäistä siikaa + 200 000 yksikesäistä siikaa tai harjusta, rahallista arvoa vastaava määrä kuvanmukaisia istukkaita.

Kitisellä velvoiteistutukset koostuvat em. ”päävelvoitteen” lisäksi Kitisen rakentamisen myötä asetetuista erillisvelvoitteista. Siian erillisvelvoitteen hoito Kitisellä vuosina 1985–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

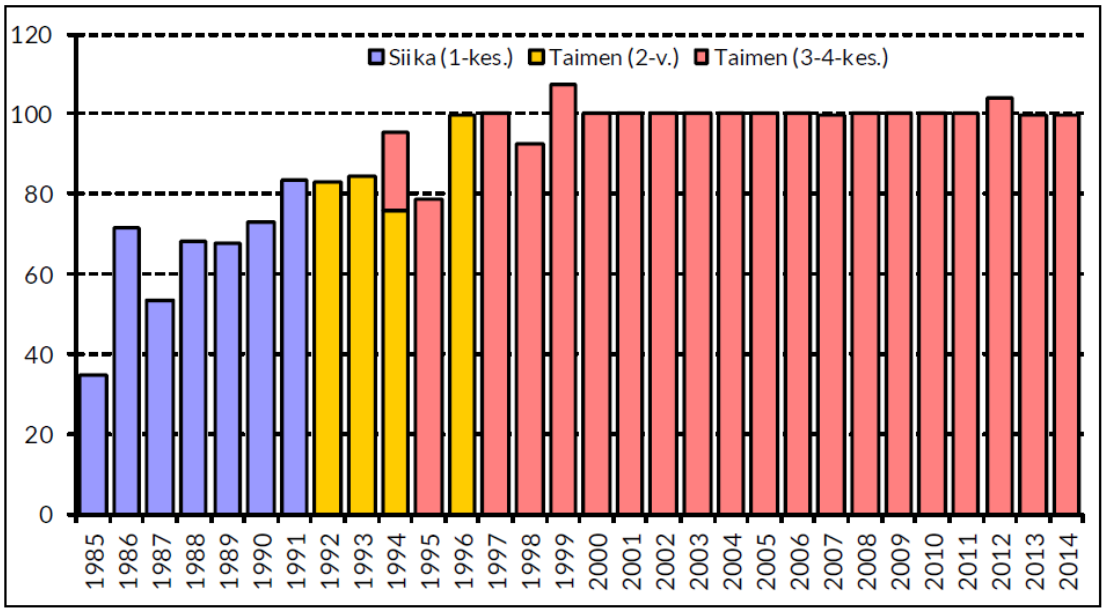

Taimenen erillisistutusvelvoite Kitisellä on yhteensä 4 300 kpl vähintään 20 cm:n pituisia taimenia sekä Kelukosken altaaseen 700 kpl vähintään 30 cm:n pituisia taimenia. Lisäksi Kitisen sivujokien istutusvelvoite on yhteensä 9 950 kpl paikallista kantaa olevia 1-vuotiaita taimenia. Taimenen erillisvelvoitteen hoito Kitisellä vuosina 1985–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

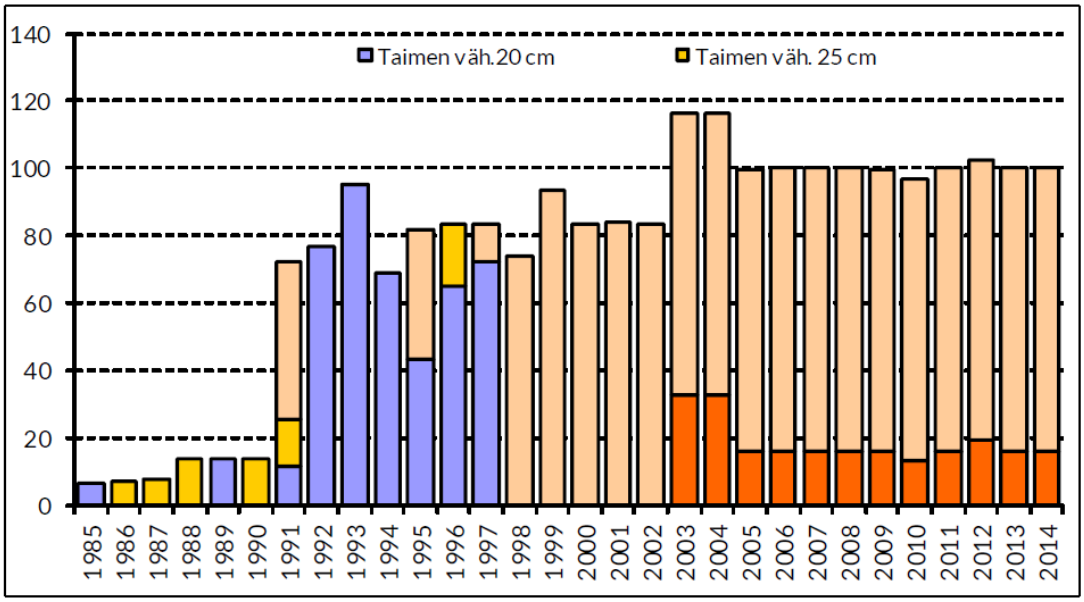

Harjuksen erillisistutusvelvoite Kitiseen ja sen sivujokiin on yhteensä 88 400 kpl kesänvanhaa harjusta. Harjusistutuksia Kitisen pääuomassa on vuodesta 1998 alkaen korvattu osittain kirjolohen ja taimenen istutuksilla. Harjuksen erillisvelvoitteen hoito Kitisellä vuosina 1985–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

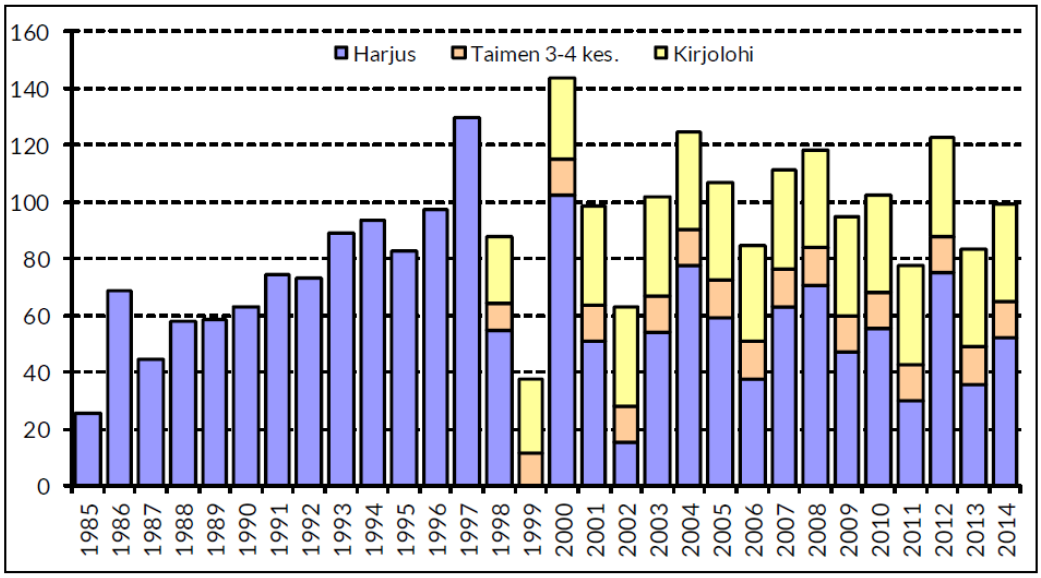

Lisäksi Kemijoen pääuoman koneistotehojen noston yhteydessä Kemijoki Oy:lle on määrätty laitoskohtaisia vuosittain toteutettavia kalatalousmaksuja, jotka ohjataan kalatalousviranomaisen kautta lähinnä kalanistutuksiin. Istutuksia on myös tehty Muurola–Jaatila osakaskunnan ja Kemijoki Oy:n keskinäisen moninaiskäyttösopimuksen varoilla sekä alueen osakaskuntien omilla varoilla. Muilla varoilla istutetut kalat ovat olleet pääasiassa kirjolohta, harjusta sekä kuhaa.

Jokialueen kalastus ja saaliit

Velvoitteen tuloksellisuuden tarkkailussa käytetyt menetelmät ovat olleet kalastuskirjanpito, kalakantanäytteet, kalamerkinnät sekä kalastustutkimukset.

Siian yksikkösaalis verkkokalastuksessa oli tarkkailujaksolla vuosina 2010–2014 korkein Ylä-Kemijoessa (sis. myös Tenniöjoen) ja Kitisessä, joskin molemmissa joissa yksikkösaalis on 1990-luvun lopulta laskenut. Ounasjoella yksikkösaalis on viimevuosina pysytellyt jokseenkin samalla tasolla ja Keski-Kemijoella jopa hieman kasvanut. Ala-Kemijoen voimalaitosaltailla siian yksikkösaalis on ollut alhainen.

Siian yksikkösaalis verkkokalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1980–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

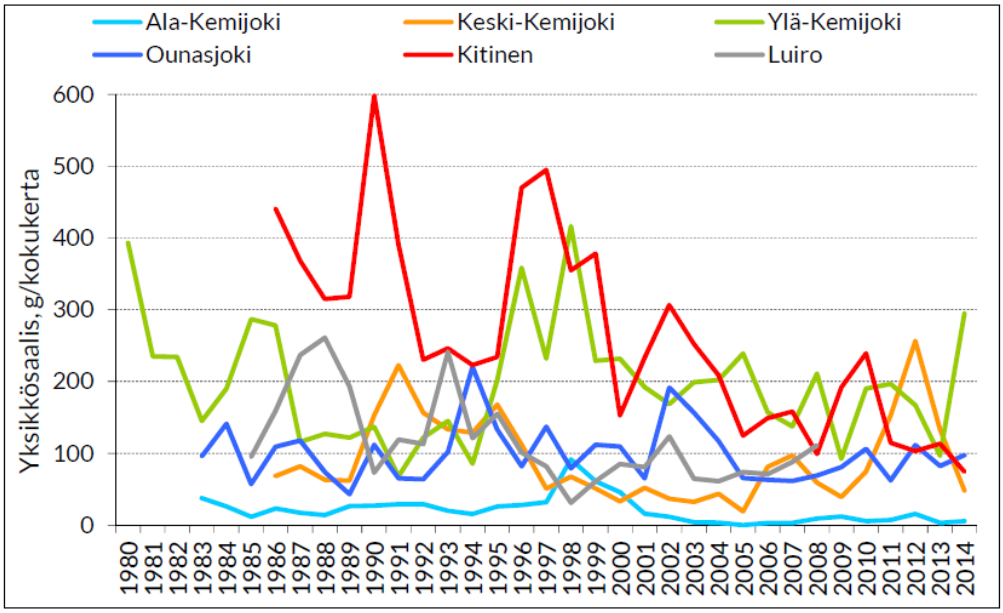

Kalakantanäytteiden perusteella kalastuksen kohteena oleva siikakanta oli tarkkailualueilla edellisen tarkkailujakson tapaan vuosina 2010–2014 suurimmaksi osaksi vaellussiikaa, mutta istutuksissa käytettyä vaellussiikaa ei voida nykyisin erottaa luonnossa syntyneistä. Ainoastaan Ounasjoella oli vähäisestä näytemäärästä huolimatta nähtävillä siivilähammasjakauman perusteella, että Ylä-Kemijoen ja Luirojoen kantaa olevat istukkaat näkyivät hieman jakaumassa. Kitisen alueella myös peledsiian osuus oli edelleen korkea, varsinkin Kurittukosken altaalla.

Taimenen yksikkösaaliin yleiset kehityssuunnat verkkokalastuksessa olivat tarkkailujaksolla 2010–2014 laskevia Ylä-Kemijoella ja Ounasjoella. Myös Ala-Kemijoella kaksi viimeisintä tarkkailuvuotta (2013 ja 2014) olivat edeltäneitä vuosia heikompia, mutta yleinen kehityssuunta näyttäytyy silti alueella positiivisena. Myös Keski-Kemijoella ja Kitisellä suuntaus on ollut tältä osin pääosin nouseva. Yleisesti yksikkösaaliiden tasot ovat olleet heikoimpia Luirolla ja Ounasjoella, joskin Luirojoen kalastuskirjanpito lopetettiin vuoden 2008 jälkeen aktiivisten kalastajien puutteen vuoksi.

Taimenen yksikkösaalis verkkokalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1980–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

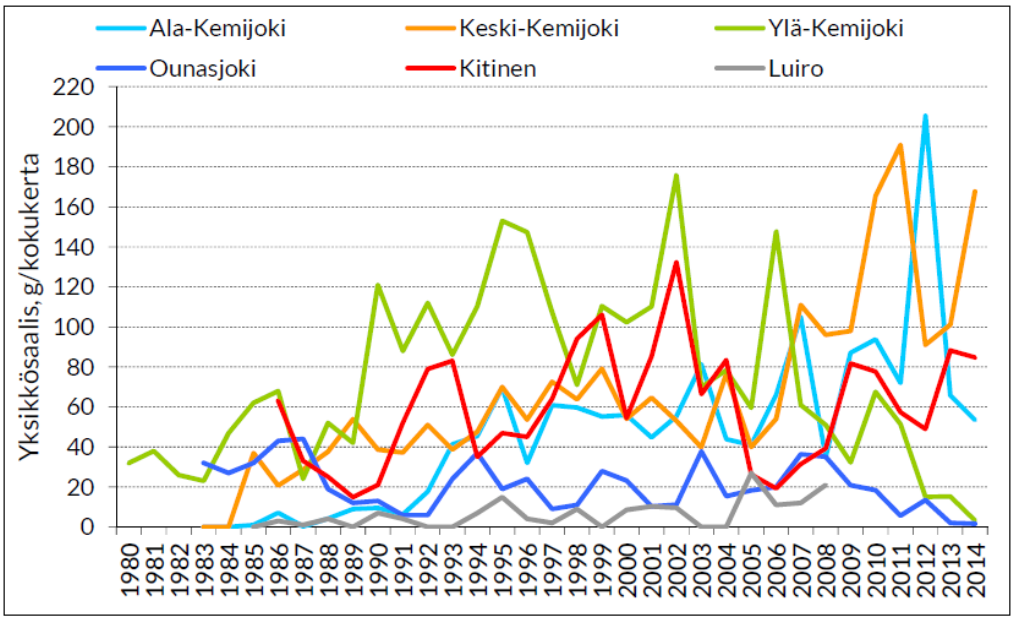

Vapakalastuksessa käyntikertakohtaiset taimensaaliit ovat olleet korkeimmat Ylä-Kemijoen ja Keski-Kemijoen alueella. Vapakalastuksessa Ylä-Kemijoen 1990-luvun korkeat yksikkösaalistasot taimenella johtuvat suurista istutusmääristä, joita tehtiin velvoitteiden lisäksi myös kalastusalueen toimesta. Keski-Kemijoella vapakalastuksen keskimääräiset käyntikertakohtaiset taimensaaliit kääntyivät kuitenkin tarkkailukaudella 2010–2014 laskuun ja päätyivät tarkkailukauden lopulla jo hyvin matalalle tasolle myös muihin tarkkailuosa-alueisiin verrattuna. Taimenen yksikkösaalis vapakalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1980–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

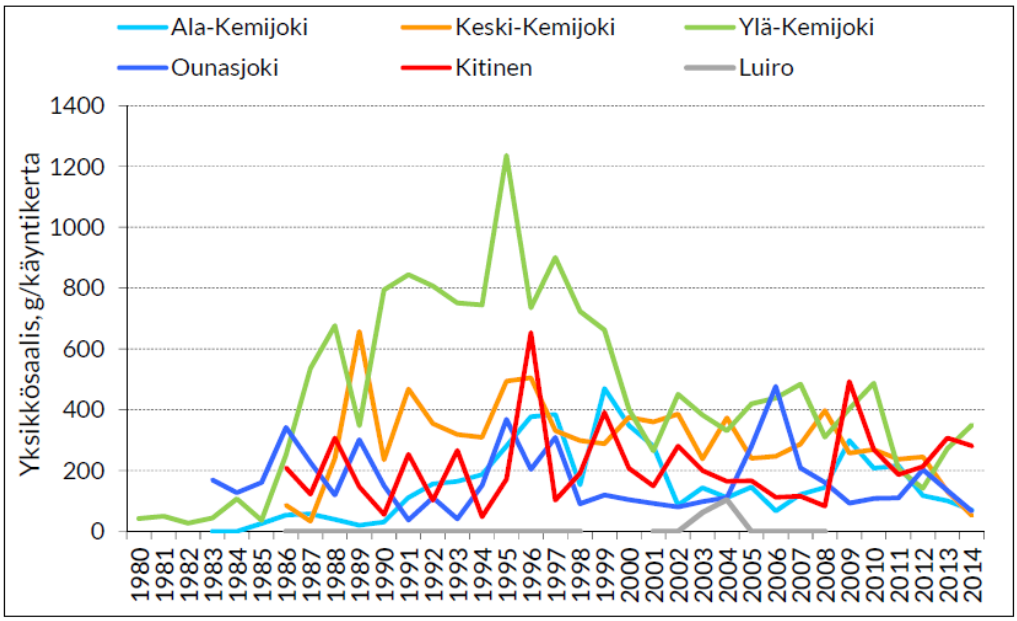

Selkeästi korkeimmat harjuksen yksikkösaaliit saatiin vapapyynnillä edelleen Ounasjoelta sekä Ylä-Kemijoelta, joista jälkimmäisellä yksikkösaalis on tarkkailujaksolla 2010–2014 kuitenkin selvästi laskenut. Kitisen ja Kemijoen pääuoman voimalaitosaltailla harjuksen yksikkösaaliit olivat hyvin alhaisia. Ainoastaan Keski-Kemijoen alueella välillä Vanttauskoski-Oikarainen harjuksen yksikkösaalis on ollut korkeampi kuin muilla Keski-Kemijoen alueilla. Harjuksen yksikkösaalis vapakalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1980–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

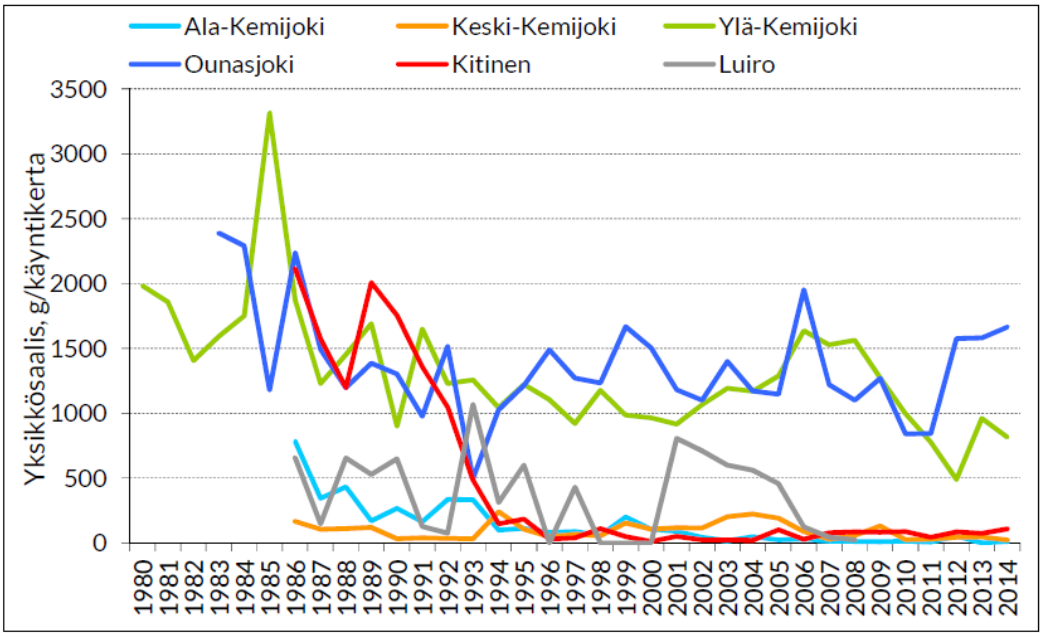

Vapakalastuksen osalta kirjolohen yksikkösaaliit ovat Ala- ja Keski-Kemijoella pysytelleet keskimäärin melko tasaisina viimeisimpinä tarkkailukausina, mutta Kitisellä saaliissa on havaittavissa selvä kasvusuuntaus. Ala-Kemijoella korkeimmat kirjolohen yksikkösaaliit saatiin 1990-luvun lopussa, mikä osaltaan johtuu alhaisemmasta käyntikertojen määrästä.

Kirjolohen yksikkösaalis verkkokalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1988–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

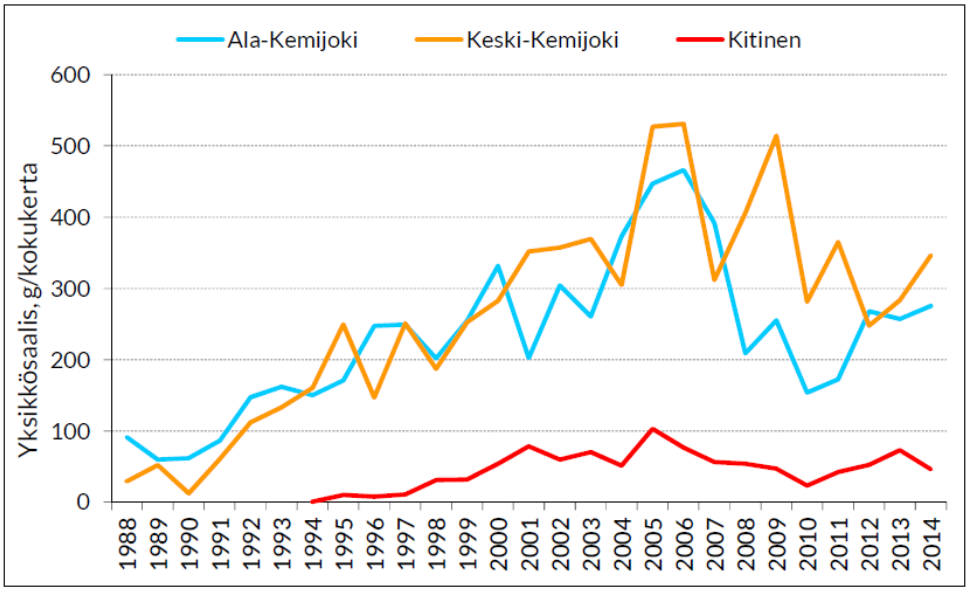

Kirjolohen yksikkösaalis vapakalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1988–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

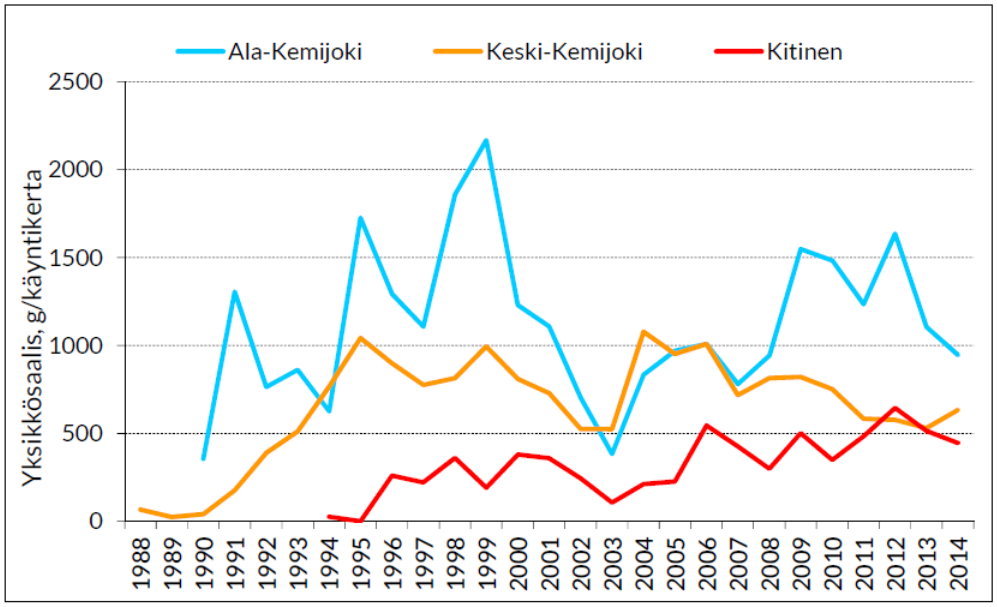

Kuhat näkyvät hyvin saaliissa istutusarvoon nähden ja kalastustiedustelujen perusteella kuhanistutukset tuottavat istutusalueilla hyvää tulosta. Raudanjoen vesistöalueen järvillä kuhasaalis on viidessä vuodessa moninkertaistunut ja siellä saalis oli taimensaaliiseen verrattuna nelinkertainen. Yksikkösaalistarkastelussa Ala-Kemijoella sekä Keski-Kemijoella verkko- ja vapakalastuksessa yksikkösaaliit ovat aivan viime vuosina olleet hyvinkin nousujohteiset.

Kuhan yksikkösaalis verkkokalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1994–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

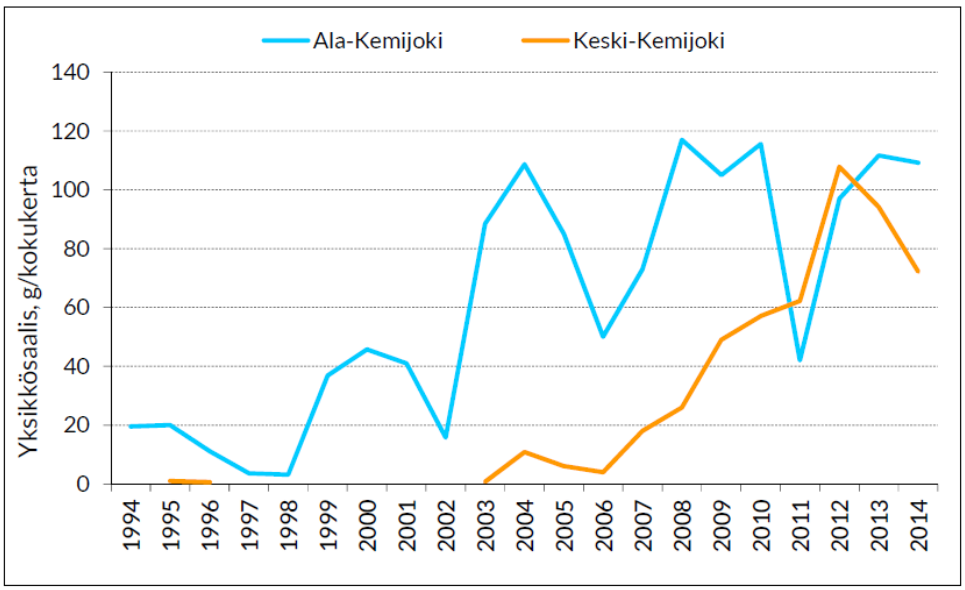

Kuhan yksikkösaalis vapakalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 2003–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

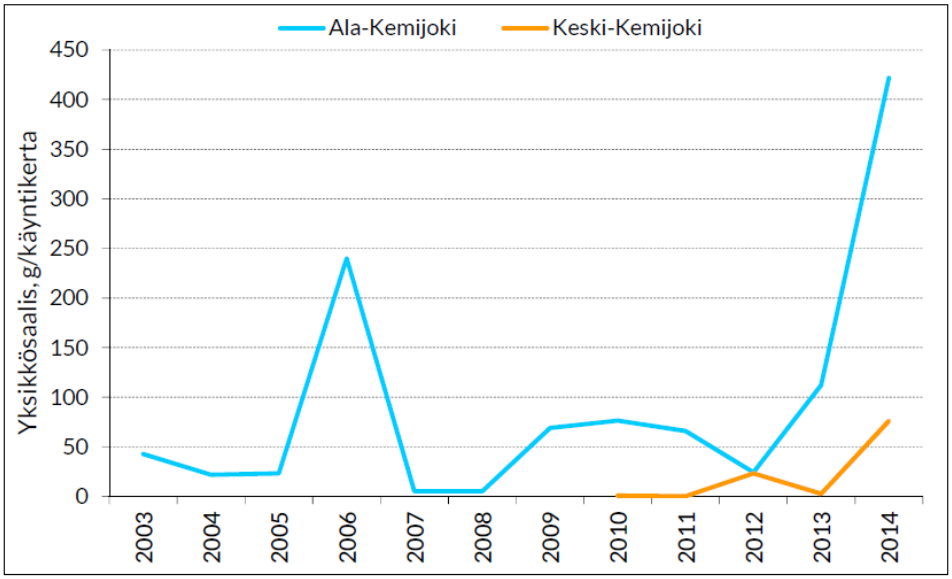

Hauki on yleinen saaliskala koko Kemijoen vesistössä. Hauen yksikkösaaliit verkkokalastuksessa ovat olleet 2000-luvulla alhaisimmat Kemijoen pääuoman voimalaitosaltailla ja siellä yksikkösaaliit ovat myös pysyneet 2000-luvulla jokseenkin vakaalla tasolla. Muilla osa-alueilla yksikkösaalistarkastelun perusteella voidaan kuitenkin havaita hauen saaliskirjanpidon yksikkösaaliiden kasvaneen 2000-luvulla selvästi etenkin Kitisellä, Ounasjoella ja Ylä-Kemijoella. Osaltaan yksikkösaalistarkasteluun tuo epävarmuutta saaliskirjanpitäjien määrän ja sitä myötä pyyntiponnistuksen vähentyminen kalastajien ikäännyttyä ja verkkokalastuksen yleisesti vähentyessä. Paikoittain huomattavaa yksikkösaalii-

den kasvua voi kuitenkin havaita myös vapakalastuksessa. Samoin kalastustiedustelujen perusteella hauen saalisosuuksien voi havaita tiedustelualueilla lähes poikkeuksetta hieman kasvaneen. Hauen yksikkösaalis verkkokalastuksessa Kemijoen jokialueella vuosina 1980–2014 on esitetty alla olevassa kuvassa.

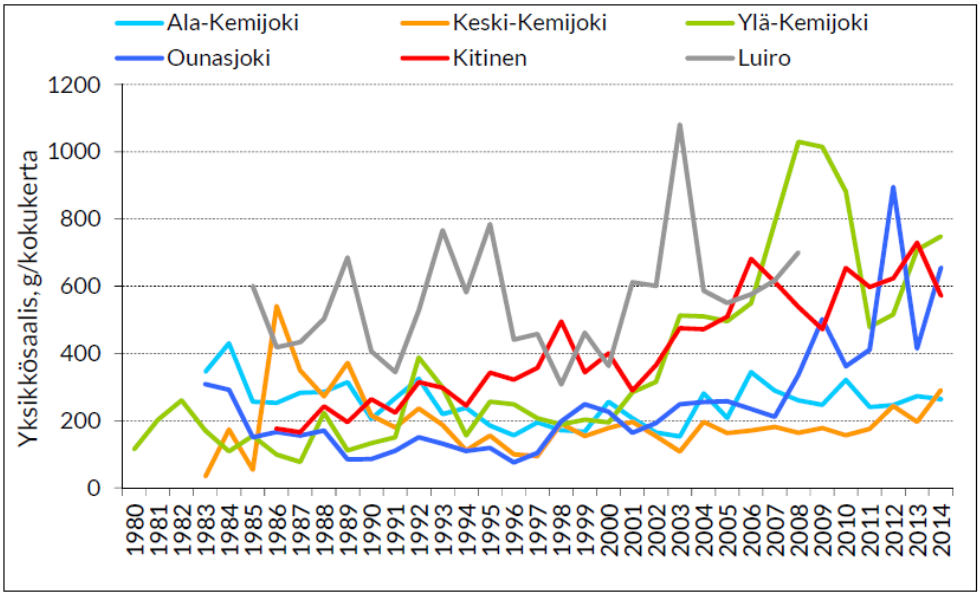

Kasvanut haukikanta voi heikentää merkittävästi taimenistukkaiden selviytymistä. Haukikantojen kasvu vaikuttaa olevan yleinen ilmiö Pohjois-Suomessa, koska haukikantojen vahvistumista on havaittu myös PVO-Vesivoiman säännöstelemillä Iijoen patoaltailla ja Posion Suolijärvillä.

Kemijoen jokialueella vuosina 2010–2014 tehtyjen kalastustiedustelujen mukaan kokonaissaalis koko tarkkailualueella oli lähes 113 t. Saaliista oli haukea 36 % ja alueittain hauen saalisosuus vaihteli Keski-Kemijoen 27 %:sta Tenniöjoen 61 %:iin. Velvoiteistutuksiin käytetyistä lajeista eniten saalista saatiin kirjolohesta, lähes 17 t. Määrä oli saalisosuutena noin 15 % ja prosentin enemmän kuin edellisellä tarkkailujaksolla. Harjussaalis oli 6 t, taimensaalis 6,5 t siikasaalis 3,9 t ja kuhasaalis 1,5 t.

Edelliseen tarkastelujaksoon nähden saalisosuudet kasvoivat tarkastelujaksolla 2010–2014 merkittävimmin hauella (+3,9 %), ahvenella (+2,0 %) ja kirjolohella (+1,3 %) ja vastaavasti pienenivät särkikaloilla (- 4,9 %), harjuksella (-3,4 %) ja siialla (-0,1 %).

Kirjolohen merkitys saaliissa oli edelleen selvästi suurin Keski-Kemijoen ja Ala-Kemijoen alueilla eli siellä, minne pääosa istutuksistakin kohdentuu. Taimenen saalisosuus oli edelleen suurin Ylä-Kemijoella ja pienin Raudanjoella. Harjuksen saalisosuus oli selvästi merkityksellisin Ylä-Kemijoella ja Ounasjoella. Siian osuus saaliissa oli suurin Kitisessä ja seuraavaksi Ounasjoella ja Ylä-Kemijoella. Ahvenen osuus oli suurin Kitisessä sekä Raudanjoella, minkä vesistössä myös muikun saalismäärillä oli merkitystä.

Koko jokialueen saaliista edelleen yli puolet pyydettiin Kemijärven alapuolisesta Kemijoen pääuomasta. Kitisen saalisosuus oli vajaa neljännes ja Ounasjoen osuus oli 11 %. Pienimmät kilomääräiset saaliit saatiin Tenniöjoesta ja Ylä-Kemijoesta.

Kirjolohisaaliista lähes 90 % pyydettiin Kemijoen pääuomasta. Taimensaalissakin Kemijoen pääuoman osuus oli huomattava 53 %:n osuudella. Harjussaaliin pyyntialueista tärkeimmät olivat Ounasjoki, josta saatiin 50 % koko harjussaaliista, sekä Keski-Kemijoen Vanttauskosken voimalaitoksen–Oikaraisen välinen jokijakso ja Ylä-Kemijoki. Muilla alueilta saadun harjussaaliin osuus oli vähäinen. Siikasaaliista reilu puolet pyydettiin Kitisestä, mutta myös Ounasjoen ja Keski-Kemijoen alueiden osuudet siikasaalissa ovat merkittäviä. Kuhasaalis saatiin pääosin Ala-Kemijoen patoaltailta ja Raudanjoen alueen järviltä (Jyrhämäjärvi, Olkkajärvi).

Esitys lupaehtojen muuttamiseksi

Esitys kalatalousvelvoitteiksi

Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet tulee muotoilla ja mitoittaa niin, että ne vastaavat entistä paremmin nykytietämyksen mukaista voimalaitosten rakentamisen seurauksena syntynyttä kalaston hoidon tarvetta. ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteet muutetaan kuulumaan seuraavasti:

1. Kalatievelvoite

Luvanhaltijan on suunniteltava ja toteutettava kustannuksellaan Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Isohaaran nykyisiä kalateitä sekä Lapin ELY-keskuksen toimeksiannosta laadittuja Kemijoen alaosan kalateiden yleissuunnitelmia voidaan hyödyntää soveltuvin osin. Kalatievelvoite tulee toteuttaa seuraavasti:

a) Kalateiden ja alasvaellusreitin tulee soveltua lohelle ja taimenelle ja ne tulee toteuttaa parhaalla käytettävissä olevalla tekniikalla ja alan parhaita käytäntöjä noudattaen. Luvanhaltijoiden tulee vastata kustannuksellaan kalateiden toiminnasta, ylläpidosta sekä rakenteiden ja virtaamien säädöstä. Luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalateihin tarvittava vesi, jolla varmistetaan sopiva virtausnopeus kalatiessä ja kalatien suuaukolla joen virtaamasta riippuen.

b) Mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Kalatiestä tulevan veden lisäksi kunkin kalatien alaosaan tulee johtaa kalojen nousun varmistamiseksi houkutusvettä. Mitoitusvirtaama, jonka puitteissa houkutusvettä käytetään, tulee olla vähintään 20 m^3/s kutakin yksittäistä kalatietä kohden. Kalojen kulku tulee järjestää kullakin padolla tarvittaessa yhden tai useamman kalatien kautta.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.

c) Kalateiden tulee olla toiminnassa vuosittain 20.5.–20.10. välisen ajan.

d) Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitin tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.

e) Tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi voimalaitosten omistajan on viimeistään yhden vuoden kuluessa lainvoimaiseksi tulosta haettava vesilain tarkoittama vesirakentamislupa tässä päätöksessä määrätyille kalateille sekä lupa aloittaa rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa) ja aloitettava myönnettävän rakentamisluvan perusteella ensimmäisen kalatien rakentaminen.

f) Kaikkien kalateiden ja alasvaellusreitin tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.

g) Luvanhaltijat vastaavat tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi vähintään siihen saakka, kun lupaehtojen tarkistamishakemus on tullut ratkaistuksi. Tähän käytettävä rahamäärä tulee olla vuosittain vähintään 250 000 euroa kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona elinkustannusindeksillä vuosittain tarkistettuna.

2. Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide

Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen (kohta 8).

3. Kalatievelvoite

Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

4. Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide

Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteuttava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohen ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueella ja Kemijärven yläpuolelle.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 200 meritaimenta.

e) Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpano tulee aloittaa välittömästi, viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

f) Ala-Kemijokeen ja siihen laskeviin jokiin on siirrettävä kolmen perättäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 100 000 nahkiaista kalatalousviranomaisen kanssa sovittavalla tavalla. Ylisiirtopyynti tulee toteuttaa koko nahkiaisen nousuajan. Nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja toukkatuotantoalueet Kemijoen vesistössä on selvitettävä 3 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja liitettävä lupaehtojen tarkistamishakemukseen.

5. Istutusvelvoite ja kalatalousmaksu

Istutusvelvoitteet Kemijoen suualueelle ja sen läheiselle merialueelle sekä sisävesialueelle tulee asettaa siten, että ne tukevat vaelluskalojen kotiuttamista Kemijoen vesistöön sekä vastaavat nykyistä paremmin sitä osaa aiheutuneesta vahingosta, jota ei voida Kemijoen rakennetuilla jokiosuuksilla muilla toimin kompensoida. Istutukset tulee tehdä kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Velvoitteen toteuttamistapaa, kuten istutettavaa kalalajia, ikäryhmää, kokoa ja istutuspaikkaa voidaan muuttaa toimenpiteiden tuloksellisuuden parantamiseksi tai varmistamiseksi tai velvoite voidaan toteuttaa muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä, mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta. Muutoksista päätetään Lapin ELY-keskuksen ja luvan saajan sopimalla tavalla. Velvoitteen muutoksista on kuultava asianomaista kalatalousaluetta. Mikäli velvoitteenhaltija ja Lapin ELY-keskus eivät pääse yksimielisyyteen velvoitteen muutoksista tai istutuksia korvaavista toimenpiteistä, velvoitteenhaltijan on saatettava asia Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ratkaistavaksi.

Sisävesialueen paikalliset lajit:

Kemijoen vesistöalueelle patoaltaille ja voimalaitosten yläpuolisille alueille tulee istuttaa taimenta, kuhaa, kirjolohta sekä muita tarkoituksenmukaisiksi katsottavia kalalajeja kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen

kompensoimiseksi. Velvoitteen tulee vastata vuosittain arvoltaan seuraavia istutusmääriä ja se voidaan toteuttaa myös muina lajeina tai toimenpiteinä:

a) Sisävesialueelle istutetaan vuosittain 150 000 1-kesän vanhaa kuhaa, 30 000 kpl 3-kesäisiä ja 4-vuotiaita taimenia (vähintään 40 cm:n pituisia) sekä 30 000 kg kirjolohia. Taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita.

b) Kalatalousmaksu 30 000 euroa, jota käytetään lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin.

Merivaelteiset lajit

a) Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille tulee tehdä lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia suhteutettuna poikastuotantopintaalaan. Pääosa lohen kotiutusistutuksista tulee kohdentaa Ounasjoen vesistöalueelle ja meritaimenen istutukset Kemi- ja Ounasjoen sivujokiin. Istutusmäärän tulee vastata yhteensä vähintään 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Istutusmääriä voidaan sopeutuvan velvoitehoidon periaatteilla tarkistaa kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla, mikäli vesistöalueen kalakantojen seurannassa todennetaan merkittävää luonnonpoikastuotantoa. Kotiutusistutuksissa voidaan käyttää mätiä ja eri-ikäisiä poikasia. Istutuspoikasten iästä sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa. Kotiutusistutusten toimeenpano tulee aloittaa heti seuraavassa kalanviljelyn tuotantokierrossa muutoshakemuksen tultua ratkaistuksi.

b) Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun tulee istuttaa 700 000 lohen, vähintään 14 cm:n sekä 100 000 meritaimenen, vähintään 18 cm:n pituista vaelluspoikasta. Enintään 50 % lohen ja taimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

c) Kemijoen merialueelle tulee istuttaa vuosittain 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Yksikesäisten vaellussiian istutuspoikasten tulee olla keskimäärin vähintään 10 cm:n mittaisia. Vähimmäismitta on 9 cm. Keskimääräisen kuntokertoimen tulee olla vähintään 0,6. Istutuksissa voidaan käyttää myös vastakuoriutuneita siianpoikasia. Vastakuoriutuneiden ja yksikesäisten osuudesta sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa.

d) Istukkaiden menestymistä ja istutusten tuloksellisuutta tulee parantaa kehittämällä kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaisesti.

6. Kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma

Luvanhaltijoiden tulee laatia vesilain 3. luvun 15 §:n mukainen yksityiskohtainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma, joka hyväksytetään kalatalousviranomaisella.

7. Velvoitetarkkailu (Vesilaki 3:11 § ja 3:14 §)

Luvanhaltijoille tulee määrätä kalataloudellinen velvoitetarkkailu seuraavasti:

a) Luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Kalatalousviranomainen voi tehdä ohjelmaan tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi katsomansa muutokset. Tarvittaessa istutettavat kalat tulee merkitä kalatalousviranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla.

b) Luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta.

8. Lupaehtojen tarkistaminen

Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.

Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä tulee määrätä velvoitehoidon toisesta vaiheesta, jossa saatujen kokemusten perusteella voidaan harkita mm. Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateihin liittyviä lupaehtoja sekä houkutusvirtaaman määrää ja kalateiden toiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen määrättyä rahamäärää ja ylisiirto- ja istutusvelvoitteiden määrää kalateiden toimivuuden ja luonnonpoikastuotannon määrän perusteella sekä tarkkailuvelvoitteen lupaehtoja.

Esitettyjä velvoitteita kuvaava prosessikaavio on esitetty alla.

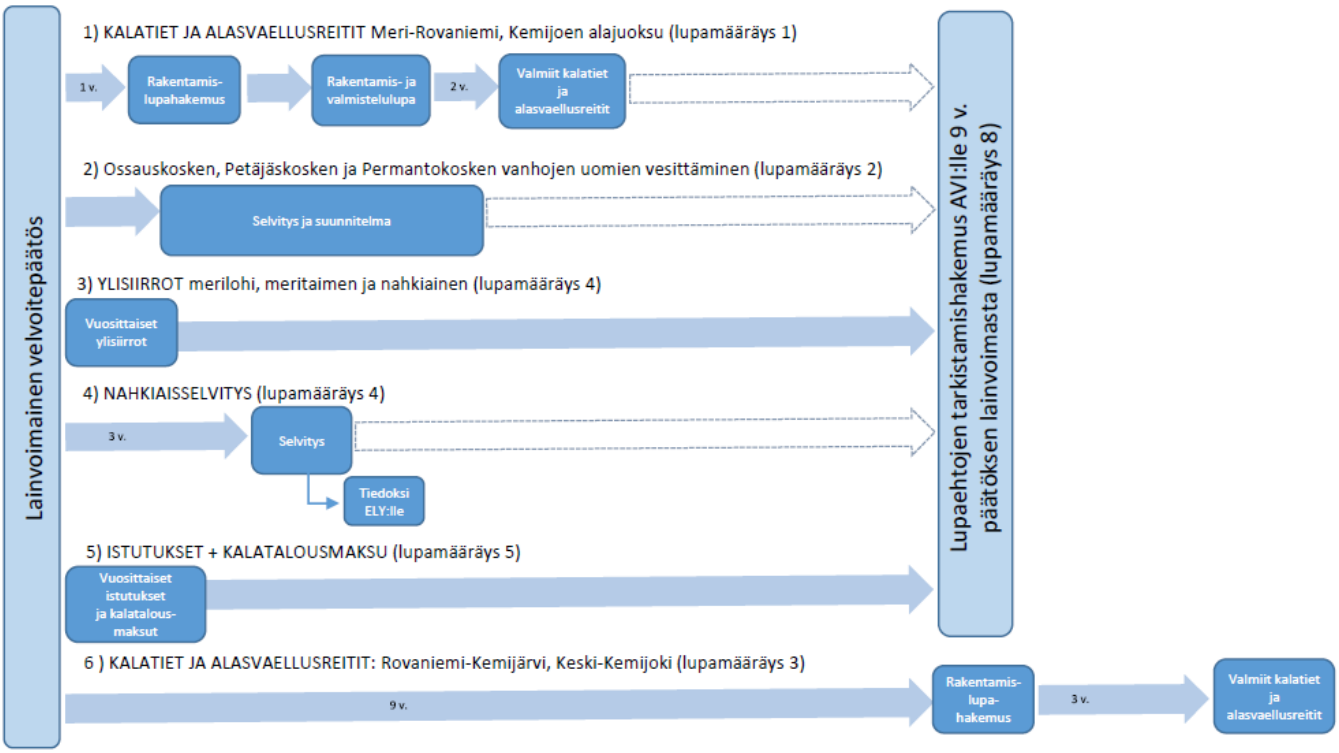

Hakijalla on ollut ajatuksena hakemuksessa, että Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Permantokosken voimalaitosten kalatiet ja alasvaellusreitit määrättäisiin toiminnan tehoa koskevine määräyksineen rakennettaviksi nyt käsiteltävänä olevan hakemuksen perusteella annettavalla päätöksellä, mutta niiden suunnittelussa ja luvittamisessa voitaisiin hyödyntää Ala-Kemijoen vastaavien laitteiden rakentamisesta ja käyttämisestä saatuja kokemuksia. Pirttikosken suunnittelun yhteydessä tehtäisiin myös selvitys vanhan uoman vesittämisestä osana kalojen nousun ja alasvaelluksen järjestämistä.

Hakija on esittänyt, että voimassa olevat kalatalousvelvoitteet lakkaisivat olemasta, kun uudesta kalatalousvelvoitteesta annettu päätös on saanut lainvoiman. Mahdollisen siirtymäajan kalatalousvelvoitteen hakija jättää lupaviranomaisen harkintaan. Hoidon taso ei kuitenkaan saa mahdollisena siirtymäaikana laskea nykyisestä.

Perusteet velvoitteen asettamiselle

Poikastuotantoala

Vuonna 2014 valmistui Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen raportti ”Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet”, jossa Maa- ja metsätalousministeriön kanssa solmitun tulossopimuksen mukaisesti esitettiin nykytutkimuksiin pohjautuen arvio

Kemijoen kalataloudelle aiheutuneista vahingoista sekä kompensaatiotasosta. Raportin mukaan Pohjanlahteen laskevien jokien lohikantojen vaihtelu on korreloinut luonnontilassa keskenään, joten rakennettujen jokien menetettyä poikastuotantoa on perusteltua arvioida luonnontilaisilta lohijoilta saadun uuden tutkimustiedon avulla. Tornionjoen ja Kemijoen maantieteellisen sijainnin, fysikaalisten ja kemiallisten ominaisuuksien sekä historiallisten lohisaalismäärien samankaltaisuudesta johtuen voidaan luonnontilaista Kemijokea perustellusti pitää vähintään Tornionjoen kaltaisena lohijokena, jossa myös vaelluspoikastuotanto on ollut Tornionjoen kanssa vähintään samalla tasolla. Siten viimeaikaista tutkimustietoa Tornionjoen poikastuotantoalasta, tuotantokapasiteetista ja kestävän enimmäistuoton mukaisesta vaelluspoikastuotannosta voidaan käyttää arvioitaessa Kemijoen menetettyä vaelluspoikastuotantoa.

Poikastuotantoalueiden laajuus vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisen absoluuttisen koon kukin lohikanta voi saavuttaa. Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevassa päätöksessä vuonna 1980 lohen ja meritaimenen luonnontilaisen poikastuotantoalan katsottiin olleen noin 4 000 ha. Sen taustalla olivat etenkin Toivosen 1960- ja 1970-luvuilla tekemät arviot Kemijoen poikastuotantoalasta, jotka oli tehty samojen periaatteiden perusteella myös Simojoella (277 ha) ja Tornionjoella (4 339 ha). Toivosen arvion mukaan Kemijoen pääuoma jokisuun ja Kemijärven välillä muodosti noin 45 % koko vesistöalueen luonnontilaisesta tuotantoalueesta ja Ounasjoki sekä Kemijärven yläpuoliset alueet molemmat reilun neljänneksen. Raudanjoen ja Vikajoen osuus oli arvion mukaan yhteensä noin 2 % poikastuotantoalasta.

Sittemmin arviota Tornionjoen lohen poikastuotantoon soveltuvien alueiden määrästä on selvästi korotettu nykyisen arvion ollessa noin 5 000 ha. Tämäkin on ennemmin ali- kuin yliarvio, sillä arviota poikastuotantoalasta ei ole tarkistettu huomioiden uusimmat tutkimustiedot poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista ja havaituista lohenpoikasalueista. Uusimpien habitaattitutkimusten perusteella kutu- ja poikastuotantoalueena voivat olla myös verrattain syvät virran osat. Tornionjoen sähkökalastustutkimuksissa on havaittu lohenpoikasia aiempaa kauempana latvoilla. Kun kudulle nousevia kaloja on runsaasti, ne levittäytyvät laajemmalle alueelle ja pidemmälle latvajokiin. Näiden tietojen valossa on perusteltua olettaa, että myös Kemijoen luonnontilaiset poikastuotantoalueet on arvioitu aikoinaan liian pieneksi ja arviota tulee nostaa vähintään samaan suuruusluokkaan Tornionjoen nykyarvion kanssa.

Nykytilanteessa voimalaitosten yläpuolisilla alueilla on jäljellä runsaasti lohikalojen poikasille soveltuvia elinalueita. Laine ym. (2002) ovat arvioineet, että Ounasjoen vesistöalueella on lohen poikastuotantoalueita noin 1 900 ha (sis. sivujoet noin 200 ha). Rovaniemen ja Vanttauskosken voimalaitoksen välillä Kemijoen pääuomassa tuotantoalueita on arviolta 84 ha. Myös Kemijärven yläpuolisilla alueilla on paljon lohikalojen luonnontuotantoon soveltuvia alueita. Lisäksi mereltä vaeltaneiden lohikalojen lisääntymisalueisiin ovat ainakin jossain määrin kuuluneet Rovaniemen yläpuolelle laskeva Raudanjoki sekä Kemijoen alaosalle Ossauskosken patoaltaaseen laskeva Vähäjoki, jonka tuotantoala luontaisen vaellusesteen alapuolella on 2,5 ha. Kemijoen alaosalle laskeutuvat

sivujoet ovat olleet ennen voimalaitosrakentamista pääasiassa meritaimenen ja vaellussiian tuotantoalueita. Niiden nousualueisiin ovat kuuluneet tiettävästi Runkaus-, Loue-, Pisa-, Vaa-, Vare-, Kaisa- ja Lehmijoki, joista Louejoen tuotantoalaksi on arvioitu noin 6 ha.

Lohen ja meritaimenen vaelluspoikastuotanto

Tornionjoen lohen poikastuottokykyä arvioitaessa on käytetty uusia kanta-arvioinnin menetelmiä ja työ on osa lohikantamallinnusta Itämerellä ja Pohjois-Atlantilla. Uusissa kantamalleissa käytetään monipuolisesti lohesta kerättyä tietoa. Mallin avulla saadaan estimoitua Tornionjoen potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti (Potential Smolt Production Capacity eli PSPC; ICES 2014), joka määritellään pitkän aikavälin keskimääräiseksi vaelluspoikastuotannoksi tilanteessa, jossa lohikantaa ei lainkaan kalasteta. Se ottaa huomioon luonnonolosuhteiden ja luontaisen eloonjäännin vaihtelun. Mediaaniarvio koko Tornionjoen potentiaaliselle vaelluspoikastuotannolle on noin 2,3 miljoonaa lohismolttia vuodessa (ICES 2014).

Suurin, kestävän kalastuksen mukainen saalistuotto saavutetaan arvioiden mukaan, kun joki tuottaa vähintään 75 % potentiaalisesta lohen vaelluspoikastuotannosta (MSY-taso, ICES 2014). Tornionjoen vaelluspoikastuotanto MSY-tasolla on 1 725 000 smolttia (mediaani). Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on hyvin lähellä tätä tilaa ja kutulohien määrässä MSY-taso on jo saavutettu. Lohen hehtaarikohtaiseksi vaelluspoikastuotannoksi MSY-tasolla saadaan 345 kpl/ha.

Koska Kemijoen lohikanta on ennen patoamista ollut vähintään yhtä suuri kuin Tornionjoen lohikanta, voidaan arvioida, että ilman voimalaitosrakentamista myös Kemijoen lohen luonnonkanta olisi tänä päivänä hyvin lähellä MSY-tasoa, sillä muut edellytykset saavuttaa pysyvästi kyseinen tavoitetaso täyttyisivät. Siksi MSY-tasoa voidaan käyttää lähtökohtana arvioitaessa voimalaitosrakentamisesta aiheutunutta vahinkoa. Alla olevassa taulukossa on esitetty yhteenveto Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta lohen vaelluspoikastuotannon menetyksestä sekä vahinkoarvio smoltti-istukkaina Tornionjoelta saatuihin tutkimustuloksiin perustuvien uusien arvioiden mukaan.

	Nykyvelvoitteen perusteena olevat arviot; PSVEO:n päätös 78/79/II 28.12.1979 (KHO vahvisti 2860/80, 30.5.1980)	Uusimpiin tutkimustietoihin perustuvat arviot (ICES 2014)
Poikastuotantoala	4 000 ha	5 000 ha
Vaelluspoikastuotanto hehtaaria kohti	lohi + meritaimen 135 kpl/ha	345 kpl/ha (lohi MSY-tasolla)
Vaelluspoikastuotanto: uiton ja perkausten vaikutus	- 10 %	0 %
Vaelluspoikastuotanto: voimalaitosrakentamisen aiheuttama vaelluspoikastuotannon menetys	413 100 kpl/vuosi (lohi + meritaimen 486 000 kpl/v, josta lohen osuus 85 %)	1 725 000 kpl/v
Kompensaatiotarve smoltti-istukkaina	Villi-viljelty-kerroin 1,6 660 960 kpl/vuosi (josta 93 %, 615 000 kpl istutetaan merialueelle)	Villi-viljelty kerroin 2,5–3 4 312 500–5 175 000 kpl/v

Kemijoen vesistöalueella tehtyjen elinympäristökunnostusten jälkeen ei ole enää perusteita vähentää voimalaitosrakentamisen vahinkoarviosta uittoperkausten poikastuotantoa heikentävää vaikutusta, joka nykyvelvoitteiden perusteissa katsottiin olevan 10 %. Kun huomioidaan laskennassa uudet tiedot lohen tuotantokapasiteetista ja kestävästä enimmäistuotosta sekä luonnonpoikasten ja istutettujen poikasten välisestä eloonjääntierosta (kerroin 2,5–3,0), pitäisi lohen istutuskompensaatio olla vuosittain 4–5 miljoonaa vaelluspoikasta nykyisen 615 000 poikasen sijasta, jotta istutukset tuottaisivat kalastettavia lohia saman verran, mitä Kemijoki voisi tuottaa ilman voimalaitosrakentamista.

Kaikkien Suomen meritaimenkantojen tila on arvioitu äärimmäisen uhanalaiseksi. Meritaimenkantojen tilaa pyritään parantamaan mm. pienentämällä kalastuskuolevuutta, kunnostuksilla, kalateillä ja vesiensuojelutoimilla. Istutettavien meritaimenten rasvaeväleikkausten avulla pyritään pienentämään luonnontaimenten kalastuskuolevuutta. Meritaimenen poikastuottokyvystä ja merelle lähtevien poikasten määrästä on vähemmän tietoa kuin lohesta ja esimerkiksi Tornionjoella vaelluspoikasten määrän arviointia poikaspyynnin avulla vaikeuttaa vaellushuipun ajoittuminen tulva-aikaan. Tornionjoen vesistössä meritaimenen tuotantopotentiaalin on arvioitu olevan noin 100 000 vaelluspoikasta. Arvioiden mukaan vesistöstä lähtee vuosittain noin 10 000–20 000 meritaimenen vaelluspoikasta. Istutuksista peräisin olevien taimenten osuus on 2000-luvulla ollut noin 25 % kaikista taimenen vaelluspoikasista. Meritaimen on rauhoitettu Tornionjoen kalastusalueella vuodesta 2013 alkaen. Vuosina 2014 ja 2015 Tornionjoen sivujokien taimentiheydet ovat olleet aiempaa suurempia, keskimäärin 12–15 nollikasta/100 m^2, kun tätä aiemmin keskiarvo oli 2–6 nollikasta/100 m^2. Tiheydet vaihtelevat kuitenkin huomattavasti eri sivujokien ja koealojen välillä.

Kemijoelle määrättyjen kalatalousvelvoitteiden perusteissa meritaimenta koskeva vahinkoarvio pohjautuu saalistilastojen perusteella laskettuihin lohen ja meritaimenen suhteellisiin osuuksiin. Toivonen oli esittänyt, että

lohen osuus oli 90 % ja meritaimenen 10 % molempien lajien vaelluspoikasten yhteismäärästä. Vesioikeus katsoi kuitenkin taimenten osuudeksi 15 % vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta. Näiden lukusuhteiden ja edellä esitetyn lohen vaelluspoikastuotantoarvion perusteella Kemijoen meritaimenen poikastuottokyky on ollut 192 000–304 000 vaelluspoikasta. Tämä on selvästi enemmän kuin nykyvelvoitteiden perusteissa esitetty Kemijoen alaosan voimalaitosten rakentamisen vuoksi menetetty meritaimentuotanto, 73 000 vaelluspoikasta. Lisäksi laskentaperusteissa tulee huomioida nykytiedon mukainen istutuspoikasten ja luonnonpoikasten välinen ero selviytymisessä, joka meritaimenella on samaa luokkaa (kerroin 2,5–3) kuin lohella.

Nahkiaiskannan hoitotoimien vaikuttavuuden parantaminen

Nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen toimivuutta on Kemijoella arvioitu ainoastaan sen perusteella, onko ylisiirtoon saatu riittävästi nahkiaisia. 2000-luvulla on jääty useina peräkkäisinä vuosina ylisiirtopyynnin tavoitteesta ja voimayhtiöt ovat paikanneet vajausta ostamalla nahkiaisia Ii- ja Oulujoelta. Myös saalismäärä on pienentynyt voimakkaasti vuodesta 2003 alkaen.

Ylisiirtovelvoitteen tuottavuus on epävarmaa vähäisen tiedon vuoksi. Siksi on keskeistä saada lisää tietoa nahkiaisen menestymisestä eri elinkierron vaiheissa Kemijoen vesistöalueella. Pienemmiltä joilta saadut tutkimustulokset osoittavat, ettei nahkiaisen ylisiirroilla välttämättä kompensoida aiheutettua haittaa. Siksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Kemijoelle pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään. Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Kemijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia sekä mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla. Erityisesti on huomioitava, ettei kudulle nousevien nahkiaisten lukumäärä yksiselitteisesti kerro ylisiirtojen onnistumisesta, sillä nahkiainen ei ole kotijokiuskollinen ja osa nahkiaisista nousee tiettävästi kudulle toisiin jokiin. Näin ollen suuret rakennetut joet voivat houkutella myös pienemmistä, luonnontilaisimmista joista peräisin olevia nahkiaisia ja pienten jokien tuotanto saattaa ylläpitää osaltaan suurten jokien ylisiirtovelvoitetta. Pahimmassa tapauksessa Perämeren suuret rakennetut joet saattavat toimia alueen nahkiaispopulaatioiden ekologisina nieluina.

Vaikka patoallasalueet eivät ole voimakkaan lyhytaikaissäännöstelyn vuoksi olosuhteiltaan optimaalisia nahkiaisen kutu- ja toukkatuotantoon, siirretään nahkiaisia nykyisin lähinnä Isohaaran ja Taivalkosken patoaltaisiin. Näistä Taivalkosken patoaltaalla on suotuisammat säännöstelymääräykset ja toukkatuotantoon soveltuvia alueita on enemmän. Nahkiaisia ei ylisiirretä Kemijoen sivujokiin lukuun ottamatta Tervolan Louejokea, jonne nahkiaisia on siirretty vähäinen määrä. Arvioiden mukaan sivujoet soveltuisivat kuitenkin pääuomaa paremmin toukkatuotantoon. Nahkiaisen hoitotoimien kehittämiseksi tarvitaan potentiaalisten talvehtimis-, kutu- ja toukkatuotantoalueiden inventointia ja selvityksiä lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksista sekä kustannustehokkaista ratkaisuista virtausolosuhteiden parantamiseksi. Ylisiirroissa tulee kiinnittää huomioita paitsi siirtoistutusten paikkaan myös ylisiirtopyynnin ajoittumiseen ja

pyrkiä toteuttamaan pyyntiä mahdollisimman pitkällä aikavälillä koko nahkiaisten nousuajan.

Nahkiaiskannan heikkenemisen vuoksi on tarpeen selvittää myös mahdollisia muita toimenpiteitä, joilla voidaan edistää nahkiaiskannan elpymistä. Niitä ovat esimerkiksi toukkaviljely, nahkiaisen viivästetty siirtoistutus, kalastusrajoitukset sekä kalateiden rakentaminen ja kunnostustoimet huomioiden nahkiaisen elinkierron ja elinympäristövaatimukset.

Vaelluskalakantojen hoito kalatalousvelvoitteella

Hakemuksessa Ounasjoen vesistöalueen lohen luonnontuotannolle on asetettu sama tavoitetaso kuin nykyisillä luonnonkannoilla. Tavoitetaso vaadituille velvoitetoimille on siten 655 000 lohismolttia, joka on nykytietoon perustuva arvio lohen smolttituottokyvystä Ounasjoella (poikastuotantoalueet täyttyvät vähintään 75 % MSY-tasolla). Laskelma pohjautuu Tornion–Muonionjoen tutkimuksista johdettuun arvioon hehtaarikohtaisesta smolttituotannosta MSY-tasolla (345 kpl/ha, ICES 2014) sekä arvioon Ounasjoen vesistön poikastuotantoalueesta (noin 1 900 ha). Ounasjokea voidaan perustellusti verrata Muonionjokeen, joka tuottaa poikastuotantoalan perusteella yli kolmanneksen (38 %) Tornionjoen vesistön smolteista ollen siten samaa suuruusluokkaa edellä esitetyn Ounasjoen tuottoarvion kanssa.

Hakemuksen lähtökohtana on, että velvoitetoimenpiteillä saadaan Ounasjokeen smolttituotantotavoitteen edellyttämä kutukalojen määrä. Kutulohien määrä on laskettu Tornionjoen lohikantamallinnuksella saadulla emokanta-rekryyttisuhteella, joka huomioi tiheydestä riippuvaisen säilyvyyden mädistä smoltiksi. Esitettyyn smolttitavoitteeseen päästään 50 %:n todennäköisyydellä, kun kutemaan pääseviä naaraita on vähintään 9 170 kpl (naarasbiomassa noin 72 000 kg). Laskennassa on oletettu, että naaraat painavat keskimäärin 7,9 kg ja tuottavat kiloa kohti 1 350 mätimunaa.

Velvoitetoimenpiteiden tulee olla sellaisia, että ne tukevat kalakannan luonnollista ikä- ja sukupuolirakennetta sen sijaan, että toimenpiteet suosivat tiettyjä osia kudulle pyrkivistä kaloista. Esimerkiksi Tornionjoen seuranta-aineiston perusteella jokeen nousevilla lohilla on aiempia kutukertoja 0–3 ja ensimmäistä kertaa kudulle nousevien osuus on noin 90 %. Naaraiden ja koiraiden lukusuhde on noin 60:40, mutta se vaihtelee eri ikäryhmissä. Ensimmäistä kertaa kudulle nousevista naaraista suurin osa on kahden (64 %) ja kolmen (33 %) merivuoden kaloja. Yhden merivuoden kaloja on vain noin 2 % naaraista ja 1 % on muita ikäryhmiä. Ensimmäistä kertaa kudulle nousevissa koiraissa puolestaan suurimmat ikäryhmät ovat yhden (37 %), kahden (43 %) ja kolmen (18 %) merivuoden kaloja muiden ikäryhmien osuuden ollessa 2 %.

Velvoitehoidon tarkoituksenmukaisten toimenpiteiden suunnittelussa on käytetty apuna LUKE:n mallintamaa skenaariota Ounasjoen lohikannan kehittymisestä 50 vuoden aikahorisontissa. Lohen elinkierron eri vaiheiden hävikin arvioimiseksi laaditulla populaatiomallilla voitiin tarkastella, miten päätöksenteolla ja erilaisilla kalakantojen hoitotoimenpiteillä pys-

tytään aikaansaamaan ja ylläpitämään lohen luonnonkierto Kemi–Ounasjoella. Mallilla osoitettiin, että vaelluskalakantojen kotiuttamista sekä tarvittavia tuki- ja säätelytoimia suunniteltaessa on syytä huomioida erityisesti ne elinkierron vaiheet, joissa kuolleisuus on suurta. Osaan näistä kuolleisuustekijöistä voidaan vaikuttaa päätöksenteolla suoraan ja nopeasti (esim. kalastuksensäätely) ja osa vaatii määrätietoisia toimenpiteitä. Joidenkin tekijöiden osalta vaikutusmekanismit ovat epäsuoria ja hitaampia ja niiden kehitykseen liittyy pitkällä aikavälillä epävarmuustekijöitä, jotka sisältyvät myös käytettyyn laskentamalliin.

Ounasjoen lohikannan kehitykseen vaikuttaa mallin perusteella merkittävästi etenkin merivaiheen post-smolttikuolleisuus, joka on luonnossa syntyneillä poikasilla pienempi kuin viljelypoikasilla. Kannan kehitys riippuu siten olennaisesti smolttien alkuperästä ja luonnontuotannon vahvistuessa päästään nopeammin kestäviin tuloksiin. Myös vaellusyhteyksien toimiminen sekä kutualueille että takaisin merelle vaikuttavat keskeisesti siihen, kuinka nopeasti smolttituotanto ja kutukanta vahvistuvat. Jos Kemijoen alaosan kalatiet rakennetaan välittömästi ja ne toimivat tehokkaasti (mallissa 90–95 % kaloista nousee kustakin kalatiestä) ja smolttien alasvaellustappiot saadaan pienenemään (mallissa 10 vuoden jälkeen keskimäärin noin 50 % smolteista selviää kaikkien alaosan viiden voimalaitoksen ohituksesta), on mallin perusteella mahdollista saada aikaan itseään ylläpitävä kutulohikanta kohtuullisessa ajassa. Näin etenkin, jos lohikannan kotiuttamista tuetaan alkuvaiheessa ylisiirroin ja jokipoikasistutuksin. Mallissa luonnonkierron avulla saavutettava emokalojen ja smolttituotannon taso jää kuitenkin alle MSY-tason ja kannan tukeminen esimerkiksi tuki-istutuksilla voi olla tarpeen myös pitkällä aikavälillä. Mallissa oletettiin, että Ounasjoella sallittaisiin osittainen kalastus ja jokialueen kalastuskuolevuutena oli 5–10 %.

Hakemuksessa esitetty lohen jokipoikasistutusten määrä vastaa noin puolta Ounasjoen smolttituotantotavoitteesta (smolttituotantotavoite 1- vuotiaiksi muunnettuna noin 4,1miljoonaa lohenpoikasta; 1-vuotiaasta smoltiksi tappio 84 %). Mitoituksen perusteena ovat myös arvio Ounasjoen vesistön poikastuotantoalueesta (noin 1 900 ha) sekä istutustiheys noin 10 yksivuotiasta/aari. Kotiutusistutuksissa voidaan käyttää mätiä ja eri-ikäisiä poikasia. Istutukset tulee suhteuttaa paitsi poikastuotantopinta-alaan myös kulloisenkin luontaisen poikastuotannon tasoon. Kotiuttamisen alussa käytetään suurempaa istutustiheyttä (keskimäärin 10 yksivuotiasta poikasta aarille), jota voidaan sopeutuvan velvoitehoidon periaatteella pienentää luonnonpoikastuotannon vahvistuessa. Tukitoimenpiteiden tulee siten olla adaptiivisia ja mukailla seurannalla todennettavaa luonnonkannan kehitystä.

Hakemuksessa on esitetty, että voimalaitosten luvanhaltijoiden tulee ylisiirtää tukitoimenpiteenä vuosittain yhteensä vähintään 2 300 lohta voimalaitosten yläpuolisille jokialueille. Ylisiirron osalta tulee huomioida, että menetelmään liittyy tutkimusten mukaan lisähävikkiä, kun osa ylisiirretyistä kaloista kuolee tai lähtee pois ylisiirtojen kohdealueilta ennen kutua.

Merivaelteisen taimenen velvoitehoito (kotiutusistutukset ja ylisiirrot) Kemijoen vesistössä tulee keskittää niihin sivujokiin, jonne sen kutu- ja poikastuotantoalueet ovat painottuneet myös ennen voimalaitosrakentamista välttäen kuitenkin latvajokia, joissa on jäljellä alkuperäinen paikallinen taimenkanta. Taimenen hoitotoimia kohdennettaessa ja istutuskantoja harkittaessa tulee huomioida, että Kemijoen vesistössä paikallisten ja merivaelteisten taimenten lisääntymisalueet ovat todennäköisesti olleet ennen voimalaitosten rakentamista osittain päällekkäisiä. Tutkimuksissa on havaittu, että myös paikalliset taimenpopulaatiot voivat osin tuottaa merivaellukselle lähteviä poikasia. Siten tukemalla Kemijoen paikallisten taimenkantojen elinvoimaisuutta tuettaisiin myös merivaelteisen kannan palauttamistoimia.

Meritaimenen ylisiirtomäärä on hakemuksessa yhteensä vähintään 200 kpl. Meritaimenen jokipoikasistutusten perusteena ovat istutustiheys keskimäärin 6 yksivuotiasta/aari ja poikastuotantoala noin 125 ha. Lapin ELY-keskus on arvioinut elinympäristökunnostusten yhteydessä Kemijoen vesistöalueen sivujokien koski- ja virta-alueiden määrää, mutta arviota ei ole tehty kaikista sivujoista. Kun mukaan lasketaan Kittilän alapuolelle laskeutuvat Ounasjoen sivujoet (Marrasjoki 12 ha, Meltausjoki 74 h, Molkojoki 14 ha, Norvajoki 6 ha ja Sinettäjoki 1,9 ha + pienempiä alueita muilla sivujoilla) ja Kemijoen alaosalle laskeutuvat Vähä-, Loue-, Vare- ja Runkausjoki (yhteensä noin 10 ha), saadaan meritaimenen kotiutukseen soveltuvien poikastuotantoalueiden arvioksi yhteensä noin 125 ha.

Kemijoen vaelluskalakantojen velvoitehoidossa on huomioitava, että suurin osa Kemijoen vesistöalueen menetetystä poikastuotantoalueesta on sijainnut muualla kuin Ounasjoen vesistössä. Lohen osalta tämä tarkoittaa, että luonnontilassa muu Kemijoen vesistöalue (noin 60 % tuotantoalasta, ml. rakennettu pääuoma) tuottaisi MSY-tasolla noin 1,1 miljoonaa lohismolttia. Kalataloudelle aiheutunutta haittaa kompensoivien velvoitetoimenpiteiden painopistettä tulee suunnata myös tältä osin vaellusyhteyden ja luonnontuotannon palauttamiseen, mikä velvoitteen toimeenpanon alkuvaiheessa tarkoittaa etenkin kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamista Kemijoen alaosan viiteen voimalaitokseen. Velvoitehoidon toisessa vaiheessa kalatievelvoite yksityiskohtaisine lupaehtoineen tulee määrätä myös välille Kemijärvi-Rovaniemi.

Hakemuksessa on edellytetty voimayhtiöiltä kalateiden toiminnan varmistamista niin, että 90 % Isohaaran padon alapuolelle tulevista lohista nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee neljän muun voimalaitoksen kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Oletuksena on, että peräkkäisten voimalaitosten ketjussa voimalaitoskohtainen läpäisytehokkuus paranee ja on Isohaaran yläpuolella keskimäärin 93 %. Kalateiden tehokas toiminta on edellytyksenä sille, että merkittävä määrä emokaloja pääsee voimalaitosten yläpuolisille kutualueille. Voimalaitoskohtainen kalatietehokkuus on ollut esimerkiksi Skotlannin Bealy-joella 90 %, Ranskan Gave de Pau-joen uusimmissa kalateissä 95–100 % ja Pohjois-Amerikan Penobscot-joella keskimäärin 92 %. Pohjois-Amerikan Columbia-joella 90–95 % punalohista selvittää tiensä kaikkien kahdeksan pääuoman padon yläpuolelle. Parhaimmillaan kalateillä voidaan siten päästä 95–100 %:n tehokkuuteen nousevien kalojen

määrässä. Kalateiden toimivuuden kumulatiiviset vaikutukset neljällä erilaisella kalatien läpäisytehokkuudella (muodossa "90 % selviytyy Isohaarasta ja niistä 75 % selviytyy neljästä seuraavasta kalatiestä") on esitetty alla olevassa kuvassa.

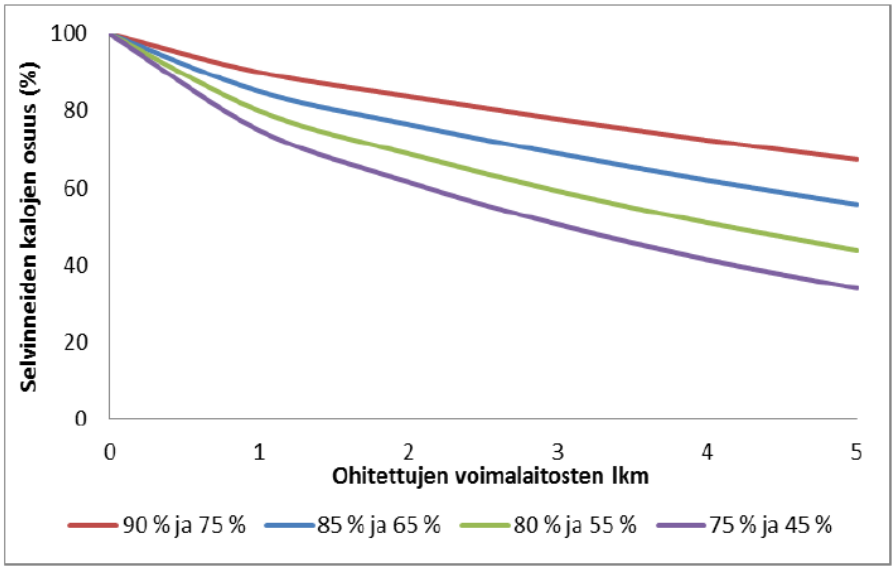

Vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää vaelluspoikasten alasvaelluksen turvaamista. Esimerkiksi Snake- ja Columbia-joella on voimalaitoksilla tehtyjen alasvaellusta edistävien parannustöiden jälkeen päästy kahdeksan voimalaitoksen ketjussa parhaimmillaan 59 % kokonaisselviytymiseen. Hakemuksessa edellytetään vaelluspoikasten 60 % kokonaisselviytymistä Kemijoen rakennetulla alaosalla, jota pidetään edellä mainittuun viitaten kohtuullisena viiden voimalaitoksen patoallasketjussa. Voimalaitoskohtainen selviytyminen on tällöin 90 %.

Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuus ja kalojen hakeutuminen niihin riippuvat olennaisesti voimalaitosten juoksutuskäytännöistä. Kun kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen tulevat voimayhtiöiden vastuulle, suuntaa se rakentamista kustannustehokkaimpien ratkaisujen valintaan ja voimalaitosten käyttöä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan optimoimiseen. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimayhtiöiden tulee myös itse vastata. Kalateiden toiminnan optimointi edellyttää vuosia kestävää pitkäjänteistä koe- ja kehittämistoimintaa. Voimayhtiöiden vastuuta kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisesta, ylläpidosta ja säädöstä puoltaa myös se, että vesi- ja maa-alueet niiden rakentamis- ja vaikutusalueella kuuluvat voimayhtiöiden omistamiin tiloihin ja kalatiet tulevat voimalaitosrakenteisiin.

Kalatien toimintaan vaikuttaa olennaisesti se, että kalatien sisäänkäynnin yhteyteen saadaan aikaan sellaiset virtausolosuhteet, että kalojen hakeutuminen kalatiehen varmistetaan. Yleisen edun mukaisena toimena vaelluskalojen kulun turvaamiseksi voimayhtiöiden tulee tarjota kalateihin riittävä käyttövirtaama (mitoitusvirtaamana vähintään 2 m^3/s)

sekä houkutusvirtaama (mitoitusvirtaamana vähintään 20 m^3/s) kalatien alaosalle vaelluskalojen nousun ja alasvaelluksen aikana. Houkutusvirtaama 20 m^3/s on noin 4 % Kemijoen alaosan voimalaitosten kesäajan keskivirtaamasta (aikavälillä 1990–2015 MQ 1.6.–31.10. Valajaskoskella 537 m^3/s ja Isohaarassa 556 m^3/s), joka on kalatiesuositusten (2–10 % keskivirtaamasta) mukainen.

Kalatien sisäänkäynnille johdettava houkutusvirtaama tulee olla säädettävissä olosuhteiden ja kalojen vaellusaktiivisuuden mukaisesti. Lisäksi voimalaitosturbiinien käytöllä tulee pyrkiä optimoimaan kalojen ohjaaminen kalateihin. Vaadittu virtaamaosuus on pieni suhteessa voimalaitosten keski- ja kokonaisvirtaamiin ja verrattuna esimerkiksi ekologisen virtaaman säädöksiin muualla Euroopassa. Virtaamaosuus, jolla turvataan vaelluskalojen kulku, edistää ympäristövirtaaman käyttöönottoa Kemijoella ja siten myös vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamista.

Hakemuksessa vaaditaan Ossauskosken ja Petäjäiskosken voimalaitosten luvanhaltijalta selvitystä ja suunnitelmaa em. voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Kyseisten voimalaitosten vanhat uomat ovat pitkiä koskenpohjia, mutta nykyisin pääosin kuivillaan tulva-ajan ohijuoksutuksia lukuun ottamatta. Niiden vesittämisellä voitaisiin saada aikaan Kemijoen rakennetulle alaosalle vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo kahden voimalaitoksen yläpuolella. Vanhat uomat voisivat toimia myös nousureittinä säännöstelypadolle ja siellä mahdollisesti olevan kalatien kautta padon yläpuolelle. Kun samalla uomissa toteutetaan elinympäristökunnostuksia, mahdollistetaan luonnonpoikastuotanto alueella. Lohen ja taimenen lisäksi alueet soveltuisivat hyvin myös erittäin uhanalaiselle vaellussiialle sekä harjukselle. Selvitys vanhan uoman vesittämisestä tulee tehdä myös Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksella. Hakija on katsonut, että vanhojen uomien vesittämisestä saatava hyöty olisi yleisen edun kannalta olosuhteisiin nähden merkittävä ja tukisi edelleen vesipuitedirektiivin tilatavoitteiden mukaista ympäristövirtaaman käyttöönottoa.

Kalateiden rakentamisen myötä on perusteltua luopua nykyisen istutusvelvoitteen mukaisesta jaottelusta sisävesivelvoitteeseen ja merialueelle kohdistuvaan velvoitteeseen. Hakija on kuitenkin katsonut, ettei jokisuun velvoiteistutuksista voida kokonaan luopua tilanteessa, jossa suuri osa Kemijoen poikastuotantoaluetta on myös jatkossa rakennettu tai voimalaitospatojen yläpuolella. Vielä senkin jälkeen, kun Ounasjoen vesistö tuottaa merkittävän määrän luonnonpoikasia, jää huomattava määrä vaelluspoikastuotannosta kokonaan kompensoimatta, vaikka merialueen istutukset jatkuvat.

Kun huomioidaan istutuspoikasten eloonjäännin heikkeneminen suhteessa luonnonpoikasiin, vastaa voimassa olevan velvoitteen mukainen istutusmäärä 615 000 lohismolttia nykytilanteessa vain 246 000 luonnossa syntynyttä smolttia (villien ja viljeltyjen eloonjäännin eroa kuvaavana kertoimena 2,5). Istukkaiden menestymistä ja velvoiteistutusten tuloksellisuutta tuleekin parantaa kehittämällä kasvatusmenetelmiä sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaisesti (mm. virikekasvatus). Lisäksi smoltti-istutusten istutuspaikkaa voidaan

tarvittaessa muuttaa osittain patoallasalueelle istukkaiden nousumotivaation parantamiseksi. Osa kompensaatiovajeesta voidaan täyttää ylisiirtämällä lohia Seitakorvan ja Kemijärven yläpuolelle Ylä-Kemijoelle.

Kemijoen sisävesialueen siika- ja taimenistutusten tuotto on jäänyt heikoksi. Istutusten tuloksellisuutta on voitu parantaa vaihtamalla siika- ja taimenistutuksia kuha- ja kirjolohi-istutuksiksi sekä kasvattamalla taimenistukkaiden kokoa. Harjusten istuttamisen tarpeellisuus on kyseenalaista. Vieraiden istutuskantojen mukana tuleva geeniaines heikentää paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneiden kantojen elinkykyä risteytymisen kautta. Lisäksi yksikesäiset istukkaat kilpailevat ravinnosta ja habitaateista paikallisten harjusten kanssa, mikä heikentää kasvua ja aiheuttaa talviaikaista kuolleisuutta. Myös taimenella tilanne on saman tyyppinen kuin harjuksella. Ounasjoen latvoilla on paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita taimenkantoja, joiden geneettisestä erilaistumista ja elinkykyä vierailla kannoilla tehdyt istutukset heikentävät. Tämän takia taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita alkuperäisiä taimenpopulaatioita.

Sisävesialueen paikallisten kalalajien istutusohjelmassa tulee siirtyä siika-, taimen- ja harjusistutuksista kuhan, kirjolohen sekä jatkokasvatetun taimenen istutuksiin. Yhdistämällä rakennusvirtaamien nostojen yhteydessä määrätyt kalatalousmaksut kalatalousvelvoitteisiin voidaan velvoitehoitoa tarkastella kokonaisuutena ja kohdentaa resurssia aiempaa tarkoituksenmukaisempiin toimenpiteisiin.

Hakijan arvio kalateille vaihtoehtoisten muiden mahdollisten teknisten ratkaisujen toteutettavuudesta

Hakijan mielestä keskeisintä on toiminnallisten tavoitteiden ja joen ekologisen jatkumon saavuttaminen.

Suomessa yleisimmin käytössä olevia kalatieratkaisuja ovat luonnonmukainen kalatie, erilaiset tekniset kalatieratkaisut sekä kahden eri kalatietyypin yhdistelmät. Laajan kansainvälisen kirjallisuusselvityksen perusteella ylivirtaus- ja pystyrakoaukolliset kalatiet sekä luonnonmukaiset kalatieratkaisut ovat toimineet tavallisesti tehokkaammin kuin Denil-kalatiet tai erilaiset kalalukot ja -hissit. Yhtä tiettyä kalatietyyppiä ei kuitenkaan ole voitu käytettävissä olevien tietojen perusteella suositella muita parempana vaihtoehtona.

Viime vuosina on ideoitu, kehitetty ja testattu myös uudenlaisia ratkaisuja kalan kulun edistämiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi Kalasydänjärjestelmä ja virtaaman vaihtelun mahdollistava kalatie. Uusien teknisten ratkaisujen testaus vaatii pitkäjänteistä tutkimus- ja kehitystyötä ja kalatalousvelvoitteen hyväksyttävä toteuttamien tulee perustua sellaisiin ratkaisuihin, jotka ovat teknis-taloudellisesti koeteltuja. Esimerkiksi kalasydämestä on käytettävissä vain yrityksen omat lyhyisiin testijaksoihin perustuvat selvitykset. Riippumatonta ja puolueetonta ulkoista asiantuntija-arviota ei ole hakijan käytettävissä, joten näyttö teknis-taloudellisesta toteutettavuudesta ei riitä.

Lohien ja taimenten ylisiirrolla voidaan jouduttaa kalojen leimautumista jokialueelle etenkin vaelluskalojen palauttamistyön alkuvaiheessa ennen koko vaellusyhteyden avautumista. Pitkällä aikavälillä vaelluskalakantojen elvyttäminen edellyttää kuitenkin ekologisen jatkumon palauttamista eikä kutuvaellusta voida rakentaa tankkiautokuljetusten varaan. Myöskään luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta ylisiirto ei ole yksistään riittävä toimenpide.

Kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Esimerkiksi kalasydän on teknisenä ratkaisuna niin uusi, että sen taloudellisista kustannuksista tiedot ovat lähinnä toimittajalla ja laitetta koekäyttäneillä. Ylisiirtojen kustannuksista on tietoa lähinnä koeluontoisesta hanketoiminnasta.

Hakija on esittänyt arvionsa erilaisten kalankulkua edistävien ratkaisujen ominaisuuksista. Ominaisuuksien perusteella on mahdollista arvioida myös niiden toteutettavuutta:

1) Patojen poisto ja patomuutokset ovat luonnonmukaisin vaihtoehto vaellusmahdollisuuksien ja ekologisen jatkumon palauttamiseksi. Tällöin on koko joen virtaama käytettävissä ja koskialue voidaan palauttaa kalojen ja muiden vesieliöiden lisääntymis- ja elinalueeksi. Kustannukset ovat kuitenkin usein muita vaihtoehtoja kalliimmat.

2) Luonnonmukaiset ohitusuomat ovat tilaa vaativa ratkaisu. Ne voivat sisältää kutualueita ja muita virtavesielinympäristöjä. Poikasten säilymiseksi vettä on juoksutettava läpi vuoden, mikä lisää käyttökustannuksia. Luonnonmukaiset uomat voivat soveltua monille eri lajeille sekä myös muulle virtavesieliöstölle, mikä on ekologisen jatkumon ja monimuotoisuuden kannalta suotuisaa. Huomioitavaa on myös maisemalliset arvot. Luonnonmukaiset ohitusuomat voivat sisältää myös teknisiä rakenteita, mutta ne eivät useinkaan ole näkyvissä. Luonnonmukainen suuaukko on herkkä alavedenpinnan vaihtelulle (alakanava) ja siksi luonnonmukaisenkin ohitusuoman alapäähän kannattaa tavallisesti rakentaa jokin tekninen sisäänkäyntiratkaisu. Näin erityisesti silloin, kun suuaukko yhtyy syvään ja voimakasvirtaiseen voimalaitoksen alakanavaan.

3) Tekniset kalatiet soveltuvat kustannustehokkaana vaihtoehtona erilaisiin olosuhteisiin. Esimerkiksi tilan puutteen ja jyrkkyyden vuoksi voi olla tarpeellista toteuttaa tekninen rakenne. Nykyaikaisissa kalateissä virtausolosuhteita ja houkutusvirtaamaa voidaan säätää käsikäyttöisesti tai automatiikalla. Eri lajeilla on omat vaatimuksensa virtausten suhteen ja tekniset ratkaisut voivat olla valikoivia lajiston suhteen.

4) Hybridikalatiet ovat yhdistelmä luonnonmukaisia ja teknisiä osuuksia.

5) Virtaaman vaihtelun mahdollistava kalatie voisi mahdollisesti toimia myös alasvaellusväylänä. Keskeisenä ajatuksena on virtaaman vaihtelun ja ohijuoksutusvirtaamien hyödyntäminen kalojen houkuttelemiseksi kalatiessä. Vaihtelevan virtaaman ansiosta kalateiden houkuttavuus paranisi ja kalatie olisi osana säännöstellyn vesistön

sääntelymekanismia. Tällaista ratkaisua ei ole vielä olemassa, joten tietoja teknis-taloudellisesta toteutettavuudesta ei ole käytettävissä. Rakentamiskustannukset ovat todennäköisesti tavanomaisia kalateitä kalliimmat. Tärkeää on miettiä, ovatko ohijuoksutukset ja mahdollisuudet virtaaman lisäykseen oikea-aikaisia suhteessa kalojen luontaiseen vaellusaikaan.

6) Kalasydän on siirrettävä ratkaisu, jossa sijaintia voidaan vaihtaa ja etsiä sopivaa sijoituskohtaa. Se hyödyntää lappovettä ja kierrättää osan tarvitsemastaan vedestä takaisin padon yläpuolelle. Lisäksi tarvitaan myös pumppujen käyttöä. Hakijan käytettävissä ovat vain (Kalasydän)yrityksen omat lyhyisiin testijaksoihin perustuvat selvitykset. Niiden mukaan testien aikana on löydetty lohelle sopivat ajotavat. Kun kala saadaan houkuteltua kalasydänjärjestelmän sisälle, ylösvienti onnistuu. Riippumatonta ja puolueetonta ulkoista asiantuntija-arviota ei kuitenkaan ole hakijan käytettävissä, joten näyttö teknis-taloudellisesta toteutettavuudesta ei ole riittävää.

7) Ylisiirtoja voidaan käyttää tukitoimenpiteenä etenkin alkuvaiheessa ennen koko vaellusyhteyden avautumista. Tämä jouduttaa kalojen leimaantumista jokialueelle. Ratkaisu ei mahdollista useiden eri lajien pääsyä patojen yläpuolelle, eikä ekologisen jatkumon saavuttamista. Siirroista voi aiheutua stressiä kaloille, mikä voi vaikuttaa niiden vaelluskäyttäytymiseen ja lisääntymismenestykseen. Korkea lämpötila lisää kalojen stressiä ja vaikuttaa niiden menestymiseen. Tiedot ylisiirtojen tuloksellisuudesta ovat ristiriitaisia ja epävarmoja. Menetelmässä on verrattain suuri ihmistyön tarve.

Hankkeen vaikutukset

Vaikutukset ympäristöön

Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet eivät aiheuta vahinkoa ympäristölle. Hakemuksen mukainen kalatalousvelvoitteiden muutos vaikuttaa ympäristöön vain positiivisesti ja parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttamaa Kemijoen ekologista tilaa. Palauttamalla luonnonkierto ja vaelluskalojen kulkuyhteys voimalaitosten yläpuolisille alueille saadaan käyttöön voimalaitosten yläpuoliset poikastuotantoalueet.

Vaelluskalojen luontaisten lisääntymismahdollisuuksien parantuminen tukee myös vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen, äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen sekä silmälläpidettäväksi luokitellun nahkiaisen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä parhaalla mahdollisella tavalla. Lupaehtojen muuttaminen parantaa tilannetta myös erittäin uhanalaisen vaellussiian osalta edistämällä kestävää siikakannanhoitoa. Kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja säädökset velvoittavat huolehtimaan rakennetuilla joilla uhanalaisten lajien säilymisestä ja vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista.

Kalateiden rakentamisella ja käytöllä voi olla vähäisiä vaikutuksia virtaamiin ja vedenkorkeuksiin. Hakijan mukaan mahdolliset vaikutukset tulisi käsitellä myöhemmin kalateiden rakentamislupien yhteydessä.

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä on merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus. Niiden avulla mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Kemijoen vaikutusalueella. Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävän kalastuksen järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle.

Toimenpiteitä ja vastuunkantoa vaelluskalakantojen palauttamiseksi niiden luonnolliseen elinympäristöön tukevat yhteiskunnan arvostusten muutokset ja ekosysteemipalvelujen säilyttämisen periaatteet. Vaelluskalakantojen palauttaminen ja elinvoimaisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita. Vaelluskaloihin liittyviin ekosysteemipalveluihin kuuluvat ammattikalastuksen saaliin ohella myös virkistyskalastuksen tuottamat elämykset ja kokemukset. Vaelluskalojen merkitys ihmiselle ei ole ainoastaan taloudellinen. Etenkin lohi kuuluu tärkeänä osana rannikon, jokisuiden ja jokivarsien kulttuuriin sekä väestön identiteettiin ja hyvinvointiin.

Vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että vaelluskalakantojen käyttöön ja hoitoon liittyvissä tavoitteissa on viime vuosikymmeninä korostunut yhä enemmän luonnonkantojen virkistysarvo ja suojelu. Yhä useammalle virkistyskalastajalle on tärkeää luontaisesti lisääntyvien kalojen pyytäminen. Samalla paitsi olemassa olevien myös potentiaalisten vaelluskalajokien painoarvo Itämeren alueen vaelluskalakantojen käytössä ja hoidossa on kasvanut. Useissa selvityksissä on todettu, että vaelluskalojen palauttaminen rakennettuun jokeen lisäisi kalastajien ja muiden käyttäjäryhmien kiinnostusta kyseistä jokea kohtaan. Vaelluskalojen palauttaminen ja vesistöjen kunnostus nähdään tärkeänä keinona parantaa alueiden, kuntien ja matkailualan vetovoimaa. Näin ollen vaelluskalahankkeet näyttäytyvät laajemmin ympäristönhoitohankkeina, joilla osaltaan parannetaan luonnon monimuotoisuutta, asumisviihtyisyyttä sekä joen imagoa ja virkistyskäyttöarvoa.

Vaelluskalojen palauttaminen Kemi-/Ounasjokeen esiselvityksessä havaittiin, että vaelluskalojen palauttamista edistävillä toimilla on erittäin laaja kannatus ja niihin kohdistuu suuria odotuksia.

Vaelluskalajoen statuksen osittainenkin palauttaminen voi vaikuttaa merkittävästi Kemijoen vesistöalueen luontoarvoihin ja ihmisten koettuun hyvinvointiin lähiympäristön tarjoamien viihtyisyys- ja virkistystekijöiden kautta. Kemijoen muutos voimalaitosrakentamisen myötä sekä sitä seurannut vaelluskalakantojen menetys ovat olleet paikallisille asukkaille ristiriitainen kokemus, johon liittyy hyvistä puolista huolimatta paljon pettymyksiä ja asiaa tutkittaessa se on nähty kulttuurisena traumana. Vaikka tällä hakemuksella tavoitellaan ensisijaisesti menetetyn vaelluskalatuotannon korvaamista, luontaisen lisääntymisen palauttamista ja perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamista, on tavoitteena pitkällä tähtäimellä mahdollistaa myös näiden lajien virkistyksellinen ja taloudellinen hyödyntäminen kestävästi sekä joki- että merialueella.

Vaikutukset voimalaitoksiin ja voimalaitoslupien haltijoihin

Kalateiden rakentamisella ja käytöllä voi olla vähäisiä vaikutuksia virtaamiin ja vedenkorkeuksiin ja siten voimalaitosten toimintaan. Hakijan vireille panemassa hakemuksessa ei haeta muutosta voimalaitosten lupamääräyksiin, vaan kalateiden rakentamisesta johtuvat mahdollisesti tarvittavat muutokset voimalaitosten lupamääräyksiin tulisi hakijan näkemyksen mukaan tehdä kalateiden rakentamislupien yhteydessä.

Luvanhaltijoille koituu kalateihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellista haittaa, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa kyseiseen vesivoimatuotannon määrään, yritysten liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa.

Hakemuksen mukaan luvanhaltijat on velvoitettava suunnittelemaan ja toteuttamaan Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuus ja kalojen hakeutuminen niihin riippuvat olennaisesti voimalaitosten juoksutuskäytännöistä. Kun kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen tulevat voimayhtiön vastuulle, suuntaa se rakentamista kustannustehokkaimpien ratkaisujen valintaan ja voimalaitosten käyttöä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan optimoimiseen. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimayhtiön tulee myös itse vastata. Kalateiden toiminnan optimointi edellyttää vuosia kestävää pitkäjänteistä koe- ja kehittämistoimintaa. Voimayhtiön vastuuta kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisesta, ylläpidosta ja säädöstä puoltaa myös se, että vesi- ja maa-alueet niiden rakentamis- ja vaikutusalueella kuuluvat voimayhtiön omistamiin tiloihin ja kalatiet tulevat voimalaitosrakenteisiin.

Hankkeen hyödyt ja menetykset sekä arviot vahingoista

Hyödyt

Vaelluskalakantojen ja jokiluonnon monimuotoisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita ja niiden huomioon ottaminen osoittaa vastuullisuutta ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Mahdollistamalla vaelluskalojen täydellinen elinkierto turvataan vaelluskaloihin suoraan ja välillisesti liittyvien hyötyjen tuottaminen Kemijoen vesistössä ja sen vaikutusalueella.

Hakemuksen mukaiset toimet edistävät ja parantavat vaelluskalakantojen suojelun tasoa, lisäävät kantojen elinkykyä ja perinnöllistä monimuotoisuutta. Erityisesti vaikutusta on vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen, äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen sekä silmälläpidettäväksi luokitellun nahkiaisen perinnöllisen monimuotoisuuden säilymiseen ja lisäämiseen. Lisäksi lupaehtojen muuttaminen vaikuttaa positiivisesti erittäin uhanalaisen vaellussiian tilanteeseen ja edistää kestävää siikakannanhoitoa.

Hakemuksen mukainen kalatalousvelvoitteiden muutos parantaa Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi nimetyn Kemijoen ekologista tilaa. Hakemuksen mukaisella kalatalousvelvoitteiden muutoksella on positiivista vaikutusta myös voimalaitosten yläpuolisella alueella esiintyvään jokihelmisimpukkaan eli raakkuun.

Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä on merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus. Niiden avulla mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Iijoen vaikutusalueella. Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävän kalastuksen järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle. Muutoksesta koituu myös virkistyksellistä ja taloudellista hyötyä sekä joki- että merialueella, kun velvoitehoidon vaikuttavuus ja saalistuotto paranevat.

Menetykset ja arvio vahingoista

Luvanhaltijalle koituu kalateihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yritysten liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Luvanhaltija on lisäksi 1950-luvulta lähtien pystynyt tuottamaan omistamissaan voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntämään Kemijoen vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja olisi kompensoitu täysimittaisesti.

Kalatierakentamisella ei ole tarkoitus muuttaa voimalaitosten säännöstelytarkoitusta, sillä kalatien tehokas käyttö katsotaan olevan mahdollista nykyisten säännöstelylupaehtojen puitteissa. Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen sekä niihin johdettava virtaama eivät myöskään vähennä huomattavasti vesivoimatuotannosta saatavaa hyötyä. Kun huomioidaan voimalaitoksista saatu kokonaishyöty niiden rakentamisajankohdasta alkaen, on vaatimus mittakaavaltaan varsin vähäinen. Lisäksi houkutusvirtaaman varmistaminen voidaan toteuttaa kustannustehokkailla lisäturbiiniratkaisuilla, joilla voidaan pienentää vesimäärän luovutuksesta aiheutuvaa tappiota sekä hyödyntää myös tulvavesiä nykyistä tehokkaammin. Esimerkiksi Uumajajoen Stornorrforsin säännöstelypadolle rakennetussa kalatiessä virtaama on 3 m^3/s ja alimpaan altaaseen tulee 20 m^3/s houkutusvirtaama siitä energian hyödyntävän turbiinin läpi.

Kemijoen voimalaitosrakentaminen on aiheuttanut niin merkittäviä ympäristömuutoksia, että vastuu velvoitteen toteuttamisesta kuuluu hakijan näkemyksen mukaan yleisen ympäristöoikeudellisen aiheuttamisperiaatteen valossa toiminnanharjoittajille. Vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää kalateiden ja alasvaelluksen turvaamisen lisäksi myös muita toimenpiteitä ja toimenpiteiden joustavuutta muuttuvissa olosuhteissa.

Korvaukset

Hakija on katsonut, ettei lupaehtojen muuttamisesta synny luvanhaltijalle korvattavaa haittaa. Kalateihin tarvittava vesimäärä on enintään vain 2 % Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten rakennusvirtaamasta ja enintään noin 4 % keskivirtaamasta välillä 1.6.–31.10. (kalojen nousuaika). Virtaaman luovuttamisella katsotaan olevan yhtiöille olosuhteet huomioon ottaen vähäinen merkitys, sillä kalateiden toimivuuden edellyttämän vesimäärän aiheuttama energianmenetys muodostaa pienen osuuden koko vesivoimatuotannon liikevaihdosta ja sen taloudellisesta arvosta yhtiöille ja niiden osakkaille.

Kyseessä olevat Kemijoen voimalaitokset ovat olleet toiminnassa jo 39–66 vuotta. Kun otetaan huomioon lupaehtojen muutoksesta saatavat yleiset hyödyt suhteessa voimalaitosten käytöstä ja säännöstelystä saatuihin ja myös tulevaisuudessa saataviin pitkäaikaisiin hyötyihin sekä rakentamisinvestoinneista kulunut pitkä aika, ei luvanhaltijoiden edunmenetyksestä katsota syntyvän korvausvelvollisuutta. Velvoitehoidon kustannukset ovat vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti kohtuullisia niillä saavutettavaan hyötyyn nähden.

Hakemuksessa esitetään velvoitehoidon vaiheittaista toimeenpanoa, jossa alkuvaiheessa painotetaan etenkin tutkimusta ja kehittämistä ja lupaehdot tarkistetaan saatujen kokemusten perusteella 10 vuoden kuluttua. Siten muutoshakemuksella pyritään järjestämään velvoitehoito tosiasiallisesti vaikuttavilla toimenpiteillä. Lupaehtojen tarkistamista ja toimenpiteiden kehittämistä koskeva vaatimus turvaa myös voimayhtiön etua, koska velvoitetta voidaan perustelluista syystä muuttaa kalateiden toiminnan ja luonnonpoikastuotannon varmistuessa. Lupaehtojen muuttaminen hakemuksessa esitetyllä tavalla on kohtuullinen myös siksi, että se huomioi toimenpiteiden mitoituksessa ja laadussa nykytietoon perustuen rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.

Kestävän kehityksen periaatteet edellyttävät, että myös pienpoikaset joutuvat monimuotoisuutta ylläpitävän luonnollisen valinnan kohteeksi niiden alkuperäisissä elinympäristöissä. Lupaehtojen muuttamisesta nyt ehdotetulla tavalla koituu merkittävää yleistä hyötyä, kun mahdollisuudet vaelluskalojen täydellisen elinkierron palauttamiseen paranevat. Kemijoen kalateiden rakentamisen jälkeen ja lohen ja meritaimenen luonnonpoikastuotannon käynnistyessä kokonaishyöty yhteiskunnalle kasvaa.

Hakija on katsonut, etteivät lainvoimaisten korvauspäätösten perusteella tai muutoin maksetut korvaukset vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävän kalatalousvelvoitteen perusteeseen tai määrään. Näin ollen niillä ei myöskään ole merkitystä velvoitetta muutettaessa. Vesilain korvausjärjestelmä lähtee siitä, että vesienkäyttäjän velvollisuus korvata aiheuttamansa edunmenetykset päätetään luvan myöntämisen yhteydessä (samanaikaisuusperiaate). Korvausvaatimuksia ei tarvitse esittää lupakäsittelyn yhteydessä, vaan vahingot tutkitaan ja korvaukset määrätään viran puolesta (virallisperiaate). Vesilain järjestelmässä edunkorvausperiaate tarkoittaa sitä, että laillisesti aiheutetusta

tai siihen verrattuna ennakoimattomasta myöhemmästä edunmenetyksestä tulee määrätä viran puolesta korvaus siinä laajuudessa kuin vesilain korvaussäännökset määräävät vahingon ja edunmenetyksen korvattavaksi. Vesilain (VL) 13:9, 1 momentin perusteella korvataan mm. kalastusoikeuden käyttämisen estyminen tai vaikeutuminen. Vastaava sääntely oli vuoden 1961 vesilain (VVL) 11:3,1:ssa. Lähtökohtaisesti korvaus määrätään vesialueen omistajalle taikka kalastusoikeuden haltijalle. Vesilain korvausjärjestelmässä tunnetaan myös korvauksen antaminen luontaissuorituksena. Jos edunmenetys arvioidaan niin merkittäväksi, että pelkästään rahallinen korvaus ei ole kohtuullinen, tulee luvanhaltijalle määrätä toimenpidevelvoite joko rahakorvauksen sijasta tai sen rinnalla (VL 13:14). Käytännössä määrätään vahinkoa ehkäisevät taikka vähentävät toimenpiteet. Toimenpiteet voivat olla yksityisten etujen suojaamiseksi tehtyjä rakenteita taikka suojatoimia, esimerkiksi rannan suojauksia vyörymiltä.

Vesilain järjestelmässä toimintaa velvoittavat lupamääräykset ovat keskeinen osa lupapäätöstä sekä nykyisen vesilain että sitä aiemmin voimassa olleen lainsäädännön kannalta. Vesilain 3:10:n mukaiset toimenpidevelvoitteet ovat pakollisia hankkeen laadun ja vaikutusten mukaisesti. Lupamääräyksiä annettaessa on harkittava sekä yleisille että yksityisille eduille koituvia haittoja. Kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun asettava lupamääräys on tyypillinen sekä yleistä etua (yleinen kalatalousetu) että yksityistä etua koskeva määräys. Jo vanhastaan kalankulkua pidettiin vesirakentamisen yhteydessä toimenpitein turvattavana intressinä. Kalan kulku on osa ns. valtaväyläeduista ja se on lähtökohdaltaan yleinen etu. VVL:n 2:22,1:ssä (alkuperäisessä muodossaan) kalankulun turvaaminen toimenpiteellä (kalatie) oli ensisijainen velvoite. Jos toimenpide aiheutti rakentajalle kohtuuttomia kustannuksia tai kalatie olisi ollut epätarkoituksenmukainen toimenpide tavoitteeseen nähden, velvoite voitiin muuttaa toimenpidemaksuksi. Toisin sanoen kalankulkua pidettiin yleisenä etuna ja se olisi tullut ensi sijassa turvata toimenpiteellä. Kalatievelvoitteen ensisijaisuutta muutettiin jo VVL:n voimassa ollessa ja nykyisessä vesilaissa joustavampaan suuntaan niin, että toimenpidevelvoite ja toimenpidemaksu ovat samanarvoisia. Olennaista kuitenkin on se, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun.

Voimassa olevan vesilain perusteella määrättävää kalatalousvelvoitetta tai -maksua määrättäessä tulee ottaa huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat toimenpiteet ja kalastuksen järjestelyt vesilain 3:14,2:n mukaisesti. Vesilain soveltamisessa tulee siis ottaa huomioon kalastuslainsäädännön tavoitteita ja kalastusalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Lain tarkoituksena on ollut, että sen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon kalavarojen hoitoa ja käyttöä koskevat suuntaviivat. Nämä näkökohdat ovat keskeisiä ja tärkeitä myös velvoitetta muutettaessa.

Kalastusregaalin osalta kysymys on valtiolle yksityisoikeudellisen oikeuden perusteella määrätystä korvauksesta. Vesilain lupa- ja korvausjärjestelmän kannalta kysymystä yleisen kalatalousedun ja suoritettujen korvausten suhteesta on sivuttu oikeuskäytännössä eräissä Vaasan

hallinto-oikeuden (17.11.2006 06/0330/3) ja KHO:n (2003:22) ratkaisuissa.

HAKEMUKSEN KÄSITTELY

Kirjelmät

Kemijoki Oy:n kirjelmä 18.5.2017

Luvanhaltija Kemijoki Oy on 18.5.2017 kirjelmöinyt hakemuksesta aluehallintovirastolle. Kemijoki Oy on kirjelmässään todennut seuraavaa:

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on jättänyt Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle hakemuksen, jossa vaaditaan Kemijoen pääuomassa ja Raudanjoessa sijaitsevien voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista.

Hakija on jo ennen hakemuksen kuuluttamista tiedottanut asiasta erillisellä tiedotteellaan 17.3.2017. Hakemusasiakirjat ja kaikki sen liitteet ovat kokonaisuudessaan yleisesti nähtävillä hakijan verkkosivuilla.

Tämän vuoksi ja Kemijoki Oy:lle suunnattujen kyselyiden vuoksi Kemijoki Oy on katsonut, että voimalaitosten luvanhaltijana ja vastuullisena kalatalousvelvoitteen toteuttajana Kemijoki Oy:llä on velvollisuus tuoda näkemyksensä eräistä hakemukseen liittyvistä asioista poikkeuksellisesti jo ennen asian virallista kuulemista.

Nykytila ei ole lainvastainen

Aluehallintovirastolle jätetyssä hakemuksessa esitetään, että Kemijoen kalatalousvelvoitteen nykytila olisi lainvastainen. ELY-keskuksen esittämiä muutosvaatimuksia on käsitelty laajasti julkisuudessa mm. eduskunnan istuntosalissa.

Asia on herättänyt hämmennystä ja Kemijoki Oy:n edustajilta on jopa tiedusteltu, keskeytetäänkö nykyiset istutukset. Tästä ei kuitenkaan ole kyse, eikä se Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan myöskään ole ELY-keskuksen tavoite.

Säädettyjen edellytysten täyttyessä lupamääräyksiä, mm. voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta, voidaan tarkistaa. Voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta kuitenkin noudatetaan, kunnes se mahdollisesti korvataan tarkistetulla velvoitteella. Tilanne on aivan eri, jos toiminnanharjoittaja tai muu luvanhaltija ei noudata vesilaissa tai sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä. Kemijoki Oy:n käsityksen mukaan näitä tilanteita varten vesilaissa on erityiset hallintopakkosäännökset, joiden avulla laiton tila voidaan nopeasti oikaista.

ELY-keskuksen hakemus ei täytä vesilain asettamia edellytyksiä

Kemijoki Oy:n saaman selvityksen mukaan vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa muutoshakemuksessa ja sitä seuraavassa menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin vesilain 11 luvun mukaisia säännöksiä, yhtenä kohtana lupahakemuksen sisältöä koskevia vaatimuksia. Aluehallintovirastolle jätetty hakemus ei monilta osin täytä näitä edellytyksiä.

Ongelmallista on mm. se, että hakemuksella haetaan vesilaille vieraalla tavalla lupaviranomaiselta ensin osapäätöstä, jossa ennakoivalla lainvoimaisella ratkaisulla voimalaitosten luvanhaltijoille määrättäisiin tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö. Tämän päätöksenteon edellytetään tapahtuvan ilman kalateitä koskevia suunnitelmia ja selvityksiä.

Osaratkaisun saavutettua lainvoiman voimalaitosten luvanhaltijoiden tulisi laittaa vireille varsinaiset kalateiden vesirakentamisluvat. Hakemuksen mukaan: "Tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi voimalaitosten omistajan on viimeistään yhden vuoden kuluessa lainvoimaiseksitulosta haettava vesilain tarkoittama vesirakentamislupa tässä päätöksessä määrätyille kalateille sekä lupa aloittaa rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksituloa (valmistelulupa) ja aloitettava myönnettävän rakentamisluvan perusteella ensimmäisen kalatien rakentaminen.”

Esitetyn menettelytavan hyväksyminen johtaisi siihen, että toiminnanharjoittaja velvoitettaisiin toteuttamaan hanke, josta häntä ei ole asiallisesti kuultu ja joka nykytietämyksen valossa olisi mahdoton toteuttaa. Esitetty menettely on vesilain ja hyvän hallintotavan vastainen.

Hallintomenettelyssä kuuleminen on keskeinen oikeussuojakeino ja hyvän hallinnon tae. Vesilain mukaisissa hakemusasioissa kuuleminen edellyttää, että hakemus sisältää esitettyjen tavoitteiden lisäksi suunnitelman hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä.

Kemijoki Oy vastaa aikanaan muistutuksessaan yksityiskohtaisesti hakemukseen ja siinä esitettyihin vaatimuksiin.

Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy prosessikirjelmä 18.10.2017

Luvanhaltijat PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki Oy ovat 18.10.2017 kirjelmöineet hakemuksesta aluehallintovirastolle. PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki Oy ovat kirjelmässään todenneet seuraavaa:

Kirjelmän tarkoitus ja sisältö

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ("Lapin ELY-keskus") on jättänyt Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle 17.3.2017 päivätyn hakemuksen koskien Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Samana päivänä hakija on myös tiedottanut asiasta erillisellä tiedotteellaan. Hakemusasiakirjat ja kaikki sen liitteet ovat kokonaisuudessaan yleisesti nähtävillä hakijan verkkosivuilla. Lapin ELY-keskuksen esittämiä muutosvaatimuksia on käsitelty laajasti julkisuudessa eduskunnan istuntosalia myöten. Aluehallintovirastolle jätetyssä hakemuksessa esitetään, että Kemijoen kalatalousvelvoitteen nykytila olisi lainvastainen.

Tiedote aiheutti hämmennystä ja yhtiöiltä on myös tiedusteltu, keskeytetäänkö nykyiset velvoiteistutukset. Edellä mainituista syistä Kemijoki Oy on jo kertaalleen, 15.5.2017, kirjelmöinyt asiasta Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle ja Lapin ELY-keskukselle. Yhtiöt ovat jatkaneet velvoiteistutuksia lupapäätösten mukaisesti ja pitävät väitettä lainvastaisuudesta ilmeisen perusteettomana.

Kemijoessa ja Raudanjoessa olevat voimalaitokset omistavat PVO-Vesivoima Oy (Isohaaran voimalaitos) ja Kemijoki Oy (muut hakemuksessa tarkoitetut voimalaitokset). Pohjois-Suomen aluehallintovirasto ei ole vielä kuuluttanut hakemusta eikä yhtiöitä ole vielä pyydetty antamaan muistutusta siihen.

Tutustuttuaan hakemukseen Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy katsovat, että hakemusta rasittavat niin vakavat prosessuaaliset, tässä kirjelmässä käsitellyt virheet, ettei asian käsittelyä tulisi jatkaa aluehallintovirastossa sille nyt tehdyn hakemuksen perusteella. Koska kyseessä on poikkeuksellinen tilanne, päättivät yhtiöt yhdessä toimittaa aluehallintovirastolle tämän kirjelmän jo ennen kuin muistutusta on niiltä asiassa pyydetty. Yhtiöiden mukaan ei ole kenenkään edun mukaista jatkaa näin selvästi virheellisen ja puutteellisen hakemuksen käsittelyä aluehallintovirastossa.

Hakemuksen prosessivirheet

1. Hakemus kohdistuu väärään päätökseen ja hakemus on puutteellinen

Hakemuksen mukaan sen kohteena on Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita ja -maksuja koskeva lupaehdot. Keskeisimmiksi lupapäätöksiksi ilmoitetaan seuraavat päätökset: PSVEO:n päätös 32/76/II 17.11.1976, PSVEO:n päätös 78/79/II 28.12.1979 ja KHO:n päätös 30.5.1980, 2860/80 sekä voimalaitosten tehonnostoja koskevat päätökset.

Edellä mainituissa vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuissa Kemijoessa ja Raudanjoessa sijaitsevien voimalaitosten luvanhaltijat Pohjolan Voima Oy ja Kemijoki Oy velvoitetaan istuttamaan kalanpoikasia Kemijoen vesistöön ja sen merelliselle vaikutusalueelle. Ratkaisun mukaan kalatalousmaksu voitiin muuttaa istutusvelvoitteeksi ja tarkkailuvelvoitteen perusteella olisi jatkossakin mahdollista muuttaa istutusvelvoitteen kalalajia ja kokoa.

Lainvoimaisessa PSVEO:n 28.12.1979 antamassa päätöksessä ei käsitellä eikä anneta voimalaitoskohtaisia lupavelvoitteita, vaan ratkaisu on molempia toiminnanharjoittajia yhteisesti koskeva päätös, joka koskee vain yhtiöille määrättyjä kalanpoikasten istutusvelvoitetta. Päätöksellä kumottiin aiemmat voimalaitoskohtaiset kalatalousmaksut. Uusi kalatalousvelvoite ja siihen liittyvä tarkkailuvelvoitetta koskeva ratkaisu annettiin erillisenä, kaikkia em. voimalaitoksia yhteisesti koskevana ratkaisuna. Kemijoen kalatalousvelvoitepäätöksessä ei siten ole voimalaitoskohtaisia määräyksiä, kuten voimalaitosten rakentamista tai käyttöä koskevia määräyksiä.

Nyt kyseessä olevalla kalatalousvelvoitetta koskevalla hakemuksella vaaditaan uusia rakenteita voimalaitosrakennelmiin sekä vaaditaan voimalaitoksen käyttöä koskevia määräyksiä muutettavaksi. Lapin ELY-keskuksen vaatimien kalannousu- ja alasvaellusreittien toteuttaminen edellyttäisi hyvin merkittäviä rakenteellisia muutoksia patorakenteisiin sekä patoihin kytkeytyvien ohjausrakenteiden rakentamista. Lapin ELY-

keskus myös vaatii, että voimalaitoksia tulee käyttää siten, että tuetaan vaelluspoikasten selviytymistä. Kalojen nousua ja alasvaellusta koskevien vaatimusten täyttäminen edellyttäisi merkittäviä ohijuoksutuksia ja muutoksia voimalaitoksen käyttöön.

Voimalaitosten padot, koneasemat ja muut rakenteet on suunniteltu hankekohtaisesti. Mahdollisten kalateiden ja alasvaellusreittien suunnittelu ja toimenpiteiden harkinta vaatii ehdottomasti voimalaitoskohtaista tarkastelua. Muutosvaatimusten toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia voimalaitosten lupapäätöksiin.

Edellä selostetun perusteella voidaan todeta, että Lapin ELY-keskuksen hakemus koskee voimalaitosten rakenteiden muuttamista sekä voimalaitosten käyttö- ja padotussääntöjä. Muutosvaatimukset tulisi siten kohdistaa voimalaitoskohtaisiin lupapäätöksiin. Muutosvaatimuksia ei voida käsitellä tarkistamalla ainoastaan korkeimman hallinto-oikeuden (KHO 2860/80) vahvistamaa Kemijoen kalatalousvelvoiteratkaisua.

On selvää, että sikäli jos voimalaitoskohtaisia lupia joskus muutettaisiin edellyttämällä kalateiden rakentamista ja virtaaman ja samalla vesivoiman luovuttamista sekä säännöstelyn ja voimalaitosten käytön muuttamista, olisi tällaisten päätösten yhteydessä muutettava myös niihin nähden liitännäistä kalatalousvelvoiteratkaisua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hakemuksessa vaaditut muutokset olisivat määrättävissä pelkästään kalatalousvelvoiteratkaisua muuttamalla.

Lupamääräysten tarkistamishakemuksissa ja niitä seuraavissa menettelyissä on soveltuvin osin noudatettu vesilain 11 luvun menettelysäännöksiä. Lupahakemuksen sisältövaatimuksista säädetään luvun 3 §:ssä. Tämän mukaisesti lupahakemuksessa on esitettävä:

"1) asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen tarkoituksesta ja hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön;

2) suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä;

3) arvio hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä maa- ja vesialueen rekisteriyksiköille ja niiden omistajille sekä muille asianosaisille;

4) selvitys toiminnan vaikutusten tarkkailusta."

Hakemuksesta tulee riittävän yksityiskohtaisesti ilmetä edellä lainatussa lainkohdassa säädetyt asiat. Nyt kyseessä olevasta Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta puuttuu käytännössä täysin suunnitelma hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä sekä määrällinen arvio sen vaikutuksesta etuihin ja edunmenetyksiin. Arvioitaessa hankkeen toteuttamissuunnitelman puutetta on erityisesti huomattava, että hakemuksessa ei tyydytä ainoastaan yleisellä tasolla vaatimaan luvanhaltijoiden velvoittamista suunnittelemaan ja hakemaan lupaa kalateille ja alasvaellusreiteille. Päinvastoin hakija esittää hyvinkin yksityiskohtaisia vaatimuksia kalateille asetettaville mitoituksille ja tehokkuudelle ja vieläpä vaatimuksia, jotka liittyvät voimalaitosten padotus- ja käyttösääntöihin. Alla esitetään esimerkkeinä hakijan tällaisista vaatimuksista suoria lainauksia hakemuksesta:

”Mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Kalatiestä tulevan veden lisäksi kunkin kalatien alaosaan tulee johtaa kalojen nousun varmistamiseksi houkutusvettä.

Mitoitusvirtaama, jonka puitteissa houkutusvettä käytetään, tulee olla vähintään 20 m^3/s kutakin yksittäistä kalatietä kohden.”

”Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.”

”Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitin tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.”

Vaikka tämän kirjelmän tarkoituksena ei olekaan vielä ottaa kantaa hakemuksen vaatimuksiin aineellisoikeudellisesti, on jo tässä yhteydessä todettava, että asetetut tavoitteet ovat selkeästi epärealistisia ja teknisesti toteutuskelvottomia. Luvanhaltija ei myöskään voi ottaa kantaa hakijan esittämiin vaatimuksiin, koska välttämätöntä asianmukaista suunnitelmaa sekä selvitystä vaadittavista toimenpiteistä ei ole hakemuksessa esitetty. Pelkkä tavoitteiden asettaminen hakemuksessa ei täytä vesilain asettamia vaatimuksia.

Edellä esitetyin perustein hakemus tulee jättää tutkimatta väärään päätökseen kohdistuvana sekä puutteellisena.

2. Hakemukseen ei voida soveltaa vesilain mukaista kaksivaiheista menettelyä

Hakemuksessa ehdotetaan hakemusmenettelyn jakamista useampaan vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa lupaviranomaiselta haetaan päätöstä, jossa luvanhaltijat velvoitettaisiin suunnittelemaan ja toteuttamaan Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen kalatiet ja alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Toisessa vaiheessa luvanhaltijoiden tulee hakea vesirakentamislupaa päätöksessä määrätyille kalateille.

Vesilain (587/2011) 11 luvun 18 § kuuluu seuraavasti:

"Asian ratkaiseminen osittain

Lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Korvaukseen sovelletaan tällöin, mitä 13 luvussa säädetään.

Jos hankkeesta aiheutuvien edunmenetysten yksityiskohtainen selvittäminen viivästyttäisi asian ratkaisemista kohtuuttomasti ja edellytykset hankkeen toteuttamiselle ilmeisesti ovat olemassa, asia voidaan ratkaista muilta kuin hankkeesta aiheutuvien edunmenetysten korvaamista

koskevalta osalta. Korvaus omaisuuden omaksi lunastamisesta tai käyttöoikeuden antamisesta on kuitenkin määrättävä luvan myöntämisen yhteydessä.

Lupaviranomainen voi erityisestä syystä määrätä hakemuksen mukaisesta toimenpiteestä aiheutuvan vahingon korvaamisen ratkaistavaksi myöhemmin. Lupaviranomaisen on asiaa ratkaistessaan velvoitettava hankkeesta vastaava hankkimaan korvausasian ratkaisemiseksi tarpeellinen selvitys ja panemaan määräajassa vireille hakemus asiassa annetun korvausratkaisun täydentämiseksi. Päätös korvauskysymyksen siirtämisestä ratkaistavaksi erikseen ei estä vahingonkärsijää hakemasta korvausta tämän lain mukaisesti."

Lienee riidatonta, että kyseinen lainkohta ei sovellu esillä olevaan hakemukseen. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Käytännössä lainkohtaa on sovellettu lähinnä tilanteisiin, joissa korvauskysymysten yksityiskohtainen käsittely olisi vienyt kohtuuttoman suuren osan lupakäsittelyn vaatimasta kokonaisajasta.

Nyt ei ole kyseessä tavanomainen hakemusasia, vaan hakemus, jolla vaaditaan tarkistamaan jo lainvoiman saaneen lupapäätöksen lupamääräyksiä.

Lisäksi säännöksen soveltaminen edellyttää, että hakemus ja siihen liittyvä suunnitelma tarvittavine toimenpiteineen on riittävän yksityiskohtainen asianmukaista käsittelyä ja päätöksentekoa varten. Tällaista hakemusta suunnitelmineen ei ole esitetty. Hakijana esiintyvä Lapin ELY-keskus ei myöskään vetoa kyseiseen säännökseen.

Vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu. Lapin ELY-keskus hakee kuitenkin nyt lupaviranomaiselta päätöstä, jossa ennakoivalla ratkaisulla voimalaitosten luvanhaltijoille määrättäisiin tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö. ELY-keskuksen hakemuksen mukaan lupaviranomaisen antaman velvoittavan päätöksen tulisi sisältää määräys mm. siitä, että:

”Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle.”

Lisäksi:

”Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitin tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.”

Myös mitoitusvirtaamalle ja houkutusvedelle tulisi hakemuksen mukaan jo tässä vaiheessa antaa määräykset.

Hakemus lähtee siis siitä, että lupaviranomaisen päätöksenteko tapahtuisi ilman kalateitä koskevia voimalaitoskohtaisia suunnitelmia ja selvityksiä kussakin voimalaitoksessa tarvittavista toimenpiteistä. Esitetty menettely loukkaa luvanhaltijoiden oikeusturvaa. Kalateistä, alasvaellusreiteistä ja voimalaitosten käytöstä annettaisiin luvanhaltijoita koskevia määräyksiä ilman, että luvanhaltijoilla olisi ollut tilaisuus lausua asiaa koskevista suunnitelmista ja ehdotetuista toimenpiteistä, joita ei siis vielä ole olemassakaan velvoitteen asettamishetkellä.

Ehdotettu menettely ei ole vesilain mukainen ja hakemus on edellä esitetyn lisäksi myös sen vuoksi jätettävä tutkittavaksi ottamatta.

3. Tarkistetulla kalatalousvelvoitteella ei voida puuttua maksettuihin kalataloudellisiin korvauksiin

Kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun tarkistamista koskeva vesilain 3 luvun 22 § kuuluu seuraavasti:

"Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.

Jos kalatalousmaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena oleva kustannustaso on muuttunut, kalatalousviranomainen perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin lupaviranomaisen määräämiä perusteita noudattaen.

Jos maksun tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, asia voidaan saattaa hakemuksella lupaviranomaisen ratkaistavaksi. Kalatalousviranomaisen on viipymättä palautettava se osa peritystä kalatalousmaksusta, joka ylittää lupaviranomaisen päätöksellä myöhemmin määrätyn maksun suuruuden. "

Laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä on siis mahdollista tarkistaa. Sen sijaan lainkohdan perusteella ei ole mahdollista tarkistaa rahalla korvattuja kalatalousvahinkoja.

Rahalla korvatut kalatalousvahingot tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tai -maksun suuruutta arvioitaessa. Tämä ilmenee hallituksen esityksen (HE 277/2011) kalatalousvelvoitetta ja maksua koskevan 3:14 §:n yksityiskohtaisista perusteluista, joissa todetaan seuraavaa:

"Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia."

Kemijoella voimalaitosten aiheuttamat kalataloudelliset vahingot on korvattu sekä kalatalousvelvoitteella että vaelluskalakorvauksella. Korvausvelvoitteiden sisältö on seuraava:

a) Kalatalousvelvoite:

Korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 vahvistamalla päätöksellä on Kemijoen merellisen vaikutusalueen kalakanta kokonaisuudessaan sekä jokialueen osalta merellinen vaellussiika, meritaimen sekä paikalliskalakanta määrätty säilytettäväksi istutustoimenpitein luonnontilaista tuottoa vastaavalla tasolla.

b) Kalakorvaus:

Vesiylioikeuden 9.6.1982 antamassa lainvoimaiseksi jääneessä ratkaisussa lohipatojen ja kalastuksen omistajille on määrätty kertakaikkiset korvaukset lohen ja meritaimenen kalastuksen tuoton menetyksestä. Luvallisin välinein lohta ja meritaimenta kalastaneille yksityisille henkilöille on määrätty korvaukset kalastusetuuden menetyksestä. Lisäksi valtiolle on määrätty korvaukset kalatusregaalin käyttömahdollisuuden pysyvästä menettämisestä jokialueella ja vuokratulojen menetyksestä meri- ja jokialueella.

Hakemuksessaan Lapin ELY-keskus on laiminlyönyt selvittää, miten kalatalousvahinkojen korvaaminen edellä mainituilla kahdella eri tavalla vaikuttaa siihen vastuuseen, mikä voimatalouslupien haltijoille voidaan kalatalousvelvoitteen tarkistamisen yhteydessä asettaa. Asiaa ei huomioida hakemuksessa lainkaan. Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tavoitteena on vaelluskalakantojen palauttaminen Kemijoen vesistöön ja ”turvata niiden virkistyksellinen ja taloudellinen hyödyntäminen sekä joki- että merialueella.”

Hakemuksessa käsitellään voimalaitosten aiheuttamia kalatalousvahinkoja kokonaisuutena ja uusi kalatalousvelvoite vaaditaan asetettavaksi unohtaen täysin, että Kemijoen sisävesialueella voimalaitosten aiheuttama haitta lohelle ja meritaimenelle on jo täysimääräisesti korvattu rahakorvauksin.

Kertakaikkisten korvausten ottaminen huomioon laiminlyödään siitä huolimatta, että myös liitteenä 4 olevassa OTT [redacted] selvityksessä "Olosuhteiden muutos vesilain 3 luvun 22 tulkinnassa" asiaan kiinnitetään huomiota. [redacted] selvityksen sivulla 28 todetaan mm. seuraavaa: "Erikseen on selvitettävä se, mikä merkitys Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on aikanaan suoritetuilla vahingonkorvauksilla".

Vahingonkorvauksena maksetut kalataloudelliset vahingot ovat olleet kertakaikkisia ja ne ovat saavuttaneet oikeusvoiman, eikä tämä osa kompensaatiosta voi enää uudelleen olla osa tarkistettavaa kalatalousvelvoitetta. Korvaukset on määrätty maksettavaksi sillä oletuksella, että kalatalousetu ei korvattavien kalalajien ja niihin liittyvien oikeuksien osalta koskaan palaudu. Erityisesti on huomattava, että myös valtio oli merkittävä korvauksensaaja kalastusregaalin omistajana ja kalastusoikeuden vuokraajan ominaisuudessa.

Ilman edellä kerrotun laiminlyönnin korjaamista hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi.

4. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen kustannushyötyanalyysin puuttuminen

Vesilain 3 luvun 14 § mukaan "kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia".

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannushyötyanalyysi on edellytyksenä myös vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle, sillä luvanhaltijaa ei muuttamistilanteessa voida asettaa eri asemaan verrattuna tilanteeseen, jossa velvoite asetetaan ensimmäistä kertaa. Myös hakemuksen liitteenä 4 olevassa OTT [redacted] selvityksessä on s. 27 kohdassa 4 todettu, kustannusten tulee olla niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuullisia. Kustannushyötyanalyysia ei ole kuitenkaan hakemuksessa tehty, eikä sellaista ole siihen liitetty. Hakemus tulee siksi jättää tutkimatta vesilaissa edellytetyn kustannushyötyanalyysin puuttumisen johdosta, tai ainakin hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi kustannushyötyanalyysillä uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

On vielä erikseen syytä korostaa, että hakemuksessa esitettyjen velvoitteiden toteuttaminen johtaisi erittäin merkittäviin kustannuksiin, ja ilman seikkaperäistä ja asianmukaista selvitystä kustannuksista hakemusta ei voida tutkia. Asian tutkittavaksi ottaminen edellyttää myös, että saavutettavista hyödyistä on esitetty asianmukainen määrällinen arvio. Tällainen arvio puuttuu hakemuksesta, eikä arviota myöskään voida perustaa hakemuksessa esitettyihin mm. alasvaellusreittiin liittyviin toimivuuskriteereihin ilman selvitystä siitä, onko teknisesti ja muutoin ylipäätään mahdollista päästä hakemuksessa esitettyihin tavoitteisiin. Hakemuksesta puuttuu näin ollen keskeiset vesilain edellyttämät selvitykset, eikä hakemusta sen johdosta voida ottaa tutkittavaksi ainakaan täydentämättä hakemusta edellä selostetuilla arvioilla ja selvityksillä.

5. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisen yleisen tai tärkeän yksityisen edun puutteellinen arviointi

Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan "lupaviranomainen voi vesilain 3 luvun 22 9:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen vesilain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat".

Hakemuksessa arvioidaan puutteellisesti hankkeen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta. Erityisesti hakemuksesta puuttuu kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi

muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. On ilmeistä, että hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi mm. tarjolla olevan säätövoiman määrään jäljempänä kohdassa 6. selostetusti. Hakemuksessa ei myöskään esitetä asianmukaista arviota vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamasta tärkeästä yksityisestä edusta. Ilman kyseistä arviota, jossa on otettava huomioon myös edellä kohdassa 3. todetut lain- ja oikeusvoimaisesti ratkaistut korvauskysymykset, hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi.

Hakemus on myös tästä syystä johtuen jätettävä tutkimatta tai ainakin hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi kattavalla arviolla hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta.

6. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun puuttuminen

Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaan lupa vesitaloushankkeelle myönnetään, "jos hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin". Intressivertailu on keskeinen vesioikeudellisen lupaharkinnan elementti.

Lupa myönnetään vesilain järjestelmässä vesitaloushankkeelle. Vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) kohdan mukaan "vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön". Vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen HE 277/2009 perusteluiden mukaan ”vesitaloushankkeen käsitteellä korvattaisiin kumotussa vesilaissa (264/1961) käytetty yleiskieleen huonosti istuva yrityksen käsite. Vesitaloushanke kattaisi yleiskäytön piiriin kuuluvia toimintoja lukuun ottamatta kaikki vesi- ja maa-alueella toteutettavat toimenpiteet, joiden vaikutukset ulottuvat pinta- tai pohjaveteen tai muutoin vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön laissa tarkemmin yksilöidyin tavoin". Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vaikutuksineen on katsottava vesilain mukaiseksi vesitaloushankkeeksi. Hakemuksen mukaisten velvoitteiden toteuttamisella olisi vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvia vaikutuksia mm. veden juoksutuksen muutosten kautta. Lisäksi hakemus sisältää velvoitteen vesitalousluvan hakemisesta hakemuksen mukaisille kalateille. Kalateiden rakentamisessa on kiistatta kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta.

Hakemus ei sisällä intressivertailua, jossa olisi arvioitu sitä, olisiko hakemuksen mukaisesta kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty huomattava verrattuna hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Hakemuksesta puuttuu esim. kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi käytettävissä olevaan säätövoimaan, sähkömarkkinoihin, sähkön hintaan, sähkönjakelun varmuuteen ja kansalliseen varautumiseen sähkön vuorokautisiin kulutushuippuihin. Hakemuksesta puuttuu myös kokonaan asianmukainen arvio siitä, mitkä olisivat Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n taloudelliset menetykset, mikäli hakemus hyväksyttäisiin. Edelleen hakemuksesta puuttuu vesilain edellyttämä asianmukainen ja määrällinen arvio hankkeen yksityisistä ja yleisistä hyödyistä. Esimerkiksi yksityiselle ja yleiselle kalatalousedulle aiheutuvia hyötyjä ei ole arvioitu määrällisesti.

Koska vesilain edellyttämää intressivertailua ei ole tehty, on hakemus jätettävä tutkimatta, tai ainakin hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi asianmukaisella ja vesilain edellyttämällä intressivertailulla uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

7. Vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisen viranomaisen selvityksen puuttuminen

Säännöstelyä koskevien lupamääräysten tarkistamisesta ja uusien määräysten asettamisesta säädetään vesilain 19 luvun 7 §:ssä. OTT [redacted] toteaa hakemuksen liitteenä 4 olevassa asiantuntijalausunnossaan, "että on erikseen selvitettävä, tuleeko vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen menettely suorittaa kalatalousvelvoitetta tarkistettaessa vai voidaanko kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa vaatia ja ratkaista kysymys kalateihin johdettavasta virtaamasta, mikäli se vaikuttaa säännöstelylupaan". Kuten seuraavassa esitetystä ilmenee, on hakemuksen mukaiseen asiaan sovellettava kyseistä vesilain säännöstä.

Vesilain 7 luvun 1 §:n mukaan vesilain 7 luvun säännöksiä sovelletaan "muuhun kuin vähäiseen veden virtaaman ja korkeuden jatkuvaan säätelyyn sekä veden jatkuvaan juoksuttamiseen vesistöstä tai sen osasta toiseen". Vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen HE 277/2009 perusteluissa todetaan, että "säännöstely voisi liittyä esimerkiksi vesivoiman hyödyntämiseen, vesiliikenteeseen, vedenhankintaan, vesiympäristön suojeluun, tulvasuojeluun, virkistyskäyttöön tai muuhun hyödylliseen tarkoitukseen". Tällaisena tulee pitää myös juoksutusmääräysten asettamista kalateitä varten. Vesilain 7 luvun 2 §:n 2 momentissa määrätään, että säännöstelyä koskevassa lupapäätöksessä on, sen lisäksi mitä vesilain 3 luvun 10–14 §:ssä säädetään, annettava määräykset veden juoksutuksesta. Näin ollen veden juoksutusta koskeviin määräyksiin, mikäli ne eivät ole vähäisiä, sovelletaan vesilain säännöstelyä koskevia määräyksiä.

Hakemuksessa edellytetään rajoituksia voimalaitoksen käyttöön eli käytännössä laitosten koneasemien säätökykyä rajoitettaisiin olennaisesti. Myöskään hakemuksen mukaista virtaaman ohjaamista kalateihin ei voida pitää sillä tavoin vähäisenä, että kyseessä ei olisi säännöstelyä koskevan luvan muutosta vaativa prosessi.

Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen säännöstelymääräysten tarkistamista koskeva menettely edellyttää valtion valvontaviranomaisen tekemää selvitystä. Kun selvitys on tehty, valtion valvontaviranomainen, kalatalousviranomainen tai kunta voi hakea lupamääräysten tarkistamista tai uusien määräysten asettamista, jollei haitallisia vaikutuksia voida muutoin riittävästi vähentää. Kumotun vesilain 8 luvun 10 b § on sisällöltään asiallisesti samanlainen. Nyt käsillä olevassa asiassa ei, siltä osin kuin siinä on kyse vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisesta säännöstelymääräysten tarkistamisesta tai uusien määräysten asettamisesta, voida määrätä veden juoksutuksen muutoksista, koska edellä mainittua valvontaviranomaisen selvitystä ei ole tehty. Kyseisen selvityksen tekeminen on prosessuaalinen edellytys säännöstelymääräysten tarkistamiselle.

Oikeuskäytännössä kalatalousvelvoitteen ja säännöstelymääräyksen tarkistamista on käsitelty tapauksessa KHO 29.1.2013 taltio 357. Tapauksessa korkein hallinto-oikeus päätyi katsomaan, että säännöstelyluvan tarkistamiselle ei ollut esteenä se, että varsinaisista kalatalousvelvoitteista säädettiin kumotun vesilain 2 luvun 22 §:ssä. Ratkaiseva ero nyt käsillä olevaan asiaan on kuitenkin se, että kyseisessä tapauksessa säännöstelymääräysten tarkistaminen tapahtui kumotun vesilain 8 luvun 10 b §:n mukaisen menettelyn jälkeen. Korkein hallinto-oikeus lausui nimenomaisesti, että kun kalalajin suojelun tavoitteen kannalta tärkeäksi arvioitu lisävirtaamaan aikaansaaminen Ala-Koitajokeen vaikuttaa voimalaitoksen säännöstelyä koskeviin lupamääräyksiin, säännöstelyä koskevien määräysten tarkistaminen on harkittava soveltamalla vesilain 8 luvun 10 b §:ä.

On myös syytä korostaa, että hakemuksen mukaan ”Kalatierakentamisella ei ole tarkoitus muuttaa voimalaitosten säännöstelytarkoitusta”, ja että ”Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen sekä niihin johdettava virtaama eivät myöskään vähennä huomattavasti vesivoimatuotannosta saatavaa hyötyä”. Myös Lapin ELY-keskus on näin ollen katsonut, että asiaan tulee soveltaa vesilain 19 luvun 7 §:ä ja arvioinut hakemuksen aineellisia hyväksymysedellytyksiä säännöksen 3 momentin perusteella kuitenkin huomioimatta, että saman säännöksen 1 momentin mukainen selvitys on prosessuaalinen edellytys lupamääräysten tarkistamiselle ja uusien määräysten asettamiselle.

Kun vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista selvitystä ei ole tehty, nyt käsillä olevassa asiassa ei voida määrätä veden juoksutukseen muutoksia eikä rajoittaa oikeutta säätövoiman tuottamiseen, ja hakemus tulee tälläkin perusteella jättää tutkimatta tai ainakin palauttaa vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisella selvityksellä uhalla, että hakemus muutoin tältä osin jätetään tutkimatta.

8. Hallintomenettelyn edellytykset ja hallinnon oikeusperiaatteet

Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy pyytävät aluehallintovirastoa kiinnittämään huomiota ja arvioimaan viran puolesta ensinnäkin, täyttyvätkö hallintomenettelyn edellytykset asian käsittelylle aluehallintovirastossa mukaan lukien hallintolain 27 §:n mukainen esteettömyysvaatimus ja toisaalta, toteutuvatko asiaa koskevassa viranomaistoiminnassa hallintolain 6 §:n mukaiset hallinnon oikeusperiaatteet.

Lapin ELY- keskuksen hakemuksen valmisteluun ja sen jälkeiseen toimintaan sisältyy piirteitä, joita ei voida pitää hyvän hallintomenettelyn mukaisina. Lapin ELY-keskus on vuosia ennen hakemuksen jättämistä avoimesti kertonut, että se valmistelee hakemusta, jolla nykyistä Kemijoen kalatalousvelvoitetta pyritään merkittävästi muuttamaan.

Yhteiskunnallisesti laajat ja merkittävät hankkeet tulisi valmistella viranomaisen ja luvanhaltijan yhteistyössä. Lapin ELY-keskus ei ole yhtiöiden tekemistä aloitteista huolimatta ollut halukas neuvottelemaan etukäteen hakemuksen sisältöön liittyvistä asioista. Lisäksi ihmetystä herättää valmistelevan työryhmän ja siihen liittyvien asiantuntijoiden kokoon-

pano, joka koostuu lähes täysin henkilöistä, joiden tavoitteena on asettaa yhtiöille hakemuksesta ilmenevä poikkeuksellisen ankara ja kustannuksiltaan kohtuuton kalatalousvelvoite. Yhtiöiden edut ja toimintaan liittyvät näkökulmat on täysin sivuutettu valmistelun yhteydessä.

Kemijoki Oy lähetti Lapin ELY-keskukselle 23.8.2017 kalatalousvelvoiteasian valmisteluun liittyvän selvityspyynnön ja julkisten asiakirjojen luovutuspyynnön (Liite 1). Kirjelmällä pyydettiin selvitystä tai toimitettavaksi luvanhaltijalle viranomaisen asiaan liittyvät asiakirjat siitä, miten kalatalousvelvoiteasiaa koskeva valmistelu on ELY-keskuksessa käytännössä toteutettu, ketkä ovat osallistuneet kalatalousvelvoitetta koskevan asian valmistelu- ja päätösasiakirjojen valmisteluun ja päätöksentekoon sekä keitä henkilöitä on kuulunut ns. asiantuntija- ja ohjausryhmiin sekä muihin valmistelu- ja päätösvaiheiden henkilökokoonpanoihin. Lisäksi Kemijoki Oy pyysi ELY-keskusta tarvittaessa avustamaan julkisuuslain 13 §:n mukaisesti diaarin ja muiden hakemistojen avulla yksilöimään asiakirjat, joista ilmenee edellä mainitut tiedot. Vastauksena 4.9.2017 Kemijoki Oy:lle ELY-keskus on ainoastaan yksilöinyt valmisteluun osallistuneiden henkilöt (Liite 2).

Lapin ELY-keskus järjesti poikkeuksellisesti hakemuksen jättämiseen liittyvän näkyvän tiedotustilaisuuden ja julkaisi omilla verkkosivuillaan hakemuksen liitteineen. Hakemuksessa väitetään, että Kemijoen kalatalousvelvoitteen nykytila olisi lainvastainen. Hakija ei ole katsonut, että laitonta tilannetta olisi syytä oikaista lainsäädännön tarjoamilla hallintopakkosäännöksillä. Kuten aiemmin on todettu, yhtiöiden näkemyksen mukaan lainvastaisuutta koskeva väite on ilmeisen perusteeton.

Hakemuksen laadintaan osallistunut ja valmistelun yhteydessä asiantuntijana toiminut Lapin ELY-keskuksen virkamies on kehottanut Kemijoki Oy:tä ja PVO-Vesivoima Oy:tä hyväksymään Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämät vaatimukset ilman ”pullikointia”, kuten hän asian ilmaisee. Kyseinen virkamies on ottanut laajasti ja kielteisesti kantaa Kemijoki Oy:n toimintaan sanomalehdissä ja sosiaalimediassa ennen hakemuksen jättämistä. Sama virkamies on julkisuudessa julkaistuilla kirjoituksillaan jatkanut samansisältöisten viestien levittämistä hakemuksen jättämisen jälkeenkin. Kemijoki Oy on kirjelmöinyt kyseisen virkamiehen toimien johdosta Lapin ELY-keskukselle 14.6.2017. ELY-keskus on lupahakemuksen valmistelu- ja päätösasiakirjojen luovutuspyyntöön liittyvässä asiassa vastannut Kemijoki Oy:lle kirjelmällä, josta ilmenee asian valmisteluun osallistuneet henkilöt. Kemijoki Oy katsoo, että kyseinen virkamies on ollut hallintolain esteellisyyssäännösten perusteella esteellinen valmistelemaan Kemijoki Oy:tä koskevia asioita tai toimimaan asiantuntijana hakemuksen valmistelun yhteydessä.

Hallintomenettelyn edellytyksillä tarkoitetaan keskeisiä edellytyksiä, joiden tulee täyttyä, jotta viranomainen voi ottaa tietyn hallintoasian käsiteltäväkseen ja jotka olennaisesti vaikuttavat yksityisen asemaan ja oikeussuojaan hallinnollisessa päätöksenteossa. Nämä edellytykset vastaavat tarkoitukseltaan hallintolainkäytön prosessinedellytyksiä. Menettelyn lainmukaiset edellytykset tulee tutkia viran puolesta ja edellytysten

puuttuessa asia tulee jättää tutkimatta. Viran puolesta tutkittaviin menettelyn edellytyksiin kuuluu mm. viranomaisen esteellisyyden tutkiminen hallintolain 27–30 §:n mukaisesti.

Esteellisyyden tutkimisella varmistutaan siitä, ettei luottamus hallintomenettelyn puolueettomuuteen vaarannu ja että hallintopäätös syntyy asianmukaisen julkisen vallankäytön perusteella. Päätös voi myös syntyä virheellisessä järjestyksessä, mikäli päättävästä tahosta erillisessä valmistelevassa toimielimessä toimivan taho on ollut esteellinen käsittelemään asiaa (ks. esim. KHO 17.8.2017/3890 ja KHO:2009:72).

Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy katsovat, että hakemuksen valmisteluun on osallistunut hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitetulla tavalla esteellinen virkamies ja että hakemus tulee siten jättää tutkimatta. Hyvän hallinnon perusteilla tarkoitetaan hallintolain 2 luvun mukaisia viranomaisen toiminnan vähimmäisvaatimuksia, jotka täydentävät hallintoasiassa noudatettavia menettelyperiaatteita. Perusteita ei sovelleta ainoastaan hallintoasian muodolliseen käsittelyyn viranomaisessa, vaan viranomaistoimintaan yleisesti sovellettavina hyvän hallinnon vähimmäisvaatimuksina hallintolain 2 §:n perusteella.

Myös Suomen perustuslaki (731/1999) korostaa hyvän hallinnon perusteiden merkitystä. Perustuslain 21 §:ssä on turvattu oikeus saada asia käsitellyksi asianmukaisesti toimivaltaisessa viranomaisessa. Perustuslain 2.3 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Hyvän hallinnon perusteisiin kuuluu hallintolain 6 §:ssä on säädetyt hallinnon oikeusperiaatteet, kuten vaatimus viranomaisen toimien puolueettomuudesta. Lain esitöissä on todettu, että lainkohdan mukainen puolueettomuusperiaate edellyttää, että viranomaisen päätöksenteon ja toiminnan on yleisesti oltava puolueetonta ja objektiivisesti perusteltavissa (HE 72/2002, 6 §:n yksityiskohtaiset perustelut, s. 60). Esimerkiksi oikeuskansleri on linjannut, että mitä konkreettisemmin ja voimakkaammin ilmaistuin argumentein julkinen kannanotto koskee yksittäisen hallintoasian ratkaisemista, sitä herkemmin kysymys puolueettomuuden vaarantumisesta voi nousta esille (Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus 2007, s. 78–84.).

Ottaen huomioon vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisen hakemuksen sekä sen yhteydessä hankittujen selvitysten luonne aluehallintoviraston päätöksentekoa ohjaavana ratkaisuesityksenä ja asian käsittelyn edellytyksenä Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy katsovat, että hallintolain 6 §:ssä edellytetty puolueettomuus on vaarantunut ja että hakemus tulee siten jättää tutkimatta.

Hakijan vastaus kirjelmiin

Aluehallintovirasto on varannut hakijalle tilaisuuden vastata PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n kirjelmiin. Hakija on 15.6.2018 vastannut kirjelmiin ja esittänyt vastauksessaan seuraavaa:

ELY-keskuksen hakemus täyttää lainsäädännössä asian vireillepanolle ja käsittelyn aloittamiselle säädetyt edellytykset (vesilaki 1 luku 2 § ja hallintolaki 16 §).

Hakemuksessa ei ole kysymys vesilain tarkoittamasta lupahakemuksesta, joissa on säädettyjä sisältövaatimuksia, vaan vesilain tarkoittamasta muusta hakemuksesta. Hakemukseen liitetyt selvitykset ovat asian luonteeseen nähden riittävät ja asian käsittelyä voidaan jatkaa lausuntojen pyytämisellä ja tiedoksiannolla. Tarvittaessa aluehallintovirasto voi vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella varata hakijalle tilaisuuden täydentää hakemusta.

Kemijoki Oy:n kirjelmä 19.12.2018

Kemijoki Oy on 19.12.2018 kirjelmöinyt aluehallintovirastolle ja todennut seuraavaa:

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vaatii hakemuksessaan Kemijokeen ja Raudanjokeen rakennetuille voimalaitoksille uutta kalataloudellista vahinkoarviota ja sen perusteella määrättävää kalatalousvelvoitetta.

Sisältövirheiden lisäksi hakemusta rasittavat vakavat prosessuaaliset virheet ja hakemuksen käsittely on kestänyt kohtuuttoman kauan. Hakemusta ei ole kuulutettu, eikä asianosaisille ole varattu mahdollisuutta tehdä asiasta muistutuksia. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ylläpitämän Lupa-Tietopalvelun mukaan se on tullut vireille 23.3.2017 eli kohta jo kaksi vuotta sitten.

Yksi vakavimmista seikoista on, että hakemuksessa esitetään Kemijoen kalatalousvelvoitteen nykytilan olevan lainvastainen. Jättäessään hakemuksen aluehallintovirastolle Lapin ELY-keskus tiedotti asiasta näkyvästi ja hakemusasiakirja kaikkine liitteineen on kokonaisuudessaan nähtävillä hakijan verkkosivuilla.

Kemijoen nykyinen kalatalousvelvoite on kaikilta osin lainvoimainen eikä edellä esitetty väite pidä paikkaansa. Hakemus on näkemyksemme mukaan muutoinkin aiheeton ja kustannuksiltaan kohtuuton verrattuna rajallisiin hyötyihin sekä monilta muiltakin osin vesilain vastainen. Epävarmuuden poistamiseksi ja ratkaisun nopeuttamiseksi yhtiö on pyrkinyt edesauttamaan lupakäsittelyä kirjelmöimällä hakemukseen liittyvistä virheistä ja puutteista Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle ja hakijalle.

Hakija ei tästä huolimatta ole katsonut tarpeelliseksi täydentää hakemustaan. Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle toimittamassaan vastauksessa yhtiön kirjelmään Lapin ELY-keskus toteaa, että "Hakemuksessa ei ole kysymys vesilain tarkoittamasta lupahakemuksesta, joissa on säädettyjä sisältövaatimuksia, vaan vesilain tarkoittamasta muusta hakemuksesta".

Esitämme, että hakijalle 14.1.2019 pidettävässä tapaamisessa annetaan mahdollisuus täsmentää, mistä "vesilain tarkoittamasta muusta hakemuksesta" nyt on kyse ja minkälaisia sisältövaatimuksia vesilaki hakijan näkemyksen mukaan tällaiselle hakemukselle asettaa. Tapaamisessa olisi aiheellista käsitellä myös muita hakemukseen liittyviä kysymyksiä, joihin Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy ovat kiinnittäneet huomiota 18.10.2017 päivätyllä kirjelmällään (Kemijoki Oy on liittänyt kirjelmäänsä kyseisen kirjelmän liitteeksi 1).

Kemijoki Oy:n, sen osakkeenomistajien ja sidosryhmien kannalta tilanne on kohtuuton. Epäselvä tilanne on jatkunut niin pitkään, että se heijastuu Kemijoki Oy:n toimintaympäristöön ja heikentää yhtiön mahdollisuuksia toteuttaa sekä lainvoimaisiin kalatalousvelvoitteisiin liittyviä että vaelluskalojen palauttamiseen liittyviä vapaaehtoisia investointeja.

Edellä mainituista syistä asian käsittelyä tulee kiirehtiä ja hakemus tulee pikaisesti jättää tutkimatta tai hakija pitää kiireellisesti velvoittaa täydentämään hakemustaan liitteessä 1 esitetyllä tavalla.

Mikäli aluehallintovirasto kuitenkin vastoin näkemystämme katsoo, että hakemus ei ole puutteellinen tai sen ratkaiseminen ei edellytä erityistä selvitystä, on lupakäsittelyä viipymättä jatkettava kuuluttamisella. Yhtiölle ja muille asianosaisille tulee varata mahdollisuus tehdä hakemuksen johdosta muistutus, jotta aiheettomasti vireille pantu prosessi saadaan päätökseen.

Lopuksi Kemijoki Oy huomauttaa, että vaikka yhtiö edellä olevilla perusteilla vastustaa ELY-keskuksen hakemusta, yhtiön tavoitteena on vastuullisesti ja pitkäjänteisesti edistää vaelluskalojen luontaista lisääntymistä Kemijoen vesistössä. Yhtiö on myös valmis keskustelemaan ELY-keskuksen kanssa yhteisen näkemyksen löytämiseksi tässä asiassa.

Kemijoki Oy:n kirjelmä 28.1.2019

1. Kirjelmän tausta ja tarkoitus

Kemijoki Oy on 28.1.2019 kirjelmöinyt aluehallintovirastolle ja todennut seuraavaa:

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ("Lapin ELY-keskus") on jättänyt Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle ("Pohjois-Suomen AVI") 17.3.2017 päivätyn PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Kemijoen Isohaaran vesivoimalaitoksen ja Kemijoki Oy:n ("Yhtiö") omistamien Kemijoen Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevan hakemuksen ("Hakemus").

Yhtiö on 18.5.2017 toimittanut Pohjois-Suomen AVI:lle kirjelmän, jossa se on tuonut esiin näkemyksensä eräistä Hakemukseen liittyvistä asioista poikkeuksellisesti jo ennen Hakemuksen kuuluttamista. PVO-Vesivoima Oy ja Yhtiö ovat 18.10.2017 yhdessä jättäneet Pohjois-Suomen AVI:lle kirjelmän koskien Hakemuksen prosessuaalisia virheitä ("Prosessiväitekirjelmä"). Pohjois-Suomen AVI on 17.5.2018 lähettänyt Prosessiväitekirjelmän ja Yhtiön 18.5.2017 Pohjois-Suomen AVI:lle jättämän kirjelmän liitteineen tiedoksi Lapin ELY-keskukselle ja varannut Lapin ELY-keskukselle tilaisuuden vastata kirjelmiin 15.6.2018 mennessä. Lapin ELY-keskus on vastannut kirjelmiin Pohjois-Suomen AVI:lle 15.6.2018 jättämällään kirjeellä. Yhtiö on 19.12.2018 jättänyt Pohjois-Suomen AVI:lle kirjelmän, jolla Yhtiö mm. on kiirehtinyt asian käsittelyä ("Kiirehtimiskirjelmä"). Pohjois-Suomen AVI:n, Yhtiön ja Lapin ELY-keskuksen välillä on 14.1.2019 järjestetty asiaa koskeva tapaaminen, jossa

on mm. käsitelty Yhtiön Prosessiväitekirjelmässä ja Kiirehtimiskirjelmässä käsiteltyjä Hakemukseen ja sen käsittelyyn liittyviä ilmeisiä ongelmia.

Hakemuksen mukainen asia on ollut vireillä Pohjois-Suomen AVI:ssa lähes kaksi vuotta. Hakemusta ei kuitenkaan ole kuulutettu, eikä Yhtiötä näin ollen ole pyydetty jättämään Pohjois-Suomen AVI:lle muistutustaan Hakemuksen johdosta. Yhtiö on kuitenkin asian merkittävyyden ja poikkeuksellisen luonteen johdosta jo tässä vaiheessa selvittänyt Hakemuksen kalataloudellisten perusteiden paikkansapitävyyttä sekä Hakemuksen yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia. Yhtiö on selvityksissään havainnut Hakemuksen keskeisissä kalataloudellisissa perusteissa ilmeisiä ja jopa räikeitä puutteita ja virheellisyyksiä ja todennut Hakemuksen aiheuttavan merkittäviä haitallisia vaikutuksia Suomen sähköjärjestelmälle, sekä 700–800 miljoonan euron taloudelliset menetykset Yhtiölle. Edelleen korostaen asian poikkeuksellista luonnetta Yhtiö onkin päättänyt jättää Pohjois-Suomen AVI:lle tämän, tässä vaiheessa laadittuihin selvityksiin pohjautuvan kalataloudellisen kirjelmän ("Kalatalouskirjelmä"), ennen kuin siltä on pyydetty asiassa muistutusta.

2. Hakemuksen keskeisimmät kalataloudelliset virheet

2.1 Hakemuksen keskeiset väitteet

Hakemus perustuu keskeisesti väitteeseen, jonka mukaan Kemijoen nykyinen lohen ja meritaimenen istutusvelvoite on selvästi alimitoitettu. Tätä väitettä perustellaan vuonna 2014 julkaistulla Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ("RKTL") selvityksellä rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneista vahingoista, jossa on Hakemuksen mukaan hyödynnetty uutta tutkimustietoa Tornionjoen vaelluspoikastuotannosta ja sen tavoitetasosta. Uudella tutkimustiedolla tarkoitetaan tässä yhteydessä mm. ns. Itämeren lohen elinkiertomallia, joka perustuu Bayes-mallintamiseen. Sanotulla mallilla tehdään vuosittain arvioita kaikkien Itämeren lohijokien poikastuotannosta ja tavoitetasosta. Mallilaskelmissa tavoitetasot on johdettu eri jokien ns. potentiaalisesta poikastuotantokapasiteetista (PSPC), jolla tarkoitetaan maksimaalista vaelluspoikastuotantoa tilanteessa, jossa lohikantaan ei kohdistu lainkaan kalastusta. Yllä mainitussa RKTL:n raportissa on käytetty ainoastaan Tornionjoen mallinnustuloksia ja toteutuneiden tuotantojen sijaan raportissa on käytetty teoreettista poikastuotannon tavoitetason arviota. Lisäksi hakemuksessa käytetään em. RKTL:n raporttiin viitaten lohenpoikasten villi-viljelty-kertoimena lukua 2,5–3,0.

Yllä esitetyllä tavalla menetellen on Hakemuksessa päädytty lopputulokseen, jonka mukaan lohen kompensaatiotarve olisi Kemijoella noin kuusinkertainen nykyiseen verrattuna. Meritaimenen osalta on päädytty samaan lopputulokseen, mutta kompensaatiotason määrittely perustuu meritaimenen osalta voimassa olevan Kemijoen voimalaitoksia koskevan kalatalousvelvoitepäätöksen mukaiseen lohen ja meritaimenen poikastuotannon suhteeseen eikä uusimpiin tutkimustuloksiin koskien meritaimenen poikastuotantoa.

2.2 Hakemuksen mukaisen haitta-arvion perusta

Hakemuksessa esitetty teoreettinen poikastuotantotavoite ei edes lähtökohdiltaan sovellu kalataloudellista haittaa koskevan arvion perustaksi, sillä velvoitteen tulee perustua ainoastaan Kemijoen voimalaitosten rakentamisesta aiheutuneeseen kalakannalle ja kalastukselle aiheutuneeseen haittaan. Lohikannat vaihtelevat luontaisestikin merkittävästi, joten haitta-arvion tulee perustua pitkän ajan keskiarvoihin.

Itämeren lohen elinkiertomalli, johon Hakemuksen kohteena olevien voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden uudelleenarviointi pohjautuu, on alun perin kehitetty lohen kalastuskiintiöiden arvioinnin työkaluksi. Lohen elinkiertomallilla ei voida arvioida rakennettujen jokien poikastuotantoa ennen rakentamista vallinneessa tilanteessa. Mikäli arvioissa kuitenkin käytetään Bayes-malliin perustuvia laskelmia, tulisi teoreettisen tavoitetason sijaan käyttää toteutuneiden smolttituotantojen pitkän ajan keskiarvoja useammalta joelta. On huomattava, että usean joen keskiarvoja käytettäessä Kemijoen smolttituotannon suuruusluokka vastaa hyvin voimassa olevan velvoitepäätöksen perustana ollutta smolttituotantoarviota.

2.3 Tornionjoen käyttö ainoana vertailujokena

Hakemuksessa käytetään vertailujokena ainoastaan Tornionjokea, jonka smolttituotannon arvioitu maksimipotentiaaliarvio on 1,5–3 kertaa muita mallinnettuja jokia suurempi. Yhtiön tässä vaiheessa laatimien tarkastelujen perusteella Tornionjoki on hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan merkittävästi rakentamatonta Kemijokea parempi lohijoki. Lisäksi Tornionjoen vaelluspoikastuotantoarvioihin sisältyy paljon epävarmuutta ja epäloogisuutta, eikä niitä voida Yhtiön käsityksen mukaan pitää luotettavina. Myös kansainvälisen merentutkimuslaitoksen, ICES:in Itämeren lohi- ja meritaimenryhmän (WGBAST) raporttien mukaan Tornionjoen arvioihin sisältyy merkittäviä epävarmuuksia ja niiden käyttöön tulee suhtautua varauksella. Tornionjoen poikastuotantoarvioita on Hakemuksessa kuitenkin käytetty kritiikittömästi uuden velvoitteen perusteena ja muiden jokien merkittävästi erilaiset mallinnustulokset on jätetty huomioon ottamatta.

Merkittävimpien jokien elinkiertomallilla arvioitu toteutunut smolttituotanto (mediaanit) vuosina 1996–2014 (ICES 2018) sekä Hakemuksessa esitetty poikastuotantotaso Kemijoella on esitetty alla olevassa kuvassa.

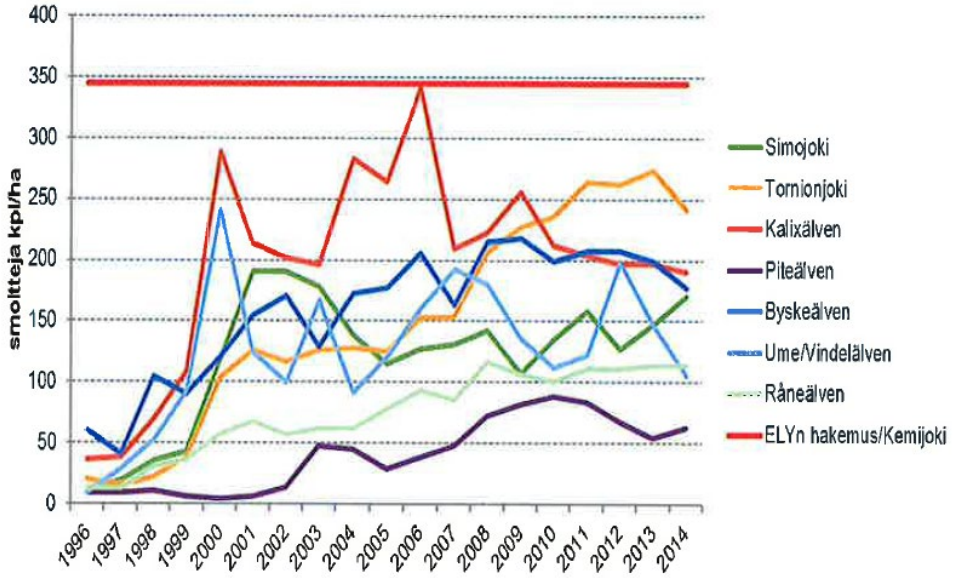

2.4 Hakemuksessa käytetty villiviljelty kerroin

Villien ja viljeltyjen lohenpoikasten eloonjäännistä tehdyt uusimmat arviot ovat muuttuneet ratkaisevasti aikaisemmista. Viimeisimmän tiedon mukaan ero on käytännössä merkityksettömän pieni, eikä tämä missään tapauksessa ole sellaista suuruusluokkaa, kuin mitä Hakemuksessa esitetään. Itse asiassa uusimman arvion mukaan voimassa olevan velvoitteen laskennassa käytetty kerroin 1,6 on pikemminkin ylikuin aliarvio. Hakemuksessa käytetty villi-viljelty-kerroin on viimeisimmän tiedon mukaan selkeä yliarvio.

2.5 Hakemuksen mukaiset kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuusvaatimukset

Hakemuksessa edellytetään rakennettavaksi vaadittujen kalateiden toiminnan varmistamista siten, että 90 % Isohaaran padon alapuolelle tulevista lohista nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Yhtiön omistamien neljän seuraavan voimalaitoksen kalatien kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Yhtiön omistamien voimalaitosten osalta tämä tarkoittaisi noin 93 % läpäisytehokkuutta. Vastaavasti alasvaelluksen osalta edellytetään Hakemuksessa 60 % kokonaisselviytymistä, mikä tarkoittaa, että voimalaitoskohtaisen selviytymisen tulee olla 90 %. Esitetyt kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuusvaatimukset ovat täysin epärealistisia siihen nähden mitä vastaavan tyyppisistä olosuhteista ja voimalaitoksista tällä hetkellä tiedetään.

2.6 Kalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen Kemijoella

Hakemuksessa käytetään yhtenä keskeisimpänä perusteluna sekä olosuhteiden olennaiselle muutokselle, että vaaditulle uudelle velvoitekokonaisuudelle kalakannan perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä.

Hakemuksessa viitataan tältä osin korkeimman hallinto-oikeuden äärimmäisen uhanalaista Saimaan järvilohta koskeviin päätöksiin KHO 29.1.2013, taltiot 355 ja 356. Kyseiset ratkaisut eivät ole asiassa relevantteja eikä Kemijoen tapauksessa voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Kalanviljelyllä ja istutuksilla ei Kemijoella ylläpidetä kalakantaa, jonka perinnöllinen monimuotoisuus olisi vaarantunut. Kemijoen istutuksiin käytetään pääsiassa Tornionjoen lohikantaa, jonka tila monimuotoisuuden osalta on erinomainen.

3. Hakemuksen yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset

Vesivoiman rooli Suomen sähköntuotannossa on merkittävä, eikä sähköverkon taajuudensäädössä vesivoimaa käytännössä voida korvata muilla tuotantotavoilla. Vesivoima pystyy muuttamaan tuotantotasoaan nopeasti ja se vastaakin merkittävästä määrästä sähköntuotantokapasiteettia kysynnän huippuaikoina. Joustavuus mahdollistaa vesivoiman merkittävän roolin reservi- ja säätösähkömarkkinoilla, joissa sen osuus vaihtelee 60 % ja 100 % välillä, reservityypistä riippuen. Vesivoiman tarjoama joustavuus on erityisen tärkeää Suomen siirtyessä kohti hiilineutraalia sähköntuotantoa ja sääperusteisen sähköntuotannon lisääntyessä tuuli- ja aurinkovoimakapasiteetin lisärakentamisen myötä.

Vesivoima tukee Suomen kansallista ilmastostrategiaa tuottamalla kotimaista uusiutuvaa energiaa. Sähköntuotannon omavaraisuus on Suomessa Euroopan maista heikoimpia. Merkittävällä osuudellaan kotimaisesta sähköntuotannosta vesivoima vähentää tarvetta tuoda sähköä ulkomailta. Hakemuksessa vaadittujen toimenpiteiden johdosta Suomen sähkön nettotuonti ja hiilidioksidipäästöt kasvaisivat.

Toteutuessaan Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus tulisi aiheuttamaan Yhtiölle sen liiketoimintaan nähden kohtuuttomat kertaluonteiset kustannukset johtuen vaadittujen, kohdan ”Hakemuksen mukaiset kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuusvaatimukset” mukaiset toimivuusvaatimukset omaavien kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toteuttamisesta ja muista Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden vaatimista investoinneista. Lisäksi Hakemuksessa vaaditut toimenpiteet, kuten houkutusvirtaaman pumppaaminen kalateihin sekä kalateiden ja alasvaellusrakenteiden huoltaminen nostaisivat Yhtiön vuosittaisia kustannuksia.

Suorien kustannusten lisäksi Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus tulisi aiheuttamaan Yhtiölle merkittäviä menetyksiä vähentyneen sähköntuotantokyvyn johdosta. Rakentamisvaiheen aikaisen tulonmenetyksen lisäksi Yhtiölle koituisi pitkäaikaisia tulonmenetyksiä sähköntuotantokyvyn heikentyneen joustavuuden johdosta.

Yhtiön ulkopuolisella tutkimusyrityksellä teettämän selvityksen perusteella Yhtiölle Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvien kustannusten ja menetettyjen tuottojen nettonykyarvo olisi yhteensä 700–800 miljoonaa euroa. Arvio perustuu Hakemuksen mukaisesta velvoitekokonai-

suudesta johtuvien kustannusten aikatauluihin ja niille laskettuihin vertailukelpoisiin nettonykyarvoihin käyttäen 25 vuoden aikahorisonttia ja 1,9 % diskonttokorkoa.

4. Lopuksi

Yhtiö on yllä esittänyt tiiviisti näkemyksensä Hakemuksessa esitettyjen kalataloudellisten perusteiden keskeisistä virheistä ja Hakemuksen hyväksymisen aiheuttamista mittavista haitallisista yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista. Yhtiö tulee aikanaan ottamaan yksityiskohtaisesti kantaa mm. tässä Kalatalouskirjelmässä käsiteltyihin seikkoihin muistutuksessaan Pohjois-Suomen AVI:lle.

Yhtiö katsoo kuitenkin jo tässä vaiheessa välttämättömäksi saattaa tässä Kalatalouskirjelmässä käsitellyt seikat Pohjois-Suomen AVI:n tiedoksi, huomioon ottaen erityisesti sen, että Hakemuksessa on sen sivulla 2 esitetty, että "Nykytila, jossa Kemijoen kalatalousvelvoitteet ovat alimitoitettuja, on lain vastainen". Yllä esitetyillä perusteilla Yhtiö katsoo kyseisen väitteen virheelliseksi ja harhaanjohtavaksi. Edelleen Yhtiö pitää selvänä, että vaikka ELY-keskus täydentäisikin Hakemusta vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisella kustannushyötyanalyysillä ja vesilain 3 luvun 4 mukaisella intressivertailulla Yhtiön Prosessiväitekirjelmässä esittämän mukaisesti, ei Hakemuksen hyväksymiselle tule olemaan edellytyksiä tässä Kalatalouskirjelmässä esitettyjen mittavien haitallisten yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten takia.

Neuvottelu

Aluehallintovirastossa järjestettiin 14.1.2019 Kemijoki Oy:n aloitteesta hakemusta koskeva keskustelutilaisuus. Muistio tilaisuudesta on liitetty asiakirjoihin.

Hakemuksen täydennykset

Hakija on 25.2.2019 ilmoittanut tulevasta hakemuksen muutoksesta.

Hakija on 22.3.2019 korvannut aiemmin toimittamansa hakemuksen uudella.

Hakija on 31.10.2019 täydentänyt hakemustaan asianosaisia koskevilla tiedoilla, kalatalousalueen yhteystiedoilla, voimalaitosten karttapiirroksilla, esitettyjä toimenpiteitä kuvaavalla kartalla, prosessikaaviolla, tarkennuksella siitä mitä hakemuksessa esitetty kalatalousvelvoitteen muutos koskee, näkemyksellä maksettujen korvausten vaikutuksesta velvoitteen määrittämiseen, selvityksellä voimalaitosten ajantasaisista virtaamista, juoksutuksista ja vedenkorkeuksia koskevista lupamääräyksistä, selvityksellä tarvittavista muutoksista voimalaitoskohtaisiin lupamääräyksiin, esityksellä voimassa olevien velvoitteiden lakkaamisesta, selvityksellä Isohaaran olemassa olevien kalateiden toimivuudesta ja kalojen noususta ja liikkeistä kalateissä sekä arviolla kalateille vaihtoehtoisten ratkaisuiden toteutettavuudesta ja kustannuksista.

Hakija on 11.11.2019 täydentänyt hakemustaan asianosaisia koskevilla tiedoilla.

Hakija on 20.11.2019 täydentänyt hakemustaan asianosaisia koskevilla tiedoilla.

Hakija on 17.1.2020 täydentänyt hakemustaan asianosaisia koskevilla tiedoilla sekä kuulutusta varten tarvittavilla hakemuksen lisäkappaleilla.

Täydennysten tiedot on tarpeellisilta osin sisällytetty tämän päätöksen kertoelmaosaan.

Nähtävillä olon jälkeen saapuneet täydennykset

Hakija on 29.11.2022 täydentänyt hakemusta Kemijoen vesistöä koskevilla tiedoilla, tiedoilla vesistön kuormituksesta sekä päivitetyillä tiedoilla Kemijoen vesienhoitosuunnitelmasta.

Hakija on 28.4.2023 täydentänyt hakemusta kalatalousvelvoitteen tarkkailuraporteilla.

Hakija on 31.5.2023 täydentänyt hakemusta päivitetyillä tiedoilla vesienhoito- ja merenhoitosuunnitelmista ja arviosta hankkeen vaikutuksista tilatavoitteisiin. Täydennykseen on liitetty Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma ja toimenpideohjelma vuosille 2022–2027, Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelma vuosille 2022–2027 sekä ehdotus Enontekiön kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaksi.

Täydennysten tiedot on tarpeellisilta osin sisällytetty tämän päätöksen kertoelmaosaan. Täydennykset on julkaistu niiden saavuttua lupaviranomaisen verkkosivuilla osoitteessa https://ylupa.avi.fi.

Hakemuksesta tiedottaminen

Hakemuksesta on tiedotettu julkaisemalla kuulutus ja hakemusasiakirjat lupaviranomaisen verkkosivuilla osoitteessa https://ylupa.avi.fi 18.6.–10.8.2020. Tieto kuulutuksesta on julkaistu myös Kemin kaupungin, Keminmaan kunnan, Tervolan kunnan, Rovaniemen kaupungin, Kemijärven kaupungin, Pelkosenniemen kunnan, Savukosken kunnan, Sallan kunnan, Sodankylän kunnan, Kittilän kunnan sekä Enontekiön kunnan verkkosivuilla. Hakemusta koskeva ilmoitus on julkaistu Lapin Kansa -nimisessä sanomalehdessä 18.6.2020.

Hakemuksesta on lisäksi erikseen annettu tieto niille asianosaisille, joita asia erityisesti koskee.

Aluehallintovirasto on pyytänyt hakemuksen johdosta lausunnon Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat vastuualueelta, Lapin aluehallintoviraston peruspalvelut, oikeusturva ja luvat / Ympäristöterveys ja eläintaudit -vastuualueelta, Luonnonvarakeskukselta, Saamelaiskäräjiltä, Kemin kaupungilta, Keminmaan kunnalta, Kemijärven kaupungilta, Tervolan kunnalta, Rovaniemen kaupungilta, Pelkosenniemen kunnalta, Savukosken kunnalta, Kittilän kunnalta, Enontekiön kunnalta, Sallan kunnalta, Sodankylän kunnalta sekä Kemin kaupungin, Keminmaan kunnan, Kemijärven kaupungin, Pelkosenniemen kunnan, Savukosken kunnan, Rovaniemen kaupungin, Tervolan

kunnan, Kittilän kunnan, Enontekiön kunnan, Sodankylän kunnan ja Sallan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisilta.

Lisäksi aluehallintovirasto on 15.3.2021 pyytänyt lausuntoa Suomen ympäristökeskukselta (SYKE). Hakemusasiakirjojen lisäksi lausuntopyynnön liitteenä on ollut hakijan 5.3.2021 aluehallintovirastoon toimittama selitys.

Lausunnot

1. **Lapin ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue**

Olosuhteiden olennainen muutos

Lapin ELY-keskuksen ympäristö- ja luonnonvarat vastuualueen näkemys on, että olosuhteissa Kemijoella ja Raudanjoella on tapahtunut olennainen muutos olosuhteissa, kun nykytilaa verrataan voimalaitosten rakentamisenaikaisiin olosuhteisiin 1940–1970-luvuilla. Tällaisia muutoksia ovat yhteiskunnan olosuhteiden ja yleisten asenteiden muutos, kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen ja lainsäädännön muutokset (vesilaki, vesienhoitolaki). Myös uitto Kemijoella, Ounasjoella ja Raudanjoella on loppunut.

Lupaviranomainen arvioi millainen kalatalousvelvoite nykyisissä olosuhteissa tulee asettaa. ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue toteaa, että mikäli riittävästi tietoa hakemuksessa esitetyn velvoitteen antamiseksi ei katsota olevan, soveltuva määräys voisi olla selvitysvelvoitteen antaminen.

Kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa tulee arvioida muutoksen vaikutukset alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta: miltä osin ja missä määrin se voi parantaa tai toisaalta heikentää heidän mahdollisuuksiaan käyttää vesistöä.

Vedenkorkeudet ja virtaamat

Hakemuksessa on mainittu kesäajan keskivirtaamaksi aikavälillä 1990–2015 (MQ 1.6.–31.10.) Valajaskoskella 537 m^3/s ja Isohaarassa 556 m^3/s. Kemijoessa kesäkuun virtaamiin vaikuttaa vielä voimakkaasti kevättulva ja loppusyksystä on havaittavissa pieni syyssateista johtuva nousu. Valajaskosken kesäkuun keskivirtaama kyseisellä aikavälillä on 844 m^3/s ja Isohaaran 873 m^3/s. Heinä–lokakuun keskivirtaamat tarkastelujaksolla ovat olleet Valajaskoskella 460 m^3/s ja Isohaarassa 477 m^3/s.

Koska hakemuksessa ei esitetä tarkempia rakenteellisia ratkaisuja ohitusuomien osalta, ei niiden tarkempia vaikutuksia virtaamiin tai vedenkorkeuksiin paikallisesti voida arvioida.

Vesienhoito

Valtioneuvoston 3.12.2015 hyväksymässä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosiksi 2016–2021 Kemijoen alaosan vesimuodostuma (Ala-Kemijoki 65.100_001) on nimetty voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi ja sen tila on arvioitu tyydyttäväksi suh-

teessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Hyvä saavutettavissa oleva tila edellyttää vaelluskalojen kannalta toimivia ohitusratkaisuja padoille. Vesienhoitosuunnitelmassa Ala-Kemijoen vesimuodostumalle esitetään mm. neljän kalatien suunnittelua ja toteutusta välille Taivalkoski–Valajaskoski, jolloin vaellusyhteys Ounasjoelle avautuisi. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on vaelluskalojen palauttaminen myös Kemijoen yläosille, kun kalateiden toimivuudesta on näyttöä.

Hankkeen tai toiminnan vaikutusten arviointi

Lapin ELY-keskus toteaa, että YVA-lain 25.1 §:n mukaan hanketta koskevaan lupahakemukseen on liitettävä ennen päätöksentekoa ympäristövaikutusten arviointiselostus ja perusteltu päätelmä ja 25.2 §:n mukaan viranomainen ei saa myöntää lupaa hankkeen toteuttamiseen ennen kuin se on saanut käyttöönsä arviointiselostuksen ja perustellun päätelmän sekä valtioiden rajat ylittäviin vaikutuksiin liittyvät 29 §:ssä tarkoitetut kansainvälistä kuulemista koskevat asiakirjat.

Lapin ELY-keskuksen käsityksen mukaan puheena olevaan hakemukseen perustuvalla päätöksellä ei ratkaista lopullisesti kalateiden rakentamista. Kalateiden toteuttaminen edellyttää erillisen vesilain mukaisen luvan. ELY-keskus perustaa tulkintansa muiden lupien tarpeesta hakemuksen lupaehtoesityksiin - kohtien 1 e) ja f) sekä kohdan 3) mukaan kalateille tarvitaan vesilain tarkoittama vesirakentamislupa. Lupaehtojen muuttaminen edellyttää niiden toimeenpanoa siten, että voimalaitosyhtiöt, jotka ovat vastuussa hankkeiden valmistelusta ja toteutuksesta, velvoitetaan hakemaan kalateiden toteuttamiseksi vesitalouslupaa. ELY-keskus katsoo, että käsitys YVA-menettelyn tarpeesta ja mikäli YVA-menettely on tarpeen, YVA-selostus ja perusteltu päätelmä, on oltava lupaviranomaisen käytössä jo ennen ensimmäistä lupapäätöstä. YVA-menettelyä edellyttää YVA-lain liitteen 1 hankeluettelon kohdan 12) mukaan 1–11) -kohdissa tarkoitettuja hankkeita kooltaan vastaavat hankkeiden muutokset. Kohdan 3 c) mukaan vesistön säännöstelyhankkeet, jos vesistön keskivirtaama on yli 20 kuutiometriä sekunnissa ja virtaama- tai vedenkorkeusolosuhteet muuttuvat olennaisesti lähtötilanteeseen nähden, vaikutukset on arvioitava YVA-menettelyssä.

Käytettävissä olevan tiedon perusteella Lapin ELY-keskus katsoo, että kyseessä ei ole ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (252/2017) liitteen 1. hankeluettelon mukaisen 3 c) kohdassa tarkoitetun vesistön säännöstelyhanketta kooltaan vastaavan hankkeen muutos (kohta 12). Lapin ELY-keskuksen käsityksen mukaan vesistön virtaama- ja vedenkorkeusolosuhteet eivät muutu olennaisesti lähtötilanteeseen nähden.

Lapin ELY-keskus katsoo, että se ei voi ottaa kantaa, esitetyillä hanketiedoilla ja tiedoilla hankkeen tai toiminnan aiheuttamista vaikutuksista, tuleeko arviointimenettelyä soveltaa yksittäistapauksessa jo toteutettujen voimalaitosten muutoksiin, ottaen huomioon hankkeiden yhteisvaikutukset, ja aiheuttaako hankkeet todennäköisesti laadultaan ja laajuudeltaan edellä mainitun hanketyypin hankkeiden vaikutuksiin rinnastettavia merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Mikäli päätöksellä hakijalle annetaan velvoite asian selvittämiseksi ja hakemusasiana vireille saattamiseksi, YVA-menettelyn tarve voidaan arvioida ennen asian lopullista ratkaisemista.

Suhde maankäytön suunnitteluun

ELY-keskus toteaa, että hakemus ei sisällä kaavatietoja. Esitetyt toimenpiteet (kalatiet, alasvaellusreitit, vanhojen uomien vesittäminen) eivät välttämättä sijoitu mahdollisen yleis- tai asemakaavan mukaiselle vesivoimarakentamiselle varatulle alueelle (esim. EN-alue) tai voimalayhtiöiden hallinnoimalle alueelle ja siten hankkeilla voi olla vaikutusta myös kuntien kaavoitukseen ja muuhun alueidenkäyttöön. ELY-keskus ei voi ottaa kantaa, vaikeutetaanko toimenpiteillä kaavojen toteutumista (vesilain 3 luvun 5 §, maankäyttö- ja rakennuslain 32, 42 ja 58 §:t).

2. **Lapin aluehallintovirasto, peruspalvelut, oikeusturva ja luvat - vastuualue**

Suomen vesistöalueet on jaettu eläintautisäädöksissä sisävesialueeseen, merialueeseen ja vaelluskalojen nousualueeseen (MMMa 1009/2013 3 § ja MMMp 809/2016 2 §). Sisävesialueella tarkoitetaan järviä, lampia ja sellaisia osia joista ja niiden suistoista, joihin merialueen vaelluskalat eivät voi nousta tai joihin noustakseen niiden on ohitettava vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin, sekä pitopaikkoja, joiden tulovesi otetaan mainitulta alueelta tai jotka käyttävät pohjavettä. Merialueella tarkoitetaan aluetta, jolla on merivettä tai murtovettä. Vaelluskalojen nousualueella tarkoitetaan jokien ja niiden suistojen osia, joihin merialueen vaelluskaloilla on mahdollisuus nousta ohittamalla enintään yhden nousuesteen kalatietä pitkin. Kalateiden rakentaminen ei nykyisen lainsäädännön mukaan muuttaisi Kemijoen voimalaitosten välisten vesistöalueiden luokitusta: ensimmäisen padon yläpuolinen vesistöalue on kalatien rakentamisen jälkeen vaelluskalojen nousualuetta, toisen padon yläpuolinen vesistöalue olisi edelleen sisävesialuetta, koska sinne noustakseen vaeltavien kalojen olisi noustava kahta kalatietä pitkin.

Sisämaan poikaslaitosten ja kalakantojen suojaamiseksi IPN- ja SAV-taudeilta (IPN = Infectious Pancreatic Necrosis, tarttuva haimakuoliotauti (genoryhmä 5), SAV = Salmonid Alphavirus Infections, lohikalojen alfavirustartunnat) on perustettu sisävesialueet kattava suoja-alue ja merivesi- ja vaelluskalojen nousualueen kattava rajoitusalue.

Kalojen siirtäminen merialueelta ja vaelluskalojen nousualueelta sisävesialueelle kasvatettavaksi tai istutettaviksi on tiettyjä luvanvaraisia poikkeuksia lukuun ottamatta kielletty. Luonnonkalojen ylisiirtoihin liittyy aina eläintautiriski. Aluehallintovirasto voi myöntää poikkeusluvan siirtää luonnonvaraisia kaloja rajoitusalueilta suoja-alueille, jos siirto ei olennaisesti lisää kyseessä olevan taudin leviämisvaraa suoja-alueelle. Lupamääräyksissä säädetään siirron yhteydessä tehtävistä tutkimuksista ja muista vaatimuksista. Keväällä 2018 kalaterveystilanne edellytti kalasiirtojen keskeyttämistä. Helposti leviäväksi eläintaudiksi luokiteltavaa IHN-tautia oli todettu merialueella sijaitsevassa kalanviljelylaitoksessa. Tautia ei ollut koskaan aiemmin todettu Suomessa.

Istutettavat kalanpoikaset ovat peräisin kalanviljelylaitoksilta, joita koskee rekisteröinti- ja terveyslupavelvoite ja jotka siten kuuluvat säännöllisen eläintautivalvonnan piiriin. Käytännössä laitoksista otetaan säännöllisesti näytteitä vastustettavien kalatautien tutkimiseksi ja niiden toimintaa valvotaan säännöllisin tarkastuksin. Kun istutettavat poikaset hankitaan rekisteröidyiltä ja valvotuilta laitoksilta, varmistutaan, että istutettavien poikasten luonnonvaraisille kaloille aiheuttama kalatautiriski on mahdollisimman pieni.

Lohikantojen palauttaminen rakennettuihin jokiin edellyttää kalojen vaellusyhteyden palauttamista kahteen suuntaan (kalatie ja alasvaellusreitti). Kalanpoikasten on päästävä jokien yläjuoksulta mereen syönnösvaellukselleen kasvamaan ja aikanaan aikuisten kalojen on päästävä takaisin mereltä jokien ylävirtaan lisääntymisalueilleen. Toimivat alasvaellusreitit säästäisivät vaelluspoikasia voimalaitosturbiinien aiheuttamilta fyysisiltä vammoilta ja kuolleisuudelta.

Aluehallintovirasto pyytää ottamaan huomioon myös Ruokavirastossa käynnistyneen YRKE-hankkeen eli kalojen ylisiirtojen riskit ja riskinhallinnan kehittäminen. Projektin tavoitteena on laatia riskiprofiili, jossa kuvataan kalojen ylisiirtoprosessi voimalaitospadoilla kolmella joella ja vastustettavien kalatautien leviämisriski ylisiirroissa käytettyjen lajien osalta sekä prosessiin liittyvät riskitekijät ja riskinhallintakeinot.

3. **Luonnonvarakeskus**

Luonnonvarakeskus (Luke) on tuottanut runsaasti tausta-aineistoa Lapin ELY-keskuksen muutoshakemukseen pohjaksi sekä tukenut Lapin ELY-keskuksen muutoshakemuksen valmistelua maa- ja metsätalousministeriön kanssa tehtyyn tulossopimukseen pohjautuen.

Luken näkemyksen mukaan Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Luken toteuttamien laajojen selvitysten ja tutkimusten perusteella Kemijoen voimassa oleva kalatalousvelvoite on merkittävästi alimitoitettu ([redacted] ym. 2014, https://iukuri.luke.fi/handle/10024/519915). Uusien tietojen perusteella Kemijoen lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Alkuperäisen ja luonnontilaisen Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti viime vuosina uudelleen ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä lisää nykyvelvoitteen alimitoitusta. Aikasarjoihin kertyvä uusi aineisto päivittää käsitystä lohikantojen kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tämän vuoksi muutoshakemukselle olennaisissa biologisten parametrien estimaateissa tapahtuu ajassa jonkin verran muutoksia, mikä on syytä ottaa huomioon.

Lapin ELY-keskus esittää muutoshakemuksessaan mittavia uusia kalatalousvelvoitteita Kemijoelle, ml. kalateitä ja alasvaellusreittejä, laajoja kutulohien ja -taimenien ylisiirtoja sekä poikasistutuksia. Lisäksi esitetään kattavaa kalatalousvelvoitteiden tuloksellisuuden tarkkailuohjelmaa. Luke toteaa, että Kemijoen nykyinen jokisuuistutuksiin painottuva

kalatalousvelvoite on varsin kankea, eikä sen avulla kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Luke muistuttaa lisäksi, että vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoen kaltaisessa voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttää Lapin ELY-keskuksen muutoshakemuksessa esitettyjen monipuolisten, laajojen ja pitkäkestoisten toimenpiteiden käyttöönottoa. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia.

Luonnonvarakeskuksen mielestä Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Lapin ELY-keskuksen esittämien velvoitteiden toteuttaminen siten, että niillä saavutetaan vaelluskalojen luonnonkierto ja varmistetaan niiden riittävä monimuotoisuus, on erittäin vaativa ja pitkäkestoinen hanke ja vaatii huomattavaa biologista ja muunlaista erikoisosaamista.

4. **Kemin kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen**

Kalatalousvelvoitteiden ja muiden vesien käyttöön liittyvien velvoitteiden ajanmukaisuutta on syytä ajoittain tarkistaa, kuten nyt lausunnoilla olevassa lupahakemuksessa on kyse.

Kalatalousvelvoitteita muutettaessa lähtökohtana tulee olla todellinen mahdollisuus saada kalakanta palautumaan jokiin kohtuullisin kustannuksin. Kaikki toimenpiteet, joilla edistetään vaelluskalakantojen elinympäristöjen säilyttämistä ja kalojen palautumista hakemuksessa esitettyihin jokiin, ovat kannatettavia. Näin menetellen voitaisiin parantaa myös Kemijoen kalastusmatkailua, johon uiton loppumisen myötä on nyt hyvät edellytykset.

Vesivoima on päästötön ja ilmastoystävällinen (hiilidioksidivapaa) sähköntuotantotapa, jota tarvitaan mm. sähköjärjestelmän kannalta välttämättömään säätöön. Se on myös tärkeä sähkön toimitus- ja huoltovarmuuden kannalta.

Toimenpiteet, jotka tehdään kalatalousvelvoitteiden toteuttamiseksi, tulee näin ollen olla kokonaisuuden kannalta tasapainossa, jossa vesivoimayhtiöiden toiminta- ja kehittämisedellytykset turvataan myös tulevaisuudessa huomioiden kuitenkin vesivoimayhtiöiden velvollisuudet kompensoida toiminnasta aiheutuvia haittoja.

Tässä hakemuksessa esitetyt vaatimukset kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi ovat merkittäviä ja aiheuttaisivat esitetyn mukaisina toteutettuna vesivoimayhtiöille todella suuria kustannuksia, joiden yksilöinti hakemusasiakirjoissa olisi tullut pystyä todentamaan seikkaperäisesti.

Vesivoimayhtiöille tulevat uudet kustannukset katetaan yleensä sähkön hintaa korottamalla. Kalatalousvelvoitteilla voimayhtiöiden taloudelle ei saisi aiheutua ainakaan lyhyellä aikataululla sellaisia rasitteita, jotka nostavat merkittävästä ja nopeasti sähkön hintaa.

Kalatalousvelvoitteilla yhtiöiden taloudellista tulosta ja kilpailukykyä kansallisella ja/tai kansainvälisillä sähkömarkkinoilla ei tulisi myöskään heikentää, kuten lehdistössä on arvioitu tapahtuvan jopa useilla sadoilla

miljoonilla euroilla, jos tässä hakemuksessa esitetyt vaatimukset hyväksytään sellaisenaan.

Lupaa myönnettäessä tulisi harkita, onko hakemuksessa vaadittujen kaikkien kalatalousvelvoitteiden toteuttaminen teknis-taloudellisesti järkevää ja ekologisesti sekä luonnon kalakantojen kestävyyden kannalta arvioituna ylipäätänsä perusteltua.

Lupaa myönnettäessä tulisi myös harkita, voisiko toimenpiteiden sisältöä ja niiden painotusta muuttaa esim. siten, että osa kalojen istutusvelvoitteista mahdollisesti korvataan kalateiden rakentamisella. Kalateiden rakentaminen on kertainvestointi, kun istutusvelvoitteet ovat jokavuotisia taloudellisia kustannuksia.

Myös lupapäätösten aikatauluttaminen pitemmälle ajanjaksolle saattaisi olla keino, joka helpottaa vesivoimayhtiöiden talouden pitoa ja hillitä paineita korottaa sähkön hintaa, jos vaadituista kalatalousvelvoitteista sellaista on odotettavissa.

Kalateiden rakentaminen tulisi joka tapauksessa pyrkiä toteuttamaan aina kuitenkin mieluummin luonnonmukaisina ohitusuomaratkaisuina.

5. **Kemin kaupunki**

Kemin kaupunginhallitus yhtyy Kemin kunnan ympäristölupaviranomaisen lausuntoon ja saattaa sen aluehallintoviraston tietoon vastauksena lausuntopyyntöön Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta.

6. **Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen**

Lapin ELY-keskuksen hakemus Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi on historiallinen. Kemijoen ensimmäisen voimalaitoksen rakentamisesta lähtien on jokivarressa koettu kala-asioissa tapahtuneen suuri epäoikeudenmukaisuus. Nyt nuo tehdyt virheet on mahdollista ainakin osittain oikaista.

Suurin virhe oli se, että Kemijoen alkuperäinen lohikanta menetettiin, kun ensimmäiselle voimalaitokselle määrätty kalatievelvoite vesitettiin. Tarkoitus oli hyvä, kun kalatien virtaamaksi määrättiin 5 m^3/s ja houkutusvirraksi saman verran. Suurinta virhettä ei voi kuitenkaan enää korjata.

Vuosikymmenien aikana ovat jokivarren ihmiset yrittäneet monin tavoin toimia vaelluskalojen palauttamisen puolesta, vaikka alkuperäistä lohta ei voidakaan palauttaa. Näissä pyrkimyksissä ovat olleet mukana myös jokivarren kunnat. Perustivatpa kunnat tämän vuosituhannen alussa Lohijokitiimi -nimisen yhdistyksen, jonka päätavoite on vaelluskalojen palauttaminen Kemi-Ounasjokeen.

Aiheeseen on liittynyt monenlaisia eturistiriitoja riippuen siitä, onko kyseessä vesialueen omistaja, voimayhtiö tai tavallinen virkistyskäyttäjä.

Liian vähälle huomiolle on jäänyt se, miten me yhdessä – ilman ennakkoasenteita voisimme toimia sen eteen, että Kemijoella voitaisiin vielä nähdä luonnonvalintaan perustuva ja sitä tukeva vaelluskalakanta.

Vuosia sitten julkaistu kalatiestrategia oli valtiovallan (Valtioneuvoston periaatepäätös 8.3.2012) selkeä tahdonilmaus vaelluskalojen palauttamisen puolesta. Tätä oli jokivarressa odotettu kauan. Valtioneuvoston hyväksymä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmakin tunnustaa Kemijoen vesistön merkittäväksi vaelluskalavesistöksi. Jokivarressa odotetaan, että Suomen valtio Kemijoki Oy:n suurimpana osakkaana käyttäisi omistajaohjausta niin, että voimayhtiö toimisi noiden valtioneuvoston päätösten mukaisesti. Nyt lausunnolla oleva kalatalousviranomaisen hakemus nojaa myös tuohon kalatiestrategiaan.

Lapin ELY-keskuksen esittämä hakemus on hyvin perusteltu luonnontaloudellisesti ja juridisesti. Olisi suotavaa, että kaikki osapuolet ymmärtäisivät näiden kahden asian tärkeysjärjestyksen. Kestävämpää on pohjata päätös luonnontaloudellisesti kestävälle perustalle kuin se, että ensisijaisesti mietitään vain lainsäädännöllistä pohjaa. Luonnon asettamat perusteet muuttuvat erittäin hitaasti, mutta laki voi muuttua yhdessä yössä.

Hakemuksen tueksi on esitetty OTT [redacted] muistioita, joissa viitataan korkeimpien oikeusasteiden aikaisempiin päätöksiin. Näin myös hakemuksen juridinen tausta on kunnossa.

Eräältä osin hakemukseen on syytä esittää poikkeava näkemys. Hakemuksen kohdassa 4.2 (s. 42) on esitetty velvoite, joka koskee Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Permantokosken voimalaitoksille vaadittuja kalateitä. Hakemuksessa on esitys, että kyseisiin voimalaitoksiin tulisi toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tästä hakemuksesta annettavan päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Voimme kohtuudella olettaa, että nyt käsiteltävä hakemus on lainvoimainen aikaisintaan viiden vuoden päästä. Kun tuohon lisäämme hakemuksessa mainittu 12 vuotta, on se jo nuoren miehen ikä.

Kemijoella on jouduttu odottamaan vaelluskalan palauttamista 1940-luvun loppupuolelta lähtien. Olisiko kohtuullista, että kerrankin löytäisimme yhteisymmärryksen siitä, että vaelluskalojen palauttaminen ripeässäkin tahdissa on mahdollista?

Maailmalla on runsaasti tietoa toimivista kalatieratkaisuista. Näihin liittyviin tutkimuksiin on myös hakemuksessa viitattu. Olisi epäoikeudenmukaista, jos Raudanjoen varren ja Ylä-Kemijoen asukkaat jätettäisiin odottamaan kohtuuttoman pitkän ajan vain sen vuoksi, että voimayhtiöt eivät halunneet kalatiestrategiaan kirjattavan Ylä-Kemijoen osalta nopeaa aikataulua. Ylä-Kemijoki ja Raudanjoki eivät poikkea luonnonolosuhteiltaan niin, etteikö alisella Kemijoella sovellettavaa kalatietekniikkaa voitaisi hyödyntää myös siellä.

Vaelluskalojen palauttaminen on tahdon kysymys. Jos tahtoa löytyy, on vaelluskalat palautettavissa hyvinkin nopealla aikataululla. Voimalaitospatojen haltija tulee velvoittaa rakentamaan kalatiet kaikkiin rakentamiinsa nousuesteisiin samassa aikataulussa.

7. **Keminmaan kunta**

Keminmaan kunnan lausunnossa on toistettu Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena toimivan Meri-Lapin ympäristölautakunnan lausunto seuraavin lisäyksin:

Keminmaan kunta oli yhtenä rahoittajana Kemijoen ensimmäisessä kalatiessä. Isohaaran uuden kalatien rahoittamiseen tulivat mukaan myös jokivarren muut kunnat. Kuntien rahallinen panostus erilaisten kalateiden kehittämishankkeiden ja investointien osalta on ollut merkittävä. Kaikki tämä on tehty ilman velvoitetta uskoen siihen, että vaelluskalat ovat palautettavissa Kemijokeen. Viime vuosina erityisesti PVO-Vesivoima on ollut tukemassa rahallisestikin näitä kehityshankkeita yhdessä Lohijokitiimi Ry:n kanssa.

Keminmaan kunta muistuttaa samalla, että Isohaaran molempien kalateiden rakentamisen yhteydessä on sovittu PVO-Vesivoima Oy:n (Pohjolan Voima Oy) ja kunnan välillä seuraavasti:

”Mikäli PVO-Vesivoima Oy:lle (Pohjolan Voima Oy:lle) asetettaisiin osapuolista riippumattomista syistä myöhemmin velvoite kalatien rakentamiseen, osapuolet neuvottelevat kalatien rakentamisesta ja suunnittelusta Keminmaan kunnalle aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta.” (sopimukset 26.5.1992 ja 19.1.2005).

Keminmaan kunta vaatii, että lupaviranomainen huomioi edellä olevat sopimukset päätöksessään.

8. **Tervolan kunta**

Tervolan kunta puoltaa pääosin Lapin ELY-keskuksen hakemusta ja sen hyväksymistä hakemuksessa esitetyssä muodossa muutamin tarkennuksin ja lisäyksin.

Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä alueen elinvoiman kehittämisen näkökulmasta tärkeää. Vaikutus näkyy alueen veto- ja pitovoiman, viihtyisyyden lisääntymisenä sekä matkailun kasvuna, erityisesti kalastusmatkailun kasvuna. Tervolan kunta pitää tärkeänä, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti. Tarkastelussa pitää huomioida myös laaja-alaisesti taloudelliset vaikutukset. Vaelluskalakantojen palauttaminen on pitkäjänteistä ja vaikeaa toimintaa, esimerkkinä Isohaaraan vuonna 2012 rakennettua kalatietä on jouduttu useaan otteeseen säätämään, laadittujen raporttien mukaan kalatie on vasta viime aikoina toiminut suunnitellulla tavalla. Hakemuksen tavoitteena olevan itsensä ylläpitävän, täysin luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen Kemi-Ounasjoen vesistöön on siten erittäin haasteellista saavuttaa. Tämä tulisi huomioida velvoitteita asetettaessa.

Tervolan kunta puoltaa hakemuksessa esitettyjä Kemijoen voimalaitosten omistajille asetettavia kalatalousvelvoitteita, jotta ne vastaisivat nykyistä lainsäädäntöä sekä voimalaitosten rakentamisen seurauksena syntynyttä kalaston hoidon tarvetta ja virtavesien ekologisen tilan parantamistarvetta. Nämä velvoitteet ja niiden laaja-alaiset vaikutukset pitää kuitenkin tutkia tarkasti ennen päätöksentekoa.

Hakemuksessa esitetty lupaehtojen tarkastaminen 10 vuoden kuluttua on perusteltua, tarkistuksessa voidaan huomioida mm. uudet tekniset ratkaisut vesiluonnon ennallistamisessa. Tarkistamisen yhteydessä arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja tehtyjen selvitysten tulokset, sekä annetaan tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Kalatalousvelvoitteen päivittäminen on perusteltua toimintaympäristön muutosten sekä uusien tutkimustietojen pohjalta. Kalaportaiden tai muiden esitettyjen ratkaisujen pitää kuitenkin olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä, ja nojautua hyväksyttyihin ja laajoihin tutkimustuloksiin sekä taloudellisiin laskelmiin. Annettavat uudet velvoitteet on sovitettava nykyisen toiminnan kanssa yhteen siten, etteivät ne heikennä vesivoiman toimintaedellytyksiä Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen.

9. **Rovaniemen kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen**

Keskeiset syyt Lapin ELY-keskuksen vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiselle hakemukselle kalatalousvelvoitteen uudelleen arvioimisesta ovat muuttuneet olosuhteet ja lisääntynyt tieto. Kemijoen vesistössä on tapahtunut muutoksia, joiden myötä olosuhteet vaelluskaloille ovat parantuneet mm. uiton päättyminen sekä sivuvesien ja Ounasjoen pääuoman kalatalouskunnostukset. Sekä saadut kokemukset kalatierakentamisesta niin koti- kuin ulkomailta.

Tämänhetkinen kalatalousvelvoite on pääosin kalanistutusvelvoite. Kemijoen velvoitepäätös on vuodelta 1980, KHO 2860/80. Tässä voimayhtiöt määrätään istuttamaan Kemijoen suun merialueella/jokisuulle 615 000 lohismolttia, 90 000 2-v. taimenistukasta, 3 100 000 1-kesäistä siianpoikasta ja 100 000 nahkiaisen ylisiirtovelvoite. Lisäksi sisävesiin patoaltaille on velvoiteistutuksia.

Tarkasteltaessa lohenistutusvelvoitetta tulee muistaa, että 1980-luvulla esim. Tornionjoen lohi oli sukupuuton partaalla merellisen ylikalastuksen johdosta, joki tuotti arviolta vain joitain kymmeniä tuhansia lohismoltteja vuosittain. Kemijoen velvoitteen smolttituotantoarvio arvioitiin poikastuotantoalojen sekä tuottavuuden osalta raskaasti alle todellisen tuotantokyvyn.

Vertailuna 2010-luvulla Tornionjoki on tuottanut keskimäärin 1,5 milj. lohismolttia vuosittain ja historiasta tiedetään, että vapaa Kemijoki on ollut huomattavasti merkittävämpi lohijoki. Nämä tosiasiat kiistatta osoittavat nykyisen kalatalousvelvoitteen 615 000 smolttia olevan selvästi alimitoitettu. ELY-keskuksen hakemuksessa on arvioitu, että tämänhetkisen tietämyksen perusteella istutusvelvoitteen tulisi olla 4,3–5 milj. smolttia.

Kalatalousvelvoitteen tulisi vastata täysimääräisesti aiheutettua kalatalousvahinkoa. Nykytilanne jo lohen osalta arvioutuna on selkeästi alimitoitettu. Uudelleen arvioitu kalatalousvelvoite voi olla kalatiet, kalataloudellisia kunnostustoimenpiteitä, istutuksia tai näiden yhdistelmiä. Lapin ELY-keskuksen hakemukselle kalatalousvelvoitteen uudelleen arviointiin on vahvat perusteet.

10. **Rovaniemen kaupunki**

Rovaniemen kaupungin ympäristölautakunta antaa oman erillisen lausuntonsa lainsäädännön ja ympäristövaikutusten näkökulmasta. Elinvoimalautakunnan lausunnossa otetaan kantaa mahdollisten muutosten vaikutuksista alueen elinvoiman kehittymiseen.

Elinkeinopoliittisesti vaelluskalojen paluulla Kemi- ja Ounasjokeen on pitkällä aikavälillä myönteistä vaikutusta elinkeinojen kehittymiseen. Vaelluskalojen paluu vahvistaa ammattimaista kalastusta, mikä puolestaan voi edistää kalanjalostukseen liittyvää yritystoimintaa alueella.

Todennäköisemmin vaelluskalojen paluu olisi merkittävintä Rovaniemen matkailun kehitykselle. Matkailun kehityssuuntaus on kohti kestävää ja vastuullisempaa matkailua. Tulevaisuuden matkailijat ovat entistä ympäristötietoisempia ja he hakevat aitoja luontoelämyksiä myös kaupunkiympäristössä. Mikäli Kemijoki olisi vapaa tai kalatiet toimisivat, kalastusmatkailu voisi olla merkittävää. Vertailukohtana voidaan pitää Tornionjokea, jonka alueella myydään vuosittain 12 000–14 000 kalastuslupaa. Ruralia-instituutin arvion mukaan matkailukalastuksen hyöty Tornionjoen aluetaloudelle on noin 10 miljoonaa euroa vuosittain.

Kalastuksen ja erityisesti vaelluskalojen kalastuksen merkitys matkailijalle voi vaihdella. Kalastusmatkailijalle se on pääsyy matkustuspäätöstä tehtäessä, osalle matkailijoista se voi olla yksi päätökseen vaikuttavista tekijöistä ja osa matkailijoista voi saavuttuaan kohteeseen valita sen yhdeksi ohjelmapalvelutuotteeksi. Kestävän kehityksen periaatteen kalastusmatkailutuote voi olla tulevaisuudessa yksi Rovaniemen kesämatkailun suosituimmista matkailutuotteista. Vaelluskalojen paluu Kemi- ja Ounasjokeen vahvistaa Rovaniemen elinvoimaa ja sillä on suuri merkitys myös paikallisille asukkaille.

11. **Kemijärven kaupungin, Savukosken kunnan, Pelkosenniemen kunnan ja Sallan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen**

Ympäristöterveyslautakunta on katsonut, että Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen hakemus kalatalousvelvoitteiden määräämisestä on perusteltu. Ympäristöterveyslautakunta on katsonut, että Seitakorvan voimalaitoksen kalatievelvoite tulee toteuttaa siten että se mahdollistaa osin tai kokonaisuudessaan vaelluskalojen lisääntymisen Juukosken kuivaksi jätetyllä koskialueella. Juukosken osalta tulee edellyttää vanhan uoman vesittämisen selvittämistä kalatievelvoitteita koskevan esityksen 2 kohdan mukaisella tavalla.

Alueen ympäristö ennen vesivoimarakentamista ja tavoitteet tilan palauttamiseksi

Merilohi ja -taimen ovat kuuluneet ennen vesivoimarakentamista Kemijärven, Sallan, Pelkosenniemen ja Savukosken alkuperäiseen lajistoon. Kalat ovat myös lisääntyneet alueella. Lohi ja taimen ovat virtakutuisia kaloja, joten Juukoski on ollut muiden virtapaikkojen ohella niiden todennäköistä lisääntymisaluetta.

Kansallisen kalatiestrategian (Valtioneuvoston periaatepäätös 8.3.2012) tavoitteena on uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojen vahvistaminen. Strategiassa vaelluskalakantojen vahvistamisen keinoksi on

otettu vaellusyhteyden palauttaminen ja muut luontaista lisääntymiskiertoa tukevat toimenpiteet. Lapin ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti toteutettuna vaellusyhteys palautuisi Kemijärven kaupungin ja Sallan, Pelkosenniemen ja Savukosken kuntien alueille. Juukosken palauttaminen lisääntymisalueeksi tukisi vaelluskalojen luontaista lisääntymistä.

EU:n vesipuitedirektiivin perusteella joen ekologinen tila on sidoksissa myös kalaston koostumukseen, runsaussuhteisiin ja ikärakenteeseen sekä virtauksen määrään ja dynamiikkaan. Kemijoen kalasto ei vastaa luonnollista kalastoa Kemijärven, Sallan, Pelkosenniemen ja Savukosken alueilla merilohen- ja taimenen puuttumisen vuoksi. Juukosken jättäminen kokonaan kuivaksi ei vastaa alkuperäistä joen virtausta.

Siika on noussut myös Kitisen, Luiron ja Yli-Kemin alueelle. Hakemuksen mukainen velvoitteiden muutos tulee ulottaa myös Jumiskojoelle ja Luirolle ja toisessa vaiheessa myös Kitiselle.

Lupamääräysten pysyvyydestä

Vesilain 19:4 §:n ensimmäisen momentin mukaan tässä laissa tarkoitettuun hankkeeseen tai toimenpiteeseen, jonka täytäntöönpano on laillisesti aloitettu ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleita säännöksiä ja määräyksiä, jollei tässä luvussa muuta säädetä. Mikäli alkuperäiset lupapäätökset on tehty virheelliseen luonnontieteelliseen tietoon perustuen, niin uuden tiedon perusteella tulee lupamääräyksiä tarkastella uudestaan.

Hakemuksen mukaisesti toteutettuna lupamääräysten muutokset eivät käytettävissä olevien tietojen perusteella muuta vesivoimasta saatavaa hyötyä niin merkittävästi että kyseessä olisi lupien haltijoiden luottamuksensuojan rikkominen. Tekniikan kehittyminen ja Lokan ja Porttipahdan tekojärvien rakentaminen ovat todennäköisesti lisänneet jokien virtaamasta saatavaa hyötyä voimalaitosten rakentamishetkeen nähden. Siten menetettävä vesivoima ei välttämättä muuttaisi tilannetta suhteessa lupien myöntämisajankohdan tilanteeseen. Tarkempi arviointi vaatisi tietoja vesivoimatuotannon muutoksista ja taloudellisesta tuloksesta, eikä niitä ole käytettävissä tämän lausunnon valmistelun yhteydessä.

Vesilakia tai sen yksittäisiä pykäliä ei voi tarkastella erillään muusta oikeudellisesta ympäristöstä. Vesipuitedirektiivin tavoitteena voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien kohdalla on niiden hyvä ekologinen potentiaali. Tällä hetkellä vaelluskalat eivät pääse liikkumaan ja lisääntymään alueelle, joten hyvää ekologista potentiaalia ei katsota saavutetun. Siten lupamääräysten tarkistamiselle on EU-oikeudesta tulevat perusteet.

12. **Kemijärven kaupunki**

Kemijärven kaupunki puoltaa Lapin ELY-keskuksen hakemusta ja sen hyväksymistä hakemuksessa esitetyssä muodossa muutamin lisäyksin.

Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä seutukunnan elinvoiman kehittämisen näkökulmasta tärkeää. Vaikutus näkyy seutukunnan veto- ja pitovoiman, viihtyi-

syyden lisääntymisenä sekä matkailun kasvuna, erityisesti kalastusmatkailun kasvuna. Kemijärven kaupunki pitää tärkeänä, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti. Tarkastelussa pitää huomioida myös laaja-alaisesti taloudelliset vaikutukset.

Kemijärven kaupunki puoltaa hakemuksessa esitettyjä Kemijoen voimalaitosten omistajille asetettavia kalatalousvelvoitteita, jotta ne vastaisivat nykyistä lainsäädäntöä sekä voimalaitosten rakentamisen seurauksena syntynyttä kalaston hoidon tarvetta ja virtavesien ekologisen tilan parantamistarvetta. Nämä velvoitteet ja niiden laaja-alaiset vaikutukset pitää tutkia ennen päätöksentekoa.

Lisäksi Kemijärven kaupunki yhtyy Savukosken kunnan kannanottoon siitä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden on astuttava voimaan koskien kaikkia kahdeksaa voimalaitosta. Kunnostustoimenpiteet tulee kohdistaa myös Kemijoen pääuoman Rovaniemen yläpuolisiin voimalaitoksiin, Vanttauskoskelle, Pirttikoskelle ja Seitakorvalle. Kalatalousvelvoitteen päivittämistä ei voida pitää jokiyhtiöille kohtuuttomana.

Tärkeää olisi selvittää, voisiko Kemijärvellä Ketolassa jo käytössä oleva kalanviljelylaitos toimia kalojen alkukasvattamona ennen kalojen siirtämistä Kemijoen latvavesiin luonnonravintolammikoihin. Nämä lammikot metsähallituksen on palautettava toimiviksi. Pykäläisen, Tulppion ja Kairijoen luonnonravintolammikoissa on kasvatettu, ja on syytä jatkossakin kasvattaa, myös paikallista kantaa olevia jalokaloja, kuten taimenta, siikaa ja harjusta. Lisäksi alueella tulisi kasvattaa lohenpoikasia, jotta alueelle leimaantuneen vaelluslohikannan elvyttäminen mahdollistuisi.

Kalaportaiden tai muiden esitettyjen ratkaisujen pitää olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä, ja nojautua hyväksyttyihin ja laajoihin tutkimustuloksiin sekä taloudellisiin laskelmiin.

13. **Pelkosenniemen kunta**

Pelkosenniemen kunta pitää erittäin tärkeänä, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti. Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä on ekologisen tilan paranemisen lisäksi merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus. Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävän kalastuksen järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle. Lupaehtojen toimeenpano edesauttaa matkailun sekä yritystoiminnan kehittämistä Kemijoen vesistöalueella ja sillä arvioidaan olevan myös työllisyyttä parantava vaikutus. Lisäksi se parantaa alueen ympäristön arvoa lisäten asumisviihtyvyyttä ja joen virkistyskäyttöä.

Pelkosenniemen kunta puoltaa hakemuksessa esitettyjä Kemijoen voimalaitosten omistajille asetettavia kalatalousvelvoitteita, jotta ne vastaisivat nykyistä lainsäädäntöä sekä voimalaitosten rakentamisen seurauksena syntynyttä kalaston hoidon tarvetta ja virtavesien ekologisen tilan parantamistarvetta.

Lisäksi Pelkosenniemi yhtyy Savukosken kunnan kannanottoon siitä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden on astuttava voimaan koskien

kaikkia kahdeksaa voimalaitosta. Kunnostustoimenpiteet tulee kohdistaa myös Kemijoen pääuoman Rovaniemen yläpuolisiin voimalaitoksiin, Vanttauskoskelle, Pirttikoskelle ja Seitakorvalle.

Lisäksi Pelkosenniemen kunta huomauttaa, että myös Luiron ja Kitisen patojen osalta tulee tarkastella kalatalousvelvoitteita. Kitisen poikastuotanto on mahdollista palauttaa säännöstelyrajojen muutoksilla ja ohitusuomilla lähes hyvään tilaan, toisin kuin esim. ELY-keskus on vesien luokittelussa todennut. Luiron osalta joki on huonossa tilassa veden vähyydestä johtuen ja sen saamiseksi hyvään tilaan tulee vettä ja virtaamaa lisätä joessa. 50 %:n ekologinen virtaama olisi nopea ja helppo tapa lisätä poikastuotantoalueita Kemijärven yläpuolisella jokiosuudella Luiron ja sen sivujokien poikastuotannon avulla. Luirojoen saaminen hyvään tilaan on direktiivin velvoite, eikä lisäveden vaatimus ole kohtuutonta säännöstelijän näkökulmastakaan.

Kun voimalaitoksia uusitaan ja korjataan, tulee voimalaitoslupiin puuttua ja käsitellä ne uudestaan, kuten komissio on edellyttänyt. Kiireellisintä Rovaniemen yläpuolisten patojen lisäksi on puuttua Lokan, Kokkosnivan ja Jumiskon patojen lupiin ja avata vaelluskalayhteys myös niihin. Juotas ja loput Kitisen voimalaitokset voivat odottaa seuraavaan vaiheeseen, kunnes niitä aletaan ennallistamaan / korjaamaan.

Pelkosenniemen kunta yhtyy hakemuksessa esitettyihin näkökohtiin ja esittää lisäksi seuraavat perustelut:

Kalatalousvelvoitteen päivittämistä ei voida pitää jokiyhtiöille kohtuuttomana. Voimassa olevaa velvoitetta voidaan päinvastoin pitää täysin kohtuuttomana alueille aiheutettuun vahinkoon ja haittaan nähden.

Asiaa ratkaistessaan aluehallintovirasto kiinnittää luonnollisesti huomioita voimassa olevaan vesilakiin ja muuhun lainsäädäntöön sekä korkeimman hallinto-oikeuden KHO:n ratkaisuihin. KHO on viime vuosina tehnyt useita ratkaisuja, joilla vesivoimayhtiöitä on velvoitettu rakentamaan kalatiet. KHO:n ratkaisuiden perusteena on, että voimalaitokset estävät vaelluskalojen luontaisen pääsyn lisääntymisalueilleen. (KHO 2018:23 (Voikoski), KHO 2015:63 (Virojoki), KHO 2544/2015 (Arrakoski). Myös kansallinen kalatiestrategia sekä lohi- ja meritaimenstrategia ohjannee uskoaksemme myös AVI:n päätöksentekoa.

Huomattava on myös se, että kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on vain osa vesipuitedirektiivin edellyttämää lupien uudelleen käsittelyä. Valtaosa Kemijoen voimalaitosten ja patojen luvista on tehty ilman ympäristövaikutusten arviointia. Padot ovat kalojen vaellusten estämisen, lisääntymisen heikennysten lisäksi muuttaneet sedimenttien virtaamista, veden korkeuksia ja virtaamia ja vaikuttaneet haitallisesti pohjavesiin ja linnustoon. Aluehallintoviraston tulee ottaa huomioon, päätöstä tehdessään, joelle aiheutettujen ympäristöhaittojen vähentäminen nykylainsäädännön ja vesipuitedirektiivin mukaisesti.

Erityisesti Pelkosenniemen kunta haluaa nostaa esille EU:n vesipuitedirektiivin. Lupa Muutoshankkeen loppuraportin (15.5.2019) mukaan ”Komission mukaan Suomen on kiinnitettävä suunnittelussa erityistä huomiota ympäristövirtaamiin, kalateiden toteuttamiseen ja muihin haittojen

vähentämistoimiin. Toisen vesienhoitokauden kaikille maille kohdistetussa yleispalautteessa komissio tuo esille tarpeen määrittää ja toteuttaa nykyistä paremmin ekologiset virtaamat ja varmistaa jokien esteettömyys. Suomen maakohtaisessa palautteessa komissio totesi mm., että ”vesienhoitosuunnitelmaan tulisi sisällyttää toimenpide kaikkien olemassa olevien vesivoimalupien tarkistamiseksi erityisesti ekologisten virtaamien, kalateiden ja muiden haittojen lieventämistoimenpiteiden kannalta.”

Lausunnossa on vedottu lisäksi Suomen hallitusohjelmaan, jossa todetaan, että jokaisen valtionyhtiön perusarvona on oltava yhteiskuntavastuu. Yrityksen tulee ottaa päätöksenteossaan taloudellisten tekijöiden lisäksi huomioon myös toiminnan sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset. Hallitusohjelmassa todetaan käsillä olevaan hakemukseen liittyen, että ”Jatketaan luontaisen kierron palauttamista rakennettuihin vesistöihin kansallisen kalatiestrategian pohjalta. Puretaan vaellusesteitä ja kunnostetaan kalojen lisääntymisalueita. Toteutetaan ohitusratkaisuja. Toteutetaan vaelluskalahankkeita laajalla yhteistyöllä. Kalatalousvelvoitteita päivitetään viranomaistyönä.”

Lopuksi; hallitusohjelmasta poiketen vaelluskalojen palauttaminen kuuluu direktiivin mukaisesti haitan aiheuttajalle. Pelkosenniemen kunta voi olla hallitusohjelman mukaisesti mukana laajalla yhteistyöllä ohitusratkaisujen ja poikastuotantoalueiden ideoinnissa omien resurssiemme mukaisesti. Pienillä kunnilla ei ole mahdollisuutta rahoittaa vaelluskaloille aiheutetun haitan poistamista.

14. **Savukosken kunta**

Savukosken kunta puoltaa Lapin ELY-keskuksen hakemusta ja sen hyväksymistä seuraavin lisäyksin:

Savukosken kunta korostaa, että lohen ja vaelluskalojen paluu niiden perinteisille synnyinsijoilleen on sekä itse kalojen että kunnan elinvoiman kehittämisen näkökulmasta erittäin tärkeää. Kysymys on kunnan elinvoiman lisääntymisestä, matkailun ja verotulojen kasvusta, kiinteistöjen arvojen noususta, yritystoiminnan lisääntymisestä erityisesti matkailusektorilla ja monista muista positiivisista heijastusvaikutuksista. Näin ollen Savukosken kunta pitää erittäin tärkeänä, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti. Suunniteltu hanke on ekologisesti, kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä ja siten erittäin kannatettava.

Lisäksi Savukosken kunta esittää, että MMM/Lapin ELY-keskus varaa vaelluskalojen palauttamisen edistämiseksi määrärahan kuntaan perustettavan kalankasvattamon perustamiseksi. Kalanviljelylaitoksen perustaminen varmistaa nousuhalukkaat vaelluskalat ja prosessin onnistumisen. Paikallisten kalakantojen vahvistamiseksi Metsähallituksen luonnonravintolammikot Kemijoen latvoilla on palautettava toimintaan. Pykäläisen, Tulppion, Kairijoen ja Sulo-ojanaavan luonnonravintolammikoissa on kasvatettu ja on tarve kasvattaa myös jatkossa paikallista kantaa olevia jalokaloja; taimenta, harjusta ja vaellussiikaa. Lisäksi alueella tulisi kasvattaa lohenpoikasia, jotta alueelle leimaantuneen vaelluslohikannan elvyttäminen mahdollistuisi.

Yli-Kemin vaelluskalojen vaikeaa tilannetta helpottaisi nopeasti Seitakorvan ja Pirttikosken luonnonmukaisten ohitusuomien käyttöönoton nopea toteutus.

Savukosken kunta korostaa, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden on astuttava voimaan koskien kaikkia kahdeksaa voimalaitosta. Kunnostustoimenpiteet tulee osoittaa siten myös Kemijoen pääuoman Rovaniemen yläpuolisiin voimalaitoksiin, Vanttauskoskelle, Pirttikoskelle ja Seitakorvalle.

Savukosken kunta katsoo, että alueen vahva sitoutuminen vaelluskalojen palauttamiseen heijastuu mm. siten, että Kemi- ja Ounasjokivarren kunnat ovat perustaneet yhdistyksen, Lohijokitiimi ry:n, jonka tehtävä on vaelluskalojen palauttaminen Kemi- ja Ounasjokeen.

15. **Sallan kunta**

Sallan kunta lausuu seuraavaa:

1. Asia tulee ratkaista vesilain ja muiden säädösten mukaisesti.

2. Hakemuksen kohteena olevien säännösteltyjen vesistöjen kalastuksella ja kalastusmatkailulla on tärkeä merkitys alueen kunnille.

3. Tärkeää on huolehtia siitä, että em. tarkoituksiin liittyen vesistöt ovat laadullisesti hyvässä kunnossa ja kalakannat mahdollistavat sekä ammattimaisen kalastuksen että virkistyskalastuksen ja kalastusmatkailun. Tämä tarkoittaa sekä olemassa olevien kalakantojen hoitamisen istutuksilla ja kalakantojen lisääntymismahdollisuuksien turvaamisen. Tässä tulee hyödyntää esim. Kemijärvellä olevan Ketolan poikastuotantolaitoksen ja Savukoskella olevat luonnonravintolammikot.

4. Mikäli hakemuksen mukaiset esitykset kalaportaiden rakentamisesta hyväksytään, tulee kalaportaat taikka muut rakenteet vaelluskalojen nousun mahdollistamiseksi toteuttaa mahdollisimman yhtäaikaisesti koko Kemijoen vesistöön myös Rovaniemen yläpuolisiin voimalaitoksiin.

5. Mikäli hakemusta ei tältä osin hyväksytä, tulee kalojen lisääntyminen vesistön parhailla kutupaikoilla turvata muilla ratkaisuilla.

6. Sallan kunta saa Kemijoen sähkötuotannosta vuosittain omistajana (Itä-Lapin Energia Oy:n ja Lapin Sähkövoima Oy:n kautta) myyntituloja noin 0,6 M euroa. Tämä tulo on kunnalle taloudellisesti erittäin merkittävä kuten muillekin Kemijoki Oy:tä ja sen sähköntuotantoa omistaville kunnille.

7. Mikäli kalaportaat rakennetaan ja ohijuoksutusta lisätään ja tästä johtaen sähköntuotanto määrät alenee, tulee tällainen sähkönmyyntituottojen menetys korvata Sallan kunnalle eivätkä mahdolliset investoinnit saa haitata omistajan asemaa tältä osin.

8. Asian selvittäminen, annettavat ratkaisut ja kalatalousvelvoitteiden toimenpiteitten vaikutus sekä nykyisten että hakemuksessa esitettyjen uusien tulee perustua tutkittuun tietoon ja selvitettyihin taloudellisiin vaikutuksiin.

16. **Sodankylän kunta**

Sodankylän kunta puoltaa Lapin ELY-keskuksen hakemusta ja sen hyväksymistä esitetyssä muodossa seuraavin lisäyksin:

Sodankylän kunta huomauttaa, että Kemijärven yläpuolella on huomattavia määriä luonnontilaisia virtavesiä, jotka soveltuvat vaelluskalojen poikastuotantoon ja tästä syystä myös Luiron ja Kitisen patojen osalta tulee tarkastella kalatalousvelvoitteita. Sodankylän kunta pyytää kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että Luiron osalta joki on huonossa tilassa veden vähyydestä johtuen ja sen tilan parantamiseksi tulee vettä ja virtaamaa lisätä. Luirojoen saaminen hyvään tilaan on direktiivin velvoite, eikä lisäveden vaatimus ole kohtuuton toteuttaa. Kitisen poikastuotanto on mahdollista palauttaa säännöstelyrajojen muutoksilla ja ohitusuomilla hyvään tilaan.

Vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu ovat luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön näkökulmasta tärkeää. Vaikutus näkyy alueen yleisenä elinvoimaisuuden lisääntymisenä, matkailun ja kalastusmatkailun kasvuna sekä merkittävänä viihtyvyyden lisääntymisenä vapaa-ajan virkistyskäytön mahdollisuuksien parantumisena.

Kun voimalaitoksia uusitaan ja tehdään korjauksia, niin siinä yhteydessä voimalaitoslupia on perusteltua tarkastella ja käsitellä ne uudestaan, kuten komissio on edellyttänyt. Huomioitavaa on myös se, että valtaosa Kemijoen voimalaitosten ja patojen luvista on tehty ilman ympäristövaikutusten arviointia, jossa arvioidaan vaikutuksia luontoon ja ympäristöön monipuolisesti ja laaja-alaisesti.

Sodankylän kunta pitää tärkeänä, että vaelluskalakantojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan tutkimustuloksiin perustuen. Kalatalousvelvoitteiden päivittämistä ei voida pitää vesivoimayhtiöille kohtuuttomana.

Lisäksi Sodankylän kunta yhtyy Savukosken kunnan kannanottoon siinä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden on astuttava voimaan koskien kaikkia kahdeksaa voimalaitosta. Kunnostustoimenpiteet tulee kohdistaa myös Kemijoen pääuoman Rovaniemen yläpuolisiin voimalaitoksiin, Vanttauskoskelle, Pirttikoskelle ja Seitakorvalle.

17. **Kittilän kunnan ympäristönsuojeluviranomainen**

Kittilän kunnan ympäristönsuojeluviranomainen puoltaa ELY-keskuksen hakemusta Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi ja pitää hyvin tärkeänä, että esityksen ytimenä olevat merilohen ja meritaimenen luonnollisesti lisääntyvän kannan palauttamisen mahdollistavat kalatiet rakennetaan ja otetaan käyttöön mahdollisimman pian korvaamaan voimayhtiöiden voimalaitosten rakentamisen aiheuttamat vahingot (meritaimenen ja lohen katoaminen) mm. Ounasjoen vesistölle, alueen asukkaille ja jakokunnille. Hakemus ottaa hyvin huomioon Ounasjoen sivujokien luontaiset paikalliset taimenkannat ja niiden säilymisen. Meritaimenen ja lohen palauttamisella on erittäin suuri merkitys Ounasjoen vesistön luonnolle sekä sen lisäksi koko Kemijoen vesistön ranta-alueiden asukkaille ja elinkeinojen tulevaisuuden

kehitykselle. Erityisesti matkailulle lohen ja meritaimenen luontaisesti lisääntyvien kalakantojen palauttaminen on erittäin tärkeää.

18. **Kittilän kunta**

Kittilän kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena toimiva rakennus- ja ympäristölautakunta on antanut hakemuksesta oman lausuntonsa. Kittilän kunta:

1) yhtyy rakennus- ja ympäristölautakunnan (Kittilän Ympäristönsuojeluviranomainen) lausuntoon ja puoltaa Lapin ELY-keskuksen hakemusta Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi. Muutosesitys toteuttaa Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosiksi 2016–2021 määritettyjen vesienhoidon ympäristötavoitteiden toteuttamista kalakantojen osalta sekä Kansallista kalatiestrategiaa.

2) korostaa lupaviranomaiselle vaelluskalojen palauttamisen tärkeyttä Ounasjoen vesistöalueelle sekä alueen asukkaille ja elinkeinoille. Ounasjoki on suojeltu vesivoimarakentamiselta (Laki Ounasjoen erityissuojelusta 703/1983). Tämän lain perusteluissa korostetaan Ounasjoen luonnonsuojelullista arvoa, sillä rakentamattomana, puhdasvetisenä ja lähes luonnontilaisena suurjokena Ounasjoki on maamme oloissa varsin merkittävässä asemassa. Lisäksi Ounasjokea on lakia laadittaessa pidetty kalataloudellisesti merkittävänä jokialueena, jonka erityisesti luonnontalouden ja paikallisen väestön edut tulevat vastedeskin turvatuiksi erityissuojelulain myötä. Ounasjoki on myös osa Natura 2000 -verkostoa (FI 1301318). Kuitenkin Ounasjoen erityislain hengen vastaisesti Ounasjoki, sen luonto ja Ounasjoen vesistön vaikutusalueen asukkaat ovat kärsineet mittavat menetykset vaelluskalakantojen tuhouduttua ja merestä vaeltavien arvokalojen puuttuminen on vaikuttanut haitallisesti myös alueen elinkeinojen, erityisesti kesäaikaan painottuvan matkailun, kehittymiseen. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen työraportin 6/2014 (Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet) mukaan lohen kompensaatiotarve (poikasistutukset) on 5–7-kertainen ja meritaimenen kompensaatiotarve on 2–4-kertainen nykyvelvoitteeseen nähden. Kittilän kunta ei myöskään saa verotuloja tms. kompensaatiota Kemijoen alaosan voimalaitoksista, toisin kuin paikkakunnat, joiden alueilla voimalaitokset tai padot sijaitsevat. Lapin ELY-keskuksen muutoshakemus tukee Kittilän kuntastrategiaa 2018–2025, Kittilän kunnan elinkeinopoliittista ohjelmaa sekä matkailun Levi4 -kehittämissuunnitelmaa.

3) lausuu, että lohen ja meritaimen vaellusten mahdollistavat ja siten näiden kalalajien luontaiset populaatiot Ounasjokeen palauttavat ohitusuomat ja kalatiet Ala-Kemijoen voimalaitoksiin tulee rakentaa viipymättä ja kalatalousvelvoitteet tulee muiltakin osin hyväksyä muutosesityksen mukaisesti.

19. **Enontekiön kunta**

Enontekiön kunta puoltaa Lapin ELY-keskuksen hakemusta ja sen hyväksymistä.

Enontekiöläinen elämä pohjautuu luontoarvoihin. Vesiluonto on tärkeä osa Enontekiötä. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä alueen elinvoiman kehittämisen näkökulmasta tärkeää. Vaikutus näkyy myös Tunturi-Lapin ja Enontekiön alueen veto- ja pitovoiman, viihtyisyyden lisääntymisenä sekä matkailun kasvuna, erityisesti kalastusmatkailun kasvuna.

Voimalaitosten yhteyteen on rakennettava kaloille toimivat ohitusuomat riittävine ekologisine virtaamineen, jotta vaelluskalojen lisääntyminen sekä ylös- ja alasvaellus voidaan turvata aina. Ohitusuomat on toteutettava luonnonmukaisina.

Vaelluskalojen leimautumista ja nousuhalukkuutta jokiin on tuettava riittävin ylisiirroin sekä poikas- ja mäti-istutuksin.

Kalatalousvelvoitteiden uudistus on merkittävä käänne Kemijoen ekologisen tilan elvyttämisessä. Korjaaville toimille tulee asettaa aikaraja.

Lapin ELY-keskuksen hakemukselle kalatalousvelvoitteen uudelleen arviointiin on vahvat perusteet.

Muistutukset ja mielipiteet

Muistutukset ja mielipiteet sekä pääosa niiden liitteistä ovat tämän päätöksen liitteinä 2 ja 3.

Hakijan selitys

Hakija on 5.3.2021 toimittanut 30 liitettä sisältävän selityksen. Hakija on selityksessään todennut liitteitä lukuun ottamatta seuraavaa:

1. Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset

1.1 Kemijoki Oy:n vaatimukset

Muistutuksen kohdat 2., 3.1., 3.2., 3.3., 3.4., 3.5., 4.2. ja 5

- Muistuttaja on vaatinut 1) ensisijaisesti hakemuksen tutkimatta jättämistä tai hakemuksen palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi, sekä 2) toissijaisesti hakemuksen hylkäämistä.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemusta rasittaa joukko keskeisiä puutteita, joiden takia se tulee jättää tutkimatta tai ainakin palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi. Muistutuksen antaja on esittänyt muistutuksessaan hakemuksen tutkimattajättämis- ja palautusperusteet.

- Muistutuksen antaja on todennut, että vesilakiin sisältyy eri vahinkolajeihin liittyvä jaottelu, jonka soveltamisen tulee muistutuksessa perustellulla tavalla johtaa siihen, ettei merkittävä osa hakemuksen vaatimuksista voi olla vireillä olevan prosessin kohteena, vaan ne tulee hylätä. Muistutuksen antaja on esittänyt muistutuksessaan perustelut vahinkolajeihin liittyville hakemuksen hylkäämisperusteille.

- Muistutuksen antaja on esittänyt muistutuksessaan perusteet sille, miksi olosuhteet eivät ole Kemijoella olennaisesti muuttuneet vesilain

3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Muistuttajan mukaan laissa säädetty ja hakemuksen perustana oleva edellytys muistuttajan voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamiselle puuttuu ja hakemus on hylättävä.

- Muistuttajan mukaan vesilain keskeiset lupaprosesseja ohjaavat elementit ja rajoitukset asettavat oikeudelliset raamit, joiden soveltamisen tulee johtaa hakemuksen hylkäämiseen. Muistutuksen antaja on esittänyt muistutuksessaan hakemuksen hylkäämisperusteet, jotka muistuttajan mukaan perustuvat vesilakiin ja yleisiin oikeudellisiin reunaehtoihin.

- Muistutuksen antaja on lisäksi esittänyt muistutuksessaan määrälliset hakemuksen hylkäämisperusteet ja katsonut, että hakemus tulee hylätä, koska se on määrällisesti ylimitoitettu.

Hakija pitää muistuttajan esittämiä vaatimuksia perusteettomina. Hakija antaa tämän selityksen luvussa 2 yksityiskohtaiset vastaukset muistuttajan esittämiin perusteluihin.

1.2 PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset

Muistutuksen kohta 2

- Muistuttaja on vaatinut 1) ensisijaisesti hakemuksen tutkimatta jättämistä tai hylkäämistä tai 2) toissijaisesti hakemuksen palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Muistutuksen antaja on esittänyt muistutusperusteina muun ohella seuraavaa.

- Muistutuksen kohdassa 3: Lainvoimaisesti määrättyjen kalatalousvelvoitteiden muuttaminen jälkikäteisesti on mahdollista ainoastaan laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Vesilain 3 luvun 22 §:n soveltamisedellytykset eivät täyty. Hakemuksessa ei ole osoitettu, että olosuhteet olisivat lain tarkoittamalla tavalla olennaisesti muuttuneet. Vesilaissa ei ole soveltuvaa säännöstä, jonka nojalla velvoitemuutoshakemus voitaisiin tutkia.

- Muistutuksen kohdassa 4: Hakemus perustuu virheellisiin tietoihin ja siinä asetettujen tavoitteiden saavuttaminen on mahdotonta.

- Muistutuksen kohdassa 5: Hakemuksen mukainen korvaukseton velvoitekokonaisuus on poikkeuksellisen suurten toteuttamiskustannustensa takia ristiriidassa vesilain kalatalousvelvoitteen asettamista koskevan sääntelyn, omaisuudensuojan sekä hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa.

- Muistutuksen kohdassa 6: Hakemusta rasittavat vakavat prosessuaaliset virheet.

Hakija pitää muistuttajan esittämiä vaatimuksia perusteettomina. Hakija antaa tämän selityksen luvussa 2 yksityiskohtaiset vastaukset muistuttajan esittämiin perusteluihin.

2. Asiaselitykset Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksiin

2.1. Hakemuksen sisältövaatimukset ja päätökset, joihin se kohdistuu

Kemijoki Oy:n (KEJOn) muistutuksen kohta 3.1.1. ja liitteen 1 kohta 2.1. sekä liitteen 4 s. 7 ja 13.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemus on puutteellinen, sillä se ei täytä vesilain 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia.

- Muistutuksen antaja on lisäksi todennut, että muutosvaatimukset tulisi kohdistaa voimalaitoskohtaisiin rakennuslupapäätöksiin.

- Muistuttaja viittaa [redacted] lausuntoon, jossa on todettu, että vesilain 3 luvun 22 §:n järjestelmän mukaan lupamääräysten tarkistamisen on kohdistuttava kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen. Lausunnon mukaan hakemuksessa ei tällaista kohdennusta ole, vaan tarkoituksena on kaikkien laitosten velvoitemääräysten yhdenmukainen muuttaminen sellaisiksi, että niillä hakijan laatiman eräänlaisen vesistösuunnitelman mukaan perustettaisiin kaikille luvanhaltijoille osavastuu koko jokialueen saneerauksen toimeenpanosta niin velvoitetoimiltaan kuin kustannuksiltaan. Hakemuksen rakenteesta seuraa vaikeus arvioida sitä, miltä osin minkäkin luvan kalatalousvelvoitteita vaaditaan muutettavaksi.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.2.2., 6.1. ja liite 1

- Muistutuksen antaja on todennut, että vesilain 11 luvun 3 §:ää, jossa säädetään kaikkia lupahakemuksia koskevista sisältövaatimuksista, sovelletaan myös nyt kyseessä olevassa hakemusasiassa, koska kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on kyse luvan muuttamisesta.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei muutosvaatimuksia voida käsitellä tarkistamalla ainoastaan Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitetta. Muistuttajan mukaan hakemuksen muutosvaatimusten toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia voimalaitoskohtaisiin lupapäätöksiin.

Selitys:

Vesilain hakemuksen sisältöä koskevat määräykset riippuvat asian luonteesta, eli siitä, onko kysymys lupahakemuksesta vai muusta hakemuksesta. Kalatalousviranomaisen hakemus ei ole lupahakemus vaan vesilain tarkoittama muu hakemus. Kalatalousviranomainen ei hae lupaa vaan jo olemassa olevien lupapäätösten kalataloutta koskevien määräysten muuttamista. Näin ollen lupahakemuksen sisältöä koskevat säännökset eivät tule sovellettavaksi.

Koska vesilaissa ei ole säännöksiä muiden kuin lupahakemusten sisällöstä, sovellettavaksi tulee hallintolain 16 §. Lainkohdan mukaan viranomaiselle toimitettavasta asiakirjasta on käytävä ilmi, mitä asia koskee. Asiakirjassa on mainittava lähettäjän nimi sekä tarvittavat yhteystiedot asian hoitamiseksi. Nyt vireillä oleva hakemus täyttää lainsäädännön vaatimukset ja siinä on riittävässä laajuudessa esitetty asian luonteesta johtuvat tiedot. Mikäli hakemuksen sisältövaatimukset asetettaisiin ylitsepääsemättömän korkeiksi, estettäisiin käytännössä kalatalousvelvoitteiden muuttaminen prosessuaalisella perusteella ja tarkistamista koskeva vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoitus jäisi saavuttamatta. Hakemus ja

sen täydennys muodostavat riittävän pohjan aluehallintoviraston päätöksenteolle.

Voimalaitoskohtaisia lupia ja niiden muuttamista koskevat vaatimukset johtuvat kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Voimalaitoskohtaisten lupien muuttamista koskevaan vaatimukseen siltä osin kuin se koskee kaksivaiheista menettelyä, vastataan selityksen kohdassa 2.3. Tarkoituksena on ensin ratkaista, muutetaanko velvoitetta ja määrätäänkö mm. kalatievelvoite ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa. Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistaminen tai muuttaminen ei voi kohdistua kullekin voimalaitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, koska po. voimalaitoksille ei ole määrätty omia laitoskohtaisia velvoitteita (tehonnostoja lukuun ottamatta).

Voimassa olevat kalatalousvelvoitteet ja niihin liittyvä tarkkailuvelvoite määrättiin erillisenä päätöksenä, kaikkia po. voimalaitoksia yhteisesti koskevana velvoitteena, jolla kumottiin aiemmat voimalaitoskohtaiset kalatalousmaksut. Kalatalousviranomainen pitää selvänä, että vastaavasti kuin on voitu määrätä kaikkien voimalaitosten yhteisestä kalatalousvelvoitteesta, voidaan myös velvoitteen muutosta hakea siihen ratkaisuun ja niihin lupamääräyksiin, jotka koskevat kaikkien voimalaitosten yhteistä kalatalousvelvoitetta. Se, että kalatalousvelvoitetta koskevassa ratkaisussa ei aikoinaan annettu kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyä kalatalousvelvoitetta, ei voi kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan rajoittaa kalatalousvelvoitteen toimenpidevalikoimaa kalatalousvelvoitetta muutettaessa esimerkiksi siten, että voimalaitoskohtaiset toimenpiteet, kuten kalatiet, eivät olisi vastaisuudessakaan mahdollisia.

Pohjois-Suomen vesioikeus on päätöksessään 78/II/1979 perustellut yhteisen kalatalousvelvoitteen määräämistä seuraavasti: “Vesioikeus katsoo, että Kemijoen ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantojen yhtenäinen hoito edellyttää voimalaitoksille kalakannan hoitamiseksi määrättävien velvoitteiden asettamista velvoitteiden laadun osalta yhtäläisiksi..." Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan yhtenäistä hoitoa ja yhteensovitettuja velvoitteita tarvitaan edelleen.

2.2. Nykyiset kalatalousvelvoitteet

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.5. ja 1.6.

- Muistutuksessa on viitattu hakemuksen sivulle 2, jossa todetaan: ”Nykytila, jossa Kemijoen kalatalousvelvoitteet ovat alimitoitettuja, on lain vastainen. Kalatalousvelvoitteita koskevat lupaehdot voidaan saattaa lailliseen tilaan vain saattamalla lupaehdot toimivaltaisen lupaviranomaisen tarkistettavaksi tai muutettavaksi." Muistutuksen antaja on todennut, että vireillä olevassa asiassa ei ole kyse lainmukaisen tilan palauttamisesta vaan nimenomaan velvoitteen muuttamisesta. Muistuttajan mukaan Lapin ELY-keskuksen väite nykytilan lainvastaisuudesta ei pidä paikkaansa.

- Muistutuksen antaja on todennut, että nykyisiä kalatalousvelvoitteita on vesilain mukaisesti mahdollista laadullisesti tarkistaa istutusvelvoitteista esimerkiksi kohti luontaista lisääntymistä tukevia toimenpiteitä tai

korvaamalla istutusvelvoite kalatalousmaksulla, jota voidaan joustavasti hyödyntää esimerkiksi luonnonlisääntymistä edistäviin toimenpiteisiin. Muistutuksen antaja on halukas nykyisen velvoitteen raameissa dialogiin velvoitteiden tarkistamisesta ja vapaaehtoisten toimenpiteiden kehittämisestä.

Selitys:

Hakemuksessa ei tarkoiteta, että luvanhaltijat toimivat lainvastaisesti. Yhtiöt toimeenpanevat lainvoimaista velvoitettaan. Olosuhteiden muututtua olennaisesti on kuitenkin syntynyt tilanne, joka edellyttää asiantilan korjaamista. Kemijoen voimalaitosten nykyisiä kalatalousvelvoitteita on olosuhteiden muuttumisen ohella muutettava mm. laillisuusvalvontaviranomaisten päätöksistä ilmenevän tarpeen johdosta. Oikeuskanslerin päätöksen mukaan velvoitepäätöksillä tavoiteltujen oikeustilojen jääminen toteutumatta tarkoittaa käytännössä lainvastaisen olotilan syntymistä.

Vesilain kalataloutta ja kalatalousmääräyksiä koskevat säännökset lähtevät siitä, että olosuhteiden muuttuessa kalatalousmääräyksiä voidaan muuttaa. Lupaan sisältyviä kalatalousmääräyksiä voidaan muuttaa vain lupaviranomaisen päätöksellä. Kalatalouden yleisen edun valvonta on kalatalousviranomaisen tehtävä ja kalatalousvelvoitteen muuttamisen vireille saattaminen silloin, kun velvoite on jäänyt ajastaan jälkeen, kuuluu ensisijaisesti kalatalousviranomaisen tehtäväksi.

Kalatalousviranomainen toteaa vielä, että hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta ja viittaa tältä osin selityksen kohtaan 2.16.

2.3. Vesilain 11 luvun 18 §:n mukainen kaksivaiheinen menettely

Kemijoki Oy:n (KEJOn) muistutuksen kohta 3.1.2., 3.1.9. ja muistutuksen liitteen 1 kohta 2.

- Muistutuksen antajan mukaan vesilain 11 luvun 18 §:n mukainen kaksivaiheinen menettely ei sovellu hakemuksen mukaiseen asiaan, jossa on kyse tavanomaisen vesilain mukaisen hakemusasian sijaan jo lainvoiman saavuttaneiden lupapäätösten lupamääräysten tarkistamisesta. Muistutuksen antaja on todennut, että säännös on tarkoitettu sovellettavaksi vesilain mukaiseen hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisestä asiakysymyksestä eikä tällaista syytä tässä tapauksessa ole.

- Muistutuksen antaja on myös katsonut, että hakemus on vesilain vastainen, koska hakemuksessa vaaditaan yksityiskohtaisten mm. kalateiden ja voimalaitosten juoksutusta koskevien määräysten asettamista ilman vesilain mukaisia ja muistuttajan oikeusturvan kannalta riittäviä selvityksiä.

- Muistutuksen antaja on katsonut, että hakemus on vesilain näkökulmasta myös rakenteellisesti toteuttamiskelvoton. Kalateiden ja alasvaellusreittien toteutustapa voidaan ratkaista vasta voimalaitoskohtaisissa rakentamislupapäätöksissä. Muistuttaja on todennut, että kalateiden ja alasvaellusreittien toteutuksen vaatima vesitalouslupa ei ole luonteeltaan ainoastaan tekninen päätös. Oikeuskäytännössä on aikaisemmin

määrätty voimalaitosten omistajalle velvollisuus tehdä selvitys kalatien vaihtoehdoista, suunnitelma kalatiestä ja hakemus kalatien rakentamiseksi, mutta ei ole määrätty samassa päätöksessä kalatielle sitovia toimivuusvaatimuksia, eikä tämä muistuttajan käsityksen mukaan ole vesilain perusteella mahdollista siten kuin hakemuksessa on esitetty.

- Muistuttaja viittaa muistutuksensa liitteeseen 4, jossa [redacted] on todennut, että hakemuksen rakenne, jossa velvoitettaisiin luvanhaltija velvoitteiden toteutusta koskevien selvitysten tuloksia odottamatta toteuttamaan hakemuksessa vaaditut toimenpiteet, johtaisi siihen, että hakija käytännössä siirtäisi velvollisuuden olosuhteiden muutoksen osoittamisesta luvanhaltijalle itselleen. Muistuttajan mukaan ei ole kuitenkaan oletettavaa, että lupaviranomainen pystyisi tässä tilanteessa suoraan ratkaisemaan sekä vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymisen olemassaolon, että asettamaan siitä seuraavat lupamääräysten muutokset.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 6.1.

- Muistutuksen antaja on todennut, että ELY-keskus hakee lupaviranomaiselta päätöstä, jossa ennakoivalla ratkaisulla voimalaitosten luvanhaltijoille määrättäisiin tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö. Muistuttajan mukaan vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla nyt kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu, eikä ELY-keskus ole perustanut vaatimustaan mihinkään lainkohtaan. Muistuttaja on katsonut, että hakemuksessa esitetty menettely ei ole vesilain mukainen.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa tältä osin, että vesilain 11 luvun 1 §:n mukaan hakemusasian käsittelyssä sovelletaan hallintolain ohella mainitun luvun säännöksiä. Vesilain 11 luvun 18 § säätelee kaksi erilaista tilannetta. Lainkohdan 1 momentissa säädetään varsinaisesta osittaisratkaisusta ja 2 momentissa kaksivaiheisesta menettelystä.

Osittaisratkaisuna (1 mom.) lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Nyt vireillä oleva hakemus on vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin tarkoittama hakemus. Lainkohdassa ei puhuta lupahakemuksesta taikka muusta hakemuksesta vaan siinä tarkoitetaan molempia hakemustyyppejä. Näin ollen osittaisratkaisun antaminen on mahdollista.

Kalatalousviranomaisen hakemuksen rakentuminen kaksivaiheisen menettelyn varaan on käytännössä ainoa mahdollisuus näin suuren hakemuskokonaisuuden kysymyksessä ollessa. Se on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Tällä tavoin voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja myös mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti. Samalla tarjoutuu mahdollisuus myös energian hyväksikäyttöön esim. houkutusvirtaaman osalta. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata.

Kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa on oikeuskäytännössä asian luonnosta johtuen varsin usein päädytty käyttämään kaksivaiheista menettelyä. Kaksivaiheiseen menettelyyn on päädytty esim. ratkaisussa KHO 2012:52 (Mäntänkoski, liite 1). Ratkaisussa luvanhaltijalle määrättiin maksettavaksi kalatalousmaksu ja rakennettavaksi kalatien alkupää 30.6.2013 mennessä. Rakennelman käyttöä koskien annettiin seurantavelvoite. Lupaehtojen mukaan luvanhaltijan oli vuoden 2018 loppuun mennessä toimitettava kalatalousvelvoitetta koskeva hakemus, johon oli liitettävä tarkkailuun perustuva selvitys nousevien ja laskevien kalojen määristä ja kulkuajankohdista sekä selvitys kalatiestä rakentamis-, käyttö- ja ylläpitokustannuksineen.

Ratkaisussa KHO 2012:52 varsinaisen kalatien rakentamisen perusteet olivat vielä vuonna 2012 osin selvittämättä ja ne määrättiin selvitettäväksi määräämällä kalatien alkupää rakennettavaksi. Vaikka Mäntänkosken ratkaisu ei suoranaisesti kaikilta osin ole verrattavissa nyt käsillä olevaan hakemukseen, osoittaa se kuitenkin, että käytännön syistä kalatalousvelvoitteen toteuttaminen voidaan jakaa kahteen osaan, edellyttää luvanhaltijalta hakemus ja suunnitelma kalatien rakentamiseksi ja määrätä luvanhaltijalle velvoite saattaa asia lupakäsittelyyn.

Saman tyyppiseen kaksivaiheiseen menettelyyn on päädytty KHO:n Hiitolanjokea koskevassa päätöksessä vuonna 2013 (KHO 29.1.2013, T 358, liite 2). Asiaa koskeva ympäristölupaviraston perustelu kuuluu seuraavasti: “Koska kalateiden rakentamisen vesilain mukaisten edellytysten täyttyminen voidaan ratkaista vasta sen jälkeen, kun käytettävissä ovat asianmukaiset selvitykset ja suunnitelmat, ympäristölupavirasto on velvoittanut Hiitolanjoen Voima Oy:n ja Vantaan Energia Oy:n voimalaitosten omistajina tekemään edellä päätöksen ratkaisuosassa sanotut selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset.” Vaasan hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus eivät muuttaneet asiaa koskevaa määräystä eivätkä perustelua. Kaksivaiheinen menettely on näin oikeuskäytännössä vakiintunut tapa ratkaista kalatalousvelvoitteen muuttaminen silloin kuin varsinainen kalatien rakentaminen edellyttää voimalaitosta koskevan vesitalousluvan muuttamista. Ensin ratkaistaan peruskysymys siitä, muutetaanko velvoitetta ja katsotaanko kalatie ja muut toimenpiteet perustelluksi ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa.

Kalateiden toimivuusvaatimusten asettaminen on ollut aikaisemmassa oikeuskäytännössä harvinaista sekä vapaaehtoisesti toteutettujen että velvoitteena määrättyjen kalateiden kohdalla. On kuitenkin selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa vesilain 3:14 §:n tarkoittamalla tavalla. Viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä toimivuuteen onkin alettu kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Esimerkiksi Virojoen Kantturakoskea koskevassa KHO:n päätöksessä (KHO:2019:172, liite 6) kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoite katsottiin merkittäväksi keinoksi vähentää kalan kululle ja vaelluskalakantojen elvyttämiselle ja säilymiselle aiheutuvia haittoja ja KHO piti kalatien toimivuuden varmistamista lupaharkinnan kannalta keskeisenä. Koska kalatien ja alasvaellusreitin toimivuuden varmistaminen on olennaista asetettavan velvoitteen toimivuuden kannalta, on kalatalousviranomainen katsonut, että toimivuus-

vaatimus tulee sisällyttää nyt muutettavaksi haettuun kalatalousvelvoitteeseen. Ylös- ja alasvaellusta koskevissa tehokkuusvaatimuksissa on kyse kompensaation mitoituksesta, joka on verrattavissa esimerkiksi istutuspoikasten määrään tai kalatalousmaksun suuruuteen. Niiden tekninen toteutus ratkaistaan kalatien vesitalousluvan yhteydessä. Kalatien ja alasvaellusreitin lopullisesta toimivuudesta ja tehokkuudesta varmistutaan sitten, kun se on rakennettu. Mikäli toimivuus on puutteellista, tulee tällöin tehdä tarvittavat muutokset toimivuusvelvoitteen täyttämiseksi.

Kalatalousviranomainen katsoo, että se on hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvittänyt riittävällä tavalla olosuhteiden muutoksen käsilläolon velvoitteen muuttamisen perusteeksi. Näin ollen hakija ei siirrä olosuhteiden muutoksen olemassaolon selvittämistä muistuttajalle, kuten muistutuksessa esitetään. Lupaviranomainen ratkaisee olosuhteiden muutoksen käsilläolon ja asettaa riittävät määräykset niin, että kalatiet ja alasvaellusreitit voidaan yksityiskohtaisesti suunnitella. Tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö tulee määrätä ensivaiheessa riittävällä tarkkuudella.

2.4. Oikeusvoimaisesti korvatut vahingot ja edunmenetykset Kemijoella

Kemijoki Oy:n (KEJOn) muistutuksen kohta 3.1.3., 3.2.1., 4.2., 4.2.1. sekä liitteen 1 kohta 3 ja liitteet 4 ja 5.

- Muistutuksen antaja on todennut, että vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa prosessissa ei voida puuttua oikeusvoimaisesti korvattuihin edunmenetyksiin eikä 3 luvun 22 §:ää voida soveltaa siihen osaan alkuperäistä kompensaatio- ja korvauskokonaisuutta, jonka osalta edunmenetykset on määrätty kompensoitaviksi rahakorvauksin. Muistuttaja on katsonut, että muistuttajan voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheuttama vahinko on keskeisiltä, eli jokialueen vaelluskalavahinkoja koskevilta osin, määrätty korvattavaksi rahakorvauksin. Muistuttaja vaatii hakijalta ainakin selvitystä siitä, miten oikeusvoimaisesti korvatut edunmenetykset tulee ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa.

- Muistutuksen antajan mukaan voimalaitosten rakentamisen Kemijoen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttama haitta on kompensoitu täysimääräisesti velvoitepäätöksellä ja korvauspäätöksellä. Kompensoitavaa haittaa ei ole jäljellä.

- Muistutuksen antaja viittaa muistutuksensa liitteessä 5 esitettyyn [redacted] lausuntoon ja katsoo, että hakemuksen tulkinta, jonka mukaan lohen osalta olisi velvoitepäätökseen jätetty varauma koskien velvoitteen mahdollista muuttamista myöhemmin, on virheellinen.

- Muistutuksen antaja on pitänyt virheellisenä hakijan tulkintaa, jonka mukaan Kemijoella lainvoimaisten korvauspäätösten perusteella tai muutoin maksetut korvaukset eivät vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävään kalatalousvelvoitteeseen eikä niillä ole merkitystä myöskään velvoitetta muutettaessa. Muistuttaja on katsonut, että korvauspäätös ulottuu yleiseen kalatalousetuun ja viittaa myös tältä osin [redacted] lausuntoon.

- Myös hakijan tulkinta, jonka mukaan kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun, on muistuttajan mukaan virheellinen. Muistutuksen antajan mukaan kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun määräämisessä on kyse tapauskohtaisesta sekä yleisen, että yksityisen edun kompensoinnista tietyn vesitaloushankkeen vaikutusten perusteella.

- Muistutuksen antaja on todennut, että mikäli Pohjois-Suomen AVI vastoin muistutuksessa esitettyä päätyisi katsomaan, että on olemassa yleistä kalatalousetua, johon korvauspäätösten oikeusvoima ei ulotu, on tämä etu muistutuksen antajan mukaan Kemijoella hyvin vähäinen. Muistutuksen antaja on katsonut, ettei Kemijoella ole yleistä kalatalousetua, joka olisi Lapin ELY-keskuksen vaatimusten kannalta merkityksellistä ottaen huomioon, että lohenkalastusoikeus kuuluu regaalina valtiolle, ja ottaen lisäksi huomioon, että yleiskalastusoikeudet eivät kalastuslain 7 §:n nojalla koske vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueita.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 2, 3.1.1., 3.1.2. ja 3.1.3.

- Muistutuksen antajan mukaan muistuttajan voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu. Muistuttaja on katsonut, että ELY-keskuksen hakemuksessaan vaatimat velvoitemuutokset koskevat alueita ja lajeja, joiden osalta muistuttaja on jo korvannut menetykset kertakaikkisesti. Kertakaikkinen korvaus kattaa kyseessä olevat haitat lopullisesti, ja se on näin ollen korvaus edun pysyvästä menetyksestä.

- Muistuttaja on viitannut vesilain hallituksen esitykseen (HE 277/2011), ja katsonut, että kertakaikkiset korvaukset tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen suuruutta arvioitaessa. Muistuttajan mukaan Kemijoen korvauspäätöksessä määrätyillä korvauksilla on nimenomaisesti määrällisesti pyritty kompensoimaan aiheutuneita vahinkoja siltä osin, kun aiemmin asetettu kalatalousvelvoite ei ole niitä kompensoinut. Vaikka korkein hallinto-oikeus olisi myöhemmin linjannut, että kalatalousvelvoite ja korvaukset tulee määrätä toisistaan riippumatta (mikä linjaus on vuoden 2011 vesilaissa lainsäätäjän toimesta taas myöhemmin kumottu), ei tämä muuta 20 vuotta aiemmin annetun päätöksen tosiasiallisia ja nimenomaan lausuttuja lähtökohtia, joiden mukaan korvaukset ovat täydentäneet asetettua kalatalousvelvoitetta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa vesilain korvausjärjestelmän ja korvauksien merkityksen osalta seuraavaa:

Vesilaki lähtee siitä, että vesienkäyttäjän velvollisuus korvata aiheuttamansa edunmenetykset päätetään luvan myöntämisen yhteydessä (samanaikaisuusperiaate). Korvausvaatimuksia ei tarvitse esittää lupakäsittelyn yhteydessä, vaan vahingot tutkitaan ja korvaukset määrätään viran puolesta (virallisperiaate). Vesilain järjestelmässä edunkorvausperiaate tarkoittaa sitä, että laillisesti aiheutetusta tai siihen verrattuna ennakoimattomasta myöhemmästä edunmenetyksestä tulee määrätä viran puolesta korvaus siinä laajuudessa kuin vesilain korvaussäännökset määräävät vahingon ja edunmenetyksen korvattavaksi.

Muistutukseen, jonka mukaan myös korvauspäätös ulottuu yleiseen kalatalousetuun, hakija toteaa, että oikeuskäytännössä tätä ei ole pidetty mahdollisena. Esimerkiksi Kitisenjoen Kelukoskea koskevassa KHO:n ratkaisussa 2003:22 todetaan nimenomaan, että maksetuilla korvauksilla ei ollut tällaista merkitystä. Kelukosken voimalaitos on rakennettu nyt kysymyksessä olevalle Kemijoen vesistöalueelle. Kemijoen vesistöaluetta koskevalla korvauspäätöksellä ei ole sellaista sui generis -tyyppistä vaikutusta, että yleinen kalatalousetu olisi jotenkin vähäisempi kuin muissa vesistöissä. Kalatalousviranomainen viittaa myös selityksen liitteenä 10 olevaan Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979.

Nykyisen vesilain (VL) 13 luvun 9 §:n 1 momentin perusteella korvataan mm. kalastusoikeuden käyttämisen estyminen tai vaikeutuminen. Vastaava sääntely oli vuoden 1961 vesilain (VVL) 11 luvun 3 §:n 1 momentissa. Lähtökohtaisesti korvaus määrätään vesialueen omistajalle taikka kalastusoikeuden haltijalle. Valtiolle määrättävien korvausten osalta oikeuskäytännössä on ollut horjuvuutta sen suhteen, tuleeko valtiolle esim. yleisten vesialueiden haltijana taikka lohenkalastusoikeuden osalta määrätä korvauksia (KKO 1984 II 134, KKO 1983 II 29). Aikanaan tapahtuneella vahinkojen korvaamisella niin yksityisille kuin valtiolle ei nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ole kuitenkaan merkitystä, koska vahinkojen korvaamisella ei jäljempänä todetuin tavoin ole vaikutusta määrättäessä yleisen kalatalousedun vuoksi kalatalousvelvoitetta taikka muutettaessa sitä.

2.4.1. Lupa- ja korvausmääräysten suhteesta

Vesilain järjestelmässä toimintaa velvoittavat lupamääräykset ovat keskeinen osa lupapäätöstä sekä nykyisen vesilain että sitä aiemmin voimassa olleen lainsäädännön kannalta. Vesilain 3 luvun 10 §:n mukaiset toimenpidevelvoitteet ovat pakollisia hankkeen laadun ja vaikutusten mukaisesti. Lupamääräyksiä annettaessa on harkittava sekä yleisille että yksityisille eduille koituvia haittoja. Kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun asettava lupamääräys on tyypillinen sekä yleistä etua (yleinen kalatalousetu) että yksityistä etua koskeva määräys.

Kalan kulku on osa ns. valtaväyläeduista ja se on lähtökohdaltaan yleinen etu. Jo vanhastaan kalankulkua pidettiin vesirakentamisen yhteydessä toimenpitein turvattavana intressinä (esim. Kotkasaari, Timo, Vesilain mukaisten kalatalousmääräysten muuttamista koskevan sääntelyn tausta ja kehityspiirteitä, liite 3). VVL:n 2 luvun 22 §:n 1 momentissa (alkuperäisessä muodossaan) kalankulun turvaaminen toimenpiteellä (kalatie) oli ensisijainen velvoite. Jos toimenpide aiheutti rakentajalle kohtuuttomia kustannuksia tai kalatie olisi ollut epätarkoituksenmukainen toimenpide tavoitteeseen nähden, velvoite voitiin muuttaa toimenpidemaksuksi. Toisin sanoen kalankulkua pidettiin yleisenä etuna ja se olisi tullut ensi sijassa turvata toimenpiteellä. Näin ei Kemijoella menetelty Isohaaran voimalaitoksen alkuvaihetta lukuun ottamatta.

Kalatievelvoitteen ensisijaisuutta muutettiin jo VVL:n voimassa ollessa ja nykyisessä vesilaissa joustavampaan suuntaan niin, että toimenpidevelvoite ja toimenpidemaksu ovat samanarvoisia. Olennaista tässä on huomata se, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun. Ne tulee antaa yleisen edun

vuoksi. Yhtiöillä on muistutusten perusteella tästä asiasta eriävät näkemykset. Toinen yhtiöistä on katsonut, että hakijan tulkinta kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun voimakkaasta painottumisesta yleiseen etuun on virheellinen, kun taas toisen yhtiön muistutuksessa (kohta 4.2.1.) todetaan, että ”kalatalousvelvoite asetetaan korvaamaan hankkeesta yleiselle kalatalousedulle aiheutuvia vaikutuksia”. Kalatalousviranomainen toteaa edelleen, että kysymys on painotuksista ja pitää yleisen kalatalousedun asemaa merkittävänä.

Hakija viittaa vesilain esitöihin (HE 277/2011), jonka mukaan ”Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia.” Se, että määrättävät kalatalousvelvoitteet ja -maksut voivat osaltaan vähentää korvausten määrää, ei tarkoita sitä, että korvaukset tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen suuruutta arvioitaessa nyt vireillä olevassa hakemuksessa.

Hakija viittaa myös hakemukseensa, jossa käsitellään Kemijoen nykyisen kalatalousvelvoitteen määräämistä ja erityisesti sitä, että merilohen kalastuksen tuoton menetystä ei tuolloisten olosuhteiden mukaan pystytty tiedossa olevin toimenpitein kompensoimaan. Pohjois-Suomen vesioikeuden kalatalousvelvoitteen määräämistä koskevassa päätöksessä tältä osin lausuttu on vaikuttanut ennen kaikkea korvausmääräyksiin, koska toimenpiteitä ei tuolloisen tiedon perusteella voitu mitoittaa niin, että merilohen tuotto olisi saatu kompensoitua. Kysymys on ratkaisun tosiasiaperustelusta, jollainen ei saavuta oikeusvoimaa. Näin ollen lausumalla ei ole sellaista merkitystä, että nyt kysymyksessä oleva hakemus tulisi jättää tutkimatta tai hylätä.

Hakemuksessa on pidetty mahdollisena sitä, ettei kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä ole lohen osalta ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti vaan siihen on jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä ja heikentää siten velvoitteen pysyvyyssuojaa. Kalatalousviranomainen viittaa tältä osin Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979 (selityksen liite 10).

Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita koskevasta vesioikeuden päätöksestä ilmenee, että jokialueen ja merialueen vaelluskalatuotanto pyrittiin kompensoimaan ja säilyttämään kalatalousvelvoitteella (istutusvelvoite ja nahkiaisen ylisiirtovelvoite), johon nyt vireillä oleva muutoshakemus kohdistuu. Hakija toteaa tämän vuoksi virheelliseksi myös sen näkemyksen, jonka mukaan voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko olisi keskeisiltä osin (jokialueen vaelluskalavahinkoja koskevilta osin) määrätty korvattavaksi rahakorvauksin. Vesioikeus katsoi, että ainoastaan lohen jokialueen tuoton osuutta (7 %) ei voitu palauttaa tuolloin tiedossa olevilla hoitotoimenpiteillä. Niissä olosuhteissa se käytännössä tarkoitti, ettei lohi-istutuksia kohdennettu jokialueelle, mutta istutuksia merialueelle pidettiin tuottavina. Vaellussiian ja meritaimen tuotanto määrättiin kompensoitavaksi

kokonaisuudessaan sekä joki- että merialueelle kohdennettavilla istutuksilla.

Lisäksi todetaan, että kalastusregaalin osalta kysymys on valtiolle yksityisoikeudellisen oikeuden perusteella määrätystä korvauksesta. Kalastusregaalin käyttömahdollisuuden menettämisestä maksetuilla korvauksilla ei ole vaikutusta yleiseen kalatalousetuun.

2.4.2. Oikeuskäytäntöä

Korvausten ja kalatalousvelvoitteiden suhteista on olemassa oikeuskäytäntöä. Vesilain lupa- ja korvausjärjestelmän kannalta kysymystä yleisen kalatalousedun ja suoritettujen korvausten suhteesta on sivuttu oikeuskäytännössä mm. seuraavissa Vaasan hallinto-oikeuden ja KHO:n ratkaisuissa.

Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3

Yhtiö X haki ympäristöluvassa määrätyn kalatalousmääräyksen kumoamista tai toissijaisesti maksun pienentämistä vähentämällä siitä vesioikeuksien ja kalastusoikeuksien haltijoiden ja yhtiön välisen sopimuksen perusteella maksettu osuus. Yhtiö oli jo vuodesta 1995 asti maksanut osakaskunnalle ja kalastuskunnalle korvauksia turvesoiden hyödyntämisestä mahdollisesti vesistölle ja kalastolle aiheutuvista vahingoista. Sopimuksen mukainen hehtaarikorvaus oli sidottu vuosittaiseen turpeen auman kuutiohintaan. Sopimuksessa ei ollut määritelty, mihin korvauksen saajat rahansa käyttävät.

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, voiko vesialueen kalastusoikeuden haltija tehdä sopimuksen yleisen kalatalousedun puolesta. Hallinto-oikeus katsoi, ettei vesialueen kalastusoikeuden haltija voi tällaista sopimusta tehdä. Yleisen kalatalousedun menetyksiä ei ylipäätään voida korvata, vaan ne kompensoidaan kalatalousvelvoittein tai -maksuin. Näin ollen yhtiön vesialueen vesioikeuden omistajan ja kalastusoikeuden haltijan kanssa tekemässä yksityisoikeudellisessa sopimuksessa sovittua korvauksen määrää turvesoiden hyödyntämisestä mahdollisesti vesistölle ja kalastolle aiheutuvista vahingoista ei voida ottaa huomioon kalatalousmaksua määrättäessä, perusteena olla määräämättä kalatalousmaksu tai sellaisenaan maksun määrän alentamistekijänä. Siten hallinto-oikeus hylkäsi kalatalousmaksun kumoamista tai sen määrän pienentämistä koskevan vaatimuksen.

Ratkaisussaan Vaasan hallinto-oikeus katsoi, ettei yleisen kalatalousedun menetystä voi korvata maksamalla kalastusoikeuden omistajille rahakorvauksia, vaan yleisen kalatalousedun menetys tulee korvata kalatalousvelvoitteella taikka -maksulla. Hallinto-oikeuden kanta on perusteltu edellä todetuin yleistä kalatalousetua ja sen asettamisen perustaa koskevin kannanotoin.

Yleinen kalatalousetu on lähtökohdiltaan turvattava toimenpidevelvoitteella taikka sitä korvaavalla maksulla. Suoritetulla korvauksella ei ole yleisen kalatalousedun suojaamisessa merkitystä. Kyseisessä ratkaisussa oli kysymys sopimuksesta, mutta lähtökohdiltaan oikeusohje on sovellettavissa myös lupapäätöksessä määrättyyn korvaukseen. Vesilain korvausjärjestelmässä yksityisoikeudellisesta vahingosta sopiminen

tai sen määrääminen korvattavaksi lupapäätöksessä ovat oikeudellisesti lähtökohdiltaan samanarvoisia.

Ratkaisusta ilmenee myös se, että suoritettuja korvauksia ei oteta huomioon toimenpidevelvoitteen taikka sitä korvaavan maksun määrää harkittaessa. Näin ollen aiemmin suoritettuja korvauksia ei tule ottaa huomioon myöskään nyt vireillä olevassa asiassa.

KHO 2003:22

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2003:22 oli kysymys muun ohella yleisen kalatalousedun ja maksettavaksi määrättyjen korvausten välisestä suhteesta. Kemijoki Oy:lle myönnetystä vesitalouslupavasta valitti mm. Sattasen kalastuskunta vaatien hallinto-oikeuden päätöksen muuttamista ja vesioikeuden päätöksen voimaan saattamista seuraavasti. KHO:n päätöksen mukaan ”Sattasen kalastuskunta, Sodankylän kirkonkylän jakokunta ja Kersilön kalastuskunta ovat pyytäneet lupaa valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä ja valituksessaan mm. vaatineet, että Kemijoki Oy:lle määrätään kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu vesioikeuden määräämällä tai valittajien aikaisemmin esittämällä tavalla.”

Hallinto-oikeus on hylännyt kalatalousvelvoitetta koskevat vaatimukset korvausratkaisuun viitaten ja katsonut, että korvaukset kattavat kaikki kalataloudelliset menetykset. Valituksen perustelujen mukaan näin ei kuitenkaan ole, vaan koski- ja virtapaikkojen menetykset ja mm. tärkeiden kutualueiden menetykset johtavat huomattaviin kalataloudellisiin vaikutuksiin myös vahinkoalueen ulkopuolelle, eikä näitä vahinkoja voida korvata pelkästään vesialueiden haltijoille määrättävin korvauksin, vaan tästä aiheutuvat vahingot tulee kompensoida kalatalousvelvoitteella. Valituksen mukaan hallinto-oikeuden päätös perustui tältä osin lain väärään soveltamiseen. Kaikissa muissa Kitisen voimalaitosrakentamiseen liittyvissä päätöksissä luvan saajalle on asetettu kalataloudellinen kompensaatiovelvoite, joten nyt annettu päätös poikkeaa ratkaisevalla tavalla aikaisemmasta oikeuskäytännöstä.

Korkein hallinto-oikeus hyväksyi valituksen ja saattoi vesioikeuden määräämän kalatalousvelvoitteen voimaan päätöksestä lähemmin ilmenevin tavoin. Korkeimman hallinto-oikeuden perustelujen mukaan: ” Kalastuskunnille lupaehtojen kohdassa 15 B. b) määrätyt korvaukset kalaveden tuoton menetyksestä ovat korvausta vesilain 11 luvun 3 §:n 1 momentin 4) kohdassa (467/1987) tarkoitetusta kalastusoikeuden menettämisestä, sen käyttämisen estymisestä tai vaikeutumisesta ja sellaiseen oikeuteen perustuvasta muunkin varallisuusarvoisen edun menettämisestä. Sanottuja korvauksia koskevilla määräyksillä ei siten ole kalatalousvelvoitetta tai -maksua vähentävää merkitystä.”

2.4.3. Johtopäätökset

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan Kemijoella lainvoimaisten korvauspäätösten perusteella tai muutoin maksetut korvaukset eivät vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävään kalatalousvelvoitteeseen sen perusteen taikka määrän osalta. Näin ollen niillä ei ole merkitystä myöskään velvoitetta muutettaessa.

Kemijoella, kuten muuallakin rakennetuissa ja rakentamattomissa vesistöissä, on voimassa täysin normaalisti yleinen kalatalousetu, jota kalatalousviranomaisen tulee valvoa. Yleinen kalatalousetu pitää sisällään sekä kalastoa että kalastusta koskevia etuja. Tämä tarkoittaa, että yleistä kalatalousetua ajettaessa otetaan huomioon kalakantojen olemassaolon turvaaminen ja suojeleminen sekä niistä syntyvät kalataloudelliset arvot, mukaan lukien kalastus kaikissa muodoissaan. Yleiskalastusoikeuksien rajaamisella taikka valtion lohenkalastusregaalilla ei ole sitä merkitystä, että yleinen kalatalousetu jollakin tapaa poistuisi tai vähentyisi. Riippumatta kalastamisen oikeusperustasta kalatalousviranomaisen tehtävänä on pyrkiä edunvalvonnalla turvaamaan kalakantojen olemassaolo ja kalataloudelliset arvot sekä niille aiheutuvien haittojen kompensoiminen.

Oikeusvoimavaikutus koskee aina ratkaisun lopputulosta. Se ei ole suoranaisessa suhteessa yleiseen kalatalousetuun. Yleisessä kalatalousedussa on kysymys ympäristö- ja vesioikeudessa yleisestä ympäristöedusta, jonka valvonta on annettu eri viranomaisten tehtäväksi, kalatalouden yleisten etujen osalta kalatalousviranomaiselle. Kalatalousviranomainen viittaa myös siihen, että vesilaissa kalan kulkua on aina pidetty yleisenä etuna.

2.5. Yhteisvastuullisuus

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.1.4.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa on esitetty KEJO:lle yhteisvastuullisia velvoitteita PVOV:n kanssa. Muistutuksen antajan mukaan yhteisvastuullisuus voi vesilain 13 luvun 2 §:n perusteella koskea vain korvauksia eikä velvoitteita. Muistutuksen antajan mukaan hakemus on tältä osin jätettävä tutkimatta tai se on ainakin palautettava vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi selvityksellä siitä, miten edellä mainitut velvoitteet hakijan käsityksen mukaan tulisi kohdistaa luvanhaltijoiden välillä ottaen myös huomioon muistutuksen kohdassa 3.1.1 esitetty.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 6.1.

- Muistutuksen antaja on pitänyt hakemuksen puutteena sen, ettei siinä esitetä, miten vaadittu velvoitekokonaisuus tulisi yhtiöiden tai voimalaitosten välillä kohdistaa. Kuten vesilain 13 luvun 2 §:stä ilmenee, vesilain mukaisesti hankkeesta vastaavat ovat yhteisvastuussa siitä aiheutuvista edunmenetyksistä. Muistuttajan mukaan kalatalousvelvoitetta koskien ei ole annettu vastaavaa säännöstä toimijoiden yhteisvastuullisuudesta, joten velvoitetta ei voida yhteisvastuullisesti asettaa. Lisäksi muistuttaja on katsonut, että asiassa on kyse useasta voimalaitoksesta, ei yksittäisestä hankkeesta, joten yhtiöiden yhteisvastuullisuus ei tästäkään syystä tule kyseeseen.

Selitys:

Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskeva päätös ja sen sisältämät velvoitteet on annettu kahdelle toiminnanharjoittajalle yhdellä päätöksellä. Päätöksen lupamääräyksen 1) mukaan: “Pohjolan Voima Oy:n ja Kemijoki Oy:n on …” Päätöksen lupamääräyksen 2) mukaan “Yhtiöiden on

… “ Vastuunjako eri voimalaitosten kustannusosuuksiin osallistumisen suhteen tehdään päätöksen lupamääräyksessä 5). Lupamääräyksen 5) jälkeen sijoittuvassa määräyksessä 6) määrätty tarkkailuvelvoite on myös yhtiöille yhteinen.

Näin ollen yhden päätöksen määrittämät velvoitteet ovat päätöksestä ilmenevin tavoin ja siinä mainituin perustein kohdistettu toiminnanharjoittajille. Koska kalatalousvelvoitteita koskeva päätös on annettu yhdellä päätöksellä, voidaan sen muuttaminen myös tehdä yhdellä päätöksellä.

Lupaehdon 5) mukainen kustannustenjako on edelleen toimiva. Kalateiden ja alasvaellusreittien osalta johtuu asian luonnosta, että rakentamisen ja käytön kustannuksista vastaa voimalaitoksen omistaja. Kalatalousviranomainen viittaa perusteiden osalta myös liitteenä 10 olevaan Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979.

Vuoden 1979 vesioikeuden päätöksessä siis katsottiin molemmat yhtiöt (Kemijoki Oy ja Pohjolan Voima Oy) velvollisiksi osallistumaan merellisen vaelluskalan hoitovelvoitteeseen, sillä niiden omistuksessa olevat voimalaitokset olivat osaltaan aiheuttaneet kutualueiden menetyksen. Kemijoki Oy:n osuudeksi tuli yhteensä 83 % velvoitteesta Pohjolan Voima Oy:n osuuden ollessa 17 %, mikä perustui voimalaitosten sijaintiin ja niiden vaikutukseen Kemijoen vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan. Nahkiaisen ylisiirtokustannukset jakautuivat puoleksi Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajien kesken.

2.6. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.6., 3.1.5, 3.4.2. ja 4.4.1.1., 4.4.2. sekä liitteen 1 kohta 4 ja liitteet 2 ja 6.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksesta puuttuu vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi, vaikka hakemuksen mukaisten velvoitteiden toteuttaminen johtaisi erittäin merkittäviin kustannuksiin luvanhaltijoille.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa ei ole arvioitu sitä, olisiko hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus hakemuksen tavoitteena olevan vaelluskalojen luonnonkierron kannalta kustannustehokkain vaihtoehto. Hakemuksessa on valittu kustannusvaikutuksiltaan poikkeuksellisen merkittävä toimenpideyhdistelmä eikä kustannustehokkaampia vaihtoehtoja ole selvitetty. Muistutuksen antajan mukaan Lapin ELY-keskuksen täydennyksessä esittämä arvio muiden mahdollisten teknisten ratkaisujen toteutettavuudesta ja kustannuksista on liian suppea ja pintapuolinen.

- Muistutuksen antajan mukaan vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen kustannus-hyötyanalyysin lopputulos on negatiivinen. Muistutuksen antajan mukaan kustannuksia ei voida pitää kohtuullisina niillä saavutettaviin kalataloudellisiin hyötyihin nähden.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.2.2., 5.4. ja 6.4. sekä liite 3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksesta puuttuu arvio kustannuksista, määrällinen arvio hyödyistä sekä kustannus-hyötyvertailu. Muistuttajan mukaan kalatalousvelvoitteesta aiheutuvien kustannusten ja hyötyjen arvioiminen edellyttää, että hakija esittää hakemuksessaan näistä arviot.

- Muistutuksen antaja on pitänyt hakemusta kohtuuttomana. Muistutuksen antajan mukaan Lapin ELY-keskuksen esittämät velvoitemuutokset ovat suuruusluokaltaan niin merkittäviä, että niillä olisi ollut vaikutusta myös alkuperäisen voimalaitosinvestoinnin toteutumiseen. Muistuttajan mukaan kalatalousvelvoitteen tarkistaminen ei voi tarkoittaa niin merkittävää muutosta voimalaitoksen toiminnan edellytyksissä, että investoinnin alkuperäinen kannattavuus muuttuisi kyseenalaiseksi.

Selitys:

2.6.1. Kustannusten ja hyötyjen arvioimisesta vesilakia sovellettaessa

Hyötyjen ja haittojen vertailussa tulee yleiseltä kannalta ottaa huomioon se, että hakemuksessa on kysymys pitkään tuotantokäytössä olleiden vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden ajanmukaistamisesta. Kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena, kuten KHO:n ratkaisussa 29.1.2013 t. 357 Pamilo (Hepola, Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa s. 41–47, liitteet 4 ja 5).

Vesilain keskeisimmät säännökset hyödyn ja haitan arvioinnista liittyvät luvan myöntämistä koskevaan sääntelyyn. Vesilain 3 luvun 14 § on tässä suhteessa eräänlainen erityissäännös. On syytä huomata, että vesilain 3 luvun 22 § ja 19 luvun 10 § eivät aseta nyt kysymyksessä olevan hakemuksen osalta suoranaisia kustannusrajoituksia. Vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä.

Vesioikeudessa hyödyt ja haitat sekä niiden arvioiminen liittyvät siis ennen kaikkea luvan myöntämiseen, keskeisimmin vesilain 3 luvun 4 §:n 1 momentin 2) kohdan intressivertailua koskevaan säännökseen: “hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin.” Yleisten ja yksityisten etujen perusmäärittely tehdään vesilain 3 luvun 6 ja 7 §:ssä. Nyt käsiteltävän hakemuksen kannalta keskeistä on se, että erityisesti yleisten etujen määrittämisessä voidaan saada johtoa yleisiä etuja koskevasta sääntelystä ja oikeuskäytännöstä.

Vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan luvan myöntämisen edellytyksiä harkittaessa vesitaloushankkeesta yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä arvioidaan yleiseltä kannalta. Arvioinnissa voidaan käyttää raha-arvoa, jos hyödyn tai menetyksen suuruus voidaan määrittää rahassa. Säännöksen mukaan raha-arvon käyttäminen ei ole pakollista niiden yleisten etujen kohdalla, joita ei voi määrittää rahassa taikka joiden määrittäminen rahassa on tulkinnanvaraista tai vaikeaa. Näin ollen raha-arvoksi muuntaminen ei ole vertailun edellytys.

Vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan on otettava huomioon, mitä vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain mukaisessa vesienhoitosuunnitelmassa ja merenhoitosuunnitelmassa on esitetty arvioitaessa yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä. Arvioinnissa on otettava huomioon myös, mitä tulvariskien hallinnasta annetun lain mukaisessa tulvariskien hallintasuunnitelmassa on esitetty hankkeen vaikutusalueen tulvariskeistä ja niiden hallinnan tavoitteista hankkeen vaikutusalueella sekä toimenpiteistä, joilla tavoitteet pyritään saavuttamaan. Säännös antaa korostetun merkityksen mm. vesienhoitosuunnitelman huomioon ottamiselle arvioitaessa yleisiä etuja ja niiden painoarvoa. Samalla säännös kytkee EU-oikeuden ja sen tavoitteet osaksi yleisten etujen määrittelyä nyt vireillä olevan hakemuksen käsittelyssä. Arvioitaessa hankkeen vaikutuksia yleiseen etuun tulee siis ottaa huomioon jäljempänä kohdissa 2.21. ja 3.5. lähemmin selostettuja EU-oikeudellisia näkökohtia.

2.6.2. Vesilain tarkoittamat yleiset edut ja niiden arviointi

Vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja (intressejä) ovat mm. tulvasuojelu ja yleinen veden vähyys, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, kalakannan tila ja kalastus, vesiliikenne ja puutavaran uitto, puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen sekä muut yleiset edut (vesilain 3 luvun 2 §:n 1 momentti). Luettelo ei ole tyhjentävä, joten yleisiin etuihin voidaan lukea myös muita intressejä. Oikeuskäytännössä kalatalouden intressiä, vesistön ekologiaa ja vesiluonnonsuojelua on pidetty yleisinä etuina. Myös ympäristön viihtyisyys ja virkistyskäyttö ovat yleisiä etuja.

Jonkin edun (intressin) olemassaolosta ei voida johtaa sen painoarvoa. Asian luonnosta johtuu se, että yksityisen edun osalta hyödyt ja haitat ovat yleensä helpommin mitattavissa rahana, kuten muistutuksessa on esitetty. Yleisiin etuihin kiinnittyvät intressit arvioidaan pääsääntöisesti vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti eli siis yleiseltä kannalta.

Yleiseltä kannalta tehtävä arviointi on haasteellista, koska mittayksikkönä on muu kuin raha. Esimerkiksi suojeltujen lajien, vesistön ekologisen muuttumisen ja tilan palauttamisen sekä kalakannan muutosten arvottaminen suhteessa yksityiseen rahalliseen hyötyyn on vaikeaa. Lupaviranomaisen on toisin sanoen verrattava keskenään kriteereiltään epäselviä ja mittayksiköltään yhteensopimattomia suureita (ks. esim. Soininen, Niko, Vesioikeudellinen perusteluvelvollisuus, Helsinki 2016 s 84.)

Vesilain 3 luvun 14 §:n toinen momentti koskee varsinaisesti lupahakemuksen yhteydessä tehtävää ratkaisua kalatalousvelvoitteesta. Tuolloin velvoitteen toteuttamistapa ja myös sen kustannukset ovat hieman eri tavalla arvioitavissa, ja niihin voidaan myös lupaa muuttamalla vaikuttaa. Niin ikään kalatalousintressi ja esim. luonnontalouden intressi vaikuttavat myös luvan myöntämisen edellytyksiin. Luvan hakija voi hanketta muotoamalla vaikuttaa sekä luvan myöntämiseen että lupamääräyksiin (esim. rakentamalla kalankulun mahdollistavan rakenteen). Kun

nyt kysymyksessä olevassa hakemuksessa kalatalousvelvoitteen muuttamista haetaan vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin 1. lauseen ja 19 luvun 10 §:n perusteella, kustannusten arvioiminen ja vertaaminen vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla voi olla jonkin verran erilaista kuin tyyppitilanteessa. Kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena (Hepola, Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa s. 41–47, selityksen liite 4).

Kalatalousviranomainen toteaa, että hakemuksessa on kysymys pitkään tuotantokäytössä olleiden vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden ajanmukaistamisesta. Luvanhaltijat ovat 1940–1950-luvulta lähtien pystyneet tuottamaan omistamissaan voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntämään Kemijoen vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja olisi nykytietämyksen mukaan kompensoitu täysimittaisesti. Kuten liitteenä olevasta muistiosta (Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979, liite 10) selviää, voimalaitoksia rakennettiin väliaikaisin luvin ja kalataloudellisten velvoitteiden määrääminen jätettiin tulevaisuuteen taikka ne määrättiin väliaikaisin maksuin hyvitettäviksi. Jo 1960-luvulla oli selvää, että väliaikaiset maksut eivät riittäneet kompensoimaan aiheutuvaa haittaa edes tuolloisen mittapuun mukaan.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa jo hankitut edut (hankkeen tuottamat hyödyt) voidaan ottaa huomioon (esim. KHO 29.1.2013 t 357, Pamilo, liite 5). Ratkaisussa KHO otti huomioon rakennetun voimalaitoksen säännöstelystä saadun hyödyn ja sen, millaisia investointeja voimalaitostoimintaa varten oli tehty. Samantyyppiseen johtopäätökseen voidaan tulla vesilain haittojen minimointiperiaatteen (vesilaki 2 luku 7 §) kautta. Lainkohdassa haittojen minimointi tulee tehdä kokonaiskustannukset huomioon ottaen.

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen hyötyjä on arvioitava erityisesti yleiseltä kannalta hakemuksessa ja selityksessä todetuin tavoin. Velvoitteen muuttamisen kustannusten kohtuuttomuuden arviointiin vaikuttaa ensiksi se, millaisia vaikutuksia muuttamisella on yleisiin ja yksityisiin etuihin. Kalatievelvoitteen asettamisella ja muilla vaelluskalojen elvyttämisen toimenpiteillä on kielteisiä vaikutuksia vesivoiman tuotantoon. Suhteellisesti vaikutukset ovat suurimmat pienissä voimalaitoksissa, joissa kalatie tarvitsee suuren osuuden kokonaisvirtaamasta (Belinskij, Antti–Soininen, Niko, Vaelluskalojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima, 2017 s. 127–133, liite 27). Kemijoella kalatiet vaativat lähtökohtaisesti pienemmän osan joen kokonaisvirtaamasta kuin pienemmissä jokivesistöissä. Tämän vuoksi pienehköjä vesivoimalaitoksia ja niiden kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevilla ratkaisuilla on merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa. Mikäli kohtuulliseksi on arvioitu velvoittaa pienen laitoksen luvanhaltija rakentamaan kalatie, johtamaan siihen vettä ja ryhtymään muihin toimenpiteisiin suhteellisesti raskailla kustannuksilla laitoksen kokoon nähden, voidaan suuren laitoksen omistaja lähtökohtaisesti juridisesti kestävillä perusteilla velvoittaa suhteellisesti vastaavan kustannusvastuun aiheuttaviin toimenpiteisiin. Luvanhaltijoita tulee kohdella yhdenmukaisin perustein.

Vesioikeudellisessa oikeuskäytännössä hyödyn vähenemistä 5 %:lla ei ainakaan voida katsoa kohtuuttomaksi (KHO 29.1.2013 t 357, Pamilo, liite 5). Saman suuntaisia ratkaisuja hyödyn vähentymisestä (kalatien virtaama) ovat KHO 2019:172, Kantturakoski (liite 6) ja VAHO 2.2.2018 18/0021/2, Hiitolanjoki (liite 8). Edellä selostetun yleisen haittojen minimointisäännöksen (vesilaki 2 luku 7 §) soveltamisessa kohtuuttomuuden raja on ollut vieläkin korkeampi. Ratkaisussa KHO 4.8.1982 kustannusten lisääntyminen 12 %:lla oli kohtuullista (ks. Belinskij, Antti & Soininen, Niko, Vaelluskalojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima, 2017 s. 130–131, liite 27).

Kohtuullisuuden arviointi on kuitenkin sekä pienissä että suurissa vesivoimalaitoksissa aina tapauskohtaista ja tulkinnat kohtuullisuudesta muuttuvat ajan kulumisen vuoksi. Kalatalousvelvoitteen kustannusten kohtuullisuutta arvioidaan hyvin eri tavoin 1960-, 1980-, 2000- ja 2020-luvun tilanteissa. Kun kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvo on noussut, on oikeuskäytännössä katsottu perustelluksi asettaa aiempaa taloudellisesti raskaampia velvoitteita niin niitä ensi kertaa määrättäessä kuin velvoitteita myöhemmin muutettaessa. Esimerkiksi KHO:n Hiitolanjokea koskevassa ratkaisussa vuonna 2013, jossa voimassa ollut maksuvelvoite muutettiin kalateiden selvitys-, suunnittelu- ja luvanhakuvelvoitteeksi, luvanhaltija itse arvioi velvoitteen lopullisten kustannusten nousevan jopa 1 000-kertaiseksi (liite 2).

2.6.3. Hyödyistä ja haitoista Kemijoen kalatalousvelvoitetta muutettaessa

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että kustannus-hyötyanalyysiä voidaan tarvittaessa käyttää päätöksenteon tukena, mutta päätöksenteko ei voi perustua yksinomaan sen tuloksiin. Kalatalousviranomainen pohjaa näkemyksensä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (liite 9), jossa todetaan, että mitä laajemmasta kokonaisuudesta arvottamisessa on kyse, sitä vaikeampaa arvottaminen on. Luonnonvarakeskuksen lausunnossa lisäksi korostetaan, että taloudellisen vaikutusanalyysin ja kustannus-hyötyanalyysin tulokset eivät ole yhteismitallisia eikä niitä siksi voi verrata.

Kalatalousviranomainen toteaa, että hakemuksessa ja täydennyksessä esitetyt arviot kustannusvaikutuksista ovat asian ratkaisemisen kannalta riittävät. Teknisten ratkaisuvaihtoehtojen valinnassa tärkeitä kriteereitä ovat olleet kustannustehokkuus, vaikuttavuus ja toteutettavuus. Kalatalousviranomainen on hakemuksessa ja täydennyksessä arvioinut hakemuksen mukaisten toimenpiteiden olevan tehokkaita, vaikuttavia ja kustannuksiltaan kohtuullisia. Täydennyksen liitteessä 11 on käsitelty lisäksi erilaisten teknisten ratkaisuvaihtoehtojen toteutettavuutta. Kalatalousviranomainen korostaa myös sitä, että luvanhaltijat voivat itse hyvällä suunnittelulla ja kustannustehokkailla valinnoilla vaikuttaa merkittävästi kustannuksiin. Kustannustehokkuuteen tulee kiinnittää huomiota erityisesti alasvaelluksen ohjauksessa, jonka investointikustannukset, rakentamisen aikaiset energianmenetykset ja välppähäviö muodostavat muistutusten mukaan suuren osan kokonaiskustannuksista. Tätä asiaa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin selityksen kohdassa 2.6.5.

Kalatalousmääräysten muuttamista koskevassa asiassa hakijalle, jolla ei ole käytössään luvanhaltijan liike- ja ammattisalaisuuksien piiriin kuuluvia tietoja, ei tule asettaa liian pitkälle menevää velvollisuutta kustannusten arvioimiseen. Näin todetaan myös liitteenä 18 olevassa SYKE:n lausunnossa. Kuten edellä on todettu, vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä.

Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä ei aiheudu niin huomattavia kustannuksia, että alkuperäisen voimalainvestoinnin osalta olisi syytä enempään tarkasteluun. Kalatalousviranomainen on arvioinut velvoitemuutoksen kustannusten olevan kohtuullisia.

Hankkeen hyötyjen ja haittojen osalta voidaan hakemuksessa todetun lisäksi lausua seuraavaa:

2.6.4. Hyödyt

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.4. ja 4.4.1. sekä liitteen 1 kohta 4.

- Muistutuksen antaja on todennut, että muutosprosessissa määrättävällä uudella velvoitekokonaisuudella pitäisi konkreettisesti pystyä muuttamaan Kemijoen kalataloudellista tilannetta nykyistä paremmaksi. Asetettavalle kalatalousvelvoitteelle tulee pystyä osoittamaan kalataloudellinen hyöty eikä sellaista kalatalousvelvoitetta, jonka toimivuudesta ei ole tietoa, tule asettaa.

- Muistutuksen antajan mukaan asian tutkittavaksi ottaminen edellyttää, että saavutettavista hyödyistä on esitetty asianmukainen määrällinen arvio. Tällainen arvio puuttuu hakemuksesta. Arviota ei voida perustaa hakemuksessa esitettyihin mm. alasvaellukseen liittyviin toimivuuskriteereihin ilman selvitystä siitä, onko teknisesti ja muutoin mahdollista päästä hakemuksessa esitettyihin tavoitteisiin.

- Muistuttajan mukaan hakemuksen mukaisten mahdollisten yleisten ja yksityisten hyötyjen suuruus on vaikeasti arvioitavissa. Biodiversiteettiintressi ja virkistyskalastushyöty ovat muistuttajan mukaan kyseenalaisia. Kemijoen alkuperäistä lohikantaa ei enää ole eikä hakemuksessa esitetyillä ratkaisuilla voida päästä itseään ylläpitävään vaelluskalakantaan. Tavoitteen edes osittainen saavuttaminen edellyttäisi sekä virkistys- että ammattikalastuksen voimakasta rajoittamista.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.2.2., 5.3.3., 5.3.5.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen vaikutuksia yleiseen etuun ole selvitetty hakijan toimesta. Hakemuksessa tai sen täydennyksissä ei ole esitetty lainkaan laskennallisia arvioita hyödyistä ja myös sanalliset arviot mahdollisista hyödyistä jäävät hyvin yleiselle tasolle.

- Muistutuksen antaja on katsonut, ettei hakemuksella tavoiteltujen ympäristöhyötyjen toteutumisesta ole mitään takeita. Hakemuksessa vaadituilla toimilla saavutettavissa olevat yleiset hyödyt jäävät muistuttajan mukaan vähäisiksi.

- Muistuttaja on katsonut, ettei hakemuksessa väitettyä yleistä etua ole saavutettavissa ja viitaa tältä osin kalastuslain 7 §:ään, jonka nojalla yleiskalastusoikeus ei koske vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueita.

- Muistuttajan mukaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ei ennalta arvioiden aiheudu yksityistä hyötyä, koska Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuvat kalataloudelliset haitat on jo kompensoitu ja korvattu haitankärsijöille kertakaikkisesti ja täysimääräisesti.

Selitys:

Kalatalousviranomainen korostaa ensiksi edellä selostettua yleisten etujen arviointitapaa ja toteaa, että muistutuksissa hyötyjä yleiselle edulle on selkeästi aliarvioitu. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksessa esitetyllä muutoksella saadaan aikaan vesilaissa yleisenä etuna pidetty kalojen esteetön kulku ja otetaan uudelleen käyttöön voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueet. Lupaehtoja muuttamalla palautetaan jokielinympäristöjen jatkumo aina latvapuroilta jokisuuhun asti sekä parannetaan vaelluskalojen luontaisia lisääntymismahdollisuuksia. Yleisen kalatalousedun kannalta hyötyinä tulee ottaa huomioon vaelluskalojen palaaminen niiden alkuperäiseen elinympäristöön, niiden olemassaolon turvaaminen ja monimuotoisuuden suojeleminen. Kaikki nämä ovat merkittäviä ja konkreettisia parannuksia kalataloudelliseen tilanteeseen. Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta (selityksen liite 9). Monimuotoisuuskysymyksen osalta vastataan yksityiskohtaisemmin kohdassa 2.22.1.

Kalatalousviranomainen viittaa Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (liite 9), jossa on todettu, että vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen on vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus, joka vaatii biologista ja muunlaista erikoisosaamista. Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on kuitenkin mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen sekä tukitoimenpiteisiin panostetaan riittävästi. Vaaditun velvoitteen toimivuuden ja toteutettavuuden osalta viitataan selityksen kohtaan 2.18.

Hakemuksessa on tuotu esille, että luonnonkierron avulla saavutettava emokalojen ja smolttituotannon taso voi jäädä alle kestävän enimmäistuoton mahdollistavan kannan koon (ks. hakemuksen sivu 39 ja Luonnonvarakeskuksen lausunnossa määritelty MSY-taso rakennetussa jokisysteemissä). On kuitenkin tärkeää huomata, että kanta voi olla itseään ylläpitävä myös MSY-tason alapuolella (liite 9) ja osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin hyödyllistä ja tarpeellista. Kun kantaa lisäksi tuetaan esimerkiksi tuki-istutuksilla, voidaan hakemuksessa esitetyn skenaarion perusteella poikastuotannon tasoa nostaa ja siten parantaa myös edellytyksiä kestävälle kalastukselle. Lisäksi hyötyjä arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon, että luonnossa syntyneet lohet selviytyvät istutettuja selvästi paremmin, ja se hyödyttää niin kalakantaa itseään kuin kalastusta ja muita kalatalouden intressejä.

Arvioitaessa hyötyjä yleisen kalatalousedun kannalta tulee ottaa huomioon vaikutukset kalastukseen ja kalatalouden intressiin, jotka kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan ovat kokonaisuutena arvioiden myönteisiä (hakemuksen kappale 3). Kalatalousvelvoitteen muuttamisesta hakemuksessa esitetyllä tavalla hyötyvät niin kalat kuin kalastajat. Yleisen kalatalousedun osalta vaikutukset ankkuroituvat myös kalastuslain (379/2015) tavoitteisiin: muutos parantaa edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen ja heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojeluun.

Kalastuslain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset näihin kalataloudellisiin arvoihin ovat myönteisiä, kun toimenpiteillä tuetaan kalojen luontaista lisääntymistä yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan. Yleiskalastusoikeuksien ja yleisen kalatalousedun keskinäisestä merkityssisällöstä on lausuttu selityksen kohdassa 2.4.3.

Toisiinsa yhteydessä olevat vesialueet tuottavat ekologisia hyötyjä, kuten elinympäristöjä monille lajeille. Oikeuskäytännössä vesistön ekologiaa ja vesiluonnon suojelua on pidetty yleisinä etuina. Vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentissa korostuu vesienhoitosuunnitelman painoarvo arvioitaessa yleisiä etuja. Hakemuksessa esitettyjen lupaehtojen toimeenpano vaikuttaa ympäristöön positiivisesti, parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttamaa Kemijoen ekologista tilaa, ja toimenpiteet ovat siksi yleisen edun kannalta hyödyllisiä.

Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Kemijoen vaikutusalueella (hakemuksen kappale 3). Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle. Vaelluskalojen ja niiden vaellusyhteyden palauttamisen voidaan lähtökohtaisesti arvioida parantavan joen virkistyskäyttömahdollisuuksia, jotka niin ikään ovat yleisiä hyötyjä (liite 9).

Vertailukohdan hyötyjen tarkasteluun tarjoavat rakentamattomat joet, lähialueilla esimerkiksi Tornion-, Kalix- ja Byskejoki. Kysyä voi, mikä on näiden jokien vaelluskaloihin liittyvä arvo yleiseltä kannalta katsottuna. Tornionjoen osalta voidaan todeta, että vapaa joki luontoineen, kulttuureineen ja vaelluskaloineen johtivat joen suojeluun ensin Ruotsissa kansallisjokena ja sitten Natura-2000 ohjelmassa. Tornionjokea ei siihen liittyvien arvojen vuoksi rakennettu. Myös Kemijoen osalta vaelluskalakannan palauttaminen on saavutettavana hyötynä arvokas, kun sitä verrataan kustannuksiin. Kemijokea pidettiin ennen vesivoimarakentamista Euroopan parhaana lohijokena.

Vaatimukseen koskien saavutettavien hyötyjen määrällistä arviota kalatalousviranomainen toteaa, että yleisten hyötyjen arvon määrittäminen on hankalaa, koska ne eivät yleensä kuulu markkinoiden piiriin. Vaikka yleisten etujen arviointi raha-arvon perusteella on vaikeaa ja joiltakin

osin jopa mahdotonta, tulee nekin ottaa yhtä lailla huomioon arvioitaessa kalatalousvelvoitteen muuttamisen hyötyjä yleisen edun kannalta. Myös markkinattomia yleisiä hyötyjä voitaisiin arvioida kustannus-hyötyanalyysin avulla, mutta tätä varten ne on ensin arvotettava. Esimerkiksi vapaa-ajankalastuksen mahdollisena kohteena olevilla kalalajeilla on markkinahintoihin perustuvan arvon lisäksi virkistysarvo (vapaa-ajankalastuksen virkistysarvoon liittyvistä tuloksista voi lukea lisää Luonnonvarakeskuksen lausunnosta, selityksen liite 9) ja olemassaolon itseisarvo. Virkistysarvot ovat käyttöarvoja ja niitä voidaan yleisesti ottaen arvioida rahamääräisesti hyödyntäen ns. arvottamismenetelmiä. Ekologiset arvot ovat puolestaan olemassaoloarvoja, joiden arvottamiseen liittyy monia epävarmuuksia. Vaelluskalakannan olemassaolon turvaaminen, joen ekologinen jatkumo ja vaeltavan kalakannan elinympäristön palauttaminen sekä vaelluskaloihin liittyvä kulttuuri ovat lähtökohtaisesti arvoja, joiden mittaaminen rahassa on lähes mahdotonta. Tästä seuraa, että kalojen ja jokiekosysteemien yhteiskunnallinen rahamääräinen arvo, ns. kokonaistaloudellinen arvo on markkinahintoihin perustuvaa arviota suurempi.

Yksityiset hyödyt, kuten esimerkiksi ammattikalastuksen saalismäärät, ovat tavallisesti markkinatoiminnan piirissä ja siksi niiden arvoa ja merkitystä voidaan arvioida markkinahintojen avulla. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalastussaaliista saatavan hyödyn lisäksi voidaan saavuttaa myös aluetaloudellisia vaikutuksia tuotannon, arvonlisäyksen ja työllisyyden osalta (selityksen liite 9). Lisäksi vaelluskalojen palauttamisella voidaan katsoa olevan myönteinen vaikutus joenvarsikiinteistöjen arvoon.

Toinen muistuttaja on huomauttanut, että hakemuksesta ei aiheudu yksityisiä hyötyjä maksettujen korvausten vuoksi. Tältä osin kalatalousviranomainen toteaa, että korvaukset eivät poissulje yksityisiä etuja, kun yleisen kalatalousedun perusteella määrätään muutettuja velvoitteita. Muutetut velvoitteet lisäävät yksityisten kalastusmahdollisuuksia ja vaikuttavat positiivisesti.

2.6.5. Kustannukset

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.3., 4.4.1.1. ja 4.4.1.2.sekä liitteet 2 ja 6.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksyminen tulisi aiheuttamaan yhtiölle sen liiketoimintaan nähden kohtuuttomat kertaluonteiset kustannukset. Lisäksi hakemuksessa vaaditut toimenpiteet nostaisivat muistuttajalle aiheutuvia jatkuvia kustannuksia ja merkittäviä menetyksiä vähentyneen sähköntuotantokyvyn johdosta. Muistutuksen mukaan hakemuksen hyväksymisestä aiheutuisi muistuttajalle 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron menetykset.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.2.2. ja 7.1. sekä liite 3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannukset muistuttajalle ovat yhteensä noin 230,4 miljoonaa euroa, kun jatkuvat vuosikustannukset on pääomitettu 20-kertaisiksi.

Muistuttajan mukaan velvoitekokonaisuus tarkoittaisi yhtiön kalatalousvelvoitteen kasvattamista kustannuksiltaan noin 20-kertaisiksi nykyiseen velvoitteeseen verrattuna.

Selitys:

Kalatalousviranomainen korostaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Kun kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen tulevat voimalaitosten omistajan vastuulle, suuntaa se rakentamista kustannustehokkaimpien ratkaisujen valintaan ja voimalaitosten käyttöä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan optimoimiseen. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata. On selvää, että muistuttajan esittämässä kustannusarviossa on kyse toimenpiteiden maksimilaajuudesta ja niiden maksimikustannuksista sen sijaan, että olisi käytetty toteutuksesta aiheutuvia todennäköisiä kustannuksia.

Yhtiöiden laatimiin kustannusarvioihin liittyy epävarmuuksia. Yhtiöiden etu on pyrkiä esittämään kustannukset mahdollisimman suurina ja liiketoimintaa heikentävinä. Samanlaisia käsityksiä kustannuksista ja hyötyjen vähäisyydestä yhtiöt esittivät myös, kun nykyisiä kalatalousvelvoitteita käsiteltiin vesioikeudessa 1970-luvulla (Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979, selityksen liite 10). Nyt vireillä olevassa asiassa yhtiöiden laatimien kustannusarvioiden epävarmuuksiin viitataan liitteessä (selityksen liite 17). Aina silloin, kun liikeyrityksellä on objektiivisen tiedon esittämisen lisäksi jokin muu, esimerkiksi taloudellinen motiivi, voidaan yritysten esittämistä näkemyksistä päätellä asioiden todellista tilaa korkeintaan epätarkasti. Mainitussa lausunnossa on myös todettu, että kalatalousvelvoitteesta aiheutuvat rajoitteet vaikuttavat myös sähkönhintaa korottavasti (tarjonnan pienentyessä), joten yhtiöt saavat menetyksiään osittain kompensoitua hinnannousun kautta.

Kustannusten nousun osalta kalatalousviranomainen toteaa myös, että nyt voimassa olevia kalatalousvelvoitteita määrättäessä voimassa olivat pääasiassa 1950- ja 1960-luvuilla väliaikaisiin ja osittain lopullisiin rakentamislupapäätöksiin perustuneet väliaikaiset maksut. Vuoden 1979 päätöksen asiakirjoista selviää, että esim. Kemijoki Oy totesi ehdotetun kalatalousmaksun nostavan maksun määrän 15-kertaiseksi (Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979, täydennyksen liite 10).

Kalatalousviranomainen huomauttaa lisäksi, että molemmat yhtiöt ovat ns. Mankala-periaatteella toimivia yrityksiä. Yleispiirteissään voidaan todeta, että yhtiöiden tehtävänä on tuottaa osakkailleen sähköenergiaa mahdollisimman edullisesti. Tällaisessa tilanteessa kalatalousvelvoitteen aiheuttamat lisääntyvät kustannukset tulevat lopullisesti yhtiöiden omistajien kannettavaksi eli mm. Fortum Oyj:lle, UPM-Kymmene Oyj:lle, Stora Enso Oyj:lle ja Suomen valtiolle.

Investointikustannukset

Kemijoki Oy:n muistutuksen liite 2

- Muistutuksen mukaan hakemuksen vaatimuksista aiheutuu investointikustannuksia mm. kalateiden, houkutusvirtaaman toteuttamiseen vaadittavan pumppulaitteiston, alasvaellusrakenteiden ja uuden kalakasvattamon rakentamisesta. Investointikustannukset olisivat 25 vuodelle laskettuna yhteensä noin 375,8 miljoonaa euroa. Suurimmat investointikustannukset aiheutuisivat alasvaellusrakenteista, joiden kustannusarvioksi on esitetty yhteensä 277,2 miljoonaa euroa. Muistutuksen mukaan muistutuksessa on huomioitu myös yhteisvastuullisiksi esitetyt vaatimukset euromääräisesti täysimääräisinä, koska hakemuksessa ei ole tehty vesilain edellyttämää kohdistamista.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.2.2. ja liite 3.

Muistuttajan mukaan pääomitetut investointikustannukset olisivat 162,5 miljoonaa euroa. Laskelmassa on otettu huomioon kalateiden rakenteet, smolttien ohjausaidat, patojen lävistykset, alasvaellusväylät ja ylisiirtolaitteisto sekä säilytyshalli ohjausaitojen talvisäilytystä varten ja uuden kalanviljelylaitoksen rakentaminen.

Selitys:

Kalatalousviranomainen on koonnut tähän huomioita liitteen 17 asiantuntijalausunnosta koskien muistuttajien esittämiä investointikustannuksia. Kyseisen asiantuntijalausunnon mukaan yhtiöiden esittämät arviot vaikuttavat kertaluokkaa suuremmilta kuin keskimääräiset kustannukset toteutuneista hankkeista. Muistutuksissa ei ole tuotu esiin teknologioiden kehitystä, skaalaetujen perusteella saatavia hyötyjä suhteessa esimerkiksi yksittäisten komponenttien hinta-arvioihin eikä hankkeiden toteutuksen kautta syntyviä oppimisvaikutuksia. Mikäli sääntelyssä päädytään edellyttämään vastaavia velvoitteita yhtiöiltä myös myöhemmin, pitäisi tämän kannustaa uusien teknologioiden kehittämistä, jotka voivat leikata kustannuksia merkittävästi.

Sääntelyn kustannusvaikutuksia arvioitaessa liikeyritysten intressissä on yleisesti valikoida selvitettäväksi ja esitettäväksi teknologiavaihtoehtoja, joiden kustannukset ovat lähtökohtaisesti korkeita, eikä esittää vaihtoehtoja näiden kustannusten alentamiseksi. Lisäksi mikäli jokin yritys omistaa useampia omaisuuseriä, joihin voidaan tulevaisuudessa soveltaa samaa sääntelyä, ei tällaisella yrityksellä ole intressiä toteuttaa ensimmäisiä referenssikohteita kustannustehokkaasti, jos katsotaan, että referenssikohteen korkeat toteutuneet kustannukset voivat ehkäistä tulevien kohteiden sääntelyn kiristämistä. Todetut seikat ovat merkittäviä arvioitaessa nyt vireillä olevassa asiassa esitettyjä kustannusarvioita.

Lausunnon mukaan muistuttajien esittämissä kustannusarvioissa investointikustannuksiin on lisätty 30 % kustannusvaraus, jonka suuruutta ei kuitenkaan ole perusteltu, ja niiden huomioon ottaminen vaikuttaa ongelmalliselta. Lisäksi ne kustannukset, jotka kohdistuvat yhtiöille yhteisesti on ilmeisesti sisällytetty kokonaisuudessaan Kemijoki Oy:n menetyksiksi, kun taas PVO-Vesivoima Oy:n raportissa osa kustannuksista

on jyvitetty nykyisen velvoitteen aiheuttamien kustannusten suhteessa PVO-Vesivoima Oy:lle ja Kemijoki Oy:lle. Tämän johdosta kalatalousviranomainen huomauttaa, että yhtiöiden muistutuksissa on yliarvioinnin lisäksi myös päällekkäisiä kustannuksia, joihin tulee kiinnittää huomiota. Yhteisvastuullisuudesta vastataan selityksen kohdassa 2.5.

Kalatalousviranomainen toteaa lisäksi, että Sierilän voimalaitos on mukana kaikissa Kemijoki Oy:n esittämissä investointikustannuksissa (esim. muistutuksen taulukossa 3: kalatie + pumppurakenne + alasvaellusrakenne yhteensä Sierilän osalta 46,6 milj. €). Voimalaitosta ei ole rakennettu ja sitä koskevassa vesitalousluvassa on varauma kalatien rakentamisesta.

Alasvaellusrakenteet

Muistutusten mukaan merkittävin kustannuserä olisi alasvaellusreitin rakentaminen. Alasvaellusrakenteiden yhteenlasketut kustannukset olisivat Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksilla noin 362,7 miljoonaa euroa, josta Isohaaran osuus on noin 85,5 milj. € ja Sierilän osuus 38,9 milj. €. Kustannusvarausten osuus on 30 %. Muistutusten mukaan valtaosa alasvaellusrakenteiden kustannuksista muodostuu ohjauslaitteiden rakentamisesta, ja esimerkiksi Isohaaran alasvaellusrakenteiden investointikustannuksista 98 % on yksinomaan ohjauslaitteen kustannuksia. Kuten liitteessä 17 on todettu, on alasvaellusrakenteiden kustannusarvioiden uskottavuuden kannalta merkillepantavaa, että molempien yhtiöiden arviot perustuvat pitkälti samaan yksittäisen Fortum Oyj:n omistaman kohteen suunnitelmaan Ruotsista, joskin yhtiöt ovat toteuttaneet myös omia lisäselvityksiään.

Muistutuksissa alasvaelluksen ohjausrakenteiden kustannus on laskettu kaikilla voimalaitoksilla pinnasta pohjaan ulottuville kiinteille ohjausratkaisuille, mitä on perusteltu alasvaelluksen tehokkuusvaatimuksella. Kalatalousviranomainen viittaa tässä erityisesti Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (selityksen liite 9), jonka mukaan vaelluspoikasten tehokas ohjaaminen on mahdollista myös kelluvilla ohjausrakenteilla, jotka eivät ulotu pinnasta pohjaan, vaan vain muutaman metrin syvyyteen ja ovat huomattavasti edullisempia toteuttaa. Uusimpien tietojen mukaan vaelluspoikaset uivat alasvaelluksellaan varsin lähellä pintaa ja kelluvilla ohjausrakenteilla niitä voidaan ohjata haluttuun suuntaan. Lausunnon mukaan koko alasvaellusreitin tehokkuuden kannalta olennaista on ohjausrakenteen ja varsinaisen alasvaellusväylän saumattomuus, eli poikasten tulisi ohjausrakenteen päättyessä olla alasvaellusväylän ”houkutusimun” vaikutuspiirissä, jotta ne eivät alkaisi hakeutua turbiinien aiheuttamiin imuvirtoihin ja alasvaellus tapahtuisi nopeasti. Alasvaelluksen toimivuutta voidaan Luonnonvarakeskuksen lausunnon mukaan tehostaa hyödyntämällä varsinaisen alasvaellusrakenteen ohella myös ohijuoksutusluukkuja vaelluspoikasten alasvaellusyhteytenä. Tällöin ohijuoksutusluukkujen olisi kuitenkin hyvä olla pinnasta kohti pohjaa avautuvia, eli purkautuvan veden tulisi kulkea ohijuoksutuspadon ylitse.

Referenssikohteena tuodaan tässä esille Iijoen Haapakosken voimalaitos, jonne valmistui vuonna 2019 valtion tukeman vaelluskalakärkihankkeen (2017–2020) toimenpiteinä kelluva ohjausaita. Luonnonvarakeskus tutki Haapakosken ohjausaidan toimivuutta kesällä 2020 ja tulokset

vaikuttavat lupaavilta: smolteista valtaosa kääntyi ohjausaidan ohjaamana kohti kohtaa, johon alasvaellusväylä on tarkoitus rakentaa. Toteutettu ohjausrakenne ulottuu sopivaksi katsotulle syvyydelle smolttien ohjausta ajatellen, 1,2–3 metrin syvyyteen. Merkille pantavaa on, että Haapakosken ohjausaidan suunnittelu- ja toteutuskustannukset olivat yhteensä noin 450 000 euroa (sis. alv). Muistutuksissa voimalaitoskohtaisten ohjausrakenteiden rakentamiskustannukset vaihtelevat välillä 15,7–83,5 milj. euroa, mikä on Haapakosken kelluvaan ohjausaidan kustannuksiin verrattuna 35–185,5-kertainen kustannus.

Iijoen Haapakoskelle rakennetaan parhaillaan myös varsinaista alasvaellusväylää, jonka kautta kalat pääsevät padon alapuolelle. Sen suunnittelu maksoi yhteensä noin 135 000 euroa ja kustannusarvio alasvaellusväylän rakentamiselle on 1,8 miljoonaa euroa. Koska Suomessa ei ole aiemmin toteutettu alasvaellusrakenteita, ovat ensimmäiset suunnittelu- ja toteutuskustannukset todennäköisesti kalliimmat kuin sitä seuraavien rakenteiden kustannukset, sillä hankkeiden toteutuksen kautta syntyy mm. oppimisvaikutuksia. Lisäksi Haapakosken rakenteessa tulee olemaan mukana myös smolttien kiinniottolaite, joka muodostaa ison osan alasvaellusrakenteen kustannuksista. Siellä, missä kiinniottolaitteita ei tarvita, alasvaellusratkaisu on paljon yksinkertaisempi ja siten myös edullisempi sekä suunnitella että toteuttaa.

Kalatiet ja ylisiirtolaitteisto

Muistutusten mukaan Kemijoen ja Raudanjoen kalateiden rakentamiskustannukset ovat yhteensä 53,3 milj. €, josta Isohaaran voimalaitoksen osuus on 22 milj. € ja Sierilän voimalaitoksen osuus 1,4 milj. €. Isohaaran osalta muistuttaja on esittänyt kahden kalatien kustannukset ja arvioinut, että kalatiekohtaiset kustannukset asettuvat lähelle Raasakan voimalaitoksen kalatien kustannuksia, noin 11 milj. €. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että Raasakan voimalaitospadon yhteyteen suunnitellun kalatien kustannusarvio laski noin 8 miljoonaan euroon rakennussuunnitelman päivityksen yhteydessä ilman, että muutoksilla olisi heikentävää vaikutusta kalatien toimivuuteen. Osa muutoksista todennäköisesti paransi kalatien toimivuutta. Vaikka lopulliset kustannukset tunnetaan vasta siinä vaiheessa, kun hanke on toteutunut, on tämäkin hyvä osoitus siitä, että toimenpiteiden kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden toteuttamistavasta. Lisäksi on syytä huomata, että Raasakan kalatiesuunnitelma ja kustannusarvio pitävät jo sisällään kalojen kiinniottoon ja houkutusveden pumppaukseen suunnitellut rakenteet. Isohaaran voimalaitokselle on kuitenkin esitetty myös erillisen ylisiirtolaitteiston kustannukset (3,1 milj. €, josta PVOV:n osuus olisi muistutuksen mukaan 17 %). Toisin sanoen ylisiirtolaitteiston kustannus on muistuttajan kustannusarviossa kahteen kertaan. Isohaaran kalatien osalta merkillepantavaa on lisäksi kalatien ohjausaidan huomattavan suuri kustannus, 52,9 miljoonaa euroa. Kustannus on laskettu vastaavasti kuin alasvaelluksen ohjaukselle tarkoittaen ilmeisesti siis massiivista kiinteää ohjausrakennetta voimalaitoksen alapuolella. Valittua ohjausratkaisua ja sen soveltuvuutta kyseiseen tarkoitukseen ei muistutuksessa ole perusteltu eikä siinä ole esitetty minkäänlaisia vaihtoehtoja näiden kustannusten alentamiseksi.

Muiden voimalaitosten osalta esitetyt kalatiekustannukset ovat uskottavammat. Kustannusarvioon on kuitenkin sisällytetty kalateiden rakentamiskustannusten lisäksi myös kalojen houkuttelemiseen ja pyydystämiseen tarvittavien rakenteiden hinnat. Tähän kalatalousviranomainen toteaa ensin, että houkutusveden pumppaus alakanavasta on yksi toteutusvaihtoehto. Houkutusvesi voidaan myös johtaa erillisen turbiinin läpi ja siten pienentää vesimäärän luovutuksesta ja sähkönkulutuksesta aiheutuvaa tappiota. Muistutuksessa yhden pumppurakenteen kustannukseksi on arvioitu 6,3 miljoonaa euroa ja yhdeksän voimalaitoksen (Sierilän voimalaitos mukaan luettuna) kokonaiskustannukseksi 56,7 miljoonaa euroa, joka sekin pitää sisällään 30 % kustannusvarauksen. Uskottavuutta heikentää lisäksi se, että kustannusarvio perustuu esiselvitykseen Taivalkosken voimalaitokselle suunnitellusta laitteesta, joka on tarkoitettu sekä houkutusvirtaaman pumppaukseen että ylisiirtokalojen pyydystämiseen. Muistuttajan esittämissä voimalaitoskohtaisissa kustannusarviossa ei ole otettu huomioon sitä, että kalojen kiinniottorakenteet muodostavat todennäköisesti suuren osan suunnitellun laitteen kustannuksista ja kalojen houkuttelemiseen tarvittavat rakenteet olisivat edullisempia toteuttaa siellä, missä kiinniottorakenteita ei tarvita.

Energianmenetykset

Kemijoki Oy:n muistutuksen liite 2 ja PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.2.2. ja liite 3.

Muistutusten mukaan hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu muistuttajille energianmenetyksiä seuraavasti:

- Kemijoki Oy: sähkön tuotantomenetykset yhteensä noin 329,0 miljoonaa euroa sekä vedenhallinnasta johtuvat vuosittaiset energianmenetykset yhteensä 2,42 milj. euroa.

- PVO-Vesivoima Oy: Energianmenetykset 37,65 miljoonaa euroa.

Kustannukset muodostuvat muistutusten mukaan kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettavasta vedestä, niiden rakentamisen aikaisista energianmenetyksistä, säätökäytön rajoittamisesta aiheutuvista menetyksistä ja välppähäviöstä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu energian menetystä, mutta menetykset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään ja arvoon eikä voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen rajoiteta merkittävässä määrin.

Energianmenetysten osalta viitataan liitteen 17 asiantuntijalausuntoon, jossa on tarkasteltu volyymivaikutusta, säätövaikutusta ja hintavaikutusta. Menetetyn sähköntuotannon nimellisen arvon määrittää sähköntuotannon tuotantomäärän menetys kerrottuna sähkön hinnalla. Yhtiöiden muistutuksissa ilmoitetut menetetyn sähköntuotannon määrät perustuvat yhtiöiden omiin arvioihin, joihin sisältyy merkittäviä epävarmuuksia. Lisäksi yhtiöiden käyttämät sähkönhinnat ovat korkeampia kuin markkinahinnat ja perustelut käytetyille hinnoille joko puuttuvat kokonaan tai ovat epätarkkoja. Lausunnossa on todettu, että yhtiöillä on

monenlaisia kannustimia raportoida hintatasoja, jotka ovat markkinahintoja korkeampia. Lausunnon mukaan, jotta yhteiskunnan näkökulmasta voitaisiin käyttää markkina-arvoista poikkeavia arvostusperusteita, pitäisi tähän olla uskottavammat perusteet. Myös yhtiöiden esittämät arviot vesivoimantuotannon joustavuuden keskimääräisestä lisäarvosta suhteessa keskimääräiseen sähkönhintatasoon vaikuttavat ylisuurilta. Edelleen on todettu, että yhtiöiden esittämien säätö- ja reservimarkkinoilta saatujen historiallisten tuottojen käyttö sellaisenaan on ongelmallista.

Kalatalousviranomainen katsoo, että energiantuotannon menetykset tulee suhteuttaa sähköntuotannon kokonaisarvoon käyttämällä samaa sähkönhintaa sekä menetysten että tuottojen osalta. Mankala-yhtiöt luovuttavat tuottamansa sähkön omakustannushintaan omistajilleen.

Kalatalousviranomainen toteaa lisäksi, että Sierilän voimalaitos on mukana Kemijoki Oy:n esittämissä kustannuslaskelmissa myös energianmenetysten osalta. Muistutuksen liitteen 2 mukaan Kemijoki Oy ei ole tehnyt vielä lopullista päätöstä Sierilän voimalaitoksen rakentamisesta.

Kalateiden ja alasvaellusreittien vesi

Kemijoki Oy:n muistutuksessa kohdassa Vedenhallintaan liittyvät menetykset on esitetty, että ohijuoksutuksesta aiheutuu vuosittaisia energianmenetyksiä 0,4 miljoonaa euroa. Isohaaran osalta on esitetty, että kalatien ja alasvaellusreitin vedestä aiheutuva vuosittainen energianmenetys on yhteensä 73 200 € (pääomitettu 20 v. kustannus 1,46 milj. €).

Kalatalousviranomainen vaatimus on, että mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Muistuttajien esittämissä kustannuslaskelmissa kalatien vedestä aiheutuvat menetykset on laskettu käyttäen kokoaikaisesti 2 m^3/s virtaamaa. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että vaatimuksessa on kuitenkin kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Merkillepantavaa on myös se, että Isohaaran kalatien osalta muistutuksessa ei ole huomioitu tulva-aikaa ja veden johtamisesta aiheutuvat menetykset on laskettu koko kalatien toiminta-ajalle, 20.5.alkaen. Vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä.

Isohaaran osalta on muistutuksessa katsottu, että energianmenetyksiä syntyy myös alasvaellusreittiin johdettavasta vedestä, ja menetys on laskettu käyttäen 2 kk:n vesitystä ja 3 m^3/s:n virtaamaa. Kalatalousviranomainen katsoo, että keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten veden johtamisella alasvaellusreitteihin ei ole sähkön perustuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta merkitystä, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset. Hakemuksessa ei ole esitetty vaatimusta alasvaellusreitin virtaaman määrästä. Mittakaavan selventämiseksi viitataan tässä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon, jonka mukaan Iijoen Haapakoskella 3 m^3/s:n vesimäärä alasvael-

lusväylässä ei olisi erityisen suuri, kun se suhteutetaan joen keskivirtaamaan. Useissa ulkomaisissa alasvaellusratkaisuissa on käytetty myös huomattavasti suurempia osuuksia keskivirtaamasta.

Kalatalousviranomainen toteaa, että taloudellinen menetys, joka aiheutuu kalateihin ja alasvaellusreitteihin luovutettavasta vedestä on vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen. Tätä perustellaan sillä, että kalateiden tarvitsemalla vesimäärällä on suhteutettuna voimalaitosten kokonaisresurssiin vain pieni merkitys. Sähköntuotannon tuloon kalatiehen johdettavalla vesimäärällä on tätäkin pienempi merkitys, koska vesivoima ei menetä tuloja samassa suhteessa kuin menettää resurssia. Suomen ympäristökeskuksen 16.12.2020 Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle antama lausunto (selityksen liite 18) tukee kokonaisuudessaan kalatalousviranomaisen näkemystä. SYKE on mallintanut kalatieskenaariot, joissa kalatiehen allokoidaan virtamaaosuudet 1–4 % keskivirtaamasta ajalla 20.5.–20.10. Kalatalousviranomainen tarkastelee esitettyjä skenaarioita esimerkin kautta. Jos Valajaskoskella ja Isohaarassa johdettaisiin yhteen kalatiehen 5 kk:n ajan kokoaikaisesti 2 m^3/s:n virtaama, olisi sen osuus noin 0,4 % Valajaskosken (537 m^3/s) ja Isohaaran (556 m^3/s) keskivirtaamista. Lausunnon kuvan 2 perusteella 1 %:n virtaamaosuus vähentäisi tuotannon arvoa noin 0,4 %, joten Kemijoella 0,4 %:n virtaamaosuus kalateihin tarkoittaisi vielä tätäkin vähäisempää menetystä. Vaikka kalatiehen johdettaisiin 4 %:n virtaamaosuus (Valajaskoskella ja Isohaarassa tarkoittaisi 21,5–22 m^3 kalatievirtaamaa), vähenisi tuotannon arvo silloinkin ainoastaan alle 2 %. Kalatalousviranomaisella ei ole varmuutta siitä, onko SYKEn lausunnossa kyse tuotannon arvon muutoksesta kalatien toiminta-aikana vai koko vuoden ajalla. Mikäli kyse on kalatien toiminta-ajan tuotannon arvosta, olisi tuotannon arvon vähenemä koko vuoden yli laskettuna vielä esitettyjä lukuja selvästi pienempi. Lisäksi tässäkin on huomioitava, että ohijuoksutusten aikana kalatiehen johdettava vesi ei aiheuta energianmenetystä.

Kalateiden ja alavaellusreittien rakentamisen aikaiset energianmenetykset

Muistuttajien mukaan kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikaisesta sähköntuotannon menetyksestä aiheutuu yhtiöille 21,51 milj. + 206 miljoonan euron menetys, mikä olisi monin verroin suurempi kuin vesivoimatuotannon pysyvä väheneminen. Näyttää siltä, että molemmissa muistutuksissa valtaosa rakentamisen aikaisista energianmenetyksistä liittyy massiivisten, pinnasta pohjaan ulottuvien, kiinteiden aitarakenteiden rakentamiseen alasvaelluksen ohjausta varten. On tärkeää huomata, että myös tältä osin kustannukset riippuvat keskeisesti siitä, millaiseen tekniseen ratkaisuun päädytään ja miten rakentaminen toteutetaan. Jos ohjaus toteutetaan esimerkiksi kelluvan ohjausaidan avulla, jäävät energianmenetykset sen asentamisen aikana voimalaitoksen vajaakäytön takia lyhytaikaisiksi ja vähäisiksi.

Kalatalousviranomainen viittaa lisäksi selityksen liitteen 17 asiantuntijalausuntoon, jossa on arvioitu, että vesivoiman säätökyvyn ansiosta tuotantomenetyksiä voidaan pienentää optimoimalla rakennustöiden ajoitus suhteessa tuotantoon. Työt voidaan siis ajoittaa optimaalisesti suh-

teessa tuotantomahdollisuuksiin ja tuottaa mahdollisimman paljon vesivarastoista ennen töiden aloitusta. Lisäksi lausunnossa on todettu, että vesivoimatuotannon vähenemisestä rakentamisvuosien aikana seuraa, että hintavaikutukset ovat suurempia rakentamisvuosien aikana kuin muina aikoina ja että yhtiöiden omistajat hyötyvät rakentamisen aikaisesta hinnannoususta.

Energiantuotannon menetykset säätökäytön rajoittamisesta

Hakemuksessa on vaadittu, että kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Muistutuksissa on katsottu, että hakemus sisältää vaatimuksen asettaa voimalaitosten sähköntuotanto aikavälillä 20.5.–20.10. alisteiseksi kalateiden toiminnan tehostamiselle ja voimalaitoksia käytetään täysin kalojen nousun ehdoilla. Muistuttajien laskelmat energianmenetyksestä perustuvat oletukseen, että joustavan tuotannon sijaan voimalaitokset joutuvat rajoittamaan sähköntuotantoaan joen tulovirtaaman määräämän tahdin mukaiseksi eikä voimalaitoksia voida käyttää säätökäyttöön ko. kautena. Kokonaismenetykset säätökäytön vaikeutumisesta olisivat muistutusten mukaan vuositasolla noin 3,6 miljoonaa euroa, josta Isohaaran osuus on 567 000 €.

Vastauksena säätövoiman vaikeutumista koskevaan muistutukseen kalatalousviranomainen toteaa, että kalojen nousu on mahdollista ottaa voimalaitosten ja kalateiden käytössä huomioon, kun halutaan tukea kalojen hakeutumista kalateihin ilman, että säätökäyttöä merkittävästi rajoitetaan. Se, että vuorokausisäännöstely täytyisi kokonaan lopettaa ja voimalaitoksia tulisi käyttää täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. Muistutuksessa on ilmeisesti kyse säätövoiman maksimirajoittamisesta aiheutuvasta kustannuksesta sen sijaan, että olisi pyritty arviomaan kustannuksia vaihtoehdoille, joissa yhteensovitetaan kalankulun ja voimatalouden intressejä.

Kalatien sisäänkäynnin yhteyteen on tärkeää saada aikaan sellaiset virtausolosuhteet, että kalatien houkuttavuus on varmistettu. Käytännössä se tarkoittaa, että kalatien sisäänkäynnille johdetaan olosuhteisiin nähden riittävä houkutusvirtaama. Lisäksi voimalaitosturbiinien käyttöä voidaan optimoida käyttämällä ensisijaisesti sellaista turbiinikombinaatiota, jolla saadaan nousukalat parhaiten havaitsemaan kalatien sisäänkäynnistä purkautuva virtaus ja hakeutumaan sinne. Esimerkiksi Oulujoen Merikoskella on havaittu, että lohet hakeutuvat kalatiehen tehokkaimmin olosuhteissa, joissa kalatien sisäänkäynnin läheisintä turbiinia käytetään pienemmällä vesimäärällä kuin kahta muuta, kauempana sijaitsevaa turbiinia (selityksen liite 9). Edellä mainituilla toimenpiteillä on havaittu olevan merkitystä kalojen nousun edistämisen kannalta, mutta säätövoiman käytölle niistä ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa.

Toinen tärkeä seikka on kalojen kulun huomioiminen juoksutuskäytäntöjen kehittämisessä. Kalatalousviranomainen viittaa tässä kansalliseen kalatiestrategiaan, jonka tavoitteisiin se niin ikään kuuluu. Vuorokau-

sisäännöstelyyn liittyvät virtaaman muutokset aiheuttavat kalojen edestakaista uintia voimalaitospatojen alapuolella, mikä todennäköisesti viivästyttää niiden nousua kalatiehen. Kalatalousviranomainen katsoo, että on mahdollista optimoida voimalaitoksen käyttöä ja juoksutuksia siten, että samanaikaisesti taataan kalojen pääsy kalaportaisiin ja mahdollistetaan myös säätövoiman käyttö. Optimoinnilla tarkoitetaan tässä sitä, että on löydettävissä parhaiten soveltuva välimalli, jolla pystytään tarjoamaan säätöä vuorokauden tuntien aikana samalla kun tuetaan kalojen nousuvaellusta parhaalla mahdollisella tavalla. Muistutuksen antajalla itsellään on parhaat edellytykset mallintaa voimalaitosten käyttöä sellaiseksi, ettei säätövoiman rajoittamisesta aiheudu merkittävää kustannusta.

Kalatalousviranomainen viittaa myös SYKEn lausuntoon (selityksen liite 18), jonka mukaan voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. SYKE on siis katsonut, että ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita voidaan yhteensovittaa. Kalatalousviranomainen katsoo yhteensovittamisen tukevan vastaavasti myös hakemuksessa esitettyjä kalataloudellisia tavoitteita ja tarpeita.

Hakijalla ei ole käytössään luvanhaltijan liike- ja ammattisalaisuuksien piiriin kuuluvia tietoja, mutta on ilmeistä, että virtaaman luovuttamisella kalateihin 20.5.–20.10. välisenä aikana ja lyhytaikaissäädön rajoittamisella hakemuksessa tarkoitetulla tavalla on luvanhaltijalle vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen merkitys. SYKEn lausunnossa on todettu, että voimalaitosyhtiöllä on lähtökohtaisesti käytössään enemmän tietoa säätökäytön rajoitusten kustannusten arviointiin kuin valvovalla viranomaisella. Lausunnon mukaan kyseinen epäsymmetrisen informaation tilanne saattaa kannustaa yhtiötä yliarviomaan kustannuksia. Lausunnossa on toivottu, että yhtiö esittäisi tarkemmin laskelmat säätökäytön rajoitusten kustannuksista esittäen mallin oletukset sekä tulosten herkkyyden suhteessa säätökäytön rajoitusten tiukkuuteen.

Kalatalousviranomainen katsoo, että suurin osa säätökäytön kysynnästä ja tarjonnasta on merkityksetöntä tässä asiassa. Tätä näkemystä tukevat myös SYKEn lausunnossa esitetyt virtaamarajoitusskenaariot. Skenaarioissa kalatiehen johdetaan 1 prosentin osuus tulovirtaamasta ja lisäksi voimalan maksimi- ja minimituotantotasoja rajoitetaan asteittain kalatien toiminnan aikana 20.5.–20.10. (6 eri tasoa välillä 0–100 %). Lausunnon kuvan 6 perusteella vesivoimatuotannon rahallisen arvon suhteellinen muutos on enimmillään (skenaariossa 6) noin -10 %. Tämä kuvaa tilannetta, jossa vesivoimatuotannon tuotantorajoja on rajoitettu maksimaalisesti. Vähempi säätökäytön rajoittaminen tarkoittaisi 1–10 %:n hyödyn menetystä. Kalatalousviranomainen viittaa tässä selityksen kohtaan 2.6.2., ja toteaa, että yli 10 %:n hyödyn väheneminenkin on vesioikeudellisessa oikeuskäytännössä katsottu kohtuulliseksi. Tämä tarkoittaisi, että vaikka hakemuksessa vaadittaisiin lyhytaikaissäännöstelyn kieltämistä kokonaan, voitaisiin se katsoa vesilain tarkoittamalla tavalla kohtuulliseksi.

Välppähäviöt

Muistuttajien mukaan alasvaelluksen ohjausaidat kiinteinä rakennelmina aiheuttaisivat putoushäviötä ja siten tuotantomenetyksiä, johon muistuttajat viittaavat termillä välppähäviö. Kalatalousviranomainen toteaa, että myös tältä osin kustannukset riippuvat keskeisesti rakenteiden toteuttamistavasta. Muistuttajat ovat arvioineet putoushäviöstä aiheutuvan energianmenetyksen perustaen laskelmat pinnasta pohjaan ulottuvien kiinteiden aitarakenteiden kustannuksiin. Jos alasvaelluksen ohjaus päätetään toteuttaa esimerkiksi kelluvalla ohjausaidalla, ei rakenteesta aiheudu muistutuksessa esitetyn kaltaista putoushäviötä.

Energianmenetysten osalta kalatalousviranomainen toteaa yhteenvetona, että luvanhaltijalle koituu kalateihin ja alasvaellusreitteihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yrityksen liikevaihtoon (ns. Mankala-periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Energian tuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista sovittaa yhteen vesilain periaatteiden mukaisesti. Kysymys on olennaisesti siitä, että yhteensovitettaessa Kemijoen vesistöresurssia ei käytettäisi yksinomaan energian tuotannon ehdoilla, vaan vähäisehkö osa resurssista käytettäisiin kalatalouden hyväksi.

Muut kustannukset

Kemijoki Oy:n muistutuksen liite 2

- Muistutuksen mukaan vaadittujen lupaehtojen hyväksymisestä aiheutuisi muistuttajalle yhteensä 10,6 miljoonaa euroa investointikustannuksia liittyen vanhojen uomien vesittämistä koskevaan selvitykseen, ylisiirtovelvoitteeseen, istutusvelvoitteeseen (9 milj. € uuteen kalanviljelylaitokseen), sekä kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaan.

- Muistutuksen mukaan operatiivisia kustannuksia aiheutuisi vaellusratkaisujen ylläpidosta (yhteensä 1,48 milj. € vuodessa, muistutuksen taulukko 4) ja tutkimuksesta ja kehittämisestä, ylisiirtovelvoitteesta, istutusvelvoitteesta ja kalatalousmaksusta sekä velvoitetarkkailusta (jälkimmäiset yhteensä 1,45 milj. € vuodessa). Lisäksi houkutusvirtaaman pumppaamisesta syntyy muistutuksen mukaan 1,38 milj. € vuosittainen kustannus.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.2.2. ja liite 3.

- Muistuttajan mukaan hakemuksen toimenpiteistä aiheutuisi muistuttajalle muita kustannuksia noin 30,2 miljoonan euroa. Näitä kustannuksia syntyy mm. vaellusratkaisujen ylläpidosta ja huollosta, ylisiirtovelvoitteesta, istutusten lisäyksistä (1,5 milj. € uuteen kalanviljelylaitokseen) ja kalatalousmaksusta, velvoitetarkkailusta sekä hakemuksessa vaadituista tutkimus-, selvitys- ja kehitysmenoista. Tässä ovat mukana myös houkutusvirtaaman pumppaamisesta aiheutuvat vuosittaiset kustannukset sekä lisäksi kalateiden ja ylisiirtolaitteen pumppujen hinnat (vrt. Kemijoki Oy:n muistutus, jossa pumppurakenteet sisällytetty investointikustannuksiin), pääomitettuna yhteensä 14,5 milj. €. Kustannuksia on

laskettu aiheutuvan myös teknisistä suunnitelmista ja lupahakemuksista.

Selitys:

Muistutuksissa esitetyille muille kustannuksille ei ole esitetty lainkaan perusteita tai hintoja, minkä vuoksi niihin ei voida yksilöidysti vastata. Yhtiöiden esittämät kustannukset vaikuttavat kuitenkin yliarvioilta. Mukana on esimerkiksi kustannus uudelle kalanviljelylaitokselle 9 milj. €, joka on laskettu täysimääräisenä Kemijoki Oy:n kustannuksiin ja lisäksi PVO-Vesivoima Oy:n kustannuksiin on sisällytetty 17 % osuus samansuuruisesta kalanviljelylaitoksen investoinnista. Kustannuksissa on näin ollen selkeää päällekkäisyyttä.

Houkutusveden pumppausrakenteiden ja sähkönkulutuksen osalta viitataan ensin kohdassa Kalatiet ja ylisiirtolaitteisto sanottuun. Lisäksi todetaan, että Isohaaran voimalaitoksella houkutusveden järjestämiseen liittyvien rakenteiden kustannuksia sisältyy ilmeisesti kalatiekustannuksiin, ylisiirtolaitteiston kustannuksiin ja lisäksi vielä muissa kustannuksissa kohtaan ”houkutuspumppaukset, kalatiet ja ylisiirtolaite” (muistutuksen liite 3, taulukko 8). Myös tältä osin kustannuksissa on päällekkäisyyttä.

Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

Kemijoki Oy:n muistutuksen liite 2

- Muistutuksen mukaan hakemuksen hyväksymisestä ja sitä kautta vesivoiman toimintaedellytysten heikentymisestä aiheutuisi merkittäviä yleisiä menetyksiä. Se vaikuttaisi Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, erityisesti liittyen toimitusvarmuuteen, ilmastonmuutoksen vastaiseen työhön ja energiaomavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen. Toimintaedellytyksiin puuttuminen vähentäisi säätövoiman tuotantoa. Energiasektorin hiilidioksidipäästöt kasvaisivat.

- Muistutuksen mukaan hakemuksen toteuttamisesta aiheutuisi myös yhteiskunnallisia kustannuksia. Yhteiskunnallisiin kustannuksiin kuuluvat energian tarjontaan liittyvät kustannukset, kuten sähköntuotantoon vaadittavien polttoaineiden kustannukset, sähkön tuontikulut ja pienentyneet sähkön vientitulot.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.3.4. ja liitteet 4, 5 ja 6

- Muistutuksen antaja on todennut, että ottaen huomioon Kemijoen asema yhtenä merkittävimmistä suomalaisista vesivoimantuotantoon valjastetuista joista, jo yhteen jokeen kohdistuvilla huomattavilla vesivoimatuotannon rajoituksilla on vaikutusta energia- ja ilmastopoliittisten, omavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen sekä ilmastonmuutoksen aiheuttamien tulvien torjuntaan liittyvien vaikutusten kannalta.

Selitys:

Hakemuksen mukaisista toimista ei aiheudu yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia eikä positiivisia ilmastovaikutuksia rajoiteta merkittävästi.

Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

- Kemijoki Oy:n muistutuksen ja liitteen 2 mukaan kokonaiskustannukset vastaavat nykyarvoltaan 675,2 miljoonan euron kustannuksia 25 vuoden aikahorisontilla ja 1,9 % diskonttoprosentilla laskettuna. Muistutuksen antajan mukaan nykyarvon laskennassa käytetyt olettamat vastaavat suunnilleen vesilain yhteydessä usein käytettyä 20 kapitalisaatiokerrointa.

- PVO Vesivoima Oy:n muistutuksen mukaan hakemuksen hyväksymisen kokonaiskustannukset olisivat yhteensä 230,4 milj. €. Jatkuvat vuosikustannukset on pääomitettu 20-kertaisiksi.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa nykyarvon laskennan osalta liitteessä 17 sanottuun. Kyseisen lausunnon mukaan nykyarvon laskentaan on olemassa vakiintuneet käytännöt, joiden noudattaminen on lähtökohta oikeiden johtopäätöksien tekemiseksi. Lausunnossa on todettu muun ohella seuraavaa: Kun arvioidaan energiatoimialan kustannuksia yleisellä tasolla, tehdään tulevien kustannusten nykyarvostaminen yleensä käyttäen suoraan reaalikorkoa, joka pohjautuu markkinatilanteeseen. Compass Lexeconin raportissa on käytetty diskonttokorkona riskitöntä reaalista korkoa. Tämä on ristiriidassa perusoppikirjamenettelyn kanssa, eikä valittua menettelytapaa perustella. PVO Vesivoima Oy:n raportissa vuotuiset kustannukset pääomitetaan 20-kertaisiksi. Tämä antaa saman tuloksen, kuin jos ajan yli aiheutuvia kustannuksia diskontattaisiin 5,0 % diskonttokorolla. Lausunnossa kuvattujen markkina-arvioiden perusteella ei näytä tarkoituksenmukaiselta poiketa yleisesti käytetystä 5,0 % reaalikorkotasosta. Suhteessa yhtiöiden muistutuksiin, suurin merkitys diskonttokoron oikealla käytöllä on Kemijoki Oy:n toisen rakennusvaiheen aiheuttamiin kustannuksiin.

Lausunnossa (liite 17) on esitetty oikaistu arvio kummallekin yhtiölle koituvien kustannusten nykyarvosta. Oikaistussa laskelmassa on käytetty 5,0 %:n reaalikorkotasoa. Kemijoki Oy:n kustannusvaikutuksia on lisäksi oikaistu poistamalla investoinneista kustannusvaraukset, oikaisemalla sähkön tuotantomäärät vastaamaan Kemijoki Oy:n omaa selvitystä, käyttämällä sähkön markkinahintoja mallilaskelmien sijaan sekä ottamalla huomioon sähkön hinnannousun omistajille tuoma hyöty. Lisäksi ensimmäisen rakennusvaiheen investointien on oletettu toteutuvan vuosina 2022–2023. Tehtyjen oikaisujen perusteella Kemijoki Oy:n omistajille kohdistuvan kustannusvaikutuksen nykyarvo ennen veroja on 355,3 miljoonaa euroa (vrt. yhtiön ilmoittama 672,5 €).

PVO-Vesivoima Oy:n kustannusvaikutusten osalta merkittävimmät tehdyt oikaisut ovat kustannusvarauksien poisto investoinneista, sähkön markkinahintojen käyttö oletetun 40 €/MWh hintatason sijaan sekä sähkön hinnannousun omistajille tuoman hyödyn huomioon ottaminen. Lisäksi investointien on oletettu kohdistuvan vuodelle 2022. Tehtyjen oikaisujen perusteella PVO-Vesivoiman Oy:n omistajille kohdistuvan kustannusvaikutuksen nykyarvo on ennen veroja 194,3 miljoonaa euroa (vrt. yhtiön ilmoittama 230,4 €).

Lausunnossa (selityksen liite 17) päädyttiin em. laskennan tarkistusten perusteella huomattavasti pienempiin (Kemijoki Oy:n osalta puolet pienempiin) kustannusvaikutuksiin kuin yhtiöiden muistutuksissa. Kustannusten nykyarvot 355,3/194,3 miljoonaa euroa on siis laskettu lausunnossa olettaen, että yhtiöiden ilmoittamat investointikustannukset ja arviot menetetyn sähköntuotannon määrästä ovat suuruusluokaltaan paikkansa pitäviä. Kalatalousviranomainen katsoo kuitenkin, että yhtiöiden esittämiin kustannuksiin ja menetyksiin liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Tässä selityksessä on tehty niistä yksityiskohtaisia huomautuksia, esimerkiksi alasvaellusrakenteiden kustannuksista. Huomautusten perusteella kustannusten määrän on arvioitu laskevan vielä huomattavasti alemmaksi lausunnossa esitetystä. Kun lisäksi huomioidaan, että yhtiöiden kustannusarvioissa mukana on myös päällekkäisiä kustannuksia, tulee muistutuksissa esitetyt kustannusvaikutukset kokonaisuudessaan kyseenalaistaa.

2.7. Vaikutus vedenjuoksusta saatavaan kokonaishyötyyn ja vedenjuoksun alkuperäiseen tarkoitukseen

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.4.3., 4.4.3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen hyväksyminen vähentäisi huomattavasti muistutuksen antajan voimalaitosten vedenjuoksusta saamaa kokonaishyötyä ja muuttaisi huomattavalla tavalla voimalaitosten alkuperäistä vedenjuoksuun liittyvää tarkoitusta vesilain 19 luvun 8 §:n ja saman luvun 7 §:n 3 momentin vastaisesti.

- Muistuttajan mukaan joen ajaminen käyttäen lähtökohtana vaelluskalojen nousun turvaamista muuttaisi olennaisesti vedenjuoksun alkuperäisestä tarkoitusta eli joen ajamista vesivoiman hyödyntämistä varten, myös lyhytaikaissäätöä tuottamalla.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 5.6.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukaisten toimenpiteiden edellyttäminen vähentäisi huomattavasti muistutuksen antajan voimalaitoksen vedenjuoksutuksesta saatavaa kokonaishyötyä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa kokonaishyödyn alenemisen määrän osalta tämän selityksen kohdassa 2.6. lausuttuun.

Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäinen tarkoitus on ollut sähköntuotanto vesivoimalla (lähinnä perusvoimaksi). Nykyisin laitoksia käytetään yhä enemmän säätövoiman tuotantoon. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen ei muuta Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäistä tarkoitusta. Lisäksi alkuperäisen tarkoituksen vaatimus vesilain 19 luvun 7 §:ssä (… eikä muuttaa olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta, ellei se ole jo menettänyt merkityksensä …) koskee säännöstelyhankkeita. Porrastetussa joessa sijaitseva vesivoimalaitos ja sen lupa eivät ole tässä mielessä säännöstelyhankkeita. Esimerkiksi KHO:n Valajaskosken voimalaitosta koskevassa päätöksessä 9.5.1964 todetaan, että lyhytaikaissäännöstelyä ei ole pidettävä vesilain

(1961) 8 luvussa tarkoitettuna vesistön säännöstelynä. Kemijoen vesivoimalaitokset pysyvät edelleen alkuperäisessä käytössään eli vesivoiman tuotannossa.

Kalatalousviranomainen toteaa, että joen virtaamaa on tarkoitus käyttää vesivoiman hyödyntämiseen, mutta niin, että myös kalatalouden edut tulevat huomioon otetuksi. Kalatalousviranomainen viittaa myös selityksen kohtaan 2.6.5.

2.8. Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannusten kasvua koskevat oikeudelliset reunaehdot

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.4.7., 4.4., 4.4.7.

- Muistutuksen antaja on todennut (3.4.7), että kalatalousvelvoitteen muuttamista sitovat yleiset oikeudelliset reunaehdot, joiden puitteissa velvoitteen taloudellista arvoa voidaan kasvattaa vain rajoitetusti. Vaikka Pohjois-Suomen AVI päätyisi vastoin muistutuksessa esitettyä katsomaan, että hakemuksessa on pystytty osoittamaan olosuhteiden olennainen muutos Kemijoen vesistöalueella, on muistuttajan mukaan selvää, että hakemuksessa esitettyä kustannusvaikutuksiltaan ennennäkemättömän laajaa velvoitekokonaisuutta ei voida pitää lainmukaisena.

- Muistutuksen antaja on todennut (4.4.7), että kalatalousvelvoitteen muuttamista ohjaavat laintulkinnallisesti tietyt, joskin tarkoilta rajoiltaan täsmentymättömät oikeudelliset reunaehdot, joiden puitteissa velvoitteen toteuttamiskustannuksia voidaan rajoitetusti kasvattaa siltä osin kuin olosuhteiden olennainen muutos pystytään osoittamaan. Tulkinta tulee johtaa perus- ja ihmisoikeussääntelystä, oikeuslähdeopista, laintulkinnan periaatteista, hallinnon oikeusperiaatteista, vahingonkorvausoikeuden yleisistä opeista, lainsäätämisjärjestyksestä sekä vesilainsäädännön tavoitteista ja soveltamisalasta.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.4., 5.5.

- Muistutuksen antajan mukaan kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon erittäin merkittävää nostoa harkitessa tulee ottaa huomioon luottamuksensuojan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen asettamat rajoitteet sekä kohtuusperiaate. Muistuttajan mukaan on selvää, että hakemuksen mukainen toimenpidekokonaisuus on sen huomattavista toteuttamiskustannuksista johtuen ristiriidassa kyseisten hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa.

- Muistutuksen antaja on katsonut omaisuuden suojan rajoittavan kalatalousvelvoitteeseen puuttumista sekä todennut vesitalousluvan ja vesivoiman kuuluvan omaisuuden suojan piiriin. Muistuttaja on katsonut, että lainvoimaisesti ratkaistun asian ottaminen perusteiltaan uudelleen käsiteltäväksi on vastoin päätöksen oikeusvoimavaikutusta ja loukkaa toiminnanharjoittajan omaisuuden- ja luottamuksensuojaa.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen tulkinnan mukaan kysymys on kaikkien oikeudellisten reunaehtojen osalta viimekädessä siitä, että muistuttajat katsovat, hieman eri perustein, huomattavan kustannusten kasvun olevan

lainvastaista, vaikka olosuhteiden muutos olisikin vastoin muistuttajan kantaa olevan olemassa ja kalatalousvelvoitetta voitaisiin siis muuttaa. Kalatalousviranomainen toteaa ensinnäkin, että muutettaessa velvoitetta muuttuneiden olosuhteiden vuoksi taikka epätarkoituksenmukaisuusperusteella, kustannusten kasvaminen on mahdollista ja siis lain mukaista.

Muistutuksen antaja viittaa perus- ja ihmisoikeuksien osalta erityisesti EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklaan. Kalatalousviranomainen toteaa tältä osin, että artiklan itsensä mukaan omaisuuden suojaa koskevat määräykset eivät saa millään tavoin heikentää valtioiden oikeutta saattaa voimaan lakeja, jotka ne katsovat välttämättömiksi omaisuuden käytön valvomiseksi yleisen edun nimissä. Lähtökohtaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n sääntelyä voidaan pitää tällaisena tilanteena. Yleensä Suomen perustuslaista johtuvaa omaisuuden suojaa on pidetty tiukempana kuin EIS:n mukaista omaisuudensuojaa.

Kotimaisen perusoikeussääntelyn osalta voidaan todeta, että omaisuuden suojan arvioiminen suhteessa omaisuuden normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön, on vanhentunut tapa. Lakien perustuslainmukaisuuden tulkinnassa tulkintapa oli käytössä ennen perusoikeusuudistusta (1995) ja perustuslain 2000 säätämistä. Lakien perustuslainmukaisuutta ei nykyisin arvioida normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön kautta, vaan perusoikeuksien punninnalla (esim. Perustuslakivaliokunnan lausunnot 32/2010, Kaivoslainsäädäntö, 55/2018, Hiilivoiman käyttö ja 69/2018 Konkurssilainsäädäntö, erityisesti ympäristöperusoikeuden osalta, liitteet 11–13). Näin ollen normaalilla, kohtuullisella ja järkevällä käytöllä ei ole sellaista merkitystä myöskään nyt kysymyksessä olevassa asiassa, kuin muistutuksessa esitetään. Omaisuuden normaali, järkevä ja kohtuullinen käyttö oli perusoikeusuudistukseen (1995) saakka tavanomainen tapa arvioida säädettäväksi esitetyn lain perustuslainmukaisuutta, mutta se ei ole sitä enää.

On syytä myös korostaa sitä, että lakien perustuslainmukaisuuden punninta tapahtuu Suomessa valtaosin lainsäädäntövaiheessa. Tulkintarelaatiot lain perustuslainmukaisuus lainsäädäntövaiheessa ja lain perustuslainmukaisuus lain soveltamisvaiheessa ovat väistämättä hieman erilaiset. Vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevat säännökset on säädetty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä eikä niiden osalta ole asetettu kysymyksenalaiseksi sitä, että omaisuuden suojaan puuttuminen olisi näissä tilanteissa perustuslain vastaista. Muistutuksessa esitetty VVL:n säätämisjärjestystä koskevat lausumat eivät anna aihetta muuttaa tässä esitettyä. Selvää on myös se, että vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin 1. lauseen perusteella tehtävä muutos aiheuttaa lisäkustannuksia luvanhaltijalle ja näin sallii puuttumisen varallisuusarvoisiin etuihin. Mikäli omaisuuden suoja estäisi tämän, ei vesilain 3:22 §:n soveltaminen olisi käytännössä mahdollista. Omaisuuden suojan kannalta arvioituna lisäkustannuksia voi aiheutua myös 2. lauseen perusteella tehtävässä tarkistamisessa, mutta tällöin niiden määrää on rajoitettu laista ilmenevin tavoin. Mikäli omaisuuden suojaa ja sen ulottuvuutta vesi- ja ympäristöasioissa halutaan arvioida yleiseltä kannalta enemmän, on pa-

ras lähde perustuslakivaliokunnan käytäntö 2010-luvulla, energiateollisuuden osalta esimerkiksi PeVL 55/2018, Hiilivoima (selityksen liite 12) ja sitä koskeva hallituksen esitys HE 200/2018 vp.

Kalatalousviranomainen toteaa, että vesilakiehdotus 2009 (HE277/2009) aiheutti hyvin laajoja perustuslaillisia ongelmia. Pääpaino ongelmissa oli aivan muissa kysymyksissä kuin lupien muuttamisessa kalatalousvelvoitteiden osalta. Kun muistutuksissa on otettu voimakkaasti kantaa luvanhaltijan omaisuudensuojan puolesta, on kysymystä syytä käsitellä hieman laajemmin.

Perustuslakivaliokunta totesi ehdotetun vesilain perusongelmasta: “Säännöksiä lukiessa syntyy vaikutelma siitä, että lakiehdotusta laadittaessa ei myöskään ole tehty arviota kaikkien siinä säädeltävien vesitaloushankkeiden yhteiskunnallisesta tarpeesta nykyaikana eikä myöskään vertailtu hankkeiden toteuttajien ja esimerkiksi maa- ja vesialueiden omistajien etuja nykypäivän valossa. Lakia ei myöskään todellisuudessa ole pyritty sovittamaan yhteen 50 vuoden kuluessa tapahtuneen oikeudellisen ympäristön muutoksen kanssa. Käytännössä tämä näkyy siinä, että koko vesilain käsittely tavallisen lain säätämisjärjestyksessä on jätetty 50 vuotta vanhan valtuuslain varaan.” (PeVL 61/2010 vp — HE 277/2009 vp s. 2, liite 19). Valiokunta totesi edelleen: “Valtiosääntöoikeudellisesti kaikki edellä esitetty yhdessä merkitsee sitä, että säännöksiä arvioitaessa liikutaan perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuudensuojan kannalta omaisuuden käytön sääntelystä pykälän 1 momentin mukaisiin omaisuudensuojan rajoituksiin, joita olisi arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa” (s. 3).

Perustuslakivaliokunnan mukaan arvioitaessa perustuslainmukaisuutta lähtökohta muodostuu seuraavan kaltaiseksi: “Kyseessä on aina kokonaisvaltainen harkinta, jossa merkityksellisiä seikkoja voivat olla mm. se, kuinka erityisestä rajoitustoimenpiteestä on kyse, kuinka kokonaisvaltaiseksi rajoituksesta aiheutuva omaisuuden arvonmenetys muodostuu sekä kuinka ekologisesti haitallisen tai muutoin vahingollisen toiminnan rajoittamisesta on kysymys. Lisäksi harkinnassa voi olla merkitystä myös esimerkiksi toimenpiteen kohtuullisuudella sekä sen tarkoitusperän painavuudella, jonka vuoksi rajoitus asetetaan.” (s. 3). Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan, että valtuuslain 1961 voimassaoloa voitiin poikkeuksellisesti jatkaa ja edellytti erillisen valmistelutyön käynnistämistä, joka sittemmin toteutettiin.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ei puututa VVL:n 2:22 §:n tai säädettävänä olleen vesilain 3:22 §:n perustuslainmukaisuuteen. Perustuslakivaliokunnan asiakirjoihin (Lausunnot PeVL 61/2010 vp sisältäen kaikki asiantuntijakuulemisen asiakirjat, liite 20) sisältyvä OM:n muistio 6.4.2010 liittyy vesilakiehdotuksen yleiseen perustuslainmukaisuuteen, joka valiokuntakäsittelyssä sittemmin nousi ongelmalliseksi erityisesti vuoden 1961 valtuuslain vuoksi. Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa esimerkiksi OTT [redacted] toteaa lupien muuttamisen osalta, että ehdotetun vesilain 3:20–25 §:t ja asian luonnosta johtuen eräät 19 luvun säännökset eivät aiheuta valtiosääntöoikeudellisia ongelmia, koska kysymys on monenlaisia etuja ja oikeuksia harkitusti yhteen sovittavista säännöksistä (Lausunnot PVL 61/2010 vp, s. 48–49, liite 20).

Niin ikään professori [redacted] lausunnossa todetaan mm. luvan voimassaoloa ja tarkistamista koskevien säännösten olevan asianmukaisia ja yhdenmukaisia ympäristölainsäädännössä omaksuttujen linjausten kanssa (Lausunnot PVL 61/2010 vp, s. 89–90, liite 20). Asian käsittelyssä ilmi tulleen ja perustuslakivaliokunnan kannanottojen perusteella on pääteltävissä, että vesilainsäädäntöä olisi tullut paremmin sovittaa yhteen yleisen ympäristöoikeuden kehityksen kanssa myös suhteessa vesitalousluvan pysyvyyteen.

Perustuslakivaliokunta pyysi sittemmin 9.4.2010 OM:ltä lisäselvitystä. Tämän johdosta OM toimitti perustuslakivaliokunnalle 18.5.2010 laaditun lisäselvityksen (Lausunnot PVL 61/2010 vp, s. 103 ss. liite 20). Lisäselvityksen tarkoituksena oli käydä rajaa sallittujen käyttörajoitusten ja valtiosääntöoikeudellisten lunastusta tarkoittavien tilanteiden välillä. Selvityksessä vesilain 3:20–22 §:n säännöksiä tarkastellaan kokonaisuutena. Lupaan puuttuvien säännösten osalta (3:20–21§) selvityksessä todetaan: “Jälkikäteisen lupaan puuttumisen edellytykset ja lupamääräysten tarkistamista koskevat säännökset ovat verraten tiukat ja hankkeesta vastaavan perusteltuja odotuksia turvaavat. Lupamääräysten tarkistamisella ei voida kajota luvan ydinkysymyksiin ja esimerkiksi muuttaa lupaa tavalla, joka alentaa merkittävästi hankkeesta saatavaa hyötyä. Valtiosääntöoikeudellisesti säännökset on katsottava sallituksi käytönrajoitukseksi.”

Kalatalousvelvoitteen muuttamisen osalta OM:n 18.5.2010 selvityksessä todetaan: "Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien lupamääräysten tarkistamisen edellytyksistä. Säännöksillä turvataan kalataloudellisia intressejä, minkä vuoksi rajoituksia voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä tarpeena. Tarkistaminen voitaisiin tehdä joko olosuhteiden olennaisen muutoksen tai velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tarkistamisella voitaisiin olennaisesti laajentaa kalatalousvelvoitteen tai -maksun sisältöä ja siten merkittävästi korottaa hankkeesta vastaavan kustannusvastuuta. Valtiosääntöoikeudellisesti säännös on katsottava sallituksi käytönrajoitukseksi.” (Lausunnot PVL 61/2010 vp, s. 118 ss., selityksen liite 20).

Vesilain 19 luvun 10 §:n osalta OM:n 18.5.2010 selvityksessä todetaan: “Vanhoihin lupiin sisältyvien lupamääräysten tavoin myös kalatalousvelvoitteita ja -maksuja koskevat määräykset saattavat olla puutteelliset. Aiemmin voimassa olleen lainsäädännön nojalla annettuja kalatalousvelvoitteita ja -maksuja koskevia määräyksiä tulisi voida tarkistaa. Säännöksillä turvataan yleisiä ja yksityisiä kalataloudellisia intressejä. Tätä voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä tarpeena. Kalatalousmaksun ja kalatalousvelvoitteen tarkistamisen edellytykset on kirjoitettu verraten tiukoiksi. Tarkistamiseen sovellettaisiin asiaa koskevia yleisiä säännöksiä (ks. edellä 3 luvun 22 §:n kohdalla 1 lausuttua) ottaen kuitenkin huomioon tapauskohtaiset erityispiirteet (kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat). Säännös on katsottava sallituksi käytönrajoitukseksi.”

Edellä todetun perusteella, kun arvioidaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen eli vesilain 3:22 §:n ja sitä edeltäneen VVL:n 2:22:n säännöksen perustuslainmukaisuutta kokonaisuutena, voidaan todeta, että luvan haltijan kustannusvastuu voi kasvaa. Kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on perustuslaillisilta osiltaan kysymys sallitusta käyttörajoituksesta. Kasvaneet kustannuksetkaan eivät ulotu perusoikeuden ydinalueeseen.

Oikeuskäytännössä suhteellisen merkittäväkin kustannusten nousu on katsottu vesilain sallimaksi jo pitkään. Oikeustila ei ole muuttunut olennaisesti siitä, kun kalatalousvelvoitteen muuttaminen tehtiin 1980-luvulla mahdolliseksi. Sitä ei myöskään ole muuttanut vuoden 2011 vesilaki. OM:n muistiossa 18.5.2010 esitetylle näkemykselle ei tule antaa sellaista painoarvoa, että kalatalousvelvoitteen kustannukset eivät voisi kasvaa tai kasvaa vain vähäisessä määrin. Eduskunnan omille kannanotoille ja oikeuskäytännölle tulee antaa suurempi painoarvo.

Huomattavaa on myös se, että OM on tarkentanut kantaansa myöhemmässä julkaistussa selvityksessä “Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle” seuraavasti (OM 36/2018, s. 20):

“Merkillepantavaa on, että kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkistamista koskevaan sääntelyyn ei ole kytketty 3 luvun 21 §:n kaltaista hyödyn vähentymiseen kytkeytyvää kohtuullistamissäännöstä. Tämä jättää lupaviranomaiselle varsin laajan harkintavallan velvoitteen tai maksun tarkistamista koskevassa asiassa.” Samassa julkaisussa arvioidaan kalatalousvelvoitteen muuttamisen perustuslaillisia kysymyksiä myös näin:

“Jos kalatievelvoitteen toteuttamiskustannukset jäävät maltillisiksi ja kalatiehen johdettavan veden määrä sellaiseksi, että siitä energiantuotannolle aiheutuvaa edunmenetystä voidaan pitää vähäisenä, voitaneen sääntelyä pitää hyväksyttävänä ilman että luvan haltijalla olisi oikeutta saada korvausta edunmenetyksestä. Jos taas kalatien rakentamiskustannukset nousisivat korkeiksi suhteessa laitoksen tekniseen käyttöarvoon ja kalatiehen juoksutettava veden määrä olisi niin suuri, että voimalaitoksen koneistojen hyödyntäminen ei olisi enää mielekästä, ei toiminnan jatkamiselle olisi teknistaloudellisesti arvioituna enää edellytyksiä. Tällaisessa tilanteessa uuden määräyksen asettaminen saattaisi merkitä niin syvällistä kajoamista luparatkaisuun, että kyse olisi valtiosääntöoikeudellisesta pakkolunastuksesta.”

Kokonaisuutena arvioiden eduskunnan, oikeuskäytännön ja myös OM:n kannanotot ovat tulkittavissa niin, että perustuslaillisesta näkökulmasta kalatalousvelvoitteen toteuttamisen kustannukset voivat kasvaa. Sääntely on tehty tietoisesti joustavaksi ja lopullinen rajankäynti siihen, missä raja kulkee, on jätetty oikeuskäytännön ratkaistavaksi.

Muistutuksessa esitetään, että vuoden 1961 vesilain säätämisen yhteydessä säädetyllä valtuuslailla (muistutuksessa Pikkulaki, 266/1961) olisi kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa merkitystä. Laki kuitenkin säädettiin ensi sijassa sen vuoksi, että vesilailla tapahtuva lunastaminen yksityisen (luvanhakijan) tarpeeseen voitaisiin tehdä mahdolliseksi ja puuttua yksityisten omistamien maa- ja vesialueiden omistajien omai-

suuden suojaan. Laki nimenomaan mahdollisti esim. vesivoiman rakentamisen. Vesilain käyttöoikeussääntelyn uudistamista koskevasta hallituksen esityksessä 262/2016 vp. todetaan:

“Omaisuudensuojaa koskevan perustuslain 15 §:n 2 momentin mukaan omaisuuden lunastamisesta yleistä tarvetta varten täyttä korvausta vastaan säädetään tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Yksityiseen tarpeeseen tapahtuva lunastus ei perustuslain mukaan ole mahdollista. Vastaava valtiosääntöoikeudellinen jännite vallitsi myös vuoden 1961 vesilain säätämisen aikana vesilain käyttöoikeussääntelyn ja tuolloin voimassa olleen hallitusmuodon 6 §:n välillä. Jotta vuoden 1961 vesilakia ei olisi tarvinnut säätää perustuslain säätämisjärjestyksessä, päädyttiin tuolloin säätämään erillinen laki eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista (266/1961, niin sanottu valtuuslaki). Tämä muodostaa poikkeuksen mainitusta omaisuudensuojaa koskevasta säännöksestä. Valtuuslaki mahdollisti vesitaloushankkeen toteuttamisen edellyttämästä, yksityistä tarvetta palvelevasta lunastamisesta ja käyttöoikeuden perustamisesta säätämisen tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.”

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan valtuuslailla (266/1961) ei ole muistutuksessa mainittuja vaikutuksia. Vesilain useat myös kalatalousvelvoitetta koskevat muutokset on tehty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä vuosikymmeniä valtuuslain säätämisen jälkeen ja niiden perustuslainmukaisuus on asianmukaisesti arvioitu lain säätämisen yhteydessä.

Muistutuksessa lausutaan perusoikeuksien tasapainottamisen tarpeesta omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden välillä. Punninnalla ratkaistavissa kollisiotilanteissa tulee muistutuksen mukaan pyrkiä ratkaisuun, joka mahdollisimman hyvin turvaisi kilpailevien perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan juuri tästä perusoikeusnäkökulmasta on kysymys; kahden perusoikeuden tasapainotilan löytämisestä.

Muistuttajan käsityksen mukaan luonnon monimuotoisuuden korostaminen (mm. jokijatkumo, kalojen lajikirjo ja luontaisesti lisääntyvä kalakanta) johtaisi perusoikeuksien tasapainon vastaiseen tilanteeseen, kun muistuttajan kärsimiä menetyksiä ei mitenkään korvattaisi. Niin ikään muistuttaja viittaa ympäristöperusoikeuden sisäiseen kollisioon. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan tästä ei ole kysymys. Oikeuskäytännössä (selityksen liitteet 1, 2, 5–8) on kalatalousvelvoitteiden muuttamisasioissa hyväksytty se, että vesivoiman tuotantoa voidaan rajoittaa kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi. Vesivoimatuotanto voi muutoin ja valtaosin jatkua hakemuksen mukaisista toimenpiteistä huolimatta eikä ympäristöperusoikeuteen muodostu sisäisiä ristiriitoja.

Muistutuksessa esitettyjen KHO:n omaisuuden suojaa koskevien ratkaisujen osalta kalatalousviranomainen viittaa liitteinä 1, 2, ja 5–8 oleviin ratkaisuihin. Näissä nimenomaan vesilain soveltamista koskevista ratkaisuista ilmenevät omaisuuden suojan tulkinnat suhteessa kalatalousvelvoitteeseen ja sen muuttamiseen.

Muistutuksessa oikeuslähdeopista todetun johdosta kalatalousviranomainen toteaa KHO:n ratkaisukäytännön olevan merkittävä erityisesti vesi- ja ympäristölainsäädännön tulkinnassa. Ympäristö- ja vesilainsäädäntö perustuvat pitkälle avoimiin ja joustaviin tunnusmerkistöihin. Niiden tulkinnassa on lainsäädäntöasiakirjojen ohella väistämättä turvauduttava tuomioistuinkäytäntöön ja ns. soft law aineistoon (ks. Soft law aineistosta esim. Määttä, Tapio, Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä, Oikeustiede-Jurisprudentia 2005, liite 14). Tuomioistuinkäytännöstä ei ole johdettavissa muistutuksessa esitettyä käsitystä siitä, että vesilain 3 luvun 22 §:ää olisi tulkittava suppeasti taikka siinä tarkoitettaisiin olosuhteiden muutoksella vain fyysisiä muutoksia.

Muistutuksessa todetaan muutamassa kohdin, että vireillä olevassa asiassa on kysymys monimutkaisesta laintulkinnasta. Tätä näkemystä voi lähestyä myös hieman toisesta näkökulmasta. Periaatteessa nyt vireillä olevassa asiassa on kysymys vesilain 3:22:n ja vesilain 19:10 säännöksen ydinalueeseen kuuluvasta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Asiaan on liitetty runsaasti juridisia näkökohtia esimerkiksi perusoikeuksista, oikeusvoimasta, hallinnon oikeusperiaatteista, vahingonkorvausoikeuden differenssiopista jne. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että laintulkinnasta muodostuisi monimutkaista. Jos ja kun kysymys on säännöksen ydinalueen tulkinnasta, laintulkinta voidaan ja se tulee pitää suhteellisen yksinkertaisena. Eri asia on, että nyt vireillä olevaan asiaan liittyy merkittäviä taloudellisia intressejä ja runsaasti luonnontieteellistä selvitystä.

Hallinnon oikeusperiaatteiden osalta muistutuksessa esitetään, että velvoitteen muuttaminen vaarantaisi vesitaloushankkeen edellytykset toimia kannattavalla tavalla. Muistutuksessa viitataan mm. perusteltujen odotusten suojaan ja luottamuksensuojaperiaatteeseen.

Kalatalousviranomainen viittaa tältä osin liitteenä 12 olevaan perustuslakivaliokunnan PeVL (55/2018, Hiilivoima) lausuntoon ja siinä tarkoitettuun hallituksen esitykseen. Näissä asiakirjoissa tarkastellaan nimenomaan elinkeinonharjoittajan omaisuuden suojaa ja luottamuksen suojaa tilanteissa, joissa kasvavien ympäristöllisten velvoitteiden johdosta olemassa olevaa tilannetta joudutaan muuttamaan ja aiheuttamaan raskaitakin taloudellisia seuraamuksia. Periaatteellisella tasolla nyt vireillä olevassa hakemuksessa on kysymys samantyyppisestä tilanteesta, jossa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi joudutaan tarkastelemaan uudelleen ympäristön suojaamiseksi asetettuja velvoitteita ja puuttumaan harjoitettavaan toimintaan. Vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevat säännökset ovat olleet voimassa vuosikymmeniä. Niiden olemassaoloon ja niiden soveltamiseen on ollut mahdollista varautua.

Vahingonkorvauksen yleisten oppien osalta kalatalousviranomainen viittaa asian juridiselta osalta edellä kohdassa 2.4. todettuun ja siinä yhteydessä läpikäytyyn oikeuskäytäntöön. Yleisen kalatalousedun toteuttaminen ei ole sellaisessa suhteessa kalatalousvahinkojen korvaamiseen, että asiaa voitaisiin suoraan soveltaa vahingonkorvausoikeudellista differenssioppia. Yleisen edun nojalla toteutettaviin toimenpiteisiin ei voi kytkeä vahingonkorvausoikeudellista rikastumisoppia.

Muistutuksessa käsitellään vesilainsäädännön tavoitteita ja suhdetta luonnonsuojeluun. Kalatalousviranomainen toteaa tältä osin, että vesilain tavoitteena on erilaisten vesien käyttöön kohdistuvien intressien yhteensovittaminen. Tämä tehdään joko lupaa myönnettäessä taikka sitä myöhemmin tarkistettaessa tai muutettaessa. Vesilain yleistavoitteiden ohella huomiota on kiinnitettävä tämän hakemuksen ratkaisussa vesilainsäädännön tavoitteisiin nimenomaan kalatalousvelvoitteen osalta.

Vesilaki sisältää myös (esim. vesilain 2 luvun 11 § ja 3 luvun 2 §) vesiluonnon suojaamista koskevia säännöksiä luonnonsuojelulakiin viittaavan säännöksen ohella. Jo 1980-luvulla toteutettiin VVL:n muutos (HE 266/1984, 467/1087), jossa vesiympäristö ja vesiluonto nimenomaan haluttiin osaksi vesilakia ja sen soveltamista. Muistutuksessa on esitetty kanta siitä, että yksinomaan luonnonsuojelulliset kysymykset eivät voi muodostaa perustetta katsoa olosuhteiden muuttuneen, on liian suoraviivainen. Vesiluonto muodostaa kiistatta osan luonnosta.

2.9. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen arvio hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.3, 3.1.6., 3.4.4, 4.4.4. sekä liitteen 1 kohta 5 ja liitteet 2 ja 7.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa on arvioitu puutteellisesti vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla hakemuksen mukaisen hankkeen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta.

- Muistutuksen antajan on katsonut, että hakemuksessa on arvioitu pelkästään kalataloudellisia vaikutuksia sivuuttaen kokonaan mm. sähköjärjestelmän toiminnalle aiheutuvat merkittävät yhteiskunnalliset vaikutukset.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa ei ole osoitettu siinä vaaditun velvoitekokonaisuuden kalataloudellista hyötyä suhteessa velvoitepäätöksen mukaiseen istutusvelvoitteeseen. Hakemuksessa ei myöskään ole tarkasteltu muita, muistuttajan käsityksen mukaan kustannustehokkaampia keinoja hakemuksen tavoitteeseen pyrkimiseksi.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksen hyväksyminen tarkoittaisi yhtiön toimintaedellytyksiin puuttumista.

- Muistutuksen antaja on lisäksi katsonut, että vaadittujen kalatalousvelvoitteiden vaikutukset yleiseen etuun olisivat negatiiviset eikä tarkistamista siksi voida pitää yleisen edun kannalta tarpeellisena. Myönteisiä vaikutuksia yleiseen kalatalousetuun ei juurikaan aiheutuisi, sillä hakemuksen vaatimukset ovat mahdottomia saavuttaa. Hakemuksen hyväksymisen negatiiviset seuraukset yleiselle edulle olisivat muistuttajan mukaan erittäin merkittävät ja yksityisen edun kannalta negatiiviset vaikutukset olisivat poikkeuksellisen mittavat. Yksityiset hyödyt olisivat puolestaan marginaaliset.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 3.2.1. ja 6.3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa on arvioitu puutteellisesti hankkeen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun

kannalta, ja hakemuksesta puuttuu kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen.

- Muistutuksen antajan näkemyksen mukaan on kyseenalaista, koituisiko kalatalousvelvoitteen muuttamisesta hakemuksessa väitetyllä tavalla hyötyä yleiselle edulle, jos yleisen edun tarkastelu suoritettaisiin vesilain edellyttämällä tavalla kokonaisvaltaisesti. Muistuttajan käsityksen mukaan hakemuksesta ei juurikaan aiheutuisi myönteisiä vaikutuksia yleiseen kalatalousetuun, sillä hakemuksen vaatimukset ovat epärealistisia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Hankkeesta ei yksiselitteisesti aiheudu hyötyä yksityiselle edulle, joten on selvää, ettei tarkistaminen voi olla tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellista.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa hakemuksessa sekä tämän selityksen kohdassa 2.6.4. esitettyihin perusteluihin ja toteaa, että hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset ovat myönteisiä kalatalouden intressin, kalojen esteettömän kulun, vesistön ekologisen tilan, vesiluonnon suojelun sekä joen virkistyskäyttömahdollisuuksien kannalta. Samoin perustein voidaan myös todeta, että hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat yleisen edun kannalta erittäin tarpeellisia.

Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä palautetaan jokielinympäristöjen jatkumo ja parannetaan vaelluskalojen luontaisia lisääntymismahdollisuuksia yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan. Osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin tarpeellista, sillä se parantaa kalakantojen tilaa turvaamalla niiden olemassaoloa ja monimuotoisuutta. Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitteeseen haettu muutos on myös muiden yleisten etujen kannalta arvioituna pääasiassa myönteinen. Muita vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja (intressejä) ovat mm. tulvasuojelu ja yleinen veden vähyys, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, vesiliikenne ja puutavaran uitto, puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen sekä muut yleiset edut (vesilain 3 luvun 2 §:n 1momentti).

Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet eivät aiheuta vahinkoa ympäristölle eikä niistä aiheudu yleiselle edulle muitakaan merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi (ks. selityksen kohta 2.6.5.) ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia ja positiivisia ilmastovaikutuksia ei rajoiteta merkittävästi.

Kustannustehokkuutta ja muita vaihtoehtoisia keinoja luontaisen elinkierron palauttamiseksi on tarkasteltu mm. täydennyksen liitteessä 11 sekä lisäksi tämän selityksen kohdassa 2.6.5. Hakemuksen vaatimusten realistisuuden ja toteuttamiskelpoisuuden osalta vastataan selityksen kohdassa 2.18.

2.10. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.3, 3.1.7., 3.4.1., 4.4.1. sekä liitteen 1 kohta 6 ja liite 2.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei hakemus sisällä vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua, jossa olisi arvioitu sitä, olisiko hakemuksen mukaisesta voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty huomattava verrattuna hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Muistutuksen antaja on katsonut, että hakemuksesta puuttuu vesilain kannalta keskeinen, eri intressien välinen punninta ja yhteensovittaminen.

- Muistutuksen antaja on viitatessaan vesilain 3 luvun 4 §:ään todennut, että hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden on katsottava muodostavan vesilain mukaisen vesitaloushankkeen. Hakemuksen hyväksyminen ei johtaisi ainoastaan suunnittelu- ja vesitalousluvan hakuvelvoitteeseen, vaan hakemuksessa vaaditaan ratkaistavaksi myös keskeiset kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyvät aineelliset kysymykset.

- Muistutuksen antajan mukaan vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun lopputulos on negatiivinen. Muistuttajan mukaan hakemuksen mukaisesta hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty ei voi olla huomattava suhteessa yleisille ja yksityisille eduille koituviin menetyksiin.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.3.1., 5.3.2. ja 6.5. sekä liite 1

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei Lapin ELY-keskuksen hakemus sisällä intressivertailua, jossa olisi arvioitu sitä, olisiko hakemuksen mukaisesta kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty huomattava verrattuna hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin.

- Muistutuksen antajan mukaan intressivertailun lopputulos on negatiivinen. Muistutuksen antaja on todennut, ettei hakemuksen mukaisesta hankkeesta yleiselle tai yksityiselle edulle saatava hyöty ole tai voi olla huomattava verrattuna yleisille ja yksityisille eduille aiheutuviin poikkeuksellisen suuriin menetyksiin.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen hakemuksessa on kysymys olemassa olevien vesitalouslupaan sisältyvien velvoitteiden muuttamisesta, ei uuden luvan hakemisesta. Vesilain 3 luvun 4 §:n intressivertailu liittyy lupaedellytysten arvioimiseen. Lainkohtaa ei voida soveltaa nyt vireillä olevassa asiassa niin, että hakijan tulisi suorittaa intressivertailu. Kalatalousviranomainen viittaa muutoin hyötyjen ja haittojen osalta tässä selityksessä asiasta lausuttuun.

Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta ei muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta. Velvoitteen muuttamista koskevat asiat ovat vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti käsitelty

niin, että velvoitetta on muutettu, kun siihen on ollut olemassa lain tarkoittamat perusteet. Velvoitteen muuttaminen voi sisältää aineellisia määräyksiä.

Eri intressien yhteensovittamisen osalta hakija viittaa aiemmin tässä selityksessä sanottuun ja toteaa, että siitä nimenomaisesti on kyse, kun hakemuksessa vaaditaan velvoitekokonaisuutta, joka ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. Hakija on perustellut selityksen kohdassa 2.6.5., että energiantuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista yhteensovittaa vesilain periaatteiden mukaisesti (ks. myös selityksen liite 18).

2.11. Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet vesivarojen ja vesialueiden käytössä

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.3.

- Muistutuksen antaja on katsonut, että hakemuksessa on sivuutettu vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista seuraavat näkökohdat vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin.

Selitys:

Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaan vesitaloushanke on toteutettava sekä vesivaroja ja vesialueita muutoin käytettävä siten, ettei siitä aiheudu vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta, jos hankkeen tai käytön tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Kysymyksessä ovat nyt muistuttajan omat vesitaloushankkeet, joiden aiheuttamia vahingollisia seuraamuksia pyritään vähentämään kalatalouden osalta. Muutetut kalatalousvelvoitteet vähentävät hankkeen aiheuttamia vahingollisia seurauksia.

2.12. Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.1.8.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa vaadittujen kalateitä koskevien juoksutusmääräysten on katsottava kuuluvan vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisalaan siltä osin kuin vaatimuksessa on kyse 1) mitoitusvirtaamasta, jonka puitteissa houkutusvettä käytetään (20 m^3/s) ja 2) voimalaitosten ja kalateiden käytöstä ylös- ja alasvaellusta koskevien tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei hakemuksen valmistelun yhteydessä ole tehty vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista viranomaisen selvitystä koskien voimalaitosten vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia. Hakemuksen mukaisessa asiassa ei voida määrätä muutoksia vedenjuoksuun eikä rajoittaa muistutuksen antajan oikeutta säätövoiman tuottamiseen. Muistutuksen antajan mukaan lopputulos olisi sama,

vaikka Pohjois-Suomen AVI katsoisi asiassa tältä osin olevan kyse vesistön säännöstelystä, jolloin asiaan sovellettaisiin suoraan vesilain 19 luvun 7 §:n säännöksiä ilman kyseisen luvun 8 §:n viittaussäännöstä.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 5.4. ja 6.6. sekä liite 1

- Muistutuksen antaja on katsonut, että nyt käsillä olevassa asiassa ei, siltä osin kuin siinä on kyse vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisesta säännöstelymääräysten tarkistamisesta tai uusien määräysten asettamisesta, voida määrätä veden juoksutuksen muutoksista, koska kyseisen säännöksen mukaista valvontaviranomaisen selvitystä ei ole tehty.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei säännöstelyä koskevia määräyksiä voida muuttaa tai antaa uusia, voimalaitoksen juoksutuksia ja vedenkorkeuksia tosiasiallisesti koskevia määräyksiä muuttamalla pelkästään kalatalousvelvoitetta. Muistuttajan mukaan Lapin ELY-keskus hakee tosiasiallisesti yhtiöiden voimalaitosten säännöstelyä ja juoksutuksia muutettavaksi sekä uusien lupamääräysten antamista. Asiassa on kyse vesilain 19 luvun 7 §:n ja 8:n sekä 3 luvun 21 §:n mukaisista muutoksista.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momenttia voidaan soveltaa säännöstelyhankkeisiin. Säännöstelyhankkeet ja vesivoimalaitokset ovat eri asioita, mikä ilmenee mm. vesilain ja aiemmin voimassa olleen lainsäädännön säännöksistä sekä nyt kysymyksessä olevien voimalaitosten lupapäätöksistä, esimerkiksi edellä mainitusta KHO:n Valajaskosken vesivoimalaitoksen vesitalouslupaa koskevasta ratkaisusta. Niitä koskevat erilaiset lupaedellytykset ja itse lupahakemusta koskevat määräykset. Näin ollen vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin säännöstä ei voida soveltaa nyt vireillä olevassa asiassa niin, että lainkohdan tarkoittama viranomaisselvitys olisi asian käsittelyn edellytys. Oikeuskäytännössä (esim. KHO 2019:172 ja Vaasan hallinto oikeus 2.2.2018 18/0021/2 Drno 01156/16/5201, KHO 11.1.2019 T. 58 Drno 1070/1/18: ei muutoksenhakulupaa, liitteet 6, 8 ja 15) kalatieratkaisuissa on annettu veden johtamista koskevia määräyksiä. Asian luonnosta johtuu se, että kalatieratkaisuun liittyy aina vedenjuoksua koskevia määräyksiä, joilla on vaikutusta perus- ja säätövoiman tuottamiseen.

Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 7 §:ssä säädetään. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan nyt vireillä oleva hakemus ei ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen vesilain 19 luvun 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Haettujen toimenpiteiden vaikutukset jäävät joka tapauksessa vähäiseksi, kun niitä verrataan Kemijoen vesivoimaloiden käytöstä aiheutuviin seurauksiin ympäristössä mukaan lukien lyhytaikaissäädön vaikutukset joessa.

Myöskään edellä mainitussa oikeuskäytännössä viranomaisen selvitystä ei ole edellytetty vesilain 19 luvun 8 §:n perusteella. Sillä ei myös-

kään ole nyt vireillä olevassa asiassa saavutettavissa olennaista lisäselvitystä ja selvitys pelkästään pitkittäisi asian käsittelyä vuosia. Nyt kysymyksessä olevassa hakemuksessa velvoitteen muutosta haetaan jokiuomaan sijoittuviin vesivoimalaitoksiin niin, että niihin voitaisiin sijoittaa kalatiet ja alasvaellusreitit.

Muistutukseen koskien uusien lupamääräysten antamista vastataan selityksen kohdassa 2.17.

2.13. Selvitys patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohta 3.1.11. ja liitteet 3 ja 6

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa ei ole selvitetty vaaditun velvoitekokonaisuuden vaikutuksia patoturvallisuuteen. Muistuttajan mukaan hakemuksen mukaiset kalateiden ja alasvaellusreittien huomattavan korkeat toimivuusvaatimukset sekä vaatimukset koskien kalateiden mitoitusvirtaamaa ja houkutusvirtaamaa edellyttäisivät merkittäviä muutoksia kymmeniä vuosia vanhojen patojen rakenteisiin aiheuttaen riskin patojen turvallisuuden heikkenemisestä. Hakemuksessa ei ole selvitetty sitä, onko vaatimusten toteuttaminen teknisesti ja patojen turvallisuus huomioiden edes mahdollista.

- Muistutuksen antaja viittaa tässä lisäksi hakemuksen vaatimukseen laatia teknistaloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Muistutuksen antaja on todennut patoturvallisuudesta annettujen määräysten tarkoittavan käytännössä sitä, että padon ohi on oltava aina mahdollisuus juoksuttaa tarpeellinen vesimäärä. Muistutuksen antaja on viitannut myös Ruotsissa saatuihin kokemuksiin, joiden mukaan suuri osa soraikoista ja sen hetkinen kalasto on huuhtoutunut alavirtaan ohijuoksutuksen seurauksena ja katsoo olevan ilmeistä, että näin tapahtuu myös Kemijoella vastaavassa tilanteessa. Muistuttajan mukaan vanhojen tulvauomien kunnostaminen lisääntymisalueiksi olisi epätarkoituksenmukaista ja tuloksetonta.

Selitys:

Patoturvallisuuslain (2009/494) säännösten mukaan ensisijainen vastuu patoturvallisuudesta ja eri selvityksistä muiden lakien mukaisissa menettelyissä kuuluu yksiselitteisesti padon omistajalle. Patoturvallisuutta koskevat selvitykset tulevat arvioitavaksi haettaessa vesitalouslupaa kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen.

Vanhojen tulvauomien kunnostamisen ja vesittämisen osalta viitataan selityksen kohdassa 3.1. lausuttuun.

2.14. Ennakoimaton haitta

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.2.2. ja 4.2.2.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa esitettyjä perusteita koskien virheellistä vahinkoarviota ja arvioita Kemijoen poikastuotantoalasta, vaelluspoikastuotannosta ja smoltti-kertoimesta voidaan oikeudellisesti mahdollisesti pitää voimalaitosten rakentamisen aiheuttamana

ennakoimattomana haittana. Ennakoimatonta haittaa koskevat hakemuksen vaatimukset ovat vanhentuneet, koska nämä olisivat vesilain 3 luvun 21 §:n perusteella tullut esittää kymmenessä vuodessa hanketta koskevasta valmistumisilmoituksesta.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.1.3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että siltä osin, kun Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa on vaelluskalojen korvausten osalta perustettu korvausvaatimus lupahetkellä ennakoimattomiin vahinkoihin, kyseiset vaatimusperusteet ovat riidattomasti vanhentuneet, kun niitä ei ole esitetty kymmenen vuoden kuluessa rakennustyön loppuun saattamisesta. Vastaavasti uusien lupamääräysten antamista ennakoimattomien haittojen perusteella rajoittaa vesilain 3 luvun 21 §:n 2 momentista ilmenevästi kymmenen vuoden määräaika hakemuksen vireillepanolle.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen hakemus perustuu olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. Hakemuksessa on kysymys kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, jota koskee oma säännöksensä. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen on vesilaissa tehty mahdolliseksi toisenlaisin edellytyksin kuin muu lupamääräysten tarkistaminen vesilain 3 luvun 21 §:ssä. Hakemuksessa ei siis ole kysymys vesilain 3 luvun 21 §:n tarkoittamasta muusta lupamääräysten tarkistamisesta. Hakemuksessa ei ole myöskään kysymys ennakoimattomiin vahinkoihin perustuvista korvausvaatimuksista, vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta.

2.15. Olosuhteiden olennainen muutos vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla

2.15.1. Olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisältö

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.3., 4.3., 4.3.1., 4.3.3. sekä liitteet 4 ja 5.

- Muistuttaja on viitannut muun ohella kumotun vesilain muutosten esitöihin ja Oikeusministeriön vesilain valmistelun yhteydessä antamaan lausuntoon (2010) ja todennut, ettei tarkoituksena ole, että kalatalousvelvoitteen tarkistamisella tai muuttamisella voitaisiin olennaisesti laajentaa kalatalousvelvoitteen tai -maksun sisältöä ja siten merkittävästi korottaa hankkeesta vastaavan kustannusvastuuta. Muistutuksen antaja on pitänyt selvänä, että vesilain 3 luvun 14 §:n kustannusrajoitinta sovelletaan myös vesilain 3 luvun 22 §:n tulkinnassa, eikä kalatalousvelvoitteen tarkistamisella voida laajentaa kalatalousvelvoitteen sisältöä ja korottaa merkittävästi hankkeesta vastaavan kustannusvastuuta.

- Muistuttajan mukaan lainsäätäjän alkuperäinen tarkoitus on ollut katsoa olosuhteiden olennainen muutos vesiekosysteemin fyysisissä olosuhteissa tapahtuneeksi muutokseksi. Tutkimustiedon lisääntyminen vaikuttaisi olevan jossain määrin relevantti tekijä kalatalousvelvoitteiden muuttamisen näkökulmasta, mutta sitä ei voida katsoa itsenäiseksi eikä

ainoaksi olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi. Muistutuksen antaja on todennut, ettei oikeuskäytännössä olosuhteiden olennaista muutosta ole perusteltu yksittäisellä olosuhdetekijällä vaan kyse on ollut kokonaisarvioinnista, jossa yhtenä osana on käytetty myös tutkimustiedon lisääntymistä.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.2.2.1., 3.2.2.2., 3.2.3. ja 3.2.4.

- Muistuttajan mukaan olosuhteiden olennaisen muutoksen käyttöala rajautuu velvoitteen muuttamiseen muuttuneita olosuhteita vastaavaksi ja muuttuneisiin olosuhteisiin tarkoituksenmukaiseksi. Lainsäädännön muutosten tarkoituksena ei ole ollut mahdollistaa kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon merkittävää kasvattamista missään tilanteessa. Vesilain 3 luvun 22 §:ää ei voida laillisuusperiaate huomioon ottaen tulkita sen rajat ylittäen muistuttajan vahingoksi siten, että sen nojalla kasvatettaisiin merkittävästi yhtiön kalatalousvelvoitteen kustannuksia.

- Muistuttajan mukaan vesilaissa tarkoitetulla olosuhteiden olennaisella muutoksella viitataan tosiasiallisiin muutoksiin vallitsevissa olosuhteissa. Kalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ei itsessään ole vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos.

- Muistutuksen antaja on todennut, että oikeuskäytännössä olosuhteiden olennaisen muutoksen kriteereitä on tulkittu jossain määrin lain esitöistä ilmenevää lainsäätäjän tarkoitusta laajemmin. Muistuttaja on viitannut eräisiin oikeustapauksiin ja niiden perusteella todennut mm., että lajin säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa voidaan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena. Sellaista johtopäätöstä ei kuitenkaan voida tehdä, että yleinen istutuksia tai kalastoa koskeva tiedon lisääntyminen ylittäisi olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytykset.

Selitys:

Olosuhteiden muuttumisen osalta kalatalousviranomainen viittaa ensin hakemukseensa ja muutoin tässä selityksessä lausuttuun. Omaisuuden suojan osalta kalatalousviranomainen viittaa kohdassa 2.8 lausuttuun. Myös oikeusministeriön vesilain valmistelun yhteydessä antaman lausunnon osalta on vastattu kyseisessä kohdassa. Kalatalousviranomainen toteaa lisäksi seuraavaa:

Hallituksen esityksen perustelujen (HE 266/1984) mukaan olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua ja velvoite saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Tutkimustieto ja teknillistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi.

KHO on katsonut, ettei asiaa tuolloin säädelleessä VVL:n 2 luvun 22 §:n 4 momentissa ole määritelty vähimmäisaikaa olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle vaan kalatalousvelvoite ja -maksu voidaan muuttaa aina, kun tällainen muutos on tapahtunut (esim. Hiitolanjoen ratkaisu kalatievelvoitteen asettamiseksi KHO 29.1.2013, taltio 358, liite 2). Olosuhteiden olennaista muutosta harkitaan kuitenkin aina tapauskohtaisesti.

Kalataloudellisen tilanteen tulee olla jollakin tapaa olennaisesti muuttunut. Oikeuskäytännössä olosuhteiden olennaisen muutoksen sisältö on täsmentynyt ja ratkaisuissa merkitystä on annettu mm. mahdollisuudelle hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin (mm. kalatien toteuttamismahdollisuudet, luonnonmukaisen lisääntymisen tukeminen) ja luonnontieteellisen tiedon lisääntymiselle (mm. kalakantoja koskeva tieto lisääntynyt).

Olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi on ratkaisukäytännössä katsottu esimerkiksi seuraavat seikat:

• Kuusinkijoen Myllykosken kalanhoitomaksun korvaaminen kalatievelvoitteella (PSVEO 17.1.1993): hakemuksessa osoitetut kalatien tekniset toteuttamismahdollisuudet.

• Kokemäenjoen Hartolankosken voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun muuttaminen (KHO 2004:98, liite 16): kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen, mahdollisuus hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin ja parantunut veden laatu.

• Hiitolanjoen Ritakosken, Kangaskosken ja Lahnasenkosken kalatalousvelvoitteiden muuttaminen (KHO 29.1.2013, taltio 358, liite 2): kalakantoja koskevan tiedon merkittävä lisääntyminen ja Hiitolanjoen merkitys Laatokan järvilohen lisääntymisjokena.

• Pielisjoen Kuurnan ja Kaltimon voimalaitosten kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun muuttaminen (KHO 29.1.2013, taltiot 355 ja 356, liite 21): Saimaanlohen viljelyistutukset eivät olleet toteutettavissa tehokkaasti aiemmilla toimilla ja saimaanlohen säilymisen kannalta on syytä viljelyistutusten lisäksi pyrkiä tukemaan luonnonmukaista lisääntymistä.

Kalatalousviranomainen toteaa, että nyt vireillä olevassa asiassa olosuhteiden olennainen muutos perustellaan uudella ja muuttuneella kalataloudellisella tilanteella, joka on monen tekijän summa. Olosuhdemuutos kohdistuu hankkeen vaikutusalueeseen ja kysymys on voimalaitosten ulkopuolella vaikuttavien tosiseikkojen muutoksista. Havaitut tosiseikat osoittavat olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä olon, jota kalatalousviranomainen perustelee yksityiskohtaisemmin seuraavassa kohdassa (2.15.2.).

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan ja tässä selityksessä perustellut myös vesilain 3 luvun 22 §:n mahdollistamaa kalatalousvelvoitteen kustannuksen lisääntymistä. Oikeuskäytännössä on myös hyväksytty ratkaisuja, joissa kustannusten nousu on ollut melko suurtakin. Vesilain kalatalousvelvoitetta koskevat säännökset eivät ole asiallisesti muuttuneet uudessa vuoden 2011 vesilaissa aiemmin voimassa olleesta eivätkä ne ole muuttuneet vuoden 2011 jälkeen.

2.15.2. Olosuhteiden olennainen muutos Kemijoen tapauksessa

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.2.3., 3.3., 4.2.3., 4.3., 4.3.2., 4.3.3. sekä liitteet 3, 4 ja 5.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa virheelliseksi väitetty vahinkoarvio ei ole vesilain 3 luvun 22 §:n mukainen olosuhtei-

den olennainen muutos. Muistutuksen antajan mukaan velvoitepäätökseen on ollut mahdollista hakea muutosta kumotun vesilain mukaisessa järjestyksessä. Velvoitepäätös on saavuttanut lainvoiman ja vahinkoarvion osalta myös oikeusvoiman.

- Muistutuksen antajan mukaan olosuhteet eivät ole Kemijoella olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla eivätkä hakemuksessa esitetyt perusteet ole vesilain tarkoittamia olosuhteiden olennaisia muutoksia.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen perusteluissa olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle on kyse lähinnä tutkimustiedon ja lainsäädännön muuttumisesta, joita ei voida katsoa itsenäiseksi olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi, eikä näin ollen kalatalousvelvoitteen muuttamisen mahdollistavaksi seikaksi.

- Muistutuksen antajan mukaan vesistön fyysisten ominaisuuksien muuttuminen lohikalojen lisääntymiseen paremmin sopivaksi voitaneen katsoa olevan vesilain 3 luvun 22 §:n kannalta relevantti olosuhdetekijä. Pääasiassa uiton päättymisen aiheuttama muutos Kemijoen vesistössä ei kuitenkaan ole muistuttajan mukaan vaikutukseltaan niin merkittävä, että se voitaisiin katsoa olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.2.3., 3.2.4., 3.2.5., 3.2.6., 3.2.7., 3.2.8., 3.2.9. ja 3.2.10. sekä liite 2

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa on kyse siitä, että ELY-keskus pitää kalatalousvelvoitteen perusteena olevaa vahinkoarviota virheellisenä. Väitetyt muutokset koskien Kemijoen poikastuotantoalaa, vaelluspoikastuotantoa sekä villi-viljelty-kerrointa ja näiden perusteella laskettu uusi vahinkoarvio eivät ole laissa tarkoitettuja olosuhteiden olennaisia muutoksia. Muistutuksen antajan mukaan kalatalousvelvoitepäätös ja siihen liittyvä kalatalouskorvauspäätös ovat saavuttaneet lainvoiman ja oikeusvoimavaikutus estää päätösten perusteiden eli vahinkoarvion ottamisen uudelleen tarkasteltavaksi.

- Muistutuksen antajan mukaan yleinen tutkimustiedon lisääntyminen taikka tutkimusmenetelmien kehitys kalaston osalta eivät ole olosuhteiden olennaisia muutoksia. Kemijoen tilanteessa tai kalakannoissa ei muistuttajan mukaan ole tapahtunut mitään sellaisia muutoksia tai tullut sellaista uutta tietoa, joka voitaisiin katsoa olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi. Hakemuksen uudet tutkimustiedot ovat yleistasoisia, eikä niillä ole liityntää Kemijoen kalatalousvelvoitteeseen.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei uiton loppuminen ole juurikaan muuttanut olosuhteita Kemijoen pääuomassa eikä se ole vaikutuksiltaan niin merkittävä, että kyse voisi olla olosuhteiden olennaisesta muutoksesta. Uiton loppumisella on ollut vaikutusta lähinnä Kemijoen sivujoissa.

- Muistuttajan mukaan hakemuksessa ei ole osoitettu, että olosuhteet olisivat Isohaaran kalateiden rakentamisen seurauksena olennaisesti muuttuneet. Muistuttajan mukaan hakemuksessa ei ole esitetty mitään tietoja siitä, miten kalatiet toimivat, miten ne suhteutuvat hakemuksessa

vaadittuihin nousutehokkuuksiin eikä muutoinkaan perusteltu, millä tavoin kalatiet ovat muuttaneet olosuhteita.

- Lisäksi muistuttajan mukaan hakemuksessa esitetyissä istutusten tuloksellisuuteen liittyvissä seikoissa ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta. Samoin on todettu, ettei strategioissa ja säännösmuutoksissa ole kyse olosuhteiden olennaisesta muutoksesta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa, että vesilain 3 luvun 22 §:ssä on kysymys nimenomaan lainvoimaisen velvoitepäätöksen muuttamisesta. Voimassa olevaan velvoitepäätökseen kohdistuvilla muutoksenhauilla ei siis ole muistutuksessa tarkoitettua merkitystä. Oikeusvoiman osalta kalatalousviranomainen toteaa, että ainoastaan ratkaisussa määrätyt velvoitteet saavuttavat oikeusvoiman luonteisen pysyvyyden niin, että niiden muuttaminen edellyttää nykykäsityksen mukaan lakiperustetta. Vesi- ja ympäristöluparatkaisujen pysyvyys on muutoinkin heikompaa kuin siviili- ja rikosoikeudellisten ratkaisujen eikä oikeusvoimaoppia sovelleta suoraan arvioitaessa vesi- ja ympäristöoikeudellisen ratkaisun pysyvyyttä. Oikeusvoimalla on vesi- ja ympäristöoikeudessa merkitystä lähinnä yksityisoikeudellisissa korvausmääräyksissä, joiden pysyvyyteen se vaikuttaa vesilaista johtuvin rajoituksin.

Siltä osin kuin muistutuksessa viitataan vahinkoarvion saavuttamaan oikeusvoimaan, kalatalousviranomainen toteaa ratkaisun lopputuloksen saavuttaneen pysyvyyden. Oikeusvoima tarkoittaa sitä, että itse ratkaisun lopputulos tulee sitovalla tavalla vahvistetuksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esim. korvausmääräystä “on maksettava xxx markkaa kalastuksen tuoton menettämisestä“ ei voida uudelleen saattaa oikeudenkäynnin kohteeksi. Ratkaisun perustelut, vahinkoarvio niihin lukien, eivät saavuta oikeusvoimaa.

Olosuhteiden olennainen muutos on osoitettu hakemuksen kappaleessa 2. Se perustellaan uudella ja muuttuneella kalataloudellisella tilanteella, joka on monen tekijän summa. Kemijoen kalatalousvelvoitteet on asetettu noin 40 vuotta sitten silloin käytettävissä olleen tiedon ja asettamisaikaisten olosuhteiden perusteella. Tämän jälkeen etenkin tutkimustieto on oleellisesti lisääntynyt koskien pohjoisten lohijokien vaelluspoikastuotantoa, istutuspoikasten säilyvyyttä, istutusten kannattavuutta sekä perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä kalakantojen elinkyvylle. Uuden tutkimustiedon valossa on selvää, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin. Kalatalousviranomainen viittaa tässä myös Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (selityksen liite 9), jossa todetaan, että Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin.

Yhtenä olosuhteiden olennaisena muutoksena kalatalousviranomainen pitää sitä, että rakennettujen jokien vaelluskalakantojen hoitotoimiin liit-

tyvä tieto ja osaaminen ovat lisääntyneet merkittävästi Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen. Kalatieratkaisuja ja tukitoimenpiteitä koskeva tieto on siis lisääntynyt ja hakemuksessa on tuotu esille niiden toteuttamismahdollisuudet. Kemijoen kalataloudellista tilaa on mahdollista parantaa, kun voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen poikastuotantoalueet otetaan uudelleen käyttöön.

Olosuhteiden olennainen muutos on käsillä myös koskien perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä, sillä siitä ei oltu vielä tietoisia Kemijoen velvoitteiden määräämisen aikaan. Silloisissa olosuhteissa ajateltiin kalanviljelyn pystyvän korvaamaan menetetty poikastuotanto, minkä vuoksi osapuolet kiistelivät lähinnä istutusmääristä. Luken lausunnossa (selityksen liite 9) todetaan kuitenkin, että nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Perinnöllisen monimuotoisuuden merkitys korostuu myös kansallisessa lohi- ja meritaimenstrategiassa, jonka yhtenä visiona on, että ”elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomen joissa ja niitä palautetaan potentiaalisiin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu.” Perinnöllisen monimuotoisuuden ja lajisuojelun merkityksestä tässä hakemusasiassa on vastattu myös selityksen kohdassa 2.22.1.

Luonnon monimuotoisuuden suojelua koskeva tutkimustieto on lisääntynyt myös raakun osalta, sillä nykyisin tiedetään, että raakut ovat elinkiertonsa välttämättömän loisintavaiheen osalta sopeutuneita tiettyyn isäntäkalalajiin (Salonen ym. 2017). Kalatalousviranomainen viittaa tässä Metsähallituksen 2.9.2020 antamaan muistutukseen, joissa on todettu, että kalatalousvelvoitteen muutos tukee erityisesti loheen sopeutuneiden uhanalaisten raakkujen elinkiertoa Ounasjoen ja Keski-Kemijoen alueella. Metsähallituksen muistutuksen liitteen 1 mukaan raakkuja esiintyy Kemijoen vesistöalueella 42 joessa tai purossa, mutta on todennäköistä, että merkittävä osa populaatiosta on vielä löytymättä. Toisin kuin yhtiöiden muistutuksissa on katsottu, raakun suojeluun liittyvät argumentit ja uusi tutkimustieto ovat siten relevantteja vireillä olevassa asiassa. Kalatalousviranomainen toteaa, että lohikalojen välinen loisisäntäsuhde, sen evoluutiodynamiikka ja luontaisesti lisääntyvän kalakannan ja raakkupopulaation altistuminen luonnonvalinnalle ovat pitkällä tähtäimellä ainoat kestävät tavat sille, että raakku ja sen isäntäkalakannat säilyvät luonnossa. Näin ollen myöskään raakkukantoja ei voida jatkuvasti ylläpitää viime aikoina yleistyneessä laitosviljelyssä, vaan niiden luontaista lisääntymistä on pyrittävä edistämään kaikin tavoin. Raakku on erittäin uhanalaiseksi luokiteltu EU:n luontodirektiivin liitteiden II ja V laji, jonka suojelun tasoa on pyrittävä pitämään suotuisana.

Muistuttajien mukaan uiton loppuminen ei ole ollut vaikutuksiltaan niin merkittävä, että kyse voisi olla olosuhteiden olennaisesta muutoksesta. Kalatalousviranomainen on vakuuttunut siitä, että kunnostukset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että olosuhteet Kemijoen vesistöalueella ovat olennaisesti paremmat kuin kalatalousvelvoitteita määrättäessä.

Ounasjokea ja sen sivujokia sekä Kemijoen sivujokia on kunnostettu uittosäännön kumoamisen myötä. Kunnostusten tuloksellisuutta ei kuitenkaan päästä täysimääräisesti todentamaan tilanteessa, jossa mereltä nousevilla emokaloilla ei ole pääsyä kunnostetuille poikastuotantoalueille, ja jokialueiden tuotanto on paikallisten ja istutusperäisten kalojen varassa.

Muuttuneita olosuhteita arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota myös Ounasjoen rakentamissuunnitelmiin, jotka olivat voimassa vielä 1980-luvun alkupuolella. Pohjois-Suomen vesioikeuden Kemijoen ja Raudanjoen velvoitteita koskeva ratkaisu annettiin tilanteessa, jossa lakia Ounasjoen erityissuojelusta (703/83) ei oltu säädetty ja suunnitelmia Ounasjoen valjastamiseksi vesivoimatuotantoon oli vielä olemassa (ks. tarkemmin selityksen liitteenä 10 oleva Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä). Olosuhteet voimassa olevaa velvoitetta määrättäessä olivat siis sellaiset, että Ounasjoen vesistöalueelle suunniteltiin vielä rakentamistoimenpiteitä. Tältä osin olosuhteet ovat nykyisin olennaisesti toisenlaiset kuin velvoitetta asetettaessa, mistä osoituksena on myös Ounasjoen liittäminen Natura-alueisiin.

Hakemuksessa on katsottu, että olosuhteiden muutos suhteessa seuraaviin voimalaitoksiin on käsillä tilanteessa, jossa vaellusyhteys on avattu rakentamalla alapuoliseen voimalaitokseen toimiva kalatie. Esimerkiksi päätöksessä koskien Virojoen Kantturakosken kalatalousvelvoitteen muuttamista (KHO:2015:63, liite 22) todettiin, että Myllykosken avaaminen oli muuttanut olosuhteita Kantturakosken alapuolella ja mahdollistanut vaelluskalan nousun Kantturakosken voimalaitokselle. Kemijoella Isohaaran kalatiet ovat avanneet ainakin osittain vaellusyhteyden voimalaitoksen yläpuolisille alueille (ks. täydennyksen liite 10 ja selityksen kohta 2.18.). Isohaaran yläpuolisiin voimalaitoksiin ei määrätty aikoinaan kalatievelvoitteita perusteena mm. se, että aiemmin rakennetut voimalaitokset olivat jo estäneet kalan kulun vesistössä. Tilanne on muuttunut siitä, kun voimalaitoksia rakennettiin ja kalatalousvelvoitteita määrättiin.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja säädökset, kuten EU:n vesipuitedirektiivi ja meristrategiadirektiivi velvoittavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä. Myös EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030 (selityksen liite 30) tähtää siihen, että rakennettujen jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on EU:n alueella parannettava merkittävästi nykytilasta. Nykyinen kalastuslaki sekä kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia ohjaavat luonnonkierron palauttamisen toimeenpanoa. Vaelluskalakantojen elvyttämistä tehdään vapaaehtoisessa yhteistyössä, mutta samaan aikaan tarvitaan myös kalatalousvelvoitteiden nykyaikaistamista silloin, kun kalatalousvelvoitteet perustuvat vanhentuneisiin tietoihin ja toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tällainen tilanne on käsillä Kemijoen voimalaitoksilla.

Nykyisen vesilain perusteella kalatalousvelvoitetta tai -maksua määrättäessä tulee ottaa huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat toimenpiteet ja kalastuksen järjestelyt vesi-

lain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaisesti. Vesilain soveltamisessa tulee siis ottaa huomioon kalastuslainsäädännön tavoitteita ja kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Lain tarkoituksena on ollut, että sen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon kalavarojen hoitoa ja käyttöä koskevat suuntaviivat. Nämä näkökohdat ovat keskeisiä ja tärkeitä myös velvoitetta muutettaessa. Tämän vuoksi velvoitetta muutettaessa tulee ottaa huomioon em. valtion hyväksymät kalastusta ja kalakantojen hyvinvointia koskevat strategiset asiakirjat.

Marinin hallituksen hallitusohjelman strategisen kokonaisuuden 3.1. “Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi” tavoitteena 5 on luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttäminen Suomessa. Tavoitteen saavuttamisen keinoina on mainittu vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen rakennettuihin vesistöihin kansallisen kalatiestrategian pohjalta. Lisäksi keinoina on nostettu vaellusesteiden purkaminen, kalojen lisääntymisalueiden kunnostukset ja ohitusratkaisujen toteuttaminen sekä kalatalousvelvoitteiden päivittäminen viranomaistyönä.

Kalatalousviranomainen ei ole perustellut olosuhteiden olennaista muutosta virheellisellä vahinkoarviolla. Olosuhteiden muututtua Kemijoen kalatalousvelvoite on kuitenkin osoittautunut alimitoitetuksi, minkä vuoksi on tarpeen muuttaa ja nostaa velvoitetta riittävälle tasolle. Tämä on tosiasia. Uuden ja muuttuneen velvoitteen perusteena on perusteltua käyttää myös uusimpaan tutkimustietoon perustuvaa vahinkoarviota, joka on esitetty hakemuksen kappaleessa 4.1. Kemijoen vesistön kalataloudelliset menetykset voidaan nykyisten menetelmien ja tiedon valossa arvioida aiempaa luotettavammin, minkä ansiosta ne voidaan myös kompensoida paremmin. Myös kalatalousvelvoitteiden sisältö tulee määrittää tämän päivän toimintaympäristön ja tutkimustiedon perusteella.

Muistutuksissa on katsottu, että hakemuksen perusteella jää epäselväksi, perusteleeko Lapin ELY-keskus yhteiskunnallisella merkityksellä olosuhteiden olennaista muutosta. Muistuttajien mukaan hakemuksessa kuvattu yhteiskunnallinen merkitys tai yhteiskunnallisten arvojen muutos ei ole sellainen seikka, jolla olisi oikeudellista merkitystä arvioitaessa olennaisen olosuhdemuutoksen käsillä oloa. Kalatalousviranomainen toteaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön ja myös oikeuskirjallisuuden mukaan juridisen käsitteen “olosuhteiden muutos” on avoin tunnusmerkistö, jonka tarkempi määrittely tehdään säännöstä sovellettaessa. Olosuhteiden muutokselle ei voida antaa ennalta täysin yksiselitteistä määritelmää. Myös muistuttajat ovat muistutuksissaan tuoneet esille runsaasti yhteiskunnalliseen merkitykseen (esim. sähköenergian tuotannon yhteiskunnallinen merkitys, ilmastonmuutos) piiriin luettavia seikkoja.

2.16. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus koskien epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.2.4., 4.2.4.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen perusteissa koskien istutusten kannattavuuden heikkenemistä tai esitettyä tarvetta siirtyä istutuksista luontaiseen lisääntymiseen perustuvaan poikastuotantoon ei ole oikeudellisesti kyse olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Muistutuksen antajan mukaan kyse on väitteestä koskien nykyisen velvoitteen epätarkoituksenmukaisuutta vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Mainitun säännöksen nojalla tulisi velvoitepäätöksen mukaista istutusvelvoitetta muuttaa tarkoituksenmukaisiksi velvoitteiksi velvoitteen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneita velvoitteita koskee vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.3

- Muistutuksen antaja on todennut, että vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen nojalla ei voida käsitellä ELY-keskuksen kustannuksiltaan huomattavaa hakemusta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen on perustanut hakemuksensa muuttuneisiin olosuhteisiin. Muuttuneiden olosuhteiden ollessa käsillä määrätään kalatalousvelvoite nykyisen parhaan tietämyksen perusteella niin, että se mahdollisimman hyvin ehkäisee ja vähentää kalataloudellisia vahinkoja. Vaadittu velvoite ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. Luontaiseen lisääntymiseen perustuva poikastuotanto on seurausta uudesta kalatalousvelvoitteesta ja toteuttaa niitä ekologisia ja biologisia tavoitteita, joiden perusteella sitä vaaditaan määrättäväksi. Hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta.

2.17. Uusien kalatalousvelvoitteiden asettaminen

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.2.5., 4.2.5. ja liite 4

- Muistutuksen antaja on todennut, että vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella ei voida asettaa uusia kalatalousvelvoitteita. Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa on keskeisiltä osin kyse uusien kalatalousvelvoitemääräysten antamisesta, eikä näitä voida määrätä nyt vireillä olevassa prosessissa. Uusien kalatalousvelvoitteiden antamiseen sovelletaan muistuttajan mukaan vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 2) kohdan määräyksiä, josta muistuttajan mukaan nyt ei ole kyse. Viimeksi mainittua säännöstä ei muistuttaja mukaan voida myöskään soveltaa, koska hakemuksen hyväksymisestä aiheutuisi vesilain 3 luvun 21 §:n 3 momentissa kielletty voimalaitoksista saatavan hyödyn sanottava väheneminen.

- Muistutuksen antaja on viitannut muistutuksensa liitteeseen 4, jossa [redacted] on todennut, että yleissäännöksenä vesilain 3 luvun 21 §:n voidaan katsoa asettavan rajat sille, minkälaisia toimenpiteitä erityissäännöksenä olevan vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla on määrättävissä jälkikäteen. [redacted] on katsonut tämän olevan olennainen osa sen kysymyksen

harkintaa, millaisia pitemmälle meneviä muutostoimenpiteitä voidaan kohtuusperusteella määrätä.

- Edelleen muistutuksessa on viitattu liitteeseen 4, jossa [redacted] on todennut, että kokonaan uusi kalatalousvelvoite olisi mahdollista asettaa vain uuden vesiluvan, sen rakenteellisen muutoksen tai luvanhaltijan lupapäätökseen hakeman muutoksen yhteydessä.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.3

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa on keskeisiltä osin kyse uusien kalatalousvelvoitemääräysten antamisesta. Muistutuksen antaja on todennut, että uusia kalatalousvelvoitteita ei voida määrätä nyt vireillä olevassa menettelyssä, vaan niihin sovelletaan 3 luvun 21 §:n 1 momentin 2) kohtaa. Kyseistä säännöstä ei kuitenkaan voida nyt kyseessä olevassa asiassa soveltaa, sillä velvoitemääräyksistä aiheutuisi vesilain 3 luvun 21 §:n 3 momentissa kielletty voimalaitoksista saatavan hyödyn sanottava väheneminen.

Selitys:

Vesilain 3 luvun 22 §:n 1. lauseen perusteella lainvoimaisen luvan kalatalousvelvoitteiseen voidaan puuttua myös niin, että luvanhaltijalle määrätään uusia velvoitteita. Kalatalousvelvoite on kokonaisuus. Laissa itsessään ei ole rajoitusta, jonka mukaan kalatalousvelvoite ei saisi sisältää uudentyyppisiä toimenpiteitä. Tällaista vaatimusta ei voida myöskään tulkinnalla laista johtaa. Kalatalousvelvoite on muuttuneissa olosuhteissa arvioitava kokonaan uudelleen ja lupaviranomaisen on harkittava, millaisilla määräyksillä kalataloudelliset vahingot estetään ja niitä parhaiten vähennetään. Kun hakemuksessa on kysymys muun ohella vaelluskalojen elinkierron palauttamisesta, edellyttää tämä toimenpiteitä, josta aiheutuu luvanhaltijalle kustannuksia.

Kalatalousviranomainen viittaa myös liitteessä 29 ”Oikeusministeriön selityksiä ja ohjeita 36/2018: Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle” sanottuun, jossa todetaan, että ”sovellettavaksi tulevan sääntelyn kannalta olennainen merkitys on sillä, sisältyykö lupaan ennestään minkäänlaista kalatalousmaksua tai -velvoitetta. Jos lupaan ei tällaista sisälly, uuden velvoitteen tai maksun määräämiseen sovelletaan 3 luvun 20 tai 21 §:n säännöksiä.” Kalatalousviranomainen toteaa, että nyt vireillä olevassa hakemusasiassa kyse on nimenomaisesti kalatalousvelvoitetta ja -maksuja koskevien määräysten muuttamisesta vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella, eikä siitä, että oltaisiin määräämässä uutta kalatalousvelvoitetta sellaiseen vesitalouslupaan, johon sitä ei ennestään sisälly. Liitteen 29 mukaan lisäksi: ”Merkillepantavaa on, että kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkistamista koskevaan sääntelyyn ei ole kytketty 3 luvun 21 §:n kaltaista hyödyn vähentymiseen kytkeytyvää kohtuullistamissäännöstä”.

2.18. Onko hakemuksessa toteuttamiskelvottomia vaatimuksia?

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.3., 1.4., 3.4.5., 4.4.2, 4.4.5. ja liite 3.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksessa esitetyt vaatimukset kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuudelle ovat tutkimustulosten

valossa epärealistisen korkeita, eikä vastaaviin tehokkuuksiin ole päästy Atlantin lohen osalta missään päin maailmaa. Niihin ei ole mahdollista päästä johtuen luontaisista ylös- ja alasvaellustappioista voimalaitosten välillä, joihin muistuttaja ei voi vaikuttaa. Lisäksi muistutuksen antajan mukaan vaatimus perustuu virheelliseen ja Kemijoen kannalta epäolennaiseen tietoon.

- Muistuttaja on lisäksi katsonut, että tehokkaasti toimivien, puhtaasti luonnonmukaisten ohitusuomien rakentaminen Kemijoen olosuhteissa on mahdotonta, sillä kalatien alkupään sijoittaminen lähelle voimalaitoksen turbiinivirtaa edellyttää lähes poikkeuksetta teknisiä rakenteita. Niillä ei myöskään saavuteta tutkimusten mukaan teknisiä kalateitä parempaa toimintatehokkuutta.

- Muistutuksen mukaan hakemuksessa tarkoitettuun ekologiseen jatkumoon ei ole mahdollista päästä millään realistisilla toimenpiteillä eikä millään realistisilla toimenpiteillä saavutettaisi tilannetta, jossa Kemijokeen muodostuisi ajan kuluessa oma, itseään ylläpitävä vaelluskalakanta. Hakemuksen tavoitteet vaelluskalojen luontaisesta elinkierrosta Kemijoessa ovat mahdottomia saavuttaa.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 7.1. ja 4.4.1., 4.4.2., 4.4.3., 4.4.4., 4.4.5., 4.5.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen vaatimukset ovat suhteettomia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Muistutuksen antaja on todennut, että hakemukseen valikoidut esimerkit kalateiden nousutehokkuuksista eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen kanssa ja antavat epärealistisen kuvan mahdollisista tehokkuuksista.

- Muistutuksessa on todettu, että Isohaaraan on jo rakennettu kaksi kalatietä, ja vuonna 2012 rakennetussa kalatiessä on muistuttajan käsityksen mukaan pyritty käyttämään parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa, asiantuntemusta ja tietämystä kalatieratkaisuista. Hakemuksessa ei kuitenkaan käytetä tuloksia tämän kalatien toimivuudesta ja kalojen nousutehokkuuksista.

- Muistutuksen antaja on viitannut viimeaikaiseen kalatiekeskusteluun ja todennut, ettei tutkimustulokset tue näkemystä luonnonmukaisten ohitusuomien paremmasta tehokkuudesta, vaan tilanne on pikemminkin päinvastainen. Muistuttajan mukaan Isohaaran voimalaitoksella luonnonmukaisen kalatien rakentaminen on käytännössä mahdotonta.

- Muistutuksen antaja on lisäksi katsonut, että alasvaellusta koskevat selviytymisvaatimukset ovat ylimitoitettuja. Muistuttajan mukaan täysin eri lajeja ja erilaista jokiympäristöä koskevat selviytymisarviot eivät ole yleistettävissä Kemijoelle. Lisäksi on todettu, ettei voimalaitosten välisissä altaissa tapahtuvaan hävikkiin voida vaikuttaa.

- Muistutuksen antaja on viitannut muistutuksen liitteessä 2 esitettyyn mallinnukseen ja todennut, että kun ylös- ja alasvaellustappioille annetaan hakemusta realistisempia arvoja, ei tavoitetta luontaisesti lisääntyvästä, itseään ylläpitävästä lohikannasta ole mahdollista saavuttaa.

Selitys:

Kalatalousvelvoitteiden ja niihin liittyvien kalatievelvoitteiden lupamääräyksistä on olemassa suhteellisen vakiintunut oikeuskäytäntö. Taustalla on ajatus siitä, että kalatien toimivuuden varmistaminen teknisillä lupamääräyksillä on olennaista yhtäältä asetetun velvoitteen toimivuuden ja toisaalta myös luvan myöntämisen edellytysten kannalta, jos luvan myöntämisestä on asiassa kysymys. Nyt vireillä olevassa hakemuksessa toiminnanharjoittajalle annetaan mahdollisuus kehittää lupamääräysten rajoissa paras mahdollinen ratkaisu kalateiden ja alasvaellusreittien käytännön toteuttamiseksi. Kysymys on ympäristöoikeudellisten periaatteiden valossa toiminnanharjoittajan vastuusta pyrkiä estämään toiminnastaan aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Kalatievelvoite ei ole toteuttamiskelvoton. Lupaviranomainen ratkaisee lupamääräyksissään sen, millaisia vaatimuksia niihin kirjataan ja mitä seuraamuksia asetetaan.

Kalatalousviranomainen viittaa tässä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (selityksen liite 9), jossa todetaan mm. seuraavaa: Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen on vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus, joka vaatii biologista ja muunlaista erikoisosaamista. Vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoen kaltaisessa voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttää Lapin ELY-keskuksen muutoshakemuksessa esitettyjen monipuolisten, laajojen ja pitkäkestoisten toimenpiteiden käyttöönottoa. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia.

Vastuu toimenpiteistä ja niiden toimivuuden varmistamisesta kuuluu aiheuttamisperiaatteen valossa toiminnanharjoittajalle. Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen sekä tukitoimenpiteisiin, kuten ylisiirtoihin ja kotiutusistutuksiin panostetaan riittävästi. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden mitoituksessa ja laadussa on otettu huomioon rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä. Skenaariotarkastelun avulla on voitu osoittaa, että vaelluskalojen luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpito voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttävät 1) kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä; 2) mahdollisimman tehokkaasti toimivia nousu- ja alasvaellusreittejä sekä 3) pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen luonnonkierron toimivuuden varmistamiseksi.

Kalatalousviranomainen katsoo, että muistutusten liitteessä ”Analyysi” Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista esitetyt skenaariot tuottavat samoja johtopäätöksiä kuin hakemuksessa: mitä tehokkaammin kalan kulku järjestetään molempiin suuntiin, sitä vahvempi kutukanta ja poikastuotanto (ja sitä suuremmat hyödyt) voidaan saavuttaa. On tärkeää huomata, että kanta voi olla itseään ylläpitävä myös ns. MSY-tason alapuolella. Tukitoimenpiteitä, kuten istutuksia, voi olla tarve jatkaa jossain

määrin myös pitkällä aikavälillä, ja tällöin puhutaan osittaisesta luonnonkierrosta. Tukitoimenpiteiden tarve korostuu etenkin niissä muistuttajien esittämissä skenaarioissa, joissa hakemuksessa vaadittuun kalateiden ja alasvaellusratkaisujen tehokkaaseen toimivuuteen ei päästäisi.

Isohaaran olemassa olevien kalateiden osalta kalatalousviranomainen on katsonut, että niitä voidaan hyödyntää soveltuvin osin vaelluskalojen luontaisen elinkierron käynnistämisessä. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin välttämätöntä, että kalannousulle määrätään toiminnalliset tavoitteet. Muistuttajan käsityksen mukaan vuonna 2012 rakennetussa kalatiessä on pyritty käyttämään parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa, asiantuntemusta ja tietämystä kalatieratkaisuista. Kalatalousviranomainen toteaa, että Isohaaran kalateihin, kuten yleisesti muihinkin Suomessa toteutettuihin kalateihin, johdetaan niin pieni virtaamaosuus, ettei niissä raameissa ole voitu toteuttaa parasta mahdollista tekniikkaa. Isohaaran kalateiden lupaehtojen mukaan niihin saa johtaa vettä enintään 0,8 m^3/s (Vallitunsaaren kalatie) ja 1 m^3/s (Isohaaran vanhan voimalaitoksen puoleinen kalatie). Kalatalousviranomainen on esittänyt täydennyksen liitteessä 10 käytettävissä olevia tietoja Isohaaran kalateiden toimivuudesta. Kalateiden käyttökokemusten perusteella kalateiden toimivuutta ja houkuttavuutta tulisi kehittää. Vertailukelpoista numeerista seurantatietoa on kuitenkin niukasti ja sen perusteella on vaikea tehdä täsmällisempiä johtopäätöksiä kalateiden toimivuudesta. Lisäksi kalateiden toimivuuden arvioinnin kannalta keskeistä asiaa eli kalateiden tehokkuutta ei ole selvitetty. Kalatien tehokkuudella tarkoitetaan sitä, kuinka suuri osa vaellusesteen alapuolelle saapuneista kaloista lopulta nousee läpi koko kalatien. Tavoitteena on, että kesällä 2021 Isohaarassa toteutettavalla PIT-telemetriatutkimuksella saadaan tietoja myös tästä asiasta.

Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatievelvoitteen lähtökohtana ei voi olla keskinkertaisesti tai sitä heikommin toimivat kalankulun ratkaisut vaan toiminnanharjoittajalta tulee edellyttää kalan kulun varmistamista käyttäen parasta käyttökelpoista tekniikkaa. Toisin kuin muistutuksen antajat väittävät, tehokkaasti toimivat kalatiet ovat mahdollisia toteuttaa Kemijoelle. Ruotsin Emjoella on saavutettu useamman voimalaitospadon systeemissä noin 65 % kumulatiivinen kalateiden tehokkuus meritaimenen osalta (Calles & Greenberg 2009), mikä on hyvin lähellä kalatalousviranomaisen vaatimusta Kemijoen kalateiden tehokkuudesta. Ranskasta ja Skotlannista on kokemuksia, että nykyaikaisilla ja parasta tekniikka edustavilla kalateillä voidaan päästä 90–100 % tehokkuuksiin lohen osalta (Larinier 2008, Gowans ym. 2003). Lisäksi kalateiden toimivuus ja tehokkuus paranee yleensä merkittävästi kalojen yläjuoksulle leimaantumisen ja luontaisen elinkierron elpyessä (Calles & Greenberg 2009). Viime vuosina Oulujoen Merikosken kalatiestä on noussut tuhansia lohia ja satoja taimenia (vuonna 2020: 3 870 lohta ja 227 taimenta) sen jälkeen, kun merialueen velvoitteena istutettavat smoltit on vapautettu jokeen Merikosken yläpuolisen Montan voimalaitoksen alapuolelle, mikä kuvastaa kalojen ylävirtaan leimautumisen keskeistä merkitystä kalateiden toiminnalle. Ei ole syytä olettaa, etteikö sama ilmiö tapahtuisi myös Kemijoella, kun istutusten ja ylisiirtojen avulla saadaan Ounasjoelle leimautuneita lohia nousemaan Kemijokeen merkittävissä määrin.

Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä Kemijoella on mahdollista päästä tavanomaista kalatietä selvästi suurempaan tehokkuuteen. Yleisesti kalateiden ongelmana on, että kalateihin ja niiden sisäänkäynnille johdetaan liian pieni virtaamaosuus, virtaama ei erotu riittävästi joen muusta virtaamasta ja niiden houkuttavuus jää heikoksi. Hakemuksessa kalateiden houkutusvirtaama on mitoitettu tutkimuskirjallisuuden suositusten mukaisesti. Lisäksi on vaadittu, että voimalaitoksia on käytettävä niin, että riittävä tehokkuus saavutetaan. Voimalaitoksen kalojen nousua edistävällä käytöllä voidaan merkittävästi tehostaa kalojen hakeutumista kalatiehen. Nämä ovat oleellisia vaateita tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että myös alasvaellusratkaisuihin on jo tullut uutta tietoa ja uusia ratkaisuja, joiden perusteella toimintatehokkuusvaatimukset voidaan ulottaa myös alasvaelluksen turvaamiseen. Smolttien alasvaelluksen ohjauksella voidaan selvästi vähentää alasvaellustappioita voimalaitospatojen yläpuolella. Tärkeää on vaikuttaa erityisesti siihen, ettei alasvaellus hidastu patojen yläpuolella, sillä se altistaa smoltit mm. predaatiolle. Tämän vuoksi hakemuksessa on lisäksi vaadittu, että voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat ratkaisevia luonnonkierron palauttamisen kannalta Kemijoella. Jokipoikasvaellus itsessään ajoittuu kevääseen tulvahuipun aikaan, jolloin ohijuoksutukset ovat yleisiä. Tällöin vettä voidaan ohjata myös alasvaellusreitille alasvaeltavien poikasten houkuttelemiseksi ilman sähköntuotannolle aiheutuvia tappioita. Iijoella on menestyksekkäästi toteutettu lohen vaelluspoikasten ohjaamista ohjausaidan avulla (ohjausaidan tuloksista myös kohdassa 2.6.5.), minkä odotetaan parantavan tulevan alasvaellusväylän toimintatehoa. Tämän lisäksi esimerkiksi Leander ym. (2021) osoittavat tuoreessa tutkimuksessaan, että rakennetussa Uumajanjoessa jopa 90 % alasvaeltavista smolteista saadaan ohjattua kohti alasvaellusväylää tukemalla kelluvaa ohjausaitaa ilmakuplaverhon avulla.

Luonnonmukaisten ohitusuomien osalta viitataan selityksen kohtaan 3.2.

2.19. Onko hakemuksessa vesilain vastaisia tai perusteettomia vaatimuksia?

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.4.6. ja 4.4.6. sekä liite 3

- Muistutuksessa on todettu, että vaikka vesilain mukainen kalatalousvelvoitteen määritelmä on suhteellisen laaja, on selvää, ettei mikä tahansa toimenpide voi olla vesilaissa tarkoitettu kalatalousvelvoite. Muistutuksen antajan mukaan hakemuksen vaatimuksista tulee hylätä vesilaissa tunnistamattomina kalatalousvelvoitteen tyyppeinä hakemuksen 1 g kohdan mukainen tutkimukseen käytettävä määräraha ja hakemuksen mukainen vanhojen uomien vesittämistä koskeva selvitysvelvoite (hakemuksen vaatimus 2. Muu kalataloudellinen toimenpide).

- Muistutuksen antajan mukaan kalataloudellisesti perusteettomina tulee hylätä seuraavat vaatimukset: nahkiaisen talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueita koskeva selvitysvelvoite; sisävesialueen istutusvelvoit-

teen muutos, istutusvelvoitteen muutos meritaimenen osalta ja siikaistukkaita koskeva lisävaatimus; kalatalousmaksu; kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaa koskeva vaatimus; sekä tarkkailuvelvoite.

- Muistutuksen antajan mukaan vesilain 3 luvun 20 §:n mukaista säännöstä lupamääräysten tarkistamisesta ei voida soveltaa vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteiden tarkistamisasiassa. Muistutuksen antajan mukaan hakemuksen lupaehtojen tarkistamista koskeva vaatimus tulee hylätä liian epätäsmällisenä ja näin ollen vesilain vastaisena.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohdat 4.5. 7.5., 7.6. ja 7.7.

- Muistutuksen antajan mukaan mitään asiallista tarvetta tai perustetta hakemuksessa esitetyille selvitysvelvoitteille nahkiaista koskien ei ole olemassa.

- Muistutuksen antaja on pitänyt hakemusta perusteettomana ja virheellisenä, joten myös vaatimukset koskien kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaa, velvoitetarkkailua ja lupaehtojen tarkistamista tulee hylätä.

Selitys:

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoite on kokonaisuus, jota asetettaessa harkitaan, millaiset määräykset siihen muotoillaan. Vesilaki ei rajoita kalatalousmääräystä tyyppien mukaan. Kun kalatalousmääräys annetaan, harkitaan millaisia velvoitteita sen ohessa tai siihen liittyen pitää määrätä. Esimerkiksi tarkkailuvelvoite on tyypillinen varsinaiseen velvoitteeseen liittyvä määräys. Lupaehtojen tarkistamista on tässä hakemuksessa vaadittu mm. siksi, että vältettäisiin tämänhetkinen tilanne, jossa kalatalousvelvoitteet joudutaan muuttamaan olosuhteiden muuttumisen vuoksi. Voimassa olevan vesilain 3 luvun 20 §:ssä luvan määräaikainen tarkistaminen tehtiin myös aiempaa käytäntöä useammin mahdolliseksi.

Hallintokäytännössä on tavanomaista, että muutettaessa keskeistä päätöksen osaa muutetaan myös tarpeellisilta osin muita päätöksen määräyksiä. Tällä tavoitellaan muun ohella sitä, että lupaan sisältyvät määräykset eivät tule sisäisesti ristiriitaisiksi ja lupamääräykset ovat selkeät.

Kalatalousviranomainen katsoo, että nahkiaisen talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueita koskeva selvitysvelvoite on soveltuva määräys tilanteessa, jossa riittävästi tietoa ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ei katsota olevan. Kudulle nousevien nahkiaisten lukumäärä ei yksiselitteisesti kerro ylisiirtojen onnistumisesta, sillä nahkiainen ei ole kotijokiuskollinen ja osa nahkiaisista nousee tiettävästi kudulle toisiin jokiin. Selvitysvelvoitteen (hakemuksen vaatimus 4 f) lisäksi kalatalousviranomainen katsoo, että velvoitetarkkailuun (hakemuksen vaatimus 7) tulee sisällyttää osio, jossa selvitetään Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voima-

laitoksissa ja patoaltailla. Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, kompensoidaanko nahkiaisen ylisiirroilla aiheutettua haittaa. Siksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Kemijoelle pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään. Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Kemijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia sekä mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla.

Kalatalousmaksu perustellaan sillä, että suuri osa Kemijoen alkuperäisestä poikastuotantoalueesta on rakennettua jokialuetta. Kalatalousmaksulla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja sitä käytetään mm. lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen.

Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on etenkin sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi, ja sitä onkin jo pitkään toteutettu pääosin muiden lajien istutuksilla. Kalatalousviranomainen on katsonut, että sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten sisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun koko kalatalousvelvoite muutetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.

Kalatalousviranomainen on esittänyt Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun istutettavan meritaimenvelvoitteen osalta korotusta nykyisestä 90 000 vaellusikäisestä, vähintään 18 cm:n poikasesta 100 000:een vähintään 18 cm:n poikaseen. Tältä osin viitataan mm. hakemuksen kappaleeseen 4.1., jossa on myös katsottu, että Kemijoen meritaimenen poikastuottokyky on ollut suurempi kuin nykyvelvoitteiden perusteissa on esitetty. Hakemuksessa myös todetaan, ettei nykyvelvoitteiden perusteissa tehty 10 % vähennys (perusteena uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuus) ole enää perusteltu ja olosuhteet ovat myös tältä osin muuttuneet. Muistutukseen meritaimenen vaelluspoikastuotannon arvioinnista on vastattu selityksen kohdassa 2.22.3.

Vaellussiian velvoiteistutuksista on nykyvelvoitteessa määrätty ainoastaan kalalaji, kappalemäärä ja se, että istutuspoikasten tulisi olla yksikesäisiä. Kalatalousviranomainen katsoo, että velvoitetta muutettaessa on tarpeen asettaa myös yksikesäisten siikaistukkaiden kokoa koskeva määräys. Siikavelvoitteen toteuttamista ja tuloksellisuutta Kemi- ja Iijoen merellisillä vaikutusalueilla on käsitelty oikeuskanslerin päätöksissä (hakemuksen kohta 1.3.). Päätökset on annettu kanteluihin, joissa Ii- ja Kemijoen velvoiteistutuksissa käytettyjen siikaistukkaiden kokoa on pidetty liian pienenä. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa vuosille 2017–2021 asiaan on kiinnitetty huomiota ja velvoiteistukkaiden tuotannolliseksi tavoitteeksi on asetettu noin 10 cm:n keskimitta. Toteuttamissuunnitelman mukaan ”kokotavoite on ohjeellinen eikä perustu lupaehtoihin”. Kalatalousviranomainen katsoo, että siikaistukkaiden kokoa koskeva määräys turvaa kaikkien asianosaisten etua ja on siksi tarpeen asettaa. Kalatalousviranomaisen vaatimus, jonka mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulee olla vähintään 10 cm, vastaa kalaistutusten kehittämistyöryhmän suositusta. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei alle 9 senttimetrin mittaisia poikasia tule hyväksyä velvoitteeksi ja siksi myös sitä koskeva määräys on perusteltu ja tarpeellinen.

Kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmalle ja tarkkailuvelvoitteelle ei muistuttajan mukaan ole olemassa laillisia perusteita, koska muistuttaja katsoo hakemuksen päävaatimusten olevan lainvastaisia. Kalatalousviranomainen katsoo, että vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma on soveltuva ja perusteltu määräys myös silloin, kun kalatalousvelvoitetta muutetaan. Lisäksi vesilain 3 luvun 14 §:n kolmannen momentin mukainen velvoite tarkkailla toimenpiteiden tuloksellisuutta on keskeinen osa kalatalousvelvoitetta sekä nykyvelvoitteessa että muutoksen tultua lainvoimaiseksi. Tarkkailua koskeva määräys on tarpeen arvioida uudestaan ja asettaa sellaiseksi, että se kattaa kaikkien kalatalousvelvoitteena määrättävien toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailun.

2.20. Hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisaikataulu

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 3.1.10., liitteen 2 liite B

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukainen aikataulu on teknistaloudellisesta näkökulmasta epärealistinen. Suunnittelu- ja toimitusketjuun voi muodostua merkittäviä pullonkauloja, jotka viivästyttäisivät eri hankkeiden yhtäaikaista etenemistä riippumatta taloudellisesta panoksesta. Lisäksi pato- ja ympäristölainsäädäntö, maa-ainesten hankkimiseen tarvittavat luvat, liikennejärjestelyt sekä kaikki muu viranomaisyhteistyö ja sidosryhmävuorovaikutus huomioon ottaen hakemuksen mukainen aikataulu ei olisi käytännössä mahdollinen.

- Muistutuksen antaja on lisäksi todennut, että hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreitin toteutusaikataulu on vesilain näkökulmasta mahdoton toteuttaa ja se käy mahdottomaksi, mikäli rakentamislupapäätökseen haetaan muutosta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa edellä kohdassa 2.6.5. lausuttuun kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamistavasta. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden tarkistamisen oikeuskäsittely on ennalta arvioiden joka tapauksessa suhteellisen pitkäaikainen prosessi ja sitä seuraa itse suunnittelu- ja luvanhakuvaihe. Kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamisaikataulun reunaehtoja voidaan arvioida nyt vireillä olevan asian käsittelyn kuluessa saatavan tiedon perusteella ja lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun. Määrättävän velvoitteen sisältö vaikuttaa myös toteuttamisen aikatauluun.

2.21. Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohta 3.4.8. ja 4.4.8. sekä liitteet 8 ja 9

- Muistutuksen antajan mukaan vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen ei voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistöalueella.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden aset-

tamista. Muistutuksen antajan mukaan vesienhoitosuunnitelman mukainen luokitus on lopputulokseltaan virheellinen ja on katsonut, että Ala-Kemijoen vesimuodostuman tulisi luokittua hyvään saavutettavissa olevaan tilaan. Vesipuitedirektiivistä ja vesienhoitosuunnitelmasta ei voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä vireillä olevassa asiassa. Muistutuksen antajan mukaan puutteellisesti dokumentoitu ja vesipuitedirektiivin sekä sovellettavien ohjeiden kanssa ristiriitainen vesienhoitosuunnitelman mukainen luokitus ei voi toimia perusteena hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamiselle.

- Muistuttajan mukaan ei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla 1) ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle ja joka 2) mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen. Viitatessaan populaatiomallilla tehtyihin skenaarioihin muistuttaja pitää selvänä, että tuki-istutusten ja ylisiirtojen lopettamisen jälkeen luontaisesti lisääntyneiden nousulohien määrä romahtaa ja loppuu sitten kokonaan. Tämä taas johtaa muistuttajan mukaan siihen, ettei kalatierakentamisella saada aikaan luontaisesti lisääntyvää vaelluskalakantaa Ala-Kemijoen vesimuodostumassa. Ala-Kemijoen tapauksessa edes parhaan saavutettavissa olevan tilan kalasto ei näin ollen sisällä merellisiä vaelluskaloja eikä vaadittavaa ekologista hyötyä saavuteta.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.2.7. sekä liite 7

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei vesipuitedirektiivi, siinä asetettu hyvän (saavutettavissa olevan) tilan tavoite tai vesienhoito-ohjelma edellytä voimassa olevan velvoitteen muuttamista eikä kalateiden rakentamista.

- Muistuttaja on katsonut, että myös Ala-Kemijoen tulisi todellisuudessa luokittua hyvään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan ja luokitusta tulisi tältä osin muuttaa kolmannen kauden vesienhoitosuunnitelmassa. Muistuttajan mukaan sellaista toimenpideyhdistelmää, jolla ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle ja joka mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ala-Kemijokeen laskeviin sivujokiin (Ounasjoki), ei ole olemassa. Muistuttajan mukaan Kemijoki ei ole voimakkaasti muutetun ohjeen määritelmän mukaisesti merkittävä vaelluskalajoki. Isohaaran osalta on lisäksi huomattava jo nykyisin olemassa olevat kaksi kalatietä.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen hakemus perustuu ensisijaisesti olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. Kalatalousviranomainen on katsonut, että hakemuksessa vaaditut kalataloudelliset toimenpiteet vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseksi tukevat vahvasti myös vesienhoidon tavoitetta hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Kemijoen vesistöalueella.

EU:n vesipuitedirektiivi 2000/60/EY sitoo jäsenvaltioita saavuttamaan pintavesien hyvä ekologinen tila viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Keinotekoisissa tai voimakkaasti muutetuissa vesissä, joihin Kemijoen rakennettu jokialue kuuluu, tavoitteena on hyvä saavutettavissa oleva tila (suhteessa ekologiseen potentiaaliin ja huomioiden vesistön muu yhteiskunnallisesti tärkeä käyttömuoto). Vesipuitedirektiivin sitovuus päätöksen tekoa ohjaavana asiakirjana on vahvistunut mm. ns. Weser-joen-päätöksen (C-461/13, selityksen liite 23) jälkeen, jossa EU:n tuomioistuin vuonna 2015 linjasi, että jäsenvaltiot eivät saa myöntää lupaa hankkeelle, joka heikentää pintavesimuodostuman tilaa tai vaarantaa sen ympäristötavoitteen saavuttamisen. Tilan heikentymiseksi katsottiin myös yhden tilaluokitusta ohjaavan laatutekijän tilan heikentäminen. Vesienhoidon tavoitteet ovat siis oikeudellisesti sitovia tavoitteita eivätkä pelkästään päätöksentekoa ohjaavia tavoitteita.

Vesipuitedirektiivin artikla 11 viittaa siihen, että jäsenvaltioiden on tarvittaessa pystyttävä muuttamaan ympäristö- ja vesitalouslupia, niin että vesienhoidon tilatavoitteet voidaan saavuttaa, eikä kansallinen lainsäädäntö saa olla esteenä lupien muutoksille. Direktiivin toimeenpanemiseksi on säädetty laki vesien- ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011). Lain mukainen vesienhoitosuunnitelma on vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan otettava huomioon arvioitaessa rakentamisesta yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä. Kemijoen pääuoma Isohaaran ja Kemijärven välillä on luokiteltu voimakkaasti muutetuksi vesistöksi, jonka ekologinen tila on arvioitu tyydyttäväksi suhteessa saavutettavissa olevaan tilaan (Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosiksi 2016–2021). Vesienhoitosuunnitelman mukaan keskeinen syy tilaluokitukselle on kalojen vaellusreittien (kalatiet, alasvaellusratkaisut) puuttuminen ja vaellusyhteyden palauttaminen on nähty Kemijoella keskeiseksi tilaa parantavaksi toimenpiteeksi. Siksi kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksessa esitetyt toimenpiteet tukevat vahvasti hyvän ekologisen tilan saavuttamista Kemijoen vesistöalueella.

EU:n komissio on kehottanut Suomea käymään läpi kaikki vesivoimaan liittyvät luvat ja muuttamaan niitä niin, että vesienhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa (selityksen liite 24). Komissio on esittänyt toimenpiteinä kalateitä, ympäristövirtaamia ja muita vesivoiman haittoja vähentäviä toimenpiteitä (selityksen liitteet 24–25). Komissio on kehottanut Suomea toimeenpanemaan ekologiset- tai ympäristövirtaamat voimakkaasti muutetuissa vesistöissä. Vesipuitedirektiivin artiklan 4 mukaisten poikkeusten käyttöä, jolla voidaan perustellusti lieventää tavoitteiden tasoa vesimuodostumassa, tulisi komission mukaan käyttää hyvin rajoitetusti, jottei poikkeamista muodostu keinoa vesien tilatavoitteiden oikeusvaikutusten välttämiseen. Kalatalousviranomainen viittaa tässä myös korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen (KHO:2015:63, liite 22) koskien Virojoen kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoitetta, jossa KHO katsoi, ettei Virojoen alajuoksun määrittely voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi merkinnyt sitä, etteikö uoman ekologista tilaa olisi edelleen tarpeen parantaa ja lisäksi korosti, ettei näitä tavoitteita voitu saavuttaa hakijan esittämillä kalatalousvelvoitteilla (veden juoksutus kala-

hautomoon tai kalatalousmaksu). Osin päätökseen nojautuen, kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaiset kalatalousvelvoitteen muutokset ovat tärkeitä vesienhoidon tilatavoitteiden kannalta myös Kemijoella.

Kuten selityksen liitteissä 17 ja 18 olevista lausunnoista ja tämän selityksen kohdasta 2.6.5. käy ilmi, kalatalousviranomaisen vaatimat toimenpiteet eivät ole niin mittavia, että niiden voitaisiin katsoa aiheuttavan merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle tai tärkeälle yleiselle edulle kuten säätövoimakapasiteetille. Tärkeällä käyttömuodolle merkittävän haitan määrittelyssä huomioidaan ensisijaisesti toimenpiteistä käyttömuodolle aiheutuvat jatkuvat menetykset ja rajoitteet, ei yksityiselle edulle koituvia menetyksiä ja kustannuksia esimerkiksi kalateiden rakentamisesta ja ylläpidosta. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ei voida katsoa rajoittavan merkittävästi myöskään yritysten kannattavuutta. Näin ollen, hakemuksessa vaadittuja toimenpiteitä ei voida niiden kustannusten tai energian menetysten vuoksi pitää keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tilan parantamisen kannalta merkittävinä haittoina. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan saada aikaan vaelluskalakantojen tilan paraneminen (luontaisesti lisääntyvä vaelluskalakanta, selityksen kohta 2.18.), jolloin toimenpiteillä voidaan parantaa myös merkittävästi vesimuodostuman ekologista tilaa. Näin ollen kalatalousviranomainen katsoo, että muistuttajan väite virheellisestä ekologisen tilan luokittelusta Ala-Kemijoella on perusteeton. Hakija toteaa edelleen, että po. muutoshakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta vastaamaan muuttuneita olosuhteita eikä ensisijaisesti tavoitteesta saavuttaa vesienhoidon tilatavoitteet. Haettu muutos palvelee kuitenkin vahvasti molempia tavoitteita ja tulisi siten huomioida kalatalousvelvoitteiden muutosta koskevassa harkinnassa.

2.22. Hakemuksen kalataloudelliset ja määrälliset perusteet

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.4., 3.5. ja 4.5. sekä liite 3

- Muistutuksen antaja on katsonut, että hakemuksen mukaiset arviot Kemijoen poikastuotantoalasta, poikastuotannosta ja smolttikertoimesta ovat virheellisiä ja velvoitepäätöksen taustalla olevat arviot ovat suuruusluokaltaan oikeita. Muistuttajan mukaan hakemus perustuu tältä osin väärään ja osittain vanhentuneeseen tietoon ja liian yksipuoliseen tiedon soveltamiseen.

- Muistutuksen antajan mukaan hakemuksen kalataloudelliset perusteet ja näiden pohjalta laskettu vahinkoarvio sisältävät merkittäviä puutteita ja jopa suoranaisia virheitä.

- Muistutuksen antaja on katsonut, että nykyinen velvoite kompensoi voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 4 ja liite 2

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemus perustuu virheellisiin tietoihin jokien ominaispiirteistä, kalastosta ja kalataloudellisista toimenpiteistä.

Selitys:

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen kappaleessa 4.1. on esitetty biologiset perusteet kalatalousvelvoitteen asettamiselle. Tärkeimpänä lähteenä hakemusta laadittaessa on käytetty vuonna 2014 valmistunutta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) raporttia ”Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet” (hakemuksen liite 2), jossa esitettiin uusimpaan tutkimustietoon pohjautuen arvio Kemijoen kalataloudelle aiheutuneista vahingoista sekä kompensaatiotasosta. Se puolestaan perustuu Luken (aiemmin RKTL) toteuttamiin laajoihin selvityksiin ja tutkimuksiin. Luonnonvarakeskuksen lausunnossa (selityksen liite 9) todetaan, että Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Lausunnon mukaan Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti viime vuosina uudelleen ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta.

2.22.1. Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohta 1.4.

- Muistutuksen antaja on todennut, että Kemijoen tapauksessa ei voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Kalanviljelyllä ja istutuksilla ei Kemijoella ylläpidetä kalakantaa, jonka perinnöllinen monimuotoisuus olisi vaarantunut. Kemijoen istutuksiin käytetään pääasiassa Tornionjoen lohikantaa, jonka tila monimuotoisuuden osalta on erinomainen.

- Muistutuksen mukaan Kemijoen alkuperäinen mereen vaeltava taimen on myös kokonaan hävinnyt, mutta Kemijoen vesistöalueella tavataan ilmeisesti edelleen alkuperäistä paikallista taimenta, joskin näidenkin kannat ovat todennäköisesti istutustoiminnan vuoksi sekoittuneet kuten muuallakin Suomessa.

- Muistutuksen antajan mukaan luonnon monimuotoisuuteen kytkeytyvä hakemuksen argumentaatio on virheellistä, koska Kemijoella ei ole olemassa alkuperäistä vaelluskalakantaa, eikä vastuuta uuden kannan luomisesta voida asettaa muistuttajalle.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 3.2.4. ja 4.6.

- Muistutuksen antaja on todennut, ettei Itämeren lohikanta ole uhanalainen, eikä sen tila ole viime vuosina heikentynyt, mikä ilmenee myös Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta. Itämeren lohi lisääntyy useissa muissa joissa, Kemijoella ei ole omaa geneettistä kantaa eikä Kemijoella ole erityistä merkitystä lajin geneettisen diversiteetin säilymisen kannalta.

- Muistuttajan mukaan tällä perusteella voidaan todeta, että voimassa olevan velvoitteen mukaiset toimenpiteet ovat riittäviä myös geneettisen

monimuotoisuuden säilymisen takaamiseksi. Kemijoen istutuksiin käytetään suurelta osin Tornionjoen lohikantaa, joka on nykyisin vahva ja monimuotoinen. Tornionjoen lohi ei tarvitse Ounasjokea kannan monimuotoisuutta lisäämään. Lisäksi on todettu, että Kemijoen osalta viljelykantojen monimuotoisuudesta huolehtiminen onnistuu hyvin, sillä viljelyyn on helppo saada täydennystä Tornionjoen luonnonkaloista.

- Muistuttajan mukaan hakemuksessa viitatut paikalliset taimenpopulaatiot ovat säilyneet latvavesien alueella rakentamisesta asti ja siitä huolimatta. Näiden kantojen alkuperäisyydestä tai puhtaudesta ei myöskään ole mitään tutkimustietoa, ja muistuttajan mukaan onkin todennäköistä, että istutukset ovat sekoittaneet niiden perimää.

- Muistutuksen antajan mukaan yhtiön kalatalousvelvoitteen tarkoituksena ei voi olla uusien itseään ylläpitävien kalakantojen luominen tai luonnonsuojelu laajemmin. Kalatalousvelvoite asetetaan vesilain mukaan hankkeen kalataloudelle ja kalastolle aiheuttamien vahinkojen kompensoimiseksi. Muistutuksen antaja on katsonut, että hakemuksessa esitetyt geneettisen monimuotoisuuden ja lajisuojelun vaatimukset kuuluvat luonnonsuojelulain soveltamisalan piiriin, ja ne tulee tässä vesilain mukaisessa asiassa jättää huomiotta.

Selitys:

Hakija viittaa hakemuksen kohtaan 2.2. ja hakemuksen liitteen 2 kappaleeseen 4.3.3. ja toteaa, että Kemijoki on ollut itämerenlohen tärkein lisääntymisjoki ennen vesivoimarakentamista ja on nykyisin yksi kansallisen kalatiestrategian kärkikohteista. Sen vesistöalueella on runsaasti, etenkin Ounasjoessa, lohelle ja taimenelle soveltuvia lisääntymis- ja poikastuotantoalueita. Näiden hyödyntäminen on ensisijaisen tärkeää Itämeren kalakantojen turvaamiseksi, mitkä ovat vesivoiman rakentamisen seurauksena kärsineet. Itämerenlohen geneettinen monimuotoisuus on kokonaisuutena uhattuna lisääntymisalueiden voimakkaan rakentamisen vuoksi. Koska muistutuksen antaja on toiminnallaan aiheuttanut alkuperäisen kannan häviämisen, voidaan aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti katsoa sen olevan vastuussa lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan.

Biologiset mahdollisuudet lohen palauttamiselle ovat erinomaiset, sillä Kemijoen läheisimpien jokien lohikannat ovat säilyneet, ja Kemijoen kanta on ollut niille epäilemättä läheisintä sukua (Tornion- ja Iijoen kannat). Näitä kantoja hyödyntäen luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on toteutettavissa. Lisäksi on huomioitava, että luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on olemassa olevaan tietoon perustuen paras toteutettavissa oleva ja kustannustehokkain keino kalakannalle aiheutetun haitan kompensoimiseksi. Laitosviljelyssä voidaan risteyttämällä ylläpitää geneettistä monimuotoisuutta populaatiotasolla, mutta yksilöt eivät silti tutkimusten perusteella ole sopeutuneempia luontoon. Näin ollen luonnonvalinnan vaikutusta kalakannan elinvoimaisuudelle ei voida väheksyä, vaan se on ensisijainen keino luonnonkannan palauttamiseksi ja säilyttämiseksi.

Muistutukseen, jonka mukaan oman geneettisen lohikannan muodostuminen veisi tuhansia vuosia, kalatalousviranomainen vastaa, että tosiasiassa paikallinen sopeutuminen alkaa jo ensimmäisestä luontaisesti syntyneestä sukupolvesta. Tämän kannan geneettinen eriytyminen ei ole kalatalousvelvoitteen toteutumisen kannalta oleellista, vaan keskeistä on, että näin Itämeren lohen geneettinen monimuotoisuus vahvistuu ja elinvoimaisuutta ylläpidetään tehokkaammin kuin pelkästään istutuksiin perustuvalla lohikantojen hoidolla.

Kalatalousviranomainen korostaa, että kalankulun palauttaminen on merkittävä keino myös erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi. Kalatalousviranomainen viittaa Virojoen Kantturakosken päätökseen (KHO:2015:63, selityksen liite 22), jossa on annettu vahvasti painoarvoa merivaelteisen taimenen palauttamiselle. Päätöksen perustelujen mukaan ”Virojoki kuului vanhastaan meritaimenjokiin ja oli myös yksi kansallisen kalatiestrategian kärkikohteista. Virojoessa esiintyi luontaisia taimenkantoja, ja joen pääuomaan voitiin todennäköisesti palauttaa merivaelteinen taimenkanta. Meritaimen oli äärimmäisen uhanalainen. Nousuesteiden poistaminen oli vaelluskantojen palauttamisen perusedellytys.” Lisäksi päätöksessä on todettu, että ”kun kysymys oli toimenpiteestä, jolla pyrittiin ehkäisemään meritaimenen luonnonkannan häviämistä, ei kalatien toteuttamisen ja ylläpidon kustannuksia voitu pitää vesilain 2 luvun 22 §:n 3 momentissa tarkoitetuin tavoin kohtuuttomina saavutettavaan hyötyyn nähden.” Selvitys Virojoen merkityksestä meritaimenen kannalta osoittaa, että alkuperäinen meritaimenkanta on luultavasti hävinnyt Virojoen pääuomasta, mutta Virojokeen laskevassa purossa ja latvoilla on tiettävästi luontaisesti lisääntyvä taimenkanta. Kalatalousviranomainen katsoo, että vastaavasti myös Kemijoen kalatalousvelvoitteesta päätettäessä on annettava merkitystä meritaimenen uhanalaisuudelle sekä sille, että taimenpopulaatiot ovat säilyneet sivujoissa ja latvavesillä ja säilyttäneet todennäköisesti myös joen alkuperäisen meritaimenkannan geneettisiä aineksia. Kalatalousviranomainen pitää todennäköisenä, että valtaosa Kemijoen vesistön nykyisistä taimenkannoista on säilynyt geneettisesti alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä, sillä useissa tutkimuksissa on havaittu, että istutustoiminnasta huolimatta taimenkannoissa on säilynyt niiden geneettisesti omaleimainen rakenne (Jutila ym. 2016; Koljonen ym. 2016). Meritaimenen uhanalaisuusluokitusta on uusimmassa arviossa voitu lieventää äärimmäisen uhanalaisesta erittäin uhanalaiseksi, sillä luontaisen lisääntymisen hyväksi tehdyt hoitotoimet kuten nousuesteiden purut, kalatiet, kutupaikkakunnostukset ja kalastusrajoitukset ovat auttaneet useissa joissa taimenenpoikasia runsastumaan. Edelleen saaliiksi saadut meritaimenet ovat kuitenkin pääasiassa istutuksista peräisin ja lisää suojelutoimia tarvitaan.

Monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteiden osalta kalatalousviranomainen viittaa myös kohtaan 2.6.4., jossa on tarkasteltu yleiselle kalatalousedulle koituvia hyötyjä. Yleisen kalatalousedun osalta vaikutukset ankkuroituvat myös kalastuslain (379/2015) tavoitteisiin, joihin kuuluu heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojelu. Lain tarkoituksena on mm. turvata kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Myös vesilain (587/2011)

tavoitteena on parantaa vesiympäristön tilaa ja ehkäistä vesiympäristön käytöstä johtuvia haittoja. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset näihin monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteisiin ovat myönteisiä, kun toimenpiteillä tuetaan kalojen luontaista lisääntymistä yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan.

2.22.2. Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.4., 4.5.1., 4.5.2.1. ja 4.5.4. sekä liite 3

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukainen arvio Kemijoen poikastuotantoalasta on virheellinen ja velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio on suuruusluokaltaan oikea.

- Muistuttajan mukaan Lapin ELY-keskuksen väite poikastuotantopintaalan kasvusta 4 000 hehtaarista 5 000 hehtaariin on perusteeton ja toteennäyttämätön. Muistutuksessa on katsottu, että rakentamattoman Kemijoen poikastuotantoalueiden arvion muuttamista ei voi mitenkään perustella sillä, että toisella, hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan poikastuotannon näkökulmasta paremmalla joella on päivitetty poikastuotantoalueiden arviota. Velvoitepäätöksen mukainen arvio poikastuotantoalueiden laajuudesta on perustunut asianmukaisiin selvityksiin, eikä arvion korottamiselle hakemuksen mukaisesti ole perusteita.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa käytetään vertailujokena ainoastaan rakentamatonta Tornionjokea. Muistutuksen antajan mukaan Tornionjoki on kuitenkin hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan merkittävästi rakentamatonta Kemijokea parempi lohijoki. Muistutuksen mukaan Tornionjoen poikastuotantokyky on rakentamatonta Kemijokea suurempi.

- Muistutuksen mukaan Tornionjoen koskimaisten jokialueiden pituus on 30 % suurempi kuin Kemijoella ja Tornionjoen suurempi keskikaltevuus luo paremmat edellytykset lohen poikasten elinympäristöjen muodostumiseen. Lisäksi on todettu, että Tornionjoki on merkittävästi rakentamatonta Kemijokea järvisempi, mikä tarkoittaa sitä, että vaelluskalojen poikasvaiheiden kannalta kriittiset elinympäristömuutokset ovat alivirtaamakausina Tornionjoessa vähäisempiä kuin Kemijoessa.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 4.1. ja 4.3. sekä liite 2

- Muistutuksen antaja on todennut, että Kemijokea ei voi verrata Tornionjokeen. Tornionjoki ja rakentamaton Kemijoki eroavat merkittävästi toisistaan hydrologisten ja morfologisten ominaisuuksien suhteen, ja näillä eroavaisuuksilla on keskeisen merkitys lohikalojen elinympäristöihin, niiden laajuuteen ja sen myötä poikastuotantokykyyn. Muistuttajan mukaan Tornionjoessa on noin 30 % enemmän koskimaisia alueita ja niiden laatu on parempi. Lisäksi on todettu, että Tornionjoki on merkittävästi rakentamatonta Kemijokea järvisempi, mikä tarkoittaa sitä, että vaelluskalojen poikasvaiheiden kannalta kriittiset elinympäristömuutokset ovat alivirtaamakausina Tornionjoessa vähäisempiä kuin Kemijoessa.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa lähtötietojen perusteeksi on otettu laskennallisesti suurimman hehtaarituotannon omaava Tornionjoki, mitä muistuttaja pitää kyseenalaisena.

- Muistutuksen antajan mukaan Kemijoen poikastuotantopinta-alan määritteleminen uudelleen ei ole nyt, vuosikymmeniä joen rakentamisen jälkeen mahdollista, sillä mitään uusia tai tarkempia lähtötietoja ei ole saatavilla laskentaa varten. Tornionjokea koskevan arvion perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä rakentamattoman Kemijoen poikastuotantopinta-alasta eikä poikastuotantoalueiden arvion muuttamista voida perustella sillä, että jollakin toisella joella on päivitetty poikastuotantoaluearviota. Lisäksi on todettu, että mahdolliset muutokset poikastiheyksissä eivät ylipäätänsä vaikuta poikastuotantopinta-alaan, jonka arviointi perustuu jokihabitaatin ominaisuuksiin.

- Muistutuksessa on myös todettu, että hakemuksessa on jätetty kokonaan huomioimatta Kemijokea monelta osin vastaava Simojoki.

Selitys:

Kemijoen kalataloushaittaa on arvioitu ja arvioidaan nytkin joen patoamisen jälkeen kerättyjen tietojen perusteella, eikä kartoitustietoja Kemijoen luonnontilan aikaisista poikastuotantoalueista ole käytettävissä. Tämän vuoksi poikastuotantoalueiden määrä on joka tapauksessa arvio, johon liittyy epävarmuuksia. Myös sen osalta tulee nojautua parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon ja uusimpiin tutkimuksiin.

Hakija viittaa hakemuksen kappaleeseen 1.2. Voimalaitosten ja kalatalousvelvoitteiden aikaisemmat vaiheet sekä hakemuksen liitteeseen 1 ja toteaa seuraavaa: 1970-luvulla katselmustoimituksessa, vesioikeuden käsittelyssä sekä lopulta vesioikeuden päätöksessä esitettiin useita toisistaan poikkeavia arvioita lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueen laajuudesta. Vesioikeus päätyi 4 000 hehtaarin tuotantoalaan, joka oli selkeästi kompromissiratkaisu silloin esitettyjen arvioiden välillä. Nyt annetuissa muistutuksissa on katsottu, että velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio Kemijoen poikastuotantoalasta on suuruusluokaltaan oikea ja velvoitepäätöksen mukainen arvio (4 000 ha) on perustunut asianmukaisiin selvityksiin. Yhtiöiden näkemys näyttää tältä osin reilussa 40 vuodessa muuttuneen, sillä vesioikeuden käsittelyssä yhtiöt kiistivät silloiset tutkimukset ja toimitusmiesten arviot poikastuotantoalueesta. Yhtiöiden omassa kartoitusselvityksessä kesällä 1978 Kemijoen tuotantoalueeksi oli hyväksytty vain 52 % toimitusmiesten esittämästä 4 200 hehtaarin alueesta ja yhtiöt katsoivat, että poikastuotantoalueiden enimmäislaajuutena oli pidettävä 2 200 hehtaaria.

Toisin kuin muistuttajat väittävät, hakemuksen mukaiselle poikastuotantoalan arvion korottamiselle on olemassa perusteet. Perusteet korottamiselle olivat vahvat jo nykyvelvoitetta määrättäessä. 1970-luvun loppupuolella vesioikeuteen toimitetuissa asiakirjoissa Maa- ja metsätalousministeriö ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) viittasivat muun ohella kalatalousintendentti [redacted] tutkimukseen vuodelta 1977, jossa Tornionjoen vesistöalueen poikastuotantoalaksi oli arvioitu 5 000 ha aiemman 4 339 ha sijaan (hakemuksen liite 2: taulukko 2 ja s. 21). RKTL:n tutkijoiden (RKTL 1978) mukaan Tornion- ja

Kemijoen valuma-alueiden koon (Tornionjoki 40 000 km^2, Kemijoki 51 000 km^2) ja jokien virtaamien (Tornionjoki MQ 366 m^3/s, Kemijoki MQ 540 m^3/s) vertaaminen tuki sitä, että myös Kemijoen lohen ja taimenen poikastuotantoalueet oli arvioitu liian suppeiksi. Kalatalousviranomaisen näkemys on, että korotus olisi siten ollut perusteltua jo silloin; olihan Kemijoen arvio tuotantoalasta (noin 4 200 ha) määritetty samoin periaattein ja menetelmin sekä samojen RKTL:n tutkijoiden toimesta kuin Tornionjoen aiempi arvio, 4 339 ha.

Huomioiden päivitetyt tutkimustiedot poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista sekä havaituista lohenpoikasalueista verokkijokena toimivalta Tornionjoelta voidaan todeta, että aiempi poikastuotantoalan arvio Tornionjoen ja todennäköisesti myös Kemijoen osalta on ollut liian pieni. Tornionjoen tuotantoalaksi onkin ilmoitettu viimeisimmissä ICES wgbast-raporteissa noin 5 400 ha (mediaani, 90 % todennäköisyysväli 4 282–6 835 ha), joka on siis 1 000 ha alkuperäistä arvioita suurempi. Hakija viittaa hakemuksen liitteeseen 2 (s. 45–46 ja 75), josta käy ilmi laajemmin perustelut sille, miksi lohikalojen ekologiaan ja erilaisten jokihabitaattien soveltuvuuteen liittyvän tiedon lisääntyminen on johtanut siihen, että lohien poikastuotantoalueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on esitetty. Kaikkien näiden tietojen valossa on perusteltua, että Kemijoen tuotantoalan arviota päivitetään ja hakemuksen mukainen 5 000 ha on kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan ennemmin ali- kuin yliarvio.

Kemijoen vesistö vertautuu hydromorfologisilta ominaispiirteiltään ja veden laadultaan erittäin hyvin maantieteellisesti lähellä sijaitsevaan Tornionjoen vesistöön. Myös Luonnonvarakeskus pitää Tornionjokea selvästi edustavimpana ja erittäin hyvänä verrokkijokena Kemijoelle ja sen mukaan arvio Tornionjoen vaelluspoikastuotannon tasosta soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin (selityksen liite 9). Vesistöjen samankaltaisuudesta johtuen hakija ei katso, että vertailua tulisi tehdä muihin jokiin, jotka soveltuvat Tornionjokea huonommin vertailujoeksi Kemijoelle.

Muistutuksessa on vertailtu Tornionjoen ja Kemijoen vesistöalueen kaltevuuksia ja siitä tehty päätelmiä, että jyrkemmässä Tornionjoessa on Kemijokea paremmat edellytykset ja olosuhteet vaelluskalojen lisääntymiselle. Kuitenkin pelkkä maastoprofiilin kaltevuus ei anna luotettavaa kuvaa esimerkiksi lohen tuotantoalueiden määrästä, sillä loivapiirteisillä koskialueilla voi olla paljon runsaammin kutualueita ja lohen jokipoikasille soveltuvia virrannopeuksia ja pohjan kivimateriaalin raekokoja kuin jyrkillä ja hyvin vuolailla koskialueilla. Näin ollen on perustelua olettaa, että poikastuotanto per tuotantoalahehtaari on jokien välillä samaa luokkaa ja hakemuksen mukaisella tasolla. Vaikka Kemijoen vesistössä olisikin hieman vähemmän koski- ja virta-alueita kuin Tornionjoen vesistössä, on poikastuotannossa kuitenkin huomioitava se, että Kemijoen vesistö (valuma-alue noin 51 000 km^2) on merkittävästi Tornionjoen vesistöä (valuma-alue noin 40 240 km^2) suurempi pinta-alaltaan, mikä kompensoi mahdollisesti vähäisempää suhteellista koskien määrää.

Muistuttaja on esittänyt, että Kemijärvi ja sen yläpuolisilla suvantomaisilla jokialueilla petokalojen, erityisesti hauen, aiheuttama predaatio olisi

merkittävästi rajoittanut lohen ja taimenen lisääntymismenestystä. Hakija kuitenkin huomauttaa, että myös Tornionjoella on laajoja suvantomaisia jokialueita, joissa on runsaasti haukia. Näin ollen vesistöjen välillä ei todennäköisesti ole eroa luontaisessa predaatiopaineessa, ainakaan sellaisessa merkityksessä, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa.

Muistutuksen antaja on väittänyt, että Tornionjoen vesistö ei olisi hyvä vertailujoki Kemijoen vesistölle koska Kemijoen valuma-alueen pienemmän järvisyyden johdosta virtaamavaihtelut olisivat suurempia ja poikastuotannolle haitalliset alivirtaamakaudet äärevämpiä kuin Tornionjoessa. Tornion-Muonionjoen ja rakentamattoman ja säännöstelemättömän Ounasjoen hydrologian analyyttisempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että keskialivirtaamien suhde keskivirtaamaan ei eroa käytännössä ollenkaan Ounasjoen ja Tornion-Muonionjoen vesistöjen välillä mikä vahvistaa käsitystä siitä, että vesistöt ovat keskeisiltä luonnonolosuhteiltaan hyvin vertailukelpoiset, eikä Kemijoen luontaisten hydrologisten olosuhteiden voida väittää olevan heikompia vaelluspoikastuotannon kannalta suhteessa Tornionjoen vesistöön. Kemijoki ja Tornionjoki eivät myöskään eroa toisistaan merkittävästi vedenlaadun suhteen, joten sekään ei puolla muistuttajan käsitystä, että joet eivät olisi vertailukelpoisia. Simojoki on puolestaan virtaaman äärevyyden ja veden laadun (fosfori, humus, rauta) suhteen aivan erilainen joki Tornionjokeen ja Kemijokeen verrattuna, eikä täten sovellu niiden vertailujoeksi. Pienemmästä veden määrästä, virtaaman äärevyydestä ja veden väristä johtuen Simojoki lämpenee myös hyvin herkästi lohikaloille haitalliselle tasolle. Kaikki edellä kuvatut ympäristötekijät vaikuttavat merkittävästi kalojen kasvuun ja vaelluskalojen poikastuotantoon (Jonson & Jonson 2009, Karlson ym. 2009, Marttila ym. 2019). Simojoen virtaaman äärevyys, lämpötilavaihtelu ja veden voimakas humus- ja rautapitoisuus alentaa vesistön vaelluskalojen tuotantokykyä, mistä kielii myös meritaimenen lähes täydellinen puuttuminen Simojoesta.

Alla olevassa kuvassa on esitetty keskialivirtaaman suhde keskivirtaamaan eri kuukausina (1986–2020).

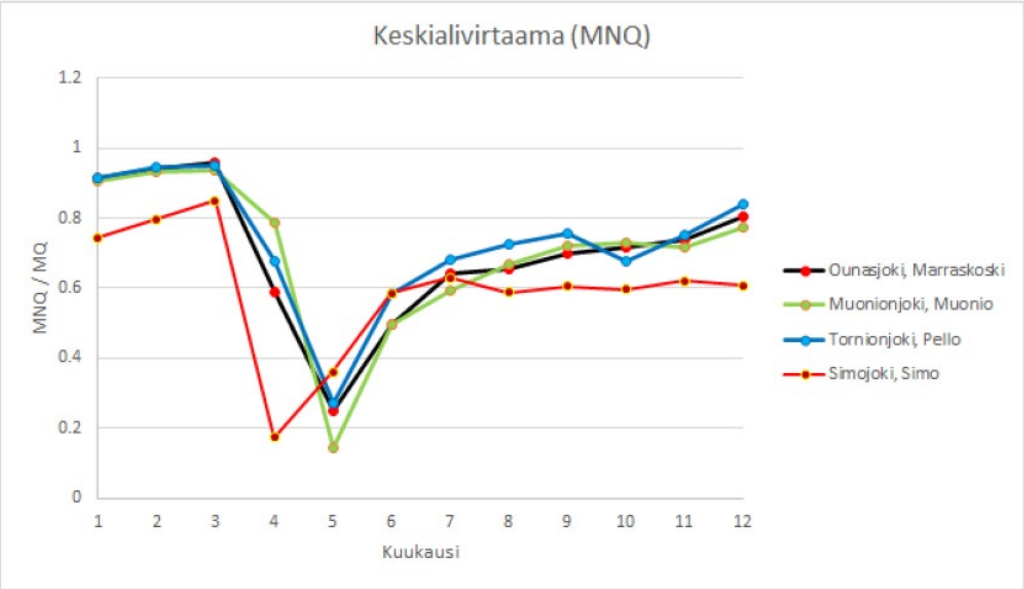

Ounasjoen alivirtaama suhteessa joen keskivirtaamaan on lähes identtinen Tornionjoen ja Muonionjoen virtaamasuhteiden kanssa. Simojoki taas poikkea muista joista selvästi. Simojoen alivirtaamat suhteessa joen keskivirtaamaan ovat selvästi muita jokia pienemmät.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Tornionjoen vesistö on luontaisten ominaisuuksiensa puolesta erinomainen vertailujoki arvioitaessa Kemijoen menetettyä lohen smolttituotantoa sekä pinta-alaan suhteutettua smolttituotantokapasiteettia.

2.22.3. Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.4., 4.4.6.5., 4.4.6.6., 4.5.2.2., 4.5.2.3., 4.5.2.4. ja 4.5.4. sekä liite 3

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksen mukainen arvio Kemijoen poikastuotannosta on virheellinen ja velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio on suuruusluokaltaan oikea.

- Muistutuksen antajan mukaan yhden vuoden populaatiomallilla arvioitu teoreettinen poikastuotantotavoite (MSY-taso) ei sovellu vahinkoarvion perustaksi. Muistuttajan mukaan vahinkoarvion perustaminen teoreettiseen enimmäistuottoon johtaisi ylikompensaatioon. Muistuttajan mukaan merkillepantavaa on, että hakemuksen perustana on käytetty mallin käytön historian toiseksi suurinta arvoa vuodelta 2014.

- Muistutuksen antaja on todennut, että lohikannat vaihtelevat luontaisestikin merkittävästi, joten teoreettisen tavoitetason sijaan tulisi smolttituotantoarviossa käyttää toteutuneiden smolttituotantojen pitkän ajan keskiarvoja useammalta joelta. Muistutuksen antajan mukaan usean joen keskiarvoja käytettäessä Kemijoen smolttituotannon suuruusluokka

vastaa hyvin voimassa olevan velvoitepäätöksen perustana ollutta smolttituotantoarviota.

- Muistutuksen antaja on todennut, että Itämeren lohen elinkiertomalli, johon kalatalousvelvoitteiden uudelleenarviointi hakemuksessa pohjautuu, on alun perin kehitetty lohen kalastuskiintiöiden arvioinnin työkaluksi eikä yksittäisen joen osatulosten tarkkaan määrittämiseen tai päätöksenteon välineeksi määritettäessä potentiaalisia vaelluspoikasmääriä muille joille. Muistutuksen antaja on lisäksi katsonut, että Tornionjoen smolttituotantoarvioihin liittyy suurta epävarmuutta ja mallien antamat tulokset ovat ristiriitaisia. Hakemuksessa Tornionjoen poikastuotantoarvioita on käytetty kritiikittömästi ja muiden mallinnettujen jokien merkittävästi erilaiset tutkimustulokset on jätetty huomioimatta.

- Muistutuksen antajan mukaan on merkillepantavaa, että meritaimenen osalta hakemuksessa ei tukeuduta uuteen saatavilla olevaan tietoon. Muistuttajan mukaan sähkökalastusten perusteella [redacted] vuonna 1974 tekemä arvio meritaimenen vaelluspoikasten suhteesta lohen vaelluspoikastuotantoon on osoittautunut vääräksi, eikä meritaimenen vahinkoarviossa tule käyttää samaa poikastuotantopinta-alaa kuin lohella.

- Muistutuksessa on katsottu, että kun lohen osalta Tornionjoen smolttituotannon arvioidaan jo nykyisellään olevan hyvin lähellä ns. MSY-tasoa (75 % maksimituotannosta), saadaan vastaavasti Tornionjoen meritaimenen potentiaaliseksi smolttituotannoksi enimmillään noin 27 000 smolttia (20 000/0,75) = 26 666). Muistuttaja viittaa luvulla 20 000 smolttia nykyiseen meritaimensmolttien tuotannon tasoon. Muistuttajan mukaan kompensaatiotarve on pienempi kuin nykyinen meritaimenen istutusvelvoite ja kun huomioidaan järvitaimenen istutusvelvoite jokialueelle, voidaan todeta, että nykyiset meritaimenvelvoitteet ylikompensoivat aiheutetun vahingon.

- Muistutuksen antaja on todennut lisäksi, että myöskään vaellussiian osalta ei hakemuksessa esitetty velvoite perustu uusimpaan tietoon.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 4.2.1., 4.2.2., 4.2.3. ja 4.2.4 sekä liite 2

- Muistuttaja on todennut, että vahinkoarvion perustaminen maksimipotentiaaliin on vastoin yleistä tietämystä lohikantojen koon vaihtelusta. Muistutuksen antajan mukaan lähtökohdaksi ei voi ottaa kalakannan vaihteluvälin ylärajaa, eikä haittaa voi laskea teoreettiselle potentiaalille. Muistutuksen antaja on viitannut ICES-mallinnukseen ja todennut, ettei laskennallinen teoreettinen poikastuotanto ole toteutunut, vaikka kalastusta on merkittävästi rajoitettu.

- Muistutuksen mukaan arviota Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttaman lohen vaelluspoikastuotannon menetyksestä ei voida perustaa yksittäiseen huippuvuoteen. Muistutuksessa todetaan, että hakemuksessa kyseinen arvio on peräisin ICES:n vuoden 2014 raportista, ja se on eri vuosien arvoista kaikkien aikojen toiseksi korkein. Uusia mallinnustuloksia ei ole huomioitu. Tällä perusteella muistuttajan mukaan voidaan todeta, että hakemus perustuu virheelliseen ja vanhentuneeseen tietoon.

- Muistuttajan mukaan lähtökohtana tulee käyttää pitkän aikavälin keskiarvoa, kuten velvoitetta määrittäessä on tehty. Mikäli vahingon määrää arvioitaisiin vertaamalla nykytilannetta hakemuksen mukaiseen MSY-tasoon, päädytään ylikompensaatioon.

- Muistutuksessa todetaan lisäksi, että Itämeren lohikantamallia ei ole tarkoitettu eikä se sovellu yksittäisen joen osatulosten (kutukalojen nousumäärät, poikastuotantomäärät, vaelluspoikasmäärät) tarkkaan määrittämiseen tai päätöksenteon välineeksi määritettäessä potentiaalisia vaelluspoikasmääriä muille joille.

- Muistuttajan mukaan Tornionjokea koskevat tulokset ovat epäluotettavia. Mallinnuksen tuloksissa on merkittäviä epävarmuuksia, eivätkä tulokset ole linjassa tehtyjen empiiristen tarkkailujen kanssa.

- Muistutuksessa todetaan, että hakemuksen meritaimenta ja vaellussiikaa koskevat arviot ovat perustelemattomia ja ylimitoitettuja. Muistuttaja on todennut, ettei hakemuksessa meritaimenen kohdalla ole käytetty tietoja Tornionjoelta vuosittain lähtevästä vaelluspoikasmäärästä. Meritaimenen istutusvelvoitteessa Kemijoen vesistössä on muistuttajan mukaan kyse ylikompensaatiosta, kun verrataan istutusmäärää Tornionjoen meritaimenen nykytilaan.

- Muistuttaja on esittänyt oman arvionsa meritaimenen potentiaalisesta smolttituotannosta (27 000 smolttia), joka perustuu siihen näkemykseen, että meritaimenen smolttituotanto Tornionjoella on lohen tapaan nykyisellään MSY-tasolla (75 % maksimituotannosta).

- Muistutuksessa todetaan lisäksi, että vaellussiian osalta esitetty velvoite ei perustu uusimpaan tietoon.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa tässä kysymyksessä pääasiassa Luonnonvarakeskuksen 12.10.2020 antamaan lausuntoon (liite 9) ja toteaa seuraavaa: Hakemuksessa esitetty vahinkoarvio ei perustu huippuvuosien eikä heikkojen vuosien tilanteeseen eikä myöskään potentiaaliseen maksimituotantoon, vaan se perustuu arvioon kestävän enimmäistuoton mahdollistavasta lohikannan koosta (MSY-taso). MSY-tason katsotaan olevan vähimmäistaso kannan säilymisen varmistamiseksi. Se on myös odotettavissa olevan poikastuotannon taso tilanteessa, jossa hanketta ei toteutettaisi lainkaan, sillä se huomioi kannan verotuksen (kalastuksen) kestävän enimmäistuoton mukaisesti. Kestävän enimmäistuoton mukaisella saaliilla (Maximum Sustainable Yield) tarkoitetaan suurinta mahdollista kannasta saatavissa olevaa kestävää saalista. MSY-taso on siten erittäin perusteltu lähtökohta voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyksi vaelluspoikastuotannoksi, koska kompensaation yhtenä lähtökohtana on ollut kompensaatio kalastukselle, ts. oletus, että lohikantaa kalastetaan.

MSY-taso on hakemuksessa laskettu noudattaen Kansainvälinen merentutkimusneuvosto ICES:n näkemystä, jonka mukaan lohikanta katsotaan olevan suunnilleen MSY-tasolla vaelluspoikastuotannon ollessa 75 % PSPC-tasosta. PSPC eli potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti

puolestaan tarkoittaa pitkän aikavälin vaelluspoikastuotantoa tilanteessa, jossa lohikantaa ei kalasteta lainkaan. Kalastuksen vaikutuksesta riippumatonta vaelluspoikasten tuotantokykyä voidaan arvioida ICES:n käyttämällä lohimallilla. On tärkeää huomata, että PCPC:n määritelmä pitää sisällään vaelluspoikastuotannon pitkällä aikavälillä ja muodostaa myös siltä osin luotettavan lähtökohdan poikastuoton arvioinnille.

Kalatalousviranomainen toteaa, etteivät poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot sovellu suoraan voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen, koska kalastuspaineen kulloinenkin suuruus määrittää toteutuneen vaelluspoikastuotannon tason. Lohikannan toteutuneen vaelluspoikastuotannon pitkäaikainen keskiarvo riippuu siitä, missä tilassa lohikanta on ollut tarkastelujakson aikana. Esimerkiksi ylikalastuksen vallitessa kannan koko ja siten myös toteutuva poikastuotanto ovat olleet huomattavasti pienempiä kuin tilanteessa, jossa kantaa verotetaan kestävän enimmäistuoton (MSY-taso) mukaisesti (tai ei ollenkaan, PSPC-taso).

Kalatalousviranomainen katsoo, että ICES:n lohikantamalli on käyttökelpoinen malli rakennettujen jokien menetetyn tuotannon arviointiin. Arviointi tehdään epäsuorasti, valjastamattoman vertailujoen, tässä tapauksessa Tornionjoen lohikantamallinnuksesta saatujen lukujen avulla. Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Hakemuksessa Kemijoen menetetyn poikastuotannon arviointi on tehty käyttäen lähtöarvona ICES:n vuonna 2014 julkaisemaa mediaaniarviota Tornionjoen PSPC-tasosta. Siitä on johdettu MSY-tason mukainen vaelluspoikasmäärä, joka on suhteutettu Kemijoen poikastuotantoalaan.

Lohimallissa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että kunkin yksittäisen joen lohimäärät ja tuotantokyky ovat mahdollisimman hyvin arvioituja. Arvioissa on luonnollisesti epävarmuutta ja tämän epävarmuuden realistinen kvantifiointi on myös mallinnuksen keskiössä. Bayes-mallinnus on tilastollisena menetelmänä paras olemassa oleva epävarmuuden arviointiin. Näin ollen myös yksittäisten jokien tulokset edustavat em. epävarmuus huomioon ottaen parasta nykytietämystä lohikannoista.

Aikasarjoihin vuosittain kertyvä uusi aineisto sekä kanta-arviointimetodiikan kehitys päivittävät käsitystä lohikantojen tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tämän vuoksi biologisten parametrien estimaateissa tapahtuu ajassa jonkin verran muutoksia. Viimeisimmästä kanta-arvioinnista saadaan yleensä paras tieto, koska siinä on mukana kaikki siihen mennessä kerätyt aineistot. Tästä poiketen ICES:n vuoden 2020 kanta-arvioinnissa lohimallissa ei ollut mukana viimeisimpiä (vuoden 2019) aineistoja, minkä vuoksi Luonnonvarakeskus ei myöskään lausunnossaan (selityksen liite 9) esittänyt päivitettyjä arvioita voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetystä lohen vaelluspoikastuotannosta. Vuoden 2021 kanta-arvioinnissa lohimalliin tullaan lisäämään vuosien 2019 ja 2020 aineistot, ja tulokset ovat ennalta-arvioiden käytettävissä huhti-toukokuussa 2021.Vuosittain päivitettävä kanta-arvioinnin raportti julkaistaan täällä: Assessment Working Group on Baltic Salmon and Trout → View

latest WGBAST Report. Puheena olevasta raportista saadaan uusimmat arviot Tornionjoen poikastuotannosta. Uuden ja vuosittain päivittyvän tutkimustiedon valossa on joka tapauksessa selvää, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin.

Muistutusten liitteessä ”Analyysi” Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista on katsottu, että Tornionjoen smolttituotanto on yliarvioitu. Liitteessä on kiinnitetty huomiota mm. siihen, että Itämeren lohimallin tuottamat Tornionjoen smolttituotannon arviot nousevat uudelle tasolle vuoden 2008 jälkeen, vaikka jokipoikastiheys säilyy kutakuinkin ennallaan eikä Simojoella havaita vastaavaa muutosta mallin arvioissa. Lisäksi on todettu, että vuosittainen nousulohien määrä poikastuotantopinta-alaa kohti on molemmissa joissa hyvin samanlainen, mutta Tornionjoen smolttituotanto hehtaaria kohti on arvioitu olevan yli kaksinkertainen Simojoen vastaavaan verrattuna. Kalatalousviranomainen toteaa, että ICES:n lohimallin arvion mukaan lohen kehittyminen ja säilyvyys mädistä vaelluspoikaseksi on Simojoella selvästi heikompaa kuin Tornionjoella (Kuva 2). Näin ollen on arvioitu, että MSY-tason (75 % poikasmäärä suhteessa enimmäistuottoon) saavuttamiseksi tarvitaan Simojoella lähes kaksinkertainen määrä kutulohia (26 % tuotantopotentiaalin tarvitsemasta emomäärästä) kuin mitä Tornionjoella (14 % tuotantopotentiaalin tarvitsemasta emomäärästä) suhteessa jokien tuotantopotentiaaliin. Ero selittynee Simojoen ympäristöolosuhteilla (veden laatu, virtaama- ja lämpötilavaihtelu), jotka ovat lohen kannalta epäedullisempia Simojoessa kuin Tornionjoessa.

Alla olevassa kuvassa on esitetty Tornionjoen ja Simojoen smolttituotannon osuus (%) potentiaalisesta smolttituotannon kapasiteetista (PSPC) suhteessa PSPC-tason tuottavan mätimäärän osuudesta. Käyrät ovat Beverton-Holt- mallisia rekryytti-kutukantasuhteita.

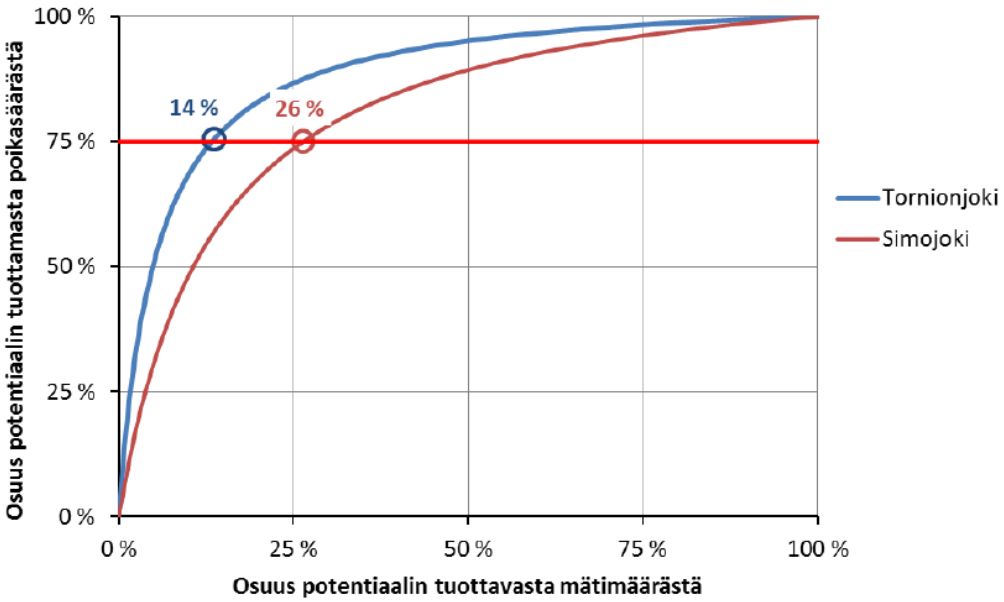

Mallista nähdään, että Tornionjoella 14 % PSPC-tason vaatimasta mätimäärästä riittää tuottamaan MSY-tason (75 % smolttituotanto potentiaaliin nähden) kun taas Simojoella tähän vaaditaan 26 % PSPC-tasosta.

Kalatalousviranomainen on katsonut, että meritaimenen osalta ei ole käytettävissä sellaista uutta tietoa, jonka perusteella voitaisiin muuttaa alkuperäistä laskentatapaa, jossa vahinkoarvio pohjautuu saalistilastojen perusteella laskettuihin lohen ja meritaimenen suhteellisiin osuuksiin. [redacted] oli vuonna 1974 esittänyt, että lohen osuus oli 90 % ja meritaimenen 10 % molempien lajien vaelluspoikasten yhteismäärästä. Vesioikeus lopulta katsoi taimenten osuudeksi 15 % vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta. Hakemuksessa esitetyn lohen vaelluspoikastuotantoarvion perusteella kalatalousviranomainen on laskenut, että 10–15 % osuus molempien lajien yhteenlasketusta poikastuotannosta tarkoittaa suuruusluokaltaan 192 000–304 000 meritaimenen vaelluspoikasta.

Muistutukseen, jossa on todettu meritaimenen poikastuotannon tapahtuneen sivujoissa, joissa tuotantopinta-ala on murto-osa pääuomaan verrattuna, kalatalousviranomainen vastaa seuraavaa: Hakemuksessa on todettu merestä vaeltavan taimenen esiintyneen todennäköisesti kaikissa niissä joissa, missä lohta tavattiin ja lisäksi myös pienemmissä sivujoissa. Taimenen kutu- ja poikastuotantoalueet ovat todennäköisesti painottuneet sivujokiin. Paras käytettävissä oleva tieto sivujokien ja pääuomien tuotantoalueiden suhteellisista osuuksista saadaan [redacted] vuonna 1974 esittämästä poikastuotantoalueiden arviosta. Sen mukaan 14 % (600 ha) koko vesistöalueen tuotantoalasta (4 216 ha) oli Ounasjokeen, Kitiseen, Luiroon, Kemihaaraan ja Kemijoen pääuomaan laskevien sivujokien alueilla. Tämän perusteella esitetty 10–15 % osuus näyttää olevan oikeasuhtainen.

Luonnonvarakeskuksen lausunnossa (selityksen liite 9) on todettu, että meritaimenen osalta menetetyn vaelluspoikastuotannon arvioiminen on hankalaa, sillä tietoa meritaimenen vaelluspoikastuotannosta luonnontilaisissa verrokkijoissa on hyvin niukasti. Lisäksi on tärkeää huomata, että saatavilla oleva tieto kuvaa tuotantoa tilanteessa, joissa meritaimenkannat ovat uhanalaisia ja tuotanto on siten alhaisella tasolla. Toisin kuin muistutuksissa on esitetty, Tornionjoen vesistön nykyistä meritaimenen tuotantoa ei siis voi käyttää tasona, joka kertoisi vesistön meritaimenen tuotannon MSY-tasolla ja olisi siten hyödynnettävissä, kun arvioidaan vesivoiman aiheuttamaa menetystä Kemijoen meritaimenkannoille. Luken lausunnon mukaan meritaimenkantojen elpyessä uutta tietoa voi olla saatavilla lähivuosien aikana.

Myöskään vaellussiian osalta nykytietämys ei ole tuonut esille seikkoja, jotka vaikuttaisivat vesioikeuden 1979 ratkaisuun vaellussiian saalistuotosta. Tornionjoen vaellussiian osalta on yleisesti tiedossa, että vaellussiikakanta on romahtanut lähihistorian aikana osin ylikalastuksen takia ja osin muista syistä, kuten istutusten vähenemisen vuoksi (Tolonen 2012). Tornionjoen vesistön nykyistä vaellussiian tuotantoa ei siis voi käyttää arvioitaessa vesivoiman aiheuttamaa menetystä Kemijoen vaellussiikakannalle.

2.22.4. Smolttikerroin

Kemijoki Oy:n muistutuksen kohdat 1.4., 4.5.3. ja 4.5.4. sekä liite 3.

- Muistutuksen antaja on todennut, että smolttikerroin on virheellinen ja velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio on suuruusluokaltaan oikea. Muistuttajan mukaan villien ja viljeltyjen lohenpoikasten eloonjäännistä tehdyt uusimmat arviot ovat muuttuneet ratkaisevasti viime vuosina. Viimeisimmän tiedon mukaan ero on merkityksettömän pieni eikä missään tapauksessa sellaista suuruusluokkaa kuin mitä hakemuksessa esitetään. Uusimman arvion mukaan voimassa olevan velvoitteen laskennassa käytetty smolttikerroin 1,6 on pikemminkin yli- kuin aliarvio ja hakemuksessa esitetty smolttikerroin on selkeästi ylimitoitettu.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksen kohta 4.6.

- Muistutuksen antajan mukaan kompensaatiokerroin on määritetty hakemuksessa virheellisesti ja poikkeuksellisten vuosien, virheellisen korkeiden mallinnustulosten ja korkeimmat tulokset antavan Tornionjoen tulosten perusteella.

- Muistutuksen antaja on kritisoinut sitä, että RKTL:n julkaisussa on laskettu keskiarvo vuosittaisista luonnonsmoltin ja istukkaan Carlin-merkkipalautusten suhteesta. Sen sijaan olisi pitänyt karsia ääripäät pois tai käyttää mediaaniarvoa. Muistuttajan mukaan keskiarvon käyttäminen ei voi tulla kysymykseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. Myös käyttämällä Simojoen ja Iijoen aineistoa päädyttäisiin muistuttajan mukaan selvästi pienempään kertoimeen.

- Muistutuksessa todetaan, että hakemuksen liitteen 2 mukaiset tarkastelut villiviljeltykertoimesta on tehty aikana, jolloin sekä villien että viljeltyjen vaelluspoikasten selviytyminen on ollut tähänastisen seurantajakson aikana kaikkein alhaisimmalla tasolla. Näiden tutkimusten perusteella näyttää siltä, että istutuspoikasten selviytyminen on heikentynyt enemmän kuin luonnonpoikasten.

- Muistutuksen antaja on todennut, että hakemuksessa esitetyt laskelmat perustuvat vanhentuneeseen tietoon. Muistutuksen antajan mukaan erittäin merkittävää asiassa on se, että villien ja viljeltyjen poikasten eloonjäännistä tehdyt uusimmat arviot ovat muuttuneet ratkaisevasti aikaisemmasta. Viimeisimpien WGBAST-raporttien mukaan ero on lähes merkityksettömän pieni eikä missään tapauksessa sellaista suuruusluokkaa, mihin hakemus perustuu. Itse asiassa näiden edellä mainittujen uusimpien arvioiden mukaan nykyisen velvoitteen mukainen kerroin 1,6 on pikemminkin yli- kuin aliarvio.

- Muistutuksessa on viitattu kesällä 2019 Perämerellä kerättyyn aineistoon istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksista kaupallisen kalastuksen saaliissa. Muistuttajan mukaan tulos perustuu laajaan otantaan ja on näin ollen luotettava. Muistuttaja on tuonut esille, että kaupallinen kalastus painottuu velvoiteistutusjokien suualueiden edustoille, jossa istutetun lohen osuus on oletettavasti muuta aluetta suurempi.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa myös tässä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (selityksen liite 9), jonka mukaan Tornionjoki on selvästi edustavin ja erittäin hyvä verrokkijoki Kemijoelle. Luken mukaan istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta. Villien ja viljeltyjen lohien määristä ja selviytymiseroista on kertynyt tietoa lohimallin tulosten lisäksi myös muista lähteistä, esimerkiksi vuosittaisista saalistiedoista ja saalisnäytteistä, jokiin ja jokisuille palaavien lohien määräarvioista jne.

Kalatalousviranomainen viittaa lisäksi hakemuksen liitteeseen 2 (s. 60), jossa on vertailtu Simo- ja Tornionjoen luonnonsmolttien Carlin-merkintöjen palautusprosentteja vastaavien merkintöjen tuloksiin Kemi-, Ii- ja Oulujoen istukkailla 10 vuoden aikajaksolla (1999–2008). Taulukon perusteella nähdään, että villien ja viljeltyjen smolttien merkkipalautusprosenttien suhteessa on runsaasti vuosien ja jokien välisiä eroja, mutta keskimäärin luonnonsmolttien palautusprosentti on ollut 2,6-kertainen istukkaisiin verrattuna. Tornionjoen luonnonsmolttien palautusprosentit ovat olleet Kemijoen istukkaiden merkkipalautusprosentteihin verrattuna keskimäärin 2,9-kertaisia ja Simojoen 2,2-kertaisia. Muistutuksen antajan mukaan keskiarvon käyttäminen Carlin-merkkipalautusten suhteesta ei voi tulla kysymykseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. Kalatalousviranomainen toteaa ensin, että saman muistuttajan mukaan poikastuotannon arvioinnissa lähtökohtana olisi tullut käyttää nimenomaisesti pitkän aikavälin keskiarvoa usealta eri joelta (ks. selityksen kohta 2.22.3.). Toiseksi todetaan, että lohimallin tulosten ohella tämä merkkipalautusaineiston tarkastelu on osaltaan vahvistanut sitä johtopäätöstä, että istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi.

Luken lausunnon mukaan arviota villien ja viljeltyjen välisestä selviytymiserosta on tarpeen päivittää. ICES tuottaa myös näitä koskevat estimaatit vuoden 2021 kanta-arvioinnin yhteydessä.

Muistutukseen koskien kesällä 2019 Perämerellä kerättyä aineistoa istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksista kaupallisen kalastuksen saaliissa todetaan, että tiedon yleistettävyys on alhainen, eikä sen perusteella ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä etenkään merivaiheen selviytymiseroista. Lisäksi todetaan, että kesällä 2020 Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalastuksenvalvojat tekivät satunnaisesti valvonnan yhteydessä havaintoja istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksista kaupallisen kalastuksen saaliissa. Tämäkään aineisto ei täytä tieteellisen tutkimuksen aineistonkeruun kriteereitä. Saalisosuuksiin liittyvä tiedonkeruu on kuitenkin istutusten saalistuoton näkökulmasta olennaista ja tiedonkeruuta tulisikin kehittää.

2.23. Johtopäätökset

Johtopäätökset oikeudelliselta kannalta (2.1.–2.21.)

Kalatalousviranomainen viittaa ensiksi hakemuksen liitteenä 4 olevaan vuonna 2014 laadittuun muistioon vesilain 3 luvun 22 §:n tulkinnasta. Muistutuksissa ei ole esitetty sellaista, joka asettaisi muistiossa esitetyn

kysymyksenalaiseksi. Kalatalousvelvoite on kokonaisuus, johon voidaan liittää tarvittavat lupamääräykset. Olosuhteiden muuttumista verrataan niihin olosuhteisiin, jotka olivat olemassa velvoitetta asetettaessa. Olosuhteiden muututtua uusi kalatalousvelvoite voi sisältää määräyksiä, jotka aiheuttavat toiminnanharjoittajille aiempaa suurempia kustannuksia.

Hakemus, sen täydennykset ja tässä selityksessä todettu muodostavat riittävän pohjan asian ratkaisemiksi. Asiassa on sen laajuus ja laatu huomioon ottaen erityisiä syitä määrätä kaksivaiheisesta menettelystä. Kaksivaiheinen menettely on myös oikeuskäytännössä hyväksytty tapa ratkaista kalatalousvelvoitteiden muutosta koskeva hakemus. Vahinkojen korvaamisella Kemijoella ei ole vaikutusta määrättäessä tai muutettaessa kalatalousvelvoitetta yleisen kalatalousedun vuoksi. Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan, sen täydennyksessä ja tässä selityksessään esittänyt vesilain 3 luvun 14 §:n kustannus-hyötyanalyysin tekemiseksi riittävät tiedot. Yleisiin etuihin kiinnittyvät intressit tulee vesilain mukaan arvioida yleiseltä kannalta eikä niiden arvioiminen edellytä raha-arvoksi muuntamista.

Toteutettavien toimenpiteiden kustannukset ovat tässä selityksessä todetuin tavoin huomattavasti muistutuksissa esitettyä pienemmät. Luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla. Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu energian menetystä, mutta sen määrä on selityksessä todetuin tavoin olennaisesti pienempi kuin mitä muistutuksissa esitetään. Menetykset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yhtiöiden liikevaihtoon (ns. Mankala-periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian määrään nyt ja tulevaisuudessa. Kemijoen vesivoimalaitokset pysyvät alkuperäisessä luvan mukaisessa käytössään eli vesivoiman tuotannossa, eikä voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen rajoiteta merkittävässä määrin.

Hakemuksessa, sen täydennyksessä ja tässä selityksessä on arvioitu riittävässä määrin hankkeen tarpeellisuutta vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamien yleisten ja tärkeiden yksityisten hyötyjen kannalta. Vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen kalatalousvelvoitetta muuttaen edellyttää 1) kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä, 2) mahdollisimman tehokkaasti toimivia nousu- ja alasvaellusreittejä ja 3) pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen luonnonkierron toimivuuden varmistamiseksi. Vaikutukset kalastukseen ja kalatalouden intressiin ovat kokonaisuutena myönteisiä.

Hakemuksessa ei ole kysymys lupahakemuksesta, joten vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua ei voida pitää hakemuksen käsittelyn edellytyksenä. Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta ei myöskään muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta. Selvyyden vuoksi kalatalousviranomainen toteaa, että asiakirjoissa käsitellään sinänsä laajasti yleisiä ja yksityisiä etuja ja haittoja. Nyt vireillä olevan hakemuksen käsittelyn edellytyksenä ei ole vesilain 19 luvun 7 §:n tarkoittamaa viranomaisselvitys, joka on mahdollista tehdä säännöstelyasioissa. Nyt kysymyksessä oleva hakemus ei myös-

kään ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen niin, että vesilain 19 luvun 8 §:n soveltaminen olisi perusteltua. Oikeuskäytännössä mainittua selvitystä ei ole edellytetty kalatalousvelvoitetta esim. useiden vesivoimaloiden velvoitteita muutettaessa.

Hakemuksessa on kysymys suuren rakennetun vesistön tulevaisuudesta ja sen kalatalousvelvoitteesta. On välttämätöntä ratkaista ensin se, rakennetaanko määrättävä kalatalousvelvoite luontaisen elinkierron ja kalateiden varaan vai ei. Hakemuksen asiakirjoissa on riittävät selvitykset tämän peruskysymyksen ratkaisemiseksi. Toteuttamisaikatauluun vaikuttaa määrättävän velvoitteen sisältö. Lupaviranomaisella on riittävät selvitykset harkita toteutusaikataulua.

Vesilain 3 luvun 22 §:n 1. lauseen perusteella lainvoimaiseen velvoitemääräykseen voidaan puuttua myös niin, että luvanhaltijalle määrätään uusia (uudentyyppisiä) kalatalousvelvoitteita. Kalatalousvelvoite on muuttuneissa olosuhteissa arvioitava kokonaan uudelleen ja lupaviranomaisen on harkittava, millaisilla määräyksillä kalataloudelliset vahingot estetään ja niitä parhaiten vähennetään tulevaisuudessa. Oikeuskäytännössä maksuvelvoitteita on muutettu kalatievelvoitteiksi ja päinvastoin. Velvoitteiden muutokset ovat voineet aiheuttaa hyvin huomattavia kustannusten lisäyksiä. Kalatalousvelvoitteiden muutoksista ja niihin liittyvistä kalatiemääräyksistä on olemassa suhteellisen vakiintunut oikeuskäytäntö. Kalateiden toimivuuden varmistaminen teknisillä lupamääräyksillä on olennaista velvoitteen toimivuuden kannalta. Hakemuksessa toiminnanharjoittajille annetaan mahdollisuus tietyillä reunaehdoilla toteuttaa paras mahdollinen toimiva ratkaisu. Kysymyksessä on toiminnanharjoittajille kuuluvan ympäristövastuun kantaminen.

Johtopäätökset määrällisten perusteiden kannalta (2.22.1.–2.22.4.)

Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta. Kemijoen koski- ja virta-alueet vertautuvat lohen tuotantopotentiaaliltaan hyvin Tornionjokeen. Kansainvälisen merentutkimusneuvoston ICES:n lohikantamallin tuottama tieto soveltuu hyvin rakennettujen jokien menetetyn poikastuotannon arviointiin, ja yksittäisten jokien tulokset edustavat parasta nykytietämystä lohikannoista. Viimeisimmästä kanta-arviosta saadaan yleensä paras ja päivitetty käsitys lohikantojen tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Arvio kestävän enimmäistuoton mahdollistavasta lohikannan koosta (MSY-taso) on perusteltu lähtökohta arvioitaessa voimalaitosrakentamisen vuoksi menetettyä vaelluspoikastuotantoa mm. siksi, että kompensaation yhtenä lähtökohtana on ollut kompensaatio kalastukselle, ts. oletus, että lohikantaa kalastetaan. Poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot eivät sen sijaan sovellu voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen, koska kalastuspaineen kulloinenkin suuruus määrittää toteutuneen vaelluspoikastuotannon tason.

3. Muut asiaselitykset

3.1. Ympäristövirtaama sekä vanhojen uomien hyödyntäminen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on korostettu Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosrakentamisen takia vähävetiseksi jääneiden vanhojen uomien huomioimista kalatalousvelvoitteiden muutoksessa ja riittävän virtaaman saamista kyseisiin uomiin, jotta ne voivat toimia vaelluskalojen nousuväylänä ja lisääntymisalueina. Voimalaitosten lyhytaikaisäännöstelyyn (mukaan lukien ns. katkokäyttö) on vaadittu rajoitteita, jotta virtaamavaihteluista johtuva kalojen edestakainen liike voimalaitosten alapuolella vähenisi.

- Vanhojen uomien vesittämisen lisäksi on korostettu, että myös säännöstelypatoihin olisi syytä rakentaa kalatiet. Muistutuksissa on myös esitetty näkemys, jonka mukaan riittävän ympäristövirtaaman juoksuttaminen yhdistettynä toimiviin vaelluspoikasten ohjausratkaisuihin olisi toimiva vaihtoehto vaelluspoikasten alasvaelluksen turvaamiseen.

- Muistutuksissa on vaadittu vanhojen uomien vesittämistä ja ympäristövirtaamia muidenkin voimalaitosten vanhojen uomien yhteyteen kuin mihin kalatalousviranomainen on teknis-taloudellisia ja biologisia selvityksiä vaatinut, kuten Seitakorvan, Taivalkosken, Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen sekä Isohaaran Vähähaaraan.

- Vanhojen uomien vesittämistä on vaadittu myös sellaisten voimalaitosten yhteyteen, joita kalatalousvelvoitteen muutoshakemus ei koske, kuten Kemijärven yläpuolisille jokialueille ja Jumiskojokeen.

- Vanhojen uomien vesittämistä ja ympäristövirtaamien toimeenpanoa on vaadittu nopeutettavaksi kalatalousviranomaisen vaatimasta aikataulusta mm. EU:n vesipuitedirektiivin tavoiteaikataulun takia.

- Muistutuksissa ja mielipiteissä on todettu, ettei vanhojen uomien vesittäminen ja kunnostaminen saa jäädä pelkän selvityksen asteelle ja ne on laitettava osaksi lupamääräyksiä jo ensivaiheessa.

- Kemijoki Oy on muistutuksessaan viitannut Ruotsissa saatuihin kokemuksiin, joiden mukaan suuri osa kutu- ja poikasalueista ja sen hetkinen kalasto on huuhtoutunut alavirtaan ohijuoksutuksen seurauksena ja katsoo olevan ilmeistä, että näin tapahtuu myös Kemijoella vastaavassa tilanteessa. Muistuttajan mukaan vanhojen tulvauomien kunnostaminen lisääntymisalueiksi olisi epätarkoituksenmukaista ja tuloksetonta.

Selitys:

Vanhojen uomien vesittämiseen ja kunnostamiseen liittyvät seuraavat lupaehtoesitykset:

2. Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen.

8. Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.

Kalatalousviranomainen on täydentänyt hakemustaan 31.10.2019 ilmoittamalla tarkoituksena olevan, että Pirttikosken kalatien ja alasvaellusreitin suunnittelun yhteydessä tehtäisiin myös selvitys vanhan uoman vesittämisestä osana kalojen nousun ja alasvaelluksen järjestämistä.

Kalatalousviranomainen jakaa esille tuodun näkemyksen siitä, että vanhojen uomien vesittämisellä ja riittävällä virtaamalla on mahdollista luoda merkittävästi lisääntymis- ja poikastuotantopinta-alaa vaelluskaloille. Vanhojen uomien vesittäminen palvelee laajemmin myös muiden virtavesien kalalajien, kuten harjuksen, ja virtavesiluonnon yleistä ekologisen tilan parantamista. Kalatalousviranomainen on täydentänyt alkuperäistä muutoshakemustaan. Hakija katsoo, että teknis-taloudellisen selvityksen toteuttaminen voi olla myös Seitakorvan vanhan uoman vesittämisen osalta kalataloudellisesti perusteltua ja asia on lupaviranomaisen harkinnassa.

Mielipiteissä mainittujen Taivalkosken, Valajaskosken ja Isohaaran Vähähaaran osalta hakija toteaa, ettei kyseisissä kohteissa ole samankaltaisia vanhoja uomia kuin mitä hakemuksessa ja täydennyksessä mainittujen ja Seitakorvan voimalaitosten yhteydessä on.

Kalatalousviranomainen on katsonut, että riittävästä virtaaman määrästä, vaadittavista kunnostustoimenpiteistä ja vesityksen toteutuksesta on laadittava teknis-taloudelliset ja biologiset selvitykset ennen kuin niistä voidaan antaa täsmälliset lupamääräykset. Muistutuksissa ja mielipiteissä on vaadittu nopeuttamaan ympäristövirtaamien toimeenpanoa mm. EU:n vesipuitedirektiivin tavoiteaikatauluun vedoten. Direktiivin mukaan kaikkien vesimuodostumien tulee saavuttaa hyvä ekologinen tila tai toteuttaa siihen myöhemmin johtavat toimenpiteet vuoteen 2027 mennessä. Hakemuksen ja vesienhoidon tavoitteiden yhtymäkohtien osalta viitataan selityksen kohtiin 3.5 ja 2.21. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemusten mukaisten toimenpiteiden aloittaminen ennen vuotta 2027 on myös direktiivin aikataulutavoitteen mukainen, vaikka osa hakemuksessa vaadituista toimenpiteistä toteutuisi täysimääräisesti vasta myöhemmin. Vanhojen uomien vesittäminen katsotaan olevan pidemmällä aikavälillä tarkoituksenmukainen määräys ja selvityksen perusteella lupaviranomainen voi muuttaa tai täsmentää vanhoja uomia koskevia lupamääräyksiä. Tarkoituksena ei siis ole, että työ jäisi pelkäksi selvitykseksi, vaan selvitys tulee laatia niin, että sen tuloksena voidaan määritellä ympäristövirtaamat kuhunkin uomaan ja asettaa niistä määräykset lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä.

Vaatimus selvitysvelvoitteesta pitää sisällään myös selvityksen vähävetisten uomien kunnostamisesta vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi. Vanhojen uomien optimaalinen toiminta vaelluskalojen lisääntymisalueina erilaisilla virtaamilla, jotka ovat pieni osa uoman luontaisesta virtaamasta, vaatii todennäköisesti uomien merkittävää kunnostamista ja muokkaamista.

Voimalaitosten käytölle, lyhytaikaissäännöstelylle ja voimaloiden kautta tulevalle virtaamalle ei ole hakemuksessa määritelty rajoja. Hakemuksessa on kuitenkin vaadittu, että kalateitä ja voimalaitoksia tulee käyttää niin, että 90 % lohista nousee Isohaaran voimalaitoksen yläpuolelle ja näistä lohista vähintään 75 % neljän seuraavan voimalaitoksen yläpuolisille alueille. Tämä vaade tarkoittaa kalankulun ja voimalaitosten käytön yhteensovittamista siten, että hakemuksen toiminnalliset tavoitteet saavutetaan.

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan vaatinut, että kalojen nousutavoitteiden saavuttaminen tulee tarvittaessa toteuttaa useamman kalatien avulla. Siinä vaiheessa, kun annetaan määräykset vanhojen uomien vesittämisestä, tulee samalla harkittavaksi myös kalateiden toteuttaminen säännöstelypatojen yhteyteen.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Muistutuksissa ja mielipiteissä mainittujen muiden voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin, vaan niistä on määrätty erikseen. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa. Näin ollen Jumiskon tai Kemijärven yläpuolisen alueen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita ei käsitellä tässä yhteydessä.

Luonnonmukaisten ohitusuomien ja alasvaellusreittien osalta viitataan tämän selityksen kohtaan 3.2. ja Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (liite 9). Lausunnossa tuodaan esille mahdollisuus ja tarve hyödyntää myös ohijuoksutusluukkuja vaelluspoikasten alasvaellusyhteytenä. Lausunnon mukaan ohijuoksutusluukkujen olisi hyvä olla pinnasta kohti pohjaa avautuvia, eli purkautuvan veden tulisi kulkea ohijuoksutuspadon ylitse. Lisäksi tarvitaan riittävä virtaus ohjaamaan kaloja ohijuoksutusluukuille, koska virtauksen hidastuessa ja veden seistessä vaelluspoikasten suunnistautuminen häiriintyy ja alttius petojen saalistukselle kasvaa.

Kalatalousviranomainen jakaa näkemyksen, jonka mukaan vanhan uoman käyttöönottaminen vaelluskalatuotantoon ei olisi ongelmatonta, sillä vanhaa uomaa käytetään myös ohijuoksutusuomana. Tulva-aikojen voimakkailla virtaamilla voi olla negatiivisia vaikutuksia vaelluskalojen elinympäristöön ja selviytymiseen. Kalatalousviranomaisen käsitys kui-

tenkin on, että ongelmia pystytään minimoimaan hyvällä etukäteissuunnittelulla ja vanhan uoman ylläpidolla. Juuri tätä varten kalatalousviranomainen on vaatinut, että ennen uomien vesittämiseen ryhtymistä ja veden lisäjuoksutukseen velvoittavien lupamääräysten asettamista on tehtävä riittävät teknis-taloudelliset ja biologiset selvitykset, jotta riittävästä virtaamasta ja kalojen lisääntymisen kannalta suotuisasta veden juoksutuksesta voidaan huolehtia. Hyviä referenssikohteita ratkaisujen löytämiseksi ovat mm. Pielisjoen Kuurnan vesivoimalaitoksen ohijuoksutussuomana toimiva Laurinvirta ja Ala-Koitajoen vanha uoma. Myös Iijoen Raasakan vanhasta uomasta havaitut luonnonkudusta peräisin olevat eri-ikäiset lohen poikaset kielivät siitä, että uomassa on mahdollista saada aikaan vaelluskalojen luontaista lisääntymistä jo nykytilanteessa, vaikkei Raasakan vanhassa uomassakaan ole ympäristövirtaamaa ja vanhan uoman kunnostustoimenpiteet ovat olleet rajallisia. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei ole mitään syytä olettaa, etteikö hyviä tuloksia voitaisi näin ollen saavuttaa myös Kemijoella.

3.2. Erilaisten kalatie- ja alasvaellusratkaisujen soveltuvuus ja vertailu

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä kehotetaan harkitsemaan tai vaaditaan kalateiden toteuttamista luonnonmukaisina kalateinä tai ohitusuomina. Lisäksi on esitetty, että luonnonmukaisiin kalateihin tai ohitusuomiin tulisi saada ympärivuotinen virtaama, jotta ne voisivat toimia vaelluskalojen lisääntymisalueina ja osittain kompensoida rakentamisen vuoksi menetettyä koskipinta-alaa. Luonnonmukaisia ohitusuomia perustellaan mm. sillä, että ne toimisivat teknisiä kalateitä varmemmin nousuväylänä kaikille kalalajeille (mm. ankeriaalle ja vaellussiialle) ja nahkiaiselle ja parantaisivat vesiympäristön monimuotoisuutta myös muun eliöstön osalta.

- Mielipiteissä on esitetty, että myös Kemijoen sivupuroja ja pieniä sivujokia voisi hyödyntää luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamisessa ja patojen ohittamisessa.

- Mielipiteissä on tuotu esille, että luonnonmukaiset ohitusuomat ovat vähimmäisvaatimus ankeriaan vaellusten kannalta tai mikäli teknisiin kalateihin päädytään, tulee ankeriasta varten rakentaa erilliset luonnonmukaiset kalatiet tai ankeriasrampit.

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on korostettu kalateiden, luonnonmukaisten ohitusuomien tai vesitettyjen vanhojen uomien käyttöä smolttien alasvaellusratkaisuna. Mielipiteissä on tuotu myös esille kuteneiden kalojen alasvaelluksen mahdollistaminen alasvaellusrakenteilla.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa ensin kohdassa 2.3. lausuttuun ja huomauttaa, että kalateiden toteuttaminen edellyttää erillisen vesitalouslupan hakemista ja lopulliset kalatieratkaisut on tarkoitus ratkaista sen yhteydessä. Kalatalousviranomainen viittaa myös 31.10.2019 toimittamaansa täydennykseen ja sen liitteeseen 11, jossa on arvioitu erilaisten kalankulkua edistävien ratkaisujen ominaisuuksia ja lausuu lisäksi seuraavaa:

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan vaatinut, että jokaiseen velvoitemuutosta koskevaan voimalaitokseen tulee toteuttaa tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet, joiden mitoitusvirtaama on vähintään kaksi kuutiometriä per sekunti ja houkutusveden mitoitusvirtaama vähintään 20 kuutiometriä sekunnissa. Kalateiden tulee kalatalousviranomaisen vaatimuksen mukaan olla toiminnassa 20.5.–20.10. välisenä aikana. Kalateiden tyyppiä ei velvoitemuutoshakemuksessa ole määritelty, vaan tärkeintä on, että kuhunkin voimalaitokseen rakennettavat kalatiet ovat tapauskohtaisesti tarkoin harkittuja, tarkoituksenmukaisia ja toimivia. Luonnonvarakeskuksen lausunnossa (liite 9) on todettu, että ”kalojen vaellusyhteyden mahdollistava ratkaisu on aina soviteltava tapauskohtaisesti mm. alueen kalaston, geologian, maaperän ja muiden ympäristötekijöiden sekä itse vaellusesteen olosuhteiden suhteen.” Alasvaellusreittien osalta on hakemuksessa vaadittu, että niiden tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun. Alasvaellusreittien toteutustapaa ei ole tarkemmin määritelty ja samoin kuin kalatiet, ne tulee hakijan näkemyksen mukaan toteuttaa kohteen erityispiirteet ja mahdollisuudet huomioiden. Kalatietkin voivat näin ollen toimia smolttien alasvaellusreittinä, mikäli se kohteeseen erityisen hyvin sopii. Lisäksi todetaan, että kuteneiden kalojen alasvaelluksen turvaaminen ja edistäminen on tärkeä tavoite alasvaellusrakenteiden suunnittelussa.

Myös luonnonmukainen kalatie on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan tarkoituksenmukainen, mikäli se kohdekohtaisen selvityksen jälkeen osoittautuu sinne parhaiten soveltuvaksi. Hakemuksessa vaadittu kalateiden toiminta-aika ei mahdollista sitä, että kalatiet toimisivat vaelluskalojen lisääntymisalueina. Ympärivuotinen virtaama kalateissä on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle.

Kalatalousviranomainen jakaa muistutuksen ja mielipiteiden antajien näkemyksen, että luonnonmukaiset kalatiet olisivat luultavimmin paremmin teknisiä kalateitä toimiva ratkaisu laajemmalle lajikirjolle. Esimerkiksi nahkiaisen nousuun luonnonmukainen uoma soveltuu parhaiten, mutta niissäkin virtausolot vaikuttavat nahkiaisten nousuaktiivisuuteen: liian pienellä virtaamalla nahkiaiset eivät lähde nousemaan luonnonmukaistakaan kalatietä (ks. hakemuksen liite 10). Kalatalousviranomainen pitää tärkeänä, että kaikkien lajien kulku kalateistä olisi mahdollista, mutta samalla huomauttaa, että kalateiden toimivuuden tulee olla kalatietyypin valintaa ohjaava tekijä. Kalatietyypistä riippumatta jokaisen kalatien toimivuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää ovat sisäänkäynnin oikea sijoittaminen ja houkuttavuus sekä sopivien virtausolosuhteiden takaaminen. Luonnonmukaisia kalateitä ei aina ole mahdollista saada sellaiseen paikkaan tai luotua niihin sellaista houkutusvirtausta, että voimakkaaseen virtaukseen hakeutuvat kalat, kuten lohi- ja meritaimen, löytävät kalatien suuaukon ja lähtevät nousemaan kalatiestä. Etenkin jos kalateiden käytössä oleva vesimäärä on rajallinen, voi kaikille kalalajeille optimaalisesti toimivan kalatien toteuttaminen olla haastavaa.

Muistutuksissa ja mielipiteissä on huomautettu, että Kemijoen eri sivujokia tai puroja voisi hyödyntää osana luonnonmukaisten ohitusuomien reittejä. Kalatalousviranomainen ei sulje pois tällaisten ratkaisujen mahdollisuutta kalateiden toteutuksessa, mutta huomauttaa, että vesireittien puhkaiseminen muuttaa perustavalla tavalla purojen tai sivujokien valuma-aluetta ja luontaista hydrologiaa, millä voi olla vaikutusta uomien luontaiseen eliöstöön. Toimenpiteistä aiheutuvat muutokset voisivat näiltä osin olla myös erilaisten säännösten, kuten vesipuitedirektiivin vastaisia. Purojen hyödyntämisessä ohitusuomina voi olla myös samankaltaisia haasteita kuin muissa luonnonmukaisissa ohitusuomissa tai kalateissä, että niiden suuaukko tulee kauas alueesta, johon voimakkaaseen virtaan hakeutuvat kalat ohjautuvat.

Ankeriaan esiintymisestä ja runsaudesta Kemijoen vesistössä tai yleisemminkin on käytettävissä niukasti tietoa, eikä asiaan ole tullut viime vuosina merkittävää uutta tietoa (hakemuksen liite 2). Näin ollen erityisesti ankeriaan huomioivien kalatalousvelvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita. Hakijan käsityksen mukaan Kemijoen vesistöstä on havaintoja ankeriaista, mutta mitä ilmeisimmin Kemijoen vesistö ei ole ennen rakentamista ollut erityisen merkittävä ankeriasvesistö, varsinkin, jos sitä verrataan eteläisimpiin ja tunnetumpiin ankeriasvesistöihin kuten Kymi-, Mustion- tai Kokemäenjokeen. Kalatalousviranomainen jakaa mielipiteen, että äärimmäisen uhanalaiseksi luokitellun ankeriaan huomioiminen kalateiden ja alasvaellusrakenteiden suunnittelussa on tärkeää, mutta katsoo myös, että ankeriaan vaelluksen huomioiminen ei ole Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamisen yhteydessä erityisellä painoarvolla huomioitava seikka tai perusteena kalateiden tyypin valinnassa.

Kalatiet ovat aina jonkinlainen kompromissi tavoitteista. Teknisten kalateiden on tutkimuksissa osoitettu toimivan kohdelajien osalta yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin luonnonmukaisten kalateiden (esim. Noonan ym. 2012 ja selityksen liite 9). Tekniset kalatiet toimivat silti yleensä melko heikosti vaellussiialle, mikä on niiden selvä ja tunnustettava heikkous. Nahkiaisen kulkua teknisissä kalateissä voidaan parantaa erilaisilla pohjaan asennettavilla harjarakenteilla. Luonnonmukaiset kalatiet vaativat puolestaan teknisiä kalateitä enemmän tilaa rakentamiselle, sillä ne ovat tyypillisesti teknisiä ratkaisuja loivempia. Tilan puute voi muodostua rajoitteeksi tiettyjen voimalaitosten kohdalla. Lisäksi pienillä luonnonmukaisilla uomilla saatavissa olevat lisääntymisalueet ovat pienialaisia verrattuna rakentamattomalla jokialueella jäljellä olevaan poikastuotantoalaan tai siihen, mitä Kemijoella on mahdollista saada ympäristövirtaamien käyttöönotolla. On myös huomioitava, että lohi suosii kutualueenaan pääasiassa jokisysteemien pääuomia, kun taas meritaimen hakeutuu tyypillisemmin sivupuroihin tai -jokiin kudulle. Näin ollen lohen kuteminen tai smolttituotannon onnistuminen pienissä luonnonmukaisissa ohitusuomissa on epävarmaa, vaikkakin ne voivat sopia paremmin taimenelle. Hakemuksen vaatimus selvityksestä vanhojen uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi sekä selvityksen tulosten toimeenpano lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä tukevat myös vaellussiian ja nahkiaisen sekä muiden kalojen ja virtavesiluonnon

yleistä tilan paranemista. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen kalatalousviranomainen on hakemuksessaan esittänyt kalateiden priorisointia lohen ja meritaimenen kannalta, mikäli kalatieratkaisujen yhteydessä joudutaan tekemään priorisointia lajien välillä. Kalatalousviranomainen korostaa edelleen, että kalatieratkaisujen valinnassa tärkeintä on toiminnallisten tavoitteiden ja joen ekologisen jatkumon saavuttaminen, ei kalatien tyyppi.

3.3. Kalataloudelliset kunnostukset kalatalousvelvoitteena

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on vaadittu kalataloudellisia kunnostustoimenpiteitä tai laaja kunnostusohjelma eri puolille Kemijoen valuma-aluetta osana kalatalousvelvoitteita.

- Mielipiteissä on vaadittu muiden velvoitteiden ohella kalatalousmaksua, joka tulisi indeksoida ja sitoa elinkustannusindeksiin.

Selitys:

Kalataloudellisten kunnostusten toteuttamista varten on laadittu seuraava lupaehtoesitys:

- Kalatalousmaksu 30 000 euroa, jota käytetään lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin.

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan vaatinut vuosittain perittävää kalatalousmaksua, jota on tarkoitus käyttää kalataloudellisiin kunnostuksiin ja muihin sitä tukeviin toimenpiteisiin. Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen yhteydessä ei ole tarpeen tai kannattavaa eritellä kunnostettavia kohteita, vaan kohteet priorisoidaan myöhemmin sen mukaan, missä on odotettavissa paras kalataloudellinen vaikuttavuus. Kalatalousviranomainen huomauttaa myös, että Kemijoen valuma-alueella tehdään tai on suunnitteilla kalataloudellisia kunnostushankkeita myös muun rahoituksen turvin. Kalatalousviranomainen kuitenkin katsoo, että luvanhaltijat ovat myös velvollisia osallistumaan kunnostusten rahoitukseen, jolla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja tätä varten kalatalousmaksua on haettu osana velvoitteen muutosta.

Vesilain 3:22:n 2. momentin mukaan vuosittain maksettavaksi määrättyä kalatalousmaksua voidaan korottaa kustannustason nousua vastaavasti, mikäli sen perusteena oleva kustannustaso on noussut.

3.4. Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen vaiheittainen toimeenpano

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on vaadittu, että kalatiet ja alasvaellusreitit tulee rakentaa Vanttauskoskeen, Pirttikoskeen ja Seitakorvaan ja Raudanjoen Permantokoskeen yhtäaikaisesti Ala-Kemijoen kalatierakentamisen yhteydessä. On myös katsottu, että hakijan esittämä aikataulu ei vastaa EU:n vesipuitedirektiivin toimeenpanon vaatimuksia, jonka mukaisesti vapaat vaellusyhteydet tulee mahdollistaa viimeistään vuoteen 2027 mennessä.

- Eräissä muistutuksissa on katsottu, että aikataulu kalateiden valmistumiselle kahden vuoden aikana on liian tiukka, koska se johtaisi käytännössä siihen, että kaikkia kalateitä rakennettaisiin samanaikaisesti. Tällöin kokemukset ensimmäisenä valmistuneen kalatien ja paluureitin rakentamisesta ja käytöstä eivät olisi käytettävissä seuraavien kohteiden rakentamisessa. Hankkeen aikataulu tulisi arvioida uudelleen, jotta kalateiden rakentamiseen on tarpeeksi aikaa, ja niiden toimivuus voidaan luotettavasti selvittää.

- Muistutuksissa on myös pidetty porrastettua kalateiden rakentamisaikaa parempana kuin hakemuksen aikataulua, jossa Ala-Kemijoen kalateiden ja alasvaellusreittien tulee valmistua viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä. Näin saataisiin kokemuksia aiemmin valmistuneista kalateistä ja niiden kokemuksia voitaisiin hyödyntää. Aikatauluksi on esitetty, että kalatiet on oltava toiminnassa 5 vuodessa päätöksen antamisesta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa tämän selityksen kohtaan 2.20. ja toteaa, että kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamisaikataulun reunaehtoja voidaan arvioida nyt vireillä olevan asian käsittelyn kuluessa saatavan tiedon perusteella ja että lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun.

Hakemuksessa esitetyn velvoitehoidon vaiheittaisen toimeenpanon tarkoituksena on, että Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Permantokosken voimalaitosten kalatiet ja alasvaellusreitit määrättäisiin toiminnan tehoa koskevine määräyksineen rakennettaviksi nyt käsiteltävänä olevan hakemuksen perusteella annettavalla päätöksellä, mutta niiden suunnittelussa ja luvittamisessa voitaisiin hyödyntää Ala-Kemijoen vastaavien laitteiden rakentamisesta ja käyttämisestä saatuja kokemuksia. Etenkin toimeenpanon alkuvaiheessa on tarkoitus painottaa tutkimusta ja kehittämistä, joista kertyvää tietoa voidaan hyödyntää toisessa vaiheessa.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ja ekologista tilaa parantavien toimenpiteiden yhtymäkohtien osalta viitataan selityksen kohtaan 2.21. ja seuraavassa asiaselityksessä 3.5. sanottuun. Hakija katsoo, että hakemusten mukaisten toimenpiteiden aloittaminen ennen vuotta 2027 on myös direktiivin aikataulutavoitteen mukainen, vaikka osa hakemuksessa vaadituista toimenpiteistä toteutuisi täysimääräisesti vasta myöhemmin.

3.5. EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet, ekologinen virtaama

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä kalatalousviranomaisen hakemaa muutosta kalatalousvelvoitteisiin pidetään EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita vaillinaisesti tukevana. Perusteena väitteelle on esitetty, että vesipuitedirektiivi vaatii vaellusyhteyden ja jokijatkumon avaamista kaikille kala- ja eliölajeille, mitä kalatalousviranomaisen hakemuksessa ei ole muistuttajien mukaan huomioitu. Muistutuksissa ja mielipiteissä on

korostettu myös sitä, että lupamääräyksien asettamisessa tulisi huomioida EU-komission Suomelle esittämä huomautus kalateiden ja ekologisten virtaamien käyttöönotosta rakennetuissa joissa ja noudattaa komission vuonna 2019 julkaisemaa ohjetta voimakkaasti muutettujen jokien tilan parantamiseksi.

- Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamisen kannalta keskeisinä toimenpiteinä on tuotu esille toimenpiteet, joilla toimeenpannaan vapaat vaellusyhteydet ylä- ja alavirtaan; ympäristövirtaamien määrittely siten, että ne mahdollistavat kalojen lisääntymisen sekä korvaavien lisääntymisalueiden rakentaminen/kunnostaminen. Vanhojen uomien ympärivuotinen vesittäminen riittävän suurella virtaamalla, kalojen nousuaikainen jatkuva minimijuoksutusvelvoite ja reunaehdot vuorokausi- ja lyhytaikaissäännöstelyyn on tuotu esille keinoina parantaa uomien tilaa direktiivin tavoitteiden mukaisesti.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa ensin, että kyse on ensisijaisesti kalataloudellisten velvoitteiden ja lupamääräysten muuttamisesta vesilain 3:22:n mukaisesti perusteena olosuhteiden olennainen muuttuminen. Vesienhoidon tilatavoitteiden osalta kalatalousviranomainen viittaa selityksen kohtaan 2.21., jossa on todettu muun ohella, että vesienhoidon tavoitteet ovat oikeudellisesti sitovia tavoitteita eivätkä pelkästään päätöksentekoa ohjaavia. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksessa esitetyt muutokset kalatalousvelvoitteisiin tukevat vahvasti myös vesienhoidon tavoitetta hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Kemijoen vesistöalueella. Myös EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030 (Liite 30) tähtää siihen, että rakennettujen jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on EU:n alueella parannettava merkittävästi nykytilasta.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan, EU:n vesipuitedirektiivi itsessään ei kuitenkaan ota kantaa siihen, millaisin menetelmin jäsenvaltioiden tulee hyvä ekologinen tila voimakkaasti muutetuissa vesissä saavuttaa. Kalatiet, alasvaellusratkaisut ja ympäristövirtaamien käyttöönotto ovat keskeinen keino parantaa tai elvyttää rakennettujen jokien jokijatkumoa, mikäli patorakenteiden poisto ei ole mahdollista. Vesipuitedirektiivi ei ota kantaa siihen, millaisia kalateiden tulisi olla (tekninen vai luonnonmukainen) tai, että kalatien tulisi toimia kaikille kaloille ja vesieliöille. Direktiivin näkökulmasta on olennaista, että toimenpiteet ovat sellaiset, että vesistö saavuttaa hyvän ekologisen tilan. Kalatalousviranomaisen hakemat muutokset kalatalousvelvoitteeseen kalateiden ja vanhojen uomien ympäristövirtaamaratkaisujen selvittämisen osalta eivät siis ole ristiriidassa vesipuitedirektiivin tavoitteiden kanssa, vaan tukevat tavoitteita vahvasti ja näiden tavoitteiden sitovuus tulisi lupaviranomaisen huomioida myös kalatalousvelvoitteiden muutosta koskevassa harkinnassaan.

Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien esille tuoman näkemyksen siitä, että luonnonmukaiset kalatiet tai ohitusuomat toimivat varmemmin laajemmalle kalojen lajikirjolle kuin tekniset kalatieratkaisut ja ovat parempi ratkaisu myös muun jokiluonnon kannalta (ks. myös kohta 3.2.). Kalateiden toimivuuteen vaikuttaa kuitenkin keskeisesti sen suuaukon

sijainti ja edellytykset kaloja houkuttelevan virtauksen luomiseksi. Erityisesti tämä koskee kaloja, jotka hakeutuvat voimakkaaseen virtaukseen kuten lohi ja meritaimen. Luonnonmukaista ohitusuomaa ei aina ole mahdollista saada sellaiseen paikkaan tai luotua sellaista houkutusvirtausta, että voimakkaaseen virtaukseen hakeutuvat kalat löytävät kalatien suuaukon tehokkaasti. Tämä on erityisesti haastavaa suurissa rakennetuissa joissa, kuten Kemijoessa. Vaikka kaikkien kalojen kulkemisen mahdollistaminen on tärkeä tavoite, ovat prioriteetit uhanalaisten vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen elvyttämisessä, koska vaelluskalakantojen tila on maassamme pääsääntöisesti heikko. Lisäksi vesipuitedirektiivin näkökulmasta juuri lohen ja meritaimenen luonnonkierron puute ja vaelluksen estyminen ovat keskeinen tekijä Kemijoen ekologisen tilan heikentymiselle. Velvoitemuutoshakemuksen prioriteetit eivät ole esimerkiksi hauen, ahvenen, tai särkikalojen kulun parantamisessa, sillä näille kaloille on Kemijoen vesistössä ja Suomessa yleisestikin runsaasti elinympäristöä jäljellä. Myöskään muu virtavesiluonto kuten pohjaeläimet tai vesilinnut eivät tältä osin ole niin merkittävä tekijä, että kalateitä tulisi suunnitella ensisijaisesti niiden ehdoilla. Mikäli kaikki edellä kuvatut kalateiden tai ohitusuomien hyödyt ovat saavutettavissa samanaikaisesti, tulee kokonaisvaltaisia ekologisia tavoitteita tukevia ratkaisuja suosia. Uhanalaisista vaelluskaloista vaellussiika ja ankerias ovat heikompia lajeja käyttämään teknisiä kalateitä, mikä puoltaisi luonnonmukaisten kalateiden tai ohitusuomien rakentamista. Kalatalousviranomainen kuitenkin huomauttaa, että ankerias ei ole tiettävästi koskaan ollut erityisen runsaslukuinen kala Kemijoen vesistössä, vaikkakin sitä tiettävästi on satunnaisesti tavattu (ks. myös kohta 3.2.).

Kalatalousviranomainen ei ole hakemuksessaan määritellyt kalatien tyyppiä, joten myös luonnonmukainen kalatie tai eri kalatietyyppien yhdistelmät ovat mahdollisia, mikäli sellainen osoittautuu kohdekohtaisen selvityksen perusteella parhaaksi ratkaisuksi. Kalatalousviranomaisen velvoitemuutoshakemuksessa vaatima selvitys vanhojen uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta sekä selvitysten tulosten toimeenpano lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä tukevat myös muiden kalojen ja virtavesiluonnon yleistä tilan paranemista. Niin ikään hakemuksessa on vaadittu kalatalousmaksua, jota käytettäisiin lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen kalatalousviranomaisen hyväksymissä kohteissa.

Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien näkemyksen siitä, että ympäristövirtaamien käyttöönotto on keskeinen toimenpide rakennettujen jokien vaelluskalojen luontaisen elinkierron elvyttämisessä ja tämä on velvoitteen muutoshakemuksessa huomioitu. Ympäristövirtaamat parantavat myös muunkin virtavesiluonnon kuin vaelluskalakantojen tilaa, joten ne tukevat vesienhoidon ja EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita laajemminkin.

3.6. Velvoitteen muuttamisen vaikutukset pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen

- Eräiden muistuttajien mukaan hakemuksesta ei käy ilmi, millaisia vaikutuksia kalatalousvelvoitteen muuttamisella olisi kalastukselle. Muistu-

tuksissa ilmenee huoli, että sisävesivelvoitteen istutusten hyödyntäminen kuhan, kirjolohen ja pyyntikokoisen taimenen osalta vaikeutuu ja kalastusrajoitusten tiukentaminen voi aiheuttaa haukikannan runsastumista. Kalastusrajoituksilla oletetaan olevan myös vaikutusta kalastusoikeudenhaltijoiden lupatuloihin.

- Muistutuksissa on lisäksi tuotu esille, että velvoitehoidossa on otettava huomioon kaupallinen kalastus ja kalastuksen kannattavuuden säilyttäminen, ja huolena on, rajoittaako ylisiirtovelvoite mahdollisuuksia kaupalliselle kalastukselle.

- Mikäli joen alajuoksulle ja jokisuiston alueelle asetetaan pyyntirajoituksia, heikentäisi se eräiden muistuttajien mukaan heidän asemaansa ja kalastuspaikkojen käyttöä ja tuottoa. Muistutuksissa on todettu, että jokisuun ja sen edustan merialueen saalisosuuden tulee vastata vähintään nykyisen velvoitehoidon saaliin määrää.

- Muistutuksissa on vaadittu selvyyttä siihen, vaikuttaako vaellusyhteyksien palauttaminen joki- ja purotaimenten kalastusmahdollisuuksiin Kemijoen vesistössä tilanteessa, jossa velvoitemuutoksen toimenpiteillä mahdollistetaan meritaimenen vaellusyhteys patojen yläpuolisiin puroihin ja jokiin.

- Joissakin muistutuksissa ja mielipiteissä on puolestaan korostettu tarvetta kalastuksen rajoittamiseen ja rauhoituksiin, joilla turvattaisiin vaelluskalojen nousua ja alasvaellusta.

- Muistutuksissa on vaadittu selvyyttä siihen, kuinka kalastuksen valvonta järjestetään.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa ensin kohtaan 2.6.4., jossa todetaan, että kalatalousvelvoitteen muuttamisesta hakemuksessa esitetyllä tavalla hyötyvät niin kalat kuin kalastajat. On tärkeää huomata, että vain elinvoimaisia kalakantoja voidaan käyttää ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla. Muutos parantaa kalastuslain tavoitteiden mukaisesti edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen, sillä sen avulla pyritään osaltaan turvaamaan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.

Vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää monipuolista keinovalikoimaa muuttuvassa toimintaympäristössä. Kalastuksen säätely on yksi keskeinen väline kalakantojen hoidossa. Vaelluskalojen kulun turvaamisesta säädetään kalastuslain 7 luvussa. Kemijokisuussa ja jokisuun edustalla kalaväylä parantaa kalojen mahdollisuuksia päästä jokeen, koska kalastuslain 67 §:n mukaisen kalaväylän alueella kalaväylä tulee pitää vapaana pyydyksistä 68 §:n mukaisesti. Kalastuskiellosta voimalaitoksen ja kalatien välittömässä läheisyydessä säädetään kalastuslain 71 §:ssä. Mikäli vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen edistäminen Kemijoella muutoin vaatii nykyistä enemmän rajoituksia kalastukseen, voidaan myös siitä säätää kalastuslain nojalla.

Kemijoen vesistöalueen kalatalousalueet ja sitä kautta alueen kalastusoikeuden haltijat ovat keskeisessä roolissa suunniteltaessa muutoksia

kalastuksen järjestelyihin, jotta vaellusyhteyksien avautuessa lisääntymisalueilleen pyrkivien vaelluskalojen menestyminen olisi turvattu. Vastuu kalavesien hoidosta ja kalastuksen järjestämisestä on kalastuslain (379/2015) 5 §:n mukaan kalastusoikeuden haltijalla. Kalastuksenvalvonta on tärkeä osa kalavesien hoitoa. Kalastusta valvovat kalatalousalueen tai osakaskuntien valtuuttamien kalastuksenvalvojien lisäksi toimialueesta riippuen myös eri viranomaiset. Mikäli vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen edistäminen vaatii kalastuksen valvonnan lisäresursointia, tarkastellaan sen järjestämistä myöhemmin erikseen, eikä asiaa käsitellä po. kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen yhteydessä. Kalatalousalueet laativat parhaillaan käyttö- ja hoitosuunnitelmia, jonka lain mukaan (379/2015, 36 §) tulee pitää sisällään muun ohella ehdotus vaelluskalojen ja uhanalaisten kalakantojen elinkierron sekä muun biologisen monimuotoisuuden turvaamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä; ehdotus tarvittaviksi kalastuksen alueellisiksi säätelytoimenpiteiksi sekä suunnitelma kalastuksenvalvonnan järjestämiseksi.

Kalatalousviranomainen korostaa, että hakemuksessa on vaadittu mereen Kemijoen suualueelle tehtävien lohi-istutusten määrää nostettavan nykyisestä 615 000:sta 700 000 poikaseen, meritaimenen istutusmäärää 90 000:sta 100 000 poikaseen ja vaellussiian istutusmäärän pysyttämistä nykyisessä 3 100 000 poikasessa. Hakemuksessa on lisäksi vaadittu, että istukkaiden menestymisestä ja istutusten tuloksellisuudesta on jatkuvasti huolehdittava ottamalla käyttöön uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaiset kasvatusmenetelmät ja istutuskäytännöt. Velvoitehoidon vaikuttavuutta ja saalistuottoa parantamalla turvataan tai parhaassa tapauksessa jopa parannetaan merialueen kalastajien saaliita. Ylisiirtovelvoitteen ei katsota vaikuttavan haitallisesti Kemijoen edustan ja merialueen kaupalliseen kalastukseen.

Taimenen eri elomuotojen yhdessä esiintymiseen ja kalastettavuuteen pätee, mitä kalastuslaissa- ja asetuksessa taimenen kalastuksesta säädetään.

3.7. Istutusvelvoitteet

- Useissa muistutuksissa on kritisoitu kirjolohen käyttämistä sisävesien velvoitehoitokalana ja todettu, että vieraslajin istutusta on harkittava tarkkaan. Muistutuksissa on myös nostettu esille, että kuhan istuttaminen velvoitteena on ristiriidassa muiden tavoitteiden kanssa, sillä kuha voi kohdistaa merkittävää predaatiota alasvaeltaviin lohen ja meritaimenen smoltteihin.

- Toisissa muistutuksissa esimerkiksi juuri kuhaistutuksia on pidetty tärkeänä ja niistä on saatu myönteisiä kokemuksia.

- Muutamissa muistutuksissa on esitetty vaellussiian ja harjuksen palauttamista jokialueelle tehostamalla istutuksia.

- Muistutuksissa on kehotettu harkitsemaan, että lohen ja meritaimenen yksivuotiaiden jokipoikasten sijaan/lisäksi istutetaan myös hedelmöitettyä mätiä, jolla tuetaan poikasten leimautumista jo syntyessään uuteen kotijokeensa. Muistuttajat ovat todenneet, että tukitoimenpiteiden tulee olla adaptiivisia siten, että niitä voidaan sopeuttaa tutkimuksen ja seurannan kautta saataviin tietoihin luonnonkantojen kehityksestä.

- Muistutuksissa on huomioitu, että jokialueen velvoiteistutuksissa tulee suosia kyseiselle vesistölle luontaisesti tyypillisiä kalalajeja ja -kantoja, joiden alkuperä on samasta vesistöstä tai mahdollisimman läheisiltä vesialueilta. Velvoiteistutusten tulee tukea tavoitteita saavuttaa luontaisesti lisääntyviä vaelluskalakantoja vesistöön.

- Muistutuksissa on pyydetty selvitystä siitä, miten meritaimenten ylisiirtoistutuksilla varmistutaan siitä, etteivät meritaimenet vaella sivupuroihin ja jokiin, joissa on luontaisia taimenkantoja ja siten aiheuteta taimenkantojen geneettistä sekoittumista. On myös kysytty sitä, estetäänkö istutetun meritaimenen leviäminen vesistön muihin, paikallisia taimenkantoja sisältäviin osiin ja tukeeko meritaimenen palautus tältä osin luonnonmonimuotoisuutta.

- Muistutuksissa on kehotettu vaihtamaan poikasten istutuspaikkaa merialueelta jokialueelle joko suurelta osin tai kokonaan leimaantumisen tehostamiseksi. Eräissä muistutuksissa on katsottu, että merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset eivät ensisijaisesti tähtää luonnonlisääntymisen edistämiseen tai lohikannan säilyttämiseen. Kalastusta varten tehtävät lohi- ja meritaimenistutukset voivat muistuttajien mukaan välillisesti vaikeuttaa vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista, sillä istutukset ylläpitävät loheen ja meritaimeneen kohdistuvaa korkeaa pyyntiponnistusta meri- ja jokisuualueella. Lisäksi on esitetty, että istutuksista pitäisi luopua siinä vaiheessa, kun luontainen lisääntyminen elpyy velvoitteiden muutoksen myötä.

- Toiset muistuttajat ovat puolestaan katsoneet, ettei nykyisten velvoiteistutuksien tasoa Kemijokisuulla ja sen merellisellä vaikutusalueella saa muuttaa ainakaan pienemmäksi eikä näitä istutuksia myöskään saa siirtää jokialueelle. On myös esitetty merialueen lohi- ja taimenistukkaiden määrän kasvattamista kaksinkertaiseksi ja että lohen vaelluspoikasen minimipituus olisi 16 cm.

- Vaellussiian osalta on katsottu, että istutuspoikasten koon ja kunnon lisäksi olisi huomiota kiinnitettävä istutuspaikkoihin ja istutuserien kokoon, jotta istutustoiminta on tarkoitetulla tavalla tuloksellista.

- Mielipiteissä on tuotu esille näkemys, että smolttien istuttamista Taivalkosken patoaltaaseen ei tule sallia, koska smolttien alasvaellus voimalaitosten läpi lisää smolttien kuolleisuutta ja siten pienentää velvoitteen tulosta.

- On myös esitetty, että ankeriaan palauttamiseksi tulee istuttaa riittävä määrä ankeriaan poikasia Kemijärveen.

Selitys:

Meritaimenen luonnonkierron palauttamiseen liittyen hakija viittaa, mitä hakemuksen kohdassa 4.1 sivulla 37 todetaan, ja lisäksi toteaa, että sekoittumista voidaan ehkäistä pitkälti istutuksia suunnittelemalla niin, että poikasten leimautuminen tapahtuu tarkoituksenmukaiselle alueelle, missä ei esiinny paikallista taimenta.

Kompensaatioistutusten tarkoituksena on lieventää vahinkoja, joita voimalaitosrakentaminen on aiheuttanut kalastukselle ja kalakannoille. Nykyvelvoitteessa jokialueelle määrättyjen järvitaimenen ja sisävesisiian

istutusten tarkoituksena on ollut kompensoida meritaimenen ja vaellussiian menetystä jokialueella ja jokialueen kalastukselle aiheutunutta haittaa. Lisäksi osan sisävesisiian ja harjusistutusten tarkoituksena on ollut kompensoida paikallisen virtakutuisen kalan lisääntymiselle aiheutunut vahinko. Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on kuitenkin erityisesti sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi, ja sitä onkin jo pitkään toteutettu suurelta osin muiden lajien (harjus, kirjolohi, kuha) istutuksilla. Sisävesisiian istutukset eivät ole tuottaneet rakennetulla jokialueella mainittavaa saalista, mikä johtuu luontaisen elinympäristön puutteesta. Kalatalousviranomainen on pitänyt myös harjusten istuttamista kyseenalaisena ja tarpeettomana siellä missä on luontaista harjustuotantoa ja viittaa tältä osin hakemuksen kohtaan 4.1. (s. 40–41). Kalatalousviranomainen on katsonut, että sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten sisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun koko kalatalousvelvoite tarkistetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Pyyntikokoisten kalojen, tässä tapauksessa kirjolohen, kuhan ja taimenen, istuttamisella jokialueelle on tarkoitus turvata kalastusmahdollisuuksia rakennetulla Kemijoen alaosalla. Istutettava lajit ja koot ovat sellaisia, että niiden odotetaan tuottavan kalastettavaa saalista sisävesialueella.

Kalatalousviranomainen arvioi, että kirjolohen muodostama haitta tai uhka voimakkaasti muutetuilla ja padotuilla jokialueilla on tällä hetkellä vähäinen. Ympäristöolosuhteet eivät ilmastonmuutoksen myötä ole Kemijoen alueella muuttumassa niin nopeasti, että kirjolohen luontainen lisääntyminen olisi todennäköistä. Viljelykalana Suomeen vuonna 1894 tuotua kirjolohta on istutettu luonnonvesiin 1960-luvulta lähtien lähinnä virkistyskalastusta ajatellen ja virkistyskalastuksen kohteena se on ollut myös suosittu kalalaji. Huolimatta laajamittaisesta ja pitkään jatkuneesta kirjolohen istuttamisesta virtavesiimme, laji ei ole pystynyt muodostamaan pysyviä luontaisesti lisääntyviä populaatioita maahamme liian lyhyen kasvukauden ja poikasten talvikuolleisuuden vuoksi, vaikkakin kirjolohen luontaista lisääntymistä on todettu vähäisissä määrin esimerkiksi Vantaanjoen vesistössä. Tämän perusteella voidaan katsoa, että vieraslajin istuttamiseen liittyviä riskejä voidaan edelleenkin kontrolloida. Nykyisin valtaosa istutettavista kirjolohista on naaraita, mikä estää lisääntyvien kantojen muodostumista. Kirjolohi on globaalisti tunnustettu haitalliseksi vieraslajiksi luonnonmonimuotoisuudelle ja lisäksi on epäilty kirjolohen voivan vallata reviirejä taimenelta tai harjukselta, sekä vaikeuttavan näiden kutua. Koska kirjolohen istutus ei tähtää lajin kotiuttamiseen, käytännön jatkaminen ei toistaiseksi katsota olevan ristiriidassa kalastuslain tavoitteiden kanssa, sillä se ei aiheuta uhkaa patoaltaan ekosysteemille nykytilassa.

Mahdolliset muutokset toimintaympäristössä on otettu huomioon hakemuksessa siten, että istutuslajeihin, kantoihin sekä istutettavien kalojen ikään ja kokoon sekä istutuspaikkaan voidaan tehdä muutoksia kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa siten että velvoitteen taloudellinen arvo säilyy. Velvoite voitaisiin toteuttaa myös muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä. Muutoksista päätetään sopimalla kalatalousviranomaisen ja velvoitteenhaltijan kesken, ja ennen sopimista

niistä kuullaan asianomaisia tahoja. Hakemuksessa esitetty istutusvelvoite on siten joustava ja esimerkiksi kuha- ja kirjolohi-istutukset voidaan toteuttaa kokonaan muina istutuksina tai niitä korvaavina toimenpiteinä, mikäli tarkkailun tulokset tai muut tiedot antavat siihen aihetta. Näin olisi esimerkiksi silloin, jos saataisiin viitteitä kirjolohen muodostamasta merkittävästä haitasta padotulla jokialueella tai niihin laskevissa sivujoissa, tai mikäli kuhien katsottaisi haittaavan vaelluskalojen luonnonkierron toteutumista.

Kalatalousviranomainen katsoo, että lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä voidaan arvioida uudelleen myös sisävesialueelle kohdennettavien istutusten tarkoituksenmukaisuus, mikäli olosuhteet siika- ja harjuskantojen elinolojen ja palauttamisen kannalta ovat parantuneet. Tämänhetkisen tiedon valossa kalatalousviranomainen arvioi, että kun ylös- ja alasvaellusyhteydet on saatu avattua kalateiden rakentamisen myötä ja vanhojen uomien kunnostamisella ja vesityksillä on saatu uudelleen käyttöön siialle ja harjukselle sopivia elinalueita Kemijoen alaosalla, voi olla kalataloudellisesti perusteltua aloittaa myös vaellussiian palauttamiseen tähtäävät istutukset jokialueella ja mahdollisesti myös harjusistutukset.

Kalatalousviranomaisen esitys kalatalousvelvoitteiksi osoittaa, että velvoitehoidon painopistettä on tarkoitus suunnata tukemaan vaelluskalakantojen paluuta. Sen sijaan, että istutuksia korotettaisiin vielä hakemuksessa esitettyä enemmän, on oleellista panostaa voimakkaasti kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen sekä tukitoimenpiteisiin, kuten ylisiirtoihin ja kotiutusistutuksiin.

Hakemuksessa on esitetty, että velvoitteena toimeenpannaan lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia siten, että istutusmäärän tulee vastata yhteensä 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Kalatalousviranomainen viittaa tässä edellä lausuttuun ja toteaa, että tarvittaessa istutettavan lajin ikäryhmää voidaan muuttaa esimerkiksi siten, että palautus toteutetaan istuttamalla pienpoikasten lisäksi myös mätiä luontaiseen lisääntymiseen soveltuville jokialueille. Kalatalousviranomainen katsoo, että mätirasiaistutuksien etu kotiutusistutuksissa on niiden luonnonmukaisuudessa ja mädin altistamisessa luonnonvalinnalle, jolloin luontaisenkaltainen elinkierto on täydellisempi. Mätirasioiden ongelmina voi kuitenkin olla huonosta sijoittelusta johtuvat tappiot esimerkiksi tulvan seurauksena. Lisäksi rasian luoma keinotekoinen ympäristö voi lisätä kiintoaineksen kertymistä rasiaan ja tukehduttaa mätimunat. Mädin tai 1-vuotiaiden kalojen leimautumisessa jokeen ei luultavasti ole merkittävää eroa, joka puoltaisi sitä, että kotiutusistutukset tulisi ensisijaisesti toteuttaa mätinä. Kotiutusistutusten tuloksellisuutta seurataan Ounasjoen vesistöalueella ja istutuksia on tarpeen suunnitella kulloinkin käytettävissä olevan parhaan tiedon valossa. Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien näkemyksen, jonka mukaan tukitoimenpiteenä toteutettavien istutusten tulee olla adaptiivisia ja mukailla seurannalla todennettavaa luonnonkannan kehitystä.

Vaikka kalatalousvelvoitetta muutetaan hakemuksessa esitetyllä tavalla, suuri osa Kemijoen potentiaalisesta vaelluskalojen tuotantokapasiteetista on joka tapauksessa menetetty patojen aiheuttamien muutosten myötä. Näin ollen kalatalousviranomainen katsoo, että tätä menetystä täytyy myös jatkossa kompensoida istutuksin, vaikka vaelluskalojen luontainen elinkierto Kemijoella saadaan velvoitemuutosten myötä elvytettyä. Merialueelle suoritettavilla lohen, meritaimenen ja vaellussiian istutuksilla kompensoidaan erityisesti vesivoiman rakentamisesta merialueelle aiheutunutta haittaa, ja hakemuksessa on esitetty, että ne kokonaisuudessaan kasvavat jonkin verran. Kalatalousviranomainen ei näe, että merialueelle kohdistuvat istutukset sinänsä vaarantaisivat tavoitteen vaelluskalojen luontaisen elinkierron elvyttämisestä Kemijoella, ja kalastusta voidaan säädellä kalastuslain nojalla (ks. kohta 3.6.). Merialueelle kohdistuvat istutukset ovat jatkossakin tarpeellisia yleisen kalatalousedun ja merialueen kalastuksen kannalta.

Lohi-istukkaiden koon kasvattamisen sijaan kalatalousviranomainen on pitänyt istukkaiden menestymisen ja istutusten tuloksellisuuden kannalta tärkeänä kehittää kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaisesti. Mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta, lohi-istukkaidenkin kokoa voidaan muuttaa istutusten toteuttamissuunnitelman hyväksymisen yhteydessä.

Hakemuksessa on esitetty, että enintään 50 % lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa myös Taivalkosken patoaltaaseen. Tämän on tarkoitus tukea kalojen leimautumista jokeen. On oletettavaa, että kahden voimalaitoksen kautta tapahtuva alasvaellus ei aiheuta kohtuuttomia smolttitappioita. Mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta, voidaan myös merialueelle ja Taivalkosken patoaltaalle kohdennettavien istutusten osalta muuttaa istutettavaa kalalajia, kalakantaa, ikäryhmää, kokoa ja istutuspaikkaa. Yksityiskohtaisemmat suunnitelmat istutusten toteuttamistavasta, paikasta ja ajankohdista sisällytetään kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaan, jonka luvanhaltija toimittaa kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

Ankeriaan osalta viitataan ensin kohdassa 3.2. sanottuun ja todetaan, että erityisesti ankeriaan huomioivien kalatalousvelvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita.

3.8. Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

- Muistutuksissa ja mielipiteissä on tuotu esille, että hakemuksen mukaiset lohen ja meritaimenen ylisiirtomäärät ovat riittämättömiä suhteutettuna Kemijoen vesistöalueen kokoon ja niissä on vaadittu ylisiirtovelvoitteiden tason merkittävää kasvattamista. Erityisesti meritaimenen ylisiirtovelvoitetta on pidetty liian pienenä ottaen huomioon lisääntymis- ja poikasalueiden laajuuden ja potentiaalin.

- Muutamissa muistutuksissa ja mielipiteissä on myös esityksiä ylisiirtomääristä:
- Yhteensä 10 000 aikuista lohta ja 1 000 meritaimenta emokaloina Ounasjokeen, Kemihaaraan ja Raudanjokeen sekä näiden jokien poikastuotantoon soveltuviin sivujokiin.

- Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan alueelle 500 merilohta ja 500 meritaimenta.
- Luirojokeen 200 merilohta ja 300 meritaimenta.
- Kemijärven yläpuolisiille alueille lohien ja meritaimenen ylisiirrot 500 kpl vuosittain seuraavien 70 vuoden ajan.

Selitys:

Hakemuksessa on vaadittu, että lohen ja meritaimenen ylisiirrot Ounasjoen vesistöalueelle ja Kemijärven yläpuolelle suunnitellaan ja toteutetaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla. Ounasjokeen tulee siirtää vuosittain vähintään 2 000 lohta ja Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle vähintään 300 lohta sekä Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen vähintään 200 meritaimenta. Hakemuksen täydennyksen liitteessä 4 olevissa kartoissa on lisäksi todettu, että ylisiirtokalojen vapautuspaikat tarkentuvat velvoitteen toimeenpanosuunnitelman hyväksymisen yhteydessä (ks. lupaehto 6).

Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien näkemyksen siitä, että isossa jokikohteessa laajamittaisen poikastuotannon käynnistäminen edellyttää verraten suuria emokalamääriä (Marttila ym. 2017). On kuitenkin tärkeää huomata, että siirrettävissä oleva kalamäärä on rajallinen, ja siksi kutuparien muodostuminen on todennäköisempää, kun ylisiirrot kohdennetaan tietyille jokialueille sen sijaan, että pieniä kalamääriä kuljetettaisiin mahdollisimman laajasti vesistöalueelle. Emokaloilla on mahdollisuus siirtyä vapautuspaikaltaan kaikkialle, minne on vapaa vaellusyhteys.

Hakemuksessa on kyse ylisiirtomäärien vähimmäisvaatimuksesta. Esitetyt ylisiirtomäärät perustuvat asiantuntija-arvioon siitä, kuinka paljon lohta ja taimenta on pyydettävissä tarkoituksenmukaisin toimenpitein Kemijoen alaosalta siten, että minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle. Kalatalousviranomainen katsoo, että lupaviranomainen voi tarvittaessa asettaa myös ylisiirtoja koskevan lupamääräyksen joustavana siten, että se mahdollistaa ylisiirtovelvoitteen toimeenpanon sopeuttamisen (ylisiirtomäärät ja -kohteet) mahdollisesti muuttuviin olosuhteisiin ilman asian käsittelyä lupaviranomaisessa. Tämä voi olla kalataloudellisesti perustelua mm. siksi, että kalateiden rakentamisvaiheen aikana, ennen kalatievelvoitteiden täysimääräistä toimeenpanoa ja vaellusyhteyden avautumista, ylisiirtoja voitaisiin mahdollisesti tehdä hakemuksessa esitettyä enemmän. Pidemmällä aikavälillä kalateitä pidetään kuitenkin kutuvaelluksen kannalta ensisijaisena keinona ja ylisiirtoja tukitoimenpiteenä.

3.9. Kalatautiriskiin ja kalojen hyvinvointiin liittyvät kysymykset

- Lausunnonantaja tuo esille kalateiden rakentamisen vaikutuksen eläintautilain (441/2013) ja Maa- ja metsätalousministeriön lain nojalla tekemän päätöksen (809/2016) kannalta. Päätös koskee PN- ja SAV-taudin leviämisen estämistä rajoittamalla taudille alttiiden kalalajien ja niiden sukusolujen siirtämistä meri- ja vaelluskalojen nousualueelta sisävesiin. Myös helposti leviävää IHN-tautia on todettu 2018 merialueen kalanviljelylaitoksessa, jonka seurauksena ylisiirrot jouduttiin tuolloin keskeyttä-

mään. Lausunnossa tuodaan esiin myös, että kalojen siirtäminen merialueelta ja vaelluskalojen nousualueelta sisävesialueelle kasvatettavaksi tai istutettaviksi on tiettyjä luvanvaraisia poikkeuksia lukuun ottamatta kielletty luonnonkalojen ylisiirtoihin liittyvän eläintautiriskin vuoksi. Lausunnossa on huomautettu, että vaelluspoikasten alasvaelluksen järjestäminen turbiinit ohittavilla ratkaisuilla on myös eettisesti perusteltua kalojen kivun ja kärsimyksen vähentämiseksi, sillä turbiinit aiheuttavat suoraa kuolleisuutta tai vahingoittavat kaloja vakavasti.

Selitys:

Viitaten Maa- ja metsätalousministeriön päätökseen (809/2016) vaelluskalojen nousualueella tarkoitetaan jokien ja niiden suistojen osia, joihin merialueen vaelluskaloilla on mahdollisuus nousta ohittamalla enintään yhden nousuesteen kalatietä pitkin. Sisävesialueella tarkoitetaan järviä, lampia ja sellaisia osia joista ja niiden suistoista, joihin merialueen vaelluskalat eivät voi nousta tai joihin noustakseen niiden on ohitettava vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin. Kemijoella tilanne Isohaaran yläpuolisen patoaltaan osalta muuttui, kun Isohaaraan rakennettiin ensimmäinen kalatie. Tällöin Isohaaran yläpuolinen patoallas muuttui sisävesialueesta vaelluskalojen nousualueeksi. Sen sijaan, kun seuraavalla padolla eli Taivalkoskella avataan vaellusyhteys, ei tilanne enää tältä osin muutu, koska Taivalkosken padon yläpuolelle noustakseen merialueen vaelluskalojen tulee ohittaa vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin. Näin ollen Taivalkosken padon yläpuolinen alue pysyy sisävesialueena kalateiden rakentamisen jälkeenkin. Kalatalousviranomainen katsoo, että haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin ei siten rajoita kalojen siirtoa alueelta toiselle nykytilannetta enempää.

Kalojen ylisiirto meri- ja vaelluskala-alueilta on luvanvaraista ja kalojen tautitilanne tarkistetaan, joten siirtoihin liittyvät riskit ovat hallittavissa. Kalatautien leviämisen ehkäisemiseksi kaloja voidaan tarpeen vaatiessa ottaa näytteiksi sekä tutkia ja seurata niiden tautitilannetta. Nyt haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin mahdollistaisi lohen ja meritaimenen ja mahdollisesti myös vaellussiian paluun vanhoille lisääntymisalueille. Kemijoen alkuperäisten vaelluskalojen luonnonkiertoa tukevien toimenpiteiden rajoittaminen kalatautiriskien uhalla ei sen sijaan olisi kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteiden, kalastuslain, vesilain tai kansallisen kalatiestrategian säädösten ja toimenpidelinjausten mukaista. Ylisiirtoja toteutettaessa tullaan edellyttämään parhaan saatavilla olevan tiedon mukaiset menetelmät ja toimenpiteet kalojen ylisiirtojen riskien vähentämiseksi ja riskinhallinnan kehittämiseksi.

3.10. Tarpeesta kuulla vesialueenomistajia ja kalatalousalueita kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen valmistelussa

- Muistutuksissa on esitetty näkemys, jonka mukaan kalatalousalueita ja vesialueen omistajia olisi pitänyt kuulla jo kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen valmisteluvaiheessa.

Selitys:

Hakija pitää ensiarvoisen tärkeänä, että kalatalousvelvoitteen muutoksen käsittelyssä kuullaan kaikkia asianosaisia asianmukaisella ja tasapuolisella tavalla ja heille turvataan oikeus osallistua muutosprosessiin. Nyt puheena olevassa hakemusasiassa, jossa kalatalousviranomainen hakee kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten muuttamista toimivaltaisessa lupaviranomaisessa, lupaviranomainen on vastuussa hakemuksen tiedoksiannosta (vesilain 11. luvun 10 §) ja tiedon antamisesta erikseen niille asianosaisille, joita asia erityisesti koskee (vesilain 11. luvun 11 §). Hakemusasian kuulemisessa on toimittu asianmukaisesti ja lain edellyttämällä tavalla.

4. Selitykset lausuntoihin

1. Lapin ELY-keskuksen ympäristövastuualueen lausunto

- Lausunnossa on todettu, että mikäli riittävästi tietoa hakemuksessa esitetyn velvoitteen antamiseksi ei katsota olevan, soveltuva määräys voisi olla selvitysvelvoitteen antaminen.

- Lausunnon mukaan kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa tulee arvioida muutoksen vaikutukset alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta: miltä osin ja missä määrin se voi parantaa tai toisaalta heikentää heidän mahdollisuuksiaan käyttää vesistöä.

- Lausunnon antajan käsityksen mukaan puheena olevaan hakemukseen perustuvalla päätöksellä ei ratkaista lopullisesti kalateiden rakentamista. Kalateiden toteuttaminen edellyttää erillisen vesilain mukaisen luvan. Lausunnon antaja on lausunut YVA-menettelystä ja todennut, että YVA-menettelyn tarve voidaan arvioida ennen kalateiden rakentamisen lopullista ratkaisemista.

- Lisäksi on todettu, että hakemus ei sisällä kaavatietoja. Esitetyillä toimenpiteillä voi olla vaikutusta myös kuntien kaavoitukseen ja muuhun alueidenkäyttöön. ELY-keskus ei voi ottaa kantaa, vaikeutetaanko toimenpiteillä kaavojen toteutumista (vesilain 3 luvun 5 §, maankäyttö- ja rakennuslain 32, 42 ja 58 §:t).

Selitys:

Hakija katsoo, että tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö tulee tätä hakemusta koskevassa päätöksessä määrätä riittävällä tarkkuudella. Hakija toteaa, että hakemuksessa, sen täydennyksessä ja tässä selityksessä annetut tiedot muodostavat riittävän pohjan aluehallintoviraston päätöksenteolle ja että määräysten asettamisen jälkeen kalatiet ja alasvaellusreitit voidaan yksityiskohtaisesti suunnitella. Hakija viittaa selityksen kohdassa 2.3. selostettuun kaksivaiheiseen menettelyyn ja toteaa, että tarkoituksena on ensin, tämän hakemuksen perusteella ratkaista, muutetaanko velvoitetta ja määrätäänkö mm. kalatievelvoite (sisältäen alasvaellusreitin) ja toisessa vaiheessa ratkaistaan kalatien vesitalouslupa. Tämä menettely mahdollistaa myös riittävän rakenteiden suunnitteluajan. Toisessa vaiheessa, vesilain mukaista kalatielupa-asiaa ratkaistaessa tulevat myös kaavat huomioiduksi.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden vaikutuksia alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä tämän selityksen kohdissa 2.6.4. ja 2.9. ja 3.6.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan nyt vireillä olevassa asiassa ei ole kysymys vesistön rakentamis- tai säännöstelyhanketta kooltaan vastaavasta hankkeen muutoksesta. Voimalaitosten voimatalouskäyttö jatkuu valtaosin ennallaan. Kalatiet ja alasvaellusreitit käyttävät suhteellisen pienen osuuden Kemijoen virtaamasta. Vesistön virtaama ja vedenkorkeusolosuhteet eivät muutu niin olennaisesti, että hanke vaatisi YVA-menettelyn. Nyt vireillä oleva hanke ei todennäköisesti aiheuta laadultaan ja laajuudeltaan, myöskään eri hankkeiden yhteisvaikutukset huomioon ottaen, sellaisia YVA-lain 3 §:n 1 momentin tarkoittamiin hankkeisiin rinnastuvia merkittäviä ympäristövaikutuksia, että YVA-menettely olisi lain 3 §:n 2 momentin perusteella tehtävä.

8. Tervolan kunnan lausunto

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 2.6.5. sekä liitteeseen 17 koskien velvoitemuutoksen kustannusvaikutuksia. Vesivoiman toimintaedellytyksiin liittyen hakija viittaa niin ikään kohtaan 2.6.5. sekä SYKE:n lausuntoon (selityksen liite 18) ja selityksen kohtaan 2.21. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

16. Sodankylän kunnan lausunto

Selityksenään kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Lausunnossa mainittujen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin vaan niistä on määrätty erikseen. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa. Näin ollen niitä ei käsitellä tässä yhteydessä. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3 ja asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

14. Savukosken kunnan lausunto

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei Kemijoen latvavesien luonnonravintolammikoiden mahdollisuutta toimia istutuspoikasten kasvatuspaikkana vastataan, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3 ja Pirttikosken ja Seitakorvan vanhojen uomien käyttöönoton osalta asiaselitykseen 3.1. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

15. Sallan kunnan lausunto

Hakija viittaa vaellusyhteyden palauttamisen osalta asiaselitykseen 3.4., sekä velvoitteen vaikutuksesta sähköntuotantoon asiaselitykseen 2.6 ja sen alakohtaan 2.6.5. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

13. Pelkosenniemen kunnan lausunto

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

12. Kemijärven kaupungin lausunto

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

11. Pelkosenniemen-Savukosken kansanterveystyön kuntayhtymä

Seitakorvan vanhan uoman vesittämiseen liittyvän selvityksen osalta viitataan asiaselitykseen 3.1. Lisäksi kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Samalla muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Lausunnossa mainituilla jokialueilla toimivien voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin vaan niistä on määrätty erikseen. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen Jumiskon tai Kemijärven yläpuolisen alueen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita ei käsitellä tässä yhteydessä. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

18. Kittilän kunnan lausunto

Hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon. Lausunto tukee kalatalousviranomaisen käsitystä, jonka mukaan meritaimenen ja lohen palauttamisella on erittäin suuri merkitys koko Kemijoen vesistön ranta-alueiden asukkaille ja elinkeinojen tulevaisuuden kehitykselle. Erityisesti matkailulle lohen ja meritaimenen luontaisesti lisääntyvien kalakantojen palauttaminen on erittäin tärkeää.

7. Keminmaan kunnan lausunto

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 3.4 toteutusaikataulun osalta. Muilta osin hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

10. Rovaniemen kaupungin lausunto

Hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon.

5. Kemin kaupungin lausunto

Kustannusten osalta viitataan kohtaan 2.6.5. Hakija viittaa selityksen kohdassa 2.3. selostettuun kaksivaiheiseen menettelyyn ja toteaa, että se on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Tällä tavoin voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja myös mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti. Aikataulujen ja vaiheistamisen osalta viitataan myös kohtiin 2.20. ja 3.4.

2. Lapin aluehallintoviraston lausunto

Selityksenään kalatautiriskien huomioimiseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.9.

3. Luonnonvarakeskuksen lausunto

Hakijalla ei ole selitettävää lausuntoon. Lausunto tukee kalatalousviranomaisen käsitystä, siitä, että hakemuksella on vankka biologinen pohja, ja nykyinen velvoite on alimitoitettu uuden tutkimustiedon valossa. Luonnonkierron palauttaminen edellyttää hakemuksessa esitettyä laajaa, monipuolista ja pitkäkestoista keinovalikoimaa.

5. Selitykset muistutuksiin

Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutus

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiakohtaan 2.18. Selityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa kohtaan 3.4. Pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa kohtaan 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin asioihin hakija viittaa kohtaan 3.7. Velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvään kalatalousalueen kuulemistarvetta koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiakohtaan 3.10.

- Muistuttajan näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen tavoitteena ei ole vahingonkärsijöiden aseman parantaminen tai kalastuksen kehittäminen, vaan EU:n vesipuitedirektiivin ja kansallisessa kalatiestrategian tavoitteiden saavuttaminen, joihin kalastus ei kuulu.

- Muistuttajan näkemyksen mukaan hakemuksessa olisi tullut selvittää kalastusoikeus lohenkalastukseen vaikutusalueella ja mikä osa lohista varataan eri omistajatahoille ja miten lupatulot jaetaan.

- Muistuttajan mukaan hanke voi aiheuttaa taloudellisia tappioita merialueen kaupalliselle kalastukselle tai jopa elinkeinon menetyksiä. Näitä varten tulee perustaa kompensaatiorahasto, jolla kaupalliselle kalastukselle tulevat menetykset korvataan täysimääräisesti.

- Muistuttaja vaatii, että hankkeesta tulee tehdä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi. Arvioinnissa tulee tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.

Selitys:

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että hakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta kattamaan vesivoiman rakentamisesta kalataloudelle tosiasiallisesti koitunut haitta. Muutosten tarkoituksena on kompensoida menetyksiä erityisesti yleisen kalatalousedun kannalta. Kansallisen kalatiestrategian päätavoitteena on lisätä vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen edellytyksiä ja kestävää kalastusta. Kalakantojen elinvoimaisuuden paraneminen tukee myös kalastuksen edellytyksiä.

Kalatalousviranomainen katsoo, että lähtökohtaisesti lohen- ja meritaimenen kalastusoikeus kuuluu kalastuslain 9 §:n ja lohiregaalin mukaisesti valtiolle. Kalatalousviranomainen kuitenkin huomauttaa, että kalastusoikeuskysymykset eivät kuulu nyt vireillä olevassa hakemuksessa ratkaistavaksi. Myöskään velvoitteiden muutosten myötä mahdollisesti muuttuvasta kalastuksen säätelyä ei ratkaista tämän hakemuksen yhteydessä.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia kalastajien, alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä tämän selityksen kohdissa 2.6.4., 2.6.5. ja 2.9. ja 3.6.

Keski-Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousalueiden muistutus

Hakija viittaa Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutukseen annettuun selitykseen

Lapin vapaa-ajankalastajien muistutus

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Selityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskevaan muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin näkemyksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvään kuulemistarvetta koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.10.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia kalastajien, alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä tämän selityksen kohdissa 2.6.4., 2.6.5. ja 2.9. ja 3.6.

Metsähallituksen muistutus

Selityksenään kalatietyyppejä ja EU:n vesipuitedirektiivin vaatimuksia koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään pyyntirajoituksia koskeviin muistutuksiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin näkemyksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Muistutuksenantaja on vaatinut, että kalataloustarkkailu kalateiden ja alasvaellusrakenteiden osalta on tehtävä jatkuvaluonteisesti.

- Muistutuksenantaja on esittänyt, että kalateiden toiminta-aikaa tulisi tarpeen mukaan pidentää tai muuttaa sen mukaan, miten smolttien alasvaellus ajoittuu. Erityisesti meritaimen smolttiutuu aikaisemmin kuin lohi mikä olisi huomioitava kalateiden toiminta-ajassa.

Selitys:

Selityksenään muistuttajan näkemykseen kalateiden toiminnan jatkuvasta tarkkailusta hakija viittaa hakemuksen kalatalousvelvoite-esitykseen 7., jossa on vaadittu, että luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Tarkkailun toteutuksesta päätetään erillisessä ohjelmassa. Kalatalousviranomainen katsoo, että jatkuvaluonteinen tarkkailu kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toiminta-aikana on perusteltua toiminnan selvittämiseksi.

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan määritellyt kalateiden toiminta-ajaksi 20.5.–20.10. välisen ajanjakson. Kuten hakija on asiaselityksessä 3.2. todennut, on jatkuva veden juoksutus kalateihin lupaviranomaisen harkinnassa. Kalateiden toiminta-aikaa voidaan myös harkita tapauskohtaisesti, mikäli kalateitä päädytään hyödyntämään alasvaellusratkaisuissa.

[redacted]

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Luusuanjärven alueen kehittämisyhdistys ry:n ja Luusuan osakaskunnan muistutus

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan muistutuksiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3.

- Muistutuksenantaja on muistutuksessaan esittänyt, että Kemijoesta padoilla erotettuihin järviin (mm. Luusuanjärvi ja Severinjärvi) tulisi palauttaa myös vaelluskalakannat. Mikäli tämä ei ole mahdollista, on näiden järvien osalta jatkettava velvoiteistutuksia.

Selitys:

Selityksenään Luusuanjärven ja Severinjärven sekä muiden Kemijoen vesistön rakennettujen ja säännösteltyjen järvien osalta hakija toteaa, että niihin liittyvät kalatalousvelvoitteet eivät ole osa nyt ratkaistavaa velvoitemuutoshakemusta. Näin ollen niiden velvoiteistutuksiinkaan ei haeta tässä yhteydessä muutoksia.

Muurola-Jaatila-osakaskunnan muistutus

Selityksenään pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa kohtaan 3.6. Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä

ja kunnostamista koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvään osakaskuntien ja kalatalousalueen kuulemistarvetta koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.10.

[redacted]

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan liittyen muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1.

- Muistutuksenantaja on esittänyt, että Kemijoen latvoille sijoitetaan kalanpoikasten tuotantoa varten lammikoita, joilla varmistetaan lohen, taimenen ja harjuksen poikastuotantoa.

Selitys:

Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen.

Sirkka-Köngäs kalastuskunnan muistutus

Selityksenään ohitusuomiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2.

- Muistuttaja on esittänyt, että kalatalousvelvoitteet tulisi istutusten osalta nostaa vastaamaan nykyistä arviota kalakantojen tuoton menetyksistä.

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemus perustuu Kemijoen rakentamisesta kalataloudelle aiheutuneen vahingon täysimääräiseen kompensointiin. Kalatalousviranomainen kuitenkin katsoo, että vahingon kompensoimisessa on kestävämpää siirtää painopiste vaelluskalakantojen luontaista elinkiertoa edistäviin toimenpiteisiin kuin lisätä merkittävästi kalaistutuksia nykyisestä.

Yli-Kemin kalatalousalueen muistutus

Selityksenään kalateiden aikataulua koskeviin muistutuksiin hakija viittaa kohtaan 3.4. Selityksenään istutuksia koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia kalastajien, alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä tämän selityksen kohdissa 2.6.4., 2.6.5. ja 2.9. ja 3.6.

Rovaniemen kylän osakaskunta ja Korkalan jako- ja osakaskunnan muistutus

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Selityksenään muistutukseen koskien velvoitemuutoksen vaikutuksia kalastuksen järjestämiseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin asioihin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

Sodankylän kalatalousalueen muistutus

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Se-

lityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin asioihin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Selityksenään velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvään kalatalousalueen kuulemistarvetta koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.10.

- Muistutuksenantaja on huomauttanut, että hankkeen vaikutusalueen tarkastelussa ei ole Luirojokea käsitelty ollenkaan, vaikka se selvästi kuuluu Yli-Kemin vapaaseen nousualueeseen Lokan voimalaitospatoon saakka.

Selitys:

Selityksenään hakija toteaa, että nyt ratkaistavan kalatalousvelvoitteen muutoshakemus koskee Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita. Luirojokea esitetty muutos koskee siltä osin kuin sinne kohdentuu istutuksia näiden voimalaitosten velvoitteina (hakemuksessa kyseessä olevien voimalaitosten alkuperäiset istutusvelvoitteet hakemuksen liitteessä 3).

[redacted] muistutus

Kalateitä, alasvaellusrakenteita ja vaellussiian huomioimista koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2. Selityksenään emokalojen ylisiirtoa koskevaan toimenpiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8. Muutoin hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Liedakkalan osakaskunnan / [redacted] muistutus

Kalateitä, alasvaellusrakenteita ja vaellussiian huomioimista koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2. Selityksenään emokalojen ylisiirtoa koskevaan toimenpiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8. Muutoin hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

[redacted] muistutus

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Kemijärven osakaskunta muistutus

Selityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2.

- Muistutuksenantaja on vaatinut, että Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muutokset eivät saa vaikuttaa heikentävästi Kemijärven säännöstelystä aiheutuvien haittojen korvauksiin ja velvoiteistutuksiin.

Selitys:

Nyt vireillä oleva hakemus ei käsittele Kemijärven säännöstelyn vuoksi määrättyjä kalatalousvelvoitteita, joten niihin ei po. kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen myötä ole tulossa muutoksia.

Luusuan osakaskunta/ [redacted] muistutus

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

[redacted] ym. muistutus

Selityksenään vanhojen uomien vesittämistä koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2. ja 3.5. Selityksenään EU komission ja vesipuitedirektiivin vaatimuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Selityksenään kalojen ylisiirtojen määrää koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8.

[redacted] muistutus

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteisiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Selityksenään kirjolohi-istutusten lopettamista koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

[redacted] muistutus

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Ilmolan-Koroisen osakaskunta ym. muistutus

Selityksenään kalateitä koskeviin vaatimuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Selityksenään muistutuksen istutuksia koskeviin vaatimuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Muistutuksenantaja on vaatinut, että nahkiaisen ylisiirtoa on tehostettava pyyntipaikkoja ja tapoja kehittämällä ja ylisiirron vaje on täytettävä viljelyllä tai hankkimalla nahkiaisia muista joista.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa hakemuksen kohtaan 4.1. ”Nahkiaiskannan hoitotoimien vaikuttavuuden parantaminen” ja hakemuksen liitteeseen 10 ”Nahkiaiskannan hoitotoimet rakennetuilla joilla”. Jälkimmäisessä on tarkasteltu tätä vastausta laajemmin vaihtoehtoja nahkiaiskannan hoitoon rakennetuilla joilla mm. tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Kalatalousviranomainen toteaa, että ylisiirtokäytäntöjä kehitettäessä on tärkeää kiinnittää huomiota nahkiaisen elinympäristövaatimuksiin ja suunnata istutuksia toukkatuotannon kannalta suotuisille alueille. Ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi kalatalousviranomainen on vaatinut, että luvanhaltijoiden tulee selvittää nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja toukkatuotantoalueet Kemijoen vesistössä 3 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Lisäksi luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien

nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta.

Kalatalousviranomainen ei ole esittänyt hakemuksessaan nahkiaisviljelyn aloittamista. Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä on käytettävissä tulokset em. selvityksestä ja useampivuotisesta tarkkailusta ja niiden pohjalta pystytään paremmin arvioimaan toimenpiteiden vaikutusta ja antamaan tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Kalatalousviranomainen toteaa, että nahkiaisen ylisiirto ja pyyntitapojen kehittäminen ovat luvanhaltijan vastuulla, mikäli ylisiirtotavoitteisiin pääsyä voidaan edistää pyyntitapoja muuttamalla.

Raattaman osakaskunta / [redacted]

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

[redacted] **muistutus**

Selityksenään kalateiden rakentamisen aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4

- Muistutuksessa on katsottu, että hakemuksessa on esitetty merkittäviä istutuksia pato- ja järvialueille ja muualle istutuskieltoja, joilla vaarannetaan mm. paikallisen väestön mahdollisuus kalastukseen. Lisäksi muistutuksessa hakemusta ja sen selvityksiä pidetään Ounasjokikeskeisinä.

Selitys:

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Lisäksi todetaan, että hakemuksen mukaiset toimenpiteet eivät muuttaisi rakennetun jokialueen (patoaltaat) istutuksia merkittävästi nykykäytännöstä, joskin joitakin muutoksia tulisi istutuslajeihin ja kokoihin. Järvialueilla toteutettavia velvoiteistutuksia ei käsitellä tämän muutoshakemuksen yhteydessä.

Hakijalle ei ole selvää, mihin muistuttaja viittaa istutuskielloilla, mutta toteaa, että etenkin taimenen paikallisten populaatioiden välinen erilaisuus vesistöalueen eri osissa tulee huomioida istutustoimenpiteiden suunnittelussa. Lopuksi todetaan, että Ounasjoki on lähes 300 km pitkä, rakentamaton joki ja sen valuma-alue muodostaa 27 % Kemijoen vesistöalueesta. Ounasjoki sivujokineen on myös Itämeren alueen merkittävimpiä käyttämättömiä vaelluskalojen poikastuotantoalueita. Siksi hakemuksessa on vaadittu tehokkaita toimenpiteitä, joilla otetaan uudelleen käyttöön nämä tuotantoalueet. Samalla kalatalousviranomainen pitää tärkeänä huomioida Kemijoen vaelluskalakantojen velvoitehoidossa, että suurin osa Kemijoen vesistöalueen menetetystä poikastuotantoalueesta on sijainnut muualla kuin Ounasjoen vesistössä ja hakemuksessa on vaadittu vaelluskalojen palauttamiseen nivoutuvia toimenpiteitä myös muihin Kemijoen sivujokiin, Keski-Kemijoen voimalaitoksille ja Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle.

[redacted] **muistutus**

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

[redacted] muistutus

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

Kittilän kirkonkylän kalaveden osakaskunnan muistutus

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Maksniemen yhteisten vesialueiden osakaskunta

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Ylisiirtoja koskevan muistutuksen osalta viitataan tämän selityksen kohtaan 3.8. ja hakemuksen täydennykseen ja sen liitteeseen 11.

- Muistutuksessa on katsottu, ettei hakemuksen kohdasta olosuhteiden muutos löydy mitään konkreettista muutosta. Konkreettisena muutoksena on pidetty Isohaaran kalansiirtolaitteiden rakentamista, jotka muistuttajan mukaan ovat epäonnistuneita.

Selitys:

Olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta viitataan tämän selityksen kohtiin 2.15.1. ja 2.15.2. ja Isohaaran olemassa olevien kalateiden osalta lisäksi kohtaan 2.18. ja täydennyksen liitteessä 10 sanottuun.

[redacted] muistutus

Selityksenään pyyntirajoituksia koskevaan muistutukseen, hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Selityksenään merialueen istutuksia koskevaan muistutukseen, hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Muistutuksenantajan näkemyksen mukaan kalateiden sijaan toimivin ja edullisin ratkaisu olisi siirtää merestä kalastetut lohet ja taimenet autokuljetuksella voimalaitosten yläpuolisille vapaille jokialueille.

Selitys:

Ylisiirtoja koskevan muistutuksen osalta viitataan kohtaan 3.8. ja hakemuksen täydennykseen ja sen liitteeseen 11. Lisäksi todetaan, että pelkästään ylisiirtoihin perustuva kalojen vaellus ei tue hakemuksen tavoitetta jokijatkumon ja kalojen vapaan liikkumisen tavoitteista.

[redacted] muistutus

Selityksenään pyyntirajoituksia koskevaan muistutukseen, hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Selityksenään merialueen istutuksia koskevaan muistutukseen, hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Muistutuksenantaja huomauttaa, että kalaportaita koskevassa suunnittelussa ja rakentamisessa on otettava oppia Isohaaran kalateiden rakentamisesta ja käytettävä parasta asiantuntemusta ja osaamista kalateiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Selitys:

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan vaatinut, että kalateiden ja alasvaellusreittien tulee soveltua lohelle ja taimenelle ja ne tulee toteuttaa parhaalla käytettävissä olevalla tekniikalla ja alan parhaita käy-

täntöjä noudattaen. Näin ollen vaatimus laadukkaasta työstä on hakemukseen sisällytetty ja se varmistuu myös hakemuksen mukaisilla kalateiden toiminnallisuusvaatimuksilla.

[redacted] muistutus

- Muistutuksenantaja toteaa, että Petäjäskosken lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksesta muistutuksenantajan omistaman tilan ranta on syöpynyt, mikä on vaikeuttanut rannan virkistyskäyttöä. Rannan korjaaminen virkistyskäyttöön soveltuvaksi vaatisi kaivinkoneen käyttöä.

Selitys:

Selityksenään muistutukseen kalatalousviranomainen toteaa, että nyt käynnissä oleva hakemus koskee kalatalousvelvoitteiden muuttamista vastaamaan olosuhteissa tapahtunutta olennaista muutosta. Hakemuksessa ei siis käsitellä säännöstelystä syntyviä ranta-alueiden haittoja tai niiden korjaustoimenpiteitä.

[redacted] muistutus

- Muistutuksenantaja ei hyväksy voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden muuttamista millään muotoa Kemijoen suualueella eli ns. terminaalialueella.

Selitys:

Kalatalousviranomainen katsoo, että olosuhteiden olennaisen muutoksen, yleisen kalatalousedun ja vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edistämisen vuoksi kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on välttämätöntä. Merialueen istutusvelvoitteet kasvavat merilohen osalta 615 000:sta 700 000 poikaseen, meritaimenen istutusmäärää 90 000:sta 100 000 poikaseen. Vaellussiian istutusmäärä pysytetään nykyisessä 3 100 000 poikasessa. Näin ollen kalatalousvelvoitteen muutos koituu istutusmäärien kasvun kautta myös muistutuksenantajan eduksi.

Lautiosaaren yhteisalueen osakaskunnan muistutus

Selityksenään erilaisiin kalatie- tai ohitusuomatyyppeihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1 ja 3.2. Selityksenään hakemuksen vaikutuksesta merialueen lohikiintiöön hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Selityksenään hakemuksen istutusvelvoitteita koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Muistuttaja on todennut, ettei Isohaaran kalatien ja kalasydämen toimivuudesta ole käytettävissä arviota tai tietoja niiden kautta vuosittain padon ylittäneiden kalojen määrästä. Muistuttajan mukaan ne antaisivat osviittaa siitä, ovatko nykyiset kalatiet lopullinen ratkaisu Isohaaran osalta vai tulisiko ne korvata uudella luonnonmukaisella ohitusuomalla. Samoin on todettu, ettei ole käytettävissä tietoja Isohaarasta ja jokisuulta Ounasjoelle ja ylemmälle Kemijoelle siirrettyjen lohikalojen määrästä, sukupuolijakaumasta sekä kuljetuksessa kuolleiden kalojen määrästä.

- Muistutuksenantaja on huomauttanut, että hylkeiden määrä merialueella on räjähdysmäisesti kasvanut viime vuosikymmeninä ja kysyykin,

onko istutusvelvoitteissa huomioitu hylkeiden aiheuttamasta predaatiosta koituvat tappiot.

Selitys:

Isohaaran olemassa olevien kalateiden toimivuuden osalta viitataan tämän selityksen kohtaan 2.18. ja täydennyksen liitteessä 10 sanottuun. Ylisiirtoja koskevan muistutuksen osalta viitataan kohtaan 3.8. ja hakemuksen täydennykseen sekä sen liitteeseen 11. Ylisiirtojen osalta kyse on ollut hanketoiminnasta, ja ylisiirtotilastot ovat saatavissa hanketoimijoilta. Myös Kalasydämen tiedot ovat lähinnä toimittajalla ja laitetta koekäyttäneellä Kemijoki Oy:llä.

Hyljepredaatio on osa luonnollista merialueen kuolevuutta, joka pienentää istutusvelvoitteiden tuottoa kalastukselle. Tutkimustiedon mukaan istutuspoikasten merivaiheen selviytyminen on luonnonpoikasia heikompaa, mutta hakijalla ei ole käytettävissä tietoa siitä, selittyykö istukkaiden heikompi selviytyminen osaltaan alttiudella joutua juuri hylkeiden saaliiksi. Villien ja viljeltyjen poikasten selviytymisero on kuitenkin otettu huomioon arvioitaessa sitä, kuinka paljon istukkaita tarvittaisiin kompensoimaan menetettyä luonnonpoikastuotantoa ja kuinka suuresta resurssivajeesta nykyvelvoitteessa on kyse. Lisäksi tutkijoiden käyttämässä Itämeren lohimallissa tiedot eri elinkierron vaiheiden kuolleisuudesta (mukaan lukien hyljepredaatio) otetaan huomioon arvioitaessa kestävän enimmäistuoton tasoa ja sitä tietoa on käytetty arvioitaessa myös voimalaitosrakentamisesta aiheutunutta haittaa.

Koskela-Nätynki osakaskunta/ [redacted]

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Patokosken kalastuskunta

Hakijalla ei ole selitettävää muistutukseen.

Viirin osakaskunnan muistutus

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

- Mielipiteenantajan näkemyksen mukaan Sierilän voimalaitos pitää jättää rakentamatta. Lisäksi Juotasjoen, Kaihuanjoen ja Permantokosken voimalaitokset pitää purkaa ja saattaa vesistöt luonnontilaan.

Selitys:

Selityksenään hakija toteaa, että nyt ratkaistavana kalatalousvelvoitteen muutoshakemus koskee Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita. Näin ollen nyt vireillä olevassa hakemuksessa ei käsitellä Sierilän rakentamista eikä Juotasjoen ja Kaihuanjoen voimalaitoslupia. Permantokosken voimalaitoksen purkamisen osalta kalatalousviranomainen toteaa, ettei se voi vaatia lainvoimaisella vesitalousluvalla toimivan voimalaitoksen purkamista.

Koskela-Nätynki osakaskunta / [redacted] muistutus

- Mielipiteenantaja vaatii, että riittämättömäksi todettujen kalatalousvelvoitteiden takia kalatalousvelvoitteisiin on sisällytettävä korvauksia asianosaisille. Mielipiteenantajan mukaan korvauksia olisi maksettava sekä taannehtivasti ajalta, jolloin velvoitteet ovat olleet riittämättömiä, sekä siihen asti, kunnes hakemuksessa vaaditut toimenpiteet on toteutettu.

Selitys:

Korvausten ja kalatalousvelvoitteiden suhteesta on lausuttu tämän selityksen kohdassa 2.4.1. Kalatalousviranomainen toteaa, että hakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta, ja että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun. Tällä hakemuksella ei haeta muutosta korvausmääräyksiin.

6. Selitykset mielipiteisiin

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n mielipide

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteiseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään kalataloudellisia kunnostuksia koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.3. EU komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n mielipide

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteiseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään kirjolohen istuttamisen lopettamista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7

Keskustan Lapin piiri ry / Keskustan Peräpohjolan piiri ry mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

Vasemmistoliiton Lapin piiri ry:n mielipide

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Selityksenään velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4.

[redacted] mielipide

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteeseen liittyen

hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja alasvaellusrakenteita koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

- Muistuttajan näkemyksen ja viittamaansa kirjallisuuden mukaan jokien alimmat kosket ovat yleisesti ottaen olleet tärkeimpiä vaelluskalojen lisääntymiselle ja jopa 30 % Kemijoen poikastuotannosta olisi tapahtunut Taivalkosken ja jokisuun välisellä alueella. Tästä syystä haittoja tulee kompensoida jo heti ensimmäisestä voimalaitoksesta lähtien.

Selitys:

Hakemuksessa on viitattu [redacted] vuonna 1974 tekemään selvitykseen, jonka mukaan Kemijoen pääuoma jokisuun ja Kemijärven välillä muodosti noin 45 % koko vesistöalueen luonnontilaisesta tuotantoalueesta. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan aivan alimpien koskien erityistä tärkeyttä vaelluskalojen (erityisesti lohen ja taimenen) lisääntymisalueina ei voine yleistää, sillä esimerkiksi Tornionjoen vesistön parhaat lohen poikastuotantoalueet ja poikasten tiheydet ovat usein Ruotsinpuoleisessa Tornionjoessa ja Lainionjoessa, jotka ovat hyvin kaukana jokisuistosta (Palm ym. 2019). Samoin Simojoella parhaat poikastiheydet ovat viime vuosina olleet joen keskijuoksun koskissa (Jokikokko ym. 2017). Hakemuksessa vaaditaan Ossauskosken ja Petäjäiskosken voimalaitosten luvanhaltijalta selvitystä ja suunnitelmaa em. voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Niiden vesittämisellä voitaisiin saada aikaan Kemijoen rakennetulle alaosalle vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo kahden voimalaitoksen yläpuolella.

Huoltovarmuuskeskuksen mielipide

Selityksenään hakemuksen mukaisten toimenpiteiden vaikutuksista vesivoiman säätövoimatuotantoon hakija viittaa asiaselitykseen 2.6.5 ja sen kohtaan "Energianmenetykset".

Lapin Vihreät ry mielipide

Selityksenään vanhojen uomien vesittämistä koskevaan mielipiteiseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

WWF:n (Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund For Nature, Suomen rahasto sr.) mielipide

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään kirjolohen istuttamisen lopetta-

mista koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Selityksenään ankeriaan huomioimista velvoitemuutoshakemuksessa koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.5 ja 3.7.

- Mielipiteenantaja katsoo, että velvoitehoidon tulosten arviointi tulee toteuttaa laajapohjaisesti ja osallistavasti niin, että erityisesti keskeisten tutkimuslaitosten (mm. Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus sekä yliopistot) osallistuminen turvataan riittävällä resurssoinnilla.

Selitys:

Kalatalousviranomainen jakaa mielipiteenantajan näkemyksen, että velvoitteena määrättävien toimenpiteiden vaikuttavuuden mittauksessa ja tulosten arvioinnissa tulee tarpeen mukaan hyödyntää myös tutkimuslaitosten ja yliopistojen asiantuntemusta.

[redacted] mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

[redacted] mielipide

Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1 ja 3.2. Velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään velvoitemuutoshakemuksen emokalojen ylisiirtoa koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8.

Selityksenään Kitisen voimalaitoksiin liittyvään mielipiteeseen kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Mielipiteessä mainittujen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin vaan niistä on määrätty erikseen. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen niitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

Vanttauksen Pyytömiehet ry:n mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

Kalatalouden Keskusliiton mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

Perämeren merialueen osakaskunnat ym. mielipide

Selityksenään mielipiteeseen liittyen lohen ja meritaimenen smolttien vapauttamisesta Taivalkosken patoaltaaseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

Kalastajan Savukoski ry

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

[redacted] mielipide

Hakija katsoo, ettei mielipiteessä ole esitetty sellaista, jonka johdosta olisi tarvetta muuttaa hakijan esitystä kalatalousvelvoitteeksi.

Aila Nymanin mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

Pro Suolijärvi ry mielipide

Jumiskon voimalaitoksen velvoitteita ja voimalaitoksen kunnostamista koskevaan mielipiteeseen liittyen kalatalousviranomainen toteaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Jumiskon voimalaitoksen kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin, vaan niistä on määrätty erikseen. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen niitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

[redacted] mielipide

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2.

Lapin Kokoomus ry mielipide

Selityksenään velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Asiaselityksenään muistutuksen istutuksia koskeviin mielipiteisiin liittyen hakija viittaa kohtaan 3.6. Selityksenään ylisiirtoja koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

Energiateollisuus ry mielipide

Selityksenään sähköntuotannon menetyksistä kalatalousviranomainen viittaa asiaselitykseen 2.6.5 sekä sen alakohtaan "Energianmenetykset". Kalatalousviranomainen huomauttaa, että kyseessä on kalatalousvelvoitteen muutosta koskeva hakemus, jonka juridista perustetta on selitetty yksityiskohtaisesti hakemuksessa ja tässä selityksessä.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry:n mielipide

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.2. Kirjolohen istutusta koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

[redacted]ym. mielipide

Selityksenään velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

Jaatila-Petäjäisen sähköosuuskunta / [redacted] mielipide

Selityksenään Petäjäskosken vesittämistä koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1 sekä hakemuksen kohdan 4.2. alakohtaan 2. Vesialueen omistajien kuulemiseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.10.

[redacted] mielipide

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskien kalatalousviranomainen viittaa asiaselityksiin 3.1 ja 3.2. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin. Selityksenään ylisiirtoja koskien kalatalousviranomainen viittaa asiaselitykseen 3.8. ja kalatautiriskiä koskien asiaselitykseen 3.9.

[redacted] mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

[redacted] ym. mielipide

Selityksenään velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään muistutuksen istutuksia koskeviin mielipiteisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Selityksenään ylisiirtoja koskevaan mielipiteeseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8.

Virtavesien hoitoyhdistys Virho ry

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.3. EU-komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

Kalojen istutuksia koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Kalataloudellisiin kunnostuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.3.

Mitä tulee kalatalousmaksun määräämiseen, hakija viittaa hakemuksen kappaleeseen 4.2. alakohtaan 5, jossa esitetään 30 000 euron kalatalousmaksua käytettäväksi poikastuotantoalueiden kunnostuksiin ja muihin kalataloutta edistäviin toimenpiteisiin.

Suomen kalastusopaskilta ry:n mielipide

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

[redacted] **mielipide**

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

[redacted] **mielipide**

Selityksenään vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Kemijoen rapukantojen elvyttämisen osalta kalatalousviranomainen katsoo, että Kemijoen voimalaitosten vaikutusalueella rapurutto on tuhonnut rapukannan, mutta on mahdollista, että kanta elpyy etenkin, jos kantaa palautetaan alueelle istutuksin. Kalatalousviranomainen viittaa tässä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätökseen Nro 7/2021, jossa Sierilän rapukannalle tai ravustukselle mahdollisesti aiheutuvien haittojen kompensoinnin osalta todettiin, että ”tiedot rapukannan kehittymisestä ovat tässä vaiheessa riittämättömät asian ratkaisemiseksi pysyvästi”. Tilanteen ollessa tältä osin samankaltainen myös rakennetulla jokialueella, kalatalousviranomainen esittää, että pysyvän rapuistutusvelvoitteen määräämisen sijaan rapukannan elvyttämistä voitaisiin tämänhetkisissä olosuhteissa toteuttaa kohdentamalla esitettyä kalatalousmaksua (tai muita jokialueen istutuksia esitetyn jouston puitteissa) tarvittaessa myös rapuistutuksiin.

[redacted] **mielipide**

Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan ja tässä selityksessä (mm. kohta 2.6.1.) perustellut vesilain 3 luvun 22 §:n mahdollistamaa kalatalousvelvoitteen kustannuksen lisääntymistä. Oikeuskäytännössä on hyväksytty ratkaisuja, joissa kustannusten nousu on ollut melko suurtakin. Hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta (selityksen kohta 2.16). Compass Lexeconin taloustieteelliseen analyysiin hakija on vastannut asiaselityksessä 2.6.5.

Selityksenään mielipiteeseen koskien kalateiden toimintatehokkuutta ja hakemuksen tavoitteiden epärealistisuutta hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Samassa kohdassa sekä hakemuksessa on myös käsitelty smolttien alasvaelluksen ohjausta, jolla voidaan selvästi vähentää alasvaellustappioita voimalaitospatojen yläpuolella. Tärkeää on vaikuttaa erityisesti siihen, ettei alasvaellus hidastu patojen yläpuolella, sillä se altistaa smoltit myös predaatiolle.

- Mielipiteenantaja on katsonut, että Lapin ELY-keskuksessa olisi vesivoimavastaisuutta ja viranomaisen puolueettomuus asian käsittelyssä olisi kyseenalainen. Mielipiteenantajan mukaan hakemus tulisi hylätä tai vaatia jotakin muuta ELY-keskusta toteuttamaan muutosesitys.

- Mielipiteenantaja on katsonut, että Itämeren lohen dioksiinipitoisuuden ylittäessä EU-komission asetuksen mukaiset enimmäisraja-arvot, voi kalateiden rakentaminen ja vaellusyhteyden avaaminen Ounasjokeen teoreettisesti vaarantaa Kemi- ja Ounasjokivarren ihmisten terveyden lohen ravintokulutuksen kautta.

Selitys:

Selityksenään mielipiteeseen viranomaisen puolueettomuudesta hakemuksen laadinnan osalta hakija toteaa seuraavaa. ELY-keskuksen työjärjestyksen mukaan Elinkeinot, työvoima ja osaaminen -vastuualueelle kuuluvat mm. kalatalousasiat. Ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelle kuuluvat mm. ympäristönsuojelu ja luonnonsuojelu. Vastuualueet ovat substanssiasioissa itsenäisiä. Elinkeinot, työvoima ja osaaminen -vastuualueella toimiva kalatalousyksikkö hoitaa itsenäisesti kalatalousviranomaisen tehtävää Lapin ELY-keskuksessa ja on toimivaltainen viranomainen Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella kalatalousasioissa. Kalatalousviranomaisen tehtävä on valvoa yleistä kalatalousetua toimialueellaan ympäristö- ja vesiasioissa. Kemijoen kalatalousvelvoitteen saattaminen ajan tasalle on yleisen edun mukainen toimenpide ja muutosta kalatalousvelvoitteisiin haetaan yleisen kalatalousedun vuoksi. Kalatalousviranomainen on hakemuksessa esittänyt tarkemmat perusteet sille, miksi muutos kalatalousvelvoitteisiin on välttämätön. Aluehallintovirastoon jätetyn hakemuksen ovat Lapin ELY-keskuksen työjärjestyksen mukaisesti allekirjoittaneet ratkaisija (kalatalouspäällikkö) ja esittelijä. Mielipiteessä ei ole esitetty mitään sellaista, mikä asettaisi kyseenalaiseksi kalatalousviranomaisen aseman hakijana.

Selityksenään mielipiteeseen koskien lohien dioksiinipitoisuutta koskevaan terveysriskiin hakija toteaa seuraavaa. Kuten mielipiteenantaja on todennut Itämeren lohen dioksiinipitoisuudet ovat tutkimusten mukaan laskeneet merkittävästi 2000-luvun aikana, mutta ovat edelleen hieman EU:n asettamia lainsäädännöllisiä enimmäispitoisuuksia suurempia. Itämeren lohta saa kuitenkin myydä poikkeusehdoin, sillä rasvaisen kalan terveyshyötyjä pidetään dioksiinin mahdollisia haittoja suurempina, kun noudatetaan Itämeren lohen käyttösuosituksia. Lohen ravintokäytölle ei ole asetettu rajoituksia esimerkiksi Tornionjoen tai Simojoen osalta, eikä ravintokäytön ole katsottu vaarantavan paikallisten ihmisten terveyttä.

[redacted] **mielipide**

Selityksenään vanhojen uomien ympäristövirtaamiin, luonnonmukaisiin ohitusuomiin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2.

[redacted] **mielipide**

Selityksenään vanhojen uomien ympäristövirtaamiin, luonnonmukaisiin ohitusuomiin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2.

[redacted] **mielipide**

Hakijalla ei ole selitettävää mielipiteeseen.

[redacted] **mielipide**

Selityksenään Hookananlahden kunnostamista ja virkistyskäytön parantamista koskevaan mielipiteeseen kalatalousviranomainen toteaa, että kyseisen lahden kunnostaminen ja virkistyskäytön parantaminen eivät

liity nyt ratkaistavana olevaan kalatalousvelvoitteen muutoshakemukseen ja esitettyjä toimenpiteitä tulee edistää muun toiminnan tai hankkeen yhteydessä.

Selityksen liitteet

Hakija on liittänyt selitykseensä seuraavat liitteet:

1. 29.6.2012/1818 KHO:2012:52 (Mäntänkoski)
2. KHO 29.1.2013, taltio 358 (Hiitolanjoki)
3. Kotkasaari, Timo. Vesilain mukaisten kalatalousmääräysten muuttamista koskevan sääntelyn tausta ja kehityspiirteitä. Ympäristöjuridiikka 3–4/2019 s. 52–84.
4. Hepola, Matti. Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa. Ympäristö-politiikan ja -oikeuden vuosikirja X. 2017. s. 7–88.
5. KHO 29.1.2013, taltio 357 (Pamilo)
6. KHO 2019:172 (Kantturakoski)
7. KHO 20.4.2015 taltio 1036 (Kantturakoski)
8. Vaasan HaO 18/0021/2 (Hiitolanjoki)
9. Luonnonvarakeskuksen lausunto 12.10.2020
10. [redacted]. Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979. 5.3.2021.
11. Perustuslakivaliokunnan lausunto 32/2010 vp (kaivoslaki)
12. Perustuslakivaliokunnan lausunto 55/2018 (hiilivoima)
13. Perustuslakivaliokunnan lausunto 69/2018 (konkurssilaki)
14. Määttä, Tapio. Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä. Tutkimus oikeudellisen ratkaisun normipremissin muodostamisen perusteista ympäristöoikeudessa.
15. KHO 11.1.2019 (Hiitolanjoki)
16. KHO:2004:98 (Kokemäenjoki)
17. [redacted]. Lausunto nykyarvon laskennasta koskien Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta aiheutuvia kustannuksia. 22.2.2021. Taloustieteen laitos, Aalto-yliopisto
18. Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) lausunto Pohjois-Suomen Aluehallintovirastolle Lapin ELY-keskuksen hakemukseen Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Oulu ja Ii. 16.12.2020
19. Perustuslakivaliokunnan lausunto 61/2010 vp. HE 277/2009 vp, Hallituksen esitys vesilainsäädännön uudistamiseksi.
20. Lausunnot PeVL 61/2010 vp sisältäen asiantuntijakuulemisen asiakirjat. Sisältää myös OM:n muistion 6.4.2010.
21. KHO 29.1.2013 (Kuurna ja Kaltimo), taltiot 355 ja 356
22. KHO:2015:63 (Kantturakoski), 1035.
23. Euroopan Unionin tuomioistuimen tuomio asiassa C-461/13 (Weserjoki, Bund vs. Saksa)
24. Second River Basins Management Plans. REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on the implementation of the Water Framework Directive (2000/60/EC) and the Floods Directive (2007/60/EC)
25. COMMON IMPLEMENTATION STRATEGYFOR THE WATER FRAMEWORK DIRECTIVE (2000/60/EC) Guidance Document No.

37Steps for defining and assessing ecological potential for improving comparability of Heavily Modified Water Bodies
26. Aroviita ym. Pintavesien tilan luokittelu ja arviointiperusteet vesienhoidon kolmannella kaudella. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 37/2019
27. Belinskij, A., & Soininen, N. A. J. (2017). Vaelluskalakantojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima. In T. Määttä, A. Kumpula, K. Kokko, R. Sairinen, & J. Similä (Eds.), Ympäristö-politiikan ja -oikeuden vuosikirja. 10, 2017 (pp. 89–149). (Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja). Itä-Suomen yliopisto.
28. [redacted]. Lausunto kustannusarvioista koskien Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista. 21.2.2021. Helsingin yliopisto.
29. Salila, Jari 2018. Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle. Oikeusministeriön julkaisu. Selvityksiä ja ohjeita 36/2018.
30. EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030.

Suomen ympäristökeskuksen lausunto

Aluehallintovirasto on pyytänyt hakemuksen johdosta lausuntoa Suomen ympäristökeskukselta. Lausuntopyyntöön on liitetty myös hakijan 5.3.2021 antama selitys. Suomen ympäristökeskus on 7.5.2021 aluehallintovirastoon saapuneessa lausunnossaan todennut seuraavaa:

Velvoitteen tehtävänä pidetään perinteisesti kalataloushaittojen, joita vesitaloushankkeessa, kuten vesivoiman rakentamisessa ja tuotannossa, on muodostunut, korvaamista haitankärsijöille. Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa perustellaan nykyisten velvoitteiden riittämättömyyttä nykytiedon valossa ja esitetään niiden ajantasaistamista suhteessa menetettyihin hyötyihin. SYKE pitää kalatalousvelvoitteiden ajantasaistamista perusteltuna. Tapauksella on Iijoen velvoitteen muutoshakemuksen ohella ennakkotapausarvoa sen suhteen, miten vanhojen vesitalouslupien kalatalousvelvoitteita tullaan jatkossa päivittämään. SYKE ei ota kuitenkaan tarkemmin kantaa esitettyihin velvoitemuutoksen yksityiskohtiin.

Aiempaan SYKEn lausuntoon viitaten (Iijoen kalatalousvelvoitteen muuttaminen SYKE-2020-K-289), säätökäytön rajoittamisen herkkyysanalyysi olisi toivottavaa esittää kustannuslaskelmissa. Lisäksi aiemmassa lausunnossa esitetty tarve ja oikeellisuus diskonttokoron esittämisestä kustannuslaskelmissa tulisi jatkossa huomioida [redacted] lausunnossa esitettyjen seikkojen mukaisesti.

Alla esitettynä joitakin näkökantoja hakemukseen liittyen.

1) Velvoitteen määrän suhteuttaminen menetettyyn tuottoon tulisi olla lähtökohtana kaikissa lupavelvoitteissa. Käytännössä menetetty lohi- ja meritaimenpopulaatio on ollut Kemijoen tapauksessa huomattavasti nykyvelvoitetta suurempi (Marttila ym. 2014). On kuitenkin selvää, että täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja ekosysteemin toimintaan ei nykyisillä rakennetuilla jokisysteemeillä voida päästä. Elinympäristöjen tuhoutuminen on ollut määrällisesti suurta, emokalaston nousua hidastavat ja

heikentävät nykyisin vaellusesteet ja niiden ohitus ja alasvaelluksen toteuttamisen haasteellisuus vähentävät väistämättä populaatioiden elinvoimaisuutta, vaikka tekniset ratkaisut toteutettaisiin täysimääräisinä.

2) Vaikka kalateiden yksityiskohtiin ei voida tässä lausunnossa ottaa kantaa ja jokainen rakennettava kohde on tarkasteltava erikseen, niin jatkossa pääpainon olisi kokonaistarkastelun perusteella hyvä siirtyä luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin. Luonnonmukaiset uomat takaavat luontaisen vaellusympäristön myös muille lajeille kuin tärkeinä pidetyille vaelluskaloille (Pompeu ym. 2012, Cahill ym. 2015, Tamario ym. 2018). Esitetyt haasteet luonnonmukaisen ohitusuoman heikosta toimivuudesta sen perusteella, ettei rakenteita voi sijoittaa tarpeeksi lähelle turbiinivirtaa voidaan käytännössä ratkaista lähes jokaisessa kohteessa tarpeen mukaan esim. osittain teknisillä ratkaisuilla. Luonnonmukaisilla ohitusuomilla voidaan tarjota luontaista virtavesiympäristöä ja virtavesiekosysteemiä alueelle, jossa se on vesirakentamisen takia tuhoutunut. Vaikka pienen virtaaman luonnonmukainen ohitusuoma ei tarjoa määrällisesti merkittävää elinympäristöä esimerkiksi vaelluskalojen lisääntymiselle, niin luontaisen kaltaisen virtavesiekosysteemin ja -prosessien ansiosta kyseiset alueet voivat olla erittäin merkittäviä. Jokijatkumon ekologisen merkityksen kannalta luontaisen kaltainen uoma takaa kaikkien eliöiden vapaan liikkumisen, mihin täysin teknisellä kalatieratkaisulla ei päästä. Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys erityisesti alajuoksulla voi muodostua merkittäväksi tekijäksi joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta. Vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan saavuttaminen Kemijoella on toimenpiteillä mahdollista saavuttaa todennäköisesti ilman merkittävää haittaa vesivoiman tuotannolle tärkeän käyttömuodon määritelmän mukaisesti, mikäli nousukalojen määrä on riittävä ja alasvaelluksen turvaaminen on riittävää.

3) Voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. Nämä kysymykset tulisi huomioida jokaisen voimalaitoksen osalta laadittavassa ja käyttöön otettavassa ympäristövirtaamassa, jossa määritellään eri ajanjaksojen kannalta virtaamatavoitteet, jotka tulee saavuttaa ekosysteemin normaalin toiminnan takaamiseksi. Ympäristövirtaaman käyttöönotto on tarpeen myös vesienhoidon tavoitteiden kannalta ja sen käyttöä tullaan edistämään tulevan vesienhoitokauden aikana. Ympäristövirtaaman tavoitteet tukevat kokonaisuudessaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron mahdollisuuksia ja virtaamatavoitteiden asettamisella voidaan yhteensovittaa ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita.

4) Ehdotetut toimenpiteet mahdollistavat Kemijoen alaosan EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin (VPD) mukaisen tilatavoitteen (hyvä saavutettavissa oleva tila), mikäli ne mahdollistavat laajan Ounasjoen kutualueen saavuttamisen. On huomioitava, että VPD:n tilatavoitteessa tarkoitetaan ekologista jatkumoa, eikä siinä ole erikseen mainintaa vaelluskaloista. Käytännössä tilatavoitteen saavuttamiseksi saattaa kuitenkin riittää rakenteen ohittava tekninen kalatieratkaisu. Ehdotetuilla toimenpiteillä voi olla mahdollista saavuttaa VPD:n mukainen tilatavoite.

5) Lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista. Erityisesti nopeasti tapahtuva muutos virtaamassa, pinnankorkeudessa ja vesimäärässä on useille eliöille äärimmäisen haitallinen, sillä luontaista sopeumaa niihin ei ole. Erityisesti suojelullisesti tärkeillä kohteilla tulisi lyhtyaikaissäädöstä pyrkiä luopumaan tai sen intensiteettiä tulisi selkeästi vähentää (Koljonen ym. 2016). Ympäristövirtaaman käyttöönoton tulisi olla tavoitteena erityisesti kaikissa lyhytaikaissäätöä suorittavissa kohteissa, huomioiden kuitenkin vesivoimatuotannon säätökäytön hyödyt kulutuksen ja tarjonnan tasaajana sähköjärjestelmässä.

6) Tuemme [redacted] lausuntoa ([redacted]) kalatalousvelvoitteiden aiheuttamien kustannusten nykyarvon laskelmasta. Toteamme lisäksi, että kalatalousvelvoitteen kustannusten arviointiin toisi läpinäkyvyyttä säätökäytön rajoitusten laajempi tarkastelu, koska tunnin sisäisen säädön logiikka poikkeaa sähkön tuntimarkkinoiden tarjontalogiikasta.

Havainnollistamme vesivoimalan rahallisen tuoton muodostumista yksinkertaistetulla esimerkillä. Vesivoimatuottaja tarjoaa tunnilla t sähkömarkkinoille tuotantomäärän h_t (MWh) ja saa tuotannosta hinnan p_t (€/MWh). Jos tunnilla tarvitaan ylössäätöä, vesivoimatuottaja tarjoaa säätösähköä määrän b_t >0 (MWh) ja saa siitä korvauksen $p_t^b > p_t$ (€/MWh). Jos tunnilla tarvitaan alassäätöä, vesivoimatuottaja tarjoaa säätösähköä, eli jättää tuottamatta, määrän b_t < 0 (MWh). Koska alassäädön hinta on alle sähkön tuntihinnan $p_t^b < p_t$ (€/MWh), tekee voimala hinta-arbitraasivoiton $-b_t(p_t - p_t^b)$.

Alla olevassa kuvassa on esitetty ylös- ja alassäädön havainnollistaminen.

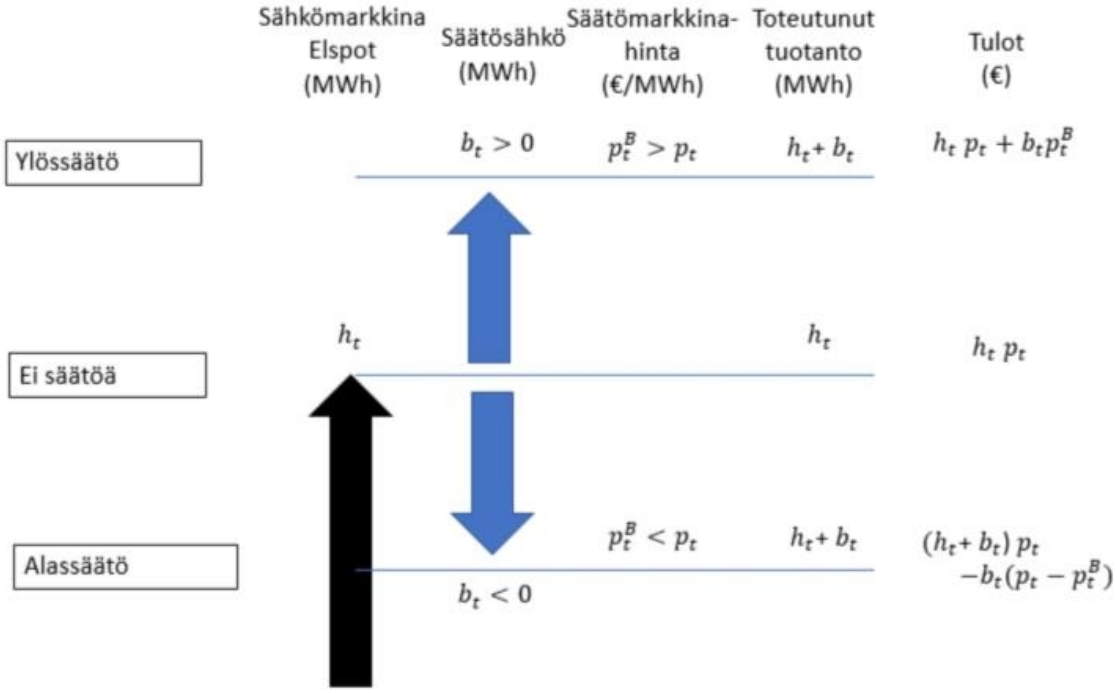

Kalatalousvelvoitteiden vaikutukset sähkön oheispalvelumarkkinoille tunnin sisäiseen säätöön ovat täten monitahoiset. Compass Lexeconin raportissa menetykset lasketaan ainoastaan olettaen tulovirtaamaa täysin seuraavan vesivoiman tuotantoskenaario. Toteamme, että äärimmilleen rajoitetun joustoskenaarion lisäksi tulisi arvioida menetetyn vesimäärän ja rajoitetun lyhytaikaissäädön vaikutukset Kemijoki Oy:n tarjoaman tunnin sisäisen säädön määrään lievemmän rajoituksen skenaarioissa.

Hakijan selitys ja selityksen täydennys

Hakija on 3.6.2021 toimittanut aluehallintovirastoon selityksen koskien Suomen ympäristökeskuksen lausuntoa. Selityksessä hakija on todennut seuraavaa:

Hakija viittaa aiempaan 5.3.2021 antamaan selitykseensä ja toteaa, ettei sillä ole selitettävää Suomen ympäristökeskuksen lausunnon johdosta.

Lisäksi hakija on ilmoittanut täydentävänsä selitystään Luonnonvarakeskukselta pyytämällään lausunnolla.

Hakija on 21.6.2021 toimittanut selityksen täydennyksenä 14.6.2021 päivätyn Luonnonvarakeskuksen lausunnon. Lausunnossa todetaan seuraavaa:

Johdanto

Lapin ELY-keskus pyytää Luonnonvarakeskusta täydentämään 12.10.2020 ELY-keskukselle antamaansa lausuntoa (2077/00 04 50/2020) koskien Kemijoen ja Iijoen voimalaitosten kalataloudelle aiheutuneita vahinkoja ja niille asetettuja kalatalousvelvoitteita. Lausunnossa pyydetään käsittelemään ainakin seuraavia asioita:

1. Mikä on päivitetty arvio voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetystä lohen vaelluspoikastuotannosta (smolttia/ha, MSY-taso) Kemijoella ja Iijoella?

2. Mikä on päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta?

12.10.2020 päivätyssä lausunnossaan Luonnonvarakeskus ei esittänyt näitä arvioita, koska kyseisiä arvioita ei ollut päivitetty viimeisimpiä lohikantojen seuranta-aineistoja hyödyntäen. ELY-keskus pyytää Luonnonvarakeskusta täydentämään lausuntoa alla näiden kysymysten osalta nyt, kun uusimman kanta-arvioinnin tulokset (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) ovat käytettävissä.

Lausunto

Mikä on päivitetty arvio voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetystä lohen vaelluspoikastuotannosta (smolttia/ha, MSY-taso) Kemijoella ja Iijoella?

12.10.2021 lausunnossaan Luonnonvarakeskus toteaa, että Tornionjoen vaelluspoikastuotanto soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin, kun taas Iijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin verrokkijoiksi voisivat soveltua Tornionjoen lisäksi myös Ruotsin Kalixjoki ja Byskejoki. Alla olevaan taulukkoon on koottuna uusimmat arviot näiden kolmen joen poikastuotantokyvystä (PSPC eli potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti sekä kantakohtainen MSY) poikastuotantoon soveltuvaa pinta-alaa (ha) kohti. Arviot lohen poikastuotantoon ennen voimalaitosrakentamista soveltuneiden alueiden laajuudesta Kemi- ja Iijoen vesistöissä löytyvät Luonnonvarakeskuksen aiemmista raporteista ja lausunnoista.

Velvoitteen uudelleen arvioinnin kohdejoki	Verrokkijoki	PSPC,Vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)	MSY, % PSPC:sta (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)	MSY, vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)
Kemijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
Iijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
Iijoki	Kalixjoki	254 (201–437)	81 % (75–89 %)	208 (158–272)
Iijoki	Byskejoki	234 (159–398)	77 % (69–87 %)	182 (118–318)
Iijoki	Iijoen verrokkijokien keskiarvo	284 (242–344)	78 % (74–83 %)	220 (182–273)

Mikä on päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta?

Päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 % todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka. Muutokseen päädyttiin siksi, että näin eloonjäännissä tulee huomioiduksi myös aikuiseloonjäännissä olevat erot sekä lohien rekrytoituminen kalastukseen aina jokisuulle saakka. Lisäksi Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjäännin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt -eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjääntiin, ja päinvastoin.

Em. arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin. Villien lohien eloonjäänti arvioidaan Tornionjoen estimaattien perusteella, kun taas viljeltyjen lohien eloonjäänti perustuu AU1:n viljeltyjen kantojen aineistoihin ja estimaatteihin. Arviossa on mukana kaikki Itämeren lohimallin sisältämät vaelluspoikasvuodet (1992–2017), joista on saatavissa sekä vaelluspoikasmäärät että niiden merivaelluksen aikaiset estimaatit.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselitys

Aluehallintovirasto on varannut PVO-Vesivoima Oy:lle tilaisuuden antaa vastaselityksensä hakijan selityksistä ja Suomen ympäristökeskuksen lausunnosta. PVO-Vesivoima on 15.11.2021 antanut 4 liitettä sisältävän vastaselityksensä. Vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

2. Kalatalousvelvoitetta koskeva lainsäädäntö on kokonaisuus

2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.23)

ELY-keskus toteaa pitävänsä muistuttajan vaatimuksia perusteettomina. ELY-keskus on selityksessään todennut hakevansa kalatalousvelvoitteen muuttamista vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen ja 19 luvun 10 §:n perusteella. ELY-keskus huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja korkeimman hallinto-oikeuden (”KHO”) 1980 vahvistamaan päätökseen sekä voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin.

ELY-keskus esittää vesilain 3 luvun 22 §:n tulkinnasta mm. seuraavaa: Kalatalousvelvoite on kokonaisuus, johon voidaan liittää tarvittavat lupamääräykset. Olosuhteiden muuttumista verrataan niihin olosuhteisiin, jotka olivat olemassa velvoitetta asetettaessa. Olosuhteiden muututtua uusi kalatalousvelvoite voi sisältää määräyksiä, jotka aiheuttavat toiminnanharjoittajille aiempaa suurempia kustannuksia. Lainvoimaiseen velvoitemääräykseen voidaan säännöksen perusteella puuttua myös niin, että luvanhaltijalle määrätään uusia (uudentyyppisiä) kalatalousvelvoitteita. Kalatalousvelvoite on muuttuneissa olosuhteissa arvioitava koko-

naan uudelleen ja lupaviranomaisen on harkittava, millaisilla määräyksillä kalataloudelliset vahingot estetään ja niitä parhaiten vähennetään tulevaisuudessa. Oikeuskäytännössä maksuvelvoitteita on muutettu kalatievelvoitteiksi ja päinvastoin. Velvoitteiden muutokset ovat voineet aiheuttaa hyvin huomattavia kustannusten lisäyksiä. Kalatalousvelvoitteiden muutoksista ja niihin liittyvistä kalatiemääräyksistä on olemassa suhteellisen vakiintunut oikeuskäytäntö. Kalateiden toimivuuden varmistaminen teknisillä lupamääräyksillä on olennaista velvoitteen toimivuuden kannalta. Hakemuksessa toiminnanharjoittajille annetaan mahdollisuus tietyillä reunaehdoilla toteuttaa paras mahdollinen toimiva ratkaisu. Kysymyksessä on toiminnanharjoittajille kuuluvan ympäristövastuun kantaminen.

ELY-keskus perustelee vesilain 3 luvun 22 §:n mukaista olosuhteiden olennaista muutosta uudella ja muuttuneella kalataloudellisella tilanteella, joka on monen tekijän summa. Olennaisia muutoksia ovat mm. kalakantoja ja niiden hoitoa sekä luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon lisääntyminen, Kemijoen uiton päättyminen ja vesistöalueella tehdyt kalataloudelliset kunnostukset ja suojelutoimet, istutuspoikasten eloonjäännin huomattava heikkeneminen merialueella sekä velvoitteet ja strategiat uusien kansallisten ja kansainvälisten sopimusten ja säädösten toimeenpanemiseksi.

Hakemus, sen täydennykset ja selityksessä todettu muodostavat ELY-keskuksen mukaan riittävän pohjan asian ratkaisemiseksi ja hankkeen tarpeellisuutta on arvioitu riittävässä määrin vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamien yleisten ja tärkeiden yksityisten hyötyjen kannalta. Vaikutukset kalastukseen ja kalatalouden intressiin ovat kokonaisuutena myönteisiä.

Hakemuksessa ei ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ole kyse lupahakemuksesta, joten vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua ei voida pitää hakemuksen käsittelyn edellytyksenä. Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta ei myöskään muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta. Vireillä olevan hakemuksen käsittelyn edellytyksenä ei ole vesilain 19 luvun 7 §:n tarkoittamaa viranomaisselvitys, joka on mahdollista tehdä säännöstelyasioissa, eikä hakemus myöskään ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen niin, että vesilain 19 luvun 8 §:n soveltaminen olisi perusteltua. Oikeuskäytännössä mainittua selvitystä ei ole edellytetty kalatalousvelvoitetta esim. useiden vesivoimaloiden velvoitteita muutettaessa.

ELY-keskuksen näkemys on, että asiassa on sen laajuus ja laatu huomioon ottaen erityisiä syitä määrätä kaksivaiheisesta menettelystä. Kaksivaiheinen menettely on myös oikeuskäytännössä hyväksytty tapa ratkaista kalatalousvelvoitteiden muutosta koskeva hakemus. Hakemuksessa on kysymys suuren rakennetun vesistön tulevaisuudesta ja sen kalatalousvelvoitteesta. ELY-keskuksen mukaan on välttämätöntä ratkaista ensin se, rakennetaanko määrättävä kalatalousvelvoite luontaisen elinkierron ja kalateiden varaan vai ei.

ELY-keskuksen näkemys on, että vahinkojen korvaamisella Kemijoella ei ole vaikutusta määrättäessä tai muutettaessa kalatalousvelvoitetta yleisen kalatalousedun vuoksi. ELY-keskus on hakemuksessaan, sen

täydennyksessä ja selityksessään esittänyt vesilain 3 luvun 14 §:n kustannus-hyötyanalyysin tekemiseksi riittävät tiedot. Yleisiin etuihin kiinnittyvät intressit tulee vesilain mukaan arvioida yleiseltä kannalta, eikä niiden arvioiminen edellytä raha-arvoksi muuntamista.

Toteutettavien toimenpiteiden kustannukset ovat selityksessä todetuin tavoin huomattavasti muistutuksissa esitettyä pienemmät. ELY-keskuksen näkemys on, että luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla. Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu energian menetystä, mutta sen määrä on selityksessä todetuin tavoin olennaisesti pienempi kuin mitä muistutuksissa esitetään. Menetykset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yhtiöiden liikevaihtoon (ns. Mankala-periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian määrään nyt ja tulevaisuudessa. Kemijoen vesivoimalaitokset pysyvät alkuperäisessä luvan mukaisessa käytössään eli vesivoiman tuotannossa, eikä voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen rajoiteta merkittävässä määrin.

2.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa vastaselityksenään ensinnäkin muistutuksessa ja prosessiväitekirjelmässä aiemmin esittämäänsä ja toteaa lisäksi seuraavaa:

Yhtiö muistuttaa alkuun, että vesilakia sovellettaessa on tärkeää huomioida lain rakenne sekä se, miten yksittäiseen tapaukseen sovellettavat säännökset määräytyvät. Vesilaissa on yhtäältä yleisiä säännöksiä, joita sovelletaan kaikkiin vesitalousasioihin ja toisaalta säännöksiä, joiden soveltaminen riippuu hankkeen luonteesta. On aiheellista korostaa, että yksittäiseen tapaukseen sovellettavat vesilain säännökset muodostavat kokonaisuuden, joka kaikilta osin on otettava huomioon asiaa ratkaistaessa. ELY-keskuksen soveltama laintulkinta, jossa ei huomioida kaikkia nyt kyseessä olevaan tapaukseen sovellettavia säännöksiä kokonaisvaltaisesti on näin ollen virheellinen.

Yhtenä vesilain kantavana periaatteena on erilaisten intressien punnitseminen suhteessa toisiinsa. Tämä ilmenee jo vesilain 1 luvun 1 §:ssä säädetyistä lain tavoitteista. Säännös on sitä koskevien esitöiden mukaan tarkoitettu lain aineellisten säännösten soveltamisen ohjeeksi, ja se ohjaa näin ollen lain tulkintaa. Säännöksen mukaan yhtenä vesilain pääasiallisena tarkoituksena on turvata vesivarojen ja vesiympäristön tarkoituksenmukainen ja järkevä käyttö erilaiset intressit yhteensovittavalla tavalla. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun sivuuttaminen siihen vedoten, että kyseessä ei ole lupahakemus, olisi PVOV:n näkemyksen mukaan siten selvästi ristiriidassa vesilain tavoitteiden kanssa. Intressivertailun tarpeellisuutta yhtiö perustelee tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 5.2.2.

Vesilain 3 lukuun on koottu säännökset, joita sovelletaan kaikkiin vesitaloushankkeisiin, ellei säännöksessä erikseen toisin mainita. Vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Vesitaloushanke kattaa lain

esitöiden mukaan yleiskäytön piiriin kuuluvia toimintoja lukuun ottamatta kaikki vesi- ja maa-alueelle toteutettavat toimenpiteet, joiden vaikutukset ulottuvat pinta- tai pohjaveteen tai muutoin vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Kuten yhtiö on jo muistutuksessaan todennut, hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella olisi kiistatta vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvia vaikutuksia. Tämä on selvää myös ottaen huomioon, että ELY-keskus nimenomaan pyrkii hakemuksellaan muuttamaan vesiympäristöä kalataloudellisesti. Mikäli hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä, esimerkiksi kalatien ja alasvaellusreitin rakentamisella, ei ELY-keskuksen mukaan ole vaikutuksia vesiympäristöön tai vesialueen käyttöön ja kyseessä näin ollen ei ole vesitaloushanke, ei kalatalousvelvoitteiden muuttamisella myöskään mitenkään voi olla tarvetta viranomaisen esittämällä tavalla. Tältä osin ELY-keskuksen selityksestä ilmenee selvä ristiriita.

Kalatalousvelvoitetta ja -maksua koskevat säännökset on koottu vesilain vesitaloushankkeiden yhteisiä säännöksiä sisältävään 3 lukuun. Vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetään kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun määräämisestä sekä näiden tarkoituksesta. Ensinnäkin kalatalousvelvoite tai -maksu tulee säännöksen 1 momentin mukaan määrättäväksi vesitaloushankkeesta aiheutuvien vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi. Kalatalousvelvoitteen tai -maksun määrääminen on siten jo itsessään sidottu vesitaloushankkeisiin. Se, että ELY-keskus virheellisesti on kohdistanut hakemuksensa ainoastaan kalatalousvelvoitteen ja korvausten määräämistä koskeviin päätöksiin eikä voimalaitosten erillisiin lupapäätöksiin, ei muuta sitä tosiasiaa, että hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä muutettaisiin myös hankekohtaisia lupamääräyksiä.

Toiseksi on syytä korostaa, että vesilain 3 luvun 14 § asettaa kalatalousvelvoitetta koskeville määräyksille rajat, jotka on otettava huomioon myös kyseisiä määräyksiä tarkistettaessa vesilain 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n nojalla. Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Lisäksi 2 momentissa todetaan, että kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. ELY-keskus on hakemuksessaan ja selityksessään itsekin viitannut vesilain 3 luvun 14 §:ään todeten, että säännöksen ”näkökohdat ovat keskeisiä ja tärkeitä myös velvoitetta muutettaessa”. Näin ollen yhtiö katsoo riidattomaksi sen, että säännös soveltuu myös nyt puheena olevaan tapaukseen.

Edellä todetun perusteella voidaan todeta, että säännös sisältää nimenomaisesti velvoitteen hyödyn ja haitan arviointiin ja lisäksi edellytyksen kustannusten kohtuullisuudesta. Yhtiö katsoo, että ELY-keskus ei ole edelleenkään esittänyt riittäviä tietoja edellä mainitun kustannus-hyötyanalyysin tekemiseen. Tätä PVOV perustelee tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 6.1.2. Yhtiö toteaa lisäksi, että ELY-keskuksen väite siitä, että olisi yhtiön asia ja sen edun mukaista tehdä hyötyjen ja

haittojen arviointi, on yksiselitteisen virheellinen. Vesilaki ei sisällä säännöstä, jonka mukaan joku muu kuin hakija olisi siihen velvollinen. Jos hakija ei kykene tai ei halua tehdä arviota, on hakemus hylättävä.

ELY-keskuksen esittämiä näkemyksiä Mankala-periaatteen merkityksestä yhtiö pitää täysin perusteettomina. Vesilain 3 luvun 14 §:n sanamuodon mukaan hankkeesta vastaavalle ei saa aiheutua saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia. Käsite hankkeesta vastaava viittaa tässä yhteydessä vesivoimalaitoksen toiminnasta vastaavaan tahoon, eli Isohaaran osalta nimenomaan PVOV:hen eikä sen yksittäisiin omistajiin. Se, miten PVOV:n toiminta yhtiöoikeudellisesti on järjestetty ei ole sellainen seikka, joka ko. säännöksen nojalla tulisi kustannus-hyötyanalyysissa ottaa huomioon, vaan kysymys on yhtiön taloudellisen toiminnan järjestämisestä, eikä se miltään osin kuulu lupamenettelyn piiriin. Tältä osin ELY-keskuksen väitteet ovat lakiin perustumattomia ja nyt kyseessä olevaan asiaan kuulumattomia.

Vesilain 3 luvun 22 §:ssä taas säädetään kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkistamisesta. Säännöksen 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan kalatalousvelvoitetta koskevaa määräystä voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Vesilain siirtymäsäännöksistä seuraa, että lähtökohtaisesti lupiin ja päätöksiin sovelletaan niiden antamishetkellä voimassa olleita vesioikeudellisia säädöksiä, mutta tähän pääsääntöön on vesilaissa säädetty eräitä poikkeuksia. Kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräyksien tarkistamisen osalta tällainen poikkeus on säädetty vesilain 19 luvun 10 §:ssä. Kyseisen siirtymäsäännöksen mukaan lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen vesilain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia määräyksiä, kuitenkin ainoastaan sillä edellytyksellä, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Tätä vesilain tarkistamiselle asettamaa rajaa yhtiö käsittelee tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 3.2.2.

Vesilain 3 luvun 22 § koskee nimenomaan kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten tarkistamista. Säännös ei siten mahdollista uusien kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten asettamista. Uusien lupamääräysten asettamiseen sovelletaan sitä vastoin vesilain 3 luvun 21 §:ää. Uusien määräysten asettamista rajoittavat kuitenkin säännöksen 2 ja 3 momentit, joissa säädetään uusien määräysten asettamisen vanhentumisajasta sekä siitä, että uusien määräysten asettaminen ei saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä. Kalatalousvelvoitteen tarkistamisen ja uusien lupamääräystenasettamisen välistä suhdetta tarkastellaan vastaselityksen kohdassa 4.1.2. Vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavien lupamääräysten tarkistamisen tai näitä koskevien uusien lupamääräysten asettamisen osalta tulee lisäksi sovellettavaksi vesilain 19 luvun 7 ja 8 §. Tätä näkemystään yhtiö perustelee tarkemmin kohdassa 4.2.2.

Yhtiön näkemyksen mukaan hakemusta rasittavat edelleen niin vakavat prosessuaaliset virheet, ettei asian käsittelyä lupaviranomaisessa tule jatkaa tämänhetkisenkään hakemuksen perusteella. Edellä selostetusti

ja alla tarkemmin perustelluista syistä PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemus tulee voimassa olevaan lainsäädäntöön perustumattomana sekä hakemuksen virheellisyyden ja puutteellisuuden vuoksi jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

3. Lainvoimaisen kalatalousvelvoitteen muuttamisen edellytykset eivät täyty

3.1 Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu

3.1.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.4 ja 3.3)

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.4 yhtiön muistutuksen kohtiin 2 ja 3.1.1–3.1.3. ELY-keskus katsoo, että aikoinaan tapahtuneella vahinkojen korvaamisella yksityisille ja valtiolle ei ole merkitystä nyt käsiteltävänä olevassa asiassa. ELY-keskuksen käsityksen mukaan Kemijoella lainvoimaisten korvauspäätösten perusteella tai muutoin maksetut korvaukset eivät vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävään kalatalousvelvoitteeseen sen perusteen taikka määrän osalta, ja näin ollen niillä ei ole merkitystä myöskään velvoitetta muutettaessa.

Viitaten vesilain esitöissä (HE 277/2009 vp) 3 luvun 14 §:stä todettuun, ELY-keskus katsoo, ettei se, että määrättävät kalatalousvelvoitteet ja -maksut voivat osaltaan vähentää korvausten määrää, tarkoita sitä, että korvaukset tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen suuruutta arvioitaessa nyt vireillä olevassa hakemuksessa. ELY-keskus viittaa edelleen korvausten ja kalatalousvelvoitteiden välisen suhteen osalta Vaasan hallinto-oikeuden 17.11.2006 annettuun päätökseen 060330/3 sekä ratkaisuun KHO 2003:22. ELY-keskus katsoo näihin seikkoihin vedoten, että aiemmin suoritettuja korvauksia ei tule ottaa huomioon myöskään nyt vireillä olevassa asiassa.

Selityksessä esitetään, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun, ja että ne tulee antaa yleisen edun vuoksi. Edelleen ELY-keskus toteaa, että Kemijoella on voimassa täysin normaalisti yleinen kalatalousetu, jota kalatalousviranomaisen, eli ELY-keskuksen, tulee valvoa. Yleinen kalatalousetu pitää sisällään sekä kalastoa että kalastusta koskevia etuja. Tämä tarkoittaa sitä, että yleistä kalatalousetua ajettaessa otetaan huomioon kalakantojen olemassaolon turvaaminen ja suojeleminen sekä niistä syntyvät kalataloudelliset arvot, mukaan lukien kalastus kaikissa muodoissaan. Yleiskalastusoikeuksien rajaamisella taikka valtion lohen kalastusregaalilla ei ole sitä merkitystä, että yleinen kalatalousetu jollakin tapaa poistuisi tai vähentyisi. Riippumatta kalastamisen oikeusperustasta ELY-keskuksen tehtävänä on pyrkiä edunvalvonnalla turvaamaan kalakantojen olemassaolo ja kalataloudelliset arvot sekä niille aiheutuvien haittojen kompensoiminen.

Merilohen kalastuksen tuoton menetyksen osalta ELY-keskus katsoo, että Pohjois-Suomen vesioikeuden (”PSVEO”) kalatalousvelvoitteen määräämistä koskevassa päätöksessä tältä osin lausuttu on vaikuttanut

ennen kaikkea korvausmääräyksiin, koska toimenpiteitä ei tuolloisen tiedon perusteella voitu mitoittaa niin, että merilohen tuotto olisi saatu kompensoitua. Kysymys on ratkaisun tosiasiaperustelusta, mikä ei saavuta oikeusvoimaa. Näin ollen lausumalla ei ole sellaista merkitystä, että nyt kysymyksessä oleva hakemus tulisi jättää tutkimatta tai hylätä. ELY-keskus on myös esittänyt, ettei kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä ole lohen osalta ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti vaan siihen on jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä ja heikentää siten velvoitteen pysyvyyssuojaa.

ELY-keskus toteaa, että Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita koskevasta vesioikeuden päätöksestä ilmenee, että jokialueen ja merialueen vaelluskalatuotanto pyrittiin kompensoimaan ja säilyttämään kalatalousvelvoitteella (istutusvelvoite ja nahkiaisen ylisiirtovelvoite), johon nyt vireillä oleva hakemus kohdistuu. ELY-keskus pitää tämän vuoksi virheellisenä myös näkemystä, jonka mukaan voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko olisi keskeisiltä osin (jokialueen vaelluskalavahinkoja koskevilta osin) määrätty korvattavaksi rahakorvauksin.

Lisäksi ELY-keskus katsoo, että oikeusvoimavaikutus koskee aina ratkaisun lopputulosta. Se ei ole suoranaisessa suhteessa yleiseen kalatalousetuun. Yleisessä kalatalousedussa on kysymys ympäristö- ja vesioikeudessa yleisestä ympäristöedusta, jonka valvonta on annettu eri viranomaisten tehtäväksi, kalatalouden yleisten etujen osalta kalatalousviranomaiselle eli ELY-keskukselle.

ELY-keskus viittaa myös siihen, että vesilaissa kalan kulkua on aina pidetty yleisenä etuna.

Selityksensä kohdassa 3.3 ELY-keskus toteaa, että on hakemuksessaan vaatinut vuosittain perittävää kalatalousmaksua, jota on tarkoitus käyttää kalataloudellisiin kunnostuksiin ja muihin sitä tukeviin toimenpiteisiin. Hakija myös huomauttaa, että Kemijoen valuma-alueella tehdään tai on suunnitteilla kalataloudellisia kunnostushankkeita myös muun rahoituksen turvin, mutta kuitenkin katsoo, että luvanhaltijat ovat myös velvollisia osallistumaan kunnostusten rahoitukseen, jolla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja tätä varten kalatalousmaksua on haettu osana velvoitteen muutosta.

3.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitsemien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 2 on esitetty muistutusperusteiden tiivistelmä ja kohdissa 3.1.1–3.2.3 on käsitelty sitä, että Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu. PVOV viittaa vastaselityksenään kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Yleiselle ja yksityiselle kalatalousedulle aiheutuvien haittojen ja vahinkojen välisestä suhteesta

Yleisen ja yksityisen kalatalousedun suhdetta havainnollistaa vesilain 3 luvun 2 §. Säännöksen 1 momentin perusteella yleisenä kalatalousedun loukkauksena pidetään kalastukselle tai kalakannoille aiheutuvaa vahinkoa tai haittaa. Säännöksen 2 momentin mukaan yksityisenä kalatalousedun loukkauksena taas pidetään toisen kalastukselle aiheutuvaa edunmenetystä. Tämän perusteella voidaan todeta, että yleinen ja yksityinen kalatalousetu jo lähtökohtaisesti osittain kietoutuvat yhteen. Tämän myös lainsäätäjä on ottanut huomioon yleiselle ja yksityiselle kalatalousedulle aiheutuvien haittojen ja vahinkojen kompensoimista ja korvaamista koskevissa säännöksissä.

PVOV muistuttaa, että vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetään kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkoituksesta sekä näitä koskevien määräysten asettamisesta. Lain esitöiden mukaan (HE 277/2009 vp) säännöksen tarkoituksena on ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille vesitaloushankkeesta syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai maksulla. Tämä säännöksen taustalla vaikuttava päämäärä ja kalatalousvelvoitteen tai -maksun määräämisen lähtökohta on otettava huomioon myös säännöksen mukaisen velvoitteen tarkistamisessa ja sitä harkittaessa, sillä säännös asettaa osaltaan reunaehdot sille, minkälaisia ja missä laajuudessa vahinkoja ja haittoja kalatalousvelvoitteella tai -maksulla ylipäätään voidaan kompensoida.

On ensinnäkin syytä korostaa, että säännös rajoittaa kompensaatiovelvoitetta hankkeesta aiheutuneisiin haittoihin ja vahinkoihin. Tämä on vahvistettu myös oikeuskäytännössä, esimerkiksi ratkaisuissa KHO 29.1.2013 t. 355 ja 356, joita yhtiö on selostanut tarkemmin muistutuksen kohdassa 3.2.2.2. Koska kalatalousvelvoitteen tarkoituksena on kompensoida kalakannalle ja niin yleiselle kuin yksityiselle kalatalousedulle koituvia todellisia menetyksiä, ei hankkeesta vastaavaa voida säännöksen nojalla velvoittaa toimenpiteisiin, joiden seurauksena suoritettava kompensaatio olisi toiminnasta tosiasiallisesti aiheutuneita vahinkoja tai haittoja suurempi. Vesilain nojalla ei ylipäätään voida asettaa yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää. Tämä vesilain tulkintaa ohjaava periaate ilmenee suoraan lain tavoitteet osoittavasta vesilain 1 luvun 1 §:stä sekä säännöksen esitöistä.

Toiseksi lain esitöissä on huomioitu, että kalatalousvelvoitteella tai -maksulla voidaan kompensoida sekä yleistä että yksityistä kalatalousetua. Koska yksityinen kalatalousetu ei aina kuitenkaan täysimääräisesti tule kompensoiduksi kalatalousvelvoitteella tai -maksulla, on velvollisuudesta korvata yksityisiä edunmenetyksiä tietyissä tapauksissa säädetty erikseen vesilaissa. Vesilain 13 luvun 9 §:n nojalla edunmenetyksenä korvataan mm. kalastusoikeuden menettäminen, sen käyttämisen estyminen tai vaikeutuminen samoin kuin sellaiseen oikeuteen perustuvan muunkin varallisuusarvoisen edun menettäminen sekä ammattimaisen kalastuksen estyminen tai vaikeutuminen, jollei muualla tässä laissa toisin säädetä. Tämä kalatalousvelvoitteen tai -maksun ja edunmenetyksestä maksettavan korvauksen välinen suhde ilmenee myös kumotun vesilain (264/1961, ”VVL”) muutosta koskevista esitöistä (HE

266/1984 vp), joissa todetaan, että kalanhoitovelvoitteen tai kalanhoitomaksun tavoitteena on kattaa täysimääräisesti vahingon määrä, ja että jos näin ei kuitenkaan käy, jäljelle jäävä vahinko korvataan edunmenetyksenä.

Kuten myös ELY-keskus on todennut, vesilain 3 luvun 14 §:n esitöiden (HE 277/2009 vp) mukaan kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia. Koska toimenpiteillä vähennetään tai estetään hankkeesta kalastolle ja kalastukselle aiheutuvia menetyksiä, on myös perusteltua, että ne vähentävät tai poistavat kokonaan määrättäviä korvauksia. Kalatalousvelvoitteen tai -maksun ja edunmenetyksestä maksettavan korvauksen välisessä suhteessa on siten otettu huomioon vesilain asettamat rajat sille, kuinka laaja kompensaatiovelvoite hankkeesta vastaavalle kaiken kaikkiaan voidaan asettaa. Toisin sanoen yleisen ja yksityisen kalatalousedun vuoksi suoritettava kokonaiskompensaatio rajoittuu hankkeesta tosiasiallisesti aiheutuneisiin haittoihin ja vahinkoihin. Se, missä suhteessa vahingot ja haitat korvataan yleisenä tai yksityisenä kalatalousetuna, eli kalatalousvelvoitteella ja -maksulla tai rahakorvauksilla, ei muuta tätä vesilain kokonaiskompensaatiolle asettamaa rajaa.

Kalatalousvelvoitteen tai -maksun sekä edunmenetyksestä maksettavien korvauksien tarkoitus on siten yhdessä kattaa kaikki hankkeesta kalastolle ja kalastukselle aiheutuvat vahingot ja edunmenetykset. Esitöitä on näin ollen tulkittava niin, että kalatalousvelvoite tai -maksu on ensisijainen verrattuna edunmenetyksestä maksettavaan korvaukseen. ELY-keskuksen tulkinta, jonka mukaan aiemmin maksettuja korvauksia ei tulisi lainkaan ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen ja -maksun suuruutta arvioitaessa nyt vireillä olevassa hakemuksessa, on yksiselitteisesti virheellinen. ELY-keskuksen tulkinta johtaisi väistämättä tilanteeseen, jossa olisi mahdollista velvoittaa hankkeesta vastaava kompensoimaan sama haitta tai vahinko kaksinkertaisesti. Vaasan hallinto-oikeuden 17.11.2006 antaman päätöksen 06/0330/3 ja KHO:n ratkaisun 2003:22 osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 3.1.2, jossa on tarkemmin perusteltu, miksi edellä mainitut tapaukset eivät vertaudu nyt kyseessä olevaan Kemijoen tapaukseen.

Vesilain tavoitteiden ja kalatalousvelvoitteen tai -maksun taustalla olevan tarkoituksen perusteella on selvää, että aiemmin suoritetut korvaukset on otettava huomioon myös nyt kyseessä olevassa kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevassa asiassa. Kuten yhtiö muistutuksensa kohdassa 3.1 on todennut, Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu; osin kalatalousvelvoitteella, osin korvauksin. Suoritetuilla rahakorvauksilla on täydennetty kalatalousvelvoitetta, jotta hankkeesta aiheutuvat vahingot ja haitat tulisivat korvatuksi täysimääräisesti. Näin ollen Isohaaran voimalaitoksen osalta ei ole olemassa sellaista vahinkoa tai haittaa, joka enää voisi tulla korvattavaksi uudella olemassa olevien velvoitteiden lisäksi määrättävällä kalatalousvelvoitteella ja -maksulla. Se, että aikoinaan esimerkiksi on päädytty korvaamaan jokialueen menetettyä lohikantaa rahakorvauksin toimenpiteiden sijasta ei muuta sitä tosiasiaa, että kyseinen haitta jo kertaalleen on

kompensoitu. Menetetyn ja täysimääräisesti korvatun lohikannan palauttaminen jokeen kalateiden ja niihin liittyvien velvoitteiden avulla johtaisi siten kahdenkertaiseen kompensaatioon.

Päätösten oikeusvoimavaikutuksesta ja pysyvyydestä

Merilohen kalastuksen tuoton menetyksen osalta saatu selvitys ja PSVEO:n kalatalousvelvoitteen määräämistä koskevassa päätöksessä tältä osin lausuttu on osaltaan vaikuttanut päätöksen ratkaisuun. ELY-keskuksen väite siitä, että perusteluilla ei ole oikeusvoimaa, on merkityksetön, koska perustelut kuvaavat aina sitä, miksi jokin päätös on sen sisältöinen kuin se on. Perusteluja ei siten voida sivuuttaa päätöksiä tulkittaessa ELY-keskuksen esittämällä muodollis-juridisella argumentilla. Se tosiasiaseikka, että päätöksenteossa parasta saatavilla olevaa tietoa hyödyntäen ei ole katsottu mahdolliseksi kompensoida merilohen tuottoa hoitotoimenpitein on johtanut lopputulokseen, jossa kyseinen vahinko on päätetty korvata kalatalousvelvoitteen sijasta rahakorvauksin. Lainvoimaisesti ratkaistun asian ottaminen uudelleen käsiteltäväksi ilman erityistä syytä ei päätöksen oikeusvoimavaikutuksen johdosta ole mahdollista. PVOV pitää täysin virheellisenä ja perusteettomana ELY-keskuksen näkemystä siitä, että kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä lohen osalta ei olisi ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti ja että siihen olisi jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen. Mikäli tällainen varauma tarkistaa tai muuttaa kalatalousvelvoitetta olisi ollut tarkoitus sisällyttää päätökseen, olisi se tullut tehdä selkeästi ja tarpeeksi tarkkarajaisesti. ELY-keskuksen tulkinnan hyväksyminen loukkaisi toiminnanharjoittajan oikeusturvaa.

Vastoin ELY-keskuksen käsitystä, vahvana lähtökohtana vesioikeudessa on, että lupiin ja päätöksiin jälkikäteen puuttuminen on mahdollista hyvin rajoitetusti ja vain erityisestä syystä. Koska asiassa ei ole kyse päätöstä rasittavasta merkittävästä prosessi- tai asiavirheestä, jälkikäteinen puuttuminen lainvoimaiseen päätökseen edellyttäisi laissa nimenomaisesti määrättyä perustetta. Kuten PVOV muistutuksessaan on huomauttanut, oikeusvoimavaikutus ja päätöksen pysyvyys liittyvät vahvasti toiminnanharjoittajan omaisuuden- ja luottamuksensuojaan. mm. tästä syystä pysyvyysvaikutusta rajoittavia säännöksiä on myös tulkittava ahtaasti. Lainvoimaisilla päätöksillä on oikeusvoimavaikutus ja toiminnanharjoittajan on voitava luottaa päätösten pysyvyyteen niin kauan kun olosuhteet eivät ole olennaisesti muuttuneet. Päätöksen oikeusvoimavaikutuksen osalta yhtiö viittaa myös tämän vastaselityksen kohdassa 3.3.2 esitettyyn.

Päätösten pysyvyyttä turvaavat mm. laissa asetetut edellytykset luvan muuttamiselle. Jälkikäteisen päätökseen puuttumisen tulee perustua tiukasti voimassa olevaan lainsäädäntöön. Vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla kerran lainvoimaisesti käsitellyt kertakaikkiset korvaukset voitaisiin ottaa uudelleen käsittelyyn. Koska korvaukset Isohaaran voimalaitoksen osalta on määrätty lainvoimaisella ratkaisulla täysimääräisesti ja vesiylioikeuden päätöksen sanamuodonkin mukaisesti kertakaikkisesti, ei tämä osa kompensaatiosta voi enää uudelleen olla osa tarkistettavaa kalatalousvelvoitetta. Näin ei ole olemassa laillista perus-

tetta ottaa näitä haittoja uudelleen käsiteltäväksi. ELY-keskuksen hakemus tulee tältä osin lakiin perustumattomana jättää tutkimatta tai hylätä. Lisäksi yhtiö huomauttaa muistutuksen kohdassa 3.1.3 tarkemmin perustellusti, että ennakoimattomia vahinkoja koskevat vaatimusperusteet ovat vesilain nojalla kiistatta vanhentuneet.

Kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamisen osalta lainsäätäjä on tehnyt valinnan mahdollistaa näitä koskevien määräysten jälkikäteinen tarkistaminen laissa tiukasti säädetyin edellytyksin. Päätösten oikeusvoimavaikutuksesta johtuen kalatalousvelvoitteen tarkistamisen tulee kuitenkin perustua olosuhteiden olennaiseen muutokseen eikä vain asian uudelleenharkintaan.

Nyt kyseessä olevassa asiassa laissa säädetyt edellytykset kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle eivät täyty, ja näin ollen lainvoimaisten päätösten muuttamiselle kalatalousvelvoitteenkaan osalta ei ole lainsäädännöllistä perustetta.

Kalatalousmaksuvelvoite

Vastaselityksenään ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.3 yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 7.4 sekä kaikkeen edellä esitettyyn ja toteaa, että Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat ja vahingot on jo kokonaisuudessaan lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu eikä kalatalousmaksun asettamiselle siten ole vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista tai mitään muutakaan perustetta. ELY-keskuksen selityksessä esittämä näkemys kalatalousmaksun perusteen olemassaolosta on virheellinen ja lakiin perustumaton. Kalatalousmaksua koskeva väite tulee tämän perusteella hylätä.

Koska kaikki Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu, ja korvauspäätösten nauttima pysyvyyssuoja estää niihin puuttumisen jälkikäteen näin pitkän ajan kulumisen jälkeen, tulee ELY-keskuksen hakemus jättää tutkimatta tai hylätä.

3.2 Vesilain 19 luvun 10 §:n edellyttämä arviointi tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta on puutteellinen

3.2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.9)

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.9 yhtiön muistutuksen kohtiin 3.2.1 ja 6.3. ELY-keskus toteaa, että hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset ovat myönteisiä kalatalouden intressin, kalojen esteettömän kulun, vesistön ekologisen tilan, vesiluonnon suojelun sekä joen virkistyskäyttömahdollisuuksien kannalta. Samoin perustein ELY-keskus toteaa, että hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat yleisen edun kannalta erittäin tarpeellisia.

Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä palautetaan jokielinympäristöjen jatkumo ja parannetaan vaelluskalojen luontaisia lisääntymismahdollisuuksia yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan. Osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin tarpeellista, sillä se parantaa kalakantojen tilaa turvaamalla niiden olemassaoloa ja monimuotoisuutta. ELY-keskus katsoo, että kalatalousvelvoitteeseen haettu muutos on myös muiden yleisten

etujen kannalta arvioituna pääasiassa myönteinen. Muita vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja (intressejä) ovat mm. tulvasuojelu ja yleinen veden vähyys, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, vesiliikenne ja puutavaran uitto, puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen sekä muut yleiset edut.

Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet eivät ELY-keskuksen mukaan aiheuta vahinkoa ympäristölle, eikä niistä aiheudu yleiselle edulle muitakaan merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia ja positiivisia ilmastovaikutuksia ei rajoiteta merkittävästi.

3.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitsemien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.2.1 on tarkasteltu, millä perustein kalatalousvelvoitteen tarkistaminen on lainsäädännön nojalla mahdollista ja kohdassa 6.3 on todettu, että vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen yleisen tai tärkeän yksityisen edun arviointi on puutteellinen. PVOV viittaa vastaselityksenään muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Ennen nykyisen vesilain voimaantuloa annettujen kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien lupamääräysten muuttaminen

Kuten aiemmin tässä vastaselityksessä on todettu, lupaviranomainen voi vesilain 19 luvun 10 §:n nojalla ja vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia määräyksiä. Tällöin tarkistamisen edellytyksenä kuitenkin on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lupaviranomaisen tulee ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat. Säännös mahdollistaa poikkeamisen siitä lähtökohdasta, että päätöksiin sovelletaan niiden antamishetkenä voimassa olleita vesilain säädöksiä. Poikkeaminen edellyttää kuitenkin nimenomaista säännöstä, jossa säädetään millä perustein aikaisemman säädöksen nojalla annettuun lainvoimaiseen päätökseen voidaan jälkikäteen puuttua. Säännöstä on päätösten oikeusvoimavaikutuksesta johtuen tulkittava ahtaasti.

Kyseinen siirtymäsäännös turvaa siten päätöksen pysyvyyttä. Ajan kuluminen vahvistaa päätöksen nauttimaa pysyvyyssuojaa, ja toiminnanharjoittajalla on oikeus luottaa siihen, ettei lainvoimaisesti ratkaistua asiaa oteta uudelleen käsiteltäväksi ilman laissa säädettyä perustetta. On aiheellista korostaa, että ennen voimassa olevan vesilain säätämistä annetun kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevan määräyksen tarkistaminen edellyttää vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan lisäperusteita verrattuna siihen, jos kyseessä olisi nykyisen lain nojalla annettu määräys. Lainsäätäjä on siten tehnyt tietoisen valinnan ja nostanut kynnystä

muuttaa vanhempien päätösten kalatalousvelvoitteita tai -maksuja korkeammalle kuin myöhemmin annettujen velvoitteiden kohdalla. Jotta Isohaaran voimalaitosta koskevia kalatalousvelvoitetta ylipäätään voitaisiin muuttaa, tulisi näin ollen vesilain 3 luvun 22 §:n lisäksi myös vesilain 19 luvun 10 §:n edellytysten täyttyä.

PVOV on jo yhdessä KEJO:n kanssa laatimassaan prosessiväitekirjelmässä sekä antamassaan muistutuksessa todennut, että vesilain 19 luvun 10 §:n edellyttämä arviointi hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta on puutteellinen. Yhtiö on mm. todennut, että hakemuksesta puuttuu kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. ELY-keskus ei ole selityksessään edelleenkään esittänyt riittävää arviota siitä, miten hakemuksen mukainen hanke vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin. Yhtiö korostaa, että pelkästään vesilain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisten yleisten etujen luetteleminen ei ole vesilain 19 luvun 10 §:n edellytysten olemassaolon toteamiseksi riittävää. Hakijana ELY-keskuksen on esitettävä riittävät tiedot osoittaakseen, että hanketta on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.

Yhtiö katsoo siten, että ELY-keskus ei ole edelleenkään esittänyt riittäviä tietoja vesilain 19 luvun 10 §:n edellytysten täyttymisen arvioimiseksi. Tällä perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai olennaisesti puutteellisena hylättävä, tai vähintäänkin palauttaa vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella ELY-keskukselle täydennettäväksi kattavalla arviolla hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta.

Kuten PVOV on muistutuksessaan todennut, hakemuksesta aiheutuvia myönteisiä vaikutuksia yleiseen kalatalousetuun vähentää se, että ELY-keskuksen esittämät vaatimukset ovat epärealistisia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Yhtiö toteaa tässä yhteydessä, että selityksen viittaukset osittaisen luonnonkierron palauttamiseen kuvastavat sitä, että hakijakin pitää vaatimuksia käytännössä toteutuskelvottomina ainakin mitä hakemuksen tavoitteisiin luonnonkierrosta tulee. Näiden osalta yhtiö viittaa lisäksi vastaselityksen kohtaan 7.1.2. Kalatalousvelvoitteen tarkistamisen tarpeellisuutta vähentävänä seikkana yleisen kalatalousedun osalta on myös pidettävä edellä kohdassa 3.1.2 mainittuja ja jo suoritettuja kertakaikkisia rahakorvauksia. Nämä eivät ylipäätään voi olla tarkistamisen kohteena, sillä tarkistaminen vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla on mahdollista vain kalatalousvelvoitteita tai -maksua koskevien määräysten osalta. Tätä ELY-keskus ei ole hakemuksessaan ottanut huomioon. Näin ollen PVOV katsoo, että todellinen hyöty yleiselle kalatalousedulle ei vastaa sitä, mitä ELY-keskus on hakemuksessaan ja selityksessään esittänyt. Tämä seikka on vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisten edellytysten olemassaolon arvioinnin lisäksi otettava huomioon myös intressivertailussa ja kustannus-hyötyanalyysissä.

ELY-keskus on todennut, että hakemuksen mukainen hanke ei aiheuta merkittäviä haittoja yleiselle edulle. Kuten yhtiö on muistutuksensa kohdissa 1.2 ja 5.3.4 todennut, hakemuksen hyväksyminen aiheuttaisi myös menetyksiä yleiselle edulle. PVOV ei pidä ELY-keskuksen näkemystä tältä osin riittävästi perusteltuna. Tarpeellisuutta yleiselle edulle

on arvioitava tarkastelemalla yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja haittoja kokonaisvaltaisesti. Ottaen huomioon edellä esitetyn sekä sen, että Isohaaran vesivoimalaitoksella ja muilla Kemijoen voimalaitoksilla on myös tulevaisuudessa tärkeä merkitys Suomen vesivoimatuotannossa, hakemuksen mukaisen hankkeen tarpeellisuus yleiselle edulle on kyseenalainen. Vesivoimatuotannon ja säätövoiman merkitystä erittäin painavana yleisenä etuna yhtiö perustelee vastaselityksensä kohdassa 5.2.2. Myös tällä perusteella PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemus on jätettävä tutkimatta tai hylättävä.

3.3 Olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusti

3.3.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.2 ja 2.15)

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.15 yhtiön muistutuksen kohtiin 3.2.2.1–3.2.2.2 ja 3.2.3–3.2.4. Selityksen kohdassa 2.2 ei viitata erikseen yhtiön muistutukseen. ELY-keskuksen mukaan olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti ja tästä syystä on syntynyt tilanne, joka edellyttää asiantilan korjaamista. ELY-keskus esittää, että Kemijoen voimalaitosten nykyisiä kalatalousvelvoitteita on olosuhteiden muuttumisen ohella muutettava mm. laillisuusvalvontaviranomaisten päätöksistä ilmenevän tarpeen johdosta. Oikeuskanslerin päätöksen mukaan velvoitepäätöksillä tavoiteltujen oikeustilojen jääminen toteutumatta tarkoittaa käytännössä lainvastaisen olotilan syntymistä. ELY-keskus toteaa vielä, että hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta.

ELY-keskus toteaa, että kumotun vesilain muutosta koskevien esitöiden (HE 266/1984 vp) mukaan olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua ja velvoite saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Tutkimustieto ja teknillistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi. Selityksessä todetaan, että olosuhteiden olennaista muutosta harkitaan aina tapauskohtaisesti, ja että kalataloudellisen tilanteen tulee olla jollakin tapaa olennaisesti muuttunut. Edelleen ELY-keskus toteaa, että tarkistamiselle ei ole määritelty vähimmäisaikaa, vaan kalatalousvelvoite ja -maksu voidaan muuttaa aina kun tällainen muutos on tapahtunut. Olosuhteiden olennaisen muutoksen sisältö on täsmentynyt oikeuskäytännössä, jossa merkitystä on annettu mm. mahdollisuudelle hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin ja luonnontieteellisen tiedon lisääntymiselle. ELY-keskus viittaa tältä osin päätöksiin PSVEO 17.1.1993, KHO:2004:98, KHO 29.1.2013, taltio 358 sekä KHO 29.1.2013, taltiot 355 ja 356.

Oikeusvoiman osalta ELY-keskus toteaa, että ainoastaan ratkaisussa määrätyt velvoitteet saavuttavat oikeusvoiman luonteisen pysyvyyden niin, että niiden muuttaminen edellyttää nykykäsityksen mukaan lakiperustetta. Vesi- ja ympäristöluparatkaisujen pysyvyys on muutoinkin heikompaa kuin siviili- ja rikosoikeudellisten ratkaisujen, eikä oikeusvoimaoppia sovelleta suoraan arvioitaessa vesi- ja ympäristöoikeudellisen ratkaisun pysyvyyttä. Oikeusvoimalla on vesi- ja ympäristöoikeudessa merkitystä lähinnä yksityisoikeudellisissa korvausmääräyksissä, joiden pysyvyyteen se vaikuttaa vesilaista johtuvin rajoituksin. Siltä osin kuin

muistutuksessa viitataan vahinkoarvion saavuttamaan oikeusvoimaan, ELY-keskus toteaa ratkaisun lopputuloksen saavuttaneen pysyvyyden. Oikeusvoima tarkoittaa, että itse ratkaisun lopputulos tulee sitovalla tavalla vahvistetuksi, mutta ratkaisun perustelut, vahinkoarvio niihin lukien, eivät saavuta oikeusvoimaa.

Olosuhteiden olennaista muutosta perustellaan uudella ja muuttuneella kalataloudellisella tilanteella, joka on monen tekijän summa. Kemijoen kalatalousvelvoitteet on asetettu noin 40 vuotta sitten silloin käytettävissä olleen tiedon ja asettamisaikaisten olosuhteiden perusteella. Tämän jälkeen etenkin tutkimustieto on oleellisesti lisääntynyt koskien pohjoisten lohijokien vaelluspoikastuotantoa, istutuspoikasten säilyvyyttä, istutusten kannattavuutta sekä perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä kalakantojen elinkyvylle. Uuden tutkimustiedon valossa on selvää, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin. ELY-keskus viittaa tältä osin Luonnonvarakeskuksen (”Luke”) lausuntoon, jossa todetaan, että ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin.

ELY-keskus pitää yhtenä olosuhteiden olennaisena muutoksena sitä, että rakennettujen jokien vaelluskalakantojen hoitotoimiin liittyvä tieto ja osaaminen ovat lisääntyneet merkittävästi Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen. Kalatieratkaisuja ja tukitoimenpiteitä koskeva tieto on siis lisääntynyt ja hakemuksessa on tuotu esille niiden toteuttamismahdollisuudet. Kemijoen kalataloudellista tilaa on mahdollista parantaa, kun voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen poikastuotantoalueet otetaan uudelleen käyttöön.

Olosuhteiden olennainen muutos on käsillä myös koskien perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä, sillä siitä ei oltu vielä tietoisia Kemijoen velvoitteiden määräämisen aikaan. Silloisissa olosuhteissa ajateltiin kalanviljelyn pystyvän korvaamaan menetetty poikastuotanto, mistä johtuen osapuolet kiistelivät lähinnä istutusmääristä. Luken lausunnossa todetaan kuitenkin, että nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Perinnöllisen monimuotoisuuden merkitys korostuu myös kansallisessa lohi- ja meritaimenstrategiassa, jonka yhtenä visiona on, että ”elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomen joissa, ja niitä palautetaan potentiaalisiin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu.”

Luonnon monimuotoisuuden suojelua koskeva tutkimustieto on lisääntynyt myös raakun osalta. Nykyisin tiedetään, että raakut ovat elinkiertonsa välttämättömän loisintavaiheen osalta sopeutuneita tiettyyn isäntäkalalajiin. ELY-keskus viittaa Metsähallituksen 2.9.2020 antamaan muistutukseen, jossa todetaan, että kalatalousvelvoitteen muutos tukee erityisesti loheen sopeutuneiden uhanalaisten raakkujen elinkiertoa Ounasjoen ja Keski-Kemijoen alueella. Metsähallituksen muistutuksen mu-

kaan raakkuja esiintyy Kemijoen vesistöalueella 42:ssa joessa tai purossa, mutta on todennäköistä, että merkittävä osa populaatiosta on vielä löytymättä. ELY-keskus katsoo, että raakun suojeluun liittyvät argumentit ja uusi tutkimustieto ovat relevantteja vireillä olevassa asiassa. Lohikalojen välinen lois-isäntäsuhde, sen evoluutiodynamiikka ja luontaisesti lisääntyvän kalakannan ja raakkupopulaation altistuminen luonnonvalinnalle ovat pitkällä tähtäimellä ainoat kestävät tavat sille, että raakku ja sen isäntäkalakannat säilyvät luonnossa. Näin ollen myöskään raakkukantoja ei voida jatkuvasti ylläpitää viime aikoina yleistyneessä laitosviljelyssä, vaan niiden luontaista lisääntymistä on pyrittävä edistämään kaikin tavoin. Raakku on erittäin uhanalaiseksi luokiteltu EU:n luontodirektiivin liitteiden II ja V laji, jonka suojelun tasoa on pyrittävä pitämään suotuisana.

ELY-keskus on vakuuttunut siitä, että uiton loppuminen ja jokien kunnostukset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että olosuhteet Kemijoen vesistöalueella ovat olennaisesti paremmat kuin kalatalousvelvoitteita määrättäessä. Ounasjokea ja sen sivujokia sekä Kemijoen sivujokia on kunnostettu uittosäännön kumoamisen myötä. Kunnostusten tuloksellisuutta ei kuitenkaan päästä täysimääräisesti todentamaan tilanteessa, jossa mereltä nousevilla emokaloilla ei ole pääsyä kunnostetuille poikastuotantoalueille, ja jokialueiden tuotanto on paikallisten ja istutusperäisten kalojen varassa.

ELY-keskus toteaa, että muuttuneita olosuhteita arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota myös Ounasjoen rakentamissuunnitelmiin, jotka olivat voimassa vielä 1980-luvun alkupuolella. PSVEO:n Kemijoen ja Raudanjoen velvoitteita koskeva ratkaisu annettiin tilanteessa, jossa lakia Ounasjoen erityissuojelusta (703/83) ei ollut säädetty ja suunnitelmia Ounasjoen valjastamiseksi vesivoimatuotantoon oli vielä olemassa. Olosuhteet voimassa olevaa velvoitetta määrättäessä olivat siis sellaiset, että Ounasjoen vesistöalueelle suunniteltiin vielä rakentamistoimenpiteitä. Tältä osin olosuhteet ovat nykyisin olennaisesti toisenlaiset kuin velvoitetta asetettaessa, mistä osoituksena on myös Ounasjoen liittäminen Natura-alueisiin.

Hakemuksessa on katsottu, että olosuhteiden muutos suhteessa seuraaviin voimalaitoksiin on käsillä tilanteessa, jossa vaellusyhteys on avattu rakentamalla alapuoliseen voimalaitokseen toimiva kalatie. Esimerkiksi päätöksessä KHO 2015:63 todettiin, että Myllykosken avaaminen oli muuttanut olosuhteita Kantturakosken alapuolella ja mahdollistanut vaelluskalan nousun Kantturakosken voimalaitokselle. Kemijoella Isohaaran kalatiet ovat avanneet ainakin osittain vaellusyhteyden voimalaitoksen yläpuolisille alueille. Isohaaran yläpuolisiin voimalaitoksiin ei määrätty aikoinaan kalatievelvoitteita perusteena mm. se, että aiemmin rakennetut voimalaitokset olivat jo estäneet kalan kulun vesistössä. Tilanne on muuttunut siitä, kun voimalaitoksia rakennettiin ja kalatalousvelvoitteita määrättiin.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja säädökset, kuten Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiiviin (2000/60/EY, ”vesipuitedirektiivi”) ja Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista (2008/56/EY) velvoittavat Suomea huolehtimaan

uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä. Myös EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030 tähtää siihen, että rakennettujen jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on EU:n alueella parannettava merkittävästi nykytilasta. Nykyinen kalastuslaki (379/2015) sekä kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia ohjaavat luonnonkierron palauttamisen toimeenpanoa. Vaelluskalakantojen elvyttämistä tehdään vapaaehtoisessa yhteistyössä, mutta samaan aikaan tarvitaan myös kalatalousvelvoitteiden nykyaikaistamista silloin, kun kalatalousvelvoitteet perustuvat vanhentuneisiin tietoihin ja toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tällainen tilanne on käsillä Kemijoen voimalaitoksilla.

Nykyisen vesilain perusteella kalatalousvelvoitetta tai -maksua määrättäessä tulee ottaa huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat toimenpiteet ja kalastuksen järjestelyt vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaisesti. Vesilain soveltamisessa tulee siis ottaa huomioon kalastuslainsäädännön tavoitteita ja kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Lain tarkoituksena on ollut, että sen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon kalavarojen hoitoa ja käyttöä koskevat suuntaviivat. Nämä näkökohdat ovat keskeisiä ja tärkeitä myös velvoitetta muutettaessa. Tämän vuoksi ELY-keskus katsoo, että velvoitetta muutettaessa tulee ottaa huomioon em. valtion hyväksymät kalastusta ja kalakantojen hyvinvointia koskevat strategiset asiakirjat.

Edelleen ELY-keskus toteaa, että Marinin hallituksen hallitusohjelman strategisen kokonaisuuden 3.1. “Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi” tavoitteena 5 on luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttäminen Suomessa. Tavoitteen saavuttamisen keinoina on mainittu vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen rakennettuihin vesistöihin kansallisen kalatiestrategian pohjalta. Lisäksi keinoina on nostettu vaellusesteiden purkaminen, kalojen lisääntymisalueiden kunnostukset ja ohitusratkaisujen toteuttaminen sekä kalatalousvelvoitteiden päivittäminen viranomaistyönä.

ELY-keskus ei ole perustellut olosuhteiden olennaista muutosta virheellisellä vahinkoarviolla. Olosuhteiden muututtua Kemijoen kalatalousvelvoite on kuitenkin osoittautunut alimitoitetuksi, minkä vuoksi on tarpeen muuttaa ja nostaa velvoitetta riittävälle tasolle. Uuden ja muuttuneen velvoitteen perusteena on perusteltua käyttää myös uusimpaan tutkimustietoon perustuvaa vahinkoarviota, joka on esitetty hakemuksen kappaleessa 4.1. Kemijoen vesistön kalataloudelliset menetykset voidaan nykyisten menetelmien ja tiedon valossa arvioida aiempaa luotettavammin, minkä ansiosta ne voidaan myös kompensoida paremmin. Myös kalatalousvelvoitteiden sisältö tulee määrittää tämän päivän toimintaympäristön ja tutkimustiedon perusteella.

ELY-keskus toteaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön ja myös oikeuskirjallisuuden mukaan juridisen käsitteen “olosuhteiden muutos” on avoin tunnusmerkistö, jonka tarkempi määrittely tehdään säännöstä sovellettaessa. Olosuhteiden muutokselle ei voida antaa ennalta täysin yksiselitteistä määritelmää. Myös muistuttajat ovat muistutuksissaan

tuoneet esille runsaasti yhteiskunnalliseen merkitykseen (esim. sähköenergian tuotannon yhteiskunnallinen merkitys, ilmastonmuutos) piiriin luettavia seikkoja.

3.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitsemien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.2.2.1 on tarkasteltu lainsäätäjän tarkoitusta liittyen kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamiseen, ja kohdassa 3.2.2.2 on tarkasteltu asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä. Muistutuksen kohdassa 3.2.3 on todettu, että vahinkoarvion väitetty virheellisyys ei ole vesilain edellyttämä olosuhteiden muutos, ja kohdassa 3.2.4 on perusteltu, miksi myöskään yleinen tiedon lisääntyminen ei ole olosuhteiden muutos. Kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten tarkistamista koskevan vesilain 3 luvun 22 §:n tulkinnan osalta PVOV viittaa edelleen muistutukseensa, jossa yhtiö on kattavasti tuonut esille säännöksen soveltamiseen liittyviä näkökohtia. Lisäksi yhtiö toteaa vastaselityksenään seuraavaa:

Vesilain asettamat oikeudelliset reunaehdot kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle

ELY-keskus esittää edelleen, että oikeuskanslerin päätökset antavat syytä kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle. PVOV viittaa tältä osin muistutuksensa kohtaan 3.2.6, jossa yhtiö on todennut, että kyseisillä päätöksillä ei ole liityntää tai merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytyksiä. ELY-keskus on tulkinnut päätöksiä väärin. Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, että Kemijoella ei ole kyse lainvastaisesta olotilasta.

ELY-keskus on todennut hakevansa kalatalousvelvoitteen tarkistamista nimenomaan säännöksen 1 momentin ensimmäisen virkkeen eli olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella. Kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamisen edellytyksenä on ensinnäkin, että olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. ELY-keskus on katsonut, että kalatalousvelvoitteiden nykyaikaistaminen on tarpeen, koska kalatalousvelvoitteet perustuvat vanhentuneisiin tietoihin ja toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Yhtiö korostaa, että vesilain 3 luvun 22 § ei mahdollista kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamista sillä perusteella, että niitä koskevat lupamääräykset perustuvat vanhentuneisiin tietoihin, vaan tarkistaminen edellyttää säännöksen sanamuodon mukaan olosuhteiden muutosta, jonka tulee lisäksi olla olennainen. Toiseksi, koska Isohaaran kalatalousvelvoite on asetettu kumotun vesilain nojalla, tarkistaminen edellyttää vesilain 19 luvun 10 §:n 2 momentin perusteella, että tarkistamista on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena, kuten edellä kohdassa 3.2.2 on esitetty.

Kolmanneksi kalatalousvelvoitteen tarkistaminen on vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella mahdollista ainoastaan siinä laajuudessa, mitä säännöksen säätäminen normaalissa lainsäätämisjärjestyksessä, säännöstä koskevissa hallituksen esityksen perusteluissa esitetty tarkoitus sekä

muut lainsäädännön asettamat reunaehdot huomioon ottaen on mahdollista. Kuten vastaselityksen kohdassa 3.1.2 on jo todettu, säännöksen perusteella ei esimerkiksi ole mahdollista tarkistaa kertakaikkisesti korvattuja kalatalousvahinkoja niihin kohdistuvan oikeusvoimavaikutuksen takia. Niin ikään on otettava huomioon vesilain 3 luvun 14 §:n kustannusten kohtuuttomuutta koskeva rajaus. Tätä tulkintaa on sovellettu myös oikeuskäytännössä, esimerkiksi Vaasan hallinto-oikeuden 2.2.2018 antamassa päätöksessä 18/0021/2 (KHO hylännyt valituslupahakemuksen päätöksellä 11.1.2019 taltio 58). Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Säännöstä sovelletaan siitä riippumatta, onko kyseessä velvoitteen tarkistaminen vesilain 3 luvun 22 §:n ensimmäisen (olosuhteiden olennainen muutos) vai toisen (kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunut velvoitteen tarkistaminen) virkkeen nojalla. On myös aiheellista korostaa, että säännöksessä puhutaan nimenomaan olemassa olevien kalatalousvelvoitteiden tarkistamisesta. Tarkistamisen suhdetta uusien määräysten asettamiseen käsitellään tarkemmin vastaselityksen kohdassa 4.1.2.

PVOV toteaa edellä selostettuun viitaten, että vesilaki asettaa reunaehdot sille, missä tilanteissa kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistaminen voi tulla kyseeseen ja missä laajuudessa niitä koskevia määräyksiä voidaan muuttaa. ELY-keskus ei ole ottanut kaikilta osin huomioon lainsäädännön asettamia oikeudellisia reunaehtoja kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle ja kalatalousvelvoitteen tai -maksun sisällölle, vaan poiminut vesilaista yksittäisiä säännöksiä, jotka tukevat ELY-keskuksen hakemusta samalla osittain sivuuttaen nyt kyseessä olevan asian kannalta oleellisia säännöksiä. Kuten yhtiö on tämän vastaselityksensä kohdassa 2.2 todennut, asiassa sovellettavat säännökset muodostavat kokonaisuuden. Vesilain asettamat rajat lupamääräysten tarkistamiselle sekä kalatalousvelvoitteen tai -maksun laajuudelle on otettava kaikilta osin huomioon asiaa ratkaistaessa. Yhtiö toteaa, että se ei ole perusteluillaan pyrkinyt antamaan olosuhteiden olennaiselle muutokselle yksiselitteistä merkitystä, vaan on tuonut esille sen tosiasian, että olosuhteiden olennaista muutosta on tulkittava osana vesilain säännösten kokonaisuutta ja huomioiden ne reunaehdot, jotka lainsäädäntö tulkinnalle asettaa.

Kalatalousvelvoitteen tai -maksun muuttamisesta säädettiin aikaisemmin VVL:n 22 §:n 4 momentissa. Vesilain 3 luvun 22 §:n tulkinta vastaa aiempaa, joten lainsäätäjän tarkoitus on luettavissa kumotun vesilain aikana annetuista hallituksen esityksistä. Säännöstä koskevista esitöistä (HE 266/1984 vp ja HE 17/1994 vp) käy ilmi, että säännöksen tarkoituksena ei ole jo myönnettyihin lupiin liittyvien kalatalousvelvoitteiden yleisen tarkistamisen käynnistäminen. Sen sijaan säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneiden kalatalousvelvoitteiden ja -maksujen muuttaminen vastaamaan muuttuneita oloja. Myös KHO on todennut ratkaisukäytännössään, että kalatalousvelvoitteen on oltava oikeasuhtainen olosuhdemuutokseen verrattuna, esimerkiksi ratkaisussa KHO 29.1.2013 t. 358.

ELY-keskus on viitannut edellä mainittuihin esitöihin ja todennut näissä esitetyn mm., että ”tutkimustieto ja teknillistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi”. PVOV korostaa, että esitöissä todettu ei tarkoita sitä, että tutkimustieto ja teknistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen olisi peruste kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamiselle, vaan sillä pyritään esittämään, että mikäli olosuhde katsotaan olennaisesti muuttuneeksi, tutkimustietoa ja teknistaloudellisia ratkaisuja voidaan hyödyntää epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen muuttamisessa vastaamaan muuttuneita oloja. Yleisen tutkimustiedon tai teknistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen ei kuitenkaan ole vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden muutos.

Oikeusvoimavaikutuksesta

Ympäristö- ja vesioikeudessa omaksuttu vahva lähtökohta, jonka mukaan lupapäätös on siihen kohdistuvan oikeusvoimavaikutuksen johdosta pysyvä, ilmenee myös VVL:n 22 §:n 4 momentin säätämistä koskevista esitöistä (HE 266/1984 vp). Esitöissä todetaan seuraavaa:

”Vesilaki tarjoaa eräitä keinoja puuttua lainvoimaiseen lupapäätökseen. Vesilain 2 luvun 27 ja 28 §:n sekä 10 luvun 25 §:n säännökset ovat niistä esimerkkejä. Sen sijaan varsinaista eri hanketyypeille yhteistä kalanhoitovelvoitteiden tarkistamiseen oikeuttavaa säännöstä olosuhteiden muuttumisen varalle laissa ei ole. Tämän vuoksi pykälän 4 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua tulisi voida olosuhteiden olennaisesti muututtua tarkistaa.”

Myös edellä esitetyn perusteella on selvää, että lupapäätöksiin voidaan puuttua ainoastaan laissa säädetyin edellytyksin. Yhtiö pitää virheellisenä ELY-keskuksen väitettä, jonka mukaan oikeusvoimalla on vesi- ja ympäristöoikeudessa merkitystä lähinnä yksityisoikeudellisissa korvausmääräyksissä, joiden pysyvyyteen se vaikuttaa vesilaista johtuvin rajoituksin. Lainvoimainen lupapäätös suojaa hankkeesta vastaavaa mahdollistamalla luvan mukaisen hankkeen toteuttamisen ja hankkeeseen liittyvien investointien suunnitelmallisen tekemisen. Mahdollisuus toteuttaa lupapäätöksen mukainen hanke luvassa määrätyin edellytyksin on hankkeesta vastaavalle myönnetty oikeus, jota oikeusvoimavaikutus yhtä lailla suojaa, vaikka kyse ei ole yksityisoikeudellisesta korvausmääräyksestä.

Kuten yhtiö prosessiväitekirjelmässään ja muistutuksessaan on tuonut esille, ELY-keskuksen hakemus kohdistuu tosiasiallisesti voimalaitosten hankekohtaisiin lupapäätöksiin. Tarkistamalla kalatalousvelvoitteita hakemuksen mukaisesti vaikutettaisiin siten voimalaitostoiminnalle myönnettyihin lainvoimaisiin lupapäätöksiin, vaikka ELY-keskus onkin virheellisesti kohdistanut hakemuksensa ainoastaan kalatalousvelvoitteen ja korvausten määräämistä koskeviin päätöksiin. Voimayhtiöillä on oikeus luottaa siihen, että toimintaa saadaan harjoittaa lupapäätösten mukaisesti niin kauan kuin olosuhteet eivät ole muuttuneet, eikä tähän oikeuteen voida ilman laissa säädettyä perustetta puuttua.

Päätöksen pysyvyysvaikutus on myös osa muodollista oikeusvarmuutta. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta sekä hankkeesta vastaavan oikeusturva huomioiden olisi kestämätöntä ajatella, että oikeusvoimavaikutus koskisi ainoastaan yksityisoikeudellisia korvausmääräyksiä. Edellä sekä vastaselityksen kohdassa 3.1.2 selostetun perusteella on selvää, että myös vesioikeudessa vahvana lähtökohtana on pidettävä lupapäätöksen pysyvyyttä muiltakin osin kuin yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten osalta. Muutoin ei olisi tarpeen edellyttää laissa erikseen säädettyjä perusteita vesitaloushankkeita koskevien päätösten tarkistamiselle. Hankkeesta vastaavan luottamuksensuojan turvaamiseksi on lainvoimaisen lupapäätöksen muuttamiseen mahdollistavia säännöksiä sovellettava laissa säädettyjen edellytysten puitteissa.

ELY-keskus katsoo vahinkoarvion saavuttaman oikeusvoiman osalta, että vain ratkaisun lopputulos on saavuttanut pysyvyyden. Edelleen ELY-keskus katsoo, että oikeusvoima tarkoittaa, että itse ratkaisun lopputulos tulee sitovalla tavalla vahvistetuksi, mutta ratkaisun perustelut vahinkoarvio mukaan lukien eivät saavuta oikeusvoimaa.

Yhtiö toteaa, että vahinkoarvio tehdään lähtökohtaisesti lupaharkinnan yhteydessä ja ratkaisun perustelut ovat olennainen osa lupapäätöstä. Myös oikeuskäytännössä on omaksuttu tulkinta, jonka mukaan kompensoitavaksi tulee nimenomaan voimalaitosten rakentamisen ajankohdan tilanteessa arvioitu haitta (esim. KHO 29.1.2013 t. 355 ja 356). Niin ikään vahinkoarvion puuttumiseen vesilaki tarjoaa vain eräitä keinoja. Näitä ovat jo yhtiön muistutuksessa ja edellä tässä vastaselityksessä mainittu vesilain 13 luvun 8 § ja vesilain 3 luvun 21 §. Vesilain 13 luvun 8 §:n mukaan lupaviranomaisessa voidaan aiemman ratkaisun estämättä vaatia hakemuksella korvausta edunmenetyksestä, jota lupaa myönnettäessä ei ole ennakoitu. Vesilain 3 luvun 21 §:n mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta tarkistaa lupamääräyksiä ja antaa uusia määräyksiä mm., jos hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu haitallisia vaikutuksia, joita lupamääräyksiä annettaessa ei ole ennakoitu ja joita ei muutoin voida riittävästi vähentää. Molemmissa säännöksissä on kuitenkin asetettu vaatimuksen esittämiselle ja lupamääräyksen tarkistamiselle kymmenen vuoden määräaika.

Näin ollen vahvana lähtökohtana on pidettävä sitä, että päätöksen pysyvyyssuoja ulottaa vaikutuksensa myös vahinkoarvioon. Kynnys puuttua jo kertaalleen tehtyyn arvioon on nostettu korkeammalle asettamalla vahinkoarvioon puuttumiselle kymmenen vuoden määräaika, joka Isohaaran voimalaitoksen osalta on umpeutunut ajat sitten. Edellä selostetun perusteella yhtiö pitää selvänä, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut ulottaa oikeusvoimavaikutus myös vahinkoarvioon. Muunlainen tulkinta heikentäisi kohtuuttomasti hankkeesta vastaavan omistuksen- ja luottamuksensuojaa.

Väitetyt olosuhteiden olennaiset muutokset Kemijoella

PVOV toistaa ensin muistutuksessa toteamaansa, että hakemuksessa esitetyt perusteet liittyvät pääasiallisesti yleisen yhteiskunnallisen ja tieteellisen tietämyksen lisääntymiseen. Kyse ei ole olosuhteiden olennaisesta muutoksesta, joka oikeuttaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen. Kyse ei ole olosuhteiden olennaisesta muutoksesta myöskään sen

osalta, kun vahinkoarviota pidetään virheellisenä. Ympäristössä tapahtuneiden fyysisten muutosten osalta kyse voisi mahdollisesti olla olosuhteiden muutoksesta. Hakemuksessa ja selityksessä ei kuitenkaan ole esitetty mitään, minkä perusteella voitaisiin todeta, että olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n edellyttämällä tavalla. Tarkistamisen edellytykset eivät siten tältäkään osin täyty. Näin ollen ELY-keskuksen hakemus on jätettävä tutkimatta tai hylättävä lakiin perustumattomana.

PVOV huomauttaa, että se ei ole esittänyt sähköenergian tuotannon yhteiskunnallista merkitystä ja ilmastonmuutosta seikkoina, jotka vaikuttaisivat olosuhteiden olennaisen muutoksen käsitteen tulkintaan. Sen sijaan yhtiö on tuonut nämä seikat esiin, koska ne ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä hyötyjä, jotka on otettava huomioon arvioitaessa hakemuksen mukaisen hankkeen kokonaisvaikutuksia siinä tapauksessa, että vastoin yhtiön näkemystä kyseessä katsottaisiin olevan olosuhteiden olennainen muutos. Nämä ovat seikkoja, jotka on otettava huomioon vesilain edellyttämässä intressivertailussa ja kustannus-hyötyanalyysissä, joiden perusteet hakijalta tosin on edelleen tekemättä. ELY-keskuksen perusteluina olennaiselle olosuhdemuutokselle vaikuttaisivat olevan nimenomaan yhteiskunnalliset seikat. Tältä osin yhtiö on todennut, että yhteiskunnallisten arvojen muutokselle ei tule antaa oikeudellista merkitystä arvioitaessa vesilain 3 luvun 22 §:n edellytysten täyttymistä.

ELY-keskus perustelee olosuhteiden olennaista muutosta selityksessään edelleen sillä, että tutkimustieto on oleellisesti lisääntynyt koskien pohjoisten lohijokien vaelluspoikastuotantoa, istutuspoikasten säilyvyyttä, istutusten kannattavuutta ja perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä kalakantojen elinkyvylle sekä sillä, että rakennettujen jokien vaelluskalakantojen hoitotoimiin liittyvä tieto ja osaaminen ovat lisääntyneet. ELY-keskus katsoo, että oikeuskäytännössä merkitystä on annettu mm. mahdollisuudelle hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin ja luonnontieteellisen tiedon lisääntymiselle ja viittaa tältä osin päätöksiin PSVEO 17.1.1993 nro 115/93/1, KHO:2004:98, KHO 29.1.2013, taltio 358 sekä KHO 29.1.2013, taltiot 355 ja 356.

Yhtiö on ottanut muistutuksensa kohdassa 3.2.2.2 kantaa edellä viitattuihin tapauksiin, lukuun ottamatta PSVEO:n päätöstä 17.1.1993, jota käsitellään alla tarkemmin. Muiden päätösten osalta PVOV korostaa vielä, että viitatuissa tapauksissa ei ole ollut kyse siitä, että yleisen kalataloudellisen tutkimustiedon lisääntymisen olisi todettu olevan olosuhteiden olennainen muutos. Tapauksissa keskeisinä olosuhdemuutoksina on pidetty veden laadun paranemista, äärimmäisen uhanalaisen Saimaan järvilohen säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa sekä erityisen uhanlaisen Laatokan järvilohen lisääntymistä koskevaa uutta tietoa. Ratkaisujen perusteella olosuhteiden olennaisena muutoksena voidaan pitää lajien säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa. Sen sijaan edellä mainituissa tapauksissa kalastoa ja sen hoitoa koskevan yleisen tutkimustiedon lisääntyminen on nostettu esille lähinnä perusteluna sille, että kalatalousvelvoitteita on mahdollista tarkoituksenmukaisella ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Vaikka tutkimustiedon lisääntymiselle on annettu jossain määrin merkitystä osana kokonaisarviota, se ei kuitenkaan itsessään

ole sellainen olosuhteiden olennainen muutos, joka oikeuttaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen.

Päätöksen PSVEO 17.1.1993 nro 115/93/1 osalta yhtiö toteaa seuraavaa: Ensinnäkin on aiheellista korostaa, että päätös ei ole suoraan verrattavissa nyt käsillä olevaan Isohaaran tilanteeseen, sillä edellä mainitussa tapauksessa kalatalousmaksun muuttamista on hakenut luvanhaltija itse. Kun luvanhaltija itse hakee muutosta lainvoimaiseen lupapäätökseen, ei luvan nauttimalle pysyvyyssuojalle tai luvanhaltijan omaisuuden- ja luottamuksensuojalle luonnollisestikaan ole tarvetta antaa samalla tavalla painoarvoa. Toiseksi PVOV huomauttaa, että päätös on annettu kumotun vesilain nojalla ja tällöin kalanhoitovelvoite, kuten kalatien rakentaminen, on katsottu ensisijaiseksi suhteessa kalatalousmaksuun. Kyseisessä tapauksessa oli nimenomaan kyse siitä, että luvanhaltija haki kalatalousmaksun muuttamista kalatalousvelvoitteeksi, ja koska se silloisen tiedon mukaan aikaisemmasta poiketen oli toteutettavissa, PSVEO katsoi tällaisen muutoksen olevan mahdollinen. PVOV korostaa, kuten myös ELY-keskus itse selityksessään on todennut, että nykyisen vesilain nojalla kalatalousvelvoite ja -maksu ovat samanarvoisia, eikä olosuhteiden olennaista muutosta siten enää voida perustella kalateiden teknillisillä rakentamismahdollisuuksilla.

ELY-keskus viittaa selityksessään Luken lausuntoon, jossa on todettu mm., että hakemuksella on vankka biologinen pohja ja että nykyisen kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. PVOV korostaa ensinnäkin, että lausunnossa esitetty toteamus hakemuksen vankasta biologisesta pohjasta perustuu nimenomaan yleisen tutkimustiedon lisääntymiseen, jota ei voida pitää vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamana olennaisena olosuhdemuutoksena. Yhtiö pitää väitettä hakemuksen vankasta biologisesta pohjasta perusteettomana ja virheellisenä. Luke on tässä yhteydessä myös todennut, että uuden aineiston ja kanta-arviointimetodiikan kehityksen vuoksi ”biologisten parametrien estimaateissa tapahtuu ajassa jonkin verran muutoksia, mikä on syytä ottaa huomioon velvoitteiden uudelleen arvioinnissa”. Tämä ei kuitenkaan osoita olosuhteiden muuttuneen olennaisesti Kemijoella.

Toiseksi PVOV katsoo, että myös Luken lausunnosta ilmenee, ettei vaelluskalojen täyden luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen voimakkaasti rakennetussa vesistössä ole mahdollista. Yhtiö katsoo, että osittaiseenkin luonnonkierron aikaansaamiseen ja ylläpitämiseen liittyy suuria epävarmuuksia. Vaelluskalojen luonnonkierron aikaansaamiseen ja ylläpitämiseen vaadittavat toimenpiteet ovat ylimitoitettuja ja kohtuuttomia mm. vesivoimalaitosyhtiöiden vesilain mukaiseen vastuuseen, intressivertailun negatiiviseen lopputulokseen, kustannusten kohtuuttomuuteen ja toimenpiteiden toteuttamiskelvottomuuteen nähden. Luken lausunnossa esitettyjen tietojen virheellisyyden ja epävarmuuden osalta yhtiö viittaa lisäksi muistutuksensa kappaleeseen 4 ja tämän vastaselityksen kohtaan 5.4.2.

ELY-keskus viittaa selityksessään myös Metsähallituksen 2.9.2020 päivättyyn muistutukseen, jossa tuodaan esille raakun suojelutarve. ELY-keskuksen selityksessään esiin tuomien seikkojen lisäksi Metsähallitus

toteaa muistutuksessaan, että Kemijoen pääuomasta on edelleen löytynyt nuorehkoja raakkuja, ja että tämä viittaisi siihen, että raakkupopulaatio edelleen olisi lisääntymiskykyinen, mahdollisesti taimenien tai ylisiirrettyjen lohien avulla. Lisäksi Metsähallitus toteaa, että raakkukantoja ei uhkaa ainoastaan isäntäkalojen puuttuminen osassa jokia vaan etenkin uomaperkaukset, ojitukset, hakkuut sekä muu vesistörakentaminen ovat jo pitkään heikentäneet lajin fyysistä elinympäristöä.

Yhtiö korostaa, että itseään ylläpitävää luonnonmukaista raakkukantaa ei ole mahdollista toteuttaa voimakkaasti muutetussa Kemijoessa siltä osin kuin niiden lisääntyminen on riippuvaista vaelluskaloista. Kuten vastaselityksen liitteessä 3 (”Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutosasiassa antaman hakijan selityksen kalataloudellisista perusteista”) todetaan, Kemijoelle ei ole luotavissa itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja, eikä raakkupopulaatioiden elinvoimaisuuden parantaminen siten ole mahdollista siltä osin kuin ne liittyvät vaelluskalojen luontaiseen poikastuotantoon. Kemijoen pääuomasta Vanttauskosken voimalaitoksen alapuolelta löydettiin vuonna 2017 kaksi raakkua ja Savukoskelta yksi. Vanttauskosken alapuolelta löydetyt raakut olivat kuorenpituudeltaan 79 mm ja 82 mm, jolloin niiden ikä on noin 30 vuotta. Tällä perusteella on selvää, että niillä ei ole mitään tekemistä lohien ylisiirtojen kanssa. Lisäksi on huomattava, että Kemijoen vesistössä esiintyy raakkua lisääntyvänä populaationa useammassa paikassa, ja silloin ao. joesta löytyy myös paikallinen lisääntyvä isäntäkala eli taimen.

PVOV katsoo, että kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkistaminen hakemuksen mukaan ei siten ole katsottava samalla tavalla tarpeelliseksi lajin selviytymisen kannalta kuin yllä selostetuissa KHO:n tapauksissa. Viitaten Metsähallituksen muistutukseen yhtiö toteaa, että raakkujen turvaamiseen vaikuttaa moni muukin asia, eikä lajin selviytyminen siten ole riippuvainen kalatalousvelvoitteen hakemuksen mukaisesta tarkistamisesta. PVOV katsoo, että raakun suojelu on toteutettavissa riittävästi ilman, että voimalaitoksen kalatalousvelvoitetta muutetaan. Edelleen yhtiö korostaa, että raakun suojeleminen itsessään ei kuulu vesilain soveltamisalaan, vaan vesilain nojalla arvioidaan ainoastaan hankkeesta vesistölle aiheutuvia haittoja ja vahinkoja. Raakun suojelua ei vesilain valossa voida katsoa olevan yhtiöiden vastuulla nyt vireillä olevassa asiassa.

Vesilain esitöissä (HE 277/2009 vp) todetaan, että vesivarojen käytössä tulee ottaa huomioon vesivarojen uudistumiseen liittyvät näkökohdat, luonnon monimuotoisuus, ympäristön laatu ja tulevien sukupolvien tarpeet. Vesilain nojalla arvioidaan siten nimenomaan seuraako vesivarojen käytöstä ympäristölle ja luonnolle liian suuria haittoja, lähtökohtaisesti suhteessa hankkeesta saatavaan hyötyyn. Vesilain pääasiallisiin tehtäviin ei kuitenkaan kuulu kohdesuojelun kaltainen luontotyyppisuojelu. Lain esitöissä todetaan nimenomaisesti, että säännöksestä ei ole tarkoitettu johdettavan yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää. Se, että Kemijoen kalataloudellista tilaa nykytiedon valossa mahdollisesti voitaisiin parantaa uusilla kalatalousvelvoitteilla ja -maksuilla ei ole vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetty

olosuhdemuutos, eikä se oikeuta lainvoimaisiin päätöksiin puuttumiseen tai yhtiöiden vastuun kohtuuttomaan laajentamiseen.

Edelleen ELY-keskus toteaa selityksessään, että Kemijoen kalataloudellista tilaa on mahdollista parantaa, kun voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen poikastuotantoalueet otetaan uudelleen käyttöön. Myös tältä osin yhtiö korostaa edellä todetun, että hankkeesta vastaavalle ei voida asettaa laajempia hoito- tai korvausvelvoitteita kuin mitä hankkeen arvioidut vaikutukset edellyttävät.

ELY-keskus katsoo, ettei se ole perustellut olosuhteiden olennaista muutosta virheellisellä vahinkoarviolla. ELY-keskus kuitenkin edelleen perustelee olosuhdemuutosta mm. sillä, että ”uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin”. Yhtiö toteaa, että asiassa on kiistatta kysymys siitä, että ELY-keskus pitää vahinkoarviota virheellisenä ja ELY-keskuksen hakemuksessa on siten ilmeisesti kyse siitä, että hankkeesta väitetään aiheutuneen ennakoimatonta haittaa. Nämä väitteet ovat kuitenkin selvästi vanhentuneet. Tätä PVOV perustelee tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 4.1.2.

Fyysisten ympäristössä tapahtuneiden muutosten osalta ELY-keskus perustelee olosuhteiden olennaista muutosta uiton loppumisella Ounasjoessa sen sivujoissa sekä Kemijoen sivujoissa, Ounasjoen rakentamiseen liittyvien suunnitelmien muuttumisella, ja Isohaaran kalatien rakentamisella. PVOV toteaa, että ELY-keskus ei ole edelleenkään selityksessään esittänyt mitään oleellisia perusteita sille, miksi edellä mainitut seikat olisi katsottava VL 3 luvun 22 §:n mukaisiksi olosuhteiden olennaisiksi muutoksiksi. Sen sijaan yhtiö on muistutuksensa kohdassa 3.2 tarkasti ja selkeästi esittänyt, miksi uiton loppumista ja Isohaaran kalatien rakentamista ei voida pitää olennaisena olosuhdemuutoksena Kemijoessa. PVOV viittaa muistutuksessaan esitettyyn ja toteaa lisäksi seuraavaa:

ELY-keskus viittaa kalatien rakentamisen osalta ratkaisuun KHO 2015:63. Yhtiö toteaa, että vaikka edellä mainitussa ratkaisussa onkin todettu, että kyseisessä tapauksessa Myllykosken kalannousuväylän rakentaminen oli mahdollistanut vaelluskalan nousun Kantturakosken alapuolelle, ei se tarkoita suoraviivaisesti sitä, että tilanne olisi sama Isohaaran kalatien osalta. Tilannetta on tarkasteltava tapauskohtaisesti ottaen huomioon kunkin yksittäistapauksen olosuhteet. Edellä mainitussa KHO:n ratkaisussa olosuhteet olivat muutenkin hyvin erilaiset kuin nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa. Kantturankosken tapauksessa oli ensinnäkin esitetty riittävä selvitys siitä, että Kantturakosken yläpuolella sijaitsevat alueet olivat lisääntymiseen soveltuvia, ja että kalannousuväylä todellisuudessa toimi siten, että kalan nousu toivotusti ylipäänsä oli mahdollista. Toiseksi kysymys oli toimenpiteestä, joka oli tarpeellinen meritaimenen luonnonkannan häviämisen estämiseksi. Yhtiö myös korostaa, että Kantturakosken tapauksessa oli kyse jo määrätystä kalatalousvelvoitteesta, jonka kumoamista voimalalaitosyhtiö itse haki. Tapauksessa ei siten ollut kyse siitä, että kalannousuväylän raken-

taminen olisi todettu olevan olennainen olosuhdemuutos vaan KHO totesi, että kalatalousvelvoitteen kumoamiselle ei ollut laissa säädettyjä perusteita.

Kuten yhtiö tarkemmin on perustellut edellä ja muistutuksensa kohdassa 3.2, olosuhteet Kemijoella eivät ole suotuisia lohikalojen kutemisen tai pienpoikasten selviämisen kannalta, eikä itseään ylläpitävän luonnonkierron saavuttaminen Kemijoella ole mahdollista. Kalakantojen ylläpitäminen perustuisi joka tapauksessa edelleen istutuksiin. Myöskään Isohaaran kalatien rakentaminen ei ole tätä muuttanut olennaisesti. Tilanne on siten kaikilta osin hyvin erilainen kuin edellä selostetussa ratkaisussa KHO 2015:63.

Ounasjoen rakentamiseen liittyvien suunnitelmien muuttumiseen ja joen suojelemiseen liittyen yhtiö toteaa, että kyseiselle seikalle ei tule antaa olennaista merkitystä nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa. Ensinnäkin Ounasjoen rakentamissuunnitelmia ei ole mitenkään otettu huomioon PSVEO:n tai KHO:n toimesta Isohaaran kalatalousvelvoitteita asetettaessa eikä tilanne siten tältä osin ole muuttunut lainkaan kalatalousvelvoitteen asettamisajankohdasta. Toiseksi Isohaaran voimalaitos sijaitsee lähellä Kemijoen suuta, eikä Ounasjoen tilanne siten olennaisesti vaikuta olosuhteisiin yhtiön voimalaitoksella. Se, että Ounasjoki on liitetty Natura-alueisiin ei osoita olosuhteiden olennaisesti muuttuneen Kemijoella, vaan se osoittaa yksinkertaisesti sen, että Ounasjoki on katsottu tarpeelliseksi suojella. ELY-keskuksen tulkinta tilanteesta on siten tältä osin täysin virheellinen. PVOV katsoo, että ELY-keskus ei edelleenkään ole esittänyt myöskään fyysisen ympäristön osalta mitään sellaista, mitä nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa voitaisiin pitää sellaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena, jota vesilain 3 luvun 22 §:ssä edellytetään.

ELY-keskus viittaa myös mm. Marinin hallituksen hallitusohjelmaan, EU:n biodiversiteettistrategiaan, kansalliseen kalastrategiaan ja lohi- ja meritaimenstrategiaan. PVOV toteaa, että kyseisiä päätöksiä ja strategioita ei voida soveltaa suoraan yksittäistapaukseen ilman, että ne on toteutettu kansallisen lainsäädännön avulla, eikä voimassa olevaa lainsäädäntöä voida ohittaa vetoamalla suoraan näihin strategioihin ja ohjelmiin. Näin ollen mm. EU:n biodiversiteettistrategia ja Marinin hallituksen hallitusohjelma eivät ole sellaisia asiakirjoja, jotka sellaisinaan otettaisiin huomioon lupamääräysten tarkistamisessa.

Kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia tulevat sinänsä välillisesti huomioiduksi kalatalousvelvoitetta tai -maksua asetettaessa, sillä ne tulee ottaa huomioon kalastuslain (379/2015) mukaisten käyttö- ja hoitosuunnitelmien laadinnassa ja täytäntöönpanossa, joihin osaltaan viitataan VL 3 luvun 14 §:n käsitteellä ”kalastuksen järjestely”. Yhtiö kuitenkin huomauttaa, että suoria velvoitteita yksittäistapauksessa ei voida johtaa näistäkään strategioista. Lisäksi yhtiö korostaa, että kansallisen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategian välillinen huomioon ottaminen on nimenomaan osa kalatalousvelvoitteen tai -maksun asettamista ja sen sisällön määrittämistä. Näin ollen ELY-keskuksen

mainitsemat strategiat eivät osoita vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisen olosuhteiden olennaisen muutoksen olemassaolon eikä kalatalousvelvoitteen tarkistamistarvetta voida perustella näiden avulla.

PVOV katsoo, että esitetyn perusteella ELY-keskuksen hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, sillä nyt kyseessä olevassa Isohaaran tapauksessa ei yksinkertaisesti ole käsillä sellaista vesilain 3 luvun 22 §:n mukaista olosuhteiden olennaista muutosta, joka mahdollistaisi voimassa olevan ja lainvoimaisen kalatalousvelvoitteen tarkistamisen.

4. Vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla ei voida asettaa uusia lupamääräyksiä tai tarkistaa lainvoimaista lupaa muilta osin kuin kalatalousvelvoitteiden osalta

4.1 Vesilain 3 luvun 22 § ei oikeuta uusien lupamääräysten asettamiseen

4.1.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.14 ja 2.17)

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.14 yhtiön muistutuksen kohtaan 3.1.3. Selityksen kohdassa 2.17 viitataan yhtiön muistutuksen kohtaan 3.3. Hakemusasiassa kyse on nimenomaisesti kalatalousvelvoitetta ja -maksuja koskevien määräysten muuttamisesta vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella, eikä siitä, että asiassa oltaisiin määräämässä uutta kalatalousvelvoitetta sellaiseen lupaan, johon sitä ei ennestään sisälly. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. Hakemuksessa on kysymys kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, jota koskevat omat säännöksensä. Hakemuksessa ei siten ole kysymys vesilain 3 luvun 21 §:n tarkoittamasta muusta lupamääräysten tarkistamisesta. Hakemuksessa ei ole myöskään kysymys ennakoimattomiin vahinkoihin perustuvista korvausvaatimuksista, vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta.

ELY-keskus on selityksessään todennut, että vesilain 3 luvun 22 §:n ensimmäisen virkkeen perusteella lainvoimaisen luvan kalatalousvelvoitteiseen voidaan puuttua myös niin, että luvanhaltijalle määrätään uusia velvoitteita ja että kalatalousvelvoite on kokonaisuus. Laissa itsessään ei ole rajoitusta, jonka mukaan kalatalousvelvoite ei saisi sisältää uudentyyppisiä toimenpiteitä. Tällaista vaatimusta ei voida myöskään tulkinnalla laista johtaa. Kalatalousvelvoite on muuttuneissa olosuhteissa arvioitava kokonaan uudelleen ja lupaviranomaisen on harkittava, millaisilla määräyksillä kalataloudelliset vahingot estetään ja niitä parhaiten vähennetään. Kun hakemuksessa on kysymys muun ohella vaelluskalojen elinkierron palauttamisesta, edellyttää tämä toimenpiteitä, josta aiheutuu luvanhaltijalle kustannuksia.

4.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitsemien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.1.3 on todettu, että suurin osa voimalaitoksen toiminnasta aiheutuneista edunmenetyksistä on korvattu

kertakaikkisesti ja kohdassa 3.3 on todettu, ettei vesilaissa ole muutakaan säännöstä, jonka perusteella hakemus voitaisiin käsitellä. PVOV viittaa vastaselityksenään kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Kalatalousvelvoitteen tarkistamisen ja uusien lupamääräysten asettamisen suhteesta

PVOV huomauttaa, ettei yhtiö ole kiistänyt sitä, etteikö Isohaaran voimalaitokselle olisi jo aikaisemmin asetettu kalatalousvelvoite eikä ole väittänyt, että asiassa olisi kyse täysin uuden kalatalousvelvoitteen määräämisestä. Se, että yhtiölle on aikoinaan asetettu kalatalousvelvoite ei kuitenkaan muuta sitä laissa säädettyä menettelytapaa, että kun kyse on kokonaan uusista velvoitteista, joita ei kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevan vesilain 3 luvun 22 §:n puitteissa voida asettaa, uusien lupamääräysten asettaminen edellyttää vesilain 3 luvun 21 §:n mukaista perustetta.

Kuten PVOV jo aikaisemmin tässä vastaselityksessä on todennut, vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla voidaan puuttua kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskeviin lupamääräyksiin vain, mikäli vesilain asettamat edellytykset tarkistamiselle täyttyvät ja vain siinä laajuudessa kuin laki mahdollistaa. Kalatalousvelvoitetta tai -maksua ei siten voida muuttaa rajoittamattomasti siinäkään tapauksessa, että lainsäädännön asettamat edellytykset tarkistamiselle täyttyvät, vaan vesilaki asettaa tarkistamiselle tietyt rajat. Jo säännöksen sanamuodosta ilmenee, että tarkoituksena ei ole mahdollistaa täysin uusien lupamääräysten asettamisen tai muiden kuin kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien lupamääräysten muuttamisen, sillä vesilain 3 luvun 22 §:ssä puhutaan ainoastaan kalatalousvelvoitteen tai -maksun muuttamisesta ja näitä koskevien lupamääräysten tarkistamisesta.

Vesilain 3 luvun 21 §:n sanamuodosta ilmenee, että sitä sovelletaan lupamääräysten ”muuhun tarkistamiseen” sekä uusien lupamääräysten asettamiseen. Säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta tarkistaa lupamääräyksiä tai antaa uusia määräyksiä, jos hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu haitallisia vaikutuksia, joita lupamääräyksiä annettaessa ei ole ennakoitu ja joita ei muutoin voida riittävästi vähentää. Säännöksen 2 momentin mukaan hakemus uusien lupamääräysten antamiseksi edellä mainitun lainkohdan mukaan on kuitenkin tehtävä kymmenen vuoden kuluessa valmistumisilmoituksen tekemisestä. Tältä osin on siis kyse jo mainitusta ennakoimattomasta haitasta, ja tällaiset väitteet ovat Isohaaran voimalaitoksen osalta kiistatta vanhentuneet.

Vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta tarkistaa lupamääräyksiä tai antaa uusia määräyksiä, jos hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu olosuhteiden muutosten vuoksi haitallisia vaikutuksia, joita ei muutoin voida riittävästi vähentää. Säännöksen 3 momentissa kuitenkin säädetään, että uusien määräysten antaminen edellä mainitun lainkohdan nojalla ei saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä. Säännös voisi teoriassa tulla sovellettavaksi myös kalatalousvelvoitetta tarkistettaessa. Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan ole mahdollista

kyseessä olevassa asiassa, sillä uusien määräysten asettaminen ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti vähentäisi sanottavasti hankkeesta saatavaa hyötyä vesilain 3 luvun 21 §:n 3 momentin vastaisesti. Kuten yhtiö muistutuksessaan on todennut, hakemuksen mukaisten muutosten aiheuttamat arvioidut energiantuotannon menetykset ovat säätökäytön vaikeutumisen johdosta 11 340 000 euroa. Yhtiö huomauttaa, että kesän 2021 aikana sähkön hinta on noussut huomattavasti, eikä tätä sähkön hinnan nousua ole otettu huomioon edellä mainitussa arvioinnissa. Käytettäessä energiantuotannon menetyksen arvioinnissa viime kesän korkeampaa hintaa, yhtiölle aiheutuva menetys säätökäytön vaikeutumisen johdosta on tosiasiallisesti vieläkin suurempi kuin mitä aikaisemmin on esitetty. Myös tästä syystä ELY-keskuksen hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä.

Mikäli asia kuitenkin vastoin yhtiön esittämää näkemystä käsiteltäisiin, on asiassa otettava huomioon myös se, että uusien määräysten antamiseen vesilain 3 luvun 21 §:n mukaisesti liittyy velvoite edunmenetysten korvaamisesta 19 luvun 5 §:n nojalla. Näin ollen hakemuksesta johtuvat edunmenetykset tulisi määrätä hakijan korvattaviksi.

4.2 Säännöstelyä ja juoksutuksia koskevat muutokset

4.2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.7 ja 2.12)

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.7 yhtiön muistutuksen kohtaan 5.6. Selityksen kohdassa 2.12 viitataan yhtiön muistutuksen kohtiin 5.4 ja 6.6 sekä muistutuksen liitteeseen 1. Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäinen tarkoitus on ollut sähköntuotanto vesivoimalla lähinnä perusvoimaksi. Nykyisin laitoksia käytetään yhä enemmän säätövoiman tuotantoon. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen ei muuta Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäistä tarkoitusta. Lisäksi alkuperäisen tarkoituksen vaatimus vesilain 19 luvun 7 §:ssä koskee säännöstelyhankkeita. Porrastetussa joessa sijaitseva vesivoimalaitos ja sen lupa eivät ole tässä mielessä säännöstelyhankkeita. ELY-keskus katsoo viitaten KHO:n päätökseen 9.5.1964, että lyhytaikaissäännöstelyä ei ole pidettävä VVL:n 8 luvussa tarkoitettuna vesistön säännöstelynä. Kemijoen vesivoimalaitokset pysyvät edelleen alkuperäisessä käytössään eli vesivoiman tuotannossa. Joen virtaamaa on tarkoitus käyttää vesivoiman hyödyntämiseen, mutta niin, että myös kalatalouden edut tulevat huomioon otetuksi.

ELY-keskuksen käsityksen mukaan vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momenttia voidaan soveltaa säännöstelyhankkeisiin. Säännöstelyhankkeet ja vesivoimalaitokset ovat eri asioita, mikä ilmenee mm. vesilain ja aiemmin voimassa olleen lainsäädännön säännöksistä, nyt kysymyksessä olevien voimalaitosten lupapäätöksistä ja myös edellä mainitusta KHO:n päätöksestä. Niitä koskevat erilaiset lupaedellytykset ja itse lupahakemusta koskevat määräykset. Näin ollen vesilain 19 luvun 7 §:n säännöstä ei voida soveltaa nyt kyseessä olevassa asiassa niin, että lainkohdan tarkoittama viranomaisselvitys olisi asian käsittelyn edellytys. Sillä ei myöskään ole nyt vireillä olevassa asiassa saavutettavissa olennaista lisäselvitystä ja selvitys pelkästään pitkittäisi asian käsittelyä.

ELY-keskus on viitannut päätöksiin Vaasan hallinto-oikeus 2.2.2018 18/0021/2 ja KHO 11.1.2019 T. 58 sekä KHO 2019:172 ja todennut, että kalatieratkaisuissa on annettu veden johtamista koskevia määräyksiä. Asian luonteesta johtuu, että kalatieratkaisuun liittyy aina vedenjuoksua koskevia määräyksiä, joilla on vaikutusta perus- ja säätövoiman tuottamiseen.

Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 7 §:ssä säädetään. ELY-keskuksen käsityksen mukaan nyt vireillä oleva hakemus ei ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen vesilain 19 luvun 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Haettujen toimenpiteiden vaikutukset jäävät ELY-keskuksen mukaan joka tapauksessa vähäiseksi, kun niitä verrataan Kemijoen vesivoimaloiden käytöstä aiheutuviin seurauksiin ympäristössä mukaan lukien lyhytaikaissäädön vaikutukset joessa.

4.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitsemien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.6 on käsitelty säännöstelyä ja juoksutuksia koskevan määräyksen antamista ja hyödyn korvaamista luvanhaltijalle. Muistutuksen kohdassa 5.4 on käsitelty hallinnon yleisiä oikeusperiaatteita ja niistä johdettavia rajoituksia tarkistamiselle. Tätä asiaa yhtiö käsittelee enemmän vastaselityksensä kohdassa 6.2.2. Muistutuksen kohdassa 6.6 on todettu, että vesilain 19 luvun 7 §:n edellyttämä viranomaisselvitys puuttuu hakemuksesta kokonaan. Muistutuksen liitteenä 1 on PVOV:n ja KEJO:n yhdessä asiassa aikaisemmin tekemä prosessiväitekirjelmä (”Prosessiväitekirjelmä 18.10.2017”). PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen muistutukseensa ja prosessiväitekirjelmään, ja täydentää lisäksi aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavien lupamääräyksien tarkistaminen tai näitä koskevien uusien lupamääräysten antaminen

Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan ”muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 7 §:ssä säädetään”. Lain esitöiden (HE 277/2009 vp) mukaan säännös vastaa VVL:n 2 luvun 14 §:n 3 momenttia, jonka mukaan ”rakentamisesta annettujen vedenkorkeutta ja -juoksutusta koskevien määräysten tarkistamisesta tai niihin liittyvien uusien määräysten asettamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 8 luvun 10 b §:ssä säädetään”. Kummassakaan säännöksessä ei, eikä myöskään niitä koskevissa esitöissä millään tavalla todeta, että säännös soveltuisi ainoastaan säännöstelyhankkeeseen verrattavissa oleviin hankkeisiin siten kuin ELY-keskus on selityksessään katsonut. Kalatalousvelvoitteen tarkistaminen hakemuksen mukaisesti vaikuttaisi kiistatta Kemijoen vedenkorkeuteen ja vedenjuoksuun, ja edellyttäisi näin ollen myös merkittäviä muutoksia Isohaaran voimalaitoksen käyttöön ja säännöstelyyn sekä

uusien juoksutuksia koskevien määräysten antamista. Näin ollen on selvää, että vesilain 19 luvun 8 § tulee sovellettavaksi nyt kyseessä olevassa tapauksessa.

PVOV toteaa edellä esitetyn perusteella, että Isohaaran voimalaitoksen vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia määräyksiä ei voida muuttaa eikä antaa uusia, voimalaitoksen juoksutuksia ja vedenkorkeuksia tosiasiallisesti koskevia määräyksiä muuttamalla pelkästään kalatalousvelvoitetta, vaan näiden muuttaminen edellyttää laajempaa vesilain mukaista lupaharkintaa. Se, että säännöstelyä koskevia lupamääräyksiä ei ole annettu erillisessä säännöstelyluvassa ei muuta tätä tosiasiaa. Kuten vesilain 19 luvun 8 §:ssä säädetään, vedenkorkeutta ja -juoksutusta koskevien määräysten tarkistamisessa tai näihin liittyvien uusien määräysten asettamisessa on noudatettava soveltuvin osin vesilain 19 luvun 7 §:ää. Vesilain 19 luvun 8 §:n nojalla myös vesilain 19 luvun 7 § tulee siten sovellettavaksi nyt vireillä olevassa asiassa.

ELY-keskus hakee tosiasiallisesti yhtiöiden voimalaitosten säännöstelyä ja juoksutuksia muutettavaksi sekä uusien lupamääräysten antamista. Edellä esitetyn sekä PVOV:n muistutuksessa ja yhtiöiden prosessiväitekirjelmässä esitetyn perusteella on selvää, että vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin edellyttämä valtion valvontaviranomaisen selvitys on vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräysten tarkistamisen tai uusien näihin liittyvien lupamääräysten antamisen edellytys. Tällaista viranomaisselvitystä ei kuitenkaan ole nyt vireillä olevassa asiassa tehty. Nyt käsillä olevassa asiassa ei siten voida määrätä veden juoksutukseen muutoksia eikä rajoittaa oikeutta säätövoiman tuottamiseen, ja tämän perusteella ELY-keskuksen hakemus tulee jättää tutkimatta tai vähintäänkin palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Vesilain 19 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan lupamääräysten tarkistamisen edellytyksenä on lisäksi, että siitä saatava hyöty on yleisen edun kannalta olosuhteisiin nähden merkittävä. Tarkistaminen ei saa myöskään vähentää huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä eikä muuttaa olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta. Yhtiön näkemyksen mukaan myös näitä tarkistamisen edellytyksiä on sovellettava nyt kyseessä olevassa asiassa.

ELY-keskuksen hakemuksen mukaiset toimenpiteet vähentäisivät merkittävästi voimalaitosten vedenjuoksusta saamaa kokonaishyötyä ja muuttaisivat huomattavalla tavalla voimalaitosten alkuperäistä vedenjuoksuun liittyvää tarkoitusta, eli vesivoiman tuotantoa myös lyhytaikaissäätöä käyttäen. Tämä Isohaaran voimalaitoksen alkuperäinen tarkoitus ilmenee myös Isohaaran laitoksen rakennusluvasta, joka on liitetty tämän vastaselityksen liitteeksi 1 (”Rakennuslupa: Pohjois-Suomen vesioikeuden 18.9.1964 antama päätös (56/64/I) ja korkeimman hallinto-oikeuden 21.10.1966 antama päätös”), josta nimenomaisesti ilmenee, että hanke koostuu padon ja voimalaitoksen rakentamisesta, veden padottamisesta sekä vedenjuoksun säännöstelemisestä vesilaitoksen tarpeeksi. ELY-keskuksen hakemuksessa edellytetyt toimenpiteet vaikuttaisivat oleellisesti voimalaitoksen päätöksen mukaiseen toimintaan, ja tällä olisi merkittäviä vaikutuksia Isohaaran voimalaitoksen alkuperäiseen tarkoitukseen. PVOV myös korostaa, että koska hakemuksessa

esitetyillä toimenpiteillä ei edes ole mahdollista saavuttaa niillä tavoiteltavaa hyötyä, ei vedenkorkeutta ja -juoksutusta koskevien määräysten tarkistamisesta tai näihin liittyvien uusien määräysten asettamisesta myöskään mitenkään voida saada sellaista merkittävää hyötyä, jota vesilain 19 luvun 7 §:ssä edellytetään.

KHO:n ratkaisun 9.5.1964 osalta yhtiö toteaa, että tuomioistuin on päätöksessä todennut, että ”nyt puheena olevaa lyhytaikaissäännöstelyä ei ole pidettävä vesilain 8 luvussa tarkoitettuna vesistön säännöstelynä eikä siihen niin ollen tarvita eri lupaa…”. Kyseisestä ratkaisusta ei kuitenkaan voida tehdä sitä johtopäätöstä, että lyhytaikaissäännöstelyä ei missään tapauksessa voida pitää vesistön säännöstelynä. Yhtiö korostaa, että sähkömarkkina ja sähkön tuotanto ovat kehittyneet huomattavasti siitä, mitä ne olivat vuonna 1964 eikä siten ole millään tavoin perusteltua verratta nyt vireillä olevaa asiaa ELY-keskuksen viittaamaan KHO:n päätöksen. Tilanne poikkeaa huomattavasti päätöksen antamishetkestä, sillä tänä päivänä lyhytaikaissäätö on välttämätöntä, jotta sähkön kysyntään vastaaminen olisi mahdollista. Nykyisessä vesilain 7 luvun 1 §:ssä säädetään, että säännöstelyä koskevan luvun säännöksiä sovelletaan muuhun kuin vähäiseen veden virtaaman ja korkeuden jatkuvaan säätelyyn sekä veden jatkuvaan juoksuttamiseen vesistöstä tai sen osasta toiseen (vesistön säännöstely). Myös tämän perusteella yhtiö katsoo, että Isohaaran voimalaitoksen kohdalla on selvästi kyse vesistön säännöstelystä.

Huomattavasti uudemmassa oikeuskäytännössä myös KHO on päätynyt erilaiseen tulkintaan. Ratkaisussa KHO 2018:23 tuomioistuin on todennut, että vaikka hakemuksessa ei ollut pyydetty säännöstelyä koskevien lupamääräysten muuttamista, vedenkorkeuden säätelyä ja juoksutuksia koskevien määräysten antaminen saattoi olla tarpeellista voimalaitoksen rakentamisluvassa, sillä hakijan ilmeisenä tarkoituksena oli harjoittaa uudella voimalaitoksella lyhytaikaissäännöstelyä. Edelleen KHO on todennut, että ”vesivoimalan käyttöön liittyy aina olennaisena osana kysymys virtaaman säädöstä. Haetun uuden voimalaitosyksikön käyttäminen, mahdollinen lyhytaikaissäännöstely huomioon ottaen, saattaa olla sellaista vesilain 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettua veden virtaaman säätelyä ja veden jatkuvaa juoksuttamista vesistöstä toiseen, josta aiheutuu vesilain mukaan lupaa edellyttäviä seurauksia ja minkä johdosta saattaa olla tarpeen antaa saman lain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisia juoksutusmääräyksiä hanketta koskevassa lupapäätöksessä”.

Edellä esitetyn perusteella yhtiö toteaa, että sen lisäksi, että ratkaisussa oli kyse nimenomaan lyhytaikaissäännöstelystä, KHO on todennut, että säännöstelyä koskevia määräyksiä tarpeen mukaan oli mahdollista antaa voimalaitoksen rakentamisluvassa. Myöskään se, ettei nimenomaisesti ollut haettu säännöstelyä koskevien lupamääräysten tarkistamista tai uusien määräysten antamista, ei tarkoittanut sitä, etteikö sitä asian luonteen vuoksi olisi tullut tehdä. Yllä esitetyn perusteella PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä myös sillä perusteella, että sen mukaisten toimenpiteiden hyväksyminen vähentäisi huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä ja muuttaisi olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta.

ELY-keskus katsoo selityksessään viitaten mm. ratkaisuun KHO 2019:172, että kalatieratkaisun luonnosta johtuu se, että siihen liittyy aina vedenjuoksua koskevia määräyksiä, joilla on vaikutusta perus- ja säätövoiman tuottamiseen. Ratkaisun KHO 2019:172 osalta yhtiö toteaa, että kyseisessä tapauksessa oli kyse tilanteesta, jossa jo aikaisemmin oli ratkaistu lainvoimaisesti, että voimalaitos oli velvollinen rakentamaan kalatien. Kyseisessä KHO:n päätöksessä oli siten kyse luvasta, joka oli haettava velvoittavan päätöksen perusteella. KHO ei miltään osin arvioinut sitä, oliko asiassa sovellettava vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:iä vai ei. KHO otti arvioinnissa ainoastaan kantaa lupamääräysten lainmukaisuuteen, ja erityisesti siihen, oliko lupaviranomainen pysynyt toimivaltansa puitteissa antaessaan päätöksen lupamääräykset. Edellä mainitusta ratkaisusta ei voida vetää sellaista johtopäätöstä, etteikö vesilain 19 luvun 7 ja 8 § voisi tulla sovellettavaksi kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamisasiassa.

ELY-keskus viittaa myös Vaasan hallinto-oikeuden 2.2.2018 antamaan päätökseen 18/0021/2. Hallinto-oikeus on säännöstelyä koskevien väitteiden osalta todennut, että koska tässä asiassa ei ole kyse lupaan perustuvasta säännöstelystä…19 luvun 7 § ei tule sovellettavaksi nyt kysymyksessä olevassa asiassa”. Ensinnäkin yhtiö huomauttaa, että kyseisessä tapauksessa ei ole ollenkaan otettu huomioon vesilain 19 luvun 8 §:ää, ja toiseksi yhtiö korostaa, että Isohaaran voimalaitoksella säännöstelyä harjoitetaan luvan nojalla, vaikka erillistä säännöstelylupaa ei olekaan annettu. Kuten edellä on todettu, Isohaaran voimalaitoksella on alusta lähtien hyödynnetty vesivoimaa säännöstelyä käyttäen, ja rakennusluvassa määrätään mm. vedenkorkeudesta säännöstelypadolla.

PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemuksen mukaisessa tarkistamisessa olisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen lisäksi selvästi kyse myös vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:n soveltamisalaan kuuluvasta asiasta. Mikäli hakemus vastoin PVOV:n esittämää näkemystä käsiteltäisiin, on asiassa siten otettava huomioon se, että ELY-keskuksen hakemuksen mukaisten velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuvat edunmenetykset tulee vesilain 19 luvun 7 §:n nojalla määrätä korvattavaksi yhtiöille, sillä kyse ei ole vähäisistä vahingoista.

4.3 Vesipuitedirektiivin merkityksestä

4.3.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.21, 3.1 ja 3.5)

Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen

ELY-keskus viittaa selityksensä kohdassa 2.21 yhtiön muistutuksen kohtaan 3.2.7 ja muistutuksen liitteeseen 7. ELY-keskuksen hakemus perustuu ensisijaisesti olosuhteiden olennaiseen muutokseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. ELY-keskus katsoo, että kalatalousvelvoitteen hakemuksessa vaaditut kalataloudelliset toimenpiteet vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseksi tukevat vahvasti tavoitetta hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Kemijoen vesistöalueella.

ELY-keskus viittaa selityksessään vesipuitedirektiiviin ja Weser-päätökseen (C-461/13) todeten, että vesienhoidon tavoitteet ovat oikeudellisesti sitovia tavoitteita, eivätkä pelkästään päätöksentekoa ohjaavia tavoitteita. Edelleen ELY-keskus katsoo, että Kemijoen pääuoma Isohaaran ja Kemijärven välillä on luokiteltu voimakkaasti muutetuksi vesistöksi, jonka ekologinen tila on arvioitu tyydyttäväksi suhteessa saavutettavissa olevaan tilaan (Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosiksi 2016–2021). Vesienhoitosuunnitelman mukaan keskeinen syy tilaluokitukselle on kalojen vaellusreittien (kalatiet, alasvaellusratkaisut) puuttuminen ja vaellusyhteyden palauttaminen on nähty Kemijoella keskeiseksi tilaa parantavaksi toimenpiteeksi.

Selityksessä todetaan, että EU:n komissio on kehottanut Suomea käymään läpi kaikki vesivoimaan liittyvät luvat ja muuttamaan niitä niin, että vesienhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa, ja on esittänyt toimenpiteinä kalateitä, ympäristövirtaamia ja muita vesivoiman haittoja vähentäviä toimenpiteitä.

Komissio on kehottanut Suomea toimeenpanemaan ekologiset- tai ympäristövirtaamat voimakkaasti muutetuissa vesistöissä. Vesipuitedirektiivin 4 artiklan mukaisten poikkeusten käyttöä, jolla voidaan perustellusti lieventää tavoitteiden tasoa vesimuodostumassa, tulisi komission mukaan käyttää hyvin rajoitetusti, jottei poikkeamista muodostu keinoa vesien tilatavoitteiden oikeusvaikutusten välttämiseen. ELY-keskus viittaa myös korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen KHO 2015:63, jossa KHO katsoi, ettei Virojoen alajuoksun määrittely voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi merkinnyt sitä, etteikö uoman ekologista tilaa olisi edelleen tarpeen parantaa ja lisäksi korosti, ettei näitä tavoitteita voitu saavuttaa hakijan esittämillä kalatalousvelvoitteilla. Osin päätökseen nojautuen ELY-keskus on katsonut, että hakemuksen mukaiset kalatalousvelvoitteen muutokset ovat tärkeitä vesienhoidon tilatavoitteiden kannalta myös Kemijoella.

Selityksen mukaan ELY-keskuksen vaatimat toimenpiteet eivät ole niin mittavia, että niiden voitaisiin katsoa aiheuttavan merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle tai tärkeälle yleiselle edulle kuten säätövoimakapasiteetille. Tärkeällä käyttömuodolle merkittävän haitan määrittelyssä huomioidaan ensisijaisesti toimenpiteistä käyttömuodolle aiheutuvat jatkuvat menetykset ja rajoitteet, ei yksityiselle edulle koituvia menetyksiä ja kustannuksia esimerkiksi kalateiden rakentamisesta ja ylläpidosta. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ei voida katsoa rajoittavan merkittävästi myöskään yritysten kannattavuutta. Näin ollen, hakemuksessa vaadittuja toimenpiteitä ei voida niiden kustannusten tai energian menetysten vuoksi pitää keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tilan parantamisen kannalta merkittävinä haittoina.

ELY-keskus on todennut, että hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan saada aikaan vaelluskalakantojen tilan paraneminen, jolloin toimenpiteillä voidaan parantaa myös merkittävästi vesimuodostuman ekologista tilaa. Näin ollen ELY-keskus katsoo, että muistuttajan väite virheellisestä ekologisen tilan luokittelusta Ala-Kemijoella on perusteeton. ELY-keskus toteaa edelleen, että po. muutoshakemuksessa on

kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta vastaamaan muuttuneita olosuhteita eikä ensisijaisesti tavoitteesta saavuttaa vesienhoidon tilatavoitteet. Haettu muutos palvelee kuitenkin vahvasti molempia tavoitteita ja tulisi siten huomioida kalatalousvelvoitteiden muutosta koskevassa harkinnassa.

Vesipuitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet ja ekologinen virtaama

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 3.5 todennut, että kalatalousvelvoitteiden muutokset tukevat hyvän ekologisen tilan saavuttamista Kemijoen vesistöalueella. Myös EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030 tähtää siihen, että rakennettujen jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on parannettava EU:n alueella merkittävästi.

Vesipuitedirektiivi ei ota kantaa siihen, millaisin menetelmin jäsenvaltioiden tulee saavuttaa hyvä ekologinen tila voimakkaasti muutetuissa vesissä, millaisia kalateiden tulisi olla (tekninen vai luonnonmukainen) ja tulisiko kalatien toimia kaikille kaloille ja vesieliöille. Haetut kalatalousvelvoitteen muutokset kalateiden ja vanhojen uomien ympäristövirtaamaratkaisujen selvittämisen osalta tukevat vesipuitedirektiivin tavoitteita. Luonnonmukaiset kalatiet tai ohitusuomat toimivat varmemmin laajemmalle kalojen lajikirjolle kuin tekniset kalatieratkaisut ja ovat parempi ratkaisu myös muun jokiluonnon kannalta. Kalateiden toimivuuteen vaikuttaa keskeisesti sen suuaukon sijainti ja edellytykset kaloja houkuttelevan virtauksen luomiseksi. Erityisesti tämä koskee kaloja, jotka hakeutuvat voimakkaaseen virtaukseen, kuten lohi ja meritaimen. Luonnonmukaista ohitusuomaa ei aina ole mahdollista saada sellaiseen paikkaan tai luotua sellaista houkutusvirtausta, että voimakkaaseen virtaukseen hakeutuvat kalat löytävät kalatien suuaukon tehokkaasti. Tämä on erityisesti haastavaa suurissa rakennetuissa joissa, kuten Kemijoessa.

Prioriteetit ovat uhanalaisten vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen elvyttämisessä, koska vaelluskalakantojen tila on pääsääntöisesti heikko. Lohen ja meritaimenen luonnonkierron puute ja vaelluksen estyminen ovat keskeinen tekijä Kemijoen ekologisen tilan heikentymiselle. Velvoitemuutoshakemuksen prioriteetit eivät ole esimerkiksi hauen, ahvenen, tai särkikalojen kulun parantamisessa, eikä muu virtavesiluonto, kuten pohjaeläimet tai vesilinnut, ole niin merkittävä tekijä, että kalateitä tulisi suunnitella ensisijaisesti niiden ehdoilla. Mikäli kaikki edellä kuvatut kalateiden tai ohitusuomien hyödyt ovat saavutettavissa samanaikaisesti, tulee kokonaisvaltaisia ekologisia tavoitteita tukevia ratkaisuja suosia. Uhanalaisista vaelluskaloista vaellussiika ja ankerias ovat heikompia lajeja käyttämään teknisiä kalateitä, mikä puoltaisi luonnonmukaisten kalateiden tai ohitusuomien rakentamista. Ankerias ei kuitenkaan ei ole tiettävästi koskaan ollut erityisen runsaslukuinen kala Kemijoen vesistössä, vaikkakin sitä tiettävästi on satunnaisesti tavattu.

ELY-keskus ei ole hakemuksessaan määritellyt kalatien tyyppiä, joten myös luonnonmukainen kalatie tai eri kalatietyyppien yhdistelmät ovat mahdollisia, mikäli sellainen osoittautuu kohdekohtaisen selvityksen perusteella parhaaksi ratkaisuksi. Hakemuksessa vaadittu selvitys vanhojen uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta sekä selvitysten tulosten

toimeenpano lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä tukevat myös muiden kalojen ja virtavesiluonnon yleistä tilan paranemista. Hakemuksessa on vaadittu kalatalousmaksua, jota käytettäisiin lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen kalatalousviranomaisen hyväksymissä kohteissa.

Ympäristövirtaamien käyttöönotto on keskeinen toimenpide rakennettujen jokien vaelluskalojen luontaisen elinkierron elvyttämisessä. Ympäristövirtaamat parantavat myös muunkin virtavesiluonnon kuin vaelluskalakantojen tilaa, joten ne tukevat vesienhoidon ja EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita laajemminkin.

Selityksen kohdassa 3.1 ELY-keskus on ottanut kantaa lausunnoissa, muistutuksissa ja mielipiteissä esitettyihin näkemyksiin liittyen ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämiseen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena. Kyseisessä selityksen kohdassa ELY-keskus mm. katsoo, että vanhojen uomien vesittämisellä ja riittävällä virtaamalla on mahdollista luoda merkittävästi lisääntymis- ja poikastuotantopinta-alaa vaelluskaloille. Vanhojen uomien vesittäminen palvelee laajemmin myös muiden virtavesien kalalajien, kuten harjuksen, ja virtavesiluonnon yleistä ekologisen tilan parantamista.

4.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen mainitseman muistutuksen kohdan osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.2.7 on tarkasteltu kansainvälisten ja kansallisten säädösten ja ohjelmien merkitystä asiassa. Muistutuksen liitteenä 7 on [redacted] 6.8.2020 päivätty asiantuntijalausunto (”Tarkastelu Kemijoen luokituksesta vesipuitedirektiivin ja siihen liittyvän ohjeistuksen mukaisesti”). PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan ja muistutuksensa liitteeseen, ja täydentää lisäksi aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Vesipuitedirektiivin merkityksestä nyt kyseessä olevassa asiassa

Siltä osin kun ELY-keskus on katsonut, että hakemus perustuu ensisijaisesti olosuhteiden olennaiseen muutokseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla PVOV toteaa, että asiassa on kyse nimenomaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ja siihen sovellettavan vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisten olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytysten täyttymisen arvioinnista. Sen arviointiin, ovatko olosuhteet Kemijoella olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla nyt kyseessä olevassa tapauksessa ei ole johdettavissa perusteita vesipuitedirektiivistä, sen kansallisesti täytäntöönpanevasta vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetusta laista (1299/2004, ”vesienhoitolaki”) tai vesienhoitolain perusteella laaditusta vesienhoitosuunnitelmasta. Kuten muistutuksen kohdassa 3.2.7 on todettu, olosuhteiden olennaisella muutoksella on vesilain 3 luvun 22 §:stä ja sen esitöistä ilmenevästi tarkoitettu tosiasiallisia luonnonolosuhteissa tarkoitettuja muutoksia, eikä tulkintaa edes säännöksen soveltamiskäytäntö huomioon ottaen voida laajentaa tarkoittamaan sääntelyssä tai ohjelmissa tapahtuneita yleisen tason muutoksia. Vesilain mukaista olosuhteiden

olennaista muutosta on käsitelty myös tämän vastaselityksen kohdassa 3.3.2.

ELY-keskus on vedonnut selityksessään muiden perusteiden ohella vesipuitedirektiiviin ja Weser-päätökseen (C-461/13) sekä todennut, että vesipuitedirektiivi sitoo jäsenvaltiot saavuttamaan keinotekoisissa tai voimakkaasti muutetuissa vesissä, joihin Kemijoen rakennettu jokialue kuuluu, hyvän saavutettavissa olevan tilan. ELY-keskuksen mukaan Kemijoen ekologisen tilan parantaminen edellyttää kalateiden rakentamista. PVOV viittaa muistutuksen kohdassa 3.2.7 aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että vesipuitedirektiivi, vesipuitedirektiivissä asetettu hyvän (saavutettavissa olevan) tilan tavoite tai vesienhoito-ohjelma eivät kuitenkaan edellytä voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista, eivätkä kalateiden rakentamista. Kuten ELY-keskus on selityksessään itsekin todennut, hakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta vastaamaan muuttuneita olosuhteita, eikä ensisijaisesti tavoitteesta saavuttaa vesienhoidon ympäristötavoitteet. PVOV ei sinänsä kiistä ELY-keskuksen väitettä siitä, etteivätkö vesipuitedirektiivissä ja vesienhoitolaissa asetetut vesienhoidon ympäristötavoitteet olisi oikeudellisesti sitovia, mutta korostaa, että niillä ei ole merkitystä vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisen olosuhdemuutoksen olemassaolon arvioinnissa.

Myöskään ELY-keskuksen selityksessään viittaamalla komission antamalla kehotuksella ei voida perustella hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamista. ELY-keskuksen selityksessään viittaama päätös KHO 2015:63 koski tilannetta, jossa vesitalouslupaan sisältyneitä kalatalousmääräyksiä ei ollut pantu lainkaan toimeen. Asiassa oli ensisijaisesti kysymys rakentamatta jääneen kalaportaan ja sen sijaan tehtyjen toimenpiteiden suhteesta ja kustannusten merkityksestä. KHO on todennut päätöksen perusteluissa vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteiden merkityksen osalta, että se, että joen alajuoksu oli määrittely voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi ja sen ekologinen tila tyydyttäväksi ei merkinnyt, etteikö uoman ekologista tilaa olisi edelleen tarpeen parantaa. PVOV toteaa, ettei se kiistä sitä, etteivätkö vesienhoidon ympäristötavoitteet voisi edellyttää myös voimakkaasti muutetun vesimuodostuman tilan parantamista. PVOV katsoo, ettei päätöksestä kuitenkaan seuraa velvoitetta Ala-Kemijoen tilan parantamiseksi, jos sen tila luokitellaan oikein.

Kemijoen pääuoma on vesipuitedirektiivissä tarkoitettu voimakkaasti muutettu vesimuodostuma, jolle on määritelty direktiivin mukaisesti omat vertailuolosuhteet ja luokkarajat. Kemijoen alaosan vesimuodostuma, Ala-Kemijoki, josta tässä asiassa on kyse, on sekä vesienhoidon toisen suunnittelukauden (2016–2021) vesienhoitosuunnitelmassa että kolmannen suunnittelukauden (2021–2027) vesienhoitosuunnitelmaehdotuksessa nimetty voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi. Voimakkaasti muutetun vesimuodostuman luokittelussa ei voida käyttää samoja vertailuolosuhteita ja luokkarajoja kuin luonnon vesimuodostumien luokittelussa. Toisen vesienhoitokauden vesienhoitosuunnitelmassa Ala-Kemijoki on luokiteltu ”tyydyttävään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan”. Luokittelua ei ole muutettu kolmannen vesienhoito-

kauden vesienhoitosuunnitelmaehdotuksessa, vaan ELY-keskus on luokitellut Ala-Kemijoen tilan ehdotuksessa yhä ”tyydyttävään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan”.

PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 3.2.7, jossa yhtiö on perustellut sitä, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu virheellisesti tilatavoitetta alempaan tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Tämän lisäksi yhtiö viittaa muistutuksen liitteeseen 7, jossa Fortum Power and Heat Oy:n Senior Advisor [redacted] on perustellut Ala-Kemijoen vesimuodostuman luokittelua koskevia näkemyksiä. Lisäksi PVOV viittaa tämän vastaselityksen liitteeseen 2 (”Ala-Kemijoen vesimuodostuman luokittelu: PVO-Vesivoima Oy:n näkemys Ala-Kemijoen vesimuodostuman oikeasta luokittelusta vesipuitedirektiivin, vesienhoitolain ja soveltuvan ohjeistuksen mukaisesti”), jossa käydään läpi Ala-Kemijoen vesienhoidon toisen suunnittelukauden mukaista vesimuodostuman nimeämistä ja luokittelua, esitystä kolmannen suunnittelukauden nimeämisestä ja luokittelusta sekä pureudutaan siihen, mikä olisi Ala-Kemijoen vesimuodostuman vesipuitedirektiivin, vesienhoitolain ja sovellettavien ohjeistusten mukainen oikea luokitus. Edellä mainitut liitteet osoittavat, että Ala-Kemijoen luokitus on tehty vesienhoidon kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmaehdotuksessa virheellisesti ja että luokitus on perustunut puutteellisiin tietoihin. Yhtiö viittaa edellä mainittuihin liitteisiin kokonaisuudessaan ja toteaa, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu virheellisesti tavoitetilaa matalampaan tyydyttävään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan.

PVOV korostaa, että Ala-Kemijoen vesienhoidon toisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelman ja kolmatta suunnittelukautta koskevan vesienhoitosuunnitelmaehdotuksen mukainen luokitus on ilmeisen virheellinen. Koska vesimuodostuman oikea tilaluokka on PVOV:n näkemyksen mukaan hyvä saavutettavissa oleva tila, luokituksella ei voida pätevästi perustella tarvetta ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymiseen. Edelleen PVOV huomauttaa, että tällainen lopputulokseltaan ilmeisen virheellinen ja soveltuvien ohjeiden vastaisesti laadittu vesimuodostuman tilan luokitus ei voi toimia nyt kyseessä olevassa asiassa lupaviranomaisen päätöksenteon pohjana miltään osin. Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa ei edellytä ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymistä ja hakemuksen mukaisten velvoitteiden asettamista.

Siltä osin kuin ELY-keskus on todennut, etteivät sen vaatimat toimenpiteet ole niin mittavia, että niiden voitaisiin katsoa aiheuttavan merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle tai tärkeälle yleiselle edulle PVOV korostaa viitaten vastaselityksen kohtaan 5.2.2 ja vastaselityksen liitteeseen 2 pitävänsä selvänä, että hakemuksen mukainen huomattava velvoitekokonaisuus aiheuttaa merkittävää haittaa Ala-Kemijoen tärkeänä käyttömuotona olevalle vesivoimatuotannolle. Myös muistutuksen liitteenä 7 olevana [redacted] lausunnossa todetaan, että ei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle ja joka mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen. ELY-keskuksen väite, jonka mukaan hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan

saada aikaan vaelluskalakantojen tilan paraneminen, on ilmeisen virheellinen, kuten tämän vastaselityksen kohdassa 7.1.2 todetaan.

PVOV toistaa muistutuksessa esittämänsä vaatimuksen, että ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä, sillä säännösmuutoksissa ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta, eikä vesienhoidon ympäristötavoitteilla voida perustella vesilain mukaisen olosuhdemuutoksen olemassaoloa. Mikäli vesimuodostuman luokitus katsottaisiin vastoin PVOV:n näkemystä asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliseksi, tulee asiaa ratkaistaessa katsoa Ala-Kemijoen tilaluokaksi sen todellista tilaa vastaava hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila muistutuksen liitteessä 7 ja tämän vastaselityksen liitteessä 2 perustellun mukaisesti.

Vesipuitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet ja ekologinen virtaama

Vastaselityksenään ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.5 PVOV toteaa muistutuksen kohdassa 3.2.7 ja tässä vastaselityksessä aiemmin toteamaansa viitaten, että strategioissa ja säännösmuutoksissa ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta. Kalatieratkaisujen toimivuuden osalta PVOV vetoaa tämän vastaselityksen kohdassa 7.1.2 hakemuksen vaatimusten toteuttamiskelpoisuuden osalta toteamaansa. Muilta osin PVOV viittaa vastaselityksenään kaikkeen edellä vesipuitedirektiivistä, vesienhoitolaista ja vesienhoitosuunnitelmasta jo lausuttuun.

Ympäristövirtaama ja vanhojen uomien hyödyntäminen

Vastaselityksenään ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.1 PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohtaan 8.2 ja toteaa, että Isohaarassa ympäristövirtaamalla ei ole merkitystä, koska sen vastaanottavana vesistönä on meri, jonka pinnan taso vaihtelee joka tapauksessa. Isohaarassa ei myöskään ole vanhaa uomaa, jota pitäisi ympäristövirtaamalla vesittää. Näin ollen yhtiö ei katso tarpeelliseksi lausua ympäristövirtaamista ja vanhojen uomien hyödyntämisestä enempää.

5. Hakemus ei täytä lainsäädännön vaatimuksia ja perustuu virheellisiin tietoihin

5.1 Hakemuksen sisältövaatimukset ja sen kohteena olevat päätökset

5.1.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.1 ja 2.13)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.1 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.2.2 ja 6.1 sekä liitteeseen 1. Selityksen kohdassa 2.13 ei ole viitattu PVOV:n muistutukseen. ELY-keskus on selityksessään todennut, että vesilain hakemuksen sisältöä koskevat määräykset riippuvat asian luonteesta eli siitä, onko kyseessä lupahakemus vai muu hakemus. Nyt kyseessä oleva hakemus ei ole lupahakemus, vaan vesilain tarkoittama muu hakemus. ELY-keskus ei hae lupaa, vaan jo olemassa olevien lupapäätösten kalataloutta koskevien määräysten muuttamista. Näin ollen lupahakemuksen sisältöä koskevat säännökset eivät tule sovellettavaksi.

Koska vesilaissa ei ole säännöksiä muiden kuin lupahakemusten sisällöstä, sovellettavaksi tulee hallintolain 16 §. Lainkohdan mukaan viranomaiselle toimitettavasta asiakirjasta on käytävä ilmi, mitä asia koskee. Asiakirjassa on mainittava lähettäjän nimi sekä tarvittavat yhteystiedot asian hoitamiseksi. Nyt vireillä oleva hakemus täyttää lainsäädännön vaatimukset ja siinä on riittävässä laajuudessa esitetty asian luonteesta johtuvat tiedot. Mikäli hakemuksen sisältövaatimukset asetettaisiin ylitsepääsemättömän korkeiksi, estettäisiin käytännössä kalatalousvelvoitteiden muuttaminen prosessuaalisella perusteella ja tarkistamista koskeva vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoitus jäisi saavuttamatta. Hakemus ja sen täydennys muodostavat riittävän pohjan lupaviranomaisen päätöksenteolle.

Voimalaitoskohtaisia lupia ja niiden muuttamista koskevat vaatimukset johtuvat kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. ELY-keskus katsoo, että kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistaminen tai muuttaminen ei voi kohdistua kullekin voimalaitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, koska ko. voimalaitoksille ei ole määrätty omia laitoskohtaisia velvoitteita (tehonnostoja lukuun ottamatta). Voimassa olevat kalatalousvelvoitteet ja niihin liittyvä tarkkailuvelvoite on määrätty erillisenä päätöksenä, kaikkia ko. voimalaitoksia yhteisesti koskevana velvoitteena, jolla kumottiin aiemmat voimalaitoskohtaiset kalatalousmaksut. Vastaavasti kuin on voitu määrätä kaikkien voimalaitosten yhteisestä kalatalousvelvoitteesta, voidaan myös velvoitteen muutosta hakea siihen ratkaisuun ja niihin lupamääräyksiin, jotka koskevat kaikkien voimalaitosten yhteistä kalatalousvelvoitetta. Se, että kalatalousvelvoitetta koskevassa ratkaisussa ei aikoinaan annettu kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyä kalatalousvelvoitetta, ei voi rajoittaa kalatalousvelvoitteen toimenpidevalikoimaa kalatalousvelvoitetta muutettaessa esimerkiksi siten, että voimalaitoskohtaiset toimenpiteet, kuten kalatiet, eivät olisi vastaisuudessakaan mahdollisia. PSVEO on päätöksessään 78/II/1979 perustellut yhteisen kalatalousvelvoitteen määräämistä seuraavasti: “Vesioikeus katsoo, että Kemijoen ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantojen yhtenäinen hoito edellyttää voimalaitoksille kalakannan hoitamiseksi määrättävien velvoitteiden asettamista velvoitteiden laadun osalta yhtäläisiksi...". ELY-keskuksen käsityksen mukaan yhtenäistä hoitoa ja yhteensovitettuja velvoitteita tarvitaan edelleen.

Selityksen kohdassa 2.13 ELY-keskus on todennut, että patoturvallisuuslain (2009/494) säännösten mukaan ensisijainen vastuu patoturvallisuudesta ja eri selvityksistä muiden lakien mukaisissa menettelyissä kuuluu yksiselitteisesti padon omistajalle. Patoturvallisuutta koskevat selvitykset tulevat arvioitavaksi haettaessa vesitalouslupaa kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen.

5.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on käsitelty ELY-keskuksen hakemuksessaan vaatimien toimenpiteiden kustannuksia ja todettu niiden olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden. Muistutuksen

kohdassa 6.1 on ELY-keskuksen esittämällä tavalla käsitelty hakemuksen kohteena olevia päätöksiä sekä hakemuksen puutteellisuutta ja virheellisyyttä. Muistutuksen liitteenä 1 on ollut PVOV:n asiassa aikaisemmin tekemä prosessiväitekirjelmä. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin sekä muistutuksen liitteeseen 1 ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Hakemuksen sisältövaatimukset

Vesilain 11 luvun 3 § on otsikoitu ”Lupahakemuksen sisältö”. Vesilain 11 luku on kuitenkin nimetty yleisesti ”Hakemusmenettely”. Lisäksi 11 luvun 1 §:ssä todetaan soveltamisalan osalta, että hakemusasioiden käsittelyyn lupaviranomaisessa sovelletaan hallintolain lisäksi vesilain 11 luvun säännöksiä. Vesilain 11 luvun 1 §:ssä ei siten tehdä eroa lupahakemusten tai muiden hakemusten välillä. Päinvastoin lain esitöissä (HE 277/2009 vp) vesilain 11 luvun 1 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että vesilain 11 luvun hakemusmenettelyä koskevat säännökset koskevat kaikkien vesilain mukaisten hakemusasioiden käsittelyä aluehallintovirastossa, eli näin ollen myös muita kuin varsinaisia lupahakemuksia.

Lisäksi lain esitöissä (HE 277/2009 vp) todetaan vesilain 11 luvun 3 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa, että lupahakemuksen sisältövaatimuksia koskeva pykälä perustuu VVL:n 16 luvun 1 §:ään. Kyseisen säännöksen mukaan hakemukseen on liitettävä tarpeelliset selvitykset sekä, jos hakemus tarkoittaa luvan saamista yritystä tai toimenpidettä varten, tarvittava suunnitelma ja selvitys yrityksen tai toimenpiteen vaikutuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Edellä esitetyn perusteella PVOV katsoo, että vaikka hakemukseen ei sovellettaisi vesilain 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia, ei hallintolain mukaisia viranomaiselle toimitettavan asiakirjan vähimmäisvaatimuksia voida pitää asiassa riittävinä. On täysin selvää, että hallintolain 16 §:n hyvin yleiset ja sisällöltään vaatimattomat vaatimukset täyttävä hakemus tulee jättää tutkimatta vesilain mukaisena hakemuksena, koska lupaviranomainen ei yksinkertaisesti voi myöntää vesilain mukaista lupaa sellaisen hakemuksen nojalla. Ei myöskään ole lupaviranomaisen tehtävänä luvan myöntämisen mahdollistamiseksi kirjoittaa hakemusta hakijan puolesta. Niin ikään on todettava, että hakemuksen täydentäminen ei miltään osin ole luvanhaltijan velvollisuus vaan yksinomaan hakijan, eli ELY-keskuksen.

Vesilain 11 luvun 3 §:n soveltumista kaikkiin vesilain mukaisiin hakemusmenettelyihin tukee myös lainkohdan tarkoitus turvata riittävä aineisto asian ratkaisemiseksi. Ei voida katsoa, että uusien lupahakemusten käsittelyn osalta edellytettäisiin kategorisesti kattavampia selvityksiä päätöksenteon tueksi, kun muutoshakemuksilla voidaan merkittävästi muuttaa alkuperäisten lupien sisältöä ja niillä voi näin ollen olla alkuperäisiin lupahakemuksiin rinnastuva merkitys. Tilanteessa, jossa kyse on alkuperäiseen lupaan nähden merkittävästä muutoksesta, ei myöhemmässä vaiheessa tehtävälle muutoshakemukselle voida siten perustellusti asettaa alkuperäistä lupahakemusta lievempiä sisältövaatimuksia.

PVOV korostaa, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa ELY-keskuksen hakema muutos kalatalousvelvoitteeseen muuttaa merkittävästi voimassa olevien lupien sisältöä.

Huomioon on otettava myös kalatalousvelvoitetta ja -maksua koskeva vesilain 3 luvun 14 §, jonka mukaan kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kuten vastaselityksen kohdassa 5.2.2 tarkemmin perustellaan, kalatalousvelvoitteen määrääminen perustuu näin ollen jo itsessään intressivertailulle, minkä lisäksi vesilain 11 luvun 3 §:n 1 ja 3 kohdat edellyttävät vaikutusten selvittämistä ja intressien vertailua. Vaikka vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetään erikseen kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, ei lainkohtaa voida soveltaa irrallaan vesilain 3 luvun 14 §:stä, joka on 22 §:ään nähden pääasiallisen normin asemassa.

Vesilain 11 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan lupahakemuksessa on esitettävä: 1) asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen tarkoituksesta ja hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön; 2) suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä; 3) arvio hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä maa- ja vesialueen rekisteriyksiköille ja niiden omistajille sekä muille asianosaisille; 4) selvitys toiminnan vaikutusten tarkkailusta. Vaikka ELY-keskus on täydentänyt alkuperäistä hakemustaan, on hakemus edelleen monilta osin epätäsmällinen ja puutteellinen. Siitä puuttuu mm. suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä sekä määrällinen arvio hankkeen vaikutuksesta etuihin ja edunmenetyksiin. Erityisen puutteellisena voidaan pitää nimenomaan haittoja ja hyötyjä koskevan arvion (kustannus-hyötyvertailu) puuttumista. Edellä sanotun vuoksi hakemus on puutteellisena ensisijaisesti jätettävä tutkimatta tai hylättävä taikka toissijaisesti vesilain 11 luvun 5 §:n mukaisesti palautettava ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Selvyyden vuoksi PVOV korostaa, että sen näkemyksen mukaan ELY-keskuksen vaatimista toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset ovat kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden.

Hakemuksen kohteena olevat päätökset

Kuten tämän vastaselityksen kohdassa 7.2.2 on kaksivaiheisen menettelyn osalta todettu, on ELY-keskuksen hakemusta tarkoituksensa ja sisältönsä puolesta pidettävä verrattain epäselvänä. Hakemuksessa ei tyydytä yleisellä tasolla vaatimaan luvanhaltijoiden velvoittamista suunnittelemaan ja hakemaan lupaa kalateille, vaan päinvastoin ELY-keskus esittää siinä hyvinkin yksityiskohtaisia vaatimuksia kalateille asetettaville mitoituksille ja tehokkuudelle sekä vaatimuksia, jotka liittyvät voimalaitosten padotus- ja käyttösääntöihin. Hakemuksessa ei ELY-keskuksen esittämällä tavalla ole kyse ainoastaan kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistamisesta tai muuttamisesta, vaan hakemuksessa esitettyjen muutosvaatimusten toteuttaminen edellyttäisi myös voimalaitosten rakenteiden sekä voimalaitosten käyttö- ja padotussääntöjen muuttamista ja edellyttäisi siten merkittäviä muutoksia voimalaitoskohtaisiin lupapäätöksiin. Muutosvaatimuksia ei voida käsitellä tarkistamalla

ainoastaan Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitetta. Edellä sanottuun perustuen ELY-keskuksen toteamuksella siitä, ettei kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistaminen tai muuttaminen voi kohdistua kullekin voimalaitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, koska ko. voimalaitoksille ei ole määrätty omia laitoskohtaisia velvoitteita, ei ole asiassa merkitystä. Muilta osin ELY-keskus on PVOV:n näkemyksen mukaan ottanut selityksessään kantaa kalatalousvelvoitteen yhteisvastuullisuuteen, eikä niinkään hakemuksen kohteena oleviin päätöksiin. Yhteisvastuullisuutta koskevaan väitteeseen otetaan kantaa tämän vastaselityksen kohdassa 5.3.2.

Edellä sanottuun perustuen PVOV edelleen katsoo, että hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä väärään päätökseen kohdistuvana ja puutteellisena. Toissijaisesti se tulee vesilain 11 luvun 5 §:n mukaisesti palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Patoturvallisuudesta

Yhtiö toteaa, että ELY-keskuksen esittämä tulkinta selvitysten esittämisvelvollisuudesta on virheellinen. Hakemuksen sisältövaatimuksista ja lupamenettelyn luonteesta johtuu, että nimenomaan hakija on velvollinen esittämään hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi tarvittavat selvitykset, mukaan lukien tarpeelliset selvitykset patoturvallisuudesta. Vesitalousasioista annetussa valtioneuvoston asetuksen (1560/2011) 2 §:ssä säädetään hakemuksessa esitettävistä selvityksistä. Edellä mainitun säännöksen kohdan 8 mukaan hakemuksessa on esitettävä patoturvallisuuslain (494/2009) 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys padosta aiheutuvasta vahingonvaarasta ja sen vaikutuksesta padon mitoitusperusteisiin.

Koska ELY-keskus on hakija nyt vireillä olevassa asiassa, on selvää, että ELY-keskus itse on velvollinen selvittämään hankkeen vaikutuksia patoturvallisuuteen, ei padon omistajat. PVOV toteaa, että ELY-keskuksen hakemus myös tältä osin on puutteellinen ja tulee näin ollen jättää tutkimatta tai palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

5.2 Intressivertailun puuttuminen ja sen negatiivinen lopputulos

5.2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.10 ja 3.6)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.10 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.3.1, 5.3.2 ja 6.5 sekä liitteeseen 1. ELY-keskus on selityksessään todennut, että hakemuksessa on kysymys olemassa olevien vesitalouslupaan sisältyvien velvoitteiden muuttamisesta, ei uuden luvan hakemisesta. Vesilain 3 luvun 4 §:n intressivertailu liittyy lupaedellytysten arvioimiseen. Lainkohtaa ei voida soveltaa nyt vireillä olevassa asiassa niin, että hakijan tulisi suorittaa intressivertailu. ELY-keskus viittaa muutoin hyötyjen ja haittojen osalta tässä selityksessä asiasta lausuttuun.

Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta ei muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta. Velvoitteen muuttamista koskevat asiat ovat vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti käsitelty

niin, että velvoitetta on muutettu, kun siihen on ollut olemassa lain tarkoittamat perusteet. Velvoitteen muuttaminen voi sisältää aineellisia määräyksiä.

Eri intressien yhteensovittamisen osalta ELY-keskus on viitannut aiemmin selityksessään sanomaansa ja todennut, että siitä nimenomaisesti on kyse, kun hakemuksessa vaaditaan velvoitekokonaisuutta, joka ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. ELY-keskus on perustellut selityksen kohdassa 2.10, että energiantuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista yhteensovittaa vesilain periaatteiden mukaisesti sekä viitannut selityksen liitteenä 18 olleeseen SYKEn 16.12.2020 päivättyyn lausuntoon.

Selityksen kohdassa 3.6 ELY-keskus antaa selityksensä koskien hakemuksen vaikutuksia pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen. ELY-keskus mm. katsoo, että kalatalousvelvoitteen muuttamisesta hakemuksessa esitetyllä tavalla hyötyvät niin kalat kuin kalastajat. Edelleen hakija katsoo, että vain elinvoimaisia kalakantoja voidaan käyttää ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla. Muutos parantaa kalastuslain tavoitteiden mukaisesti edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen, sillä sen avulla pyritään osaltaan turvaamaan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.

5.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.3.1 on todettu, että hakemukseen tulee soveltaa intressivertailua. Muistutuksen kohdassa 5.3.2 on käsitelty yksityisiä menetyksiä. Muistutuksen kohdassa 6.5 on niin ikään käsitelty vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun puuttumista osana hakemusta rasittavia prosessuaalisia virheitä. Muistutuksen liitteenä 1 on ollut yhtiöiden asiassa aikaisemmin tekemä prosessiväitekirjelmä. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja liitteeseen sekä lisäksi yleisesti muistutuksensa kohtaan 5.3 (sisältäen kohdat 5.3.1–5.3.6), jossa on käsitelty intressivertailun lopputuloksen negatiivisuutta. SYKE:n lausuntoon yhtiö ottaa kantaa tämän vastaselityksen kohdassa 8.2. Lisäksi PVOV täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Kalatalousvelvoitteen määräämisen perustuminen intressivertailulle

Kuten tämän vastaselityksen kohdassa 5.1.2 on todettu, kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevaa vesilain 3 luvun 22 §:ää ei voida soveltaa irrallaan varsinaisesta kalatalousvelvoitteen määräämisen mahdollistavasta vesilain 3 luvun 14 §:stä. Lainkohdan mukaan kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä

saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Myös lain esitöissä on edellä todetulla tavalla vahvistettu ajatus toimenpiteistä aiheutuvien kustannusten suhteuttamisesta niistä saataviin hyötyihin. Kalatalousvelvoitteen määrääminen perustuu siten itsessään intressivertailulle. Kun otetaan huomioon, että kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva pykälä perustuu suoraan kalatalousvelvoitteen määräämisen mahdollistavaan pykälään ja että eräissä tapauksissa kyse voi olla erittäin merkittävästä velvoitteen sisällön muutoksesta, ei intressivertailun soveltumista muutostilanteisiin voida sulkea pois siten kuin hakija lausuu. Lisäksi, kuten edellä kohdassa 5.1.2 on todettu, vesilain 11 luvun säännökset koskevat kaikkien vesilain mukaisten hakemusasioiden käsittelyä aluehallintovirastossa, ja vesilain 11 luvun 3 §:n 1 ja 3 kohdat edellyttävät vaikutusten selvittämistä ja intressien vertailua.

Vesilain 1 luvun 3 §:n 9 kohdan mukaan vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Lain esitöiden (HE 277/2009 vp) mukaan vesitaloushanke kattaa yleiskäytön piiriin kuuluvia toimintoja lukuun ottamatta kaikki vesi- ja maa-alueella toteutettavat toimenpiteet, joiden vaikutukset ulottuvat pinta- tai pohjaveteen tai muutoin vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön laissa tarkemmin yksilöidyin tavoin. Vesitaloushankkeen määritelmä ei ratkaise hankkeen luvanvaraisuutta. ELY-keskuksen hakemuksessa ja selityksessä on esitetty yksityiskohtaisia vaatimuksia mahdollista tulevaa kalatalousvelvoitetta koskien ja siten tosiasiassa haettu lupaviranomaiselta päätöstä, jossa määrätään tulevan velvoitteen laajuudesta ja sisällöstä. Hakemuksen ja selityksen perusteella ainoastaan velvoitteen konkreettinen toteuttamistapa joiltakin osin sekä velvoitteen toteuttamista edellyttävä ”rakennuslupa” tullaan ratkaisemaan myöhemmässä vaiheessa. Tältä osin PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohdassa 7.2.2 lausumaansa ja toteaa, ettei ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämä kaksivaiheinen menettely ole vesilain tai muunkaan lainsäädännön mukainen.

Tämän lisäksi on katsottava, että hakemuksessa on tosiasiallisesti kyse pelkkää kalatalousvelvoitteen muuttamista laajemmasta asiasta. Hakemuksessa ja selityksessä esitettyjen vaatimusten toteuttaminen edellyttää sellaisten toimenpiteiden suorittamista, joissa on tosiasiallisesti kyse vesitaloushankkeesta. Näin ollen ELY-keskuksen esittämä väite siitä, ettei kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta, on virheellinen. Luvanvaraisten vesitaloushankkeiden osalta luvan myöntämisen yleisistä edellytyksistä säädetään vesilain 3 luvun 4 §:ssä. Lupa vesitaloushankkeelle myönnetään muun ohella silloin, jos hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Intressivertailun suorittaminen asian käsittelyn yhteydessä on siten myös ko. lainkohdan perusteella tarpeen.

Edellä sanotun perusteella PVOV pitää ELY-keskuksen hakemusta täydennyksineen edelleen puutteellisena silläkin perusteella, että hakemus ei sisällä intressivertailua, jossa olisi arvioitu hakemuksen mukaisesta

kalatalousvelvoitteesta yleisille ja yksityisille eduilla saatavaa hyötyä suhteessa hankkeesta yleisille ja yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Lisäksi PVOV korostaa, että yhtiön käsityksen mukaan ja saatavilla olevan selvityksen perusteella intressivertailun lopputulos olisi negatiivinen. Hakemuksen mukaisesta hankkeesta yleiselle tai yksityiselle edulle saatava hyöty ei ole tai voi olla huomattava verrattuna yleisille ja yksityisille eduille aiheutuviin poikkeuksellisen suuriin menetyksiin. Intressivertailun lopputuloksen osalta PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 5.3. Lisäksi yhtiölle aiheutuvia edun menetyksiä perustellaan erityisesti vastaselityksen kohdassa 6.1.2. Tämän lisäksi PVOV korostaa vielä seuraavaa:

Hakemuksen mukaisen hankkeen vaikutukset kalastuksen järjestelyyn

Vastaselityksenään ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.6 PVOV toteaa, että ottaen huomioon kalatalousvelvoitteen ja -maksun kalataloudellinen tavoite, on selvää, että hakemuksen vaikutuksia kalastuksen järjestelylle on hankkeen hyötyjä ja menetyksiä arvioitaessa otettava huomioon. Hakemuksen myönteisiä vaikutuksia kalastuksen järjestelemiselle yhtiö pitää kyseenalaisena. Sen sijaan kalastustiedustelujen perusteella on todettavissa, että nykyisillä kalatalousvelvoitteilla saalis on hyvällä tasolla. Selvyyden vuoksi PVOV korostaa, että kalastuksen parantuminen ei muutenkaan olisi seikka, jolla voitaisiin perustella kalatalousvelvoitteen tarkistamista tai olosuhdemuutosta, vaan yhtiö toteaa yksinkertaisesti, että hakemuksen mukaisen hankkeen vaikutukset, vaikutukset kalastuksen järjestelyyn mukaan lukien, olisi otettava huomioon intressivertailussa ja kustannus-hyötyanalyysissä.

Vesivoimatuotannon ja säätövoiman yhteiskunnalliset hyödyt

PVOV korostaa, että ELY-keskuksen hakemuksella ei puututa ainoastaan yksityisiin etuihin vaan hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä olisi myös merkittäviä vaikutuksia yhteiskunnan kannalta tärkeisiin yleisiin etuihin. Hakemuksen kohteena olevalla Kemijoella on merkittävä rooli sekä Suomen vesivoimatuotannossa että sähköjärjestelmässä. Kemijoen voimalaitosketju on maamme tärkein säädettävää vesivoimaa tuottava kokonaisuus. Kemijoen voimalaitosten teho on noin kolmasosa koko Suomen vesivoiman tehosta ja osuus Suomen säädettävästä vesivoimasta on luokkaa 50 %. Suhteellisen pieneltäkin vaikuttavat rajoitukset Ala-Kemijoen vesivoimalaitosten säätökäyttöön voivat aiheuttaa merkittävää haittaa. PVOV pitää selvänä, että ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymisen vaikutukset mm. käytettävissä olevaan säätövoimaan, sähkömarkkinoihin, sähkön hintaan, sähkönjakelun varmuuteen ja kansalliseen varautumiseen sähkön vuorokautisiin kulutushuippuihin olisivat merkittävät. Kun otetaan huomioon samanaikaisesti vireillä oleva Iijoen asia (Dnro PSAVI/3111/2017), vesivoimatuotannon ja säätövoiman merkitys on entistä tärkeämpi ottaa huomioon erittäin painavana yleisenä etuna.

Yhtiö huomauttaa, että myös useassa lausunnossa, muistutuksessa ja mielipiteessä tuodaan esille huoli ELY-keskuksen hakemuksen mukaisten velvoitteiden vaikutuksista Suomen vesivoimatuotannolle ja sähköjärjestelmälle. Myös PVOV tuo esille huolensa siitä, miten hakemuksen

mukaisten velvoitteiden hyväksyminen vaikuttaisi Suomen ilmastopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, energiatuotantomme omavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen sekä sähköjärjestelmämme toimivuuteen. Näkemystään yhtiö on perustellut kattavasti muistutuksensa kohdissa 1.2 ja 5.3.4. Yhtiö viittaa edellä mainittuihin muistutuksen kohtiin ja muistutuksen liitteisiin 4 (”Vesivoiman rooli sähköjärjestelmän tuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa”), 5 (”Vesivoiman rooli on korvaamaton Suomen sähköjärjestelmässä”) ja 6 (”Vesivoiman merkitys Suomen energiajärjestelmälle”). Lisäksi PVOV korostaa lisäksi vielä seuraavaa:

Kuten muistutuksen liitteinä olevista Huoltovarmuuskeskuksen ja Fingrid Oyj:n muistioista käy ilmi, säätövoiman tarve on merkittävä ja se arvioidaan jopa kasvavan tulevaisuudessa mm. lisääntyvän tuuli- ja aurinkovoimatuotannon johdosta. Vesivoimalla on hyviä säätöominaisuuksia, joille ei nykytekniikalla löydy korvaavaa vaihtoehtoa. Vesivoimatuotanto mahdollistaa riittävän nopean ja tehokkaan säädön, ja tästä syystä vesivoima on erittäin tärkeä sähköntuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa sekä taajuuden säädössä. Säätövoiman merkitys Suomen sähköjärjestelmässä on siten kiistatta erittäin tärkeä.

ELY-keskus katsoo selityksessään, että hakemuksen mukaiset toimenpiteet on mahdollista toteuttaa siten, että samanaikaisesti mahdollistetaan myös säätövoiman käyttö. Näkemys vaikuttaa perustuvan pitkälti SYKE:n lausuntoon. Yhtiö viittaa vastaselityksen kohtaan 8.2 ja vastaselityksen liitteeseen 4 (”Kommentointi Suomen ympäristökeskuksen lausuntoon 21.4.2021”), joissa se on ottanut kantaa edellä mainittuun SYKE:n lausuntoon. PVOV huomauttaa, että yhtiö ei jaa ELY-keskuksen näkemystä, että hakemuksen mukaiset velvoitteet olisivat toteutettavissa vaikeuttamatta säätövoiman käyttöä, koska hakemuksen mukaisia velvoitteita tai niiden taustalla olevia epärealistisia tavoitteita ei ole mahdollista toteuttaa edes säätövoiman täydellä rajoittamisella. Selityksessä ei muutoinkaan ole esitetty mitään sellaista, jonka johdosta PVOV katsoisi tarpeelliseksi muuttaa aikaisemmin esittämää kantaansa.

PVOV toteaa, että ELY-keskus ei edelleenkään ole riittävästi ottanut huomioon vesivoimatuotantoon ja säätövoimaan liittyvää erittäin painavaa yleistä etua ja tähän liittyvää hankkeesta aiheutuvaa menetystä. Tätä yhtiö pitää selvästi lainvastaisena menettelynä, sillä vesilaki edellyttää ensinnäkin sovittamaan yhteen vesivarojen käytön niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää, ja toiseksi se velvoittaa punnitsemaan yleisiä ja yksityisiä etuja sekä menetyksiä. ELY-keskus toteaa, että hakemuksen mukaiset toimenpiteet eivät merkittävästi vaikuta säätövoiman käyttöön, mutta ei ole yhtiön näkemyksen mukaan esittänyt tästä mitään varteenotettavaa näyttöä. Yhtiö katsoo, että ELY-keskuksen hakemusten edellyttämät toimenpiteet vaarantaisivat vesivoimatuotannon niin Kemijoessa kuin Iijoessa ja aiheuttavat siten merkittävää haittaa tärkeälle yleiselle edulle.

Yhteenvetona PVOV toteaa, että koska vesilain edellyttämää intressivertailua ei ole tehty, on hakemus jätettävä tutkimatta tai hylättävä taikka se tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-kes-

kukselle edelleen täydennettäväksi asianmukaisella ja vesilain edellyttämällä intressivertailulla sillä uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

5.3 Yhteisvastuullisuus

5.3.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.5)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.5 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 6.1. ELY-keskus on selityksessään todennut, että Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskeva päätös ja sen sisältämät velvoitteet on annettu kahdelle toiminnanharjoittajalle yhdellä päätöksellä. Vastuunjako eri voimalaitosten kustannusosuuksiin osallistumisen suhteen tehdään päätöksen lupamääräyksessä 5. Lupamääräyksessä 6 määrätty tarkkailuvelvoite on myös yhtiöille yhteinen. ELY-keskus on edellä sanotun perusteella katsonut, että yhden päätöksen määrittämät velvoitteet ovat päätöksestä ilmenevin tavoin ja siinä mainituin perustein kohdistettu toiminnanharjoittajille. Koska kalatalousvelvoitteita koskeva päätös on annettu yhdellä päätöksellä, voidaan sen muuttaminen myös tehdä yhdellä päätöksellä.

ELY-keskuksen mukaan lupaehdon 5 mukainen kustannustenjako on edelleen toimiva. Kalateiden ja alasvaellusreittien osalta johtuu asian luonnosta, että rakentamisen ja käytön kustannuksista vastaa voimalaitoksen omistaja. ELY-keskus on viitannut perusteiden osalta myös selvityksen liitteenä 10 olleeseen muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä vuodelta 1979. Vuoden 1979 vesioikeuden päätöksessä katsottiin molemmat yhtiöt (KEJO ja Pohjolan Voima Oy) velvollisiksi osallistumaan merellisen vaelluskalan hoitovelvoitteeseen, sillä niiden omistuksessa olevat voimalaitokset olivat osaltaan aiheuttaneet kutualueiden menetyksen. KEJO:n osuudeksi tuli yhteensä 83 % velvoitteesta Pohjolan Voima Oy:n osuuden ollessa 17 %, mikä perustui voimalaitosten sijaintiin ja niiden vaikutukseen Kemijoen vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan. Nahkiaisen ylisiirtokustannukset jakautuivat puoleksi Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajien kesken.

Edellä sanotun lisäksi ELY-keskus on viitannut yhteisvastuullisuutta koskevaan asiaan selityksensä kohdassa 2.1 tämän vastaselityksen kohdassa 5.1.1 esitetyllä tavalla.

5.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaaman muistutuksen kohdan osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 6.1 on käsitelty hakemuksen kohteena olevia päätöksiä sekä hakemuksen puutteellisuutta. Lisäksi kyseisessä kohdassa on ELY-keskuksen esittämällä tavalla todettu, että hakemusta on pidettävä puutteellisena myös sillä perusteella, ettei siinä esitetä, miten vaadittu velvoitekokonaisuus tulisi yhtiöiden tai voimalaitosten välillä kohdistaa. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Korvausvelvollisuuden kohdistaminen ja eri voimalaitosten osuuksien eritteleminen

Vesilain 13 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan, jos hankkeesta vastaavia on useita, he ovat yhteisvastuullisesti velvollisia 13 luvussa tarkoitetun korvauksen suorittamiseen. Jos korvausvelvollinen on suorittanut korvausta enemmän kuin oman osuutensa, hän voi periä muilta korvausvelvollisilta näiden osuuden. Lain esitöissä (HE 277/2009 vp) on lainkohdan perusteluiden osalta todettu, että vastuu korvauksen suorittamisesta kuuluu hankkeesta vastaavalle, joka lupa-asioissa on tyypillisesti luvan saaja. Pykälässä säädetään korvausvastuun jakautumisesta usean hankkeesta vastaavan kesken. Pykälä koskee siten sellaista tilannetta, jossa yksittäistä hanketta on toteuttamassa yhdessä useita tahoja. Jos hankkeesta vastaavia on useita, muodostavat he edunmenettäjiin nähden yhden tahon, joka vastaa hankkeen toteuttamisesta ja maksettavaksi määrätyistä korvauksista. Edelleen lain esitöissä on todettu, että korvausvelvollinen tai korvausvelvolliset tulee yksilöidä korvausasiaa koskevassa ratkaisussa. Jos yhdellä päätöksellä annetaan ratkaisu useampiin hakemuksiin, on korvausvelvollisuutta koskevassa ratkaisussa luonnollisesti eriteltävä eri hankkeiden osuus kustakin edunmenetyksestä.

Kuten PVOV on jo muistutuksessaan tuonut ilmi, asiassa on kyse useasta eri voimalaitoksesta, eikä yksittäisestä hankkeesta. Näin ollen kalatalousvelvoitetta ei voida määrätä yhteisvastuullisesti, vaan ELY-keskuksen tulisi hakemuksessaan esittää tarkka erittely hankkeiden osuuksista suhteessa kuhunkin edunmenetykseen. Koska ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt olosuhteiden olennaisesti muuttuneen, on tarpeen arvioida uudestaan myös hankkeille kohdistettavien osuuksien suuruutta. Näin ollen ELY-keskuksen esitystä siitä, että vastuun jakautuminen voitaisiin ratkaista suoraan vanhan kalatalousvelvoitetta koskevan lupapäätöksen (johon ELY-keskus nimenomaan hakee muutosta) mukaisesti, ei voida pitää suoraan hyväksyttävänä ratkaisuna tai riittävänä asian selvittämisenä.

Edellä sanottuun perustuen PVOV edelleen katsoo, että hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä puutteellisena. Toissijaisesti hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n mukaisesti palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi. Lisäksi PVOV toistaa muistutuksessa esittämänsä näkemyksensä siitä, ettei kalatalousvelvoitetta ylipäätään voida asettaa yhteisvastuullisesti, sillä vesilakiin tai muuhun lainsäädäntöön ei sisälly asiaa koskevaa säännöstä.

5.4 Hakemuksen kalataloudelliset ja määrälliset perusteet

5.4.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.22)

Yleisesti

ELY-keskus on selityksessään viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 4 ja liitteeseen 2. ELY-keskus on selityksessään todennut, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen kappaleessa 4.1 on esitetty biologiset perusteet kalatalousvelvoitteen asettamiselle. Tärkeimpänä lähteenä hakemusta laadittaessa on käytetty vuonna 2014 valmistunutta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen raporttia (hakemuksen liite 2),

jossa on esitetty uusimpaan tutkimustietoon pohjautuen arvio Kemijoen kalataloudelle aiheutuneista vahingoista sekä kompensaatiotasosta. Se puolestaan perustuu Luken (aiemmin RKTL) toteuttamiin laajoihin selvityksiin ja tutkimuksiin. Luken lausunnossa (selityksen liite 9) todetaan, että ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Lausunnon mukaan Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti viime vuosina uudelleen ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta.

Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu (selityksen kohta 2.22.1)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.22.1 erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 3.2.4 ja 4.6. ELY-keskus on selityksessään todennut, että Kemijoki on ollut Itämerenlohen tärkein lisääntymisjoki ennen vesivoimarakentamista ja on nykyisin yksi kansallisen kalatiestrategian kärkikohteista. Sen vesistöalueella on runsaasti, etenkin Ounasjoessa, lohelle ja taimenelle soveltuvia lisääntymis- ja poikastuotantoalueita. Näiden hyödyntäminen on ensisijaisen tärkeää Itämeren kalakantojen turvaamiseksi, mitkä ovat vesivoiman rakentamisen seurauksena kärsineet. Itämerenlohen geneettinen monimuotoisuus on kokonaisuutena uhattuna lisääntymisalueiden voimakkaan rakentamisen vuoksi. Koska muistutuksen antaja on toiminnallaan aiheuttanut alkuperäisen kannan häviämisen, voidaan aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti katsoa sen olevan vastuussa lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan.

Biologiset mahdollisuudet lohen palauttamiselle ovat erinomaiset. Luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on olemassa olevaan tietoon perustuen paras toteutettavissa oleva ja kustannustehokkain keino kalakannalle aiheutetun haitan kompensoimiseksi. Muistutukseen, jonka mukaan oman geneettisen lohikannan muodostuminen veisi tuhansia vuosia, ELY-keskus on vastannut, että tosiasiassa paikallinen sopeutuminen alkaa jo ensimmäisestä luontaisesti syntyneestä sukupolvesta. Tämän kannan geneettinen eriytyminen ei ole kalatalousvelvoitteen toteutumisen kannalta oleellista, vaan keskeistä on, että näin Itämeren lohen geneettinen monimuotoisuus vahvistuu ja elinvoimaisuutta ylläpidetään tehokkaammin kuin pelkästään istutuksiin perustuvalla lohikantojen hoidolla.

Kalankulun palauttaminen on merkittävä keino myös erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi. ELY-keskus viittaa Virojoen Kantturakosken päätökseen (KHO 2015:63, selityksen liite 22), jossa on annettu vahvasti painoarvoa merivaelteisen taimenen palauttamiselle. Vastaavasti myös Kemijoen kalatalousvelvoitteesta päätettäessä on annettava merkitystä meritaimenen uhanalaisuudelle sekä sille,

että taimenpopulaatiot ovat säilyneet sivujoissa ja latvavesillä ja säilyttäneet todennäköisesti myös joen alkuperäisen meritaimenkannan geneettisiä aineksia. ELY-keskus pitää todennäköisenä, että valtaosa Kemijoen vesistön nykyisistä taimenkannoista on säilynyt geneettisesti alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä.

Monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteiden osalta ELY-keskus on viitannut myös kohtaan 2.6.4, jossa on tarkasteltu yleiselle kalatalousedulle koituvia hyötyjä. Yleisen kalatalousedun osalta vaikutukset ankkuroituvat myös kalastuslain (379/2015) tavoitteisiin, joihin kuuluu heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojelu. Lain tarkoituksena on mm. turvata kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Myös vesilain tavoitteena on parantaa vesiympäristön tilaa ja ehkäistä vesiympäristön käytöstä johtuvia haittoja. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset näihin monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteisiin ovat myönteisiä, kun toimenpiteillä tuetaan kalojen luontaista lisääntymistä yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan.

Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi (selityksen kohta 2.22.2)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.22.2 erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 4.1 ja 4.3 sekä liitteeseen 2. Kemijoen kalataloushaittaa on arvioitu ja arvioidaan nytkin joen patoamisen jälkeen kerättyjen tietojen perusteella, eikä kartoitustietoja Kemijoen luonnontilan aikaisista poikastuotantoalueista ole käytettävissä. Tämän vuoksi poikastuotantoalueiden määrä on joka tapauksessa arvio, johon liittyy epävarmuuksia. Myös sen osalta tulee nojautua parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon ja uusimpiin tutkimuksiin.

Vesioikeus päätyi 4 000 hehtaarin tuotantoalaan, joka oli selkeästi kompromissiratkaisu silloin esitettyjen arvioiden välillä. Nyt annetuissa muistutuksissa on katsottu, että velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio Kemijoen poikastuotantoalasta on suuruusluokaltaan oikea. Yhtiöiden näkemys näyttää tältä osin reilussa 40 vuodessa muuttuneen, sillä vesioikeuden käsittelyssä yhtiöt kiistivät silloiset tutkimukset ja toimitusmiesten arviot poikastuotantoalueesta.

Toisin kuin muistuttajat väittävät, hakemuksen mukaiselle poikastuotantoalan arvion korottamiselle on olemassa perusteet. Perusteet korottamiselle olivat vahvat jo nykyvelvoitetta määrättäessä.

Huomioiden päivitetyt tutkimustiedot poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista sekä havaituista lohenpoikasalueista verrokkijokena toimivalta Tornionjoelta voidaan todeta, että aiempi poikastuotantoalan arvio Tornionjoen ja todennäköisesti myös Kemijoen osalta on ollut liian pieni. ELY-keskus viittaa hakemuksen liitteeseen 2 (s. 45–46 ja 75), josta käy ilmi laajemmin perustelut sille, miksi lohikalojen ekologiaan ja erilaisten jokihabitaattien soveltuvuuteen liittyvän tiedon lisääntyminen on johtanut siihen, että lohien poikastuotantoalueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on esitetty. Kaikkien näiden tietojen valossa on

perusteltua, että Kemijoen tuotantoalan arviota päivitetään ja hakemuksen mukainen 5 000 ha on ELY-keskuksen käsityksen mukaan ennemmin ali- kuin yliarvio.

Kemijoen vesistö vertautuu hydromorfologisilta ominaispiirteiltään ja veden laadultaan erittäin hyvin maantieteellisesti lähellä sijaitsevaan Tornionjoen vesistöön. Myös Luke pitää Tornionjokea selvästi edustavimpana ja erittäin hyvänä verrokkijokena Kemijoelle ja sen mukaan arvio Tornionjoen vaelluspoikastuotannon tasosta soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin.

Pelkkä maastoprofiilin kaltevuus ei anna luotettavaa kuvaa esimerkiksi lohen tuotantoalueiden määrästä, sillä loivapiirteisillä koskialueilla voi olla paljon runsaammin kutualueita ja lohen jokipoikasille soveltuvia virrannopeuksia ja pohjan kivimateriaalin raekokoja kuin jyrkillä ja hyvin vuolailla koskialueilla. Näin ollen on perustelua olettaa, että poikastuotanto per tuotantoalahehtaari on jokien välillä samaa luokkaa ja hakemuksen mukaisella tasolla. Vaikka Kemijoen vesistössä olisikin hieman vähemmän koski- ja virta-alueita kuin Torninjoen vesistössä, on poikastuotannossa kuitenkin huomioitava se, että Kemijoen vesistö on merkittävästi Tornionjoen vesistöä suurempi pinta-alaltaan, mikä kompensoi mahdollisesti vähäisempää suhteellista koskien määrää.

Myös Tornionjoella on laajoja suvantomaisia jokialueita, joissa on runsaasti haukia. Näin ollen vesistöjen välillä ei todennäköisesti ole eroa luontaisessa predaatiopaineessa, ainakaan sellaisessa merkityksessä, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa.

Tornion-Muonionjoen ja rakentamattoman ja säännöstelemättömän Ounasjoen hydrologian analyyttisempi tarkastelu (kuva 1) osoittaa, että keskialivirtaamien suhde keskivirtaaman ei eroa käytännössä ollenkaan Ounasjoen ja Tornion-Muonionjoen vesistöjen välillä mikä vahvistaa käsitystä siitä, että vesistöt ovat keskeisiltä luonnonolosuhteiltaan hyvin vertailukelpoiset. Kemijoki ja Tornionjoki eivät myöskään eroa toisistaan merkittävästi vedenlaadun suhteen. Simojoki on puolestaan virtaaman äärevyyden ja veden laadun (fosfori, humus, rauta) suhteen aivan erilainen joki, eikä täten sovellu niiden vertailujoeksi.

Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta (selityksen kohta 2.22.3)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.22.3 erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 4.2.1–4.2.4 sekä muistutuksen liitteeseen 2. ELY-keskus on selityksessään todennut viittaavansa tässä kysymyksessä pääasiassa Luken 12.10.2020 antamaan lausuntoon (selityksen liite 9).

Selityksen mukaan hakemuksessa esitetty vahinkoarvio ei perustu huippuvuosien eikä heikkojen vuosien tilanteeseen eikä myöskään potentiaaliseen maksimituotantoon, vaan arvioon kestävän enimmäistuoton mahdollistavasta lohikannan koosta (MSY-taso). MSY-taso on erittäin perusteltu lähtökohta voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyksi vaelluspoikastuotannoksi, koska kompensaation yhtenä lähtökohtana on ollut kompensaatio kalastukselle, ts. oletus, että lohikantaa kalastetaan.

MSY-taso on hakemuksessa laskettu noudattaen Kansainvälisen merentutkimusneuvosto ICES:n näkemystä, jonka mukaan lohikanta katsotaan olevan suunnilleen MSY-tasolla vaelluspoikastuotannon ollessa 75 % PSPC-tasosta. PCPC:n määritelmä pitää sisällään vaelluspoikastuotannon pitkällä aikavälillä ja muodostaa myös siltä osin luotettavan lähtökohdan poikastuoton arvioinnille.

Poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot eivät sovellu suoraan voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen, koska kalastuspaineen kulloinenkin suuruus määrittää toteutuneen vaelluspoikastuotannon tason. Lohikannan toteutuneen vaelluspoikastuotannon pitkäaikainen keskiarvo riippuu siitä, missä tilassa lohikanta on ollut tarkastelujakson aikana. ICES:n lohikantamalli on käyttökelpoinen malli rakennettujen jokien menetetyn tuotannon arviointiin. Hakemuksessa Kemijoen menetetyn poikastuotannon arviointi on tehty käyttäen lähtöarvona ICES:n vuonna 2014 julkaisemaa mediaaniarviota Tornionjoen PSPC-tasosta. Siitä on johdettu MSY-tason mukainen vaelluspoikasmäärä, joka on suhteutettu Kemijoen poikastuotantoalaan.

Viimeisimmästä kanta-arvioinnista saadaan yleensä paras tieto lohikantojen tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, koska siinä on mukana kaikki siihen mennessä kerätyt aineistot. Tästä poiketen ICES:n vuoden 2020 kanta-arvioinnissa lohimallissa ei ollut mukana viimeisimpiä (vuoden 2019) aineistoja, minkä vuoksi Luke ei myöskään lausunnossaan esittänyt päivitettyjä arvioita voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetystä lohen vaelluspoikastuotannosta. Vuoden 2021 kanta-arvioinnissa lohimalliin tullaan lisäämään vuosien 2019 ja 2020 aineistot, ja tulokset ovat ennalta-arvioiden käytettävissä huhti-toukokuussa 2021. Uuden ja vuosittain päivittyvän tutkimustiedon valossa on joka tapauksessa selvää, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin.

ICES:n lohimallin arvion mukaan lohen kehittyminen ja säilyvyys mädistä vaelluspoikaseksi on Simojoella selvästi heikompaa kuin Tornionjoella. Näin ollen on arvioitu, että MSY-tason saavuttamiseksi tarvitaan Simojoella lähes kaksinkertainen määrä kutulohia kuin mitä Tornionjoella suhteessa jokien tuotantopotentiaaliin. Ero selittynee Simojoen ympäristöolosuhteilla, jotka ovat lohen kannalta epäedullisempia Simojoessa kuin Tornionjoessa.

Meritaimenen osalta ei ole käytettävissä sellaista uutta tietoa, jonka perusteella voitaisiin muuttaa alkuperäistä laskentatapaa, jossa vahinkoarvio pohjautuu saalistilastojen perusteella laskettuihin lohen ja meritaimenen suhteellisiin osuuksiin. Luken lausunnossa on todettu, että meritaimenen osalta menetetyn vaelluspoikastuotannon arvioiminen on hankalaa, sillä tietoa meritaimenen vaelluspoikastuotannosta luonnontilaisissa verrokkijoissa on hyvin niukasti. Lisäksi on tärkeää huomata, että saatavilla oleva tieto kuvaa tuotantoa tilanteessa, joissa meritaimenkannat ovat uhanalaisia ja tuotanto on siten alhaisella tasolla. Toisin kuin muistutuksissa on esitetty, Tornionjoen vesistön nykyistä meritaimenen tuotantoa ei siis voi käyttää tasona, joka kertoisi vesistön meritaimenen tuotannon MSY-tasolla ja olisi siten hyödynnettävissä,

kun arvioidaan vesivoiman aiheuttamaa menetystä Kemijoen meritaimenkannoille.

Myöskään vaellussiian osalta nykytietämys ei ole tuonut esille seikkoja, jotka vaikuttaisivat vesioikeuden 1979 ratkaisuun vaellussiian saalistuotosta. Tornionjoen vaellussiian osalta on yleisesti tiedossa, että vaellussiikakanta on romahtanut lähihistorian aikana osin ylikalastuksen takia ja osin muista syistä, kuten istutusten vähenemisen vuoksi. Tornionjoen vesistön nykyistä vaellussiian tuotantoa ei siis voi käyttää arvioitaessa vesivoiman aiheuttamaa menetystä Kemijoen vaellussiikakannalle.

Smolttikerroin (selityksen kohta 2.22.4)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.22.4 erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 4.6. Oman selityksensä osalta ELY-keskus viittaa Luken lausuntoon (selityksen liite 9), jonka mukaan Tornionjoki on selvästi edustavin ja erittäin hyvä verrokkijoki Kemijoelle. Istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta.

ELY-keskus viittaa lisäksi hakemuksensa liitteeseen 2 (s. 60), jossa on vertailtu Simojoen ja Tornionjoen luonnonsmolttien Carlin-merkintöjen palautusprosentteja vastaavien merkintöjen tuloksiin Kemijoen, Iijoen ja Oulujoen istukkailla 10 vuoden aikajaksolla (1999–2008). Taulukon perusteella nähdään, että villien ja viljeltyjen smolttien merkkipalautusprosenttien suhteessa on runsaasti vuosien ja jokien välisiä eroja, mutta keskimäärin luonnonsmolttien palautusprosentti on ollut 2,6-kertainen istukkaisiin verrattuna.

Tornionjoen luonnonsmolttien palautusprosentit ovat olleet Kemijoen istukkaiden merkkipalautusprosentteihin verrattuna keskimäärin 2,9-kertaisia ja Simojoen 2,2-kertaisia. Muistutuksen antajan mukaan keskiarvon käyttäminen Carlin-merkkipalautusten suhteesta ei voi tulla kysymykseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. ELY-keskus toteaa ensin, että saman muistuttajan mukaan poikastuotannon arvioinnissa lähtökohtana olisi tullut käyttää nimenomaisesti pitkän aikavälin keskiarvoa usealta eri joelta (ks. selityksen kohta 2.22.3.). Toiseksi todetaan, että lohimallin tulosten ohella tämä merkkipalautusaineiston tarkastelu on osaltaan vahvistanut sitä johtopäätöstä, että istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi.

Luken lausunnon mukaan arviota villien ja viljeltyjen välisestä selviytymiserosta on tarpeen päivittää. ICES tuottaa myös näitä koskevat estimaatit vuoden 2021 kanta-arvioinnin yhteydessä.

Muistutukseen koskien kesällä 2019 Perämerellä kerättyä aineistoa istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksista kaupallisen kalastuksen saaliissa todetaan, että tiedon yleistettävyys on alhainen, eikä sen perusteella ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä etenkään merivaiheen selviytymiseroista. Lisäksi todetaan, että kesällä 2020 Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kalastuksenvalvojat tekivät satunnaisesti valvonnan yhteydessä havaintoja istukkaiden ja villiä alkupe-

rää olevien lohien osuuksista kaupallisen kalastuksen saaliissa. Tämäkään aineisto ei täytä tieteellisen tutkimuksen aineistonkeruun kriteereitä.

5.4.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4 on käsitelty hakemuksen perustumista virheellisiin tietoihin ja liitteenä 2 on ollut analyysi ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Edellä tässä vastaselityksessä on esitetty, miksi oikeudelliset edellytykset hakemuksen käsittelylle vesilain mukaisen olosuhteiden muutoksen tai muunkaan säännöksen nojalla eivät täyty. Esitettyjen oikeudellisten seikkojen lisäksi ELY-keskuksen hakemus ja selitys perustuvat virheellisiin tietoihin jokien ominaispiirteistä, kalastosta ja kalataloudellisista toimenpiteistä.

PVOV toteaa edelleen, ettei nykyvelvoite ole ELY-keskuksen esittämällä tavalla alimitoitettu. PVOV ottaa alempana kantaa ELY-keskuksen esittämiin perusteisiin sekä selityksen liitteenä 9 olleen Luken lausunnon ja hakemuksen liitteenä 2 olleen Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (”RKTL”) raportin sisältöihin.

Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.2.4 on käsitelty olosuhteiden muutoksen arviointia yleisen tiedon lisääntymisen perusteella ja kohdassa 4.6 on käsitelty istukas- ja luonnonsmolttikerrointa. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja muistutuksensa liitteeseen 2 sekä vastaselityksensä kohtaan 3.3.2. Lisäksi PVOV täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

ELY-keskus on selityksessään esittänyt, että PVOV on toiminnallaan aiheuttanut alkuperäisen kannan häviämisen ja se on aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti vastuussa lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta. Ensinnäkin PVOV muistuttaa, että se on jo korvannut täysimääräisesti ja kertakaikkisesti Kemijoen silloisen lohikannan. PVOV toistaa myös muistutuksessa esittämänsä näkemyksensä ja toteaa, ettei kalatalousvelvoitteen tarkoituksena voi olla uusien itseään ylläpitävien kalakantojen luominen tai luonnonsuojelun toteuttaminen laajemmin. Alun perin kalatalousvelvoite on koskenut nimenomaan vaelluskaloja ja velvoitteen tavoitteena on ollut toimenpiteillä turvata kalankulku vesirakentamisen yhteydessä. Toimenpidevelvoitteena on määrätty ratkaisu, jonka turvin kala on päässyt ohittamaan rakennetun kohdan. Kalatalousvelvoitteen tavoite on siten puhtaasti kalanhoidollinen, sillä vesilain mukaan kalatalousvelvoite asetetaan hankkeen kalataloudelle ja kalastolle aiheuttamien vahinkojen kompensoimiseksi. Kalatalousvelvoitteella ei siten

voida velvoittaa toiminnanharjoittajaa toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on uusien kalakantojen luominen tai yleinen luonnon monimuotoisuuden suojelu. PVOV pitää edellä sanotun perusteella asiaan kuulumattomana sitä, että ELY-keskus on selityksessään viitannut laajemmin Itämeren kalakantoihin ja esimerkiksi Itämerenlohen geneettisen monimuotoisuuden vaarantumiseen lisääntymisalueiden voimakkaan rakentamisen vuoksi. PVOV korostaa sinänsä kannattavansa suojelutoimia kalan perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja lajisuojelun tehostamiseksi, mutta edellä mainitut laajemmat suojelutoimet on suoritettava muutoin kuin yksittäisten toiminnanharjoittajien lainvoimaisiin lupapäätöksiin sisältyviä kalatalousvelvoitteita muuttamalla.

Edellä sanottuun viitaten PVOV lisäksi toteaa, ettei yksittäiselle toiminnanharjoittajalle asetettavia velvoitteita voida perustaa vesilain tai kalastuslain (379/2015) tavoitesäännöksiin. Tavoitesäännöksillä voi olla eräänlainen tulkintavaikutus lakia sovellettaessa, mutta niiden perusteella ei voida suoraan asettaa velvoitteita, muuttaa jo asetettuja velvoitteita eikä laajentaa muiden lainkohtien perusteella asetettavia velvoitteita. ELY-keskus on siten lainvastaisesti perustellut hakemuksessa esittämiään toimenpiteitä edellä mainittujen lakien tavoitteiden mukaisuudella ja niiden saavuttamisella.

PVOV ei yhdy ELY-keskuksen näkemykseen siitä, että biologiset mahdollisuudet lohen palauttamiselle ovat erinomaiset. PVOV ei yhdy myöskään ELY-keskuksen näkemykseen siitä, että luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on olemassa olevaan tietoon perustuen paras toteutettavissa oleva ja kustannustehokkain keino kalakannalle aiheutetun haitan kompensoimiseksi. Lisäksi PVOV korostaa, että mikäli nykyinen kalatalousvelvoite on osoittautunut kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi, voidaan sitä tarkistaa vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin perusteella. Tällöin kuitenkin edellytyksenä on, että kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. PVOV:n näkemyksen mukaan kalataloudellisen tuloksen parantuminen hakemuksessa ja selityksessä esitetyllä tavalla on hyvin epävarmaa tai jopa mahdotonta. Lisäksi, koska hakemuksessa tai selityksessä ei ole riittävällä tavalla selvitetty esitetyistä toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia, ei kustannustehokkuutta koskevan edellytyksen täyttymistä voida arvioida.

ELY-keskus on selityksessään esittänyt, että laitosviljelyssä voidaan risteyttämällä ylläpitää geneettistä monimuotoisuutta populaatiotasolla. Yksilöt eivät silti tutkimusten perusteella ole sopeutuneempia luontoon. ELY-keskuksen mukaan luonnonvalinnan vaikutusta kalakannan elinvoimaisuudelle ei voida väheksyä, vaan se on ensisijainen keino luonnonkannan palauttamiseksi ja säilyttämiseksi. Lisäksi ELY-keskuksen selityksen mukaan lohikannan paikallinen sopeutuminen alkaa jo ensimmäisestä luontaisesti syntyneestä sukupolvesta. Kannan geneettinen eriytyminen ei ole ELY-keskuksen mukaan kalatalousvelvoitteen toteutumisen kannalta oleellista, vaan keskeistä on, että näin Itämeren lohen geneettinen monimuotoisuus vahvistuu ja elinvoimaisuutta ylläpidetään tehokkaammin kuin pelkästään istutuksiin perustuvalla lohikantojen hoidolla.

PVOV viittaa muistutuksessa esittämäänsä ja toteaa lisäksi tämän vastaselityksen liitteeseen 3 viitaten, että Kemijoen istutuksiin käytetään suurelta osin Tornionjoen lohikantaa, joka on nykyisin vahva ja monimuotoinen. Tornionjoen lohi ei tarvitse Ounasjokea kannan monimuotoisuutta lisäämään. Kemijoen osalta viljelykantojen monimuotoisuudesta huolehtiminen onnistuu hyvin, sillä viljelyyn on helppo saada täydennystä Tornionjoen luonnonkaloista.

PVOV viittaa vastaselityksen liitteessä 3 todettuun ja korostaa, ettei Itämeren lohikanta ole uhanalainen, eikä sen tila ole viime vuosina heikentynyt, mikä ilmenee myös ELY-keskuksen hakemuksesta. Itämeren lohi lisääntyy useissa muissa joissa, Kemijoella ei ole omaa geneettistä lohikantaa eikä Kemijoella ole erityistä merkitystä lajin geneettisen diversiteetin säilymisen kannalta.

Näin ollen edellä esitetyin perustein voimassa olevan kalatalousvelvoitteen mukaiset toimenpiteet ovat riittäviä myös geneettisen monimuotoisuuden säilymisen takaamiseksi. PVOV myös muistuttaa vastaselityksen liitteeseen 3 viitaten, ettei itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja ole mahdollista saada aikaiseksi, kuten muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä liitteineen on tuotu esiin, vaan kannat perustuisivat edelleen istutuksiin.

Edelleen PVOV korostaa, että kalatalousvelvoitteen tarkoitus huomioon ottaen nykyistä velvoitetta ei voida pitää ELY-keskuksen esittämällä tavalla kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisena, eikä perustetta velvoitteen tarkistamiselle ole. Lisäksi PVOV toteaa, että ELY-keskuksen tavoitteena on selvästi velvoitetta muuttamalla tai sitä tarkistamalla pyrkiä laajempaan kalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen ja lajisuojeluun kuin kalatalousvelvoitetta koskevan mekanismin kautta on tosiasiassa mahdollista toteuttaa. Hakemuksessa ja selityksessä esitetyt geneettisen monimuotoisuuden ja lajisuojelun vaatimukset kuuluvat luonnonsuojelulain soveltamisalan piiriin, ja ne tulee tässä vesilain mukaisessa asiassa jättää huomiotta. ELY-keskuksen hakemus tulee siten tälläkin perusteella jättää tutkimatta lakiin perustumattomana sekä lisäksi virheellisiin tietoihin ja puutteellisiin selvityksiin perustuvana.

ELY-keskus on selityksessään viitannut korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 2015:63 (Kantturakoski), jossa on annettu painoarvoa merivaelteisen taimenen palauttamiselle. PVOV huomauttaa, että ratkaisussa oli kyse voimassa olleen kalatalousvelvoitteen ennallaan pysyttämisestä. Asiassa luvanhaltija ei ollut täyttänyt sille asetettua velvoitetta rakentaa ja kunnossapitää kalaporras. Luvanhaltija oli hakenut lupapäätöksen muuttamista siten, että kalaportaan rakentamisvelvoite poistettaisiin. Ratkaisussa on siten otettu kantaa voimassa olevan kalatalousvelvoitteen tarkoituksenmukaisuuteen. Sen lisäksi, että ratkaisun olosuhteet poikkeavat merkittävästi nyt kyseessä olevasta tapauksesta, on huomattava, että ratkaisuun on sovellettu vielä VVL:ää, jossa kalatalousvelvoite on ollut ensisijainen vaihtoehto suhteessa kalatalousmaksuun. Sittemmin tästä ensisijaisuusjärjestyksestä on nimenomaisesti luovuttu, mikä vähentää ratkaisun vertailuarvoa kalatalousvelvoitteen sisällön ja sen painotusten osalta. Lisäksi on huomattava, ettei asiassa

ollut kyse kalatalousvelvoitteen muuttamisesta tai tarkistamisesta, vaan jo asetetun velvoitteen poistamisesta, minkä johdosta arvioitavaksi eivät ole tulleet muut mahdolliset kalatalousvelvoitteen toteuttamisvaihtoehdot ja näiden tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Näin ollen ratkaisusta ei voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että kalaporras (ja niin ikään luonnonkannan tukeminen) olisi kaikissa tilanteissa ensisijainen vaihtoehto suhteessa muunlaisiin kalatalousvelvoitteisiin (esimerkiksi istutusvelvoite). Ratkaisussa on niin ikään todettu, että nousuesteiden poistaminen on vaelluskantojen palauttamisen perusedellytys. Painoarvoa on siten annettu edellä viitatulle kalatalousvelvoitteen perinteiselle tarkoitukselle turvata kalankulku vesirakentamisen yhteydessä. Ratkaisussa ei sen sijaan ole otettu kantaa perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen tai laajempiin luonnonsuojelullisiin tavoitteisiin muutoin kuin arvioitaessa velvoitteen toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten kohtuuttomuutta. Asia ei myöskään ole ollut ratkaisun keskiössä, minkä vuoksi PVOV katsoo, ettei sen perusteella voida nyt kyseessä olevassa tapauksessa muuttaa tai tarkistaa kalatalousvelvoitetta ELY-keskuksen esittämällä tavalla yleisen luonnonsuojelun edistämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.

ELY-keskuksen väitteelle siitä, että valtaosa Kemijoen vesistön nykyisistä taimenkannoista on säilynyt geneettisesti alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä, ei asiassa tule antaa merkitystä. Edellä todetulla tavalla kalatalousvelvoitteen kautta ei voida toteuttaa yleistä luonnonsuojelua. ELY-keskuksen toteamus siitä, että saaliiksi saadut meritaimenet ovat pääasiassa istutuksista peräisin ja lisää suojelutoimia tarvitaan, osoittaa selvästi, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen/tarkistamisen taustalla ei ole tosiasiallisesti hankkeesta kalastolle ja kalataloudelle aiheutuvan haitan kompensointi, vaan laajempi luonnonsuojelu.

Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4.1 on käsitelty Kemijoen ja Tornionjoen eroavaisuuksia hydrologis-morfologisilta ominaispiirteiltään ja kohdassa 4.3 on käsitelty Kemijoen poikastuotantopinta-alaa. Edellä todetusti muistutuksen liitteenä 2 on ollut analyysi ELY-keskuksen hakemuksen kalataloudellisista perusteista. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti.

Ensinnäkin PVOV huomauttaa, ettei vahinkoarvion perusteita voida enää ottaa uudelleen ratkaistavaksi. Siltä osin kuin ELY-keskus on selityksessään katsonut, että perusteet poikastuotantoalan arvion korottamiselle ovat olleet olemassa jo 1970-luvulla annetun vesioikeuden päätöksen aikaan, PVOV huomauttaa, ettei asiaa tule saattaa uudelleen lupaviranomaisen käsiteltäväksi. Mikäli perusteet ovat olleet olemassa jo edellisen ratkaisun antamisen aikaan, ei kyseessä ole sellainen olosuhteiden muutos, jonka johdosta voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta voitaisiin muuttaa. Asia on aikanaan tullut lupaviranomaisen ja eri oikeusasteiden asianmukaisesti harkittavaksi ja siitä on olemassa lainvoimainen päätös.

Lisäksi PVOV toteaa, että ELY-keskuksen väite väärästä poikastuotantoalasta on virheellinen. Kuten ELY-keskus on selityksessään todennut, kartoitustietoja Kemijoen luonnontilan aikaisista poikastuotantoalueista ei ole käytettävissä. Kemijoen kalataloushaittaa arvioidaan siten joen patoamisen jälkeen kerättyjen tietojen perusteella ja esimerkiksi poikastuotantoalueiden määrä on ainoastaan arvio, johon liittyy epävarmuuksia. PVOV yhtyy ELY-keskuksen näkemykseen siitä, että arvion osalta tulee nojautua parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon ja uusimpiin tutkimuksiin. Vesioikeuden ratkaisua 4 000 hehtaarin tuotantoalasta voidaan kuitenkin pitää oikeana, sillä arvio on perustunut riittäviin selvityksiin. Kuten muistutuksessa on todettu, arvio perustui osaltaan mitattuihin poikkileikkaustietoihin ja osittain karttatarkasteluun. Arvio on siis tehty perustuen todellisiin tietoihin joen ominaispiirteistä. Kemijoen poikastuotantoalan määritteleminen uudelleen ei nyt, vuosikymmeniä joen rakentamisen jälkeen, ole mahdollista, sillä mitään uusia tai tarkempia lähtötietoja ei ole saatavilla laskentaa varten. Arvioon mahdollisesti liittyvä epävarmuus ei vesioikeuden ratkaisun jälkeen ole poistunut, minkä vuoksi perusteita arvion tarkistamiselle ei ole. Yhtiön aikaisemmin esittämälle kannalle ei tule antaa merkitystä. PVOV:n näkemyksen mukaan ELY-keskus ei ole esittänyt hakemiensa muutosten tueksi riittävää tai oikeisiin tietoihin perustuvaa näyttöä. ELY-keskuksen esittämä arvio on huomattavasti ylimitoitettu ja liioiteltu.

ELY-keskuksen näkemyksen mukaan lohikalojen ekologiaan ja erilaisten jokihabitaattien soveltuvuuteen liittyvän tiedon lisääntyminen on johtanut siihen, että lohien poikastuotantoalueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on esitetty. Perusteluiden osalta ELY-keskus on viitannut hakemuksensa liitteeseen 2. ELY-keskuksen hakemuksen mukainen tuotantoala 5 000 hehtaaria perustuu selvästi liitteenä 2 olleeseen RKTL:n raporttiin vuodelta 2014. Raportin sivulla 46 on todettu seuraavasti:

”Tornionjoen lohen poikastuotantoalan on arvioitu olevan n. 5 000 ha (taulukko 14). Arvio perustuu Peterssonin (1975) tutkimukseen, jossa käytettiin Lindrothin johdolla vuonna 1960 koottua aineistoa (Lindroth ja Toivonen 1962). Lindrothin tekemää tuotantoalojen rajausta muutettiin osittain ja lisäksi aineistoa täydennettiin vesistöalueen yläosilta kerätyillä tiedoilla. Tornionjoen vesistön lohen lisääntymisalueeksi saatiin yhteensä 4 965 hehtaaria (Petersson 1975), joka on noin 600 ha enemmän kuin Lindrothin ja Toivosen (1962) aiemmin raportoima tuotantoala (4 399 ha). Näissä nykyisin käytössä olevissa poikastuotantoalan arvioissa ei kuitenkaan ole huomioitu edellä esitettyjen uusimpien habitaattitutkimusten tuloksia ja siten ne ovat ennemmin ali- kuin yliarvioita. Nykyisin käytössä olevia pinta-ala-arvioita on käytetty myöhemmin esitettävissä poikastuotannon pinta-alakohtaisissa laskelmissa.”

Yhtiö korostaa, että ELY-keskuksen hakemuksen mukainen 5 000 hehtaarin tuotantoala näyttäisi raportin mukaan perustuvan verrattain vanhoihin, 1960–1970-luvuilla tehtyihin tutkimuksiin. ELY-keskus on selityksessään todennut, että sen tekemä muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden vuonna 1979 antamaan ja korkeimman hallinto-oikeuden vuonna 1980 vahvistamaan päätökseen sekä voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. On siis katsottava, että

vuosien 1960, 1962 ja 1975 selvitysten ja tutkimusten tulokset ovat olleet tiedossa asiaa alun perin ratkaistaessa. Edellä todetusti ei ole perusteita saattaa asiaa uudelleen lupaviranomaisen ratkaistavaksi.

Lisäksi ELY-keskus on viitannut uusimpien habitaattitutkimusten tuloksiin, joiden mukaan mm. lohien poikastuotantoon soveltuvien alueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on esitetty. Kyse on siitä, että tutkimustuloksissa ei ole usein näkynyt syvien alueiden osuutta. Asiaa tarkemmin tutkittaessa on kuitenkin huomattu, ettei vesisyvyys välttämättä ole merkittävä tekijä lohenpoikasten habitaatinvalinnassa ja siten tuotantoalueet voivat ulottua melko syville jokiosuuksille, myös koskiympäristöjen ulkopuolelle suvantoihin ja järvialueille. Uusien tutkimusten perusteella poikaset näyttävät jopa suosivan syviä alueita ja näin ollen lohen voitaisiin katsoa hakeutuvan myös syvempiin vesialueisiin kuin aikaisemmin on arvioitu. Tämän osalta PVOV viittaa niin ikään edellä viitattuun RKTL:n raporttiin, jonka sivulla 75 on todettu, että putouskorkeus, luonnontilan aikainen järvisyysprosentti sekä päähaarojen kaltevuus ovat Kemijoella pienempiä kuin Tornionjoella. Ottaen huomioon, että yhtenä perusteena poikastuotantoalueen laajentamiselle on ollut lohen esiintyminen myös järvialueilla ja toisaalta Kemijoen vähäjärvisyys suhteessa Tornionjokeen, ei voida katsoa, että arvio Kemijoen tuotantoalasta voidaan tehdä suoraan Tornionjoen perusteella. Edelleen PVOV katsoo, ettei Tornionjokea koskevan arvion perusteella voida muutenkaan tehdä johtopäätöksiä rakentamattoman Kemijoen poikastuotantopinta-alasta. Arviot ovat jokikohtaisia, eikä niitä voida suoraan yleistää koskemaan toista jokea. Tältä osin PVOV viittaa antamaansa muistutukseen ja siinä esittämiinsä huomattaviin eroavaisuuksiin näiden kahden joen välillä.

Lisäksi PVOV toistaa muistutuksessa esittämänsä ja toteaa, että Kemijoen poikastuotantoalan arviointi on perustunut jokihabitaatin ominaisuuksiin, eikä siinä ole huomioitu poikastiheyksiä tai esiintyvyyttä. Mahdolliset muutokset poikastiheyksissä eivät näin ollen ylipäätään vaikuta laskelman mukaiseen poikastuotantoalaan.

ELY-keskuksen selityksen mukaan lohen tuotantoalueiden määrästä ei voida saada luotettavaa kuvaa maastoprofiilin kaltevuuden kautta. PVOV viittaa vastaselityksensä liitteessä 3 tarkemmin selostamaansa ja toteaa, etteivät yhtiön muistutuksessa esitetyt keskikaltevuudet ja koskimaisten alueiden keskikaltevuudet ja niiden erot Tornionjoen ja Kemijoen välillä luonnollisestikaan tarkoita sitä, että Tornionjoen koskialueet olisivat virrannopeuksiltaan tai pohjan kivimateriaalin raekooltaan Kemijoen vastaavia heikommin lohen poikastuotannolle soveltuvia. Muistutuksessa esitetyn mukaisesti Tornion-Muonionjoen keskikaltevuus on 0,9 % (Kemijoki 0,6 %), kun taas Tornionjoen Ruotsin puoleisten alueiden keskikaltevuus on 1,4 %. Tästä huolimatta Tornionjoen Ruotsin puoleisten osien lohen poikastiheydet ovat Suomen puoleisia osia korkeampia, joten suurempi keskikaltevuus viittaa myös parempaan poikastuotantoon.

Lisäksi PVOV toteaa, että vesistön valuma-alueen pinta-ala on irrelevantti peruste poikastuotannon määrittämisessä. Lohen kutualueet si-

jaitsevat pääsääntöisesti enimmillään puolen metrin syvyisissä virtapaikoissa, jolloin nimenomaan koski- ja virta-alueiden määrä muodostuu ratkaisevaksi tekijäksi.

ELY-keskus on selvityksessään esittänyt, ettei vesistöjen välillä ole eroa luontaisessa predaatiopaineessa ainakaan sellaisessa merkityksessä, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa ja kritisoinut PVOV:n muistutuksessa esitettyä näkemystä siitä, että Kemijärvessä ja sen yläpuolisilla suvantomaisilla jokialueilla petokalojen, erityisesti hauen aiheuttama predaatio on merkittävästi rajoittanut lohen ja taimenen lisääntymismenestystä. PVOV viittaa vastaselityksensä liitteeseen 3 ja toteaa, että ELY-keskuksen näkemys on asiantuntemattomuudessaan suorastaan hämmentävä. Luke on selvittänyt lohen vaelluspoikasten selviytymistä rakennetussa Kemijoessa ja luonnontilaisessa Tornionjoessa vuonna 2015 (Huusko ym. 2016). Tutkimuksen tulokset osoittivat selvästi rakennetun joen ja rakennetun jokiosuuden suuren merkityksen smolttien alasvaelluskuolleisuudelle. Vaelluspoikasten selviytyminen oli rakennetulla joella 6–7 kertaa heikompaa kuin luonnontilaisella joella. Rakennetun joen luonnontilaisella osuudella (Ounasjoki) selviytyminen sitä vastoin oli samaa tasoa kuin luonnontilaisella vertailujoella. Rakennetulla jokiosuudella (Kemijoen alaosa) vaellus pysähtyi pääosin toiselle tai kolmannelle voimalaitokselle saavuttaessa. Poikasten vaellusnopeus oli rakennetulla jokiosuudella huomattavasti hitaampi kuin luonnontilaisella jokiosuudella tai luonnontilaisella joella. Tutkimuksen tekijöiden mukaan korkea kuolleisuus rakennetulla jokiosuudella johtui todennäköisesti voimakkaasta predaatiosta.

PVOV korostaa, että asialla on keskeinen merkitys myös sen vuoksi, että Kemijärven luusuasta mitattuna yläpuolisen valuma-alueen pinta-ala käsittää 53 % koko Kemijoen valuma-alueen pinta-alasta. Kemijärven merkitys sen yläpuolisten vaelluspoikastuotantoalueiden tuotantokyvyn kannalta on keskeinen. PVOV:n muistutuksen liitteessä 2 on osoitettu yksiselitteisesti populaatiomallinnuksella, että lohen palauttaminen Kemijärven yläpuolisille alueille ei ole mahdollista kalateiden avulla millään tavoin. Huomattakoon, että ELY-keskus ei ole selityksessään pyrkinyt kiistämään tätä miltään osin.

Viitaten vastaselityksen liitteeseen 3 PVOV toteaa, että Kemijärven pinta-ala on 231 km^2, jolla se sijoittuu 19. sijalle Suomen suurimpien järvien listalla. Se ei siten ole mikään jokisuvanto eikä sitä voida sellaiseen verratta miltään osin. Kemijärvi on tunnettu historiatiedoissa erityisesti haukiapajana, ja haukikanta on ollut jo ennen voimalaitosrakentamista hyvin vahva. Hauki on nykyisinkin Kemijärven tärkein saalislaji.

PVOV viittaa edelleen vastaselityksen liitteeseen 3 ja toteaa, että järvilaajentumien ja padottujen järvien merkitystä lohen smolttien vaelluksen kannalta on selvitetty hiljattain mm. Skotlannissa. Tutkimusten mukaan smolttien hävikki oli järvilaajentumissa merkittävästi suurempaa kuin varsinaisilla jokijaksoilla. Tärkeimpänä syynä hävikkiin pidettiin petokalojen, erityisesti haukien, aiheuttamaa predaatiota, jota oletettavasti lisäsi se, että virtauksen hidastuessa järvilaajentumissa vaelluspoikaset eivät osanneet orientoitua oikeaan suuntaan vaan jäivät harhailemaan järvialueelle pidemmäksi aikaa. Harhailua esiintyi sitä enemmän, mitä

isommasta järvialtaasta oli kyse. Esimerkiksi pinta-alaltaan 71 km^2 suuruisessa Loch Lomond -järvessä toteutetussa tutkimuksessa vain 20 % smolteista selvisi järven läpi alapuoliseen jokeen.

Viitaten niin ikään vastaselityksen liitteeseen 3 PVOV toteaa, että Kemijärven maksuvelvoitetarkkailussa ja Kemijoen velvoiteistutusten tuloksellisuuden tarkkailussa saadut tulokset osoittavat istukkaiden huonoa selviytymistä Kemijärvessä. Vastaavasti osoittavat Ylä-Kemijoen suulle tehdyistä istutuksista saadut palautusprosentit.

PVOV myös huomauttaa, että hauen ohella kuha aiheuttaa Kemijoella nykyisin predaatiopainetta smolteille. Kemijoen kuhankanta on voimistunut huomattavasti istutusten myötä viimeisten vuosien ja vuosikymmenten aikana. Kaiken lisäksi ELY-keskus esittää hakemuksessaan jokialueelle kuhaistutusten voimakasta lisäämistä.

Tutkimusten perusteella on yksiselitteisesti osoitettu, että smolttien alasvaelluskuolleisuus voimalaitosaltailla ja järvilaajentumissa on kertaluokkaa suurempaa kuin luonnontilaisilla jokijaksoilla, missä ei järvilaajentumia ole. Kemijärven alueella smolttien kuolleisuus on ollut ja tulee tulevaisuudessakin olemaan vielä huomattavasti suurempaa kuin pääuoman voimalaitosaltailla tai ELY-keskuksen mainitsemilla ”laajoilla suvantomaisilla jokialueilla”. Korkea kuolleisuus ja vaellusesteiden lukumäärä tekevät turhiksi yritykset palauttaa vaelluskalakanta Kemijärven yläpuolisille alueille kalateiden avulla. Hakijan väite siitä, että Kemijoen ja Tornionjoen välillä ei olisi eroa poikastuotantokapasiteetissa on virheellinen.

PVOV toteaa Tornio-Muonionjoen ja Ounasjoen hydrologian tarkastelun osalta, että Ounasjoki vastaa vain noin kolmannesta Kemijoen vesistön pääuomien kokonaispituudesta ja eroaa osaltaan merkittävästi ominaispiirteiltään Kemijoen yläosasta, Kitisestä ja Kemihaarasta, mikä ilmenee myös PVOV:n muistutuksesta. Lisäksi PVOV huomauttaa, että virtaaman äärevyysvertailu on tehty pelkästään Ounasjokeen, joka eroaa ominaispiirteiltään merkittävästi Kemijoen yläosasta, Kitisestä ja Kemihaarasta, kuten aiemmin on todettu. Myös Kemijoen pääuomalla on viime vuosina havaittu poikkeuksellisen korkeita veden lämpötiloja. Simojoella osasta sähkökalastuspaikkoja on löydetty hyviä 0+ -poikastiheyksiä, mikä viittaa siihen, ettei vedenlaatu olisi kuitenkaan poikastuotantoa rajoittava tekijä.

Edellä ja vastaselityksen liitteessä 3 esitetyn perusteella PVOV edelleen katsoo, että ELY-keskuksen laskelma poikastuotantoalasta on virheellinen. Tälläkin perusteella hakemus tulee virheellisenä hylätä.

Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4.2 (sisältäen kohdat 4.2.1–4.2.4) on käsitelty vaelluspoikastuotannon määrittelyä hakemuksessa ja liitteenä 2 on edellä todetusti ollut analyysi ELY-keskuksen hakemuksen kalataloudellisista perusteista. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Mitä tulee MSY-tason käyttöön velvoitteen asettamiseksi, PVOV viittaa tämän vastaselityksen liitteeseen 3 ja sen liitteenä olevaan dosentti [redacted] muistioon (”Lohiraporttia täydentävä muistio”) sekä muistutuksen kohdassa 4.2.1 ja muistutuksen liitteessä 2 ja sen liitteenä olevassa dosentti [redacted] lausunnossa (”Itämeren lohimalli, lohen kanta-arviomenetelmät ja niiden soveltuvuus vahinkoarvioiden tekemiseen”) esitettyyn ja toteaa, että MSY-taso, sen lisäksi, että Tornionjoen arviot em. muistutuksen kohdissa osoitetulla tavalla ovat ilmeisen virheelliset, johtaisi differenssiopin vastaisesti ylikompensaatioon. Lähtökohtana velvoitetta asetettaessa on em. vahingonkorvausoikeuden perusperiaatteen mukaisesti se, että verrataan nykyistä tilannetta siihen hypoteettiseen tilanteeseen, että voimalaitoksia ei lainkaan olisi rakennettu. Ottaen huomioon lohikantojen koon yleisesti tunnettu suuri vaihtelevuus eri vuosina on ilmeistä, että MSY-tason käyttö johtaisi selvään ylikompensaatioon verrattuna tilanteeseen, jossa voimalaitoksia ei lainkaan olisi rakennettu. Luontaisesti lohikannan koossa olisi suurta vaihtelua eri vuosien välillä, eikä mikään Atlantin lohen joki maailmalla pysyvästi tuota MSY-tason mukaista lohimäärää.

Liittyen kalastuksen vaikutuksesta riippumattomaan vaelluspoikasten tuotantokyvyn arviointiin PVOV toteaa, että arviota Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttaman lohen vaelluspoikastuotannon menetyksestä ei voida perustaa yksittäiseen huippuvuoteen. Hakemuksessa kyseinen arvio on peräisin ICES:n vuoden 2014 raportista, ja se on eri vuosien arvoista kaikkien aikojen toiseksi korkein. Uusia mallinnustuloksia ei ole huomioitu. Hakemus perustuu virheelliseen ja vanhentuneeseen tietoon.

PVOV toteaa, ettei ELY-keskus myöskään lohimallin osalta ole esittänyt muuta kuin ylimalkaisia ja perustelemattomia väitteitä, eikä miltään osin ole kumonnut sitä seikkaperäistä näyttöä, jolla PVOV on osoittanut, ettei edellä mainittua mallia voida käyttää kalatalousvelvoitteen asettamiseksi varsinkaan, kun puhutaan kustannusvaikutuksiltaan erittäin suurista vaatimuksista. Kuten vastaselityksen liitteestä 3 käy ilmi, on ICES:n lohikantamalli luotu apuvälineeksi kalastuksen säätelyyn, ei yksittäisten jokien poikastuotannon arvioimiseksi ja kalatalousvelvoitteen asettamisen pohjaksi. Koska ELY-keskus ei kuitenkaan edellä todetulla tavalla ole esittänyt mitään vastanäyttöä PVOV:n seikkaperäisten selvitysten kumoamiseksi, tyytyy PVOV tältä osin viittaamaan muistutuksen edellä mainituissa kohdissa ja etenkin dosentti [redacted] lausunnossa esitettyyn.

Viitaten vastaselityksen liitteeseen 3 PVOV myös toteaa, että väite siitä, että ”poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot eivät sovellu voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen” on virheellinen ja vesilain vastainen, sillä juuri pitkän ajan keskiarvoja tulee myös vakiintuneen oikeuskäytännön ja differenssiopin perusteella käyttää kalatalousvelvoitteiden mitoituksen arvioinnissa. Lähtökohtana tulee käyttää pitkän aikavälin keskiarvoa, kuten velvoitetta määrittäessä on tehty. Mikäli vahingon määrää arvioitaisiin vertaamalla nykytilannetta hakemuksen mukaiseen MSY-tasoon, päädytään ylikompensaatioon.

Kuten PVOV on jo muistutuksessaan todennut, vahinkoarvion perustaminen maksimipotentiaaliin on vastoin yleistä tietämystä lohikantojen koon vaihtelusta. Lähtökohdaksi ei voi ottaa kalakannan vaihteluvälin ylärajaa, eikä haittaa voida laskea teoreettiselle potentiaalille. Suhteessa ICES-mallinnukseen laskennallinen teoreettinen poikastuotanto ei ole toteutunut, vaikka kalastusta on merkittävästi rajoitettu. PVOV myös huomauttaa, ettei Itämeren lohikantamallia ole tarkoitettu eikä se sovellu yksittäisen joen osatulosten (kutukalojen nousumäärät, poikastuotantomäärät, vaelluspoikasmäärät) tarkkaan määrittämiseen tai päätöksenteon välineeksi määritettäessä potentiaalisia vaelluspoikasmääriä muille joille.

Mitä tulee ELY-keskuksen väitteeseen siitä, että ”ICES:n lohikantamalli on käyttökelpoinen malli rakennettujen jokien menetetyn tuotannon arviointiin” PVOV toteaa, ettei ELY-keskus myöskään tältä osin ole esittänyt muuta kuin ylimalkaisia ja perustelemattomia väitteitä, eikä miltään osin ole kumonnut sitä seikkaperäistä näyttöä, jolla PVOV on osoittanut, ettei kyseistä mallia voida käyttää kalatalousvelvoitteen asettamiseksi varsinkaan, kun puhutaan kustannusvaikutuksiltaan erittäin merkittävistä vaatimuksista. ICES:n lohikantamalli on luotu apuvälineeksi kalastuksen säätelyyn, ei yksittäisten jokien poikastuotannon arvioimiseksi ja kalatalousvelvoitteen asettamisen pohjaksi. Koska ELY-keskus ei kuitenkaan edellä todetulla tavalla ole esittänyt mitään vastanäyttöä PVOV:n seikkaperäisten selvitysten kumoamiseksi, tyytyy PVOV tältä osin viittaamaan muistutuksen edellä mainituissa kohdissa ja etenkin dosentti [redacted] lausunnossa esitettyyn.

PVOV toteaa ELY-keskuksen väitteeseen siitä, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin, ettei yksittäisiä poikkeavia vuosia tai maksimituottoa voida käyttää kalatalousvelvoitteet asettamisen pohjana, vaan tässä tulisi käyttää pitkän aikavälin keskimäärästä tuottoa.

Lohen vaelluspoikastuotannon ja kestävän enimmäistuoton mahdollistavan lohikannan koon arviointi tehdään ICES:n alaisessa Itämeren lohi- ja meritaimentyöryhmässä (WGBAST), joka julkaisee viimeisimmät lohen ja meritaimenen jokikohtaiset kanta-arviot vuosittaisessa raportissaan. Raportti julkaistaan yleensä touko-kesäkuun aikana, mutta vuonna 2021 raportin julkistaminen syystä tai toisesta viivästyi syyskuulle. PVOV on jo muistutuksessaan esittänyt vahvaa ja perusteltua kritiikkiä sekä hakemuksen mukaisesta poikastuotantotasosta että smolttikertoimesta ja niiden arvioitiperusteista mm. sen suhteen, että kanta-arvioissa esiintyi lukuisia epäjohdonmukaisuuksia.

Vuoden 2021 kanta-arvioinnissa esiintyi jälleen ongelmia, joita raportissa kuvataan (s. 158) seuraavasti:

“Inspection of traceplots and Gelman-Rubin diagnostics indicated poor convergence for many parameters. On closer inspection it became apparent that one of the chains (chain one) was getting stuck at implausible values for many variables. It was therefore decided to base results on only one chain for this year’s assessment as in 2019. ... Some caution must therefore be taken in the interpretation of results.”

Hakija täydensi selitystään kesäkuussa 2021 Luken lausunnolla (Dnro 1429/000405/2021), jonka mukaan uusin arvio MSY-tasosta Kemijoella onkin nyt Tornionjokeen perustuen 261 kpl/ha ja kokonaan uudella tavalla laskettu smolttikerroin 2,5. Samalla arvio meritaimenen poikastuotantotasosta päivittyi, koska se on hakemuksessa sidottu kiinteällä suhteella lohen poikastuotantoarvioon.

Selityksen täydennyksenä toimitetun Luken lausunnossa esitetyn taulukon mukaan Tornionjoen, Kalixjoen ja Byskejoen lohen uusimpien PSPC ja MSY-arvioiden mediaanit poikastuotantopinta-alaa kohti ovat seuraavat:

Velvoitteen uudelleen arvioinnin kohdejoki	Verrokkijoki	PSPC, vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)	MSY, % PSPC:sta (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)	MSY, vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90 %:n todennäköisyysväli)
Kemijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
Iijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
	Kalixjoki	254 (201–327)	81 % (75–89 %)	208 (158–272)
	Byskejoki	234 (159–398)	77 % (69–87 %)	182 (118–318)
	Iijoen verrokkijokien keskiarvo	284 (242–344)	78 % (74–83 %)	220 (182–273)

Näin ollen hakija siis itsekin täydennyksessä myöntää muistutuksessa esitetyn kritiikin oikeaksi siltä osin, että hakemus perustui virheelliseen ja ylimitoitettuun vahinkoarvioon. Samalla tämä merkitsee sitä, että hakijan esittämä uuteen vahinkoarvioon perustuva kompensaation arvo on merkittävästi pienentynyt siitä, mitä alkuperäisessä hakemuksessa esitettiin. Hakemusta ja siinä esitettyjä vaatimuksia ei tästä huolimatta ole muutettu miltään osin.

Viimeisimmässä WGBAST-raportin taulukossa 4.2.3.3 on esitetty viimeisin arvio Itämereen laskevien jokien (AU 1-4) vaelluspoikastuotannosta vuosina 2000–2020 sekä kyseisten jokien PSPC-tasosta. Niiden perusteella Pohjanlahteen laskevien tärkeimpien jokien PSPC- ja MSY-tasot poikastuotantopinta-alaa kohti ovat seuraavat (MSY = 75 % PSPC):

Joki	PSPC yks./ha	MSY yks.ha
Tornionjoki	306	229
Simojoki	190	143
Kalixjok	253	190
Byskejoki	232	174
Vindelijoki	126	94
Keskiarvo	221	166

Kuten yllä esitetyistä taulukoista huomataan, poikkeavat luvut erityisesti Tornionjoen osalta hakijan kesäkuisesta täydennyksestä merkittävästi. Huomattavaa on myös, että yhdenkään joen osalta ei edes PSPC-arvo ole lähelläkään hakemuksen alkuperäistä arvioita Kemijoen menetetystä poikastuotannosta (345 kpl/ha). Tornionjoen arvioitu poikastuotanto on edelleen myös aivan omaa luokkaansa muihin jokiin verrattuna. Todettakoon myös, että kaikkien jokien MSY:n keskiarvo on varsin lähellä nykyisen velvoitteen perustana olevaa smolttituotantotasoa ennen siitä tehtyjä vähennyksiä (vaellustappio, uittoperkausten vaikutus).

Simojoen ja Tornionjoen smolttituotantoarvioissa on osin selittämättömiä ristiriitaisuuksia, kuten alla esitetyt Simojoen vesienhoidon toimenpideohjelman esittelymateriaalissa olevat kuvaajat paljastavat. Simojoella poikasten eloonjäänti mädistä smoltiksi on ollut pääosin Tornionjoen vastaavaa heikompaa. Merivaelluksella tilanne kääntyy kuitenkin päinvastaiseksi, eli Tornionjoen smolttien eloonjäänti takaisin jokeen on selvästi heikompaa. Osaltaan tämä voi viitata Tornionjoen smolttituotannon yliarviointiin, eli tornionjokisten vaelluspoikasten osalta mallinnuksessa on nostettava merivaelluksen aikaista kuolleisuutta simojokisia enemmän, jotta määrät ovat mallinnuksessa relevantteja. Mikäli merialueen kuolleisuusero on todellinen, tulisi tämä huomioida myös eri jokien mallinnuksissa.

Alla olevassa kuvassa on esitetty Simojoen smolttituotantoa rajoittavat tekijät.

Simojoen smolttituotantoa rajoittavat tekijät

- Smoltteja ei usein tule sellaista määrää kun jokipoikasten tiheyksistä voisi ennustaa
- 0+ tiheyksissä enemmän vaihtelua kuin Tornionjoella
- 0+ vanhemmiksi poikasiksi säilyvyys heikompaa kuin Tornionjoella
- Virtaaman äärevyys (kuivuus,veden lämpötila, talviolosuhteet)
- Kiintoainekuormitus, humus ja rauta mädin säilyvyyttä heikentäviä tekijöitä? -> toisaalta paikoin hyvät 0+ tiheydet
- Pullonkaulat vanhempien poikasten säilyvyydessä?

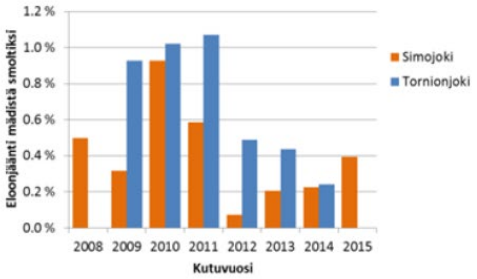

Alla olevassa kuvassa on esitetty Simojoen vaelluspoikasten eloonjäänti merivaelluksella.

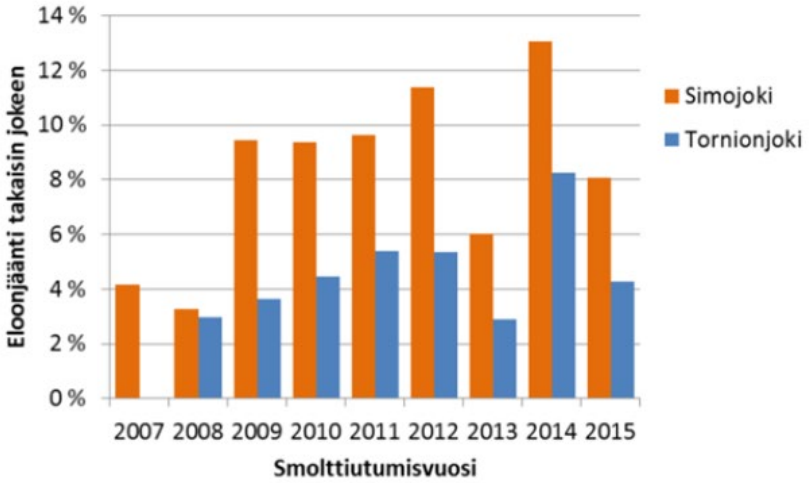

Hakijan selityksessä koskien muistutuksessa esiintuotuja epäjohdonmukaisuuksia Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyksien ja smolttituotannon välillä esitetään (s. 72), että arvion mukaan suhteessa jokien tuotantopotentiaaliin tarvitaan Simojoella poikastuotannon MSY-tason saavuttamiseksi lähes kaksinkertainen määrä kutulohia Tornionjokeen verrattuna ja tämä selittäisi muistutuksessa esille tuodun Tornionjoessa vuoden 2008 jälkeen tapahtuneen smolttituotantoarvion nousun. Asiassa ei kuitenkaan ole kyse ns. S/R-suhteen mahdollisista eroista edellä mainittujen jokien välillä, vaan selittämättömästä syystä siihen, että Tornionjoen arvioitu vaelluspoikastuotanto käyttäytyy epäjohdonmukaisesti jokipoikastiheyksiin suhteutettuna vuodesta 2008 eteenpäin eikä näin tapahdu Simojoella. Tätä anomaliaa ei selityksessä käsitellä faktisesti lainkaan.

PVOV viittaa vastaselityksensä liitteeseen 3 ja liitteen kuviin 1 ja 2. Viimeisimmän WGBAST-raportin mukaan anomalia esiintyy Tornionjoella edelleen, eivätkä vanhempien jokipoikasten tiheydet ole kasvaneet merkittävästi viimeisen viidentoista vuoden aikana, vaikka smolttituotannon on esitetty yli kaksinkertaistuneen samaan aikaan. Luken viimeisimmän arvion mukaan Tornionjoesta olisi lähtenyt merivaellukselle vuonna 2021 ennätysmäärä eli lähes kaksi miljoonaa vaelluspoikasta siitäkin huolimatta, että vuonna 2020 2+ ja sitä vanhempien jokipoikasten tiheys oli samaa tasoa kuin aikaisempina vuosina. Epäsuhta jokipoikastiheyden ja smolttituotannon välillä näyttäsi siis kasvaneen entisestään.

Erikoista asiassa on lisäksi se, että Tornionjoen lohen eloonjäänti merivaelluksella on arvioitu lähes puolta heikommaksi kuin Simojoen lohella. Eri jokien välillä smolttituotannon eroja tuotantopinta-alaa kohti voivat selittää erot jokien ominaisuuksissa, kuten esimerkiksi veden tai poikastuotantoalueiden laadussa. Sen sijaan kaksinkertainen ero lohien eloonjäännissä niiden siirryttyä samaan meriympäristöön on epäloogista. Hakija ole pystynyt esittämään mitään järkeenkäypää syytä ilmiölle, jonka mukaan Tornionjoen lohet olisivat Simojoen lohiin verrattuna puolet heikompia selviämään merivaellukselta.

PVOV viittaa vastaselityksen liitteessä 3 esitettyyn ja toteaa, että Simojoen smolttien selviäminen merivaellukselta on ollut liki kaksi kertaa parempaa verrattuna Tornionjoen smoltteihin. Vastaava ero näkyy myös eri kantaa olevien lohien saalisosuuksissa. Viimeisimmän Itämeren lohikanta-arvion mukaan Tornionjoesta lähti vuosien 2011–2018 keskiarvona merivaellukselle smoltteja noin 40-kertainen määrä Simojokeen verrattuna. Pohjanlahden saalisosuuksissa Tornionjoen villiä alkuperää olevien lohien osuus oli vuosien 2013–2020 näyteaineistossa keskimäärin noin 20-kertainen Simojoen villiä alkuperää olevien lohien saalisosuuteen verrattuna. Näin suhdeluvuksi saadaan tässäkin tapauksessa 2,0.

Vaellussiian osalta esitetty velvoite ei perustu uusimpaan tietoon. Hakemuksen meritaimenta ja vaellussiikaa koskevat arviot ovat perustelemattomia ja ylimitoitettuja. Meritaimenen kohdalla ei ole muistutuksessa käytetty tietoja Tornionjoelta vuosittain lähtevästä vaelluspoikasmäärästä. Meritaimenen istutusvelvoitteessa Kemijoen vesistössä on kyse ylikompensaatiosta, kun verrataan istutusmäärää Tornionjoen meritaimenen nykytilaan. Hakija ei ole meritaimenen ja vaellussiian osalta esittänyt selityksessään uutta tietoa, jonka pohjalta PVOV:lla olisi tarvetta arvioida uudelleen muistutuksessa ja sen liitteissä esittämiään perusteluja. Myöskään meritaimenen tai vaellussiian osalta ei ole mahdollista luoda Kemijoelle erillisiä kantoja, jotka kaikista muista joista poiketen saavuttaisivat MSY-tason. Muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä liitteineen esitetyin perustein ovat hakemuksen mukaiset Tornionjoen smolttituotantoarvio ja ns. smolttikerroin voimakkaasti ylimitoitettuja ja jo tämän seurauksena myös esitetty meritaimenen kompensaatiotarve ylimitoitettu.

Kaikki edellä esitetty viittaa edelleen vahvasti siihen, että Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on yliarvioitu, kuten myös muistutuksen liitteessä 2 ja sen liitteenä A olevan dosentti [redacted] lausunnossa on todettu. ELY-keskus ei ole pysynyt esittämään tälle minkäänlaista selitystä, vaan toistaa ainoastaan hakemuksella olevan vankka biologinen pohja. Tornionjoen käyttäminen vahinkoarvion perustana johtaa virheelliseen arvioon kompensaatiotasosta. Kun vertailujokina käytetään jokia, joiden arvioissa ei ole vastaavia ilmeisiä virheitä, voidaan todeta, että nykyinen velvoite kompensoi aiheutuvan vahingon, kuten edellä mainitusta [redacted] lausunnosta ilmenee.

PVOV:n arvio meritaimenen potentiaalisesta smolttituotannosta on 27 000 smolttia. Arvio perustuu siihen näkemykseen, että meritaimenen smolttituotanto Tornionjoella on lohen tapaan nykyisellään MSY-tasolla (75 % maksimituotannosta).

Smolttikerroin

PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4.6 on jo edellä todetusti käsitelty istukas- ja luonnonsmolttikerrointa. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan ja täydentää aiemmin esittämäänsä viitaten tämän vastaselityksen liitteenä 3 olevaan selvitykseen.

Edellä mainittuun liitteeseen viitaten PVOV toteaa, että ELY-keskuksen väite siitä, että ”istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi” ja että PVOV:n muistutuksessa on käytetty väärää smolttikerrointa, on virheellinen. PVOV ei kiistä sitä, että luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviämisessä on eroja, mutta kyse on nimenomaan smolttikertoimen tasosta. ELY-keskus on käyttänyt hakemuksen perusteissaan smolttikertoimen osalta yhtenä keskeisenä lähteenä vuosittain päivittyviä ICES:n lohi- ja meritaimentyöryhmän WGBAST:in raportteja.

Hakemuksessa esitetään istutusten tuloksellisuuden heikentyneen. Hakemuksen mukaan velvoitteiden laskennassa käytetty istukas-/luonnonsmolttikerroin on liian pieni ja nykytilanteessa istutuspoikasia tarvitaan keskimäärin 2,5–3 kertaa enemmän kuin luonnonsmoltteja.

Kemijoen nykyistä velvoitetta määritettäessä oli lähtökohtana, että laitospoikanen selviytyy merellä huonommin kuin luonnonpoikanen, ja tämän vuoksi istutusmääräksi asetettiin 1,6 kertaa menetetty poikastuotanto. Vastaavasti kuin edellä lohikantojen koon ja poikastuotantoarvioiden kohdalla on tuotu esille niiden vaihtelevuus ajan suhteen, tiedetään, että myös istukkaiden ja luonnonpoikasten selviytymisessä esiintyy vuosittaista vaihtelua. Tällä niin kutsutulla postsmolt-kuolleisuudella on keskeinen merkitys lohikantojen vaihtelulle.

Niin istukkaiden kuin luonnonpoikastenkin selviytymistä on perinteisesti seurattu yksilömerkinnöillä, käytännössä aikaisemmin yksinomaan Carlin- ja myöhemmin myös T-ankkurimerkinnöillä. Velvoiteistutusten alkuaikojen saalistuotto oli noin 200 kg/tuhat istukasta ja nousi 1990-luvulla jo luokkaan yli 500 kg/1 000 istukasta.

Merialueella 2000-luvulla lohen ja meritaimenen merkkipalautusten määrä on pienentynyt radikaalisti, eikä merkintöjen avulla voida enää arvioida istukkaiden selviytymistä eikä istutusten tuottoa. Selvitysten mukaan yksi keskeinen syy merkkipalautusten vähenemiseen on se, että kalastajat eivät enää palauta merkkejä yhtä aktiivisesti kuin aikaisemmin. Syyksi tähän on arveltu sitä, että erityisesti ammattikalastajat ovat kokeneet, että merkintätutkimukset ovat osaltaan edistäneet tiukempia kalastusrajoituksia. Merkintätutkimukset eivät siten ole enää 2000-luvulla antaneet luotettavaa tietoa istukkaiden eikä luonnonpoikasten selviytymisestä. Tästä syystä tieto on perustunut hyvin suppeaan DNA- ja suomunäyteaineistoon, joiden tuloksissa on suurta epävarmuutta.

Tärkeänä syynä merkkipalautusten vähenemiseen on myös lohenkalastuksen merkittävä väheneminen mm. kalastusrajoitusten myötä. Tähän ovat vaikuttaneet ammattikalastajien määrän yleinen väheneminen, EU:n tiukentunut Itämeren lohenkalastuksen sääntely (mm. ajoverkkokalastuksen kielto vuodesta 2008 alkaen), kansallinen kalastuksen sääntely rannikkovesissä, hylkeistä aiheutuvat saalistappiot ja kalastuksen kohdentuminen muihin lajeihin, sekä useat muut syyt. Saalismäärät ovat vähentyneet merkittävästi. Ajoverkkopyynnin loppuminen ja Pohjanlahden kalastusmäärien romahtaminen osuvat myös samoihin ajankohtiin Carlin-merkkipalautusten vähenemisen kanssa.

ELY-keskuksen hakemuksen liitteessä 2 esitetyn Carlin-merkintöjen palautusprosenttien suhdetta eri joilla käsittelevän taulukon mukaisissa tuloksissa on erittäin suurta vaihtelua. Vuodesta ja joesta riippuen luonnonsmoltin ja istukkaan merkkipalautusten suhde on vaihdellut välillä 0,4–9,2. Näistä on määritelty kompensaatiokertoimeksi 2,6, joka on laskettu yksinkertaisesti lukujen keskiarvona. Tätä lähestymistapaa on perusteltua kritisoida. Karsimalla vuosittaisista tuloksista ääripäät pois tai käyttämällä mediaaniarvoa päädytään selvästi pienempään kertoimeen. Myös käyttämällä Tornionjoen sijaan vertailujokena Simojokea, päädytään niin ikään selvästi pienempään kertoimeen. Esimerkiksi viiden viimeisimmän vuoden vertailu Simojoen luonnonsmolttien ja Iijoen istukkaiden osalta antaisi kertoimeksi 0,7. Myös yksittäisinä vuosina kerroin olisi taulukon tulosten mukaan laskettuna jäänyt nykyistä 1,6 pienemmäksi. Keskiarvon käyttäminen ei voi tulla kyseeseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. Poikkeavan suuret arvot karsitaan tilastotieteen menetelmissä säännönmukaisesti pois aineistosta.

Hakemuksen liitteessä 2 tehdyt tarkastelut villi–viljelty-kertoimesta on tehty aikana, jolloin sekä villien että viljeltyjen vaelluspoikasten selviytyminen on ollut tähänastisen seurantajakson aikana kaikkein alhaisimmalla tasolla. Näiden tutkimusten perusteella näyttää siltä, että istutuspoikasten selviytyminen on heikentynyt enemmän kuin luonnonpoikasten. Eri tutkimuksissa pääsyynä tähän mahdolliseen istutustulosten heikentymiseen on pidetty viljelykantojen laitostumista mm. geneettisen monimuotoisuuden kaventumisen vuoksi. Kemijoen osalta viljelykantojen monimuotoisuudesta huolehtiminen onnistuu hyvin, sillä viljelyssä käytetään Tornionjoen kantaa, johon on helppo saada täydennystä Tornionjoen luonnonkaloista. Kalanviljelylaitoksissa viljelymenetelmien kehittämisellä voidaan myös parantaa istutettavien poikasten laatua. Näillä perusteilla ei siten ole tarvetta velvoitteen muuttamiseen.

Hakemuksessa esitetyt laskelmat perustuvat lisäksi vanhentuneeseen tietoon. Erittäin merkittävää asiassa on, että villien ja viljeltyjen poikasten eloonjäännin eroavaisuudesta tehdyt uusimmat arviot ovat muuttuneet aivan ratkaisevasti aikaisemmasta. Viimeisimpien WGBAST-raporttien (2018 ja 2019) mukaan ero on lähes merkityksettömän pieni eikä missään tapauksessa sellaista suuruusluokkaa, mihin hakemus perustuu. Itse asiassa näiden edellä mainittujen uusimpien arvioiden mukaan nykyisen velvoitteen mukainen kerroin 1,6 on pikemminkin yli- kuin aliarvio.

Vuodesta 2017 lähtien pakollisiksi tulleet rasvaeväleikkaukset tarjoavat nykyisin lohen ja meritaimenen osalta mahdollisuuden saada ensimmäistä kertaa kattavasti ja varsin luotettavasti tietoa istukkaiden saalisosuuksista ja edelleen selviytymisestä myös luonnonolosuhteissa. Istutusten tuloksellisuuden selvittämiseksi onkin erittäin tarpeellista kerätä kattavasti rasvaeväleikkauksiin liittyvää seuranta-aineistoa, ja vasta näiden tietojen pohjalta voidaan arvioida suhteellisen luotettavasti istukkaiden selviytymistä ja edelleen kompensaatiokertoimen oikeaa tasoa.

Kesällä 2019 selvitettiin kalastuksenvalvojien ja kaupallisten kalastajien yhteistyönä Perämerellä välillä Kalajoki-Tornio istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksia saalissa. Perämerellä istukkaiden osuus

kaupallisen kalastuksen saalissa oli 60,1 % ja villiä alkuperää olevien lohien 39,9 %. Tulos on laskennallinen, mutta perustuu laajaan otantaan ja on näin ollen luotettava. On kuitenkin huomattava, että kaupallinen kalastus painottuu velvoiteistutusjokien suualueiden edustojen ns. terminaalialueille, jossa istutetun lohen osuus on oletettavasti muuta aluetta jossain määrin suurempi. Toisaalta eväleikkaamattomien kalojen seassa oli vielä kesällä 2019 lohia, joiden alkuperää ei voitu päätellä rasvaevän perusteella (ennen vuotta 2017 istutetut, kahta merivuotta vanhemmat kalat), joten istukkaiden osuus aineistossa oli suurempi. Istukkaiden osuus on yllättävän suuri ja selvästi korkeampi, kuin mitä aiemmin on arveltu merkkipalautuksiin ja mallinnustuloksiin perustuen.

Lisäksi PVOV huomauttaa, että Tornionjoen villien smolttien postsmoltkuolleisuus vaikuttaa olevan selvästi suurempaa kuin muilla tarkasteluilla joilla tai sitten smolttimäärät on yliarvioitu mallinnuksessa. Mikäli smolttimäärän oletetaan olevan oikealla tasolla, tulee kompensaatiokerrointa arvioitaessa ottaa huomioon Tornionjoen smolttien heikompi eloonjäänti. Kompensaatiokerroin on hakemuksessa määritetty virheellisesti ja perustuen poikkeuksellisten vuosien, virheellisen korkeiden mallinnustulosten ja korkeimmat tulokset antavan Tornionjoen tulosten käyttämiseen arvion perusteena. Hakemus tulee virheellisenä hylätä.

RKTL:n julkaisussa on laskettu keskiarvo vuosittaisista luonnonsmoltin ja istukkaan Carlin-merkkipalautusten suhteesta. Ääripäät olisi tullut karsia pois tai käyttää mediaaniarvoa. Keskiarvon käyttäminen ei voi tulla kysymykseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. Myös käyttämällä Simojoen ja Iijoen aineistoa päädyttäisiin selvästi pienempään kertoimeen.

PVOV huomauttaa myös liitteessä 3 todettuun viitaten, että täydennyksen mukaan viimeisin arvio smolttikertoimesta on 2,5. Uusi smolttikerroin perustuu Luken lausunnon mukaan Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin eli se on siten arvioitu kokonaan uudella tavalla verrattuna nykyiseen velvoitteeseen tai hakemukseen. Nykyisen velvoitteen smolttikerroin arvioitiin Carlin-merkinnöistä saatuun saalispalautteeseen perustuen eli siihen, kuinka paljon enemmän saalista villit vaelluspoikaset tuottivat merkintöjen mukaan viljeltyihin poikasiin verrattuna. Alkuperäisessä hakemuksessa käytettyä smolttikerrointa perusteltiin arvioidulla erolla villien ja viljeltyjen poikasten post-smolttikuolleisuudessa sekä Carlin-merkintöjen tuloksilla.

Nämä periaatteet on hakijan selityksen täydennyksessä käännetty päälaelleen eli nyt tarkastellaan, kuinka paljon paremmin villit poikaset selviävät merivaellukselta takaisin jokisuulle viljeltyihin poikasiin verrattuna. Eli mitä enemmän viljellyt poikaset tuottavat saalista merivaelluksen aikana suhteessa villeihin poikasiin, sitä huonommaksi smolttikerroin viljeltyjen kalojen osalta muodostuu.

ELY-keskuksen selityksen täydennyksen mukaan viljeltyjen lohien eloonjäänti perustuu AU1:n viljeltyjen kantojen aineistoihin ja estimaatteihin. PVOV huomauttaa, että tältä osin jää epäselväksi, mihin aineistoon ELY-keskus viittaa sekä mitä estimaatteja tässä tarkoitetaan ja mitä sellaisia aineistoja ja estimaatteja Lukella on käytettävissä lohen

viljellyistä kannoista, joita käytetään lähes yksinomaan voimayhtiöiden velvoiteistutuksiin ja joita voimayhtiöillä ei ole.

Villien ja viljeltyjen lohenpoikasten post-smolttikuolleisuuden historialliset arviot ja ennusteet ovat kanta-arvioinnissa vaihdelleet vuosittain voimakkaasti, kuten liitteessä 3 on tarkemmin eritelty. Viitaten edellä mainitun liitteen kuvaan 3 PVOV toteaa, että asiassa on merkillepantavaa se, että sekä historiallisten eli toteutuneiden eloonjääntien että ennusteiden vaihtelu on eri vuosien kanta-arvioinneissa ollut hyvin suurta. Erityisesti tämä koskee viljeltyjä poikasia, joiden eloonjäänti on esimerkiksi vuoden 2018 arviossa lähes villien poikasten tasolla. Vuoden 2018 arvion mukaan saadaan smolttikertoimeksi 1,2–1,3 ja vuoden 2019 arvion mukaan 1,3–1,4 eli molemmat ovat alhaisempia kuin nykyisen velvoitteen mukainen kerroin.

Edelleen vastaselityksen liitteeseen 3 viitaten PVOV toteaa, että viimeisimmän WGBAST-raportin mukaan post-smolttikuolleisuuden ennuste vuodesta 2020 eteenpäin perustuu vuosien 2016–2019 post-smolttikuolevuuksien keskiarvoihin ja varianssiin. Villien ja viljeltyjen poikasten välinen ero eloonjäännissä näyttää edellisiin, vuosien 2018 ja 2019, arvioihin verrattuna jälleen kasvaneen. Huomattavaa kuitenkin on, että kyseiselle neljän vuoden jaksolle, johon siis ennuste perustuu, sisältyy kaksi vuotta (2018 ja 2019), jolloin viljeltyjen poikasten post-smolttien eloonjäänti on arvioitu koko tarkastelujakson alhaisimmaksi.

Kuten vastaselityksen liitteessä 3 tarkemmin kuvataan, Itämeren lohen kanta-arvioinnissa post-smolttikuolleisuus on avaintekijä eli sen arviot vaikuttavat keskeisesti koko kanta-arvioinnin lopputulokseen. Lisäksi arvio villien ja viljeltyjen smolttien eloonjäännistä määrittää suoraan smolttikertoimen. Kanta-arvioinnissa sovellettavan Bayesilaisen lähestymistavan yhtenä merkittävimpänä etuna pidetään sitä, että ennakko- eli prioritieto päivittyy havaintoaineiston informaation lisääntymisen myötä ja se johtaa ajan oloon entistä tarkempaan posterioritodennäköisyyteen tutkittavasta muuttujasta. Post-smolttikuolleisuuden osalta tällaista tarkentumista ei kuitenkaan näytä tapahtuvan, vaan vuosittaiset arviot sekä toteutuneiden että ennustettujen arvojen osalta päinvastoin vaihtelevat hyvin suuresti ja ilman selvää trendiä erityisesti viljeltyjen poikasten osalta. Villien ja viljeltyjen poikasten eloonjääntiä voidaan tarkastella myös niiden saalisosuuksien perusteella. Vuosittainen luonnonlohen smolttituotantoarvio Itämereen laskevien joista ja Itämereen istutettujen lohen vaelluspoikasten määrä on pysynyt viimeiset vuodet kutakuinkin samansuuruisena. Vuosien 2016 ja 2019 keskiarvona Itämereen syönnökselle vaeltavien villien smolttien vuosittainen määräarvio on noin 3,2 miljoonaa kun viljeltyjä vaelluspoikasia istutettiin vuosittain 4,5 miljoonaa. Tästä saadaan suhdeluvuksi 42:58.

PVOV:n muistutuksen liitteessä 2 on esitetty yhteenveto vuonna 2019 kerätystä saalisaineistosta, joka perustui rasvaevällisten (=villien) ja rasvaevättömien (=viljeltyjen) lohien osuuksiin Perämeren kaupallisten kalastajien saaliissa. Siinä villien lohien osuus oli 40 % ja viljeltyjen 60 % eli lähes sama, mikä vaelluspoikasten alkuperän suhdeluku. Aineiston keruu jatkui vuonna 2020. Villien ja viljeltyjen alkuperää olevien lohien

osuudet kaupallisten kalastajien saaliista kerätyissä aineistossa Pohjanlahden rannikon pyyntiruuduissa on kuvattu vastaselityksen liitteen 3 kuvassa 5. Koko aineistossa rasvaevällisten ja -evättömien suhde oli aineistossa 39:61 eli jälleen lähes tismalleen sama kuin vuoden 2019 aineistossa tai vuosien 2016–2019 vaelluspoikasten alkuperän lukumääräsuhteessa.

Liitteessä 3 osoitetulla tavalla saalisosuudet poikkeavat merkittävästi siitä, mitä Luke on raportoinut saalisnäytteistä lohen kanta-arviointia varten DNA-mikrosatelliittianalyysiin ja vuosiluokkajakaumaan perustuen (WGBAST 2021). Hakija pyrkii selityksessään vähättelemään ao. rasvaeväaineistoja ja niiden merkitystä, mutta toteaa samalla, että rasvaevällisten ja -evättömien lohien saalisosuuksiin liittyvää tiedonkeruuta tulisi kehittää.

Tämän vastaselityksen liitteen 3 liitteenä A on dosentti [redacted] laatima selvitys koskien mm. tuoreimpia tietoja smolttikertoimen oikeasta tasosta ja smolttituotannoista, jonka johtopäätöksenä todetaan, että smolttikertoimeksi saadaan hyvin erilaisia lukuja käyttämällä eri lähteitä ja laskentatapoja. Loppupäätelmänään Helminen esittää, että "uusia muutoshakemusta täydentävässä lausunnossa esitettyjä kalatalousvelvoitteita Kemijoelle ja Iijoelle ei voida pitää perusteltuna eikä niitä pidä hyväksyä".

PVOV toteaa yhteenvetonaan, että ELY-keskuksen selityksen täydennyksessä esitetty uusi villi-viljelty-kerroin on laskentaperusteeltaan kokonaan muutettu aikaisemmasta. Tämä aiheuttaa mm. sen, että sitä on mahdotonta verrata nykyiseen kertoimeen. Uusi kerroin perustuu kuitenkin keskeisesti villien ja viljeltyjen poikasten mallinnettuihin postsmolttikuolevuuksiin, jotka vaihtelevat kanta-arvioinnissa vuodesta toiseen hyvin suuresti ja epäjohdonmukaisesti. Saalisaineiston perusteella villien ja viljeltyjen lohien osuus on vuosina 2019 ja 2020 noudattanut villien poikasten ja istukkaiden lukumääräsuhteita. Jos villi-viljelty-kerroin olisi ELY-keskuksen esittämällä tasolla pitäisi istukkaiden osuus saaliissa olla huomattavasti pienempi kuin mitä saalisaineisto osoittaa. Näin ollen ELY-keskuksen hakemuksessa tai sen selityksen täydennyksessä esittämää smolttikerrointa ei tule käyttää kompensaatiotason määrittämisessä.

Edellä sanottuun perustuen PVOV edelleen katsoo, että kompensaatiokerroin on määritetty hakemuksessa virheellisesti ja poikkeuksellisten vuosien, virheellisen korkeiden mallinnustulosten ja korkeimmat tulokset antavan Tornionjoen tulosten perusteella.

6. Tarkistamista koskevat rajoitukset estävät kalatalousvelvoitteisiin puuttumisen

6.1 Kohtuuttomien kustannusten rajaus ja kustannus-hyötyanalyysi

6.1.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.6)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.6 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.2.2, 5.4 ja 6.4 sekä liitteeseen 3. ELY-keskus on selityksessään todennut seuraavaa:

Kustannusten ja hyötyjen arvioimisesta vesilakia sovellettaessa (selityksen kohta 2.6.1) ELY-keskus toteaa, että pitkään tuotantokäytännössä olleiden vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden ajanmukaistamisesta johtuvia kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena, kuten KHO:n ratkaisussa 29.1.2013 T 357 (Pamilo) on tehty. Tältä osin ELY-keskus on viitannut selityksensä liitteisiin 4 ja 5.

Vesilain keskeisimmät säännökset hyödyn ja haitan arvioinnista liittyvät luvan myöntämistä koskevaan sääntelyyn. Vesilain 3 luvun 14 § on tässä suhteessa eräänlainen erityissäännös. On syytä huomata, että vesilain 3 luvun 22 § ja 19 luvun 10 § eivät aseta nyt kysymyksessä olevan hakemuksen osalta suoranaisia kustannusrajoituksia. Vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä. Vesioikeudessa hyödyt ja haitat sekä niiden arvioiminen liittyvät siis ennen kaikkea luvan myöntämiseksi suoritettavaan intressivertailuun.

Vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan luvan myöntämisen edellytyksiä harkittaessa vesitaloushankkeesta yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä arvioidaan yleiseltä kannalta. Säännöksen mukaan raha-arvon käyttäminen ei ole pakollista niiden yleisten etujen kohdalla, joita ei voi määrittää rahassa taikka joiden määrittäminen rahassa on tulkinnanvaraista tai vaikeaa. Näin ollen raha-arvoksi muuntaminen ei ole vertailun edellytys. Lisäksi vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentin perusteella on yleisiä etuja ja niiden painoarvoa arvioitaessa otettava huomioon vesienhoitosuunnitelmat sekä selityksen kohdissa 2.21 ja 3.5 lähemmin selostetut EU-oikeudelliset näkökohdat.

Vesilain tarkoittamista yleisistä eduista ja niiden arvioinnista (selityksen kohta 2.6.2) todetaan, että vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja eli intressejä ovat mm. tulvasuojelu ja yleinen veden vähyys, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, kalakannan tila ja kalastus, vesiliikenne ja puutavaran uitto, puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen sekä muut yleiset edut (vesilain 3 luvun 2 §:n 1 momentti). Luettelo ei ole tyhjentävä, joten yleisiin etuihin voidaan lukea myös muita intressejä. Oikeuskäytännössä kalatalouden intressiä, vesistön ekologiaa ja vesiluonnonsuojelua on pidetty yleisinä etuina. Myös ympäristön viihtyisyys ja virkistyskäyttö ovat yleisiä etuja.

Verrattuna yksityisiin etuihin, jotka voidaan usein mitata rahassa, yleisiin etuihin kiinnittyvät intressit arvioidaan pääsääntöisesti vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti eli siis yleiseltä kannalta. Lupaviranomaisten on vaikeaa arvioida yleisten etujen mukaisia intressejä suhteessa rahassa mitattaviin yksityisiin etuihin. Kun nyt kysymyksessä olevassa hakemuksessa kalatalousvelvoitteen muuttamista haetaan vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäisen lauseen ja vesilain 19 luvun 10 §:n

perusteella, kustannusten arvioiminen ja vertaaminen vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla voi olla jonkin verran erilaista kuin tyyppitilanteessa. Kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa jo hankitut edut (hankkeen tuottamat hyödyt) voidaan ottaa huomioon (KHO 29.1.2013 T 357, selityksen liite 5). Ratkaisussa KHO otti huomioon rakennetun voimalaitoksen säännöstelystä saadun hyödyn ja sen, millaisia investointeja voimalaitostoimintaa varten oli tehty. Samantyyppiseen johtopäätökseen voidaan tulla vesilain haittojen minimointiperiaatteen (vesilain 2 luvun 7 §) kautta. Lainkohdassa haittojen minimointi tulee tehdä kokonaiskustannukset huomioon ottaen.

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen hyötyjä on arvioitava erityisesti yleiseltä kannalta hakemuksessa ja selityksessä todetuin tavoin. Mikäli kohtuulliseksi on arvioitu velvoittaa pienen laitoksen luvanhaltija rakentamaan kalatie, johtamaan siihen vettä ja ryhtymään muihin toimenpiteisiin suhteellisesti raskailla kustannuksilla laitoksen kokoon nähden, voidaan suuren laitoksen omistaja lähtökohtaisesti juridisesti kestävillä perusteilla velvoittaa suhteellisesti vastaavan kustannusvastuun aiheuttaviin toimenpiteisiin. Luvanhaltijoita tulee kohdella yhdenmukaisin perustein.

Vesioikeudellisessa oikeuskäytännössä luvanhaltijan hyödyn vähenemistä 5 %:lla ei ainakaan voida katsoa kohtuuttomaksi (selityksen liitteet 5, 6 ja 8). Lisäksi ratkaisussa KHO 4.8.1982 (selityksen liite 27) kustannusten lisääntyminen 12 %:lla oli kohtuullista. Kohtuullisuuden arviointi on kuitenkin sekä pienissä että suurissa vesivoimalaitoksissa aina tapauskohtaista ja tulkinnat kohtuullisuudesta muuttuvat ajan kulumisen vuoksi. Kun kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvo on noussut, on oikeuskäytännössä katsottu perustelluksi asettaa aiempaa taloudellisesti raskaampia velvoitteita niin niitä ensi kertaa määrättäessä kuin velvoitteita myöhemmin muutettaessa (selityksen liite 2).

Hyödyistä ja haitoista Kemijoen kalatalousvelvoitetta muutettaessa (selityksen kohta 2.6.3), ELY-keskus esittää, että kustannus-hyötyanalyysiä voidaan tarvittaessa käyttää päätöksenteon tukena, mutta päätöksenteko ei voi perustua yksinomaan sen tuloksiin. ELY-keskus pohjaa näkemyksensä Luken lausuntoon (selityksen liite 9), jossa todetaan, että mitä laajemmasta kokonaisuudesta arvottamisessa on kyse, sitä vaikeampaa arvottaminen on. Lisäksi selityksessä viitataan täydennyksen liitteeseen 11, jossa on käsitelty erilaisten teknisten ratkaisuvaihtoehtojen toteutettavuutta. Hakemuksessa ja täydennyksessä esitetyt arviot kustannusvaikutuksista ovat asian ratkaisemisen kannalta riittävät. ELY-keskus korostaa myös sitä, että luvanhaltijat voivat itse hyvällä suunnitelulla ja kustannustehokkailla valinnoilla vaikuttaa merkittävästi kustannuksiin.

Kalatalousmääräysten muuttamista koskevassa asiassa hakijalle, jolla ei ole käytössään luvanhaltijan liike- ja ammattisalaisuuksien piiriin kuu-

luvia tietoja, ei tule asettaa liian pitkälle menevää velvollisuutta kustannusten arvioimiseen. Kuten edellä on todettu, vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä. Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä ei aiheudu niin huomattavia kustannuksia, että alkuperäisen voimalainvestoinnin osalta olisi syytä enempään tarkasteluun. ELY-keskus on arvioinut velvoitemuutoksen kustannusten olevan kohtuullisia.

Hyödyt (selityksen kohta 2.6.4)

ELY-keskus on selityksensä hyötyjä käsittelevässä kohdassa (selityksen kohta 2.6.4) erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.2.2, 5.3.3 ja 5.3.5. ELY-keskus korostaa edellä selostettua yleisten etujen arviointitapaa ja toteaa, että muistutuksissa hyötyjä yleiselle edulle on selkeästi aliarvioitu. Hakemuksessa esitetyllä muutoksella saadaan aikaan vesilaissa yleisenä etuna pidetty kalojen esteetön kulku ja otetaan uudelleen käyttöön voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueet. Yleisen kalatalousedun kannalta hyötyinä tulee ottaa huomioon vaelluskalojen palaaminen niiden alkuperäiseen elinympäristöön, niiden olemassaolon turvaaminen ja monimuotoisuuden suojeleminen.

ELY-keskus viittaa Luken lausuntoon (liite 9), jossa on todettu, että vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen on vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus, joka vaatii biologista ja muunlaista erikoisosaamista. Osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin hyödyllistä ja tarpeellista. Tukitoimilla voidaan parantaa edellytyksiä kestävälle kalastukselle ja hyödyttää niin kalakantaa itseään kuin kalastusta ja muita kalatalouden intressejä. Arvioitaessa hyötyjä yleisen kalatalousedun kannalta tulee ottaa huomioon vaikutukset kalastukseen ja kalatalouden intressiin, jotka ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ovat kokonaisuutena arvioiden myönteisiä. Tämä tukee myös kalastuslain tavoitteiden toteutumista.

Toisiinsa yhteydessä olevat vesialueet tuottavat ekologisia hyötyjä, kuten elinympäristöjä monille lajeille. Oikeuskäytännössä vesistön ekologiaa ja vesiluonnon suojelua on pidetty yleisinä etuina. Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Kemijoen vaikutusalueella. Toimenpiteet tukevat myös paikallisten ekosysteemipalveluiden tuottamista ja joen virkistyskäyttömahdollisuuksia. Kemijoen osalta vaelluskalakannan palauttaminen on saavutettavana hyötynä arvokas, kun sitä verrataan kustannuksiin. Kemijokea pidettiin ennen vesivoimarakentamista Euroopan parhaana lohijokena.

Vaatimukseen koskien saavutettavien hyötyjen määrällistä arviota ELY-keskus toteaa, että yleisten hyötyjen arvon määrittäminen on hankalaa, koska ne eivät yleensä kuulu markkinoiden piiriin. Kalalajeilla voidaan katsoa olevan markkinahintoihin perustuvan arvon lisäksi virkistysarvo ja olemassaolon itseisarvo. Yksityisten hyötyjen osalta selityksessä on todettu, että kalastussaaliista saatavan hyödyn lisäksi voidaan saavuttaa myös aluetaloudellisia vaikutuksia tuotannon, arvonlisäyksen ja työllisyyden osalta. Lisäksi vaelluskalojen palauttamisella voidaan katsoa

olevan myönteinen vaikutus joenvarsikiinteistöjen arvoon. ELY-keskus katsoo, että kalojen ja jokiekosysteemien yhteiskunnallinen rahamääräinen arvo, ns. kokonaistaloudellinen arvo on markkinahintoihin perustuvaa arviota suurempi.

Kustannukset (selityksen kohta 2.6.5)

ELY-keskus on selityksensä kustannuksia käsittelevässä kohdassa (selityksen kohta 2.6.5) erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.2.2 ja 7.1 sekä liitteeseen 3. ELY-keskus korostaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Kustannustehokkaimmat optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata. On selvää, että muistuttajan esittämässä kustannusarviossa on kyse toimenpiteiden maksimilaajuudesta ja niiden maksimikustannuksista sen sijaan, että olisi käytetty toteutuksesta aiheutuvia todennäköisiä kustannuksia.

Yhtiöiden laatimiin kustannusarvioihin liittyy epävarmuuksia. Yhtiöiden etu on pyrkiä esittämään kustannukset mahdollisimman suurina ja liiketoimintaa heikentävinä. ELY-keskus huomauttaa lisäksi, että molemmat yhtiöt ovat ns. Mankala-periaatteella toimivia yrityksiä. Yleispiirteissään voidaan todeta, että yhtiöiden tehtävänä on tuottaa osakkailleen sähköenergiaa mahdollisimman edullisesti.

Investointikustannukset

ELY-keskus on investointikustannuksien osalta erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 5.2.2 ja liitteeseen 3. ELY-keskus on selityksessään todennut, että sen saaman asiantuntijalausunnon (selityksen liite 17) mukaan yhtiöiden esittämät arviot vaikuttavat kertaluokkaa suuremmilta kuin keskimääräiset kustannukset toteutuneista hankkeista. Muistutuksissa ei ole tuotu esiin teknologioiden kehitystä, skaalaetujen perusteella saatavia hyötyjä suhteessa esimerkiksi yksittäisten komponenttien hinta-arvioihin eikä hankkeiden toteutuksen kautta syntyviä oppimisvaikutuksia. Mikäli sääntelyssä päädytään edellyttämään vastaavia velvoitteita yhtiöiltä myös myöhemmin, pitäisi tämän kannustaa uusien teknologioiden kehittämistä, jotka voivat leikata kustannuksia merkittävästi.

Sääntelyn kustannusvaikutuksia arvioitaessa liikeyritysten intressissä on yleisesti valikoida selvitettäväksi ja esitettäväksi teknologiavaihtoehtoja, joiden kustannukset ovat lähtökohtaisesti korkeita, eikä esittää vaihtoehtoja näiden kustannusten alentamiseksi. Lisäksi mikäli jokin yritys omistaa useampia omaisuuseriä, joihin voidaan tulevaisuudessa soveltaa samaa sääntelyä, ei tällaisella yrityksellä ole intressiä toteuttaa ensimmäisiä referenssikohteita kustannustehokkaasti, jos katsotaan, että referenssikohteen korkeat toteutuneet kustannukset voivat ehkäistä tulevien kohteiden sääntelyn kiristämistä. Todetut seikat ovat merkittäviä arvioitaessa nyt vireillä olevassa asiassa esitettyjä kustannusarvioita.

Asiantuntijalausunnon mukaan muistuttajien esittämissä kustannusarvioissa investointikustannuksiin on lisätty 30 % kustannusvaraus, jonka

suuruutta ei kuitenkaan ole perusteltu, ja niiden huomioon ottaminen vaikuttaa ongelmalliselta. ELY-keskus huomauttaa lisäksi, että yhtiöiden muistutuksissa on yliarvioinnin lisäksi myös päällekkäisiä kustannuksia, joihin tulee kiinnittää huomiota.

Alasvaellusrakenteet

Muistutusten mukaan merkittävin kustannuserä olisi alasvaellusreitin rakentaminen. ELY-keskus nostaa esiin alasvaellusrakenteiden kustannusarvioiden uskottavuuden kannalta, että molempien yhtiöiden arviot perustuvat pitkälti samaan yksittäisen Fortum Oyj:n omistaman kohteen suunnitelmaan Ruotsista, joskin yhtiöt ovat toteuttaneet myös omia lisäselvityksiään. Kustannusarvio on laskettu pinnasta pohjaan ulottuville kiinteille ohjausrakenteille. ELY-keskus viittaa tässä erityisesti Luken lausuntoon (liite 9), jonka mukaan vaelluspoikasten tehokas ohjaaminen on mahdollista myös kelluvilla ohjausrakenteilla, jotka eivät ulotu pinnasta pohjaan. ELY-keskus huomauttaa, että toimenpiteiden kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden toteuttamistavasta ja viittaa referenssikohteena Iijoen Haapakosken voimalaitokseen.

Kalatiet ja ylisiirtolaitteisto

Toimenpiteiden kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden toteuttamistavasta. Isohaaran kalatien osalta merkillepantavaa on kalatien ohjausaidan huomattavan suuri kustannus, 52,9 miljoonaa euroa. Isohaaran voimalaitoksen osalta ylisiirtolaitteiston kustannus on muistuttajan kustannusarviossa kahteen kertaan. Kustannus on laskettu vastaavasti kuin alasvaelluksen ohjaukselle tarkoittaen ilmeisesti siis massiivista kiinteää ohjausrakennetta voimalaitoksen alapuolella. Valittua ohjausratkaisua ja sen soveltuvuutta kyseiseen tarkoitukseen ei muistutuksessa ole perusteltu eikä siinä ole esitetty minkäänlaisia vaihtoehtoja näiden kustannusten alentamiseksi. ELY-keskuksen mukaan muiden voimalaitosten osalta esitetyt kalatiekustannukset ovat uskottavammat. Kustannusarvioon on kuitenkin sisällytetty kalateiden rakentamiskustannusten lisäksi myös kalojen houkuttelemiseen ja pyydystämiseen tarvittavien rakenteiden hinnat. Muistuttajan esittämissä voimalaitoskohtaisissa kustannusarviossa ei ole otettu huomioon sitä, että kalojen kiinniottorakenteet muodostavat todennäköisesti suuren osan suunnitellun laitteen kustannuksista ja kalojen houkuttelemiseen tarvittavat rakenteet olisivat edullisempia toteuttaa siellä, missä kiinniottorakenteita ei tarvita.

Energianmenetykset

ELY-keskus on energianmenetyksien osalta erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 5.2.2 ja liitteeseen 3. Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu energian menetystä, mutta menetykset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa ko. vesivoimatuotannon määrään ja arvoon eikä voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen rajoiteta merkittävässä määrin. Yhtiöiden muistutuksissa ilmoitetut menetetyn sähköntuotannon määrät perustuvat yhtiöiden omiin arvioihin, joihin sisältyy merkittäviä epävarmuuksia. Lisäksi yhtiöiden käyttämät sähkönhinnat ovat korkeampia kuin markkinahinnat ja perustelut käytetyille hinnoille joko puuttuvat kokonaan tai ovat epätark-

koja. Lisäksi yhtiöiden esittämät arviot vesivoimantuotannon joustavuuden keskimääräisestä lisäarvosta suhteessa keskimääräiseen sähkönhintatasoon vaikuttavat ylisuurilta.

ELY-keskus katsoo, että energiantuotannon menetykset tulee suhteuttaa sähköntuotannon kokonaisarvoon käyttämällä samaa sähkönhintaa sekä menetysten että tuottojen osalta. Mankala-yhtiöt luovuttavat tuottamansa sähkön omakustannushintaan omistajilleen.

Kalateiden ja alasvaellusreittien vesi

ELY-keskuksen vaatimus on, että mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Muistuttajien esittämissä kustannuslaskelmissa kalatien vedestä aiheutuvat menetykset on laskettu käyttäen kokoaikaisesti 2 m^3/s virtaamaa. ELY-keskus huomauttaa, että vaatimuksessa on kuitenkin kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Merkillepantavaa on myös se, että Isohaaran kalatien osalta muistutuksessa ei ole huomioitu tulva-aikaa ja veden johtamisesta aiheutuvat menetykset on laskettu koko kalatien toiminta-ajalle, 20.5. alkaen.

Taloudellinen menetys, joka aiheutuu kalateihin ja alasvaellusreitteihin luovutettavasta vedestä on vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen. Tätä perustellaan sillä, että kalateiden tarvitsemalla vesimäärällä on suhteutettuna voimalaitosten kokonaisresurssiin vain pieni merkitys. Sähköntuotannon tuloon kalatiehen johdettavalla vesimäärällä on tätäkin pienempi merkitys, koska vesivoima ei menetä tuloja samassa suhteessa kuin menettää resurssia. Lisäksi ohijuoksutusten aikana kalatiehen johdettava vesi ei aiheuta energianmenetystä.

Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikaiset energianmenetykset

ELY-keskus huomauttaa, että molemmissa muistutuksissa valtaosa rakentamisen aikaisista energianmenetyksistä liittyy massiivisten, pinnasta pohjaan ulottuvien, kiinteiden aitarakenteiden rakentamiseen alasvaelluksen ohjausta varten. On tärkeää huomata, että myös tältä osin kustannukset riippuvat keskeisesti siitä, millaiseen tekniseen ratkaisuun päädytään ja miten rakentaminen toteutetaan. Lisäksi selityksen liitteen 17 asiantuntijalausunnon mukaan vesivoiman säätökyvyn ansiosta tuotantomenetyksiä voidaan pienentää optimoimalla rakennustöiden ajoitus suhteessa tuotantoon. Lausunnossa on todettu myös, että vesivoimatuotannon vähenemisestä rakentamisvuosien aikana seuraa, että hintavaikutukset ovat suurempia rakentamisvuosien aikana kuin muina aikoina ja että yhtiöiden omistajat hyötyvät rakentamisen aikaisesta hinnannoususta.

Energiatuotannon menetykset säätökäytön rajoittamisesta

Vastauksena säätövoiman vaikeutumista koskevaan muistutukseen ELY-keskus toteaa, että kalojen nousu on mahdollista ottaa voimalaitos-

ten ja kalateiden käytössä huomioon, kun halutaan tukea kalojen hakeutumista kalateihin ilman, että säätökäyttöä merkittävästi rajoitetaan. Se, että vuorokausisäännöstely täytyisi kokonaan lopettaa ja voimalaitoksia tulisi käyttää täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. ELY-keskuksen mukaan muistutuksen antajalla itsellään on parhaat edellytykset mallintaa voimalaitosten käyttöä sellaiseksi, ettei säätövoiman rajoittamisesta aiheudu merkittävää kustannusta.

ELY-keskus viittaa myös SYKEn lausuntoon (selityksen liite 18), jonka mukaan voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. SYKE on siis katsonut, että ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita voidaan yhteensovittaa.

ELY-keskuksen mukaan virtaaman luovuttamisella kalateihin 20.5.–20.10. välisenä aikana ja lyhytaikaissäädön rajoittamisella hakemuksessa tarkoitetulla tavalla on luvanhaltijalle vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen merkitys. Suurin osa säätökäytön kysynnästä ja tarjonnasta on merkityksetöntä tässä asiassa. SYKEn lausunnon kuvan 6 perusteella vesivoimatuotannon rahallisen arvon suhteellinen muutos on enimmillään (skenaariossa 6) noin -10 %. Tämä kuvaa tilannetta, jossa vesivoimatuotannon tuotantorajoja on rajoitettu maksimaalisesti. Vähempi säätökäytön rajoittaminen tarkoittaisi 1–10 % hyödyn menetystä. ELY-keskus on viitannut tältä osin selityksen kohtaan 2.6.2, ja todennut, että yli 10 % hyödyn väheneminenkin on vesioikeudellisessa oikeuskäytännössä katsottu kohtuulliseksi.

Välppähäviöt

Myös muistuttajien esiintuomien välppähäviöiden kohdalla kustannukset ovat riippuvaisia keskeisesti rakenteiden toteuttamistavasta. Energianmenetysten osalta ELY-keskus toteaa yhteenvetonaan, että luvanhaltijalle koituu kalateihin ja alasvaellusreitteihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yrityksen liikevaihtoon (ns. Mankala-periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Energian tuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista sovittaa yhteen vesilain periaatteiden mukaisesti. Kysymys on olennaisesti siitä, että yhteensovitettaessa Kemijoen vesistöresurssia ei käytettäisi yksinomaan energian tuotannon ehdoilla, vaan vähäisehkö osa resurssista käytettäisiin kalatalouden hyväksi.

Muut kustannukset

ELY-keskus on muiden kustannuksien osalta erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 5.2.2 ja liitteeseen 3. Muistutuksissa esitetyille muille kustannuksille ei ole esitetty lainkaan perusteita tai hintoja, minkä vuoksi niihin ei voida yksilöidysti vastata. Yhtiöiden esittämät kustannukset vaikuttavat kuitenkin yliarvioilta. Myös tältä osin ilmoitetuissa kustannuksissa on päällekkäisyyttä.

Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

Yleisten menetyksien ja yhteiskunnallisien kustannuksien osalta ELY-keskus on erikseen viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 5.3.4 ja liitteisiin 4, 5 ja 6. ELY-keskus on selityksessään todennut, että hakemuksen mukaisista toimista ei aiheudu yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia eikä positiivisia ilmastovaikutuksia rajoiteta merkittävästi.

Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

PVOV:n kustannusvaikutusten osalta merkittävimmät tehdyt oikaisut ovat kustannusvarauksien poisto investoinneista, sähkön markkinahintojen käyttö oletetun 40 euroa/MWh hintatason sijaan sekä sähkön hinnannousun omistajille tuoman hyödyn huomioon ottaminen. Lisäksi investointien on oletettu kohdistuvan vuodelle 2022. Tehtyjen oikaisujen perusteella PVOV:n omistajille kohdistuvan kustannusvaikutuksen nykyarvo on ennen veroja 194,3 miljoonaa euroa (vrt. yhtiön ilmoittama 230,4 euroa).

Asiantuntijalausunnossa (selityksen liite 17) päädyttiin em. laskennan tarkistusten perusteella huomattavasti pienempiin (KEJO:n osalta puolet pienempiin) kustannusvaikutuksiin kuin yhtiöiden muistutuksissa. Kustannusten nykyarvot 355,3/194,3 miljoonaa euroa on siis laskettu lausunnossa olettaen, että yhtiöiden ilmoittamat investointikustannukset ja arviot menetetyn sähköntuotannon määrästä ovat suuruusluokaltaan paikkansa pitäviä. ELY-keskus katsoo kuitenkin, että yhtiöiden esittämiin kustannuksiin ja menetyksiin liittyy merkittäviä epävarmuuksia. ELY-keskuksen mukaan muistutuksissa esitetyt kustannusvaikutukset tulee kokonaisuudessaan kyseenalaistaa.

6.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu toimenpiteiden kustannusten olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden. Kohdassa 5.4 on käsitelty hallinnon yleisiä oikeusperiaatteita ja kohdassa 6.4 on käsitelty vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen kustannushyötyanalyysin puuttumista. Muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista PVOV:lle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Kustannusten ja hyötyjen arvioimisesta vesilakia sovellettaessa

Toisin kuin ELY-keskus on esittänyt, myös vesilain 3 luvun 22 §:ää ja vesilain 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa on otettava huomioon velvoitteista aiheutuvat kustannukset. Kuten PVOV on tämän vastaselityksen kohdassa 6.2.2 esittänyt, mm. hallinnon yleiset oikeusperiaatteet ja omaisuuden suoja asettavat eräänlaiset kustannusrajoitukset siinäkin

tapauksessa, ettei yksittäisessä säännöksessä olisi nimenomaisesti mainittu rajaa velvoitteesta aiheutuville kustannuksille.

Lisäksi viitaten tämän vastaselityksen kohtaan 5.2.2 PVOV huomauttaa, että myös nyt kyseessä olevassa asiassa tulee suorittaa intressivertailu. Hyödyn ja haitan arviointia ei ELY-keskuksen esittämällä tavalla voida sitoa vain yksittäisiin säännöksiin ja tulkita suppeasti, vaan on katsottava, että koko vesilain mukaisen päätöksenteon on laajemmin katsottava perustuvan eri intressien yhteensovittamiseen ja kustannus-hyötyanalyysiin. Nyt kyseessä olevaan asiaan tulee vastaselityksen kohdassa 5.1.2 osoitetulla tavalla soveltaa myös vesilain 11 luvun säännöksiä, joihin sisältyy mm. luvan myöntämiseksi suoritettava intressivertailu. Lisäksi vesilain 3 luvun 14 § sisältää nimenomaisesti velvoitteen hyödyn ja haitan arviointiin, sekä kustannusten kohtuullisuuteen.

PVOV:n muistutuksessaan esittämällä tavalla hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia tulee pitää kohtuuttomina. ELY-keskuksen toteamus siitä, että kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on ensisijaisesti luvanhaltijan intressissä, on ristiriidassa sen seikan kanssa, että ELY-keskus on monilta osin väittänyt PVOV:n esittämien kustannusarvioiden olevan virheellisiä tai jopa valheellisia. ELY-keskus myös yrittää selvästi perustella kyseisellä toteamuksellaan hakemuksensa puutteellisuutta. Tämä ELY-keskuksen väite yhtiön kustannusarvioista asettuu hyvin erikoiseen valoon siksi, että kustannusten arvioiminen olisi vesilain mukaan kuulunut hakijalle itselleen. Hakemusta ei voida hyväksyä hakemuksen mukaisten toimenpiteiden potentiaalisen maksajan kustannusarvioita kritisoivan selityksen ”kustannusarvion” perusteella.

Yleisten etujen arvioinnin osalta PVOV huomauttaa, ettei ELY-keskus ole lainkaan ottanut huomioon vesivoimasta yleiselle edulle aiheutuvaa hyötyä. Tältä osin PVOV viittaa muistutuksensa kohtiin 1.2 ja 5.3.4 sekä vastaselityksen kohtaan 5.2.2.

Vesilain tarkoittamat yleiset edut ja niiden arviointi

Yleisten etujen arvioinnin osalta PVOV edelleen huomauttaa, ettei ELY-keskus ole lainkaan ottanut huomioon vesivoimasta yleiselle edulle aiheutuvaa hyötyä. Tältä osin PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 1.2 ja tämän vastaselityksen kohtaan 3.2.2.

ELY-keskuksen kannan mukaan oikeuskäytännössä on luvanhaltijan hyödyn vähenemistä 5 %:lla ja kustannusten lisääntymistä 12 %:lla pidetty kohtuullisena. PVOV huomauttaa, että perustuen sen toimittamiin kustannusarvioihin kustannukset lisääntyisivät yli 230 miljoonaan euroon. Hakemuksen mukaisen velvoitteen asettaminen johtaisi kokonaisuutena tarkastellen kohtuuttomaan lopputulokseen.

PVOV huomauttaa, että ELY-keskuksen selitys on tältäkin osin ristiriitainen. Yhtäältä ELY-keskus on todennut, että vesioikeudessa hyödyt ja haitat sekä niiden arvioiminen liittyvät ennen kaikkea luvan myöntämiseksi suoritettavaan intressivertailuun, jota ei luvan muutosvaiheessa enää tulisi suorittaa. Toisaalta ELY-keskus itse on perustanut muutoshakemuksensa nimenomaan yleisille eduille saatavaan hyötyyn, joiden määrittäminen liittyy niin ikään kiinteästi intressivertailuun.

ELY-keskuksen toteamus siitä, että kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvon noustua on oikeuskäytännössä katsottu perustelluksi asettaa aiempaa taloudellisesti raskaampia velvoitteita niin niitä ensi kertaa määrättäessä kuin velvoitteita myöhemmin muutettaessa, on virheellinen. PVOV:n näkemyksen mukaan uuden velvoitteen asettamista koskeva tilanne ei voi tältä osin rinnastua velvoitteen muuttamista koskevaan tilanteeseen. On luvanhaltijan oikeusturvan vastaista, jos aikaisemmin suoritetun intressivertailun lopputuloksesta poiketaan huomattavasti vuosikymmenten kuluttua. Sille seikalle, että kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvo on väitetysti noussut, ei voida antaa merkitystä kalatalousvelvoitetta muutettaessa. Vahinkoarvion tulee perustua luvan myöntämisen ajankohtana vallinneeseen tilanteeseen.

ELY-keskuksen viittaamassa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 358 (Hiitolanjoki) on kyse ollut olosuhteiden olennaisen muutoksen arvioinnista. Tosiasiallisena olosuhdemuutoksena asiassa oli Hiitolanjoen Neuvostoliitolle sodassa menetetyn jokiosan voimalaitospatojen purkaminen tai sortuminen huollon puutteessa, mikä mahdollisti uhanalaisen Laatokan järvilohen nousun Suomen puoleiselle ensimmäiselle padolle. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei voida antaa painoarvoa sille seikalle, että viitatussa ratkaisussa luvanhaltija on arvioinut velvoitteen lopullisten kustannusten nousevan jopa 1 000-kertaiseksi. Kyse oli sitä paitsi voimataloudelliselta merkitykseltään hyvin pienistä ja vanhoista voimalaitoksista, mikä ei mahdollista rinnastamaan tapausta Kemijoen tapaukseen. ELY-keskus ei ole viitannut muihin ratkaisuihin edellä mainitun väitteensä tueksi.

Hyödyistä ja haitoista Kemijoen kalatalousvelvoitetta muutettaessa

PVOV viittaa edellä sanomaansa ja toistaa, että ELY-keskuksen toteamus siitä, että kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on ensisijaisesti luvanhaltijan intressissä, on ristiriidassa sen seikan kanssa, että ELY-keskus on monilta osin väittänyt PVOV:n esittämien kustannusarvioiden olevan virheellisiä tai jopa valheellisia. ELY-keskus myös yrittää selvästi perustella kyseisellä toteamuksellaan hakemuksensa puutteellisuutta. PVOV:n muistutuksessaan esittämällä tavalla hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia tulee pitää kohtuuttomina. ELY-keskuksen hakemus on kustannus-hyötytarkastelun osalta puutteellinen. Vesilaissa ei ole säännöstä, jolla joku muu kuin hakija olisi velvollinen hakemuksen mukaiset kustannukset intressivertailuun esittämään.

Hyödyt

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu toimenpiteiden kustannusten olevan kohtuuttomat saavutettavaan hyötyyn nähden, kohdassa 5.3.3 on käsitelty yksityisiä hyötyjä ja kohdassa 5.3.5 yleisiä hyötyjä. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

PVOV viittaa vastaselityksensä kohtaan 5.4.2 ja toteaa, ettei kalatalousvelvoitteen perustana voi olla yleinen luonnon monimuotoisuuden suojelu, eikä velvoitetta voida perustaa myöskään lain tavoitesäännöksiin.

Lisäksi PVOV viittaa edellä kohdassa 6.1.2 sanomaansa ja toistaa, ettei velvoitteen muuttamisen perusteena voi olla myöskään muuttunut kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvon väitetty nousu. Edelleen PVOV katsoo, että ELY-keskuksen vesistön ekologiaan, vesiluontoon ja joen virkistyskäyttömahdollisuuksiin liittyvät hyödyt ovat olleet tiedossa jo asiaa alun perin ratkaistaessa. Ne on silloisessa intressivertailussa otettu huomioon, eikä asiaa siten ole perusteltua palauttaa uudelleen lupaviranomaisen käsiteltäväksi.

Yhtiö huomauttaa myös, että hakemuksessa vaadituilla toimilla tosiasiallisesti saavutettavissa olevat yleiset hyödyt jäävät vähäisiksi, sillä hakemuksessa esitetyt tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi esitetyt toimenpiteet ovat epärealistisia ja osittain myös toteuttamiskelvottomia. Tältä osin yhtiö viittaa vastaselityksen kohtaan 7.1.2.

Lopuksi PVOV huomauttaa, etteivät ELY-keskuksen viittaamat yksityiset edut (esimerkiksi rantakiinteistöjen arvonnousu) liity nyt kyseessä olevaan asiaan. Yksityisille eduille aiheutuneet haitat on aikanaan korvattu kertakaikkisesti ja täysimääräisesti.

Kustannukset

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu, että toimenpiteiden kustannukset olisivat kohtuuttomat saavutettavaan hyötyyn nähden ja kohdassa 7.1 on käsitelty esitystä kalatalousvelvoitteeksi. Muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista PVOV:lle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Täydennyksistä ja selityksestä huolimatta, ELY-keskuksen hakemuksesta puuttuu kustannus-hyöty-vertailu kokonaan, minkä vuoksi hakemus tulee ensisijaisesti jättää tutkimatta. Mikäli Lapin ELY-keskuksen hakemus kustannus-hyöty-vertailun puuttumisesta huolimatta kuitenkin käsiteltäisiin, tulee se joka tapauksessa hylätä kohtuuttomana. PVOV on selvittänyt ELY-keskuksen hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannukset (muistutuksen liite 3) Isohaaran voimalaitoksen tapauksessa, ja niiden yhteissumma kohoaa noin 230 400 000 euroon. Summa muodostuu noin 162,5 miljoonan euron suuruisista pääomitetuista investointikustannuksista, noin 37,6 miljoonan euron energian menetyksistä sekä noin 30,2 miljoonan euron suuruisista muista kustannuksista.

Yhtiön esittämä kustannusarvio perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon asiasta. ELY-keskus ei ole esittänyt mitään varteenotettavaa kilpailevaa kustannusarviota. ELY-keskuksen viittauksella Mankala-periaatteeseen ei tässä yhteydessä ole merkitystä. Periaatetta on käsitelty tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 2.2.

Investointikustannukset

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu toimenpiteiden kustannus-

ten olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden ja muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista PVOV:lle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

PVOV:n laskelmassa investointikustannuksina on otettu huomioon kalateiden rakenteet, mukaan lukien ohjausaidat, joiden tehtävänä on ohjata smoltteja patojen läpi alakanavaan, patojen lävistykset ja alasvaellusväylät sekä ylisiirtolaitteisto. Ottaen huomioon Isohaaran alapuolisen jokialueen leveyden verrattuna Kemijoen muiden voimalaitosten alapuolisten jokialueiden leveyksiin sekä Isohaaran kalateille asetetut läpäisyvaatimukset, PVOV katsoo, että muiden kalateiden rakenteista poiketen Isohaaran alapuolelle olisi rakennettava nousukaloja kalateihin ohjaavat ohjausaidat. Osa ohjausaidosta tulee poistaa talven ajaksi, jolloin niiden säilyttämistä varten tarvitsee rakentaa säilytyshalli patojen läheisyyteen. Kustannuksia kasvattaa merkittävästi hakemuksessa asetut korkeat ja epärealistiset läpäisyvaatimukset, jotka edellyttävät rakenteita, laitteistoja ja rakennustekniikkaa, jota ei ole Suomessa nykyisellään missään muualla käytössä. Myös hakemuksen mukainen istutusvelvoitteen lisäys on niin huomattava, että se edellyttää kokonaan uuden kalanviljelylaitoksen rakentamista.

Alasvaellusrakenteet

Alasvaellusrakenteiden kustannusten osalta PVOV viittaa muistutuksensa liitteeseen 3 ja toteaa, että alasvaellusväylän osaltaan aiheuttamista alasvaellustappioista, kelluvan ohjainaidan talvenkestävyys- ja asennusajankohtahaasteista ja mm. patoallasalueen smoltteihin kohdistuvasta predaatiosta johtuen ainoa mahdollinen ratkaisu vaadittujen toimintatehokkuuksien tavoittelemiseksi on pinnasta pohjaan ulottuvat alasvaelluksen ohjausratkaisut.

Alasvaellusrakenteiden osalta merkittävin kustannuserä olisi ohjausaitojen rakentaminen, mutta kustannuksia aiheutuisi myös smoltteja patojen läpi alakanavaan ohjaavien alasvaellusreittien rakentamisista. Suuren toimivuusvaatimuksen johdosta ohjausaidat tulisi rakentaa niin varmoiksi, ettei niiden kohdalla synny yhtään alasvaellustappioita. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että voimalaitosten yläpuolelle rakennettavien ohjausaitarakenteet tulisi rakentaa pohjasta pintaan saakka siten, ettei alasvaeltavat smoltit pääsisi niiden lävitse voimalaitokseen, vaan ohjautuisivat mahdollisimman nopeasti voimalaitospadon ohittaviin rakennelmiin. Ohjausaitarakennelmat pitäisi rakentaa kuivatyönä työpadon suojassa, jolloin voimalaitokset olisivat pois energiantuotannosta koko rakentamisen ajan. Näin ollen merkittävä kustannuserä olisi myös alasvaellusrakenteiden rakentamisaikaiset energianmenetykset voimalaitoksilla.

Smolttien alasvaelluksen osalta hakemuksessa vaaditaan, että Valajaskosken (KEJO:n omistama voimalaitos Kemijoessa) padon yläpuolelle tulevista lohen ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle. Tämä vaatimus tarkoittaa sitä, että jokaisen voimalaitoksen kohdalla vaelluspoikasista pitää pystyä ohjaamaan noin 90 % vahingoittumattomina ohi voimalaitoksen. Koska

voimalaitosten yläaltaat ovat pitkiä ja haukien ja muiden petokalojen aiheuttama predaatio on väistämätöntä, pitää voimalaitoksen kohdalla pystyä ohjaamaan smolteista lähes 100 % alas seuraavaan patoaltaaseen. Tämä puolestaan vaatii niin varmoja rakenteita, että kaikki smoltit ohjautuvat alasvaellusrakenteisiin ja selviytyvät vahingoittumattomina alasvaelluksesta jokaisen voimalaitoksen kohdalla. Ohjausrakenteiden tulee olla sellaisia, että ne ohjaavat smoltit suoraan voimalaitoksen ohittaviin alasvaellusrakenteisiin, eivätkä smoltit ajaudu voimalaitoksen sisälle.

Ohjausaitojen välppärakenteet tulee olla niin laajoja, ettei välppien läpi voimalaitokseen menevän veden virtaus kiihdy välpän kohdalla ja aiheuta smolttien takertumista välppiin. Jotta laajoja välppärakenteita pystyttäisiin rakentamaan, pitäisi rakentaminen aloittaa joen pohjaan tehtävän maapenkereen päälle. Maapenkereen päälle rakennettaisiin välppiä kannattelevat betonirakenteet.

Hakemuksen mukaisista velvoitteista aiheutuvina muina kustannuksina on huomioitu myös kalateiden ja alasvaellusreittien kunnostus- ja puhdistuskustannukset.

Kalatiet ja ylisiirtolaitteisto

Hakemuksessa vaaditaan kalateiden alaosaan pumpattavan houkutusvettä vähintään 20 m^3/s. Vettä pitää pumpata sekä kalateihin että ja ylisiirtopyyntilaitteeseen, ja kustannukset nousevat noin 14,5 miljoonaan euroon. Hakemuksessa on vaadittu lohen ja meritaimenen ylisiirtoja Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueelle ja Kemijärven yläpuolelle. Koska voimalaitosten yhteyteen rakennettavilla kalateillä on tiukat toimivuusvaatimukset, ylisiirrettäviä kaloja ei voida ottaa Isohaaran voimalaitoksen kalatiestä, vaan ylisiirtolaite on rakennettava erillisenä riittävän etäälle Isohaaran voimalaitoksesta. Ylisiirtolaite aiheuttaa edellä sivuttujen rakennuskustannusten ja houkutusveden pumppauskustannusten lisäksi kustannuksia itse kalojen ylisiirtojen sekä ylisiirtolaitteiden huoltojen ja kunnostusten muodossa.

Energianmenetykset

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu toimenpiteiden kustannusten olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden ja muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista PVOV:lle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Laskelmassa on huomioitu energian menetyksinä kalateiden vaikutus Isohaaran voimalaitoksen sääntelyyn. Koska kalateille hakemuksessa vaadittu toimivuusvaatimus on erittäin korkea, voimalaitosta tulee ajaa 20.5.–20.10. välisenä aikana kalojen ehdoilla, jolloin menetetään säätökäytön hyödyt. Tilastojen mukaan tulva Isohaarassa on päättynyt keskimäärin 11.6. vuosien 2002–2021 välisenä aikana. Kun PVOV:n muistutuksessa esittämistä energianmenetyksistä otetaan pois 20.5.–11.6. välinen ajanjakso, pienenee laskettu 11,34 milj. € säätökäytön menetys noin 1,51 milj. €. Kaikki energianmenetykset on laskettu maltillisella

40 €/Mwh hinnalla. Kesä–lokakuussa 2021 on toteutunut keskimäärin noin 70 €/Mwh hinnat, jolloin säätökäytön menetykselle muodostuisi aikavälille 12.6.–20.10. tänä vuonna toteutuneilla sähkön hinnoilla noin 17,20 milj. €:n menetykset. Myös kaikki ilmastonmuutosskenaariot ennustavat, että tulvahuippu aikaistuu tulevaisuudessa Kemijoella, joka merkitsee sitä, että myös ohijuoksutukset tulevat loppumaan nykyistä aikaisemmin. Edellä selostetun perusteella PVOV katsoo, ettei tehtyjä laskelmia ole tarpeen muuttaa, vaan ne osoittavat, että hakemuksen aiheuttamat muutokset olisivat PVOV:lle merkittäviä. Hakemuksen mukaan kalateihin tulee johtaa vettä vähintään 2 m^3/s, minkä lisäksi myös alasvaellusreitteihin tulee johtaa hakemuksessa määrittämätön määrä vettä, joista aiheutuu kustannuksia energianmenetyksinä. Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikana kustannuksia muodostuu menetetystä energiantuotannosta. Isohaaran osalta tuotannonmenetys on laskettu yhteensä 20 vuoden ajalta. Alasvaelluksen ohjausaitojen rakentamisen seurauksena voimalaitosten yläpuolelle tulee kiinteät rakennelmat, jotka aiheuttavat noin 10 cm putoushäviöitä ja siten tuotantomenetyksiä Isohaaran voimalaitokselle (nk. välppähäviöt).

Kalateiden ja alasvaellusreittien vesi

Hakemuksessa vaaditaan kalateiden alaosaan pumpattavan houkutusvettä vähintään 20 m^3/s. Vettä pitää pumpata sekä kalateihin että ja ylisiirtopyyntilaitteeseen, ja kustannukset nousevat noin 14,5 miljoonaan euroon. Taloudellista menetystä ei ELY-keskuksen esittämällä tavalla voida pitää vähäisenä.

Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikaiset energianmenetykset

Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikaisten energianmenetysten kustannusarvion osalta PVOV toteaa, että alasvaellusväylän osaltaan aiheuttamista alasvaellustappioista, kelluvan ohjainaidan talvenkestävyys- ja asennusajankohtahaasteista ja mm. patoallasalueen smoltteihin kohdistuvasta predaatiosta johtuen ainoa mahdollinen ratkaisu vaadittujen toimintatehokkuuksien tavoittelemiseksi on pinnasta pohjaan ulottuvat alasvaelluksen ohjausratkaisut. Kalateiden osalta on arvioitu, että rakentamisen aikaisten työpatojen rakentamisten vuoksi menetetään 1 kk:n tuotanto/voimalaitos. Klarälvenjoella tehdyn alasvaellusselvityksen mukaan laitoksen tuotannosta menetetään alasvaellusreittien rakentamisen aikaan 1,25 vuoden koko tuotanto. Iijoella ja Kemijoella on tuotannon menetys laskettu 1 vuoden ajalle. Hintana on käytetty samaa hintaa kuin muissakin laskelmissa, eli 40 euroa/MWh. Vuosittain menetettäisiin myös alasvaellusreittien asennuksen aikaan jonkin verran energiaa, joka on otettu mukaan laskelmiin. Kokonaiskustannukset näistä energianmenetyksistä olisivat yhteensä noin 21,51 miljoonaa euroa.

Energiatuotannon menetykset säätökäytön rajoittamisesta

Laskelmassa on huomioitu energian menetyksinä kalateiden vaikutus Isohaaran voimalaitoksen sääntelyyn. Koska kalateille hakemuksessa vaadittu toimivuusvaatimus on erittäin korkea, voimalaitosta tulee ajaa

20.5.–20.10. välisenä aikana kalojen ehdoilla, jolloin menetetään säätökäytön hyödyt. PVOV huomauttaa, että sen lisäksi, että hakemuksen mukaiset toimenpiteet aiheuttaisivat yhtiölle menetyksiä, säätökäytön rajoittaminen aiheuttaisi myös suurta yleistä haittaa. Yhtiö viittaa vastaselityksen kohtaan 5.2.2 ja korostaa vielä, että säätövoimalla on suuri yhteiskunnallinen merkitys, jota ELY-keskuksen hakemuksessa ei ole otettu huomioon.

Välppähäviöt

Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikana kustannuksia muodostuu menetetystä energiantuotannosta. Isohaaran osalta tuotannonmenetys on laskettu yhteensä 20 vuoden ajalta. Alasvaelluksen ohjausaitojen rakentamisen seurauksena voimalaitosten yläpuolelle tulee kiinteät rakennelmat, jotka aiheuttavat noin 10 cm putoushäviöitä ja siten tuotantomenetyksiä Isohaaran voimalaitokselle (nk. välppähäviöt).

Muut kustannukset

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu toimenpiteiden kustannusten olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden ja muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista PVOV:lle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteeseen ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Hakemuksen mukaisista velvoitteista aiheutuvina muina kustannuksina on huomioitu esitettyjen velvoitteiden mukaisista istutusten lisäyksistä johtuvat noin 2,5 miljoonan euron lisäkustannukset PVOV:lle nykyisiin istutuksiin verrattuna. Lisäksi toimenpiteiden käytännön toteutuksen edellyttämät tekniset suunnitelmat ja itse lupahakemukset aiheuttavat sadoissa tuhansissa euroissa mitattavat kustannukset, sillä jo ELY-keskuksen hakemuksen mukaisten tehokkuusvaatimusten tavoittelu vaatii rakenteilta erikoisvaatimuksia.

Lisäksi merkittäviä kustannuksia aiheuttavat hakemuksen mukaiset tutkimukset ja selvitykset, toimenpiteiden tehokkuuden tarkkailu ja kunnostusrahat. Hakemuksen mukaan tulee selvittää Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille voimalaitoksilla ja patoaltailla aiheutuvat vaellustappiot. Näin laajojen selvitysvelvoitteiden toteuttaminen aiheuttaa huomattavia kustannuksia, minkä lisäksi selvitysten toteuttaminen on haastavaa, sillä vastaavia nahkiaistutkimuksia ei ole Kemijokea vastaavassa mittakaavassa aiemmin Suomessa tehty.

Lisäksi Kemijoen Isohaaran voimalaitoksen kalateiden osalta nykyisen kaltaisen säätövoimantuotannon on havaittu vaikuttavan kalateiden toimintatehokkuuteen ja mm. lohien ns. jojo-ilmiön syntyyn. Mikäli tämä pyrittäisiin voimalaitosten käytöllä estämään, on ilmeistä, että joudutaan merkittävällä tavalla puuttumaan nimenomaan voimalaitosten säätökäyttöön ja säätövoiman tuotantoon. Voimalaitosten käytön optimointi kulloinkin käytettävien turbiinikombinaatioiden osalta taas voi johtaa tiettyjen turbiinien kulumisen lisääntymiseen vaikuttaen edelleen kunnossapitokustannuksiin ja jopa käyttöikään.

Hakemuksessa on myös suoraan vaadittu kalateiden ja alasvaellusreittien tutkimus- ja kehitysrahaa 250 000 euroa vuodessa sekä kalataloudellista kunnostusrahaa 30 000 euroa vuodessa.

Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.2.4 on käsitelty yleisiä menetyksiä. Muistutuksen liitteenä 4 on ollut selvitys vesivoiman roolista sähköjärjestelmän tuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa, liitteenä 5 selvitys vesivoiman roolin korvaamattomuudesta Suomen sähköjärjestelmässä ja liitteenä 6 selvitys vesivoiman merkityksestä Suomen energiajärjestelmälle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteisiin. Lisäksi yhtiö viittaa tämän vastaselityksen kohtaan 5.2.2.

Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

Edellä mainitut kustannukset ovat yksiselitteisesti kohtuuttomat. Tämän lisäksi PVOV korostaa, että Isohaaran voimalaitoksella on jo voimassa oleva kalatalousvelvoite ja osa voimalaitoksen aiheuttamista haitoista on kompensoitu aikanaan kertakaikkisin korvauksin. Näin ollen kaikki edellä selostetut, intressiltään yli 230 miljoonan euron suuruiset velvoitteet ovat lisäystä voimalaitoksen nykyisten velvoitteiden ja korvausten päälle. Tämän lisäksi kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuisi KEJO:n voimalaitoksilla yhteensä yli 800 miljoonan euron suuruiset kustannukset.

6.2 Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannusten kasvua koskevat oikeudelliset reunaehdot: hallinnon yleiset oikeusperiaatteet ja omaisuudensuoja

6.2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.8)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.8 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 5.4 ja 5.5. Kustannusten kasvun ja omaisuuden suojan osalta ELY-keskus on selityksessään ensinnäkin todennut, että muutettaessa kalatalousvelvoitetta muuttuneiden olosuhteiden vuoksi taikka epätarkoituksenmukaisuusperusteella, kustannusten kasvaminen on mahdollista ja lain mukaista.

Muistutuksen antaja viittaa perus- ja ihmisoikeuksien osalta erityisesti EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1 artiklaan. Omaisuudensuojaa koskevat määräykset eivät kuitenkaan saa millään tavoin heikentää valtioiden oikeutta saattaa voimaan lakeja, jotka ne katsovat välttämättömiksi omaisuuden käytön valvomiseksi yleisen edun nimissä.

Omaisuudensuojan arvioiminen suhteessa omaisuuden normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön, on vanhentunut tapa. Lakien perustuslainmukaisuus arvioidaan nykyisin perusoikeuksien punninnalla. On syytä myös korostaa sitä, että lakien perustuslainmukaisuuden punninta tapahtuu Suomessa valtaosin lainsäädäntövaiheessa. Vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevat säännökset on säädetty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä eikä niiden osalta ole asetettu kysymyksenalaiseksi sitä, että omaisuuden suojaan puuttuminen olisi näissä tilanteissa perustuslain vastaista. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin

ensimmäisen lauseen perusteella tehtävä muutos aiheuttaa lisäkustannuksia luvanhaltijalle ja näin sallii puuttumisen varallisuusarvoisiin etuihin. Mikäli omaisuuden suoja estäisi tämän, ei vesilain 3 luvun 22 §:n soveltaminen olisi käytännössä mahdollista. Omaisuuden suojan kannalta arvioituna lisäkustannuksia voi aiheutua myös toisen lauseen perusteella tehtävässä tarkistamisessa, mutta tällöin niiden määrää on rajoitettu laista ilmenevin tavoin. Mikäli omaisuuden suojaa ja sen ulottuvuutta vesi- ja ympäristöasioissa halutaan arvioida yleiseltä kannalta enemmän, on paras lähde perustuslakivaliokunnan käytäntö 2010-luvulla. Selityksessä on viitattu sen liitteisiin 11–13 (perustuslakivaliokunnan lausunnot 32/2010, 55/2018 ja 69/2018).

Vesilakiehdotus 2009 (HE 277/2009 vp) aiheutti hyvin laajoja perustuslaillisia ongelmia. Pääpaino ongelmissa oli aivan muissa kysymyksissä kuin lupien muuttamisessa kalatalousvelvoitteiden osalta. Tältä osin ELY-keskus on viitannut selityksensä liitteisiin 19–20 (perustuslakivaliokunnan lausunto 61/2010 ja siihen liittyvät asiantuntijakuulemisen asiakirjat) ja siteerannut liitteissä esitettyä. Kun arvioidaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen eli vesilain 3 luvun 22 §:n ja sitä edeltäneen VVL:n 2 luvun 22 §:n säännöksen perustuslainmukaisuutta kokonaisuutena, voidaan todeta, että luvan haltijan kustannusvastuu voi kasvaa. Kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on perustuslaillisilta osiltaan kysymys sallitusta käyttörajoituksesta. Kasvaneet kustannuksetkaan eivät ulotu perusoikeuden ydinalueeseen.

Oikeuskäytännössä suhteellisen merkittäväkin kustannusten nousu on katsottu vesilain sallimaksi jo pitkään. Kokonaisuutena arvioiden eduskunnan, oikeuskäytännön ja myös OM:n kannanotot ovat tulkittavissa niin, että perustuslaillisesta näkökulmasta kalatalousvelvoitteen toteuttamisen kustannukset voivat kasvaa. Sääntely on tehty tietoisesti joustavaksi ja lopullinen rajankäynti siihen, missä raja kulkee, on jätetty oikeuskäytännön ratkaistavaksi.

ELY-keskuksen käsityksen mukaan valtuuslailla (266/1961) ei ole muistutuksessa mainittuja vaikutuksia. Vesilain useat myös kalatalousvelvoitetta koskevat muutokset on tehty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä vuosikymmeniä valtuuslain säätämisen jälkeen ja niiden perustuslainmukaisuus on asianmukaisesti arvioitu lain säätämisen yhteydessä.

Muistutuksessa lausutaan perusoikeuksien tapapainottamisen tarpeesta omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden välillä. Punninnalla ratkaistavissa kollisiotilanteissa tulee muistutuksen mukaan pyrkiä ratkaisuun, joka mahdollisimman hyvin turvaisi kilpailevien perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen. ELY-keskuksen käsityksen mukaan juuri tästä perusoikeusnäkökulmasta on kysymys; kahden perusoikeuden tasapainotilan löytämisestä. Muistuttajan käsityksen mukaan luonnon monimuotoisuuden korostaminen (mm. jokijatkumo, kalojen lajikirjo ja luontaisesti lisääntyvä kalakanta) johtaisi perusoikeuksien tasapainon vastaiseen tilanteeseen, kun muistuttajan kärsimiä menetyksiä ei mitenkään korvattaisi. Niin ikään muistuttaja viittaa ympäristöperusoikeuden sisäiseen kollisioon. ELY-keskuksen käsityksen mukaan tästä ei ole ky-

symys. Oikeuskäytännössä (selityksen liitteet 1, 2, 5–8) on kalatalousvelvoitteiden muuttamisasioissa hyväksytty se, että vesivoiman tuotantoa voidaan rajoittaa kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi. Vesivoimatuotanto voi muutoin ja valtaosin jatkua hakemuksen mukaisista toimenpiteistä huolimatta eikä ympäristöperusoikeuteen muodostu sisäisiä ristiriitoja. Tuomioistuinkäytännöstä ei ole johdettavissa muistutuksessa esitettyä käsitystä siitä, että vesilain 3 luvun 22 §:ää olisi tulkittava suppeasti taikka siinä tarkoitettaisiin olosuhteiden muutoksella vain fyysisiä muutoksia.

Hallinnon oikeusperiaatteiden osalta ELY-keskus on viitannut selityksensä liitteeseen 12 (perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 55/2018) ja siinä tarkoitettuun hallituksen esitykseen. Periaatteellisella tasolla nyt vireillä olevassa hakemuksessa on kysymys samantyyppisestä tilanteesta, jossa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi joudutaan tarkastelemaan uudelleen ympäristön suojaamiseksi asetettuja velvoitteita ja puuttumaan harjoitettavaan toimintaan. Vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevat säännökset ovat olleet voimassa vuosikymmeniä. Niiden olemassaoloon ja niiden soveltamiseen on ollut mahdollista varautua.

Lisäksi ELY-keskus on selvityksessään todennut, että muistutuksessa todetaan muutamassa kohdin, että vireillä olevassa asiassa on kysymys monimutkaisesta laintulkinnasta. Asiassa on kysymys vesilain 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n säännösten ydinalueeseen kuuluvasta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Asiaan on liitetty runsaasti juridisia näkökohtia esimerkiksi perusoikeuksista, oikeusvoimasta, hallinnon oikeusperiaatteista ja vahingonkorvausoikeuden differenssiopista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että laintulkinnasta muodostuisi monimutkaista. Jos ja kun kysymys on säännöksen ydinalueen tulkinnasta, laintulkinta voidaan ja se tulee pitää suhteellisen yksinkertaisena. Eri asia on, että nyt vireillä olevaan asiaan liittyy merkittäviä taloudellisia intressejä ja runsaasti luonnontieteellistä selvitystä.

ELY-keskus on selityksessään viitannut myös vahingonkorvauksen yleisiin oppeihin ja selityksensä kohtaan 2.4. Yleisen kalatalousedun toteuttaminen ei ole sellaisessa suhteessa kalatalousvahinkojen korvaamiseen, että asiaa voitaisiin suoraan soveltaa vahingonkorvausoikeudellista differenssioppia. Yleisen edun nojalla toteutettaviin toimenpiteisiin ei voi kytkeä vahingonkorvausoikeudellista rikastumisoppia.

ELY-keskus on selityksessään viitannut myös vesilainsäädännön tavoitteisiin ja suhteeseen luonnonsuojeluun. Vesilain tavoitteena on erilaisten vesien käyttöön kohdistuvien intressien yhteensovittaminen. Tämä tehdään joko lupaa myönnettäessä taikka sitä myöhemmin tarkistettaessa tai muutettaessa. Vesilain yleistavoitteiden ohella huomiota on kiinnitettävä hakemuksen ratkaisussa vesilainsäädännön tavoitteisiin nimenomaan kalatalousvelvoitteen osalta. Vesilaki sisältää myös (esim. vesilain 2 luvun 11 § ja 3 luvun 2 §) vesiluonnon suojaamista koskevia säännöksiä luonnonsuojelulakiin viittaavan säännöksen ohella. Jo 1980-luvulla toteutettiin VVL:n muutos (HE 266/1984 vp, 467/1087 vp), jossa vesiympäristö ja vesiluonto nimenomaan haluttiin osaksi vesilakia (264/1961) ja sen soveltamista. Muistutuksessa on esitetty kanta siitä,

että yksinomaan luonnonsuojelulliset kysymykset eivät voi muodostaa perustetta katsoa olosuhteiden muuttuneen, on liian suoraviivainen. Vesiluonto muodostaa kiistatta osan luonnosta.

6.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 5.4 on todettu, että hallinnon yleiset oikeusperiaatteet rajoittavat kalatalousvelvoitteeseen puuttumista ja kohdassa 5.5 on todettu, että omaisuuden suoja niin ikään rajoittaa kalatalousvelvoitteeseen puuttumista. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Hallinnon yleiset oikeusperiaatteet

Kuten PVOV on muistutuksensa kohdassa 5.4 tuonut esiin, on ELY-keskuksen hakemuksen mukainen toimenpidekokonaisuus sen huomattavista toteuttamiskustannuksista johtuen ristiriidassa luottamuksensuojan periaatteen, suhteellisuusperiaatteen ja kohtuusperiaatteen kanssa. ELY-keskus ei selityksessään ole ottanut kantaa suhteellisuusperiaatetta ja kohtuullisuusperiaatetta koskeviin kysymyksiin. Näiden osalta PVOV viittaa edelleen muistutuksensa kohdassa 5.4 esitettyyn.

Luottamuksensuojan periaatteen sekä osin myös omaisuuden suojan osalta ELY-keskus on viitannut perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 55/2018, Hiilivoima). ELY-keskus on selityksessään katsonut, että periaatteellisella tasolla nyt vireillä olevassa hakemuksessa olisi kysymys samantyyppisestä tilanteesta kuin lausuntoa annettaessa on ollut. ELY-keskuksen mukaan molemmissa tapauksissa on kyse siitä, että muuttuneiden olosuhteiden vuoksi joudutaan tarkastelemaan uudelleen ympäristön suojaamiseksi asetettuja velvoitteita ja puuttumaan harjoitettavaan toimintaan.

PVOV toteaa ensinnäkin, että viitattu lausunto on koskenut hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi hiilen energiakäytön kieltämisestä ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 2 §:n muuttamisesta (HE 200/2018 vp). Lausunnossa esitettyä voidaan siten käyttää vertailukohteena korkeintaan lainsäädäntöhankkeita koskevissa kysymyksissä. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa on kuitenkin kyse voimassa olevan lainsäädännön soveltamisesta ja tulkinnasta, eikä uudesta lainsäädäntöhankkeesta.

Edelleen PVOV toteaa, että lausunnossa viitatussa hallituksen esityksessä on ehdotettu säädettäväksi laki hiilen energiakäytön kieltämisestä. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta on arvioinut kieltoa suhteessa perustuslain (731/1999, ”PL”) 18 §:n turvaamaan elinkeinovapauteen sekä PL:n 15 §:n turvaamaan omaisuuden suojaan. Lisäksi arvioinnissa on otettu huomioon PL:n 20 §:n ympäristöperusoikeus. Lausunnossa on painoarvoa annettu mm. sille, että kiellon vaikutukset ovat kohdistuneet lähinnä sellaisiin toimijoihin, joille hiilen energiankäyttö ei ole ainoa tulonlähde. Lisäksi lausunnossa on viitattu esityksen säätämisjärjestysperusteluihin, joissa on katsottu, että hiilen energiakäytön

kieltämisessä on kokonaisuutena tarkasteltuna kysymys PL:n 15 §:n kannalta omaisuuden käyttörajoituksesta, joka ei tosiasiallisilta vaikutuksiltaan rinnastu pykälän 2 momentissa säädettyyn pakkolunastukseen ainakaan niissä tapauksissa, joissa laitoksen omistaja ei menetä kiellon johdosta kokonaan mahdollisuutta käyttää omaisuuttaan normaalilla käyttötavalla. Perustuslakivaliokunta on antanut esityksen arvioinnissa erityistä merkitystä sille, että rajoitus on kohdistunut kaikkiin energialaitoksiin yleisesti ja lain voimaantulo on ajoittunut noin kymmenen vuoden päähän, vuoteen 2029. Kyse on siten ollut pitkästä siirtymäajasta, joka mahdollistaa toiminnan uudelleenjärjestämisen ennen rajoitusten voimaantuloa.

Nyt kyseessä oleva tapaus poikkeaa edellä mainituista olosuhteista huomattavasti. Ensinnäkin hakemus kohdistuu PVOV:een, jonka liiketoiminta kostuu lähes yksinomaan vesivoiman tuotannosta. Toiseksi muistutuksessa ja muualla tässä vastaselityksessä osoitetulla tavalla ELY-keskuksen vaatimien toimenpiteiden toteuttaminen tosiasiassa johtaisi omaisuuden normaalin käyttötavan estymiseen kokonaan. Tilanteen on siten katsottava rinnastuvan PL:n 15 §:n 2 momentin mukaiseen pakkolunastustilanteeseen, jolloin täysi korvaus olisi määrättävä. Kolmanneksi on selvää, etteivät hakemus ja siinä esitetyt vaatimukset kohdistu kaikkiin vesivoimalaitoksiin yleisesti.

Lisäksi voidaan vielä todeta, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa ei ole siirtymäaikaa vastaavalla tavalla kuin lain voimaantulosäännöksissä. Myöskään ELY-keskuksen viittauksella vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeviin säännöksiin, niiden olemassaoloon ja soveltamisen ennakoimiseen ei ole merkitystä nyt kyseessä olevassa asiassa. PVOV korostaa, että se on ja on ollut tietoinen voimassa olevan lainsäädännön sisällöstä. Nyt kyse on kuitenkin ELY-keskuksen virheellisestä säännösten tulkinnasta, eikä voida katsoa, että toiminnanharjoittajan olisi tullut osata varautua ennakolta tällaiseen säännösten soveltamiseen. Lisäksi PVOV huomauttaa, että esimerkiksi vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä on nimenomaan säädetty toteuttamiskustannusten säilyttämisestä ennallaan ja siten osaltaan annettu merkitystä luvanhaltijan luottamuksensuojalle. Ylipäätään luvan muuttamisen tai tarkistamisen mahdollistavien säännösten olemassaolon ei voida katsoa johtavan kokonaan luottamuksensuojan periaatteen syrjäyttämiseen ja mahdollistavan millaisten tahansa muutosten tekemisen viranomaisen aloitteesta.

PL:n 20 §:n ympäristöperusoikeuden osalta PVOV vielä toteaa, että ELY-keskuksen viittaamassa lausunnossa perustusvaliokunta on katsonut, että kokonaisuutena arvioituna ehdotetut omaisuudensuojan rajoitukset ovat hyväksyttäviä ja oikeasuhtaisia ennen kaikkea esityksen ilmasto- ja ympäristönsuojeluun liittyvien tavoitteiden ja siten PL:n 20 §:n kannalta. Perustuslakivaliokunta on esitetyn kiellon kaltaisia, ympäristövastuun toteutumisen edistämiseen liittyviä omaisuudensuojan rajoituksia tarkasteltaessa kiinnittänyt erityistä huomiota perustuslain omaisuudensuojasäännöksen ja ympäristövastuusäännöksen punnintaan perustuvaan keskinäissuhteeseen. Valiokunta on mm. todennut, että PL:n 20 §:n ympäristöperusoikeussäännös ei perusta yksilöittäin todennetta-

vissa olevia velvoitteita eikä se myöskään muodostu erilliseksi perusteeksi kohdistaa maanomistajiin erityisesti ulottuvia sietämisvelvoitteita. Lisäksi lausunnossa viitatun hallituksen esityksen perusteluissa on katsottu, että PL:n 20 §:stä johtuvista syistä laitoksen omistajalle ei voi muodostua oikeutta saada korvausta siitä, ettei laitosta voida käyttää sellaiseen toimintaan, joka ei täytä laissa ilmastonmuutoksen ja yleisemmin ympäristön turmeltumisen estämiseksi säädettyjä energiantuotannon rajoituksia ja vaatimuksia. PVOV toteaa, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa kyse ei ole hiilen energiakäyttöön rinnastuvasta ilmastolle ja ympäristölle haitallisesta energiantuotannosta, vaan vesivoimasta, jolla on keskeinen rooli energiamurroksessa ja siirtymisessä kohti uusiutuvia energialähteitä. Tältä osin PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 1.2 ja 5.3.4.

Edellä sanotun perusteella PVOV:n näkemyksen mukaan nyt kyseessä oleva tilanne ei rinnastu ELY-keskuksen viittaaman lausunnon mukaiseen tilanteeseen ja ELY-keskuksen selitys tulee tältä osin jättää huomiotta. Edelleen muistutuksen kohdassa 5.4 sekä edellä todetuin perustein PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä hallinnon yleisten oikeusperiaatteiden vastaisena.

Omaisuuden suoja

ELY-keskuksen näkemyksen mukaan omaisuuden suojaa ei tule enää arvioida suhteessa omaisuuden normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttöön, vaan kyse on perusoikeuksien välisestä punninnasta. PVOV huomauttaa, että tältä osin ELY-keskus on viitannut nimenomaisesti lakien perustuslainmukaisuuden arvioimiseen ja viitannut perustuslakivaliokunnan lausuntoihin. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa ei kuitenkaan ole kyse uudesta lainsäädäntöhankkeesta, vaan voimassa olevan lainsäädännön soveltamisesta ja tulkinnasta. Tältä osin PVOV viittaa edellä kohdassa 6.2.2 asiasta lausumaansa.

ELY-keskus on selityksessään myös esittänyt, että omaisuuden suojaa ja sen ulottuvuutta vesi- ja ympäristöasioissa tulisi arvioida yleiseltä kannalta perustuslakivaliokunnan 2010-luvun käytännön valossa. PVOV:n näkemyksen mukaan ELY-keskuksen viittaamia perustuslakivaliokunnan lausuntoja ei voida käyttää tulkinta-apuna arvioitaessa omaisuuden suojaa nyt kyseessä olevassa asiassa. Lisäksi perustuslakivaliokunnan lausuntojen perusteella ei voida ELY-keskuksen esittämällä tavalla väittää, että nyt kyseessä olevassa asiassa ei tulisi antaa omaisuuden suojalle merkitystä.

Lausunnon PeVL 55/2018 osalta PVOV viittaa edellä kohdassa 6.2.2 asiasta lausumaansa. Toisen ELY-keskuksen viittaaman perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 32/2010, kaivoslainsäädäntö) osalta PVOV toteaa ensinnäkin, että viitattu lausunto on koskenut hallituksen esitystä eduskunnalle kaivoslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 273/2009 vp). Lausunnossa viitatun hallituksen esityksen perusteluissa on todettu perustuslain asettavan aineellisia ja menettelyllisiä vaatimuksia uudelle kaivoslaille erityisesti omaisuuden suojaa, elinkeinovapautta, ympäristöperusoikeutta sekä oikeusturvaa koskevien perusoikeussäännösten nojalla. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa on todettu, että kaivoslainsäädännön sääntelykohteen vuoksi sillä on perinteisesti ollut

vahva liityntä omaisuuden suojaan. Tämä näkökulma on valtiosääntöoikeudellisessa tarkastelussa edelleen keskeinen. Omaisuudensuojanäkökohtien ohella sääntelyssä, samoin kuin kaivoshankkeiden eri vaiheissa lain soveltamisessa, on otettava huomioon eri osapuolien muutkin perusoikeudet. Lisäksi lausunnossa on muun ohella nostettu esiin, että ehdotettu sääntely muodostuu paikoin verraten joustavaksi ja yleisluonteiseksi. Kaivoshankkeiden vaiheiden ja ominaispiirteiden moninaisuudesta johtuu, että tämä on kuitenkin väistämätöntä ja nämä näkökohdat oikeuttavat erityisesti lupasääntelyn jäävän jonkin verran yleisluonteisemmaksi kuin perusoikeuksia koskevan sääntelyn tarkkuudelta yleensä vaaditaan. Tärkeää on, että säännökset ohjaavat riittävän selkeästi sitä, millaisten periaatteiden varaan erilaiset soveltamistoiminnan punnintatilanteiden ratkaisut rakentuvat. Säätämisvaiheen valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa voidaan tämänkaltaisen sääntelyn yhteydessä esimerkiksi lupasääntelyn hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta arvioida vain suhteellisen yleisellä tasolla. Erityisen tärkeäksi muodostuu tällöin se, että kaikki relevantit perusoikeusnäkökohdat ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset otetaan huomioon lain soveltamisvaiheessa, etenkin päätettäessä laissa tarkoitettujen lupien myöntämisestä ja lupamääräysten sisällöstä.

Edellä sanottuun perustuen ELY-keskuksen väite siitä, että lakien perustuslainmukaisuuden punninta tapahtuu Suomessa valtaosin lainsäädäntövaiheessa, ei ympäristöoikeudelle ominaisten joustavien säännösten kohdalla pidä paikkaansa. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa on päinvastoin nimenomaisesti painotettu omaisuudensuojanäkökohtien huomioon ottamista myös lakia sovellettaessa. Edellä sanottu huomioon ottaen oikeana ei voida pitää myöskään ELY-keskuksen johtopäätöstä siitä, että vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevien säännösten säätämisestä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä seuraisi, että omaisuuden suojaan voitaisiin näissä tilanteissa puuttua rajoittamattomalla tavalla. Lisäksi PVOV nostaa esiin, että lausunnossa on sekä PL:n 15 §:n 1 momentin että 2 momentin osalta korostettu, että rajoitusten sallittavuuden kokonaisarviointiin vaikuttaa käyttörajoituksen korvaaminen.

PL:n 20 §:n osalta PVOV toteaa, että lausunnossa on ympäristöperusoikeuden katsottu näkyvän yhtäältä läpäisyperiaatteen mukaisesti mm. lain tarkoitussäännöksessä ja toisaalta lupamääräyssääntelyssä ja jälkitoimenpiteitä koskevassa sääntelyssä. PL:n 15 §:n omaisuudensuojasäännösten ja PL:n 20 §:n välisestä suhteesta on jo edellä esitetyllä tavalla todettu, ettei PL:n 20 § perusta yksilöittäin todennettavissa olevia velvoitteita eikä se myöskään muodostu erilliseksi perusteeksi kohdistaa maanomistajiin erityisesti ulottuvia sietämisvelvoitteita. Toisaalta saman perusoikeussäännöstön osina niillä kummallakin voi olla vaikutusta toistensa tulkintoihin sen kaltaisessa yhteydessä, jossa pyritään ihmisen ja ympäristön välistä tasapainoa kestävästi edistäviin lainsäädäntöratkaisuihin. PVOV:n näkemyksen mukaan edellä viitattu pätee lainsäädäntöratkaisuja tehtäessä, mutta siitä ei voida suoraan johtaa sitä, että nyt kyseessä olevassa lain soveltamista koskevassa asiassa voitaisiin omaisuuden suoja kokonaan sivuuttaa ympäristöperusoikeuteen vetoamalla.

ELY-keskuksen viittaaman kolmannen perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 69/2018, konkurssilainsäädäntö) osalta PVOV toteaa ensinnäkin, että viitattu lausunto on koskenut hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi konkurssilain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 221/2018 vp). Lausunto on siten monilta osin nyt kyseessä olevaan tapaukseen nähden irrallinen, eikä sille tule antaa painoarvoa. Lausunnossa omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden välinen ristiriita on perustunut siihen, että konkurssilain säännökset voivat tosiasiassa johtaa siihen, että aineellisen ympäristölainsäädännön rikkomuksiin ei välttämättä voida puuttua konkurssin aikana velkojien intressin suojaamisen vuoksi. Siitä, että konkurssilainsäädäntöä koskevassa asiassa perustuslakivaliokunta on katsonut, että ehdotettu sääntely nostaa konkurssipesän toimimisvelvollisuuden ja kustannuksien kantamisen kynnyksen PL :n 20 §:n näkökulmasta ongelmallisen korkealle, ei voida tehdä ELY-keskuksen esittämällä tavalla johtopäätöstä siitä, ettei vesilain mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle voitaisi asettaa mitään rajoja mm. omaisuuden suojan perusteella.

ELY-keskus on viitannut myös vesilakia koskevasta hallituksen esityksestä (HE 277/2009 vp) annettuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 61/2010) ja korostanut mm. seuraavan kohdan:

“Kyseessä on aina kokonaisvaltainen harkinta, jossa merkityksellisiä seikkoja voivat olla mm. se, kuinka erityisestä rajoitustoimenpiteestä on kyse, kuinka kokonaisvaltaiseksi rajoituksesta aiheutuva omaisuuden arvonmenetys muodostuu sekä kuinka ekologisesti haitallisen tai muutoin vahingollisen toiminnan rajoittamisesta on kysymys. Lisäksi harkinnassa voi olla merkitystä myös esimerkiksi toimenpiteen kohtuullisuudella sekä sen tarkoitusperän painavuudella, jonka vuoksi rajoitus asetetaan.”

PVOV toteaa ensinnäkin, että se seikka, ettei lausunnossa puututa nimenomaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n perustuslainmukaisuuteen ei tarkoita, etteikö säännöksen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon perustuslaissa turvattuja oikeuksia. Lisäksi PVOV:n näkemyksen mukaan edellä olevassa siteerauksessa sanottua tulee soveltaa myös lainsoveltamistilanteessa. Lainkohtaa ei voida soveltaa ottamatta huomioon tai sivuuttamatta myös sen säätämisen lähtökohdat ja säätämisvaiheessa tehdyt punninnat. PVOV:n näkemyksen mukaan ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämä on ristiriidassa lainkohdalle lainsäädäntövaiheessa tarkoitetun merkityksen kanssa loukkaamalla kielletyllä tavalla mm. omaisuudensuojaa.

Lisäksi PVOV kiinnittää huomiota siihen, että ELY-keskuksen viittaamassa [redacted] lausunnossa nimenomaan on lupien muuttamisen osalta todettu, että vesilain 3 luvun 20–25 §:stä ja asian luonnosta johtuen eräät 19 luvun säännökset eivät aiheuta valtiosääntöoikeudellisia ongelmia, koska kysymys on monenlaisia etuja ja oikeuksia harkitusti yhteen sovittavista säännöksistä. Lausunnosta tai muutoinkaan ei kuitenkaan ole katsottavissa, että yhteen sovittavuus koskisi ainoastaan lainsäädäntövaihetta ja ettei oikeuksien yhteensovittamiselle tulisi antaa merkitystä enää soveltamisvaiheessa.

ELY-keskuksen viittaamaan OM:n 9.4.2010 päivätyn selvityksen osalta PVOV toteaa, että selvityksessä nimenomaan todetaan, ettei lupamääräysten tarkistamisella voida kajota luvan ydinkysymyksiin ja esimerkiksi muuttaa lupaa tavalla, joka alentaa merkittävästi hankkeesta saatavaa hyötyä. Se seikka, että OM on katsonut vesilain 3 luvun 20–21 §:ien täyttävän edellä mainitun vaatimuksen ja katsonut säännösten olevan valtiosääntöoikeudellisesti sallittuja käytönrajoituksia, ei poista sitä tosiasiaa, että ELY-keskuksen hakemus ja kyseisen lainkohdan tulkinta ELY-keskuksen esittämällä tavalla muodostaa lausunnossa tarkoitetun kielletyn käytönrajoituksen. PVOV korostaa, että se seikka, että joku säännös on asetettu voimaan ilman perustuslaillisia ongelmia ei tarkoita, että säännöksen soveltamisessa ei perusoikeuksia tarvitsisi enää ottaa huomioon.

ELY-keskuksen viittaamaan OM:n 18.5.2010 päivätyn selvityksen osalta PVOV kiinnittää huomiota siihen, että OM on viitannut ”tarkistamisella” sekä olosuhteiden olennaiseen muutokseen että velvoitteen epätarkoituksenmukaiseksi osoittautumiseen. Lisäksi OM on todennut, ettei ”tarkistamisella” voida olennaisesti laajentaa kalatalousvelvoitteen tai -maksun sisältöä ja siten merkittävästi korottaa hankkeesta vastaavan kustannusvastuuta. Tällä perusteella säännös on katsottu sallituksi käytönrajoitukseksi. PVOV:n näkemyksen mukaan OM on tarkoittanut sanoa, että sisällön laajentamisrajoitus ja kustannusvastuun korottamisrajoitus koskevat molempia vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tilanteita. Juuri näiden rajoitusten ansiosta käytönrajoitus muodostuu sallituksi. Niin ikään vesilain 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa tapauskohtaisilla tosiseikoilla (kuten kuluneen ajan pituus) on merkitystä.

Lisäksi PVOV huomauttaa, että ELY-keskus on itse selityksessään todennut, että perustuslaillisesta näkökulmasta kalatalousvelvoitteen toteuttamisen kustannukset voivat kasvaa. Sääntely on tehty tietoisesti joustavaksi ja lopullinen rajankäynti siihen, missä raja kulkee, on jätetty oikeuskäytännön ratkaistavaksi. Näin ollen PVOV ihmettelee ELY-keskuksen runsasta viittaamista perustuslakivaliokunnan lausuntoihin ja esitystä siitä, että lakien perustuslainmukaisuuden punninta tapahtuu valtaosin jo lainsäätämisvaiheessa. ELY-keskuksen selitys on huomattavan ristiriitainen tältä osin.

Edellä sanotun perusteella ei voida tehdä ELY-keskuksen esittämää johtopäätöstä, että luvanhaltijan kustannusvastuu voisi (rajoittamattomasti) kasvaa kalatalousvelvoitetta muutettaessa tai tarkistettaessa. Vesilain 3 luvun 22 §:n perustuslainmukaisuus säätämisvaiheessa ei tarkoita, etteikö perustuslainmukaisuutta tulisi arvioida myös soveltamisvaiheessa. Se, onko kalatalousvelvoitteen muuttamisessa kyse sallitusta käytönrajoituksesta, riippuu haetun muutoksen sisällöstä. Lisäksi PVOV huomauttaa, että ELY-keskuksen viittaamassa aineistossa on nimenomaan perustuslainmukaisuuden arvioinnissa annettu painoarvoa omistajalle käytön rajoituksista maksettavalle korvaukselle. ELY-keskuksen väite siitä, etteivät kasvaneet kustannukset ulotu perusoikeuden ydinalueeseen, ei edellä sanottu huomioon ottaen pidä paikkaansa.

Edelleen PVOV viittaa vesilain 3 luvun 22 §:n säädösperustaan ja lakiin eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista (266/1961,

”valtuuslaki”). ELY-keskus ei ole esittänyt selityksessään, millä perusteilla PVOV:n näkemystä asiasta tulisi pitää virheellisenä. ELY-keskus on ainoastaan todennut, että vesilain useat myös kalatalousvelvoitetta koskevat muutokset on tehty tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä vuosikymmeniä valtuuslain säätämisen jälkeen ja niiden perustuslainmukaisuus on asianmukaisesti arvioitu lain säätämisen yhteydessä. PVOV korostaa, että nimenomaan edellä sanotusta johtuu, ettei lainsäätäjän tarkoituksena ole voinut olla mahdollistaa kalatalousvelvoitteen kustannusten merkittävää kasvattamista. Mikäli lainsäätäjä olisi katsonut säännöksen tämän mahdollistavan, olisi muutoksesta kalatalousvelvoitteen aikana noudatettu poikkeuslakikäytäntö huomioiden säädetty perustuslain säätämisjärjestyksessä. Koska näin ei ole ELY-keskuksenkin toteamalla tavalla menetelty, on kalatalousvelvoitteen muuttamiselle katsottava olevan mm. omaisuuden suojan asettamat rajat.

Lopuksi PVOV huomauttaa, että ELY-keskus on selityksessään todennut, että asiassa on perusoikeusnäkökulmasta kysymys kahden perusoikeuden (omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden) tasapainottamisesta. Tästä huolimatta ELY-keskus ei ole hakemuksessaan tai selityksessään ottanut omaisuuden suojaan liittyvä rajoituksia lainkaan huomioon ja pyrkinyt edellä mainittujen oikeuksien tasapainottamiseen. Tältä osin ELY-keskus on myös viitannut oikeuskäytäntöön, jossa on ELY-keskuksen tulkinnan mukaan kalatalousvelvoitteiden muuttamisasioissa hyväksytty se, että vesivoiman tuotantoa voidaan rajoittaa kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi. Tästä ei voida kuitenkaan vetää johtopäätöstä siitä, etteikö omaisuuden suoja joissain tapauksissa voisi muodostaa estettä kalatalousvelvoitteen muuttamiselle. PVOV korostaa, että nyt kyseessä oleva hakemus on kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevaksi hakemukseksi aivan poikkeuksellinen ottaen huomioon sen suuri taloudellinen intressi ja hakemuksen toimenpiteiden toteuttamisesta toiminnanharjoittajalle aiheutuvat kustannukset. ELY-keskuksen viittaamalle oikeuskäytännölle ei voida siten antaa asiassa merkitystä. Seuraavassa otetaan vielä yksilöidysti kantaa ELY-keskuksen viittaamiin ratkaisuihin.

Ratkaisussa KHO 2012:52 (Mäntänkoski) on kyse ollut toimenpidevelvoitteen muuttamisesta osittain maksuvelvoitteeksi. Ratkaisun perusteluissa on muun ohella todettu seuraavasti:

”Kun otetaan huomioon, että Mäntänkosken voimalaitoksen rakentamisesta on kulunut jo yli 70 vuotta, ei enää jälkikäteen ole saatavissa tarkkaa selvitystä siitä, mikä kosken kalataloudellinen merkitys on ollut ja onko koski toiminut muutoin nousuesteenä. Tässä tilanteessa maksun määrää arvioitaessa on voitu ottaa huomioon soveltuvin osin myös samankaltaisia näkökohtia kuin tarkistettaessa jo voimassa olevan kalatalousmaksun määrää vesilain 2 luvun 22 b §:stä poiketen vesilain 2 luvun 22 c §:n mukaisesti ensimmäisen kerran silloin, kun maksuvelvoite on asetettu vanhaa vesilakia edeltäneen lain nojalla. Kalatalousmaksun määrää arvioitaessa voidaan tällöin lähtökohtaisesti pitää hyväksyttävänä kustannustasona aiemmin määrätyn velvoitteen mukaisten toimenpiteiden hintaa nykyhetkellä, jolloin laskelmassa otetaan huomioon velvoitteen rakennuskustannukset kuoletusajan ollessa 50 vuotta ja kor-

kokantana 5 prosenttia, käyttö ja huoltokustannukset, sähkönmenetykset sekä muut velvoitteeseen liittyvät kustannukset. Hallinto-oikeuden asiassa käyttämiä laskelman perusteita voidaan siten tältä kannalta pitää oikeina siihenkin nähden, mitä oikeuskäytännössä on samankaltaisessa tapauksessa pidetty yleisesti mahdollisena. Maksun määrää arvioitaessa on silti lisäksi otettava huomioon, että vesilain 2 luvun 22 §:n 3 momentin mukaan kalatalousmaksun tuli säännönmukaisessa asettamistilanteessa vastata vaihtoehtona olevan kalatalousvelvoitteen kohtuullisia kustannuksia.”

Edellä sanotun perusteella ja muutoinkin ratkaisussa on nimenomaisesti otettu huomioon kalatalousmaksun määrän kohtuullisuus. Ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 358 (Hiitolanjoki) on niin ikään todettu, että asetettu velvoite on arvioitu riittäväksi ja oikeasuhtaiseksi. Kohtuullisuusnäkökohdat on näin ollen otettu huomioon.

Ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 357 (Pamilo) on ollut kyse säännöstelypäätöksen tarkistamisesta. Ratkaisussa on katsottu, että kun otetaan huomioon määrätyn lisäjuoksutusvelvoitteen määräaikaisuus ja sen pieni suhteellinen osuus sähkön tuotannon kokonaismäärästä, ei määrätty vähimmäisjuoksutuksen muutos vähennä huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä eikä se muuta olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta tuottaa vesivoimalla sähköä. Vahinkona, haittana tai muuna edunmenetyksenä pidettiin asiassa pelkästään voimalaitoksen sähkön tuotannon vähentymistä. Kun on otettu huomioon lisäjuoksutuksen suhteellisen pieni osuus käytettävästä kokonaisvirtaamasta, säännöstelystä saatu pitkäaikainen hyöty ja vähimmäisjuoksutusta koskevan määräyksen suhteellisen lyhyt voimassaoloaika eli seitsemän vuotta tarkistamisesta, aiheutuvaa vahinkoa, haittaa tai muuta edunmenetystä ei nyt kysymyksessä olevan lupamääräyksen voimassaoloaikana ole määrättävä korvattavaksi. Ratkaisussa on siten punnittu edunmenetyksen kohtuuttomuutta.

Ratkaisussa KHO 31.12.2019 T 6242 (Kantturakoski) on viitattu VL 3 luvun 14 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Korkein hallinto-oikeus on enimmiltä osin pysyttänyt hallinto-oikeuden päätöksen lopputuloksen voimassa. Hallinto-oikeuden ratkaisussa on niin ikään otettu kantaa muutoksesta aiheutuvien kustannusten kohtuullisuuteen. Hallinto-oikeus on todennut, että aluehallintoviraston päätöksellä ja siihen liittyvillä lupamääräyksillä on määrätty toteutettavaksi kalatie, joka kyseisissä olosuhteissa ennalta arvioiden on toimiva ja joka ei toisaalta aiheuta luvan saajalle vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettuja kohtuuttomia kustannuksia saavutettavaan hyötyyn nähden. Ratkaisussa on siten punnittu kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuvien kustannusten kasvua ja niiden kohtuuttomuutta.

Ratkaisussa KHO 20.4.2015 T 1036 (Kantturakoski) on kyse ollut vesilain mukaista valvontaa ja hallintopakkoa koskevasta asiasta. Ratkaisun olosuhteet poikkeavat siten merkittävästi nyt kyseessä olevasta tilanteesta, eikä ratkaisulla PVOV:n näkemyksen mukaan ole mitään merkitystä nyt kyseessä olevassa tapauksessa.

Vaasan hallinto-oikeuden päätöksen 18/0021/2 (Hiitolanjoki) osalta PVOV toteaa, että myös kyseisessä ratkaisussa on viitattu vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momenttiin ja todettu, ettei kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Ratkaisussa on katsottu, ettei vesilain kalatalousvelvoitetta voida olosuhteiden olennaisen muuttumisen johdosta tarkistaa vain niillä 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisesta virkkeestä ilmenevillä edellytyksillä, että velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan merkittävästi parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Siten sillä seikalla, että kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi suoritettavista toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset merkittävästikin lisääntyvät verrattuna aikaisempaan tilanteeseen, ei ole katsottu olevan oikeudellisesti ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa aluehallintoviraston päätöksen lainmukaisuutta. Edellä sanotusta ei PVOV:n näkemyksen mukaan voida kuitenkaan tehdä johtopäätöstä siitä, etteivät perustuslaissa turvattu omaisuuden suoja ja edellä käsitellyt hallinnon yleiset oikeusperiaatteet asettaisi rajaa kustannusten nousulle. Lisäksi PVOV viittaa edellä Hiitolanjoen Venäjälle kuuluvan osan olosuhdemuutoksesta lausumaansa.

Toisin kuin ELY-keskus on selityksessään väittänyt, PVOV katsoo, että edellä viitatusta oikeuskäytännöstäkin käy ilmi, että kalatalousvelvoitetta muutettaessa tai tarkistettaessa on otettava kohtuusnäkökulmat, omaisuuden suoja ja kustannusten nousu huomioon. Vesilain 3 luvun 22 §:ää ei voida ELY-keskuksen esittämällä tavalla tulkita laajasti tai jopa rajattomasti kustannuksista välittämättä. Olosuhteiden muutoksen sisältöä on käsitelty tarkemmin tämän vastaselityksen kohdassa 3.3.2.

Yhteenvetona PVOV toteaa, ettei ELY-keskuksen selityksessään esittämästä voida tehdä johtopäätöstä siitä, etteikö perusoikeuksia, kuten omaisuuden suojaa, tulisi ottaa nyt kyseessä olevassa asiassa huomioon. Kyse ei ole lain perustuslainmukaisuuden arvioinnista, vaan lain soveltamisesta perusoikeudet turvaavalla ja yhteensovittavalla tavalla. Kaikki edellä sanottu huomioon ottaen ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyistä toimenpiteistä aiheutuisi niin merkittävä omaisuuden suojan loukkaus, ettei sitä voida pitää hyväksyttävänä. Muistutuksen kohdassa 5.5 sekä edellä todetuin perustein PVOV edelleen katsoo, että ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä myös PL:n 15 §:n 1 momentin vastaisena.

Olosuhteiden olennainen muutos ja kustannusten kasvu

Ottaen huomioon kaikki edellä sanottu, on katsottava, että huomattava kustannusten kasvu on lainvastaista siinäkin tapauksessa, että lupaviranomainen katsoisi vastoin PVOV:n kantaa nyt kyseessä olevan olosuhteiden olennainen muutos ja kalatalousvelvoitetta voitaisiin tällä perusteella muuttaa. Kyse on kustannusten kohtuuttomasta kasvusta.

Edellä hallinnon yleisistä oikeusperiaatteista ja omaisuudensuojasta todetun lisäksi PVOV viittaa oikeuskirjallisuudessakin esitettyyn kantaan, jonka mukaan kalatalousmääräyksiä voidaan olosuhteiden olennaisesti muututtua tarkistaa, vaikka tämä lisäisi merkittävästi velvoitteen toteuttamiskustannuksia ottaen kuitenkin huomioon vesilain lupamääräysjärjestelmän yleiset kohtuullisuuslähtökohdat (vesilain 3 luvun 14 §:n

2 momentti ja vesilain 2 luvun 7 §). Systemaattisen tulkinnan pohjalta vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla kalatalousmääräysten muuttamisella on samat rajat kuin uusien kalatalousmääräysten asettamisella vesilain 3 luvun 14 §:n perusteella. Siten muutettujen määräysten mukaisten toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia toiminnanharjoittajalle. Lisäksi vesilain 2 luvun 7 §:ssä tarkoitetun haittojen minimoinnin periaatteen nojalla vesitaloushankkeen haittoja on minimoitava ainoastaan niin pitkälle kuin hankkeen tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Kustannusten kohtuuttomuuden arviointiin vaikuttaa se, minkälaisia vaikutuksia muuttamisella on yleisiin ja yksityisiin etuihin. Tämä edellyttää myös intressivertailun tekemistä, kuten tämän vastaselityksen kohdassa 5.2.2 on esitetty.

Edellä sanotusta ei ELY-keskuksen väittämällä tavalla seuraa, että vesilain 3 luvun 22 §:n soveltamisesta tulisi käytännössä mahdotonta. Edelleen jonkin asteisten kustannusten kasvu on mahdollista, jos muut laissa säädetyt edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiselle tai tarkistamiselle täyttyvät.

Laintulkinnasta

ELY-keskuksen näkemyksen mukaan nyt kyseessä olevaan tapaukseen ei liity monimutkaista laintulkintaa. ELY-keskus vihjaa selityksessään selvästi, että yhtiöt olisivat tarkoitushakuisesti liittäneet asiaan runsaasti juridisia näkökohtia liittyen mm. perusoikeuksiin, oikeusvoimaan, hallinnon oikeusperiaatteisiin ja vahingonkorvausoikeuden differenssioppiin. ELY-keskuksen selityksen mukaan asiakokonaisuuteen sen sijaan liittyy merkittäviä taloudellisia intressejä ja runsaasti luonnontieteellistä selvitystä.

PVOV pitää ELY-keskuksen vihjausta yksinkertaisesta laintulkinnasta epäasiallisena ja toteaa, että ottaen huomioon mm. ELY-keskuksen oman selityksen pituus ja sisältö, ei nyt kyseessä olevaa tapausta voida pitää laintulkinnallisestikaan yksinkertaisena tai selvänä muilta osin kuin että ELY-keskuksen hakemus ei täytä lainsäädännön sille asettamia vaatimuksia. Sen sijaan, että ELY-keskus olisi ryhtynyt laatimaan lainsäädännön sisältövaatimukset täyttävää hakemusta, se on katsonut paremmaksi ryhtyä puolustamaan kiistattoman puutteellista hakemustaan juridista argumentaatiota täynnä olevalla massiivisella selityksellä, jonka perusteella hakemusta ei kuitenkaan voida ratkaista, kun sillä ei ole korjattu hakemuksen ilmiselviä puutteita. Kuten tässä vastaselityksessä on useissa muissa kohdin tuotu esille, ELY-keskuksen hakemusta on pidettävä sekä sisällöltään että perusteeltaan epäselvänä. ELY-keskus ei voi perustella näitä puutteita sillä, että sen mukaan asiassa on kyse säännöksen ydinalueen tulkinnasta ja tulkinta voidaan ja tulee pitää suhteellisen yksinkertaisena.

Vahingonkorvausoikeuden yleiset opit

ELY-keskuksen vahingonkorvausoikeuden yleisiä oppeja koskevien väitteiden osalta PVOV katsoo, että toisin kuin ELY-keskus väittää, asiassa tulee soveltaa vahingonkorvausoikeudellista differenssioppia ja

myös yleisen edun nojalla toteutettaviin toimenpiteisiin voidaan kytkeä vahingonkorvausoikeudellinen rikastumisoppi. Tältä osin yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 3.1.2.

Vesilainsäädännön tavoitteet ja suhde luonnonsuojeluun

ELY-keskuksen vesilainsäädännön tavoitteita ja luonnonsuojelua koskevien väitteiden osalta PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohdissa 3.3.2 ja 5.4.2 lausumaansa. Lisäksi PVOV kiinnittää huomiota siihen, että ELY-keskus on tässä kohdin viitannut vesilain tavoitteeseen erilaisten vesien käyttöön kohdistuvien intressien yhteensovittamisesta. ELY-keskuksen mukaan intressivertailu tehdään joko lupaa myönnettäessä tai sitä myöhemmin tarkistettaessa tai muutettaessa. Näin ollen PVOV katsoo ELY-keskuksen yhtyvän PVOV:n muualla tässä vastaselityksessä esittämään näkemykseen siitä, että nyt kyseessä olevassa asiassa tulisi suorittaa vesilain edellyttämä intressivertailu ja ELY-keskuksen hakemus on tältäkin osin puutteellinen.

6.3 Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet vesivarojen ja vesialueiden käytössä

6.3.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.11)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.11 viitannut ainoastaan KEJO:n muistutukseen, jossa on katsottu, että hakemuksessa on sivuutettu vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista eräitä näkökohtia vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin. ELY-keskus on selityksessään todennut, että vesilain 2 luvun 7 §:n mukaan vesitaloushanke on toteutettava sekä vesivaroja ja vesialueita muutoin käytettävä siten, ettei siitä aiheudu vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta, jos hankkeen tai käytön tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Kysymyksessä ovat nyt muistuttajan omat vesitaloushankkeet, joiden aiheuttamia vahingollisia seuraamuksia pyritään vähentämään kalatalouden osalta. Muutetut kalatalousvelvoitteet vähentävät hankkeen aiheuttamia vahingollisia seurauksia.

6.3.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV:n viittaa muistutuksessa ja muualla tässä vastaselityksessä sanomaansa ja toteaa, että hakemuksen mukaisiin toimenpiteisiin velvoittaminen edellyttää intressivertailun suorittamista. PVOV:n näkemyksen mukaan vesilain 2 luvun 7 § ilmentää läpi vesilain toistuvaa intressivertailun periaatetta, joskin sen painotus on erilainen verrattuna lupaharkinnan yhteydessä tehtävään vertailuun. On kuitenkin katsottava, ettei lain esitöissä (HE 277/2009 vp) ole rajattu lainkohdan soveltamisalaa ELY-keskuksen esittämällä tavalla. Päinvastoin kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että säännös koskee kaikentyyppisiä hankkeita sekä vesialueen käyttöä. Kuten tämän vastaselityksen kohdassa 5.2.2 on todettu, ELY-keskuksen hakemuksessa on tosiasiassa ainakin osittain kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Sanamuotonsa mukaisesti vesitaloushankkeesta päätettäessä on myös

vesilain 2 luvun 7 §:n perusteella otettava eri intressit sekä aiheutuvien kustannusten kohtuuttomuus huomioon.

6.4 Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus koskien epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista

6.4.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.16)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.16 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 3.3. ELY-keskus on selityksessään todennut, että se on perustanut hakemuksensa muuttuneisiin olosuhteisiin. Muuttuneiden olosuhteiden ollessa käsillä määrätään kalatalousvelvoite nykyisen parhaan tietämyksen perusteella niin, että se mahdollisimman hyvin ehkäisee ja vähentää kalataloudellisia vahinkoja. Vaadittu velvoite ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. Luontaiseen lisääntymiseen perustuva poikastuotanto on seurausta uudesta kalatalousvelvoitteesta ja toteuttaa niitä ekologisia ja biologisia tavoitteita, joiden perusteella sitä vaaditaan määrättäväksi. Hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta.

6.4.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 3.3 on todettu, ettei vesilaissa ole säännöstä, jonka perusteella ELY-keskuksen hakemus voitaisiin käsitellä. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen tarkistaminen

Kuten aiemmin tässä vastaselityksessä on tuotu esiin, Isohaaran voimalaitoksen osalta ei ole kyse säännöksessä tarkoitetuista olosuhdemuutoksista. Hakemusta ei voida siten perustaa kyseiseen lainkohtaan ja se tulee jättää tutkimatta tai hylätä. ELY-keskus ei ole esittänyt mitään muutakaan voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvää säännöstä, johon sen hakemus perustuisi. PVOV katsookin, ettei voimassa olevaan lainsäädäntöön sisälly sellaista säännöstä, jonka nojalla Isohaaran kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva ELY-keskuksen hakemus voitaisiin tutkia tai siihen voitaisiin suostua.

Lisäksi PVOV viittaa muualla tässä vastaselityksessä todettuun ja toteaa, että ELY-keskuksen hakemusta on sekä sisältönsä että perusteensa osalta pidettävä epäselvänä. ELY-keskuksen hakemuksessa on selvästi ainakin osittain kyse epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta. PVOV:n näkemyksen mukaan ELY-keskus yrittää keinotekoisesti väittää hakemuksen perustuvan olosuhteiden olennaisesta muutoksesta seuraavaan velvoitteen muuttamiseen, jotta hakemuksen mukaisen velvoitteen määrääminen ei estyisi siitä aiheutuvien kustannusten huomattavaa kasvun myötä. Tältä osin

PVOV vielä korostaa, että ELY-keskuksen hakemus perustuu virheelliseen käsitykseen asiasta ja myös edellä mainitussa velvoitteen muuttamista koskevassa asiassa kustannusten kohtuuton kasvaminen tosiasiassa muodostaa esteen velvoitteen muuttamiselle. Tämän osalta PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohdassa 6.2.2 lausumaansa.

7. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen hakemuksessa esitetysti ei ole mahdollista

7.1 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset

7.1.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.18, 2.20, 3.2 ja 3.4)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.18 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 4.4.1–4.4.5, 4.5 ja 7.1. Selityksen kohdissa 2.20 ja 3.4 ei ole erikseen viitattu mihinkään PVOV:n muistutuksen kohtaan. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan kalatievelvoite ei ole toteuttamiskelvoton. Kalatien toimivuuden varmistaminen teknisillä lupamääräyksillä on olennaista asetetun velvoitteen toimivuuden ja luvan myöntämisen edellytysten kannalta. Toiminnanharjoittajalle annetaan mahdollisuus kehittää lupamääräysten rajoissa paras mahdollinen ratkaisu kalateiden ja alasvaellusreittien käytännön toteuttamiseksi. Kysymys on ympäristöoikeudellisten periaatteiden valossa toiminnanharjoittajan vastuusta pyrkiä estämään toiminnastaan aiheutuvia haitallisia vaikutuksia.

ELY-keskus on viitannut Luken lausuntoon (selityksen liite 9), jonka mukaan hakemuksella on vankka biologinen pohja. Vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoen kaltaisessa voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttää muutoshakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden käyttöönottoa, tuloksellisuuden seurantaa ja mahdollisia toimenpiteiden muutoksia. Vastuu toimenpiteistä ja niiden toimivuuden varmistamisesta kuuluu aiheuttamisperiaatteen valossa toiminnanharjoittajalle.

Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden mitoituksessa ja laadussa on otettu huomioon rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä. Skenaariotarkastelun avulla on voitu osoittaa, että vaelluskalojen luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpito voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttävät 1) kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä; 2) mahdollisimman tehokkaasti toimivia nousu- ja alasvaellusreittejä; sekä 3) pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen luonnonkierron toimivuuden varmistamiseksi. Muistutusten liitteessä 2 esitetyt skenaariot tuottavat samoja johtopäätöksiä kuin hakemuksessa.

Isohaaran olemassa olevia kalateitä voidaan hyödyntää soveltuvin osin vaelluskalojen luontaisen elinkierron käynnistämisessä. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin välttämätöntä, että kalannousulle määrätään toiminnalliset tavoitteet. Isohaaran kalateihin, kuten yleisesti muihinkin Suomessa toteutettuihin kalateihin, johdetaan niin pieni virtaamaosuus, ettei niissä raameissa ole voitu toteuttaa parasta mahdollista tekniikkaa. Isohaaran kalateiden osalta ELY-keskus on viitannut täydennyksensä liitteeseen 10. Kalateiden käyttökokemusten perusteella kalateiden toimivuutta ja houkuttavuutta tulisi kehittää. Vertailukelpoista numeerista seurantatietoa on kuitenkin niukasti ja sen perusteella on vaikea tehdä

täsmällisempiä johtopäätöksiä kalateiden toimivuudesta. Lisäksi kalateiden toimivuuden arvioinnin kannalta keskeistä asiaa eli kalateiden tehokkuutta ei ole selvitetty. Tavoitteena on, että kesällä 2021 Isohaarassa toteutettavalla PIT-telemetriatutkimuksella saadaan tietoja myös tästä asiasta.

Kalatievelvoitteen lähtökohtana ei voi olla keskinkertaisesti tai sitä heikommin toimivat kalankulun ratkaisut, vaan toiminnanharjoittajalta tulee edellyttää kalan kulun varmistamista käyttäen parasta käyttökelpoista tekniikkaa. Tehokkaasti toimivat kalatiet ovat mahdollisia toteuttaa Kemijoelle. ELY-keskus on viitannut Ruotsissa, Ranskassa, Skotlannissa sekä Oulujoen Merikoskelta saatuihin kokemuksiin. Ei ole syytä olettaa, etteikö sama ilmiö tapahtuisi myös Kemijoella, kun istutusten ja ylisiirtojen avulla saadaan Ounasjoelle leimautuneita lohia nousemaan Kemijokeen merkittävissä määrin. Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä Kemijoella on mahdollista päästä tavanomaista kalatietä selvästi suurempaan tehokkuuteen.

Yleisesti kalateiden ongelmana on liian pieni virtaamaosuus. Hakemuksessa kalateiden houkutusvirtaama on mitoitettu tutkimuskirjallisuuden suositusten mukaisesti. Lisäksi on vaadittu, että voimalaitoksia on käytettävä niin, että riittävä tehokkuus saavutetaan. Edellä mainitut ovat oleellisia vaateita tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös alasvaellusratkaisuihin on jo tullut uutta tietoa ja uusia ratkaisuja, joiden perusteella toimintatehokkuusvaatimukset voidaan ulottaa myös alasvaelluksen turvaamiseen (esim. smolttien alasvaelluksen ohjaus). Tämän vuoksi hakemuksessa on lisäksi vaadittu, että voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun. Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat ratkaisevia luonnonkierron palauttamisen kannalta Kemijoella.

Luonnonmukaisten ohitusuomien osalta ELY-keskus on viitannut selityksensä kohtaan 3.2. Kyseisessä selityksen kohdassa on edelleen viitattu kohdassa 2.3 lausuttuun ja huomautettu, että kalateiden toteuttaminen edellyttää erillisen vesitalousluvan hakemista ja lopulliset kalatieratkaisut on tarkoitus ratkaista sen yhteydessä. ELY-keskus on viitannut myös 31.10.2019 toimittamaansa täydennykseen ja sen liitteeseen 11, jossa on arvioitu erilaisten kalankulkua edistävien ratkaisujen ominaisuuksia.

Jokaiseen velvoitemuutosta koskevaan voimalaitokseen tulee toteuttaa tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet, joiden mitoitusvirtaama on vähintään kaksi kuutiometriä per sekunti ja houkutusveden mitoitusvirtaama vähintään 20 kuutiometriä sekunnissa. Kalateiden tulee ELY-keskuksen vaatimuksen mukaan olla toiminnassa 20.5.–20.10. välisenä aikana. Kalateiden tyyppiä ei velvoitemuutoshakemuksessa ole määritelty, vaan tärkeintä on, että kuhunkin voimalaitokseen rakennettavat kalatiet ovat tapauskohtaisesti tarkoin harkittuja, tarkoituksenmukaisia ja toimivia.

Alasvaellusreittien tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun. Alasvaellusreittien

toteutustapaa ei ole tarkemmin määritelty ja samoin kuin kalatiet, ne tulee ELY-keskuksen näkemyksen mukaan toteuttaa kohteen erityispiirteet ja mahdollisuudet huomioiden.

Myös luonnonmukainen kalatie on ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tarkoituksenmukainen, mikäli se kohdekohtaisen selvityksen jälkeen osoittautuu sinne parhaiten soveltuvaksi. Hakemuksessa vaadittu kalateiden toiminta-aika ei mahdollista sitä, että kalatiet toimisivat vaelluskalojen lisääntymisalueina. Ympärivuotinen virtaama kalateissä on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle.

Luonnonmukaiset kalatiet olisivat luultavimmin paremmin teknisiä kalateitä toimiva ratkaisu laajemmalle lajikirjolle. ELY-keskus pitää tärkeänä, että kaikkien lajien kulku kalateistä olisi mahdollista, mutta samalla huomauttaa, että kalateiden toimivuuden tulee olla kalatietyypin valintaa ohjaava tekijä. Kalatietyypistä riippumatta jokaisen kalatien toimivuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää ovat sisäänkäynnin oikea sijoittaminen ja houkuttavuus sekä sopivien virtausolosuhteiden takaaminen.

Muistutuksissa ja mielipiteissä on huomautettu, että Kemijoen eri sivujokia tai puroja voisi hyödyntää osana luonnonmukaisten ohitusuomien reittejä. ELY-keskus ei sulje pois tällaisten ratkaisujen mahdollisuutta kalateiden toteutuksessa, mutta huomauttaa, että vesireittien puhkaiseminen muuttaa perustavalla tavalla purojen tai sivujokien valuma-aluetta ja luontaista hydrologiaa, millä voi olla vaikutusta uomien luontaiseen eliöstöön. Toimenpiteistä aiheutuvat muutokset voisivat näiltä osin olla myös erilaisten säännösten, kuten vesipuitedirektiivin vastaisia. Purojen hyödyntämisessä ohitusuomina voi olla myös samankaltaisia haasteita kuin muissa luonnonmukaisissa ohitusuomissa tai kalateissä, että niiden suuaukko tulee kauas alueesta, johon voimakkaaseen virtaan hakeutuvat kalat ohjautuvat.

Erityisesti ankeriaan huomioivien kalatalousvelvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita. Äärimmäisen uhanalaiseksi luokitellun ankeriaan huomioiminen kalateiden ja alasvaellusrakenteiden suunnittelussa on tärkeää, mutta ankeriaan vaelluksen huomioiminen ei ole Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamisen yhteydessä erityisellä painoarvolla huomioitava seikka tai perusteena kalateiden tyypin valinnassa.

Kalatiet ovat aina jonkinlainen kompromissi tavoitteista. Teknisten kalateiden on tutkimuksissa osoitettu toimivan kohdelajien osalta yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin luonnonmukaisten. Tekniset kalatiet toimivat silti yleensä melko heikosti vaellussiialle, mikä on niiden selvä ja tunnustettava heikkous. Hakemuksen vaatimus selvityksestä vanhojen uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi sekä selvityksen tulosten toimeenpano lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä tukevat myös vaellussiian ja nahkiaisen sekä muiden kalojen ja virtavesiluonnon yleistä tilan paranemista.

ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt kalateiden priorisointia lohen ja meritaimenen kannalta, mikäli kalatieratkaisujen yhteydessä joudutaan tekemään priorisointia lajien välillä. ELY-keskus korostaa edelleen,

että kalatieratkaisujen valinnassa tärkeintä on toiminnallisten tavoitteiden ja joen ekologisen jatkumon saavuttaminen, ei kalatien tyyppi.

Selityksen kohdissa 2.20 ja 3.4 ELY-keskus toteaa, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden tarkistamisen oikeuskäsittely on ennalta arvioiden suhteellisen pitkäaikainen prosessi ja sitä seuraa itse suunnittelu- ja luvanhakuvaihe. ELY-keskus katsoo, että kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamisaikataulun reunaehtoja voidaan arvioida nyt vireillä olevan asian käsittelyn kuluessa saatavan tiedon perusteella ja lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun. Määrättävän velvoitteen sisältö vaikuttaa myös toteuttamisen aikatauluun.

7.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4.4 (sisältäen kohdat 4.4.1–4.4.5) on käsitelty kalateiden tehokkuusvaatimuksia, kohdassa 4.5 nahkiaiskannan hoitotoimien vaikuttavuuden parantamista ja kohdassa 7.1 esitystä kalatalousvelvoitteeksi. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Tekniset lupamääräykset

ELY-keskus on selityksessään todennut, että kalatalousvelvoitteiden ja niihin liittyvien kalatievelvoitteiden lupamääräyksistä on olemassa suhteellisen vakiintunut oikeuskäytäntö. ELY-keskus ei kuitenkaan selityksessään ole yksilöidysti viitannut mihinkään ratkaisuihin.

PVOV ei sinänsä kiistä teknisten lupamääräysten merkitystä kalatievelvoitetta määrättäessä, mutta toteaa, ettei niiden antaminen nyt kyseessä olevassa prosessissa ole mahdollista. Tältä osin PVOV viittaa muualla tässä vastaselityksessä lausumaansa ja erityisesti kaksivaiheista menettelyä koskevaan kohtaan 7.2.2. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei voida vielä antaa kalatalousvelvoitetta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä, eikä asiassa tule siten arvioida mm. kalatievelvoitteen teknisiä toteuttamistapoja ja antaa kalatievelvoitetta koskevia teknisiä lupamääräyksiä. ELY-keskuksen viittaamalla ennalta ehkäisyn periaatteella ei tässä yhteydessä ole merkitystä.

Kalatievelvoitteen toteuttamiskelvottomuus sekä toimenpiteiden mitoitus ja laatu

ELY-keskuksen selityksen perusteella muutoshakemuksen tavoitteena on vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen ja pitkän aikavälin monimuotoisuuden varmistaminen. PVOV viittaa tältä osin tämän vastaselityksen kohdassa 5.4.2 toteamaansa ja toistaa, ettei kalatalousvelvoitteen kautta voida toteuttaa hakemuksen mukaista yleistä luonnonsuojelua. Vesilain mukaan kalatalousvelvoite asetetaan hankkeen kalataloudelle ja kalastolle aiheuttamien vahinkojen kompensoimiseksi. Kalatalousvelvoitteen tavoite on siten puhtaasti kalanhoidollinen.

ELY-keskuksen selityksessä todetaan, ettei jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla kyetä saavuttamaan edellä mainittuja

tavoitteita. Vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Lisäksi kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu. Lain esitöissä (HE 277/2009 vp, s. 69) on todettu, että hoitotoimenpiteiden tulee olla keskenään samanarvoisessa asemassa. Hoitotoimenpiteen tai hoitotoimenpiteiden yhdistelmän tulee olla tapauskohtaisesti valittavissa siten, että käytettävissä olevilla resursseilla saavutetaan suurin hyöty. Edellä sanotun perusteella kalatievelvoitetta ei voida lähtökohtaisesti pitää istutusvelvoitetta parempana vaihtoehtona, vaan asia on ratkaistava tapauskohtaisesti. Edelleen on katsottava, että istutusvelvoitteella on katsottu voitavan saavuttaa kalatalousvelvoitteelle yleisesti asetettu kalanhoidollinen tavoite. Mikäli kalatalousvelvoitteen tavoitteena olisi ELY-keskuksen esittämällä tavalla esimerkiksi monimuotoisuuden varmistaminen, ei istutusvelvoitetta olisi todennäköisesti sisällytetty hoitotoimenpidevalikoimaan. PVOV huomauttaa myös, että ELY-keskuksen hakemuksessa on tältä osin selvästi kyse vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisesta kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen velvoitteen tarkistamisesta, eikä ELY-keskuksen esittämällä tavalla saman lainkohdan ensimmäisen virkkeen mukaisesta velvoitetta koskevien määräysten muuttamisesta olosuhteiden olennaisen muutoksen johdosta. Tarkistamista koskevan lainkohdan mukaisesti velvoitteen tarkistaminen ei saa merkittävästi lisätä sen toteuttamiskustannuksia.

Edellä sanottuun liittyen PVOV vielä korostaa, että ELY-keskuksen selityksestä käy selvästi ilmi, että osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoessa on epävarmaa ja edellyttää toiminnanharjoittajalta laajojen ja pitkäkestoisten toimenpiteiden käyttöönottoa. Näin ollen on selvää, ettei vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin edellytys kustannusten säilymisestä ennallaan tule toteutumaan nyt kyseessä olevassa tapauksessa. Lisäksi hakemuksessa edellytettyjen toimenpiteiden on muutoinkin katsottava olevan täysin kohtuuttomia niillä saavutettavaan hyötyyn nähden ja muutenkin. Lisäksi PVOV toteaa, että ELY-keskus myöntää käytännössä itsekin osittaisesta luonnonkierrosta puhuessaan, että hakemuksen mukaiset toteutumisvaatimukset ovat Kemijoen tapauksessa saavuttamattomia.

ELY-keskuksen viittaaman toimenpiteiden tuloksellisuuden seurannan ja seurantatulosten perusteella tehtävien toimenpiteiden muutosten ja tarkennusten osalta PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohdassa 7.2.2 lausumaansa ja toteaa, että kalatalousvelvoitteeseen voidaan vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin perusteella sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu. Tarkkailutulosten perusteella ELY-keskus voi tarvittaessa tehdä lupaviranomaiselle hakemuksen kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistamisesta. Kalatalousvelvoitteessa ei sen sijaan voida suoraan ELY-keskuksen esittämällä tavalla asettaa luvanhaltijalle velvollisuutta omaehtoisesti muuttaa kalatalousvelvoitteen sisältöä tarkkailutulosten perusteella. Myöskään ELY-keskuksen viittaamien toiminnallisten tavoitteiden asettaminen kalatalousvelvoitteelle ei vesilain tai muunkaan lainsäädännön perusteella ole mahdollista, vaan

toiminnallisuus varmistuu juuri tarkkailuvelvoitteen ja viitatun tarkistamista koskevan lainkohdan kautta. Kalatievelvoitteen lähtökohtana ei siten ELY-keskuksen esittämällä tavalla voi olla suoraan kalan kulun varmistaminen, vaan toiminnanharjoittajalle asetettavalla velvoitteella voidaan vain pyrkiä parasta käyttökelpoista tekniikkaa käyttäen turvaamaan kalan kulku. Edelleen keskinkertaisesti tai sitä heikommin toimivien ratkaisujen tarkistaminen on mahdollista edellä viitatun lainkohdan perusteella. PVOV korostaa, että lupamääräyksillä ei voida velvoittaa toiminnanharjoittajaa kertakaikkisesti varmistamaan kalan täydellinen kulku varsinkaan tällaisessa tilanteessa, johon liittyy useita epävarmuustekijöitä. Lopputulos olisi toiminnanharjoittajan näkökulmasta kohtuuton ja lakiin perustumaton.

Hakemuksen vaatimukset ovat suhteettomia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Hakemukseen valikoidut esimerkit kalateiden nousutehokkuuksista eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen kanssa ja antavat epärealistisen kuvan mahdollisista tehokkuuksista.

Alasvaellusta koskevat selviytymisvaatimukset ovat ylimitoitettuja. Täysin eri lajeja ja erilaista jokiympäristöä koskevat selviytymisarviot eivät ole yleistettävissä Kemijoelle. Lisäksi on todettu, ettei voimalaitosten välisissä altaissa tapahtuvaan hävikkiin voida vaikuttaa.

Lisäksi PVOV viittaa muistutuksensa liitteessä 2 esitettyyn mallinnukseen ja toteaa, että kun ylös- ja alasvaellustappioille annetaan hakemusta realistisempia arvoja, ei tavoitetta luontaisesti lisääntyvästä, itseään ylläpitävästä lohikannasta ole mahdollista saavuttaa. Edes 80 % toimintatehokkuus ei ole riittävä tämän aikaan saamiseksi. PVOV korostaakin, ettei itseään ylläpitävää luonnonvaraista lohikantaa voida saada rakennettuun vesistöön, vaan se tulee perustumaan istutuksiin. ELY-keskuksen selityksen mukaan muistutuksen liitteessä 2 esitetyt populaatiomallilla tuotetut skenaariot lohikannan kehityksestä tuottavat samoja johtopäätöksiä kuin hakemuksessa: mitä tehokkaammin kalan kulku järjestetään molempiin suuntiin, sitä vahvempi kutukanta ja poikastuotanto (ja sitä suuremmat hyödyt) voidaan saavuttaa. Tulkinta on kuitenkin väärä, ja PVOV katsoo sen sijaan, että mitä realistisempia kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusskenaariota käytetään, sitä selvemmäksi käy, että itseään ylläpitävää lohikantaa ei saada aikaiseksi. Mallinnukset osoittavat, että ei voida saada aikaan minkäänlaista MSY-tason alapuolella olevaa itseään ylläpitävää kantaa, vaan kanta perustuisi aina istutuksiin, eikä siten esim. genetiikkamielessä eroaisi nykyvelvoitteesta.

Populaatiomallin parametreissä on ajan myötä lisääntyneen tiedon myötä tapahtunut tarkennuksia mm. mädistä vaelluspoikaseksi selviytymisen ja merivaelluksen aikaisen kuolevuuden osalta. Vastaselityksen liitteen 3 kuvassa 8 on tarkasteltu populaatiomallinnuksen tuloksia uusimpien parametrien valossa. Mallinnuksen parametrit on esitetty van der Meer'in (2021) raportissa. Kalateiden tehokkuutena on mallinnuksessa käytetty alimman eli Isohaaran osalta 80 % ja seuraavan neljän osalta 85 % per voimalaitos. Smolttien alasvellustappioksi on asetettu 30 % kutakin voimalaitosta kohti sisältäen sekä patoallastappion että voimalaitoksen ohitustappion. Mallinnuksen mukaan sekä kutulohien

määrä että smolttituotanto hiipuvat nopeasti tukitoimenpiteiden lopettamisen jälkeen. Johtopäätökset mallinnusten tulosten osalta eivät siten ole päivitettyjen malliparametrien myötä muuttuneet aikaisemmasta.

Isohaaraan on jo rakennettu kaksi kalatietä. Vuonna 2012 rakennetussa kalatiessä on PVOV:n käsityksen mukaan pyritty käyttämään parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa, asiantuntemusta ja tietämystä kalatieratkaisuista. Hakemuksessa ei kuitenkaan käytetä tuloksia tämän kalatien toimivuudesta ja kalojen nousutehokkuuksista. ELY-keskus antaa selityksessään mahdollisuuden hyödyntää Isohaaran nykyisiä kahta kalatietä soveltuvin osin vaelluskalojen luontaisen elinkierron käynnistämisessä ohittaen kuitenkin sen tosiasian, että kyseiset kalatiet eivät ole voimayhtiöiden omistuksessa. Isohaaran kalateiden osalta todetaan myös niihin johdettavien virtaamaosuuksien olevan niin pieniä, ettei niiden raameissa voitu toteuttaa parasta mahdollista tekniikkaa. Sama päätelmä laajennetaan myös koskemaan yleisesti muitakin Suomessa toteutettuja kalateitä. Edelleen ELY-keskuksen mukaan hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä Kemijoella on mahdollista päästä tavanomaista kalatietä selvästi suurempaan tehokkuuteen mm. juuri haetuista virtaamaosuuksista (houkutusvirtaama) johtuen.

Isohaaran olemassa olevien kalateiden hyödyntämistä koskien PVOV viittaa muistutukseensa ja korostaa vielä lisäksi, etteivät Isohaaran kalatiet ole PVOV:n omistuksessa.

Lisäksi PVOV huomauttaa, ettei myöskään muualta maailmalta löydy esimerkkejä, joissa Atlantin lohen luonnonkierto olisi onnistuttu palauttamaan viiden voimalaitoksen taakse. Hakemuksessa käytetään esimerkkinä hyvin toimivista kalateistä ranskalaisen Gave de Pau -joen kahta uutta kalatietä, jotka kuitenkin sijaitsevat kokoluokaltaan merkittävästi pienemmässä joessa. Näistä kalateistä toisen tehokkuudeksi mainitaan 100 % ja toisen 94 %. Ensimmäisen osalta kyse on Biron voimalaitoksesta, jonka putouskorkeus on 3,6 m ja teho 1,7 MW. Toinen on puolestaan d'Artixin voimalaitos, jonka putouskorkeus on 4,25 m ja teho 4,3 MW. Kemijoen alaosan voimalaitosten putouskorkeudet vaihtelevat.

Isohaaran 12,2 metristä Petäjäskosken 20,5 metriin ja tehot vastaavasti Isohaaran 112,5 MW:sta Petäjäskosken 182 MW:iin. Ranskan laitoksissa turbiinien rakennusvirtaamat ovat suuruusluokaltaan 50–100 m^3/s, kun ne Kemijoella ovat suuruusluokaltaan 1 000 m^3/s. Kyseiset voimalaitokset ja niiden yhteyteen rakennetut kalatiet eivät siten ole miltään osin vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin eikä niitä voida käyttää esimerkkeinä Kemijokeen rakennettaviksi vaadittujen kalateiden toimivuutta arvioitaessa. Myös kalatiestrategian taustaselvitykset raportissa viitataan Gave de Pau -joen voimalaitosten kalateiden osalta Larinierin 2008 selvitykseen "Fish passage experience at small-scale hydro-electric power plants in France", eli nimenomaan pienen mittakaavan voimalaitosten kalatieratkaisuihin.

Kalateiden virtaamamitoituksen osalta hakemuksessa viitataan mm. Uumajajoen Stornorrforsin säännöstelypadolle rakennettuun kalatiehen, jonka enimmäisvirtaama on 3 m^3/s ja lisäksi alimpaan altaaseen johdetaan 20 m^3/s houkutusvirtaama siitä energian hyödyntävän turbiinin läpi. Hakemuksessa jätetään kuitenkin mainitsematta, että tästä huolimatta

kalatien keskimääräinen tehokkuus jää selvästi hakemuksessa esitettyjä vaatimuksia heikommaksi.

PVOV:n muistutuksessa ja sen liitteissä esitetyissä mallinnuksissa on huomioitu ELY-keskuksen väite siitä, että hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä Kemijoella on mahdollista toteuttaa tehokkaat kalatiet, ja siksi niissä on käytetty selvästi tavanomaista kalatietä parempia nousutehokkuuksia koko voimalaitosketjulle, kuten myös alasvaellusratkaisujen tehokkuuksia. Tästä huolimatta mallinnukset osoittavat, ettei itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja saada aikaiseksi.

ELY-keskus viittaa selityksessään (s. 56) mm. Larinierin (2008) julkaisuun ja esittää, että siinä esitetyt esimerkit kalateistä osoittaisivat, että myös Kemijoelle on mahdollista rakentaa kalatiet, joiden tehokkuus on hakemuksessa vaadittua tasoa. PVOV viittaa tämän vastaselityksen liitteeseen 3 ja toteaa, että tosiasiassa kyseiset esimerkit koskevat samoja Gave de Pau -joen voimalaitoksia, joihin on viitattu PVOV:n muistutuksen liitteessä 2. Kuten muistutuksessa on todettu, esimerkit eivät ole millään muotoa vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin. Lisäksi hakija on unohtanut mainita, että samassa julkaisussa tarkastellaan myös kahta muuta kalatietä samassa joessa, joiden tehokkuudet ovat huomattavasti alhaisempia. Kaikkien neljän kalatien tehokkuus huomioiden saadaan keskimääräiseksi toimintatehoksi 76 %.

Uutena esimerkkinä kalateiden toimivuustehokkuusvaatimusten tueksi ELY-keskus käyttää selityksessään Etelä-Ruotsin Emån-joen kalateitä. ELY-keskuksen mukaan:

”Ruotsin Emjoella on saavutettu useamman voimalaitospadon systeemissä noin 65 %:n kumulatiivinen kalateiden tehokkuus meritaimenen osalta, mikä on hyvin lähellä kalatalousviranomaisen vaatimusta Kemijoen kalateiden tehokkuudesta.”

ELY-keskuksen viittaaman tutkimuksen (Calles & Greenberg 2009) osalta PVOV viittaa liitteessä 3 kohdassa 4.1 tarkemmin selostamaansa ja toteaa, että todellisuudessa tutkimus poikkeaa lähtökohdiltaan ja tuloksiltaan aivan oleellisesti siitä, mitä hakija antaa ymmärtää. Päinvastoin kuin ELY-keskus on esittänyt, tukee tutkimus PVOV:n näkemystä kalateiden realistisesta tehokkuustasosta. Edelleen PVOV viittaa liitteessä 3 esitettyihin perusteisiin ja toteaa, ettei vesivoiman tuotantoon rakennettujen ja rakentamattomien jokien vertailu ole kalateiden eikä muidenkaan ominaisuuksien osalta mielekästä. Edelleen tutkimuksen perusteella eri kalatietyyppien välillä tehokkuus poikkeaa vain luonnonmukaisten kalateiden osalta, joilla houkuttelutehokkuus oli merkittävästi muita kalatietyyppejä alhaisempi.

ELY-keskus vaatii hakemuksen lupaehtoesityksessä 1 Kalatievelvoite kohdassa b), että:

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle.

Lisäksi lupaehtoesityksen 4. Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide mukaan:

Luvanhaltijoiden velvollisuutena on suunnitella ja toteuttaa kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohen ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueelle ja Kemijärven yläpuolelle.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meriiältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

Eli Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yli ja samaan aikaan on voimalaitoksen alapuolelta ylisiirrettävä Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen vuosittain vähintään 2 300 lohta.

Lupaehtoesitysten sisältö johtaa tilanteeseen, jossa ylisiirtotavoite ja/tai Isohaaran kalatien tehokkuusvaatimus on täysin mahdotonta saavuttaa. Tätä voidaan havainnollistaa parhaiten esimerkin avulla. Oletetaan, että Isohaaran alapuolelle tulee lohia 10 000 kpl. Näistä ylisiirretään Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen lupaehtoesityksen edellyttämä minimimäärä eli 2 300 kpl. Tällöin Isohaaran alapuolelle jää 7 700 lohta. Jos nämä kaikki nousevat Isohaaran padon ohi kalateitä pitkin, saadaan kalateiden toimivuudeksi 7 700/10 000 = 77 %. Jotta lupaehdot voitaisiin täyttää, täytyisi lohia tulla Isohaaran alapuolelle vähintään 23 000 kpl, joista kaikkien ylisiirron jälkeen jääneiden lohien tulisi nousta Isohaaran padon yli. Tällaista lohimäärää ja nousutehokkuutta ei kuitenkaan ole minkään realistisen skenaarion mukaan saavutettavissa. Onkin selvää, että lupaehtoyhdistelmä on toteuttamiskelvoton.

Esimerkiksi Luken teettämän viimeisimmän mallinnuksen kaikkein epärealistisimman skenaarion A mukaan Ounasjoen kutualueille selviäisi noin 13 000 lohta. Kun tästä määrästä lasketaan mallinnusoletukset huomioiden taaksepäin voimalaitoskohtaiset ylösvaellustappiot ja jokialueen kalastuskuolleisuus huomioiden lohimäärä Isohaaran alle, saadaan lukemaksi vajaat 24 500 lohta. Jotta tästä lohimäärästä saataisiin ylisiirtomäärät huomioiden (24 500 - 2 000 = 22 500) nousemaan kalateiden kautta Ounasjoelle 13 000 lohta, tulisi Isohaaran kalatien todellisen toimintatehokkuuden olla noin 98 %, mikäli ylemmillä laitoksilla tavoitellaan 90 % tehokkuutta (kaikilla laitoksilla ml. Isohaara keskimäärin noin 91,3 %). Vastaavasti jo skenaarion B mukaan taaksepäin laskien Isohaaran alle hakeutuisi vain noin 9 400 lohta, joista 2 000 lohen ylisiirron jälkeen ei ole mahdollista enää tavoitella kuin vajaan 79 %:n toimintatehokkuutta alimmalle kalatielle (7 400 / 9 400 = 78,7 %). Kaikilla

muilla skenaariolla lohimäärät putoavat entisestään. Mallinnusten alkuvuosina kun ylisiirtoja on tarkoitus toteuttaa, ovat lohimäärät vielä pienempiä. Nykyisistä merialueen velvoiteistutuksista peräisin olevien lohien ei voida olettaa nousevan alimmistakaan kalateistä vaaditulla tehokkuudella eikä niiden pysyminen ja kuteminen ylisiirtoalueilla ole alueille leimautumisen puutteen vuoksi oletettavasti niin tehokasta kuin mallinnuksissa oletetaan.

On tärkeää huomata, että tähän saakka tehdyissä mallinuksissa ei ole huomioitu edellä esitettyjä rajoitteita, vaan niissä on oletettu, että ylisiirtoon on aina käytettävissä lupamääräysehdotuksen mukainen lohimäärä eikä sitä ole vähennetty kalateiden kautta nousevasta lohimäärästä. Näin ollen mallinnukset ovat antaneet liian optimistisen kuvan lohikannan kehittymisestä. Tämä koskee sekä hakemuksessa että myös selityksessä esitettyjä mallinuksia. Tästäkin huolimatta uusimmatkin mallinnukset osoittavat, että minkäänlaista itseään ylläpitävää lohikantaa ei ole mahdollista saada Kemijoelle aikaiseksi.

ELY-keskus esittää selityksessään, että myös alasvaellusratkaisuihin on tullut uutta tietoa ja uusia ratkaisuja, joiden perusteella vaatimukset niiden tehokkuudesta olisivat perusteltuja. Tässä yhteydessä ELY-keskus viittaa Iijoen Haapakoskelle rakennettavan alasvaellusratkaisun toimivuuteen sekä Uumajanjoella tehtyihin tutkimuksiin kuplaverhon toimivuudesta lohismolttien ohjaamisessa. Hakijan mukaan Uumajanjoella on jopa 90 % alasvaeltavista smolteista saatu ohjattua kohti alasvaellusväylää kuplaverhon avulla. Tältä osin PVOV viittaa vastaselityksen liitteen 3 kohdassa 4.1 esitettyyn ja loppupäätelmänä toteaa, että ELY-keskus yrittää edelleen itsepintaisesti perustella, että hakemuksessa vaaditut tehokkuudet kalateille ja alasvaellusreiteille olisi mahdollista saavuttaa esittämällä kerta toisensa jälkeen esimerkkitapauksia, jotka eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin tai joiden tuloksia on ilmeisen tarkoituksellisesti tulkittu virheellisesti. Kaikki kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuutta käsittelevät tutkimukset osoittavat, että hakemuksen mukaiset tehokkuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita ja mahdottomia saavuttaa. Kalateiden toiminnan kehittämisen ja seurannan osalta PVOV on hakijan kanssa samaa mieltä. PVOV on juuri tästä syystä painottanut omassa vaelluskalatyössään tutkimustoimintaan pohjautuvaa vaiheittaista etenemistä.

Lisäksi PVOV toteaa, että ELY-keskuksen vaatimus siitä, että voimalaitoksia on käytettävä niin, se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun, on paitsi toiminnanharjoittajalle kohtuuton, myös huomattavan epäselvä. Tällaisen velvoitteen asettaminen johtaisi toiminnanharjoittajan kannalta kestämättömään lopputulokseen. Viitaten tämän vastaselityksen kohtaan 7.2.2 PVOV edelleen toteaa, ettei nyt kyseessä olevassa ratkaisussa voida ottaa kantaa kalatievelvoitteen tekniseen toteutukseen tai antaa sitä koskevia lupamääräyksiä, ellei ELY-keskus täydennä hakemuksensa merkittäviä puutteita muistutuksessa ja muualla tässä vastaselityksessä esitetyllä tavalla.

Luonnonmukaiset ohitusuomat

Ensinnäkin PVOV toteaa, että ELY-keskuksen selityksensä kohdassa 3.2 viittaama selityksen kohta 2.3 on koskenut kaksivaiheista menettelyä. PVOV antaa vastaselityksensä tältä osin tämän kirjelmän kohdassa 7.2.2. Viitaten kyseiseen vastaselityksensä kohtaan, PVOV katsoo, ettei nyt kyseessä olevassa asiassa voida vielä antaa kalatalousvelvoitetta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä, eikä asiassa tule siten arvioida luonnonmukaisten ja keinotekoisten kalateiden tarkoituksenmukaisuutta. Myöskään ELY-keskuksen selityksen perusteella lopullisia kalatieratkaisuja ei ole tarkoitus ratkaista nyt kyseessä olevassa menettelyssä.

Viitaten edellä sanomaansa PVOV ei pidä mahdollisena, että kalatievelvoitteen yhteydessä asetetaan niiden tarkoituksenmukaisuutta tai toimivuutta koskevia lupamääräyksiä. Epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin perusteella.

ELY-keskus vaatii hakemuksessaan rakennettavien kalateiden mitoitusvirtaamiksi vähintään 2 m^3/s ja houkutusveden mitoitusvirtaamaksi vähintään 20 m^3/s ja kalateiden toiminta-ajaksi vuosittain 20.5.–20.10. PVOV:n muistutuksessa ja sen liitteissä esitetyissä mallinnuksissa on käytetty selvästi tavanomaista kalatietä parempia nousutehokkuuksia (mitoitusvirtaamista johtuvia) koko voimalaitosketjulle, kuten myös alasvaellusratkaisujen tehokkuuksia. Tästä huolimatta mallinnukset osoittavat, ettei itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja saada aikaiseksi. On hyvin todennäköistä, että vaikka ylösvaellusratkaisuiden toimintatehokkuus lähentelisi 100 %:a, ei itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja kuitenkaan saataisi alasvaellustappioista johtuen aikaiseksi.

Hakemuksen mukainen tavoite edellyttää vaelluskalojen pääsemistä mahdollisimman tehokkaasti Ounasjoelle, jolloin kalateiden toiminta-aika on perusteltua rajoittaa vaelluskalojen nousuaikaan. Ounasjoen saavuttaminen edellyttää sitä, että mahdollisimman moni ylösnousevista kaloista jatkaa matkaansa ylävirtaan eikä niitä pyritä saamaan jäämään lisääntymään ohitusuomiin. Täten myöskään ympärivuotista virtaamaa ei tarvita. Luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin aikaiseksi saatavat poikastuotantoalueen pinta-alat ovat myös kokonaisuuden kannalta merkityksettömän pieniä. PVOV toteaa, ettei tavoitteita saavuteta, vaikka vesimääriä muutetaan. Säätökäytöstä muodostuu myös merkittävä haitta.

Liittyen kalateiden tyyppiin PVOV viittaa vastaselityksen liitteen 3 kohtaan 4.3 sekä viimeaikaiseen kalatiekeskusteluun ja toteaa, etteivät tutkimustulokset tue näkemystä luonnonmukaisten ohitusuomien paremmasta tehokkuudesta, vaan tilanne on pikemminkin päinvastainen. Luonnonmukaisten kalateiden rakentamisessa Kemijoelle on myös erittäin merkittäviä teknisiä haasteita ja Isohaaran osalta tämä on käytännössä mahdotonta.

ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä, sillä se ei kaikilta osin perustu voimassa olevaan lainsäädäntöön ja lisäksi se perustuu olennaiselta osin virheellisiin tietoihin ja käsitykseen asiasta.

Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisaikataulu

Rakentamisaikataulun osalta PVOV huomauttaa, että mikäli kalatalousvelvoitetta ylipäätään olisi mahdollista tarkistaa ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti, tulisi lupaprosessissa varmistaa, että velvoitteiden toteuttamiselle asetettava aikataulu on teknis-taloudellisesti mahdollinen. Yhtiö pitää ELY-keskuksen hakemuksen mukaisen aikataulun toteuttamiskelpoisuutta kyseenalaisena. Yhtiö kuitenkin edelleen korostaa, että nyt kyseessä olevassa asiassa ei ylipäätään ole lainsäädännöllistä perustetta kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle.

7.2 Kaksivaiheinen menettely

7.2.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.1 ja 2.3)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.3 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtaan 6.1. ELY-keskus on selityksessään todennut, että vesilain 11 luvun 1 §:n mukaan hakemusasian käsittelyssä sovelletaan hallintolain ohella mainitun luvun säännöksiä. Vesilain 11 luvun 18 § säätelee kahta erilaista tilannetta. Lainkohdan 1 momentissa säädetään varsinaisesta osittaisratkaisusta ja 2 momentissa kaksivaiheisesta menettelystä. Osittaisratkaisuna lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Nyt vireillä oleva hakemus on vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin tarkoittama hakemus. Lainkohdassa ei puhuta lupahakemuksesta taikka muusta hakemuksesta vaan siinä tarkoitetaan molempia hakemustyyppejä. Näin ollen osittaisratkaisun antaminen on mahdollista.

ELY-keskuksen hakemuksen rakentuminen kaksivaiheisen menettelyn varaan on käytännössä ainoa mahdollisuus näin suuren hakemuskokonaisuuden ollessa kyseessä. Se on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Tällä tavoin voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja myös mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti. Samalla tarjoutuu mahdollisuus myös energian hyväksikäyttöön esim. houkutusvirtaaman osalta. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata.

Kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa on oikeuskäytännössä asian luonnosta johtuen varsin usein päädytty käyttämään kaksivaiheista menettelyä. Kaksivaiheiseen menettelyyn on päädytty esim. ratkaisussa KHO 2012:52 (Mäntänkoski). Ratkaisussa luvanhaltijalle määrättiin maksettavaksi kalatalousmaksu ja rakennettavaksi kalatien alkupää 30.6.2013 mennessä. Rakennelman käyttöä koskien annettiin seurantavelvoite. Lupaehtojen mukaan luvanhaltijan oli vuoden 2018 loppuun mennessä toimitettava kalatalousvelvoitetta koskeva hakemus, johon oli liitettävä tarkkailuun perustuva selvitys nousevien ja laskevien kalojen määristä ja kulkuajankohdista sekä selvitys kalatiestä rakentamis-, käyttö- ja ylläpitokustannuksineen. Ratkaisussa KHO 2012:52 varsinaisen kalatien rakentamisen perusteet olivat vielä vuonna 2012 osin selvittämättä ja ne määrättiin selvitettäväksi määräämällä kalatien alkupää rakennettavaksi. Vaikka ratkaisu ei suoranaisesti kaikilta osin ole verrattavissa nyt käsillä olevaan hakemukseen, osoittaa se kuitenkin, että

käytännön syistä kalatalousvelvoitteen toteuttaminen voidaan jakaa kahteen osaan, edellyttää luvanhaltijalta hakemus ja suunnitelma kalatien rakentamiseksi ja määrätä luvanhaltijalle velvoite saattaa asia lupakäsittelyyn.

Saman tyyppiseen kaksivaiheiseen menettelyyn on päädytty ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 358 (Hiitolanjoki). Asiaa koskeva ympäristölupaviraston perustelu kuuluu seuraavasti: “Koska kalateiden rakentamisen vesilain mukaisten edellytysten täyttyminen voidaan ratkaista vasta sen jälkeen, kun käytettävissä ovat asianmukaiset selvitykset ja suunnitelmat, ympäristölupavirasto on velvoittanut Hiitolanjoen Voima Oy:n ja Vantaan Energia Oy:n voimalaitosten omistajina tekemään edellä päätöksen ratkaisuosassa sanotut selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset.” Vaasan hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus eivät muuttaneet asiaa koskevaa määräystä eivätkä perustelua. Kaksivaiheinen menettely on näin oikeuskäytännössä vakiintunut tapa ratkaista kalatalousvelvoitteen muuttaminen silloin kuin varsinainen kalatien rakentaminen edellyttää voimalaitosta koskevan vesitalousluvan muuttamista. Ensin ratkaistaan peruskysymys siitä, muutetaanko velvoitetta ja katsotaanko kalatie ja muut toimenpiteet perustelluksi ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa.

Kalateiden toimivuusvaatimusten asettaminen on ollut aikaisemmassa oikeuskäytännössä harvinaista sekä vapaaehtoisesti toteutettujen että velvoitteena määrättyjen kalateiden kohdalla. On kuitenkin selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamalla tavalla. Viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä toimivuuteen onkin alettu kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Esimerkiksi Virojoen Kantturakoskea koskevassa KHO:n päätöksessä (KHO 2019:172, liite 6) kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoite katsottiin merkittäväksi keinoksi vähentää kalan kululle ja vaelluskalakantojen elvyttämiselle ja säilymiselle aiheutuvia haittoja ja KHO piti kalatien toimivuuden varmistamista lupaharkinnan kannalta keskeisenä. Koska kalatien ja alasvaellusreitin toimivuuden varmistaminen on olennaista asetettavan velvoitteen toimivuuden kannalta, on ELY-keskus katsonut, että toimivuusvaatimus tulee sisällyttää nyt muutettavaksi haettuun kalatalousvelvoitteeseen. Ylös- ja alasvaellusta koskevissa tehokkuusvaatimuksissa on kyse kompensaation mitoituksesta, joka on verrattavissa esimerkiksi istutuspoikasten määrään tai kalatalousmaksun suuruuteen. Niiden tekninen toteutus ratkaistaan kalatien vesitalousluvan yhteydessä. Kalatien ja alasvaellusreitin lopullisesta toimivuudesta ja tehokkuudesta varmistutaan sitten, kun se on rakennettu. Mikäli toimivuus on puutteellista, tulee tällöin tehdä tarvittavat muutokset toimivuusvelvoitteen täyttämiseksi.

ELY-keskus katsoo, että se on hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvittänyt riittävällä tavalla olosuhteiden muutoksen käsillä olon velvoitteen muuttamisen perusteeksi. Näin ollen hakija ei siirrä olosuhteiden muutoksen olemassaolon selvittämistä muistuttajalle, kuten muistutuksessa esitetään. Lupaviranomainen ratkaisee olosuhteiden muutoksen

käsilläolon ja asettaa riittävät määräykset niin, että kalatiet ja alasvaellusreitit voidaan yksityiskohtaisesti suunnitella. Tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö tulee määrätä ensivaiheessa riittävällä tarkkuudella.

Edellä sanotun lisäksi ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.1 viitannut myös kaksivaiheista menettelyä koskevaan asiaan toteamalla, että voimalaitoskohtaisia lupia ja niiden muuttamista koskevat vaatimukset johtuvat kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Voimalaitoskohtaisten lupien muuttamista koskevaan vaatimukseen siltä osin kuin se koskee kaksivaiheista menettelyä, vastataan selityksen kohdassa 2.3. Tarkoituksena on ensin ratkaista, muutetaanko velvoitetta ja määrätäänkö mm. kalatievelvoite ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa.

7.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaaman muistutuksen kohdan osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 6.1 on käsitelty ELY-keskuksen hakemuksen kohteena olevia päätöksiä sekä hakemuksen puutteellisuutta. Sen sijaan muistutuksen kohdassa 6.2 on todettu, ettei hakemukseen voida soveltaa kaksivaiheista menettelyä. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Kaksivaiheisen menettelyn soveltamisesta

Ensinnäkin PVOV toteaa, ettei ELY-keskuksen hakemuksen ja selityksen perusteella käy selvästi ilmi hakemuksen tosiasiallinen tarkoitus. Yhtäältä hakemuksessa on esitetty menettelyn jakamista useampaan vaiheeseen, joista ensimmäisessä vaiheessa lupaviranomaiselta haetaan päätöstä, jossa luvanhaltijat velvoitettaisiin suunnittelemaan ja toteuttamaan kalatiet ja alasvaellusreitit ohjausmenetelmineen, ja toisessa vaiheessa luvanhaltijoiden tulisi hakea vesirakentamislupaa päätöksessä määrätyille kalateille. Toisaalta selityksessä on todettu, että hakemuksen tarkoituksena on ensin ratkaista, muutetaanko velvoitetta ja määrätäänkö mm. kalatievelvoite ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa. Tästä huolimatta hakemuksessa ja selityksessä on esitetty yksityiskohtaisia vaatimuksia mahdollista tulevaa kalatalousvelvoitetta koskien ja siten haettu lupaviranomaiselta päätöstä, jossa ennakoivalla ratkaisulla voimalaitosten luvanhaltijoille määrättäisiin tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö.

ELY-keskuksen mukaan nyt vireillä olevassa hakemuksessa on kyse vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin mukaisesta asiasta. Kyseisen lainkohdan mukaan lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Korvaukseen sovelletaan tällöin, mitä 13 luvussa säädetään. Vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin sanamuoto viittaa siihen, että hakemuksessa esitetystä kokonaisuudesta voidaan ratkaista yksittäinen asiakysymys ennen asian ratkaisemista muilta osin. Lain sanamuoto ei kuitenkaan viittaa siihen, että asia voitaisiin jo hakemusvaiheessa jakaa useampaan eri osaan siten, ettei hakemuksessa esitettäisi kaikkia asiaan liittyviä seikkoja. ELY-keskus ei siten voi perustaa

hakemuksensa puutteellisuutta siihen, että asia tulisi käsitellä sen näkemyksen mukaan kaksivaiheisessa menettelyssä. Toisin kuin ELY-keskus on selityksessään todennut, kyseessä ei edellä sanotun perusteella ole vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin mukainen asia. Kuten PVOV on jo muistutuksessaan todennut, vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla nyt kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu. ELY-keskuksen vaatimus ei siten perustu mihinkään lainkohtaan. ELY-keskuksen esittämä menettely ei ole vesilain mukainen ja hakemus on jätettävä tutkimatta lakiin perustumattomana.

Asian käsitteleminen kaksivaiheisena ei ole nyt kyseessä olevassa tapauksessa mahdollista myöskään ottaen huomioon vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin tarkoitus ja soveltamisala. Lain esitöissä (HE 277/2009 vp) on todettu, että menettelyn lähtökohtana on ollut tarve nopeuttaa pääasiaratkaisua erinäisissä hankkeissa. Useimmiten kysymys on ollut siitä, että korvauskysymysten ratkaiseminen on viivyttänyt pääasian ratkaisua. Lähtökohtana on kuitenkin asian ratkaiseminen kerralla kaikilta osiltaan. Hakemusasia tulisi ratkaista kaksivaiheisessa menettelyssä vain, kun siihen on riittäviä perusteita. Vaikka menettelyn soveltamisalaa ei ole rajattu tietyntyyppisiin hankkeisiin tai tilanteisiin, ei hanketta voida säännöksen nojalla pilkkoa jonkin tahon näkökulmasta tarkoituksenmukaisiin palasiin, vaan lähtökohtana on hankkeen oikeudellinen arviointi yhtenä kokonaisuutena. Edelleen lain esitöissä on korostettu, että asian osittainen ratkaiseminen erikseen edellyttää erityisiä syitä. Kynnyksen tarkoituksena on korostaa menettelyn toissijaisuutta ja että sen soveltamisen tulee edellyttää tavanomaisesta poikkeavia olosuhteita.

ELY-keskus on selityksessään todennut, että kaksivaiheinen menettely on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Edellä viitatuissa lain esitöissä on todettu, että lähtökohtaisesti toiminnan nopeamman aloittamisen mahdollistavan kaksivaiheisen menettelyn soveltaminen on hakijan intressissä. PVOV korostaa painokkaasti, ettei se kannata asian käsittelemistä kaksivaiheisessa menettelyssä. Edellä sanottu huomioon ottaen jää epäselväksi, onko olemassa sellaisia tilanteita, joissa toiminnanharjoittajan intressien vastaisesti asia voitaisiin käsitellä kaksivaiheisessa menettelyssä. Joka tapauksessa kaksivaiheisen menettelyn soveltaminen edellyttää suoraan lain nojalla erityistä syytä, jollaista ELY-keskus ei hakemuksessaan tai selityksessään ole esittänyt. ELY-keskuksen selityksessä on vedottu ainoastaan suureen hakemuskokonaisuuteen ja siihen, että kaksivaiheisella menettelyllä voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti.

On selvää, että menettelyn jakamisella useampaan vaiheeseen pyritään siirtämään vastuu kalatalousvelvoitteen käytännön suunnittelusta kokonaan yhtiöille. Tähän viittaa myös ELY-keskuksen toteama siitä, että optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata. Ottaen huomioon, että ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt hyvinkin yksityiskohtaisia kalatalousvelvoitteen sisältöön kohdistuvia vaatimuksia, ei selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen kohdistamista yhtiöihin voida pitää kohtuulli-

sena. Lisäksi PVOV korostaa, että jo pelkästään selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen asettaminen yhtiöille tarkoittaa huomattavaa ja kohtuutonta kustannusta.

Kaikki edellä sanottu huomioon ottaen on katsottava, että käsittelyn jakaminen osiin on keinotekoista eikä perustu lakiin. Kyse ei ole sellaisista hankkeen itsenäisistä osista, jotka voitaisiin käsitellä itsenäisesti ja tosistaan riippumatta. Kalatalousvelvoitteen määräämisen kannalta on keskeistä tietää, onko velvoite käytännössä mahdollista toteuttaa ja mm. arvioida toteuttamisesta aiheutuvia kustannuksia tämän vastaselityksen kohdassa 5.2.2 mainitun intressivertailun toteuttamiseksi. PVOV myös korostaa, ettei kaksivaiheinen menettely nyt kyseessä olevassa tapauksessa nopeuta asian käsittelyä ja ratkaisua siten kuin vesilain 11 luvun 18 §:ssä on tarkoitettu. Muutetun kalatalousvelvoitteen, jos sellainen määrätään, käytännön toteuttaminen on mahdollista vasta asian kaikkien käsittelyvaiheiden jälkeen. Asian käsittelyn tosiasiallinen kesto ei siten lyhene käsittelyn jakamisella useisiin osiin.

ELY-keskus on selityksessään todennut, että kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa on oikeuskäytännössä asian luonnosta johtuen varsin usein päädytty käyttämään kaksivaiheista menettelyä ja tämän osalta viitannut kolmeen eri korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun. PVOV lausuu seuraavassa käsityksensä ELY-keskuksen viittaamista ratkaisuista.

Ratkaisu KHO 2012:52 poikkeaa olennaisilta osin nyt kyseessä olevasta tilanteesta. Ensinnäkin PVOV huomauttaa, ettei kaksivaiheista menettelyä koskevaa kysymystä ole tarkasteltu hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, vaan asiassa on ollut kyse kalatalousmaksun suuruudesta ja kalastusalueen valitusoikeudesta. Kyseisessä asiassa kalatalousvelvoite on muuttuneiden olosuhteiden perusteella muutettu määräaikaiseksi kalatalousmaksuksi ja seurantavelvoitteeksi. Asiassa on luvan haltijalle asetettu velvoite rakentaa voimalaitoksen alapuolelle kalatien alkupää tai vastaava laite, jolla luvan haltijan tulee kustannuksellaan seurata Mäntänkoskeen nousevien kalojen määrää. Luvan haltijan tulee seurata myös laskeutuvien kalojen määrää. Lupamääräyksen mukaan seurantalaitteistoja on tarvittaessa muutettava siten, että nousevien ja laskeutuvien kalojen määrä saadaan mahdollisimman hyvin selville. Kalatien alkupää tai vastaava laite on siten määrätty rakennettavaksi nimenomaan seurantavelvoitteen toteuttamiseksi. Lisäksi, koska kyse on ollut määräaikaisesta velvoitteesta, on luvan haltija velvoitettu tekemään kalatalousvelvoitetta koskeva uusi hakemus tiettyyn määräaikaan mennessä. Lupamääräyksen mukaan hakemukseen on liitettävä tarkkailuun perustuva selvitys nousevien ja laskeutuvien kalojen määristä ja kulkuajankohdista sekä selvitys kalatiestä rakentamis-, käyttö- ja ylläpitokustannuksineen. Edellä sanottuun perustuen asiassa ei ole ollut kyse varsinaisesta kaksivaiheisesta menettelystä, vaan tilanne rinnastuu pikemminkin määräajaksi myönnettyihin ympäristölupiin ja niissä asetettuihin ehtoihin, joiden mukaan toiminnanharjoittajan on tietyn ajan kuluessa haettava luvan tarkistamista.

Myöskään ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 358 ei kaksivaiheista menettelyä koskevaa kysymystä ole tarkasteltu erikseen hallinto-oikeudessa tai

korkeimmassa hallinto-oikeudessa, vaan asiassa on ollut kyse pääasiassa olosuhteiden muutoksen arvioinnista. Asiassa luvan haltijoille on kalatalousmaksun lisäksi asetettu selvitysvelvoite, joka koskee voimalaitosten patojen ohittavan kalatien vaihtoehtoja, suunnitelmaa kalatiestä ja kalatien rakentamista koskevan hakemuksen tekemistä. Ratkaisun perusteluiden mukaan selvityksen tekeminen on ollut perusteltua sen arvioimiseksi, miten kalatalousvelvoitetta on mahdollisesti muutoin muutettava olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi. Selvityksen ja hakemuksen tekemiseen velvoittamisella ei siten ole vielä ratkaistu tulevan velvoitteen laajuutta ja sen sisältöä. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan velvoite on arvioitu tässä vaiheessa riittäväksi ja oikeasuhtaiseksi olosuhteiden olennaiseen muutokseen verrattuna. Ratkaisussa ei siten ole vielä otettu kantaa siihen, onko kalatalousvelvoitetta syytä määrätä muutettavaksi siten, että voimalaitosyhtiöt velvoitetaan rakentamaan kalatiet koskiin omalla kustannuksellaan, vaan tämä kysymys on jätetty ratkaistavaksi sitten, kun kalateitä koskevat selvitykset ja suunnitelmat ovat valmistuneet. Vaikka kalatalousvelvoitteen muuttamisen kohtuullisuus yhtiöiden kannalta on ilmeisesti jätetty arvioitavaksi vasta tässä uudessa hakemusvaiheessa, on korkein hallinto-oikeus ratkaisussaan ottanut kantaa asiassa määrätyn kalatalousmaksun ja selvitysvelvoitteen kohtuullisuuteen.

PVOV:n näkemyksen mukaan edellä viitatussa ratkaisussa KHO 29.1.2013 T 358 ei ole ollut kyse varsinaisesta kaksivaiheisesta menettelystä, vaan edelleen määräaikaiseksi tarkoitetun velvoitteen määräämisestä, joka tulee myöhemmin tarkastaa uudelleen. Lisäksi PVOV korostaa, ettei ratkaisussa ole perusteena seurantavelvoitteen antamiselle käytetty sitä, että varsinainen kalatien rakentaminen edellyttäisi voimalaitosta koskevan vesitalousluvan muuttamista. Näin ollen ELY-keskuksen väite siitä, että kaksivaiheinen menettely olisi tällaisissa tilanteissa oikeuskäytännössä vakiintunut tapa ratkaista kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva asia, on virheellinen. Lisäksi PVOV toistaa aiemmin lausumansa siitä, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa ELY-keskuksen hakemuksen tarkoitus ja sisältö ovat erittäin epäselviä. Mikäli tarkoituksena on hakea vastaavanlaisen selvitysvelvoitteen asettamista, ei ELY-keskuksen hakemuksessa olisi tullut esittää yksityiskohtaisia vaatimuksia tulevaa kalatalousvelvoitetta ja sen sisältöä ja laajuutta koskien. Edellä viitattu ratkaisu poikkeaa merkittävästi ELY-keskuksen selityksessään esittämästä prosessikuvauksesta, jonka mukaan asiassa tulisi ensin ratkaista kysymys siitä, muutetaanko velvoitetta ja katsotaanko kalatie ja muut toimenpiteet perustelluksi ja toisessa vaiheessa ratkaistaan itse kalatien vesitalouslupa.

Ratkaisun KHO 2019:172 osalta ELY-keskus on PVOV:n näkemyksen mukaan viitannut ainoastaan kalatalousvelvoitteen toimivuusvaatimukseen, eikä niinkään perustellut ratkaisulla asian käsittelyä kaksivaiheisessa menettelyssä. Ratkaisussa korkein hallinto-oikeus on muuttanut toimivuusvaatimuksen sisältävää lupamääräystä siten, että toimivuusvelvoite vastaa käytännössä sisällöltään tarkkailuvelvoitetta. Muutetun lupamääräyksen mukaan luvan saajan on toimitettava kalatalousviranomaiselle tarkkailutuloksiin perustuva selvitys kalatien parantamismah-

dollisuuksista, jos tarkkailun tulokset osoittavat puutteita kalatien toimivuudessa tai kalojen alasvaelluksen toteutumisessa. Ratkaisun perusteluissa on lisäksi todettu, että selvityksen perusteella kalatalousviranomainen voi tarvittaessa tehdä lupaviranomaiselle hakemuksen kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistamisesta. Kun lupaviranomainen arvioi kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistamistarvetta, sen tulee muun ohella ottaa huomioon, ettei määräysten tarkistamisen vuoksi kalatien toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisätä suhteessa saavutettavaan etuun. Tarkistamisasiassa ei siten ole kysymys kokonaan uudesta intressivertailusta, vaan asiaa ratkaistaessa on otettava huomioon kalatien toimivuuden parantamisesta aiheutuvat kustannukset. Ratkaisussa todettu vastaa vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momenttia, jonka mukaan kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa. Erillisen toimivuusvelvoitteen asettamiselle ei siten ole tarvetta tai edes perustetta, vaan toimivuuden arviointi tapahtuu tarkkailuvelvoitteen kautta. Lisäksi PVOV huomauttaa, että jos asian käsittely on tarkoitus jakaa useampaan vaiheeseen vastaavasti kuin edellä viitatuissa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuissa on tehty, ei toimivuusvelvoitteen asettaminen ole mahdollista nyt kyseessä olevassa käsittelyvaiheessa, vaan vasta myöhemmin.

7.3 Vesilain vastaiset ja perusteettomat vaatimukset

7.3.1 Selityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.19, 3.7, 3.8 ja 3.9)

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 2.19 viitannut PVOV:n muistutuksen kohtiin 4.5, 7.5, 7.6 ja 7.7. ELY-keskus viittaa selityksessään vesilain 3 luvun 14 §:ään ja toteaa, ettei vesilaki rajoita kalatalousmääräystä tyyppien mukaan. Tarkkailuvelvoite on tyypillinen varsinaiseen velvoitteeseen liittyvä määräys. Lupaehtojen tarkistamista on vaadittu mm. siksi, että vältettäisiin tämänhetkinen tilanne, jossa kalatalousvelvoitteet joudutaan muuttamaan olosuhteiden muuttumisen vuoksi. Voimassa olevan vesilain 3 luvun 20 §:ssä luvan määräaikainen tarkistaminen tehtiin myös aiempaa käytäntöä useammin mahdolliseksi. Hallintokäytännössä on tavanomaista, että muutettaessa keskeistä päätöksen osaa muutetaan myös tarpeellisilta osin muita päätöksen määräyksiä. Tällä tavoitellaan muun ohella sitä, että lupaan sisältyvät määräykset eivät tule sisäisesti ristiriitaisiksi ja lupamääräykset ovat selkeät.

ELY-keskus katsoo, että nahkiaisen talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueita koskeva selvitysvelvoite on soveltuva määräys tilanteessa, jossa riittävästi tietoa ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ei katsota olevan. Kudulle nousevien nahkiaisten lukumäärä ei yksiselitteisesti kerro ylisiirtojen onnistumisesta, sillä nahkiainen ei ole kotijokiuskollinen ja osa nahkiaisista nousee tiettävästi kudulle toisiin jokiin. Selvitysvelvoitteen (hakemuksen vaatimus 4 f) lisäksi ELY-keskus katsoo, että velvoitetarkkailuun (hakemuksen vaatimus 7) tulee sisällyttää osio, jossa selvitetään Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, kompensoidaanko nahkiaisen ylisiirroilla aiheutettua haittaa. Siksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Kemijoelle pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään.

Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Kemijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia sekä mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla.

Kalatalousmaksu perustellaan sillä, että suuri osa Kemijoen alkuperäisestä poikastuotantoalueesta on rakennettua jokialuetta. Kalatalousmaksulla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja sitä käytetään mm. lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen.

Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on etenkin sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi, ja sitä onkin jo pitkään toteutettu pääosin muiden lajien istutuksilla. ELY-keskus on katsonut, että sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten sisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun koko kalatalousvelvoite muutetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.

ELY-keskus on esittänyt Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun istutettavan meritaimenvelvoitteen osalta korotusta nykyisestä 90 000 vaellusikäisestä, vähintään 18 cm poikasesta 100 000:een vähintään 18 cm poikaseen. Tältä osin viitataan mm. hakemuksen kappaleeseen 4.1, jossa on myös katsottu, että Kemijoen meritaimenen poikastuottokyky on ollut suurempi kuin nykyvelvoitteiden perusteissa on esitetty. Hakemuksessa myös todetaan, ettei nykyvelvoitteiden perusteissa tehty 10 % vähennys ole enää perusteltu ja olosuhteet ovat myös tältä osin muuttuneet. Muistutukseen meritaimenen vaelluspoikastuotannon arvioinnista on vastattu selityksen kohdassa 2.22.3.

Vaellussiian velvoiteistutuksista on nykyvelvoitteessa määrätty ainoastaan kalalaji, kappalemäärä ja se, että istutuspoikasten tulisi olla yksikesäisiä. ELY-keskus katsoo, että velvoitetta muutettaessa on tarpeen asettaa myös yksikesäisten siikaistukkaiden kokoa koskeva määräys. Siikavelvoitteen toteuttamista ja tuloksellisuutta Kemijoen ja Iijoen merellisillä vaikutusalueilla on käsitelty oikeuskanslerin päätöksissä (hakemuksen kohta 1.3.). Päätökset on annettu kanteluihin, joissa Iijoen ja Kemijoen velvoiteistutuksissa käytettyjen siikaistukkaiden kokoa on pidetty liian pienenä. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa vuosille 2017–2021 asiaan on kiinnitetty huomiota ja velvoiteistukkaiden tuotannolliseksi tavoitteeksi on asetettu noin 10 cm keskimitta. Toteuttamissuunnitelman mukaan ”kokotavoite on ohjeellinen eikä perustu lupaehtoihin”.

ELY-keskus katsoo, että siikaistukkaiden kokoa koskeva määräys turvaa kaikkien asianosaisten etua ja on siksi tarpeen asettaa. Vaatimus, jonka mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulee olla vähintään 10 cm vastaa kalaistutusten kehittämistyöryhmän suositusta. ELY-keskus katsoo, ettei alle 9 senttimetrin mittaisia poikasia tule hyväksyä velvoitteeksi ja siksi myös sitä koskeva määräys on perusteltu ja tarpeellinen.

Muistutuksessa on todettu, että kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmalle ja tarkkailuvelvoitteelle ei ole olemassa laillisia perusteita, koska hakemuksen päävaatimukset ovat lainvastaisia. ELY-keskus kat-

soo, että vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma on soveltuva ja perusteltu määräys myös silloin, kun kalatalousvelvoitetta muutetaan. Lisäksi vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukainen velvoite tarkkailla toimenpiteiden tuloksellisuutta on keskeinen osa kalatalousvelvoitetta sekä nykyvelvoitteessa että muutoksen tultua lainvoimaiseksi. Tarkkailua koskeva määräys on tarpeen arvioida uudestaan ja asettaa sellaiseksi, että se kattaa kaikkien kalatalousvelvoitteena määrättävien toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailun.

Istutusvelvoitteet

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 3.7 ottanut kantaa hakemukseen annetuissa muistutuksissa esitettyihin istutusvelvoitteita koskeviin kommentteihin.

Meritaimenen luonnonkierron palauttamiseen liittyen ELY-keskus toteaa, että sekoittumista voidaan ehkäistä pitkälti istutuksia suunnittelemalla niin, että poikasten leimautuminen tapahtuu tarkoituksenmukaiselle alueelle, missä ei esiinny paikallista taimenta.

Nykyvelvoitteessa jokialueelle määrättyjen järvitaimenen ja sisävesisiian istutusten tarkoituksena on ollut kompensoida meritaimenen ja vaellussiian menetystä jokialueella ja jokialueen kalastukselle aiheutunutta haittaa. Lisäksi osan sisävesisiian ja harjusistutusten tarkoituksena on ollut kompensoida paikallisen virtakutuisen kalan lisääntymiselle aiheutunut vahinko. Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on kuitenkin erityisesti sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi. Sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten sisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun koko kalatalousvelvoite tarkistetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.

Kirjolohen muodostama haitta tai uhka voimakkaasti muutetuilla ja padotuilla jokialueilla on tällä hetkellä vähäinen. Koska kirjolohen istutus ei tähtää lajin kotiuttamiseen, käytännön jatkaminen ei toistaiseksi katsota olevan ristiriidassa kalastuslain tavoitteiden kanssa, sillä se ei aiheuta uhkaa patoaltaan ekosysteemille nykytilassa.

Mahdolliset muutokset toimintaympäristössä on otettu huomioon hakemuksessa siten, että istutuslajeihin, kantoihin sekä istutettavien kalojen ikään ja kokoon sekä istutuspaikkaan voidaan tehdä muutoksia kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa siten että velvoitteen taloudellinen arvo säilyy. Velvoite voitaisiin toteuttaa myös muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä. Muutoksista päätetään sopimalla ELY-keskuksen ja velvoitteenhaltijan kesken, ja ennen sopimista niistä kuullaan asianomaisia tahoja.

Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä voidaan arvioida uudelleen myös sisävesialueelle kohdennettavien istutusten tarkoituksenmukaisuus, mikäli olosuhteet siika- ja harjuskantojen elinolojen ja palauttamisen kannalta ovat parantuneet. Tämänhetkisen tiedon valossa ELY-keskus arvioi, että kun ylös- ja alasvaellusyhteydet on saatu avattua kalateiden rakentamisen myötä ja vanhojen uomien kunnostamisella ja vesityksillä on saatu uudelleen käyttöön siialle ja harjukselle sopivia elinalueita Kemijoen alaosalla, voi olla kalataloudellisesti perusteltua aloittaa myös

vaellussiian palauttamiseen tähtäävät istutukset jokialueella ja mahdollisesti myös harjusistutukset.

Hakemuksessa on esitetty, että velvoitteena toimeenpannaan lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia siten, että istutusmäärän tulee vastata yhteensä 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Tarvittaessa istutettavan lajin ikäryhmää voidaan muuttaa. Mätirasiaistutusten osalta ELY-keskus toteaa, ettei mädin tai 1-vuotiaiden kalojen leimautumisessa jokeen luultavasti ole merkittävää eroa, joka puoltaisi sitä, että kotiutusistutukset tulisi ensisijaisesti toteuttaa mätinä.

Vaikka kalatalousvelvoitetta muutetaan hakemuksessa esitetyllä tavalla, suuri osa Kemijoen potentiaalisesta vaelluskalojen tuotantokapasiteetista on joka tapauksessa menetetty patojen aiheuttamien muutosten myötä. Tätä menetystä täytyy myös jatkossa kompensoida istutuksin, vaikka vaelluskalojen luontainen elinkierto Kemijoella saadaan velvoitemuutosten myötä elvytettyä.

Lohi-istukkaiden koon kasvattamisen sijaan ELY-keskus pitää istukkaiden menestymisen ja istutusten tuloksellisuuden kannalta tärkeänä kehittää kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä.

Hakemuksessa on esitetty, että enintään 50 % lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa myös Taivalkosken patoaltaaseen. Tämän on tarkoitus tukea kalojen leimautumista jokeen. On oletettavaa, että kahden voimalaitoksen kautta tapahtuva alasvaellus ei aiheuta kohtuuttomia smoltti-tappioita.

Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

ELY-keskus on selityksensä kohdassa 3.8 ottanut kantaa hakemukseen annetuissa muistutuksissa lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteista esitettyihin kommentteihin.

ELY-keskus jakaa muistuttajien näkemyksen siitä, että isossa jokikohteessa laajamittaisen poikastuotannon käynnistäminen edellyttää verraten suuria emokalamääriä. On kuitenkin tärkeää huomata, että siirrettävissä oleva kalamäärä on rajallinen, ja siksi kutuparien muodostuminen on todennäköisempää, kun ylisiirrot kohdennetaan tietyille jokialueille sen sijaan, että pieniä kalamääriä kuljetettaisiin mahdollisimman laajasti vesistöalueelle. Emokaloilla on mahdollisuus siirtyä vapautuspaikaltaan kaikkialle, minne on vapaa vaellusyhteys.

Hakemuksessa on kyse ylisiirtomäärien vähimmäisvaatimuksesta. Esitetyt ylisiirtomäärät perustuvat asiantuntija-arvioon siitä, kuinka paljon lohta ja taimenta on pyydettävissä tarkoituksenmukaisin toimenpitein Kemijoen alaosalta siten, että minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle. ELY-keskus katsoo, että lupaviranomainen voi tarvittaessa asettaa myös ylisiirtoja koskevan lupamääräyksen joustavana siten, että se mahdollistaa ylisiirtovelvoitteen toimeenpanon sopeuttamisen (ylisiirtomäärät ja -kohteet) mahdollisesti muuttuviin olosuhteisiin ilman asian käsittelyä lupaviranomaisessa. Tämä voi olla kalataloudellisesti perustelua mm. siksi, että

kalateiden rakentamisvaiheen aikana, ennen kalatievelvoitteiden täysimääräistä toimeenpanoa ja vaellusyhteyden avautumista, ylisiirtoja voitaisiin mahdollisesti tehdä hakemuksessa esitettyä enemmän. Pidemmällä aikavälillä kalateitä pidetään kuitenkin kutuvaelluksen kannalta ensisijaisena keinona ja ylisiirtoja tukitoimenpiteenä.

Kalatautiriski

Selityksensä kohdassa 3.9 ELY-keskus toteaa kalatautiriskeihin liittyen seuraavaa. Viitaten maa- ja metsätalousministeriön päätökseen (809/2016) vaelluskalojen nousualueella tarkoitetaan jokien ja niiden suistojen osia, joihin merialueen vaelluskaloilla on mahdollisuus nousta ohittamalla enintään yhden nousuesteen kalatietä pitkin. Sisävesialueella tarkoitetaan järviä, lampia ja sellaisia osia joista ja niiden suistoista, joihin merialueen vaelluskalat eivät voi nousta tai joihin noustakseen niiden on ohitettava vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin. Kemijoella tilanne Isohaaran yläpuolisen patoaltaan osalta muuttui, kun Isohaaraan rakennettiin ensimmäinen kalatie. Tällöin Isohaaran yläpuolinen patoallas muuttui sisävesialueesta vaelluskalojen nousualueeksi. Sen sijaan, kun seuraavalla padolla eli Taivalkoskella avataan vaellusyhteys, ei tilanne enää tältä osin muutu, koska Taivalkosken padon yläpuolelle noustakseen merialueen vaelluskalojen tulee ohittaa vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin. Näin ollen Taivalkosken padon yläpuolinen alue pysyy sisävesialueena kalateiden rakentamisen jälkeenkin. Kalatalousviranomainen katsoo, että haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin ei siten rajoita kalojen siirtoa alueelta toiselle nykytilannetta enempää.

7.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

ELY-keskuksen viittaamien muistutuksen kohtien osalta PVOV toteaa, että muistutuksen kohdassa 4.5 on käsitelty nahkiaiskannan hoitotoimien vaikuttavuuden parantamista. Muistutuksen kohdissa 7.5–7.7 on otettu kantaa ELY-keskuksen hakemuksen yksilöityihin vaatimuksiin siten, että kohdassa 7.5 on käsitelty hakemuksen kohtaa 6 (kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma), kohdassa 7.6 on käsitelty hakemuksen kohtaa 7 (tarkkailuvelvoite) ja kohdassa 7.7 on käsitelty hakemuksen kohtaa 8 (lupaehtojen tarkistaminen). PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseisiin muistutuksensa kohtiin ja täydentää aiemmin esittämäänsä seuraavasti:

Kalatalousvelvoitteesta yleisesti ja lupaehtojen tarkistaminen

Vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu. Kyseisessä lainkohdassa ei mainita ELY-keskuksen esittämällä tavalla tarkistamisvelvoitetta. Myös lain esitöissä (HE 277/2009 vp) viitataan ainoastaan kalanhoidollisiin hoitotoimenpiteisiin.

ELY-keskuksen hakemusta ja selitystä on pidettävä sekä sisällöltään että perusteiltaan erittäin epäselvinä. Yhtäältä ELY-keskus on todennut, että lupaehtojen tarkistamista on vaadittu sen vuoksi, että vältettäisiin tämänhetkinen tilanne, jossa kalatalousvelvoitteet joudutaan muuttamaan olosuhteiden muuttumisen vuoksi. Toisaalta selityksessä viitataan luvan määräaikaiseen tarkistamiseen. PVOV toteaa, että vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa säädetään kahdesta eri menettelystä: kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevien määräysten muuttamisesta olosuhteiden olennaisen muutoksen johdosta ja kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen velvoitteen tarkistamisesta. Vesilain 3 luvun 20 §:ssä säädetään puolestaan lupamääräysten määräaikaisesta tarkistamisesta. Kyseisen lainkohdan mukaan toistaiseksi voimassa olevaa lupaa koskevassa lupapäätöksessä voidaan määrätä hankkeen vesiympäristöä ja sen käyttöä koskevat lupamääräykset tarkistettaviksi määräajassa, jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi. Lupapäätöksessä on tällöin määrättävä, mihin mennessä luvanhaltijan on saatettava yksilöityjen lupamääräysten ajanmukaisuus lupaviranomaisen tutkittavaksi ja mitä selvityksiä tuolloin on esitettävä. Lupaviranomaisen on käsiteltävä asia soveltuvin osin kuten lupahakemus. Jos luvanhaltija ei ole tehnyt hakemusta määräajassa, lupaviranomainen voi valtion valvontaviranomaisen taikka haittaa tai vahinkoa kärsivän hakemuksesta määrätä, että lupa raukeaa, ja antaa tällöin tarvittavat määräykset.

PVOV:n näkemyksen mukaan vesilain 3 luvun 20 § ei sovellu nyt kyseessä olevaan tapaukseen. Lain esitöissä (HE 277/2009 vp, s. 72) on kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa todettu seuraavasti:

”Uudessa laissa luvan tarkistamista koskevat säännökset sijoitettaisiin 3 luvun 20–23 §:ään. Nämä säännökset sisältäisivät erilaisia tarkistamistilanteita. Luvun 20 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta määrätä jo lupapäätöksessä tietyt lupamääräykset tarkistettavaksi määräajassa. Säännös vähentäisi osaltaan tarvetta myöntää lupa määräaikaisena tilanteissa, joissa hankkeen vaikutuksista ollaan epävarmoja. Luvun 21 §:ssä säädettäisiin viranomaisten mahdollisuudesta puuttua lupamääräyksiin tilanteessa, jossa lupaan ei sisälly 20 §:n mukaista määräystä. Kalatalousvelvoitteiden- ja -määräysten tarkistamisesta säädettäisiin 22 §:ssä ja omistaja-aloitteisesta lupamääräysten tarkistamisesta 23 §:ssä.”

Edellä sanotun perusteella on selvää, ettei vesilain 3 luvun 20 §:ää ole tarkoitettu yleissäännökseksi, vaan kalatalousvelvoitteet ja -määräykset sekä niiden tarkistaminen on jätetty kyseisen lainkohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Tämä ilmenee myös suoraan edellä viitatuista lain esitöistä, joissa on todettu, että 20 §:n säännöstä ei sovelleta kaikkiin lupamääräyksiin, vaan ainoastaan vesiympäristöä ja sen käyttöä koskeviin määräyksiin. Näidenkään osalta tarkoituksena ei ole ollut luoda tarkistamisesta automaattista, vaan säännös on tarkoitettu sovellettavaksi vain sellaisiin tilanteisiin, jotka luonteensa puolesta tarkistamista edellyttävät. Tämä on otettu huomioon rajaamalla soveltamista niin, että määräys tarkistamisesta voidaan antaa vain, jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi. Lisäksi on huomattava,

että tarkistamista koskevat säännökset koskevat vain uusia lupia. Lisäksi PVOV kiinnittää huomiota siihen, että edellä viitatuissa lain esitöissä on todettu, että 20 §:n mukainen lupamääräysten tarkistamista koskeva tilanne on monessa suhteessa verrattavissa luvan muuttamista koskevaan tilanteeseen, minkä vuoksi asian käsittelyssä tulisi noudattaa soveltuvin osin lupa-asiaa koskevia säännöksiä. ELY-keskus on nimenomaan tässä vastaselityksessäkin kohdassa 5.1 käsitellyllä tavalla vedonnut siihen, ettei kyseessä olevassa tapauksessa tulisi soveltaa lupahakemusta koskevia säännöksiä.

Kaikki edellä sanottu huomioon ottaen on katsottava, että ELY-keskuksen hakemus ja selitys ovat paitsi sisällöltään myös perusteiltaan epäselviä. Hakemus tulee tämänkin perusteella hylätä. Lisäksi PVOV viittaa edellä sanottuun ja toteaa, ettei kalatalousvelvoitteeseen voida sisällyttää tarkistamisvelvoitetta ELY-keskuksen esittämällä tavalla vesilain 3 luvun 20 §:n nojalla.

Lopuksi PVOV vielä toteaa, että selityksestä ei selvästi käy ilmi, mihin ELY-keskus viittaa vetoamalla hallintokäytäntöön ja päätöksen muuttamiseen lupamääräysten selkeyden ja ristiriidattomuuden vuoksi. PVOV viittaa kuitenkin tämän vastaselityksen kohtaan 5.1.2 ja toteaa, että ELY-keskuksen hakemus kohdistuu ainakin osittain väärään päätökseen. Lisäksi lupamääräysten muuttaminen ELY-keskuksen esittämällä tavalla ei voi pitää sisällään muuta kuin hyvin teknisiä korjauksia, jotka lupaviranomainen voi virkansa puolesta tehdä. Näin ollen ELY-keskus ei voi perustaa hakemuksensa puutteellisuutta edellä sanottuun.

Nahkiaisia koskeva selvitys- ja tarkkailuvelvoite

Hakemuksen mukaan luvanhaltijoiden tulee tarkkailla kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Luvanhaltijan on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja vaellustappiot.

ELY-keskus on hakemuksessaan ja selityksessään edellyttänyt varsin mittavia nahkiaisiin kohdistuvia selvitys- ja tarkkailuvelvoitteita. ELY-keskus ensin toteaa, että kudulle nousevien nahkiaisten määrä ei kerro ylisiirtojen onnistumisesta, mutta vaatii kuitenkin, että Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko tulee selvittää. Selitys on tältä osin ristiriitainen. Lisäksi on huomattava, että vaatimuksia perustellaan nahkiaisen osalta selityksessä edelleen virheellisellä käsityksellä voimalaitosrakentamisen ja voimalaitosten käytön vaikutuksista nahkiaiskantaan Kemijoen olosuhteissa. Tätä asiaa on käsitelty tarkemmin muistutuksen liitteessä 2.

Selvitysvelvoitteiden osalta PVOV viittaa vastaselityksen liitteeseen 3 ja toteaa lisäksi, että Luke on syksystä 2020 lähtien aloittanut osaltaan myös nahkiaiskantojen tilan ja hoidon vaikuttavuuden selvittämisen. Luke on keskustellut asiasta myös Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan ELY-keskusten kanssa, joista löytynee tällä hetkellä valtakunnan paras kokemus nahkiaisista. Selvitystyön ensimmäisinä havaintoina

on ollut, että varsinainen nahkiaistutkimus on ollut erittäin vähäistä, vaikka esim. ylisiirtodataa on kertynyt valtavia määriä vuosien aikana. Luke on kokoamassa tietopakettia, joka on Luken mukaan edellytyksenä laajemmille tutkimuksille. Luke on myös hakenut rahoitusta mm. nahkiaisen genetiikkaselvityksille, joskin toistaiseksi laihoin tuloksin. Tällä hetkellä on keskusteltu mm. telemetriatutkimuksen tekemisestä ylisiirrettyjen nahkiaisten osalta, jolla voitaisiin selvittää lisääntymisalueita ja tämän jälkeen nahkiaistoukkalinjojen ottamista normaaliin velvoitetarkkailuohjelmaan.

PVOV toteaa, että tällä hetkellä nahkiaisiin liittyvä tietopohja on hyvin vähäistä. Ensisijaisesti tulisi toteuttaa nahkiaisiin liittyvää perustutkimusta. Tämän velvoittaminen voimayhtiöiden tehtäväksi ei PVOV:n näkemyksen mukaan ole perusteltua. PVOV toteaa kuitenkin, että esimerkiksi nahkiaisten talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittäminen voidaan Kemijoella toteuttaa erillishankkeena ja edelleen poikastuotannon seuraaminen esimerkiksi osana nykyistä tarkkailuvelvoitetta tuotantoalueiden selvittämisen jälkeen.

Kalatalousvelvoitteeseen liittyvät muut määräykset

Kalatalousvelvoitteeseen liittyviin muihin määräyksiin on otettu kantaa vastaselityksen liitteessä 3. ELY-keskus perustelee vaatimaansa kalatalousmaksua sillä, että suuri osa Kemijoen alkuperäisestä poikastuotantoalueesta on rakennettua jokialuetta. Kalatalousmaksulla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja sitä käytetään mm. lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen. Esitetyllä toimenpidekokonaisuudella ei mallinnusten mukaan saada aikaiseksi itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja ja että todellinen kompensaatiotaso poikkeaa haetusta erittäin merkittävästi muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä liitteineen esitetyin perustein.

Lisäksi PVOV huomauttaa, että sisävesialueen velvoiteistutukset toteutetaan ELY-keskuksen hyväksymien kalanhoitosuunnitelmien (istutussuunnitelmat) mukaisesti 5-vuotiskausittain. Velvoiteistutusten kokoluokka on tältä osin riippuvainen yleisestä kompensaatiotasosta ja -tarpeesta, jolta osin viittaamme muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä liitteineen esitettyyn.

Hakija ei ole meritaimenen ja vaellussiian osalta esittänyt selityksessään uutta tietoa, jonka pohjalta PVOV:lla olisi tarvetta arvioida uudelleen muistutuksessa ja sen liitteissä esittämiään perusteluja. Myöskään meritaimenen tai vaellussiian osalta ei ole mahdollista luoda Kemijoelle erillisiä kantoja, jotka kaikista muista joista poiketen saavuttaisivat MSY-tason. Muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä liitteineen esitetyin perustein ovat hakemuksen mukaiset Tornionjoen smolttituotantoarvio ja ns. smolttikerroin voimakkaasti ylimitoitettuja ja jo tämän seurauksena myös esitetty meritaimenen kompensaatiotarve ylimitoitettu.

PVOV toteaa, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi luonnonravintolammikkokasvatuksessa käytännössä poikastiheyden merkittävää alentamista ja tätä kautta edelleen erittäin merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta. Näyttää epätodennäköiseltä,

että vaadittavaa lammikkokapasiteettia olisi edes saatavilla Pohjois-Suomen alueelta.

Kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja tarkkailuvelvoite

PVOV toistaa muistutuksessa esittämänsä ja toteaa, että koska hakemus tulee perusteettomana ja virheellisenä hylätä, myös velvoitteen toteuttamissuunnitelmaa ja tarkkailuvelvoitetta koskevat vaatimukset tulee hylätä.

Istutusvelvoitteista

Vastaselityksenään ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.7 yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 7.4 ja kaikkeen edellä tässä vastaselityksessä lausumaansa. Lisäksi PVOV korostaa, että ELY-keskus myöntää, että menetettyä tuotantokapasiteettiä Kemijoella täytyisi jatkossakin kompensoida istutuksin. Samalla hakija kuitenkin myös väittää, että vaelluskalojen luontainen elinkierto olisi mahdollista palauttaa Kemijoelle. Tätä hakemuksesta ja selityksestä ilmenevää ristiriitaa yhtiö pitää oleellisena.

Koska kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvaa haittaa jo nykyisellään kompensoidaan täysimääräisesti istutuksin, ja istutusvelvoitteiden tuottama kalataloudellinen tulos on hyvä, ei nykyisiä velvoitteita ole tarpeen muuttaa. Sen lisäksi, että istutusvelvoitteen muuttamiselle ei ole perusteita, perustuu vaadittu istutusvelvoite virheellisiin laskelmiin ja arvioihin. Tällä perusteella istutusvelvoitetta koskeva vaatimus tulee hylätä.

Ylisiirtovelvoitteista

PVOV viittaa ylisiirtovelvoitteiden osalta erityisesti muistutuksensa kohtaan 7.3 sekä kaikkeen edellä tässä vastaselityksessä jo lausumaansa. Lisäksi yhtiö huomauttaa seuraavaa:

ELY-keskuksen mukaan ”esitetyt ylisiirtomäärät perustuvat asiantuntija-arvioon siitä, kuinka paljon lohta ja taimenta on pyydettävissä tarkoituksenmukaisin toimenpitein Kemijoen alaosalta siten, että minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle”. Yhtiö toteaa ensinnäkin, että on epäselvää, mihin asiantuntija-arvioon hakija tältä osin viittaa. Toiseksi yhtiö huomauttaa, että vastoin ELY-keskuksen väitteitä, vaatimus ei miltään osin ole tarkoituksenmukainen. PVOV on vastaselityksensä kohdassa 7.1.2 todennut, että ylisiirtovelvoitteiden ja kalateiden tehokkuusvaatimusten yhteensovittaminen yksinkertaisesti on mahdotonta. PVOV muistuttaa vielä, että myös tavoite itseään ylläpitävän vaelluskalakannan luomisesta on mahdoton saavuttaa.

Edellä todetun perusteella on ilmeistä, ettei myöskään uusia ylisiirtovelvoitteita voida asettaa, ja näitä koskeva vaatimus tulee siten hylätä.

Kalatautiriskistä

PVOV huomauttaa alkuun, että kalojen tarttuvan haimakuoliotaudin ja lohikalojen alfavirustartuntojen leviämisen estämiseksi perustettavasta rajoitusalueesta annettu maa- ja metsätalousministeriön päätös (324/2021) on korvannut selityksessä mainitun päätöksen 809/2016. Päätöksen 324/2021 3 §:n mukaan rajoitusalueen IPN- ja SAV-taudin

leviämisen estämiseksi (rajoitusalue) muodostavat merialue ja vaelluskalojen nousualue. Mainitun päätöksen 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan vaelluskalojen nousualueella tarkoitetaan jokien ja niiden suistojen osia, joihin merialueen vaelluskaloilla on mahdollisuus nousta ohittamalla enintään yhden nousuesteen. Päätöksen 5 §:n 1 momentissa säädetään, että luonnonvaraisten kalojen siirtäminen rajoitusalueelta vapautettaviksi sisävesialueella on kielletty. Kyseisestä kiellosta voidaan säännöksen mukaan myöntää eläintautilain (76/2021) 37 §:n mukaisesti mainitun lain 29 §:ää soveltaen poikkeuslupa. Luvan myöntäminen edellyttää, että siirto ei olennaisesti lisää vaaraa IPN- tai SAV-taudin leviämisestä alueen ulkopuolelle. Yhtiö pitää siten huolia kalatautiriskeistä aiheellisena.

Kuten ELY-keskus on todennut, Isohaaran yläpuolinen patoallas luokitellaan nykyään vaelluskalojen nousualueeksi. Vaelluskalojen nousualue kuuluu kuitenkin päätöksen 324/2021 mukaisesti rajoitusalueen määritelmän piiriin, ja näin ollen kalojen siirtäminen vaelluskalojen nousualueelta sisävesialueelle on yhtä lailla lähtökohtaisesti kiellettyä. Tältä osin ELY-keskuksen laintulkinta on selvästi virheellinen. Kalatautiriskeihin liittyen yhtiö huomauttaa lisäksi, että esim. vuoden 2018 IHN-tautitapaukset Perämerellä ja lokakuussa 2020 Isohaaran alla havaittu Pc-tyypin rapurutto ovat osoitus siitä, että tautiriski on suurentunut myös Perämeren alueella. Yhtiö pitää tauteja riskinä sisävesien kalankasvatukselle ja kalakannoille, ja huomauttaa, että tauteja ei välttämättä havaita riittävän nopeasti jokiin leviämisen estämiseksi. PVOV katsoo, että tautiriski tulee ottaa huomioon nyt vireillä olevassa asiaa, ja toteaa, että myös eri tahojen vastuut kalatautien mahdollisissa leviämistilanteissa tulisivat olla selvät ennen kuin uusia toimenpidevelvoitteita ylipäätään voitaisiin asettaa.

PVOV näkemyksen mukaan ELY-keskus ei ole ottanut riittävästi huomioon kalatautiriskiä ja sen viime vuosina mahdollisesti tapahtunutta riskin kasvua. ELY-keskus on myös tältä osin perustanut hakemuksensa virheelliseen laintulkintaan ja puutteellisiin tietoihin, ja tästä syystä hakemus tulee jättää tutkimatta tai palauttaa ELY-keskuksen täydennettäväksi.

8. SYKEn lausunto

8.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

SYKE on pitänyt ELY-keskuksen hakemuksen mukaista kalatalousvelvoitteiden ajantasaistamista perusteltuna, mutta ei ole ottanut tarkemmin kantaa kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen yksityiskohtiin. SYKE on lausunnossaan katsonut, että tapauksella on Iijoen velvoitteen muutoshakemuksen ohella ennakkotapausarvoa sen suhteen, miten vanhojen vesitalouslupien kalatalousvelvoitteita tullaan jatkossa päivittämään.

Lausunnossa on todettu, että aiempaan SYKEn lausuntoon viitaten (Iijoen kalatalousvelvoitteen muuttaminen SYKE-2020-K-289), säätökäytön rajoittamisen herkkyysanalyysi olisi toivottavaa esittää kustannus-

laskelmissa. Lisäksi aiemmassa lausunnossa esitetty tarve ja oikeellisuus diskonttokoron esittämisestä kustannuslaskelmissa tulisi jatkossa huomioida [redacted] lausunnossa esitettyjen seikkojen mukaisesti.

SYKEn mukaan kalatalousvelvoitteen määrän suhteuttaminen menetettyyn tuottoon tulisi olla lähtökohtana kaikissa lupavelvoitteissa. Käytännössä menetetty lohi- ja meritaimenpopulaatio on ollut Kemijoen tapauksessa huomattavasti nykyvelvoitetta suurempi. On kuitenkin selvää, että täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja ekosysteemin toimintaan ei nykyisillä rakennetuilla jokisysteemeillä voida päästä, vaikka tekniset ratkaisut toteutettaisiin täysimääräisinä.

Pääpainon kalateiden rakentamisessa olisi kokonaistarkastelun perusteella hyvä siirtyä luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin. Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys erityisesti alajuoksulla voi muodostua merkittäväksi tekijäksi joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta. Vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan saavuttaminen Kemijoella on toimenpiteillä mahdollista saavuttaa todennäköisesti ilman merkittävää haittaa vesivoiman tuotannolle tärkeän käyttömuodon määritelmän mukaisesti, mikäli nousukalojen määrä on riittävä ja alasvaelluksen turvaaminen on riittävää.

Voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös kalakantojen elinvoimaa. Jokaisen voimalaitoksen osalta tulisi laatia ja ottaa käyttöön ympäristövirtaama. Ympäristövirtaaman tavoitteet tukevat kokonaisuudessaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron mahdollisuuksia ja virtaamatavoitteiden asettamisella voidaan yhteensovittaa ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita.

SYKEn mukaan ehdotetut toimenpiteet mahdollistavat Kemijoen alaosan vesipuitedirektiivin mukaisen tilatavoitteen (hyvä saavutettavissa oleva tila), mikäli ne mahdollistavat laajan Ounasjoen kutualueen saavuttamisen. Tilatavoitteen saavuttamiseksi saattaa riittää rakenteen ohittava tekninen kalatieratkaisu.

Lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista. Ympäristövirtaaman käyttöönoton tulisi olla tavoitteena erityisesti kaikissa lyhytaikaissäätöä suorittavissa kohteissa, huomioiden kuitenkin vesivoimatuotannon säätökäytön hyödyt kulutuksen ja tarjonnan tasaajana sähköjärjestelmässä. Lisäksi SYKE tukee [redacted] lausuntoa kalatalousvelvoitteiden aiheuttamien kustannusten nykyarvon laskelmasta.

SYKE on havainnollistanut vesivoimalan rahallisen tuoton muodostumista. Vesivoimatuottaja tarjoaa tunnilla t sähkömarkkinoille tuotantomäärän ht (MWh) ja saa tuotannosta hinnan pt (€/MWh). Jos tunnilla tarvitaan ylössäätöä, vesivoimatuottaja tarjoaa säätösähköä määrän bt > 0 (MWh) ja saa siitä korvauksen $pt\ b$ > pt (€/MWh). Jos tunnilla tarvitaan alassäätöä, vesivoimatuottaja tarjoaa säätösähköä, eli jättää tuottamatta, määrän bt < 0 (MWh). Koska alassäädön hinta on alle sähkön tuntihinnan $pt\ b$ < pt (€/MWh), tekee voimala hinta-arbitraasivoiton $-bt(pt - pt\ b\ )$.

ELY-keskuksella ei ole ollut lausuttavaa SYKEn lausunnon johdosta.

8.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV on aiemmin toimittanut muistutuksensa liitteenä kattavan analyysin ELY-keskuksen hakemuksen kalataloudellisista perusteista, johon yhtiö on viitannut osana muistutuksensa perusteluita. Lisäksi tämän vastaselityksen liitteenä 3 on PVOV:n analyysi ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteen muutosasiassa antaman hakijan selityksen kalataloudellisista perusteista. PVOV viittaa SYKEn lausunnon osalta kaikkeen aiemmin muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä esittämäänsä sekä esittää lisäksi alempana tarpeellisiksi katsomansa lisäselvityksen. PVOV toteaa yhteenvetona SYKEn lausuntoon, ettei lausunnossa ole esitetty mitään sellaista, jonka perusteella yhtiöllä olisi aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

PVOV viittaa lausunnon pääasiassa lyhytaikaissäätöä koskevien kohtien 3 (voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että mahdollistamalla säätövoiman käyttö voitaisiin samanaikaisesti tukea myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin) ja 6 ([redacted] lausunto kalatalousvelvoitteiden aiheuttamien kustannusten nykyarvon laskelmasta) osalta tämän vastaselityksen liitteenä 4 olevaan asiantuntijoidensa laatimaan 7.10.2021 päivättyyn muistioon ”Kommentointi Suomen ympäristökeskuksen lausuntoon 21.4.2021”. PVOV toteaa lisäksi, että muistutuksen kohdassa 5.2.2 on todettu kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuvien toimenpiteiden kustannusten olevan kohtuuttomia saavutettavaan hyötyyn nähden. Muistutuksen liitteenä 3 on ollut selvitys kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista yhtiölle. PVOV viittaa vastaselityksenään edelleen kyseiseen muistutuksensa kohtaan sekä liitteeseen.

Siltä osin kun SYKE on lausunnossaan esittänyt, että Isohaaran voimalaitoksen tapauksella on Iijoen voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen ohella ennakkotapausarvoa sen suhteen, miten vanhojen vesitalouslupien kalatalousvelvoitteita tullaan jatkossa päivittämään PVOV toteaa, että kyseessä on kussakin asiassa tapauskohtaiseen arviointiin perustuva vesilain mukainen kalatalousvelvoitteen muutoshakemus. Kuten tässä vastaselityksessä on aiemmin todettu, Kemijoelle ei ole luotavissa ELY-keskuksen hakemuksen tavoitteena olevaa vaelluskalakantojen luonnontilaisia ja itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja, eikä niiden palauttamista niiden luontaiseen elinympäristöön ole mahdollista saavuttaa.

SYKE on lausuntonsa kohdassa 1 esittänyt, että velvoitteen määrän suhteuttaminen menetettyyn tuottoon tulisi olla lähtökohtana kaikissa lupavelvoitteissa. PVOV toteaa muistutuksensa kohtaan 3.1 ja tämän vastaselityksen kohtaan 3.1.2 viitaten yhteenvetona, että Isohaaran voimalaitoksen nykyinen voimassa oleva kalatalousvelvoite ja oikeusvoimaisesti maksetut kalataloudelliset korvaukset kompensoivat jo täysimääräisesti voimalaitosten rakentamisesta aiheutuneet vesilain mukaiset haitat ja vahingot kalastolle ja kalastusoikeuden haltijoille.

SYKE on myös lausuntonsa kohdassa 2 todennut, että kalateiden rakentamisessa pääpainon olisi hyvä siirtyä luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin PVOV toteaa kohdan 2 osalta, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen ja tarkemmin ottaen kalatievelvoitteen toteuttamiskelpoisuutta on käsitelty tämän vastaselityksessä kohdassa 7.1.2.

Siltä osin kuin SYKE on lausuntonsa kohdassa 4 todennut, että kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi ehdotetut toimenpiteet mahdollistavat Kemijoen alaosan vesipuitedirektiivin mukaisen tilatavoitteen (hyvä saavutettavissa oleva tila) saavuttamisen, PVOV viittaa aiemmin tämän vastaselityksen kohdassa 4.3.2 esittämäänsä ja siinä mainittuihin liitteisiin kokonaisuudessaan ja toteaa, ettei vesimuodostuman luokituksella voida pätevästi perustella tarvetta ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymiselle. Kuten edellä on todettu, vireillä olevaan hakemukseen ei sovelleta vesipuitedirektiiviä tai vesienhoitolakia, vaan vesilain 3 luvun 22 §:ää. Vesimuodostuman luokituksella ei muutoinkaan ole asiassa merkitystä, koska Ala-Kemijoen vesimuodostuman tila on luokiteltu ilmeisen virheellisesti tavoitetilaa matalampaan tyydyttävään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan. Koska vesimuodostuman oikea tilaluokka on PVOV:n näkemyksen mukaan tässä vastaselityksessä aiemmin tarkemmin perustellusti hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila, ei luokituksella voida perustella tarvetta hakemuksen hyväksymiseen.

SYKE on lausuntonsa 5 kohdassa todennut, että lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista ja että ympäristövirtaaman käyttöönoton tulisi olla tavoitteena erityisesti kaikissa lyhytaikaissäätöä suorittavissa kohteissa. Isohaarassa ympäristövirtaamalla ei merkitystä, koska sen vastaanottavana vesistönä on meri, jonka pinnan taso vaihtelee joka tapauksessa. Isohaarassa ei ole vanhaa uomaa, jota pitäisi ympäristövirtaamalla vesittää. Yhtiö viittaa muistutuksensa kohdassa 4.5 toteamaansa, että Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ei ole vastaavanlaisia vaikutuksia jokiluontoon kuin mitä pienemmillä joilla on. Lyhytaikaissäännöstely Kemijoella ei esimerkiksi jätä kuivilleen nahkiaisen lisääntymis- ja kutualueita.

9. Lopuksi

ELY-keskuksen selityksessä ei ole esitetty mitään sellaista, minkä perusteella yhtiöllä olisi aihetta muuttaa aiemmin esittämää käsitystään asiasta. ELY-keskuksen hakemus tulee voimassa olevaan lainsäädäntöön perustumattomana sekä hakemuksen virheellisyyden ja puutteellisuuden vuoksi jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi prosessiväitekirjelmässä, muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä esitetyin perustein.

Lopuksi on ensinnäkin syytä korostaa, että hakemuksen ja selityksen tarkoitus on verrattain epäselvä eikä hakemuksesta selvästi käy ilmi sen laajuus. Toisin kuin ELY-keskus väittää, asiassa ei ole kyse ainoastaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan esiratkaisun tekemisestä, sillä ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt lukuisia yksityiskohtaisia vaatimuksia koskien mahdollisen kalatalousvelvoitteen sisältöä ja laa-

juutta. Hakemusta ja sen täydennyksiä rasittavat useat prosessiväitekirjelmässä, muistutuksessa ja tässä vastaselityksessä kuvatut virheet ja puutteet, joista keskeisimpänä voidaan pitää intressivertailun ja kustannus-hyötyanalyysin puuttumista.

ELY-keskuksen hakemuksessa täydennyksineen on tosiasiassa kyse myös yhteiskunnallisesti merkittävien ja ajankohtaisten asioiden ratkaisemisesta, eikä vain yksittäisiä voimalaitosyhtiöitä koskevien kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksyminen johtaisi vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantumiseen Kemijoella, ja se vaikuttaisi näin ollen negatiivisesti kansallisiin ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen. Nämä tärkeät yleiset intressit, samoin kuin PVOV:lle aiheutuvat yksityiset menetykset, on pääosin kokonaan sivuutettu hakemuksessa ja sen täydennyksissä. Hakemus ei siten perustu asian riittävään selvittämiseen ottaen huomioon vesivoimatuotannon ja säätövoiman erittäin suuri merkitys sekä voimalaitosyhtiöille että laajemmin yleiselle edulle. Lisäksi kalatalousvelvoitteen muuttamiselle hakemuksessa esitetyllä tavalla ei ole luonnontieteellisiä eikä oikeudellisia perusteita.

Kuten muistutuksessa on jo todettu, hakemus ja selitys perustuvat keskeisiltä osin virheellisiin tietoihin mm. jokien ominaispiirteistä, kalastosta ja kalataloudellista toimenpiteistä, ja osin jopa tarkoitushakuiselta vaikuttavaan valikointiin tosiasiatietojen käytössä. ELY-keskus ottaa selityksessään vain hyvin suppeasti kantaa PVOV:n muistutuksessa esittämään laajaan ja seikkaperäiseen asiantuntijaselvitykseen sekä niihin perustuviin johtopäätöksiin asiasta. Asiassa ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että ELY-keskus selvästi perustaa hakemuksensa ja selvitystensä puutteellisuuden siihen, että nyt hakemuksen kohteena olisi vain (lakiin perustumattoman) esipäätöksen tekeminen, jota seuraisi toiminnanharjoittajiin kohdistuva laaja selvitysvelvollisuus. PVOV:ta ei voida velvoittaa toteuttamaan hakemuksessa vaadittuja ratkaisuja, joiden toimivuudesta ei ole lainkaan näyttöä. Selvitysvelvollisuutta esitetyn velvoitekokonaisuuden vaikutuksista ja toimivuudesta ei voida myöskään hakemuksessa esitetysti kohdistaa PVOV:hen.

ELY-keskuksen hakemuksen tavoitteena olevaa jokielinympäristöjen jatkumon palauttamista sekä vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edellytysten parantumista ei voida saavuttaa hakemuksen mukaisilla toimenpidevelvoitteilla. Toisin kuin ELY-keskuksen hakemuksessa ja selityksessä sekä Luken lausunnossa on todettu, hakemuksen mukaisilla vaatimuksilla ei ole vankkaa luonnontieteellistä pohjaa, eivätkä hakemuksen lähtöolettamat pidä paikkaansa. Hakemuksen vaatimusten perustana olevat tausta-aineistot perustuvat virheelliseen laskentatapaan ja ELY-keskuksen arvio hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä saavutettavista ympäristöhyödyistä on epärealistinen ja todellisuutta vastaamaton. Hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella ei yksinkertaisesti voida saavuttaa sillä tavoiteltavaa hyötyä, eivätkä hyödyt kalataloudellekaan siten vastaa sitä, mitä ELY-keskus hakemuksessaan ja selityksessään esittää.

ELY-keskus perustelee hakemustaan nykyisen velvoitteen määräämisen jälkeen tapahtuneilla olosuhteiden olennaisilla muutoksilla. Oikeudelliset edellytykset hakemuksen käsittelylle vesilain olosuhteiden olennaisen muutoksen tai muunkaan säännöksen nojalla eivät kuitenkaan täyty. Toisin kuin ELY-keskus hakemuksessaan ja selityksessään väittää, vesilain tarkoittamaa olosuhdemuutosta ei voida perustella yleisen kalataloudellisen tiedon lisääntymisellä tai väitetyllä vahinkoarvion virheellisyydellä. Vahinkoarvion virheellisyyttä ja ennakoimatonta haittaa koskevat väitteet ovat vesilain nojalla kiistatta vanhentuneet. Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat ja vahingot on kertakaikkisesti ja täysimääräisesti korvattu ja kompensoitu lainvoimaisin lupapäätöksin, eikä mitään kompensoitavaa haittaa siten enää ole. Lupapäätöksiin kohdistuvan oikeusvoimavaikutuksen johdosta kalatalousvelvoitteita ei voida muuttaa ilman, että vesilain tarkistamiselle asettamat edellytykset täyttyvät, eli tässä tapauksessa se, että olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet ja lisäksi se, että tarkistamista on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.

ELY-keskuksen hakemuksessa on selvästi ainakin osittain kyse epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta, vaikka ELY-keskus yrittää keinotekoisesti väittää hakemuksen perustuvan olosuhteiden olennaisesta muutoksesta seuraavaan velvoitteen muuttamiseen, jotta hakemuksen mukaisen velvoitteen määrääminen ei estyisi siitä aiheutuvien kustannusten huomattavaa kasvun myötä. ELY-keskus sivuuttaa kuitenkin sen tosiasian, että sekä vesilaki että omaisuudensuoja asettavat rajat tarkistamisesta aiheutuville kustannuksille myös silloin, kun tarkistamisen perusteena on olosuhteiden olennainen muutos. Koska olosuhteet eivät kuitenkaan ole olennaisesti muuttuneet eikä ELY-keskus myöskään ole esittänyt riittävää näyttöä siitä, että tarkistaminen olisi tarpeellista yleisen edun kannalta sekä ottaen huomioon, että hakemuksen mukaisesta velvoitekokonaisuudesta aiheutuvat kustannukset PVOV:lle selvästi olisivat kohtuuttomat voimayhtiöille, ei nykyisen kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle yksinkertaisesti ole lainsäädännöllistä perustetta.

Vastaselityksen liitteet

PVO-Vesivoima Oy on liittänyt selitykseensä seuraavat liitteet:

1. Rakennuslupa: Pohjois-Suomen vesioikeuden 18.9.1964 antama päätös (56/64/I) ja korkeimman hallinto-oikeuden 21.10.1966 antama päätös
2. Ala-Kemijoen vesimuodostuman luokittelu: PVO-Vesivoima Oy:n näkemys Ala-Kemijoen vesimuodostuman oikeasta luokittelusta vesipuitedirektiivin, vesienhoitolain ja soveltuvan ohjeistuksen mukaisesti
3. Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutosasiassa antaman hakijan selityksen kalataloudellisista perusteista, [redacted] 9.11.2021
4. Kommentointi Suomen ympäristökeskuksen lausuntoon 21.4.2021, [redacted] 7.10.2021

Kemijoki Oy:n vastaselitys

Aluehallintovirasto on varannut Kemijoki Oy:lle tilaisuuden antaa vastaselityksensä hakijan selityksistä ja Suomen ympäristökeskuksen lausunnosta. Kemijoki Oy on 15.11.2021 antanut 5 liitettä sisältävän vastaselityksensä, jossa todetaan mm. seuraavaa:

2. Vaatimukset

Lapin ELY-keskuksen Selitys tai Hakemuksen johdosta annetut lausunnot, muistutukset ja mielipiteet eivät ole antaneet KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. Muistutuksessa esitetyn tavoin KEJO vaatii Pohjois-Suomen AVI:ssa 1) ensisijaisesti Hakemuksen tutkimatta jättämistä tai palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta, sekä 2) toissijaisesti Hakemuksen hylkäämistä.

5. Vastaselitys Hakijan asiaselityksiin KEJO:n Muistutuksessa esitetyn johdosta

5.1 Hakemuksen sisältövaatimukset ja päätökset, joihin Hakemus kohdistuu

Selityksen kohta 2.1

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Vesilain hakemuksen sisältöä koskevat määräykset riippuvat asian luonteesta, eli siitä, onko kysymys lupahakemuksesta vai muusta hakemuksesta. Kalatalousviranomaisen hakemus ei ole lupahakemus vaan vesilain tarkoittama muu hakemus. Kalatalousviranomainen ei hae lupaa vaan jo olemassa olevien lupapäätösten kalataloutta koskevien määräysten muuttamista. Näin ollen lupahakemuksen sisältöä koskevat säännökset eivät tule sovellettavaksi.

Koska vesilaissa ei ole säännöksiä muiden kuin lupahakemusten sisällöstä, sovellettavaksi tulee hallintolain 16 §. Lainkohdan mukaan viranomaiselle toimitettavasta asiakirjasta on käytävä ilmi, mitä asia koskee. Asiakirjassa on mainittava lähettäjän nimi sekä tarvittavat yhteystiedot asian hoitamiseksi. Nyt vireillä oleva hakemus täyttää lainsäädännön vaatimukset ja siinä on riittävässä laajuudessa esitetty asian luonteesta johtuvat tiedot. Mikäli hakemuksen sisältövaatimukset asetettaisiin ylitsepääsemättömän korkeiksi, estettäisiin käytännössä kalatalousvelvoitteiden muuttaminen prosessuaalisella perusteella ja tarkistamista koskeva vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoitus jäisi saavuttamatta. Hakemus ja sen täydennys muodostavat riittävän pohjan aluehallintoviraston päätöksenteolle (…).

Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistaminen tai muuttaminen ei voi kohdistua kullekin voimalaitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, koska po. voimalaitoksille ei ole määrätty omia laitoskohtaisia velvoitteita (tehonnostoja lukuun ottamatta) (…).

Voimassa olevat kalatalousvelvoitteet ja niihin liittyvä tarkkailuvelvoite määrättiin erillisenä päätöksenä, kaikkia po. voimalaitoksia yhteisesti koskevana velvoitteena, jolla kumottiin aiemmat voimalaitoskohtaiset kalatalousmaksut. Kalatalousviranomainen pitää selvänä, että vastaavasti kuin on voitu määrätä kaikkien voimalaitosten yhteisestä kalatalousvelvoitteesta, voidaan myös velvoitteen muutosta hakea siihen ratkaisuun ja niihin lupamääräyksiin, jotka koskevat kaikkien voimalaitosten yhteistä kalatalousvelvoitetta. Se, että kalatalousvelvoitetta koskevassa ratkaisussa ei aikoinaan annettu kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyä kalatalousvelvoitetta, ei voi kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan rajoittaa kalatalousvelvoitteen toimenpidevalikoimaa kalatalousvelvoitetta muutettaessa esimerkiksi siten, että voimalaitoskohtaiset toimenpiteet, kuten kalatiet, eivät olisi vastaisuudessakaan mahdollisia.

Pohjois-Suomen vesioikeus on päätöksessään 78/II/1979 perustellut yhteisen kalatalousvelvoitteen määräämistä seuraavasti: “Vesioikeus katsoo, että Kemijoen ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantojen yhtenäinen hoito edellyttää voimalaitoksille kalakannan hoitamiseksi määrättävien velvoitteiden asettamista velvoitteiden laadun osalta yhtäläisiksi..." Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan yhtenäistä hoitoa ja yhteensovitettuja velvoitteita tarvitaan edelleen.”

KEJO:n vastaselitys

Hakemus sisältää luonteeltaan erittäin yksityiskohtaisia ja keskeiseltä osaltaan toteuttamiskelvottomia vaatimuksia Muistutuksessa esitetyn mukaisesti. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset Vastaselityksen antajan toimintaan olisivat mittakaavaltaan poikkeuksellisen merkittävät. On selvää, että Hakemuksen sisältövaatimusten tulee olla kattavat, jotta vaikutuksiltaan näin merkittävä Hakemus ylipäätään voidaan tutkia.

KEJO on Muistutuksessa esittänyt, että Hakemus on puutteellinen, sillä se ei täytä vesilain 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia. Hakemuksesta puuttuu asianmukainen suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä ja asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen vaikutuksista yleisiin ja yksityisiin etuihin. Lapin ELY-keskus ei ole korjannut tätä puutetta myöskään Hakemuksen täydennyksissä. Vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen HE 277/2009 lainkohtaa koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan hankkeesta vastaavan lupahakemus ja siihen sisällytetty selvitys muodostaa perustan hakemuksen oikeudelliselle arvioinnille ja asianosaisten välisten oikeussuhteiden järjestämiselle, minkä vuoksi lupahakemuksen sisältövaatimuksista on säädettävä lailla. Voidaan siis todeta lainkohdan tarkoituksena olevan varmistaa sen, että vesilain mukaisen hakemuksen ratkaisemiseksi on käytettävissä asianmukainen aineisto. Olisi epäjohdonmukaista katsoa, että lupaa muutettaessa voitaisiin tyytyä huomattavasti lievempien hakemuksen sisältövaatimusten soveltamiseen varsinkaan tilanteessa, jossa Hakemuksen vaikutukset yleisiin ja yksityisiin etuihin olisivat poikkeuksellisen merkittävät, kuten vireillä olevassa asiassa.

Hakijan viittaamat hallintolain (434/2003) 16 §:n mukaiset viranomaiselle toimitettavan asiakirjan minimivaatimukset eivät siis missään tapauksessa muodosta riittävää pohjaa Hakemuksen käsittelylle. KEJO viittaa vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen HE 277/2009 mukaisiin vesilain 11 luvun 3 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin, joissa todetaan, että lainkohta perustuu kumotun vesilain (264/1961, ”Kumottu Vesilaki”) 16 luvun 1 §:ään. Hakemukseen on kyseisen lainkohdan mukaan ”liitettävä tarpeelliset selvitykset sekä, jos hakemus tarkoittaa luvan saamista yritystä tai toimenpidettä varten, tarvittava suunnitelma ja selvitys yrityksen tai toimenpiteen vaikutuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään”. Nyt vireillä olevassa asiassa Lapin ELY-keskus ei esimerkiksi ole esittänyt sellaista selvitystä, jonka perusteella voitaisiin edes tehdä vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi, vaikka Hakemuksen hyväksymisen kustannukset olisivat Muistutuksessa esitetyllä tavalla 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonaa euroa Hakemuksen hyväksymisen hyötyjen ollessa tähän nähden marginaalisia ja vaikka vesilain 3 luvun 14 §:ää kiistatta sovelletaan kalatalousvelvoitteen muuttamiseen, kuten KEJO Muistutuksessaan on esittänyt.

Vaikka Pohjois-Suomen AVI vastoin kaikkea KEJO:n asiassa esittämää katsoisi, ettei Hakemukseen sovelleta vesilain 11 luvun 3 §:ää, on selvää, etteivät Lapin ELY-keskuksen Hakemus ja sen yhteydessä esitetyt selvitykset missään tapauksessa muodosta riittävää pohjaa päätöksenteolle asiassa.

Voimalaitoskohtaisten lupien muuttamistarpeen osalta KEJO toteaa luonnollisesti olevan selvää, että sen omistamia Hakemuksen mukaisia voimalaitoksia ja PVOV:n omistamaa Isohaaran voimalaitosta koskeva kalatalousvelvoite on annettu yhteispäätöksellä. Lapin ELY-keskus sivuuttaa kuitenkin myös Selityksessään sen seikan, että velvoitteen muuttaminen Hakemuksessa esitetyn mukaisesti vaatisi muutoksia voimalaitosten teknisiin rakenteisiin sekä voimalaitosten käyttöön. Vaaditun velvoitekokonaisuuden toteuttaminen ei olisi mahdollista pelkästään velvoitepäätöstä muuttamalla, vaan toimenpiteiden toteuttaminen edellyttäisi voimalaitoskohtaista tarkastelua ja siten voimalaitoskohtaisten rakentamislupien muuttamista.

Hakemus tulee edellä esitetyn mukaisesti jättää tutkimatta kokonaisuudessaan tai vähintään palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella siten, että se täyttää vesilain 11 luvun 3 §:n asettamat hakemuksen sisältövaatimukset tai Pohjois-Suomen AVI:n muutoin riittäviksi katsomilla selvityksillä ja suunnitelmilla uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

5.2 Nykyiset kalatalousvelvoitteet

Selityksen kohta 2.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Hakemuksessa ei tarkoiteta, että luvanhaltijat toimivat lainvastaisesti. Yhtiöt toimeenpanevat lainvoimaista velvoitettaan. Olosuhteiden muututtua olennaisesti on kuitenkin syntynyt tilanne, joka edellyttää asiantilan korjaamista. Kemijoen voimalaitosten nykyisiä kalatalousvelvoitteita

on olosuhteiden muuttumisen ohella muutettava mm. laillisuusvalvontaviranomaisten päätöksistä ilmenevän tarpeen johdosta. Oikeuskanslerin päätöksen mukaan velvoitepäätöksillä tavoiteltujen oikeustilojen jääminen toteutumatta tarkoittaa käytännössä lainvastaisen olotilan syntymistä.

Vesilain kalataloutta ja kalatalousmääräyksiä koskevat säännökset lähtevät siitä, että olosuhteiden muuttuessa kalatalousmääräyksiä voidaan muuttaa. Lupaan sisältyviä kalatalousmääräyksiä voidaan muuttaa vain lupaviranomaisen päätöksellä. Kalatalouden yleisen edun valvonta on kalatalousviranomaisen tehtävä ja kalatalousvelvoitteen muuttamisen vireille saattaminen silloin, kun velvoite on jäänyt ajastaan jälkeen, kuuluu ensisijaisesti kalatalousviranomaisen tehtäväksi.

Kalatalousviranomainen toteaa vielä, että hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta ja viittaa tältä osin selityksen kohtaan 2.16.”

KEJO:n vastaselitys

Kalatalousvelvoitteen muuttamisen laissa säädetyt edellytykset eivät vireillä olevassa asiassa täyty. Olosuhteet eivät ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti KEJO:n Muistutuksen kohdassa 4.3 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.15 esitetyn mukaisesti. Hakijan viittaamilla oikeuskanslerin päätöksillä ei ole asiassa Hakijan esittämää merkitystä, kuten KEJO on Muistutuksen kohdassa 4.3.2.4 ja Muistutuksen liitteessä 3 esittänyt.

Epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen velvoitteen tarkistamisen osalta KEJO viittaa tämän Vastaselityksen kohtaan 5.16.

5.3 Vesilain 11 luvun 18 §:n mukainen kaksivaiheinen menettely

Selityksen kohta 2.3

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Osittaisratkaisuna (1 mom.) lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Nyt vireillä oleva hakemus on vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin tarkoittama hakemus. Lainkohdassa ei puhuta lupahakemuksesta taikka muusta hakemuksesta vaan siinä tarkoitetaan molempia hakemustyyppejä. Näin ollen osittaisratkaisun antaminen on mahdollista.

Kalatalousviranomaisen hakemuksen rakentuminen kaksivaiheisen menettelyn varaan on käytännössä ainoa mahdollisuus näin suuren hakemuskokonaisuuden kysymyksessä ollessa. Se on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Tällä tavoin voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja myös mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti. Samalla tarjoutuu mahdollisuus myös energian hyväksikäyttöön esim. houkutusvirtaaman osalta. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata.”

Lapin ELY-keskus esittää, että oikeuskäytännössä on usein päädytty käyttämään kaksivaiheista menettelyä, ja viittaa ratkaisuihin KHO

2012:52 (Mäntänkoski) sekä KHO 29.1.2013 taltio 358 (Hiitolanjoki). Lapin ELY-keskus toteaa, että toimivuusvaatimusten asettaminen on ollut aikaisemmassa oikeuskäytännössä harvinaista, mutta katsoo olevan selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamalla tavalla. Lapin ELY-keskus viittaa myös ratkaisuun KHO 2019:172. Hakija toteaa seuraavaa:

”Koska kalatien ja alasvaellusreitin toimivuuden varmistaminen on olennaista asetettavan velvoitteen toimivuuden kannalta, on kalatalousviranomainen katsonut, että toimivuusvaatimus tulee sisällyttää nyt muutettavaksi haettuun kalatalousvelvoitteeseen. Ylös- ja alasvaellusta koskevissa tehokkuusvaatimuksissa on kyse kompensaation mitoituksesta, joka on verrattavissa esimerkiksi istutuspoikasten määrään tai kalatalousmaksun suuruuteen. Niiden tekninen toteutus ratkaistaan kalatien vesitalousluvan yhteydessä. Kalatien ja alasvaellusreitin lopullisesta toimivuudesta ja tehokkuudesta varmistutaan sitten, kun se on rakennettu. Mikäli toimivuus on puutteellista, tulee tällöin tehdä tarvittavat muutokset toimivuusvelvoitteen täyttämiseksi.”

Hakija toteaa lisäksi, että koska tämä on Hakemuksen käsittelyn yhteydessä riittävällä tavalla selvittänyt olosuhteiden muutoksen käsilläolon velvoitteen muuttamisen perusteeksi, ei Hakijan voida katsoa siirtäneen olosuhteiden muutoksen olemassaolon selvittämistä Vastaselityksen antajalle Muistutuksessa esitetyin tavoin.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa vesilain 11 luvun 18 §:n kaksivaiheisesta menettelystä esitetyn osalta Muistutuksen kohtaan 3.1.2, jossa yhtiö on esittänyt perustellun näkemyksensä siitä, miksi lainkohta ei sovellu nyt kyseessä olevaan hakemuskokonaisuuteen.

Hakija viittaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin KHO 2012:52, KHO 2019:172, sekä KHO 29.1.2013 taltio 358. Lapin ELY-keskus ohittaa Selityksessään sen perustavanlaatuisen eron suhteessa Hakemuksen mukaiseen asiaan ja Hakijan käsittelemien oikeustapausten välillä, että Hakemus on rakenteeltaan kaksiosainen siten, että sen ensimmäisessä vaiheessa vaaditaan prosenttiperusteista ja Muistutuksessa esitetyllä tavalla teknisesti toteuttamiskelvotonta kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuutta. Hakijan mukaan ”toimivuusvaatimusten asettaminen on ollut aikaisemmassa oikeuskäytännössä harvinaista”. Hakija ei kuitenkaan ole Selityksessään osoittanut yhtään esimerkkiä, joka olisi edellä esitetyiltä osin vertailukelpoinen Hakemuksen mukaisen asian kanssa, eikä Hakija tällaisen ratkaisun puutteessa voi sellaista esittää.

Hakija on myös ohittanut KEJO:n esittämän argumentaation koskien vesilain 11 luvun 18 §:n käytännön soveltamistilanteita. Kuten Prosessiväitekirjelmästä ilmenee, lainkohtaa on sovellettu lähinnä tilanteissa, joissa korvauskysymysten yksityiskohtainen käsittely olisi vienyt kohtuuttoman ajan lupakäsittelyn vaatimasta kokonaisajasta. Hakijan mukaan nyt vireillä oleva Hakemus on vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin tarkoittama hakemus. Lainkohdan mukaan lupaviranomainen voi erityisestä

syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Hakija ei kuitenkaan ole esittänyt vireillä olevassa asiassa lainkohdassa tarkoitettua yksittäistä asiakysymystä, vaan kyse on prosessin pilkkomisesta kahteen erilliseen vaiheeseen ilman laista johdettavaa tukea.

Hakija esittää, mm. että ”Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata”. Väite on perustelematon, käytännön näkökulmasta vieras ja sovellettavan lainsäädännön näkökulmasta virheellinen. KEJO:lle ei voida asettaa velvoitetta luoda tekniikkaa, jota ei toistaiseksi tunneta. KEJO on ottanut Hakemuksen toteuttamiskelpoisuuteen kattavasti kantaa Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä. KEJO on yksityiskohtaisesti arvioinut erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja, joilla saavutetaan mahdollisimman korkea toimivuus. Hakemuksen toimivuusvelvoitteiden saavuttamista ei arvioiduilla ratkaisuilla kuitenkaan voida taata, kuten KEJO on liitteessä 1 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.6 esittänyt.

Lapin ELY-keskus esittää myös mm., että ”Ylös- ja alasvaellusta koskevissa tehokkuusvaatimuksissa on kyse kompensaation mitoituksesta, joka on verrattavissa esimerkiksi istutuspoikasten määrään tai kalatalousmaksun suuruuteen”. Vertaus on toimimaton ottaen huomioon edellä esitetyn lisäksi KEJO:n Muistutuksessa esittämän näytön, jonka perusteella vaellusratkaisuilla aikaansaatava kalataloudellinen tulos olisi marginaalinen. Tehokkuusvaatimuksiin ei myöskään ole mahdollista päästä, mutta kalanpoikasten istuttaminen ja kalatalousmaksu ovat tavanomaisia ja toteuttamiskelpoisia kompensaatiomenetelmiä.

Olosuhteiden olennaista muutosta koskevan argumentaation osalta Vastaselityksen antaja viittaa kaikkeen Muistutuksessa esitettyyn, Muistutuksen liitteeseen 4, sekä Vastaselityksen kohtaan 5.15.

Edellä esitetyn perusteella Hakemus on jätettävä tutkimatta kokonaisuudessaan tai ainakin palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi rakenteeltaan vesilain mukaiseksi vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella.

5.4 Oikeusvoimaisesti korvatut vahingot ja edunmenetykset Kemijoella

Selityksen kohta 2.4

Hakija viittaa vesilain korvausjärjestelmän ja korvausten merkitysten osalta samanaikaisuusperiaatteeseen, virallisperiaatteeseen sekä edunkorvausperiaatteeseen ja toteaa lisäksi seuraavaa:

”Muistutukseen, jonka mukaan myös korvauspäätös ulottuu yleiseen kalatalousetuun, hakija toteaa, että oikeuskäytännössä tätä ei ole pidetty mahdollisena. Esimerkiksi Kitisenjoen Kelukoskea koskevassa KHO:n ratkaisussa 2003:22 todetaan nimenomaan, että maksetuilla korvauksilla ei ollut tällaista merkitystä. Kelukosken voimalaitos on rakennettu nyt kysymyksessä olevalle Kemijoen vesistöalueelle. Kemijoen vesistöaluetta koskevalla korvauspäätöksellä ei ole sellaista sui generis -tyyppistä vaikutusta, että yleinen kalatalousetu olisi jotenkin vähäisempi kuin

muissa vesistöissä. Kalatalousviranomainen viittaa myös liitteenä 10 olevaan Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979.

Nykyisen vesilain (VL) 13 luvun 9 §:n 1 momentin perusteella korvataan mm. kalastusoikeuden käyttämisen estyminen tai vaikeutuminen. Vastaava sääntely oli vuoden 1961 vesilain (VVL) 11 luvun 3 §:n 1 momentissa. Lähtökohtaisesti korvaus määrätään vesialueen omistajalle taikka kalastusoikeuden haltijalle. Valtiolle määrättävien korvausten osalta oikeuskäytännössä on ollut horjuvuutta sen suhteen, tuleeko valtiolle esim. yleisten vesialueiden haltijana taikka lohenkalastusoikeuden osalta määrätä korvauksia (KKO 1984 II 134, KKO 1983 II 29). Aikanaan tapahtuneella vahinkojen korvaamisella niin yksityisille kuin valtiolle ei nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ole kuitenkaan merkitystä, koska vahinkojen korvaamisella ei jäljempänä todetuin tavoin ole vaikutusta määrättäessä yleisen kalatalousedun vuoksi kalatalousvelvoitetta taikka muutettaessa sitä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohtiin 3.1.3, 4.2.1, Muistutuksen liitteeseen 5 sekä tätä täydentävään Vastaselityksen liitteenä 2 olevaan VT [redacted] täydentävään lausuntoon ja toteaa lisäksi seuraavaa. Lapin ELY-keskuksen näkemys siitä, että maksetut korvaukset eivät vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävän kalatalousvelvoitteen perusteeseen tai määrään taikka velvoitteen muuttamiseen, on virheellinen. Käytännön soveltamistilanteessa ei ole edes mahdollista tehdä erottelua yleisen ja yksityisen kalatalousedun välillä sen osalta, mihin oikeudelliseen kokonaisuuteen kalataloudellinen kompensaatio kohdistuu, kuten KEJO on Muistutuksessa esittänyt.

Lapin ELY-keskus ei ole Selityksessä esittänyt päteviä perusteita KEJO:n esittämän argumentaation paikkansapitävyyden kyseenalaistamiseksi. Liitteessä 2 todetaan mm., että ”Kaikkinensa Kemijoen jokialueella lohen tuoton menettämisestä määrättyjen rahakorvausten on täytynyt – poikkeuksena yleisestä säännöstä – ulottua myös yleisen kalastusedun hyväksi. Rahalla kompensoitu lohivelvoite jää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin soveltamisalan ulkopuolelle. Rahakorvauksilla on vahva pysyvyyssuoja. Lisäksi muutettavaa lohivelvoitetta jokialueella ei ole”. KEJO katsookin tässä sekä jäljempänä esitetyin tavoin, että oikeusvoimaisesti jo korvatut edunmenetykset tulee ottaa asiassa huomioon Muistutuksessa esitetyn ja tässä Vastaselityksessä täydennetyn mukaisesti.

Mitä tulee Hakijan viittaamiin korkeimman oikeuden päätöksiin koskien valtion asemaa korvausten saajana KEJO toteaa, että kyseisiin päätöksiin on viitattu jo Täydennyksen liitteessä 7, jossa on todettu kuitenkin, että ”Tällä kysymyksellä ei nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ole merkitystä, koska mm. kalastusregaalin osalta valtiolle on määrätty korvauksia”.

5.4.1 Lupa- ja korvausmääräysten suhteesta

Selityksen kohta 2.4.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Vesilain järjestelmässä toimintaa velvoittavat lupamääräykset ovat keskeinen osa lupapäätöstä sekä nykyisen vesilain että sitä aiemmin voimassa olleen lainsäädännön kannalta. Vesilain 3 luvun 10 §:n mukaiset toimenpidevelvoitteet ovat pakollisia hankkeen laadun ja vaikutusten mukaisesti. Lupamääräyksiä annettaessa on harkittava sekä yleisille että yksityisille eduille koituvia haittoja. Kalatalousvelvoitteen ja kalatalousmaksun asettava lupamääräys on tyypillinen sekä yleistä etua (yleinen kalatalousetu) että yksityistä etua koskeva määräys.

Kalan kulku on osa ns. valtaväyläeduista ja se on lähtökohdaltaan yleinen etu. Jo vanhastaan kalankulkua pidettiin vesirakentamisen yhteydessä toimenpitein turvattavana intressinä (esim. Kotkasaari, Timo, Vesilain mukaisten kalatalousmääräysten muuttamista koskevan sääntelyn tausta ja kehityspiirteitä, liite 3). VVL:n 2 luvun 22 §:n 1 momentissa (alkuperäisessä muodossaan) kalankulun turvaaminen toimenpiteellä (kalatie) oli ensisijainen velvoite. Jos toimenpide aiheutti rakentajalle kohtuuttomia kustannuksia tai kalatie olisi ollut epätarkoituksenmukainen toimenpide tavoitteeseen nähden, velvoite voitiin muuttaa toimenpidemaksuksi. Toisin sanoen kalankulkua pidettiin yleisenä etuna ja se olisi tullut ensi sijassa turvata toimenpiteellä. Näin ei Kemijoella menetelty Isohaaran voimalaitoksen alkuvaihetta lukuun ottamatta.”

Hakijan mukaan olennaista on huomata, että ”kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun. Ne tulee antaa yleisen edun vuoksi.” Hakija pitää yleisen kalatalousedun asemaa merkittävänä.

Hakija viittaa myös vesilain esitöihin (HE 277/2011 vp), joissa todetaan että ”Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia.” Hakija toteaa Selityksessä seuraavaa:

”Se, että määrättävät kalatalousvelvoitteet ja -maksut voivat osaltaan vähentää korvausten määrää, ei tarkoita sitä, että korvaukset tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen suuruutta arvioitaessa nyt vireillä olevassa hakemuksessa.

Hakija viittaa myös hakemukseensa, jossa käsitellään Kemijoen nykyisen kalatalousvelvoitteen määräämistä ja erityisesti sitä, että merilohen kalastuksen tuoton menetystä ei tuolloisten olosuhteiden mukaan pystytty tiedossa olevin toimenpitein kompensoimaan. Pohjois-Suomen vesioikeuden kalatalousvelvoitteen määräämistä koskevassa päätöksessä tältä osin lausuttu on vaikuttanut ennen kaikkea korvausmääräyksiin, koska toimenpiteitä ei tuolloisen tiedon perusteella voitu mitoittaa niin, että merilohen tuotto olisi saatu kompensoitua. Kysymys on ratkaisun tosiasiaperustelusta, jollainen ei saavuta oikeusvoimaa. Näin ollen lausumalla ei ole sellaista merkitystä, että nyt kysymyksessä oleva hakemus tulisi jättää tutkimatta tai hylätä.

Hakemuksessa on pidetty mahdollisena sitä, ettei kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä ole lohen osalta ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti vaan siihen on jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä ja heikentää siten velvoitteen pysyvyyssuojaa. Kalatalousviranomainen viittaa tältä osin Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979 (liite 10).”

Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita koskevasta vesioikeuden päätöksestä ilmenee, että jokialueen ja merialueen vaelluskalatuotanto pyrittiin kompensoimaan ja säilyttämään kalatalousvelvoitteella (istutusvelvoite ja nahkiaisen ylisiirtovelvoite), johon nyt vireillä oleva muutoshakemus kohdistuu. Hakija toteaa tämän vuoksi virheelliseksi myös sen näkemyksen, jonka mukaan voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko olisi keskeisiltä osin (jokialueen vaelluskalavahinkoja koskevilta osin) määrätty korvattavaksi rahakorvauksin. Vesioikeus katsoi, että ainoastaan lohen jokialueen tuoton osuutta (7 %) ei voitu palauttaa tuolloin tiedossa olevilla hoitotoimenpiteillä. Niissä olosuhteissa se käytännössä tarkoitti, ettei lohi-istutuksia kohdennettu jokialueelle, mutta istutuksia merialueelle pidettiin tuottavina. Vaellussiian ja meritaimen tuotanto määrättiin kompensoitavaksi kokonaisuudessaan sekä joki- että merialueelle kohdennettavilla istutuksilla.”

Hakija toteaa, ”että kalastusregaalin osalta kysymys on valtiolle yksityisoikeudellisen oikeuden perusteella määrätystä korvauksesta. Kalastusregaalin käyttömahdollisuuden menettämisestä maksetuilla korvauksilla ei ole vaikutusta yleiseen kalatalousetuun.”

KEJO:n vastaselitys

Hakijan näkemys siitä, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun on KEJO:n näkemyksen mukaan edelleen virheellinen. Kyse on tapauskohtaisesta sekä yleisen, että yksityisen edun kompensoinnista tietyn vesitaloushankkeen vaikutusten perusteella. Vesioikeudellisen sääntelyn tavoitteena on aiheutuvan edunmenetyksen täysimääräinen kattaminen. Tämä yleisen vahingonkorvausoikeudellisen ns. differenssiopin mukainen ja lainsäätäjän tarkoituksen ilmaisema vesilainsäädännön kompensaatio- ja korvausjärjestelmän lähtökohta on todettu mm. Kumotun vesilain muuttamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä HE 266/1984:

”Kalanhoitovelvoitteen tai kalanhoitomaksun asettamisen tavoitteena on aiheutuvan vahingon täysimääräinen kattaminen. Ellei näin käy, jäljelle jäävä vahinko olisi korvattava vesilain 11 luvun säännösten perusteella.”

Rahalla korvatut kalatalousvahingot tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tai -maksun suuruutta arvioitaessa, kuten KEJO on Muistutuksessa esittänyt.

Hakija esittää, että ”kalankulkua pidettiin yleisenä etuna ja se olisi tullut ensi sijassa turvata toimenpiteellä. Näin ei Kemijoella menetelty Isohaaran voimalaitoksen alkuvaihetta lukuun ottamatta.” KEJO toteaa, että kalankulkuun tähtäävän toimenpidevelvoitteen mahdollisuutta on käsi-

telty lainvoimaisessa korkeimman hallinto-oikeuden vahvistamassa velvoitepäätöksessä. Pohjois-Suomen vesioikeus lausuu päätöksessään seuraavaa:

”Mitä tulee vaatimuksiin, että Kemijokeen rakennettuihin voimalaitoksiin tulee tehdä kalatiet, jotta merellinen vaelluskala pääsisi kutualueilleen, niin vesioikeus katsoo, ettei asiakirjoissa oleva selvitys ottaen huomioon lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisen sijainnin joen suusta ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän ole perusteita kalateiden rakentamisen määräämiseen voimalaitoksille.”

Kalatie on siis katsottu toimimattomaksi tavaksi kompensoida Kemijoen voimalaitosten rakentamisen aiheuttamaa haittaa kalakannoille ja kalastukselle. Tästä on kalatalousvelvoitteessa kyse, ei kalankulun turvaamisesta.

Vastaselityksen antaja viittaa tässä yhteydessä myös Vastaselityksen liitteenä 2 olevaan VT [redacted] täydentävään lausuntoon, jossa todetaan seuraavaa:

”Kalankulku on ollut vanhastaan yksi neljästä valtaeduista. Muita valtaväyläetuja ovat veden vapaa juoksu, kulkeminen, puutavaran uitto. VVL:n mukaan kalankulun turvaaminen valtaväylässä laitevelvollisuutena oli ensisijainen toimenpide. Jos toimenpide aiheutti rakentajalle kohtuuttomia kustannuksia tai kalatie olisi ollut epätarkoituksenmukainen toimenpide tavoitteeseen nähden, velvoite voitiin muuttaa toimenpidemaksuksi. Hakijan viittaamassa kirjoitukseni kohdassa ja selityksen sivulla 12 kuvataan VVL:n aikaista kalatalousvelvoitteiden sääntelyä. Näistä selostuksista ei saada johtoa nyt kysymyksessä olevan asian ratkaisemiseen.”

Selityksen mukaan ”Hakemuksessa on pidetty mahdollisena sitä, ettei kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä ole lohen osalta ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti vaan siihen on jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä ja heikentää siten velvoitteen pysyvyyssuojaa”. Kuten liitteessä 2 esitetään, korkeimman hallinto-oikeuden nykyisen velvoitteen vahvistavassa päätöksessä todetaan, että ”…jokeen kutemaan nousseen merilohen luonnontilaisen tuoton palauttamisen osalta vesioikeus on kuitenkin katsonut, ettei nykyisin tiedossa olevin hoitotoimenpitein saatu jokialueelle sellaista kalakantaa, että sen tuotto vastaisi paikallisten arvokkaiden virtakalojen sekä meritaimenen ja merellisen vaellussiian lisäksi myös luonnontilaista merilohen tuottoa. Merilohen tuoton menetyksen palauttamista ei siten voitu ottaa huomioon, kun jokialueelle määrättiin riittäviä hoitotoimenpiteitä.” KEJO viittaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä lausuttua ja Lapin ELY-keskuksen tulkinnan mukaista varaumaa koskien liitteeseen 2, jonka mukaan ”Kaikki lupaehdot ja velvoitteet määrätään lupaviranomaisen päätösharkinnassa kulloinkin vallitsevan tiedon nojalla. Näin on asianlaita ollut Kemijoen kalanhoitovelvoitteidenkin osalta”. Lausunnossa todetaan edelleen seuraavaa ja myös tähän KEJO kaikilta osin viittaa:

”Tästä perustelulausumasta ei saada tukea väittämälle, että se sisältäisi varauman tulevaisuudessa muuttaa kalatalousvelvoitetta hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen myötä. Mikäli vesioikeus olisi katsonut aiheelliseksi ennakoida hoitotoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntymisen ajan oloon, sen olisi täytynyt lausua asiasta päätöksessään. Tällaisen oleellisen seikan tulee olla yksiselitteinen. Hakijan intressissä on esittää käsitys varauman olemassaolosta vesioikeuden kalatalousvelvoitepäätöksen pysyvyyden heikentämistarkoituksessa. Vielä voidaan todeta, että kalatalousviranomainen valvovana viranomaisena tyytyi vesioikeuden lopulliseen päätökseen eikä reagoinut siihen 40 vuoteen. Jos vesioikeuden päätökseen olisi sisältynyt varauma, olisi kalatalousviranomaisen odottanut ryhtyvän selvittämään velvoitteen muuttamista tarkoittavia toimenpiteitä jo paljon aikaisemmin. Hakijan käsitykselle varaumasta vesioikeuden päätöksessä ei ole perusteita.”

Näin ollen Hakijan väite siitä, että kalatalousvelvoitteeseen olisi jätetty velvoitteen muuttamisen mahdollistama varauma on ilmeisen virheellinen.

Hakija katsoo virheelliseksi näkemyksen, jonka mukaan voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko olisi keskeisiltä osin määrätty korvattavaksi rahakorvauksin. KEJO viittaa tältä osin Muistutuksessa esittämäänsä ja toteaa edelleen, että jokialueen lohi kokonaan ja merkittävä määrä muitakin vahinkoja on määrätty korvattavaksi rahamääräisin korvauksin.

5.4.2 Oikeuskäytäntöä

Selityksen kohta 2.4.2

Hakija toteaa, että korvausten ja kalatalousvelvoitteiden suhteista on olemassa oikeuskäytäntöä. Hakija viittaa päätöksiin Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3 ja KHO:2003:22.

KEJO:n vastaselitys

Hakijan viittaamien oikeustapausten vertailtavuus Hakemuksen mukaisen asian kanssa on heikko. Keskeistä asiassa on se, että lainsäätäjä on selkeästi ilmaissut, mikä on vesioikeudellisessa järjestelmässä velvoitteen ja korvausten suhde. Jo Täydennyksessä kertaalleen viitatut tuomioistuinratkaisut eivät tätä muuta. Ratkaisun Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3 osalta KEJO toteaa, että tapauksessa oli kysymys 140 euron suuruisesta kalatalousmaksusta. Ratkaisu ei ole millään tavalla vertailukelpoinen vireillä olevan asian kanssa, jossa Hakemuksessa esitetyt velvoitteet johtaisivat 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron menetyksiin Vastaselityksen antajalle. Hakija korostaa Täydennyksessä ja Selityksessä kalatalousvelvoitteen yleiseen kalatalousetuun kytkeytyvää luonnetta. KEJO viittaa tältä osin korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen KHO 2012:52, jossa korkein hallinto-oikeus lausui seuraavaa:

”Vesilain 2 luvun 22 §:n mukainen kalatalousmääräys (kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu) on osa lupamääräysten muodostamaa koko-

naisuutta. Määräys annetaan sekä yksityisen että yleisen kalatalousedun turvaamiseksi, ja määräys vaikuttaa kaikkien hankkeen vaikutusten kohteena olevien vesialueiden omistajien ja haltijoiden asemaan.”

On kiistatonta, että kalatalousvelvoitteella kompensoidaan sekä yleiselle, että yksityiselle kalatalousedulle aiheutuvaa haittaa ja vastaavasti, että rahamääräiset korvaukset tulee ottaa huomioon velvoitteen mitoituksessa.

5.4.3 KEJO:n johtopäätös

Selityksessä esitetty ei ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään velvoitteen ja korvausten välisestä suhteesta vesioikeudellisessa järjestelmässä, eikä tämän merkityksestä Hakemuksen mukaisessa asiassa. Kalatalousvelvoitteen asema korostetusti yleistä kalatalousetua palvelevana elementtinä ei perustu lakiin. Kalatalousvelvoitteen tai kalanhoitomaksun asettamisen tavoitteena on aiheutuvan vahingon täysimääräinen kattaminen. Ellei näin käy, jäljelle jäävä vahinko on korvattava rahalla. Tämä on lainsäätäjän tarkoitus, jota mm. Hakijan viittaamat tuomioistuinten päätökset eivät ole muuttaneet.

Kuten KEJO on Muistutuksessa esittänyt, on tehtyjen kompensaatioratkaisujen oikeusvoimavaikutuksen ulkopuolella mahdollisesti oleva yleinen kalatalousetu Kemijoella hyvin vähäinen ja Lapin ELY-keskuksen vaatimusten kannalta merkityksetön. Voimalaitosten rakentamisen Kemijoen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttama haitta on kompensoitu täysimääräisesti velvoitteella ja rahamääräisillä korvauksilla. Kompensoitavaa haittaa ei ole jäljellä. Hakemus tulee tästä syystä hylätä siltä osin kuin sitä ei jätetä tutkimatta siltä osin kuin vaatimukset kohdistuvat oikeusvoimaisesti korvauksilla ratkaistuihin edunmenetyksiin.

5.5 Yhteisvastuullisuus

Selityksen kohta 2.5

Hakija esittää seuraavaa:

”Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskeva päätös ja sen sisältämät velvoitteet on annettu kahdelle toiminnanharjoittajalle yhdellä päätöksellä. Päätöksen lupamääräyksen 1) mukaan: “Pohjolan Voima Oy:n ja Kemijoki Oy:n on …” Päätöksen lupamääräyksen 2) mukaan “Yhtiöiden on … “Vastuunjako eri voimalaitosten kustannusosuuksiin osallistumisen suhteen tehdään päätöksen lupamääräyksessä 5). Lupamääräyksen 5) jälkeen sijoittuvassa määräyksessä 6) määrätty tarkkailuvelvoite on myös yhtiöille yhteinen.

Näin ollen yhden päätöksen määrittämät velvoitteet ovat päätöksestä ilmenevin tavoin ja siinä mainituin perustein kohdistettu toiminnanharjoittajille. Koska kalatalousvelvoitteita koskeva päätös on annettu yhdellä päätöksellä, voidaan sen muuttaminen myös tehdä yhdellä päätöksellä.

Lupaehdon 5) mukainen kustannustenjako on edelleen toimiva. Kalateiden ja alasvaellusreittien osalta johtuu asian luonnosta, että rakentami-

sen ja käytön kustannuksista vastaa voimalaitoksen omistaja. Kalatalousviranomainen viittaa perusteiden osalta myös liitteenä 10 olevaan Muistioon vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979.

Vuoden 1979 vesioikeuden päätöksessä siis katsottiin molemmat yhtiöt (Kemijoki Oy ja Pohjolan Voima Oy) velvollisiksi osallistumaan merellisen vaelluskalan hoitovelvoitteeseen, sillä niiden omistuksessa olevat voimalaitokset olivat osaltaan aiheuttaneet kutualueiden menetyksen. Kemijoki Oy:n osuudeksi tuli yhteensä 83 % velvoitteesta Pohjolan Voima Oy:n osuuden ollessa 17 %, mikä perustui voimalaitosten sijaintiin ja niiden vaikutukseen Kemijoen vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan. Nahkiaisen ylisiirtokustannukset jakautuivat puoleksi Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajien kesken.”

KEJO:n vastaselitys

Yhteisvastuullisuus voi vesilain 13 luvun 2 §:n perusteella voi koskea vain korvauksia eikä velvoitteita. Hakija jättää Selityksessään tämän seikan huomiotta. Sen sijaan Hakija viittaa myös tässä yhteydessä mm. siihen, että velvoitteen muutos voidaan tehdä yhdellä päätöksellä siitä syystä, että velvoitepäätös itsessään on Hakemuksen kohteena oleville voimalaitoksille yhteinen. Edellä esitettyä voidaan pitää jopa tarkoitushakuisena. On selvää, että velvoitepäätös sisältää velvoitteen toteutusta koskevat prosenttiosuudet, ollen Hakijan Selityksessään toteamat. Nämä kuitenkin koskevat sitä, miltä osin yhtiöt ovat vastuussa päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen toteutuksesta. Kyse on aivan eri asiasta kuin velvoitteen toteutukseen liittyvä yhteisvastuu. KEJO on yksilöinyt Muistutuksessaan ne Hakemuksen vaatimukset, joiden osalta Hakija on esittänyt yhteisvastuullista toteutusta (Hakemuksen kohta 4.2, esitys kalatalousvelvoitteeksi, kohdat 1d, 1g, 4, 5, 6 ja 7).

Hakija viittaa lisäksi Selityksen liitteenä 10 olevaan OTT [redacted] muistioon, jossa esitetään mm. seuraavaa:

”Kun vesioikeuden tätä perustetta arvioidaan nyt vireillä olevan hakemuksen kannalta, voidaan todeta, että yhtenäisen velvoitteen tarve ei ole poistunut mihinkään. Päinvastoin se on vielä korostetumpi, koska velvoite rakennetaan vaelluskalojen paluun varaan.”

KEJO toteaa, ettei edellä esitetty liity oikeudellisesti yhteisvastuuseen, eikä myöskään millään tavalla poista tarvetta muuttaa voimalaitoskohtaisia rakennuslupia voimalaitoksille yhteisen velvoitepäätöksen lisäksi, kuten KEJO on kohdassa 5.1 esittänyt.

Hakemus onkin edellä esitetyin perustein jätettävä tutkimatta tältä osin tai ainakin se on palautettava vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi yksityiskohtaisella selvityksellä siitä, miten edellä mainitut velvoitteet Hakijan käsityksen mukaan tulisi kohdistaa luvanhaltijoiden välillä ottaen myös huomioon edellä kohdassa 3.1.1 esitetty, uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

5.6 Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi

5.6.1 Kustannusten ja hyötyjen arvioimisesta vesilakia sovellettaessa

Selityksen kohta 2.6.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Hyötyjen ja haittojen vertailussa tulee yleiseltä kannalta ottaa huomioon se, että hakemuksessa on kysymys pitkään tuotantokäytössä olleiden vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden ajanmukaistamisesta. Kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena, kuten KHO:n ratkaisussa 29.1.2013 t. 357 Pamilo (Hepola, Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa s. 41–47, liitteet 4 ja 5).

Vesilain keskeisimmät säännökset hyödyn ja haitan arvioinnista liittyvät luvan myöntämistä koskevaan sääntelyyn. Vesilain 3 luvun 14 § on tässä suhteessa eräänlainen erityissäännös. On syytä huomata, että vesilain 3 luvun 22 § ja 19 luvun 10 § eivät aseta nyt kysymyksessä olevan hakemuksen osalta suoranaisia kustannusrajoituksia. Vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä.

Vesioikeudessa hyödyt ja haitat sekä niiden arvioiminen liittyvät siis ennen kaikkea luvan myöntämiseen, keskeisimmin vesilain 3 luvun 4 §:n 1 momentin 2) kohdan intressivertailua koskevaan säännökseen: “hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin.” Yleisten ja yksityisten etujen perusmäärittely tehdään vesilain 3 luvun 6 ja 7 §:ssä. Nyt käsiteltävän hakemuksen kannalta keskeistä on se, että erityisesti yleisten etujen määrittämisessä voidaan saada johtoa yleisiä etuja koskevasta sääntelystä ja oikeuskäytännöstä.

Vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan luvan myöntämisen edellytyksiä harkittaessa vesitaloushankkeesta yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä arvioidaan yleiseltä kannalta. Arvioinnissa voidaan käyttää raha-arvoa, jos hyödyn tai menetyksen suuruus voidaan määrittää rahassa. Säännöksen mukaan raha-arvon käyttäminen ei ole pakollista niiden yleisten etujen kohdalla, joita ei voi määrittää rahassa taikka joiden määrittäminen rahassa on tulkinnanvaraista tai vaikeaa. Näin ollen raha-arvoksi muuntaminen ei ole vertailun edellytys.

Vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan on otettava huomioon, mitä vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain mukaisessa vesienhoitosuunnitelmassa ja merenhoitosuunnitelmassa on esitetty arvioitaessa yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja menetyksiä. Arvioinnissa on otettava huomioon myös, mitä tulvariskien hallinnasta annetun lain mukaisessa tulvariskien hallintasuunnitelmassa on esitetty hankkeen vaikutusalueen tulvariskeistä ja niiden hallinnan tavoitteista hankkeen vaikutusalueella sekä toimenpiteistä, joilla tavoitteet pyritään saavuttamaan. Säännös antaa korostetun merkityksen mm. vesienhoitosuunnitelman huomioon ottamiselle arvioitaessa yleisiä etuja ja niiden painoarvoa. Samalla säännös kytkee EU-oikeuden ja sen tavoitteet osaksi yleisten etujen määrittelyä nyt vireillä olevan hakemuksen käsittelyssä. Arvioitaessa hankkeen vaikutuksia yleiseen etuun tulee siis ottaa huomioon jäljempänä kohdissa 2.21. ja 3.5. lähemmin selostettuja EU-oikeudellisia näkökohtia.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa, että Hakijan käsitys asiaan sovellettavien säännösten sisällöstä ja Hakijan oikeuskäytännöstä tekemät johtopäätökset ovat suurelta osin ilmeisen virheellisiä. Mitä tulee EU-oikeuden vaikutukseen vireillä olevassa asiassa, viittaa KEJO tämän Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 29.1.2013 t. 357 (Pamilo) koski hyötyjen arviointia koskevilta osin Kumotun vesilain 8 luvun 10 b §:n tulkintaa ja säännöstelyhyödyn menetystä. Näin ollen ratkaisulla ei ole merkitystä vireillä olevassa asiassa siltä osin kuin Lapin ELY-keskuksen vaatimukset kohdistuvat kalatalousvelvoitemääräyksiin. Kemijoen vedenjuoksusta saatavan hyödyn osalta KEJO viittaa jäljempänä kohdissa 5.7 ja 5.12 esittämäänsä.

Lapin ELY-keskus referoi vesilain intressivertailua koskevia säännöksiä. Toisaalta Lapin ELY-keskus on useaan kertaan todennut, että asiassa on kyse ”muusta hakemuksesta”, johon vain rajoitetusti sovelletaan vesilain säännöksiä, eli vesilain 19 luvun 10 §:n ja 3 luvun 22 §:n määräyksiä. Kyse ei Hakijan mukaan ole lupahakemuksesta. Samalla Lapin ELY-keskus kuitenkin ilmeisesti katsoo intressivertailusäännöksiä referoidessaan, että lupaharkinnan keskeisen elementin, eli intressivertailusäännöskokonaisuuden (vesilain 3 luvun 4, sekä 6 ja 7 §:t) sisältöä jollain tavalla analogisesti sovelletaan asiaan, vaikka Lapin ELY-keskus katsoo, että asiassa ei tule sen toimesta tehdä intressivertailua. Lapin ELY-keskuksen käsitys asian ratkaisuun sovellettavista säännöksistä ja näiden merkityssisällöstä on virheellinen ja ilmeisen tarkoitushakuinen yhdistellen eri säännöksistä Hakijan argumentaation muodostusta puoltavia seikkoja. KEJO huomauttaa, että Pohjois-Suomen AVI arvioi viran puolesta, soveltuvatko asiaan vesilain intressivertailusäännökset. KEJO on esittänyt oman käsityksensä asiasta Muistutuksessa ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.10.

Mitä tulee intressivertailun lopputulokseen, on tämä aivan ilmeinen. Sekä yksityiset, että yleiset menetykset ovat KEJO:n esittämällä tavalla poikkeuksellisen mittavat ja yleiset ja yksityiset hyödyt, joita Hakemuksen hyväksymisellä voitaisiin savuttaa, olisivat puolestaan marginaaliset. KEJO toteaa, että Selitystä leimaa keskeisten faktojen ohittaminen ja perustelemattomien väitteiden esittäminen, sekä KEJO:n esittämän näytön kommentointi lähinnä julistuksenomaisilla väitteillä. Hakija esittää mm. että ”hakemuksessa esitetyllä muutoksella saadaan aikaan vesilaissa yleisenä etuna pidetty kalojen esteetön kulku ja otetaan uudelleen käyttöön voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueet” perustelematta mikä näyttö tämän osoittaa. Hakija paljoksuu KEJO:n esittämien ratkaisujen kustannuksia, kuitenkin samaan aikaan sälyttäen vastuun ratkaisujen kehittämisestä KEJO:lle. KEJO vaatii, että Pohjois-Suomen AVI suhtautuu suurella vakavuudella näihin Hakemuksen ja Selityksen merkittäviin puutteisiin, huomioiden vielä sen, että niiden esittäjä on valtiollinen asiantuntijaviranomainen.

Hakija esittää, että ”Vesilain 3 luvun 14 § suojaa vesitalousluvan hakijaa ja haltijaa, joten kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on muutoinkin ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä”. Mikäli Hakijan pyrkimys on ollut esittää väite siitä, etteivät kalatalousvelvoitteen muutoksen hakijaa, tässä tapauksessa Lapin ELY-keskusta, koskisi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa menettelyssä mitkään vaatimukset sen osoittamiseksi, että vireillepanolle, tässä tapauksessa Hakemukselle, on vesilaista johdettavat perusteet, on Hakijan tulkinta asiasta virheellinen. Asiaan sovelletaan mm. vesilain 3 luvun 14 §:ää. KEJO:lle jää epäselväksi, mitä Hakija ajaa takaa väitteellä siitä, että lain vaatimien selvitysten teettäminen on tässä Hakijan vireille panemassa asiassa luvanhaltijan intressissä. Sen osoittaminen, että mm. em. säännöksen mukaiset edellytykset täyttyvät asiassa, on kiistatta Hakijan velvollisuus.

Selitystä lienee tältä osin mahdollista tulkita myös niin, että Lapin ELY-keskus väittäisi, ettei vesilain 3 luvun 14 § soveltuisi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisiin kalatalousvelvoitteen muuttamisprosesseihin. KEJO viittaa tältä osin Hakemuksen liitteeseen 4, jossa Lapin ELY-keskuksen käyttämä oikeudellinen asiantuntija OTT [redacted] on todennut, että vaikka asetettava uusi velvoite voi kustannuksiltaan olla aiempaa suurempi, ”Kustannusten tulee kuitenkin vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti olla niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuullisia”. [redacted] on edelleen esittänyt, että ”Toisin sanoen kohtuullisuutta arvioidaan vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella vertaamalla muutettua kalatalousvelvoitetta ja sen kustannuksia saavutettavaan hyötyy. Tämä on normaalia vesilain mukaista punnintaa”. Myös KEJO on Muistutuksessaan, erityisesti kohdassa 4.3.1.2 osoittanut mm. Hakijan Selityksen liitteenä 27 olevaan Belinskijn ym. artikkeliin viitaten, että vesilain 3 luvun 14 § soveltuu kalatalousvelvoitteen asettamisen lisäksi velvoitteen muuttamiseen. Muunlainen lopputulos johtaisi vireillä olevassa asiassa täysin kohtuuttomaan lopputulokseen, jossa velvoitetta muuttamalla voitaisiin asettaa KEJO:lle 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonaa euroa maksava velvoitekokonaisuus huolimatta sen marginaalisista kalataloudellisista hyödyistä. Tällainen lopputulos olisi myös kohdan 5.8 mukaisten oikeudellisten reunaehtojen vastainen.

Hakija toteaa, ettei raha-arvon käyttäminen ole hyötyjen arvioinnissa välttämätöntä. Hakijan käsitys on tältä osin vesilain kanssa linjassa, mutta tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että väitettyjä hyötyjä tulee verrata rahassa ja muutoin mitattavissa oleviin haittoihin, eikä sitä, että väitettyjen hyötyjen pitää olla todellisia ja näyttöön perustuvia. Oletus saatavilla olevasta yleisestä hyödystä ei osoita, että hyöty on haittoja suurempi. Hakija esittää Selityksen kohdassa 2.6.4 mm. seuraavaa (korostus lisätty):

”Vaelluskalakannan olemassaolon turvaaminen, joen ekologinen jatkumo ja vaeltavan kalakannan elinympäristön palauttaminen sekä vaelluskaloihin liittyvä kulttuuri ovat lähtökohtaisesti arvoja, joiden mittaaminen rahassa on lähes mahdotonta. Tästä seuraa, että kalojen ja jokiekosysteemien yhteiskunnallinen rahamääräinen arvo, ns. kokonaistaloudellinen arvo on markkinahintoihin perustuvaa arviota suurempi.”

Hakijan väite on virheellinen ja tarkoitushakuinen. Intressivertailu on nimensä mukaisesti eri intressien punnintaa suhteessa toisiinsa. Hyöty pitää pystyä osoittamaan. Tähän ei riitä perustelematon väite, vaikka sen esittäisi viranomainen. Lisäksi osoitettavan hyödyn tulee olla haittoja suurempi. Hakemusta ei voida hyväksyä perustuen Hakijan esittämiin väitteisiin, jotka kaikki saatavilla oleva näyttö on osoittanut virheellisiksi. Hakemus on siksi kokonaisuudessaan hylättävä siltä osin kuin sitä ei jätetä tutkimatta.

5.6.2 Vesilain tarkoittamat yleiset edut ja niiden arviointi

Selityksen kohta 2.6.2

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Jonkin edun (intressin) olemassaolosta ei voida johtaa sen painoarvoa. Asian luonnosta johtuu se, että yksityisen edun osalta hyödyt ja haitat ovat yleensä helpommin mitattavissa rahana, kuten muistutuksessa on esitetty. Yleisiin etuihin kiinnittyvät intressit arvioidaan pääsääntöisesti vesilain 3 luvun 6 §:n 1 momentin mukaisesti eli siis yleiseltä kannalta.

Yleiseltä kannalta tehtävä arviointi on haasteellista, koska mittayksikkönä on muu kuin raha. Esimerkiksi suojeltujen lajien, vesistön ekologisen muuttumisen ja tilan palauttamisen sekä kalakannan muutosten arvottaminen suhteessa yksityiseen rahalliseen hyötyyn on vaikeaa. Lupaviranomaisen on toisin sanoen verrattava keskenään kriteereiltään epäselviä ja mittayksiköltään yhteensopimattomia suureita (ks. esim. Soininen, Niko, Vesioikeudellinen perusteluvelvollisuus, Helsinki 2016 s. 84.)

Vesilain 3 luvun 14 §:n toinen momentti koskee varsinaisesti lupahakemuksen yhteydessä tehtävää ratkaisua kalatalousvelvoitteesta. Tuolloin velvoitteen toteuttamistapa ja myös sen kustannukset ovat hieman eri tavalla arvioitavissa, ja niihin voidaan myös lupaa muuttamalla vaikuttaa. Niin ikään kalatalousintressi ja esim. luonnontalouden intressi vaikuttavat myös luvan myöntämisen edellytyksiin. Luvan hakija voi hanketta muotoamalla vaikuttaa sekä luvan myöntämiseen että lupamääräyksiin (esim. rakentamalla kalankulun mahdollistavan rakenteen). Kun nyt kysymyksessä olevassa hakemuksessa kalatalousvelvoitteen muuttamista haetaan vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin 1. lauseen ja 19 luvun 10 §:n perusteella, kustannusten arvioiminen ja vertaaminen vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla voi olla jonkin verran erilaista kuin tyyppitilanteessa. Kustannuksia ja niiden arvioimista on muun ohella tarkasteltava kokonaisuutena ([redacted] Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa s. 41–47, liite 4).

Kalatalousviranomainen toteaa, että hakemuksessa on kysymys pitkään tuotantokäytössä olleiden vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden ajanmukaistamisesta. Luvanhaltijat ovat 1940–1950-luvulta lähtien pystyneet tuottamaan omistamissaan voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntämään Kemijoen vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja olisi nykytietämyksen mukaan kompensoitu täysimittaisesti. Kuten liitteenä olevasta muistiosta (Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979, liite 10) selviää, voimalaitoksia rakennettiin väliaikaisin luvin ja kalataloudellisten velvoitteiden määrääminen jätettiin tulevaisuuteen taikka

ne määrättiin väliaikaisin maksuin hyvitettäviksi. Jo 1960-luvulla oli selvää, että väliaikaiset maksut eivät riittäneet kompensoimaan aiheutuvaa haittaa edes tuolloisen mittapuun mukaan.

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa jo hankitut edut (hankkeen tuottamat hyödyt) voidaan ottaa huomioon (esim. KHO 29.1.2013 t 357, Pamilo, liite 5). Ratkaisussa KHO otti huomioon rakennetun voimalaitoksen säännöstelystä saadun hyödyn ja sen, millaisia investointeja voimalaitostoimintaa varten oli tehty. Samantyyppiseen johtopäätökseen voidaan tulla vesilain haittojen minimointiperiaatteen (vesilaki 2 luku 7 §) kautta. Lainkohdassa haittojen minimointi tulee tehdä kokonaiskustannukset huomioon ottaen.

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen hyötyjä on arvioitava erityisesti yleiseltä kannalta hakemuksessa ja selityksessä todetuin tavoin. Velvoitteen muuttamisen kustannusten kohtuuttomuuden arviointiin vaikuttaa ensiksi se, millaisia vaikutuksia muuttamisella on yleisiin ja yksityisiin etuihin. Kalatievelvoitteen asettamisella ja muilla vaelluskalojen elvyttämisen toimenpiteillä on kielteisiä vaikutuksia vesivoiman tuotantoon. Suhteellisesti vaikutukset ovat suurimmat pienissä voimalaitoksissa, joissa kalatie tarvitsee suuren osuuden kokonaisvirtaamasta (Belinskij, Antti – Soininen, Niko, Vaelluskalojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima, 2017 s. 127–133, liite 27). Kemijoella kalatiet vaativat lähtökohtaisesti pienemmän osan joen kokonaisvirtaamasta kuin pienemmissä jokivesistöissä. Tämän vuoksi pienehköjä vesivoimalaitoksia ja niiden kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevilla ratkaisuilla on merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa. Mikäli kohtuulliseksi on arvioitu velvoittaa pienen laitoksen luvanhaltija rakentamaan kalatie, johtamaan siihen vettä ja ryhtymään muihin toimenpiteisiin suhteellisesti raskailla kustannuksilla laitoksen kokoon nähden, voidaan suuren laitoksen omistaja lähtökohtaisesti juridisesti kestävillä perusteilla velvoittaa suhteellisesti vastaavan kustannusvastuun aiheuttaviin toimenpiteisiin. Luvanhaltijoita tulee kohdella yhdenmukaisin perustein.

Vesioikeudellisessa oikeuskäytännössä hyödyn vähenemistä 5 %:lla ei ainakaan voida katsoa kohtuuttomaksi (KHO 29.1.2013 t 357, Pamilo, liite 5). Saman suuntaisia ratkaisuja hyödyn vähentymisestä (kalatien virtaama) ovat KHO 2019:172, Kantturakoski (liite 6) ja VAHO 2.2.2018 18/0021/2, Hiitolanjoki (liite 8). Edellä selostetun yleisen haittojen minimointisäännöksen (vesilaki 2 luku 7 §) soveltamisessa kohtuuttomuuden raja on ollut vieläkin korkeampi. Ratkaisussa KHO 4.8.1982 kustannusten lisääntyminen 12 %:lla oli kohtuullista (ks. Belinskij, Antti & Soininen, Niko, Vaelluskalojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima, 2017 s. 130–131, liite 27).

Kohtuullisuuden arviointi on kuitenkin sekä pienissä että suurissa vesivoimalaitoksissa aina tapauskohtaista ja tulkinnat kohtuullisuudesta muuttuvat ajan kulumisen vuoksi. Kalatalousvelvoitteen kustannusten kohtuullisuutta arvioidaan hyvin eri tavoin 1960-, 1980-, 2000- ja 2020-luvun tilanteissa. Kun kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvo

on noussut, on oikeuskäytännössä katsottu perustelluksi asettaa aiempaa taloudellisesti raskaampia velvoitteita niin niitä ensi kertaa määrättäessä kuin velvoitteita myöhemmin muutettaessa. Esimerkiksi KHO:n Hiitolanjokea koskevassa ratkaisussa vuonna 2013, jossa voimassa ollut maksuvelvoite muutettiin kalateiden selvitys-, suunnittelu- ja luvanhakuvelvoitteeksi, luvanhaltija itse arvioi velvoitteen lopullisten kustannusten nousevan jopa 1000-kertaiseksi (liite 2).”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kaikkeen edellä esittämäänsä koskien asiaan soveltuvia säännöksiä ja toteaa, että Hakijan väite, jonka mukaan ”vertaaminen vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitetulla tavalla voi olla jonkin verran erilaista kuin tyyppitilanteessa”, on virheellinen. Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin toinen virke kuuluu seuraavasti: ”Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia”. Mikään säännöksen muotoilussa ei puolla sitä, että sitä sovellettaisiin eri tavalla kalatalousvelvoitetta asetettaessa ja muutettaessa. Hakijan viittaukset oikeuskäytäntöön ovat myös tässä yhteydessä sellaisia, ettei niillä ole merkitystä asian ratkaisun kannalta.

Hakijan mukaan luvanhaltijat ovat 1940–1950-luvulta lähtien pystyneet tuottamaan omistamissaan voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntämään Kemijoen vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja olisi nykytietämyksen mukaan kompensoitu täysimittaisesti. Hakijan väite on virheellinen. Voimassa olevan velvoitepäätöksen mukainen kalatalousvelvoite ja oikeusvoimaisen korvauspäätöksen perusteella maksetut kalataloudelliset korvaukset kompensoivat täysimääräisesti voimalaitosten rakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneen vahingon. KEJO on noudattanut velvoitetta täysimääräisesti sen koko voimassaoloajan ja maksanut kalataloudellisen haitan aiheutumisesta määrätyt korvaukset, vaikka asiasta ei ollut lainvoimaista tuomioistuimen päätöstä. Sillä seikalla, että Hakija katsoo voimalaitosten väliaikaisissa rakentamisluvissa määrätyt kalataloudelliset maksut alimitoitetuksi, ei ole asiassa oikeudellista merkitystä.

Kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevat vesilain erityissäännökset. Kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta on myös olemassa varsin laajasti oikeuskäytäntöä. Hakija viittaa vesilain yleiseen haittojen minimointisäännökseen (Vesilain 2 luvun 7 §), korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 4.8.1982 taltio 3371, sekä asiaa koskevaan oikeuskirjallisuuteen. Tämä ei edellä esitetty huomioiden ole KEJO:n näkemyksen mukaan tarpeen, vaan tämä on jopa harhaanjohtavaa ja tarkoitushakuista argumentointia perustuen yksittäisiin Hakijan valitsemaa perustelulinjaa tukeviin seikkoihin. KEJO toteaa, että Hakijan viittaamassa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa on kyse tie- ja vesirakennushallituksen hakemasta luvasta kiinteän sillan rakentamiseen kääntösillan tilalle ja näiden kahden siltavaihtoehdon välisestä kustannusten ja haittojen vertailusta. On selvää, että tapaukseen viittaaminen on vireillä olevan asian yhteydessä irrelevanttia. Kuten KEJO on edellä esittänyt, koski korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 29.1.2013 t. 357

(Pamilo) tältä osin Kumotun Vesilain 8 luvun 10 b §:n, eikä Vesilain 3 luvun 22 §:n tulkintaa. Viittaus oikeuskäytännössä hyväksyttyihin 5 %:n menetyksiin on näin ollen tältä osin harhaanjohtava ja virheellinen. Hakija nostaa esiin myös Kantturakoskea ja Hiitolanjokea koskevat korkeimman hallinto-oikeuden päätökset samansuuntaisina ratkaisuina kalatien virtaamaa koskevilta osin. Myös kyseisten ratkaisujen vertailukelpoisuus vireillä olevaan asiaan on tältä osin heikko. Kyse on poikkeuksellisen laajasta velvoitekokonaisuudesta, jonka asettamisen negatiivisten seurausten joukossa kalatien virtaamasta aiheutuva menetys on yksi osa KEJO:n kärsimästä 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron taloudellisesta tappiosta. Kustannus-hyötyanalyysin lopputulos asiassa on ilmeinen; Hakemuksen hyväksymiselle ei ole edellytyksiä, joten se tulee hylätä siltä osin kuin sitä ei jätetä tutkimatta.

Hakijan mukaan kohtuullisuuden arviointi on kuitenkin sekä pienissä että suurissa vesivoimalaitoksissa aina tapauskohtaista ja tulkinnat kohtuullisuudesta muuttuvat ajan kulumisen vuoksi. KEJO toteaa, että Iijoki ja Kemijoki ovat Suomen tärkeimpien vesivoimajokien joukossa ja ne vastaavat erittäin merkittävällä osuudella koko Suomen säätövoimakapasiteetista. On selvää, että mm. tämä tosiasia tulee ottaa huomioon vireillä olevaan asiaan kytkeytyvässä kustannus-hyötyanalyysissä ja intressivertailussa. Vaikutukset Kemijoen voimalaitosten tuottamaan säätöön heijastuvat Suomen koko sähköjärjestelmän toimintaan ja vesivoimalaitosten tuottaman säädön merkitys on jopa nykyistä merkittävämpi tulevaisuudessa tuuli- ja aurinkovoiman lisärakentamisen myötä, koska näiltä sähköntuotantomuodoilta puuttuu kokonaan säädettävyys, jota täytyy kompensoida vesivoimalla sähköjärjestelmän tehotasapainon ylläpitämiseksi. KEJO on perustellut tämän tosiasian kattavasti Muistutuksen kohdassa 4.4.1.2 ja Muistutuksen liitteissä 2 ja 7.

5.6.3 Hyödyistä ja haitoista Kemijoen kalatalousvelvoitetta muutettaessa

Selityksen kohta 2.6.3

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Yleisesti ottaen voidaan todeta, että kustannus-hyötyanalyysiä voidaan tarvittaessa käyttää päätöksenteon tukena, mutta päätöksenteko ei voi perustua yksinomaan sen tuloksiin. Kalatalousviranomainen pohjaa näkemyksensä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (liite 9), jossa todetaan, että mitä laajemmasta kokonaisuudesta arvottamisessa on kyse, sitä vaikeampaa arvottaminen on. Luonnonvarakeskuksen lausunnossa lisäksi korostetaan, että taloudellisen vaikutusanalyysin ja kustannus-hyötyanalyysin tulokset eivät ole yhteismitallisia eikä niitä siksi voi verrata.”

Lapin ELY-keskus toteaa Selityksessään tämän arvioiden kustannusvaikutuksista olevan asian ratkaisemisen kannalta riittävät, ja että KEJO voi itse vaikuttaa merkittävästi kustannuksiin hyvällä suunnittelulla ja kustannustehokkailla valinnoilla. Lapin ELY-keskuksen arvion mukaan velvoitemuutoksen kustannukset ovat kohtuullisia.

KEJO:n vastaselitys

Selityksen mukaan ”toteutettavien toimenpiteiden kustannukset ovat tässä selityksessä todetuin tavoin huomattavasti [yhtiöiden] muistutuksissa esitettyä pienemmät”. Selityksessä todetaan edelleen, että ”[yhtiöiden] muistutuksissa esitetyt kustannusvaikutukset tulee kokonaisuudessaan kyseenalaistaa”. KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa, että nämä väitteet eivät ole perusteltuja ja johtopäätös on virheellinen. KEJO osoittaa liitteessä 1 mm., että yhtiön esittämät kustannukset ovat pienempiä kuin riippumattoman tutkimustiedon mukaiset keskimääräiset kustannukset, ja useita kustannuseriä on jätetty kustannusarvion ulkopuolelle.

KEJO toteaa liitteeseen 1 viitaten, että Lapin ELY-keskuksen tulisi esittää sellainen ratkaisukokonaisuus, jolla Hakemuksen toimivuusvaatimukset saavutettaisiin. Lisäksi Lapin ELY-keskuksen tulisi arvioida läpinäkyvästi ja yksityiskohtaisesti tällaisen ratkaisukokonaisuuden kokonaiskustannukset sekä vaikutukset vesivoimatuotantoon. Hakemus tulee tämän johdosta palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. arvion laatimista varten.

KEJO on liitteessä 1 todetun mukaisesti on arvioinut kustannukset sellaisten ratkaisujen perusteella, joilla saavutettaisiin paras mahdollinen vaellusratkaisun toimivuus. Koska Hakemuksen mukainen toimivuusvelvoite on niin vaativa, sen saavuttaminen on Muistutuksessa todetun mukaisesti käytännössä mahdotonta. Jos Lapin ELY-keskuksen vaatimukset kuitenkin hyväksyttäisiin, olisi KEJO:n kaikin keinoin pyrittävä vaatimusten saavuttamiseen, ja siksi sellaisia ratkaisuja tai toimenpiteitä, joiden on arvioitu parantavan toimivuutta, ei ole voinut jättää pois kustannusarviosta, vaikka toimenpiteiden ympäristöllinen vaikutus arvioitaisiin kustannuksiin nähden hyvin pieneksi.

Lapin ELY-keskuksen mukaan päätöksenteko ei voi perustua yksinomaan kustannus-hyötyanalyysin tuloksiin. KEJO toteaa, että vesilain 3 luvun 14 §:ää sovelletaan kiistatta kalatalousvelvoitteen muuttamiseen ja näin ollen lainkohdan vaatimukset muodostavat kiinteän osan päätöksentekoa asiassa. Lainkohdan vaatimusten täyttyminen on Hakemuksen hyväksymisen lakisääteinen edellytys. On kuitenkin selvää, ettei ei Hakemuksesta johtuvat kustannukset ole kohtuullisia Hakemuksella saavutettaviin marginaalisiin kalataloudellisiin hyötyihin nähden, eikä Hakemuksen hyväksyminen näin ollen ole mahdollista.

Mitä tulee väitteeseen koskien Hakijan tekemien kustannusarvioiden riittävyyttä, KEJO toteaa Muistutuksessa esitetyin tavoin, että Hakija on vasta Pohjois-Suomen AVI:n täydennyspyynnön jälkeen Täydennyksessä esittänyt suppean ja pintapuolisen arvion mahdollisten teknisten ratkaisujen toteutettavuudesta ja kustannuksista, mutta tosiasiallista punnintaa tai edes pintapuolista kustannus-hyötyanalyysiä Hakija ei ole tehnyt, eikä Hakija ole esittänyt mitään sellaista näyttöä, joka kumoaisi KEJO:n Muistutuksessa tältä osin esittämän.

Hakijan mukaan KEJO voi itse vaikuttaa merkittävästi kustannuksiin hyvällä suunnittelulla ja kustannustehokkailla valinnoilla. Lisäksi Hakija arvioi velvoitemuutoksen kustannusten olevan kohtuullisia. Kuten Muistu-

tuksessa ja tässä Vastaselityksessä tarkemmin esitetään, KEJO:n kustannusarviossa on yksityiskohtaisesti arvioitu erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja, joilla saavutetaan mahdollisimman korkea toimivuus. Näistä ratkaisuista aiheutuvat kustannukset ovat KEJO:lle yli 800 miljoonaa euroa 25 vuoden aikana. Hakemuksen ylös- ja alasvaellusratkaisujen toimivuusvelvoitteiden saavuttamista ei tästä huolimatta voi taata. Näin ollen kustannusten ei miltään osin voi katsoa olevan kohtuullisia.

Hakijan näkemyksen mukaan kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on ensisijaisesti luvan hakijan tai haltijan intressissä, sillä perusteella, että vesilain 3 luvun 14 § suojaa mainittuja tahoja. Tämä väite on virheellinen. Lapin ELY-keskuksen tulee Hakemuksen vireille panijana näyttää toteen vesilain 3 luvun 14 mukaisesti se, ettei toimenpiteillä aiheudu saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Tätä Lapin ELY-keskus ei ole onnistunut tekemään. Tämän merkittävän puutteen johdosta Hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella jättää tutkimatta.

5.6.4 Hyödyt

Selityksen kohta 2.6.4

Lapin ELY-keskuksen mukaan Muistutuksessa on selvästi aliarvioitu hyötyjä yleiselle edulle. Lapin ELY-keskus katsoo, että velvoitemuutoksella saadaan aikaan merkittäviä ja konkreettisia parannuksia kalataloudelliseen tilanteeseen. Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei Lapin ELY-keskuksen mukaan kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta.

Luonnonkierron saavuttamisen osalta Lapin ELY-keskus viittaa Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon, ja Hakemuksessa vaaditun velvoitteen toimivuuden ja toteutettavuuden osalta Selityksen kohtaan 2.18. Lapin ELY-keskus lausuu luonnonkierron avulla saavutettavan emokalojen ja smolttituotannon tason osalta seuraavaa:

”On kuitenkin tärkeää huomata, että kanta voi olla itseään ylläpitävä myös MSY-tason alapuolella (liite 9) ja osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin hyödyllistä ja tarpeellista. Kun kantaa lisäksi tuetaan esimerkiksi tuki-istutuksilla, voidaan hakemuksessa esitetyn skenaarion perusteella poikastuotannon tasoa nostaa ja siten parantaa myös edellytyksiä kestävälle kalastukselle. Lisäksi hyötyjä arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon, että luonnossa syntyneet lohet selviytyvät istutettuja selvästi paremmin, ja se hyödyttää niin kalakantaa itseään kuin kalastusta ja muita kalatalouden intressejä.”

Yleisen kalatalousintressin osalta Hakija katsoo Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutusten olevan myönteisiä, ”kun toimenpiteillä tuetaan kalojen luontaista lisääntymistä yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan”. Yleiskalastusoikeuksien ja yleisen kalatalousedun keskinäisen merkityssisällön osalta Hakija viittaa Selityksen kohtaan 2.4.3. Yleisiin etuihin liittyen Lapin ELY-keskus lausuu edelleen seuraavaa:

”Toisiinsa yhteydessä olevat vesialueet tuottavat ekologisia hyötyjä, kuten elinympäristöjä monille lajeille. Oikeuskäytännössä vesistön ekologiaa ja vesiluonnon suojelua on pidetty yleisinä etuina. Vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentissa korostuu vesienhoitosuunnitelman painoarvo arvioitaessa yleisiä etuja. Hakemuksessa esitettyjen lupaehtojen toimeenpano vaikuttaa ympäristöön positiivisesti, parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttamaa Kemijoen ekologista tilaa, ja toimenpiteet ovat siksi yleisen edun kannalta hyödyllisiä.

Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Kemijoen vaikutusalueella (hakemuksen kappale 3). Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle. Vaelluskalojen ja niiden vaellusyhteyden palauttamisen voidaan lähtökohtaisesti arvioida parantavan joen virkistyskäyttömahdollisuuksia, jotka niin ikään ovat yleisiä hyötyjä (liite 9).”

Lapin ELY-keskus nostaa hyötyjen tarkastelun osalta vertailukohdiksi rakentamattomat joet, lähialueilla esimerkiksi Tornion-, Kalix- ja Byskejoki. Lapin ELY-keskus lausuu edelleen seuraavaa:

”Vaatimukseen koskien saavutettavien hyötyjen määrällistä arviota kalatalousviranomainen toteaa, että yleisten hyötyjen arvon määrittäminen on hankalaa, koska ne eivät yleensä kuulu markkinoiden piiriin. Vaikka yleisten etujen arviointi raha-arvon perusteella on vaikeaa ja joiltakin osin jopa mahdotonta, tulee nekin ottaa yhtä lailla huomioon arvioitaessa kalatalousvelvoitteen muuttamisen hyötyjä yleisen edun kannalta. Myös markkinattomia yleisiä hyötyjä voitaisiin arvioida kustannus-hyötyanalyysin avulla, mutta tätä varten ne on ensin arvotettava (…). Vaelluskalakannan olemassaolon turvaaminen, joen ekologinen jatkumo ja vaeltavan kalakannan elinympäristön palauttaminen sekä vaelluskaloihin liittyvä kulttuuri ovat lähtökohtaisesti arvoja, joiden mittaaminen rahassa on lähes mahdotonta. Tästä seuraa, että kalojen ja jokiekosysteemien yhteiskunnallinen rahamääräinen arvo, ns. kokonaistaloudellinen arvo on markkinahintoihin perustuvaa arviota suurempi.

Yksityiset hyödyt, kuten esimerkiksi ammattikalastuksen saalismäärät, ovat tavallisesti markkinatoiminnan piirissä ja siksi niiden arvoa ja merkitystä voidaan arvioida markkinahintojen avulla. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että kalastussaaliista saatavan hyödyn lisäksi voidaan saavuttaa myös aluetaloudellisia vaikutuksia tuotannon, arvonlisäyksen ja työllisyyden osalta (liite 9). Lisäksi vaelluskalojen palauttamisella voidaan katsoa olevan myönteinen vaikutus joenvarsikiinteistöjen arvoon.”

KEJO:n vastaselitys

Lapin ELY-keskuksen mukaan Hakemuksen mukaisella velvoitemuutoksella saadaan aikaan merkittäviä ja konkreettisia parannuksia kalataloudelliseen tilanteeseen. Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei Lapin ELY-keskuksen mukaan kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta.

Lapin ELY-keskuksen näkemys ja väitteet Hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella saavutettavasta hyödystä perustuvat vaelluskalojen luonnonkierron saavuttamiseen. Kuten KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä kattavaan asiantuntijaselvitykseen viitaten yksiselitteisesti osoittanut, ei kyseisen Hakemuksen tavoitteen saavuttaminen ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Näin ollen Hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä. Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat yleiset ja potentiaaliset yksityiset edut olisivat KEJO:n Muistutuksessa esittämällä tavalla kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin.

5.6.5 Kustannukset

Selityksen kohta 2.6.5

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen korostaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Kun kalateiden ja alasvaellusreittien rakentaminen tulevat voimalaitosten omistajan vastuulle, suuntaa se rakentamista kustannustehokkaimpien ratkaisujen valintaan ja voimalaitosten käyttöä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan optimoimiseen. Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla ja ylläpitotoimilla, joista voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata. On selvää, että muistuttajan esittämässä kustannusarviossa on kyse toimenpiteiden maksimilaajuudesta ja niiden maksimikustannuksista sen sijaan, että olisi käytetty toteutuksesta aiheutuvia todennäköisiä kustannuksia.

Yhtiöiden laatimiin kustannusarvioihin liittyy epävarmuuksia. Yhtiöiden etu on pyrkiä esittämään kustannukset mahdollisimman suurina ja liiketoimintaa heikentävinä. Samanlaisia käsityksiä kustannuksista ja hyötyjen vähäisyydestä yhtiöt esittivät myös, kun nykyisiä kalatalousvelvoitteita käsiteltiin vesioikeudessa 1970-luvulla (Muistio vesioikeuden velvoitepäätöksestä 1979, liite 10).

Kalatalousviranomainen huomauttaa lisäksi, että molemmat yhtiöt ovat ns. Mankala-periaatteella toimivia yrityksiä. Yleispiirteissään voidaan todeta, että yhtiöiden tehtävänä on tuottaa osakkailleen sähköenergiaa mahdollisimman edullisesti.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Vastaselityksen liitteenä 1 olevaan teknis-taloudelliseen vastineeseen ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- KEJO jakaa Hakijan näkemyksen siitä, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen toimenpiteiden laajuudesta ja toteuttamistavasta. Tältä osin on kuitenkin otettava huomioon, että vastaavasti toimenpiteiden laajuus ja toteuttamistapa riippuvat asetetusta kalatalousvelvoitteesta. KEJO:n tekemissä kustannusarviossa on yksityiskohtaisesti arvioitu erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja, joilla saavutetaan mahdollisimman korkea toimivuus. Hakemuksen toimivuusvelvoitteiden saavuttamista ei tästä huolimatta

voi taata. Tämä johtuu siitä, ettei toimivuusvelvoitteita määriteltäessä ole huomioitu ulkoisia, vesivoimalaitoksen omistajan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevia tekijöitä, kuten jokialueen kuolleisuutta vaelluspoikasten alasvaelluksessa. Velvoitteen tulisi myös olla etukäteen todennettavissa esimerkiksi saavutettavissa olevilla parhaan käyttökelpoisen tekniikan ratkaisuilla;

- Hakijan mukaan KEJO:n kustannusarviossa on kyse toimenpiteiden ”maksimilaajuudesta ja niiden maksimikustannuksista”. Tämä ei pidä paikkansa. Vastaselityksen antaja huomauttaa mm., että Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B nimenomaan hylätään kalliimpi vaihtoehto alasvaellusratkaisun osalta. Lisäksi kalateiden mitoitusarvoina käytetään Hakemuksen mukaisen velvoitteen minimiarvoja. Kalatien mitoitusvirtaaman nostaminen nostaisi merkittävästi rakentamis- ja käyttökustannuksia sekä energianmenetyksiä. Kalatien mitoitusvirtaamalla voi olla vaikutusta vaellusyhteyden kokonaistoimivuuteen. KEJO:n laskelmissa ei myöskään ole esimerkiksi huomioitu alasvaellusratkaisun tarvitsemaa vesimäärää. Vastaselityksen antaja toteaa lisäksi, että riippumattomaan ja toteutuneisiin hankkeisiin perustuvaan tutkimustietoon verrattuna KEJO:n kustannusarviossa käytetyt kustannukset vaikuttavat pieniltä;
- Hakemuksen mukaiset toimivuusvaatimukset ovat niin vaativia, että niiden saavuttaminen ei ole käytännössä mahdollista edes niillä KEJO:n esittämillä konkreettisilla toimenpiteillä, jotka Lapin ELY-keskus arvioi maksimilaajuudeksi. KEJO toteaa, että Lapin ELY-keskuksen tulisi esittää sellainen toimenpidekokonaisuus, jolla Hakemuksen mukaisiin toimivuusvaatimuksiin voitaisiin päästä, sekä arvioida sellaisen kokonaisuuden ”todennäköiset kustannukset” läpinäkyvästi. Hakemus tulee siksi palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. arvion laatimista varten;
- On myös huomattava, että KEJO:n Muistutuksessa esittämät kustannusarviot ja näiden taustaoletukset on esitetty yksityiskohtaisesti sekä laadullisesti että määrällisesti. Kuten liitteestä 1 ilmenee, KEJO on arvioinut useita vaihtoehtoja kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi. Muistutuksen liitemateriaalissa arvioidaan myös edullisempia kelluvia alasvaellusrakenteita, mutta niillä ei saavutettaisi Hakemuksen mukaista toimivuusvaatimusta. Tämän vuoksi tarkastelussa siirrytään pohjasta-pintaan ja koko joen poikkipinta-alan huomioivaan kiinteään rakenteeseen. Näitäkin arvioidaan eri tavoilla. Yhtenä esimerkkinä on referenssikohde Ruotsista, mutta se hylätään, koska Ruotsin ratkaisua ei ole suunniteltu eikä se sellaisenaan olisi sovellettavissa Kemijoen olosuhteisiin. Sen sijaan KEJO pyysi Swecoa selvittämään vaihtoehtoa pinnasta pohjaan ulottuvasta alasvaellusratkaisusta Kemijoen Valajaskoskelle, jolla Hakemuksen mukaista alasvaelluksen toimivuusvelvoitetta olisi mahdollista tavoitella – ottaen huomioon mm. predaatio ja muut alasvaellustappiot. Tämä suunnitelma muunnettiin muille KEJO:n voimalaitoksille, ja laskentaperusteet on läpinäkyvästi ja vaihe vaiheelta kuvattu Muistutuksen liitemateriaalissa. Huomionarvioista on, että viitatun Swecon selvityksen mukaisen alasvaellusratkaisun kustannusarvio on kokonaisuutena 18,8 miljoonaa euroa edullisempi kuin Ruotsin referenssikohteen perusteella arvioidut kustannukset. Jos Lapin

ELY-keskuksen väite ”maksimikustannuksista” pitäisi paikkansa, KEJO olisi esittänyt kustannukset kalliimman vaihtoehdon, Ruotsin referenssin perusteella arvioidun, mukaan. On huomattava, että KEJO:n valintaa pohjasta pintaan ulottuvista ohjausrakenteista puoltaa myös Selityksen liitteenä 9 oleva Luken lausunto liitteessä 1 viitatun mukaisesti; sekä

- Mitä tulee Mankala-periaatetta koskeviin Lapin ELY-keskuksen väitteisiin, toteaa KEJO liitteeseen 1 viitaten, että Mankala-periaatteella ei tule olla vaikutusta kalatalousvelvoitteiden asettamiseen.

Lapin ELY-keskus ei Hakemuksessa tai Selityksessä ole esittänyt sellaista toimenpidekokonaisuutta, jolla Hakemuksen mukaisiin toimivuusvaatimuksiin voitaisiin päästä, saati arvioinut tällaisen velvoitekokonaisuuden todennäköisiä kustannuksia läpinäkyvästi. Vastuu on tältä osin kokonaan ulkoistettu Vastaselityksen antajalle. Tämä ei ole hyväksyttävää eikä vesilain mukaista. Vesilaki ei mahdollista Hakemuksessa vaaditun miljardiluokan kustannusvastuun vyöryttämistä luvanhaltijoille.

5.6.5.1 Investointikustannukset

Hakija viittaa Selityksen liitteenä 17 olevaan Ivo [redacted] lausuntoon ja esittää mm. seuraavaa:

”Kyseisen asiantuntijalausunnon mukaan yhtiöiden esittämät arviot vaikuttavat kertaluokkaa suuremmilta kuin keskimääräiset kustannukset toteutuneista hankkeista. Muistutuksissa ei ole tuotu esiin teknologioiden kehitystä, skaalaetujen perusteella saatavia hyötyjä suhteessa esimerkiksi yksittäisten komponenttien hinta-arvioihin eikä hankkeiden toteutuksen kautta syntyviä oppimisvaikutuksia. Mikäli sääntelyssä päädytään edellyttämään vastaavia velvoitteita yhtiöiltä myös myöhemmin, pitäisi tämän kannustaa uusien teknologioiden kehittämistä, jotka voivat leikata kustannuksia merkittävästi.”

”Lausunnon mukaan muistuttajien esittämissä kustannusarvioissa investointikustannuksiin on lisätty 30 % kustannusvaraus, jonka suuruutta ei kuitenkaan ole perusteltu, ja niiden huomioon ottaminen vaikuttaa ongelmalliselta.”

KEJO:n vastaselitys

Hakijan näkemyksen mukaan kustannusarviot vaikuttavat suuremmilta kuin keskimääräiset kustannukset toteutuneista hankkeista. Väite on harhaanjohtava ja virheellinen. KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 1 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- Vehviläisen asiantuntijalausunnossa viitataan mm. tutkimukseen Venus et al. (2020). Kuten liitteessä 1 tarkemmin selostetaan, on huomattava, että ko. tutkimuksen yksiselitteisten johtopäätösten mukaan KEJO:n ilmoittamat kustannukset ovat selkeästi pienemmät kuin keskimääräiset kustannukset toteutuneista hankkeista. Tämä johtopäätös on päinvastainen suhteessa Lapin ELY-keskuksen esittämään. On kuitenkin huomattava, että kustannuksiin liittyy epävarmuuksia, ja suurin epävarmuus johtuu siitä, että ei ole olemassa tietoa ratkaisuista, joilla voitaisiin saavuttaa Hakemuksen mukaiset toimivuusvelvoitteet;

- Tutkimuksessa Venus et al. (2020) ei esitetä kalateiden toimivuuksia. On selvää, että toimivuudella on vaikutusta myös kustannuksiin. Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B esitetään kaikkiin ratkaisuihin liittyvät yksikkökustannukset läpinäkyvästi;
- Selityksessä kyseenalaistetaan kustannusvarausten käyttö. Venus et al. (2020) mukaan toteutuneet investointikustannukset ovat olleet keskimäärin 88,9 %–270 % suuremmat kuin suunnitellut kulut. Vastaavia kokemuksia ja jopa suurempia kustannusnousuja on havaittu myös Suomessa. Esimerkiksi Luke arvioi raportissaan Kalatien tai luonnonmukaisen ohitusuoman tilaajana toimiminen – Kokemuksia ja vinkkejä käytännöistä (2021), että ”Freshhabit-projektissa käytännössä kaikissa toteutuneissa tapauksissa kustannukset ovat nousseet esiselvityksestä toteutuneeseen. Osassa kustannusten nousu on ollut huomattava”. Tutkimuksessa esitetään mm. seuraavia syitä kustannusten nousulle: varhaiset suunnitelmat muuttuvat, paikallisia erityispiirteitä ei ole huomioitu, puutteelliset lähtötiedot tai kokemus, epävarmuuksia ei ole huomioitu, rakentamisen arvioitua suuremmat kustannukset esimerkiksi kilpailutilanteen vuoksi, liian tiukka aikataulu sekä liian karkea suunnittelun taso;
- Luken tutkimusraportissa esitetyt syyt ovat perusteltuja kustannusvarauksen käytölle, joten kustannusarvioihin liittyvä epävarmuus voi olla esitettyä suurempikin, kuten Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B on todettu. KEJO katsoo liitteessä 1 esittämänsä perusteella voitavan todeta, että yhtiön esittämä 30 % kustannusvaraus on ennemminkin liian pieni kuin liian suuri;
- Hakijan mukaan ”Muistutuksissa ei ole tuotu esiin teknologioiden kehitystä, skaalaetujen perusteella saatavia hyötyjä suhteessa esimerkiksi yksittäisten komponenttien hinta-arvioihin eikä hankkeiden toteutuksen kautta syntyviä oppimisvaikutuksia”. Tältä osin KEJO toteaa, että teknologian kehitys sekä oppiminen on erittäin tervetullutta. On kuitenkin huomattava, että Hakemuksen mukaisten velvoitteiden ensimmäisen vaiheen toteuttamisessa on niin kireä aikataulu, että oppimiseen ja teknologian kehittämiseen tai kehittymiseen ei jää käytännössä aikaa. Lisäksi on huomioitava, että jokaisessa kohteessa on omat erikoispiirteensä eikä samaa ratkaisua voida käytännössä kopioida laitokselta toiselle; sekä
- Mitä skaalaetuihin tulee, KEJO:lle jää epäselväksi, mihin Hakija tässä yhteydessä viittaa. Mikäli skaalalla viitataan suureen jokeen, investointikustannuksissa skaalan kasvattamisesta ei ole etua. Tätä havainnollistetaan tarkemmin liitteessä 1. Vastaselityksen antaja toteaa tässä kuitenkin, että Lapin ELY-keskuksen tulisi antaa määrällinen ja yksityiskohtainen arvio teknologian kehityksen, skaalaetujen ja oppimisvaikutusten vaikutuksesta kustannusarvioon.

Alasvaellusrakenteet

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Kuten liitteessä 17 on todettu, on alasvaellusrakenteiden kustannusarvioiden uskottavuuden kannalta merkillepantavaa, että molempien yhtiöiden arviot perustuvat pitkälti samaan yksittäisen Fortum Oyj:n omistaman kohteen suunnitelmaan Ruotsista, joskin yhtiöt ovat toteuttaneet myös omia lisäselvityksiään.

Muistutuksissa alasvaelluksen ohjausrakenteiden kustannus on laskettu kaikilla voimalaitoksilla pinnasta pohjaan ulottuville kiinteille ohjausratkaisuille, mitä on perusteltu alasvaelluksen tehokkuusvaatimuksella.”

Edellä mainitun osalta Hakija viittaa erityisesti Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon sekä nostaa Iijoen Haapakosken voimalaitoksen esiin referenssikohteena.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- Väite siitä, että kustannusarvio perustuu pitkälti Ruotsissa sijaitsevaan referenssikohteeseen, ei pidä paikkaansa. KEJO huomauttaa, että Hakijan viittaamaa referenssikohdetta on tarkasteltu kustannusarviossa, mutta Muistutuksesta ilmenevin tavoin referenssikohde ei sellaisenaan todennäköisesti olisi sovellettavissa Kemijoen olosuhteisiin, minkä johdosta tätä koskevaa kustannusarviota ei käytetä;
- On huomattava, että Luke toteaa Selityksen liitteenä 9 olevassa lausunnossaan, että ”Tehokkaimmat vaelluspoikasten ohjausratkaisut perustuvat useimmiten koko vesimassan hallintaan, eli pinnasta pohjaan ulottuviin ohjausrakenteisiin”, mikä puoltaa Muistutuksessa tehtyä teknologista valintaa. Sen sijaan Luken lausunnon mukaan kelluvilla rakenteilla vaelluspoikasia voidaan ”kohtuullisen hyvin ohjata haluttuun suuntaan”. Jos toimivuusvelvoitteisiin päästäisiin kustannuksiltaan kevyemmillä ratkaisuilla, KEJO:lla olisi insentiivi ottaa sellaiset käyttöön;
- Lapin ELY-keskus on oikeassa esittäessään, että KEJO:n arviossa suurimman kustannuserän muodostaa alasvaellusrakenteet. KEJO huomauttaa kuitenkin, että yhtiön laskelmassa ei ole erikseen arvioitu alasvaellukseen tarvittavaa vesimäärää. Tältä osin kustannusarviossa on siis merkittävää aliarviointia. Luken lausunnossa todetaan, että PVOV:n suunnittelema 3 m^3/s virtaama ei olisi erityisen suuri huomioiden joen keskivirtaaman. Lisäksi Lapin ELY-keskus toteaa, että ”Alasvaelluksen toimivuutta voidaan Luonnonvarakeskuksen lausunnon mukaan tehostaa hyödyntämällä varsinaisen alasvaellusrakenteen ohella myös ohijuoksutusluukkuja vaelluspoikasten alasvaellusyhteytenä. Tällöin ohijuoksutus-luukkujen olisi kuitenkin hyvä olla pinnasta kohti pohjaa avautuvia, eli purkautuvan veden tulisi kulkea ohijuoksutuspadon ylitse.” KEJO ei omista tällaiseen soveltuvia luukkuja, ja tämä edellyttäisi merkittäviä rakenteellisia muutostöitä nykyisillä luukuilla; sekä
- Lapin ELY-keskus nostaa esiin Haapakosken voimalaitoksen kelluvan ohjausaidan sekä varsinaisen alasvaellusväylän referenssinä. KEJO toteaa, että Haapakoskelle toteutettiin vuonna 2019 noin 180 metriä pitkä kelluva ohjausaita. Vapautetuista 89 lohen vaelluspoikasesta 83 %:lle saatiin määritettyä uintireitti ohjausrakenteen läheisyydessä. PVOV:n mukaan ohjausaitojen talvenkestävyydessä on ollut haasteita. Sen vuoksi ohjausaitaa ei välttämättä saada asennettua vaelluksen alkaessa. Kun otetaan huomioon mm. jokivaellusaikainen predaatio, alasvaellusreittien tulisi toimia liki 100 % teholla, jotta Hakemuksen toimivuusvelvoitteet olisi mahdollista saavuttaa.

Kalatiet ja ylisiirtolaitteisto

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Muiden voimalaitosten osalta esitetyt kalatiekustannukset ovat uskottavammat. Kustannusarvioon on kuitenkin sisällytetty kalateiden rakentamiskustannusten lisäksi myös kalojen houkuttelemiseen ja pyydystämiseen tarvittavien rakenteiden hinnat. Tähän kalatalousviranomainen toteaa ensin, että houkutusveden pumppaus alakanavasta on yksi toteutusvaihtoehto. Houkutusvesi voidaan myös johtaa erillisen turbiinin läpi ja siten pienentää vesimäärän luovutuksesta ja sähkönkulutuksesta aiheutuvaa tappiota. Muistutuksessa yhden pumppurakenteen kustannukseksi on arvioitu 6,3 miljoonaa euroa ja yhdeksän voimalaitoksen (Sierilän voimalaitos mukaan luettuna) kokonaiskustannukseksi 56,7 miljoonaa euroa, joka sekin pitää sisällään 30 % kustannusvarauksen. Uskottavuutta heikentää lisäksi se, että kustannusarvio perustuu esiselvitykseen Taivalkosken voimalaitokselle suunnitellusta laitteesta, joka on tarkoitettu sekä houkutusvirtaaman pumppaukseen että ylisiirtokalojen pyydystämiseen. Muistuttajan esittämissä voimalaitoskohtaisissa kustannusarviossa ei ole otettu huomioon sitä, että kalojen kiinniottorakenteet muodostavat todennäköisesti suuren osan suunnitellun laitteen kustannuksista ja kalojen houkuttelemiseen tarvittavat rakenteet olisivat edullisempia toteuttaa siellä, missä kiinniottorakenteita ei tarvita.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- Pitää paikkansa, että houkutusvirtaaman toteuttamiseen voi olla muitakin vaihtoehtoja kuin pumppaus. KEJO on Muistutuksen liitteessä 6 esittänyt kustannuksia ja ratkaisuja tällaisille vaihtoehdoille. Samaa kustannuslaskentaa voi hyödyntää tässä tapauksessa. Esimerkiksi Taivalkoskella 1m^3/s houkutusvirtaama aiheuttaa vuodessa 45 000 euron menetykset, ja vastaavasti 20 m^3/s 900 000 euron vuotuiset menetykset. Sen sijaan houkutusvirtaaman tuottamiseen tarvittava energiamäärä on noin 3 856 MWh vuodessa, joka vastaa sähkönhinnalla 44,1 euroa/MWh 170 000 euron vuotuista kustannusta;
- KEJO:lla ei ole käytössä kustannusarviota houkutusvirtaamakanavan rakentamisesta voimalaitosten alakanaviin. Sen sijaan huomattavasti pienemmälle vesimäärälle suunnitellun Haapakosken alasvaellusväylän kustannusarvio on 1,5 miljoonaa euroa. On oletettavaa, että kertaluokkaa suurempi vesimäärä nostaa kustannuksia huomattavasti. Lisäksi kustannuksia tulee putkiturbiiniin hankinnasta ja ylläpidosta. Laurinvirran elinympäristökunnostukseen liittyvän erillisen turbiinin rakentamisen kustannusarvio oli 4 miljoonaa euroa. Tämän kustannuksen ulkopuolelle voisi Kemijoella jäädä veden johtamiseen tarvittavien rakenteiden rakentaminen. Jos tällainen ratkaisu olisi uskottavalla aikavälillä jollain voimalaitoksella kustannuksiltaan yhteensä alle houkutusvirtaama-pumppaamon investointikustannuksen ja pumppaamiseen liittyvän energianmenetyksen taloudellisen arvon, olisi KEJO:lla taloudelliset perusteet siirtyä vaihtoehtoiseen

ratkaisuun. Käytännössä ratkaisu olisi tapauskohtainen ja edellyttäisi myös muiden näkökulmien, kuten maankäytöllisten ja ympäristöllisten, punnintaa. Lisäksi investointiympäristö on varsin epävarma; sekä

- Mitä tulee houkutusvirtaaman tuottamiseen tarvittavien rakenteista esitetyn osalta, KEJO toteaa, että suuri osa kustannuksista on riippuvaisia houkutusvirtaaman suuruudesta. Hakemuksessa vaaditun 20 m^3/s vesimäärän tuottaminen ja käsittely edellyttää suurta tilaa ja tätä kautta suuria betonirakenteita ja tämä on määräävä tekijä kokomitoituksessa. On totta, että kiinniottorakenteet eivät ole välttämättä tarpeen, mutta varsinaisten kiinniottorakenteiden osuus kustannuksista on vähäisempi ja esitetty referenssi antaa kustannusten tasosta epävarmuudet huomioituna oikeansuuntaisen kuvan. Olennaista kustannusarvioissa on se, että niissä on huomioitu riittävässä laajuudessa erilaiset kustannuskomponentit.

5.6.5.2 Energianmenetykset

Selityksen kohta 2.6.5

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu energian menetystä, mutta menetykset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään ja arvoon eikä voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen rajoiteta merkittävässä määrin.”

KEJO:n vastaselitys

Hakija viittaa energianmenetysten osalta Selityksen liitteenä 17 olevaan Iivo Vehviläisen asiantuntijalausuntoon. KEJO viittaa tässä kokonaisuudessaan kaikkeen Vastaselityksen kohdassa 5.6.5.4 ja liitteessä 3 esitettyyn. KEJO viittaa edelleen liitteeseen 1 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- Vesivoiman osuus on merkittävä taajuusohjatussa käyttöreservissä, taajuusohjatussa häiriöreservissä sekä automaattisessa taajuudenhallintareservissä. Viime vuosina merkittävästi on kasvanut juuri automaattinen taajuudenhallintareservi, jossa vesivoiman osuus on kaikista markkinoista merkittävin. Käytännössä on vaikea arvioida, mitkä olisivat näiden reservien hankintakustannukset ilman vesivoimaa, koska – kuten Suomen kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj (”Fingrid”) toteaa julkisessa muistiossaan (kuten viitattu liitteessä 1) taajuuden ylläpitoreserveihin (FCR) liittyen - ”Vesivoima on käytettävissä reserveihin kaikkina vuodenaikoina ja sen osuus taajuudensäädössä on nykyisellään niin merkittävä, että sitä ei kustannustehokkaasti voi korvata muilla keinoilla”;
- KEJO toteaa yleisellä tasolla, että säätö- ja reservimarkkinoilla tapahtuu paljon muutoksia ja siksi tuottojen ennustaminen on vaikeaa. Menneiden vuosien perusteella Muistutuksen liitteessä 2 ja tämän liitteessä B esitetty arvio reservimarkkinatappioista on ennemminkin ali- kuin yliarvio, ja näiden markkinoiden arvo ja merkitys jatkaa kasvamistaan. Hiljattain markkinoiden kasvusta uutisoi myös Fingrid,

joka toteaa, että ”Sähköjärjestelmän jatkuvaa tehotasapainoa turvaavien reservien tarve kasvaa huomattavasti tulevina vuosina sähköjärjestelmän uudistuessa” ja toivoo, että reservimarkkinoille tulisi lisää tarjontaa, että kustannukset eivät nousisi niin paljoa; sekä

- Menetykset reservimarkkinoilla perustuvat oletukseen siitä, että voimalaitosten käyttöä jouduttaisiin rajoittamaan, kun tavoitellaan Hakemuksen toimivuusvelvoitteita. Lapin ELY-keskus katsoo Selityksessä, että ”voimalaitosten käyttöä perus- ja säätövoiman tuottamiseen [ei] rajoiteta merkittävässä määrin”. KEJO:lle jää epäselväksi, mikäli Hakija katsoo reservien tuottamisen tässä yhteydessä säätövoimaksi. Edelleen on todettava, ettei Hakija ole riittävän yksityiskohtaisella tasolla kuvannut voimalaitosten käyttöön liittyviä rajoituksia, joilla – osana muita toimenpiteitä – Hakemuksen toimivuusvaatimus voitaisiin saavuttaa. Hakemus tuleekin palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. arvioinnin laatimista varten.

Kalateiden ja alasvaellusreittien vesi

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen vaatimus on, että mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Muistuttajien esittämissä kustannuslaskelmissa kalatien vedestä aiheutuvat menetykset on laskettu käyttäen kokoaikaisesti 2 m^3/s virtaamaa. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että vaatimuksessa on kuitenkin kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Merkillepantavaa on myös se, että Isohaaran kalatien osalta muistutuksessa ei ole huomioitu tulva-aikaa ja veden johtamisesta aiheutuvat menetykset on laskettu koko kalatien toiminta-ajalle, 20.5. alkaen. Vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä.”

Hakija katsoo kalateihin ja alasvaellusreitteihin luovutettavasta vedestä aiheutuvan taloudellisen menetyksen olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen:

”Tätä perustellaan sillä, että kalateiden tarvitsemalla vesimäärällä on suhteutettuna voimalaitosten kokonaisresurssiin vain pieni merkitys. Sähköntuotannon tuloon kalatiehen johdettavalla vesimäärällä on tätäkin pienempi merkitys, koska vesivoima ei menetä tuloja samassa suhteessa kuin menettää resurssia. Suomen ympäristökeskuksen 16.12.2020 Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle antama lausunto (liite 18) tukee kokonaisuudessaan kalatalousviranomaisen näkemystä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa, että Hakemuksen mukaan kalateihin tulee luovuttaa ”tarvittava vesi”. Hakemuksen mukaan ”kalateitä on käytettävä niin, että […] Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee […] Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle”.

KEJO toteaa, että 2 m^3/s virtaama kalatiessä ei todennäköisesti riitä toimivuusvelvoitteen saavuttamiseen. Siksi kustannusarvioiden perusteena oleva mitoitusvirtaama 2 m^3/s ei välttämättä ole yliarviointia. Sen sijaan voi olla perusteltua, että kalatien käyttövirtaama on välillä alhaisempi kuin mitoitusvirtaama. KEJO on myös huomioinut laskelmissaan sen, että ohijuoksutusten aikana kalatiehen johdettava vesi ei aiheuta energianmenetystä. Lisäksi KEJO:n näkemyksen mukaan kalatiehen johdettava enintään 2 m^3/s vesimäärä ei ole kustannuksena merkittävä, vaan olennaisempi kysymys on, että millä kalatieratkaisulla saavutetaan Hakemuksen toimivuusvelvoitteet. SYKE:n lausuntoa käsitellään erikseen tämän Vastaselityksen kohdassa 7.

Kalateiden ja alavaellusreittien rakentamisen aikaiset energianmenetykset

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Muistuttajien mukaan kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen aikaisesta sähköntuotannon menetyksestä aiheutuu yhtiöille 21,51 milj. + 206 miljoonan euron menetys, mikä olisi monin verroin suurempi kuin vesivoimatuotannon pysyvä väheneminen. Näyttää siltä, että molemmissa muistutuksissa valtaosa rakentamisen aikaisista energianmenetyksistä liittyy massiivisten, pinnasta pohjaan ulottuvien, kiinteiden aitarakenteiden rakentamiseen alasvaelluksen ohjausta varten. On tärkeää huomata, että myös tältä osin kustannukset riippuvat keskeisesti siitä, millaiseen tekniseen ratkaisuun päädytään ja miten rakentaminen toteutetaan. Jos ohjaus toteutetaan esimerkiksi kelluvan ohjausaidan avulla, jäävät energianmenetykset sen asentamisen aikana voimalaitoksen vajaakäytön takia lyhytaikaisiksi ja vähäisiksi.”

Lapin ELY-keskus viittaa Selityksen liitteenä 17 olevaan [redacted] lausuntoon ja toteaa mm. seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa lisäksi liitteen 17 asiantuntijalausuntoon, jossa on arvioitu, että vesivoiman säätökyvyn ansiosta tuotantomenetyksiä voidaan pienentää optimoimalla rakennustöiden ajoitus suhteessa tuotantoon. Työt voidaan siis ajoittaa optimaalisesti suhteessa tuotantomahdollisuuksiin ja tuottaa mahdollisimman paljon vesivarastoista ennen töiden aloitusta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1. Mitä tulee Lapin ELY-keskuksen väitteeseen koskien kelluvan ohjainaidan rakentamista, KEJO toteaa, että ko. väite pitää sisällään oletuksen siitä, että kelluvalla ohjausaidalla saavutettaisiin Hakemuksen mukainen toimivuusvelvoite. Tämä ei kuitenkaan suurella todennäköisyydellä ole mahdollista. KEJO toteaa, että se ei voi esittää ratkaisuja ja kustannuksia toivotun toimivuuden perusteella.

Mitä tulee rakennustöiden ajoituksesta esitettyyn, KEJO toteaa, että ajatus on sinänsä kannatettava, mutta käytännössä Hakemuksessa vaadituilla velvoitteilla mahdoton toteuttaa ottaen huomioon, että Hakemuksen mukaisessa aikataulussa ei ole joustoja tähän tarkoitukseen, eikä siinä vaiheessa ole tietoa sääolosuhteista. Suhteessa Kemijoen vesis-

tön kokoon ja kokonaisvesimääriin, Lokan ja Porttipahdan säännöstelykapasiteetti on rajallinen ja säännösteltävän Kemijärven kesäajan säännöstelyä ohjaavat lupaehtojen asettamat rajoitukset ja säännöstelyn kehittämistyön myötä käyttöönotetut suositukset. Voimalaitosaltaiden säännöstelykapasiteetti on vain yksittäisiä tunteja, ja siksi vuorokauden sisäinen tuotanto on suunniteltava jokiketjulle kokonaisuutena. Tämä suunnittelu tehdään ympäristöllisten reunaehtojen mukaisesti, eli ylemmiltä voimalaitoksilta juoksutettavan veden täytyy saapua oikeaan aikaan ketjussa alemmille voimalaitoksille. Tuotannollinen rajoitus yhdessä paikassa vaikuttaa koko joen tuotantoon. Usean kuukauden horisontilla Kemijoen virtaama ja tuotanto riippuvat voimakkaasti sääolosuhteista, joihin KEJO:lla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa.

Energiantuotannon menetykset säätökäytön rajoittamisesta

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Muistuttajien laskelmat energianmenetyksestä perustuvat oletukseen, että joustavan tuotannon sijaan voimalaitokset joutuvat rajoittamaan sähköntuotantoaan joen tulovirtaaman määräämän tahdin mukaiseksi eikä voimalaitoksia voida käyttää säätökäyttöön ko. kautena. Kokonaismenetykset säätökäytön vaikeutumisesta olisivat muistutusten mukaan vuositasolla noin 3,6 miljoonaa euroa, josta Isohaaran osuus on 567 000 €.

Vastauksena säätövoiman vaikeutumista koskevaan muistutukseen kalatalousviranomainen toteaa, että kalojen nousu on mahdollista ottaa voimalaitosten ja kalateiden käytössä huomioon, kun halutaan tukea kalojen haketumista kalateihin ilman, että säätökäyttöä merkittävästi rajoitetaan. Se, että vuorokausisäännöstely täytyisi kokonaan lopettaa ja voimalaitoksia tulisi käyttää täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. Muistutuksessa on ilmeisesti kyse säätövoiman maksimirajoittamisesta aiheutuvasta kustannuksesta sen sijaan, että olisi pyritty arviomaan kustannuksia vaihtoehdoille, joissa yhteensovitetaan kalankulun ja voimatalouden intressejä.

Kalatalousviranomainen viittaa myös SYKEn lausuntoon (liite 18), jonka mukaan voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. SYKE on siis katsonut, että ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita voidaan yhteensovittaa. Kalatalousviranomainen katsoo yhteensovittamisen tukevan vastaavasti myös hakemuksessa esitettyjä kalataloudellisia tavoitteita ja tarpeita.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa:

- Lapin ELY-keskus on tulkinnut Muistutuksen liitteenä 2 olevan taloustieteellisen analyysin virheellisesti. Muistutuksen liitteestä 2 ilmenee, että KEJO:n menetykset säätökäytön rajoittamisen osalta ovat yhteensä 6,1 miljoonaa euroa, josta 3,1 miljoonaa euroa johtuu

tappioista sähkön tukkumarkkinoilla ja 3 miljoonaa euroa säätösähkö- ja reservimarkkinoilla;

- Hakijan mukaan ”Muistutuksessa on ilmeisesti kyse säätövoiman maksimirajoittamisesta aiheutuvasta kustannuksesta sen sijaan, että olisi pyritty arviomaan kustannuksia vaihtoehdoille, joissa yhteensovitetaan kalankulun ja voimatalouden intressejä”. KEJO:n mielestä olisi tärkeä pyrkiä yhteensovittamaan kalankulun ja voimatalouden intressejä. Muistutuksessa esitetyissä arvioissa on pyritty toteuttamaan Hakemuksen mukainen toimivuusvelvoite. Toimivuusvelvoite on niin haastava, että toimenpiteet, joilla on efektiivisesti toimivuutta parantava vaikutus, ei ole voitu jättää pois toimenpiteiden joukosta. KEJO pyytääkin Lapin ELY-keskusta esittämään ratkaisukokonaisuuden, jolla Hakemuksen toimivuusvelvoite voitaisiin saavuttaa, sekä tälle kokonaisuudelle yksityiskohtaisen ja läpinäkyvän kustannusarvion. Hakemus tulee palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. ratkaisukokonaisuuden ja kustannusarvion laatimista varten;
- Lapin ELY-keskus katsoo, että ”[…] on mahdollista optimoida voimalaitoksen käyttöä ja juoksutuksia siten, että samanaikaisesti taataan kalojen pääsy kalaportaisiin ja mahdollistetaan myös säätövoiman käyttö”. Tältä osin KEJO toteaa, että optimoinnista esitetty kuulostaa perustellulta kvalitatiivisella tasolla, mutta käsittely vaatisi kvantitatiivista näkökulmaa. KEJO:n näkemyksen mukaan voidaan esittää kysymys siitä, mitä optimoitaisiin, jos Hakemuksen toimivuusvelvoitetta ei saavutettaisi edes säädön täydellä rajoittamisella; sekä
- Hakijan mukaan ”on ilmeistä, että virtaaman luovuttamisella kalateihin 20.5.–20.10. välisenä aikana ja lyhytaikaissäädön rajoittamisella hakemuksessa tarkoitetulla tavalla on luvanhaltijalle vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen merkitys”. Tämä johtopäätös on tehty puolella arvioidusta haitasta. KEJO:n näkemyksen mukaan 6,1 miljoonan euron vuotuiset menetykset eivät ole vähäisiä vaan merkittäviä.

Välppähäviöt

Hakija esittää seuraavaa:

”Muistuttajien mukaan alasvaelluksen ohjausaidat kiinteinä rakennelmina aiheuttaisivat putoushäviötä ja siten tuotantomenetyksiä, johon muistuttajat viittaavat termillä välppähäviö. Kalatalousviranomainen toteaa, että myös tältä osin kustannukset riippuvat keskeisesti rakenteiden toteuttamistavasta. Muistuttajat ovat arvioineet putoushäviöstä aiheutuvan energianmenetyksen perustaen laskelmat pinnasta pohjaan ulottuvien kiinteiden aitarakenteiden kustannuksiin. Jos alasvaelluksen ohjaus päätetään toteuttaa esimerkiksi kelluvalla ohjausaidalla, ei rakenteesta aiheudu muistutuksessa esitetyn kaltaista putoushäviötä.

Energianmenetysten osalta kalatalousviranomainen toteaa yhteenvetona, että luvanhaltijalle koituu kalateihin ja alasvaellusreitteihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yrityksen liikevaihtoon (ns. Mankala periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Energian tuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista sovittaa yhteen vesilain periaatteiden mukaisesti.

Kysymys on olennaisesti siitä, että yhteensovitettaessa Kemijoen vesistöresurssia ei käytettäisi yksinomaan energian tuotannon ehdoilla, vaan vähäisehkö osa resurssista käytettäisiin kalatalouden hyväksi.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 1. KEJO jakaa Lapin ELY-keskuksen näkemyksen siitä, että välppähäviöiden muodostuminen riippuu toteutetusta ratkaisusta. Ratkaisuvaihtoehtoja käsitellään Vastaselityksen kohdassa 5.6.5.1.

Yhteenveto energianmenetyksistä

Lapin ELY-keskus esittää seuraavaa:

”Energianmenetysten osalta kalatalousviranomainen toteaa yhteenvetona, että luvanhaltijalle koituu kalateihin ja alasvaellusreitteihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys, joka arvioidaan olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa po. Vesivoimatuotannon määrään, yrityksen liikevaihtoon (ns. Mankala periaate huomioon ottaen) ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Energian tuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista sovittaa yhteen vesilain periaatteiden mukaisesti. Kysymys on olennaisesti siitä, että yhteensovitettaessa Kemijoen vesistöresurssia ei käytettäisi yksinomaan energian tuotannon ehdoilla, vaan vähäisehkö osa resurssista käytettäisiin kalatalouden hyväksi.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1. KEJO ei perustellusti pidä toimenpidekokonaisuuden kokonaiskustannuksia ”vähäisehkönä osana resurssia”. Mankala-periaatteella ei tule olla vaikutusta velvoitteiden asettamiseen. Sen sijaan KEJO käy mielellään vuoropuhelua vesistön erilaisten intressien yhteensovittamisesta. Hakemuksessa esitetyt kustannusvaikutuksiltaan yli 800 miljoonan euron vaatimukset ovat kuitenkin Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyn mukaisesti vesilain vastaiset ja Hakemus on siksi hylättävä.

5.6.5.3 Muut kustannukset

Hakija esittää mm. seuraavaa:

”Muistutuksissa esitetyille muille kustannuksille ei ole esitetty lainkaan perusteita tai hintoja, minkä vuoksi niihin ei voida yksilöidysti vastata. Yhtiöiden esittämät kustannukset vaikuttavat kuitenkin yliarvioilta. Mukana on esimerkiksi kustannus uudelle kalanviljelylaitokselle 9 milj. €, joka on laskettu täysimääräisenä Kemijoki Oy:n kustannuksiin (…). Kustannuksissa on näin ollen selkeää päällekkäisyyttä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa, että Hakijan väite on ilmeisen perusteeton. Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B esitetään kaikkiin luokkaan Muut kustannukset kuuluville kustannuksille yksilöity perustelu ja hinta. Ne kustannukset, jotka on jouduttu arvioimaan, ovat KEJO:n näkemyksen mukaan ennemmin ali- kuin yliarviointia, ottaen huomioon Hake-

muksen mukaisen velvoitekokonaisuuden ja erityisesti toimivuusvelvoitteiden ennennäkemätön laajuus. Toisin kuin Hakija väittää, kustannuksille on esitetty perusteluja, kuten liitteestä 1 tarkemmin ilmenee.

Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

Hakija esittää seuraavaa:

”Hakemuksen mukaisista toimista ei aiheudu yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia eikä positiivisia ilmastovaikutuksia rajoiteta merkittävästi.”

KEJO:n vastaselitys

Hakijan käsitys asiasta on ilmeisen virheellinen. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa esittämäänsä ja edelleen liitteeseen 1, jossa todetaan seuraavaa:

Kemijoki Oy toteaa, että Lapin ELY-keskuksen arvio yleisistä menetyksistä ja yhteiskunnallisista kustannuksista on puutteellinen eikä kyseiselle arviolle anneta perusteluja. Kemijoki Oy tuottaa ns. normaalin sähköenergian lisäksi oheispalveluita sähköjärjestelmälle. Kantaverkkoyhtiö Fingridillä on vastuu Suomen sähköjärjestelmän tasapainosta. Fingrid toteaa näin: ”Vesivoiman osuus taajuudensäädössä on nykyisellään niin merkittävä, että sitä ei käytännössä voi korvata muilla keinoilla. Ilman vesivoimaa kansallinen tehotasapainon ylläpito muodostuisi hyvin vaikeaksi ja siten myös kalliimmaksi sähkönkäyttäjille. Hyvän ja nopeasti aktivoituvan säätökapasiteetin omaavan vesivoiman merkitys tulee säilymään tai jopa kasvamaan sähkön tuotannon muuttuessa sääriippuvaiseksi tuulivoiman ja aurinkovoiman lisääntyessä.” (Fingrid, 201810) Huoltovarmuudesta vastaava viranomainen Huoltovarmuuskeskus toteaa, että ”Sähköenergian riittävyys ei ole merkittävä ongelma, mutta sähkönsiirron ja -jakelun häiriötilanteissa ja huippukuormitustilanteissa Suomen oman sähköntuotantokapasiteetin ja säätökyvyn merkitys korostuu. Mikäli vesivoimatuotannon ajoperusteet muuttuvat jatkossa siten, että tuotantokykyä (tehoa) ja erityisesti säätömahdollisuuksia joudutaan nykyisestä rajoittamaan, tällä tulee olemaan merkittävä heikentävä vaikutus Suomen sähköhuoltovarmuudelle.” (Muistutuksen liite 7)”.

Vesivoimalla on kaiken KEJO:n asiassa esittämän näytön ja argumentaation mukaisesti erittäin tärkeä merkitys sähköntuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa ja yleisesti ottaen Suomen sähköjärjestelmän toimivuuden kannalta. Kuten myös edellä Vastaselityksen kohdassa 3 esitetään, vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantuminen kansallisella tasolla vaikuttaisi negatiivisesti Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, ja olisi myös pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteiden vastaista.

Uusiutuvan energian sekä vesivoiman keskeinen merkitys ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta on myös kansainvälisesti tunnistettu kiistaton fakta. IPCC:n elokuussa 2021 julkaiseman arviointiraportin mukaan ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät jo ympäri maailmaa ja ihmisen

toiminnasta aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä tulee vähentää olennaisesti seuraavien vuosikymmenten aikana. IEA korostaa uusiutuvan energian merkitystä sähköntuotannon päästöjen vähentämisessä ja toteaa vesivoiman tuotannon joustavuuden olevan ainoa laatuaan (”unmatched”).

Hakemuksen mukaisista toimista aiheutuisi yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia. Pohjois-Suomen AVI:n tulee ottaa KEJO:n esittämä näyttö ja argumentaatio kaikilta osin päätöksentekonsa perustaksi ja sivuuttaa Hakijan perusteettomat ja näyttöön pohjaamattomat väitteet. Kyse on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävästä asiasta, jota koskeva viranomaisen päätöksenteko ei voi perustua oletuksiin ja irrallisiin, faktojen kannalta vieraisiin väitteisiin.

5.6.5.4 Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

Hakija viittaa nykyarvon laskennan osalta Selityksen liitteenä 17 olevassa [redacted] lausunnossa esitettyyn mm. seuraavasti:

”Kyseisen lausunnon mukaan nykyarvon laskentaan on olemassa vakiintuneet käytännöt, joiden noudattaminen on lähtökohta oikeiden johtopäätöksien tekemiseksi. Lausunnossa on todettu muun ohella seuraavaa. Kun arvioidaan energiatoimialan kustannuksia yleisellä tasolla, tehdään tulevien kustannusten nykyarvostaminen yleensä käyttäen suoraan reaalikorkoa, joka pohjautuu markkinatilanteeseen. Compass Lexeconin raportissa on käytetty diskonttokorkona riskitöntä reaalista korkoa. Tämä on ristiriidassa perusoppikirjamenettelyn kanssa, eikä valittua menettelytapaa perustella. PVO Vesivoima Oy:n raportissa vuotuiset kustannukset pääomitetaan 20-kertaisiksi. Tämä antaa saman tuloksen, kuin jos ajan yli aiheutuvia kustannuksia diskontattaisiin 5,0 % diskonttokorolla. Lausunnossa kuvattujen markkina-arvioiden perusteella ei näytä tarkoituksenmukaiselta poiketa yleisesti käytetystä 5,0 % reaalikorkotasosta. Suhteessa yhtiöiden muistutuksiin, suurin merkitys diskonttokoron oikealla käytöllä on Kemijoki Oy:n toisen rakennusvaiheen aiheuttamiin kustannuksiin.

Lausunnossa (liite 17) on esitetty oikaistu arvio kummallekin yhtiölle koituvien kustannusten nykyarvosta. Oikaistussa laskelmassa on käytetty 5,0 % reaalikorkotasoa. Kemijoki Oy:n kustannusvaikutuksia on lisäksi oikaistu poistamalla investoinneista kustannusvaraukset, oikaisemalla sähkön tuotantomäärät vastaamaan Kemijoki Oy:n omaa selvitystä, käyttämällä sähkön markkinahintoja mallilaskelmien sijaan sekä ottamalla huomioon sähkön hinnannousun omistajille tuoma hyöty. Lisäksi ensimmäisen rakennusvaiheen investointien on oletettu toteutuvan vuosina 2022–2023. Tehtyjen oikaisujen perusteella Kemijoki Oy:n omistajille kohdistuvan kustannusvaikutuksen nykyarvo ennen veroja on 355,3 miljoonaa euroa (vrt. yhtiön ilmoittama 672,5 €).

Lausunnossa (liite 17) päädyttiin em. laskennan tarkistusten perusteella huomattavasti pienempiin (Kemijoki Oy:n osalta puolet pienempiin) kustannusvaikutuksiin kuin yhtiöiden muistutuksissa. Kustannusten nykyarvot 355,3/194,3 miljoonaa euroa on siis laskettu lausunnossa olettaen, että yhtiöiden ilmoittamat investointikustannukset ja arviot menetetyn sähköntuotannon määrästä ovat suuruusluokaltaan paikkansa pitäviä.

Kalatalousviranomainen katsoo kuitenkin, että yhtiöiden esittämiin kustannuksiin ja menetyksiin liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Tässä selityksessä on tehty niistä yksityiskohtaisia huomautuksia, esimerkiksi alasvaellusrakenteiden kustannuksista. Huomautusten perusteella kustannusten määrän on arvioitu laskevan vielä huomattavasti alemmaksi lausunnossa esitetystä. Kun lisäksi huomioidaan, että yhtiöiden kustannusarvioissa mukana on myös päällekkäisiä kustannuksia, tulee muistutuksissa esitetyt kustannusvaikutukset kokonaisuudessaan kyseenalaistaa."

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa tässä yhteydessä kaikilta osin Vastaselityksen liitteenä 3 olevaan Compass Lexeconin vastaukseen kommentteihin koskien kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta aiheutuvia kustannuksia KEJO:lle. [redacted] lausunnossa ilmenevissä laskuissa on lähdetty siitä, että diskonttokoron tulisi olla yleisesti käytetty WACC eli painotettuun keskimääräiseen pääomakustannukseen perustuva laskentatapa. KEJO viittaa tältä osin liitteeseen 3, jossa on todettu mm. seuraavaa:

"3.10 Toisin kuin Liitteessä on väitetty, ei WACC ole taloustieteellisessä mielessä itsestään selvä valinta diskonttokoroksi nykyarvojen laskemisessa. Valitessa diskonttokorkoa investoinnilleen, yrityksen on varmistettava että valittu korko vastaa investoinnin ominaisuuksien puolesta:

a. diskontattavien arvojen riskiä, joka tulee olla suhteessa käytettyyn diskonttokorkoon; ja

b. pääoman vaihtoehtoiskustannusta, joka tulee vastata sitä mitä yritys voisi vaihtoehtoisesti tehdä rahoillaan.

3.11 Diskonttokoron suuruus riippuu siis yrityksen arvioinnin kohteena olevan toiminnan riskistä, ja siksi yhden yrityksen eri toimintoja pitää arvioida toiminnan riskiin lasketulla diskonttokorolla. Liitteessä on esitetty harhaanjohtavasti eri viitearvoja WACC:lle, jotka eivät kuvaa Kemijoki Oy:n toiminnan riskiä eivätkä etenkään Hakemuksen vaatimien kustannusten riskiä kuten tulevassa selvitämme."

Liitteen 3 mukaisesti käsillä olevaan kokonaisuuteen soveltuvaa asianmukaista korkoa valittaessa tulee ottaa huomioon investointien luonne. Tässä tapauksessa on erityisesti otettava huomioon se, etteivät Hakemuksessa esitetyt investointivelvoitteet ole Vastaselityksen antajalle vapaaehtoisia tai tuottavia. Näin ollen vaihtoehtoiskustannuksena ei Selityksen liitteessä esitetyllä tavalla voida pitää markkinoilla määräytyviä tuotto-odotuksina. Kuten liitteestä 3 ilmenee:

"Hakemuksen velvoittamana tehdyt investoinnit, jotka Kemijoki Oy on velvoitettu tekemään tulevaisuudessa, eivät mahdollista Kemijoki Oy:lle vaihtoehtoisia riskipitoisia ja tuottavia investointeja, vaan korkeintaan riskittömän talletuksen. Toisaalta WACC on väärä lähestymistapa nykyarvon laskemiseen tässä tapauksessa, koska velvoitettuihin investointeihin ei sisälly tuottoja eikä näin ollen tuottoon liittyvää riskiä.

Näistä syistä on selvää, että WACC ei sovellu Hakemuksesta aiheutuvien kustannusten nykyarvon laskemiseen. Sen sijaan riskittömän sijoituksen korko, kuten Compass Lexeconin Raportissa käytetty Suomen

valtion 10-vuotisten velkakirjojen keskimääräinen korko, on tässä tapauksessa asianmukainen. Tämä korko on myös suuruusluokaltaan sama kuin korko, jolla Kemijoki Oy voi hankkia lainarahoitusta, eli Kemijoki Oy:n velan kustannus.”

Liitteen 3 mukaan [redacted] esittämä laskelma on monin osin virheellinen, mistä syystä kyseistä laskelmaa ei voida pitää oikeana arviona Hakemuksesta KEJO:lle aiheutuvista kustannuksista. [redacted] esittämien virheellisten väitteiden osalta todetaan liitteen 3 yhteenvedossa seuraavaa:

”WACC:n käyttö diskonttokorkona kustannusten nykyarvolle. Koska kyseessä ei ole tuottavan investoinnin arviointi, WACC on väärä korko pelkän rahan aika-arvon huomioimiseen kun taas käyttämämme riskitön korko sen sijaan on tilanteeseen asiankuuluvampi.”

”Sähkön hinnan noususta aiheutuvien hyötyjen laskeminen kaikille Kemijoki Oy:n osakkeenomistajille, ml. omistajina olevat muut sähköntuottajat ja niiden koko sähköntuotanto. Laskelmaan Kemijoki Oy:n kustannuksista ei kuulu sisältää osakkeenomistajien kustannuksia tai hyötyjä. Nämä tosin tulevat relevanteiksi, jos tehdään yhteiskunnallista vaikutusarviointia, mutta silloinkin Liitteessä on esitetty ne väärin hyödyiksi, kun sähkön hinnan nousu tosiasiassa on kustannus yhteiskunnalle.”

”Sähköfutuurien käyttö pitkän aikavälin tulevien hintojen arvioina. Yleisesti käytetyn ”fundamental dispatch” -mallin käyttö on perustellumpaa kuin Liitteessä väitetty futuurihintojen käyttö.”

Lapin ELY-keskus päätyy edellä lainatun mukaisesti oikaisemaan kustannuksia ja toteaa, että KEJO:lle aiheutuvat kustannukset olisivat selkeästi alhaisemmat kuin Muistutuksessa esitetyt. KEJO viittaa liitteeseen 1 ja toteaa edellä esittämäänsä viitaten, että kustannukset riippuvat voimakkaasti asetettavasta toimivuusvelvoitteesta. Lapin ELY-keskus ei kuitenkaan Hakemuksessa, eikä Selityksessä osoita, että alhaisemmilla kustannuksilla kyettäisiin saavuttamaan Hakemuksen mukaiset toimivuusvelvoitteet. Liitteessä 1 on sen sijaan osoitettu, että tutkimustietoon ja toteutuneiden hankkeiden keskimääräisiin kustannuksiin verrattuna KEJO:n esittämät kustannukset ovat aliarvioita. Siksi Lapin ELY-keskuksen esitys ei ole perusteltu.

On kaiken KEJO:n esittämän mukaisesti selvää, että Hakemuksen hyväksymisen kustannusvaikutukset olisivat suuruudeltaan sellaiset, ettei Hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä. Selitys ei ole tätä tosiasiaa muuttanut.

5.7 Vaikutus vedenjuoksusta saatavaan kokonaishyötyyn ja vedenjuoksun alkuperäiseen tarkoitukseen

Selityksen kohta 2.7

Hakija esittää seuraavaa:

”Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäinen tarkoitus on ollut sähköntuotanto vesivoimalla (lähinnä perusvoimaksi). Nykyisin laitoksia käytetään yhä enemmän säätövoiman tuotantoon. Kalatalousvel-

voitteen muuttaminen ei muuta Kemijoen vesivoimalaitosten rakentamisen alkuperäistä tarkoitusta. Lisäksi alkuperäisen tarkoituksen vaatimus vesilain 19 luvun 7 §:ssä (… eikä muuttaa olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta, ellei se ole jo menettänyt merkityksensä …) koskee säännöstelyhankkeita. Porrastetussa joessa sijaitseva vesivoimalaitos ja sen lupa eivät ole tässä mielessä säännöstelyhankkeita. Esimerkiksi KHO:n Valajaskosken voimalaitosta koskevassa päätöksessä 9.5.1964 todetaan, että lyhytaikaissäännöstelyä ei ole pidettävä vesilain (1961) 8 luvussa tarkoitettuna vesistön säännöstelynä. Kemijoen vesivoimalaitokset pysyvät edelleen alkuperäisessä käytössään eli vesivoiman tuotannossa.

Kalatalousviranomainen toteaa, että joen virtaamaa on tarkoitus käyttää vesivoiman hyödyntämiseen, mutta niin, että myös kalatalouden edut tulevat huomioon otetuksi. Kalatalousviranomainen viittaa myös selityksen kohtaan 2.6.5.”

Hakija viittaa kokonaishyödyn alenemisen osalta Selityksen kohdassa 2.6 lausuttuun.

KEJO:n vastaselitys

On selvää, että vesilain 19 luvun 8 § ja 7 § soveltuvat käsillä olevaan asiaan. Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään. Hakija toteaa, että porrastetussa joessa sijaitseva vesivoimalaitos ja sen lupa eivät ole säännöstelyhankkeita. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä asiassa, koska vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen menettely edellytyksineen koskee myös muuta vedenjuoksuun vaikuttavaa hanketta, kuten tässä tapauksessa voimalaitosten käyttöä Kemijoessa.

KEJO viittaa edellä esitetyn lisäksi kaikkeen Muistutuksen kohdassa 4.4.3 sekä Vastaselityksen kohdissa 5.6 ja 5.12 esittämäänsä.

5.8 Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannusten kasvua koskevat oikeudelliset reunaehdot

Selityksen kohta 2.8

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen tulkinnan mukaan kysymys on kaikkien oikeudellisten reunaehtojen osalta viimekädessä siitä, että muistuttajat katsovat, hieman eri perustein, huomattavan kustannusten kasvun olevan lainvastaista, vaikka olosuhteiden muutos olisikin vastoin muistuttajan kantaa olevan olemassa ja kalatalousvelvoitetta voitaisiin siis muuttaa. Kalatalousviranomainen toteaa ensinnäkin, että muutettaessa velvoitetta muuttuneiden olosuhteiden vuoksi taikka epätarkoituksenmukaisuusperusteella, kustannusten kasvaminen on mahdollista ja siis lain mukaista.”

Hakija katsoo lisäksi omaisuuden suojan arvioinnin suhteessa normaaliin, järkevään ja kohtuulliseen käyttöön olleen perusoikeusuudistukseen

(1995) saakka tavanomainen tapa arvioida säädettäväksi esitetyn lain perustuslainmukaisuutta. Hakija viittaa Selityksen liitteinä 11–13 oleviin perustuslakivaliokunnan lausuntoihin PeVL 32/2010, PeVL 55/2018 sekä PeVL 69/2018 ja toteaa, että lakien perustuslainmukaisuutta arvioidaan nykyisin perusoikeuksien punninnalla, ei normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön kautta. Perusoikeuspunninnan osalta Lapin ELY-keskus toteaa edelleen, että punninta tapahtuu pääasiallisesti lainsäätämisvaiheessa.

Vuoden 2009 vesilakiehdotuksen (HE 277/2009 vp) osalta Lapin ELY-keskus toteaa ehdotuksen aiheuttaneen hyvin laajoja perustuslaillisia ongelmia todeten mm. että ”Pääpaino ongelmissa oli aivan muissa kysymyksissä kuin lupien muuttamisessa kalatalousvelvoitteiden osalta.” Hakija viittaa lisäksi perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 61/2010 vp sekä siihen liittyviin asiakirjoihin ja lausuntoihin (Selityksen liite 20) ja lausuu tässä yhteydessä seuraavaa:

”Edellä todetun perusteella, kun arvioidaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen eli vesilain 3:22 §:n ja sitä edeltäneen VVL:n 2:22:n säännöksen perustuslainmukaisuutta kokonaisuutena, voidaan todeta, että luvan haltijan kustannusvastuu voi kasvaa. Kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on perustuslaillisilta osiltaan kysymys sallitusta käyttörajoituksesta. Kasvaneet kustannuksetkaan eivät ulotu perusoikeuden ydinalueeseen.

Oikeuskäytännössä suhteellisen merkittäväkin kustannusten nousu on katsottu vesilain sallimaksi jo pitkään. Oikeustila ei ole muuttunut olennaisesti siitä, kun kalatalousvelvoitteen muuttaminen tehtiin 1980-luvulla mahdolliseksi. Sitä ei myöskään ole muuttanut vuoden 2011 vesilaki. OM:n muistiossa 18.5.2010 esitetylle näkemykselle ei tule antaa sellaista painoarvoa, että kalatalousvelvoitteen kustannukset eivät voisi kasvaa tai kasvaa vain vähäisessä määrin. Eduskunnan omille kannanotoille ja oikeuskäytännölle tulee antaa suurempi painoarvo.”

Lapin ELY-keskus viittaa tässä yhteydessä myös Oikeusministeriön vuonna 2018 julkaisemaan selvitykseen (OM 36/2018) ja toteaa:

”Kokonaisuutena arvioiden eduskunnan, oikeuskäytännön ja myös OM:n kannanotot ovat tulkittavissa niin, että perustuslaillisesta näkökulmasta kalatalousvelvoitteen toteuttamisen kustannukset voivat kasvaa. Sääntely on tehty tietoisesti joustavaksi ja lopullinen rajankäynti siihen, missä raja kulkee, on jätetty oikeuskäytännön ratkaistavaksi.”

Eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista annetun lain (266/1961) osalta Hakija katsoo, ettei tällä ole Muistutuksessa mainittuja vaikutuksia.

Perusoikeuksien tasapainottamisen osalta Hakija katsoo, että Hakemuksessa on kysymys omaisuuden suojan ja ympäristöperusoikeuden välisen tasapainotilan löytämisestä. Hakijan käsityksen mukaan asiassa ei kuitenkaan ole kysymys ympäristöperusoikeuden sisäisestä kollisiosta. Tässä yhteydessä Lapin ELY-keskus viittaa Selityksen liitteistä 1, 2 sekä 5–8 ilmenevään oikeuskäytäntöön. Hakija katsoo Tapio Määtän artikkeliin Soft law kansallisen oikeuden oikeuslähteenä viitaten kor-

keimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön olevan merkittävä erityisesti vesi- ja ympäristölainsäädännön tulkinnassa ja että ympäristöoikeuden avoimien ja joustavien tunnusmerkistöjen tulkinnassa on ”lainsäädäntöasiakirjojen ohella väistämättä turvauduttava tuomioistuinkäytäntöön ja ns. soft law aineistoon”. Hakija esittää edelleen seuraavaa:

”Tuomioistuinkäytännöstä ei ole johdettavissa muistutuksessa esitettyä käsitystä siitä, että vesilain 3 luvun 22 §:ää olisi tulkittava suppeasti taikka siinä tarkoitettaisiin olosuhteiden muutoksella vain fyysisiä muutoksia.”

Hakija viittaa perusteltujen odotusten suojaan ja luottamuksensuojan periaatteeseen liittyen Selityksen liitteenä 12 olevaan perustusvaliokunnan lausuntoon 55/2018 ja toteaa mm. seuraavaa:

”Periaatteellisella tasolla nyt vireillä olevassa hakemuksessa on kysymys samantyyppisestä tilanteesta, jossa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi joudutaan tarkastelemaan uudelleen ympäristön suojaamiseksi asetettuja velvoitteita ja puuttumaan harjoitettavaan toimintaan. Vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevat säännökset ovat olleet voimassa vuosikymmeniä. Niiden olemassaoloon ja niiden soveltamiseen on ollut mahdollista varautua.”

KEJO:n vastaselitys

Hakija toteaa useaan kertaan, että kalatalousvelvoitetta muutettaessa voivat velvoitteen toteuttamiskustannukset kasvaa. Hakija kuitenkin käytännössä ohittaa KEJO:n oikeudellisten reunaehtojen laajan käsittelyn tuottaman yksiselitteisen johtopäätöksen siitä, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksymisen KEJO:lle aiheuttamat 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron kustannukset ovat lainvastaisia yleisten oikeudellisten reunaehtojen nojalla sen lisäksi, että kustannukset olisivat kiistatta kohtuuttomia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn ja näin ollen vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisia. Velvoitekokonaisuuden asettamiselle ei kuitenkaan ole edellytyksiä johtuen jo siitä syystä, etteivät olosuhteet ole Kemijoen vesistössä muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Mitä tulee väitteeseen siitä, että ”Asian käsittelyssä ilmi tulleen ja perustuslakivaliokunnan kannanottojen perusteella on pääteltävissä, että vesilainsäädäntöä olisi tullut paremmin sovittaa yhteen yleisen ympäristöoikeuden kehityksen kanssa myös suhteessa vesitalousluvan pysyvyyteen”, KEJO toteaa, että lainsäädännön muuttumisen ei voida katsoa muodostavan olosuhteiden olennaista muutosta vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla, kuten KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä osoittanut.

Hakija viittaa itsekin oikeusministeriön selvitykseen Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle (OM 36/2018), jossa todetaan mm. seuraavaa:

”Jos taas kalatien rakentamiskustannukset nousisivat korkeiksi suhteessa laitoksen tekniseen käyttöarvoon ja kalatiehen juoksutettava veden määrä olisi niin suuri, että voimalaitoksen koneistojen hyödyntäminen ei olisi enää mielekästä, ei toiminnan jatkamiselle olisi teknistaloudellisesti arvioituna enää edellytyksiä. Tällaisessa tilanteessa uuden

määräyksen asettaminen saattaisi merkitä niin syvällistä kajoamista luparatkaisuun, että kyse olisi valtiosääntöoikeudellisesta pakkolunastuksesta.”

Tässä tapauksessa on kyse juuri kalateiden ja alasvaellusratkaisujen aiheuttamista poikkeuksellisen merkittävistä kustannuksista, joiden kohdalla tulee arvioida tosiasiallisen pakkolunastuksen kynnyksen täyttymistä ja omaisuuden suojaan puuttumisen korvattavuutta, sekä lainsäätämisjärjestykseen liittyviä kysymyksiä. KEJO on käsitellyt asiaa kattavasti Muistutuksen kohdassa 4.4.7.1.6 ja yhtiö lainaa alla omaisuudensuojaan puuttumisen korvattavuuden osalta esittämäänsä:

”Muistutuksen antaja korostaa edelleen, että omaisuuden suojaan puuttumiseen korvattavuuden osalta kyse ei ole ”joko tai” -tilanteesta, jossa arvioitaisiin pelkästään sitä, onko kyseessä omaisuudensuojaa koskevan perustuslain 15 §:n 1 vai 2 momentin mukaisesta tilanteesta ja siitä, maksetaanko luvanhaltijalle korvauksia täyden korvauksen periaatteen mukaisesti tai ei lainkaan. Tilanteissa, joissa liu´utaan omaisuudensuojaan puuttumisen osalta perustuslain 15 §:n 1 momentin tarkoittamista tilanteista 15 §:n 2 momentin mukaisiin tilanteisiin, ei kokonaispunninnassa tietenkään voida päätyä siihen, että tapauksissa, joissa luvanhaltija esimerkiksi menettää 90 % tuloistaan, hakeutuu vapaaehtoiseen selvitysmenettelyyn tai ajautuu konkurssiin muutosten johdosta, mutta joissa kuitenkin juuri ja juuri katsottaisiin, että perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnys ei ylity, omaisuudensuojaan puuttuminen tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä ilman korvausten maksamista luvanhaltijalle olisi mahdollista. Päinvastoin, kuten edellä kuvatusta perustuslakivaliokunnan käytännöstä ilmenee, ja kuten myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, on tällaisissa tilanteissa välttämätöntä, että luvanhaltijalle määrätään korvauksia menetyksistään, vaikka perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnys ei ylittyisi. On siis ilmeistä, että arvioitaessa sitä, onko KEJO:n omaisuuteen puuttuminen sallittua tavallisen lain säätämisjärjestyksessä annetun vesilain perusteella, ei ratkaisevaa ole se, katsotaanko perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnyksen ylittyvän. On näin ollen tälläkin perusteella selvää, ettei tällainen omaisuudensuojaan puuttuminen ole ei ole mahdollista.”

Hakija on käytännössä sivuuttanut esim. edellä esitetyn Selityksessään toistaessaan eri lähteisiin viitaten sitä, että toiminnanharjoittajalle aiheutuvat kustannukset voivat kasvaa kalatalousvelvoitetta muutettaessa.

Hakijan väite siitä, ettei oikeusministeriön lisäselvityksessä 18.5.2010 esitetylle näkemyksellä tule ”antaa sellaista painoarvoa, että kalatalousvelvoitteen kustannukset eivät voisi kasvaa tai kasvaa vain vähäisessä määrin”, on ilmeisen virheellinen ja perusteeton, eikä Hakijan tarkoituksenhakuinen ja irrallinen referointi Vesilain valmistelua koskeneessa lausuntoprosessissa esitetyistä kannanotoista ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

Hakijan mukaan vesivoimatuotanto voi ”muutoin ja valtaosin jatkua hakemuksen mukaisista toimenpiteistä huolimatta eikä ympäristöperusoikeuteen muodostu sisäisiä ristiriitoja.” Hakijan väite jää irralliseksi ja perustelemattomaksi. On selvää, että Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuisi laajuudeltaan ennennäkemättömän mittavia yksityisen

edun loukkauksia sen lisäksi, että negatiiviset vaikutukset yleisille intresseille, kuten ilmastonmuutoksen torjunnalle, olisivat mittavat. KEJO on käsitellyt näitä kysymyksiä yksityiskohtaisesti Muistutuksessa ja edellä Vastaselityksen kohdassa 5.6.

Hakija viittaa Selityksen liitteinä 1, 2, ja 5–8 oleviin oikeustapauksiin ja toteaa, että näistä ilmenee omaisuuden suojan tulkinnat suhteessa kalatalousvelvoitteeseen ja sen muuttamiseen. Tämä ei pidä paikkaansa. Vaasan hallinto-oikeuden ratkaisussa 2.2.2018 (18/0021/2, Hiitolanjoki) käsitellään kyllä perustuslain 15 §:n mukaista omaisuudensuojaa, mutta tältä osin KEJO huomauttaa, että omaisuudensuojaa koskeva viittaus liittyy vesilainsäädännön käyttöoikeussääntelyn uudistamista koskevaan hallituksen esitykseen HE 262/2016 vp. Ratkaisusta ei siten ole johdettavissa vireillä olevan asian kannalta relevantteja omaisuudensuojaa koskevia tulkintoja. Muissa viitatuissa ratkaisuissa ei omaisuudensuojaa koskevia viittauksia ole. KEJO korostaa, että Hakijan viittaamista päätöksistä ilmenevät selkeästi kohtuusnäkökohdat velvoitteen määräämisessä. Hakemuksen liitteinä olevissa päätösasiakirjoissa todetaan mm. seuraavaa (korostukset lisätty):

- ”Maksun määrää arvioitaessa on silti lisäksi otettava huomioon, että vesilain 2 luvun 22 §:n 3 momentin mukaan kalatalousmaksun tuli säännönmukaisessa asettamistilanteessa vastata vaihtoehtona olevan kalatalousvelvoitteen kohtuullisia kustannuksia.” (KHO 2012:52);
- ”Selvityksen ja hakemuksen tekemiseen velvoittamisella ei siten ole vielä ratkaistu tulevan velvoitteen laajuutta ja sen sisältöä. Tässä vaiheessa velvoite on arvioitava riittäväksi ja oikeasuhtaiseksi olosuhteiden olennaiseen muutokseen verrattuna.” (KHO 29.1.2013 T 358); sekä
- ”Hallinto-oikeus toteaa, että aluehallintoviraston päätöksellä ja siihen liittyvillä lupamääräyksillä on määrätty toteutettavaksi kalatie, joka näissä olosuhteissa ennalta arvioiden on toimiva ja joka ei toisaalta aiheuta luvan saajalle vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettuja kohtuuttomia kustannuksia saavutettavaan hyötyyn nähden.” (Vaasan hallinto-oikeuden päätös 19.12.2018 nro 18/0333/2 asiassa, joka ratkaistiin lopullisesti päätöksellä KHO 2019:172).

Mitä tulee soft law:n merkitykseen asiassa, toteaa KEJO että vireillä olevan asian ratkaisun kannalta relevantit oikeusohjeet on kirjattu sitoviin oikeuslähteisiin, eikä soft law -lähteisiin tukeutuminen ole tarpeen, eikä ainakaan välttämätöntä kuten Hakija on esittänyt.

Mitä tulee Lapin ELY-keskuksen viittaukseen perustusvaliokunnan lausuntoon 55/2018 ja väitteeseen siitä, että ”Periaatteellisella tasolla nyt vireillä olevassa hakemuksessa on kysymys samantyyppisestä tilanteesta, jossa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi joudutaan tarkastelemaan uudelleen ympäristön suojaamiseksi asetettuja velvoitteita ja puuttumaan harjoitettavaan toimintaan”, KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.7.1.7 esitettyyn ja huomauttaa, että toisin kuin hiilivoima, vesivoima on uusiutuvana ja päästöttömänä energianlähteenä keskeinen keino torjua ilmastonmuutosta. Kyse ei toisin sanoen ole lainkaan samantyyppisestä tilanteesta. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL

55/2018 vp todetaan nimenomaisesti, että hallituksen esityksen tavoitteet liittyvät kansallisiin ja kansainvälisiin ilmastotavoitteisiin ja -sitoumuksiin. Vesivoima edistää olennaisesti näiden tavoitteiden saavuttamista ja viime kädessä myös luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Mitä tulee perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 32/2010, toteaa KEJO, että perustuslakivaliokunnan lausunnossa painottuvat kaivostoimialan erityispiirteet huomioiva joustavuus sääntelyssä. Nämä erityispiirteet huomioidaan käytännössä esimerkiksi lupamenettelyissä, eli lain soveltamistilanteissa.

Lausunnossa PeVL 69/2018 puolestaan oli perusoikeuksien tasapainottamisen osalta kyse mm. haitankärsijöiden aseman turvaamisesta konkurssitilanteessa, eikä lausunto tarjoa tästä näkökulmasta relevanttia uutta tulkintaa nyt vireillä olevan asian ratkaisemiseen.

Pohjois-Suomen AVI:n tulee lainsäätäjän tarkoituksen ja aineellisen lainsäädännön asettamien rajoitteiden lisäksi huomioida KEJO:n Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä käsittelemät yleiset oikeudelliset reunaehdot päätösharkinnassaan siltä osin kuin se mahdollisesti, vastoin kaikkea yhtiön esittämää katsoo, että olosuhteet ovat Kemijoen tapauksessa olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. On selvää, että aineellisen lainsäädännön ja lainsäätäjän tarkoituksen lisäksi tässä Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyt oikeudelliset reunaehdot on otettava huomioon arvioitaessa Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden lainmukaisuutta ja hyväksymisen edellytyksiä. On selvää, että Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus on toteuttamiskustannuksiltaan lainvastainen. Ainoa oikea johtopäätös asiassa on näin ollen se, että Hakemus tulee kokonaisuudessaan hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

5.9 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen arvio hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta

Selityksen kohta 2.9

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa hakemuksessa sekä tämän selityksen kohdassa 2.6.4. esitettyihin perusteluihin ja toteaa, että hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset ovat myönteisiä kalatalouden intressin, kalojen esteettömän kulun, vesistön ekologisen tilan, vesiluonnon suojelun sekä joen virkistyskäyttömahdollisuuksien kannalta. Samoin perustein voidaan myös todeta, että hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat yleisen edun kannalta erittäin tarpeellisia.

Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä palautetaan jokielinympäristöjen jatkumo ja parannetaan vaelluskalojen luontaisia lisääntymismahdollisuuksia yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan. Osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin tarpeellista, sillä se parantaa kalakantojen tilaa turvaamalla niiden olemassaoloa ja monimuotoisuutta. Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitteeseen haettu muutos on myös muiden yleisten etujen kannalta arvioituna pääasiassa myönteinen. Muita vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja (intressejä) ovat mm. tulvasuojelu ja

yleinen veden vähyys, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, vesiliikenne ja puutavaran uitto, puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen sekä muut yleiset edut (vesilain 3 luvun 2 §:n 1momentti).

Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet eivät aiheuta vahinkoa ympäristölle eikä niistä aiheudu yleiselle edulle muitakaan merkittäviä negatiivisia seurauksia. Säätövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi (ks. selityksen kohta 2.6.5.) ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia ja positiivisia ilmastovaikutuksia ei rajoiteta merkittävästi.

Kustannustehokkuutta ja muita vaihtoehtoisia keinoja luontaisen elinkierron palauttamiseksi on tarkasteltu mm. täydennyksen liitteessä 11 sekä lisäksi tämän selityksen kohdassa 2.6.5. Hakemuksen vaatimusten realistisuuden ja toteuttamiskelpoisuuden osalta vastataan selityksen kohdassa 2.18.”

KEJO:n vastaselitys

Hankkeeseen liittyviä yleisiä ja yksityisiä etuja käsitellään kattavasti Muistutuksessa ja edellä Vastaselityksen kohdassa 5.6. KEJO viittaa vireillä olevan asian käsittelyn kannalta keskeiseen säännökseen, vesilain 3 luvun 14 §:ään, jonka mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Lainkohdan tarkoittamat hyödyt ovat kalataloudellisia. Hakemuksessa ja Selityksessä korostetuilla luonnon monimuotoisuutta koskevilla näkökohdilla ei näin ollen ole asiassa Hakijan katsomaa merkitystä.

Hakemuksen tavoitteena on ”lupaehtoja muutamalla parantaa edellytyksiä jokielinympäristöjen jatkumon palauttamiseen sekä vaelluskalojen luontaiseen lisääntymiseen Kemijoen alaosan ja Keski-Kemijoen sekä Raudanjoen voimalaitosten yläpuolisilla laajoilla lisääntymis- ja poikastuotantoalueilla.” Edellä esitetyin tavoin Hakemuksessa esitetyt vaatimukset ko. tavoitteen saavuttamiseksi ovat toteuttamiskelvottomia sekä toimivuuden että kustannusten osalta.

Kuten Muistutuksessa on seikkaperäiseen näyttöön viitaten esitetty, ei vaelluskalojen luonnonkiertoa Kemijoessa ole mahdollista saavuttaa edes 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron kustannuksilla. Yleistä tai tärkeää yksityistä etua ei vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla syntyisi Hakemuksen hyväksymisen myötä, koska Hakemuksen hyväksymisen hyödyt olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia. Hakija esittää mm., että säätövoiman käyttöä ei Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä rajoitettaisi merkittävästi. Hakija ei kuitenkaan perustele väitettään millään tavalla, eikä edes pyri esittämään KEJO:n Muistutuksessa esittävää näyttöä kumoavia argumentteja. KEJO viittaa tältä osin myös Vastaselityksen kohtaan 5.6.5.

Hakemuksessa esitettyä kalatalousvelvoitteiden muuttamista ei voida pitää yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Näin ollen Hakemus tulee kokonaisuudessaan hylätä.

5.10 Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu

Selityksen kohta 2.10

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen hakemuksessa on kysymys olemassa olevien vesitalouslupaan sisältyvien velvoitteiden muuttamisesta, ei uuden luvan hakemisesta. Vesilain 3 luvun 4 §:n intressivertailu liittyy lupaedellytysten arvioimiseen. Lainkohtaa ei voida soveltaa nyt vireillä olevassa asiassa niin, että hakijan tulisi suorittaa intressivertailu. Kalatalousviranomainen viittaa muutoin hyötyjen ja haittojen osalta tässä selityksessä asiasta lausuttuun.

Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevasta hakemuksesta ei muodostu vesilain tarkoittamaa vesitaloushanketta. Velvoitteen muuttamista koskevat asiat ovat vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti käsitelty niin, että velvoitetta on muutettu, kun siihen on ollut olemassa lain tarkoittamat perusteet. Velvoitteen muuttaminen voi sisältää aineellisia määräyksiä.

Eri intressien yhteensovittamisen osalta hakija viittaa aiemmin tässä selityksessä sanottuun ja toteaa, että siitä nimenomaisesti on kyse, kun hakemuksessa vaaditaan velvoitekokonaisuutta, joka ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. Hakija on perustellut selityksen kohdassa 2.6.5., että energiantuotannon, säätökäytön ja kalatalouden edut on mahdollista yhteensovittaa vesilain periaatteiden mukaisesti (ks. myös liite 18).”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 3.1.7 esitettyyn ja toteaa, että Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvine vaikutuksineen muodostaa kiistatta vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) -kohdassa tarkoitetun vesitaloushankkeen. Hakemus sisältää velvoitteen vesitalousluvan hakemisesta Hakemuksen mukaisille kalateille. Kalateiden rakentamisessa on kiistatta kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Hakemuksen hyväksyminen ei kuitenkaan johtaisi ainoastaan suunnittelu- ja vesitalousluvan hakuvelvoitteeseen, vaan Hakemuksessa vaaditaan ratkaistavaksi myös keskeiset kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyvät aineelliset kysymykset. Hakijan Selityksessään esittämää argumentaatiota ei voida katsoa vesilain mukaiseksi intressivertailuksi, joka antaisi Pohjois-Suomen AVI:lle riittävät tiedot päätöksentekoa varten tässä mittaluokaltaan ja vaikutuksiltaan poikkeuksellisen merkittävässä asiassa.

Lapin ELY-keskus toteaa Selityksessään, että vesilain tavoitteena on erilaisten vesien käyttöön kohdistuvien intressien yhteensovittaminen ja että tämä tehdään joko lupaa myönnettäessä taikka sitä myöhemmin tarkistettaessa tai muutettaessa. KEJO toteaa, että laissa säädetty keino Hakijan esiin tuomaan intressien yhteensovittamiseen on vesilain 3 luvun 4 §:n tarkoittama intressivertailu.

Hakemus on jätettävä tutkimatta kokonaisuudessaan intressivertailun puuttumisen takia.

5.11 Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet vesivarojen ja vesialueiden käytössä

Selityksen kohta 2.11

Hakija esittää seuraavaa:

”Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaan vesitaloushanke on toteutettava sekä vesivaroja ja vesialueita muutoin käytettävä siten, ettei siitä aiheudu vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta, jos hankkeen tai käytön tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Kysymyksessä ovat nyt muistuttajan omat vesitaloushankkeet, joiden aiheuttamia vahingollisia seuraamuksia pyritään vähentämään kalatalouden osalta. Muutetut kalatalousvelvoitteet vähentävät hankkeen aiheuttamia vahingollisia seurauksia.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa edellä kohdassa 5.10 esittämäänsä ja toteaa, että Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvine vaikutuksineen muodostaa kiistatta Vesilain mukaisen vesitaloushankkeen. Hakija jättää viittamatta siihen, että KEJO on Hakijan viittaamassa Muistutuksensa kohdassa 1.3 viitannut myös jo vesilain 1 luvun 1 §:stä seuraavaan yleistavoitteeseen edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää. Tätä tavoitetta konkretisoidaan vesilain 3 luvun säännöksissä. Vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista seuraavat näkökohdat on Hakemuksessa sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin. On selvää, että edellä esitettyjen seikkojen tulee Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyn mukaisesti johtaa Hakemuksen hylkäämiseen, ellei sitä jätetä tutkimatta.

5.12 Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia

Selityksen kohta 2.12

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momenttia voidaan soveltaa säännöstelyhankkeisiin. Säännöstelyhankkeet ja vesivoimalaitokset ovat eri asioita, mikä ilmenee mm. vesilain ja aiemmin voimassa olleen lainsäädännön säännöksistä sekä nyt kysymyksessä olevien voimalaitosten lupapäätöksistä, esimerkiksi edellä mainitusta KHO:n Valajaskosken vesivoimalaitoksen vesitalouslupaa koskevasta ratkaisusta. Niitä koskevat erilaiset lupaedellytykset ja itse lupahakemusta koskevat määräykset. Näin ollen vesilain 19 luvun 7 §:n 1 säännöstä ei voida soveltaa nyt vireillä olevassa asiassa niin, että lainkohdan tarkoittama viranomaisselvitys olisi asian käsittelyn edellytys. Oikeuskäytännössä (esim. KHO 2019:172 ja Vaasan hallinto oikeus 2.2.2018 18/0021/2 Drno 01156/16/5201, KHO 11.1.2019 T. 58 Drno 1070/1/18: ei muutoksenhakulupaa, liitteet 6, 8 ja 15) kalatieratkai-

suissa on annettu veden johtamista koskevia määräyksiä. Asian luonnosta johtuu se, että kalatieratkaisuun liittyy aina vedenjuoksua koskevia määräyksiä, joilla on vaikutusta perus- ja säätövoiman tuottamiseen.

Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 7 §:ssä säädetään. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan nyt vireillä oleva hakemus ei ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen vesilain 19 luvun 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Haettujen toimenpiteiden vaikutukset jäävät joka tapauksessa vähäiseksi, kun niitä verrataan Kemijoen vesivoimaloiden käytöstä aiheutuviin seurauksiin ympäristössä mukaan lukien lyhytaikaissäädön vaikutukset joessa.

Myöskään edellä mainitussa oikeuskäytännössä viranomaisen selvitystä ei ole edellytetty vesilain 19 luvun 8 §:n perusteella. Sillä ei myöskään ole nyt vireillä olevassa asiassa saavutettavissa olennaista lisäselvitystä ja selvitys pelkästään pitkittäisi asian käsittelyä vuosia. Nyt kysymyksessä olevassa hakemuksessa velvoitteen muutosta haetaan jokiuomaan sijoittuviin vesivoimalaitoksiin niin, että niihin voitaisiin sijoittaa kalatiet ja alasvaellusreitit.

Muistutukseen koskien uusien lupamääräysten antamista vastataan selityksen kohdassa 2.17.”

KEJO:n vastaselitys

Muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen Vesilain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään. Kuten KEJO on Muistutuksen kohdassa 4.4.3 esittänyt, Hakemuksessa esitetty kalateiden mitoitusvirtaama (2 m^3/s) sekä houkutusvirtaama (20 m^3/s) vaikuttaa Kemijoen vedenjuoksuun vesilain 19 luvun 8 §:n tarkoittamalla tavalla. Edelleen voimalaitosten ja kalateiden käyttö ylös- ja alasvaellusta koskevien tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi muuttaisi Kemijoen käyttöperusteita vaikuttaen vedenjuoksuun ja siitä saatavaan hyötyyn. Kyse ei Hakemuksen mukaisessa kalatievaatimuksessa tältä osin olisi juridisesti enää kalatien käytöstä ja virtaaman ohjaamisesta kalatiehen. Hakijan viittaamat oikeustapaukset eivät tältä osin ole KEJO:n käsityksen mukaan vertailukelpoisia Hakemuksen mukaisen asian kanssa. Erityisen ilmeistä tämä on viitatun päätöksen KHO 2019:172 osalta, jossa oli kyse kalatien rakentamista koskevien lupamääräysten lainmukaisuudesta tilanteessa, jossa kalatien rakentamiseen on velvoitettu hallintopakkoa käyttäen. Hakemuksessa on tältä osin kyse laitoksen yläaltaasta johdettavasta minimijuoksutuksesta, jota koskevaa lupaehtoa ei KEJO:n voimassa oleviin lupiin sisälly ja tällainen lisääminen voisi tapahtua vain vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:ien mukaisesti.

Vesilain 19 luvun 8 § koskee muita kuin säännöstelyä koskevia vesitaloushankkeita, ei Hakijan esittämällä tavalla säännöstelyyn verrattavia hankkeita.

Hakijan hakemien toimenpiteiden vaikutus ei mitenkään voi olla katsottavissa vähäiseksi, Hakemuksen hyväksymisen aiheuttaessa KEJO:lle 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron menetykset sekä merkittäviä negatiivisia vaikutuksia tärkeille yleisille intresseille kuten ilmastonmuutoksen torjunnalle.

Mitä tulee lyhytaikaissäädön vaikutuksista esitettyyn, KEJO:lle jää epäselväksi, millaisia vaikutuksia Hakija tässä yhteydessä tarkoittaa. Yleisellä tasolla on kuitenkin huomattava, että KEJO:n omistamien voimalaitosten tehonnostojen yhteydessä asetetut kalatalousmaksut kompensoivat voimistuneen lyhytaikaissäädön haitallisia vaikutuksia kalastolle ja kalastukselle. KEJO viittaa tässä yhteydessä myös Muistutuksen liitteeseen 3, jossa todetaan seuraavaa:

”Kemijoen kokoisessa joessa ei vuorokausisäännöstelyllä ole vastaavanlaisia vaikutuksia jokiluontoon kuin mitä on Pohjanmaan kokoluokkaa pienemmillä joilla. Lyhytaikaissäännöstely ei Kemijoella esimerkiksi jätä kuivilleen nahkiaisen lisääntymis- ja kutualueita (vrt. hakemuksen liite 10). Kemijoessa ja sen sivujoissa on myös runsaasti nahkiaiselle soveltuvaa elinympäristöä toisin kuin em. Pohjanmaan joissa.”

KEJO:n ensisijainen vaatimus on Hakemuksen tutkimatta jättäminen tässä kohdassa tarkoitetuilta osin, koska vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista selvitystä ei ole tehty. Asian käsittelyn pitkittyminen ei ole laillinen peruste jättää tekemättä lain vaatimaa selvitystä. On kuitenkin selvää, että vaikka Hakemus tältä osin voitaisiin tutkia, tulee sen mukainen kalatievaatimus houkutusvettä koskevan mitoitusvirtaaman osalta ja siltä osin kuin siinä on kyse voimalaitosten ja kalateiden käytöstä ylös- ja alasvaellusta koskevien tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi, hylätä, koska vaatimuksen hyväksyminen vähentäisi huomattavasti KEJO:n voimalaitosten vedenjuoksusta saamaa kokonaishyötyä. Lisäksi vedenjuoksun alkuperäinen tarkoitus muuttuisi olennaisesti, mikäli Kemijokea ruvettaisiin ajamaan vesivoiman tuotannon sijaan siten, että lähtökohdan ajolle muodostaisi vaelluskalojen nousun turvaaminen. Mikäli Hakemus kuitenkin, vastoin kaikkea edellä esitettyä, tältä osin hyväksyttäisiin, tulee Lapin ELY-keskukselle määrätä velvollisuus lupaehtojen tarkistamisesta KEJO:lle aiheutuvien edunmenetysten korvaamiseen valtion varoista vesilain 19 luvun 7 §:n 4 momentin mukaisesti, sillä KEJO:n kärsimä edunmenetys ei ole lainkohdassa tarkoitetulla tavalla vähäinen. Korvaus menetetystä vesivoimasta on vesilain 13 luvun 11 §:n 4 momentin perusteella lisäksi määrättävä puolitoistakertaisena. KEJO viittaa myös Vastaselityksen kohdassa 5.6.5 esittämäänsä.

5.13 Selvitys patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista

Selityksen kohta 2.13

Hakija esittää seuraavaa:

”Patoturvallisuuslain (2009/494) säännösten mukaan ensisijainen vastuu patoturvallisuudesta ja eri selvityksistä muiden lakien mukaisissa menettelyissä kuuluu yksiselitteisesti padon omistajalle. Patoturvallisuutta koskevat selvitykset tulevat arvioitavaksi haettaessa vesitalouslupaa kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen.

Vanhojen tulvauomien kunnostamisen ja vesittämisen osalta viitataan selityksen kohdassa 3.1. lausuttuun.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO on koko toimintansa ajan pitänyt huolta omistamiensa patojen kunnosta ja turvallisuudesta. Vireillä olevassa asiassa mahdollinen KEJO:n omistamiin voimalaitospatoihin liittyvä turvallisuusriski aiheutuisi Lapin ELY-keskuksen Hakemuksen juridisesta, teknisestä ja luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdottomista vaatimuksista. Patoturvallisuuslain (494/2009) 9 §:n mukaan padon omistajan on padon rakentamista koskevassa muun lain mukaisessa lupahakemuksessa selostettava tarpeellisessa määrin padosta aiheutuvaa vahingonvaaraa ja sen vaikutusta padon mitoitusperusteisiin. Nyt ei kyse ole muun lain, käytännössä vesilain mukaisesta padon omistajan Hakemuksesta, vaan Lapin ELY-keskuksen Hakemuksesta, joka aiheuttaisi Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä seikkaperäisesti esitetyt vaikutukset voimalaitosten käyttöön ja näiden rakenteisiin. Näin ollen KEJO:n omistamiin patoihin liittyvien turvallisuusriskien selvittämisen tulisi tapahtua Hakijan toimesta, eikä KEJO:a voida, huomioiden patoturvallisuuslain mukaiset valvonta-, pakkokeino- ja rangaistussäännökset, tästä asettaa vastuulliseksi.

Hakemuksessa ei ole millään tavalla selvitetty sen vaikutuksia KEJO:n omistamien patojen turvallisuudelle, eikä KEJO:lle voida asettaa velvoitetta, jota ei ole mahdollista toteuttaa. Näin ollen Hakemus on näiltä osin palautettava vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi selvityksellä sen patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

KEJO viittaa vanhojen tulvauomien kunnostamista ja vesittämistä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1.

5.14 Ennakoimaton haitta

Selityksen kohta 2.14

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen hakemus perustuu olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. Hakemuksessa on kysymys kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, jota koskee oma säännöksensä. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen on vesilaissa tehty mahdolliseksi toisenlaisin edellytyksin kuin muu lupamääräysten tarkistaminen vesilain 3 luvun 21 §:ssä. Hakemuksessa ei siis ole kysymys vesilain 3 luvun 21 §:n tarkoittamasta muusta lupamääräysten tarkistamisesta. Hakemuksessa ei ole myöskään kysymys ennakoimattomiin vahinkoihin perustuvista korvausvaatimuksista, vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.2 esittämäänsä. Hakemuksessa viitataan vesilain 3 luvun 22 §:ään. Säännöksen mukainen perusedellytys kalatalousvelvoitteen muuttamiselle kuitenkin puuttuu, koska kuten KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittänyt, olosuhteet eivät Kemijoella ole muuttuneet olennaisesti Vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Hakemuksessa esitettyjä perusteita koskien virheellistä vahinkoarviota voidaan oikeudellisesti mahdollisesti pitää väitteinä voimalaitosten rakentamisen aiheuttamasta ennakoimattomasta haitasta, mutta ei vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena. KEJO kuitenkin korostaa, että virheellistä vahinkoarviota koskevat Hakemuksen vaatimukset ovat määrällisesti perusteettomia, eikä Hakemus tältä osin perustu oikeaan tietoon. Lapin ELY-keskus esittää Selityksessään, että perusteet korottamiselle olivat vahvat jo nykyvelvoitetta määrättäessä. KEJO toteaa tältä osin, että mikäli ko. peruste oli olemassa jo voimassa olevaa velvoitetta määrättäessä, ei kyseessä voi olla olosuhteiden olennainen muutos. Kuten KEJO on Muistutuksessa esittänyt, velvoitepäätökseen on ollut mahdollista hakea muutosta kumotun vesilain (VVL) mukaisessa järjestyksessä. Velvoitepäätös on saavuttanut lainvoiman ja vahinkoarvion osalta myös oikeusvoiman.

Mikäli Pohjois-Suomen AVI vastoin kaikkea Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitettyä päätyisi katsomaan, että Hakemus voitaisiin kyseisistä virheellisistä, mutta Hakemuksen lopputuloksen kannalta keskeisistä perusteluista huolimatta hyväksyä, on Lapin ELY-keskus vesilain 19 luvun 5 §:n nojalla velvollinen korvaamaan KEJO:lle sen kärsimät 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron menetykset. Korvaus menetetystä vesivoimasta on vesilain 13 luvun 11 §:n 4 momentin perusteella lisäksi määrättävä puolitoistakertaisena. KEJO:lla olisi vaihtoehtoisesti oikeus vaatia voimalaitostensa ja muiden oikeuksiensa lunastamista vesilain 19 luvun 5 §:n mukaisesti.

5.15 Olosuhteiden olennainen muutos vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla

5.15.1 Olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisältö

Selityksen kohta 2.15.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Olosuhteiden muuttumisen osalta kalatalousviranomainen viittaa ensin hakemukseensa ja muutoin tässä selityksessä lausuttuun. Omaisuuden suojan osalta kalatalousviranomainen viittaa kohdassa 2.8 lausuttuun. Myös oikeusministeriön vesilain valmistelun yhteydessä antaman lausunnon osalta on vastattu kyseisessä kohdassa. Kalatalousviranomainen toteaa lisäksi seuraavaa:

Hallituksen esityksen perustelujen (HE 266/1984) mukaan olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua ja velvoite saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Tutkimustieto ja teknillistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi.

KHO on katsonut, ettei asiaa tuolloin säädellessä VVL:n 2 luvun 22 §:n 4 momentissa ole määritelty vähimmäisaikaa olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle vaan kalatalousvelvoite ja -maksu voidaan muuttaa aina, kun tällainen muutos on tapahtunut (esim. Hiitolanjoen ratkaisu kalatievelvoitteen asettamiseksi KHO 29.1.2013, taltio 358, liite 2).”

Olosuhteiden olennaisen muuttumisen sisällön osalta Lapin ELY-keskus viittaa ratkaisuihin PSVEO 17.1.1993; KHO:2004:98; KHO 29.1.2013, taltio 358; sekä KHO 29.1.2013, taltiot 355 ja 356. Lapin ELY-keskus lausuu ratkaisujen perusteella seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan ja tässä selityksessä perustellut myös vesilain 3 luvun 22 §:n mahdollistamaa kalatalousvelvoitteen kustannuksen lisääntymistä. Oikeuskäytännössä on myös hyväksytty ratkaisuja, joissa kustannusten nousu on ollut melko suurtakin. Vesilain kalatalousvelvoitetta koskevat säännökset eivät ole asiallisesti muuttuneet uudessa vuoden 2011 vesilaissa aiemmin voimassa olleesta eivätkä ne ole muuttuneet vuoden 2011 jälkeen.”

KEJO:n vastaselitys

Omaisuuden suojan ja oikeusminimisteriön vesilain valmistelun yhteydessä antaman lausunnon osalta KEJO viittaa kohdassa 5.8 esittämäänsä. Hakija ei tältä osin juuri esitä uusia perusteita koskien olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisältöä.

KEJO painottaa edelleen, ettei tutkimustiedon lisääminen muodosta itsenäistä olosuhteiden olennaista muutosta. Mitä tulee kumotun vesilain (VVL) vuoden 1984 muutoksen perusteluihin, toteaa KEJO edelleen näiden viittaavaan tutkimustiedon merkitykseen tarkoituksenmukaisten kalatalousvelvoitteiden aikaansaamiseksi. Kumotun vesilain esitöistä ei kuitenkaan ole johdettavissa tulkintaa, jonka mukaan lisääntynyt tutkimustieto muodostaisi itsenäisen perusteen olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloon tilanteessa, jossa vesistön fyysisissä olosuhteissa ei ole tapahtunut muutosta.

Hakijan viittaaman oikeuskäytännön osalta KEJO toteaa edelleen olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisällön arvioinnin kannalta keskeisimmän päätöksen olevan ratkaisun KHO 2004:98, jossa vedenlaadun paraneminen muodosti keskeisen muutoksen Kokemäenjoen kalataloudellisissa olosuhteissa. Ko. ratkaisun jälkeen ei ole annettu uusia vuosikirjaratkaisuja, jotka olisivat antaneet aihetta muuttaa ratkaisusta ilmenevää oikeusohjetta. Pohjois-Suomen vesioikeuden ratkaisu PSVEO 17.1.1993 nro 115/93/1 on puolestaan annettu ennen kyseistä vuosikirjapäätöstä. Kyseisessä tapauksessa oli myös kyse luvanhaltijan itsensä jättämästä lupaehdon muutoshakemuksesta. Tapauksen vertailukelpoisuus vireillä olevaan asiaan on tästäkin syystä kyseenalainen.

Hakija toteaa, että oikeuskäytännössä on myös hyväksytty ratkaisuja, joissa kustannusten nousu on ollut melko suurtakin. KEJO huomauttaa olevan itsestään selvää, ettei nykyisen istutusvelvoitteen kustannusten nousua 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonaan euroon voida pitää ”melko suurena”. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja edellä kohdassa 5.8 esittämäänsä.

5.15.2 Olosuhteiden olennainen muutos Kemijoen tapauksessa

Selityksen kohta 2.15.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen toteaa, että vesilain 3 luvun 22 §:ssä on kysymys nimenomaan lainvoimaisen velvoitepäätöksen muuttamisesta. Voimassa olevaan velvoitepäätökseen kohdistuvilla muutoksenhauilla ei siis ole muistutuksessa tarkoitettua merkitystä. Oikeusvoiman osalta kalatalousviranomainen toteaa, että ainoastaan ratkaisussa määrätyt velvoitteet saavuttavat oikeusvoiman luonteisen pysyvyyden niin, että niiden muuttaminen edellyttää nykykäsityksen mukaan lakiperustetta. Vesi- ja ympäristöluparatkaisujen pysyvyys on muutoinkin heikompaa kuin siviili- ja rikosoikeudellisten ratkaisujen eikä oikeusvoimaoppia sovelleta suoraan arvioitaessa vesi- ja ympäristöoikeudellisen ratkaisun pysyvyyttä. Oikeusvoimalla on vesi- ja ympäristöoikeudessa merkitystä lähinnä yksityisoikeudellisissa korvausmääräyksissä, joiden pysyvyyteen se vaikuttaa vesilaista johtuvin rajoituksin.

(…)

Ratkaisun perustelut, vahinkoarvio niihin lukien, eivät saavuta oikeusvoimaa.”

Olosuhteiden olennaista muutosta Hakija perustelee etenkin uudella tutkimustiedolla ”koskien pohjoisten lohijokien vaelluspoikastuotantoa, istutuspoikasten säilyvyyttä, istutusten kannattavuutta sekä perinnöllisen monimuotoisuuden merkitystä kalakantojen elinkyvylle”. Hakija katsoo lisäksi rakennettujen jokien vaelluskalakantojen hoitotoimiin liittyvän tiedon ja osaamisen lisääntymisen muodostavan olosuhteiden muutoksen. Hakija viittaa erityisesti Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon, jossa todetaan, että Hakemuksella on vankka biologinen pohja, ja ettei nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta.

Lapin ELY-keskus viittaa myös luonnon monimuotoisuuden suojelua koskevan tiedon lisääntymiseen raakun osalta.

Uiton päättymisen osalta Lapin ELY-keskus taas toteaa, ettei kunnostusten tuloksellisuutta päästä täysimääräisesti todentamaan tilanteessa, jossa mereltä nousevilla emokaloilla ei ole pääsyä kunnostetuille poikastuotantoalueille, jossa ja jokialueiden tuotanto on paikallisten ja istutusperäisten kalojen varassa. Muuttuneiden olosuhteiden arviointiin liittyen huomiota voidaan Hakijan näkemyksen mukaan kiinnittää 1980-luvun alkupuolella voimassa olleisiin Ounasjoen rakentamissuunnitelmiin. Lapin ELY-keskuksen mukaan olosuhteet olivat voimassa olevaa velvoitetta määrättäessä sellaiset, että Ounasjoen vesistöalueelle suunniteltiin vielä rakentamistoimenpiteitä. Lapin ELY-keskuksen mukaan myös Ounasjoen liittäminen Natura-alueisiin osoittaa olosuhteiden olevan nykyisen olennaisesti toisenlaiset kuin velvoitetta asetettaessa.

Hakija katsoo myös olosuhteiden olennaisen muutoksen olevan käsillä tilanteessa, jossa vaellusyhteys on avattu rakentamalla alapuoliseen voimalaitokseen toimiva kalatie. Hakijan mukaan Isohaaran yläpuolisiin

voimalaitoksiin ei määrätty aikoinaan kalatievelvoitteita mm. sillä perusteella, että aiemmin rakennetut voimalaitokset olivat jo estäneet kalan kulun vesistössä. Tilanne on kuitenkin Lapin ELY-keskuksen mukaan muuttunut siitä, kun voimalaitoksia rakennettiin ja kalatalousvelvoitteita määrättiin.

Hakija viittaa kansallisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin ja säädöksiin kuten yhteisön vesipolitiikan puitteista annettuun direktiiviin (2000/60/EY, ”Vesipuitedirektiivi”), yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista annettuun direktiiviin (2008/56/EY), EU:n vuoteen 2030 ulottuvaan biodiversiteettistrategiaan (”Biodiversiteettistrategia”), sekä kalastuslakiin (379/2015) ja kansalliseen kalatiestrategiaan ja toteaa seuraavaa:

”Vaelluskalakantojen elvyttämistä tehdään vapaaehtoisessa yhteistyössä, mutta samaan aikaan tarvitaan myös kalatalousvelvoitteiden nykyaikaistamista silloin, kun kalatalousvelvoitteet perustuvat vanhentuneisiin tietoihin ja toimintaympäristössä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tällainen tilanne on käsillä Kemijoen voimalaitoksilla.”

Lapin ELY-keskus katsoo, ettei olosuhteiden olennaista muutosta ole perusteltu virheellisellä vahinkoarviolla ja toteaa seuraavaa:

”Olosuhteiden muututtua Kemijoen kalatalousvelvoite on kuitenkin osoittautunut alimitoitetuksi, minkä vuoksi on tarpeen muuttaa ja nostaa velvoitetta riittävälle tasolle. Tämä on tosiasia. Uuden ja muuttuneen velvoitteen perusteena on perusteltua käyttää myös uusimpaan tutkimustietoon perustuvaa vahinkoarviota, joka on esitetty hakemuksen kappaleessa 4.1. Kemijoen vesistön kalataloudelliset menetykset voidaan nykyisten menetelmien ja tiedon valossa arvioida aiempaa luotettavammin, minkä ansiosta ne voidaan myös kompensoida paremmin.

Myös kalatalousvelvoitteiden sisältö tulee määrittää tämän päivän toimintaympäristön ja tutkimustiedon perusteella.”

Yhteiskunnallisen merkityksen ja olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta Hakija toteaa seuraavaa:

”… vakiintuneen oikeuskäytännön ja myös oikeuskirjallisuuden mukaan juridisen käsitteen “olosuhteiden muutos” on avoin tunnusmerkistö, jonka tarkempi määrittely tehdään säännöstä sovellettaessa. Olosuhteiden muutokselle ei voida antaa ennalta täysin yksiselitteistä määritelmää. Myös muistuttajat ovat muistutuksissaan tuoneet esille runsaasti yhteiskunnalliseen merkitykseen (esim. sähköenergian tuotannon yhteiskunnallinen merkitys, ilmastonmuutos) piiriin luettavia seikkoja.”

KEJO:n vastaselitys

Vastaselityksen antaja ottaa seuraavassa yksityiskohtaisesti kantaa Hakijan Selityksessään esittämiin väitteisiin. KEJO toteaa kuitenkin jo tässä vaiheessa yleisellä tasolla, ettei Hakija ole Selityksessään esittänyt mitään sellaista uutta selvitystä, jolla olisi merkitystä olosuhteiden olennaisen muutoksen arvioinnin lopputuloksen kannalta vireillä olevassa asiassa, eikä näin ollen mitään sellaista, joka olisi antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä olon suhteen. Hakija keskittyy Hakemuksen tavoin esittä-

mään erilaisista strategia-asiakirjoista ja lainsäädännöstä ilmeneviä tavoitteita, joilla ei kuitenkaan ole merkitystä arvioitaessa sitä, ovatko olosuhteet Kemijoen vesistössä muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla.

Hakija viittaa myös tässä yhteydessä Selityksen liitteenä 9 olleeseen Luken lausuntoon, jossa on todettu Hakemuksella olevan vankka biologinen pohja. Tältä osin KEJO viittaa kohdassa 5.22 esittämäänsä.

Koska edellytys kalatalousvelvoitteen muuttumiseen puuttuu, on Hakemus hylättävä kokonaisuudessaan, ellei sitä jätetä tutkimatta.

Oikeusvoimavaikutuksesta vesioikeudellisissa ratkaisuissa

Hakijan näkemyksen mukaan velvoiteratkaisun perustelut, vahinkoarvio niihin lukien, eivät saavuta oikeusvoimaa. Tämä ei pidä paikkansa. Velvoitepäätös on saavuttanut lainvoiman ja vahinkoarvion osalta oikeusvoiman Muistutuksessa esitetyn mukaisesti. Korvausratkaisut saavuttavat aina oikeusvoiman kaikilta osin. Kalatalousvelvoitetta voidaan Vesilain nojalla muuttaa, mikäli muuttamiselle säädetyt edellytykset täyttyvät, mutta tämä ei päde oikeusvoimavaikutuksen piirissä olevaan vahinkoarvioon.

Perinnöllinen monimuotoisuus ja luonnon monimuotoisuuden suojelua koskeva tutkimustieto

Hakija viittaa lisäksi Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon, jossa todetaan, ettei nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Tältä osin KEJO huomauttaa ensinnäkin, ettei Kemijoen tapauksessa voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä lohikantaa ei ole enää olemassa. Kemijoen alkuperäinen mereen vaeltava taimen on myös kokonaan hävinnyt, mutta Kemijoen vesistöalueella tavataan ilmeisesti edelleen alkuperäistä paikallista taimenta, joskin näidenkin kannat ovat todennäköisesti istutustoiminnan vuoksi sekoittuneet kuten muuallakin Suomessa. Tämän lisäksi KEJO toteaa, ettei kalatalousvelvoitteen tarkoitus ole palauttaa vaelluskalojen luonnonkiertoa tai varmistaa pitkän aikavälin monimuotoisuutta, vaan kompensoida kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko. Uusien kalakantojen luomiseen tai yleiseen luonnon monimuotoisuuden suojelun edistämiseen tähtäävien kalataloudellisten toimenpiteiden asettaminen ei siten ole vesilain puitteissa mahdollista. KEJO viittaa tältä osin vesilain 3 luvun 14 §:n lisäksi vesilain säätämiseen johtaneeseen hallituksen esitykseen HE 277/2009, jossa todetaan vesilain 1 luvun 1 §:n (lain tavoite) yksityiskohtaisissa perusteluissa, että säännöksestä ei ole tarkoitettu johdettavan yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää.

Luken lausunnon mukaan luonnonkierron saavuttaminen ja riittävän monimuotoisuuden varmistaminen on ”erittäin vaativa ja pitkäkestoinen hanke, joka vaatii huomattavaa biologista ja muunlaista erikoisosaa-

mista”. Kuten Muistutuksessa sekä Vastaselityksessä on seikkaperäisesti ja kattavaan näyttöön viitaten esitetty, ei luonnonkierron saavuttaminen Kemijoen vesistössä ole mahdollista.

Raakusta todetun osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohtaan 4.3.2.2 ja toteaa lisäksi liitteeseen 4 viitaten, että Kemijoen pääuomasta Vanttauskosken voimalaitoksen alapuolelta löydettiin vuonna 2017 kaksi raakkua ja Savukoskelta yksi. Vanttauskosken alapuolelta löydetyt raakut olivat kuorenpituudeltaan 79 mm ja 82 mm, jolloin niiden ikä on noin 30 vuotta. Tällä perusteella on selvää, että niillä ei ole mitään tekemistä lohien ylisiirtojen kanssa. Lisäksi on huomattava, että Kemijoelle ei ole luotavissa itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja, kuten Muistutuksessa ja Vastaselityksessä yksityiskohtaisesti perustellaan, eikä raakkupopulaatioiden elinvoimaisuuden parantaminen siten ole mahdollista siltä osin kuin ne liittyvät vaelluskalojen luontaiseen poikastuotantoon. Lisäksi on huomattava, että Kemijoen vesistössä esiintyy raakkua lisääntyvänä populaationa useammassa paikassa, ja silloin ao. joesta löytyy myös paikallinen lisääntyvä isäntäkala eli taimen. Näin ollen käsitys siitä, että raakun suojeluun liittyvät argumentit ja uusi tutkimustieto olisivat relevantteja arvioitaessa olosuhteiden olennaista muutosta Kemijoella, on virheellinen.

Kemijoen uiton päättyminen, Ounasjoen rakentamissuunnitelmat ja kalatievelvoitteen määrääminen Kemijoen voimalaitoksille

Hakija ei Selityksessään esitä sellaista uutta selvitystä, joka antaisi KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään koskien uiton päättymisen merkitystä asiassa. Vastaselityksen antaja viittaa tältä osin Muistutuksen kohdassa 4.3.2.3 esitettyyn ja toteaa, etteivät uiton päättymisen myötä kunnostetut alueet vastaa joen luonnontilaa, sillä aikoinaan tehdyissä kunnostuksissa ei kyetty riittävästi huomioimaan esimerkiksi arvokalojen elinympäristövaatimuksia. Jokiekosysteemiä muuttavat vaikutukset kohdistuivat pääosin pieniin sivujokiin, jotka eivät ole olleet lohen tuotannon kannalta merkityksellisiä. Myös metsätaloudesta aiheutuvat muutokset vaikuttavat Kemijoen potentiaalisen poikastuotantoalueen määrään. Uiton päättymisen jälkeen kunnostetut alueet eivät siten täydellisesti vastaa joen luonnontilaa, eikä 10 % suuruisen uiton takia istutusvelvoitteeseen tehdyn vähennyksen palauttamista voimalaitosten kalatalousvelvoitteeseen kokonaisuudessaan voida siten perustella uiton päättymisellä Hakemuksessa esitetyllä tavalla.

Hakija viittaa Ounasjoen rakentamissuunnitelmiin ja Ounasjoen erityissuojelusta annettuun lakiin (703/1983). KEJO:n käsityksen mukaan Hakija siis katsoo Ounasjoen rakentamissuunnitelmien toteutumatta jäämisen olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi ja toisaalta tämän tarkoittavan sitä, että velvoite olisi tästä syystä ikään kuin ennakollisesti asetettu pienemmäksi, kuin ilman rakentamissuunnitelmien olemassaoloa. Hakijan tulkinta on virheellinen. Velvoitteen asettamisen tulee perustua ainoastaan Voimalaitosten rakentamisen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Hakija viittaa tässä yhteydessä myös Selityksen liitteenä 10 olevaan OTT [redacted] muistioon, jossa [redacted] esittää käsityksenään rakentamissuunnitelman olleen vesioikeuden päätöksen taustalla

vaikuttanut tosiallinen olosuhde. [redacted] toteaa kuitenkin, että ”jos halutaan tarkempaa tietoa siitä, missä määrin Ounasjoen rakentamissuunnitelma vaikutti päätöksenteon taustalla, tulee asiaa tutkia tarkemmin”. Huomioiden tämän merkittävän epävarmuuden ja KEJO:n edellä esittämän, on selvää, ettei Ounasjoen rakennussuunnitelmilla ole oikeudellista merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistössä.

Ounasjoen Natura-alueisiin liittämistä koskevan väitteen osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohtaan 4.3.2.3 ja toteaa, ettei Ounasjoen liittämisellä Natura-verkostoon ole merkitystä tässä kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa.

Lapin ELY-keskus esittää, että kalatalousvelvoitetta ei määrätty Isohaaran yläpuolisiin voimalaitoksiin mm. sen takia, että aiemmin rakennetut voimalaitokset olivat jo estäneet kalan kulun vesistössä. KEJO toteaa tältä osin, että sen omistamiin voimalaitoksiin ei ole missään vaiheessa määrätty kalatievelvoitetta. Mitä tulee lopulliseen voimalaitoksille yhteiseen velvoitepäätökseen, todetaan siinä seuraavaa:

”Mitä tulee vaatimuksiin, että Kemijokeen rakennettuihin voimalaitoksiin tulee tehdä kalatiet, jotta merellinen vaelluskala pääsisi kutualueilleen, niin vesioikeus katsoo, ettei asiakirjoissa oleva selvitys ottaen huomioon lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisen sijainnin joen suusta ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän ole perusteita kalateiden rakentamisen määräämiseen voimalaitoksille.”

On selvää, että Isohaaran voimalaitokseen velvoitepäätöksestä huolimatta rakennetut kalatiet eivät ole muuttaneet edellä lainattuja faktoja kalateiden rakentamisen määräämisen osalta sillä tavalla, että olosuhteiden voitaisiin katsoa muuttuneen olennaisesti velvoitepäätöksen avaamisen mahdollistavalla tavalla.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja strategiat

KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksen kohdassa 4.3.2.5 esittämäänsä.

Lapin ELY-keskus viittaa Biodiversiteettistrategiaan ja toteaa strategian tähtäävän siihen, että jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on EU:n alueella parannettava merkittävästi nykytilasta. Komission on määrä antaa ns. virtavesiohjeistus Biodiversiteettistrategiaan liittyen vuoden 2021 aikana. Ohjeistuksesta on kuitenkin julkaistu luonnos, jonka perusteella on selvää, että ohjeistuksen ja Biodiversiteettistrategian pyrkimyksenä on mm. tierumpujen ja muiden haitallisten esteiden poistaminen luonnonmukaisista vesimuodostumista. Biodiversiteettistrategiaan vetoamalla ei voida mitenkään uskottavasti perustella tarvetta muuttaa Kemijoen kansallisen sähköntuotannon kannalta ratkaisevan tärkeiden voimalaitosten kalatalousvelvoitteita huomioiden vielä sen, että voimalaitokset sijaitsevat voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma ja yhteiskunnallinen merkitys velvoitteen muuttamisen perusteena

Mitä tulee hallitusohjelmaan, toteaa KEJO, ettei myöskään hallitusohjelman kirjauksia voida pitää olosuhteiden olennaisen muutoksen osatekijöinä. Kyse on kansallista poliittista ympäristöä koskeva ohjelma, ei millään tavalla muutos Kemijoen kalataloudellisissa olosuhteissa.

Lapin ELY-keskus tuo tässä yhteydessä esiin sen, että myös KEJO on tuonut Muistutuksessaan runsaasti esiin yhteiskunnallisen merkityksen piiriin luettavia seikkoja. KEJO toteaa tämän olevan jopa erikoinen toteamus Hakijalta tässä yhteydessä. KEJO on tuonut kyseiset seikat esiin vesilain mukaisen intressivertailun ja kustannus-hyötyanalyysin yhteydessä. KEJO ei ole esittänyt, että kyseiset seikat olisivat vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisia olosuhteiden olennaisia muutoksia. Tämänkaltaiset väitteet ovat omiaan heikentämään Selityksen uskottavuutta.

5.16 Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus koskien epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista

Selityksen kohta 2.16

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen on perustanut hakemuksensa muuttuneisiin olosuhteisiin. Muuttuneiden olosuhteiden ollessa käsillä määrätään kalatalousvelvoite nykyisen parhaan tietämyksen perusteella niin, että se mahdollisimman hyvin ehkäisee ja vähentää kalataloudellisia vahinkoja. Vaadittu velvoite ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja. Luontaiseen lisääntymiseen perustuva poikastuotanto on seurausta uudesta kalatalousvelvoitteesta ja toteuttaa niitä ekologisia ja biologisia tavoitteita, joiden perusteella sitä vaaditaan määrättäväksi. Hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.2.4 esittämäänsä.

Epätarkoituksenmukaisuus liittyy aina kalatalousvelvoitteen muuttamisedellytyksiin. Myöskään olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella ei velvoitetta voida muuttaa, mikäli olemassa oleva velvoite on tarkoituksenmukainen. Olosuhteet eivät kuitenkaan ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisella tavalla, joten velvoitteen muuttaminen voisi teoreettisestikin tulla kysymykseen ainoastaan epätarkoituksenmukaisuusperusteella, ilman olosuhteiden olennaista muutosta. Tähän tarkistamisperusteeseen liittyy kuitenkin säännöksen mukainen nimenomainen kustannusrajoite vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen oikeusohjeen lisäksi.

Hakemuksen yhtenä perusteena olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle Kemijoen vesistössä on istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tutkimustieto. Kyseessä ei kuitenkaan ole olosuhteiden olennainen muutos, vaan Hakemuksen perusteluissa on tältä osin kyse väitteestä, jonka mukaan istutuksia olisi tarkoituksenmukaista korvata kalateiden rakentamisella.

Mikäli Lapin ELY-keskus katsoo istutusten tuoton heikentyneen Hakemuksessa esitetyllä tavalla, tulisi istutusvelvoitetta muuttaa tarkoituksenmukaisiksi velvoitteiksi velvoitteen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä, ei vaatimalla Hakemuksen mukaista ennennäkemättömän laajaa velvoitekokonaisuutta. KEJO pyytää Pohjois-Suomen AVI:ia myös kiinnittämään tältä osin huomiota yhtiön liitteessä 4 esittämään koskien rasvaevällisten ja rasvaevättömien lohien osuuksia Perämeren kaupallisten kalastajien saaliissa.

Yllä esitetyillä perusteilla Hakemus tulee hylätä kokonaisuudessaan vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisen kustannusrajoituksen ja näin ollen lainkohdan vastaisena.

5.17 Uusien kalatalousvelvoitteiden asettaminen

Selityksen kohta 2.17

Hakija esittää seuraavaa:

”Vesilain 3 luvun 22 §:n 1. lauseen perusteella lainvoimaisen luvan kalatalousvelvoitteiseen voidaan puuttua myös niin, että luvanhaltijalle määrätään uusia velvoitteita. Kalatalousvelvoite on kokonaisuus. Laissa itsessään ei ole rajoitusta, jonka mukaan kalatalousvelvoite ei saisi sisältää uuden tyyppisiä toimenpiteitä. Tällaista vaatimusta ei voida myöskään tulkinnalla laista johtaa. Kalatalousvelvoite on muuttuneissa olosuhteissa arvioitava kokonaan uudelleen ja lupaviranomaisen on harkittava, millaisilla määräyksillä kalataloudelliset vahingot estetään ja niitä parhaiten vähennetään. Kun hakemuksessa on kysymys muun ohella vaelluskalojen elinkierron palauttamisesta, edellyttää tämä toimenpiteitä, josta aiheutuu luvanhaltijalle kustannuksia.

Kalatalousviranomainen viittaa myös liitteessä 29 sanottuun, jossa todetaan, että ”sovellettavaksi tulevan sääntelyn kannalta olennainen merkitys on sillä, sisältyykö lupaan ennestään minkäänlaista kalatalousmaksua tai -velvoitetta. Jos lupaan ei tällaista sisälly, uuden velvoitteen tai maksun määräämiseen sovelletaan 3 luvun 20 tai 21 §:n säännöksiä.” Kalatalousviranomainen toteaa, että nyt vireillä olevassa hakemusasiassa kyse on nimenomaisesti kalatalousvelvoitetta ja -maksuja koskevien määräysten muuttamisesta vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella, eikä siitä, että oltaisiin määräämässä uutta kalatalousvelvoitetta sellaiseen vesitalouslupaan, johon sitä ei ennestään sisälly. Liitteen 29 mukaan lisäksi: ”Merkillepantavaa on, että kalatalousvelvoitteen ja -maksun tarkistamista koskevaan sääntelyyn ei ole kytketty 3 luvun 21 §:n kaltaista hyödyn vähentymiseen kytkeytyvää kohtuullistamissäännöstä”.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO on käsitellyt uusien kalatalousvelvoitteiden asettamista kattavasti Muistutuksen kohdassa 4.2.5, eikä yhtiö toista tässä kaikkea esittämäänsä, vaan ottaa kantaa ainoastaan Lapin ELY-keskuksen seuraavassa käsiteltäviin ilmeisen virheellisiin toteamuksiin.

Lapin ELY-keskus viittaa vaelluskalojen elinkierron palauttamisesta luvanhaltijalle aiheutuviin kustannuksiin ja siihen, ettei kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamista koskevaan sääntelyyn ole kytketty hyödyn vähentymiseen kytkeytyvää kohtuullisuussäännöstä. KEJO toteaa

ensinnäkin, että kuten se on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä seikkaperäisesti osoittanut, ei Kemijokeen ole luotavissa vaelluskalojen elinkiertoa millään realistisilla toimenpiteillä. Kalatalousvelvoitteen muuttamisesta voi aiheutua luvanhaltijalle kustannuksia ja vesilaki sallii maltillisen kustannusten kasvun tällaisessa tilanteessa. On kuitenkin selvää, että vesilain 3 luvun 14 § soveltuu myös kalatalousvelvoitteen muuttamiseen olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella. Näin ollen muuttamisen seurauksena asetettavan uuden kalatalousvelvoitteen sisältämien toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia. On selvää, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettaminen olisi vesilain 3 luvun 14 §:n kanssa ristiriidassa, eikä Hakemuksen hyväksymiselle tästäkään syystä ole edellytyksiä.

KEJO viittaa lisäksi liitteeseen 4 ja toteaa, että suomen kielessä muuttamisella tarkoitetaan jonkin – tässä tapauksessa kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten – muuttamista joksikin toiseksi, eikä niiden säilyttämistä ennallaan ja uusien määräysten lisäämistä. Tätä käsitystä tukevat myös oikeustapaukset, jossa kalatalousvelvoitetta on muutettu.

Mikäli Hakemuksen vaatimukset kuitenkin, vastoin kaikkea Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitettyä, hyväksyttäisiin Muistutuksessa yksilöidyin osin, tulisi Lapin ELY-keskus velvoittaa vesilain 19 luvun 5 §:n nojalla korvaamaan KEJO:n kärsimät 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron suuruiset taloudelliset vahingot. Korvaus menetetystä vesivoimasta olisi vesilain 13 luvun 11 §:n 4 momentin perusteella lisäksi määrättävä puolitoistakertaisena. KEJO:lla olisi myös vaihtoehtoisesti oikeus vaatia voimalaitostensa ja muiden oikeuksiensa lunastamista vesilain 19 luvun 5 §:n mukaisesti.

5.18 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset

Selityksen kohta 2.18

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousvelvoitteiden ja niihin liittyvien kalatievelvoitteiden lupamääräyksistä on olemassa suhteellisen vakiintunut oikeuskäytäntö. Taustalla on ajatus siitä, että kalatien toimivuuden varmistaminen teknisillä lupamääräyksillä on olennaista yhtäältä asetetun velvoitteen toimivuuden ja toisaalta myös luvan myöntämisen edellytysten kannalta, jos luvan myöntämisestä on asiassa kysymys. Nyt vireillä olevassa hakemuksessa toiminnanharjoittajalle annetaan mahdollisuus kehittää lupamääräysten rajoissa paras mahdollinen ratkaisu kalateiden ja alasvaellusreittien käytännön toteuttamiseksi. Kysymys on ympäristöoikeudellisten periaatteiden valossa toiminnanharjoittajan vastuusta pyrkiä estämään toiminnastaan aiheutuvia haitallisia vaikutuksia. Kalatievelvoite ei ole toteuttamiskelvoton. Lupaviranomainen ratkaisee lupamääräyksissään sen, millaisia vaatimuksia niihin kirjataan ja mitä seuraamuksia asetetaan.

Kalatalousviranomainen viittaa tässä Luonnonvarakeskuksen lausuntoon (liite 9), jossa todetaan mm. seuraavaa: Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei

kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen on vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus, joka vaatii biologista ja muunlaista erikoisosaamista. Vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoen kaltaisessa voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttää Lapin ELY-keskuksen muutoshakemuksessa esitettyjen monipuolisten, laajojen ja pitkäkestoisten toimenpiteiden käyttöönottoa. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia.

Vastuu toimenpiteistä ja niiden toimivuuden varmistamisesta kuuluu aiheuttamisperiaatteen valossa toiminnanharjoittajalle. Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen sekä tukitoimenpiteisiin, kuten ylisiirtoihin ja kotiutusistutuksiin panostetaan riittävästi. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden mitoituksessa ja laadussa on otettu huomioon rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä. Skenaariotarkastelun avulla on voitu osoittaa, että vaelluskalojen luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpito voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttävät 1) kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä; 2) mahdollisimman tehokkaasti toimivia nousu- ja alasvaellusreittejä sekä 3) pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen luonnonkierron toimivuuden varmistamiseksi.

Kalatalousviranomainen katsoo, että muistutusten liitteessä Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista esitetyt skenaariot tuottavat samoja johtopäätöksiä kuin hakemuksessa: mitä tehokkaammin kalan kulku järjestetään molempiin suuntiin, sitä vahvempi kutukanta ja poikastuotanto (ja sitä suuremmat hyödyt) voidaan saavuttaa. On tärkeää huomata, että kanta voi olla itseään ylläpitävä myös ns. MSY-tason alapuolella. Tukitoimenpiteitä, kuten istutuksia, voi olla tarve jatkaa jossain määrin myös pitkällä aikavälillä, ja tällöin puhutaan osittaisesta luonnonkierrosta. Tukitoimenpiteiden tarve korostuu etenkin niissä muistuttajien esittämissä skenaarioissa, joissa hakemuksessa vaadittuun kalateiden ja alasvaellusratkaisujen tehokkaaseen toimivuuteen ei päästäisi.”

Tehokkaasti toimivien kalatie-esimerkkien osalta Hakija viittaa Ruotsin Emjokeen, Ranskassa ja Skotlannissa saavutettuihin tehokkuuksiin sekä Oulujoen Merikosken kalatiehen. Lapin ELY-keskus katsoo, että ”Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä Kemijoella on mahdollista päästä tavanomaista kalatietä selvästi suurempaan tehokkuuteen”.

Lapin ELY-keskus huomauttaa Selityksessään tämän lisäksi, että alasvaellusratkaisujen osalta on tullut uutta tietoa ja uusia ratkaisuja, ”joiden perusteella toimintatehokkuusvaatimukset voidaan ulottaa myös alasvaelluksen turvaamiseen”. Tässä yhteydessä Hakija viittaa Iijoen ohjausaitaan sekä Uumajanjoen kelluvaan ohjausaitaan ja ilmakuplaverhoon.

Luonnonmukaisten ohitusuomien osalta Hakija viittaa Selityksen kohtaan 3.2.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa esittämäänsä koskien Hakemuksen vaatimusten toteuttamiskelvottomuutta. Vaikka Hakija itsepintaisesti väittää, että ”Kalatievelvoite ei ole toteuttamiskelvoton” tämä ei ole totta, eivätkä väitteen perättömyyttä poista Hakijan väitteet siitä, että ”toiminnanharjoittajalle annetaan mahdollisuus kehittää lupamääräysten rajoissa paras mahdollinen ratkaisu kalateiden ja alasvaellusreittien käytännön toteuttamiseksi”.

Todellisuudessa Hakija on vaatinut vesivoimayhtiöiltä kalateiden toiminnan varmistamista niin, että 90 % PVOV:n omistaman Isohaaran padon alapuolelle tulevista lohista nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee KEJO:n omistamien neljän seuraavan voimalaitoksen kalatien kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. KEJO:n voimalaitosten osalta tämä tarkoittaa noin 93 % läpäisytehokkuutta. Vastaavasti alasvaelluksen osalta edellytetään 60 % kokonaisselviytymistä, mikä tarkoittaa, että voimalaitoskohtaisen selviytymisen tulee olla 90 %. Tällaisten toimivuuksiin pääseminen on tekninen ja luonnontieteellinen mahdottomuus, vaikka Hakija muuta perusteettomasti väittää. Tämän osoittavat myös kaikki relevantit esimerkit maailmalta, kuten Muistutuksen liitteen 3 kohdassa 4 on todettu. KEJO ei toista kaikkea em. selvityksessä esitettyä, mutta uudistaa em. liitteen 3 kohdassa 4.5 esitetyt johtopäätökset, jotka kuuluvat seuraavasti:

”Hakemuksessa esitetyt vaatimukset kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuudelle ovat tutkimustulosten valossa epärealistisen korkeita eikä vastaaviin tehokkuuksiin ole päästy Atlantin lohen osalta missään päin maailmaa. Hakemuksessa mainitut esimerkit tehokkaista kalateistä eivät ole millään muotoa vertailukelpoisia Kemijoen tilanteeseen ja alasvaellusrakenteiden osalta hakemuksessa ei ole pystytty osoittamaan edes yhtään esimerkkiä.

Vastaavasti tehokkaasti toimivien, puhtaasti luonnonmukaisten ohitusuomien rakentaminen Kemijoen olosuhteissa on mahdotonta, sillä kalatien alkupään sijoittaminen lähelle voimalaitoksen turbiinivirtaa edellyttää lähes poikkeuksetta teknisiä rakenteita. Niillä ei myöskään saavuteta tutkimusten mukaan teknisiä kalateitä parempaa toimintatehokkuutta. Ohitusuomiin toteutettavissa olevan poikastuotantoalueen määrä jää muutamaan hehtaariin, jolloin niiden vaelluspoikastuotanto on kokonaisuuden kannalta merkityksetön.

Hakemuksessa on populaatiomallia hyväksikäyttäen pyritty osoittamaan, että luontaisesti lisääntyvän ja itseään ylläpitävän lohikannan aikaansaaminen Ounasjokeen on mahdollista rakentamalla kalatiet ja alasvaellusreitit Kemijoen viiteen alimpaan voimalaitokseen. Kun vastaava populaatiomallinnus tehdään käyttämällä mahdollisesti saavutettavissa olevia, realistisia tehokkuuksia, päädytään vääjäämättä lopputulokseen, että kyseinen tavoite ei ole saavutettavissa. Ylä-Kemijoen osalta hakemuksessa ei ole esitetty ensimmäistäkään laskelmaa kalateiden avulla saavutettavasta hyödystä. On kuitenkin selvää, että kun tavoite luontaisesti lisääntyvän ja itseään ylläpitävän lohikannan aikaansaamisesta on Ounasjoen osalta mahdoton saavuttaa, on sen tavoittelu Ylä-Kemijoen osalta vielä epätoivoisempaa.”

Hakija viittaa kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevaan oikeuskäytäntöön. KEJO toteaa tältä osin, ettei sellaista oikeuskäytäntöä ole, jossa olisi asetettu toiminnanharjoittajalle Hakemusta vastaavia sitovia toimivuusvaatimuksia, joiden saavuttamisen mahdollistavan tekniikan kehittämisestä toiminnanharjoittaja olisi vastuussa, eikä tällaista määräystä myöskään vesilain puitteissa voida asettaa.

Hakemuksen tavoitteena on vaelluskalojen luonnonkierto ja luonnonsuojelullisten päämäärien edistäminen. Kalatalousvelvoite asetetaan kuitenkin kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneen vahingon kompensoimiseksi. Tämä pitää sisällään sen, että kalatalousvelvoitteella tulee saavuttaa kalataloudellista tulosta. Kuten KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittänyt, jäisi Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden tuottama kalataloudellinen tulos kuitenkin marginaaliseksi suhteessa siihen, että se aiheuttaisi 25 vuoden aikana KEJO:lle yhteensä yli 800 miljoonan euron menetykset ja lisäksi merkittäviä haitallisia vaikutuksia tärkeille yleisille intresseille, kuten sähköjärjestelmän toiminnalle ja ilmastonmuutoksen torjunnalle.

Mitä tulee Hakijan viittaukseen Luken lausuntoon, jossa mm. väitetään, että Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja, KEJO toteaa, ettei tämä yksinkertaisesti ole totta, ja kuten seuraavasta ilmenee, on hyvin erikoista, että Luke esittää näin ilmeisen perättömän väitteen. Luken esittämän väitteen perättömyyttä ja Hakemuksen perusteettomuutta tältä osin on analysoitu seikkaperäisestä tämän vastaselityksen liitteen 4 kohdassa 5.18 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset – Selityksen kohta 2.18. KEJO viittaa vastaselityksenään kaikkeen em. liitteessä esitettyyn eikä toista sitä tässä Vastaselityksessä, mutta toteaa, että selvityksen yhteenvedossa todetaan tältä osin seuraavaa:

”Loppupäätelmänä voidaan todeta, että hakija yrittää edelleen itsepintaisesti perustella, että hakemuksessa vaaditut tehokkuudet kalateille ja alasvaellusreiteille olisi mahdollista saavuttaa esittämällä kerta toisensa jälkeen esimerkkitapauksia, jotka eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin tai joiden tuloksia on ilmeisen tarkoituksellisesti tulkittu virheellisesti. Kaikki kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuutta käsittelevät tutkimukset osoittavat, että hakemuksen mukaiset tehokkuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita ja mahdottomia saavuttaa.”

Hakemus on siis kaikkea muuta kuin ”vankalla biologisella pohjalla”.

Mitä tulee väitteeseen siitä, että ”Nykyisen jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta”, KEJO huomauttaa, ettei tämä ole ollut nykyisen kalatalousvelvoitteen tavoitteena. Lapin ELY-keskuksen väite pohjautuu arvostusten muutokseen, ja kuten Muistutuksessa ja edellä Vastaselityksen kohdassa 5.15 todetaan, arvostusten muutos ei ole vesilaissa tarkoitettu olosuhteiden olennainen muutos. Vaikka arvostusten muutos ja luonnonkierron palauttaminen muodostaisikin kalatalousvelvoitteen muuttamisen laillisen perusteen, käsillä olevassa tapauksessa on selvää, ettei itseään ylläpitävän vaelluskalakannan saavuttaminen ole mahdollista.

Mitä tulee väitteeseen siitä, että ”Vastuu toimenpiteistä ja niiden toimivuuden varmistamisesta kuuluu aiheuttamisperiaatteen valossa toiminnanharjoittajalle” KEJO toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet kompensoivat Kemijoen kalataloudellisen vahingon, kuten Muistutuksen liitteessä 3 ja sen liitteenä A olevassa dosentti [redacted] lausunnossa on todettu.

Mitä tulee Hakijan viittauksiin skenaariotarkasteluihin KEJO toteaa, että toisin kuin Hakija edelleen perusteettomasti väittää, osoittaa skenaariotarkastelu, ettei itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa voida palauttaa Ounasjoelle tai Ylä-Kemijoelle. KEJO tyytyy tältä osin viittaamaan edellä tämän Vastaselityksen liitteestä 4 lainattuun sekä kaikkeen siihen, mitä on todettu liitteen 4 kohdassa 5.18 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset – Selityksen kohta 2.18 todettuun.

Mitä tulee Selityksessä viitattuihin kansainvälisiin kalateitä koskeviin esimerkkeihin, KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 4, jossa todetaan, etteivät esimerkit ole millään muotoa vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin. Hakija jättää myös mainitsematta, että Selityksessä viitatussa Larinierin julkaisussa (2008) tarkastellaan myös kahta muuta kalatietä Gave de Pau -joessa, joiden tehokkuudet ovat huomattavasti alhaisempia. Lapin ELY-keskus viittaa uutena esimerkkinä Ruotsin Emjokeen, jonka osalta todetaan mm. seuraavaa: ”Ruotsin Emjoella on saavutettu useamman voimalaitospadon systeemissä noin 65 % kumulatiivinen kalateiden tehokkuus meritaimenen osalta, mikä on hyvin lähellä kalatalousviranomaisen vaatimusta Kemijoen kalateiden tehokkuudesta”. KEJO viittaa tältä osin edelleen liitteeseen 4, jossa todetaan mm. seuraavaa:

”Todellisuudessa tutkimus, johon hakija viittaa (Calles & Greenberg 2009), poikkeaa lähtökohdiltaan ja tuloksiltaan aivan oleellisesti siitä, mitä hakija antaa ymmärtää. Ensinnäkään Emjoki ei ole miltään osin vertailukelpoinen Kemijokeen: sen keskivirtaama on 32 m^3/s ja joessa on 18 voimalaitosta yhteisteholtaan 16,5 MW kun vastaavat luvut Kemijoella ovat 556 m^3/s ja 17 voimalaitosta yhteisteholtaan 1 209 MW.”

”Eli jos arvioidaan kalateiden tehokkuutta 2. voimalaitoksen yläpuolelle vapautettujen PIT-merkittyjen taimenten perusteella, saadaan kahden kalatien tehokkuudeksi 35/292 = 12 %. Jos taas arvioidaan tehokkuutta pelkästään niiden kalojen osalta, jotka saapuivat 3. voimalaitoksen kalatielle, nousi 3. ja 4. voimalaitoksen kalateiden läpi hakijan mainitsemat 65 % kaloista.

Tästä saadaan ao. kahden 800 metrin etäisyydellä toisistaan sijaitsevien kalateiden keskimääräiseksi toimintatehoksi 80 %. Viiden kalatien tapauksessa – kuten Kemijoella – tämä tarkoittaisi 34 %:n kokonaistehokkuutta eli sadasta kalasta Ounasjoelle pääsisi 34 kpl. Kuten mallinnuksissa olemme osoittaneet, <u>ei tämä mahdollista itseään ylläpitävän vaelluskalakannan muodostumista</u>” (korostus lisätty).

KEJO viittaa myös vuonna 2016 valmistuneeseen kalatiehen Kymijoella sijaitsevan voimalaitoksen yhteydessä. Luvan hakijana oli Varsinais-Suomen ELY-keskus ja kalatien suunnittelussa hyödynnettiin uusinta tietoa ja tekniikkaa, mutta siitä huolimatta sen toimivuustehokkuus on

vain prosentin luokkaa. Myöskään Saksassa sijaitsevan Ahrjokeen ei kyetty saamaan aikaan itseään ylläpitävää lohikantaa edes yhden voimalaitoksen tapauksessa, vaikka elinympäristön ennustettiin olevan optimaalinen.

Lapin ELY-keskuksen mukaan alasvaellusratkaisujen osalta on tullut uutta tietoa ja uusia ratkaisuja. Tässä yhteydessä Hakija viittaa Iijoen Haapakoskelle rakennettavan alasvaellusratkaisun toimivuuteen sekä Uumajanjoella tehtyihin tutkimuksiin kuplaverhon toimivuudesta lohismolttien ohjaamisessa. Uumajanjoen osalta Hakija toteaa, että jopa 90 % alasvaeltavista smolteista on saatu ohjattua kohti alasvaellusväylää kuplaverhon avulla. KEJO viittaa liitteeseen 4, jossa on tarkemmin selostettu ko. tutkimusta, mutta katsoo kuitenkin tarpeelliseksi huomauttaa, että ohjainaidan tehokkuus suhteessa tutkimuksen viimeisenä vuonna vapautettuihin smoltteihin, jolloin ns. kuplaverho oli käytössä, oli todellisuudessa 9/40 eli 22,5 %.

Hakijan esittämät tulkinnat em. esimerkkitapauksista ovat virheellisiä ja perustuvat irrallisiin ja tarkoitushakuisiin viittauksiin tutkimustuloksiin. Näin ollen on selvää, että Hakemuksen vaatimukset ovat toteuttamiskelvottomia, minkä johdosta Hakemus on hylättävä tai jätettävä tutkimatta. KEJO kummeksuu suuresti Hakijan selityksessä esitettyä tältä osin. Hakijan tulisi noudattaa hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisesti hallinnon oikeusperiaatteita, joihin kuuluu mm. objektiviteettiperiaate, eikä sen mukaista ole harhaanjohtavien ja vääristelevien väitteiden esittäminen.

KEJO esittää lisäksi liitteeseen 4 ja uusimpiin mallinnustuloksiin perustuen seuraavaa:

Lapin ELY-keskuksen mukaan Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön. Tämä kuitenkin edellyttää Hakijan mukaan kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä ja mahdollisimman tehokkaasti toimivia vaellusreittejä. Lapin ELY-keskus myös huomauttaa, että kanta voi olla itseään ylläpitävä myös ns. MSY-tason alapuolella.

Selityksen mukaan Muistutuksen liitteessä 3 esitetyt populaatiomallilla tuotetut skenaariot lohikannan kehityksestä tuottavat samoja johtopäätöksiä kuin Hakemuksessa: mitä tehokkaammin kalan kulku järjestetään molempiin suuntiin, sitä vahvempi kutukanta ja poikastuotanto (ja sitä suuremmat hyödyt) voidaan saavuttaa. Tulkinta on väärä ja oikea tulkinta on sen sijaan, että mitä realistisempia kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusskenaariota käytetään, sitä selvemmäksi käy, että itseään ylläpitävää lohikantaa ei saada aikaiseksi.

Mallinnukset osoittavatkin, että minkäänlaista MSY-tason alapuolella olevaa itseään ylläpitävää kantaa ei ole mahdollista saada Kemijoelle aikaiseksi vaan kanta perustuisi aina istutuksiin eikä siten myöskään vaelluskalakantojen geneettisen monimuotoisuuden kannalta eroaisi nykyvelvoitteesta. Populaatiomallin parametreissä on ajan myötä lisääntyneen tiedon myötä tapahtunut tarkennuksia mm. mädistä vaelluspoikaseksi -selviytymisen ja merivaelluksen aikaisen kuolevuuden osalta. Liitteen 4 kuvassa 3 on tarkasteltu populaatiomallinnuksen tuloksia uusimpien parametrien valossa. Mallinnuksen parametrit on esitetty van

der Meer'in (2021) raportissa. Kalateiden tehokkuutena on mallinnuksessa käytetty alimman eli Isohaaran osalta 80 % ja seuraavan neljän osalta 85 % per voimalaitos. Smolttien alasvellustappioksi on asetettu 30 % kutakin voimalaitosta kohti sisältäen sekä patoallastappion että voimalaitoksen ohitustappion. Mallinnuksen mukaan sekä kutulohien määrä että smolttituotanto hiipuvat nopeasti tukitoimenpiteiden lopettamisen jälkeen. Johtopäätökset mallinnusten tulosten osalta eivät siten ole päivitettyjen malliparametrien myötä muuttuneet aikaisemmasta.

KEJO viittaa liitteeseen 4 sekä Hakemuksen mukaisiin vaatimuksiin 1 b) ja 4 ja toteaa seuraavaa:

Viitatut Hakemuksen vaatimukset edellyttävät, että Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yli ja samaan aikaan on voimalaitoksen alapuolelta ylisiirrettävä Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen vuosittain vähintään 2 300 lohta. Lupaehtoesitysten sisältö johtaa tilanteeseen, jossa ylisiirtotavoite ja/tai Isohaaran kalatien tehokkuusvaatimus on mahdotonta saavuttaa. Tätä voidaan havainnollistaa parhaiten esimerkin avulla. Oletetaan, että Isohaaran alapuolelle tulee lohia 10 000 kpl. Näistä ylisiirretään Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen lupaehtoesityksen edellyttämä minimimäärä eli 2 300 kpl. Tällöin Isohaaran alapuolelle jää 7 700 lohta. Jos nämä kaikki nousevat Isohaaran padon ohi kalateitä pitkin, saadaan kalateiden toimivuudeksi 7 700/10 000 = 77 %. Jotta lupaehdot voitaisiin täyttää, täytyisi lohia tulla Isohaaran alapuolelle vähintään 23 000 kpl, joista kaikkien ylisiirron jälkeen jääneiden lohien tulisi nousta Isohaaran padon yli. Tällaista lohimäärää ja nousutehokkuutta ei kuitenkaan ole minkään skenaarion mukaan saavutettavissa. Onkin selvää, että lupaehtoyhdistelmä on toteuttamiskelvoton.

On lisäksi tärkeää huomata, että tähän saakka tehdyissä mallinuksissa ei ole huomioitu edellä esitettyjä rajoitteita, vaan niissä on oletettu, että ylisiirtoon on aina käytettävissä lupamääräysehdotuksen mukainen lohimäärä eikä sitä ole vähennetty kalateiden kautta nousevasta lohimäärästä. Näin ollen mallinnukset ovat antaneet liian optimistisen kuvan lohikannan kehittymisestä. Tämä koskee sekä Hakemuksessa että myös Muistutuksessa ja edellä esitettyjä mallinnuksia. Käytännössä ylisiirtolohet olisivat Kemijoen velvoiteistutuksista peräisin eikä niiden voida olettaa nousevan kalateihin vaaditulla tehokkuudella eikä niiden pysyminen ja kuteminen ylisiirtoalueilla ole alueille leimautumisen puutteen vuoksi oletettavasti niin tehokasta kuin mallinnuksissa oletetaan. Tästäkin huolimatta uusimmatkin mallinnukset osoittavat, että minkäänlaista itseään ylläpitävää lohikantaa ei ole mahdollista saada Kemijoelle aikaiseksi.

KEJO viittaa luonnonmukaisista uomista esitetyn osalta Vastaselityksen kohtaan 6.2.

5.19 Hakemuksen Vesilain vastaiset ja perusteettomat vaatimukset

Selityksen kohta 2.19

Hakija esittää seuraavaa:

"Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen

hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoite on kokonaisuus, jota asetettaessa harkitaan, millaiset määräykset siihen muotoillaan. Vesilaki ei rajoita kalatalousmääräystä tyyppien mukaan. Kun kalatalousmääräys annetaan, harkitaan millaisia velvoitteita sen ohessa tai siihen liittyen pitää määrätä. Esimerkiksi tarkkailuvelvoite on tyypillinen varsinaiseen velvoitteeseen liittyvä määräys. Lupaehtojen tarkistamista on tässä hakemuksessa vaadittu mm. siksi, että vältettäisiin tämänhetkinen tilanne, jossa kalatalousvelvoitteet joudutaan muuttamaan olosuhteiden muuttumisen vuoksi. Voimassa olevan vesilain 3 luvun 20 §:ssä luvan määräaikainen tarkistaminen tehtiin myös aiempaa käytäntöä useammin mahdolliseksi.

Hallintokäytännössä on tavanomaista, että muutettaessa keskeistä päätöksen osaa muutetaan myös tarpeellisilta osin muita päätöksen määräyksiä. Tällä tavoitellaan muun ohella sitä, että lupaan sisältyvät määräykset eivät tule sisäisesti ristiriitaisiksi ja lupamääräykset ovat selkeät.

Kalatalousviranomainen katsoo, että nahkiaisen talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueita koskeva selvitysvelvoite on soveltuva määräys tilanteessa, jossa riittävästi tietoa ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ei katsota olevan. Kudulle nousevien nahkiaisten lukumäärä ei yksiselitteisesti kerro ylisiirtojen onnistumisesta, sillä nahkiainen ei ole kotijokiuskollinen ja osa nahkiaisista nousee tiettävästi kudulle toisiin jokiin. Selvitysvelvoitteen (hakemuksen vaatimus 4 f) lisäksi kalatalousviranomainen katsoo, että velvoitetarkkailuun (hakemuksen vaatimus 7) tulee sisällyttää osio, jossa selvitetään Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, kompensoidaanko nahkiaisen ylisiirroilla aiheutettua haittaa. Siksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Kemijoelle pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään. Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Kemijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia sekä mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla.

Kalatalousmaksu perustellaan sillä, että suuri osa Kemijoen alkuperäisestä poikastuotantoalueesta on rakennettua jokialuetta. Kalatalousmaksulla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja sitä käytetään mm. lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen.”

Meritaimenen istutusvelvoitteen osalta Lapin ELY-keskus viittaa Hakemuksen kohtaan 4.1, ja meritaimenen poikatuotannon arvioinnin osalta Selityksen kohtaan 2.22.3. Hakija katsoo siikaistukkaiden kokoa koskevan määräyksen turvaavan kaikkien asianosaisten etua, minkä johdosta määräys on tarpeen asettaa.

Kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman ja tarkkailuvelvoitteen osalta Hakija lausuu seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen katsoo, että vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma on soveltuva ja perusteltu määräys myös silloin, kun kalatalousvelvoitetta muutetaan. Lisäksi vesilain 3 luvun 14 §:n kolmannen momentin mukainen velvoite tarkkailla

toimenpiteiden tuloksellisuutta on keskeinen osa kalatalousvelvoitetta sekä nykyvelvoitteessa että muutoksen tultua lainvoimaiseksi. Tarkkailua koskeva määräys on tarpeen arvioida uudestaan ja asettaa sellaiseksi, että se kattaa kaikkien kalatalousvelvoitteena määrättävien toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailun.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa yleisesti Hakemuksen vesilain vastaisia ja perusteettomia vaatimuksia koskien Muistutuksen kohtaan 4.4.6. Tämän lisäksi KEJO toteaa Lapin ELY-keskuksen lupaehtojen muuttamista koskevien perustelujen osalta, että nykyinen kalatalousvelvoite on jo itsessään joustava, ja sen puitteissa voidaan tehdä muutoksia esimerkiksi istutettavien lajien osalta. Näin on myös menetelty. Tarvetta velvoitteen muuttamiseen Hakijan esittämällä tavalla ei siis ole, eikä tälle ole myöskään oikeudellisia edellytyksiä.

Vastaselityksen antaja toteaa lisäksi, ettei Lapin ELY-keskus tässä yhteydessä ole ottanut kantaa Muistutuksessa esitettyihin vaatimuksiin koskien Hakemuksen vaatimusta 1 g) (kalatievelvoite; tutkimukseen käytettävä määräraha) tai 2 (muu kalataloudellinen toimenpide; vanhojen uomien vesittämistä koskeva selvitysvelvoite). KEJO toteaa Muistutuksessa esittämäänsä viitaten, että nämä vaatimukset tulee hylätä perusteettomina.

Kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaa koskien KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.6.8 ja tarkkailuvelvoitteen osalta Muistutuksen kohdassa 4.4.6.9 esittämäänsä.

Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.6.10 esittämäänsä, jossa yhtiö on ensisijaisesti todennut, ettei säännöstä voida soveltaa vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa. Toissijaisesti KEJO on todennut, ettei Hakemuksen vaatimuksessa ole riittävän tarkasti yksilöity, mitä lupamääräyksiä määräaikaan sidottu tarkistaminen koskee tai määrätty selvityksistä, joita luvanhaltijan tulee esittää lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä, eikä tarkistamista ole myöskään pidettävä tarpeellisena hankkeesta aiheutuvien haittojen vähentämiseksi vesilain 3 luvun 20 §:n edellyttämällä tavalla. KEJO huomauttaa, ettei Hakija ole Selityksessä esittänyt lainkaan vasta-argumentaatiota KEJO:n esittämien perusteiden ja perustelujen kumoamiseksi tältä osin.

Nahkiaisesta esitettyä koskien KEJO viittaa liitteeseen 4 ja toteaa, että Selitys on ristiriitainen. Lapin ELY-keskus toteaa yhtäältä, että kudulle nousevien nahkiaisten määrä ei kerro ylisiirron onnistumisesta, mutta vaatii kuitenkin nousevan kannan koon selvittämistä. Lisäksi on huomattava, että vaatimuksia perustellaan nahkiaisen osalta Selityksessä edelleen virheellisellä käsityksellä voimalaitosrakentamisen ja voimalaitosten käytön vaikutuksista nahkiaiskantaan Kemijoen olosuhteissa. KEJO käsitteli tätä asiaa tarkemmin Muistutuksen liitteessä 3.

Liitteessä 4 esitetyn mukaisesti on myös todettava, että Luke on syksystä 2020 lähtien aloittanut osaltaan nahkiaiskantojen tilan ja hoidon vaikuttavuuden selvittämisen. Selvitystyön ensimmäisinä havaintoina on ollut se, että varsinainen nahkiaistutkimus on ollut erittäin vähäistä,

vaikka esimerkiksi ylisiirtodataa on kertynyt valtavia määriä vuosien aikana. Luke on mm. kokoamassa tietopakettia (kirjallisuuskatsaus ja ylisiirtodatojen analysointi), joka on Luken mukaan edellytyksenä laajemmille tutkimuksille. Luke on myös edelleen hakenut rahoitusta mm. nahkiaisen genetiikkaselvityksille, joskin toistaiseksi laihoin tuloksin. Tällä hetkellä on keskusteltu mm. telemetriatutkimuksen tekemisestä ylisiirrettyjen nahkiaisten osalta, jolla voitaisiin selvittää lisääntymisalueita ja tämän jälkeen nahkiaistoukkalinjojen ottamista normaaliin velvoitetarkkailuohjelmaan. Voidaan siis todeta, että tällä hetkellä nahkiaisiin liittyvä tietopohja on hyvin kapea ja ensisijaisesti tulisi toteuttaa nahkiaisiin liittyvää perustutkimusta. Tämän velvoittaminen voimayhtiöiden tehtäväksi ei ole perusteltua.

Lapin ELY-keskus perustelee liitteen 4 mukaisesti vaatimaansa kalatalousmaksua sillä, että suuri osa Kemijoen alkuperäisestä poikastuotantoalueesta on rakennettua jokialuetta. Kalatalousmaksulla kompensoitaisiin voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja sitä käytetään mm. lohelle ja meritaimenelle soveltuvien kutu- ja poikastuotantoalueiden kunnostamiseen. KEJO viittaa liitteeseen 4 ja toteaa, että Hakemuksen mukaisella esitetyllä toimenpidekokonaisuudella ei mallinnusten mukaan kuitenkaan saada aikaiseksi itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja, ja että todellinen kompensaatiotaso poikkeaa haetusta erittäin merkittävästi Muistutuksessa ja Vastaselityksessä liitteineen esitetyin perustein.

Jokialueen velvoitteen osalta Lapin ELY-keskus toteaa seuraavaa:

”Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on etenkin sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi, ja sitä onkin jo pitkään toteutettu pääosin muiden lajien istutuksilla. Kalatalousviranomainen on katsonut, että sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutustensisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun koko kalatalousvelvoite muutetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.”

Vastaselityksen antaja toteaa liitteeseen 4 viitaten, ettei Hakemuksessa tai Selityksessä edelleenkään ole esitetty minkäänlaista laskelmaa tai uudelleenarviota sisävesialueen velvoitteen perusteista, toisin sanoen millaiseen vahinkoarvioon uusi entistä merkittävästi mittavampi velvoite perustuisi.

KEJO viittaa edelleen liitteeseen 4 ja toteaa, ettei Hakija myöskään meritaimenen sen paremmin kuin vaellussiikaistutusten määrä- ja kokovaatimusten osalta ole esittänyt Selityksessään uutta tietoa, jonka pohjalta olisi tarvetta arvioida uudelleen Muistutuksessa ja sen liitteissä esitettyjä perusteluja. Päinvastoin meritaimenen osalta vahinkoarvio on lohen uuden poikastuotantoarvion myötä merkittävästi pienentynyt, mikä on johtanut siihen, että meritaimenen kompensaatiotason ylimitoitus on entisestään kasvanut sekä meri- että jokialueella. Lohen tapaan ei myöskään meritaimenen tai vaellussiian osalta ole mahdollista luoda Kemijoelle erillisiä kantoja, jotka kaikista muista joista poiketen saavuttaisivat MSY-tason. Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä liitteineen esitetyin perustein ovat Hakemuksen mukaiset Tornionjoen smolttituotantoarvio ja ns. smolttikerroin ylimitoitettuja ja jo tämän seurauksena myös

siis esitetty meritaimenen kompensaatiotarve ylimitoitettu. Siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi luonnonravintolammikkokasvatuksessa käytännössä poikastiheyden merkittävää alentamista ja tätä kautta edelleen erittäin merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta. On epätodennäköistä, että vaadittavaa lammikkokapasiteettia olisi edes saatavilla Pohjois-Suomen alueelta.

5.20 Hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisaikataulu

Selityksen kohta 2.20

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa edellä kohdassa 2.6.5. lausuttuun kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamistavasta. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden tarkistamisen oikeuskäsittely on ennalta arvioiden joka tapauksessa suhteellisen pitkäaikainen prosessi ja sitä seuraa itse suunnittelu- ja luvanhakuvaihe. Kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamisaikataulun reunaehtoja voidaan arvioida nyt vireillä olevan asian käsittelyn kuluessa saatavan tiedon perusteella ja lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun. Määrättävän velvoitteen sisältö vaikuttaa myös toteuttamisen aikatauluun.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 3.1.10 ja Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B esittämäänsä. Hakemus sisältää vaatimuksen siitä, että kaikkien kalateiden tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua rakentamisluvan myöntämisestä. Selityksessä Lapin ELY-keskus toteaa kuitenkin, että lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun. Lupaviranomainen tekee harkintansa Hakemuksen ja muun asiassa esitetyn selvityksen pohjalta. KEJO:n näkemyksen mukaan edellä esitetystä on mahdollista päätellä, ettei Hakija itsekään katso vaatimaansa aikataulua realistiseksi. Hakemus onkin palautettava vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi toteuttamiskelpoisella aikataululla uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

5.21 Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen

Selityksen kohta 2.21

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen hakemus perustuu ensisijaisesti olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi uusi kalatalousvelvoite tulee määrätä hakemuksen mukaisesti nykytietämykseen pohjautuvilla perusteilla niin, että kalataloudellinen haitta voidaan tulevaisuudessa parhaiten estää. Kalatalousviranomainen on katsonut, että hakemuksessa vaaditut kalataloudelliset toimenpiteet vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseksi tukevat vahvasti myös vesienhoidon tavoitetta hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Kemijoen vesistöalueella.”

Lapin ELY-keskus viittaa Selityksessään Vesipuitedirektiiviin, komission Suomelle antamaan kehotukseen käydä läpi kaikki vesivoimaan liittyvät

luvat ja muuttaa niitä niin, että vesienhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa (Selityksen liite 24), sekä korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen KHO 2015:63. Lapin ELY-keskus esittää lisäksi seuraavaa:

”Kuten liitteissä 17 ja 18 olevista lausunnoista ja tämän selityksen kohdasta 2.6.5. käy ilmi, kalatalousviranomaisen vaatimat toimenpiteet eivät ole niin mittavia, että niiden voitaisiin katsoa aiheuttavan merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle tai tärkeälle yleiselle edulle kuten säätövoimakapasiteetille. Tärkeällä käyttömuodolle merkittävän haitan määrittelyssä huomioidaan ensisijaisesti toimenpiteistä käyttömuodolle aiheutuvat jatkuvat menetykset ja rajoitteet, ei yksityiselle edulle koituvia menetyksiä ja kustannuksia esimerkiksi kalateiden rakentamisesta ja ylläpidosta. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ei voida katsoa rajoittavan merkittävästi myöskään yritysten kannattavuutta. Näin ollen, hakemuksessa vaadittuja toimenpiteitä ei voida niiden kustannusten tai energian menetysten vuoksi pitää keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tilan parantamisen kannalta merkittävinä haittoina. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan saada aikaan vaelluskalakantojen tilan paraneminen (luontaisesti lisääntyvä vaelluskalakanta, selityksen kohta 2.18.), jolloin toimenpiteillä voidaan parantaa myös merkittävästi vesimuodostuman ekologista tilaa. Näin ollen kalatalousviranomainen katsoo, että muistuttajan väite virheellisestä ekologisen tilan luokittelusta Ala-Kemijoella on perusteeton. Hakija toteaa edelleen, että po. muutoshakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta vastaamaan muuttuneita olosuhteita eikä ensisijaisesti tavoitteesta saavuttaa vesienhoidon tilatavoitteet. Haettu muutos palvelee kuitenkin vahvasti molempia tavoitteita ja tulisi siten huomioida kalatalousvelvoitteiden muutosta koskevassa harkinnassa.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO korostaa Muistutuksessa esittämänsä mukaisesti, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa Kemijoen vesistöalueella. Tämän lisäksi on kuitenkin selvää, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista.

Hakija viittaa toista vesienhoitokautta koskevaan komission palautteeseen. Hakija esittää, että komissio on kehottanut Suomea toimeenpanemaan ekologiset- tai ympäristövirtaamat voimakkaasti muutetuissa vesistöissä. KEJO toteaa, että ekologisen virtaaman käsite liittyy luonnonmukaisiin vesimuodostumiin. Ympäristövirtaama puolestaan on yksi vesienhoidon toimenpide muiden joukossa, eikä tätä käsitettä voida johtaa Vesipuitedirektiivistä. Komission antamalla palautteella ei voida pätevästi perustella Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamista. Korkeimman hallinto-oikeuden Virojoen Kantturakoskea käsittelevän päätöksen KHO 2015:63 osalta Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa tässä myös korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen (KHO:2015:63, liite 22) koskien Virojoen kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoitetta, jossa KHO katsoi, ettei Virojoen

alajuoksun määrittely voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi merkinnyt sitä, etteikö uoman ekologista tilaa olisi edelleen tarpeen parantaa ja lisäksi korosti, ettei näitä tavoitteita voitu saavuttaa hakijan esittämillä kalatalousvelvoitteilla (veden juoksutus kalahautomoon tai kalatalousmaksu). Osin päätökseen nojautuen, kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksen mukaiset kalatalousvelvoitteen muutokset ovat tärkeitä vesienhoidon tilatavoitteiden kannalta myös Kemijoella."

On selvää, ettei voimakkaasti muutetuksi nimeäminen itsessään tarkoita sitä, etteivätkö vesienhoidon tilatavoitteet voisi vaatia vesimuodostuman tilan parantamista. Ala-Kemijoen tapauksessa on kuitenkin aivan ilmeistä, että vesimuodostuma on vesienhoidon tilatavoitteen vaatimassa hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vesipuitedirektiivistä johtuvaa velvollisuutta parantaa vesimuodostuman tilaa ole.

KEJO on Muistutuksessaan esittänyt kattavat perustelut myös sille, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu virheellisesti tilatavoitetta alempaan tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Vesienhoidon tilatavoitteiden noustua Hakemuksen johdosta annetuissa lausunnoissa, muistutuksissa ja mielipiteissä voimakkaasti esiin, on KEJO katsonut aiheelliseksi ottaa aiheeseen yksityiskohtaisesti ja laajaan näyttöön viitaten kantaa myös tässä Vastaselityksessä. Hakija esittää Selityksessään, etteivät Hakemuksen mukaiset toimenpiteet aiheuta merkittävää haittaa Ala-Kemijoen vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle ja että Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan saada aikaan luontaisesti lisääntyvä vaelluskalakanta. Hakija ei kuitenkaan ole perustellut väitteitään juuri mitenkään, eikä esittänyt minkäänlaisia yksityiskohtaisia perusteluja KEJO:n Muistutuksessa ja sen liitemateriaalissa esittämän näytön kumoamiseksi.

Lapin ELY-keskus perustelee Hakemusta muun ohella vesipuitedirektiivin ja Kemijoen vesienhoitoalueen vuosia 2016–2021 koskevan, eli vesienhoidon toisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelman vaatimuksilla ja kirjauksilla. KEJO on viitannut Muistutuksessaan sen liitteenä 8 olleeseen AFRY Finland Oy:n selvitykseen koskien Ala-Kemijoen vesimuodostuman vesienhoidon toisen suunnittelukauden tilaluokitusta. Selvityksen tuloksena on havaittu merkittäviä puutteita luokituksen laatimisessa ja sen johtopäätöksenä todetaan mm., että "Ala-Kemijoen nykyisen käytön kannalta 2. kauden toimenpidetarkastelun dokumentaation puutteellisuus voidaan nähdä ongelmallisena päätöksenteon läpinäkyvyyden ja toistettavuuden kannalta." KEJO on viitannut Muistutuksessaan myös sen liitteenä 9 olleeseen Fortum Power and Heat Oy:n Senior Advisor [redacted] asiantuntijalausuntoon, jonka perusteella ei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla 1) ei aiheuteta merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käytölle ja joka 2) mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen. Johtopäätöksenään KEJO on Muistutuksessa esittänyt, että koska Ala-Kemijoen vesimuodostuman tulisi KEJO:n esittämien perusteiden mukaisesti luokittua vesipuitedirektiivin ja vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain (1299/2004, "Vesienhoitolaki") mukaiseen tavoitetilaan, ei vesipuitedirektiivistä, eikä vesienhoidon toisen

suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmasta voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä vireillä olevassa asiassa.

Hakija toteaa Selityksessään, etteivät sen vaatimat toimenpiteet ole niin mittavia, että niiden voitaisiin katsoa aiheuttavan merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle tai tärkeälle yleiselle edulle kuten säätövoimakapasiteetille. Hakija toteaa edelleen mm., että tärkeällä käyttömuodolle merkittävän haitan määrittelyssä huomioidaan ensisijaisesti toimenpiteistä käyttömuodolle aiheutuvat jatkuvat menetykset ja rajoitteet, ei yksityiselle edulle koituvia menetyksiä ja kustannuksia esimerkiksi kalateiden rakentamisesta ja ylläpidosta.

KEJO toteaa olevan itsestään selvää, että Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä vaikutukset omaava Hakemuksen mukainen ennennäkemättömän laaja velvoitekokonaisuus aiheuttaisi merkittävää haittaa Ala-Kemijoen tärkeänä käyttömuotona olevalle vesivoiman tuotannolle. KEJO viittaa Muistutukseen ja erityisesti sen liitteeseen 9, jossa on esitetty merkittävän haitan aiheutumisen osalta mm. seuraavaa:

”Säädettävällä vesivoimalla on merkittävä rooli Suomen sähköverkon vakauden kannalta. Kemijoen voimalaitosketju on Suomen tärkein säädettävää vesivoimaa tuottava kokonaisuus. Kemijoen voimalaitosten teho on noin kolmasosa koko Suomen vesivoiman tehosta ja osuus Suomen säädettävästä vesivoimasta on luokkaa 50 %. Suhteellisen pieneltäkin vaikuttavat rajoitukset Ala-Kemijoen vesivoimalaitosten säätökäyttöön voivat aiheuttaa merkittävää haittaa, sillä säädön tarve on kasvanut ja kasvaa koko ajan (vrt. myös Ruotsin esimerkki yllä).

Kaikki 3 alustavaan tarkasteluun valittua lyhytaikaissäätörajoitusta vähentäisivät Ala-Kemijoen voimalaitosten lyhytaikaissäätömahdollisuuksia kalateiden toiminta-aikana merkittävästi (tilanteesta riippuen vähintään 10–25 %, tarkemmin liitteen 4 arviointilomakkeella).”

KEJO on yllä olevan mukaisesti perustellut merkittävän haitan aiheutumista keskeisesti nimenomaan vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle aiheutuvilla jatkuvilla menetyksillä, jotka johtuvat Hakemuksen vaatimusten seurauksena syntyvästä tarpeesta rajoittaa lyhytaikaissäätöä erittäin voimakkaasti. Säätövoiman saatavuuden turvaamisessa on kyse nimenomaan erittäin tärkeästä yleisestä edusta, jonka merkitys tulee tulevaisuudessa entisestään korostumaan, kuten KEJO on Muistutuksessa ja tämän Vastaselityksen kohdan 5.6.5.2 otsikon ”Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset” yhteydessä esittänyt.

Hakija katsoo, että Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan saada aikaan vaelluskalakantojen tilan paraneminen (luontaisesti lisääntyvä vaelluskalakanta, kuten Hakija on esittänyt Selityksen kohdassa 2.18.), jolloin toimenpiteillä voidaan parantaa myös merkittävästi vesimuodostuman ekologista tilaa. KEJO viittaa tältä osin Muistutuksessa ja sen liitemateriaalissa esittämäänsä seikkaperäiseen näyttöön, jota Hakija ei ole miltään osin pystynyt Selityksessä kumoamaan ja toteaa, että Hakijan väite toimenpiteillä aikaan saatavasta Ala-Kemijoen vesimuodostuman tilan paranemisesta on virheellinen. KEJO:n Muistutuksen liitteessä 9 on esitetty, että kun lohen elinkierron eri vaiheiden kuolevuu-

det ja ylösnousutehokkuudet ja alasvaellustappiot viedään populaatiomalliin, niin tuloksena on, että tuki-istutusten ja ylisiirtojen lopettamisen jälkeen luontaisesti lisääntyneiden nousulohien määrä romahtaa ja loppuu sitten kokonaan. Vaellusratkaisuilla ei siis saada aikaan luontaisesti lisääntyvää vaelluskalakantaa. KEJO viittaa tältä osin myös Vastaselityksen kohdassa 5.22 esittämäänsä.

KEJO toteaa edellä esitetyn lisäksi, että vesienhoidon kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmien laatimisprosessi on tätä Vastaselitystä jätettäessä loppusuoralla. KEJO on jättänyt kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmaa koskevan lausunnon Lapin ELY-keskukselle 12.5.2021. Kyseisen lausunnon jättämisen jälkeen Luke on antanut 30.8.2021 lausunnon vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksista Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin uusien tietojen perusteella, jonka liitteenä on ollut 16.8.2021 päivätty [redacted] laatima päivitetty lohen populaatiomallinnus. Lisäksi ympäristöhallinto on tehnyt muutoksia ohjeeseen Keinotekoiseksi tai voimakkaasti muutetuksi nimetyn vesimuodostuman luokittelu III suunnittelukierroksella (”KeVoMu-luokitteluohje”, muokattu versio julkaistu 1.10.2021). Yhtiö on 14.10.2021 jättänyt Lapin ELY-keskukselle kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmaa koskevasta ehdotuksesta sekä toimenpideohjelmaa koskevasta ehdotuksesta eriävän mielipiteen (liite 5). KEJO on liitteenä 5 olevassa eriävässä mielipiteessään lausunut johtopäätöksinään mm. seuraavaa:

”Kemijoen voimakkaasti muutettuihin vesimuodostumiin ei voida valita vaellusratkaisuja, ympäristövirtaamia ja vaellusratkaisuja tukevia toimenpiteitä KeVoMu-luokittelun toimenpidekokonaisuuteen eikä toimenpideohjelmaan, sillä tällaisilla toimenpiteillä ei edellä esitetyn skenaariotarkastelun perusteella saavuteta vaadittavaa ekologista hyötyä. Toimenpiteistä myös aiheutuisi skenaariotarkastelun perusteella merkittävää haittaa vesimuodostumien tärkeälle käyttömuodolle, eli vesivoiman tuotannolle. Sellaisella Vesipuitedirektiivin näkökulmasta hyväksyttävällä toimenpidekokonaisuudella, josta on rajattu pois esimerkiksi vesivoiman tuotannolle merkittävää haittaa aiheuttavat voimalaitosten toiminnan ja käytön rajoitukset, ei Luonnonvarakeskuksen kehittämän populaatiomallin perusteella saavuteta edellytettyä itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa käytettäessä mallinnuksessa realistisia toimivuustehokkuuksia kalateille ja alasvaellusrakenteille, eikä näin ollen vaadittavaa ekologista hyötyä Ala-Kemijoen vesimuodostumassa.”

”On edelleen selvää, että otettaessa huomioon erityisesti säätövoiman keskeinen ja kasvava merkitys mm. ilmastonmuutoksen torjunnan, sähköjärjestelmän toiminnan ja energiaturvallisuuden näkökulmasta, sekä Kemijoki Suomen tärkeimpänä säätövoiman lähteenä, ovat Yhtiöiden laitosten käyttöön kohdistuvat rajoitukset omiaan aiheuttamaan merkittävää haittaa Kemijoen vesistöalueen tärkeälle käytölle eli voimantuotannolle.”

KEJO vaatii Pohjois-Suomen AVI:a perehtymään seikkaperäisesti KEJO:n tässä Vastaselityksen kohdassa viittaamaan liitemateriaaliin, joka osoittaa yksiselitteisesti sen, että Ala-Kemijoen luokitus on ehdotetussa kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmassa tehty

virheellisesti ja että luokituksen taustalla olevissa tiedoissa ja näiden dokumentoinnissa on ollut vakavia puutteita.

KEJO viittaa luokituksen virheellisyyden osalta liitteen 5 liitteenä 3 olevaan Fortum Power and Heat Oy:n Senior Advisor [redacted] lausuntoon, jonka johtopäätöksenä on esitetty, ettei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle ja joka mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän itseään ylläpitävän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen. Kyseisessä lausunnossa ja sen johtopäätöksissä on huomioitu myös Luken 30.8.2021 antaman lausunnon liitteenä ollut päivitetty lohen populaatiomallinnus, jonka perusteella lausunnossa esitetyn tarkastelun laskennan lähtötietoja on tarkennettu. KEJO viittaa tältä osin myös liitteessä 4 esitettyyn kokonaisuudessaan.

KEJO toteaa myös, että kuten liitteenä 5 olevassa eriävässä mielipiteessä, liitteen 5 liitteessä 3 ja liitteen 5 liitteenä 6 olevassa AFRY Finland Oy:n selvityksessä tarkemmin perustellaan, KeVoMu-luokitteluohjeeseen tehdyt lisäykset ovat ristiriidassa aikaisemman ohjeistuksen kanssa ja selkeästi vesipuitedirektiivin ja vesienhoitolain vastaisia, eikä lainvastaista ohjeistusta voida luokitustyössä soveltaa. Luokitusprosessissa havaittujen ilmeisten puutteiden osalta KEJO viittaa lisäksi liitteenä 5 olevan eriävän mielipiteen liitteen 6 liitteenä 2 olevaan AFRY Finland Oy:n selvitykseen, jonka johtopäätöksenä on todettu mm., että:

”Mahdollisen tarkemman tausta-aineiston puuttumisesta johtuen on tarkasteltujen toimenpiteiden ekologisiin hyötyihin ja toisaalta voimataloudelle toimenpiteistä aiheutuviin haittoihin mahdotonta ottaa kantaa. Tarkasteltuja toimenpiteitä ei ole kuvattu sovellettavien ohjeiden mukaisesti siinä laajuudessa, että niistä koituvaa ekologista hyötyä ja toisaalta niiden aiheuttamaa haittaa eri käyttömuodoille olisi mahdollista arvioida. Tarkasteltujen vesimuodostumien nykyisen käytön kannalta 3. kauden toimenpidetarkastelun dokumentaation puutteellisuus on ilmeisessä ristiriidassa soveltuvan ohjeistuksen kanssa. Nämä merkittävät puutteet kyseenalaistavat luokittelussa käytetyt sekä toimenpideohjelmaan esitetyt toimenpidekokonaisuudet.”

KEJO:n Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämän perusteella on selvää, että vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen ei voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa Kemijoen vesistöalueella. Tämän lisäksi on kuitenkin selvää, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista. Ala-Kemijoen vesimuodostuma on kaiken saatavilla olevan tiedon perusteella hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vaellusratkaisua voida näin ollen perustella vesipuitedirektiivillä, vesienhoitolailla tai vesienhoitosuunnitelman kirjauksilla. On selvää, että vesienhoidon toisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelman ja kolmatta kautta koskevan ehdotetun vesienhoitosuunnitelman mukainen luokitus on lopputulokseltaan ilmeisen virheellinen. Molempien suunnittelukausien osalta luokitusprosessissa on myös havaittu vakavia puutteita. On selvää, ettei lopputulokseltaan virheellinen ja sovellettavien vesipuitedirektiivin mukaisten

ohjeiden vastaisesti laadittu luokitus voi toimia Hakemuksen mukaisessa asiassa Pohjois-Suomen AVI:n päätöksenteon pohjana miltään osin.

KEJO toteaa lopuksi, että vesienhoitosuunnitelmien puutteet vähentävät myös merkittävästi mahdollisuuksia tuottaa tulevaisuuden sähköjärjestelmän kannalta kriittistä säätövoimaa vesivoimalla ja vaarantavat Suomen vuodelle 2035 asettaman hiilineutraalisuustavoitteen. Pelkästään Kemijoen ja Iijoen osalta menetettäisiin Suomen säädöstä jopa noin 300 MW, joka vastaa 20 prosenttia kesäaikana tarvittavasta vuorokausijoustosta. Lyhytaikaisemmille joustoille rajoitukset olisivat suhteessa vielä paljon merkittävämmät.

5.22 Hakemuksen kalataloudelliset ja määrälliset perusteet

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen kappaleessa 4.1. on esitetty biologiset perusteet kalatalousvelvoitteen asettamiselle. Tärkeimpänä lähteenä hakemusta laadittaessa on käytetty vuonna 2014 valmistunutta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) raporttia ”Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet” (hakemuksen liite 2), jossa esitettiin uusimpaan tutkimustietoon pohjautuen arvio Kemijoen kalataloudelle aiheutuneista vahingoista sekä kompensaatiotasosta. Se puolestaan perustuu Luken (aiemmin RKTL) toteuttamiin laajoihin selvityksiin ja tutkimuksiin. Luonnonvarakeskuksen lausunnossa (liite 9) todetaan, että Lapin ELY-keskuksen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Lausunnon mukaan Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti viime vuosina uudelleen ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Uusien tietojen perusteella lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa edellä toteamaansa: toisin kuin Hakija ja Luke väittävät, Hakemukselta puuttuu vankka biologinen pohja ja Luken populaatiomalli ja kaikki saatavissa oleva relevantti tieto maailmalta osoittaa, ettei Hakijan vaatimiin ylös- ja alasvaellusprosentteihin ole mahdollista päästä, että Hakijan väitteet koskien Kemijoen lohen tuotantokapasiteettia ovat virheellisiä ja että Hakijan esittämä ns. smolttikerroin on perusteeton. Näitä kysymyksiä on käsitelty tarkemmin erikseen alla Hakijan selityksessä esittämän otsikoinnin mukaisesti.

5.22.1 Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu

Selityksen kohta 2.22.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Koska muistutuksen antaja on toiminnallaan aiheuttanut alkuperäisen kannan häviämisen, voidaan aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti

katsoa sen olevan vastuussa lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan.

Biologiset mahdollisuudet lohen palauttamiselle ovat erinomaiset, sillä Kemijoen läheisimpien jokien lohikannat ovat säilyneet, ja Kemijoen kanta on ollut niille epäilemättä läheisintä sukua (Tornion- ja Iijoen kannat). Näitä kantoja hyödyntäen luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on toteutettavissa.”

Geneettisen lohikannan muodostumiseen liittyen Hakija toteaa, että paikallinen sopeutuminen alkaa jo ensimmäisestä luontaisesti syntyneestä sukupolvesta. Hakijan mukaan kannan geneettinen eriytyminen ei ole kalatalousvelvoitteen toteutumisen kannalta oleellista, vaan keskeistä on, että ”näin Itämeren lohen geneettinen monimuotoisuus vahvistuu ja elinvoimaisuutta ylläpidetään tehokkaammin kuin pelkästään istutuksiin perustuvalla lohikantojen hoidolla”.

Meritaimenen osalta Lapin ELY-keskus toteaa seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen korostaa, että kalankulun palauttaminen on merkittävä keino myös erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi (…). Kalatalousviranomainen pitää todennäköisenä, että valtaosa Kemijoen vesistön nykyisistä taimenkannoista on säilynyt geneettisesti alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä, sillä useissa tutkimuksissa on havaittu, että istutustoiminnasta huolimatta taimenkannoissa on säilynyt niiden geneettisesti omaleimainen rakenne (Jutila ym. 2016; Koljonen ym. 2016).”

Monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteiden osalta Lapin ELY-keskus lausuu seuraavaa:

”Monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteiden osalta kalatalousviranomainen viittaa myös kohtaan 2.6.4., jossa on tarkasteltu yleiselle kalatalousedulle koituvia hyötyjä. Yleisen kalatalousedun osalta vaikutukset ankkuroituvat myös kalastuslain (379/2015) tavoitteisiin, joihin kuuluu heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojelu. Lain tarkoituksena on mm. turvata kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu. Myös vesilain (587/2011) tavoitteena on parantaa vesiympäristön tilaa ja ehkäistä vesiympäristön käytöstä johtuvia haittoja. Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden vaikutukset näihin monimuotoisuuden ja lajisuojelun tavoitteisiin ovat myönteisiä, kun toimenpiteillä tuetaan kalojen luontaista lisääntymistä yksinomaan istutuksilla toimeenpantavan velvoitehoidon sijaan.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja lajisuojelua koskien aluksi Muistutuksen kohtaan 1.4 ja toteaa, että Kemijoen tapauksessa ei voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Kuten liitteen 4 sivulla 9–10 on todettu, itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja ei myöskään ole mahdollista saada aikaiseksi Kemijokeen tai Ounasjo-

keen, vaan kannat perustuisivat edelleen istutuksiin. Kemijoen istutuksiin käytetään suurelta osin Tornionjoen lohikantaa, joka on nykyisin vahva ja monimuotoinen, eikä Tornionjoen lohi tarvitse Ounasjokea kannan monimuotoisuutta lisäämään. Kemijoen osalta viljelykantojen monimuotoisuudesta huolehtiminen onnistuu hyvin, sillä viljelyyn on helppo saada täydennystä Tornionjoen luonnonkaloista.

Itämeren lohikanta ei ole uhanalainen, eikä sen tila ole viime vuosina heikentynyt, mikä ilmenee myös Lapin ELY-keskuksen Hakemuksesta. Itämeren lohi lisääntyy useissa muissa joissa, mutta Kemijoella ei ole omaa geneettistä kantaa eikä Kemijoella ole erityistä merkitystä lajin geneettisen diversiteetin säilymisen kannalta.

Hakija toteaa Selityksessään sivulla 64 seuraavaa:

”Koska muistutuksen antaja on toiminnallaan aiheuttanut alkuperäisen kannan häviämisen, voidaan aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti katsoa sen olevan vastuussa lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan.”

KEJO toteaa tältä osin, että yhtiön ensimmäisen voimalaitoksen, Petäjäskosken, valmistumisen aikaan vuonna 1957 oli merellisten vaelluskalojen nousu Kemijokeen edelleen kokonaan estynyt Isohaaran voimalaitoksen valmistumisesta lähtien ja Kemijoen lohi- ja meritaimenkanta jo käytännössä menetetty. Korkeimman oikeuden 16.6.1983 antamassa päätöksessä (VE 82/20 N:o 2231) koskien Kemijoen Isohaaran voimalaitoksen rakentamisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista KEJO:n korvausvelvollisuus vaelluskala-asiassa poistettiin. Hakijan näkökanta on tämän perusteella ilmeisesti se, että KEJO:n ei voida katsoa olevan vastuussa ”lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan”.

5.22.2 Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Selityksen kohta 2.22.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kemijoen kalataloushaittaa on arvioitu ja arvioidaan nytkin joen patoamisen jälkeen kerättyjen tietojen perusteella, eikä kartoitustietoja Kemijoen luonnontilan aikaisista poikastuotantoalueista ole käytettävissä. Tämän vuoksi poikastuotantoalueiden määrä on joka tapauksessa arvio, johon liittyy epävarmuuksia. Myös sen osalta tulee nojautua parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon ja uusimpiin tutkimuksiin.

Hakija viittaa hakemuksen kappaleeseen 1.2. Voimalaitosten ja kalatalousvelvoitteiden aikaisemmat vaiheet sekä hakemuksen liitteeseen 1 ja toteaa seuraavaa. 1970-luvulla katselmustoimituksessa, vesioikeuden käsittelyssä sekä lopulta vesioikeuden päätöksessä esitettiin useita toisistaan poikkeavia arvioita lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueen laajuudesta. Vesioikeus päätyi 4 000 hehtaarin tuotantoalaan, joka oli selkeästi kompromissiratkaisu silloin esitettyjen arvioiden välillä. Nyt annetuissa muistutuksissa on katsottu, että velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio Kemijoen poikastuotantoalasta on suuruusluokaltaan oikea

ja velvoitepäätöksen mukainen arvio (4 000 ha) on perustunut asianmukaisiin selvityksiin. Yhtiöiden näkemys näyttää tältä osin reilussa 40 vuodessa muuttuneen, sillä vesioikeuden käsittelyssä yhtiöt kiistivät silloiset tutkimukset ja toimitusmiesten arviot poikastuotantoalueesta...”

Hakija toteaa edelleen, että poikastuotantoalan arvion korottamiselle on olemassa perusteet. Lapin ELY-keskus viittaa päivitettyyn tutkimustietoon poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista sekä verrokkijokena toimivalta Tornionjoelta havaittuihin lohenpoikasalueisiin ja esittää, että aiempi poikastuotantoalan arvio Tornionjoen ja todennäköisesti myös Kemijoen osalta on ollut liian pieni. Lapin ELY-keskus katsoo edelleen, että Hakemuksen mukainen 5 000 ha on tämän käsityksen mukaan ennemmin ali- kuin yliarvio.

Hakijan mukaan Kemijoen vesistö vertautuu hydromorfologisilta ominaispiirteiltään ja veden laadultaan erittäin hyvin maantieteellisesti lähellä sijaitsevaan Tornionjoen vesistöön. Kemijoen vesistöalueen kaltevuuden merkityksen osalta Lapin ELY-keskus lausuu seuraavaa:

”Muistutuksessa on vertailtu Tornionjoen ja Kemijoen vesistöalueen kaltevuuksia ja siitä tehty päätelmiä, että jyrkemmässä Tornionjoessa on Kemijokea paremmat edellytykset ja olosuhteet vaelluskalojen lisääntymiselle. Kuitenkin pelkkä maastoprofiilin kaltevuus ei anna luotettavaa kuvaa esimerkiksi lohen tuotantoalueiden määrästä, sillä loivapiirteisillä koskialueilla voi olla paljon runsaammin kutualueita ja lohen jokipoikasille soveltuvia virrannopeuksia ja pohjan kivimateriaalin raekokoja kuin jyrkillä ja hyvin vuolailla koskialueilla. Näin ollen on perustelua olettaa, että poikastuotanto per tuotantoalahehtaari on jokien välillä samaa luokkaa ja hakemuksen mukaisella tasolla. Vaikka Kemijoen vesistössä olisikin hieman vähemmän koski- ja virta-alueita kuin Tornionjoen vesistössä, on poikastuotannossa kuitenkin huomioitava se, että Kemijoen vesistö (valuma-alue noin 51 000 km^2) on merkittävästi Tornionjoen vesistöä (valuma-alue noin 40 240 km^2) suurempi pinta-alaltaan, mikä kompensoi mahdollisesti vähäisempää suhteellista koskien määrää.”

Hakija toteaa lisäksi, ettei Tornionjoen ja Kemijoen välillä todennäköisesti ole eroa ”luontaisessa predaatiopaineessa, ainakaan sellaisessa merkityksessä, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa”, koska myös Tornionjoella on laajoja suvantomaisia jokialueita, joissa on runsaasti haukia.

Kemijoen valuma-alueen pienemmän järvisyyden osalta Lapin ELY-keskus toteaa seuraavaa:

”Tornion-Muonionjoen ja rakentamattoman ja säännöstelemättömän Ounasjoen hydrologian analyyttisempi tarkastelu (kuva 1) kuitenkin osoittaa, että keskialivirtaamien suhde keskivirtaaman ei eroa käytännössä ollenkaan Ounasjoen ja Tornion-Muonionjoen vesistöjen välillä mikä vahvistaa käsitystä siitä, että vesistöt ovat keskeisiltä luonnonolosuhteiltaan hyvin vertailukelpoiset, eikä Kemijoen luontaisten hydrologisten olosuhteiden voida väittää olevan heikompia vaelluspoikastuotannon kannalta suhteessa Tornionjoen vesistöön. Kemijoki ja Tornionjoki eivät myöskään eroa toisistaan merkittävästi vedenlaadun suhteen,

joten sekään ei puolla muistuttajan käsitystä, että joet eivät olisi vertailukelpoisia.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa vastaselityksenään tältä osin kaikkeen liitteen 4 kohdassa Selityksen kohta 2.22.2 Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteeksi esitettyyn ja toteaa tähän perustuen ja em. liitettä alla olennaisilta osin lainaten ja tiivistäen seuraavaa:

Muistutuksessa esitetyt ja Hakijan kritisoimat keskikaltevuudet ja koskimaisten alueiden keskikaltevuudet ja niiden erot Tornionjoen ja Kemijoen välillä eivät luonnollisestikaan tarkoita sitä, että Tornionjoen koskialueet olisivat virrannopeuksiltaan tai pohjan kivimateriaalin raekooltaan Kemijoen vastaavia heikommin lohen poikastuotannolle soveltuvia. Muistutuksessa esitetyn mukaisesti Tornion-Muonionjoen keskikaltevuus on 0,9 % (Kemijoki 0,6 %), kun taas Tornionjoen Ruotsin puoleisten alueiden keskikaltevuus on 1,4 %. Tästä huolimatta Tornionjoen Ruotsin puoleisten osien lohen poikastiheydet ovat Suomen puoleisia osia korkeampia, joten suurempi keskikaltevuus viittaa myös parempaan poikastuotantoon.

Hakija esittää tarkemman hydrologisen tarkastelun ja mm. virtaamien äärevyystarkastelun pohjalta, että Tornion-Muonionjoki ja Kemijoki vertautuisivat hyvin toisiinsa. Tältä osin voidaan todeta, että tarkastelu on Kemijoen osalta tehty vain Ounasjoelle, joka vastaa vain noin kolmannesta Kemijoen vesistön pääuomien kokonaispituudesta ja eroaa osaltaan merkittävästi ominaispiirteiltään Kemijoen yläosasta, Kitisestä ja Kemihaarasta, mikä ilmenee myös Muistutuksesta. Simojoen osalta ELY-keskus listaa syiksi Tornionjokea vähäisempään vaelluspoikastuotantoon mm. lämpötilanvaihtelut ja vedenlaadun. Myös Kemijoen pääuomalla on viime vuosina havaittu poikkeuksellisen korkeita veden lämpötiloja. Simojoella osasta sähkökalastuspaikkoja on taas toisaalta havaittu hyviä 0+ -poikastiheyksiä, mikä viittaa siihen, ettei vedenlaatu olisi kuitenkaan poikastuotantoa rajoittava tekijä.

Hakijan viittaus vesistön valuma-alueen pinta-alaan on irrelevantti peruste poikastuotannon määrittämisessä. Lohen kutualueet sijaitsevat pääsääntöisesti enimmillään puolen metrin syvyisissä virtapaikoissa, jolloin nimenomaan koski- ja virta-alueiden määrä muodostuu ratkaisevaksi tekijäksi.

Hakija kritisoi myös Muistutuksessa esitettyä näkemystä siitä, että Kemijärvessä ja sen yläpuolisilla suvantomaisilla jokialueilla petokalojen, erityisesti hauen aiheuttama predaatio on merkittävästi rajoittanut lohen ja taimenen lisääntymismenestystä. Hakijan esittämä kritiikki on ilmeisen perusteetonta ja kuten liitteen 4 sivulla 11 todetaan, kalatalousviranomaisen lausumaksi hämmentävä. Asiaa on käsitelty seikkaperäisesti liitteen 4 sivuilla 11–12, ja yhteenvetona selvityksessä todetaan seuraavaa:

”Tutkimusten perusteella on yksiselitteisesti osoitettu, että smolttien alasvaellus-kuolleisuus voimalaitosaltailla ja järvilaajentumissa on kertaluokkaa suurempaa kuin luonnontilaisilla jokijaksoilla, missä ei järvilaajentumia ole. Kemijärven alueella smolttien kuolleisuus on ollut ja tulee

tulevaisuudessakin olemaan vielä huomattavasti suurempaa kuin pääuoman voimalaitosaltailla tai hakijan mainitsemilla ”laajoilla suvantomaisilla jokialueilla”. Korkea kuolleisuus ja vaellusesteiden lukumäärä tekevät turhiksi yritykset palauttaa vaelluskalakanta Kemijärven yläpuolisille alueille kalateiden avulla. Hakijan väite siitä, että Kemijoen ja Tornionjoen välillä ei olisi eroa poikastuotantokapasiteetissa on virheellinen.”

5.22.3 Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikatuotannon arvioimisesta

Selityksen kohta 2.22.3

Hakija viittaa lohikantamallinnuksen ja vaelluspoikatuotannon arvioimisen osalta Luken 12.10.2020 antamaan lausuntoon (Selityksen liite 9). Lapin ELY-keskus toteaa vahinkoarvion perustuvan arvioon kestävän enimmäistuoton mahdollistavasta lohikannan koosta (MSY-taso). Lapin ELY-keskus katsoo MSY-tason olevan perusteltu lähtökohta voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyksi vaelluspoikastuotannoksi, koska kompensaation yhtenä lähtökohtana on ollut kompensaatio kalastukselle. Lapin ELY keskus katsoo, etteivät ”poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot sovellu suoraan voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen, koska kalastuspaineen kulloinenkin suuruus määrittää toteutuneen vaelluspoikastuotannon tason.”

Itämeren lohen elinkiertomallin osalta Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen katsoo, että ICES:n lohikantamalli on käyttökelpoinen malli rakennettujen jokien menetetyn tuotannon arviointiin. Arviointi tehdään epäsuorasti, valjastamattoman vertailujoen, tässä tapauksessa Tornionjoen lohikantamallinnuksesta saatujen lukujen avulla. Tornionjoen vaelluspoikastuotantoa on arvioitu kattavasti ja se soveltuu erittäin hyvin lähtökohdaksi Kemijoen velvoitteiden uudelleen arviointiin. Hakemuksessa Kemijoen menetetyn poikastuotannon arviointi on tehty käyttäen lähtöarvona ICES:n vuonna 2014 julkaisemaa mediaaniarviota Tornionjoen PSPC-tasosta. Siitä on johdettu MSY-tason mukainen vaelluspoikasmäärä, joka on suhteutettu Kemijoen poikastuotantoalaan.

Lohimallissa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että kunkin yksittäisen joen lohimäärät ja tuotantokyky ovat mahdollisimman hyvin arvioituja. Arvioissa on luonnollisesti epävarmuutta ja tämän epävarmuuden realistinen kvantifiointi on myös mallinnuksen keskiössä. Bayes-mallinnus on tilastollisena menetelmänä paras olemassa oleva epävarmuuden arviointiin. Näin ollen myös yksittäisten jokien tulokset edustavat em. epävarmuus huomioon ottaen parasta nykytietämystä lohikannoista.”

Mitä tulee Muistutuksen liitteessä 3 esitettyyn koskien Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyksiä ja smolttituotantoa, Hakija esittää seuraavaa:

“Liitteessä on kiinnitetty huomiota mm. siihen, että Itämeren lohimallin tuottamat Tornionjoen smolttituotannon arviot nousevat uudelle tasolle vuoden 2008 jälkeen, vaikka jokipoikastiheys säilyy kutakuinkin ennallaan eikä Simojoella havaita vastaavaa muutosta mallin arvioissa. Lisäksi on todettu, että vuosittainen nousulohien määrä poikastuotanto-

pinta-alaa kohti on molemmissa joissa hyvin samanlainen, mutta Tornionjoen smolttituotanto hehtaaria kohti on arvioitu olevan yli kaksinkertainen Simojoen vastaavaan verrattuna. Kalatalousviranomainen toteaa, että ICES:n lohimallin arvion mukaan lohien kehittyminen ja säilyvyys mädistä vaelluspoikasiksi on Simojoella selvästi heikompaa kuin Tornionjoella (Kuva 2). Näin ollen on arvioitu, että MSY- tason (75 % poikasmäärä suhteessa enimmäistuottoon) saavuttamiseksi tarvitaan Simojoella lähes kaksinkertainen määrä kutulohia (26 % tuotantopotentiaalin tarvitsemasta emomäärästä) kuin mitä Tornionjoella (14 % tuotantopotentiaalin tarvitsemasta emomäärästä) suhteessa jokien tuotantopotentiaaliin. Ero selittynee Simojoen ympäristöolosuhteilla (veden laatu, virtaama- ja lämpötilavaihtelu), jotka ovat lohen kannalta epäedullisempia Simojoessa kuin Tornionjoessa.”

Meritaimenesta saatavilla olevaan tietoon sekä meritaimenen vahinkoarvioon käytettävään poikastuotantopinta-alaan liittyen Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen on katsonut, että meritaimenen osalta ei ole käytettävissä sellaista uutta tietoa, jonka perusteella voitaisiin muuttaa alkuperäistä laskentatapaa, jossa vahinkoarvio pohjautuu saalistilastojen perusteella laskettuihin lohen ja meritaimenen suhteellisiin osuuksiin. [redacted] oli vuonna 1974 esittänyt, että lohen osuus oli 90 % ja meritaimenen 10 % molempien lajien vaelluspoikasten yhteismäärästä. Vesioikeus lopulta katsoi taimenten osuudeksi 15 % vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta.”

Vaellussiian osalta Hakija esittää seuraavaa:

”Myöskään vaellussiian osalta nykytietämys ei ole tuonut esille seikkoja, jotka vaikuttaisivat vesioikeuden 1979 ratkaisuun vaellussiian saalistuotosta. Tornionjoen vaellussiian osalta on yleisesti tiedossa, että vaellussiikakanta on romahtanut lähihistorian aikana osin ylikalastuksen takia ja osin muista syistä, kuten istutusten vähenemisen vuoksi ([redacted] 2012). Tornionjoen vesistön nykyistä vaellussiian tuotantoa ei siis voi käyttää arvioitaessa vesivoiman aiheuttamaa menetystä Kemijoen vaellussiikakannalle.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa vastaselityksenään tältä osin kaikkeen liitteen 4 kohdassa Selityksen kohta 2.22.3 Lohikanta-mallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta esitettyyn, ja toteaa tähän perustuen ja em. liitettä alla olennaisilta osin lainaten ja tiivistäen seuraavaa:

Mitä tulee MSY-tason käyttöön velvoitteen asettamisperustana KEJO viittaa Muistutuksessa, Muistutuksen liitteessä 3 sekä sen liitteenä A olevassa dosentti [redacted] lausunnossa esitettyyn ja toteaa, että MSY-taso, sen lisäksi, että Tornionjoen arviot Muistutuksessa osoitetulla tavalla ovat ilmeisen virheelliset, johtaisi ylikompensaatioon, sillä lohikantojen koko vaihtelee tunnetusti eri vuosina. MSY-tason käyttö johtaisi selvään ylikompensaatioon verrattuna tilanteeseen, jossa voimalaitoksia ei lainkaan olisi rakennettu. Luontaisesti lohikannan koossa olisi suurta vaihtelua eri vuosien välillä, eikä mikään Atlantin lohen joen

maailmalla ole pysyvästi osoitettu tuottavan MSY-tason mukaista lohimäärää.

Väite siitä, että ”poikastuotannon pitkäaikaiset keskiarvot eivät sovellu voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyn tuotannon arvioimiseen” on perusteeton ja virheellinen. Velvoiteistukkaat tulevat saman kalastuspaineen alaisiksi kuin muutkin lohet, eikä voida olettaa, että juuri Kemijokeen nousemaan pyrkiviä lohia ei kalastettaisi kuin MSY-tason sallima määrä. Jatkossa kalastuksen säätely voi edelleen vaikuttaa eri jokiin nousevien kutukalojen määriin, mutta hakijan tavoittelema lohikantojen merkittävä vahvistuminen tuskin johtaisi lohenkalastuksen säätelyn voimakkaaseen lisärajoittamiseen.

Mitä tulee ICES:n lohikantamalliin Hakija ei ole esittänyt muuta kuin ylimalkaisia ja perustelemattomia väitteitä, eikä miltään osin ole kumonnut sitä seikkaperäistä näyttöä, jolla KEJO on osoittanut, ettei em. mallia voida käyttää kalatalousvelvoitteen asettamiseksi varsinkaan, kun puhutaan kustannusvaikutuksiltaan erittäin suurista vaatimuksista. ICES:n lohikantamalli on luotu apuvälineeksi kalastuksen säätelyyn, eikä rakennettujen jokien poikastuotannon arvioimiseksi ja kalatalousvelvoitteen asettamisen pohjaksi. Koska Hakija ei kuitenkaan edellä todetulla tavalla ole esittänyt mitään vastanäyttöä seikkaperäisten selvitysten kumoamiseksi, tyytyy KEJO tältä osin viittaamaan Muistutuksen em. kohdissa ja etenkin dosentti [redacted] lausunnossa esitettyyn.

Lisäksi KEJO toteaa, että yhtiö esitti jo Muistutuksessa vahvaa ja perusteltua kritiikkiä sekä Hakemuksen mukaisesta poikastuotantotasosta että smolttikertoimesta ja niiden arvioitiperusteista mm. sen suhteen, että kanta-arvioissa esiintyi lukuisia epäjohdonmukaisuuksia.

ICES:n vuoden 2021 kanta-arvioinnissa esiintyi jälleen ongelmia, joita raportissa kuvataan (s. 158) seuraavasti:

“Inspection of traceplots and Gelman-Rubin diagnostics indicated poor convergence for many parameters. On closer inspection it became apparent that one of the chains (chain one) was getting stuck at implausible values for many variables. It was therefore decided to base results on only one chain for this year’s assessment as in 2019. ... Some caution must therefore be taken in the interpretation of results.”

Kun jopa kanta-arvion laatijat toteavat, että siinä on virheitä ja että sen tuloksiin tulee suhtautua varauksellisesti, on tietenkin selvää, ettei arviota KEJO:n oikeusturvaa vakavasti vaarantamatta voida ottaa 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron kustannusten aiheuttamien velvoitteiden asettamisen perustaksi.

KEJO toteaa myös, että Hakija täydensi selitystään kesäkuussa 2021 Luken lausunnolla (Dnro 1429/00 04 05/2021), jonka mukaan uusin arvio MSY-tasosta Kemijoella onkin nyt Tornionjokeen perustuen 261 kpl/ha ja kokonaan uudella tavalla laskettu smolttikerroin 2,5. Samalla arvio meritaimenen poikastuotantotasosta päivittyi, koska se on Hakemuksessa sidottu kiinteällä suhteella lohen poikastuotantoarvioon. Uusi selvitys ja sen tulokset, jotka ilmenevät liitteen 4 sivulta, osoittaa oikeaksi Muistutuksessa esitetyn kritiikin siitä, että Hakemus perustui virheelliseen ja ylimitoitettuun vahinkoarvioon. Samalla se merkitsee

sitä, että Hakijan esittämä uuteen vahinkoarvioon perustuva kompensaation arvo on merkittävästi pienentynyt siitä, mitä alkuperäisessä Hakemuksessa esitettiin. Tämä koskee lohen lisäksi myös meritaimenta. Hakemusta ja siinä esitettyjä vaatimuksia ei siitä huolimatta ole muutettu miltään osin.

KEJO viittaa myös liitteen 4 sivuilla 14–15 esitettyyn ja toteaa, että viimeisimmässä WGBAST-raportin taulukossa 4.2.3.3 on esitetty viimeisin arvio Itämereen laskevien jokien (AU 1-4) vaelluspoikastuotannosta vuosina 2000–2020 sekä kyseisten jokien PSPC-tasosta (MSY = 75 % PSPC). Luvut poikkeavat erityisesti Tornionjoen osalta sekä Hakemuksesta että Hakijan kesäkuisesta täydennyksestä merkittävästi. Huomattavaa on myös, että yhdenkään joen osalta ei edes PSPC-arvo ole lähelläkään Hakemuksen alkuperäistä arvioita Kemijoen menetetystä poikastuotannosta (345 kpl/ha). Tornionjoen arvioitu poikastuotanto on edelleen myös aivan omaa luokkaansa muihin jokiin verrattuna ilman, että tälle on osoitettavissa mitään järkevää syytä. Todettakoon myös, että kaikkien jokien MSY:n keskiarvo on varsin lähellä nykyisen velvoitteen perustana olevaa smolttituotantotasoa ennen siitä tehtyjä vähennyksiä (vaellustappio, uittoperkausten vaikutus). Tämäkin osoittaa, että Hakijan poikastuotantoarvio on täysin ylimitoitettu jopa ICES:n lohimallin arvioiden valossa ja että Tornionjoen arviot ovat niin poikkeukselliset ja ilmeisen virheelliset, ettei lohimallin arviota voida käyttää vaadittujen ennenäkemättömän laajojen ja yli miljardin euron menetykset PVOV:lle ja KEJO:lle 25 vuoden aikana aiheuttamien velvoitteiden asettamiseksi.

Liitteen 4 sivuilla 15–17 on seikkaperäisesti osoitettu, etteivät Itämeren lohikantamallin arviot Tornionjoen osalta yksinkertaisesti voi pitää paikkansa. Kaikki liitteen 4 em. sivuilla esitetty viittaa edelleen vahvasti siihen, että Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on yliarvioitu, kuten myös Muistutuksen liitteessä 3 ja sen liitteenä A olevassa dosentti [redacted] lausunnossa on todettu. Hakija ei ole pysynyt esittämään tälle minkäänlaista selitystä vaan tyytyy toistelemaan väitettä Hakemuksen vankasta biologisesta pohjasta. Tornionjoen käyttäminen vahinkoarvion perustana johtaa virheelliseen arvioon kompensaatiotasosta. Kun vertailujokena käytetään jokia, joiden arvioissa ei ole vastaavia ilmeisiä virheitä, voidaan todeta, että nykyinen velvoite kompensoi aiheutuvan vahingon, kuten Muistutuksen liitteestä 3 ja sen liitteenä A olevasta em. dosentti [redacted] lausunnosta ilmenee.

5.22.4 Smolttikerroin

Selityksen kohta 2.22.4

Hakija esittää seuraavaa:

”Luken mukaan istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä suurentaa nykyvelvoitteen alimitoitusta. Villien ja viljeltyjen lohien määristä ja selviytymiseroista on kertynyt tietoa lohimallin tulosten lisäksi myös muista lähteistä, esimerkiksi vuosittaisista saalistiedoista ja saalisnäytteistä, jokiin ja jokisuille palaavien lohien määräarvioista jne.

(…)

Luken lausunnon mukaan arviota villien ja viljeltyjen välisestä selviytymiserosta on tarpeen päivittää. ICES tuottaa myös näitä koskevat estimaatit vuoden 2021 kanta-arvioinnin yhteydessä.”

KEJO:n vastaselitys

Liitteen 4 kohdassa Selityksen kohta 2.22.4 Smolttikerroin (sivut 17–20) on seikkaperäisesti analysoitu ns. smolttikertoimeen liittyviä kysymyksiä, ja KEJO viittaa vastaselityksenään kaikkeen em. kohdassa esitettyyn ja toteaa, että liitteessä 4 tältä osin esitetään yhteenvetona seuraavaa:

”Yhteenvetona voidaan todeta, että hakijan täydennyksessään esittämä uusi villi-viljelty-kerroin on laskentaperusteeltaan kokonaan muutettu aikaisemmasta. Tämä aiheuttaa mm. sen, että sitä on mahdotonta verrata nykyiseen kertoimeen. Uusi kerroin perustuu kuitenkin keskeisesti villien ja viljeltyjen poikasten mallinnettuihin post-smolttikuolevuuksiin, jotka vaihtelevat kanta-arvioinnissa vuodesta toiseen hyvin suuresti ja epäjohdonmukaisesti.

Saalisaineiston perusteella villien ja viljeltyjen lohien osuus on vuosina 2019 ja 2020 noudattanut villien poikasten ja istukkaiden lukumääräsuhteita. Jos villi-viljelty-kerroin olisi hakijan esittämällä tasolla pitäisi istukkaiden osuus saaliissa olla huomattavasti pienempi kuin mitä saalisaineisto osoittaa.

Näin ollen hakijan hakemuksessa tai sen selityksen täydennyksessä esittämää smolttikerrointa ei tule käyttää kompensaatiotason määrittämisessä.”

KEJO viittaa myös liitteen 4 liitteenä olevaan dosentti [redacted] laatimaan selvitykseen koskien mm. tuoreimpia tietoja smolttikertoimen oikeasta tasosta ja smolttituotannoista. Selvityksen johtopäätöksenä todetaan, että smolttikertoimeksi saadaan hyvin erilaisia lukuja käyttämällä eri lähteitä ja laskentatapoja. Loppupäätelmänään [redacted] esittää, että "uusia muutoshakemusta täydentävässä lausunnossa esitettyjä kalatalousvelvoitteita Kemijoelle ja Iijoelle ei voida pitää perusteltuna eikä niitä pidä hyväksyä".

On tälläkin perusteella selvää, että Hakijan väite Hakemuksen vankasta biologisesta pohjasta on perusteeton ja virheellinen.

5.23 Hakijan esittämät johtopäätökset

Selityksen kohta 2.23

Hakija esittää johtopäätöksensä oikeudelliselta ja määrälliseltä kannalta kyseisessä Selityksen kohdassa. KEJO viittaa kaikkeen tässä Vastaselityksessä esitettyyn ja toteaa lisäksi seuraavaa:

KEJO:n vastaselitys

Oikeudelliset johtopäätökset

Hakijan Selitys on puutteellinen, eikä se ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta miltään osin. Selitykselle on leimallista perustelemattomien väitteiden esittäminen ilman näiden sitomista laskel-

miin, mallinnuksiin tai muuhun relevanttiin näyttöön. Pelkkä väite esimerkiksi siitä, että Hakemuksen mukaisella toimenpidekokonaisuudella saadaan luotua luontaisesti lisääntyvä vaelluskalakanta ei kuitenkaan voi toimia perusteena Hakemuksen hyväksymiselle, vaikka väitteen esittää toimivaltainen viranomainen, tilanteessa, jossa kaikki saatavilla oleva näyttö osoittaa väitteen virheelliseksi.

Hakija käsittelee KEJO:n Muistutuksessa esittämää laajaa näyttöä hyvin suppeasti. Hakija esittää mm., että ”Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata”. Hakija siis käytännössä ulkoistaa Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden kustannuksia ja toimivuutta koskevan selvittämisen KEJO:lle viittaamalla huolelliseen suunnitteluun ja toiminnanharjoittajan edellytyksiin vastata tästä. Tämä ei kuitenkaan ole oikeudellisesti mahdollista, koska vastuu tarvittavan näytön hankkimisesta ja Hakemusta koskevien selvitysten laadinnasta on kiistatta Hakijalla, joka on asian vireille panija.

Hakija viittaa Hakemuksen liitteenä 4 olevaan OTT [redacted] muistioon ja toteaa, että olosuhteiden muututtua uusi kalatalousvelvoite voi sisältää määräyksiä, jotka aiheuttavat toiminnanharjoittajille aiempaa suurempia kustannuksia. KEJO toteaa, että kuten se on Muistutuksen kohdassa 4.3 ja Vastaselityksen kohdassa 5.15 osoittanut, eivät olosuhteet ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti ja näin ollen oikeudellinen edellytys Hakemuksen hyväksymiselle puuttuu. Hakija korostaa läpi Selityksensä sitä, että kalatalousvelvoitteen muuttaminen ja uuden velvoitteen asettaminen voi johtaa velvoitteen toteuttamiskustannusten nousuun. KEJO toteaa, että jo vesilain 2 luvun 7 §:n yleissäännöksen mukaan vesitaloushanke on toteutettava sekä vesivaroja ja vesialueita muutoin käytettävä siten, ettei siitä aiheudu vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta, jos hankkeen tai käytön tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Hakija sivuuttaa sen, että kiistatta kalatalousvelvoitteen muuttamistilanteeseen soveltuvan vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Lisäksi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaista olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen perustuvaa kalatalousvelvoitteen muuttamista sitovat yleiset oikeudelliset reunaehdot, joiden puitteissa velvoitteen taloudellista arvoa voidaan kasvattaa vain rajoitetusti.

Hakijan väite siitä, että tämä olisi esittänyt vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitetun kustannus-hyötyanalyysin tekemiseksi riittävät tiedot, ei pidä paikkaansa. Hakijan prosessin kuluessa esittämät selvitykset ovat täysin riittämättömiä ottaen huomioon vireillä olevan asian yksityisen ja yleisen merkityksen ja Hakemus tuleekin tästä syystä vesilain 11 luvun 5 §:n nojalla jättää tutkimatta. Väitettyjä Hakemuksen hyväksymisestä seuraavia hyötyjä tulee verrata rahassa ja muutoin mitattavissa oleviin haittoihin, joita tässä tapauksessa ovat yksityisinä menetyksinä KEJO:lle 25 vuoden aikana aiheutuvat yli 800 miljoonan euron suuruiset taloudelliset vahingot, sekä yleisinä menetyksinä merkittävät haitalliset

vaikutukset Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen. Väitettyjen hyötyjen pitää myös olla todellisia ja näyttöön perustuvia. Oletus saatavilla olevasta yleisestä hyödystä ei osoita, että hyöty on haittoja suurempi. Vesilaista seuraavien vaatimusten sivuuttamista ei voida perustella käyttämällä Hakemuksen mukaista kaksivaiheista menettelyä, jonka soveltamiseen ei edes ole oikeudellisia edellytyksiä. KEJO toteaa lisäksi, että Hakemuksen mukainen toteuttamisaikataulu on sekä oikeudellisesti, että teknistaloudellisesti toteuttamiskelvoton.

Hakijan mukaan toteutettavien toimenpiteiden kustannukset ovat huomattavasti KEJO:n ja PVOV:n muistutuksissa esitettyä pienemmät. Menetykset ovat edelleen Hakijan mukaan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa po. vesivoimatuotannon määrään, yhtiöiden liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian määrään nyt ja tulevaisuudessa. KEJO toteaa, että yhtiö on selvityksissään ja laskelmissaan läpinäkyvästi ja laajamittaisesti vertaillut eri vaihtoehtoja vaellusratkaisun toteuttamiseksi. Hakijan Selityksessä esittämä näkemys taas ei perustu sellaiseen näyttöön, joka uskottavasti kumoaisi KEJO:n esittämän miltään osin. On selvää, että Hakemuksen hyväksymisen kustannukset olisivat kohtuuttomat niillä saavutettavaan marginaaliseen hyötyyn nähden. Hakemuksen mukaisiin toimivuusvaatimuksiin pyrkiminen johtaisi käytännössä siihen, että Kemijoen voimalaitoksia käytettäisiin jatkossa vaelluskalojen nousun, eikä voimatalouden ehdoilla. Tästä koituisi edellä esitetyin tavoin ennennäkemättömän suuret menetykset sekä KEJO:lle että yhteiskunnalle. Vaikutukset Kemijoen voimalaitosten tuottamaan säätöön heijastuvat Suomen koko sähköjärjestelmän toimintaan ja vesivoimalaitosten tuottaman säädön merkitys on jopa nykyistä merkittävämpi tulevaisuudessa tuuli- ja aurinkovoiman lisärakentamisen myötä, koska näiltä sähköntuotantomuodoilta säädettävyys kokonaan puuttuu ja tätä täytyy kompensoida vesivoimalla sähköjärjestelmän tehotasapainon ylläpitämiseksi.

Hakijan mukaan Hakemuksessa ja Selityksessä on Hakemuksen mukaisen hankkeen tarpeellisuutta yleisten ja tärkeiden yksityisten hyötyjen kannalta arvioitu riittävissä määrin vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla. Kuten Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä on esitetty, ei tämä pidä paikkaansa. Hakemus tulee tämän takia jättää tutkimatta. Vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen Kemijokeen ole mahdollista edes Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä, kuten KEJO on Muistutuksen kohdassa 4.4.5, Muistutuksen liitteessä 3 ja tässä Vastaselityksessä osoittanut. Maailmalta ei löydy Kemijoen tapaukseen nähden yhtään vertailukelpoista esimerkkiä, jossa olisi päästy Hakemuksen edellyttämiin vaellusratkaisun toimivuusvaatimuksiin.

Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vaikutuksineen on katsottava vesilain mukaiseksi vesitaloushankkeeksi. Näin ollen intressivertailun puute on erittäin merkittävä puute Hakemuksessa huomioiden sen aiheuttamat mittavat negatiiviset vaikutukset yleisiin ja yksityisiin intresseihin. Hakijan näkemyksen mukaan ”Hakemus ei myöskään ole verrattavissa säännöstelyhankkeeseen niin, että vesilain 19 luvun 8 §:n soveltaminen olisi perusteltua. Oikeuskäytännössä mainittua selvitystä ei ole

edellytetty kalatalousvelvoitetta esimerkiksi useiden vesivoimaloiden velvoitteita muutettaessa.” Myöskään tämä Hakijan väite ei pidä paikkansa, sillä Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esitetyn mukaisesti on selvää, että muita kuin säännöstelyä koskevia vesitaloushankkeita koskeva vesilain 19 luvun 8 § soveltuu asiaan. KEJO huomauttaa myös, että esimerkiksi Hakijan viittaamassa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 29.1.2013 t. 357 Pamilo sovellettiin vesilain 19 luvun 7 §:ää sisällöllisesti vastaavaa Kumotun vesilain (VVL) 8 luvun 10 b §:ää.

Hakemuksen hyväksymiselle ei ole oikeudellisia edellytyksiä. Tätä tosiasiaa ei voida ohittaa perustelemattomilla väitteillä tai esimerkiksi yleisluonteisilla viittauksilla toiminnanharjoittajan ympäristövastuuseen. Hakemus onkin Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyillä perusteilla ensisijaisesti jätettävä tutkimatta tai palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi tai toissijaisesti hylättävä.

Kalataloudelliset johtopäätökset

KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittänyt laajat ja kattavaan näyttöön pohjautuvat kalataloudelliset perustelut asiassa esittämälleen. Toisin kuin Hakija ja Luke väittävät, Hakemukselta puuttuu vankka biologinen pohja. Luken populaatiomalli ja kaikki saatavissa oleva relevantti tieto maailmalta osoittaa, 1) ettei Hakijan Hakemuksessa vaatimiin ylös- ja alasvaellusprosentteihin ole mahdollista päästä, 2) että Hakijan väitteet koskien Kemijoen lohen tuotantokapasiteettia ovat virheellisiä ja 3) että Hakijan esittämä ns. smolttikerroin on perusteeton. Hakemus on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyn mukaisesti hylättävä määrällisesti perusteettomana.

6. Teemakohtaiset vastaselitykset

6.1 Ympäristövirtaama sekä vanhojen uomien hyödyntäminen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena

Selityksen kohta 3.1

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on korostettu Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosrakentamisen takia vähävetiseksi jääneiden vanhojen uomien huomioimista kalatalousvelvoitteiden muutoksessa ja riittävän virtaaman saamista kyseisiin uomiin, jotta ne voivat toimia vaelluskalojen nousuväylänä ja lisääntymisalueina. Voimalaitosten lyhytaikaissäännöstelyyn (mukaan lukien ns. katkokäyttö) on vaadittu rajoitteita, jotta virtaamavaihteluista johtuva kalojen edestakainen liike voimalaitosten alapuolella vähenisi.

- Vanhojen uomien vesittämisen lisäksi on korostettu, että myös säännöstelypatoihin olisi syytä rakentaa kalatiet. Muistutuksissa on myös esitetty näkemys, jonka mukaan riittävän ympäristövirtaaman juoksuttaminen yhdistettynä toimiviin vaelluspoikasten ohjausratkaisuihin olisi toimiva vaihtoehto vaelluspoikasten alasvaelluksen turvaamiseen.

- Muistutuksissa on vaadittu vanhojen uomien vesittämistä ja ympäristövirtaamia muidenkin voimalaitosten vanhojen uomien yhteyteen kuin mihin kalatalousviranomainen on teknis-taloudellisia ja biologisia selvityksiä vaatinut, kuten Seitakorvan, Taivalkosken, Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen sekä Isohaaran Vähähaaraan.

- Vanhojen uomien vesittämistä on vaadittu myös sellaisten voimalaitosten yhteyteen, joita kalatalousvelvoitteen muutoshakemus ei koske, kuten Kemijärven yläpuolisille jokialueille ja Jumiskojokeen.

- Vanhojen uomien vesittämistä ja ympäristövirtaamien toimeenpanoa on vaadittu nopeutettavaksi kalatalousviranomaisen vaatimasta aikataulusta mm. EU:n vesipuitedirektiivin tavoiteaikataulun takia.

- Muistutuksissa ja mielipiteissä on todettu, ettei vanhojen uomien vesittäminen ja kunnostaminen saa jäädä pelkän selvityksen asteelle ja ne on laitettava osaksi lupamääräyksiä jo ensivaiheessa.

- Kemijoki Oy on muistutuksessaan viitannut Ruotsissa saatuihin kokemuksiin, joiden mukaan suuri osa kutu- ja poikasalueista ja sen hetkinen kalasto on huuhtoutunut alavirtaan ohijuoksutuksen seurauksena ja katsoo olevan ilmeistä, että näin tapahtuu myös Kemijoella vastaavassa tilanteessa. Muistuttajan mukaan vanhojen tulvauomien kunnostaminen lisääntymisalueiksi olisi epätarkoituksenmukaista ja tuloksetonta.”

Hakija jakaa muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn näkemyksen siitä, että vanhojen uomien vesittämisellä ja riittävällä virtaamalla on mahdollista luoda merkittävästi lisääntymis- ja poikastuotantopinta-alaa vaelluskaloille.

Lapin ELY-keskus painottaa, ettei vanhojen uomien vesittämistä koskevan selvityksen ole tarkoitus jäädä selvityksen tasolle. Kalateiden toteuttaminen säännöstelypatojen yhteyteen tulee Hakijan mukaan harkittavaksi annettaessa määräyksiä vanhojen uomien vesittämisestä.

Luonnonmukaisten ohitusuomien ja alasvaellusreittien osalta Hakija viittaa Selityksen kohtaan 3.2 sekä Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon. Lapin ELY-keskus esittää edelleen seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen jakaa näkemyksen, jonka mukaan vanhan uoman käyttöönottaminen vaelluskalatuotantoon ei olisi ongelmatonta, sillä vanhaa uomaa käytetään myös ohijuoksutusuomana. Tulva-aikojen voimakkailla virtaamilla voi olla negatiivisia vaikutuksia vaelluskalojen elinympäristöön ja selviytymiseen. Kalatalousviranomaisen käsitys kuitenkin on, että ongelmia pystytään minimoimaan hyvällä etukäteissuunnittelulla ja vanhan uoman ylläpidolla. Juuri tätä varten kalatalousviranomainen on vaatinut, että ennen uomien vesittämiseen ryhtymistä ja veden lisäjuoksutukseen velvoittavien lupamääräysten asettamista on tehtävä riittävät teknis-taloudelliset ja biologiset selvitykset, jotta riittävästä virtaamasta ja kalojen lisääntymisen kannalta suotuisasta veden juoksutuksesta voidaan huolehtia. Hyviä referenssikohteita ratkaisujen löytämiseksi ovat mm. Pielisjoen Kuurnan vesivoimalaitoksen ohijuoksutussuomana toimiva Laurinvirta ja Ala-Koitajoen vanha uoma. Myös Iijoen Raasakan vanhasta uomasta havaitut luonnonkudusta peräisin olevat eri-ikäiset lohen poikaset kielivät siitä, että uomassa on mahdollista

saada aikaan vaelluskalojen luontaista lisääntymistä jo nykytilanteessa, vaikkei Raasakan vanhassa uomassakaan ole ympäristövirtaamaa ja vanhan uoman kunnostustoimenpiteet ovat olleet rajallisia. Kalatalousviranomainen katsoo, ettei ole mitään syytä olettaa, etteikö hyviä tuloksia voitaisi näin ollen saavuttaa myös Kemijoella.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohtaan 4.4.6.2 ja toteaa edelleen, ettei Hakemuksessa edellytetty voimalaitosten vanhojen uomien vesittämistä koskeva teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys sekä suunnitelma liity kalatalousvelvoitteen muuttamiseen, minkä johdosta vaatimus tulee hylätä vesilain 3 luvun 22 §:ssä ja 14 §:ssä tunnistamattomana ja näin ollen lakiin perustumattomana kalatalousvelvoitteen tyyppinä. Vanhojen uomien vesittäminen olisi lisäksi sekä epätarkoituksenmukaista että käytännössä merkityksetöntä, sillä Hakemuksessa tarkoitetuissa vanhoissa tulvauomissa ei ole vaelluskalojen lisääntymiseen sopivia soraikkoja. Uomat olisivat soraistettuinakin poikastuotantoalaltaan lähes merkityksettömiä. KEJO viittaa tältä osin liitteeseen 1, jossa esitetään mm. seuraavaa vanhoihin uomiin liittyvien kustannusten osalta:

”Selvityksen kustannusarvio on 50.000 euroa per Hakemuksessa mainittu ohitusuoma eli yhteensä 150.000 euroa. Luomu-liitteessä esitetään kustannuslaskennan perusteet vanhojen uomien hyödyntämiselle. Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan kokonaiskustannusten määrittely ennen esiselvitystä on hyvin vaikeaa, koska vanhojen uomien vesittäminen voi tarkoittaa konkreettisena työnä laajaa skaalaa erilaisia toimenpiteitä eikä määrittelyjä esimerkiksi vaaditulle virtaamalle ole. Luomu-liitteessä esitetään arvio, että neljän Kemijoella sijaitsevan vanhan uoman vesittäminen aiheuttaisi noin 57,5 miljoonan euron kustannukset 20 vuoden aikana. Tämä kustannusarvio pitää sisällään suunnittelun, toteutuksen sekä kunnossapidon ja energiamenetykset 20 vuoden ajalta viiden kuution keskimääräisellä virtaamalla.”

Hakija esittää, että ”Hyviä referenssikohteita ratkaisujen löytämiseksi ovat mm. Pielisjoen Kuurnan vesivoimalaitoksen ohijuoksutussuomana toimiva Laurinvirta ja Ala-Koitajoen vanha uoma”. KEJO viittaa tältä osin liitteeseen 4 ja toteaa seuraavaa:

• Pielisjoen Kuurnan voimalaitoksen ohitusuomaan rakennettiin vuosina 2019–2021 lisääntymis- ja poikastuotantoaluetta Saimaan järvilohelle. Hankkeessa tulvauomaan johdetaan ympärivuotinen 35 m^3/s virtaama. Jatkuvan virtaaman ja uoman rakenteellisen muokkauksen kautta alueelle voitiin rakentaa noin kuusi hehtaaria järvilohelle soveltuvaa poikastuotantoaluetta, jonka arvioidaan tuottavan noin 3 000 smolttia vuodessa. Ympärivuotisen virtaaman mahdollistamiseksi ohijuoksutuspadon yhteyteen rakennettiin Laurinvirran pienvesivoimala. Hanke voitiin toteuttaa energiatehokkaasti, sillä putouskorkeus ohijuoksutuspadolla on lähes vastaava kuin varsinaisen voimalaitoksen eli ratkaisusta ei aiheudu merkittäviä energiamenetyksiä;

• Kuurnan voimalaitoksen rakennusvirtaama on 316 m^3/s ja Laurinvirran em. 35 m^3/s eli yhteensä 351 m^3/s. Pielisjoen keskiylivirtaama (MHQ)

Kuurnan voimalaitoksen yläpuolisella Kaltimon voimalaitoksella on 379 m^3/s eli lähes koko virtaama voidaan johtaa voimalaitosten läpi myös tavanomaisessa tulvatilanteessa. Näin ollen Laurinvirran kunnostettuun tulvauomaan ei johdeta rakennusvirtaamaa merkittävästi suurempaa virtamaa edes tulva-aikana kuin poikkeustilanteissa;

• Rovaniemen alapuolisella Kemijoella voimalaitosten rakennusvirtaamat ovat 1 050–1 110 m^3/s ja keskiylivirtaama (MHQ) esim. Taivalkoskella on 2 776 m^3/s ja tulva-aikaiset virtaamat voivat olla yli 4 000 m^3/s. Eli tulvauomiin johdetaan kevättulvassa tyypillisesti muutama tuhat kuutiota vettä sekunnissa. Jos näihin ohijuoksutusuomiin rakennetaan poikastuotantoalueita, jotka on mitoitettu esimerkiksi 50 m^3/s virtaamalle, joudutaan tulva-aikana sinne johtamaan helposti yli 50-kertainen vesimäärä. On sanomattakin selvää, että tilanne on poikastuotantoalueiden toimivuuden ja pelkästään rakenteiden pysyvyyden kannalta täysin erilainen verrattuna Pielisjokeen; sekä

• Ala-Koitajoen vanhaan uomaan puolestaan johdetaan huhtikuun alusta syyskuun loppuun vettä 6 m^3/s ja muuna aikana 4 m^3/s järvilohen lisääntymisen mahdollistamiseksi. Tulokset ovat kuitenkin olleet vaatimattomia, kuten Luonnonvarakeskuksen liitteessä 4 viitatussa uutisessa todetaan: ”Joen todellisen poikastuotantokyvyn määräävä vaelluspoikasten eli smolttien määrä on ollut kuitenkin erittäin vähäinen, tuskin sataan kalaan yltävä. Tämä johtunee suureksi osaksi joen runsaasta petokalakannasta. Lohenpoikaset eivät selviydy joessa riittävän vanhoiksi eli noin 2–3-vuotiaiksi, tai ne tulevat syödyksi viimeistään tuolloin vaellukselle lähtiessään.”

Edellä esitetyn perusteella Hakijan näkemys siitä, että em. kohteet olisivat hyviä referenssejä ratkaisuille Kemijoessa, on virheellinen.

KEJO viittaa vanhojen uomien vesittämisen osalta myös Muistutuksen liitteisiin 3 ja 6.

6.2 Erilaisten kalatie- ja alasvaellusratkaisujen soveltuvuus ja vertailu

Selityksen kohta 3.2

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä kehotetaan harkitsemaan tai vaaditaan kalateiden toteuttamista luonnonmukaisina kalateinä tai ohitusuomina. Lisäksi on esitetty, että luonnonmukaisiin kalateihin tai ohitusuomiin tulisi saada ympärivuotinen virtaama, jotta ne voisivat toimia vaelluskalojen lisääntymisalueina ja osittain kompensoida rakentamisen vuoksi menetettyä koskipinta-alaa. Luonnonmukaisia ohitusuomia perustellaan mm. sillä, että ne toimisivat teknisiä kalateitä varmemmin nousuväylänä kaikille kalalajeille (mm. ankeriaalle ja vaellussiialle) ja nahkiaiselle ja parantaisivat vesiympäristön monimuotoisuutta myös muun eliöstön osalta.

- Mielipiteissä on esitetty, että myös Kemijoen sivupuroja ja pieniä sivujokia voisi hyödyntää luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamisessa ja patojen ohittamisessa.

- Mielipiteissä on tuotu esille, että luonnonmukaiset ohitusuomat ovat vähimmäisvaatimus ankeriaan vaellusten kannalta tai mikäli teknisiin kalateihin päädytään, tulee ankeriasta varten rakentaa erilliset luonnonmukaiset kalatiet tai ankeriasrampit.

- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on korostettu kalateiden, luonnonmukaisten ohitusuomien tai vesitettyjen vanhojen uomien käyttöä smolttien alasvaellusratkaisuna. Mielipiteissä on tuotu myös esille kuteneiden kalojen alasvaelluksen mahdollistaminen alasvaellusrakenteilla.”

Lapin ELY-keskus toteaa, ettei Hakemuksessa ole määritelty kalatien tyyppiä: ”…tärkeintä on, että kuhunkin voimalaitokseen rakennettavat kalatiet ovat tapauskohtaisesti tarkoin harkittuja, tarkoituksenmukaisia ja toimivia.” Lapin ELY-keskus viittaa tässä yhteydessä myös Selityksen liitteenä 9 olevaan Luken lausuntoon. Myöskään alasvaellusreittien toteutustapaa ei ole määritelty Hakemuksessa tarkemmin. Näin ollen kalatiet voivat Hakijan käsityksen mukaan myös toimia smolttien alasvaellusreittinä, mikäli tämä sopii kohteeseen. Hakija esittää edelleen seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen jakaa muistutuksen ja mielipiteiden antajien näkemyksen, että luonnonmukaiset kalatiet olisivat luultavimmin paremmin teknisiä kalateitä toimiva ratkaisu laajemmalle lajikirjolle (…). Kalatalousviranomainen pitää tärkeänä, että kaikkien lajien kulku kalateistä olisi mahdollista, mutta samalla huomauttaa, että kalateiden toimivuuden tulee olla kalatietyypin valintaa ohjaava tekijä. Kalatietyypistä riippumatta jokaisen kalatien toimivuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää ovat sisäänkäynnin oikea sijoittaminen ja houkuttavuus sekä sopivien virtausolosuhteiden takaaminen. Luonnonmukaisia kalateitä ei aina ole mahdollista saada sellaiseen paikkaan tai luotua niihin sellaista houkutusvirtausta, että voimakkaaseen virtaukseen hakeutuvat kalat, kuten lohi- ja meritaimen, löytävät kalatien suuaukon ja lähtevät nousemaan kalatiestä. Etenkin jos kalateiden käytössä oleva vesimäärä on rajallinen, voi kaikille kalalajeille optimaalisesti toimivan kalatien toteuttaminen olla haastavaa.

Muistutuksissa ja mielipiteissä on huomautettu, että Kemijoen eri sivujokia tai puroja voisi hyödyntää osana luonnonmukaisten ohitusuomien reittejä. Kalatalousviranomainen ei sulje pois tällaisten ratkaisujen mahdollisuutta kalateiden toteutuksessa, mutta huomauttaa, että vesireittien puhkaiseminen muuttaa perustavalla tavalla purojen tai sivujokien valuma-aluetta ja luontaista hydrologiaa, millä voi olla vaikutusta uomien luontaiseen eliöstöön. Toimenpiteistä aiheutuvat muutokset voisivat näiltä osin olla myös erilaisten säännösten, kuten vesipuitedirektiivin vastaisia. Purojen hyödyntämisessä ohitusuomina voi olla myös samankaltaisia haasteita kuin muissa luonnonmukaisissa ohitusuomissa tai kalateissä, että niiden suuaukko tulee kauas alueesta, johon voimakkaaseen virtaan hakeutuvat kalat ohjautuvat.”

Lapin ELY-keskus toteaa Hakemuksen liitteeseen 2 viitaten, että ankeriasta koskevien velvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita.

KEJO:n vastaselitys

KEJO on Muistutuksessa ja tämän liiteaineistoissa käsitellyt erilaisia kalatie- ja alasvaellusratkaisuja ja niiden kustannuksia seikkaperäisesti ja läpinäkyvästi, eikä Selityksessä esitetty ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 6.1 ja toteaa vielä erikseen Muistutuksen liitteeseen 3 viitaten, ettei niillä käytettävissä olevien tutkimustulosten mukaan ei ole päästy muita kalatietyyppejä korkeampiin tehokkuuksiin. Tilanne on pikemmin päinvastainen. Kemijoella, missä voimalaitosten alakanavat on joko kaivettu tai louhittu, on puhtaasti luonnonmukaisen kalatien lähtöpaikan vieminen lähelle turbiinivirtaa käytännössä mahdotonta teknisen toteuttavuuden ja kustannusten kohtuuttomuuden takia.

6.3 Kalataloudelliset kunnostukset kalatalousvelvoitteena

Selityksen kohta 3.3

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on vaadittu kalataloudellisia kunnostustoimenpiteitä tai laaja kunnostusohjelma eri puolille Kemijoen valuma-aluetta osana kalatalousvelvoitteita.

- Mielipiteissä on vaadittu muiden velvoitteiden ohella kalatalousmaksua, joka tulisi indeksoida ja sitoa elinkustannusindeksiin.”

Hakija esittää Selityksessään seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen on hakemuksessaan vaatinut vuosittain perittävää kalatalousmaksua, jota on tarkoitus käyttää kalataloudellisiin kunnostuksiin ja muihin sitä tukeviin toimenpiteisiin. Kalatalousviranomainen katsoo, että kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen yhteydessä ei ole tarpeen tai kannattavaa eritellä kunnostettavia kohteita, vaan kohteet priorisoidaan myöhemmin sen mukaan, missä on odotettavissa paras kalataloudellinen vaikuttavuus. Kalatalousviranomainen huomauttaa myös, että Kemijoen valuma-alueella tehdään tai on suunnitteilla kalataloudellisia kunnostushankkeita myös muun rahoituksen turvin. Kalatalousviranomainen kuitenkin katsoo, että luvanhaltijat ovat myös velvollisia osallistumaan kunnostusten rahoitukseen, jolla kompensoidaan voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita ja tätä varten kalatalousmaksua on haettu osana velvoitteen muutosta.

Vesilain 3:22 momentin 2. mukaan vuosittain maksettavaksi määrättyä kalatalousmaksua voidaan korottaa kustannustason nousua vastaavasti, mikäli sen perusteena oleva kustannustaso on noussut.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa Muistutuksen kohtaan 4.4.6.7 viitaten, että kalatalousmaksua koskeva Hakemuksen vaatimus on kalataloudellisesti perusteeton, sillä nykyinen toteuttamiskustannuksiltaan merkittävä velvoitekokonaisuus on riittävä kalastolle ja kalastukselle aiheutuneiden haittojen kompensoimiseksi. KEJO huomauttaa lisäksi, että poikastuotantoalueiden kunnostustarve ei ole seurausta voimalaitosrakentamisesta, vaan mm. uittoväyläperkauksista ja metsäojituksista. KEJO toteaa lisäksi,

että Kemijoella lohikalojen poikastuotantoalueet sijoittuvat suurimmaksi osaksi sivujokiin, joiden kunnostustarpeen määrittelyssä ja kunnostuksessa KEJO on vahvasti mukana eri yhteistyöhankkeissa.

6.4 Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen vaiheittainen toimeenpano

Selityksen kohta 3.4

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä on vaadittu, että kalatiet ja alasvaellusreitit tulee rakentaa Vanttauskoskeen, Pirttikoskeen ja Seitakorvaan ja Raudanjoen Permantokoskeen yhtäaikaisesti Ala-Kemijoen kalatierakentamisen yhteydessä. On myös katsottu, että hakijan esittämä aikataulu ei vastaa EU:n vesipuitedirektiivin toimeenpanon vaatimuksia, jonka mukaisesti vapaat vaellusyhteydet tulee mahdollistaa viimeistään vuoteen 2027 mennessä.

- Eräissä muistutuksissa on katsottu, että aikataulu kalateiden valmistumiselle kahden vuoden aikana on liian tiukka, koska se johtaisi käytännössä siihen, että kaikkia kalateitä rakennettaisiin samanaikaisesti. Tällöin kokemukset ensimmäisenä valmistuneen kalatien ja paluureitin rakentamisesta ja käytöstä eivät olisi käytettävissä seuraavien kohteiden rakentamisessa. Hankkeen aikataulu tulisi arvioida uudelleen, jotta kalateiden rakentamiseen on tarpeeksi aikaa, ja niiden toimivuus voidaan luotettavasti selvittää.

- Muistutuksissa on myös pidetty porrastettua kalateiden rakentamisaikaa parempana kuin hakemuksen aikataulua, jossa Ala-Kemijoen kalateiden ja alasvaellusreittien tulee valmistua viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä. Näin saataisiin kokemuksia aiemmin valmistuneista kalateistä ja niiden kokemuksia voitaisiin hyödyntää. Aikatauluksi on esitetty, että kalatiet on oltava toiminnassa 5 vuodessa päätöksen antamisesta.”

Lapin ELY-keskus esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa tämän selityksen kohtaan 2.20. ja toteaa, että kalateiden ja alasvaellusreittien toteuttamisaikataulun reunaehtoja voidaan arvioida nyt vireillä olevan asian käsittelyn kuluessa saatavan tiedon perusteella ja että lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun.

Hakemuksessa esitetyn velvoitehoidon vaiheittaisen toimeenpanon tarkoituksena on, että Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Permantokosken voimalaitosten kalatiet ja alasvaellusreitit määrättäisiin toiminnan tehoa koskevine määräyksineen rakennettaviksi nyt käsiteltävänä olevan hakemuksen perusteella annettavalla päätöksellä, mutta niiden suunnittelussa ja luvittamisessa voitaisiin hyödyntää Ala-Kemijoen vastaavien laitteiden rakentamisesta ja käyttämisestä saatuja kokemuksia. Etenkin toimeenpanon alkuvaiheessa on tarkoitus painottaa tutkimusta ja kehittämistä, joista kertyvää tietoa voidaan hyödyntää toisessa vaiheessa.

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ja ekologista tilaa parantavien toimenpiteiden yhtymäkohtien osalta viitataan selityksen kohtaan 2.21. ja seuraavassa asiaselityksessä 3.5. sanottuun. Hakija katsoo, että hakemusten mukaisten toimenpiteiden aloittaminen ennen vuotta 2027 on myös direktiivin aikataulutavoitteen mukainen, vaikka osa hakemuksessa vaadituista toimenpiteistä toteutuisi täysimääräisesti vasta myöhemmin.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kohdassa 5.20 esittämäänsä ja toteaa, että Hakemuksen mukainen rakentamisaikataulu on sekä teknisesti, että oikeudellisesti toteuttamiskelvoton. Näin ollen toteutusvaihtoehto, jossa kaikki Hakemuksen vaatimat kalatiet tulisi rakentaa samanaikaisesti olisi täysin mahdoton. Vesipuitedirektiivin merkityksen osalta KEJO viittaa kohdissa 5.21 ja 6.5 esittämäänsä.

6.5 EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaikutus Hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet, ekologinen virtaama

Selityksen kohta 3.5

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”Useissa muistutuksissa ja mielipiteissä kalatalousviranomaisen hakemaa muutosta kalatalousvelvoitteisiin pidetään EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita vaillinaisesti tukevana. Perusteena väitteelle on esitetty, että vesipuitedirektiivi vaatii vaellusyhteyden ja jokijatkumon avaamista kaikille kala- ja eliölajeille, mitä kalatalousviranomaisen hakemuksessa ei ole muistuttajien mukaan huomioitu. Muistutuksissa ja mielipiteissä on korostettu myös sitä, että lupamääräyksien asettamisessa tulisi huomioida EU komission Suomelle esittämä huomautus kalateiden ja ekologisten virtaamien käyttöönotosta rakennetuissa joissa ja noudattaa komission vuonna 2019 julkaisemaa ohjetta voimakkaasti muutettujen jokien tilan parantamiseksi.

Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamisen kannalta keskeisinä toimenpiteinä on tuotu esille toimenpiteet, joilla toimeenpannaan vapaat vaellusyhteydet ylä- ja alavirtaan; ympäristövirtaamien määrittely siten, että ne mahdollistavat kalojen lisääntymisen sekä korvaavien lisääntymisalueiden rakentaminen/kunnostaminen. Vanhojen uomien ympärivuotinen vesittäminen riittävän suurella virtaamalla, kalojen nousuaikainen jatkuva minimijuoksutusvelvoite ja reunaehdot vuorokausi- ja lyhytaikaissäännöstelyyn on tuotu esille keinoina parantaa uomien tilaa direktiivin tavoitteiden mukaisesti.”

Selityksenään Vesipuitedirektiiviä koskeviin muistutuksiin ja mielipiteisiin Lapin ELY-keskus toteaa mm. seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen toteaa ensin, että kyse on ensisijaisesti kalataloudellisten velvoitteiden ja lupamääräysten muuttamisesta vesilain 3:22 mukaisesti perusteena olosuhteiden olennainen muuttuminen. Vesienhoidon tilatavoitteiden osalta kalatalousviranomainen viittaa selityksen kohtaan 2.21., jossa on todettu muun ohella, että vesienhoidon tavoit-

teet ovat oikeudellisesti sitovia tavoitteita eivätkä pelkästään päätöksentekoa ohjaavia. Kalatalousviranomainen katsoo, että hakemuksessa esitetyt muutokset kalatalousvelvoitteisiin tukevat vahvasti myös vesienhoidon tavoitetta hyvän ekologisen tilan saavuttamisesta Kemijoen vesistöalueella. Myös EU:n biodiversiteettistrategia vuoteen 2030 (Liite 30) tähtää siihen, että rakennettujen jokien ekologista tilaa ja jokijatkumoa on EU:n alueella parannettava merkittävästi nykytilasta.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan, EU:n vesipuitedirektiivi itsessään ei kuitenkaan ota kantaa siihen, millaisin menetelmin jäsenvaltioiden tulee hyvä ekologinen tila voimakkaasti muutetuissa vesissä saavuttaa (…). Kalatalousviranomaisen hakemat muutokset kalatalousvelvoitteeseen kalateiden ja vanhojen uomien ympäristövirtaamaratkaisujen selvittämisen osalta eivät siis ole ristiriidassa vesipuitedirektiivin tavoitteiden kanssa, vaan tukevat tavoitteita vahvasti ja näiden tavoitteiden sitovuus tulisi lupaviranomaisen huomioida myös kalatalousvelvoitteiden muutosta koskevassa harkinnassaan.”

Hakijan näkemyksen mukaan vesipuitedirektiivi itsessään ei kuitenkaan ota kantaa siihen, millaisin menetelmin jäsenvaltioiden tulee hyvä ekologinen tila voimakkaasti muutetuissa vesissä saavuttaa. Kalatiet, alasvaellusratkaisut ja ympäristövirtaamien käyttöönotto ovat keskeinen keino parantaa tai elvyttää rakennettujen jokien jokijatkumoa, mikäli patorakenteiden poisto ei ole mahdollista. Vesipuitedirektiivi ei Hakijan mukaan ota kantaa siihen, millaisia kalateiden tulisi olla (tekninen vai luonnonmukainen) tai, että kalatien tulisi toimia kaikille kaloille ja vesieliöille.

Luonnonmukaisia kalateitä ja ohitusuomia sekä ympäristövirtaamaa koskevien muistutusten osalta Hakija toteaa mm. seuraavaa:

”Luonnonmukaista ohitusuomaa ei aina ole mahdollista saada sellaiseen paikkaan tai luotua sellaista houkutusvirtausta, että voimakkaaseen virtaukseen hakeutuvat kalat löytävät kalatien suuaukon tehokkaasti. Tämä on erityisesti haastavaa suurissa rakennetuissa joissa, kuten Kemijoessa. Vaikka kaikkien kalojen kulkemisen mahdollistaminen on tärkeä tavoite, ovat prioriteetit uhanalaisten vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen elvyttämisessä, koska vaelluskalakantojen tila on maassamme pääsääntöisesti heikko. Lisäksi vesipuitedirektiivin näkökulmasta juuri lohen ja meritaimenen luonnonkierron puute ja vaelluksen estyminen ovat keskeinen tekijä Kemijoen ekologisen tilan heikentymiselle.”

Hakija toteaa edelleen, ettei Hakemuksessa määritellä kalatien tyyppiä, mikä mahdollistaa monenlaisten kalatieratkaisujen käytön. Hakemuksessa vaadittu selvitys vanhojen uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta sekä selvitysten tulosten toimeenpano lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä tukee Hakijan mukaan myös muiden kalojen ja virtavesiluonnon yleistä tilan paranemista.

Ympäristövirtaamien käyttöönottoa koskevien muistutusten osalta Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien näkemyksen siitä, että ympäristövirtaamien käyttöönotto on keskeinen toimenpide rakennettujen jokien vaelluskalojen luontaisen elinkierron elvyttämisessä ja tämä on

velvoitteen muutoshakemuksessa huomioitu. Ympäristövirtaamat parantavat myös muunkin virtavesiluonnon kuin vaelluskalakantojen tilaa, joten ne tukevat vesienhoidon ja EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita laajemminkin.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.21 kokonaisuudessaan. Vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen ei voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistöalueella. Tämän lisäksi on kuitenkin selvää, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista. Ala-Kemijoen vesimuodostuma on kaiken saatavilla olevan tiedon perusteella hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vaellusratkaisua voida näin ollen perustella vesipuitedirektiivillä, vesienhoitolailla tai vesienhoitosuunnitelman kirjauksilla.

Ympäristövirtaamien, sekä vanhojen uomien hyödyntämisen osalta KEJO viittaa edellä kohdassa 6.1 esittämäänsä. Erilaisten kalatieratkaisujen toimivuuden osalta KEJO viittaa kohdassa 6.2 esittämäänsä. Biodiversiteettistrategian merkityksen osalta KEJO viittaa kohdassa 5.15.2 esittämäänsä.

6.6 Velvoitteen muuttamisen vaikutukset pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen

Selityksen kohta 3.6

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Eräiden muistuttajien mukaan hakemuksesta ei käy ilmi, millaisia vaikutuksia kalatalousvelvoitteen muuttamisella olisi kalastukselle. Muistutuksissa ilmenee huoli, että sisävesivelvoitteen istutusten hyödyntäminen kuhan, kirjolohen ja pyyntikokoisen taimenen osalta vaikeutuu ja kalastusrajoitusten tiukentaminen voi aiheuttaa haukikannan runsastumista. Kalastusrajoituksilla oletetaan olevan myös vaikutusta kalastusoikeudenhaltijoiden lupatuloihin.

- Muistutuksissa on lisäksi tuotu esille, että velvoitehoidossa on otettava huomioon kaupallinen kalastus ja kalastuksen kannattavuuden säilyttäminen, ja huolena on, rajoittaako ylisiirtovelvoite mahdollisuuksia kaupalliselle kalastukselle.

- Mikäli joen alajuoksulle ja jokisuiston alueelle asetetaan pyyntirajoituksia, heikentäisi se eräiden muistuttajien mukaan heidän asemaansa ja kalastuspaikkojen käyttöä ja tuottoa. Muistutuksissa on todettu, että jokisuun ja sen edustan merialueen saalisosuuden tulee vastata vähintään nykyisen velvoitehoidon saaliin määrää.

- Muistutuksissa on vaadittu selvyyttä siihen, vaikuttaako vaellusyhteyksien palauttaminen joki- ja purotaimenten kalastusmahdollisuuksiin Kemijoen vesistössä tilanteessa, jossa velvoitemuutoksen toimenpiteillä mahdollistetaan meritaimenen vaellusyhteys patojen yläpuolisiin puroihin ja jokiin.

- Joissakin muistutuksissa ja mielipiteissä on puolestaan korostettu tarvetta kalastuksen rajoittamiseen ja rauhoituksiin, joilla turvattaisiin vaelluskalojen nousua ja alasvaellusta.

- Muistutuksissa on vaadittu selvyyttä siihen, kuinka kalastuksen valvonta järjestetään.”

Velvoitteen muuttamisen vaikutusten osalta Hakija viittaa Selityksen kohtaan 2.6.4 ja toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttaminen ”parantaa kalastuslain (379/2015) tavoitteiden mukaisesti edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen”. Hakija toteaa edelleen kalastuksen sääntelyn olevan keskeinen väline kalakantojen hoidossa:

”Vaelluskalojen kulun turvaamisesta säädetään kalastuslain 7 luvussa. Kemijokisuussa ja jokisuun edustalla kalaväylä parantaa kalojen mahdollisuuksia päästä jokeen, koska kalastuslain 67 §:n mukaisen kalaväylän alueella kalaväylä tulee pitää vapaana pyydyksistä 68 §:n mukaisesti. Kalastuskiellosta voimalaitoksen ja kalatien välittömässä läheisyydessä säädetään kalastuslain 71 §:ssä. Mikäli vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen edistäminen Kemijoella muutoin vaatii nykyistä enemmän rajoituksia kalastukseen, voidaan myös siitä säätää kalastuslain nojalla.

Kemijoen vesistöalueen kalatalousalueet ja sitä kautta alueen kalastusoikeuden haltijat ovat keskeisessä roolissa suunniteltaessa muutoksia kalastuksen järjestelyihin, jotta vaellusyhteyksien avautuessa lisääntymisalueilleen pyrkivien vaelluskalojen menestyminen olisi turvattu. Vastuu kalavesien hoidosta ja kalastuksen järjestämisestä on kalastuslain (379/2015) 5 §:n mukaan kalastusoikeuden haltijalla.”

Lapin ELY-keskus toteaa myös, ettei kalastuksen valvonnan lisäresursointia vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edistämiseksi tarkastella Hakemuksen yhteydessä. Lisäresursoinnin järjestämistä tulee tarkastella myöhemmin erikseen. Lapin ELY-keskus viittaa tässä yhteydessä myös parhaillaan laadittavaan käyttö- ja hoitosuunnitelmaan.

Hakija viittaa myös Hakemuksessa vaadittuun istutusmäärän nostamiseen sekä vaatimukseen huolehtia istukkaiden menestymisestä ja istutusten tuloksellisuudesta ottamalla käyttöön uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistuksen mukaiset kasvatusmenetelmät ja istutuskäytännöt, ja toteaa lisäksi seuraavaa:

”Velvoitehoidon vaikuttavuutta ja saalistuottoa parantamalla turvataan tai parhaassa tapauksessa jopa parannetaan merialueen kalastajien saaliita. Ylisiirtovelvoitteen ei katsota vaikuttavan haitallisesti Kemijoen edustan ja merialueen kaupalliseen kalastukseen.

Taimenen eri elomuotojen yhdessä esiintymiseen ja kalastettavuuteen pätee, mitä kalastuslaissa- ja asetuksessa taimenen kalastuksesta säädetään.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kalastusrajoitusten osalta Muistutuksessa esittämäänsä ja toteaa, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden toteuttaminen myös edellyttäisi voimakkaita kalastusrajoituksia koskien sekä am-

matti- että virkistyskalastusta. Syynä tälle olisivat Hakemuksen mukaiset kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuusvaatimukset, joiden toteutumiseen pyrkiminen edellyttäisi käytännössä sitä, että kalastajien saaliiksi jäävien kalayksilöiden määrä jäisi nollaan. Tämä pienentäisi ratkaisevasti kalastuksen tuottoa. Toisaalta Hakemuksessa vaaditaan kalastuksen rajoittamistarpeeseen nähden ristiriitaisella tavalla istutusten lisäämistä. Hakija on ohittanut nämä seikat Hakemuksen lisäksi myös Selityksessä, keskittyen mm. selostamaan sitä, miten kalastusta säännellään kalastuslain nojalla. Välttämättömän kalastuksenvalvonnan lisäresursoinnin tarpeen Hakija ohittaa lyhyellä maininnalla siitä, että asia voidaan ratkaista myöhemmin.

Mitä tulee itse kalastukseen ja nykyisiin kalastusjärjestelyihin toteaa KEJO, että kalatalousvelvoite asetetaan kalakannoille ja kalastukselle vesitaloushankkeesta aiheutuvien vahinkojen kompensoimiseksi. On näin ollen selvää, että kalatalousvelvoitteen tulee, ollakseen vesilain mukainen, tuottaa kalataloudellista tulosta eli kalastajille saalista. Nykyinen istutusvelvoite vastaa tähän vaatimukseen tuottaen hyvää kalataloudellista tulosta.

6.7 Istutusvelvoitteet

Selityksen kohta 3.7

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Useissa muistutuksissa on kritisoitu kirjolohen käyttämistä sisävesien velvoitehoitokalana ja todettu, että vieraslajin istutusta on harkittava tarkkaan. Muistutuksissa on myös nostettu esille, että kuhan istuttaminen velvoitteena on ristiriidassa muiden tavoitteiden kanssa, sillä kuha voi kohdistaa merkittävää predaatiota alasvaeltaviin lohen ja meritaimenen smoltteihin.

- Toisissa muistutuksissa esimerkiksi juuri kuhaistutuksia on pidetty tärkeänä ja niistä on saatu myönteisiä kokemuksia.

- Muutamissa muistutuksissa on esitetty vaellussiian ja harjuksen palauttamista jokialueelle tehostamalla istutuksia.

- Muistutuksissa on kehotettu harkitsemaan, että lohen ja meritaimenen yksivuotiaiden jokipoikasten sijaan/lisäksi istutetaan myös hedelmöitettyä mätiä, jolla tuetaan poikasten leimautumista jo syntyessään uuteen kotijokeensa. Muistuttajat ovat todenneet, että tukitoimenpiteiden tulee olla adaptiivisia siten, että niitä voidaan sopeuttaa tutkimuksen ja seurannan kautta saataviin tietoihin luonnonkantojen kehityksestä.

- Muistutuksissa on huomioitu, että jokialueen velvoiteistutuksissa tulee suosia kyseiselle vesistölle luontaisesti tyypillisiä kalalajeja ja -kantoja, joiden alkuperä on samasta vesistöstä tai mahdollisimman läheisiltä vesialueilta. Velvoiteistutusten tulee tukea tavoitteita saavuttaa luontaisesti lisääntyviä vaelluskalakantoja vesistöön.

- Muistutuksissa on pyydetty selvitystä siitä, miten meritaimenten ylisiirtoistutuksilla varmistutaan siitä, etteivät meritaimenet vaella sivupuroihin ja jokiin, joissa on luontaisia taimenkantoja ja siten aiheuteta taimenkan-

tojen geneettistä sekoittumista. On myös kysytty sitä, estetäänkö istutetun meritaimenen leviäminen vesistön muihin, paikallisia taimenkantoja sisältäviin osiin ja tukeeko meritaimenen palautus tältä osin luonnon monimuotoisuutta.

- Muistutuksissa on kehotettu vaihtamaan poikasten istutuspaikkaa merialueelta jokialueelle joko suurelta osin tain kokonaan leimaantumisen tehostamiseksi. Eräissä muistutuksissa on katsottu, että merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset eivät ensisijaisesti tähtää luonnonlisääntymisen edistämiseen tai lohikannan säilyttämiseen. Kalastusta varten tehtävät lohi- ja meritaimenistutukset voivat muistuttajien mukaan välillisesti vaikeuttaa vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista, sillä istutukset ylläpitävät loheen ja meritaimeneen kohdistuvaa korkeaa pyyntiponnistusta meri- ja jokisuualueella. Lisäksi on esitetty, että istutuksista pitäisi luopua siinä vaiheessa, kun luontainen lisääntyminen elpyy velvoitteiden muutoksen myötä.

- Toiset muistuttajat ovat puolestaan katsoneet, ettei nykyisten velvoiteistutuksien tasoa Kemijokisuulla ja sen merellisellä vaikutusalueella saa muuttaa ainakaan pienemmäksi eikä näitä istutuksia myöskään saa siirtää jokialueelle. On myös esitetty merialueen lohi- ja taimenistukkaiden määrän kasvattamista kaksinkertaiseksi ja että lohen vaelluspoikasen minimipituus olisi 16 cm.

- Vaellussiian osalta on katsottu, että istutuspoikasten koon ja kunnon lisäksi olisi huomiota kiinnitettävä istutuspaikkoihin ja istutuserien kokoon, jotta istutustoiminta on tarkoitetulla tavalla tuloksellista.

- Mielipiteissä on tuotu esille näkemys, että smolttien istuttamista Taivalkosken patoaltaaseen ei tule sallia, koska smolttien alasvaellus voimalaitosten läpi lisää smolttien kuolleisuutta ja siten pienentää velvoitteen tulosta.

- On myös esitetty, että ankeriaan palauttamiseksi tulee istuttaa riittävä määrä ankeriaan poikasia Kemijärveen.”

Hakija viittaa selityksenään koskien meritaimenen luonnonkierron palauttamista Hakemuksen kohdan 4.1 sivuun 37. Hakijan mukaan ”sekoittumista voidaan ehkäistä pitkälti istutuksia suunnittelemalla niin, että poikasten leimautuminen tapahtuu tarkoituksenmukaiselle alueelle, missä ei esiinny paikallista taimenta.”

Lapin ELY-keskus esittää Selityksessään sisävesialueelle määrätyn kalatalousvelvoitteen osalta mm. seuraavaa:

”Sisävesialueelle määrätty kalatalousvelvoite on kuitenkin erityisesti sisävesisiian osalta osoittautunut toimimattomaksi, ja sitä onkin jo pitkään toteutettu suurelta osin muiden lajien (harjus, kirjolohi, kuha) istutuksilla. Sisävesisiian istutukset eivät ole tuottaneet rakennetulla jokialueella mainittavaa saalista, mikä johtuu luontaisen elinympäristön puutteesta. Kalatalousviranomainen on pitänyt myös harjusten istuttamista kyseenalaisena ja tarpeettomana siellä missä on luontaista harjustuotantoa ja viittaa tältä osin hakemuksen kohtaan 4.1. (s. 40–41). Kalatalousviranomainen on katsonut, että sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten sisältö on tässä yhteydessä tarpeen arvioida uudestaan, kun

koko kalatalousvelvoite tarkistetaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Pyyntikokoisten kalojen, tässä tapauksessa kirjolohen, kuhan ja taimenen, istuttamisella jokialueelle on tarkoitus turvata kalastusmahdollisuuksia rakennetulla Kemijoen alaosalla. Istutettava lajit ja koot ovat sellaisia, että niiden odotetaan tuottavan kalastettavaa saalista sisävesialueella."

Muistutuksissa kirjolohesta esitetyn osalta Hakija katsoo, että "kirjolohen muodostama haitta tai uhka voimakkaasti muutetuilla ja padotuilla jokialueilla on tällä hetkellä vähäinen", ja että vieraslajin istuttamiseen liittyviä riskit ovat hallittavissa. Kirjolohen istuttaminen ei myöskään Hakijan näkemyksen mukaan ole ristiriidassa kalastuslain tavoitteiden kanssa, koska istutus ei tähtää lajin kotiuttamiseen eikä se aiheuta uhkaa patoaltaan ekosysteemille nykytilassa. Hakija esittää edelleen seuraavaa:

"Mahdolliset muutokset toimintaympäristössä on otettu huomioon hakemuksessa siten, että istutuslajeihin, kantoihin sekä istutettavien kalojen ikään ja kokoon sekä istutuspaikkaan voidaan tehdä muutoksia kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa siten että velvoitteen taloudellinen arvo säilyy. Velvoite voitaisiin toteuttaa myös muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä."

Lapin ELY-keskuksen mukaan myös sisävesialueelle kohdennettavien istutusten tarkoituksenmukaisuus voidaan arvioida uudelleen lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä, jos olosuhteet ovat parantuneet siika- ja harjuskantojen elinolojen ja palauttamisen kannalta. Lapin ELY-keskus toteaa istutusten osalta lisäksi seuraavaa:

"Kalatalousviranomaisen esitys kalatalousvelvoitteiksi osoittaa, että velvoitehoidon painopistettä on tarkoitus suunnata tukemaan vaelluskalakantojen paluuta. Sen sijaan, että istutuksia korotettaisiin vielä hakemuksessa esitettyä enemmän, on oleellista panostaa voimakkaasti kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen sekä tukitoimenpiteisiin, kuten ylisiirtoihin ja kotiutusistutuksiin."

Hakija toteaa edelleen, että istutettavan lajin ikäryhmää voidaan tarvittaessa muuttaa esimerkiksi siten, "että palautus toteutetaan istuttamalla pienpoikasten lisäksi myös mätiä luontaiseen lisääntymiseen soveltuville jokialueille." Muistuttajien tavoin Lapin ELY-keskus katsoo, että tukitoimenpiteenä toteutettavien istutusten tulee olla adaptiivisia.

Lohi- ja meritaimenistutusten vaikutuksesta vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamiseen Hakija lausuu seuraavaa:

"Vaikka kalatalousvelvoitetta muutetaan hakemuksessa esitetyllä tavalla, suuri osa Kemijoen potentiaalisesta vaelluskalojen tuotantokapasiteetista on joka tapauksessa menetetty patojen aiheuttamien muutosten myötä. Näin ollen kalatalousviranomainen katsoo, että tätä menetystä täytyy myös jatkossa kompensoida istutuksin, vaikka vaelluskalojen luontainen elinkierto Kemijoella saadaan velvoitemuutosten myötä elvytettyä (…). Kalatalousviranomainen ei näe, että merialueelle kohdistuvat istutukset sinänsä vaarantaisivat tavoitteen vaelluskalojen luontaisen elinkierron elvyttämisestä Kemijoella, ja kalastusta voidaan säädellä kalastuslain nojalla (ks. kohta 3.6.). Merialueelle kohdistuvat istutukset

ovat jatkossakin tarpeellisia yleisen kalatalousedun ja merialueen kalastuksen kannalta.”

Lohi-istukkaiden koon osalta Hakija lausuu seuraavaa:

”Lohi-istukkaiden koon kasvattamisen sijaan kalatalousviranomainen on pitänyt istukkaiden menestymisen ja istutusten tuloksellisuuden kannalta tärkeänä kehittää kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaisesti. Mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta, lohi-istukkaidenkin kokoa voidaan muuttaa istutusten toteuttamissuunnitelman hyväksymisen yhteydessä.”

Lapin ELY-keskus esittää edelleen mm. seuraavaa:

”Hakemuksessa on esitetty, että enintään 50 % lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa myös Taivalkosken patoaltaaseen. Tämän on tarkoitus tukea kalojen leimautumista jokeen. On oletettavaa, että kahden voimalaitoksen kautta tapahtuva alasvaellus ei aiheuta kohtuuttomia smolttitappioita. Mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta, voidaan myös merialueelle ja Taivalkosken patoaltaalle kohdennettavien istutusten osalta muuttaa istutettavaa kalalajia, kalakantaa, ikäryhmää, kokoa ja istutuspaikkaa. Yksityiskohtaisemmat suunnitelmat istutusten toteuttamistavasta, paikasta ja ajankohdista sisällytetään kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaan, jonka luvanhaltija toimittaa kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.”

Ankeriasta koskien Hakija viittaa Selityksen kohtaan 3.2 ja toteaa, että ankeriasta koskevien kalatalousvelvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita.

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa Muistutukseensa viitaten, että jo nykyinen istutusvelvoite on luonteeltaan joustava ja mahdollistaa esimerkiksi istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän muutokset. Näin on myös toimittu. Lapin ELY-keskus toteaa itsekin, että menetettyä tuotantokapasiteettia täytyy jatkossakin kompensoida istutuksin. KEJO toteaa, että merialueen saaliista koostuva kalataloudellinen hyöty perustuisi siis jatkossakin istutuksiin. Nykytila ei siten muuttuisi tältä osin. Istutusvelvoitetta ei näin ollen ole tarpeen muuttaa, ja Hakemuksen mukaiset muutokset istutusvelvoitteisiin tulee hylätä kalataloudellisesti perusteettomana.

Mitä tulee esitettyihin väitteisiin siitä, että kalastusta varten tehtävät lohi- ja meritaimenistutukset voivat välillisesti vaikeuttaa vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista pitäen yllä loheen ja meritaimeneen kohdistuvaa korkeaa pyyntiponnistusta meri- ja jokisuualueella, KEJO toteaa, että kalatalousvelvoitteella kompensoidaan kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvaa haittaa. Kalatalousvelvoite ei ole vesilain mukainen, mikäli sillä ei saavuteta kalataloudellista tulosta. Luonnonkiertoon perustuva epärealistinen velvoitekokonaisuus olisi vesilain vastainen myös sen mukanaan tuoman korkeintaan marginaalisen kalataloudellisen hyödyn johdosta. Nykyisten istutusvelvoitteiden tuottama kalataloudellinen tulos puolestaan on hyvä ja nykyisille istutuksille on runsaasti

kannatusta keskeisten alueen toimijoiden, kuten osakaskuntien keskuudessa.

KEJO toteaa kirjolohen istutusten osalta, että istutukset tuottavat kalataloudellista tulosta, mutta kirjolohen istutukset on myös mahdollista korvata muilla lajeilla nykyisen velvoitteen puitteissa. Selityksen mukaan kalatalousviranomainen arvioi, että kirjolohen muodostama haitta tai uhka voimakkaasti muutetuilla ja padotuilla jokialueilla on tällä hetkellä vähäinen.

KEJO toteaa kuhasta esitetyn osalta, että Hakemuksessa vaaditut runsaat kuhaistutukset lisäisivät alasvaeltaviin smoltteihin kohdistuvaa predaatiota. Siian palauttamisen osalta KEJO toteaa samoin kuin Hakija, että siikaistutukset ovat tuottaneet huonoa tulosta, minkä johdosta siikaistutuksia on jokialueella muutettu kirjolohen istutuksiksi. KEJO viittaa siikaistutuksia koskien myös Luken 30.8.2021 antamaan lausuntoon, jossa todetaan mm., että ”Luonnossa lisääntyvien, itseään ylläpitävien vaellussiikakantojen palauttamismahdollisuudet voimalaitosten yläpuolelle vaikuttavat siten varsin heikoilta”. Mitä tulee harjuksesta esitettyyn, KEJO toteaa, ettei harjus pärjää pääuoman patoaltailla. Lisäksi esimerkiksi Ounasjoessa on luontaisesti vahva harjuskanta.

KEJO viittaa jokialueen velvoitteesta esitettyä koskien myös Vastaselityksen kohtaan 5.19.

6.8 Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

Selityksen kohta 3.8

Hakija tiivistää muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyn seuraavasti:

”- Muistutuksissa ja mielipiteissä on tuotu esille, että hakemuksen mukaiset lohen ja meritaimenen ylisiirtomäärät ovat riittämättömiä suhteutettuna Kemijoen vesistöalueen kokoon ja niissä on vaadittu ylisiirtovelvoitteiden tason merkittävää kasvattamista. Erityisesti meritaimenen ylisiirtovelvoitetta on pidetty liian pienenä ottaen huomioon lisääntymis- ja poikasalueiden laajuuden ja potentiaalin.

- Muutamissa muistutuksissa ja mielipiteissä on myös esityksiä ylisiirtomääristä:

- Yhteensä 10 000 aikuista lohta ja 1 000 meritaimenta emokaloina Ounasjokeen, Kemihaaraan ja Raudanjokeen sekä näiden jokien poikastuotantoon soveltuviin sivujokiin.
- Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan alueelle 500 merilohta ja 500 meritaimenta.
- Luirojokeen 200 merilohta ja 300 meritaimenta.
- Kemijärven yläpuolisiille alueille lohien ja meritaimenen ylisiirrot 500 kpl vuosittain seuraavien 70 vuoden ajan.”

Lapin ELY-keskus esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen jakaa muistuttajien näkemyksen siitä, että isossa jokikohteessa laajamittaisen poikastuotannon käynnistäminen edellyttää verraten suuria emokalamääriä (Marttila ym. 2017). On kui-

tenkin tärkeää huomata, että siirrettävissä oleva kalamäärä on rajallinen, ja siksi kutuparien muodostuminen on todennäköisempää, kun ylisiirrot kohdennetaan tietyille jokialueille sen sijaan, että pieniä kalamääriä kuljetettaisiin mahdollisimman laajasti vesistöalueelle. Emokaloilla on mahdollisuus siirtyä vapautuspaikaltaan kaikkialle, minne on vapaa vaellusyhteys.

Hakemuksessa on kyse ylisiirtomäärien vähimmäisvaatimuksesta. Esitetyt ylisiirtomäärät perustuvat asiantuntija-arvioon siitä, kuinka paljon lohta ja taimenta on pyydettävissä tarkoituksenmukaisin toimenpitein Kemijoen alaosalta siten, että minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle. Kalatalousviranomainen katsoo, että lupaviranomainen voi tarvittaessa asettaa myös ylisiirtoja koskevan lupamääräyksen joustavana siten, että se mahdollistaa ylisiirtovelvoitteen toimeenpanon sopeuttamisen (ylisiirtomäärät ja -kohteet) mahdollisesti muuttuviin olosuhteisiin ilman asian käsittelyä lupaviranomaisessa. Tämä voi olla kalataloudellisesti perustelua mm. siksi, että kalateiden rakentamisvaiheen aikana, ennen kalatievelvoitteiden täysimääräistä toimeenpanoa ja vaellusyhteyden avautumista, ylisiirtoja voitaisiin mahdollisesti tehdä hakemuksessa esitettyä enemmän. Pidemmällä aikavälillä kalateitä pidetään kuitenkin kutuvaelluksen kannalta ensisijaisena keinona ja ylisiirtoja tukitoimenpiteenä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa ylisiirtojen osalta Muistutuksessa esitettyyn. Ylisiirtovelvoitteella pyritään tukemaan Hakemuksen tavoitteita itseään ylläpitävän vaelluskalakannan luomisesta Kemijoen vesistöön, joiden keskeisin saavuttamiskeino olisi alasvaellusreitit sisältävä kalatievelvoite. Tavoitteet ovat kuitenkin mahdottomia saavuttaa. Ylisiirtovelvoite tuleekin näin ollen hylätä toteuttamiskelvottomiin ja virheelliseen tietoon perustuviin Hakemuksen kalatievelvoitteisiin liittyvänä tukivelvoitteena.

Hakemuksessa edellytetään voimayhtiöiltä kalateiden toiminnan varmistamista niin, että 90 % PVOV:n omistaman Isohaaran padon alapuolelle tulevista lohista nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee KEJO:n omistamien neljän seuraavan voimalaitoksen kalatien kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Ylisiirrettävää määrää koskeva vaatimus on yhteensä 2 300 lohta vuosittain. KEJO viittaa tältä osin kohdassa 5.18 esittämäänsä.

KEJO toteaa lisäksi, että esitetty malli, jossa ylisiirtojen määrää voitaisiin ”sopeuttaa” muuttuviin olosuhteisiin, on KEJO:n oikeusturvan kannalta erittäin kyseenalainen. Erittäin kyseenlainen oikeudellisesti on myös Hakemuksen mukainen vaatimus 4 e), jonka mukaan lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpano tulee aloittaa välittömästi, viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi. Hakija ei kuitenkaan ole esittänyt minkäänlaisia perusteluita sen tueksi, miksi päätöksen täytäntöönpano tulisi tältä osin aloittaa lainvoimaa vailla olevana. On selvää, että Pohjois-Suomen AVI ei voi näin ollen tällaista päätöstä tehdä.

6.9 Kalatautiriskiin ja kalojen hyvinvointiin liittyvät kysymykset

Selityksen kohta 3.9

Hakija tiivistää lausunnossa esitetyn seuraavasti:

”- Lausunnonantaja tuo esille kalateiden rakentamisen vaikutuksen eläintautilain (441/2013) ja Maa- ja metsätalousministeriön lain nojalla tekemän päätöksen (809/2016) kannalta. Päätös koskee PN- ja SAV-taudin leviämisen estämistä rajoittamalla taudille alttiiden kalalajien ja niiden sukusolujen siirtämistä meri- ja vaelluskalojen nousualueelta sisävesiin. Myös helposti leviävää IHN-tautia on todettu 2018 merialueen kalanviljelylaitoksessa, jonka seurauksena ylisiirrot tuolloin keskeyttämään. Lausunnossa tuodaan esiin myös, että kalojen siirtäminen merialueelta ja vaelluskalojen nousualueelta sisävesialueelle kasvatettavaksi tai istutettaviksi on tiettyjä luvanvaraisia poikkeuksia lukuun ottamatta kielletty luonnonkalojen ylisiirtoihin liittyvän eläintautiriskin vuoksi. Lausunnossa on huomautettu, että vaelluspoikasten alasvaelluksen järjestäminen turbiinit ohittavilla ratkaisuilla on myös eettisesti perusteltua kalojen kivun ja kärsimyksen vähentämiseksi, sillä turbiinit aiheuttavat suoraa kuolleisuutta tai vahingoittavat kaloja vakavasti.”

Lapin ELY-keskus esittää mm. seuraavaa:

”(…) Kemijoella tilanne Isohaaran yläpuolisen patoaltaan osalta muuttui, kun Isohaaraan rakennettiin ensimmäinen kalatie. Tällöin Isohaaran yläpuolinen patoallas muuttui sisävesialueesta vaelluskalojen nousualueeksi. Sen sijaan, kun seuraavalla padolla eli Taivalkoskella avataan vaellusyhteys, ei tilanne enää tältä osin muutu, koska Taivalkosken padon yläpuolelle noustakseen merialueen vaelluskalojen tulee ohittaa vähintään kaksi nousuestettä kalatietä pitkin. Näin ollen Taivalkosken padon yläpuolinen alue pysyy sisävesialueena kalateiden rakentamisen jälkeenkin. Kalatalousviranomainen katsoo, että haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin ei siten rajoita kalojen siirtoa alueelta toiselle nykytilannetta enempää.

Kalojen ylisiirto meri- ja vaelluskala-alueilta on luvanvaraista ja kalojen tautitilanne tarkistetaan, joten siirtoihin liittyvät riskit ovat hallittavissa. Kalatautien leviämisen ehkäisemiseksi kaloja voidaan tarpeen vaatiessa ottaa näytteiksi sekä tutkia ja seurata niiden tautitilannetta. Nyt haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin mahdollistaisi lohen ja meritaimenen ja mahdollisesti myös vaellussiian paluun vanhoille lisääntymisalueille. Kemijoen alkuperäisten vaelluskalojen luonnonkiertoa tukevien toimenpiteiden rajoittaminen kalatautiriskien uhalla ei sen sijaan olisi kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteiden, kalastuslain, vesilain tai kansallisen kalatiestrategian säädösten ja toimenpidelinjausten mukaista. Ylisiirtoja toteutettaessa tullaan edellyttämään parhaan saatavilla olevan tiedon mukaiset menetelmät ja toimenpiteet kalojen ylisiirtojen riskien vähentämiseksi ja riskinhallinnan kehittämiseksi.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa kalatautiriskistä ja kalojen hyvinvoinnista esitetyn osalta, että nykyinen velvoite on toimiva. Nykyisten ylisiirtojen lomassa kalojen kuntoa on mahdollista tarkkailla ja havainnoida, mikä ei ole mahdollista, mikäli kalatievelvoite toteutetaan. Ylisiirrettävät kalat kuljetetaan suo-

raan Ounasjokeen, jolloin nämä eivät voi kalateitä pitkin nousevien kalojen lailla levittää tauteja pääuoman kalankasvatuslaitoksille, Ossauskoski mukaan lukien.

7. Vastaselitys SYKE:n lausuntoon

Pohjois-Suomen AVI on pyytänyt SYKE:ltä lausuntoa Hakemuksen johdosta 15.3.2021. SYKE on jättänyt lausuntonsa 21.4.2021.

SYKE pitää kalatalousvelvoitteiden ajantasaistamista perusteltuna ja toteaa, että ”tapauksella on --- ennakkotapausarvoa sen suhteen, miten vanhojen vesitalouslupien kalatalousvelvoitteita tullaan jatkossa päivittämään.” SYKE ei kuitenkaan ota yksityiskohtaisesti kantaa Hakemuksen velvoitemuutoksiin.

SYKE:n mukaan ”velvoitteen määrän suhteuttaminen menetettyyn tuottoon tulisi olla lähtökohtana kaikissa lupavelvoitteissa.” SYKE:n esittää seuraavaa:

”On kuitenkin selvää, että täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja ekosysteemin toimintaan ei nykyisillä rakennetuilla jokisysteemeillä voida päästä. Elinympäristöjen tuhoutuminen on ollut määrällisesti suurta, emokalaston nousua hidastavat ja heikentävät nykyisin vaellusesteet ja niiden ohitus ja alasvaelluksen toteuttamisen haasteellisuus vähentävät väistämättä populaatioiden elinvoimaisuutta, vaikka tekniset ratkaisut toteutettaisiin täysimääräisinä.”

SYKE esittää, että ”pääpainon olisi kokonaistarkastelun perusteella hyvä siirtyä luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin.” SYKE:n mukaan luonnonmukaisilla ohitusuomilla voidaan myös ”tarjota luontaista virtavesiympäristöä ja virtavesiekosysteemiä alueelle, jossa se on vesirakentamisen takia tuhoutunut.” SYKE esittää seuraavaa:

”Vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan saavuttaminen Kemijoella on toimenpiteillä mahdollista saavuttaa todennäköisesti ilman merkittävää haittaa vesivoiman tuotannolle tärkeän käyttömuodon määritelmän mukaisesti, mikäli nousukalojen määrä on riittävä ja alasvaelluksen turvaaminen on riittävää.”

Voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia koskien SYKE toteaa seuraavaa:

”Voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. Nämä kysymykset tulisi huomioida jokaisen voimalaitoksen osalta laadittavassa ja käyttöön otettavassa ympäristövirtaamassa, jossa määritellään eri ajanjaksojen kannalta virtaamatavoitteet, jotka tulee saavuttaa ekosysteemin normaalin toiminnan takaamiseksi. Ympäristövirtaaman käyttöönotto on tarpeen myös vesienhoidon tavoitteiden kannalta ja sen käyttöä tullaan edistämään tulevan vesienhoitokauden aikana. Ympäristövirtaaman tavoitteet tukevat kokonaisuudessaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron mahdollisuuksia ja virtaamatavoitteiden asettamisella voidaan yhteensovittaa ekologisia ja voimataloudellisia tarpeita.”

VPD:n mukaisen tilatavoitteen osalta SYKE esittää seuraavaa:

”Ehdotetut toimenpiteet mahdollistavat Kemijoen alaosan EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin (VPD) mukaisen tilatavoitteen (hyvä saavutettavissa oleva tila), mikäli ne mahdollistavat laajan Ounasjoen kutualueen saavuttamisen. On huomioitava, että VPD:n tilatavoitteessa tarkoitetaan ekologista jatkumoa, eikä siinä ole erikseen mainintaa vaelluskaloista. Käytännössä tilatavoitteen saavuttamiseksi saattaa kuitenkin riittää rakenteen ohittava tekninen kalatieratkaisu. Ehdotetuilla toimenpiteillä voi olla mahdollista saavuttaa VPD:n mukainen tilatavoite.”

SYKE katsoo myös, että lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista. SYKE esittää edelleen, että:

”Ympäristövirtaaman käyttöönoton tulisi olla tavoitteena erityisesti kaikissa lyhytaikaissäätöä suorittavissa kohteissa, huomioiden kuitenkin vesivoimatuotannon säätökäytön hyödyt kulutuksen ja tarjonnan tasaajana sähköjärjestelmässä.”

Kustannusten nykyarvon laskennasta SYKE esittää seuraavaa:

”Tuemme [redacted] lausuntoa ([redacted]) kalatalousvelvoitteiden aiheuttamien kustannusten nykyarvon laskelmasta. Toteamme lisäksi, että kalatalousvelvoitteen kustannusten arviointiin toisi läpinäkyvyyttä säätökäytön rajoitusten laajempi tarkastelu, koska tunnin sisäisen säädön logiikka poikkeaa sähkön tuntimarkkinoiden tarjontalogiikasta.”

SYKE havainnollistaa vesivoimalan rahallisen tuoton muodostumista laskuesimerkin avulla. Tämän lisäksi SYKE toteaa seuraavaa:

”Kalatalousvelvoitteiden vaikutukset sähkön oheispalvelumarkkinoille tunnin sisäiseen säätöön ovat täten monitahoiset. Compass Lexeconin raportissa menetykset lasketaan ainoastaan olettaen tulovirtaamaa täysin seuraavan vesivoiman tuotantoskenaario. Toteamme, että äärimmilleen rajoitetun joustoskenaarion lisäksi tulisi arvioida menetetyn vesimäärän ja rajoitetun lyhytaikaissäädön vaikutukset Kemijoki Oy:n tarjoaman tunnin sisäisen säädön määrään lievemmän rajoituksen skenaarioissa.”

KEJO:n vastaselitys

Yleiset perusteet ja perustelut

SYKE:n lausunnossa esitetty ei ole miltään osin antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. SYKE:n lausuntoa leimaa Selityksen tavoin vahvasti se, että siinä tyydytään esittämään perustelemattomia väitteitä eikä edes pyritä vastanäyttöön tukeutuen kumoamaan KEJO:n asiassa esittämiä näkökohtia. Esitetyt väitteet ovat myös suurelta osin ilmeisen virheellisiä. Esitetyt väitteet ovat suurelta osin myös vireillä olevaan prosessiin nähden irrallisia kannanottoja koskien SYKE:n yleisiä näkökantoja liittyen vaelluskalakantojen elvyttämiseen. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja toisaalla tässä Vastaselityksessä esittämäänsä ja ottaa tässä Vastaselityksen kohdassa erikseen kantaa tiettyihin SYKE:n lausunnossa esitettyihin ilmeisen virheellisiin väitteisiin.

SYKE:n mukaan vireillä olevalla asialla on ennakkotapausarvoa koskien kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Väite on perusteeton ja virheellinen. Vireillä olevassa asiassa on kyse vain ja ainoastaan vesilain säännösten mukaisesta Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Voimassa oleva kalatalousvelvoite perustuu määrällisesti menetettyyn tuottoon ja kuten KEJO on Muistutuksessa osoittanut, on päätöksen taustalla oleva vahinkoarvio suuruusluokaltaan oikea. Velvoite ja maksetut korvaukset kompensoivat voimalaitosten rakentamisesta aiheutuneen kalataloudellisen vahingon täysimääräisesti. Hakemuksen tavoitteena olevaa vaelluskalojen luonnonkiertoa Kemijoella ei ole mahdollista saavuttaa, eikä SYKE ole osoittanut mitään näyttöä, joka tukisi tavoitteen saavuttamisen olevan mahdollista.

SYKE:n mukaan voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. SYKE ei millään tavalla perustele tätä väitettään. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämäänsä. Hakemuksen vaatimukset johtaisivat käytännössä siihen, että Kemijoen voimalaitoksia käytettäisiin jatkossa täysin vaelluskalojen nousun, eikä voimatalouden ehdoilla.

SYKE esittää edellä lainatut väitteet koskien merkittävää haittaa ja vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamista. KEJO viittaa tältä osin Muistutukseen ja tämän Vastaselityksen kohtaan 5.21. Väite siitä, että vesipuitedirektiivin tilatavoitteella tarkoitetaan ekologista jatkumoa, on virheellinen. KEJO huomauttaa, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista. Ala-Kemijoen vesimuodostuma on lisäksi kaiken saatavilla olevan tiedon perusteella hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vaellusratkaisua voida näin ollen perustella vesipuitedirektiivillä, vesienhoitolailla tai vesienhoitosuunnitelman kirjauksilla.

SYKE:n mukaan vaellusratkaisuissa pääpainon olisi kokonaistarkastelun perusteella hyvä siirtyä luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 6.1 ja 6.2. On selvää, ettei luonnonmukaisilla ohitusratkaisuilla saavutettaisi Hakemuksessa vaadittuja toimivuusvelvoitteita huolimatta näiden poikkeuksellisen korkeiksi nousevista kustannuksista.

SYKE väittää lyhytaikasäännöstelyn olevan ekologisesti erittäin haitallista. Ympäristövirtaaman käyttöönotto on SYKE:n mukaan tarpeen vesienhoidon tavoitteiden kannalta. Mitä tulee väitteeseen koskien lyhytaikasäännöstelystä aiheutuvaa ekologista haittaa, KEJO toteaa, että tehonnostojen yhteydessä asetetut kalatalousmaksut kompensoivat voimistuneen lyhytaikaissäädön haitallisia vaikutuksia kalastolle ja kalastukselle. Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ei myöskään ole vastaavanlaisia vaikutuksia jokiluontoon kuin mitä on esimerkiksi Pohjanmaan kokoluokkaa pienemmillä joilla. Vesienhoidon ympäristötavoitteita koskien KEJO viittaa edellä tässä kappaleessa ja edellä tämän Vastaselityksen kohdassa 5.21 esittämäänsä.

Teknistaloudelliset perusteet ja perustelut

SYKE:n lausunnon teknistaloudellisia perusteita koskien KEJO viittaa kaikilta osin Vastaselityksen liitteeseen 1 ja toteaa tiivistäen seuraavaa:

• SYKE:n 16.12.2020 antamassa Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisprosessia koskevassa lausunnossa arvioidaan vesivoiman menetyksiä ylätasolla. SYKE:n lausunto viittaa sisällöllisesti 16.12.2020 päivättyyn lausuntoon. Huhtikuussa annetussa lausunnossa todetaan, että ”säätökäytön rajoittamisen herkkyysanalyysi olisi toivottavaa esittää kustannuslaskelmissa”. SYKE:n 16.12.2020 lausunnossa todetaan, että ”on epäselvää, vaaditaanko kalojen luontaisen kierron saavuttamiseksi yhtiön arvioiman virtaamaa seuraavan pintasäätöajon virtaamarajoitus, vai riittääkö vähempi säätökäytön rajoittaminen tavoitteen saavuttamiseen”. KEJO toteaa, että tarve säädön rajoittamiselle on myös KEJO:n asiassa esille nostama keskeinen epävarmuus, mutta yhtiö ei ole voinut jättää selvityksistään ja laskelmistaan pois toimenpiteitä, joilla voi olla teoreettisesti mahdollista parantaa ylös- ja alasvaelluksen toimivuutta;

• Yhtiön mielestä ympäristöalan tutkimuslaitokselta pitäisi asiassa pyytää perusteltu lausunto siitä, mikä on ekologisesti tarkasteltuna oikea tai riittävä määrä tuotannon rajoitusta. Yleinen laadullinen argumentaatio ei riitä. Kokonaisuutena säädön rajoittaminen pitäisi arvioida osana kaikkia muita toimenpiteitä. Lapin ELY-keskus ei ole esittänyt konkreettista ratkaisukokonaisuutta ja sen kustannuksia ja toimivuusarviota. Hakemus tuleekin palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. ratkaisukokonaisuuden ja kustannusarvion laatimista varten;

• SYKE:n lausunnon mukaan ”Voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin.” SYKE ei esitä määrällisiä vaikutuksia kalateiden toimivuuksiin tai toisaalta esimerkiksi säätövoiman käyttöön. Näin ylätason argumentaatio ei tuo uutta vireillä olevaan prosessiin;

• SYKE:n lausunnossa todetaan, että ”kalatalousvelvoitteen kustannusten arviointiin toisi läpinäkyvyyttä säätökäytön rajoitusten laajempi tarkastelu, koska tunnin sisäisen säädön logiikka poikkeaa sähkön tuntimarkkinoiden tarjontalogiikasta”. KEJO toteaa liitteeseen 1 viitaten, että kyseinen argumentaatio ei ole validia;

• KEJO toteaa, että toimivat sähkömarkkinat ovat koko yhteiskunnan kannalta kustannustehokkain tapa toteuttaa sähkön kysynnän ja tarjonnan tasapainottaminen ja varmistaa yhteiskunnan sähkönsaanti. Jos merkittävä osa tarjonnasta – kuten KEJO:n vesivoima Kemijoella – lukitaan kiinteäksi markkinoilla, osalla tunneista sähkönhinta nousee ja osalla laskee, mutta muutos on sekä kaikille sähkönostajille että kyseiselle sähkönmyyjälle keskimäärin tappiollinen. Mitä enemmän sähköjärjestelmässä on joustavia komponentteja joko kulutuksen tai tuotannon puolella, sitä edullisemmaksi se tulee yhteiskunnalle. Sähkömarkkinat perustuvat juuri tähän: kunkin osapuolen tavoitellessa omaa etuaan,

lopputulos on sähkön ostajan ja koko yhteiskunnan kannalta kaikkein halvin. Tämä edellyttää toimivia markkinoita;

• KEJO toteaa olevan epäselvää, rajoitetaanko SYKE:n lausunnon skenaariossa 6 myös vuorokauden ja tunnin sisäistä säätöä –oletettavasti kyllä, koska jokiympäristön kannalta ei liene väliä, onko virtaamavaihtelulle perusteena tarve sähkömarkkinoilla vai reservimarkkinoilla. Tällöin vesivoima ei voisi osallistua normaalin sähkömarkkinan lisäksi myöskään säätösähkö- ja reservimarkkinoille. Yleisesti vesivoima vastaa valtaosasta Suomen säätösähkömarkkinoille tarjotusta kapasiteetista, ja aktivoiduista tarjouksista (tässä vaiheessa kapasiteetti muuttuu energiaksi) vesivoiman osuus on vielä suurempi: ylössäädössä yli 85 % ja alassäädössä yli 95 % (Fingrid, 2018). Säätösähkömarkkinoiden liikevaihto oli noin 25 miljoonaa euroa vuonna 2020. Reservimarkkinat nousevat kokonaisuutena vuonna 2021 noin 50 miljoonaan euroon. Vesivoiman osuus on merkittävä taajuusohjatussa käyttöreservissä sekä taajuusohjatussa häiriöreservissä ja vastaa käytännössä kokonaan automaattisesta taajuudenhallintareservistä;

• SYKE:n lausunnossa pyritään arvioimaan säätökäytön rajoituksesta aiheutuvia menetyksiä. Lähestymiskulma on erikoinen, koska a) olennaisempaa olisi tutkia rajoitusten aiheuttamaa ekologista vaikutusta ja b) Lapin ELY-keskus näkee mahdollisena, että myös totaalinen rajoitus voitaisiin katsoa vesilain tarkoittamalla tavalla kohtuulliseksi. KEJO pitää valitettavana, että SYKE ei ole tutkinut säätökäytön rajoituksia ekologisesta näkökulmasta. Lisäksi KEJO on täysin eri mieltä lyhytaikaissäännöstelyn kieltämisen vaikutuksista; sekä

• Kaikkein olennaisinta olisi katsoa toimenpiteitä kokonaisuutena niin ekologisen toimivuuden ja vaikutusten kuin toimenpidekokonaisuuden kustannusten osalta. KEJO vaatii, että Hakemus palautetaan Lapin ELY-keskukselle em. ratkaisukokonaisuuden ja kustannusarvion laatimista varten.

SYKE:n lausunnossa todetaan edelleen, että SYKE tukee Selityksen liitteenä 17 olevaa [redacted] asiantuntijalausuntoa. Tältä osin KEJO viittaa Vastaselityksen kohdassa 5.6.5.4 sekä liitteessä 3 esitettyyn.

8. Vastaselitykset Hakijan asiaselityksiin koskien annettuja lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä

Tässä Vastaselityksen pääluvussa KEJO:n esittää vastaselityksensä Lapin ELY-keskuksen selityksiin koskien annetuissa lausunnoissa, muistutuksissa ja mielipiteissä esitettyä ja ottaa lisäksi tarpeellisilta osin kantaa myös tiettyihin lausunnoissa, muistutuksissa ja mielipiteissä esitettyihin väitteisiin, joihin Lapin ELY-keskus ei ole Selityksessään ottanut kantaa.

8.1 Lausunnot

8.1.1 Lapin ELY-keskuksen ympäristövastuualueen lausunto

Hakija tiivistää lausunnossa esitetyn mm. seuraavasti:

”- Lausunnossa on todettu, että mikäli riittävästi tietoa hakemuksessa esitetyn velvoitteen antamiseksi ei katsota olevan, soveltuva määräys voisi olla selvitysvelvoitteen antaminen.

- Lausunnon antajan käsityksen mukaan puheena olevaan hakemukseen perustuvalla päätöksellä ei ratkaista lopullisesti kalateiden rakentamista. Kalateiden toteuttaminen edellyttää erillisen vesilain mukaisen luvan. Lausunnon antaja on lausunut YVA-menettelystä ja todennut, että YVA-menettelyn tarve voidaan arvioida ennen kalateiden rakentamisen lopullista ratkaisemista.”

Hakijan mukaan Hakemus ja Selityksessä annetut tiedot muodostavat riittävän pohjan AVI:n päätöksenteolle, ja että kalatiet ja alasvaellusreitit voidaan suunnitella yksityiskohtaisesti kalatalousmääräysten asettamisen jälkeen. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämäänsä ja toteaa, että Hakemuksen mukaista, vaikutuksiltaan poikkeuksellisen mittavaa Hakemusta ei voida käsitellä Pohjois-Suomen AVI:ssa johtuen Hakemuksen olennaisista puutteista. KEJO viittaa lisäksi olosuhteiden olennaista muutosta koskien Vastaselityksen kohtaan 5.15. Hakemuksen sisältövaatimusten osalta KEJO viittaa kohtaan 5.1.

8.1.2 Tervolan kunnan lausunto

Lausunnon antaja esittää seuraavaa:

”Annettavat uudet velvoitteet on sovitettava nykyisen toiminnan kanssa yhteen siten, etteivät ne heikennä vesivoiman toimintaedellytyksiä Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen."

KEJO toteaa kaikkeen Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämäänsä viitaten, ettei velvoitteen muuttamiseen ole tarvetta. KEJO pitää kuitenkin lausunnon antajan esittämiä edellä lainattuja näkökohtia ratkaisevan tärkeinä. Hakija on sivuuttanut nämä lähes täysin Hakemuksessa ja Selityksessä.

8.1.3 Sodankylän kunnan lausunto

Lausunnon antaja huomauttaa, että ”Kemijärven yläpuolella on huomattavia määriä luonnontilaisia virtavesiä, jotka soveltuvat vaelluskalojen poikastuotantoon ja tästä syystä myös Luiron ja Kitisen patojen osalta tulee tarkastella kalatalousvelvoitteita.” KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen siltä osin, kuin siinä todetaan, ettei Luiron ja Kitisen voimalaitoksia käsitellä vireillä olevassa asiassa, eikä näihin liittyvillä väitteillä ole näin ollen merkitystä. KEJO toteaa kuitenkin, että Kitisessä ei ole poikastuotantoalueita ja Luirossakin näiden määrä on erittäin pieni. Kemijoen yläosien osalta luontaisesti lisääntyvän vaelluskalakannan saavuttaminen on tavoitteena tekninen ja luonnontieteellinen mahdottomuus. KEJO toteaa edelleen, että Kitinen ja Luiro on luokiteltu hyvään saavutettavissa olevaan tilaan vesienhoidon toisella suunnittelukaudella ja näin on tarkoitus tehdä myös kolmannella kaudella. Kitisen ja Luiron osalta ei siis ole tarvetta asettaa toimenpiteitä vesimuodostumien tilan paranta-

miseksi. Luirojoessa on kaiken lisäksi jo lisääntyvä taimenkanta. On kuitenkin huomattava, että luontaisesti lisääntyvällä kannalla viitataan tässä asiassa nimenomaisesti vaeltaviin merilohen ja/tai meritaimenen kantoihin. Näin ollen paikalliset taimenkannat jäävät nyt käsillä olevan asian tarkastelun ulkopuolelle.

Lausunnon antaja katsoo, että vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu näkyy alueen yleisenä elinvoimaisuuden lisääntymisenä sekä matkailun ja kalastusmatkailun kasvuna. Tältä osin KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.10 ja 5.6. Vesipuitedirektiivin vaikutusten osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5.

8.1.4 Savukosken kunnan lausunto

KEJO viittaa vaellusyhteyden palauttamisaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4 ja Pirttikosken ja Seitakorvan voimalaitosten vanhojen uomien käyttöönottoa koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1. Lausunnon antaja esittää, ”että Lapin Ely-keskus varaa vaelluskalojen palauttamisen edistämiseksi määrärahan kuntaan perustettavan kalankasvattamon perustamiseksi.” KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen siltä osin kuin siinä todetaan, ettei vireillä olevan asian yhteydessä käsitellä mahdollisia muutoksia kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

Kemijoen latvoilla sijaitsevien Metsähallituksen vanhojen luonnonravintolammikoiden käyttöönottoa koskien KEJO toteaa lisäksi olevan ristiriitaista, että luonnonlisääntymistä koskevan vaatimuksen ohella vaaditaan lisäksi myös paikalliskalojen istutuksia jokialueella, jossa vesivoima ei millään tavoin ole heikentänyt ko. kantoja.

Lausunnon antaja korostaa lisäksi Hakemuksen hyväksymisen merkitystä kunnan elinvoimaisuudelle. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.10, 5.6 ja 5.19.

8.1.5 Sallan kunnan lausunto

KEJO viittaa vaellusyhteyden palauttamista koskien Vastaselityksen kohtaan 5.18 ja velvoitteen sähköntuotantoon kohdistuvien vaikutusten osalta Vastaselityksen kohtaan 5.6.

Lausunnon antaja esittää seuraavaa:

”6) Sallan kunta saa Kemijoen sähkötuotannosta vuosittain omistajana (Itä-Lapin Energia Oy:n ja Lapin Sähkövoima Oy:n kautta) myyntituloja n. 0,6M euroa. Tämä tulo on kunnalle taloudellisesti erittäin merkittävä kuten muillekin Kemijoki Oy:tä ja sen sähköntuotantoa omistaville kunnille.

8) Mikäli kalaportaat rakennetaan ja ohijuoksutusta lisätään ja tästä johtaen sähköntuotanto määrät alenee, tulee tällainen sähkönmyyntituottojen menetys korvata Sallan kunnalle eivätkä mahdolliset investoinnit saa haitata omistajan asemaa tältä osin.”

KEJO viittaa edellä esitettyä koskien Vastaselityksen kohtaan 5.6, jossa käsitellään tarkemmin Hakemuksesta aiheutuvia hyötyjä ja kustannuksia.

8.1.6 Pelkosenniemen kunnan lausunto

KEJO viittaa vaellusyhteyden palauttamisaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4. Lausunnon antaja nostaa erityisesti esiin vesipuitedirektiivin merkityksen. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5. Lausunnon antaja esittää seuraavaa:

”Vetoamme lisäksi Suomen hallitusohjelmaan, jossa todetaan, että jokaisen valtionyhtiön perusarvona on oltava yhteiskuntavastuu."

KEJO toteaa, että yhtiön yritysvastuuohjelman kolme pääteemaa ovat i) hyvinvoivat ihmiset ja luonto paikallisesti; ii) kohti hiilineutraalia tulevaisuuden Suomea; sekä iii) vesivoimaosaamisen edelläkävijä. KEJO:n toiminta on valtion omistajapoliittista ohjausta koskevan periaatepäätöksen mukaista. Valtiontalouden tarkastusvirasto on tehnyt yhtiössä tuloksellisuustarkastuksen yritysvastuun ohjauksesta sekä toteutuksesta ja on mm. todennut, että valtion omistajapolitiikan mukaiset vastuullisuuskysymyksiä koskevat tavoitteet tulevat KEJO:ssä hyvin huomioiduksi (Tarkastuskertomus 2/2017 ja sen jälkiseurantaraportti 6/2020).

8.1.7 Kemijärven kaupungin lausunto

KEJO viittaa vaellusyhteyden palauttamisaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4.

Lausunnon antaja toteaa, ettei kalatalousvelvoitteen päivittämistä voida pitää jokiyhtiöille kohtuuttomana, ja ”että kalaportaiden tai muiden esitettyjen ratkaisujen pitää olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä, ja nojautua hyväksyttyihin ja laajoihin tutkimustuloksiin sekä taloudellisiin laskelmiin”. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.6.

8.1.8 Pelkosenniemen-Savukosken kansanterveystyön kuntayhtymän lausunto

KEJO viittaa Seitakorvan vanhan uoman vesittämiseen liittyvää selvitystä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1. KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen siltä osin, kuin siinä todetaan, ettei Jumiskon tai Kemijärven yläpuolisen alueen voimalatoisten kalatalousvelvoitteita käsitellä tässä asiassa.

Lausunnon antaja toteaa, että Hakemus kalatalousvelvoitteiden määräämisestä on perusteltu. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta. Lausunnon antaja esittää lisäksi seuraava:

”Hakemuksen mukaisesti toteutettuna lupamääräysten muutokset eivät käytettävissä olevien tietojen perusteella muuta vesivoimasta saatavaa hyötyä niin merkittävästi että kyseessä olisi lupien haltijoiden luottamuksensuojan rikkominen. Tekniikan kehittyminen ja Lokan ja Porttipahdan tekojärvien rakentaminen ovat todennäköisesti lisänneet jokien virtaamasta saatavaa hyötyä voimalaitosten rakentamishetkeen nähden. Siten menetettävä vesivoima ei välttämättä muuttaisi tilannetta suhteessa lupien myöntämisajankohdan tilanteeseen. Tarkempi arviointi vaatisi tietoja vesivoimatuotannon muutoksista ja taloudellisesta tuloksesta, eikä niitä ole käytettävissä tämän lausunnon valmistelun yhteydessä.”

KEJO toteaa ensinnäkin, että Lokan ja Porttipahdan säännöstely on alkanut ennen nykyisen kalatalousvelvoitteeseen johtanutta velvoiteprosessia. Tämän lisäksi on huomattava, että kunkin vesivoimahankkeen valmistuttua voimalaitoksille on erikseen lupaprosessin yhteydessä määrätty velvoitteita ja kalatalousmaksuja. Näin ollen edellä esitetyllä väitteellä ei ole merkitystä nyt käsillä olevassa asiassa.

Mitä tulee väitteeseen siitä, että siika olisi noussut myös Kitisen, Luiron ja Yli-Kemin alueelle, KEJO toteaa ensinnäkin, että Kemijoen rakentamisen kalataloudellisia haittoja koskevassa korvauspäätöksessä katsottiin, ettei merellinen vaellussiika ole noussut Rovaniemen yläpuolelle. Vaellussiian noususta ei tänäkään päivänä ole minkäänlaista näyttöä tai varmuutta.

Lausunnossa vesipuitedirektiivistä esitettyä koskien KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5.

8.1.9 Kittilän kunnan lausunto

Lausunnon antajan mukaan lohen ja meritaimenen luontaisesti lisääntyvien kalakantojen palauttaminen on erittäin tärkeää erityisesti matkailun kannalta. Tältä osin KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.10 ja 5.6.

8.1.10 Keminmaan kunnan ja Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lausunnot

KEJO viittaa kalatalousvelvoitteen toteutusaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4.

Lausunnon antajat esittävät, että Suomen valtion tulisi KEJO:n suurimpana osakkaana käyttää omistajaohjausta niin, että voimayhtiö toimisi kalatiestrategian sekä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman mukaisesti.

Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan vuodelta 2019 on kirjattu kansallinen ohjelma vaelluskalojen elvyttämiseksi, mm. kansallisen kalatiestrategian pohjalta. Hallitusohjelman tavoitteena on mm. vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen rakennettuihin vesistöihin, kalojen lisääntymisalueiden kunnostamien ja kulkuesteiden ohitusratkaisujen toteuttaminen. Hallitusohjelma korostaa laajaa yhteistyötä vaelluskalahankkeiden toteutuksessa. KEJO on toteuttanut kaikkia edellä mainittuja elvytystoimia vapaaehtoisesti ja yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa.

Kansallisessa kalatiestrategiassa korostetaan vapaaehtoisuutta ja yhteistyötä. KEJO:n vapaaehtoisilla toimenpiteillä toteutetaan myös kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian visiota 2020. Sen mukaan ”elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomen joissa ja niitä palautetaan potentiaalisiin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu”. KEJO:n pitkän tähtäimen tavoitteena on palauttaa osittain luonnonvarainen vaelluskalakanta, vaiheittain edeten ja seurantatuloksiin perustuen.

Lausunnon antajat viittaavat Selityksen liitteenä olevaan OTT [redacted]-[redacted] muistioon ja toteavat, että Hakemus on luonnontaloudellisesti ja juridisesti perusteltu. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja

Vastaselityksessä esittämäänsä ja toteaa, että väite ei pidä paikkaansa. Hakemuksen sekä juridista, että luonnontieteellistä taustaa rasittavat merkittävät KEJO:n Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esiin nostamat epäkohdat.

Lausunnon antajat esittävät myös mm. seuraavaa:

”Maailmalla on runsaasti tietoa toimivista kalatieratkaisuista. Näihin liittyviin tutkimuksiin on myös hakemuksessa viitattu."

KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 4 sekä Vastaselityksen kohtaan 5.18 ja toteaa, etteivät Hakemuksessa esitetyt kansainväliset esimerkit koskien kalateiden toimivuuksia ole millään muotoa vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin.

8.1.11 Rovaniemen kaupungin lausunto

Lausunnon antajan mukaan vaelluskalojen paluulla Kemi- ja Ounasjokeen on pitkällä aikavälillä myönteistä vaikutusta elinkeinojen kehittymiseen. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.1.12 Kemin kaupungin ja Kemin kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

Lausunnonantajat esittävät mm. seuraavaa:

”Kalatalousvelvoitteita muutettaessa lähtökohtana tulee olla todellinen mahdollisuus saada kalakanta palautumaan jokiin kohtuullisin kustannuksin (…).

Vesivoima on päästötön ja ilmastoystävällinen (hiilidioksidivapaa) sähköntuotantotapa, jota tarvitaan mm. sähköjärjestelmän kannalta välttämättömään säätöön. Se on myös tärkeä sähkön toimitus- ja huoltovarmuuden kannalta.

(…)

Tässä hakemuksessa esitetyt vaatimukset kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi ovat merkittäviä ja aiheuttaisivat esitetyn mukaisina toteutettuna vesivoimayhtiöille todella suuria kustannuksia, joiden yksilöinti hakemusasiakirjoissa olisi tullut pystyä todentamaan seikkaperäisesti.

Kalatalousvelvoitteilla yhtiöiden taloudellista tulosta ja kilpailukykyä kansallisella ja/tai kansainvälisillä sähkömarkkinoilla ei tulisi myöskään heikentää, kuten lehdistössä on arvioitu tapahtuvan jopa useilla sadoilla miljoonilla euroilla, jos tässä hakemuksessa esitetyt vaatimukset hyväksytään sellaisenaan.

Lupaa myönnettäessä tulisi harkita, onko hakemuksessa vaadittujen kaikkien kalatalousvelvoitteiden toteuttaminen teknis-taloudellisesti järkevää ja ekologisesti sekä luonnon kalakantojen kestävyyden kannalta arvioituna ylipäätänsä perusteltua.”

KEJO toteaa edellä lainattuihin lausunnon kohtiin viitaten näiden olevan erittäin merkittäviä näkökohtia, jotka on Hakemuksessa ja Selityksessä pääosin sivuutettu. KEJO viittaakin vesivoiman yleisiä hyötyjä koskien Vastaselityksen kohtaan 5.6.4.

8.1.13 Lapin aluehallintoviraston lausunto

KEJO viittaa kalatautiriskien huomioimista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.9.

8.1.14 Luonnonvarakeskuksen lausunto

Hakija tiivistää lausunnossa esitetyn seuraavasti:

”Lausunto tukee kalatalousviranomaisen käsitystä, siitä, että hakemuksella on vankka biologinen pohja, ja nykyinen velvoite on alimitoitettu uuden tutkimustiedon valossa. Luonnonkierron palauttaminen edellyttää hakemuksessa esitettyä laajaa, monipuolista ja pitkäkestoista keinovalikoimaa.”

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.5 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.22. esitettyyn. Hakemus perustuu virheelliseen tietoon ja yksipuoliseen tiedon soveltamiseen, mikä on johtanut kohtuuttomaan laajan ja lakiin perustumattoman velvoitekokonaisuuden vaatimiseen. KEJO on esittänyt tälle kattavat perustelut, joita Lapin ELY-keskus ei Selityksessä ole pystynyt kumoamaan.

8.2 Muistutukset

8.2.1 Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutus

KEJO viittaa kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuuden osalta Vastaselityksen kohtaan 5.18, kalateiden aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskien Vastaselityksen kohtaan 6.6 ja istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7.

Hakija tiivistää muistutuksessa esitetyn mm. seuraavasti:

”- Muistuttajan näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen tavoitteena ei ole vahingonkärsijöiden aseman parantaminen tai kalastuksen kehittäminen, vaan EU:n vesipuitedirektiivin ja kansallisessa kalatiestrategian tavoitteiden saavuttaminen joihin kalastus ei kuulu.

- Muistuttaja vaatii, että hankkeesta tulee tehdä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi. Arvioinnissa tulee tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen”.

KEJO viittaa toimenpiteiden taloudellisia, yhteiskunnallisia sekä kalastajiin, alueen asukkaisiin sekä vesistön käyttäjiin kohdistuvia vaikutuksia koskien Vastaselityksen kohtiin 5.6, 5.9 ja 6.6.

Lausunnon antajan mukaan täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdoton saavuttaa. Lausunnon antaja esittää lisäksi mm. seuraavaa:

”Hakemuksessa vaaditulla tavalla toimivan kalatiejärjestelmän toimintavarmuudesta ei ole olemassa tietoa Kemijoen kokoisessa voimakkaasti rakennetussa kahdeksan voimalaitosta patoaltaineen käsittävässä vesistössä. Vastaavaa vertailuesimerkkiä ei ole olemassa muuallakaan maailmassa. Hakemuksen mukaisen kiireellisen aikataulun noudattaminen voi kääntyä jopa hakemuksen tavoitteita vastaan.

Tavoite tulee asettaa aina tuoreimpien arvioiden, tutkimustiedon ja kulloistenkin olosuhteiden perusteella. Tavoitetta tulee pystyä tarpeen vaatiessa sopeuttamaan, jotta toiminnalla olisi uskottavuutta.”

KEJO toteaa, että kalatalousalue keskeisenä toimijana alueella on nostanut asiassa esiin edellä esitetyt erittäin tärkeät näkökohdat, jotka kuitenkin on Hakemuksessa ja Selityksessä suurelta osin sivuutettu. Pohjois-Suomen AVI:n tulee nämä huomioida täysimääräisesti asiaa koskevassa päätöksenteossa.

8.2.2 Keski-Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousalueiden muistutus

KEJO viittaa kohtaan 8.2.1 edellä.

8.2.3 Lapin vapaa-ajankalastajien muistutus

Muistutuksen antaja esittää mm., että ”täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdoton saavuttaa”. Lisäksi muistutuksen antaja esittää mm. seuraavaa:

"Nykyinen kalastus on muotoutunut useiden kymmenien vuosien aikana tukeutuen varsinkin Kemijoen pääuomassa velvoiteistutuksiin. Lohen ja meritaimenen ilmaantuminen tuo tarvetta kalastusjärjestelyihin, jotka väistämättä tulevat vaikuttamaan laajalti pakallisten kalavarojen talteenottoon, pyyntitapoihin ja kalastusjärjestelyihin erilaisten rajoitusten, kieltojen ja säätelytoimien kautta, mutta hakemuksesta ei selviä miten. Myös hankkeen aluetta koskeva taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten arviointi puuttuu kokonaan. Selvittämättä on myös lohenkalastusoikeuden omistus. Lapin Vapaa-ajankalastajat esittää, että hankkeesta tulisi tehdä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi. Arvioinnissa tulee tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen."

KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämäänsä ja toteaa, että edellä lainatut muistutuksen antajan esiintuomat tärkeät näkökohdat tulee Pohjois-Suomen AVI:n huomioida täysimääräisesti asiaa koskevassa päätöksenteossa.

8.2.4 Metsähallituksen muistutus

KEJO viittaa erilaisia kalatieratkaisuja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5, kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toteuttamisaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, pyyntirajoituksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.6, ja istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7. Hakija tiivistää muistutuksessa esitetyn seuraavasti:

”- Muistutuksenantaja on vaatinut, että kalataloustarkkailu kalateiden ja alasvaellusrakenteiden osalta on tehtävä jatkuvaluonteisesti.

- Muistutuksenantaja on esittänyt, että kalateiden toiminta-aikaa tulisi tarpeen mukaan pidentää tai muuttaa sen mukaan, miten smolttien alasvaellus ajoittuu. Erityisesti meritaimen smolttiutuu aikaisemmin kuin lohi mikä olisi huomioitava kalateiden toiminta-ajassa.”

KEJO viittaa Hakijan tarkkailuvelvoitteesta esitettyä koskien Muistutuksen kohtaan 4.4.6.9 sekä kalateiden toiminta-aikaa ja juoksutusta koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2 ja Muistutuksen kohtaan 4.4.5.

Metsähallituksen näkemyksen mukaan voidaan olettaa, että Kemijoen vesistöalueella on useita edelleen tuntemattomia raakkuesiintymiä. Metsähallitus toteaa mm., että raakut tarvitsevat elinkierrossaan toukkavaiheen väli-isäntäkaloiksi taimenen tai lohen poikasia. Tältä osin Metsähallitus esittää edelleen seuraavaa:

”Kemijoen pääuomasta Vanttauskosken ja Savukosken kohdilta viime vuosina löydetyt yksittäiset raakut viittaavat siihen, että lajia esiintynee pääuomassa enemmänkin. Valtaosa uomasta on edelleen raakun osalta tutkimatta. Löydetyissä raakuissa on ollut joukossa iältään nuorehkoja yksilöitä, mikä voi viitata näiden raakkupopulaatioiden osittaiseen lisääntymiskyvyn säilymiseen taimenien tai ylisiirrettyjen lohien avulla. Raakkupopulaation tehokkaan lisääntymisen kannalta olennaista on kuitenkin lohikalojen poikaspopulaatioiden riittävä tiheys.

Koska Kemijoen vesistöalue on Suomen raakkujen keskeisimpiä esiintymisalueita, on lohikalatilanteen parantaminen voimalaitosten yläpuolisissa osissa erityisen tärkeää.”

KEJO toteaa, että siellä missä Kemijoen vesistössä raakkua esiintyy, on useassa paikkaa todettu olevan lisääntyvä populaatio, joten silloin joesta löytyy myös paikallinen lisääntyvä isäntäkala (taimen). Meri-taimenta ei tulisi levittää alueille, joissa on jo paikallinen taimenkanta.

Metsähallitus esittää lisäksi mm. seuraavaa:

”Kemijoen kalatierakentamisella ja vaelluskalojen palauttamisella olisi huomattava merkitys myös Ounasjoen vesistöalueen Natura 2000 -alueiden perusteina olevien luonnonarvojen säilymiseen ja paranemiseen. Luontodirektiivin liitteiden II ja V lajeihin kuuluvan erittäin uhanalaisen jokihelmisimpukan eli raakun osalta kalojen vaellusyhteyden palauttaminen, jokiuomien ja valuma-alueiden kunnostustoimien ohella, parantaisi olennaisesti lajin populaatioiden tilaa ja säilymismahdollisuuksia Kemijoen vesistöalueella."

Mitä Ounasjoen Natura 2000 -aluetta koskevaan väitteeseen tulee, KEJO toteaa, että ko. suojelun perusteena on kasvi- ja eläinlajeista mainittu vain laaksoarho, jonka elinolosuhteisiin kalateillä ei olisi mitään vaikutusta. Luontotyypeistä on mainittu Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit (4490), Pohjoiset, boreaaliset tulvaniityt (190), sekä Alnus glutinosa ja Fraxinus excelsior -tulvametsät (50). Näistä ainoastaan ensimmäisessä luontotyypille tyypilliseksi lajiksi mainitaan lohi.

8.2.5 [redacted]muistutus

Muistutuksen antaja esittää Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden täysimittaista ja nopeutettua aikataulua. Muistutuksen antaja toteaa lisäksi, että Hakemuksen mukaisista velvoitteista koituu pitkäaikaista hyötyä kulttuurille ja elinkeinolle. KEJO viittaa Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden täysimittaista ja nopeutettua toteuttamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, ja Hakemuksessa esitettyjen toimenpiteiden kulttuurille ja elinkeinolle tuomaa hyötyä koskien Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

Muistutuksen antaja toteaa lisäksi, etteivät voimalaitoksista hyötyneet yhtiöt ole toteuttaneet näille määrättyjä toimenpiteitä vaelluskalojen nousun turvaamiseksi. Tältä osin Vastaselityksen antaja toteaa, että se noudattaa ja on noudattanut tälle asetettuja kalatalousvelvoitteita täysimääräisesti, eikä sille ole missään vaiheessa asetettu kalatievelvoitetta.

8.2.6 Luusuanjärven alueen kehittämisyhdistys ry:n ja Luusuan osakaskunnan muistutus

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1 ja koskien kunnostuksia kalatalousvelvoitteena Vastaselityksen kohtaan 6.3.

KEJO toteaa samoin kuin Hakija, ettei Luusuanjärven ja Severinjärven sekä muiden Kemijoen vesistön rakennettujen ja säännösteltyjen järvien kalatalousvelvoitteita käsitellä Hakemuksen mukaisen asian yhteydessä. KEJO viittaa vuonna 2004 laadittuun Kemijärven säännöstelyn kehittämisselvitykseen, jossa vaelluskalojen vapaa kulku ei noussut esille missään vaiheessa. Kemijärveen laskevien jokien kalataloudellisia kunnostuksia on toteutettu "Kemijärven moninaiskäytön ja kesämatkailun kehittäminen vuosina 2008–2011" - hankkeessa.

KEJO viittaa velvoitteiden päivittämistä ja ajantasaistamista koskien Vastaselityksen kohtaan 5.15 ja vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5.

8.2.7 Muurola-Jaatila-osakaskunnan muistutus

KEJO haluaa nostaa esiin sen, että muistutuksen antajan mukaan osakaskunnan alueella kalastavista ”läheskään kaikki ei näe kalatiehanketta järkevänä luonnonvaraisen vaelluskalakannan palauttamiseen. Nykyistä toimintamallia pidetään hyvänä.”

8.2.8 [redacted] muistutus

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1. KEJO toteaa samoin kuin Hakija, ettei mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen käsitellä Hakemuksen mukaisen asian yhteydessä. Ohijuoksutusuomia ja matkailua koskien KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.2.9 Sirkka-Köngäs kalastuskunnan muistutus

KEJO viittaa luonnonmukaisia ohitusuomia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2. Velvoiteistutusten lisäämistä koskien KEJO toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet ja maksetut korvaukset kompensoivat kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon täysimääräisesti. Istutukset ovat vesilain tarkoittamalla tavalla tarkoituksenmukaisia ja toimivia. Vaelluskalojen luonnonkiertoa ei ole mahdollista Kemijoella saavuttaa. Muistutuksen antaja painottaa lisäksi lohen nousun merkitystä työpaikkojen, sekä kesä- ja lohimatkailun kannalta. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.2.10 Yli-Kemin kalatalousalueen muistutus

KEJO viittaa kalateiden toteutusaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, istutuksia koskien Vasta-selityksen kohtaan 6.7 ja Hakemuksen toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä kalastajiin, alueen asukkaisiin ja vesistön käyttäjiin kohdistuvia vaikutuksia koskien Vastaselityksen kohtiin 5.6.4, 5.6.5, 5.9, sekä 5.10.

Muistutuksen antaja esittää lisäksi mm. seuraavaa:

”Hallitusohjelmassa todetaan myös, että ”Jokaisen valtionyhtiön perusarvona on oltava yhteiskuntavastuu. Yrityksen tulee ottaa päätöksenteossaan taloudellisten tekijöiden lisäksi huomioon myös toiminnan sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset.” Tämä huomioon ottaen, kalatalousalue haluaa painottaa, että hankkeesta vastaavan tulisi laatia hankkeen yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi. Vaikutusten arvioinnin myötä hallitusohjelman mukainen yhteiskuntavastuu toteutuu. Arvioinnissa tulisi tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.”

KEJO viittaa edellä kohdassa 8.1.6 lausuttuun KEJO:n yritysvastuuohjelmaa koskien ja toteaa, että KEJO:n toiminta on valtion omistajapoliittista ohjausta koskevan periaatepäätöksen mukaista, ja omistajapolitiikan mukaiset vastuullisuuskysymyksiä koskevat tavoitteet tulevat KEJO:ssä hyvin huomioiduksi.

8.2.11 Rovaniemen kylän osakaskunnan ja Korkalan jako- ja osakaskunnan muistutus

KEJO toteaa muistutuksen antajan painottavan nykyisen sisävesivelvoitteen tason säilymisen merkitystä. KEJO toteaa tältä osin, että istutusvelvoite tuottaa hyvää kalataloudellista tulosta ja velvoitteelle on runsaasti kannatusta keskeisten paikallisten tahojen piirissä, kuten asiassa annetuista muistutuksista käy ilmi.

8.2.12 Sodankylän kalatalousalueen muistutus

KEJO viittaa kohtaan 8.2.1 edellä.

8.2.13 Liedakkalan osakaskunnan muistutus

KEJO viittaa kalateitä, alasvaellusrakenteita ja vaellussiian huomioimista koskien Vastaselityksen kohtiin 6.1 ja 6.2, ja emokalojen ylisiirtoa koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8. KEJO toteaa, että muistutuksen antajan esitykset uusiksi velvoitteiksi ovat vielä laajempia, kuin toteuttamiskelvottoman Hakemuksen mukaiset, eikä näiden hyväksymiseen näin ollen ole minkäänlaisia edellytyksiä.

Muistutuksen antaja suhtautuu hyvin kriittisesti mm. kalasydän-järjestelmään. KEJO viittaa Luken vuonna 2020 laadittuun raporttiin, jonka mukaan Taivalkosken voimalalle asennetun kalasydän-järjestelmän toimivuus on saavuttanut ja ohittanut Oulujoen Merikosken kalateiden toimivuuden (21 %). Raportin johtopäätöksissä todetaan edelleen, että ”kalasydän-järjestelmä vaikuttaa tässä tutkimuksessa saatujen ja eräiden aiempien seurantatulosten perusteella olevan potentiaalinen vaellusyh-

teysratkaisu rakennetuilla joilla”. Edellä esitetty ei kuitenkaan riitä täyttämään Hakemuksen toimivuusvaatimusta, vaan toimivuuden pitäisi olla yli nelinkertainen.

8.2.14 [redacted] muistutus

KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 8.2.13 edellä.

8.2.15 [redacted] muistutus

KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 5.4 ja toteaa, että kalataloudellinen vahinko on kompensoitu velvoitteella ja maksetuilla korvauksilla.

8.2.16 Kemijärven osakaskunnan muistutus

Hakija tiivistää muistutuksessa esitettyä seuraavasti:

”Muistutuksenantaja on vaatinut, että Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muutokset eivät saa vaikuttaa heikentävästi Kemijärven säännöstelystä aiheutuvien haittojen korvauksiin ja velvoiteistutuksiin.”

Hakijan mukaan nyt vireillä oleva Hakemus ei käsittele Kemijärven säännöstelyn vuoksi määrättyjä kalatalousvelvoitteita, joten niihin ei Hakemuksen myötä ole tulossa muutoksia. Tältä osin KEJO toteaa, että Kemijoen voimalaitosten rakentamisen aiheuttamat kalataloudelliset haitat on kompensoitu velvoitteita ja korvauksia koskevilla erillisillä päätöksillä. Kemijärven säännöstelyssä on kyse eri prosessista, jossa on määrätty omat velvoitteet ja korvaukset. Nyt käsillä olevassa asiassa annettavalla ratkaisulla ei ole näihin vaikutusta.

8.2.17 Luusuan osakaskunnan muistutus

KEJO viittaa olosuhteiden muutoksesta esitettyä koskien Vastaselityksen kohtaan 5.15.

8.2.18 [redacted] ym. muistutus

KEJO viittaa vanhojen uomien vesittämistä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, Vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5, istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja ylisiirtoja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8.

KEJO viittaa lisäksi muistutuksessa jokiluonnon monimuotoisuutta, maakuntien ja kuntien tulevaisuutta sekä yritystoiminnan vireyttä koskien esitetyn osalta Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

Muistutuksen antaja on täydentänyt muistutustaan 4.10.2021. Muistutuksen antaja viittaa EU-komissaarin Virginijus Sinkevičius:n 29.7.2021 päivättyyn kirjeeseen ja toteaa seuraavaa:

”Saatamme Pohjois-Suomen aluehallintovirasto tietoon uuden ja ajankohtaisen kirjeen, jolla EU:n komission ympäristöstä, valtameristä ja kalastuksesta vastaava komissaari Virginijus Sinkevičius ottaa kirjallisesti kantaa virtavesien ja vaelluskalojen tilaan. Kemijoen vesistön vaellusesteisiin on puututtava, hän toteaa. Hän muistuttaa EU:n vesipuitedirektiivin vahvasta määräävästä asemasta ja painottaa virtavesiluonnon erit-

täin suurta merkityksellisyyttä koko Euroopassa. Pyydämme, että Pohjois-Suomen aluehallintovirasto huomioi komissaarin kirjeen täysimääräisesti päätöstä tehdessään.”

KEJO huomauttaa ensinnäkin, ettei kirjeessä nimenomaisesti mainita Kemijokea tai Hakemuksen mukaisia kalatalousvelvoitteita. Kirjeessä käsitellään yleisellä tasolla Biodiversiteettistrategian mukaisia ennallistamistavoitteita sekä vesipuitedirektiivin merkitystä ennallistamistavoitteiden saavuttamisessa. Biodiversiteettistrategian merkityksen osalta KEJO viittaa kohdassa 5.15.2 esittämäänsä ja vesipuitedirektiiviä koskien merkityksen osalta kohdassa 5.21 esittämäänsä.

8.2.19 [redacted] muistutus

KEJO viittaa ympäristövirtaamia ja vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5 sekä istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7. Muistutuksen antajan mukaan nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat vanhentuneita ja alimitoitettuja, ja muistutuksen antaja katsoo nykytilanteen olevan lainvastainen. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.15.

8.2.20 [redacted] muistutus

Muistutuksen antaja toteaa olevan erityisen tärkeää, että luvanhaltijoille määrätään Hakemuksessa esitetty ja yksilöity velvoite säännöstellä jokea siten, että ”nousullaan olevien kalojen luontaisten käyttäytymismallien edellyttämät virtausolosuhteet toteutuvat niin koko vesistössä kuin kalateissäkin”. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.12 ja toteaa, että vaelluskalojen nousun turvaaminen joen ajoperusteiden lähtökohtana muuttaisi olennaisesti vedenjuoksun alkuperäistä tarkoitusta eli joen käyttöä vesivoiman hyödyntämistä varten, myös lyhytaikaissäätöä tuottamalla.

8.2.21 Ilmola-Koroisen osakaskunnan ym. muistutus

KEJO viittaa kalateitä koskien Vastaselitykseen kohtaan 6.2, istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja nahkiaisen osalta Vastaselityksen kohtaan 5.19.

8.2.22 Raattaman osakaskunnan muistutus

Muistutuksen antaja esittää, että ”vesialueiden vaelluskaloille tulee saada toimivat ylös- ja alasvaellusreitit voimalaitosalueiden ohittamiseksi, ja että vaelluskaloille tulee mahdollistaa luonnossa lisääntyminen ja pääseminen luonnolliseen elin- ja kutuympäristöönsä myös Ounasjoen latvavesiin asti”. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.18.

8.2.23 Talon RN:o 19 Vesialueet Tenniöjoessa [redacted] muistutus

KEJO viittaa kalateiden rakentamisen aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4 ja istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7.

Muistutuksen antaja esittää mm. seuraavaa:

"Kemijoen voimalaitosten taloudellinen puhdastuotto joka siirtyy Mankala perusteen mukaan velvoiteyhtiöiden ulkopuolelle on vähintään 148 milj.eur/a. Säätöenergian hinnoittelu huomioiden arviolta noin 200 milj.eur/a."

KEJO viittaa edellä esitetyn osalta Muistutukseen, Vastaselityksen liitteeseen 1 ja Vastaselityksen kohtaan 5.6, jossa on arvioitu mm. energianmenetyksiä. Mitä tulee Mankala-periaatteesta esitettyyn, KEJO toteaa, ettei Mankala-periaatteella tule olla vaikutusta velvoitteen asettamiseen.

Muistutuksen antaja esittää lisäksi mm. seuraavaa:

"Sisävesialueen istutukset tulee suunnata koko vahinkoja kärsineelle vesistöalueelle tasapuolisesti ja suosien lajeja, myös harjusta, joilla on taloudellista ja kalastuksellista merkitystä ja tämä tulee määrätä lupapäätöksessä."

Edellä esitetty on KEJO:n näkemyksen mukaan sinänsä kannatettava periaate ottaen huomioon sen, ettei Hakemuksessa vaadittua itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ole mahdollista saavuttaa.

8.2.24 [redacted] muistutus

KEJO toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet ja maksetut korvaukset kompensoivat kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon täysimääräisesti ja ovat vesilain tarkoittamalla tavalla tarkoituksenmukaisia ja toimivia. KEJO noudattaa ja on noudattanut asetettuja velvoitteita kaikilta osin.

8.2.25 [redacted] / Kemijärven yhteismetsän osakaskunnan muistutus

KEJO:lla ei ole selitettävää muistutuksen johdosta.

8.2.26 Kittilän Kirkonkylän Kalaveden osakaskunnan muistutus

Muistutuksen antaja puoltaa Hakemusta ja toivoo pikaisia toimenpiteitä lohen palauttamiseksi. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

8.2.27 Maksniemen yhteisten vesialueiden osakaskunnan muistutus

KEJO haluaa kiinnittää Pohjois-Suomen AVI:n huomion muistutuksen kohtaan, jonka mukaan ”Hakemuksen sisällöstä olosuhteiden olennainen muutos ei löydy 28 sivuisesta selvityksestä mitään konkreettista muutosta tapahtuneen”. Muistutuksen antajan käsitys asiasta on oikea.

8.2.28 [redacted] muistutus

Muistutuksen antaja painottaa nykyisen kalastuksen jatkumisen tärkeyden merkitystä. Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus johtaisi väistämättä voimakkaaseen kalastuksen rajoittamiseen jokisuussa ja joessa.

8.2.29 [redacted] muistutus

Hakija tiivistää muistutuksessa esitettyä seuraavasti:

”- Muistutuksenantaja huomauttaa, että kalaportaita koskevassa suunnittelussa ja rakentamisessa on otettava oppia Isohaaran kalateiden rakentamisesta ja käytettävä parasta asiantuntemusta ja osaamista kalateiden suunnittelussa ja toteutuksessa.”

Hakijan mukaan vaatimus laadukkaasta työstä on sisällytetty Hakemukseen ja varmistuu Hakemuksen mukaisilla kalateiden toiminnallisuusvaatimuksilla. Tältä osin KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.5 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.18 esitettyyn ja toteaa, että Hakemuksessa esitetyt toimivuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita, eikä niitä voida saavuttaa. Myöskään kalateiden toteutusaikataulu ei ole realistinen, kuten KEJO on kohdassa 5.20 esittänyt.

8.2.30 [redacted] muistutus

KEJO toteaa samoin kuin Hakija, että nyt käsillä oleva asia koskee kalatalousvelvoitteen muuttamista, eikä säännöstelystä syntyviä ranta-alueiden haittoja tai niistä johtuvia korjaustoimenpiteitä käsitellä tässä yhteydessä.

8.2.31 [redacted] muistutus

Hakija tiivistää muistutuksessa esitettyä seuraavasti:

”- Muistutuksenantaja ei hyväksy voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden muuttamista millään muotoa Kemijoen suualueella eli ns. terminaalialueella.”

Hakijan mukaan kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on välttämätöntä olosuhteiden olennaisen muutoksen, yleisen kalatalousedun ja vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edistämisen vuoksi. KEJO viittaa olosuhteiden olennaista muutosta koskien Vastaselityksen kohtaan 5.15, yleistä kalatalousetua koskien Vastaselityksen kohtaan 5.9 ja istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat vesilain tarkoittamalla tavalla tarkoituksenmukaisia ja toimivia, kuten annetussa muistutuksessakin annetaan ymmärtää.

8.2.32 Lautiosaaren yhteisalueen osakaskunnan muistutus

KEJO viittaa erilaisia kalatie- tai ohitusuomatyyppejä ja alasvaellusratkaisuja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1 ja 6.2, istutusvelvoitteita koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja ylisiirtoja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8.

Muistutuksen antajan mukaan Isohaaran kalatien ja kalasydämen toimivuudesta ei ole arviota eikä niiden kautta vuosittain padon ylittäneiden kalojen määrää ole kerrottu. KEJO viittaa Luken vuonna 2020 laatimaan raporttiin, jonka mukaan Taivalkosken voimalalle asennetun kalasydän-järjestelmän toimivuus on saavuttanut ja ohittanut Oulujoen Merikosken kalateiden toimivuuden (21 %). Raportin johtopäätöksissä todetaan edelleen, että ”kalasydän-järjestelmä vaikuttaa tässä tutkimuksessa saatujen ja eräiden aiempien seurantatulosten perusteella olevan potentiaalinen vaellusyhteysratkaisu rakennetuilla joilla”. Edellä esitetty ei kuitenkaan riitä täyttämään Hakemuksen toimivuusvaatimusta, vaan toimivuuden pitäisi olla yli nelinkertainen.

8.2.33 [redacted] muistutus

KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

8.2.34 Patokosken kalastuskunnan muistutus

KEJO toteaa, että muistutus on yksilöimätön ja epäselvä, eikä KEJO:lla ole selitettävää muistutuksen johdosta.

8.2.35 Viirin osakaskunnan muistutus

Hakija tiivistää muistutuksessa esitetyn seuraavasti:

”Mielipiteenantajan näkemyksen mukaan Sierilän voimalaitos pitää jättää rakentamatta. Lisäksi Juotasjoen, Kaihuanjoen ja Permantokosken voimalaitokset pitää purkaa ja saattaa vesistöt luonnontilaan.”

KEJO toteaa samoin kuin Hakija, ettei em. voimalaitosten sekä muiden Kemijoen vesistön rakennettujen ja säännösteltyihin jokiin liittyviä kalatalousvelvoitteita käsitellä tässä yhteydessä. KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen myös siltä osin kuin siinä todetaan, Permantokosken voimalaitoksen purkamisen osalta, ettei Hakija voi vaatia lainvoimaisella vesitalousluvalla toimivan voimalaitoksen purkamista.

Mitä tulee muistutuksen antajan väitteeseen koskien kirjolohta, viittaa KEJO kohdassa 6.7 esittämäänsä.

8.2.36 Koskela-Nätynki osakaskunnan/[redacted] muistutus

Hakija tiivistää muistutuksessa esitettyä seuraavasti:

”Mielipiteenantaja vaatii, että riittämättömäksi todettujen kalatalousvelvoitteiden takia kalatalousvelvoitteisiin on sisällytettävä korvauksia asianosaisille. Mielipiteenantajan mukaan korvauksia olisi maksettava sekä taannehtivasti ajalta, jolloin velvoitteet ovat olleet riittämättömiä, sekä siihen asti, kunnes hakemuksessa vaaditut toimenpiteet on toteutettu.”

Lapin ELY-keskus viittaa Selityksen kohtaan 2.4.1 ja toteaa, että Hakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta, eikä sillä haeta muutosta korvausmääräyksiin. Kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät Lapin ELY-keskuksen mukaan voimakkaan painotuksen yleiseen etuun. KEJO toteaa, että Kemijoen voimalaitosten rakentamisen aiheuttamat kalataloudelliset haitat on kompensoitu velvoitteita ja korvauksia koskevilla erillisillä päätöksillä. Korvausratkaisu on saavuttanut oikeusvoiman. Voimalaitosten rakentamisesta aiheutuvia ennakoimattomia vahinkoja koskevat korvausvaatimukset ovat vesilain perusteella vanhentuneita. Kalaston luonnontilaisuutta, eli itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa, ei myöskään ole mahdollista palauttaa.

8.3 Mielipiteet

8.3.1 Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n mielipide

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, kalataloudellisia kunnostuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.3 ja vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5.

Mielipiteen antaja esittää mm., että Sierilän patoallas Rovaniemellä on parempi jättää rakentamatta, ja että Louen alueella tulee tehdä joki- ja purokunnostusratkaisuja siten, että vaelluskalat pystyvät paremmin etsiytymään Varejokeen, Vaajokeen, Sivakkajokeen, Louejokeen ja Pisajokeen. KEJO toteaa aluksi, ettei Sierilän patoallas liity nyt käsiteltävissä olevaan asiaan. Tämän lisäksi on huomattava, että Hakemuksen mukaiset kalateiden toimivuusvelvoitteet ovat sellaiset, ettei sivujokiin saisi mennä yhtään kaloja. Ala-Kemijoen sivujokien tilaa kartoitetaan lisäksi laajasti Interreg-Nord rahoitteisessa EMRA-hankkeessa vuosina 2019–2022. Hankkeen tuloksena laaditaan Lapin ELY-keskuksen toimesta tarkemmat kunnostussuunnitelmat priorisoiduille sivujoille.

8.3.2 Suomen luonnonsuojeluliiton mielipide

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5 ja velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4. Kirjolohen osalta KEJO viittaa kohtaan 6.7.

Mielipiteen antajan mukaan Hakemuksen mukaisten velvoitteiden toteuttamisesta olisi hyötyä myös esimerkiksi jokiravulle. KEJO huomauttaa, että kalateiden rakentamisesta olisi pikemminkin haittaa jokiravuille, sillä kalojen liikkumisen myötä myös rapuruton leviäminen helpottuu.

Muistutuksen antaja toteaa olosuhteiden olennaisesti muuttuneen, ja nykytilan olevan lainvastainen. KEJO viittaa olosuhteiden olennaista muuttumista koskien Vastaselityksen kohtaan 5.15 ja toteaa, että KEJO:n omistamien voimalaitosten kalatalousvelvoitteet on määrätty laillisessa järjestyksessä ja KEJO on noudattanut velvoitteita täysimääräisesti.

8.3.3 Keskustan Lapin piiri ry:n ja Keskustan Peräpohjolan piiri ry:n mielipide

Mielipiteen antaja puoltaa Hakemuksen hyväksymistä. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

Mielipiteen antaja esittää mm. seuraavaa:

”Hallitusohjelmassa todetaan, että ”Jokaisen valtionyhtiön perusarvona on oltava yhteiskuntavastuu. Yrityksen tulee ottaa päätöksenteossaan taloudellisten tekijöiden lisäksi huomioon myös toiminnan sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset.”

KEJO viittaa edellä kohdassa 8.1.6 lausuttuun koskien KEJO:n yritysvastuuohjelmaa ja toteaa, että KEJO:n toiminta on valtion omistajapoliittista ohjausta koskevan periaatepäätöksen mukaista, ja omistajapolitiikan mukaiset vastuullisuuskysymyksiä koskevat tavoitteet tulevat KEJO:ssä hyvin huomioiduksi.

8.3.4 Vasemmistoliiton Lapin piiri ry:n mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, ja velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4.

8.3.5 [redacted] mielipide

Hakija tiivistää muistutuksessa esitettyä seuraavasti:

”- Muistuttajan näkemyksen ja viittamaansa kirjallisuuden mukaan jokien alimmat kosket ovat yleisesti ottaen olleet tärkeimpiä vaelluskalojen lisääntymiselle ja jopa 30 % Kemijoen poikastuotannosta olisi tapahtunut Taivalkosken ja jokisuun välisellä alueella. Tästä syystä haittoja tulee kompensoida jo heti ensimmäisestä voimalaitoksesta lähtien.”

Lapin ELY-keskus toteaa seuraavaa:

”Hakemuksessa on viitattu [redacted] vuonna 1974 tekemään selvitykseen, jonka mukaan Kemijoen pääuoma jokisuun ja Kemijärven välillä muodosti n. 45 % koko vesistöalueen luonnontilaisesta tuotantoalueesta. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan aivan alimpien koskien erityistä tärkeyttä vaelluskalojen (erityisesti lohen ja taimenen) lisääntymisalueina ei voine yleistää, sillä esimerkiksi Tornionjoen vesistön parhaat lohen poikastuotantoalueet ja poikasten tiheydet ovat usein Ruotsinpuoleisessa Tornionjoessa ja Lainionjoessa, jotka ovat hyvin kaukana jokisuistosta (Palm ym. 2019). Samoin Simojoella parhaat poikastiheydet ovat viime vuosina olleet joen keskijuoksun koskissa (Jokikokko ym. 2017). Hakemuksessa vaaditaan Ossauskosken ja Petäjäiskosken voimalaitosten luvanhaltijalta selvitystä ja suunnitelmaa em. voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Niiden vesittämisellä voitaisiin saada aikaan Kemijoen rakennetulle alaosalle vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo kahden voimalaitoksen yläpuolella.”

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä ja alasvaellusrakenteita koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2 ja vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5.

8.3.6 Huoltovarmuuskeskuksen mielipide

KEJO toteaa, että Pohjois-Suomen AVI:n tulee ottaa mielipiteessä esitetyt erittäin tärkeät yleisiin etuihin liittyvät näkökohdat täysimääräisesti huomioon päätösharkinnassaan.

8.3.7 Lapin Vihreät ry mielipide

KEJO viittaa vanhojen uomien vesittämistä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2 ja vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5. Hakemuksen hyväksymisestä seuraavien hyötyjen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.3.8 WWF Suomen mielipide

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, vesipuitedirektiiviä

koskien Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5 sekä velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4. Kirjolohen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 6.7.

Mielipiteen antaja suhtautuu varauksella kalatalousvelvoitteen toteuttamiseen kuhaistutuksilla, ja katsoo tarkoituksenmukaisemmaksi allokoida esimerkiksi kuivien joenuomien lisävesitykseen, kalateiden virtaamien kasvattamiseen tai kalatalousmaksuilla toteutettaviin elinympäristökunnostuksiin. Kuhaistutusten vaikutuksia tulee kuitenkin tutkia ja arvioida. KEJO toteaa samoin kuin mielipiteen antaja, että kuhaistutusten lisääntymisen myötä myös predaatio kasvaisi. KEJO kuitenkin huomauttaa, että nykyinen velvoite on tarkoituksenmukainen ja toimiva.

KEJO korostaa, että vireillä olevassa asiassa on kyse vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ja asiaa arvioidaan vesilain säännösten valossa. Mielipiteen esittäjä korostaa luonnonsuojelullisia päämääriä, joiden merkitys vireillä olevassa asiassa on erittäin rajallinen.

Mielipiteen antajan mukaan nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat auttamatta vanhentuneet. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.15. Nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat vesilain tarkoittamalla tavalla tarkoituksenmukaisia ja toimivia.

Mielipiteen antaja esittää lisäksi seuraavaa:

"Merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset ovat kalastusta varten tehtäviä istutuksia, joiden tarkoituksena on kompensoida kalastajille menetettyä saalista. Merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset eivät näin ollen ensisijaisesti tähtää luonnonlisääntymisen edistämiseen tai uhanalaisen lohikannan säilyttämiseen."

Tältä osin Vastaselityksen antaja toteaa, että asiassa on kyse vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, ei mielipiteestä korostuvalla tavalla luontoarvojen edistämisestä. Kalatalousvelvoitteen tarkoituksena on kompensoida kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko.

8.3.9 [redacted] mielipide

Mielipiteen antaja esittää mm. seuraavaa:

"Voimayhtiön täytyy yksinkertaisesti tehdä riittävät toimenpiteet vaelluskalojen palauttamiseksi. Sen on oltava voimalaitosten vesilupien pysymisen ehto. Mikäli vaelluskalojen (kaikki velvoitteessa mainitut lajit) palauttaminen tulee kustannuksiltaan suuremmaksi kuin voimalaitosten tuotannon arvo, on silloin voimalaitosten aiheuttama haitta niistä saatavaa hyötyä suurempi. Tällaiset voimalaitokset eivät ole vesilain mukaisia ja ne tulee määrätä purettaviksi."

KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esittämäänsä ja toteaa, että kysymys voimalaitosten rakentamisesta ja näiden aiheuttaman kalataloudellisen haitan kompensoinnista on ratkaistu lainvoimaisissa voimalaitosten rakentamislupapäätöksissä, voimalaitosten tehonnostoja koskevissa päätöksissä, kalatalousvelvoitteita koskevassa erillispäätöksessä, sekä korvauspäätöksessä. Lupapäätökset

ovat pysyviä ja niitä voidaan muuttaa ainoastaan laissa säädetyin edellytyksin. Vesilain nojalla ei voida määrätä lainvoimaisen luvan mukaisesti toimivaa voimalaitosta purettavaksi. Hakemuksessa ei myöskään ole vaadittu voimalaitosten purkamista.

8.3.10 [redacted] mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtiin 5.21 ja 6.5 sekä emokalojen ylisiirtoa koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8.

KEJO toteaa samoin kuin Hakija, ettei Kitisen voimalaitokseen liittyviä kalatalousvelvoitteita käsitellä tässä yhteydessä. Kitisessä ei myöskään ole vaelluskalojen lisääntymisalueita, kuten yhtiö on edellä esittänyt.

8.3.11 Vanttauksen pyytömiehet ry:n mielipide

Mielipiteen antaja puoltaa Hakemuksen hyväksymistä. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

8.3.12 Kalatalouden Keskusliiton mielipide

Mielipiteen antajan mukaan nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat tutkimustietoon perustuen selkeästi alimitoitettuja ja täyttävät siten vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiset velvoitteen muuttamisedellytykset. Muistutuksen antaja viittaa lisäksi mm. vesipuitedirektiiviin. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.15 ja 6.5 ja toteaa, ettei Hakemuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.

8.3.13 Perämeren merialueen osakaskuntien mielipide

KEJO viittaa mielipiteen antajan esiin nostamiin seikkoihin koskien kalastukselle aiheutuvaa haittaa ja kalastusrajoituksia. Nämä tulee Pohjois-Suomen AVI:n huomioida päätösharkinnassaan.

8.3.14 Kalastajan Savukoski ry:n mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2 ja vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5.

Mitä tulee väitteisiin koskien harjuskantojen tilaa, KEJO toteaa, että harjus lisääntyy luontaisesti useissa Kemijoen sivujoissa. Esimerkiksi Ounasjoella tehdyissä sähkökoekalastuksissa vuonna 2021 harjuksen 0+-ikäisen poikaset olivat runsaslukuisin saaliskala. Lisäksi harjusta istutetaan nykyvelvoitteen mukaisesti jokialueelle.

8.3.15 [redacted] mielipide

KEJO:lla ei ole selitettävää mielipiteen johdosta.

8.3.16 [redacted] mielipide

KEJO viittaa mielipiteessä esitettyä koskien Vastaselityksen kohtaan 8.3.26.

8.3.17 Pro Suolijärvi ry:n mielipide

KEJO:lla ei ole selitettävää mielipiteen johdosta.

8.3.18 [redacted] mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2.

Mielipiteen antaja viittaa lisäksi vallitseviin strategioihin ja ohjelmiin. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.15. Mitä tulee mielipiteen antajan väitteeseen siitä, että ”Luonnonmukaiset kalatiet ovat tutkimuksillakin osoitettu olevan parhaat toteuttamaan kyseisiä tavoitteita”, KEJO viittaa Muistutuksen liitteessä 3 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 6.2 esitettyyn.

8.3.19 Lapin Kokoomus ry:n mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja ylisiirtoja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8.

Mielipiteen antajan mukaan kalatalousvelvoitteiden päivittämistä ei voida pitää kohtuuttomana. Mielipiteen antaja esittää, että nykyinen kalatalousvelvoite on kohtuuton ”erityisesti vaelluskaloille ja alueille aiheutettuun haittaa nähden, koska haitta on erittäin merkittävä taloudellisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja koko elinvoimaan vaikuttavana negatiivisena tekijänä”. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.3.20 Energiateollisuus ry:n mielipide

KEJO toteaa, että Pohjois-Suomen AVI:n tulee ottaa mielipiteessä esitetyt erittäin tärkeät yleisiin etuihin liittyvät näkökohdat täysimääräisesti huomioon päätösharkinnassaan.

8.3.21 Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön mielipide

KEJO viittaa kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2. Kirjolohen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 6.7.

Mielipiteen antajan mukaan Hakemus on perusteltu toimenpide olosuhteiden muututtua olennaisesti velvoitteiden asettamisajankohdasta. Mielipiteen antaja toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat uusimman tutkimustiedon valossa alimitoitettuja. Mielipiteen antaja viittaa lisäksi tutkimuksen, kalavedenhoidon ja kalaviljelyn osaamisen kehittymiseen. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.15 ja 5.22.

Mielipiteen antaja esittää, että ”Kalateiden toiminnan varmistaminen voi vaatia jopa kymmenen prosentin houkutusvirtaamaa laskettuna joen keskivirtaamasta". KEJO toteaa olevan selvää, että tällainen virtaama olisi toteuttamiskustannuksiltaan kohtuuton ja muodostaisi myös vesipuitedirektiivin mukaisen merkittävän haitan. Tällaista virtaamaa ei ole myöskään Hakemuksessa vaadittu.

8.3.22 [redacted] ym. mielipide

KEJO viittaa velvoitemuutoksen toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4. KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen siltä osin kuin siinä todetaan, ettei kalanviljelylaitosta koskevaa vaatimusta käsitellä tässä yhteydessä. Hakemuksen hyväksymisen taloudellisten vaikutusten osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohdassa 5.6 esittämäänsä.

8.3.23 Jaatila-Petäjäisen sähköosuuskunta / [redacted] mielipide

Mielipiteen esittäjä toteaa seuraavaa:

”On jo korkea aika, ottaa uudelleen harkintaan lupaehdot uudestaan harkintaan ja rakentaa toimivat kalaportaat kaikkiin Rovaniemen alapuolella oleviin vesivoimalaitoksiin. Lisäksi Petäjäskosken vesittäminen maisemapadoilla pitää ottaa uudelleen harkintaan."

KEJO viittaa edellä esitetyn osalta Vastaselityksen kohtaan 5.18, Muistutuksen liitteeseen 6, sekä Vastaselityksen kohtaan 6.1.

Mielipiteen antaja kannattaa Hakemuksen hyväksymistä ja katsoo, etteivät nykyiset kalatalousvelvoitteet vastaa voimalaitosrakentamisella aiheutettua haittaa. Tältä osin KEJO toteaa, että nykyiset kalatalousvelvoitteet ja maksetut korvaukset kompensoivat kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon täysimääräisesti ja ovat vesilain tarkoittamalla tavalla tarkoituksenmukaisia ja toimivia.

8.3.24 [redacted] mielipide

KEJO viittaa luonnonmukaisia ohitusuomia koskien Vastaselityksen kohtiin 6.1 ja 6.2, ylisiirtoja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8 ja kalatautiriskiä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.9. KEJO toteaa samoin kuin Hakija, ettei kalanviljelylaitosta koskevaa vaatimusta käsitellä tässä yhteydessä.

8.3.25 [redacted] mielipide

Mielipiteen antaja esittää, että vaelluskalojen palauttaminen on merkityksellistä koko vesistön ekosysteemille. Esimerkiksi raakut eivät mielipiteen antajan mukaan voi lisääntyä ilman vaelluskaloja. KEJO viittaa tältä osin Muistutuksen kohdassa 4.3.2.2 esitettyyn.

8.3.26 [redacted] ym. mielipide

KEJO viittaa velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4, istutuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.7 ja ylisiirtoja koskien Vastaselityksen kohtaan 6.8.

Mielipiteen antajan mukaan olosuhteet ovat nykyisen velvoitteen asettamisajankohdasta olennaisesti muuttuneet niin, että velvoitetta voidaan muuttaa vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.15.

Mielipiteen antaja esittää lisäksi, ettei kalatalousvelvoitteen päivittämistä voida pitää kohtuuttomana. Muistutuksen antaja nostaa esille myös kalatalousvelvoitteiden vaikutukset maakunnan ja kuntien tulevaisuuteen ja elinvoimaan. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

KEJO viittaa vesipuitedirektiivistä esitettyä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5.

8.3.27 Virtavesien hoitoyhdistys Virho ry:n mielipide

KEJO viittaa ympäristövirtaamia sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien Vastaselityksen kohtaan 6.1, kalatietyyppejä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.2, vesipuitedirektiiviä koskien Vastaselityksen kohtaan 6.5, istutuksia koskien Vastaselityksen

kohtaan 6.6 sekä kalataloudellisia kunnostuksia koskien Vastaselityksen kohtaan 6.3. Kalatalousmaksun määräämistä koskien KEJO toteaa, että kyseinen vaatimus on kalataloudellisesti perusteeton, sillä nykyinen toteuttamiskustannuksiltaan merkittävä velvoitekokonaisuus on riittävä kalastolle ja kalastukselle aiheutuneiden haittojen kompensoimiseksi. Mielipiteen antajan mukaan olosuhteet ovat muuttuneet Kemijoen vesistössä. KEJO viittaa olosuhteiden muuttumisen osalta Vastaselityksen kohtaan 5.15.

Mielipiteen antaja suhtautuu lisäksi pidättyväisesti kalasydämen kaltaisiin ratkaisuihin. KEJO viittaa Luken vuonna 2020 laadittuun raporttiin, jonka mukaan Taivalkosken voimalalle asennetun kalasydän-järjestelmän toimivuus on saavuttanut ja ohittanut Oulujoen Merikosken kalateiden toimivuuden (21 %). Raportin johtopäätöksissä todetaan edelleen, että ”kalasydän-järjestelmä vaikuttaa tässä tutkimuksessa saatujen ja eräiden aiempien seurantatulosten perusteella olevan potentiaalinen vaellusyhteysratkaisu rakennetuilla joilla”. Edellä esitetty ei kuitenkaan riitä täyttämään Hakemuksen toimivuusvaatimusta, vaan toimivuuden pitäisi olla yli nelinkertainen.

Tämän lisäksi mielipiteen antaja katsoo, että merialueen kalastus (ml. kaupallinen kalastus) on kärsinyt Kemijoen alennustilasta. Tältä osin KEJO toteaa, että historiallisesti katsottuna Kemijoen velvoiteistutukset ovat olleet tärkeitä merikalastuksille Tornionjoen lohen lamaannuksen aikana. Näinä aikoina istutukset muodostivat miltei merikalastuksen selkärangan. Lisäksi on huomattava, että REL-merkinnöistä saatujen tietojen perusteella (v. 2020) istutusten osuus merialueen kalastuksen saaliista on merkittävä ja selvästi suurempi, kuin esimerkiksi mallinnukset antavat olettaa. Istutukset on suunnattu merialueen kalastusta varten, ja ne ovat toimineet hyvin sekä tuottaneet tulosta.

8.3.28 Suomen kalastusopaskilta ry:n mielipide

Mielipiteen antajan mukaan vaelluskalojen pääsyllä luontaisille lisääntymisalueilleen on positiivisia vaikutuksia erityisesti kalastusmatkailun kehitykseen. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtiin 5.6 ja 5.10.

8.3.29 [redacted] mielipide

Mielipiteen antaja kannattaa Lapin ELY-keskuksen Hakemusta kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

8.3.30 [redacted] mielipide

KEJO viittaa vaellusyhteyden palauttamisaikataulua koskien Vastaselityksen kohtaan 6.4.

Hakija esittää seuraava:

”Kemijoen rapukantojen elvyttämisen osalta kalatalousviranomainen katsoo, että Kemijoen voimalaitosten vaikutusalueella rapurutto on tuhonnut rapukannan, mutta on mahdollista, että kanta elpyy etenkin, jos kantaa palautetaan alueelle istutuksin. Kalatalousviranomainen viittaa tässä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätökseen Nro 7/2021,

jossa Sierilän rapukannalle tai ravustukselle mahdollisesti aiheutuvien haittojen kompensoinnin osalta todettiin, että ”tiedot rapukannan kehittymisestä ovat tässä vaiheessa riittämättömät asian ratkaisemiseksi pysyvästi”. Tilanteen ollessa tältä osin samankaltainen myös rakennetulla jokialueella, kalatalousviranomainen esittää, että pysyvän rapuistutusvelvoitteen määräämiseen sijaan rapukannan elvyttämistä voitaisiin tämänhetkisissä olosuhteissa toteuttaa kohdentamalla esitettyä kalatalousmaksua (tai muita jokialueen istutuksia esitetyn jouston puitteissa) tarvittaessa myös rapuistutuksiin.”

Ravuista esitettyä koskien KEJO huomauttaa Hakijan tavoin, että rapurutto on tuhonnut rapukannan. Vesivoimalaitosten toiminta ei ole aiheuttanut tai edesauttanut rapukannan katoamista.

Mielipiteen antaja viittaa myös jokihelmisimpukan eli raakun esiintymien elinvoimaisuuden ylläpitoon. Tältä osin KEJO toteaa, että käsillä olevassa asiassa kyseessä on sen arviointi, ovatko olosuhteet Kemijoen vesistössä muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla, ei raakun suojelu. KEJO toteaa myös, että siellä missä Kemijoen vesistössä raakkua esiintyy, on useassa paikkaa todettu olevan lisääntyvä populaatio, joten silloin joesta löytyy myös paikallinen lisääntyvä isäntäkala (taimen). Tämä on tullut esille myös Lapin ELY-keskuksen kantana esimerkiksi Runkausjoen kunnostuksen yhteydessä. Meritaimenta ei tulisi levittää alueille, joissa on jo paikallinen taimenkanta.

8.3.31 [redacted] mielipide

Mielipiteen esittäjän mukaan Lapin ELY-keskuksen vaatimus kalatalousvelvoitteen tarkistamiseksi on hylättävä vesilain vastaisena. Mielipiteen antajan mukaan Hakemus ei myöskään täytä vesilain 3 luvun 22 §:n edellytyksiä, viitaten erityisesti Hakemuksen toteuttamiskustannuksien suuruuteen. Mielipiteessä kritisoidaan myös vahvasti Hakemuksen mukaisia toimivuusvaatimuksia. KEJO yhtyy tältä osin mielipiteessä esitettyyn.

8.3.32 [redacted] mielipide

KEJO viittaa vanhojen uomien ympäristövirtaamia, luonnonmukaisia ohitusuomia ja alasvaellusratkaisuja koskien Vastaselityksen kohtiin 6.1 ja 6.2.

8.3.33 [redacted] mielipide

KEJO viittaa vanhojen uomien ympäristövirtaamia, luonnonmukaisia ohitusuomia ja alasvaellusratkaisuja koskien Vastaselityksen kohtiin 6.1 ja 6.2.

8.3.34 [redacted] mielipide

Mielipiteen antaja kannattaa Lapin-ELY keskuksen Hakemusta. KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä, jonka perusteella Hakemus tulee hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

8.3.35 [redacted] mielipide

KEJO yhtyy Hakijan Selitykseen siltä osin kuin siinä todetaan, ettei Hookanlahden kunnostaminen liity nyt käsiteltävänä olevaan asiaan.

9. Lopuksi

Selitys on puutteellinen ja sille on leimallista irrallisten ja käytännölle vieraiden väitteiden esittäminen tukeutumatta niiden paikkansapitävyyden osoittavaan näyttöön, sekä KEJO:n Muistutuksessa esittämän laajan ja seikkaperäisen asiantuntijaselvityksen tuottamien perusteltujen johtopäätösten ja näiden perusteiden hyvin suppea käsittely. Perustelemattomat väitteet eivät kuitenkaan voi muodostaa juridista kivijalkaa asian ratkaisulle, vaikka niiden esittäjä on viranomainen. Hakemuksen taustalla olevat selvitykset ovat erittäin puutteellisia erityisesti ottaen huomioon asian yksityisen ja yleisen merkityksen. Hakijan pyrkimyksenä on Selitykseen kirjatun mukaisesti antaa KEJO:lle mahdollisuus parhaiden mahdollisten ratkaisuiden toteuttamiseen. Tämä lähtökohta on virheellinen ja lain vastainen. On kiistatonta, ettei KEJO:a voida velvoittaa toteuttamaan ratkaisuja, joiden toimivuudesta ei ole lainkaan näyttöä, eikä viranomainen voi asettaa sille kuuluvaa Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden vaikutuksia ja toimivuutta koskevien selvitysten laatimisvelvollisuutta KEJO:lle.

Ratkaistavana on KEJO:n tulevaisuuden lisäksi joukko yhteiskunnallisesti erittäin merkittäviä ja ajankohtaisia kysymyksiä. KEJO on avannut näitä hyvin seikkaperäisesti Muistutuksessaan ja toteaa esittämäänsä toistaen, että KEJO:n toimintaedellytyksiin puuttuminen Hakemuksen mukaisesti ja näin ollen vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantuminen kansallisella tasolla vaikuttaisi negatiivisesti Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen.

Sen lisäksi, että KEJO:lle Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvien yksityisten menetysten käsittely on Selityksessä puutteellista, on edellä mainitut erittäin tärkeät yleiset intressit ja niihin liittyvät KEJO:n argumentit ja näiden taustalla ollut näyttö, kuten toimivaltaisen viranomaisen antama lausunto, kuitattu Selityksessä ja SYKE:n lausunnossa lähinnä yksittäisillä väitteillä, joiden mukaan säätövoiman käyttöä tai positiivisia ilmastovaikutuksia ei rajoiteta merkittävästi. Tämä ei ole hyväksyttävää.

Hakemuksen vaatimukset ovat luonnontieteellisestä ja teknisestä näkökulmasta täysin epärealistisia, eikä oikeudellisia edellytyksiä Hakemuksen hyväksymiselle ole. Onkin selvää, että Hakemus on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitetyillä perusteilla ensisijaisesti jätettävä tutkimatta tai palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi tai toissijaisesti hylättävä.

Vastaselityksen liitteet

1. Vastine Selityksen ja SYKE:n lausunnon teknis-taloudelliseen argumentaatioon Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevassa asiassa, vastine Kemijoki Oy, 9.11.2021
2. OTK, VT [redacted] asiantuntijalausunto, 15.11.2021
3. Compass Lexeconin vastaus kommentteihin koskien kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta aiheutuvia laskettuja kustannuksia Kemijoki Oy:lle, vastaus Compass Lexecon, 24.9.2021

4. Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutosasiassa antaman selityksen kalataloudellisista perusteluista, Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy, 10.11.2021
5. Eriävä mielipide koskien ehdotuksia Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaksi ja toimenpideohjelmaksi vuosille 2022–2027, Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy, 14.10.2021

Hakijan vastaselitys

Aluehallintovirasto on varannut hakijalle tilaisuuden antaa vastaselityksensä PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n vastaselityksistä. Hakija on 13.4.2022 antanut 4 liitettä sisältävän vastaselityksensä, jossa toteaa seuraavaa:

1. Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset

1.1. Kemijoki Oy:n vaatimukset

Vastaselityksessään 15.11.2021 Kemijoki Oy on katsonut, että "Lapin ELY-keskuksen Selitys tai Hakemuksen johdosta annetut lausunnot, muistutukset ja mielipiteet eivät ole antaneet KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. Muistutuksessa esitetyn tavoin KEJO vaatii Pohjois-Suomen AVI:ssa 1) ensisijaisesti Hakemuksen tutkimatta jättämistä tai palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta, sekä 2) toissijaisesti Hakemuksen hylkäämistä.

Hakija pitää yhtiön esittämiä vaatimuksia perusteettomina.

1.2. PVO-Vesivoima Oy:n vaatimukset

Vastaselityksessään 15.11.2021 PVO-Vesivoima Oy on katsonut, että "hakemusta rasittavat edelleen niin vakavat prosessuaaliset virheet, ettei asian käsittelyä lupaviranomaisessa tule jatkaa tämänhetkisenkään hakemuksen perusteella. Edellä selostetusti ja alla tarkemmin perustelluista syistä PVOV katsoo, että ELY-keskuksen hakemus tulee voimassa olevaan lainsäädäntöön perustumattomana sekä hakemuksen virheellisyyden ja puutteellisuuden vuoksi jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi."

Hakija pitää yhtiön esittämiä vaatimuksia perusteettomina.

1.3. Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n vaatimus hakemuksen täydentämisestä

Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy ovat toimittaneet 29.9.2021 Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle myös erillisen vaatimuksen hakemusten täydentämisestä asioissa PSAVI/932/2017 ja PSAVI/3111/2017. Yhtiöiden mukaan Hakija ei ole miltään osin muuttanut vaatimuksiaan, vaikka Hakijan hakemusten perusteena olevien vahinkoarvioiden osatekijät ovat vaatimuksessa kuvatulla tavalla muuttuneet. Yhtiöt ovat pyytäneet AVI:a hallintolain 31 §:n ja vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella määräämään Hakijan tarkentamaan Hakemuksiaan hakemusten perustana olevien arvioiden muuttumisen seurauksena.

Selitys:

Hakija pitää yhtiöiden esittämää vaatimusta perusteettomana ja viittaa lohen poikastuotantoarvioiden ja villi-viljeltykertoimen osalta aiemmin esittämäänsä sekä tämän vastaselityksen kohtiin 2.22.3. ja 2.22.4. Vahingon määrällä tai sen arvioimisella ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaatimuksiin, esimerkiksi kalateiden rakentamiseen taikka toimivuusarviointiin.

2. Vastaselitykset

2.1. Hakemuksen sisältövaatimukset ja päätökset, joihin hakemus kohdistuu

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta. 5.1.:

- Hakemukseen tulee soveltaa vesilain 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia.

- Viranomaiselle toimitettavan asiakirjan vähimmäisvaatimuksia (hallintolain mukaan) ei voida pitää riittävinä nyt käsillä olevan asian ratkaisussa.

- Hakemus tulee jättää tutkimatta kokonaisuudessaan tai vähintään palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.1.2:

- Hakemuksen sisältövaatimusten osalta yhtiö toteaa, ettei vesilain 11 luvun 1 §:ssä tehdä eroa lupahakemusten tai muiden hakemusten välillä. Päinvastoin lain esitöissä (HE 277/2009 vp) vesilain 11 luvun 1 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että vesilain 11 luvun hakemusmenettelyä koskevat säännökset koskevat kaikkien vesilain mukaisten hakemusasioiden käsittelyä aluehallintovirastossa, eli näin ollen myös muita kuin varsinaisia lupahakemuksia. PVOV katsoo, ettei hallintolain mukaisia viranomaiselle toimitettavan asiakirjan vähimmäisvaatimuksia voida pitää asiassa riittävinä. Hakemuksen täydentäminen ei miltään osin ole luvanhaltijan velvollisuus vaan yksinomaan hakijan, eli ELY-keskuksen.

-Vesilain 11 luvun 3 §:n soveltumista kaikkiin vesilain mukaisiin hakemusmenettelyihin tukee myös lainkohdan tarkoitus turvata riittävä aineisto asian ratkaisemiseksi. Tilanteessa, jossa kyse on alkuperäiseen lupaan nähden merkittävästä muutoksesta, ei myöhemmässä vaiheessa tehtävälle muutoshakemukselle voida siten perustellusti asettaa alkuperäistä lupahakemusta lievempiä sisältövaatimuksia.

- Vaikka ELY-keskus on täydentänyt alkuperäistä hakemustaan, on hakemus edelleen monilta osin epätäsmällinen ja puutteellinen.

- Hakemuksessa esitettyjen muutosvaatimusten toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia voimalaitoskohtaisiin lupapäätöksiin. Muutosvaatimuksia ei voida käsitellä tarkistamalla ainoastaan Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitetta. Edellä sanottuun perustuen ELY-keskuksen toteamuksella siitä, ettei kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten tarkistaminen tai muuttaminen voi kohdistua kullekin voima-

laitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, koska ko. voimalaitoksille ei ole määrätty omia laitoskohtaisia velvoitteita, ei ole asiassa merkitystä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että hakemukseen liittyvät selvitykset ovat riittävät asian ratkaisemiseen, ja että hakemusta ei voida jättää yhtiöiden esittämillä perusteilla tutkimatta tai palauttaa. Kysymys ei ole vesilain 11 luvun 3 §:n tarkoittamasta lupahakemuksesta. Vesilaissa ei ole perustetta sille, että hakemuksen sisältövaatimuksia sovellettaisiin kaikkiin lain mukaisiin menettelyihin tai, että alkuperäisen luvan sisältövaatimuksia sovellettaisiin muutoshakemukseen. Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset tulevat käsiteltäviksi hakemuksen mukaisesti toisessa vaiheessa.

2.2. Nykyiset kalatalousvelvoitteet

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.2.:

- Kalatalousvelvoitteen muuttamisen laissa säädetyt edellytykset eivät vireillä olevassa asiassa täyty.

- Hakijan viittaamilla oikeuskanslerin päätöksillä ei ole asiassa Hakijan esittämää merkitystä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Vesilain 3 luvun 22 §:n säätämät edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ovat olemassa.

2.3. Vesilain 11 luvun 18 §:n mukainen kaksivaiheinen menettely

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.3.:

- Kaksivaiheisen menettelyn osalta yhtiö viittaa muistutukseensa.

- Yhtiö toteaa lisäksi, että hakemus eroaa hakijan selityksessä esitetyistä oikeustapauksista (KHO 2012:52, KHO 2019:172 sekä KHO 29.1.2013 taltio 358). Nyt vireillä oleva hakemus on rakenteeltaan kaksiosainen siten, että sen ensimmäisessä vaiheessa vaaditaan prosenttiperusteista ja yhtiön käsityksen mukaan teknisesti toteuttamiskelvotonta kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuutta.

- Vesilain 11 luvun 18 §:n säännöstä ei voida yhtiön käsityksen mukaan soveltaa. Kyse on prosessin pilkkomisesta kahteen erilliseen vaiheeseen ilman laista johdettavaa tukea.

- Tehokkuusvaativuuden vertaaminen istutuspoikasten määrään tai kalatalousmaksun suuruuteen on toimimaton ottaen huomioon, että vaellusratkaisuilla aikaansaatava kalataloudellinen tulos olisi marginaalinen.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.2.2.

- Kyseessä ei ole vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin mukainen asia. Lain sanamuoto ei viittaa siihen, että asia voitaisiin jo hakemusvaiheessa jakaa useampaan eri osaan siten, ettei hakemuksessa esitettäisi kaikkia asiaan liittyviä seikkoja. ELY-keskus ei siten voi perustaa

hakemuksensa puutteellisuutta siihen, että asia tulisi käsitellä sen näkemyksen mukaan kaksivaiheisessa menettelyssä. Vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla nyt kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu.

- Hanketta ei voida säännöksen nojalla pilkkoa jonkin tahon näkökulmasta tarkoituksenmukaisiin palasiin, vaan lähtökohtana on hankkeen oikeudellinen arviointi yhtenä kokonaisuutena. Kaksivaiheisen menettelyn soveltaminen edellyttää suoraan lain nojalla erityistä syytä, jollaista ELY-keskus ei hakemuksessaan tai selityksessään ole esittänyt.

- PVOV korostaa, ettei se kannata asian käsittelemistä kaksivaiheisessa menettelyssä.

- On selvää, että menettelyn jakamisella useampaan vaiheeseen pyritään siirtämään vastuu kalatalousvelvoitteen käytännön suunnittelusta kokonaan yhtiöille. Ottaen huomioon, että ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt hyvinkin yksityiskohtaisia kalatalousvelvoitteen sisältöön kohdistuvia vaatimuksia, ei selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen kohdistamista yhtiöihin voida pitää kohtuullisena.

- Asian käsittelyn tosiasiallinen kesto ei lyhene käsittelyn jakamisella useisiin osiin.

- Ratkaisujen KHO 2012:52 ja osalta KHO 29.1.2013 T 358 yhtiö on katsonut, että niissä ei ole ollut kyse varsinaisesta kaksivaiheisesta menettelystä.

- Mikäli tarkoituksena on hakea vastaavanlaisen selvitysvelvoitteen asettamista, ei ELY-keskuksen hakemuksessa olisi tullut esittää yksityiskohtaisia vaatimuksia tulevaa kalatalousvelvoitetta ja sen sisältöä ja laajuutta koskien.

- Ratkaisun KHO 2019:172 osalta ELY-keskus on PVOV:n näkemyksen mukaan viitannut ainoastaan kalatalousvelvoitteen toimivuusvaatimukseen, eikä niinkään perustellut ratkaisulla asian käsittelyä kaksivaiheisessa menettelyssä. Ratkaisussa todettu vastaa vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momenttia, jonka mukaan kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa. Erillisen toimivuusvelvoitteen asettamiselle ei ole tarvetta tai edes perustetta, vaan toimivuuden arviointi tapahtuu tarkkailuvelvoitteen kautta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa lisäksi, että mainitut KHO:n ratkaisut osoittavat peruslinjan, jonka mukaan lupaviranomaisella on laaja harkintavalta kaksivaiheisen menettelyn käyttöön. Mitä tulee prosessin pilkkomiseen kahteen osaan, on selvää, että valtaosassa käytännön tilanteita kysymys on ja on ollut siitä, että lupakysymys ratkaistiin ensin ja korvaukset sitten toisessa vaiheessa. Tämä on ja on ollut luvan hakijalle edullista. Lupa on voitu vesilain perusteella myöntää ja korvaukset on määrätty myöhemmin.

Nyt vireillä olevassa asiassa säännöstä sovellettaisiin toisenlaisessa tilanteessa, eli luvanhaltija joutuisi toisessa vaiheessa ryhtymään toimen-

piteisiin, mahdollisesti vesioikeudellisen luvan hakemiseen. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan säännöstä voidaan soveltaa ja se antaa riittävän jouston kaksivaiheisen menettelyn käyttöön myös nyt kysymyksessä olevassa asiassa.

Myös alkuperäinen Kemijoen kalatalousvelvoite ratkaistiin kaksivaiheisessa menettelyssä. Ensin annetiin luvat voimalaitosten rakentamiseen ja sitten toisessa vaiheessa käsiteltiin korvauskysymykset ja kalatalousvelvoite. Kemijoen alkuperäisessä kalatalousvelvoitteessakaan ei ratkaistu kaikkia kysymyksiä. Yhtiöille asetettiin istutusvelvoitteet. Velvoitteen toteuttamisen kysymyksiä ja mahdollisia vesioikeudellisia lupia, vaatisiko toteuttaminen esimerkiksi kalankasvatusta tai luonnonravintolammikkoja, ei ratkaistu velvoitepäätöksessä.

Nyt vireillä olevassa asiassa tulee ensimmäisessä vaiheessa ratkaistavaksi se, ovatko olosuhteet Kemijoella muuttuneet niin, että kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa ja tuleeko muutettava velvoite rakentaa niin, että kalan kulku Kemijoessa mahdollistuisi. Toisessa vaiheessa ratkaistaan tekniset kalatietä koskevat kysymykset. Kalatalousviranomainen viittaa esimerkkinä teknisestä kalatien luvanhausta, sen luonteesta ja selvityksistä, Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevaan lupahakemukseen ja suunnitelmaan, joka on vireillä Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa. Tämän vesitalousasian suunnitelma osoittaa sen, että kalatien tai ohitusuoman rakentamisessa ei ole kysymys suuresta tai vaikeasta vesitalousasiasta.

Kalatalousviranomainen toteaa myös, että toimivuusvaatimukset ovat kalatieasioissa olennainen osa velvoitetta muutettaessa ja että toimivuusvaatimusten mitoitus on yhtiön oma käsitys asiasta. Kalateiden toimivuusvaatimukset ratkaisee aluehallintovirasto asiassa annettavassa päätöksessä. Toimivuusvaatimuksiin on myös otettu kantaa tähän mennessä esitetyissä viranomaisen kannanotoissa.

2.4. Oikeusvoimaisesti korvatut vahingot ja edunmenetykset Kemijoella

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.4. ja sen alakohdat:

- Maksettujen korvausten tulee vaikuttaa yleisen kalatalousedun perusteella määrättävän kalatalousvelvoitteen perusteeseen, määrään tai velvoitteen muuttamiseen. Rahamääräiset korvaukset tulee ottaa huomioon velvoitteen mitoituksessa.

- Rahalla kompensoitu lohivelvoite jää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin soveltamisalan ulkopuolelle ja muutettavaa lohivelvoitetta jokialueella ei ole. PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 3.1.2.

- Yleisen ja yksityisen kalatalousedun vuoksi suoritettava kokonaiskompensaatio rajoittuu hankkeesta tosiasiallisesti aiheutuneisiin haittoihin ja vahinkoihin. Vesilaki asettaa rajat sille, kuinka laaja kompensaatiovelvoite hankkeesta vastaavalle kaiken kaikkiaan voidaan asettaa. Se, missä suhteessa vahingot ja haitat korvataan kalatalousvelvoitteella ja -maksulla tai rahakorvauksilla, ei muuta tätä vesilain kokonaiskompensaatiolle asettamaa rajaa.

- ELY-keskuksen tulkinta, jonka mukaan aiemmin maksettuja korvauksia ei tulisi lainkaan ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen ja -maksun suuruutta arvioitaessa nyt vireillä olevassa hakemuksessa, on yksiselitteisesti virheellinen. ELY-keskuksen tulkinta johtaisi tilanteeseen, jossa olisi mahdollista velvoittaa hankkeesta vastaava kompensoimaan sama haitta tai vahinko kaksinkertaisesti.

- Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu. Menetetyn ja täysimääräisesti korvatun lohikannan palauttaminen jokeen kalateiden ja niihin liittyvien velvoitteiden avulla johtaisi kahdenkertaiseen kompensaatioon.

- Lainvoimaisesti ratkaistun asian ottaminen uudelleen käsiteltäväksi ilman erityistä syytä ei päätöksen oikeusvoimavaikutuksen johdosta ole mahdollista. PVOV pitää täysin virheellisenä ja perusteettomana ELY-keskuksen näkemystä siitä, että kalatalousvelvoitteen hoitotoimenpiteiden sisältöä lohen osalta ei olisi ollut tarkoitus ratkaista lopullisesti ja että siihen olisi jätetty varauma, joka mahdollistaa velvoitteen muuttamisen.

- Lähtökohtana vesioikeudessa on, että lupiin ja päätöksiin jälkikäteen puuttuminen on mahdollista hyvin rajoitetusti ja vain erityisestä syystä. Koska asiassa ei ole kyse päätöstä rasittavasta merkittävästä prosessitai asiavirheestä, jälkikäteinen puuttuminen lainvoimaiseen päätökseen edellyttäisi laissa nimenomaisesti määrättyä perustetta. Oikeusvoimavaikutus ja päätöksen pysyvyys liittyvät vahvasti toiminnanharjoittajan omaisuuden- ja luottamuksensuojaan. Mm. tästä syystä pysyvyysvaikutusta rajoittavia säännöksiä on myös tulkittava ahtaasti. Lainvoimaisilla päätöksillä on oikeusvoimavaikutus ja toiminnanharjoittajan on voitava luottaa päätösten pysyvyyteen niin kauan kun olosuhteet eivät ole olennaisesti muuttuneet.

- Koska korvaukset Isohaaran voimalaitoksen osalta on määrätty lainvoimaisella ratkaisulla täysimääräisesti ja vesiylioikeuden päätöksen sanamuodonkin mukaisesti kertakaikkisesti, ei tämä osa kompensaatiosta voi enää uudelleen olla osa tarkistettavaa kalatalousvelvoitetta. Näin ei ole olemassa laillista perustetta ottaa näitä haittoja uudelleen käsiteltäväksi.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Oikeuskäytäntö, mukaan lukien Kemijoki Oy:n Kelukosken voimalaitoksen rakentamista koskeva päätös, ei tue yhtiön väitettä siitä, että lohen rahakorvauksilla olisi yleiseen kalatalousetuun ulottuvia vaikutuksia niin, että nykytilanteessa kalatalousvelvoitetta ei voitaisi muuttaa myös jokialueen ja lohen, meritaimenen ja vaellussiian osalta hakemuksessa esitetyin tavoin.

Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan, joka perustuu [redacted] lausuntoihin asiassa, jokialueen lohi kokonaan ja merkittävä määrä muitakin vahinkoja on määrätty korvattavaksi rahamääräisin korvauksin. Kalatalousviranomainen viittaa myös tältä osin aiemmin esittämäänsä ja vastaselityksen liitteenä olevaan [redacted] muistioon (vastaselityk-

sen liite 4) sekä täsmentää vielä, että vesioikeuden tarkoituksena on ollut kompensoida valtaosa lohen tuotosta (93 %) istutusvelvoitteella ja vain pieni osa (7 %) on katsottu olevan sellaista tuottoa, jota ei voitu silloin tiedossa olevilla jokialueen hoitotoimenpiteillä kompensoida. Vaellussiian ja meritaimenen tuotanto määrättiin puolestaan kompensoitavaksi kokonaisuudessaan sekä joki- että merialueelle kohdennettavilla istutuksilla. Tämä osoittaa sen, että muutettava velvoite koskee niin lohta kuin muitakin vaelluskalalajeja eikä maksetuilla korvauksilla ole käytännössä merkitystä kalatalousvelvoitteen muutosta koskevassa asiassa. Vaikka yhtiön käsitys rahakorvauksen ulottumisesta täysin poikkeuksellisesti ja vastoin kalatalousviranomaisen perusteltua kantaa jokialueen loheen hyväksyttäisiin, jää 93 % velvoitteesta lohen osalta ja siika- ja meritaimenvelvoite kokonaisuudessaan jäljelle. Näihin eivät rahakorvaukset miltään osin ulotu.

Lupa- ja korvausmääräysten suhteesta kalatalousviranomainen toteaa seuraavaa: Keskeisenä oikeuskysymyksenä ao. kohdassa on se, mikä merkitys rahakorvauksilla on Kemijoen kalatalousvelvoitteen määräämisessä ja mitä tarkoittaa vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksissä olevat lausumat kalatiestä.

Kalatalousviranomainen viittaa rahakorvausten osalta edellä lausuttuun, aiemmin esittämäänsä ja tämän vastaselityksen kohtaan 2.15. Kemijoen velvoitepäätöksessä todetaan, että lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisen sijainnin ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän vuoksi ei ollut perusteita kalateiden rakentamisen määräämiselle kyseisille voimalaitoksille. Kalateitä ei siis määrätty rakennettavaksi tuolloin käytössä olleen tiedon ja tuolloin vallinneiden olosuhteiden vuoksi. Tieto ja olosuhteet ovat nyt ratkaisevasti erilaiset kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Olosuhteiden muutosta koskevan sääntelyn (VVL 2:22, vesilaki 3:22 ja 19:10) perusteella tilannetta voidaan nyt arvioida toisin. On kiistatonta, että mainitut velvoitepäätöksen lausumat sisältävät jonkinlaisen jouston mahdollisuuden. Perusteluissa viitataan nimenomaan päätöksenhetken ajankohdan tietoon. Tällaisten lausumien taustalla on ainakin tiedostettu mahdollisuus siihen, että olosuhteet voivat todellakin muuttua, niin kuin ne sittemmin ovat muuttuneetkin.

Oikeuskäytännöstä kalatalousviranomainen toteaa, että juridiselta kannalta po. ratkaisut (Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3 ja KHO 2003:22) ovat relevantteja. Kemijoki Oy:n käsitys siitä, että pelkästään hankkeen kokoluokka vaikuttaa oikeuskäytännön merkitystä vähentävästi, on perusteeton. Kalatalousvelvoitetta asetettaessa (ensimmäistä kertaa) voidaan sanoa, että määräys on kokonaisuus. Kalatalousvelvoitetta muutettaessa korvauksilla ei kuitenkaan ole sellaista merkitystä, kuin yhtiö esittää. Yhtiön käsityksen mukaan Kemijoella ei ole ollenkaan tai vain vähäisessä määrin jäljellä kompensoitavaa haittaa. Johdonmukaisesti tätä linjaa seuraten olisi yhtiön käsityksen mukaan niin, että Kemijoelle ei voitaisi määrätä velvoitemuutosta ollenkaan, vaikka olosuhteet olisivat muuttuneet, kun kompensoitavaa haittaa ei ole jäljellä. Nykyiset toimet olisivat riittäviä aina ja olosuhteiden muutoksilla ei olisi merkitystä. Tämä olisi voimakkaassa ristiriidassa niiden perusteiden

kanssa, joiden vuoksi vanhan vesilain 2 luvun 22 § ja vesilain 3 luvun 22 § nimenomaisesti säädettiin.

Kysymys ei ole kaksinkertaisesta kompensaatiosta. Kalatalousvelvoite on jatkuva velvoite, jonka muuttaminen voidaan tehdä laissa säädetyillä perusteilla. Nyt ei ole kysymys päätökseen puuttumisesta asia- tai prosessivirheen perusteella. Omaisuuden- ja luottamuksen suojan osalta kalatalousviranomainen viittaa kohtaan 2.8. Nyt vireillä olevassa asiassa ei ole kysymys korvausten määräämisestä.

2.5. Yhteisvastuullisuus

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.5.:

- Hakija jättää selityksessään huomioimatta, että yhteisvastuullisuus voi vesilain 13 luvun 2 §:n perusteella koskea vain korvauksia eikä velvoitteita.

- Se, miltä osin yhtiöt ovat vastuussa istutusvelvoitteen toteutuksesta, on aivan eri asia kuin velvoitteiden toteutukseen liittyvä yhteisvastuu.

- Hakemusta tulisi ainakin täydentää selvityksellä siitä, miten velvoitteet Hakijan käsityksen mukaan tulisi kohdistaa luvanhaltijoiden välillä. PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.3.2.

- Yhtiö viittaa vesilain13 luvun 2 §:ään ja toteaa, että asiassa on kyse useasta eri voimalaitoksesta, eikä yksittäisestä hankkeesta. Näin ollen kalatalousvelvoitetta ei voida määrätä yhteisvastuullisesti, vaan ELY-keskuksen tulisi hakemuksessaan esittää tarkka erittely hankkeiden osuuksista suhteessa kuhunkin edunmenetykseen. Koska ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt olosuhteiden olennaisesti muuttuneen, on tarpeen arvioida uudestaan myös hankkeille kohdistettavien osuuksien suuruutta. ELY-keskuksen esitystä siitä, että vastuun jakautuminen voitaisiin ratkaista suoraan vanhan kalatalousvelvoitetta koskevan lupapäätöksen (johon ELY-keskus nimenomaan hakee muutosta) mukaisesti, ei voida pitää suoraan hyväksyttävänä ratkaisuna tai riittävänä asian selvittämisenä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Se, että yhteisvastuullisuus koskee vesilain 13 luvun 2 §:n mukaisesti korvauksia, on oma asiansa. Tähän hakemukseen ei sisälly korvausten määräämistä. Kemijoen kokoisessa vesistössä, joka on rakennettu kahden eri yhtiön toimesta, on välttämätöntä määrätä muutettava kalatalousvelvoite niin, että se koskee molempia yhtiöitä. Ei voida ajatella sellaista tilannetta, että rakennettaisiin velvoite kalan kulun turvaamisen varaan eri tavoilla eri yhtiöiden kohdalle. Kysymys ei ole sellaisesta siviilioikeudellisesta yhteisvastuullisuudesta, jota korvausten osalta sovelletaan esimerkiksi vesilain tai ympäristövahinkolain asianomaisten säädösten nojalla ja joka mahdollistaa korvauksen perimisen yhdeltä velvoitetuista ja aikaansaa regressioikeuden.

Yhteisvastuullisuudessa kysymys on siitä, että velvoite kohdistetaan riittävässä määrin niin, että yhtiöt sen myös toteuttavat kohtuullisella ja jär-

kevällä tavalla. Yhtiöiden välinen velvoitteen jakaminen tulee tehdä lähtökohtaisesti vuoden 1979 velvoitepäätöksen mukaisesti. Kalatievelvoitteen toteuttaminen riippuu siitä, kuka omistaa voimalaitoksen.

2.6. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.6. ja sen alakohdat:

- Hakijan käsitys asiaan sovellettavien säännösten sisällöstä ja Hakijan oikeuskäytännöstä tekemät johtopäätökset ovat suurelta osin ilmeisen virheellisiä.

- KHO:n ratkaisu 29.1.2103 t. 357 (Pamilo) koski kumotun vesilain 8 luvun 10 b §:n eikä vesilain 3 luvun 22 §:n tulkintaa. Viittaus oikeuskäytännössä hyväksyttyihin 5 %:n menetyksiin on näin ollen harhaanjohtava ja virheellinen. Myös Kantturankoskea ja Hiitolanjokea koskevien KHO:n ratkaisujen vertailukelpoisuus vireillä olevaan asiaan on heikko.

- Selitystä leimaa keskeisten faktojen ohittaminen ja perustelemattomien väitteiden esittäminen. Hyöty pitää pystyä osoittamaan. Tähän ei riitä perustelematon väite, vaikka sen esittäisi viranomainen. Lisäksi osoitettavan hyödyn tulee olla haittoja suurempi.

- Kustannus-hyötyanalyysin lopputulos asiassa on ilmeinen; Hakemuksen hyväksymiselle ei ole edellytyksiä.

- Iijoki ja Kemijoki ovat Suomen tärkeimpien vesivoimajokien joukossa ja ne vastaavat erittäin merkittävällä osuudella koko Suomen säätövoimakapasiteetista. On selvää, että mm. tämä tosiasia tulee ottaa huomioon vireillä olevaan asiaan kytkeytyvässä kustannushyötyanalyysissä ja intressivertailussa.

- Vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen ei ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Näin ollen hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä.

- On selvää, etteivät Hakemuksesta johtuvat kustannukset ole kohtuullisia Hakemuksella saavutettaviin marginaalisiin kalataloudellisiin hyötyihin nähden, eikä Hakemuksen hyväksyminen näin ollen ole mahdollista. Vesilaki ei mahdollista Hakemuksessa vaaditun miljardiluokan kustannusvastuun vyöryttämistä luvanhaltijoille. PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.1.2.

- Myös vesilain 3 luvun 22 §:ää ja vesilain 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa on otettava huomioon velvoitteista aiheutuvat kustannukset. Koko vesilain mukaisen päätöksenteon on laajemmin katsottava perustuvan eri intressien yhteensovittamiseen ja kustannus-hyötyanalyysiin.

- ELY-keskuksen toteamus siitä, että kustannuksiin liittyvien selvitysten tekeminen on ensisijaisesti luvanhaltijan intressissä, on ristiriidassa sen seikan kanssa, että ELY-keskus on monilta osin väittänyt PVOV:n esittämien kustannusarvioiden olevan virheellisiä tai jopa valheellisia. Vesilaissa ei ole säännöstä, jolla joku muu kuin hakija olisi velvollinen hakemuksen mukaiset kustannukset intressivertailuun esittämään.

- Yleisten etujen arvioinnin osalta todetaan, ettei ELY-keskus ole ottanut huomioon vesivoimasta yleiselle edulle aiheutuvaa hyötyä.

- ELY-keskuksen selitys on ristiriitainen myös siltä osin, että siinä yhtäältä todetaan, että vesioikeudessa hyödyt ja haitat sekä niiden arvioiminen liittyvät ennen kaikkea luvan myöntämiseksi suoritettavaan intressivertailuun, jota ei luvan muutosvaiheessa enää tulisi suorittaa. Toisaalta ELY-keskus itse on perustanut muutoshakemuksensa nimenomaan yleisille eduille saatavaan hyötyyn, joiden määrittäminen liittyy niin ikään kiinteästi intressivertailuun.

- ELY-keskuksen toteamus siitä, että kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvon noustua, on oikeuskäytännössä katsottu perustelluksi asettaa aiempaa taloudellisesti raskaampia velvoitteita niin niitä ensi kertaa määrättäessä kuin velvoitteita myöhemmin muutettaessa, on virheellinen. Sille seikalle, että kalatalouteen liittyvien yleisten etujen painoarvo on väitetysti noussut, ei voida antaa merkitystä kalatalousvelvoitetta muutettaessa.

- Ratkaisun KHO 29.1.2013 T 358 (Hiitolanjoki) osalta yhtiö toteaa, että nyt kyseessä olevassa asiassa ei voida antaa painoarvoa sille seikalle, että viitatussa ratkaisussa luvanhaltija on arvioinut velvoitteen lopullisten kustannusten nousevan jopa 1000-kertaiseksi. Kyse oli voimataloudelliselta merkitykseltään hyvin pienistä ja vanhoista voimalaitoksista, mikä ei mahdollista rinnastamaan tapausta Kemijoen tapaukseen.

- Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia tulee pitää kohtuuttomina. Hakemuksen mukaisen velvoitteen asettaminen johtaisi kokonaisuutena tarkastellen kohtuuttomaan lopputulokseen.

Selitys:

Juridiselta kannalta tarkasteltuna vesilain 3 luvun 14 §:n mukaiseen kustannus-hyötyanalyysiin liittyvät käsitykset poikkeavat voimakkaasti toisistaan. Kalatalousviranomainen on selityksessään perustellut näkemystään kustannus-hyötyanalyysin käytöstä ja rajoitetusta merkityksestä nimenomaan kalatalousvelvoitteen muutostilanteissa. On eri asia arvioida kustannuksia ja hyötyjä kalatalousvelvoitteen kohdalla silloin, kun velvoite asetetaan lupahakemuksen käsittelyn kanssa yhtä aikaa; ja tilanteissa, joissa muutetaan vuosikymmeniä voimassa ollutta velvoitetta olosuhteiden olennaisen muutoksen vuoksi. Kun velvoitetta asetetaan ensimmäisen kerran, on vesilain 3 luvun 14 §:n soveltaminen kohtuullisen yksinkertaista. Sen sijaan vuosikymmenten jälkeen tilanne ei ole näin suoraviivainen. Kysymys on olemassa olevan velvoitteen muuttamisesta.

Erimielisyys koskee siis ennen kaikkea vesilain 3 luvun 14 §:n kustannusrajoitusta ja sen soveltamista. Kalatalousviranomainen on viitannut siihen, että vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 § eivät sisällä kustannusrajoitusta, päinvastoin 19 luvun 10 § mukaan tulee ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan esitetty oikeuskäytäntö on relevanttia. Vesiasiat ovat laajoja asiakokonaisuuksia ja esimerkiksi Pamilon tapauksen perusargumentaatiota menetetystä hyödystä ja sen määrän laskemisesta ei voi asettaa kyseenalaiseksi sillä perusteella, että asiassa oli kysymys säännöstelyluvan muuttamisesta. Niin ikään

asian kokoluokalla ei ole merkitystä arvioitaessa ratkaisun juridista merkitystä. Ei ainakaan niin, että vesilain soveltaminen pienten vesivoimaloiden ratkaisuissa olisi jotenkin vähämerkityksellistä, kun kysymyksessä on Kemijoki.

Hyödyn osoittamisen osalta hakijan ja yhtiöiden välillä vallitsee voimakas näkemysero. Yhtiöt painottavat kapeaa kalataloushyötyä niin, että jos istutuksilla saadaan kalastettavaksi kalaa (esimerkiksi kirjolohta), se riittää. Yhtiöt eivät näe arvoa sillä, että Kemijokeen saadaan luonnonkiertoon perustuva vaelluskalakanta, jonka olemassaolo on kaiken kalatalouden perusta (tämä ilmenee erittäin hyvin järvitaimenen osalta KHO:n Soklin kaivosta koskevasta ennakkoratkaisusta KHO 2022:38). Osittain tämän vuoksi yhtiöt katsovat, että intressivertailun lopputulos on aivan ilmeinen. Yleiset ja yksityiset menetykset olisivat yhtiöiden näkemyksen mukaan poikkeuksellisen mittavat ja hyödyt marginaaliset. Mitään ei tarvitsisi tehdä Kemijoen kalatalousvelvoitteelle.

Hyödyn arvioimisen osalta yhtiöt viittaavat laajasti hakijan esittämiin lainkohtiin ja kritisoivat tilannetta ja niiden esittämistä. Hakija on esittänyt haittojen ja hyötyjen arvioimista koskevia vesilain säännöksiä, jotta voidaan edes yrittää löytää joitakin suuntaviivoja siihen, miten seurauksia arvioidaan ylipäänsä vesilakia sovellettaessa. Se, tuleeko säännöksiä soveltaa ja kuinka laajasti, on eri asia. Vesilain säännökset sisältävät mm. teknis-taloudellisia elementtejä (osia), joita voidaan arvioida suhteellisen itsenäisesti riippumatta siitä, sovelletaanko juuri tätä säännöstä. Mankala-periaatteella on merkitystä silloin, kun arvioidaan hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannuksia suhteessa sähköntuotannon voittoihin (liite 1).

Myös yleisten etujen arvioinnin kannalta näkemykset poikkeavat toisistaan. Kalatalousviranomainen on selityksessään varsin perusteellisesti käsitellyt hyötyjen ja haittojen arvioimista juridiselta kannalta. Yhtiöiden keskeisin peruste hakemuksen hylkäämiseen näyttää olevan se, että vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen ei ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Näin ollen hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä ja kustannukset olisivat tietenkin kohtuuttomia. Näin ei kuitenkaan ole, Kemijoen vesistöalueella voidaan palauttaa kalojen esteetön kulku ja palauttaa vaelluskalat niiden alkuperäiseen elinympäristöön, jolla on suuri merkitys yleisenä hyötynä.

2.6.1. Hyödyt

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.6.4:

- Hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.1.2:

- Hakemuksessa vaadituilla toimilla tosiasiallisesti saavutettavissa olevat yleiset hyödyt jäävät vähäisiksi, sillä hakemuksessa esitetyt tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi esitetyt toimenpiteet ovat epärealistisia ja osittain myös toteuttamiskelvottomia.

- ELY-keskuksen viittaamat yksityiset edut (esimerkiksi rantakiinteistöjen arvonnousu) eivät liity nyt kyseessä olevaan asiaan. Yksityisille

eduille aiheutuneet haitat on aikanaan korvattu kertakaikkisesti ja täysimääräisesti.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa hyötyjen osalta aiemmin esittämäänsä ja vaatimusten toteuttamiskelpoisuuden osalta tämän vastaselityksen kohtaan 2.18. Myös uusimpia mallinnustuloksia luonnontuotannosta ja Ounasjoelle nousevien kutukalojen määrästä käsitellään tämän vastaselityksen kohdassa 2.18. Kalatalousviranomainen on jo selityksessään todennut, että korvaukset eivät poissulje yksityisiä etuja, kun yleisen kalatalousedun perusteella määrätään muutettuja velvoitteita.

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen mukaisissa toimenpiteissä on kyse keskeisesti siitä, että mahdollistetaan vaelluskalojen kulku patojen ohi ja turvataan luontainen lisääntyminen. Kalatalousviranomainen katsoo, etteivät yhtiöiden esittämät näkemykset luontaisen lisääntymisen mahdollisuuksista ole aivan johdonmukaisia. Esimerkiksi KEJOn vastaselityksen s. 95 todetaan, että "KEJO:n pitkän tähtäimen tavoitteena on palauttaa osittain luonnonvarainen vaelluskalakanta, vaiheittain edeten ja seurantatuloksiin perustuen." Kalatalousviranomainen huomauttaa, että osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen edellyttää luontaisen lisääntymisen turvaamista. Silloin vaelluskanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista kaloista.

Myös Kemijoki Oy:n aluehallintovirastolle jättämän Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevan lupahakemuksen ja suunnitelman mukaan Kemijoki Oy on linjannut strategiassaan tavoitteeksi osittain luonnonmukaiseen elinkiertoon perustuvan vaelluskalakannan palauttamisen Kemijoen vesistöön. Hankkeen hyötyinä esitetään, että Taivalkosken padon alle saapuneet vaelluskalat voisivat ohittaa Taivalkosken voimalaitoksen. Hakemuksessa todetaan, että vaelluskalakantojen palauttamisessa rakennettuihin vesistöihin tarvitaan laaja valikoima toisiaan tukevia toimenpiteitä oikeassa järjestyksessä sekä pitkäjänteistä työtä. Vaelluskalakantojen palauttamisessa ja vahvistamisessa on hakemuksen mukaan löydettävä tehokkaimmat toimenpiteet, jotka edistävät parhaiten useita tavoitteita ilmastonmuutoksen hillinnästä luonnon monimuotoisuuden edistämiseen. Hakemuksessa todetaan myös, että vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseen tarvitaan padon ohitusmahdollisuuden lisäksi mm. lisääntymiseen sopivia alueita ja istutustoimenpiteitä ja alasvaelluksen tukemista. Edelleen todetaan, että hankkeen hyöty olisi merkittävästi suurempi kuin sen toteuttamisesta aiheutuva vähäinen haitta.

Edellä kuvatun perusteella voidaan päätellä, että KEJO pitää vaelluskalojen palauttamista ja vahvistamista mahdollisena. On selvää, että vaelluskalojen palauttaminen edellyttää monipuolista keinovalikoimaa ja sillä edistetään myös luonnon monimuotoisuutta. Kalateiden toimivuusvaatimus ja se, tulisiko toimenpiteiden perustua vapaaehtoisuuteen vai velvoitteeseen, ovat asioita, joista on eniten erimielisyyttä.

Hyötyjä ja haittoja käsitellessään yhtiöt viittaavat näyttöön ja vastanäyttöön. KEJO toteaa mm., ettei Hakija "ole esittänyt mitään vastanäyttöä

seikkaperäisten selvitysten kumoamiseksi" (s. 71). Näyttöä ja sen merkitystä sivutaan myös mm. sivulla 19, 43, 51, 63, 73, 74 ja 111.

Kalatalousviranomainen toteaa, että näyttö on siviilioikeudellinen käsite, jolla on merkitystä ennen kaikkea siviilioikeudessa. Sen sijaan hallinto- ja vesiasioissa ei yleensä puhuta näytöstä vaan selvittämisvastuusta. Sitä on käsitelty nyt vireillä olevassa hakemuksessa. Lähtökohdan asian selvittämisvastuusta muodostaa hallintolain 31 §. Sen mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen. Näin on kalatalousviranomainen menetellyt.

Huomattavaa on, että lain sanamuodon mukaan asianosaisen on esitettävä selvitystä, ei näyttöä sanan siviilioikeudellisessa merkityksessä. Viimekätinen asian selvitysvastuu kuuluu viranomaiselle virallisperiaatteen mukaan. Toisin sanoen selvitysvastuu hallintoasiassa ei jakaannu samalla tavoin kuin siviilioikeudellisessa riita-asiassa, jossa näytön esittäminen on asianosaisen vastuulla ja johtaa kanteen hylkäävän tuomioon tilanteissa, joissa näyttötaakka asetetaan kantajalle.

Hallinto-oikeudessa ei toisin sanoen sovelleta siviilioikeudellisia sääntöjä näytöstä, eikä ratkaisuja voida esimerkiksi perustaa näyttötaakkaan. Oikeampaa on hallintoasioissa puhua selvitysvastuun jakaantumisesta. Kalatalousviranomainen on nyt vireillä olevassa asiassa esittänyt hallinto- ja vesilain säännösten perusteella riittävät selvitykset asian ratkaisemiselle.

Ympäristö- ja vesitalousasioissa ratkaisut kohdistuvat yleensä tulevaisuuteen, jolloin ratkaisun perusteena toimivat tosiseikat ovat paitsi arvostuksen varaisia myös tietyssä määrin asiantuntemukseen perustuvia ennakkoarvioita. Samanlaista selvitysvastuuta kuin siviilioikeudellisissa riita-asioissa ei hallintoasioissa edellytetä.

Biologinen pohja, monimuotoisuushyödyt ja vaelluskalakannan palauttaminen ovat tyypillisiä kysymyksiä, joita ei voida ratkaista väittäen ”näytön olevan riittämätöntä”. Kysymys on asiantuntija-arviosta ja niiden soveltamisesta arvioitaessa toimenpiteiden vaikutuksia tulevaisuudessa.

2.6.2. Kustannukset

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.6.5:

- On otettava huomioon, että toimenpiteiden laajuus ja toteuttamistapa riippuvat asetetusta kalatalousvelvoitteesta.

- KEJO on arvioinut kustannukset sellaisten ratkaisujen perusteella, joilla saavutettaisiin paras mahdollinen vaellusratkaisun toimivuus. Hakemuksen ylös- ja alasvaellusratkaisujen toimivuusvelvoitteiden saavuttamista ei tästä huolimatta voi taata. Toimivuusvelvoitteita määriteltäessä ei ole huomioitu ulkoisia, vesivoimalaitoksen omistajan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevia tekijöitä, kuten jokialueen kuolleisuutta vaelluspoikasten alasvaelluksessa. Velvoitteen tulisi olla etukäteen todennettavissa esimerkiksi saavutettavissa olevilla parhaan käyttökelpoisen tekniikan ratkaisuilla.

- Lapin ELY-keskuksen tulisi esittää sellainen ratkaisukokonaisuus, jolla Hakemuksen toimivuusvaatimukset saavutettaisiin. Lisäksi Lapin ELY-keskuksen tulisi arvioida läpinäkyvästi ja yksityiskohtaisesti tällaisen ratkaisukokonaisuuden kokonaiskustannukset sekä vaikutukset vesivoimatuotantoon. Hakemus tulee tämän johdosta palauttaa Lapin ELY-keskukselle em. arvion laatimista varten.

- Kuten liitteestä 1 ilmenee, KEJO on arvioinut useita vaihtoehtoja kalatalousvelvoitteen toteuttamiseksi. KEJO:n valintaa pohjasta pintaan ulottuvista ohjausrakenteista puoltaa myös Selityksen liitteenä 9 oleva Luken lausunto liitteessä 1 viitatun mukaisesti.

- Mankala-periaatteella ei tule olla vaikutusta kalatalousvelvoitteiden asettamiseen.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.1.2:

- Yhtiön esittämä kustannusarvio perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon asiasta. ELY-keskus ei ole esittänyt mitään varteenotettavaa kilpailevaa kustannusarviota.

- ELY-keskuksen viittauksella Mankala-periaatteeseen ei tässä yhteydessä ole merkitystä.

Selitys:

Kustannusten arvioinnin ja sen juridiikan osalta kalatalousviranomainen viittaa esittämäänsä. Kustannukset riippuvat olennaisesti siitä, millaiset muutetut kalatalousmääräykset asiassa määrätään ja miten yhtiöt toteuttavat ne. Kalatalousviranomainen on pitänyt yhtiöiden esittämiä kustannusarvioita ylimitoitettuina. Yhtiöt ovat useassa kohdassa vastaselityksiään vedonneet kustannuksiin, mutta kustannusten osalta ei tuoda juurikaan esille uusia asioita suhteessa muistutuksissa esitettyyn. Kalatalousviranomainen viittaa kaikilta osin aiemmin esittämäänsä. Mitä tulee Mankala-periaatteeseen, kalatalousviranomainen pitää sen huomioimista johdonmukaisena.

Investointikustannukset

Kemijoki Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Riippumattomaan ja toteutuneisiin hankkeisiin perustuvaan tutkimustietoon verrattuna KEJO:n kustannusarviossa käytetyt kustannukset vaikuttavat pieniltä. On selvää, että toimivuudella on vaikutusta myös kustannuksiin.

- Liitteessä 1 esitetyn perusteella voidaan todeta, että yhtiön esittämä 30 %:n kustannusvaraus on ennemminkin liian pieni kuin liian suuri;

- Hakemuksen mukaisten velvoitteiden ensimmäisen vaiheen toteuttamisessa on niin kireä aikataulu, että oppimiseen ja teknologian kehittämiseen tai kehittymiseen ei jää käytännössä aikaa.

- KEJOlle jää epäselväksi, mihin skaalaeduilla viitataan. Mikäli skaalalla viitataan suureen jokeen, investointikustannuksissa skaalan kasvattamisesta ei ole etua.

- Lapin ELY-keskuksen tulisi antaa määrällinen ja yksityiskohtainen arvio teknologian kehityksen, skaalaetujen ja oppimisvaikutusten vaikutuksesta kustannusarvioon.

- Suurimman kustannuserän muodostaa alasvaellusrakenteet. KEJO huomauttaa kuitenkin, että yhtiön laskelmassa ei ole erikseen arvioitu alasvaellukseen tarvittavaa vesimäärää. Tältä osin kustannusarviossa on siis merkittävää aliarviointia.

- Houkutusvirtaamasta todetaan mm., että sen toteuttamiseen voi olla muitakin vaihtoehtoja kuin pumppaus. Esimerkiksi Taivalkoskella 1 m^3/s houkutusvirtaama aiheuttaa vuodessa 45 000 euron menetykset, ja vastaavasti 20 m^3/s 900 000 euron vuotuiset menetykset. Sen sijaan houkutusvirtaaman tuottamiseen tarvittava energiamäärä on noin 3 856 MWh vuodessa, joka vastaa sähkönhinnalla 44,1 euroa/MWh 170 000 euron vuotuista kustannusta.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Muiden kalateiden rakenteista poiketen Isohaaran alapuolelle olisi rakennettava nousukaloja kalateihin ohjaavat ohjausaidat ja niiden talvisäilyttämistä varten tarvitsee rakentaa säilytyshalli patojen läheisyyteen.

- Kustannuksia kasvattaa merkittävästi hakemuksessa asetut korkeat ja epärealistiset läpäisyvaatimukset, jotka edellyttävät rakenteita, laitteistoja ja rakennustekniikkaa, jota ei ole Suomessa nykyisellään missään muualla käytössä.

- Hakemuksen mukainen istutusvelvoitteen lisäys on hiin huomattava, että se edellyttää kokonaan uuden kalanviljelylaitoksen rakentamista.

- Ainoa mahdollinen ratkaisu vaadittujen toimintatehokkuuksien tavoittelemiseksi on pinnasta pohjaan ulottuvat alasvaelluksen ohjausratkaisut. Alasvaellusrakenteiden osalta merkittävin kustannuserä olisi ohjausaitojen rakentaminen.

- Hakemuksessa vaaditaan kalateiden alaosaan pumpattavan houkutusvettä vähintään 20 m^3/s. Vettä pitää pumpata sekä kalateihin että ja ylisiirtopyyntilaitteeseen.

- Koska voimalaitosten yhteyteen rakennettavilla kalateillä on tiukat toimivuusvaatimukset, ylisiirrettäviä kaloja ei voida ottaa Isohaaran voimalaitoksen kalatiestä, vaan ylisiirtolaite on rakennettava erillisenä riittävän etäälle Isohaaran voimalaitoksesta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa, että liian ahtaissa kustannusraameissa ei voida toteuttaa parasta käyttökelpoista tekniikkaa. On myös selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa eikä sellaista voida katsoa kustannus-hyötysuhteeltaan toteuttamiskelpoiseksi ratkaisuksi. Kalatievelvoitteen lähtökohtana eivät voi olla heikosti toimivat kalankulun ratkaisut.

Luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla. Mitä tulee kalateihin johdettavaan virtaamaan, kalata-

lousviranomainen huomauttaa, että vaatimuksessa on kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Erillistä ylisiirtopyyntilaitetta ei ole vaadittu eikä sen osalta siten ole myöskään esitetty virtaamia koskevia tai muitakaan teknisiä vaatimuksia. Lisäksi keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten veden johtamisella alasvaellusreitteihin ei ole sähkön perustuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta merkitystä, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

Energianmenetykset

Kemijoki Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Energianmenetyksistä todetaan mm., että menneiden vuosien perusteella muistutuksen liitteessä 1 ja tämän liitteessä B esitetty arvio reservimarkkinatappiosta on ennemminkin ali- kuin yliarvio, ja näiden markkinoiden arvo ja merkitys jatkaa kasvamistaan.

- Kalatiehen johdettava enintään 2 m^3/s vesimäärä ei ole kustannuksena merkittävä, vaan olennaisempi kysymys on, että millä kalatieratkaisulla saavutetaan Hakemuksen toimivuusvelvoitteet. 2 m^3/s virtaama kalatiessä ei todennäköisesti riitä toimivuusvelvoitteen saavuttamiseen.

- Rakentamisen aikaisten energianmenetysten osalta todetaan mm., että rakennustöiden ajoituksesta esitetty on sinänsä kannatettava ajatus, mutta käytännössä mahdoton toteuttaa ottaen huomioon, että hakemuksen mukaisessa aikataulussa ei ole joustoja tähän tarkoitukseen.

- Lapin ELY on tulkinnut taloustieteellisen analyysin virheellisesti. KEJOn menetykset säätökäytön rajoittamisen osalta ovat yhteensä 6,1 miljoonaa euroa, josta 3,1 miljoonaa euroa johtuu tappioista sähkön tukkumarkkinoilla ja 3 miljoonaa euroa säätösähkö- ja reservimarkkinoilla. Hakijan johtopäätökset on tehty puolella arvioidusta haitasta.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Tilastojen mukaan tulva Isohaarassa on päättynyt keskimäärin 11.6. vuosien 2002–2021 välisenä aikana. Kun PVOV:n muistutuksessa esittämistä energianmenetyksistä otetaan pois 20.5.–11.6. välinen ajanjakso, pienenee laskettu 11,34 milj. € säätökäytön menetys noin 1,51 milj. €. Viitaten ennusteeseen tulvahuipun aikaistumisesta yhtiö katsoo, ettei tehtyjä laskelmia ole tarpeen muuttaa, vaan ne osoittavat, että hakemuksen aiheuttamat muutokset olisivat PVOV:lle merkittäviä.

- Kaikki energianmenetykset on laskettu maltillisella 40 €/Mwh hinnalla.

- Vuosittain menetettäisiin myös alasvaellusreittien asennuksen aikaan jonkin verran energiaa, joka on otettu mukaan laskelmiin.

- Voimalaitosta tulee ajaa 20.5.–20.10. välisenä aikana kalojen ehdoilla, jolloin menetetään säätökäytön hyödyt.

- Kemijoen Isohaaran voimalaitoksen kalateiden osalta nykyisen kaltaisen säätövoimantuotannon on havaittu vaikuttavan kalateiden toimintatehokkuuteen ja mm. lohien ns. jojo-ilmiön syntyyn. Mikäli tämä pyrittäisiin voimalaitosten käytöllä estämään, on ilmeistä, että joudutaan merkittävällä tavalla puuttumaan nimenomaan voimalaitosten säätökäyttöön ja säätövoiman tuotantoon. Voimalaitosten käytön optimointi kulloinkin käytettävien turbiinikombinaatioiden osalta taas voi johtaa tiettyjen turbiinien kulumisen lisääntymiseen vaikuttaen edelleen kunnossapitokustannuksiin ja jopa käyttöikään.

Selitys:

Vastaselityksissä ei ole esitetty energianmenetysten osalta mitään sellaista, mikä aiheuttaisi tarvetta muuttaa hakemuksessa ja selityksessä sanottua. Kalatalousviranomainen korostaa, että myöskään KEJO ei pidä kalatiehen johdettavaa enintään 2 m^3/s vesimäärää merkittävänä kustannuksena. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että alasvaellusreittien tarvitsemasta vedestä aiheutuva kustannus on tätäkin vähäisempi, sillä vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä.

Se, että voimalaitoksia tulisi ajaa täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. Luvanhaltijoilla on parhaat edellytykset eri tavoitteiden yhteensovittamiseen siten, ettei vesivoimasta saatava hyöty merkittävästi vähene. Luvanhaltijoiden olisi esimerkiksi mahdollista selvittää, voitaisiinko lyhytaikaissäännöstelyä jopa hyödyntää tukemaan kalojen nousua, jolloin kaikki hyötyvät samanaikaisesti. Haittojen lieventäminen mm. sopivien turbiinikombinaatioiden valinnalla on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan asiaankuuluvaa toimintaa.

Yhtiöt ovat vastaselityksissään todenneet, ettei Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ole vastaavia vaikutuksia jokiluontoon kuin esimerkiksi Pohjanmaan pienemmillä joilla (ks. yhtiöiden vastaselitykset koskien SYKE:n lausuntoa). Kalatalousviranomainen toteaa, että PVOV:n kuvaama jojo-ilmiö on esimerkki haitallisesta lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksesta, jonka lieventäminen on vaelluskalojen palauttamisen kohteena olevissa joissa erittäin tarpeellista. Kalatalousviranomainen viittaa selityksessä esitettyyn ja toteaa, että lyhytaikaissäädön lieventämisen ei tarvitse tarkoittaa kohtuuttomia kustannuksia vesivoimalle.

Muilta osin viitataan aiemmin sanottuun sekä liitteeseen 1.

Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

Kemijoki Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Hakemuksen mukaisista toimista aiheutuisi yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Säätökäytön rajoittaminen aiheuttaisi myös suurta yleistä haittaa. Säätövoimalla on suuri yhteiskunnallinen merkitys, jota ELY-keskuksen hakemuksessa ei ole otettu huomioon.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

Kemijoki Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Yhtiö viittaa vastaselityksen liitteeseen 3. Koska kyseessä ei ole tuottavan investoinnin arviointi, WACC on väärä korko pelkän rahan aika-arvon huomioimiseen, kun taas yhtiön käyttämä riskitön korko sen sijaan on tilanteeseen asiaankuuluvampi.

- [redacted] esittämä laskelma on monin osin virheellinen, mistä syystä kyseistä laskelmaa ei voida pitää oikeana arviona Hakemuksesta KEJO:lle aiheutuvista kustannuksista.

- On kaiken KEJO:n esittämän mukaisesti selvää, että Hakemuksen hyväksymisen kustannusvaikutukset olisivat suuruudeltaan sellaiset, ettei Hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä. Selitys ei ole tätä tosiasiaa muuttanut.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksessä todetaan mm. seuraavaa:

- Isohaaran osalta tuotannonmenetys on laskettu yhteensä 20 vuoden ajalta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa tässä liitteeseen 1, jossa on [redacted]-[redacted] vastaus koskien KEJO:n vastaselityksen liitettä 3.

2.7. Vaikutus vedenjuoksusta saatavaan kokonaishyötyyn ja vedenjuoksun alkuperäiseen tarkoitukseen

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.7:

- Vesilain 19 luvun 8 § ja 7 § soveltuvat käsillä olevaan asiaan. Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen menettely edellytyksineen koskee myös muuta vedenjuoksuun vaikuttavaa hanketta, kuten tässä tapauksessa voimalaitosten käyttöä Kemijoessa.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.2.2:

- On selvää, että vesilain 19 luvun 8 § tulee sovellettavaksi nyt kyseessä olevassa tapauksessa. Vedenkorkeutta ja -juoksutusta koskevien määräysten tarkistamisessa tai näihin liittyvien uusien määräysten asettamisessa on noudatettava soveltuvin osin vesilain 19 luvun 7 §:ää.

- KHO:n ratkaisun 9.5.1964 osalta yhtiö katsoo, ettei kyseisestä ratkaisusta voida tehdä sitä johtopäätöstä, että lyhytaikaissäännöstelyä ei missään tapauksessa voida pitää vesistön säännöstelynä. Yhtiö viittaa puolestaan ratkaisuun KHO 2018:23, jossa kyse oli lyhytaikaissäännöstelystä. Myöskään ratkaisusta KHO 2019:172, jossa oli kyse aikaisemmin lainvoimaisesti ratkaistusta velvollisuudesta rakentaa kalatie, ei voida vetää sellaista johtopäätöstä, etteikö vesilain 19 luvun 7 ja 8 § voisi tulla sovellettavaksi kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamisasiassa.

- Nykyisessä vesilain 7 luvun 1 §:ssä säädetään, että säännöstelyä koskevan luvun säännöksiä sovelletaan muuhun kuin vähäiseen veden vir-

taaman ja korkeuden jatkuvaan säätelyyn sekä veden jatkuvaan juoksuttamiseen vesistöstä tai sen osasta toiseen (vesistön säännöstely). Myös tämän perusteella yhtiö katsoo, että Isohaaran voimalaitoksen kohdalla on selvästi kyse vesistön säännöstelystä. Isohaaran voimalaitoksella on alusta lähtien hyödynnetty vesivoimaa säännöstelyä käyttäen, ja rakennusluvassa määrätään mm. vedenkorkeudesta säännöstelypadolla.

- Yhtiö katsoo edelleen, että hakemuksen mukaisten toimenpiteiden hyväksyminen vähentäisi huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä ja muuttaisi olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta. Mikäli hakemus vastoin PVOV:n esittämää näkemystä käsiteltäisiin, on asiassa siten otettava huomioon se, että ELY-keskuksen hakemuksen mukaisten velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuvat edunmenetykset tulee vesilain 19 luvun 7 §:n nojalla määrätä korvattavaksi yhtiöille, sillä kyse ei ole vähäisistä vahingoista.

Selitys:

Yhtiöt vetoavat edelleen vesilain 19 luvun 8 §:än, jonka mukaan "muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään."

Kalatalousviranomainen toteaa tähän, että selityksessä on varsin yksityiskohtaisesti perusteltu se, että nyt ei ole kysymys vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisesta. Lainkohtaa ei tarvitse soveltaa, koska kysymys ei ole soveltuvin osin samanlaisesta tilanteesta kuin, lainkohdassa nimenomaan mainituin tavoin, säännöstelyhankkeissa, esim. varsinaisessa järvisäännöstelyssä. Se, että lainkohtaa ei tarvitse soveltaa, on eri asia voiko sitä ylipäänsä soveltaa.

Säännöstelyn ja vesivoiman hyväksikäytön välinen rajanveto on monivivahteinen ja oikeuskäytäntö sen suhteen on vaihdellut. Yksinkertaisesti tiivistettynä kysymys on ollut mm. seuraavista asiakokonaisuuden osista:

1) Sovelletaanko vesivoimalaitoksen luvanhakuprosessissa säännöstelylukua (vesilaki 7-luku) erityisesti tilanteissa, joissa vesivoimalaitoksella ei säännöstellä järviallasta
2) Jos sovelletaan, pitääkö lupa antaa myös säännöstelyn luvanmyöntämisedellytysten perusteella (voimalaitosluvan kanssa yhdessä)
3) Onko lyhytaikaissäännöstely tai lyhytaikaissäätö aina sellaista, että sitä tulee harkita säännöstelyluvan edellytyksien mukaisesti
4) Käytetäänkö voimalaitosta (tai sen uutta yksikköä) säännöstelyyn (KHO 2018:23)
5) Pitääkö vesivoimalaitosten lupia muutettaessa tehdä säännöstelyluvan muuttamiseksi tarkoitettu viranomaisselvitys (vesilaki 19:8)

Vesilain 19 luvun 7 § ja sitä edeltänyt vanhan vesilain 10:8b § säädettiin nimenomaan mahdollistamaan (suurehkojen) järvisäännöstelyjen lupaehtojen tarkistaminen. Säännöksen ydinsoveltamisala on järvisäännös-

telyjen kehittäminen, jota varten luotiin erityinen menettely ja mahdollistettiin lainvoimaiseen säännöstelylupaan puuttuminen. HE 277/2009 vp. s. 193 sisältyvien perustelujen mukaan “Säännöksellä mahdollistettaisiin kuitenkin edelleen vanhojen säännöstelyhankkeiden kehittäminen samoilla edellytyksillä kuin nykyisen lain 8 luvun 10 b §:ssä on säädetty.” Järvisäännöstelyjen muuttamista koskevissa asioissa haitallisten vaikutusten kirjo oli ja on huomattavasti laajempi kuin kalatalousmääräykset. Esimerkiksi rantojen käyttö, vettymät, liikennekysymykset ja järviluonnon tilan parantaminen.

Kemijoki Oy on alkuperäisessä muistutuksessaan kohdassa 4.4.3, johon yhtiö nytkin viittaa, otsikoinut asian: “Huomattava vedenjuoksusta saatavan hyödyn pieneneminen ja vedenjuoksun alkuperäisen tarkoituksen huomattava muuttuminen.” Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan on selvää, että nyt esitetty hakemus ei aiheuta huomattavaa vedenjuoksusta saatavan hyödyn pienenemistä. Kysymys ei ole vedenjuoksun alkuperäisen tarkoituksen huomattavasta muuttamisesta. Vesilain 19 luvun 8 §:n säännöksen soveltaminen edellyttäisi huomattavaa muutosta (… aiheutuu vesiympäristön ja sen käytön kannalta huomattavia haitallisia vaikutuksia), jota kalateiden tai ohitusuomien rakentaminen ja niiden käyttäminen ei ole. Vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamiselle ei ole reaalista tarvetta eikä soveltamiselle ole perusteltua syytä tässä asiassa.

2.8. Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannusten kasvua koskevat oikeudelliset reunaehdot

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.8:

- Hakija ohittaa KEJO:n oikeudellisten reunaehtojen laajan käsittelyn tuottaman yksiselitteisen johtopäätöksen siitä, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksymisen KEJO:lle aiheuttamat kustannukset ovat lainvastaisia yleisten oikeudellisten reunaehtojen nojalla. On selvää, että Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esitetyt oikeudelliset reunaehdot on otettava huomioon arvioitaessa Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden lainmukaisuutta ja hyväksymisen edellytyksiä.

- Asiassa tulee arvioida tosiasiallisen pakkolunastuksen kynnyksen täyttymistä ja omaisuuden suojaan puuttumisen korvattavuutta, sekä lainsäätämisjärjestykseen liittyviä kysymyksiä.

- Yhtiö pitää hakijan tulkintaa virheellisenä koskien oikeusministeriön lisäselvitystä (18.5.2020) ja viitattuja ratkaisuja ja korostaa, että hakijan viittaamista päätöksistä ilmenevät selkeästi kohtuusnäkökohdat velvoitteen määräämisessä.

- Mitä tulee soft law:n merkitykseen asiassa, toteaa KEJO että vireillä olevan asian ratkaisun kannalta relevantit oikeusohjeet on kirjattu sitoviin oikeuslähteisiin, eikä soft law -lähteisiin tukeutuminen ole tarpeen, eikä ainakaan välttämätöntä kuten Hakija on esittänyt.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.2.2.

- ELY-keskuksen hakemuksen mukainen toimenpidekokonaisuus on sen huomattavista toteuttamiskustannuksista johtuen ristiriidassa luottamuksensuojan periaatteen, suhteellisuusperiaatteen ja kohtuusperiaatteen kanssa. ELY-keskus ei selityksessään ole ottanut kantaa suhteellisuusperiaatetta ja kohtuullisuusperiaatetta koskeviin kysymyksiin.

- ELY-keskus on viitannut perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 55/2018, Hiilivoima), jonka osalta yhtiö katsoo, että nyt kyseessä oleva tapaus poikkeaa edellä mainitun asian olosuhteista huomattavasti. Hakemus kohdistuu PVOV:een, jonka liiketoiminta koostuu lähes yksinomaan vesivoiman tuotannosta; ELY-keskuksen vaatimien toimenpiteiden toteuttaminen johtaisi omaisuuden normaalin käyttötavan estymiseen kokonaan, jonka katsotaan rinnastuvan perustuslain 15 §:n 2 momentin mukaiseen pakkolunastustilanteeseen, jolloin täysi korvaus olisi määrättävä. Lisäksi on selvää, etteivät hakemus ja siinä esitetyt vaatimukset kohdistu kaikkiin vesivoimalaitoksiin yleisesti.

- ELY-keskuksen viittauksella vesilain kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeviin säännöksiin, niiden olemassaoloon ja soveltamisen ennakoimiseen ei ole merkitystä nyt kyseessä olevassa asiassa. Kyse on ELY-keskuksen virheellisestä säännösten tulkinnasta, eikä voida katsoa, että toiminnanharjoittajan olisi tullut osata varautua ennakolta tällaiseen säännösten soveltamiseen.

- Luvan muuttamisen tai tarkistamisen mahdollistavien säännösten olemassaolon ei voida katsoa johtavan kokonaan luottamuksensuojan periaatteen syrjäyttämiseen ja mahdollistavan millaisten tahansa muutosten tekemisen viranomaisen aloitteesta.

- Nyt kyseessä olevassa tapauksessa kyse ei ole hiilen energiakäyttöön rinnastuvasta ilmastolle ja ympäristölle haitallisesta energiantuotannosta, vaan vesivoimasta, jolla on keskeinen rooli energiamurroksessa ja siirtymisessä kohti uusiutuvia energialähteitä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa, että keskeisimpiin ns. yleisiin oikeudellisiin reunaehtoihin (mukaan lukien toteuttamiskustannusten kasvu) on asian käsittelyn kuluessa vastattu. Varsin useita esiin nostettuja kysymyksiä on tarkasteltu hakemuksessa, selityksessä ja nyt annettavassa vastaselityksessä muissa kohdissa.

Tiivistäen kalatalousviranomainen toteaa seuraavaa: yhtiöt näkevät edelleen, että toteuttamiskustannusten kasvu on lainvastaista yhtiöiden itse esittämien kustannuslaskelmien perusteella. Toteuttamiskustannusten kasvu ei ole lainvastaista. Kustannusten määrä riippuu myös asian ratkaisusta ja asetettavien velvoitteiden laajuudesta. Tosiasiallisesta pakkolunastuksesta ei ole kysymys. Voimalaitoksia ei lunasteta ja niiden käyttämiseen kohdistuvat rajoitukset ovat lainmukaisia, perustuslain tarkoittamia käyttörajoituksia. Enempää omaisuuden käyttö ei esty. Tosiasiallista pakkolunastusta arvioidaan ennen kaikkea lakia säädettäessä. Nyt vireillä olevassa asiassa kynnys arvioida ylipäänsä tosiasiallista pakkolunastusta ei ylity.

Vesilain 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamisessa ei tule määrättäväksi korvauksia, joten enempi lausuminen korvauksista ei ole tarpeen. Suhteellisuusperiaatteen ja sen soveltamisen arvioimiseksi asian käsittelyssä kertynyt aineisto on vähintäänkin riittävä. Suhteellisuusperiaatetta ja sen merkitystä arvioitaessa on syytä perehtyä myös oikeuskäytäntöön, jota hakija on esittänyt. Oikeuskäytännössä varsin raskaatkin kalatalousvelvoitteet on voitu määrätä ja niitä koskevissa vesioikeusprosesseissa on viitattu usein kustannusten kohtuuttomuuteen luvanhaltijan kannalta. Kasvaneiden kustannusten vuoksi toiminnanharjoittaja on voinut eräissä tapauksissa päätyä jopa siihen, että taloudellisesti kannattavampaa on purkaa laitos kuin toteuttaa lainmukainen velvoite. Suhteellisuusperiaatetta ei ole rikottu, vaikka erityisesti oikeuskäytännössä siihen on varsin usein vedottu.

Luottamuksensuojaperiaatteen mukaan viranomaisella tulee olla lakiperuste silloin, kun yksittäisen oikeussubjektin etuihin ja oikeuksiin puututaan. Näin on nyt vireillä olevassa asiassa. Kalatalousvelvoitteen muuttamiselle on lakiperuste (vesilaki 3:22 ja 19:10), muuttamismahdollisuus on ollut olemassa jo vuosikymmeniä ja siihen on voinut varautua. Toiminnanharjoittajan tulee yleisten ympäristö- ja vesioikeudellisten periaatteiden nojalla tuntea alansa lainsäädäntö ja soveltamiskäytäntö. Vesivoiman ja hiilivoiman käytön erolla ei ole yleisten ympäristöoikeudellisten periaatteiden kannalta ratkaisevaa merkitystä. Molemmissa on kysymys periaatteellisella tasolla ympäristön tilaan vaikuttavasta toiminnasta ja käytöstä aiheutuvien haitallisten seuraamusten hallinnasta.

2.9. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen arvio hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.9:

- KEJO viittaa vesilain 3 luvun 14 §:ään ja toteaa, että lainkohdan tarkoittamat hyödyt ovat kalataloudellisia. Hakemuksessa ja Selityksessä korostetuilla luonnon monimuotoisuutta koskevilla näkökohdilla ei ole asiassa Hakijan katsomaa merkitystä.

- Hakemuksessa esitetyt vaatimukset ovat toteuttamiskelvottomia sekä toimivuuden että kustannusten osalta. Vaelluskalojen luonnonkiertoa Kemijoessa ei ole mahdollista saavuttaa eikä yleistä tai tärkeää yksityistä etua vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla syntyisi. Hyödyt olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia.

- Hakija esittää mm., että säätövoiman käyttöä ei Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä rajoitettaisi merkittävästi. Hakija ei kuitenkaan perustele väitettään millään tavalla, eikä edes pyri esittämään KEJO:n Muistutuksessa esittävää näyttöä kumoavia argumentteja.

- Hakemuksessa esitettyä kalatalousvelvoitteiden muuttamista ei voida pitää yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 3.2.2:

- Ennen voimassa olevan vesilain säätämistä annetun kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevan määräyksen tarkistaminen edellyttää vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan lisäperusteita verrattuna siihen, jos ky-

seessä olisi nykyisen lain nojalla annettu määräys. Jotta Isohaaran voimalaitosta koskevia kalatalousvelvoitetta ylipäätään voitaisiin muuttaa, tulisi näin ollenvesilain 3 luvun 22 §:n lisäksi myös vesilain 19 luvun 10 §:n edellytysten täyttyä.

- ELY-keskus ei ole selityksessään edelleenkään esittänyt riittävää arviota siitä, miten hakemuksen mukainen hanke vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin. Pelkästään vesilain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisten yleisten etujen luetteleminen ei ole vesilain 19 luvun 10 §:n edellytysten olemassaolon toteamiseksi riittävää.

- Todellinen hyöty yleiselle kalatalousedulle ei vastaa sitä, mitä ELY-keskus on hakemuksessaan ja selityksessään esittänyt. Hakemuksesta aiheutuvia myönteisiä vaikutuksia yleiseen kalatalousetuun vähentää se, että ELY-keskuksen esittämät vaatimukset ovat epärealistisia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Selityksen viittaukset osittaisen luonnonkierron palauttamiseen kuvastavat sitä, että hakijakin pitää vaatimuksia käytännössä toteutuskelvottomina ainakin mitä hakemuksen tavoitteisiin luonnonkierrosta tulee.

- Kalatalousvelvoitteen tarkistamisen tarpeellisuutta vähentävänä seikkana yleisen kalatalousedun osalta on myös pidettävä edellä jo suoritettuja kertakaikkisia rahakorvauksia. Tätä ELY-keskus ei ole hakemuksessaan ottanut huomioon.

Selitys:

Hakijan ja yhtiöiden käsitykset eroavat keskeisesti sen suhteen, miten arvioidaan hankkeen tarpeellisuutta vesilain 19 luvun 10 §:n kannalta. Yhtiöt korostavat sitä, että mitään muuta kuin kalataloudellisia hyötyjä ei tule ottaa huomioon ja kalataloudelliset hyödytkin tulee arvioida kapeasti. Yhtiöt viittaavat vesilain 3 luvun 14 §:n soveltamiseen, johon kalatalousviranomainen on vastannut edellä kohdassa 2.6. Yhtiöiden mukaan luonnon monimuotoisuutta ei tule ottaa huomioon. Yhtiöiden mukaan jokielinympäristön jatkumon palauttaminen ja vaelluskalakantojen luonnonmukainen lisääntyminen ovat toteuttamiskelvottomia sekä toimivuuden että kustannusten osalta. Jos yhtiöt pitävät hakemuksen vaatimuksia lähtökohtaisesti toteuttamiskelvottomina sekä toimivuuden että kustannusten osalta, ei niillä luonnollisesti ole edellytyksiä arvioida toisin vesilain 19 luvun 10 §:n perusteella hanketta tarpeelliseksi.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan hakemuksen mukaiset toimet mm. jokijatkumon palauttaminen ja kalakannan lisääntymismahdollisuuksien parantaminen, ovat toteuttamiskelpoisia toimenpiteitä. Vesilain 19 luvun 10 §:ssä ei mainita vesilain 3 luvun 14 §:ää eikä siinä viitata lainkohtaan. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan arviointi on tehtävä sen mukaan, mitä on “pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.” Näin ollen perustelu, jonka mukaan vesilain 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa rajoitutaan pelkästään kapeasti määriteltyyn kalataloudelliseen hyötyyn, voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Luonnollisesti pääosassa ovat kalataloudelliset edut, mutta lainkohta ei ole rajoittava puhuessaan yleisen edun kannalta tarpeellisuudesta.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitetta koskevien säädösten soveltamisessa painopisteen siirtyminen luonnonkiertoa edistäviin toimenpiteisiin on pitkällä aikavälillä kestävin ratkaisu.

Kalatalousviranomainen on hakemuksessa ja selityksensä kohdassa 2.6.4. viitannut myös kalastuslakiin ja sen monimuotoisuuden suojelun ja luonnonkierron tavoitteisiin. Kalastuslaki lähtee siitä, että näiden tavoitteiden toteutumisella on aivan keskeinen merkitys, kun kalakantoja halutaan hyödyntää kestävällä tavalla. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan on selvää, että luonnon monimuotoisuus on huomioon otettava kalatalousvelvoitetta koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi on otettava huomioon, että yleisen edun aikajänne ulottuu tulevien sukupolvien tarpeisiin ja siten myös yleiselle kalatalousedulle koituvia vaikutuksia tulee tarkastella pitkällä aikajänteellä, ylisukupolvisesti.

2.10. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.10:

- Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvine vaikutuksineen muodostaa kiistatta vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) kohdassa tarkoitetun vesitaloushankkeen. Hakemuksessa vaaditaan ratkaistavaksi keskeiset kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyvät aineelliset kysymykset.

- Hakemus on jätettävä tutkimatta kokonaisuudessaan intressivertailun puuttumisen takia.

- Laissa säädetty keino Hakijan esiin tuomaan intressien yhteensovittamiseen on vesilain 3 luvun 4 §:n tarkoittama intressivertailu.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.2.2:

- Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan perustuu itsessään intressivertailulle.

- Vesilain 11 luvun säännökset koskevat kaikkien vesilain mukaisten hakemusasioiden käsittelyä aluehallintovirastossa, ja vesilain 11 luvun 3 §:n 1 ja 3 kohdat edellyttävät vaikutusten selvittämistä ja intressien vertailua.

- Hakemuksessa on tosiasiallisesti kyse pelkkää kalatalousvelvoitteen muuttamista laajemmasta asiasta. Hakemuksessa ja selityksessä esitettyjen vaatimusten toteuttaminen edellyttää sellaisten toimenpiteiden suorittamista, joissa on tosiasiallisesti kyse vesitaloushankkeesta.

- ELY-keskus ei edelleenkään ole riittävästi ottanut huomioon vesivoimatuotantoon ja säätövoimaan liittyvää erittäin painavaa yleistä etua ja tähän liittyvää hankkeesta aiheutuvaa menetystä.

Selitys:

Yhtiöiden ja hakijan käsitykset eroavat siinä, muodostuuko nyt kysymyksessä olevasta hankkeesta vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) kohdassa tarkoitettu vesitaloushanke ja mitä seurauksia tällä on asian käsittelylle.

Vesilain 1 luvun 3 § sisältää kaksi määritelmää. 1) kohdan mukaan vesitalousasialla tarkoitetaan vesitaloushankkeiden toteuttamista sekä

muuta vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä ja hoitoa. 9) kohdan mukaan vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön.

Vesilain 1 luvun 3 § on määritelmiä sisältävä säännös. Yleisten oikeudellisten päättelysääntöjen mukaan määritelmistä ei tule johtaa oikeusvaikutuksia. Määritelmät ovat käsitteitä, eikä niistä voi suoraan johtaa oikeusvaikutuksia. Oikeusvaikutukset tulee johtaa lain aineellisista säännöksistä, jotka nimenomaan määrittävät oikeudet ja velvollisuudet soveltamisalallaan. Näin ollen siitä, pidetäänkö nyt vireillä olevaa hakemusta vesitalousasiana tai vesitaloushankkeena, ei seuraa sitä, että asiassa tulisi suorittaa vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu.

Vesilain 3 luvun 4 §:n säännös on soveltamisalaltaan sidottu lupajärjestelmään. Tämä ilmenee jo säännöksen otsikosta “Luvan myöntämisen yleiset edellytykset ”. Hallituksen esityksessä 277/2009 (s. 62–63) puhutaan yksinomaan lupaharkinnasta. Sanallakaan ei viitata siihen, että intressivertailua tulisi soveltaa muutoin kuin harkittaessa onko lupa myönnettävä vai ei. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua ei voida vaatia nyt vireillä olevassa asiassa. Tätä ei muuta se, että hakemuksessa vaaditaan 2. vaiheessa luvan hakemista kalateille tai ohitusuomille, ne käsitellään omina asioinaan aikanaan.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastolla on nyt esitetyn hakemuksen ja asian käsittelyssä kertyneen aineiston perusteella mahdollisuus tehdä riittävä punninta siitä, muutetaanko kalatalousvelvoitetta. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista lupaharkinnan intressivertailua ei tämän hakemuksen ratkaisussa tarvitse soveltaa, koska lupaa ei myönnetä. Hyötyjen ja menetysten osalta viitataan aiemmin sanottuun.

2.11. Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet vesivarojen ja vesialueiden käytössä

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.11:

- Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvine vaikutuksineen muodostaa kiistatta vesilain mukaisen vesitaloushankkeen.

- KEJO on viitannut myös vesilain 1 luvun 1 §:stä seuraavaan yleistavoitteeseen edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää. Tätä tavoitetta konkretisoidaan vesilain 3 luvun säännöksissä.

- Vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista seuraavat näkökohdat on Hakemuksessa sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.3.2:

- PVOV:n näkemyksen mukaan vesilain 2 luvun 7 § ilmentää läpi vesilain toistuvaa intressivertailun periaatetta, joskin sen painotus on erilainen verrattuna lupaharkinnan yhteydessä tehtävään vertailuun. On kuitenkin katsottava, ettei lain esitöissä (HE 277/2009 vp) ole rajattu lainkohdan soveltamisalaa ELY-keskuksen esittämällä tavalla. Päinvastoin kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että säännös koskee kaikentyyppisiä hankkeita sekä vesialueen käyttöä.

- ELY-keskuksen hakemuksessa on tosiasiassa ainakin osittain kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta.

Selitys:

Yhtiöt viittaavat yleisten velvollisuuksien osalta edellä käsiteltyyn asiaan "onko nyt kysymys vesitaloushankkeesta" (kohta 2.10). Lisäksi Kemijoki Oy viittaa vesilain 1 luvun 1 §:n yleistavoitteisiin ja siihen, että tätä konkretisoidaan vesilain 3 luvun säännöksillä. Yhtiö toteaa, että nämä yleistavoitteet on: "sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin."

Vesilain mukaisessa lupaharkinnassa tulee hallituksen esityksen perustelujen (HE 277/2009 s. 62) mukaan ottaa huomioon 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet. Sanamuoto on lupaharkinnassa. Vesilain 1 luvun 1 ja 2 luvun 7 §:ssä on kysymys tavoitesäännöksistä. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan edellä mainituilla tavoitesäännöksillä ei ole suoraa merkitystä nyt vireillä olevan asian ratkaisulle, joka tulee tehtäväksi vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 säännösten nojalla.

Kalatalousviranomainen täsmentää tässä, että hakemuksessa esitettyä toimenpideyhdistelmää voidaan pitää yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävänä ratkaisuna. Kysymys ei ole haitallisista toimenpiteistä, vaan yleisenä tavoitteena on Kemijoen kalatalousvelvoitteen toteuttaminen huomioiden kalan kulku ja luontaisen lisääntymisen turvaaminen.

2.12. Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.12:

- Koska hakemuksessa on esitetty toimenpiteitä, jotka vaikuttavat Kemijoen vedenjuoksuun ja siitä saatavaan hyötyyn (kalateiden mitoitusvirtaama 2 m^3/s ja houkutusvirtaama 20 m^3/s sekä vaatimukset voimalaitosten ja kalateiden käytöstä ylös- ja alasvaellusta koskevien tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi), ei yhtiön mukaan kalatievaatimuksessa ole kyse tältä osin juridisesti enää kalatien käytöstä ja virtaaman ohjaamisesta kalatiehen. Hakemuksessa on tältä osin kyse laitoksen yläaltaasta johdettavasta minimijuoksutuksesta, jota koskevaa lupaehtoa ei KEJO:n voimassa oleviin lupiin sisälly ja tällainen lisääminen voisi tapahtua vain vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:ien mukaisesti.

- Hakijan viittaamat oikeustapaukset eivät ole vertailukelpoisia Hakemuksen mukaisen asian kanssa.

- Vesilain 19 luvun 8 § koskee muita kuin säännöstelyä koskevia vesitaloushankkeita, ei Hakijan esittämällä tavalla säännöstelyyn verrattavia hankkeita.

- Mitä tulee lyhytaikaissäädön vaikutuksista esitettyyn, KEJO:lle jää epäselväksi, millaisia vaikutuksia Hakija tässä yhteydessä tarkoittaa. KEJO:n omistamien voimalaitosten tehonnostojen yhteydessä asetetut kalatalousmaksut kompensoivat voimistuneen lyhytaikaissäädön haitallisia vaikutuksia kalastolle ja kalastukselle.

- Hakijan hakemien toimenpiteiden vaikutus ei mitenkään voi olla katsottavissa vähäiseksi.

- Hakemus tulee jättää tutkimatta tässä kohdassa tarkoitetuilta osin, koska vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista selvitystä ei ole tehty. Mikäli Hakemus kuitenkin tältä osin hyväksyttäisiin, tulee Lapin ELY-keskukselle määrätä velvollisuus lupaehtojen tarkistamisesta KEJO:lle aiheutuvien edunmenetysten korvaamiseen valtion varoista vesilain 19 luvun 7 §:n 4 momentin mukaisesti. Korvaus menetetystä vesivoimasta on vesilain 13 luvun 11 §:n 4 momentin perusteella lisäksi määrättävä puolitoistakertaisena.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.2.2:

- Kalatalousvelvoitteen tarkistaminen hakemuksen mukaisesti vaikuttaisi kiistatta Kemijoen vedenkorkeuteen ja vedenjuoksuun, ja edellyttäisi näin ollen myös merkittäviä muutoksia Isohaaran voimalaitoksen käyttöön ja säännöstelyyn sekä uusien juoksutuksia koskevien määräysten antamista. Näin ollen on selvää, että vesilain 19 luvun 8 § tulee sovellettavaksi nyt kyseessä olevassa tapauksessa.

- ELY-keskus hakee tosiasiallisesti yhtiöiden voimalaitosten säännöstelyä ja juoksutuksia muutettavaksi sekä uusien lupamääräysten antamista. Vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin edellyttämä valtion valvontaviranomaisen selvitys on vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräysten tarkistamisen tai uusien näihin liittyvien lupamääräysten antamisen edellytys. Tällaista viranomaisselvitystä ei kuitenkaan ole nyt vireillä olevassa asiassa tehty. Nyt käsillä olevassa asiassa ei siten voida määrätä veden juoksutukseen muutoksia eikä rajoittaa oikeutta säätövoiman tuottamiseen, ja tämän perusteella ELY-keskuksen hakemus tulee jättää tutkimatta tai vähintäänkin palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen vastaus sisältyy kohtaan 2.7. Viranomaisselvitys ei ole tämän asian käsittelyn edellytys.

Lyhytaikaissäädön vaikutusten osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin mm. jojo-ilmiöstä sanottuun sekä SYKE:n 21.4.2021 lausuntoon, jonka mukaan "lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista. Erityisesti nopeasti tapahtuva muutos virtaamassa, pinnankorkeudessa ja vesimäärässä on useille eliöille äärimmäisen haitallinen, sillä luontaista sopeumaa niihin ei ole."

2.13. Selvitys patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.13:

- Vireillä olevassa asiassa mahdollinen KEJO:n omistamiin voimalaitospatoihin liittyvä turvallisuusriski aiheutuisi Lapin ELY-keskuksen Hakemuksen juridisesta, teknisestä ja luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdottomista vaatimuksista.

- Yhtiö viittaa patoturvallisuuslain (494/2009) 9 §:ään ja toteaa muun ohella, että KEJO:n omistamiin patoihin liittyvien turvallisuusriskien selvittämisen tulisi tapahtua Hakijan toimesta, eikä KEJO:a voida, huomioiden patoturvallisuuslain mukaiset valvonta-, pakkokeino- ja rangaistussäännökset, tästä asettaa vastuulliseksi.

- Hakemuksessa ei ole millään tavalla selvitetty sen vaikutuksia KEJO:n omistamien patojen turvallisuudelle, eikä KEJO:lle voida asettaa velvoitetta, jota ei ole mahdollista toteuttaa.

- Hakemus on palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi selvityksellä sen patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.1.2:

- ELY-keskuksen esittämä tulkinta selvitysten esittämisvelvollisuudesta on virheellinen. Hakemuksen sisältövaatimuksista ja lupamenettelyn luonteesta johtuu, että nimenomaan hakija on velvollinen esittämään hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi tarvittavat selvitykset, mukaan lukien tarpeelliset selvitykset patoturvallisuudesta.

- Vesitalousasioista annetussa valtioneuvoston asetuksen (1560/2011) 2 §:ssä säädetään hakemuksessa esitettävistä selvityksistä. Edellä mainitun säännöksen kohdan 8 mukaan hakemuksessa on esitettävä patoturvallisuuslain (494/2009) 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys padosta aiheutuvasta vahingonvaarasta ja sen vaikutuksesta padon mitoitusperusteisiin.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Kysymys on kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ja muutetun velvoitteen mukaiset luvanhaltijan toimenpiteet myös patoturvallisuuden osalta tulevat luvanhaltijan vastuulle. Hakijan esittämät velvoitteet eivät ole mahdottomia toteuttaa. Esimerkiksi Kemijoki Oy on jättänyt Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevan lupahakemuksen ja suunnitelman aluehallintovirastolle.

2.14. Ennakoimaton haitta

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.14:

- Hakemuksessa esitettyjä perusteita koskien virheellistä vahinkoarviota voidaan oikeudellisesti mahdollisesti pitää väitteinä voimalaitosten rakentamisen aiheuttamasta ennakoimattomasta haitasta, mutta ei vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena.

- Lapin ELY-keskus esittää Selityksessään, että perusteet korottamiselle olivat vahvat jo nykyvelvoitetta määrättäessä. KEJO toteaa tältä osin, että mikäli ko. peruste oli olemassa jo voimassa olevaa velvoitetta määrättäessä, ei kyseessä voi olla olosuhteiden olennainen muutos.

Kuten KEJO on Muistutuksessa esittänyt, velvoitepäätökseen on ollut mahdollista hakea muutosta kumotun vesilain (VVL) mukaisessa järjestyksessä. Velvoitepäätös on saavuttanut lainvoiman ja vahinkoarvion osalta myös oikeusvoiman.

- Mikäli Pohjois-Suomen AVI vastoin kaikkea Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä esitettyä päätyisi katsomaan, että Hakemus voitaisiin hyväksyä, on Lapin ELY-keskus vesilain 19 luvun 5 §:n nojalla velvollinen korvaamaan KEJO:lle sen kärsimät 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron menetykset. Korvaus menetetystä vesivoimasta on vesilain 13 luvun 11 §:n 4 momentin perusteella lisäksi määrättävä puolitoistakertaisena. KEJO:lla olisi vaihtoehtoisesti oikeus vaatia voimalaitostensa ja muiden oikeuksiensa lunastamista vesilain 19 luvun 5 §:n mukaisesti.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen sivu 32 ja kohta 4.1.2:

- Asiassa on kiistatta kysymys siitä, että ELY-keskus pitää vahinkoarviota virheellisenä ja ELY-keskuksen hakemuksessa on siten ilmeisesti kyse siitä, että hankkeesta väitetään aiheutuneen ennakoimatonta haittaa. Nämä väitteet ovat kuitenkin selvästi vanhentuneet.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Kysymys ei ole vesilain 3 luvun 21 §:n mukaisesta asiasta. Mitä tulee olosuhteiden olennaiseen muutokseen kalatalousviranomainen vastaa seuraavassa kohdassa 2.15.

2.15. Olosuhteiden olennainen muutos Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.14. ja 5.15. ja sen alakohdat:

- Olosuhteet eivät Kemijoella ole muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Virheellistä vahinkoarviota ei voida pitää vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena.

- Tutkimustiedon lisääminen ei muodosta itsenäistä olosuhteiden olennaista muutosta. Kumotun vesilain (VVL) vuoden 1984 muutoksen perusteluissa viitataan tutkimustiedon merkitykseen tarkoituksenmukaisten kalatalousvelvoitteiden aikaansaamiseksi.

- Olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisällön arvioinnin kannalta keskeisimmässä päätöksessä KHO 2004:98 vedenlaadun paraneminen muodosti keskeisen muutoksen Kokemäenjoen kalataloudellisissa olosuhteissa. Ko. ratkaisun jälkeen ei ole annettu uusia vuosikirjaratkaisuja, jotka olisivat antaneet aihetta muuttaa ratkaisusta ilmenevää oikeusohjetta.

- Strategia-asiakirjoista ja lainsäädännöstä ilmenevillä tavoitteilla ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, ovatko olosuhteet Kemijoen vesistössä muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Biodiversiteettistrategiaan vetoamalla ei voida mitenkään uskottavasti perustella tarvetta muuttaa Kemijoen kansallisen sähköntuotannon kan-

nalta ratkaisevan tärkeiden voimalaitosten kalatalousvelvoitteita huomioiden vielä sen, että voimalaitokset sijaitsevat voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa. Myöskään hallitusohjelman kirjauksia ei voida pitää olosuhteiden olennaisen muutoksen osatekijöinä.

- Oikeusvoimavaikutuksesta yhtiö toteaa, että Velvoitepäätös on saavuttanut lainvoiman ja vahinkoarvion osalta oikeusvoiman Muistutuksessa esitetyn mukaisesti. Kalatalousvelvoitetta voidaan vesilain nojalla muuttaa, mikäli muuttamiselle säädetyt edellytykset täyttyvät, mutta tämä ei päde oikeusvoimavaikutuksen piirissä olevaan vahinkoarvioon.

- Monimuotoisuusperusteisiin yhtiö toteaa, että Kemijoen tapauksessa ei voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä lohikantaa ei ole enää olemassa. Kalatalousvelvoitteen tarkoitus ei ole palauttaa vaelluskalojen luonnonkiertoa tai varmistaa pitkän aikavälin monimuotoisuutta, vaan kompensoida kalakannoille ja kalastukselle aiheutunut vahinko.

- Raakun osalta yhtiö toteaa, että Kemijoelle ei ole luotavissa itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja eikä raakkupopulaatioiden elinvoimaisuuden parantaminen siten ole mahdollista siltä osin kuin ne liittyvät vaelluskalojen luontaiseen poikastuotantoon. Kemijoen vesistössä esiintyy raakkua lisääntyvänä populaationa useammassa paikassa, ja silloin ao. joesta löytyy myös paikallinen lisääntyvä isäntäkala eli taimen.

- Uittoon liittyen yhtiö toteaa, etteivät uiton päättymisen myötä kunnostetut alueet vastaa joen luonnontilaa eikä 10 % suuruisen uiton takia istutusvelvoitteeseen tehdyn vähennyksen palauttamista voimalaitosten kalatalousvelvoitteeseen kokonaisuudessaan voida siten perustella uiton päättymisellä.

- Ounasjoen rakentamissuunnitelmien osalta yhtiö toteaa, ettei niillä ole oikeudellista merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistössä. Myöskään Ounasjoen liittämisellä Natura-verkostoon ei ole merkitystä kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa.

- Yhtiö viittaa velvoitepäätökseen, jossa ei katsottu olevan perusteita kalateiden rakentamisen määräämiseen. Isohaaran voimalaitokseen rakennetut kalateiden osalta todetaan, ettei olosuhteiden voida katsoa muuttuneen olennaisesti velvoitepäätöksen avaamisen mahdollistavalla tavalla.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 3.3.2:

- Oikeuskanslerin päätöksillä ei ole liityntää tai merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytyksiä. ELY-keskus on tulkinnut päätöksiä väärin.

- Vesilain 3 luvun 22 § ei mahdollista kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamista sillä perusteella, että niitä koskevat lupamääräykset perustuvat vanhentuneisiin tietoihin, vaan tarkistaminen edellyttää säännöksen sanamuodon mukaan olosuhteiden muutosta, jonka tulee lisäksi olla olennainen.

- Olosuhteiden olennaista muutosta on tulkittava osana vesilain säännösten kokonaisuutta ja huomioiden ne reunaehdot, jotka lainsäädäntö tulkinnalle asettaa.

- Esitöissä todettu ei tarkoita sitä, että tutkimustieto ja teknistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen olisi peruste kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamiselle, vaan sillä pyritään esittämään, että mikäli olosuhde katsotaan olennaisesti muuttuneeksi, tutkimustietoa ja teknistaloudellisia ratkaisuja voidaan hyödyntää epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen muuttamisessa vastaamaan muuttuneita oloja. Yleisen tutkimustiedon tai teknistaloudellisten mahdollisuuksien parantuminen ei kuitenkaan ole vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden muutos.

- Oikeusvoimavaikutuksesta yhtiö toteaa seuraavaa: Yhteiskunnallisesta näkökulmasta sekä hankkeesta vastaavan oikeusturva huomioiden olisi kestämätöntä ajatella, että oikeusvoimavaikutus koskisi ainoastaan yksityisoikeudellisia korvausmääräyksiä. Mahdollisuus toteuttaa lupapäätöksen mukainen hanke luvassa määrätyin edellytyksin on hankkeesta vastaavalle myönnetty oikeus, jota oikeusvoimavaikutus yhtä lailla suojaa. Vesioikeudessa vahvana lähtökohtana on pidettävä lupapäätöksen pysyvyyttä muiltakin osin kuin yksityisoikeudellisten korvausvaatimusten osalta.

- Päätöksen pysyvyyssuoja ulottaa vaikutuksensa myös vahinkoarvioon. Kynnys puuttua jo kertaalleen tehtyyn arvioon on nostettu korkeammalle asettamalla vahinkoarvioon puuttumiselle kymmenen vuoden määräaika, joka Isohaaran voimalaitoksen osalta on umpeutunut ajat sitten.

- Hakemuksessa ja selityksessä ei ole esitetty mitään, minkä perusteella voitaisiin todeta, että olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n edellyttämällä tavalla. Kyse ei ole olosuhteiden olennaisesta muutoksesta myöskään sen osalta, kun vahinkoarviota pidetään virheellisenä.

- ELY-keskuksen perusteluina olennaiselle olosuhdemuutokselle vaikuttaisivat olevan nimenomaan yhteiskunnalliset seikat. Yhteiskunnallisten arvojen muutokselle ei tule antaa oikeudellista merkitystä arvioitaessa vesilain 3 luvun 22 §:n edellytysten täyttymistä.

- ELY-keskuksen viittaamissa tapauksissa ei ole ollut kyse siitä, että yleisen kalataloudellisen tutkimustiedon lisääntymisen olisi todettu olevan olosuhteiden olennainen muutos. Ratkaisujen perusteella olosuhteiden olennaisena muutoksena voidaan pitää lajien säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa. Sen sijaan kalastoa ja sen hoitoa koskevan yleisen tutkimustiedon lisääntyminen on nostettu esille lähinnä perusteluna sille, että kalatalousvelvoitteita on mahdollista tarkoituksenmukaisella ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Vaikka tutkimustiedon lisääntymiselle on annettu jossain määrin merkitystä osana kokonaisarviota, se ei kuitenkaan itsessään ole sellainen olosuhteiden olennainen muutos, joka oikeuttaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen.

- PSVEO 17.1.1993 nro 115/93/1 osalta yhtiö toteaa, että päätös ei ole suoraan verrattavissa nyt käsillä olevaan Isohaaran tilanteeseen, koska

muuttamista on hakenut luvanhaltija itse ja päätös annettu kumotun vesilain nojalla, jolloin kalanhoitovelvoite, kuten kalatien rakentaminen, on katsottu ensisijaiseksi suhteessa kalatalousmaksuun.

- Kemijoelle ei ole luotavissa itseään ylläpitäviä vaelluskalakantoja, eikä raakkupopulaatioiden elinvoimaisuuden parantaminen siten ole mahdollista siltä osin kuin ne liittyvät vaelluskalojen luontaiseen poikastuotantoon. Lajin selviytyminen ei ole riippuvainen kalatalousvelvoitteen hakemuksen mukaisesta tarkistamisesta. Raakun suojelua ei vesilain valossa voida katsoa olevan yhtiöiden vastuulla nyt vireillä olevassa asiassa.

- Vesilain pääasiallisiin tehtäviin ei kuulu kohdesuojelun kaltainen luontotyyppisuojelu eikä yksittäiselle hankkeesta vastaavalle voida johtaa velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää.

- Uiton loppumista ja Isohaaran kalatien rakentamista ei voida pitää olennaisena olosuhdemuutoksena Kemijoessa.

- Ratkaisun KHO 2015:63 osalta yhtiö toteaa, että ratkaisussa olosuhteet olivat hyvin erilaiset kuin nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa. Tapauksessa ei ollut kyse siitä, että kalannousuväylän rakentaminen olisi todettu olevan olennainen olosuhdemuutos vaan KHO totesi, että kalatalousvelvoitteen kumoamiselle ei ollut laissa säädettyjä perusteita.

- Ounasjoen rakentamiseen liittyvien suunnitelmien muuttumiseen ja joen suojelemiseen liittyen yhtiö toteaa, että kyseiselle seikalle ei tule antaa olennaista merkitystä nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa.

- ELY-keskus ei edelleenkään ole esittänyt myöskään fyysisen ympäristön osalta mitään sellaista, mitä nyt kyseessä olevassa Kemijoen tapauksessa voitaisiin pitää sellaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena, jota vesilain 3 luvun 22 §:ssä edellytetään.

- Marinin hallituksen hallitusohjelman, EU:n biodiversiteettistrategian, kansalliseen kalastrategian ja lohi- ja meritaimenstrategian osalta yhtiö toteaa, että kyseisiä päätöksiä ja strategioita ei voida soveltaa suoraan yksittäistapaukseen ilman, että ne on toteutettu kansallisen lainsäädännön avulla, eikä voimassa olevaa lainsäädäntöä voida ohittaa vetoamalla suoraan näihin strategioihin ja ohjelmiin. Näin ollen mm. EU:n biodiversiteettistrategia ja Marinin hallituksen hallitusohjelma eivät ole sellaisia asiakirjoja, jotka sellaisinaan otettaisiin huomioon lupamääräysten tarkistamisessa.

Selitys:

Kalatalousviranomaisen ja luvanhaltijoiden näkemykset vesilain 3 luvun 22 §:n soveltamisesta ovat voimakkaassa ristiriidassa keskenään. Asiaa on käsitelty hakemuksessa, muistutuksissa ja vastaselityksessä riittävästi ratkaisun tekemistä varten. Olosuhteiden muuttuminen Kemijoella on riittävästi osoitettu ja se on olennainen.

Vesioikeudellinen luparatkaisu ei saavuta oikeusvoimaa yhtiöiden esittämällä tavalla, sen pysyvyydestä ja muutettavuudesta on säädetty erikseen. Oikeusvoima ei muutoinkaan edes siviiliprosessissa ulotu päätöksen lopputulosta laajemmalle, perustelut eivät saavuta oikeusvoimaa. Tämä on todettu selkeästi oikeuskirjallisuudessa: "Vastaus kuuluu, ettei sitovuutta ole, vaan perusteen oikeellisuus voidaan uudessa prosessissa riitauttaa. On yhdentekevää, onko perusteen oikeellisuutta tai pätevyyttä koskeva kysymys ollut nimenomaisesti esillä aikaisemmassa oikeudenkäynnissä, kuinka perusteellisesti se on käsitelty ja mitä tästä on kenties tuomion perusteluissa lausuttu." "Tuomion perusteiden kannanotot relevanteista faktoista (oikeustosiseikoista) ja niiden juridisesta merkityksestä saavat oikeusvoiman vain suhteessa siihen oikeusseuraukseen, josta kanteessa on ollut kysymys." Lappalainen, Juha, Prosessioikeus, Oikeuden perusteokset, 2012 s. 746.

Tiivistäen tämä oikeusvoimasta todettu tarkoittaa sitä, että vuoden 1979 Kemijoen kalakorvauksia koskevaan päätöksen korvauksien saajista ja korvausmääristä (oikeusseuraus) ei voi hakea uudella vaatimuksella muutosta, koska kysymys on päätöksen lopputuloksesta ja vaatimus kohdistuisi sen muuttamiseen.

Vuoden 1979 velvoitepäätöksen asema suhteessa oikeusvoimaan on toinen – jos ylipäänsä halutaan puhua vesioikeudellisen ratkaisun oikeusvoimasta. Vesilaissa on nimenomaan säädetty, että tietyin edellytyksin mm. kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa. Päätöksellä ei ole oikeusvoiman luonteista sitovuutta, joka estäisi sen uudelleentarkastelun ja muuttamisen. Vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 sisältävät ne oikeustosiseikat, joiden vallitessa muuttaminen voidaan tehdä. Näiden oikeustosiseikkojen arvioinnissa varhaisempien ratkaisujen perustelujen lausumilla relevanteista faktoista ei ole sitovaa merkitystä, koska perustelut eivät tule oikeusvoimaisiksi.

Sen lisäksi, että tutkimustiedon lisääntyminen on ilmeinen olosuhteiden muutos, on sekin tosiasia, että edellytykset lohikantojen elpymiselle ovat vuosikymmenten saatossa parantuneet. Tornionjoen lohen menestystarina on tästä erinomainen osoitus. Lisäksi uitosta ja Ounasjoen rakentamiseen liittyvistä suunnitelmista on luovuttu, poikastuotantoalueita on kunnostettu. Uutta kalastonhoitoa ja kalatieratkaisuja koskevaa tutkimustietoa voidaan hyödyntää kalatalousvelvoitteen muuttamisessa vastaamaan muuttuneita oloja. Tämä tukee kalatalousviranomaisen esittämää toimenpidekokonaisuutta, sillä aikaisemmasta poiketen nykytiedon valossa esimerkiksi kalatiet ovat toteutettavissa. Hakemuksessa on esitetty, miten kalatalousvelvoitteita on mahdollista asiaankuuluvalla ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita.

2.16. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus koskien epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.16:

- Olosuhteet eivät ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisella tavalla, joten velvoitteen muuttaminen voisi teoreettisestikin tulla kysymykseen ainoastaan epätarkoituksenmukaisuusperusteella.

- Hakemuksen yhtenä perusteena olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle Kemijoen vesistössä on istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tutkimustieto. Kyseessä ei ole olosuhteiden olennainen muutos, vaan kyse on väitteestä, jonka mukaan istutuksia olisi tarkoituksenmukaista korvata kalateiden rakentamisella. Mikäli Lapin ELY-keskus katsoo istutusten tuoton heikentyneen Hakemuksessa esitetyllä tavalla, tulisi istutusvelvoitetta muuttaa tarkoituksenmukaisiksi velvoitteiksi velvoitteen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. KEJO pyytää Pohjois-Suomen AVI:ia myös kiinnittämään tältä osin huomiota yhtiön liitteessä 4 esittämään koskien rasvaevällisten ja rasvaevättömien lohien osuuksia Perämeren kaupallisten kalastajien saaliissa.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 6.4.2:

- Isohaaran voimalaitoksen osalta ei ole kyse olosuhdemuutoksista. Hakemusta ei voida siten perustaa kyseiseen lainkohtaan ja se tulee jättää tutkimatta tai hylätä. ELY-keskus ei ole esittänyt mitään muutakaan voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvää säännöstä, johon sen hakemus perustuisi. PVOV katsookin, ettei voimassa olevaan lainsäädäntöön sisälly sellaista säännöstä, jonka nojalla Isohaaran kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva ELY-keskuksen hakemus voitaisiin tutkia tai siihen voitaisiin suostua.

- ELY-keskuksen hakemuksessa on ainakin osittain kyse epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Hakemuksessa ei ole kysymys vesilain 3 luvun 22 1 §:n 1 momentin toisen lauseen mukaisesta hakemuksesta.

2.17. Uusien kalatalousvelvoitteiden asettaminen

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.17:

- Kalatalousvelvoitteen muuttamisen seurauksena asetettavan uuden kalatalousvelvoitteen sisältämien toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia.

- KEJO viittaa lisäksi liitteeseen 4 ja toteaa, että suomen kielessä muuttamisella tarkoitetaan jonkin – tässä tapauksessa kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten – muuttamista joksikin toiseksi, eikä niiden säilyttämistä ennallaan ja uusien määräysten lisäämistä. Tätä käsitystä tukevat myös oikeustapaukset, jossa kalatalousvelvoitetta on muutettu.

- Yhtiö toistaa myös tässä kohdassa korvausvaatimuksensa.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.1.2:

- Se, että yhtiölle on aikoinaan asetettu kalatalousvelvoite ei muuta sitä laissa säädettyä menettelytapaa, että kun kyse on kokonaan uusista velvoitteista, joita ei kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevan vesilain 3 luvun 22 §:n puitteissa voida asettaa, uusien lupamääräysten asettaminen edellyttää ~~VL~~ vesilain 3 luvun 21 §:n mukaista perustetta.

- Kalatalousvelvoitetta tai -maksua ei voida muuttaa rajoittamattomasti siinäkään tapauksessa, että lainsäädännön asettamat edellytykset tarkistamiselle täyttyvät, vaan vesilaki asettaa tarkistamiselle tietyt rajat. Jo säännöksen sanamuodosta ilmenee, että tarkoituksena ei ole mahdollistaa täysin uusien lupamääräysten asettamisen tai muiden kuin kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien lupamääräysten muuttamisen, sillä vesilain 3 luvun 22 §:ssä puhutaan ainoastaan kalatalousvelvoitteen tai -maksun muuttamisesta ja näitä koskevien lupamääräysten tarkistamisesta.

- Mikäli asia kuitenkin vastoin yhtiön esittämää näkemystä käsiteltäisiin, on asiassa otettava huomioon myös se, että uusien määräysten antamiseen vesilain 3 luvun 21 §:n mukaisesti liittyy velvoite edunmenetysten korvaamisesta 19 luvun 5 §:n nojalla. Näin ollen hakemuksesta johtuvat edunmenetykset tulisi määrätä hakijan korvattaviksi.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Velvoitteen muutos on kokonaisuus ja siitä voi aiheutua kustannusten lisääntymistä, kuten asiassa esitetty oikeuskäytäntö selvästi osoittaa.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan tässä asiassa on nimenomaisesti kyse vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesta olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä olosta ja prosessista, jossa velvoitekokonaisuus muutetaan toisenlaiseksi kuin se on ollut.

2.18. Onko hakemuksessa toteuttamiskelvottomia vaatimuksia?

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.18:

- Hakemuksessa vaadittuihin toimivuuksiin pääseminen on tekninen ja luonnontieteellinen mahdottomuus, vaikka Hakija muuta perusteettomasti väittää.

- Hakijan esittämät esimerkkitapaukset eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin tai niiden tuloksia on ilmeisen tarkoituksellisesti tulkittu virheellisesti. Kaikki kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuutta käsittelevät tutkimukset osoittavat, että hakemuksen mukaiset tehokkuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita ja mahdottomia saavuttaa. Hakijan tulisi noudattaa hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaisesti hallinnon oikeusperiaatteita, joihin kuuluu mm. objektiviteettiperiaate, eikä sen mukaista ole harhaanjohtavien ja vääristelevien väitteiden esittäminen.

- Sellaista oikeuskäytäntöä ei ole, jossa olisi asetettu toiminnanharjoittajalle Hakemusta vastaavia sitovia toimivuusvaatimuksia, joiden saavuttamisen mahdollistavan tekniikan kehittämisestä toiminnanharjoittaja olisi vastuussa, eikä tällaista määräystä myöskään vesilain puitteissa voida asettaa.

- Hakemuksen tavoitteena on vaelluskalojen luonnonkierto ja luonnonsuojelullisten päämäärien edistäminen. Kalatalousvelvoite asetetaan kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneen vahingon kompensoimiseksi ja kalatalousvelvoitteella tulee saavuttaa kalataloudellista tulosta. Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden tuottama kalataloudellinen tulos jäisi marginaaliseksi. Itseään ylläpitävän vaelluskalakannan saavuttaminen ei ole mahdollista.

- Yhtiö pitää perättömänä Luonnonvarakeskuksen lausunnossa esitettyä, jonka mukaan muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja.

- Skenaariotarkastelujen osalta yhtiö toteaa, että hakijan tulkinta on väärä ja oikea tulkinta on, että mitä realistisempia kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusskenaariota käytetään, sitä selvemmäksi käy, että itseään ylläpitävää lohikantaa ei saada aikaiseksi. Minkäänlaista MSY-tason alapuolella olevaa itseään ylläpitävää kantaa ei ole mahdollista saada Kemijoelle aikaiseksi vaan kanta perustuisi aina istutuksiin eikä siten myöskään vaelluskalakantojen geneettisen monimuotoisuuden kannalta eroaisi nykyvelvoitteesta.

- Yhtiö pitää toteuttamiskelvottomana lupaehtoyhdistelmää, jossa edellytetään, että Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yli ja samaan aikaan on voimalaitoksen alapuolelta ylisiirrettävä Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen vuosittain vähintään 2 300 lohta.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.1.2:

- PVOV ei kiistä teknisten lupamääräysten merkitystä kalatievelvoitetta määrättäessä, mutta toteaa, ettei niiden antaminen nyt kyseessä olevassa prosessissa ole mahdollista. Asiassa ei voida vielä antaa kalatalousvelvoitetta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä, eikä asiassa tule siten arvioida mm. kalatievelvoitteen teknisiä toteuttamistapoja ja antaa kalatievelvoitetta koskevia teknisiä lupamääräyksiä. ELY-keskuksen viittaamalla ennalta ehkäisyn periaatteella ei tässä yhteydessä ole merkitystä.

- Kalatalousvelvoitteen kautta ei voida toteuttaa hakemuksen mukaista yleistä luonnonsuojelua. Vesilain mukaan kalatalousvelvoite asetetaan hankkeen kalataloudelle ja kalastolle aiheuttamien vahinkojen kompensoimiseksi. Kalatalousvelvoitteen tavoite on siten puhtaasti kalanhoidollinen.

- Kalatievelvoitetta ei voida lähtökohtaisesti pitää istutusvelvoitetta parempana vaihtoehtona, vaan asia on ratkaistava tapauskohtaisesti. Istutusvelvoitteella on katsottu voitavan saavuttaa kalatalousvelvoitteelle yleisesti asetettu kalanhoidollinen tavoite.

- ELY-keskus myöntää käytännössä itsekin osittaisesta luonnonkierrosta puhuessaan, että hakemuksen mukaiset toteutumisvaatimukset ovat Kemijoen tapauksessa saavuttamattomia.

- ELY-keskuksen viittaaman toimenpiteiden tuloksellisuuden seurannan ja seurantatulosten perusteella tehtävien toimenpiteiden muutosten ja tarkennusten osalta yhtiö toteaa seuraavaa. Kalatalousvelvoitteessa ei voida suoraan ELY-keskuksen esittämällä tavalla asettaa luvanhaltijalle

velvollisuutta omaehtoisesti muuttaa kalatalousvelvoitteen sisältöä tarkkailutulosten perusteella. Myöskään ELY-keskuksen viittaamien toiminnallisten tavoitteiden asettaminen kalatalousvelvoitteelle ei vesilain tai muunkaan lainsäädännön perusteella ole mahdollista.

- Hakemuksen vaatimukset ovat suhteettomia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Hakemukseen valikoidut esimerkit kalateiden nousutehokkuuksista eivät ole vertailukelpoisia Kemijoen kanssa ja antavat epärealistisen kuvan mahdollisista tehokkuuksista. Kaikki kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuutta käsittelevät tutkimukset osoittavat, että hakemuksen mukaiset tehokkuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita ja mahdottomia saavuttaa.

- Kun ylös- ja alasvaellustappioille annetaan hakemusta realistisempia arvoja, ei tavoitetta luontaisesti lisääntyvästä, itseään ylläpitävästä lohikannasta ole mahdollista saavuttaa. Edes 80 % toimintatehokkuus ei ole riittävä tämän aikaan saamiseksi. Kanta perustuisi aina istutuksiin, eikä siten esim. genetiikkamielessä eroaisi nykyvelvoitteesta.

- Maailmalta ei löydy esimerkkejä, joissa Atlantin lohen luonnonkierto olisi onnistuttu palauttamaan viiden voimalaitoksen taakse.

- Yhtiö pitää toteuttamiskelvottomana lupaehtoyhdistelmää, jossa edellytetään, että Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yli ja samaan aikaan on voimalaitoksen alapuolelta ylisiirrettävä Ounasjokeen ja Ylä-Kemijokeen vuosittain vähintään 2 300 lohta.

- ELY-keskuksen vaatimus siitä, että voimalaitoksia on käytettävä niin, se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun, on paitsi toiminnanharjoittajalle kohtuuton, myös huomattavan epäselvä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Vaelluskalojen palauttamismahdollisuuksien osalta viitataan myös Luken 30.8.2021 laatimaan lausuntoon (liite 2 a), jonka se on antanut Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelle liittyen vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmien ehdotuksiin vuosille 2022–2027. Lausuntoon viittaaminen on perusteltua myös siksi, että yhtiöt ovat vastaselityksissään itsekin viitanneet kyseiseen lausuntoon (PVOV:n vastaselityksen s. 127, KEJO:n vastaselityksen s. 64). Lausunto (liite 2 a) koskee vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin uusien tietojen perusteella, ja sen liitteenä on toimitettu 16.8.2021 päivätty [redacted] laatima päivitetty lohen populaatiomallinnus (liite 2 b).

Luken lausunnon mukaan:

"kussakin jokikohtaisessa mallissa toteutettiin neljä erilaista skenaariota (A-D), joissa vaihdeltiin kalatie- ja alasvaellustappioita välillä 10–25 %/voimalaitos. Lisäksi Kemi-Ounasjoelle ja Iijoelle tehtiin viides skenaario, jossa D-skenaarioon muutettiin tukitoimia (istutukset) pysyviksi."

"Tulosten mukaan Kemi- ja Iijoen vesistöissä tulee säilymään lohen luontainen lisääntymiskierto ilman pitkän aikavälin istutuksia tai ylisiirtoja, mikäli kokonaistappiot koko joen osalta ylös- ja alasvaelluksessa ovat molemmissa enintään noin 70 %:n suuruisia. Tämä tarkoittaa 20–25 % tappioita/voimalaitos (sekä nousukaloilla että vaelluspoikasilla tämä sama ohitustappio). Tuolloin kutukanta olisi ainoastaan satoja lohia. Tuhansiin kutulohiin päästäisiin näissä vesistöissä enintään noin 60 %:n kokonaistappioilla, mikä tarkoittaa 15–20 % prosentin laitoskohtaisia tappioita."

"Populaatiomallinnukset osoittavat myös sen, että jatkuvilla tuki-istutuksilla voidaan ylläpitää lohikantaa, vaikka kokonaistappiot ylös- ja alasvaelluksissa olisivat edellä esitettyjä raja-arvoja suurempia. Tällöin lohikanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista luonnonlohista ja osin tuki-istukkaista."

"Mitä useampia voimalaitoksia ja patoaltaita kalat joutuvat ohittamaan ylös- ja alasvaelluksellaan, sitä enemmän niihin kohdistuu tappioita. Vaellusta edistävien ratkaisujen lisäksi kalojen määriin tulevat 50 vuoden aikajänteellä vaikuttamaan myös muut toimenpiteet, kuten istutukset, ylisiirrot, lohen luontainen merieloonjäänti ja kalastuksen säätely."

Kalatalousviranomainen katsoo, että tämä sekä aiemmat hakemusmateriaaleissa esitetyt Luken selvitykset ja lausunnot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa koskien vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemi- ja Iijoella. Vuonna 2021 päivitetty populaatiomallinnus antaa viitteitä siitä, että lohen luontainen lisääntymiskierto olisi mahdollista saavuttaa Kemijoen vesistössä myös ilman pitkäaikaisia tuki-istutuksia, mikäli kalatie- ja alasvaellustappiot ovat suuruusluokaltaan 10–20 %/voimalaitos.

Uusimmat mallinnukset tukevat kalatalousviranomaisen näkemystä siitä, että Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen panostetaan riittävästi. Hakemuksessa edellytetty kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusvaatimus vastaa 10 % vaellustappiota per voimalaitos. Uusimman mallinnuksen perusteella se tarkoittaisi, että Ounasjoelle voisi päästä kutemaan pitkällä aikavälillä arviolta 13 000 kutulohta/vuosi (mediaani skenaariossa A). Mallissa on oletettu, että kalastusta sallitaan jokialueella ja jokikalastuksen tasoksi on asetettu 10 %.

Vertailun vuoksi todettakoon, että kalastuskohteena suositulle Simojoelle nousee vuosittain noin 4 000 lohta. Kalastuskuolevuus on Simojoen saalistietojen perusteella < 10 % nousukaloista jokisaaliin ollessa suuruusluokaltaan 200–250 lohiyksilöä/vuosi ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos). Mallinnuksen perusteella näyttää siltä, että Simojoen kanssa samaan suuruusluokkaan päästäisiin Ounasjokeen nousevissa lohissa, kun vaellustappiot per voimalaitos ovat noin 15 %/voimalaitos (mediaani skenaariossa B).

Luonnonlisääntymisen edistäminen edellyttää kalatieratkaisujen lisäksi myös tukitoimenpiteitä, kuten kotiutus- ja tuki-istutuksia ja kudulle nousevien kalojen ylisiirtoja, joilla tavoitellaan kalojen leimautumista poikasalueilleen. Kalatalousviranomainen on jo hakemuksessa todennut, että tuki-istutusten taso pitkällä aikavälillä on tarpeen olla adaptiivinen siten, että se voidaan sopeuttaa tutkimuksen ja seurannan kautta saataviin tietoihin luonnontuotannon kehityksestä. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan pitkäaikaisten tukitoimenpiteiden tarve korostuu silloin, jos kalateiden ja/tai alasvaellusratkaisujen tehokkaaseen toimivuuteen ei päästäisi.

Kalatalousviranomainen katsoo, että toimivuusmääräykset on perusteltu riittävästi. Aluehallintovirasto ratkaisee, millaisia toimivuusmääräyksiä kalatievelvoitteeseen voidaan liittää.

Toimivuuden varmistaminen edellyttää pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen. Kalatalousviranomainen on jo hakemuksessaan viitannut Pohjois-Amerikan Columbiajoella tehtyihin tutkimuksiin, joiden mukaan valtaosa punalohista selvittää tiensä kahdeksan pääuomassa olevan padon yläpuolelle. Keefer ym. ovat julkaisussaan vuodelta 2021 raportoineet tuloksia pitkäkestoisesta, useita Tyynenmeren lohilajeja kattavasta seurantatutkimuksestaan. Tämän mukaan patokohtainen kalateiden läpäisytehokkuus oli keskimäärin 97,8 %, kun mukana tarkastelussa oli useita patoja, vuosia ja lohilajeja. Tutkimus on tehty Tyynenmeren lohilajeilla, mutta tutkimuksen tekijät arvioivat tehokkuuden suurimpina syinä olevan filopatrian (synnyinpaikkauskollisuus) sekä pitkäjänteisen kehitystyön kalateiden tehokkuuden parantamiseksi. Atlantin lohi on Tyynenmeren lohilajien tapaan synnyinpaikkauskollinen. Tutkimus osoittaa, että kalatiet voidaan saada toimimaan tehokkaasti ja että hakemuksessa esitetyllä kehityspanoksella on suuri merkitys.

Hakemuksessa esitetty velvoitekokonaisuus kompensoisi nimenomaisesti kalataloudelle ja kalastolle aiheutunutta haittaa. Yleisen kalatalousedun valvojana kalatalousviranomainen pyrkii varmistamaan sen, että kalatalousvelvoitteella saavutetaan kalataloudellista tulosta kestävällä tavalla. Yhtiöiden näkemyksestä poiketen kalatalousviranomainen pitää selvänä sitä, että yleinen kalatalousetu ulottuu kalastuksen saalistuoton lisäksi myös esimerkiksi kalojen esteettömään kulkuun, kalavarojen elinvoimaisuuteen ja monimuotoisuuteen. Kalatalousviranomaisen selityksessä (s. 21–22) on viitattu muun ohella kalastuslakiin, sillä sen tavoitteet osoittavat yleisen kalatalousedun olevan paljon muutakin kuin saaliin tavoittelua. Kalastuslain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.

Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä kalatalousviranomainen toteaa, että Isohaaran alapuolelle tulee myös jatkossa jokisuun merialueelle tehdyistä velvoiteistutuksista peräisin olevaa kalaa, jotka täydentäisivät osaltaan sekä kalateihin nousevaa kalamäärää että ylisiirtoihin pyydettävissä olevia kaloja. Ne olisivat lisänä myös mallissa

arvioituihin nousukalamääriin, sillä näitä jokisuuistutuksista peräisin olevia kaloja ei ole otettu huomioon mallinnuksessa arvioitaessa jokisuuhun vuosittain palaavien kalojen määrää. Todetaan vielä, että mallissa on kyllä otettu huomioon 20 % ylisiirtotappio, mikä kuvastaa sitä, että ylisiirtokalatkaan eivät aina kude menestyksekkäästi (liite 2 a).

Se, että voimalaitoksia käytetään niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun, ei ole kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kohtuuton vaatimus. Smolttien vaelluksen hidastuminen patoaltaalla voi lisätä poikasten saaliiksi jäämisen riskiä, ja smolttivaellusta voidaan tukea varmistamalla jatkuva virtaus, jota smoltit voivat seurata. Keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten virtauksen varmistaminen ei ole merkityksellinen sähkön tuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

2.19. Onko hakemuksessa vesilain vastaisia tai perusteettomia vaatimuksia?

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.19:

- Lapin ELY-keskus ei ole tässä yhteydessä ottanut kantaa Muistutuksessa esitettyihin vaatimuksiin koskien Hakemuksen vaatimusta 1 g) (kalatievelvoite; tutkimukseen käytettävä määräraha) tai 2 (muu kalataloudellinen toimenpide; vanhojen uomien vesittämistä koskeva selvitysvelvoite).

- Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta yhtiö on katsonut, että Hakemuksen vaatimuksessa ei ole riittävän tarkasti yksilöity, mitä lupamääräyksiä määräaikaan sidottu tarkistaminen koskee tai määrätty selvityksistä, joita luvanhaltijan tulee esittää lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä, eikä tarkistamista ole myöskään pidettävä tarpeellisena hankkeesta aiheutuvien haittojen vähentämiseksi vesilain 3 luvun 20 §:n edellyttämällä tavalla. KEJO huomauttaa, ettei Hakija ole Selityksessä esittänyt lainkaan vasta-argumentaatiota KEJO:n esittämien perusteiden ja perustelujen kumoamiseksi tältä osin.

- KEJO pitää ristiriitaisena sitä, että Lapin ELY-keskus toteaa yhtäältä, että kudulle nousevien nahkiaisten määrä ei kerro ylisiirron onnistumisesta, mutta vaatii kuitenkin nousevan kannan koon selvittämistä. Lisäksi vastaselityksessä on kerrottu Luken suunnitelmista lisätä nahkiaistutkimusta. Yhtiö toteaa, että tällä hetkellä nahkiaisiin liittyvä tietopohja on hyvin kapea ja ensisijaisesti tulisi toteuttaa nahkiaisiin liittyvää perustutkimusta. Tämän velvoittaminen voimayhtiöiden tehtäväksi ei ole perusteltua.

- Hakemuksessa tai Selityksessä ei edelleenkään ole esitetty minkäänlaista laskelmaa tai uudelleenarviota sisävesialueen velvoitteen perusteista, toisin sanoen millaiseen vahinkoarvioon uusi entistä merkittävästi mittavampi velvoite perustuisi.

- Meritaimenen kompensaatiotason ylimitoitus on entisestään kasvanut sekä meri- että jokialueella. Meritaimenen tai vaellussiian osalta ei ole mahdollista luoda Kemijoelle erillisiä kantoja, jotka kaikista muista joista poiketen saavuttaisivat MSY-tason.

- Siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi luonnonravintolammikkokasvatuksessa käytännössä poikastiheyden merkittävää alentamista ja tätä kautta edelleen erittäin merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta, jota ei näyttäisi olevan edes saatavilla Pohjois-Suomen alueelta.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.3.2:

- Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta yhtiö toteaa, että ELY-keskuksen hakemus ja selitys ovat paitsi sisällöltään myös perusteiltaan epäselviä. Kalatalousvelvoitteeseen ei voida sisällyttää tarkistamisvelvoitetta ELY-keskuksen esittämällä tavalla vesilain 3 luvun 20 §:n nojalla. Kalatalousvelvoitteet ja -määräykset sekä niiden tarkistaminen on jätetty kyseisen lainkohdan soveltamisalan ulkopuolelle.

- Nahkiaisia koskevan selvitys- ja tarkkailuvelvoitteen osalta yhtiö on katsonut, että ELY-keskuksen selitys on ristiriitainen, sillä ELY-keskus ensin toteaa, että kudulle nousevien nahkiaisten määrä ei kerro ylisiirtojen onnistumisesta, mutta vaatii kuitenkin, että Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko tulee selvittää.

- Luke on syksystä 2020 lähtien aloittanut osaltaan nahkiaiskantojen tilan ja hoidon vaikuttavuuden selvittämisen. Ensisijaisesti tulisi toteuttaa nahkiaisiin liittyvää perustutkimusta. Tämän velvoittaminen voimayhtiöiden tehtäväksi ei PVOV:n näkemyksen mukaan ole perusteltua. PVOV toteaa kuitenkin, että esim. nahkiaisten talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittäminen voidaan Kemijoella toteuttaa erillishankkeena ja edelleen poikastuotannon seuraaminen esim. osana nykyistä tarkkailuvelvoitetta tuotantoalueiden selvittämisen jälkeen.

- Meritaimenen kompensaatiotarve on ylimitoitettu.

- Siikaistukkaiden 10 cm keskipituusvaatimus tarkoittaisi luonnonravintolammikkokasvatuksessa käytännössä poikastiheyden merkittävää alentamista ja tätä kautta edelleen erittäin merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta, jota ei näyttäisi olevan edes saatavilla Pohjois-Suomen alueelta.

Selitys:

KEJO on viitannut muistutukseensa, jonka mukaan hakemuksen vaatimuksista tulee hylätä vesilaissa tunnistamattomina kalatalousvelvoitteen tyyppeinä hakemuksen 1 g kohdan mukainen tutkimukseen käytettävä määräraha ja hakemuksen mukainen vanhojen uomien vesittämistä koskeva selvitysvelvoite (hakemuksen vaatimus 2. Muu kalataloudellinen toimenpide). Kalatalousviranomainen on vastannut selityksessään tähän seuraavasti: Vesilaki ei rajoita kalatalousmääräystä tyyppien mukaan. Myös perustelut kyseisille lupaehtoesityksille on tuotu jo aiemmin esille hakemuksessa ja selityksessä. Tarkoituksena on etenkin alkuvaiheessa painottaa tutkimusta ja kehittämistä kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuuden varmistamiseksi ja myös vanhojen uomien käyttöönoton osalta. Lupaehdot tarkistetaan saatujen kokemusten perusteella. Muutoshakemuksella pyritään näin järjestämään velvoitehoito tosiasiallisesti vaikuttavilla toimenpiteillä.

Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Hakemuksessa on yksilöity tarkistamisvelvoitetta riittävästi. Lupaehtojen tarkistamishakemuksen enempi ja pitemmälle viety yksilöinti jo tässä vaiheessa ei ole käytännössä mahdollista, koska lupamääräysten tarkistamisen tarkoituksena on nimenomaan varautua voimassaoloaikana tapahtuviin seikkoihin ja määräysten kehittämiseen. Vesilain 3 luvun 20 §:ssä on kysymys toistaiseksi myönnetyn vesitalousluvan lupamääräysten tarkistamisesta. Lainkohdan mukaan on määrättävä yksilöityjen lupamääräysten tarkistamisesta. Sanamuotonsa perusteella lupamääräyksen yksilöinti riittää, tarkistettavaksi voidaan määrätä esim. kalatalousmääräykset taikka veden johtamista koskevat määräykset.

Lukessa mahdollisesti alkamassa oleva nahkiaistutkimus ei vähennä tarvetta ja perusteita selvittää nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen tuloksellisuutta ja sen kohdentamista Kemijoella. Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koon selvittäminen osana velvoitetarkkailua (lupaehtoesitys 7 b) antaa tarpeellista tietoa, kun arvioidaan mm. sitä, kuinka suuri osa nahkiaisista saadaan tai olisi mahdollista saada siirrettyä lisääntymisalueille.

Sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten osalta on kyse lähinnä sisällöllisestä muutoksesta eikä velvoitteen arvossa tapahdu sanottavaa muutosta.

Meritaimenen kompensaatiotasoa koskien kalatalousviranomainen viittaa aiemmin sanottuun.

Yhtiöiden näkemykselle siitä, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta, ei ole esitetty lainkaan perusteita, minkä vuoksi siihen ei voida yksilöidysti vastata. Kalatalousviranomaisen vaatimus, jonka mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulee olla vähintään 10 cm on perusteltu yksiselitteisesti hakemuksessa ja selityksessä ja se on myös suositusten mukainen. Sen vuoksi asiassa ei voida antaa vähäistä suurempaa painoarvoa olemassa olevien luonnonravintolammikkojen riittävyydelle.

2.20. Hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisaikataulu

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.20:

- Selityksessä Lapin ELY-keskus toteaa, että lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun Hakemuksen ja muun asiassa esitetyn selvityksen pohjalta. KEJO:n näkemyksen mukaan edellä esitetystä on mahdollista päätellä, ettei Hakija itsekään katso vaatimaansa aikataulua realistiseksi. Hakemus onkin palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi toteuttamiskelpoisella aikataululla.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.1.2:

- Yhtiö pitää ELY-keskuksen hakemuksen mukaisen aikataulun toteuttamiskelpoisuutta kyseenalaisena. Yhtiö kuitenkin edelleen korostaa, että nyt kyseessä olevassa asiassa ei ylipäätään ole lainsäädännöllistä perustetta kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

2.21. Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.2.1:

- Vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen ei voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa Kemijoen vesistöalueella. Lisäksi on selvää, ettei vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista.

- Komission palautteen osalta yhtiö toteaa, että ekologisen virtaaman käsite liittyy luonnonmukaisiin vesimuodostumiin. Ympäristövirtaama puolestaan on yksi vesienhoidon toimenpide muiden joukossa, eikä tätä käsitettä voida johtaa vesipuitedirektiivistä. Komission antamalla palautteella ei voida pätevästi perustella Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamista.

- Ratkaisun KHO 2015:63 osalta yhtiö toteaa, että on selvää, ettei voimakkaasti muutetuksi nimeäminen itsessään tarkoita sitä, etteivätkö vesienhoidon tilatavoitteet voisi vaatia vesimuodostuman tilan parantamista. Ala-Kemijoen tapauksessa on kuitenkin aivan ilmeistä, että vesimuodostuma on vesienhoidon tilatavoitteen vaatimassa hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vesipuitedirektiivistä johtuvaa velvollisuutta parantaa vesimuodostuman tilaa ole.

- Yhtiö on perustellut sitä, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu virheellisesti tilatavoitetta alempaan tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan ja tuonut esille näkemyksensä, jonka mukaan luokituksen laatimisessa on havaittu merkittäviä puutteita.

- Ei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla 1) ei aiheuteta merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käytölle ja joka 2) mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen.

- Koska Ala-Kemijoen vesimuodostuman tulisi KEJO:n esittämien perusteiden mukaisesti luokittua vesipuitedirektiivin ja vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain (1299/2004, ”Vesienhoitolaki”) mukaiseen tavoitetilaan, ei vesipuitedirektiivistä, eikä vesienhoidon toisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmasta voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä vireillä olevassa asiassa.

- Hakemuksen mukainen ennennäkemättömän laaja velvoitekokonaisuus aiheuttaisi merkittävää haittaa Ala-Kemijoen tärkeänä käyttömuotona olevalle vesivoiman tuotannolle. KEJO on perustellut merkittävän haitan aiheutumista keskeisesti nimenomaan vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle aiheutuvilla jatkuvilla menetyksillä, jotka johtuvat Hakemuksen vaatimusten seurauksena syntyvästä tarpeesta rajoittaa lyhytaikaissäätöä erittäin voimakkaasti.

- KEJO on todennut lisäksi, että vesienhoidon kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmien laatimisprosessi on ollut Vastaselitystä jätettäessä loppusuoralla. KEJO tuo esille liitemateriaalin, jonka mukaan Ala-Kemijoen luokitus on ehdotetussa kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmassa tehty virheellisesti ja että luokituksen taustalla olevissa tiedoissa ja näiden dokumentoinnissa on ollut vakavia puutteita.

- KEJO viittaa myös AFRY Finland Oy:n selvitykseen, jonka johtopäätöksenä on todettu mm., että mahdollisen tarkemman tausta-aineiston puuttumisesta johtuen on tarkasteltujen toimenpiteiden ekologisiin hyötyihin ja toisaalta voimataloudelle toimenpiteistä aiheutuviin haittoihin mahdotonta ottaa kantaa.

- On selvää, ettei lopputulokseltaan virheellinen ja sovellettavien vesipuitedirektiivin mukaisten ohjeiden vastaisesti laadittu luokitus voi toimia Hakemuksen mukaisessa asiassa Pohjois-Suomen AVI:n päätöksenteon pohjana miltään osin.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.3.2:

- Vesipuitedirektiivi, vesipuitedirektiivissä asetettu hyvän (saavutettavissa olevan) tilan tavoite tai vesienhoito-ohjelma eivät edellytä voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista, eivätkä kalateiden rakentamista. PVOV ei sinänsä kiistä ELY-keskuksen väitettä siitä, etteivätkö vesipuitedirektiivissä ja vesienhoitolaissa asetetut vesienhoidon ympäristötavoitteet olisi oikeudellisesti sitovia, mutta korostaa, että niillä ei ole merkitystä vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisen olosuhdemuutoksen olemassaolon arvioinnissa.

- Myöskään ELY-keskuksen selityksessään viittaamalla komission antamalla kehotuksella ei voida perustella hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamista.

- Ratkaisun KHO 2015:63 osalta yhtiö toteaa, että asiassa oli ensisijaisesti kysymys rakentamatta jääneen kalaportaan ja sen sijaan tehtyjen toimenpiteiden suhteesta ja kustannusten merkityksestä.

- PVOV toteaa, ettei se kiistä sitä, etteivätkö vesienhoidon ympäristötavoitteet voisi edellyttää myös voimakkaasti muutetun vesimuodostuman tilan parantamista. PVOV katsoo, ettei päätöksestä kuitenkaan seuraa velvoitetta Ala-Kemijoen tilan parantamiseksi, jos sen tila luokitellaan oikein.

- Koska vesimuodostuman oikea tilaluokka on PVOV:n näkemyksen mukaan hyvä saavutettavissa oleva tila, luokituksella ei voida pätevästi perustella tarvetta ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymiseen. Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen Ala-Kemijoen vesimuodostumassa ei edellytä ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymistä ja hakemuksen mukaisten velvoitteiden asettamista.

- Hakemuksen mukainen huomattava velvoitekokonaisuus aiheuttaa merkittävää haittaa Ala-Kemijoen tärkeänä käyttömuotona olevalle vesivoimatuotannolle. Ei ole olemassa sellaista ylös- ja alasvaellusratkaisuyhdistelmää, jolla ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle ja

joka mahdollistaisi vaelluskalojen luontaisesti lisääntyvän kannan syntymisen Ala-Kemijoen vesimuodostumaan ja Ounasjokeen.

- Mikäli vesimuodostuman luokitus katsottaisiin vastoin PVOV:n näkemystä asian ratkaisemisen kannalta merkitykselliseksi, tulee asiaa ratkaistaessa katsoa Ala-Kemijoen tilaluokaksi sen todellista tilaa vastaava hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila.

Selitys:

Valtioneuvosto hyväksyi Kemijoen vesienhoitoalueen kolmannen vesienhoitosuunnitelman 16.12.2021 annetulla päätöksellä (https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8076e013) yhdessä muiden vesienhoitosuunnitelmien kanssa. Vesienhoitosuunnitelman hyväksymistä koskevaan päätökseen on saanut hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen. Vesienhoitolain 18 §:n 1 momentin nojalla päätös voidaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, jollei korkein hallinto-oikeus toisin määrää. Kalatalousviranomaisen tiedossa on, että Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy ovat jättäneet KHO:lle yhteisen valituksen valtioneuvoston 16.12.2021 päätöksestä.

Kalatalousviranomainen viittaa tässä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan vuosille 2022–2027 (https://www.ymparisto.fi/vesienhoitoalue/kemijoki), jossa on todettu muun ohella seuraavaa:

"Kuulemispalautteen perusteella kevomu-luokitteluohjeistukseen on tarkennettu toimenpidekokonaisuuden vaikutusten arviointia vaelluskalakantoihin sekä merkittävän haitan määrittämistä. Myös varovaisuusperiaatteen huomiointia vaikutusten arvioinnissa on täsmennetty. Luonnonvarakeskukselta pyydettiin vesienhoidon suunnittelua varten arvio itseään ylläpitävän lohikannan palauttamismahdollisuuksista Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin viimeisimpien tietojen perusteella sekä arviota meritaimenen, vaellussiian ja nahkiaisen itseään ylläpitävän kannan palauttamisen mahdollisuuksista ko. joissa."

"Päivitetyn ohjeen mukaan vaelluskalavesistöissä toimenpiteiden vaikutuksen voidaan katsoa olevan suuri, jos toimenpidekokonaisuuden toteutuksen seurauksena vaelluskalojen lisääntymisalueet lisääntyvät huomattavasti ja vaelluskalojen itseään ylläpitävä elinkierto on tulevaisuudessa mahdollista ottaen huomioon menetelmien ja rakenteiden toimivuuden kehittyminen sekä kalastuskuolevuudessa mahdollisesti ajan myötä tapahtuvat muutokset. Esim. padotun jokijakson yläpuolella on runsaasti lajille sopivia lisääntymisalueita jäljellä tai lisääntymisalueita on mahdollista aikaansaada pinta-alallisesti ja laadullisesti merkittävä määrä kunnostamalla sopivia virta-alueita.

Vuonna 2021 tehdyn, uusimpiin tietoihin perustuvan populaatiomallinnuksen perusteella Kemijoen vesistöissä tulee säilymään lohen luontainen lisääntymiskierto ilman pitkän aikavälin istutuksia tai ylisiirtoja, mikäli kokonaistappiot koko joen osalta ylös- ja alasvaelluksessa ovat molemmissa enintään noin 70 %:n suuruisia. Kutukanta olisi tällöin satoja lohia. Tuhansiin kutulohiin päästäisiin enintään noin 60 %:n kokonaistappioilla.

Meritaimenkantojen luonnonkierron palauttaminen voi tapahtua lohen palautushankkeiden yhteydessä. Meritaimen poikastuotanto painottuu alajuoksulle virtaaviin sivujokiin. Tällöin lisääntymisalueen ja meren välisten kalateiden ja alasvaellusreittien määrä jää verraten pieneksi ja luonnossa lisääntyvien kantojen palauttamismahdollisuudet ovat hyvät.

Vaellussiian hakeutuminen jokien sivu-uomiin tai voimalaitosten yhteyteen rakennettuihin kalateihin vaikuttaa nykytietämyksen perusteella olevan heikkoa. Luonnossa lisääntyvien, itseään ylläpitävien vaellussiikakantojen palauttamismahdollisuudet voimalaitosten yläpuolelle vaikuttavat siten varsin heikoilta.

Nahkiaisen kutu- ja toukkatuotantoalueiden laajuutta, lisääntymisen onnistumista erilaisilla säännöstelytavoilla ja vaellustappioita rakennetuissa joissa on tutkittu hyvin vähän, minkä vuoksi nahkiaisen palauttamismahdollisuuksia ei voida arvioida.

Luonnonvarakeskuksen mukaan vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen näissä voimakkaasti rakennetuissa joissa edellyttää monipuolisia, laajoja ja pitkäkestoisia toimenpiteitä. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia.

Kemijoki on yksi kalatiestrategian kärkikohteista. Toimenpideohjelmassa on esitetty ohitusratkaisujen toteuttamista Ala-Kemijoen neljään voimalaan sekä selvityksiä ympäristövirtaamista. Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa on esitetty luokittuvan tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan, mutta toimenpideohjelmaan seuraavalle kaudelle esitetään selvityksiä ja ympäristövirtaamista ja ohitusratkaisuista. Tilatavoitteen saavuttamisen ajankohta on asetettu vuoden 2027 jälkeen."

Kalatalousviranomainen katsoo edelleen oikeaksi ja perustelluksi arvion, jonka mukaan Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa luokittuvat tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Aluehallintovirasto arvioi päätöksessään, mikä merkitys luokitukselle tulee antaa nyt vireillä olevaa asiaa ratkaistaessa. Kalatalousviranomainen näkemyksen mukaan ympäristötavoitteen saavuttamiselle tulee antaa painoarvoa myös kalatalousmääräyksiä muutettaessa ja säännöksiä tulkita EU-oikeuden tulkintavaikutuksen kautta. Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksella ja siinä esitetyillä toimenpiteillä on joka tapauksessa suuri merkitys ympäristötavoitteen saavuttamisen kannalta.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että vesienhoidon suunnittelu on yleissuunnittelua ja näin ollen toimenpiteet kuvataan toimenpideohjelmassa yleisemmällä tasolla. Tarkoituksena on, että lopulliset kustannustehokkaat toimenpidekokonaisuudet valikoituvat mm. hankesuunnittelun myötä, jolloin myös kustannukset täsmentyvät. Valtioneuvoston päätökseen liittyvän perustelumuistion (15.12.2021) mukaan suunnitelmien valmistelussa on kuitenkin varovaisuusperiaatteen mukaisesti arvi-

oitu, että kalankulkuväylän käyttö, vaikka se edellyttäisi lyhytaikaissäädön lieventämistä, ei automaattisesti aiheuta merkittävää haittaa vesivoimalle.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan nyt kysymyksessä olevan hakemuksen toimenpiteet ovat toteutettavissa kohtuullisin kustannuksin ja ilman, että niistä aiheutuisi Kemijoen voimatalouskäytölle merkittävää haittaa. Kalatalousviranomainen viittaa kustannusten osalta aiemmin lausumaansa. Energianmenetysten osalta viitataan myös liitteeseen 3. Tässä Uumajajoella hiljattain tehdyssä tutkimuksessa arvioitiin ympäristövirtaaman ekologisia hyötyjä ja vaikutuksia energian tuotantoon. Vaikka tutkimuksen kohdelajina oli kaloista harjus, tulokset tukevat kalatalousviranomaisen käsitystä siitä, että esimerkiksi juuri ympäristövirtaaman järjestämiseen on löydettävissä huolellisella suunnittelulla ratkaisuja, joista saadaan selviä ekologisia ja kalastollisia hyötyjä ilman että siitä aiheutuisi kohtuuttomia menetyksiä sähköntuotannolle.

2.22. Hakemuksen kalataloudelliset ja määrälliset perusteet

2.22.1. Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.22.1:

- Kemijoen tapauksessa ei voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa.

- Yhtiön ensimmäisen voimalaitoksen, Petäjäskosken, valmistumisen aikaan vuonna 1957 oli merellisten vaelluskalojen nousu Kemijokeen kokonaan estynyt Isohaaran voimalaitoksen valmistumisesta lähtien ja Kemijoen lohi- ja meritaimenkanta jo käytännössä menetetty. Korkeimman oikeuden 16.6.1983 antamassa päätöksessä (VE 82/20 N:o 2231) koskien Kemijoen Isohaaran voimalaitoksen rakentamisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamista KEJO:n korvausvelvollisuus vaelluskala-asiassa poistettiin. Hakijan näkökanta on tämän perusteella ilmeisesti se, että KEJO:n ei voida katsoa olevan vastuussa ”lisääntymiskelpoisen ja luontaisesti itseään ylläpitävän kannan uudelleen muodostamisesta mahdollisuuksien mukaan”.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.4.2:

- PVOV muistuttaa, että se on jo korvannut täysimääräisesti ja kertakaikkisesti Kemijoen silloisen lohikannan.

- Kalatalousvelvoitteella ei voida velvoittaa toiminnanharjoittajaa toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on uusien kalakantojen luominen tai yleinen luonnon monimuotoisuuden suojelu. PVOV pitää asiaan kuulumattomana sitä, että ELY-keskus on selityksessään viitannut laajemmin Itämeren kalakantoihin ja esimerkiksi Itämerenlohen geneettisen monimuotoisuuden vaarantumiseen lisääntymisalueiden voimakkaan rakentamisen vuoksi.

- Vesilain ja kalastuslain tavoitesäännösten osalta yhtiö on todennut, että se pitää lainvastaisena sitä, että hakemuksessa esitettyjä toimenpiteitä on perusteltu edellä mainittujen lakien tavoitteiden mukaisuudella ja niiden saavuttamisella.

- Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen mukaiset toimenpiteet ovat riittäviä myös geneettisen monimuotoisuuden säilymisen takaamiseksi.

- ELY-keskuksen tavoitteena on velvoitetta muuttamalla tai sitä tarkistamalla pyrkiä laajempaan kalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen ja lajisuojeluun kuin kalatalousvelvoitetta koskevan mekanismin kautta on tosiasiassa mahdollista toteuttaa.

- Ratkaisun KHO 2015:63 (Kantturakoski) osalta yhtiö huomauttaa, että ratkaisussa oli kyse voimassa olleen kalatalousvelvoitteen ennallaan pysyttämisestä. Painoarvoa on annettu kalatalousvelvoitteen perinteiselle tarkoitukselle turvata kalankulku vesirakentamisen yhteydessä. Ratkaisussa ei sen sijaan ole otettu kantaa perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen tai laajempiin luonnonsuojelullisiin tavoitteisiin muutoin kuin arvioitaessa velvoitteen toteuttamisesta aiheutuvien kustannusten kohtuuttomuutta.

- ELY-keskuksen väitteelle siitä, että valtaosa Kemijoen vesistön nykyisistä taimenkannoista on säilynyt geneettisesti alkuperäisinä tai lähes alkuperäisinä, ei asiassa tule antaa merkitystä.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa vaelluskalojen palauttamisen biologisista mahdollisuuksista ja monimuotoisuusperusteista aiemmin lausumaansa. Luonnon monimuotoisuusnäkökohdat tulee ottaa huomioon.

Kalatalousviranomainen pitää selvänä, että ratkaisu KHO 2015:63 (Kantturakoski) osoittaa monimuotoisuus- ja lajiensuojelukysymysten olevan keskeinen ulottuvuus myös kalatalousmääräyksiä ratkaistaessa. KHO piti nousuesteiden poistamista vaelluskantojen palauttamisen perusedellytyksenä ja kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoitteen katsottiin olevan merkittävä keino vaelluskalakantojen ja erityisesti erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi ja säilyttämiseksi sekä muutoinkin kalataloudellisten vahinkojen vähentämiseksi Kantturakosken voimalaitoksen ala- ja yläpuolisessa vesistössä.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan molemmat yhtiöt on velvoitettava ryhtymään hakemuksessa vaadittuihin toimenpiteisiin. Kalatalousviranomainen on tuonut aiemmin esille näkemyksensä yhteisvastuullisuudesta ja viittaa tässä siihen.

2.22.2. Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.22.2:

- Hydrologian tarkastelu on Kemijoen osalta tehty vain Ounasjoelle, joka vastaa vain noin kolmannesta Kemijoen vesistön pääuomien kokonaispituudesta ja eroaa osaltaan merkittävästi ominaispiirteiltään Kemijoen yläosasta, Kitisestä ja Kemihaarasta.

- Viitaten Simojoesta sanottuun yhtiö toteaa, että myös Kemijoen pääuomalla on viime vuosina havaittu poikkeuksellisen korkeita veden lämpötiloja. Simojoella osasta sähkökalastuspaikkoja on taas toisaalta havaittu hyviä 0+ -poikastiheyksiä, mikä viittaa siihen, ettei vedenlaatu olisi kuitenkaan poikastuotantoa rajoittava tekijä.

- Hakijan viittausta vesistön valuma-alueen pinta-alaan on pidetty irrelevanttina perusteena poikastuotannon määrittämisessä. Koski- ja virta-alueiden määrä muodostuu ratkaisevaksi tekijäksi.

- Yhtiö toteaa edelleen, että Kemijärven alueella smolttien kuolleisuus on ollut ja tulee tulevaisuudessakin olemaan vielä huomattavasti suurempaa kuin pääuoman voimalaitosaltailla ja että korkea kuolleisuus ja vaellusesteiden lukumäärä tekevät turhiksi yritykset palauttaa vaelluskalakanta Kemijärven yläpuolisille alueille kalateiden avulla.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.4.2:

- Mikäli perusteet poikastuotantoalan arvion korottamiselle ovat olleet olemassa jo edellisen ratkaisun antamisen aikaan, ei kyseessä ole sellainen olosuhteiden muutos, jonka johdosta voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta voitaisiin muuttaa. Asia on aikanaan tullut lupaviranomaisen ja eri oikeusasteiden asianmukaisesti harkittavaksi ja siitä on olemassa lainvoimainen päätös. Asiaa ei tule saattaa uudelleen lupaviranomaisen käsiteltäväksi.

- Kemijoen poikastuotantoalan määritteleminen uudelleen ei ole mahdollista, sillä mitään uusia tai tarkempia lähtötietoja ei ole saatavilla laskentaa varten. ELY-keskus ei ole esittänyt hakemiensa muutosten tueksi riittävää tai oikeisiin tietoihin perustuvaa näyttöä. ELY-keskuksen esittämä arvio on huomattavasti ylimitoitettu ja liioiteltu.

- Tuotantoalueiden ulottumisesta syville alueille yhtiö on todennut muun ohella seuraavaa: Ottaen huomioon, että yhtenä perusteena poikastuotantoalueen laajentamiselle on ollut lohen esiintyminen myös järvialueilla ja toisaalta Kemijoen vähäjärvisyys suhteessa Tornionjokeen, ei voida katsoa, että arvio Kemijoen tuotantoalasta voidaan tehdä suoraan Tornionjoen perusteella.

- Vesistön valuma-alueen pinta-ala on irrelevantti peruste poikastuotannon määrittämisessä. Lohen kutualueet sijaitsevat pääsääntöisesti enimmillään puolen metrin syvyisissä virtapaikoissa, jolloin nimenomaan koski- ja virta-alueiden määrä muodostuu ratkaisevaksi tekijäksi.

- Predaatiopaineen osalta yhtiö on tuonut esille tutkimuksen, jonka tulokset osoittivat selvästi rakennetun joen ja rakennetun jokiosuuden suuren merkityksen smolttien alasvaelluskuolleisuudelle. Tutkimuksen mukaan korkea kuolleisuus rakennetulla jokiosuudella johtui todennäköisesti voimakkaasta predaatiosta. Hauen ohella kuha aiheuttaa Kemijoella nykyisin predaatiopainetta smolteille.

- PVOV:n muistutuksen liitteessä 2 on osoitettu yksiselitteisesti populaatiomallinnuksella, että lohen palauttaminen Kemijärven yläpuolisille alueille ei ole mahdollista kalateiden avulla millään tavoin. Kemijärvi on tunnettu historiatiedoissa erityisesti haukiapajana, ja haukikanta on ollut jo ennen voimalaitosrakentamista hyvin vahva. Hauki on nykyisinkin Kemijärven tärkein saalislaji. Yhtiö viittaa myös Skotlannissa tehtyyn tutkimukseen, jonka mukaan smolttien hävikki oli järvilaajentumissa merkittävästi suurempaa kuin varsinaisilla jokijaksoilla. Korkea kuolleisuus ja vaellusesteiden lukumäärä tekevät turhiksi yritykset palauttaa vaelluskalakanta Kemijärven yläpuolisille alueille kalateiden avulla.

- Tornio-Muonionjoen ja Ounasjoen hydrologian tarkastelun osalta, että Ounasjoki vastaa vain noin kolmannesta Kemijoen vesistön pääuomien kokonaispituudesta ja eroaa osaltaan merkittävästi ominaispiirteiltään Kemijoen yläosasta, Kitisestä ja Kemihaarasta.

- Myös Kemijoen pääuomalla on viime vuosina havaittu poikkeuksellisen korkeita veden lämpötiloja. Simojoella osasta sähkökalastuspaikkoja on löydetty hyviä 0+ -poikastiheyksiä, mikä viittaa siihen, ettei vedenlaatu olisi kuitenkaan poikastuotantoa rajoittava tekijä.

Selitys:

Yhtiöiden vastaselityksissä ei ole tuotu esille mitään sellaista, mikä muuttaisi kalatalousviranomaisen näkemystä siitä, että Tornionjokea voidaan pitää edustavimpana ja erittäin hyvänä verrokkijokena Kemijoelle sekä tuotantoalaltaan että poikastuotantokapasiteetiltaan.

Kalatalousviranomainen viittaa myös Simojoen osalta aiemmin sanottuun. Simojoen lohella eloonjäänti mädistä vaelluspoikaseksi on vaihtelevaa ja yleisesti heikkoa. Sähkökalastusaineistojen perusteella mädin ja/tai poikasvaiheen eloonjäänti on Simojoella lähes aina heikompaa kuin Tornionjoella ja joidenkin vuosien olosuhteet Simojoella näyttäytyvät erityisen huonoina eloonjäännille ([redacted]ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos).

Sekä uusi tutkimustieto habitaateista että nykyinen arvio Tornionjoen tuotantoalasta tukevat hakemuksessa esitettyä siitä, että Kemijoen luonnontilainen tuotantoalue on todennäköisesti aikanaan arvioitu alakanttiin. Lohen habitaatit voivat ulottua suhteellisiin syviin virran osiin, mutta kalatalousviranomainen ei ole esittänyt, että poikastuotantoalueet ulottuisivat järvialueille. Kemijoen vähempijärvisyydellä suhteessa Tornionjokeen ei siten ole PVOV:n vastaselityksessä esitettyä merkitystä.

Järvisyydellä voisi periaatteessa olla merkitystä suhteessa predaatiovaikutukseen ja tältä osin vähempijärvisyys voitaisiin siis katsoa Kemijoen vesistöalueen eduksi. Kalatalousviranomainen katsoo, että luonnontilainen Kemijoen vesistö ei kuitenkaan kokonaisuutena arvioiden poikennut Tornionjoesta myöskään predaatiopaineen osalta ainakaan siinä määrin, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa. Vaikka tässä asiakohdassa ei ollut kysymys rakennetun joen ja luonnontilaisen joen välisistä eroista, kalatalousviranomainen vastaa, että luonnontilaisen ja rakennetun jokiympäristön välillä on toki eroa ja myös tutkimustieto tukee tätä. Smolttivaelluksen tukeminen hakemuksessa esitetyllä tavalla onkin tärkeää, jotta voitaisiin lieventää predaatiovaikutuksia rakennetulla jokiosuudella.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

2.22.3. Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.22.3.:

- MSY-taso johtaisi ylikompensaatioon, sillä lohikantojen koko vaihtelee tunnetusti eri vuosina. Minkään Atlantin lohen joen maailmalla ei ole pysyvästi osoitettu tuottavan MSY-tason mukaista lohimäärää.

- Velvoiteistukkaat tulevat saman kalastuspaineen alaisiksi kuin muutkin lohet, eikä voida olettaa, että juuri Kemijokeen nousemaan pyrkiviä lohia ei kalastettaisi kuin MSY-tason sallima määrä.

- Mitä tulee ICES:n lohikantamalliin Hakija ei ole esittänyt muuta kuin ylimalkaisia ja perustelemattomia väitteitä, eikä miltään osin ole kumonnut sitä seikkaperäistä näyttöä, jolla KEJO on osoittanut, ettei em. mallia voida käyttää kalatalousvelvoitteen asettamiseksi.

- Yhtiö on esittänyt kritiikkiä sekä Hakemuksen mukaisesta poikastuotantotasosta että smolttikertoimesta ja niiden arvioitiperusteista mm. sen suhteen, että kanta-arvioissa esiintyi lukuisia epäjohdonmukaisuuksia. Kun jopa kanta-arvion laatijat toteavat, että siinä on virheitä ja että sen tuloksiin tulee suhtautua varauksellisesti, on tietenkin selvää, ettei arviota KEJO:n oikeusturvaa vakavasti vaarantamatta voida ottaa velvoitteiden asettamisen perustaksi.

- Viitaten Luken kesäkuussa 2021 antamaan lausuntoon (Dnro 1429/00 04 05/2021) yhtiö toteaa, että uusi selvitys ja sen tulokset osoittavat oikeaksi Muistutuksessa esitetyn kritiikin siitä, että Hakemus perustui virheelliseen ja ylimitoitettuun vahinkoarvioon. Samalla se merkitsee sitä, että Hakijan esittämä uuteen vahinkoarvioon perustuva kompensaation arvo on merkittävästi pienentynyt siitä, mitä alkuperäisessä Hakemuksessa esitettiin. Tämä koskee lohen lisäksi myös meritaimenta. Hakemusta ja siinä esitettyjä vaatimuksia ei siitä huolimatta ole muutettu miltään osin.

- Viimeisimmässä WGBAST-raportissa on esitetty viimeisin arvio Itämereen laskevien jokien (AU 1-4) vaelluspoikastuotannosta vuosina 2000–2020 sekä kyseisten jokien PSPC-tasosta (MSY = 75 % PSPC). Luvut poikkeavat erityisesti Tornionjoen osalta sekä Hakemuksesta että Hakijan kesäkuisesta täydennyksestä merkittävästi. Huomattavaa on myös, että yhdenkään joen osalta ei edes PSPC-arvo ole lähelläkään Hakemuksen alkuperäistä arvioita Kemijoen menetetystä poikastuotannosta (345 kpl/ha). Tornionjoen arvioitu poikastuotanto on edelleen myös aivan omaa luokkaansa muihin jokiin verrattuna ilman, että tälle on osoitettavissa mitään järkevää syytä.

- Hakijan poikastuotantoarvio on täysin ylimitoitettu jopa ICES:n lohimallin arvioiden valossa ja että Tornionjoen arviot ovat niin poikkeukselliset ja ilmeisen virheelliset, ettei lohimallin arviota voida käyttää vaadittujen ennenäkemättömän laajojen ja yli miljardin euron menetykset PVOV:lle ja KEJO:lle 25 vuoden aikana aiheuttamien velvoitteiden asettamiseksi.

- Itämeren lohikantamallin arviot Tornionjoen osalta eivät yksinkertaisesti voi pitää paikkansa. Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on yliarvioitu.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohdassa 5.4.2 on lisäksi esitetty:

- Arviota Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttaman lohen vaelluspoikastuotannon menetyksestä ei voida perustaa yksittäiseen huippuvuoteen. Hakemuksessa kyseinen arvio on peräisin ICES:n vuoden 2014 raportista, ja se on eri vuosien arvoista kaikkien aikojen toiseksi

korkein. Uusia mallinnustuloksia ei ole huomioitu. Hakemus perustuu virheelliseen ja vanhentuneeseen tietoon.

- Juuri pitkän ajan keskiarvoja tulee myös vakiintuneen oikeuskäytännön ja differenssiopin perusteella käyttää kalatalousvelvoitteiden mitoituksen arvioinnissa. Mikäli vahingon määrää arvioitaisiin vertaamalla nykytilannetta hakemuksen mukaiseen MSY-tasoon, päädytään ylikompensaatioon.

- Vahinkoarvion perustaminen maksimipotentiaaliin on vastoin yleistä tietämystä lohikantojen koon vaihtelusta. Lähtökohdaksi ei voi ottaa kalakannan vaihteluvälin ylärajaa, eikä haittaa voida laskea teoreettiselle potentiaalille. Laskennallinen teoreettinen poikastuotanto ei ole toteutunut, vaikka kalastusta on merkittävästi rajoitettu.

- PVOV toteaa ELY-keskuksen väitteeseen siitä, että Itämeren pohjoiset joet voivat tuottaa lohta paljon enemmän kuin aiemmin arvioitiin, ettei yksittäisiä poikkeavia vuosia tai maksimituottoa voida käyttää kalatalousvelvoitteen asettamisen pohjana, vaan tässä tulisi käyttää pitkän aikavälin keskimäärästä tuottoa.

- PVOV on jo muistutuksessaan esittänyt vahvaa ja perusteltua kritiikkiä sekä hakemuksen mukaisesta poikastuotantotasosta että smolttikertoimesta ja niiden arvioitiperusteista mm. sen suhteen, että kanta-arvioissa esiintyi lukuisia epäjohdonmukaisuuksia.

- Vaellussiian osalta esitetty velvoite ei perustu uusimpaan tietoon. Hakemuksen meritaimenta ja vaellussiikaa koskevat arviot ovat perustelemattomia ja ylimitoitettuja. Meritaimenen istutusvelvoitteessa Kemijoen vesistössä on kyse ylikompensaatiosta, kun verrataan istutusmäärää Tornionjoen meritaimenen nykytilaan. PVOV:n arvio meritaimenen potentiaalisesta smolttituotannosta on 27 000 smolttia. Arvio perustuu siihen näkemykseen, että meritaimenen smolttituotanto Tornionjoella on lohen tapaan nykyisellään MSY-tasolla (75 % maksimituotannosta).

Selitys:

Kalatalousviranomainen toteaa, että Luken ja ICES:n selvitykset ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa lohikantojen tilasta ja niiden tuotantokapasiteetista. Yksittäisten jokien tulokset edustavat epävarmuus huomioon ottaen parasta nykytietämystä lohikannoista.

Kalatalousviranomainen on Luken 12.10.2020 lausuntoon viitaten todennut, että aikasarjoihin vuosittain kertyvä uusi aineisto sekä kanta-arviointimetodiikan kehitys päivittävät käsitystä lohikantojen tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Viimeisimmästä kanta-arvioinnista saadaan yleensä paras tieto, koska siinä on mukana kaikki siihen mennessä kerätyt aineistot.

Viimeisimmän kanta-arvioinnin osalta kalatalousviranomainen viittaa ICES:n (2021) tuoreimpaan raporttiin sekä Luken ja SLU:n raporttiin (Palm ym. 2022) "Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2022.” Suomenkielisessä raportissa todetaan muun ohella seuraavaa:

"Itämeren lohen kantojen hoito perustuu ”Maximum Sustainable Yield (MSY)-tavoitteeseen, jonka mukaan kantojen tulisi saavuttaa taso (kalakannan koko), joka mahdollistaa suurimman mahdollisen saaliin pitkäaikaisesti kestävällä tavalla. ICES arvioi kantojen tilan MSY-tavoitteen perusteella. Viime vuoden tila-arvioinneissa (ICES 2021a) ICES luopui 75 %:n tavoitteesta (75 % maksimaalisesta eli potentiaalisesta poikastuotannosta), joka on useamman vuoden ajan toiminut MSY-tavoitteen karkeana arviointiperusteena (ICES 2008). Sen sijaan kantojen tilaa arvioitaessa käytetään nyt niiden kantojen osalta, jotka sisältyvät analyyttiseen kantamalliin, kantakohtaisia MSY-tasoja"

"Kuten monien muiden Pohjanlahteen laskevien jokien lohikantojen, myös Tornionjoen lohikannan kehitys on ollut hyvin positiivinen 1990-luvulta lähtien. Tornionjoen vaelluspoikastuotannon kehityksessä on ollut pitkään kasvua ja joen lohentuotanto on nykyään selkeästi suurin verrattuna Itämeren muihin luonnonlohijokiin (> 1 miljoonaa smolttia vuodessa). Vuosina 2016–2019 ja 2021 vaelluspoikasmäärän on arvioitu olleen yli 1,5 miljoonaa (kuva 2.3). Lisäys aiempiin vuosiin verrattuna selittyy sillä, että kutulohien määrä joessa on ollut aiempaa huomattavasti suurempi vuodesta 2011 lähtien (kuva 2.1). Vaelluspoikasten arvioitu todennäköisin määrä vuonna 2021 on 1,53 miljoonaa."

"ICES:n viimeisin arvioi Tornionjoen lohikannan tilasta perustuu vuoden 2020 vaelluspoikastuotantoon, joka on peräisin vuosien 2015–2016 kuduista. Näiden analyysien mukaan Tornionjoen lohikanta oli vuonna 2020 saavuttanut kantakohtaisen MSY-tavoitteensa (RMSY, joka vastaa noin 77 % potentiaalisesta poikastuotannosta) suhteellisen suurella (79 %) todennäköisyydellä (ICES 2021a)."

"Yhteenvetona voidaan tieteellisen arvioiden perusteella todeta, että sekä uusi kansanvälinen kantakohtainen MSY-tavoite (ICES 2021c) että Tornionjoelle asetettu hieman korkeampi 80 %:n hoitotavoite, joka mainitaan Suomen ja Ruotsin kansallisissa lohistrategioissa, on saavutettu viime vuosina. Ainoastaan vuonna 2017 kutukalojen määrä oli Tornionjoella ilmeisesti liian alhainen. Kudulle palaavien lohien määrissä on tosin ollut huomattavia eroja, mutta nämä kutukannan lyhytaikaiset vaihtelut eivät ole vaikuttaneet vaelluspoikastuotantoon yhtä voimakkaasti, koska tietyn vuoden vaelluspoikastuotanto perustuu useamman perättäisen vuoden kutuihin (vaelluspoikasten ikä vaihtelee). Lisäksi lisääntymistuloksen tiheysriippuvuus johtaa siihen, että lähes sama vaelluspoikasmäärä voidaan saavuttaa hyvinkin erilaisilla kutulohimäärillä silloin, kun kannan tila on hyvä (ks. kuva 2.8). Tästä syystä ei pidä keskittyä liiaksi kutulohien määrään jonakin yksittäisenä vuotena."

Kalatalousviranomainen toteaa tämän ja aiemmin saadun selvityksen perusteella, että MSY-taso on erittäin perusteltu lähtökohta myös Kemijoen menetetyn luonnontuotannon arviointiin. Useassa Pohjanlahden vesistössä vaelluspoikastuotanto on MSY-tavoitteen mukainen. Luonnonlohikannat ovat hyvässä tilassa ja niihin kohdistuva kalastuksen määrä on kestävällä tasolla.

Tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta on keskeistä, että tilastollinen epävarmuus määritellään avoimesti. Kalatalousviranomainen viittaa myös tältä osin Luken 12.10.2021 antamaan lausuntoon, jonka mukaan

"Arvioissa on luonnollisesti epävarmuutta ja tämän epävarmuuden realistinen kvantifiointi on myös mallinnuksen keskiössä. Bayes-mallinnus on tilastollisena menetelmänä paras olemassa oleva epävarmuuden arviointiin."

ICES (2021) on siis edellä kuvatusti arvioinut lohen kantakohtaiset MSY-tavoitteet ja Tornionjoen tavoitteeksi on arvioitu 77 % potentiaalisesta vaelluspoikastuotannosta. Tornionjoen potentiaalisen vaelluspoikastuotannon (PSPC) piste-estimaatti (mediaani) on uusimman arvion mukaan 1 700 000 vaelluspoikasta, josta MSY-tasoksi näin ollen saadaan noin 1,3 miljoonaa vaelluspoikasta. Tämä taso on Tornionjoella myös saavutettu ICES:n raportissa esitettyjen piste-estimaattien (mediaani) perusteella kaikkina vuosina vuodesta 2011 alkaen.

Kaikki edellä mainittu huomioiden on edelleen täysin kiistatonta, että verrokkijokena käytetyn Tornionjoen lohen poikastuotanto on nykytietämyksen mukaan aivan eri tasolla kuin Kemijoen nykyvelvoitetta määrättäessä käytetty poikastuotannon taso. Kemijoen velvoite jäi siis nykytietämyksen perusteella alimitoitetuksi. Olosuhteiden muututtua velvoitteen muuttaminen tulee ratkaista nykytietämyksen perusteella ja määrätä parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuvat ja riittävät velvoitteet.

Arviolla menetetystä vaelluspoikastuotannosta ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaadittuihin toimenpiteisiin. Velvoitehoidon perusta muuttuu. Toimenpiteissä ei enää muutoksen jälkeen ole kyse pelkistä istutuksista (x kpl istutuspoikasia). Kyse on siitä, että kalatalousvelvoitteet muutetaan vastaamaan olosuhteissa tapahtuneita muutoksia. Velvoite on tarpeen asettaa sellaiseksi, että turvataan kalankulku poikastuotantoalueille huomioiden rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.

Vaellussiian ja meritaimenen osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

2.22.4. Smolttikerroin

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.22.4:

- Hakijan täydennyksessään esittämä uusi villi-viljelty-kerroin on laskentaperusteeltaan kokonaan muutettu aikaisemmasta. Tämä aiheuttaa mm. sen, että sitä on mahdotonta verrata nykyiseen kertoimeen. Uusi kerroin perustuu kuitenkin keskeisesti villien ja viljeltyjen poikasten mallinnettuihin post-smolttikuolevuuksiin, jotka vaihtelevat kanta-arvioinnissa vuodesta toiseen hyvin suuresti ja epäjohdonmukaisesti.

- Saalisaineiston perusteella villien ja viljeltyjen lohien osuus on vuosina 2019 ja 2020 noudattanut villien poikasten ja istukkaiden lukumääräsuhteita. Jos villi-viljelty-kerroin olisi hakijan esittämällä tasolla pitäisi istukkaiden osuus saaliissa olla huomattavasti pienempi kuin mitä saalisaineisto osoittaa.

- Hakijan hakemuksessa tai sen selityksen täydennyksessä esittämää smolttikerrointa ei tule käyttää kompensaatiotason määrittämisessä.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohdassa 5.4.2 on lisäksi esitetty:

- Carlin-merkintöjen palautusprosenttien keskiarvon käyttäminen ei voi tulla kyseeseen, kun vaihtelu tuloksissa on erittäin suurta. Karsimalla vuosittaisista tuloksista ääripäät pois tai käyttämällä mediaaniarvoa päädytään selvästi pienempään kertoimeen.

- Hakemuksen liitteessä 2 tehdyt tarkastelut villi-viljelty-kertoimesta on tehty aikana, jolloin sekä villien että viljeltyjen vaelluspoikasten selviytyminen on ollut tähänastisen seurantajakson aikana kaikkein alhaisimmalla tasolla. Yhtiö viittaa WGBAST-raportteihin ja toteaa, että villien ja viljeltyjen poikasten eloonjäännin eroavaisuudesta tehdyt uusimmat arviot ovat muuttuneet aivan ratkaisevasti aikaisemmasta.

- Yhtiö viittaa kesällä 2019 tehtyyn selvitykseen, jossa kalastuksenvalvojien ja kaupallisten kalastajien yhteistyönä selvitettiin Perämerellä välillä Kalajoki-Tornio istukkaiden ja villiä alkuperää olevien lohien osuuksia saalissa. Yhtiön mukaan selvitys perustuu laajaan otantaan ja on näin ollen luotettava. Istukkaiden osuus on yllättävän suuri ja selvästi korkeampi, kuin mitä aiemmin on arveltu merkkipalautuksiin ja mallinnustuloksiin perustuen.

- Tornionjoen villien smolttien postsmolt-kuolleisuus vaikuttaa olevan selvästi suurempaa kuin muilla tarkastelluilla joilla tai sitten smolttimäärät on yliarvioitu mallinnuksessa. Mikäli smolttimäärän oletetaan olevan oikealla tasolla, tulee kompensaatiokerrointa arvioitaessa ottaa huomioon Tornionjoen smolttien heikompi eloonjäänti.

- Luken lausunnon mukaan uusi smolttikerroin perustuu Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin eli se on siten arvioitu kokonaan uudella tavalla verrattuna nykyiseen velvoitteeseen tai hakemukseen. Nykyisen velvoitteen smolttikerroin arvioitiin Carlin-merkinnöistä saatuun saalispalautteeseen perustuen eli siihen, kuinka paljon enemmän saalista villit vaelluspoikaset tuottivat merkintöjen mukaan viljeltyihin poikasiin verrattuna. Alkuperäisessä hakemuksessa käytettyä smolttikerrointa perusteltiin arvioidulla erolla villien ja viljeltyjen poikasten post-smolttikuolleisuudessa sekä Carlin-merkintöjen tuloksilla ja nyt tarkastellaan, kuinka paljon paremmin villit poikaset selviävät merivaellukselta takaisin jokisuulle viljeltyihin poikasiin verrattuna.

- Kanta-arvioinnissa sovellettavan Bayesilaisen lähestymistavan yhtenä merkittävimpänä etuna pidetään sitä, että ennakko- eli prioritieto päivittyy havaintoaineiston informaation lisääntymisen myötä ja se johtaa ajanoloon entistä tarkempaan posterioritodennäköisyyteen tutkittavasta muuttujasta. Post-smolttikuolleisuuden osalta tällaista tarkentumista ei kuitenkaan näytä tapahtuvan, vaan vuosittaiset arviot sekä toteutuneiden että ennustettujen arvojen osalta päinvastoin vaihtelevat hyvin suuresti ja ilman selvää trendiä erityisesti viljeltyjen poikasten osalta.

- Jos villi-viljelty-kerroin olisi ELY-keskuksen esittämällä tasolla pitäisi istukkaiden osuus saaliissa olla huomattavasti pienempi kuin mitä saalisaineisto osoittaa.

Selitys:

Hakijan ja yhtiöiden käsitykset ovat yhteneväisiä sen suhteen, että luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviytymisessä on eroja. Kalatalousviranomainen viittaa edellisessä kohdassa (2.22.3) sanottuun ja toteaa, että selviytymisero voimistaa em. nykyvelvoitteen alimitoitusta.

Kalatalousviranomaisen ja yhtiöiden näkemykset smolttikertoimen tasosta poikkeavat toisistaan. PVOV on katsonut, että Tornionjoen tulokset antavat korkeimmat tulokset ja että käyttämällä Tornionjoen sijaan vertailujokena Simojokea, päädyttäisiin selvästi pienempään kertoimeen. Tämä vaikuttaisi kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan olevan ristiriidassa PVOV:n vastaselityksen toisessa kohdassa sanotun kanssa, jonka mukaan Tornionjoen villien smolttien post-smolttikuolleisuus vaikuttaa olevan selvästi suurempaa kuin muilla tarkasteluilla joilla. Kalatalousviranomainen pitää PVOV:n esittämää epäloogisena, mutta toteaa kuitenkin seuraavaa: Käytettävissä olevien tietojen mukaan Simojoen lohella merieloonjäänti on yli kaksinkertainen kuin Tornionjoen lohella ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos), mikä tarkoittaa, että käyttämällä vertailujokena Simojokea päädyttäisiin vielä suurempaan villien ja viljeltyjen eloonjääntieroon (smolttikertoimeen). Tornionjoen käyttö verrokkijokena on kuitenkin perusteltu kattavasti jo aiemmin. Näin ollen smolttikerrointa määritettäessä villien lohien eloonjäänti on arvioitu Tornionjoen estimaattien perusteella.

Kalatalousviranomainen toteaa, että Luken arviot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa merivaiheen eloonjäännistä. Luken 14.6.2021 lausunnossa esitetty päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 % todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka. Lausunnon mukaan muutokseen päädyttiin siksi, että näin eloonjäännissä tulee huomioiduksi myös aikuiseloonjäännissä olevat erot sekä lohien rekrytoituminen kalastukseen aina jokisuulle saakka. Lisäksi Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjäännin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt -eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjääntiin, ja päinvastoin.

Nykyvelvoitteessa käytetyn kertoimen 1,6 perusteet ovat kuvattuna yksityiskohtaisesti hakemuksen liitteessä 1 (sivu 7). Tarkoituksena on ollut käyttää kerrointa, jolla varmistetaan, että istutuksista saadaan luonnonpoikasista saatua saalista vastaava saalis. Tämä huomioiden Luken päivitetty arviointiperuste on vertailukelpoisempi suhteessa kertoimeen 1,6 kuin yksinomaan post-smolttivaiheeseen perustuva kerroin. Päivitetty kerroin ottaa huomioon nyt myös koko sen ajan, jolloin loheen kohdistuu kalastusta aina jokisuulle saakka. Nykyinen kerroin 1,6, joka asetettiin siis viljeltyjen ja luonnonpoikasten vertailumerkintöjen perusteella, on perustunut nimenomaan tässä aikuisvaiheessa kerättyyn tietoon, sillä merkkipalautuksia on saatu merikalastuksen aikana.

MSY-tason poikastuotanto (1,3 miljoonaa vaelluspoikasta) ja villi-viljelty-kerroin 2,5 tarkoittaisivat istutuspoikasina 3 250 000 lohen vaelluspoikasta, mikä on nykyvelvoitteeseen verrattuna aivan eri tasolla.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

2.23. Johtopäätökset

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 5.23.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 2.2.

Kalatalousviranomainen viittaa tässä vastaselityksessä ja sen tiivistelmässä esitettyyn.

3. Teemakohtaiset vastaselitykset

3.1. Ympäristövirtaama sekä vanhojen uomien hyödyntäminen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.1:

- Vanhojen uomien vesittäminen on epätarkoituksenmukaista ja käytännössä merkityksetöntä, sillä Hakemuksessa tarkoitetuissa vanhoissa tulvauomissa ei ole vaelluskalojen lisääntymiseen sopivia soraikkoja. Uomat olisivat soraistettuinakin poikastuotantoalaltaan lähes merkityksettömiä.

- KEJO viittaa myös vastaselityksen liitteeseen 1, jossa esitetään vanhoihin uomiin liittyvä kustannusarvio.

- Laurinvirran osalta yhtiö on todennut, että kunnostettuun tulvauomaan ei johdeta rakennusvirtaamaa merkittävästi suurempaa virtamaa edes tulva-aikana kuin poikkeustilanteissa. Rovaniemen alapuolisella Kemijoella tulvauomiin johdetaan kevättulvassa tyypillisesti muutama tuhat kuutiota vettä sekunnissa. Jos näihin ohijuoksutusuomiin rakennetaan poikastuotantoalueita, jotka on mitoitettu esim. 50 m^3/s virtaamalle, joudutaan tulva-aikana sinne johtamaan helposti yli 50-kertainen vesimäärä. On sanomattakin selvää, että tilanne on poikastuotantoalueiden toimivuuden ja pelkästään rakenteiden pysyvyyden kannalta täysin erilainen verrattuna Pielisjokeen.

- Ala-Koitajoen vanhan uoman osalta yhtiö on todennut, että tulokset ovat olleet vaatimattomia ja smolttien määrä on ollut vähäinen.

- Edellä esitetyn perusteella Hakijan näkemys siitä, että em. kohteet olisivat hyviä referenssejä ratkaisuille Kemijoessa, on virheellinen.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.3.2:

- Isohaarassa ympäristövirtaamalla ei ole merkitystä, koska sen vastaanottavana vesistönä on meri, jonka pinnan taso vaihtelee joka tapauksessa. Isohaarassa ei myöskään ole vanhaa uomaa, jota pitäisi ympäristövirtaamalla vesittää. Näin ollen yhtiö ei katso tarpeelliseksi lausua ympäristövirtaamista ja vanhojen uomien hyödyntämisestä enempää.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että hakemuksen vaatimuksena on tehdä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma vanhojen uomien vesittämisestä. Ennen kyseisen selvityksen tekoa ei voida arvioida aiemmin esitettyä yksityiskohtaisemmin toimenpiteen teknistä toteutettavuutta ja sen vaikutuksia. Hyvällä suunnittelulla vanhoihin uomiin voidaan vesittämällä ja kunnostamalla saada aikaan eri vaelluskalalajeille sopivia virta-alueita, joten tämä lupaehtoesitys on tärkeä osa velvoitekokonaisuutta. Muista kohteista kertyneen tiedon valossa kalatalousviranomainen katsoo, ettei ole mitään syytä olettaa, etteikö hyviä tuloksia voitaisi saavuttaa myös Kemijoella.

3.2. Erilaisten kalatie- ja alasvaellusratkaisujen soveltuvuus ja vertailu

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.2:

- KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 6.1 ja toteaa, ettei niillä (luonnonmukaisilla ohitusuomilla?) käytettävissä olevien tutkimustulosten mukaan ole päästy muita kalatietyyppejä korkeampiin tehokkuuksiin. Tilanne on pikemmin päinvastainen.

- Kemijoella, missä voimalaitosten alakanavat on joko kaivettu tai louhittu, on puhtaasti luonnonmukaisen kalatien lähtöpaikan vieminen lähelle turbiinivirtaa käytännössä mahdotonta teknisen toteuttavuuden ja kustannusten kohtuuttomuuden takia.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.1.2:

- Nyt kyseessä olevassa asiassa ei voida vielä antaa kalatalousvelvoitetta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä, eikä asiassa tule siten arvioida luonnonmukaisten ja keinotekoisten kalateiden tarkoituksenmukaisuutta. PVOV ei pidä mahdollisena, että kalatievelvoitteen yhteydessä asetetaan niiden tarkoituksenmukaisuutta tai toimivuutta koskevia lupamääräyksiä.

- Hakemuksen mukainen tavoite edellyttää vaelluskalojen pääsemistä mahdollisimman tehokkaasti Ounasjoelle, jolloin kalateiden toiminta-aika on perusteltua rajoittaa vaelluskalojen nousuaikaan. Ounasjoen saavuttaminen edellyttää sitä, että mahdollisimman moni ylösnousevista kaloista jatkaa matkaansa ylävirtaan eikä niitä pyritä saamaan jäämään lisääntymään ohitusuomiin. Täten myöskään ympärivuotista virtaamaa ei tarvita. Luonnonmukaisiin ohitusratkaisuihin aikaiseksi saatavat poikastuotantoalueen pinta-alat ovat myös kokonaisuuden kannalta merkityksettömän pieniä. PVOV toteaa, ettei tavoitteita saavuteta, vaikka vesimääriä muutetaan.

- Tutkimustulokset eivät tue näkemystä luonnonmukaisten ohitusuomien paremmasta tehokkuudesta, vaan tilanne on pikemminkin päinvastainen. Luonnonmukaisten kalateiden rakentamisessa Kemijoelle on myös erittäin merkittäviä teknisiä haasteita ja Isohaaran osalta tämä on käytännössä mahdotonta.

Selitys:

Kokonaisuutena arvioiden olennaista on, että vaelluskalat pääsevät vaeltamaan lisääntymisalueilleen mahdollisimman nopeasti. Koska padot ja kalatiet aiheuttavat viivettä ja hävikkiä kalojen ylös- ja alasvaelluksella, on tärkeää selvittää mahdollisuudet saada aikaan ja ottaa käyttöön lisääntymis- ja poikastuotantoalueita myös lähempänä merta rakennetun Kemijoen alueella. Myös SYKE:n 21.4.2021 lausunnossa todetaan, että "Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys erityisesti alajuoksulla voi muodostua merkittäväksi tekijäksi joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta."

SYKE toteaa 21.4.2021 lausunnossaan myös seuraavaa: "Esitetyt haasteet luonnonmukaisen ohitusuoman heikosta toimivuudesta sen perusteella, ettei rakenteita voi sijoittaa tarpeeksi lähelle turbiinivirtaa, voidaan käytännössä ratkaista lähes jokaisessa kohteessa tarpeen mukaan esim. osittain teknisillä ratkaisuilla."

On selvää, että toimiakseen kalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueina luonnonmukaisiin kalateihin tai vanhoihin uomiin olisi johdettava vettä ympärivuotisesti. Kalatalousviranomainen on todennut selityksessään, että ympärivuotinen virtaama kalateissä on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle. Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

3.3. Kalataloudelliset kunnostukset kalatalousvelvoitteena

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.3:

- Kalatalousmaksua koskeva Hakemuksen vaatimus on kalataloudellisesti perusteeton, sillä nykyinen toteuttamiskustannuksiltaan merkittävä velvoitekokonaisuus on riittävä kalastolle ja kalastukselle aiheutuneiden haittojen kompensoimiseksi.

- Poikastuotantoalueiden kunnostustarve ei ole seurausta voimalaitosrakentamisesta, vaan mm. uittoväyläperkauksista ja metsäojituksista.

- Kemijoella lohikalojen poikastuotantoalueet sijoittuvat suurimmaksi osaksi sivujokiin, joiden kunnostustarpeen määrittelyssä ja kunnostuksessa KEJO on vahvasti mukana eri yhteistyöhankkeissa.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 3.1.2:

- Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat ja vahingot on jo kokonaisuudessaan lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu eikä kalatalousmaksun asettamiselle siten ole vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista tai mitään muutakaan perustetta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

3.4. Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen vaiheittainen toimeenpano

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.4:

- Hakemuksen mukainen rakentamisaikataulu on sekä teknisesti että oikeudellisesti toteuttamiskelvoton. Näin ollen toteutusvaihtoehto, jossa kaikki Hakemuksen vaatimat kalatiet tulisi rakentaa samanaikaisesti olisi täysin mahdoton.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.1.2:

- Mikäli kalatalousvelvoitetta ylipäätään olisi mahdollista tarkistaa ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti, tulisi lupaprosessissa varmistaa, että velvoitteiden toteuttamiselle asetettava aikataulu on teknistaloudellisesti mahdollinen. Yhtiö pitää ELY-keskuksen hakemuksen mukaisen aikataulun toteuttamiskelpoisuutta kyseenalaisena.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.

3.5. EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet, ekologinen virtaama

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.5:

- KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 5.21. Vesienhoidon ympäristötavoitteisiin nojautuen ei voida perustella vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittaman olosuhteiden olennaisen muutoksen käsilläoloa Kemijoen vesistöalueella.

- Vesienhoidon ympäristötavoitteen saavuttaminen ei Ala-Kemijoen vesimuodostumassa edellytä Hakemuksen hyväksymistä ja sen mukaisen toimenpidekokonaisuuden asettamista. Ala-Kemijoen vesimuodostuma on kaiken saatavilla olevan tiedon perusteella hyvässä saavutettavissa olevassa tilassa, eikä vaellusratkaisua voida näin ollen perustella Vesipuitedirektiivillä, Vesienhoitolailla tai vesienhoitosuunnitelman kirjauksilla.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 4.3.2:

- Strategioissa ja säännösmuutoksissa ei ole kyse VL 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta.

- Kalatieratkaisujen toimivuuden osalta PVOV vetoaa vastaselityksensä kohdassa 7.1.2 hakemuksen vaatimusten toteuttamiskelpoisuuden osalta toteamaansa.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Hakemuksen vaatimusten toteuttamiskelpoisuudesta on vastattu tämän vastaselityksen kohdassa 2.18.

3.6. Velvoitteen muuttamisen vaikutukset pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.6:

- Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden toteuttaminen edellyttäisi myös voimakkaita kalastusrajoituksia, jotta Hakemuksen mukaisiin kalateiden ja alasvaellusratkaisuiden toimivuusvaatimuksiin voitaisiin päästä.

- Hakemuksessa vaaditaan ristiriitaisella tavalla kalastuksen rajoittamistarpeeseen nähden istutusten lisäämistä.

- Hakija on ohittanut myös kalastuksenvalvonnan lisäresursointitarpeen.

- Kalatalousvelvoite asetetaan kalakannoille ja kalastukselle vesitalous-hankkeesta aiheutuvien vahinkojen kompensoimiseksi ja ollakseen Vesilain mukainen kalatalousvelvoitteen tulee tuottaa kalataloudellista tulosta eli KEJOn mukaan kalastajille saalista. KEJOn mukaan nykyinen istutusvelvoite vastaa tähän vaatimukseen.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 5.2.2:

- Hakemuksen vaikutuksia kalastuksenjärjestelylle on otettava huomioon hankkeen hyötyjä ja haittoja arvioitaessa, lisäksi PVOV pitää Hakemuksen myönteisiä vaikutuksia kalastuksen järjestämiselle kyseenalaisina.

- Kalastustiedustelujen perusteella nykyisillä kalatalousvelvoitteilla saalis on hyvällä tasolla.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja tähdentää, että kalastusrajoituksista vaelluskalavesistöissä säädetään kalastuslaissa ja -asetuksessa. Kalastusrajoitukset ovat oma erillinen asiansa, ja niiden jyrkkyys määräytyy lopulta osittain kalateiden toimivuuden perusteella. Näin ollen on vaikea ennakoida tarvittavia kalastuksensäätelytoimia.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 58/2014 koskien hallituksen esitystä kalastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todennut käsitellessään Kalastuslain 52 §:n mukaista asetuksenantovaltuutta, että ”…lisäksi tämänkaltainen sääntelyratkaisu olisi omiaan korostamaan perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännöksen mukaisesti sitä, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta ("valtioneuvoston asetuksella voidaan..."), vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan esimerkiksi Tenojoella on kaudella 2021 yhteensovitettu sekä heikkojen lohikantojen suojelu että kalastusoikeuden haltijoiden mahdollisuus hyödyntää omaisuuttaan muiden kalalajien pyynnin muodossa. Tarvittaessa vastaava on mahdollista myös Kemijoen vesistössä.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kalastuksenvalvonnan lisäresursointi ei liity nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Istutukset osana kokonaisvaltaista velvoitehoitoa on perusteltu riittävästi hakemuksessa, selityksessä ja tämän vastaselityksen kohdassa 3.7.

3.7. Istutusvelvoitteet

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.7:

- Nykyinen istutusvelvoite on joustava ja mahdollistaa istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän muutokset. Jatkossakin merialueen saaliista koostuva kalataloudellinen hyöty perustuisi istutuksiin, eikä nykytila muuttuisi tältä osin. Näin istutusvelvoitetta ei ole tarpeen muuttaa ja Hakemuksen mukaiset muutokset istutusvelvoitteisiin tulee hylätä kalataloudellisesti perusteettomana.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.3.2:

- PVOV pitää ristiriitaisena vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamista ja menetetyn tuotantokapasiteetin kompensointia istutuksin.

- Kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvaa haittaa kompensoidaan jo nykyisellään täysimääräisesti istutuksin. Lisäksi koska istutusvelvoitteen tuottama kalataloudellinen tulos on hyvä, ei nykyisiä velvoitteita ole tarpeen muuttaa.

Selitys:

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että vastaselitysten antajien näkemys Vesilain mukaisen kalatalousvelvoitteen tarkoituksesta on erilainen. Kalatalousvelvoitteen tuotto ei tarkoita ainoastaan kalastajien saaman saaliin määrää. Kalatalousvelvoitteita määrätään ehkäisemään tai vähentämään vahinkoja, mikäli hankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa. Kalatalousvelvoitteilla on tarkoitus kompensoida juuri niitä kalastolle ja kalastukselle aiheutettuja vahinkoja, joita on aiheutettu tai aiheutetaan. Näin ollen tilanteessa, jossa kalojen kulkumahdollisuudet ovat estyneet ja lisääntymisalueita on menetetty, ei ainoastaan istutuksiin perustuva kalatalousvelvoite ole riittävä.

Kalatalousviranomainen ei näe vastaselitysten antajien väittämää ristiriitaa istutusvelvoitteiden ja vaelluskalojen luontaisen elinkierron välillä. Rakennetuilla jokiosuuksilla lisääntymis- ja poikastuotantoalueita on menetetty siinä määrin, ettei siellä voida päästä täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja sen vuoksi menetettyä tuotantoa tulee osin myös jatkossa kompensoida istutuksin.

Istutusvelvoitteen jouston osalta kalatalousviranomainen toteaa, että jouston lisääminen on nykyisen, luonnolliseen lisääntymiseen tähtäävän kalakantojen hoidon mukainen toimenpide. Jousto mahdollistaa myös velvoitehoidon mukauttamisen tulevaisuudessa esimerkiksi tilanteessa, jossa kalataloustarkkailun tulokset antavat siihen aihetta. On olennaista, että istutuksia voidaan tarvittaessa korvata myös muilla toimenpiteillä, ja tähän vastaamiseksi istutusvelvoitteen jouston lisääminen ja kalatalousmaksun asettaminen ovat Vesilain mukaisia menettelytapoja.

3.8. Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.8:

- Ylisiirrettävän määrän osalta KEJO viittaa kohdassa 5.18. esittämäänsä.

- On oikeudellisesti kyseenalaista vaatia lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpanon aloittamista välittömästi viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.3.2:

- Ylisiirtojen tavoitelluista hyödyistä ei ole esitetty tutkimustietoa.

- PVOV viittaa kohdassa 7.1.2 esittämäänsä ylisiirtovelvoitteiden ja kalateiden tehokkuusvaatimuksien yhteensovittamisen mahdottomuudesta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa ylisiirtojen olevan olennainen osa vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseen tähtäävää velvoitehoitokokonaisuutta. Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä on vastattu kohdassa 2.18.

Ylisiirtovelvoitteiden toimeenpanon aloittamista viimeistään lupapäätöksen saatua lainvoiman koskien Hakija toteaa, että ylisiirrot tulee aloittaa viivytyksettä, jotta voidaan tukea ja jouduttaa lisääntymiskierron järjestämistä. Lohen ja meritaimenen elinkierto ja ekologia huomioiden kestää joka tapauksessa useita vuosia, ennen kuin ylisiirrettyjen emokalojen jälkeläiset ovat palaamassa kudulle paikkaan, jossa ne ovat kuoriutuneet.

3.9. Kalatautiriskiin ja kalojen hyvinvointiin liittyvät kysymykset

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 6.9:

- Nykyinen velvoite on toimiva, ja nykyisten ylisiirtojen lomassa kalojen kuntoa on mahdollista tarkkailla ja havainnoida. Kun ylisiirrettävät kalat kuljetetaan suoraan Ounasjoelle, eivät ne voi kalateitä kulkevien kalojen tavoin levittää tauteja pääuoman kalankasvatuslaitoksille.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 7.3.2:

- Tautiriski tulee ottaa huomioon nyt vireillä olevassa asiaa. Myös eri tahojen vastuut kalatautien mahdollisissa leviämistilanteissa tulisivat olla selvät ennen kuin uusia toimenpidevelvoitteita ylipäätään voitaisiin asettaa.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että tässä yhteydessä ratkaistaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva kysymys. Oikeuskäytännössä kalatautikysymys on käsitelty ja annettu tarvittavat määräykset koskien kalatautiriskien hallintaa, kun nousureitti on avattu.

4. Vastaselitykset koskien lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä

4.1. Lausunnot

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 7:

- Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan SYKE:n lausunnossa, lausunnon täydennyksessä tai Lapin ELY-keskuksen selityksessä esittämä ei anna yhtiölle aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohta 8.1.

PVO-Vesivoima Oy:n vastaselityksen kohta 8.2:

- PVOV toteaa yhteenvetona SYKEn lausuntoon, ettei lausunnossa ole esitetty mitään sellaista, jonka perusteella yhtiöllä olisi aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

Selitys:

Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja tässä vastaselityksessä todettuun.

4.2. Muistutukset ja mielipiteet

- Kemijoki Oy:n vastaselityksen kohdat 8.2 ja 8.3:

- Ounasjoen kalatalousalueen 26.1.2022 lähettämä muistutus

- Villilohi – yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry:n 16.9.2021 lähettämä mielipiteen täydennys

Selitys:

Kemijoki Oy:n vastaselityksessä esille tuodun osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja tässä vastaselityksessä todettuun. Kalatalousviranomaisella ei ole selitettävää Ounasjoen kalatalousalueen 26.1.2022 lähettämään muistutukseen.

Kalatalousviranomaisella ei ole selitettävää Villilohi – yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry:n 16.9.2021 lähettämään mielipiteen täydennykseen.

Vastaselityksen liitteet

Hakija on liittänyt vastaselitykseensä seuraavat liitteet:

1. [redacted]. Kommentti Kemijoki Oy:n vastaselityksen liitteestä 3, 20.3.2022. Taloustieteen laitos, Aalto-yliopisto
2 a. Luonnonvarakeskuksen lausunto vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksista Kemi-, Iija Oulujoessa Itämeren lohikantamallin uusien tietojen perusteella. Lausunto annettu 30.8.2021 Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelle liittyen vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmien ehdotuksiin vuosille 2022–2027.
2 b. Lohen populaatiomallinnus 16.8.2021. Tmi [redacted] Luonnonvarakeskuksen 30.8.2021 lausunnon liite 1.
3. Widén, Å., Malm Renöfält, B., Degerman, E., Wisaeus, D., & Jansson, R. 2022. Environmental flow scenarios for a regulated river system: projecting catchment-wide ecosystem benefits and consequences for hydroelectric production. Water Resources Research. Volume 58. 1:2022.
4. [redacted] 11.3.2022 muistio [redacted] 15.11.2021 täydentävästä lausunnosta

PVO-Vesivoima Oy:n vastine ja vastaselitys

Aluehallintovirasto on varannut PVO-Vesivoima Oy:lle tilaisuuden antaa vastaselityksensä hakijan vastaselityksestä. PVO-Vesivoima Oy on 21.6.2022 antanut vastineen lausuntoihin, muistutuksiin ja mielipiteisiin sekä vastaselityksen hakijan selityksen kohtaan 4. Lisäksi hakija on 23.6.2022 antanut 3 liitettä sisältävän vastaselityksen hakijan vastaselitykseen.

Vastineessa (alakohdat 2 Vastine annettuihin lausuntoihin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 4–5 Lopuksi) ja vastaselityksessään (alakappaleet 3 Hakemuksen mukaisen hankkeen luonne ja asiaan sovellettavat säännökset – Vastaselityksen liitteet) PVO-Vesivoima Oy toteaa seuraavaa:

2. Vastine annettuihin lausuntoihin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 4

2.1 Kemin kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

2.1.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lähtökohtana tulee olla todellinen mahdollisuus saada kalakanta palautumaan jokiin kohtuullisin kustannuksin. Kaikki toimenpiteet, joilla edistetään vaelluskalakantojen elinympäristöjen säilyttämistä ja kalojen palautumista, ovat kannatettavia. Samalla voidaan parantaa Kemijoen kalastusmatkailua.

Vesivoima on päästötön ja ilmastoystävällinen sähköntuotantotapa, jota tarvitaan sähköjärjestelmän kannalta välttämättömään säätöön ja joka on tärkeä sähkön toimitus- ja huoltovarmuuden kannalta. Toimenpiteiden on oltava tasapainossa, jotta vesivoimayhtiöiden toiminta- ja kehittämisedellytykset turvataan myös tulevaisuudessa huomioiden niiden velvollisuudet kompensoida toiminnasta aiheutuvia haittoja.

Esitetyt vaatimukset kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi ovat merkittäviä ja aiheuttaisivat vesivoimayhtiöille todella suuria kustannuksia, joiden yksilöinti hakemusasiakirjoissa olisi tullut pystyä todentamaan seikkaperäisesti. Voimayhtiöiden taloudelle ei saisi aiheutua ainakaan lyhyellä aikataululla sellaisia rasitteita, jotka nostavat merkittävästi ja nopeasti sähkön hintaa. Yhtiöiden taloudellista tulosta ja kilpailukykyä kansallisella ja/tai kansainvälisillä sähkömarkkinoilla ei tulisi heikentää.

Lupaa myönnettäessä tulee harkita, onko vaadittujen kalatalousvelvoitteiden toteuttaminen teknis-taloudellisesti järkevää ja ekologisesti sekä luonnon kalakantojen kestävyyden kannalta arvioituna perusteltua sekä voisiko toimenpiteiden sisältöä ja niiden painotusta muuttaa esim. siten, että istutusvelvoitteita korvataan kalateiden rakentamisella. Myös lupapäätösten aikatauluttaminen pitemmälle ajanjaksolle saattaisi helpottaa vesivoimayhtiöiden talouden pitoa ja hillitä paineita korottaa sähkön hintaa.

2.1.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.1.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Lausunnossa on esitetty merkittäviä näkökohtia mm. kalakannan palautumisen todellista mahdollisuutta ja sähkön toimitus- ja huoltovarmuuden osalta, jotka sivuutetaan hakemuksessa ja hakijan selityksessä. PVOV yhtyy lausuntoon siltä osin, että kalatalousvelvoitteita muutettaessa lähtökohtana tulee olla todellinen mahdollisuus saada kalakanta palautumaan jokiin kohtuullisin kustannuksin. Vaatimusta toimenpitei-

den toteuttamiskelpoisuudesta yhtiö on perustellut muistutuksensa kohdassa 3.2 ja vastaselityksensä kohdassa 7.1.2 sekä kustannusten kohtuullisuusvaatimusta mm. muistutuksen kohdassa 5.2 ja vastaselityksen kohdassa 6.1.2. Mikäli AVI vastoin yhtiön näkemystä ottaa asian käsiteltäväkseen, on erityisesti arvioitava hakemuksen mukaisten toimenpiteiden teknis-taloudellista toteutettavuutta sekä toimenpiteiden tarpeellisuutta ja kannattavuutta suhteessa niillä tavoiteltuun hyötyyn. Jo edellä mainittujen näkökohtien perusteella on selvää, ettei Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen tarkistaminen hakemuksen mukaisesti lainsäädännön asettamissa rajoissa ole mahdollista, ja näin ollen hakemus tulee hylätä.

Hakemuksessa esitetyt vaatimukset kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi ovat merkittäviä ja aiheuttaisivat hakemuksen mukaisesti toteutettuna vesivoimayhtiöille merkittäviä kustannuksia. Kuten lausunnossa on todettu, vesivoimatuotanto on erittäin tärkeä yleinen etu. Tältä osin yhtiö viittaa muistutuksensa kohtiin 1.2 ja 5.3.4 ja sen liitteisiin 4–6 sekä vastaselityksen kohtaan 5.2.2. Yhtiöiden arvion mukaan hakemuksen mukaiset toimenpiteet edellyttävät niin merkittäviä muutoksia voimalaitosten käytössä ja rakenteissa, että niiden toteuttaminen ei ainoastaan vaikuttaisi sähkön hinnan nousuun, vaan vaarantaisi jopa vesivoiman tuotannon jatkamisen edellytykset Kemijoessa. ELY-keskus on arvioinut puutteellisesti hakemuksen mukaisesta hankkeesta aiheutuvat menetykset yleiselle edulle.

Lausunnonantaja katsoo, että kalatalousvelvoitteiden tulee olla kokonaisuuden kannalta tasapainossa. Yhtiö korostaa, että asiassa tulisi tehdä vesilain edellyttämä intressivertailu ja kustannus-hyötyanalyysi ja viittaa erityisesti muistutuksensa kohtiin 5.2–5.3 ja 6.4–6.5 sekä vastaselityksensä kohtiin 5.2.2 ja 6.1.2. Hyötyjen ja haittojen punninnan nimenomaisena tehtävänä on toteuttaa kokonaisvaltainen arviointi hankkeen tarpeellisuudesta ja hyödystä. Arvioinnissa tulee myös ottaa huomioon hankkeesta aiheutuvat menetykset yleiselle edulle, eli mm. vaikutukset vesivoimatuotantoon ja säätövoimaan sekä menetykset yksityiselle edulle, kuten hankkeesta aiheutuvat kustannukset. ELY-keskus ei kuitenkaan ole tehnyt asiassa kokonaisvaltaista intressivertailua katsoen virheellisesti, ettei se ole tarpeellinen. Myöskään riittävää kustannus-hyötyanalyysiä ei ole tehty. Koska hakemus tältä osin on ilmeisen puutteellinen, tulee se jättää tutkimatta tai vähintäänkin palauttaa täydennettäväksi.

2.2 Kemijärven kaupungin lausunto

2.2.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä seutukunnan elinvoiman kehittämisen näkökulmasta tärkeää. Vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia on tarkasteltava ja arvioitava laaja-alaisesti huomioiden myös taloudelliset vaikutukset.

Lausunnossa esitetään sen selvittämistä, voisiko Kemijärven Ketolassa toiminnassa oleva kalanviljelylaitos toimia kalojen alkukasvattamona.

Pykäläisen, Tulppion ja Kairiojen luonnonravintolammikoissa on kasvatettu ja on syytä jatkossakin kasvattaa paikallista kantaa olevia jalokaloja, kuten taimenta, siikaa ja harjusta. Lisäksi alueella tulee kasvattaa lohenpoikasia, jotta alueelle leimaantuneen vaelluslohikannan elvyttäminen on mahdollista. Kalaportaiden tai muiden esitettyjen ratkaisujen pitää olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä sekä nojautua hyväksyttyihin ja laajoihin tutkimustuloksiin ja taloudellisiin laskelmiin.

2.2.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus viittaa asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

2.2.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä seutukunnan elinvoiman kehittämisen osalta PVOV toteaa viitaten muistutuksensa kohtaan 3.2.4 ja vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 3.3.2 ja 5.4.2, että vesilain soveltamisalaan ei kuulu kohdesuojelun kaltainen luonnontyyppisuojelu, eikä vesilain nojalla voida asettaa hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää. Kalatalousvelvoitteen tarkoituksena on VL 3 luvun 14 §:n nojalla ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille vesitaloushankkeesta syntyviä vahinkoja ja haittoja. Tältä osin yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 3.1.2 ja vastaselityksensä kohtaan 3.1.2.

Siltä osin kuin lausunnossa puolletaan hakemuksessa esitettyjä kalatalousvelvoitteita, jotta ne vastaisivat nykyistä lainsäädäntöä sekä voimalaitosten rakentamisen seurauksena syntynyttä kalaston hoidon tarvetta ja virtavesien ekologisen tilan parantamistarvetta, PVOV toteaa ensinnäkin, että Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat ja vahingot niin yleiselle kuin yksityiselle edulle on jo lainvoimaisten päätösten perusteella kompensoitu ja korvattu. Tätä yhtiö on perustellut tarkemmin muistutuksensa kohdassa 3.1 ja vastaselityksensä kohdassa 3.1.2. Toiseksi yhtiö huomauttaa viitaten edellä mainittuihin kohtiin ja lisäksi vastaselityksensä kohtaan 3.3.2, että kalatalousvelvoitetta koskevien lainvoimaisten lupamääräysten tarkistaminen edellyttää niihin kohdistuvan oikeusvoimavaikutuksen takia vesilaissa tarkasti säädettyjen edellytysten täyttymistä. Nyt vireillä olevassa asiassa ei ole olemassa laissa säädettyä perustetta kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle ja näin ollen hakemus tulee hylätä.

PVOV yhtyy lausunnonantajan näkemykseen siitä, että hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden vaikutukset on riittävin ja asianmukaisin selvityksin tutkittava ennen päätöksentekoa ja että ratkaisujen on oltava taloudellisesti järkeviä ja kestäviä. Yhtiö toteaa viitaten erityisesti muistutuksensa kohtaan 6.1 ja vastaselityksensä kohtiin 5.1.2, 5.2.2 ja 5.4.2, että ELY-keskus ei ole esittänyt tällaisia riittäviä ja täsmällisiä selvityksiä päätöksentekoa varten. Sen sijaan yhtiö on esittänyt seikkaperäisiä selvityksiä sen toteamiseen, että vaaditut toimenpiteet eivät ole teknis-taloudellisesti kannattavia tai kaikilta osin edes mahdollisia, ja

että hakemuksen mukaisesta velvoitekokonaisuudesta aiheutuvat menetykset niin yleiselle kuin yksityiselle edulle ovat huomattavat.

Yhtiö viittaa aikataulun osalta vastaselityksensä kohtaan 7.1.2 sekä yhtyy ELY-keskuksen selitykseen siltä osin kuin siinä katsotaan, ettei kalanviljelyyn liittyviä näkökohtia käsitellä nyt vireillä olevassa asiassa.

2.3 Kittilän kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

2.3.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta ja pitää tärkeänä, että merilohen ja meritaimenen luonnollisesti lisääntyvän kannan palauttamisen mahdollistavat kalatiet rakennetaan ja otetaan käyttöön mahdollisimman pian. Meritaimenen ja lohen palauttamisella on erittäin suuri merkitys Ounasjoen luonnolle, Kemijoen vesistön ranta-alueiden asukkaille ja elinkeinojen, kuten erityisesti matkailun, kehittymiselle.

2.3.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.3.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa haittojen ja vahinkojen kompensoimisen ja korvaamisen sekä lainsäädännön kompensaatiovelvoitteelle asettamien rajojen osalta tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3 ja toteaa lisäksi seuraavaa: Vaikka kalataloudellisen tilanteen parantamisesta Kemijoen vesistössä seuraisikin myönteisiä vaikutuksia ranta-alueen asukkaille ja elinkeinojen kehittymiselle, ei tämän toteuttaminen voida katsoa olevan yhtiön vastuulla. Kalatalousvelvoitteen tarkistamista ei voida perustella näillä seikoilla, vaan kalatalousvelvoitteita koskevien lupamääräysten muuttamiseen on oltava VL 3 luvun 22 §:n, ja tässä tapauksessa myös 19 luvun 10 §:n mukaiset perusteet. Näiden osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtiin 3.2–3.3 ja 5.1 sekä vastaselityksensä kohtiin 3.2.2 ja 3.3.2.

Sen lisäksi, ettei kalatalousvelvoitteen tarkoituksena voi olla uusien itseään ylläpitävien kalakantojen luominen tai luonnonsuojelun toteuttaminen laajemmin, itseään ylläpitävää luonnonmukaista kalakantaa ei ylipäätään ole mahdollista luoda voimakkaasti rakennetussa Kemijoessa. Tältä osin yhtiö viittaa erityisesti muistutuksensa kohtaan 4.4 ja liitteeseen 2 sekä vastaselityksensä kohtiin 3.3.2 ja 5.4.2 sekä liitteeseen 3.

2.4 Pelkosenniemen kunnan lausunto

2.4.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa esitettyjä kalatalousvelvoitteita. On tärkeää, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti. Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävän kalastuksen järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle sekä edesauttavat matkailun sekä yritystoiminnan kehittämistä Kemijoen vesistöalueella parantaen työllisyyttä. Toimenpiteet parantavat myös alueen ympäristön arvoa lisäten asumisviihtyvyyttä ja joen virkistyskäyttöä.

Kalatalousvelvoitteen päivittämistä ei voida pitää yhtiöille kohtuuttomana. Voimassa oleva velvoite on täysin kohtuuton alueille aiheutettuun vahinkoon ja haittaan nähden. Lausunnossa viitataan hallitusohjelman kirjauksiin valtionyhtiöiden yhteiskuntavastuusta ja luontaisen kierron palauttamisesta rakennettuihin vesistöihin, LupaMuutos-hankkeen loppuraporttiin komission Suomelle antaman palautteen osalta sekä korkeimman hallinto-oikeuden (”KHO”) viimeaikaiseen kalateitä koskevaan oikeuskäytäntöön, jossa vesivoimayhtiöitä on velvoitettu rakentamaan kalatiet, sekä kansalliseen kalatiestrategiaan ja lohi- ja meritaimenstrategiaan.

Kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on vain osa yhteisön vesipolitiikan puitteista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/60/EY (”vesipuitedirektiivi”) edellyttämää lupien uudelleen käsittelyä. Valtaosa Kemijoen voimalaitosten ja patojen luvista on tehty ilman ympäristövaikutusten arviointia (”YVA”). Padot ovat kalojen vaellusten estämisen, lisääntymisen heikennysten lisäksi muuttaneet sedimenttien virtaamista, veden korkeuksia ja virtaamia ja vaikuttaneet haitallisesti pohjavesiin ja linnustoon. Lupaviranomaisen tulee päätöstä tehdessään ottaa huomioon joelle aiheutettujen ympäristöhaittojen vähentäminen nykylainsäädännön ja vesipuitedirektiivin mukaisesti.

2.4.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen.

2.4.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa edellä kohdissa 2.2.3 ja 2.3.3 lausuttuun ja toteaa, ettei olosuhteiden olennaista muutosta VL 3 luvun 22 §:n nojalla voida perustella yhteiskunnallisilla päämäärillä. Edelleen yhtiö kyseenalaistaa hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden myönteiset vaikutukset yleiselle edulle. Yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohdassa 2.2.3 oikeusvoimasta lausuttuun ja toteaa, ettei myöskään vesivoimalaitosten ajantasaistaminen tai korjaaminen automaattisesti synnytä tarvetta hakea uutta lupaa, vaan muutoksen luvantarvetta arvioidaan tapauskohtaisesti vesilain säännösten mukaisesti.

Lausunnossa viitataan eri strategioihin ja ohjelmiin. Näiden osalta PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 3.2 ja vastaselityksensä kohtaan 3.3.2, joissa yhtiö on käsitellyt vallan kolmijako-oppia sekä strategioiden ja ohjelmien soveltamista. Yhteenvetona yhtiö toteaa, että mainitut ohjelmat ja strategiat tulee toteuttaa lainsäädännön kautta, eikä niihin vedoten voida ohittaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. LupaMuutos-hankkeen osalta PVOV toteaa, että sen tavoitteena on ollut arvioida lainsäädäntömuutosten tarvetta ja tarkastella eri ohjauskeinojen vaikuttavuutta, eikä myöskään kyseisen hankkeen loppuraportista voida suoraan johtaa yhtiölle velvoitteita.

Lausunnossa viitataan KHO:n viimeaikaiseen oikeuskäytäntöön. PVOV huomauttaa, että oikeuskäytäntöä tulkittaessa ja siitä oikeusohjeita johdatettaessa tulee aina verrata oikeustapauksen tosiseikkoja vertailukohteena olevaan asiaan. Tuomioistuimen ratkaisussa on aina kyse oikeudellisesta harkinnasta kyseisen tapauksen tosiasioiden valossa. KHO:n

ratkaisuista ei siten voida tehdä lausunnossa esitetyllä tavalla yleistä linjausta, että koska joidenkin voimalaitosyhtiöiden kalatalousvelvoitteita ja -maksuja koskevia lupamääräyksiä on muutettu, tulisi niin tehdä jokaisen voimalaitosyhtiön kohdalla. Oikeudellisessa päätöksenteossa on aina kyse lain soveltamisesta yksittäistapaukseen.

Lausunnossa katsotaan, että ”kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on vain osa vesipuitedirektiivin edellyttämää lupien uudelleen käsittelyä”. Tältä osin PVOV korostaa, että kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistaminen ei perustu vesipuitedirektiiviin, vaan lupamääräysten tarkistaminen perustuu VL 3 luvun 22 §:n mukaisen perusteen olemassaoloon. Nyt käsillä olevassa asiassa tarkistamisen edellytyksenä on lisäksi VL 19 luvun 10 §:n mukaiset perusteet. Tältä osin yhtiö viittaa edellä kohdassa 2.3.3 lausuttuun sekä muistutuksen kohtaan 3.2.4 ja vastaselityksen kohtaan 4.3.2.

Nyt vireillä olevassa asiassa on kyse kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta, eikä tässä yhteydessä käsitellä ympäristöhaittojen vähentämistä yleisemmin, eikä myöskään YVA-menettelyä muilta osin kuin se mahdollisesti on tarpeen hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi.

PVOV viittaa ELY-keskuksen selityksen johdosta vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

2.5 Savukosken kunnan lausunto

2.5.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta ja viittaa hallitusohjelman kirjauksiin kalojen vaellusesteiden purkamisesta, ohitusratkaisujen toteuttamisesta ja kalatalousvelvoitteiden päivittämisestä, LupaMuutos-hankkeen loppuraporttiin komission Suomelle antaman palautteen osalta ja KHO:n kalateitä koskevaan oikeuskäytäntöön. Lohen ja vaelluskalojen paluu synnynsijoilleen on tärkeää sekä itseisarvoisesti että kunnan elinvoiman kehittämisen näkökulmasta. Kysymys on kunnan elinvoiman lisääntymisestä, matkailun ja verotulojen kasvusta, kiinteistöjen arvonnoususta, yritystoiminnan lisääntymisestä ja monista muista positiivisista heijastusvaikutuksista.

Lausunnossa esitetään, että MMM/Lapin ELY-keskus varaa vaelluskalojen palauttamisen edistämiseksi määrärahan kalankasvattamon perustamiseksi kuntaan. Paikallisten kalakantojen vahvistamiseksi Metsähallituksen luonnonravintolammikot Kemijoen latvoilla on palautettava toimintaan. Yli-Kemin vaelluskalojen vaikeaa tilannetta helpottaisi nopeasti Seitakorvan ja Pirttikosken luonnonmukaisten ohitusuomien käyttöönoton nopea toteutus.

2.5.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa asiaselitykseen 3.4 vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen. Tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin. Koskien koski- ja purokunnostusohjelman osalta hakija viittaa asiaselitykseen 3.3 ja Pirttikosken ja Seitakorvan vanhojen uomien käyttöönoton osalta asiaselitykseen 3.1.

2.5.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Hallitusohjelman, LupaMuutos-hankkeen loppuraportin ja KHO:n oikeuskäytännön osalta yhtiö viittaa edellä kohdassa 2.4.3 toteamaansa. Kunnan elinvoiman lisääntymisen, matkailun ja verotulojen kasvun, kiinteistöjen arvonnousun ja yritystoiminnan lisääntymisen osalta PVOV viittaa edellä mainittuun kohtaan ja toteaa, etteivät myöskään nämä ole sellaisia seikkoja, joille olisi annettava merkitystä olosuhdemuutoksen olemassaolon tai sen olennaisuuden arvioinnissa. Lisäksi yhtiö toteaa, että nyt vireillä olevassa asiassa ei ratkaista kalanviljelyyn liittyviä asioita.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 4.3.2, 7.1.2 ja 8.2.

2.6 Tervolan kunnan lausunto

2.6.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta tietyin tarkennuksin. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden ja eliöstön sekä alueen elinvoiman ja hyvinvoinnin kehittämisen näkökulmasta erittäin tärkeää. Vaikutus näkyy alueen veto- ja pitovoiman, viihtyisyyden ja matkailun kasvuna. Vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia on tarkasteltava ja arvioitava laajaalaisesti huomioiden myös taloudelliset vaikutukset. Itsensä ylläpitävän, täysin luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen on erittäin haasteellista, mikä tulee huomioida velvoitteita asetettaessa.

Kalatalousvelvoitteiden päivittäminen on perusteltua toimintaympäristön muutosten ja uuden tutkimustiedon pohjalta. Kalaportaiden ja muiden ratkaisujen pitää kuitenkin olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä, nojautua tutkimustuloksiin sekä taloudellisiin laskelmiin. Annettavat velvoitteet on sovitettava nykyisen toiminnan kanssa yhteen siten, etteivät ne heikennä vesivoiman toimintaedellytyksiä Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen.

2.6.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa asiaselitykseen 2.6.5 ja liitteeseen 17 koskien velvoitemuutoksen kustannusvaikutuksia. Vesivoiman toimintaedellytyksiin liittyen hakija viittaa kohtaan 2.6.5 ja SYKE:n lausuntoon ja selityksen kohtaan 2.21.

2.6.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Lausunnossa todetaan, että täysin luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen Kemi-Ounasjoen vesistöön on erittäin haasteellista ja tämä tulee huomioida velvoitteita asetettaessa. PVOV viittaa tämän kirjelmän kohdassa 2.3.3 todettuun, että Kemijoen vesistöön ei lainkaan ole mahdollista luoda itseään ylläpitävää kalakantaa. Myös SYKE toteaa 16.12.2020 päivätyssä lausunnossaan, johon ELY-keskuskin viittaa, että ”täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja ekosysteemin toimintaan ei

nykyisillä rakennetuilla jokisysteemeillä voida päästä”. Koska hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä ei lainkaan ole mahdollista saavuttaa niillä tavoitettavaa hyötyä, on hakemus hylättävä.

PVOV yhtyy lausunnonantajan näkemykseen, että toteutettavien toimenpiteiden tulisi olla taloudellisesti järkeviä ja kestäviä, ja ne olisi sovitettava yhteen nykyisen toiminnan kanssa siten, etteivät ne heikennä vesivoiman toimintaedellytyksiä Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen. Yhtiö kuitenkin katsoo viitaten kohdassa 2.1.3 esittämäänsä, etteivät hakemuksen mukaiset toimenpiteet ole toteutettavissa taloudellisesti järkevästi eivätkä siten, etteikö vesivoiman tuotanto Kemijoella vaarantuisi.

ELY-keskuksen lausuntoon antaman selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 6.1.2, 4.3.2 ja 8.2.

2.7 Enontekiön kunnan lausunto

2.7.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä alueen elinvoiman kehittämisen näkökulmasta tärkeää. Vaikutus näkyy myös Tunturi-Lapin ja Enontekiön alueen veto- ja pitovoiman, viihtyisyyden lisääntymisenä sekä matkailun ja erityisesti kalastusmatkailun kasvuna.

Voimalaitosten yhteyteen on rakennettava kaloille toimivat ohitusuomat riittävine ekologisine virtaamineen, jotta vaelluskalojen lisääntyminen sekä ylös- ja alasvaellus voidaan turvata aina. Ohitusuomat on toteutettava luonnonmukaisina. Vaelluskalojen leimautumista ja nousuhalukkuutta jokiin on tuettava riittävin ylisiirroin sekä poikas- ja mäti-istutuksin. Korjaaville toimille tulee asettaa aikaraja.

2.7.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.7.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastoin lausunnon antajan näkemystä nyt vireillä olevassa asiassa ei lainkaan ole perusteita kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle, ei lainsäädännöllisiä eikä luonnontieteellisiä. PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.3.3, muistutuksensa kohtaan 3.2 ja vastaselityksensä kohtaan 3.3, joissa yhtiö on perustellut tarkemmin sitä, miksi VL 3 luvun 22 §:n mukaista perustetta kalatalousvelvoitetta koskevien lupamääräysten muuttamiselle ei ole olemassa. Lisäksi yhtiö korostaa, että ELY-keskus ei myöskään ole esittänyt riittäviä selvityksiä sen osoittamiseksi, että VL 19 luvun 10 §:n edellytykset tarkistamiselle täyttyisivät. Luonnontieteellisten perusteiden osalta viitataan muistutuksen kohtaan 4 ja liitteeseen 2 sekä vastaselityksen kohtaan 5.4.2 ja liitteeseen 3. Edellä esitetyn perusteella PVOV katsoo, että hakemus tulee hylätä.

Ohitusuomia koskevien vaatimusten osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 4.4.2 ja vastaselityksensä kohtaan 7.1.2 ja toteaa, että Isohaaran osalta tällaisten toteuttaminen olisi käytännössä mahdotonta.

2.8 Kemijärven, Savukosken, Pelkosenniemen ja Sallan ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

2.8.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Hakemus on perusteltu. Merilohi ja meritaimen ovat kuuluneet ennen vesivoimarakentamista Kemijärven, Sallan, Pelkosenniemen ja Savukosken alkuperäiseen lajistoon ja kalat ovat lisääntyneet alueella. Lohi ja taimen ovat virtakutuisia kaloja, joten Juukoski on ollut muiden virtapaikkojen ohella niiden todennäköistä lisääntymisaluetta. Lausunnossa viitataan kansallisen kalatiestrategian tavoitteeseen uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojen vahvistamiseksi ja vesipuitedirektiiviin, jonka perusteella joen ekologinen tila on sidoksissa myös kalaston koostumuksen, runsassuhteisiin ja ikärakenteeseen sekä virtauksen määrään ja dynamiikkaan.

Esitetyt muutokset eivät muuta vesivoimasta saatavaa hyötyä niin merkittävästi, että kyseessä olisi luvanhaltijoiden luottamuksensuojan rikkominen. Tekniikan kehittyminen ja Lokan ja Porttipahdan tekojärvien rakentaminen ovat todennäköisesti lisänneet jokien virtaamasta saatavaa hyötyä voimalaitosten rakentamishetkeen nähden. Menetettävä vesivoima ei välttämättä muuttaisi tilannetta suhteessa lupien myöntämisajankohdan tilanteeseen.

Vesilakia tai sen yksittäisiä pykäliä ei voi tarkastella erillään muusta oikeudellisesta ympäristöstä. Vesipuitedirektiivin tavoitteena voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien kohdalla on niiden hyvä ekologinen potentiaali. Tällä hetkellä vaelluskalat eivät pääse liikkumaan ja lisääntymään alueelle, joten hyvää ekologista potentiaalia ei katsota saavutetun. Siten lupamääräysten tarkastamiselle on EU-oikeudesta tulevat perustelut.

2.8.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Seitakorvan vanhan uoman vesittämiseen liittyvän selvityksen osalta viitataan asiaselitykseen 3.1. Kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Samalla muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Lausunnossa mainituilla jokialueilla toimivien voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin. Siksi niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen Jumiskon tai Kemijärven yläpuolisen alueen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita ei käsitellä tässä yhteydessä.

2.8.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Lausunnossa katsotaan, että mikäli alkuperäiset lupapäätökset on tehty virheelliseen luonnontieteellisen tietoon perustuen, tulee lupamääräyksiä tarkastella uudelleen uuden tiedon perusteella. Tältä osin PVOV viittaa muistutuksen kohtaan 3.1 sekä vastaselityksen kohtiin 3.1.2 ja 3.3.2

ja toteaa, että nyt vireillä olevassa asiassa annetuissa luvissa ei ole kyse sellaisesta merkittävästä prosessi- tai asiavirheestä, mikä mahdollistaisi päätökseen puuttumisen ylimääräisin muutoksenhakukeinoin. Yhtiön käsityksen mukaan oikeudellisesti on kyse siitä, että päätöksen vahinkoarviota pidetään virheellisenä. Virheelliseen vahinkoarvioon puuttumiseen vesilaki tarjoaa eräitä keinoja (VL 13 luvun 8 § ja VL 3 luvun 21 §). Edellä mainituissa säännöksissä kuitenkin myös säädetään tarkistamista rajoittavasta vanhentumisajasta. PVOV huomauttaa, että kummassakaan näissä, eli ylimääräisessä muutoksenhaussa tai vahinkoarvon virheellisyydessä, ei ole kyse VL 19 luvun 4 §:n soveltamisesta, mihin lausunnossa viitataan.

Sen sijaan VL 19 luvun 4 §:ssä säädetään vesioikeudessa omaksutusta lähtökohdasta, jonka mukaan lupapäätökseen sovelletaan sen antamishetken mukaisia säännöksiä, ellei vesilaissa nimenomaisesti toisin säädetä. Kyseisestä säännöksestä myös ilmenee, että lupapäätös lähtökohtaisesti on pysyvä. VL 19 luvun 5 §:n mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta tarkistaa ennen vesilain voimaantuloa annettuun lupaan sisältyviä määräyksiä tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 3 luvun 21 §:ssä säädetään. Tällöin tarkistaminen voi esimerkiksi perustua edellä mainittuun vahinkoarvion virheellisyyteen. Yhtiö korostaa, että vesilaissa ei ole säännöstä, joka mahdollistaisi lupapäätöksen yleisen tarkistamisen vaan tarkistamisen tulee aina pohjautua laissa tiukasti säädettyyn perusteeseen. Selvyyden vuoksi PVOV toteaa, että Isohaaran voimalaitosta koskevat lupapäätökset eivät ole tehty virheellisiin tietoihin perustuen. Kalatalousvelvoitetta koskeva lupapäätös on päinvastoin määrätty aikanaan perustuen laajaan ja perusteelliseen selvitykseen, ja sitä on edeltänyt tavanomaista pidempi käsittely useassa instanssissa.

Luottamuksensuojassa on kyse siitä, että oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia suojataan. Hallintolain (434/2003, ”HL”) esitöiden (HE 72/2002 vp) mukaan periaatteen keskeisenä sisältönä on mm., että viranomaisten tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen tulee voida luottaa. Periaatteen soveltamisessa on kysymys siitä, millä edellytyksillä yksityinen oikeussubjekti voi luottaa julkista valtaa käyttäen tehdyn päätöksen pysyvyyteen, ja minkälainen turva tällä on viranomaisten toiminnan odottamattomia muutoksia vastaan. Luottamuksensuoja kytkeytyy tällä tavoin lupapäätösten oikeusvoimavaikutukseen. Lausunnonantajalla on virheellinen käsitys siitä, mitä luottamuksensuoja ja päätöksen pysyvyys tarkoittavat. Päätöksen muuttamista ei voida perustella intressivertailun kaltaisella hyöty-haittapunninnalla, vaan lainvoimaista päätöstä voidaan muuttaa ainoastaan laissa säädetyin perustein. Vesilaissa ei ole sellaista säännöstä, jonka mukaan kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia lupamääräyksiä voitaisiin tarkistaa siihen vedoten, että niiden muuttaminen ei merkittävästi muuta vesivoimasta saatavaa hyötyä.

On selvää, että hakemuksen mukaiset toimenpiteet vähentäisivät merkittävästi voimalaitosten toiminnasta johdettavaa hyötyä. Tältä osin PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3. Yhtiö pitää lausunnonantajan näkemystä virheellisenä. PVOV myös toteaa, että Lokan ja Porttipahdan tekojärvien rakentaminen eivät ole seikkoja, joilla voidaan perustella olosuhteiden muuttumista Isohaaran voimalaitoksella. Lokan ja

Porttipahdan täyttö aloitettiin jo vuonna 1967, eli tekojärvet ovat olleet toiminnassa reilusti yli 10 vuotta ennen Isohaaran kalatalousvelvoitteiden määräämistä. Näin ollen olosuhteiden olennaista muuttumista ei mitenkään voida perustella tekojärvien rakentamisella, kun tilanne ei ole muuttunut verrattuna siihen, mitä se oli kalatalousvelvoitteita määrättäessä.

Lausunnon mukaan vesilakia tai sen yksittäisiä pykäliä ei voida tarkastella erillään muusta oikeudellisesta ympäristöstä. PVOV yhtyy lausunnonantajan toteamaan siltä osin, että vesilaki ja muu lainsäädäntö muodostavat kokonaisuuden, joka soveltuvin osin on otettava huomioon oikeudellisessa päätöksenteossa, kuten yhtiö on tuonut esille vastaselityksensä kohdassa 2.2. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että lupapäätöksen tarkistaminen edellyttää laissa tiukasti säädettyä perustetta, ja että vesitaloushankkeita koskevien lupapäätösten osalta lupamääräysten muuttamisen edellytyksistä säädetään kansallisesti nimenomaan vesilaissa. Kalatiestrategian ja vesipuitedirektiivin osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3.

ELY-keskuksen lausuntoon antaman selityksen osalta yhtiö viittaa ensinnäkin vastaselityksensä kohtaan 4.3.2. Lisäksi PVOV toteaa, että ELY-keskus on kohdistanut hakemuksensa ainoastaan PSVEO:n 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen. Tätä yhtiö kuitenkin pitää virheellisenä, sillä lupamääräysten muuttamisessa olisi tosiallisesti kyse vesivoimalaitoskohtaisten lupapäätösten tarkistamisesta, kuten yhtiö on mm. muistutuksensa kohdassa 6.1 ja vastaselityksensä kohdassa 5.1.2 todennut. Myös tältä osin hakemus on edelleen puutteellinen ja tulee yhtiön näkemyksen mukaan jättää tutkimatta tai vähintäänkin palauttaa ELY-keskuksen täydennettäväksi.

2.9 Keminmaan kunnan lausunto

2.9.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnonantaja viittaa kalatiestrategiaan, joka on selkeä tahdonilmaus vaelluskalojen palauttamisen puolesta sekä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan, joka tunnustaa Kemijoen vesistön merkittäväksi vaelluskalavesistöksi. Hakemus on hyvin perusteltu luonnontaloudellisesti ja juridisesti. Kestävämpää on pohjata päätös luonnontaloudellisesti kestävälle perustalle kuin se, että ensisijaisesti mietitään vain lainsäädännöllistä pohjaa. Vaelluskalat ovat palautettavissa hyvinkin nopealla aikataululla. Voimalaitospatojen haltija tulee velvoittaa rakentamaan kalatiet kaikkiin rakentamiinsa nousuesteisiin samassa aikataulussa.

Keminmaan kunta oli yhtenä rahoittajana Kemijoen ensimmäisessä kalatiessä. Isohaaran uuden kalatien rahoittamiseen tulivat mukaan myös jokivarren muut kunnat. Kuntien rahallinen panostus erilaisten kalateiden kehittämishankkeiden ja investointien osalta on ollut merkittävä. Kaikki tämä on tehty ilman velvoitetta uskoen siihen, että vaelluskalat ovat palautettavissa Kemijokeen. Viime vuosina erityisesti PVOV on ollut tukemassa rahallisestikin näitä kehityshankkeita yhdessä Lohijokitiimi Ry:n kanssa. Isohaaran molempien kalateiden rakentamisen yhtey-

dessä on sovittu PVOV:n ja kunnan välillä seuraavasti: ”Mikäli PVO-Vesivoima Oy:lle (Pohjolan Voima Oy:lle) asetettaisiin osapuolista riippumattomista syistä myöhemmin velvoite kalatien rakentamiseen, osapuolet neuvottelevat kalatien rakentamisesta ja suunnittelusta Keminmaan kunnalle aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta.” (sopimukset 26.5.1992 ja 19.1.2005). Lupaviranomaisen on huomioitava edellä olevat sopimukset päätöksessään.

2.9.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään hakija viittaa asiaselitykseen 3.4 toteutusaikataulun osalta.

2.9.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kansallisen kalatiestrategian osalta yhtiö viittaa vastinekohdassa 2.4.3 lausuttuun. Kemijoen vesistön vesienhoitosuunnitelman osalta yhtiö toteaa ensinnäkin, että sillä ja vesienhoidon ympäristötavoitteilla ei voida perustella olosuhteiden olennaista muuttumista. Lisäksi PVOV korostaa, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma on nimetty voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi ja viitaten muistutuksensa kohdassa 3.2.7 ja liitteessä 7 sekä vastaselityksensä kohdassa 4.3.2 esitettyihin perusteluihin yhtiö katsoo, että Ala-Kemijoen vesimuodostuma tulisi luokittua hyvään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan. Vesienhoitosuunnitelmassa Ala-Kemijoen vesimuodostuma on luokitettu tyydyttävään saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan, mikä PVOV:n näkemyksen mukaan on virheellinen. Kemijoki ei ole Suomen voimakkaasti muutetun ohjeen määritelmän mukaisesti merkittävä vaelluskalajoki eivätkä vesienhoidon ympäristötavoitteet edellytä kalatalousvelvoitteen muuttamista hakemuksen mukaisesti.

Keminmaan kunta katsoo lausunnossaan, että hakemus on sekä luonnontaloudellisesti että juridisesti perusteltu. Lisäksi lausunnossa katsotaan, että olisi kestävämpää pohjata päätös luonnontaloudellisesti kestävälle perustalle kuin se, että ensisijaisesti mietitään vain lainsäädännöllistä pohjaa. Yhtiö viittaa edellä kohdissa 2.7.3 ja 2.9.3 lausuttuun, ja toteaa lisäksi seuraavaa: Vastoin lausunnonantajan käsitystä hallinnollisten päätösten, kuten esimerkiksi luvan myöntämistä tai lupamääräysten tarkistamista koskeva päätös, tulee aina perustua voimassa olevaan lainsäädäntöön. Luonnontieteelliset seikat tulevat osaksi päätöksentekoa nimenomaan lainsäädännön kautta. Yhtiö katsoo esittäneensä riittäviä selvityksiä ja perusteluja aikaisemmin antamissaan kirjelmissään sille, miksi hakemus on täysin perusteeton niin luonnontaloudellisesta kuin oikeudellisestakin näkökulmasta.

PVOV katsoo viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3, että lausunto tukee yhtiön näkemystä siitä, että itseään ylläpitävää kalakantaa ei voida palauttaa Kemijoelle. Lausunnossa todetaan, että ”vuosikymmenien aikana ovat jokivarren ihmiset yrittäneet monin tavoin toimia vaelluskalojen palauttamisen puolesta, vaikka alkuperäistä lohta ei voidakaan palauttaa”. Tätä yhtiö pitää osoituksena siitä, etteivät ELY-keskuksen vaatimat toimenpiteet ole toteutettavissa. Yhtiö muistuttaa viita-

ten vastinekohtiin 2.3.3 ja 2.6.3, että sen teettämät selvitykset ja mallinnukset osoittavat, ettei vaelluskalojen palauttaminen ole mahdollista hakemuksessa esitetyin toimenpitein.

Kuten Keminmaan kunta on lausunnossaan todennut, yhtiö on ollut mukana edistämässä Kemijoen kalataloudellista tilannetta siltä osin, kun yhtiö on katsonut toimenpiteiden olevan oikeasuhtaisia niillä saavutettavaan hyötyyn ja niistä aiheutuviin kustannuksiin nähden. Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä ei kuitenkaan ole saavutettavissa hakemuksessa esitettyä hyötyä. Päinvastoin, kuten yhtiö myös vastinekohdassa 2.4.3 on todennut, velvoitekokonaisuudella olisi huomattavia kielteisiä vaikutuksia vesivoimatuotannolle ja säätövoimalle eikä hakemuksen mukaisten vaatimusten mitenkään voida katsoa olevan kohtuullisia yhtiöille.

Keminmaan kunnan ja PVOV:n välisten sopimusten osalta yhtiö huomauttaa, ettei tämän hakemusasian yhteydessä käsitellä osapuolten välisiä yksityisoikeudellisia sopimuksia, eikä niitä siten tule ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevassa asiassa. Mahdolliset sopimusten sisältöä koskevat riidat ja erimielisyydet käsitellään käräjäoikeudessa.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

2.10 Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

2.10.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto vastaa täysin Keminmaan kunnan lausuntoa sillä erotuksella, että ympäristönsuojeluviranomaisen lausunnossa ei viitata PVOV:n ja kunnan välisiin sopimuksiin. Lausunto on referoitu tämän kirjelmän kohdassa 2.9.1.

2.10.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.10.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiön vastine on tämän kirjelmän kohdassa 2.9.3, mihin yhtiö viittaa.

2.11 Kittilän kunnan lausunto

2.11.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja yhtyy Kittilän kunnan ympäristösuojeluviranomaisen lausuntoon ja puoltaa hakemusta. Lausunnossa korostetaan vaelluskalojen palauttamisen tärkeyttä Ounasjoen vesistöalueelle sekä alueen asukkaille ja elinkeinoille. Lohen ja meritaimen vaellusten mahdollistavat ja siten näiden kalalajien luontaiset populaatiot Ounasjokeen palauttavat ohitusuomat ja kalatiet Ala-Kemijoen voimalaitoksiin tulee rakentaa viipymättä ja kalatalousvelvoitteet tulee muiltakin osin hyväksyä muutosesityksen mukaisesti.

2.11.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää lausuntoon. Lausunto tukee ELY-keskuksen käsitystä, jonka mukaan meritaimenen ja lohen palauttamisella on erittäin suuri merkitys koko Kemijoen vesistön ranta-alueiden asukkaille ja elinkeinojen tulevaisuuden kehitykselle. Lohen ja meritaimenen luontaisesti lisääntyvien kalakantojen palauttaminen on erittäin tärkeää erityisesti matkailulle.

2.11.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kalastrategiaa ja vesienhoitosuunnitelmaa koskeviin näkemyksiin yhtiö on antanut vastineensa tämän kirjelmän kohdissa 2.4.3 ja 2.9.3.

Lausunnonantaja viittaa Ounasjoen erityissuojelusta annettuun lakiin (703/1983) ja sen esitöihin (HE 297/1982 vp). PVOV ei kiistä Ounasjoen luonnontaloudellista tai sen suojelemisen merkitystä, mutta huomauttaa, että Kemijoen voimalaitokset ovat olleet olemassa, ja niiden vaikutukset Kemijoen vesistöön ollut tiedossa jo kyseistä lakia säädettäessä. Tämä ilmenee suoraan esitöistä, joissa mm. todetaan, että Kemijoen päähaaran patoamisen vuoksi lohi ja meritaimen eivät enää ole pystyneet nousemaan Ounasjokeen. Lisäksi lain esitöistä on luettavissa, että sen tarkoitus on Ounasjoen tilan säilyttäminen sellaisena kuin se oli lakia säädettäessä, ei sen tilan parantaminen. Mm. nämä seikat osoittavat sen, että Kemijoen vesivoimarakentaminen ja sen vaikutukset kalataloudelle on otettu huomioon myös erityislakia säädettäessä.

Edellä todetun perusteella yhtiö huomauttaa, että Ounasjoen suojelemisesta tai tätä koskevasta erityislaista ei voida johtaa yhtiölle velvollisuutta parantaa Ounasjoen tilaa eikä myöskään perusteita kalatalousvelvoitteen muuttamiselle. Kuten yhtiö on todennut myös vastaselityksensä kohdassa 3.3.2, Ounasjoen suojeleminen ei ole sellainen olosuhteiden olennainen muutos, joka oikeuttaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen VL 3 luvun 22 §:n mukaisesti. Vesivoimarakentamisen vaikutukset Kemijokeen on ollut tiedossa jo kyseisen lain säätämisvaiheessa, eivätkä kalat enää ole päässeet nousemaan aikaisemmalla tavalla. Nämä voimalaitoksista aiheutuneet haitat ja vahingot on kuitenkin otettu huomioon yhtiöitä koskevissa velvoite- ja korvauspäätöksissä, ja on kokonaisuudessaan kompensoitu ja korvattu, kuten vastinekohdassa 2.2.3 on todettu. Lisäksi yhtiö huomauttaa, että laki Ounasjoen erityissuojelusta on vuodelta 1983, ja voimalaitokset ovat siten olleet toiminnassa lähes neljäkymmentä vuotta lain voimaantulon jälkeen. Jo ajan kuluminen itsessään vahvistaa yhtiön oikeutta luottaa päätösten oikeellisuuteen ja pysyvyyteen.

Lausunnonantaja viittaa riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen työraporttiin 6/2014. Tältä osin yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 4.2 ja vastaselityksensä kohtaan 5.4.2. Yhtiö korostaa, että raportin tiedot ovat vanhentuneet, eikä päätöstä voida perustaa raportin tietoihin, kun saatavilla on ajantasaista ja paikkansapitävää tietoa.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.3.2 ja 5.4.2 sekä liitteeseen 3 ja toteaa, että hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella ei ole mahdollista saavuttaa selityksessä esitettyjä hyötyjä. Elinkeinojen tulevaisuuden kehittämisellä ja matkailun edistämisellä ei voida perustella kalatalousvelvoitteen tarkistamista.

2.12 Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue

2.12.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos. Muutoksia ovat yhteiskunnan olosuhteiden ja yleisten asenteiden muutos, kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen ja lainsäädännön muutokset (vesilaki, vesienhoitolaki) sekä uiton loppuminen Kemijoella, Ounasjoella ja Raudanjoella. Mikäli riittävästi tietoa hakemuksessa esitetyn velvoitteen antamiseksi ei katsota olevan, soveltuva määräys voisi olla selvitysvelvoitteen antaminen. Asiassa tulee arvioida muutoksen vaikutukset alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta.

Hakemuksessa on mainittu kesäajan keskivirtaamaksi aikavälillä 1990–2015 (MQ 1.6.–31.10.) Valajaskoskella 537 m^3/s ja Isohaarassa 556 m^3/s. Kemijoessa kesäkuun virtaamiin vaikuttaa vielä voimakkaasti kevättulva ja loppusyksystä on havaittavissa pieni syyssateista johtuva 3/4 nousu. Valajaskosken kesäkuun keskivirtaama kyseisellä aikavälillä on 844 m^3/s ja Isohaaran 873 m^3/s. Heinä-lokakuun keskivirtaamat tarkastelujaksolla ovat olleet Valajaskoskella 460 m^3/s ja Isohaarassa 477 m^3/s. Koska hakemuksessa ei esitetä tarkempia rakenteellisia ratkaisuja ohitusuomien osalta, ei niiden tarkempia vaikutuksia virtaamiin tai vedenkorkeuksiin paikallisesti voida arvioida.

Lausunnossa viitataan Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan vuosiksi 2016–2021, jossa Kemijoen alaosan vesimuodostuma on nimetty voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi ja tila arvioitu tyydyttäväksi. Hyvä saavutettavissa oleva tila edellyttää vaelluskalojen kannalta toimivia ohitusratkaisuja padoille. Ala-Kemijoen vesimuodostumalle esitetään mm. neljän kalatien suunnittelua ja toteutusta välille Taivalkoski-Valajaskoski. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on vaelluskalojen palauttaminen myös Kemijoen yläosille, kun kalateiden toimivuudesta on näyttöä.

Hakemukseen perustuvalla päätöksellä ei ratkaista lopullisesti kalateiden rakentamista, vaan niiden toteuttaminen edellyttää vesilain mukaisen luvan. Lupaehtojen muuttaminen edellyttää niiden toimeenpanoa siten, että voimalaitosyhtiöt, jotka ovat vastuussa hankkeiden valmistelusta ja toteutuksesta, velvoitetaan hakemaan kalateiden toteuttamiseksi vesitalouslupaa. Kyseessä ei ole ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain (252/2017, ”YVA-laki”) liitteen 1 hankeluettelon mukaisen 3 c) kohdassa tarkoitetun vesistön säännöstelyhanketta kooltaan vastaavan hankkeen muutos (kohta 12). Vesistön virtaama- ja vedenkorkeusolosuhteet eivät muutu olennaisesti lähtötilanteeseen nähden. Esitetyillä tiedoilla ei voida ottaa kantaa siihen, tuleeko arviointimenettelyä soveltaa yksittäistapauksessa jo toteutettujen voimalaitosten muutoksiin ja aiheuttavatko hankkeet todennäköisesti laadultaan ja laajuudeltaan edellä mainitun hanketyypin hankkeiden vaikutuksiin rinnastettavia merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Hakemus ei sisällä kaavatietoja. Hankkeilla voi olla vaikutusta myös kuntien kaavoitukseen ja muuhun alueidenkäyttöön.

2.12.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö tulee hakemusta koskevassa päätöksessä määrätä riittävällä tarkkuudella. Hakemuksessa, sen täydennyksessä ja selityksessä annetut tiedot muodostavat riittävän pohjan lupaviranomaisen päätöksenteolle ja määräysten asettamisen jälkeen kalatiet ja alasvaellusreitit voidaan yksityiskohtaisesti suunnitella. Hakija viittaa selityksen kohdassa 2.3. selostettuun kaksivaiheiseen menettelyyn ja toteaa, että tarkoituksena on ensin, tämän hakemuksen perusteella ratkaista, muutetaanko velvoitetta ja määrätäänkö mm. kalatievelvoite (sisältäen alasvaellusreitin) ja toisessa vaiheessa ratkaistaan kalatien vesitalouslupa. Tämä menettely mahdollistaa myös riittävän rakenteiden suunnitteluajan. Toisessa vaiheessa, vesilain mukaista kalatielupa-asiaa ratkaistaessa tulevat myös kaavat huomioiduksi. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden vaikutuksia alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä selityksen kohdissa 2.6.4. ja 2.9. ja 3.6.

Nyt vireillä olevassa asiassa ei ole kysymys vesistön rakentamis- tai säännöstelyhanketta kooltaan vastaavasta hankkeen muutoksesta. Voimalaitosten voimatalouskäyttö jatkuu valtaosin ennallaan. Kalatiet ja alasvaellusreitit käyttävät suhteellisen pienen osuuden Kemijoen virtaamasta. Vesistön virtaama ja vedenkorkeusolosuhteet eivät muutu niin olennaisesti, että hanke vaatisi YVA-menettelyn. Hanke ei todennäköisesti aiheuta laadultaan ja laajuudeltaan, myöskään eri hankkeiden yhteisvaikutukset huomioon ottaen, sellaisia YVA-lain 3 §:n 1 momentin tarkoittamiin hankkeisiin rinnastuvia merkittäviä ympäristövaikutuksia, että YVA-menettely olisi lain 3 §:n 2 momentin perusteella tehtävä.

2.12.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Väitettyjen olennaisten olosuhdemuutosten osalta yhtiö viittaa ensinnäkin tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3. Lisäksi yhtiö toteaa, ettei myöskään lainsäädännössä ole tapahtunut sellaisia muutoksia, joita voitaisiin pitää olennaisena olosuhdemuutoksena. Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteet täyttävät jo nykyisellään vesilainsäädännön kalatalousvelvoitteelle asettamat vaatimukset eikä muuttamista voida perustella lainsäädäntökehityksellä.

Muutosten vaikutusten arvioinnin osalta PVOV katsoo, että lausunto tukee yhtiön näkemystä siitä, että asiassa on tehtävä riittävä hyötyjen ja haittojen vertailu. Vesivoimayhtiöt ovat lausunnossa mainittuja merkittäviä Kemijoen vesistön käyttäjiä, ja lupaehtojen muuttamisasiassa on siten otettava huomioon myös vaikutukset vesivoimayhtiöiden toimintaan. Yhtiö kuitenkin korostaa, että tarpeellisten selvitysten ja riittävien arviointien tekeminen on hakijan vastuulla, ei yhtiöiden. Yhtiö viittaa muistutuksensa kohtiin 5.3 ja 6.5 sekä vastaselityksensä kohtiin 2.2 ja 5.2.2.

Siltä osin kuin lausunnossa katsotaan, että yhtiöt tulisi velvoittaa hakemaan kalateiden toteuttamiseksi vesitalouslupaa yhtiö muistuttaa, että Isohaaran voimalaitoksella on jo nykyään käytössä kaksi kalatietä, vaikka ELY-keskus onkin tämän seikan hakemuksessaan käytännössä sivuuttanut. Tältä osin yhtiö viittaa muistutuksensa kohtiin 2, 3.2.7, 4.4 ja 7.2 sekä vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

Ottamatta kantaa kaavoitukseen ja muuhun alueidenkäyttöön liittyen yhtiö toteaa, että lausunnossa näistä esitetty osaltaan osoittaa, että hakemus monelta osin on puutteellinen. Tätä näkemystä tukee myös se, että lausunnonantaja on todennut, ettei ohitusuomien vaikutuksia virtaamiin ja vedenkorkeuksiin voida arvioida, koska hakemus ei sisällä riittäviä tietoja tätä varten. Tästä syystä PVOV pitää selvänä, että hakemus tulisi puutteellisena jättää tutkimatta tai vähintäänkin palauttaa ELY-keskuksen täydennettäväksi.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.2.2, 5.2.2 ja 7.2.2 ja toteaa lisäksi seuraavaa. Selityksen mukaan voimalaitosten voimatalouskäyttö jatkuu valtaosin ennallaan. Viitaten tämän kirjelmän kohdassa 2.1.3 lausuttuun PVOV toteaa pitävänsä ELY-keskuksen väittämää virheellisenä, sillä hakemuksen mukaiset toimenpiteet edellyttäisivät merkittäviä muutoksia voimalaitosten käyttöön.

2.13 Luonnonvarakeskuksen lausunto

2.13.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Luonnonvarakeskus (”Luke”) on tuottanut runsaasti tausta-aineistoa hakemuksen pohjaksi sekä tukenut hakemuksen valmistelua MMM:n kanssa tehtyyn tulossopimukseen pohjautuen. Hakemuksella on vankka biologinen pohja. Luken toteuttamien selvitysten ja tutkimusten perusteella Kemijoen voimassa oleva kalatalousvelvoite on merkittävästi alimitoitettu. Uusien tietojen perusteella Kemijoen lohen tuotantokapasiteetti on ollut huomattavasti suurempi kuin nykyisen velvoitteen asettamisajankohtana arvioitiin. Vastaavasti myös istutuspoikasten selviytyminen suhteessa luonnonpoikasiin on nykyisessä velvoitteessa arvioitu liian korkeaksi, mikä lisää nykyvelvoitteen alimitoitusta. Aikasarjoihin kertyvä uusi aineisto päivittää käsitystä lohikantojen kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tämän vuoksi muutoshakemukselle olennaisissa biologisten parametrien estimaateissa tapahtuu ajassa jonkin verran muutoksia, mikä on huomioitava.

Kemijoen nykyinen jokisuuistutuksiin painottuva kalatalousvelvoite on kankea, eikä sen avulla kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen Kemijoen kaltaisessa voimakkaasti rakennetussa vesistössä edellyttää hakemuksessa esitettyjen monipuolisten, laajojen ja pitkäkestoisten toimenpiteiden käyttöönottoa. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia.

2.13.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää lausuntoon. Lausunto tukee ELY-keskuksen käsitystä siitä, että hakemuksella on vankka biologinen pohja ja nykyinen velvoite on alimitoitettu uuden tutkimustiedon valossa. Luonnonkierron palauttaminen edellyttää hakemuksessa esitettyä laajaa, monipuolista ja pitkäkestoista keinovalikoimaa.

2.13.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Ensin yhtiö huomauttaa, että Luke on asiassa hakijaan rinnastuva taho, kuten lausunnostakin ilmenee. Se on saanut palkkion hakemuksen taustamateriaalien laatimisesta. Näin ollen se ei ole asiassa riippumaton asiantuntijaelin, vaan hakijan avustaja. Yhtiö on kattavasti perustellut Luken tuottaman aineiston virheellisyyttä ja tarkoitushakuisuutta vastaselityksessään. Hakemus perustuu virheelliseen tietoon ja tämän tiedon yksipuoliseen soveltamiseen. Esitetty velvoitekokonaisuus on tästä johtuen kohtuuttomaan laaja ja vailla objektiivista biologista pohjaa. Vastoin lausunnonantajan käsitystä hakemuksella ei siis ole vankkaa biologista pohjaa, eikä Tornionjoki sovellu vertailujoeksi nyt vireillä olevassa asiassa. Yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.9.3, muistutuksensa kohtaan 4.1 ja vastaselityksen liitteeseen 3.

Lausunnossa todetaan, että nykyisellä kalatalousvelvoitteella ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa. PVOV viittaa vastineen kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3 ja toteaa, että itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ei ole mahdollista palauttaa voimakkaasti rakennettuun Kemijokeen edes hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä. Tämä ilmenee myös lausunnonantajan ELY-keskukselle tuottamasta aineistosta. Lisäksi PVOV viittaa muistutukseensa ja vastaselitykseensä, jossa yhtiö on esittänyt tarkempia näkemyksiään hakemuksessa esitetyistä velvoitteista.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa kaikkiin edellä mainittuihin muistutuksen, vastaselityksen ja tämän vastineen kohtiin.

2.14 Rovaniemen kaupungin lausunto

2.14.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Vaelluskalojen paluulla Kemi- ja Ounasjokeen on pitkällä aikavälillä myönteisiä vaikutuksia elinkeinojen kehittymiseen. Se vahvistaa ammattimaista kalastusta, mikä puolestaan voi edistää kalanjalostukseen liittyvää yritystoimintaa alueella ja olisi todennäköisesti merkittävintä Rovaniemen matkailun kehitykselle. Mikäli Kemijoki olisi vapaa tai kalatiet toimisivat kalastusmatkailu voisi olla merkittävää. Vaelluskalojen paluu vahvistaa Rovaniemen elinvoimaa ja sillä on suuri merkitys myös paikallisille asukkaille.

2.14.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää lausuntoon.

2.14.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Ammattimaisen kalastuksen ja matkailun osalta yhtiö toteaa, ettei näillä seikoilla voida perustella kalatalousvelvoitteen muuttamista ja viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3. Voimakkaasti rakennettua Kemijokea ei voida matkailukalastuksenkaan osalta verrata Tornionjokeen, jossa ei sijaitse lainkaan vesivoimalaitoksia. Jokien vertailukelvottomuutta kalataloudellisesta näkökulmasta yhtiö on perustellut edellä kohdassa 2.13.3. Yhtiö korostaa viitaten kohtaan 2.6.3, että vaelluskalojen paluu Kemijokeen ei ole realistinen tavoite eikä lausunnossa edistettyjä hyötyjä voida saavuttaa.

2.15 Rovaniemen kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen lausunto

2.15.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Kemijoen vesistössä on tapahtunut muutoksia, joiden myötä olosuhteet vaelluskaloille ovat parantuneet, kuten uiton päättyminen sekä sivuvesien ja Ounasjoen pääuoman kalatalouskunnostukset. Tähän vaikuttavat myös kokemukset kalatierakentamisesta niin Suomesta kuin ulkomailta.

Lausunnossa tuodaan esiin Kemijoen tämänhetkinen velvoitepäätös sekä päätös KHO 2860/80. Tarkasteltaessa lohen istutusvelvoitteita tulee muistaa, että 1980-luvulla esim. Tornionjoen lohi oli sukupuuton partaalla merellisen ylikalastuksen johdosta ja joki tuotti arviolta vain joitain kymmeniä tuhansia lohismoltteja vuosittain. Kemijoen velvoitteen smolttituotantoarvio arvioitiin poikastuotantoalojen sekä tuottavuuden osalta alle todellisen tuotantokyvyn. Vertailtuna 2010-luvulla Tornionjoki on tuottanut keskimäärin 1,5 milj. lohismolttia vuosittain ja vapaa Kemijoki on ollut huomattavasti merkittävämpi lohijoki. Tämä osoittaa nykyisen kalatalousvelvoitteen 615 000 smolttia olevan alimitoitettu. Hakemuksessa on arvioitu, että tämänhetkisen tietämyksen perusteella istutusvelvoitteen tulisi olla 4,3–5 milj. smolttia. Kalatalousvelvoitteen tulee vastata täysimääräisesti aiheutettua kalatalousvahinkoa. Uudelleen arvioitu kalatalousvelvoite voisi olla kalatiet, kalataloudellisia kunnostustoimenpiteitä, istutuksia tai näiden yhdistelmiä.

2.15.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.15.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Olosuhteiden olennaista muutosta koskevilta osin yhtiö viittaa aikaisemmin tässä kirjelmässä kohdissa 2.3.3, 2.4.3 ja 2.7.3 lausuttuun.

Lohen istutusvelvoitteita koskevien näkemysten osalta yhtiö huomauttaa, että myös lausunnonantajan esittämissä väitteissä on oikeudellisesti kyse siitä, että vahinkoarvion väitetään olevan virheellinen. Viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.8.3 PVOV toteaa, että tällaiset väitteet ovat vesilain nojalla vanhentuneet.

2.16 Sallan kunnan lausunto

2.16.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Hakemuksen kohteena olevien säännösteltyjen vesistöjen kalastuksella ja kalastusmatkailulla on tärkeä merkitys alueen kunnille. On tärkeää huolehtia, että vesistöt ovat laadullisesti hyvässä kunnossa ja kalakannat mahdollistavat sekä ammattimaisen kalastuksen että virkistyskalastuksen ja kalastusmatkailun. Tähän kuuluu olemassa olevien kalakantojen hoitamista istutuksilla ja kalakantojen lisääntymismahdollisuuksien turvaamista. Tässä tulee hyödyntää Kemijärvellä olevan Ketolan poikastuotantolaitoksen ja Savukoskella olevat luonnonravintolammikot.

Sallan kunta saa Kemijoen sähkötuotannosta vuosittain omistajana (Itä-Lapin Energia Oy:n ja Lapin Sähkövoima Oy:n kautta) myyntituloja n. 0,6 M euroa. Tämä tulo on kunnalle taloudellisesti merkittävä. Mikäli kalaportaat rakennetaan ja ohijuoksutusta lisätään ja tästä johtuen säh-

köntuotantomäärät alenevat, tulee sähkönmyyntituottojen menetys korvata Sallan kunnalle, eivätkä mahdolliset investoinnit saa haitata omistajan asemaa tältä osin.

Asian selvittäminen, annettavat ratkaisut ja kalatalousvelvoitteiden toimenpiteiden vaikutus sekä nykyisten että hakemuksessa esitettyjen uusien tulee perustua tutkittuun tietoon ja selvitettyihin taloudellisiin vaikutuksiin.

2.16.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa vaellusyhteyden palauttamisen osalta asiaselitykseen 3.4., sekä velvoitteen vaikutuksesta sähköntuotantoon asiaselitykseen 2.6 ja sen alakohtaan 2.6.5.

2.16.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kalastuksen ja kalastusmatkailun osalta yhtiö viittaa vastinekohdissa 2.4.3 ja 2.5.3 lausuttuun. PVOV yhtyy lausuntoon siltä osin kuin siinä pidetään tärkeänä, että tarkistamisesta johtuvat kustannukset eivät saa haitata voimalaitosyhtiöiden mahdollisuutta jatkaa vesivoimatuotantoa Kemijoessa. Hakemuksessa sen mukaisten toimenpiteiden vaikutuksia ei ole riittävästi selvitetty. Yhtiö pitää esittämiensä seikkojen ja selvitysten valossa selvänä, että hakemuksen mukaisesti toteutettuna velvoitteiden kustannukset ovat kohtuuttomia ja vaarantavat toiminnan jatkumisen. Yhtiö viittaa tältä osin myös tämän kirjelmän kohtiin 2.1.3 ja 2.2.3.

ELY-keskuksen viittaamiin selityksen kohtiin yhtiö on ottanut kantaa vastaselityksensä kohdissa 7.1.2 ja 6.1.2.

2.17 Sodankylän kunnan lausunto

2.17.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Lausunnon antaja puoltaa hakemusta seuraavin lisäyksin. Myös Luiron ja Kitisen patojen osalta tulee tarkastella kalatalousvelvoitteita. Voimalaitosten uusimisen ja korjausten yhteydessä on perusteltua tarkastella ja käsitellä uudestaan voimalaitoslupia, kuten komissio on edellyttänyt. Valtaosa Kemijoen voimalaitosten ja patojen luvista on tehty ilman ympäristövaikutusten arviointia. Vaelluskalakantojen palauttamisen vaikutuksia on tarkasteltava arvioitava tutkimustuloksiin perustuen. Kalatalousvelvoitteiden päivittämistä ei voida pitää vesivoimayhtiöille kohtuuttomana.

Lausunnossa viitataan LupaMuutos-hankkeen loppuraporttiin komission Suomelle antaman palautteen osalta ja todetaan, että vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu ovat luonnon monimuotoisuuden ja vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöiden näkökulmasta tärkeitä. Kantojen elpyminen vaikuttaa elinvoimaisuuden lisääntymiseen, matkailuun ja kalastusmatkailuun sekä viihtyvyyden lisääntymiseen.

2.17.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken,

Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3 ja asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen.

2.17.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

LupaMuutos-hankkeen osalta PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3. Yhtiö toteaa viitaten vastinekohtaan 2.2.3 pitävänsä luonnon monimuotoisuuden ja vesiympäristön vaalimista tärkeänä, mutta huomauttaa, että näiden edistäminen ei ole yhtiön vastuulla esitetyllä tavalla. Viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.4.3 yhtiö toteaa, että lausunnossa esille tuodut seikat eivät ole sellaisia, joille voisi antaa merkitystä arvioitaessa kalatalousvelvoitteen tarkistamisperusteiden olemassaoloa. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden ja näistä voimalaitosyhtiöille aiheutuvien kustannusten kohtuuttomuuden osalta PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.8.3 sekä vastaselityksensä kohtiin 3.1.2 ja 7.1.2.

2.18 Suomen ympäristökeskuksen lausunto

2.18.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Suomen ympäristökeskuksen (”SYKE”) lausunnon sisältöä on referoitu vastaselityksen kohdassa 8.1.

2.18.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä lausuntoon.

2.18.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV on antanut vastineen SYKE:n lausuntoon vastaselityksensä kohdassa 8.2. Yhtiö viittaa edellä mainitun kohdan lisäksi vastaselityksen liitteeseen 4.

2.19 Lapin aluehallintoviraston lausunto

2.19.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Kalateiden rakentaminen ei nykyisen lainsäädännön mukaan muuttaisi Kemijoen voimalaitosten välisten vesistöalueiden luokitusta. Ensimmäisen padon yläpuolinen vesistöalue on kalatien rakentamisen jälkeen vaelluskalojen nousualuetta ja toisen padon yläpuolinen vesistöalue olisi edelleen sisävesialuetta, koska sinne noustakseen vaeltavien kalojen olisi noustava kahta kalatietä pitkin.

Sisämaan poikaslaitosten ja kalakantojen suojaamiseksi IPN- ja SAV-taudeilta (IPN = Infectious Pancreatic Necrosis, tarttuva haimakuoliotauti (genoryhmä 5) ja SAV = Salmonid Alphavirus Infections, lohikalojen alfavirustartunnat) on perustettu sisävesialueet kattava suoja-alue ja merivesi- ja vaelluskalojen nousualueen kattava rajoitusalue.

Luonnonkalojen ylisiirtoihin liittyy aina eläintautiriski. Aluehallintovirasto voi myöntää poikkeusluvan siirtää luonnonvaraisia kaloja rajoitusalueilta

suoja-alueille, jos siirto ei olennaisesti lisää kyseessä olevan taudin leviämisvaraa suoja-alueelle. Lupamääräyksissä säädetään siirron yhteydessä tehtävistä tutkimuksista ja muista vaatimuksista. Keväällä 2018 kalaterveystilanne edellytti kalasiirtojen keskeyttämistä. Helposti leviäväksi eläintaudiksi luokiteltavaa IHN-tautia oli todettu merialueella sijaitsevassa kalanviljelylaitoksessa. Tautia ei ollut koskaan aiemmin todettu Suomessa.

Istutettavat kalanpoikaset ovat peräisin kalanviljelylaitoksilta, joita koskee rekisteröinti- ja terveyslupavelvoite ja jotka siten kuuluvat säännöllisen eläintautivalvonnan piiriin. Käytännössä laitoksista otetaan säännöllisesti näytteitä vastustettavien kalatautien tutkimiseksi ja niiden toimintaa valvotaan säännöllisin tarkastuksin. Kun istutettavat poikaset hankitaan rekisteröidyiltä ja valvotuilta laitoksilta, varmistutaan, että istutettavien poikasten luonnonvaraisille kaloille aiheuttama kalatautiriski on mahdollisimman pieni.

Lohikantojen palauttaminen rakennettuihin jokiin edellyttää kalojen vaellusyhteyden palauttamista kahteen suuntaan (kalatie ja alasvaellusreitti). Kalanpoikasten on päästävä jokien yläjuoksulta mereen syönnösvaellukselleen kasvamaan ja aikanaan aikuisten kalojen on päästävä takaisin mereltä jokien ylävirtaan lisääntymisalueilleen.

Lausunnon antaja pyytää ottamaan huomioon myös Ruokavirastossa käynnistyneen YRKE-hankkeen. Projektin tavoitteena on laatia riskiprofiili, jossa kuvataan kalojen ylisiirtoprosessi voimalaitospadoilla kolmella joella ja vastustettavien kalatautien leviämisriski ylisiirroissa käytettyjen lajien osalta sekä prosessiin liittyvät riskitekijät ja riskinhallintakeinot.

2.19.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalatautiriskien huomioimiseen hakija viittaa selityksensä kohtaan 3.9, jossa se katsoo, että haettava muutos kalatalousvelvoitteisiin ei siten rajoita kalojen siirtoa alueelta toiselle nykytilannetta enempää. Edelleen ELY-keskus toteaa, että ylisiirtoja toteutettaessa tullaan edellyttämään parhaan saatavilla olevan tiedon mukaiset menetelmät ja toimenpiteet kalojen ylisiirtojen riskien vähentämiseksi ja riskinhallinnan kehittämiseksi.

2.19.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö pitää lausuntoa kalatautiriskeistä aiheellisena. Yhtiö on käsitellyt kalatautiriskiä tarkemmin vastaselityksensä kohdassa 7.3.2.

ELY-keskus ei ole ottanut riittävästi huomioon kalatautiriskiä ja mahdollista riskin kasvua. ELY-keskus on myös tältä osin perustanut hakemuksensa virheelliseen laintulkintaan ja puutteellisiin tietoihin, ja tästä syystä hakemus tulee jättää tutkimatta tai palauttaa ELY-keskuksen täydennettäväksi.

2.20 Kemin kaupungin lausunto

2.20.1 Lausunnon pääasiallinen sisältö

Kemin kaupunki yhtyy Kemin kaupungin ympäristöjaoston lausuntoon. Lausunto on referoitu tämän kirjelmän kohdassa 2.1.1.

2.20.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kustannusten osalta ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 2.6.5 sekä selityksen kohdassa 2.3. selostettuun kaksivaiheiseen menettelyyn ja toteaa, että se on muun ohella myös luvanhaltijoiden intressissä. Tällä tavoin voidaan turvata riittävä suunnitteluaika ja myös mahdollisuus toteuttaa vaadittavat toimenpiteet mahdollisimman kustannustehokkaasti. Aikataulujen ja vaiheistamisen osalta hakija viittaa selityksen kohtiin 2.20. ja 3.4.

2.20.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö on antanut vastineensa Kemin kaupungin lausuntoon tämän kirjelmän kohdassa 2.1.3. ELY-keskuksen selityksen johdosta PVOV viittaa vastaselityksensä kohtiin 6.1.2, 7.1.2 ja 7.2.2.

3. Vastine annettuihin muistutuksiin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 5

3.1 [redacted] muistutus

3.1.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Yhtiöt tulisi velvoittaa korjaamaan epäkohdat vahingon kärsineille osapuolille.

3.1.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.1.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi. Yhtiö toteaa viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3, että kaikki Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet vahingot ja haitat on jo korvattu ja kompensoitu täysimääräisesti.

3.2 [redacted] muistutus

3.2.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Kalatalousvelvoitteiden muutoksella olisi myönteisiä vaikutuksia muistutuksen antajan kiinteistöön, sen lähiympäristöön sekä laajemmin Kemijärven ja koko Kemijoen vesistön alueeseen ja tulevaan kehitykseen. Esitetyillä, täysin realistisilla ja kustannuksiltaan hyvin edullisilla toimenpiteillä voitaisiin paikata edes osa niistä mittaavista haitoista, joita on syntynyt, koska voimalaitoksista hyötyneet yhtiöt eivät ole toteuttaneet jo voimalaitostöiden alkuvaiheessa määrättyjä toimenpiteitä vaelluskalojen nousun turvaamiseksi. Esitetyt toimenpiteet tulee toteuttaa täysimittaisesti ja nopeutetulla aikataululla. Toimenpiteistä ja vaelluskalojen palautuksesta koituva pitkäaikainen hyöty kulttuurille, elinkeinolle ja Lapin turismille korvaisi moninkertaisesti niistä syntyvät kustannukset.

3.2.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.2.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kulttuurin, elinkeinon ja turismin osalta yhtiö toteaa, ettei näillä seikoilla voida perustella kalatalousvelvoitteen muuttamista ja viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.4.3. Toimenpiteiden toteuttamiskelvottomuutta ja kustannusten kohtuuttomuutta yhtiö on perustellut tämän kirjelmän kohdassa 2.1.3. Yhtiö on vastaselityksensä kohdassa 7.1.2 esittänyt, ettei ELY-keskuksen esittämä toteuttamisaikataulu ole realistinen. Mikäli hakemus hyväksyttäisiin vastoin kaikkea yhtiön asiassa esittämää aikataulun tulisi olla teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoinen. Muistutuksessa vaadittu nopeutettu aikataulu ei ole mahdollinen. Yhtiö on kaikilta osin noudattanut ja noudattaa sille asetettuja määräyksiä ja velvoitteita koskien voimalaitoksen toiminnasta aiheutuneen haitan ja vahingon kompensoimista ja korvaamista.

3.3 [redacted] muistutus

3.3.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja yhtyy [redacted] ym. mielipiteeseen.

3.3.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.3.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö antaa vastineensa [redacted] ym. antamaan mielipiteeseen tämän kirjelmän kohdassa 4.26.3.

3.4 [redacted] osakaskunta ym. muistutus

3.4.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen tulee rakentaa toimiva kalatie ja kalojen alaskulku tulee mahdollistaa kalaväylän avulla. Kalojen nousun varmistamiseksi tulee kalatiehen laskea houkutusvettä vähintään 5 % joen keskivirtaamasta, noin 25 m^3/s 1.5.–15.10. välisenä aikana. Kemijoen kalakannan elvyttämiseksi tulee siian ja harjuksen kanta palauttaa istutuksia tehostaen. Joessa lisääntyvät ja kasvavat kalalajit on otettava mukaan istutuksiin. Esimerkiksi kuhaa on istutettava saalismäärien kasvattamiseksi ja roskakalan vähentämiseksi. Nahkiaisen ylisiirtoa on tehostettava pyyntipaikkoja ja tapoja kehittämällä. Ylisiirron vaje on täytettävä viljelyllä tai hankkimalla nahkiaisia muilta jokialueilta. Vaelluskalojen (lohi, taimen ja siika) leimautumista Kemijoen vesistöön on tehostettava hakemuksessa vaaditulla tavalla. Ankeriaan kannan palauttamiseksi tulee istuttaa riittävä määrä ankeriaan poikasia Kemijärveen.

3.4.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalateitä koskeviin vaatimuksiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.2 ja istutuksia koskeviin vaatimuksiin liittyen asiaselitykseen 3.7.

Hakija viittaa hakemuksen kohtaan 4.1. ja liitteeseen 10. Jälkimmäisessä on tarkasteltu laajemmin vaihtoehtoja nahkiaiskannan hoitoon rakennetuilla joilla mm. tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Ylisiirtokäytäntöjä kehitettäessä on tärkeää kiinnittää huomiota nahkiaisen elinympäristövaatimuksiin ja suunnata istutuksia toukkatuotannon kannalta suotuisille

alueille. Ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi hakija on vaatinut, että luvanhaltijoiden tulee selvittää nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja toukkatuotantoalueet Kemijoen vesistössä 3 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta. ELY-keskus ei ole esittänyt nahkiaisviljelyn aloittamista. Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä on käytettävissä tulokset em. selvityksestä ja useampivuotisesta tarkkailusta ja niiden pohjalta pystytään paremmin arvioimaan toimenpiteiden vaikutusta ja antamaan tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä. Nahkiaisen ylisiirto ja pyyntitapojen kehittäminen ovat luvanhaltijan vastuulla, mikäli ylisiirtotavoitteisiin pääsyä voidaan edistää pyyntitapoja muuttamalla.

3.4.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV muistuttaa, että Isohaarassa on jo nykyisellään käytössä kaksi kalatietä ja viittaa tämän vastineen kohtaan 2.12.3. Istutuksia, ylisiirtoja ja muita velvoitevaatimuksia koskevilta osin yhtiö viittaa erityisesti muistutuksensa kohtiin 4 ja 7 sekä vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 5.4.2, 7.1.2 ja 7.3.2. Kuha aiheuttaa Kemijoella predaatiopainetta smolteille. Lausunnonantajan käsitys kuhaistutusten pelkistä myönteisistä kokemuksista on siten selvästi virheellinen.

Nahkiaista koskevien väitteiden osalta yhtiö huomauttaa, että Kemijoella nahkiaisen ylisiirtoa on tehty Isohaaran voimalaitoksen valmistumisen jälkeen menestyksekkäästi jo kuudenkymmen vuoden ajan, eikä näitä koskevien velvoitteiden muuttaminen ole tarpeellista. Pyyntitapoja ja -paikkoja kehitetään nykyvelvoitteen sisällä, jotta ylisiirron vaje saadaan ajettua kiinni. Tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan vajetta voidaan kompensoida vesialueiden omistajien ja viranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla.

Myös harjusistutuksia tehdään nykyisten kalatalousvelvoitteiden sisävesivelvoitteiden puitteissa, eikä velvoitetta ole tarvetta muuttaa. Nykyvelvoitteen sisällä harjuksen, kuten myös kuhan, istutusmääriä voidaan muutella mahdollisuuksien mukaan vesialueiden omistajien kanssa sopien ja viranomaisen hyväksymällä tavalla. Lisäksi PVOV toteaa siian osalta, että siikaistutukset on jokialueella pääsääntöisesti vaihdettu muiden lajien istutuksiksi, koska siikaistutusten on todettu olevan rakennetulla jokiosuudella tuloksettomia.

Ankeriaan osalta yhtiö toteaa, että ankeriasta ei ole ollut Kemijoessa ennen rakentamista merkittävästi, koska sitä ole käsitelty Isohaaran kalatalousvelvoitteita määrättäessä, eikä kukaan ole tuolloin sitä vaatinut. ELY-keskus toteaa selityksessään itsekin, että ankerias ei ole tiettävästi koskaan ollut erityisen runsaslukuinen kala Kemijoen vesistössä, ja että ankeriaan huomioivien kalatalousvelvoitteiden asettamiselle on niukasti perusteita. Näin ollen ankeriasta ei tule käsitellä nyt vireillä olevassa asiassa. Lisäksi yhtiö toteaa, että Suomen ankeriaskannan hoitosuunnitelma tullaan päivittämään lähivuosina. Viime vuosina on käyty kansainvälistä keskustelua siitä, tulisiko istutuksia sallia lainkaan alueille mistä

ankeriaat eivät pääse lähtemään turvallisesti kutuvaellukselle. Nykyisen hoitosuunnitelman mukaan merialueen ankeriasistutuksilla kompensoidaan myös ne menetykset, mitä voimalaitosrakentaminen on aiheuttanut sisävesien ankeriaskannoille ja sieltä kutuvaellukselle lähteville ankeriaille. Myös liikakalastusta kaikissa elinkierron vaiheissa, ympäristömyrkkyjä ja tauteja sekä loisia on arveltu syiksi eurooppalaisen ankeriaskannan viime vuosikymmeninä havaittuun taantumiseen.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa edellä mainittuihin vastaselityksen kohtiin. Yhtiö toteuttaa nykyistä kalatalousvelvoitetta parhaan tietämyksensä ja osaamisensa mukaisesti.

3.5 Itä-Lapin kuntayhtymän muistutus

3.5.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Kemijoen pääuoma tulee kunnostaa yhtäaikaisesti ja istutukset ja ylisiirrot kohdentaa vaelluskalojen luontaisille lisääntymisalueille ja vesistöjen yläosiin, jolloin kalojen leimaantuminen jokiin on vahvaa ja tuloksekasta. Poikastuotannossa tulee hyödyntää vaikutusalueella toimivia nykyisiä kalankasvatuslaitoksia mm. Ketolan kalanviljelylaitosta. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on seutukunnan elinvoiman ja hyvinvoinnin kehittämisen näkökulmasta erittäin tärkeää. Vaikutus näkyy mm. veto- ja pitovoiman sekä matkailun ja verotulojen kasvuna. Muistutuksen antaja pitää tärkeänä, että vaelluskalojen palauttamisen vaikutuksia tarkastellaan ja arvioidaan laaja-alaisesti huomioiden myös taloudelliset vaikutukset. Jumiskon voimalaitoksen vaikutuspiirissä olevat vesialueet tulee olla myös tarkastelussa mukana.

3.5.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole antanut selitystä muistutukseen.

3.5.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vetovoiman ja verotulojen lisääntymisen osalta yhtiö toteaa, ettei näillä seikoilla voida perustella kalatalousvelvoitteen muuttamista ja viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3 ja 2.4.3. Yhtiö on siltä osin samaa mieltä, että mikäli perusteet kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle olisivat olemassa, edellyttäisi lupamääräysten muuttaminen vaikutusten laaja-alaista arviointia eli intressivertailun toteuttamista. Yhtiö viittaa tältä osin tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3.

3.6 [redacted] muistutus

3.6.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja vaatii, että kaikki toimenpiteet toteutetaan kerralla kokonaisvaltaisesti koko Kemijoen mitalta ja että Kemijoen latvoille Savukosken yläpuolelle sijoitetaan kalanpoikasten tuotantoa varten lammikoita, joilla varmistetaan lohen, taimenen ja harrin poikastuotantoa.

Hoitotoimenpiteet tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että ne ovat yksi selkeä kokonaisuus, jolla varmistetaan, että toimenpiteet toteutetaan varmasti koko joen mitalta. Lohille tulee varmistaa mieluiten ohijuoksutusuomat, joilla kalojen siirtyminen on varminta. Taloudellisesti tämä ei

ole mahdoton vesimäärä, joka uomien kautta menee, sillä lohen siirtyminen alueelle on äärettömän tärkeä rahalla mittaamaton kulttuuriasia ja lisää matkailua.

Alue on lappalaisten vanhaa asuma-aluetta, jolla saamelaisväestö on harjoittanut ja harjoittaa perinteistä metsälappalaista kulttuuria, johon kuuluu porotalous, metsästys, marjastus, luonnon monimuotoinen hyödyntäminen ja erityisesti kalastus. Lohen saaminen takaisin jokeen on ihmisoikeuskysymys.

3.6.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus viittaa selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan liittyen selityksensä kohtaan 3.1 ja toteaa, että tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen.

3.6.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vahinkoarvion väitetyn virheellisyyden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.8.3. Matkailun osalta yhtiö toteaa, ettei näillä seikoilla voida perustella kalatalousvelvoitteen muuttamista ja viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.4.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 4.3.2.

3.7 [redacted] muistutus

3.7.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Nykyisiä velvoiteistutuksia Isohaaran alapuoliselle joki- ja merialueelle ei saa pienentää, eikä kyseisten vesialueiden kalastusta tule rajoittaa. Kalaporraspäätöksen toteutuksessa on otettava oppia Isohaaran kalaportaiden rakentamisesta. Suunnittelussa ja toteutuksessa on oltava osaavat henkilöt, ammattimainen ote ja toiminnan on oltava läpinäkyvää.

3.7.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Pyyntirajoituksia koskien ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.6 ja merialueistutuksia koskien kohtaan 3.7. Hakemuksessa on vaadittu, että kalateiden ja alasvaellusreittien tulee soveltua lohelle ja taimenelle ja ne tulee toteuttaa parhaalla käytettävissä olevalla tekniikalla ja alan parhaita käytäntöjä noudattaen. Vaatimus laadukkaasta työstä on sisällytetty hakemukseen ja se varmistuu myös hakemuksen mukaisilla kalateiden toiminnallisuusvaatimuksilla.

3.7.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö toteaa, että hakemuksella ei ole lainsäädännöllistä eikä luonnontieteellistä perustetta, kuten tämän kirjelmän kohdassa 2.7.3 on todettu. PVOV toteaa viitaten kohtaan 2.12.3, että nykyiset velvoiteistutukset täyttävät lain vaatimukset eikä niitä siten ole aiheellista muuttaa lainkaan.

ELY-keskuksen selityksen osalta PVOV viittaa vastaselityksensä kohtiin 5.2.2 ja 7.3.2.

3.8 [redacted] muistutus

3.8.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistuttajan tilan ranta on syöpynyt Petäjäskosken voimalaitoksen päivittäisestä veden vaihtelusta johtuen ja rantaa on 2004 vahvistettu louhitusta kivestä. Veneen käyttö, kalastus ja uiminen on rannan syöpymän vuoksi vaikeutunut mahdottomaksi. Rannassa olisi käytettävä kaivinkonetta rannan korjaamiseksi ja venepaikan tekemiseksi.

3.8.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakemus koskee kalatalousvelvoitteiden muuttamista vastaamaan olosuhteissa tapahtunutta olennaista muutosta, eikä hakemuksessa käsitellä säännöstelystä syntyviä ranta-alueiden haittoja tai niiden korjaustoimenpiteitä.

3.8.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö toteaa kuten ELY-keskus, että nyt kyseessä oleva asia koskee kalatalousvelvoitteen muuttamista. Yhtiö toteaa viitaten tämän vastineen kohtaan 2.2.3, että Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo täysimääräisesti ja lainvoimaisesti kompensoitu ja korvattu.

3.9 [redacted] muistutus

3.9.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Nykyisen vesilain mukaisia velvoiteistutuksia ei tule heikentää velvoitehoidon painopisteen muutosten yhteydessä.

3.9.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.9.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.7.3.

3.10 [redacted] muistutus

3.10.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Nykyistä lainvoimaista velvoiteistutuspäätöstä tai -määriä Kemijokisuulla ja sen merellisellä vaikutusalueella ei saa muuttaa ainakaan pienemmäksi. Istutuksista aikuistuneet rasvaeväleikatut lohet ja taimenet on jatkossakin saatava kalastaa Isohaaran alapuolisella joki- ja merellisellä vaikutusalueella Kuivaniemestä Tornion Röyttään ilman uusia rajoituksia. Vaellussiian kalastus jatkuu kuten nykyisinkin. Lohiportaiden sijaan toimivin ja edullisin ratkaisu on siirtää merestä kalastetut lohet ja taimenet autokuljetuksella jokivarsiin.

3.10.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus viittaa pyyntirajoitusten osalta selityksensä kohtaan 3.6, merialueen istutusten osalta kohtaan 3.7 ja ylisiirtojen osalta kohtaan 3.8 sekä hakemuksen täydennykseen ja sen liitteeseen 11. Pelkästään ylisiirtoihin perustuva kalojen vaellus ei tue hakemuksen tavoitetta jokijatkumon ja kalojen vapaan liikkumisen tavoitteista.

3.10.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Lohen ja taimenen ylisiirron osalta yhtiö nostaa esille kalatautiriskistä jo esitetyn ja viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.19.2. Yhtiö toteaa, että hakemuksen mukaiset velvoitteet johtaisivat väistämättä kalastuksen rajoittamiseen.

ELY-keskuksen selityksen johdosta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 5.2.2 ja 7.3.2.

3.11 KEJO:n muistutus

3.11.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Hakemus tulee ensisijaisesti jättää tutkimatta tai palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi tai toissijaisesti hylätä muistutuksessa tarkemmin esitetyin perustein.

3.11.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen selitys

ELY-keskus on antanut selityksensä KEJO:n ja PVOV:n muistutuksiin yhteisesti selityksen kohdassa 2.

3.11.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV yhtyy KEJO:n muistutukseen.

3.12 Kemijärven osakaskunnan muistutus

3.12.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja vaatii, että luvanhaltijan tulee rakentaa kalatiet Kemijoen kaikkiin voimalaitoksiin yhtäaikaisesti. Kemijoen voimalaitosten kalanhoitovelvoitteet ja niiden muutokset eivät saa vaikuttaa heikentävästi Kemijärven säännöstellystä aiheutuvien haittojen korvauksiin ja velvoiteistutusten tulee säilyä nykyisellä tasolla.

3.12.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalateiden toteuttamisaikataulua koskevaan muistutukseen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.2. Hakemus ei käsittele Kemijärven säännöstelyn vuoksi määrättyjä kalatalousvelvoitteita, joten niihin ei po. kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen myötä ole tulossa muutoksia.

3.12.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastoin muistuttajan näkemystä hakemusta ei tule hyväksyä, koska sen hyväksymisen lailliset perusteet puuttuvat. Yhtiö viittaa kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi. Kuten ELY-keskus selityksessään toteaa, nyt kyseessä olevassa asiassa ei käsitellä Kemijärven säännöstelyä koskevia kysymyksiä, eikä asiassa annettavalla päätöksellä ole vaikutusta kyseisiin kalatalousvelvoitteisiin.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

3.13 Kittilän kirkonkylän kalaveden osuuskunnan muistutus

3.13.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja toivoo pikaisia toimenpiteitä lohen palauttamiseksi jokiin.

3.13.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.13.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

3.14 Koskela-Nätynki osakaskunnan muistutus

3.14.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Kemi-Ounasjoen vaelluskalaston ja paikallisten ihmisten sekä maaseudun elinkeinojen laiminlyönnin loppuun saattaminen on ympäristöllisestä ja taloudellisesta näkökulmasta perusteltua. Vaelluskalojen vapaalla liikkumisella olisi suuri symbolinen arvo ympärivuotisen Lapin maaseutumatkailun kehittämiselle.

Asianosaisille toimitettavat korvaukset on sisällytettävä hakemukseen. Siirtoistutukset ja kertakorvaukset eivät voi kompensoida ympäristöllistä ja elinkeinollista jatkuvaa haittaa. Lakimuutoksessa on huomioitava tilanteen pitkittymisen mahdollisuus sekä luvanhaltijan toimenpiteiden nopeuttamisen motivointi. Riittämättömien velvoitteiden lisäksi korvauksia on maksettava sekä taannehtivasti että jatkuvasti niin kauan, kunnes toimenpiteet vaelluskalojen vapaalle liikkumiselle on toteutettu.

3.14.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Korvausten ja kalatalousvelvoitteiden suhteesta on lausuttu selityksen kohdassa 2.4.1. Hakemuksessa on kyse kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu sisältävät voimakkaan painotuksen yleiseen etuun. Hakemuksella ei haeta muutosta korvausmääräyksiin.

3.14.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö toteaa viitaten kohtaan 2.2.3, että yksityisille eduille aiheutuneet haitat on aikanaan korvattu ja kompensoitu täysimääräisesti lainvoimaisilla päätöksillä. Kuten kohdissa 2.3.3 ja 2.4.3 on todettu, kalatalousvelvoitteen muuttamista ei voida perustella muistutuksessa esitetyillä näkökohdilla.

ELY-keskuksen selityksen osalta PVOV toteaa viitaten vastaselityksensä kohtaan 3.1.2, että hakemuksella ei ylipäätään voida hakea muutosta kertakaikkisesti ja täysimääräisesti suoritettuihin korvauksiin.

3.15 Lapin Vapaa-ajankalastajat ry:n muistutus

3.15.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksen olisi ennen hakemuksen jättämistä tullut kuulla kalatalousalueita ja käyttäjäjärjestöjä, vesialueiden ja kalastusoikeuden omistajia ja haltioita. Täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdoton

saavuttaa. Osittain luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen useiden tukitoimien, voimakkaiden kalastusrajoitusten ja tehokkaan kalastuksen valvonnan myötä voi olla mahdollista. Hakemus on ollut puutteellinen siltä osin kuin siinä ei ole käsitelty kalastusrajoitusten ja valvonnan järjestämistä.

Esitetty kalateiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu on liian kireä, koska vaaditulla tavalla toimivan kalatiejärjestelmän toimintavarmuudesta ei ole olemassa tietoa Kemijoen kokoisessa voimakkaasti rakennetussa kahdeksan voimalaitosta patoaltaineen käsittävässä vesistössä.

Vaelluskalakantojen pitkäjänteisen hoidon tulee perustua ensisijaisesti luontaisen lisääntymisen tavoittelemiseen. Tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan toimivien kalateiden lisäksi laajasti muitakin tukitoimia. Tarkasti tulee tarkastella pääuoman sivujoet ja purot, jotka soveltuvat poikastuotantoon sekä niiden, kuten mäti- ja poikasistutuksia, emokalojen ylisiirtoja ja vesistön kalataloudelliset kunnostukset valuma-alueineen. Jokialueen velvoiteistutuksissa tulee suosia kyseiselle vesistölle luontaisesti tyypillisiä kalalajeja ja -kantoja, joiden alkuperä on samasta vesistöstä tai mahdollisimman läheisiltä vesialueilta. Velvoiteistutusten tulee tukea tavoitteita saavuttaa luontaisesti lisääntyviä vaelluskalakantoja vesistöön. Kalateiden osalta tulee suosia ensisijaisesti luonnonmukaisia ohitusuomia kalateinä. Hyvin suunnitelluilla luonnonmukaisilla ohitusuomilla saavutetaan muihin kalateihin verrattuna moninkertaisia hyötyjä, koska ohitusuomat voivat toimia kalojen ylösvaelluksen lisäksi alasvaelluksen uomina, poikastuotantoalueina ja ekologisina ympäristöinä. Kalateiden ja ohitusuomien vesityksen osalta on huolehdittava riittävästä käyttö- ja houkutusvirtaamasta koko kalateiden käyttökauden ajan.

Ottaen huomioon hankkeen mittasuhteet, Kemijoen vesistöalueen koon ja voimalaitosten määrän ja näistä johtuvien selvittämättömien ongelmien kirjavuuden, voi hakemuksen vaatimuksia pitää liian yksioikoisina ja jopa kohtuuttomina.

Velvoitteen muutos toimenpiteineen ja kerrannaisvaikutuksineen koskettaa laajasti koko Kemi- ja Ounasjoen vesistöalueen vesialueen omistajia, kalastusoikeuden haltijoita, kalastajia ja kalastusta. Hakemuksen vaikutukset kalastukseen on kuitenkin puutteellisesti tuotu esille. Hankkeen aluetta koskeva taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten arviointi puuttuu ja lohenkalastusoikeuden omistus on selvittämättä. Hankkeesta tulisi tehdä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi, jossa tulee tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.

3.15.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 2.18, kalatietyyppejä koskevan muistutuksen osalta asiaselitykseen 3.2, kalateiden aikataulua koskevan muistutuksen osalta asiaselitykseen 3.4, pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskevan muistutuksen

osalta asiaselitykseen 3.6, istutuksia koskeviin näkemyksiin liittyen asiaselitykseen 3.7 ja velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvää kuulemistarvetta koskien asiaselitykseen 3.10. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia kalastajien, alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä selityksen kohdissa 2.6.4., 2.6.5. ja 2.9. ja 3.6

3.15.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Muistutus tukee monilta osin yhtiön esittämiä näkemyksiä hakemuksen puutteellisuudesta ja hakemuksen mukaisten toimenpiteiden toteuttamiskelvottomuudesta. Lisäksi muistutus tukee yhtiön kantaa, jonka mukaan asiassa on tehtävä kokonaisvaltainen arviointi hankkeen vaikutuksista, eli toisin sanoen tulisi toteuttaa vesilain edellyttämä intressivertailu. PVOV yhtyy muistutuksen antajan näkemykseen siitä, että täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdotonta saavuttaa. Yhtiö myös huomauttaa viitaten vastinekohtiin 2.3.3 ja 2.6.3, että osittaisenkin luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen edellyttäisi useita tukitoimia ja huomattavia toimenpiteitä, joita ei kerta kaikkiaan voida pitää kohtuullisina mm. voimayhtiöiden vesilain mukaiseen vastuuseen ja intressivertailun negatiiviseen lopputuloksen nähden.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevilta osin yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3. Muiden muistutuksessa esitettyjen yhtiöön kohdistuvien vaatimusten osalta PVOV viittaa edellä vastinekohdassa 3.4.3 lausuttuun ja siinä mainittuihin muistutuksen ja vastaselityksen kohtiin. Muistutuksen antajan väite, että hyvin suunnitelluilla luonnonmukaisilla ohitusuomilla saavutetaan muihin kalateihin verrattuna moninkertaisia hyötyjä, ei PVOV:n käsityksen mukaan perustu tutkittuun tietoon, eikä myöskään pidä paikkaansa. Yhtiön näkemyksen mukaan Kemijoen mittaluokkaa olevassa joessa luonnonmukaisissa ohitusuomissa tapahtuvalla lisääntymisellä ei ole juurikaan merkitystä.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 7.1.2, 6.1.2, 3.2.2, 5.2.2, 7.3.2 ja 1.

3.16 Lautiosaaren yhteisalueen osakaskunta

3.16.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Isohaaran kalatien ja kalasydämen toimivuudesta ei ole annettu arviota, eikä niiden kautta vuosittain padon ylittäneiden kalojen määrää ole kerrottu. Kyseiset tiedot antaisivat osviittaa siitä, ovatko nykyiset kalatiet lopullinen ratkaisu Isohaaran osalta vai tulisiko ne korvata uudella luonnonmukaisella ohitusuomalla. Samoin tietoja Isohaarasta ja jokisuulta Ounasjoelle ja ylemmälle Kemijoelle siirrettyjen lohikalojen määrästä, sukupuolijakaumasta sekä kuljetuksessa kuolleiden kalojen määrästä ei ole tilastoja. Muutostarkastelusta puuttuu hylkeitten määrän räjähdysmäinen kasvaminen, joka tulee edelleenkin kasvamaan ilmastonmuutoksen myötä. Huomattava osa lohikaloista tulee hylkeitten tappamiksi tai vioittamiksi.

Lohen kaupallista meripyyntiä on oleellisesti vähennetty kiintiöiden avulla. Muistutuksessa nostetaan esiin se, tulevatko ylisiirrot vähentämään kaupallisten merikalastajien saaliskiintiöitä.

Kalateitten ja alastuloreittien tulee olla mahdollisimman luonnonmukaisia vesitettyjä ohitusuomia. Alastuloreittien tulee olla toimivia ohjaamaan kalat pois turbiineihin menevästä vesivirrasta, jolloin minimoidaan smolttien hävikki mahdollisimman tehokkaasti. Ohjauslaitteiden toimivuus tulee testata ensimmäisen voimalaitoksen alastuloreitin rakentamisen jälkeen, ennen kuin niitä asennetaan loppuihin voimalaitoksiin. Ohitusuomaratkaisuissa ohjauslaitteetkin todennäköisesti toimivat parhaiten. Hakemuksessa on luettelo erilaisista ohjauslaitteista, mutta epävarmuus niiden toimimisesta käytännössä on ilmeinen.

AVI:n päätöksessä tulee ottaa huomioon lohen ja taimenen istutusmäärien osalta merialueella ja jokisuulla se, että lohen osalta istuttaminen on ajankohtaista vasta sitten, kun kaikki kalatiet toimivat. Muistutuksen antaja on selostanut laskelmansa asiaan liittyen muistutuksessaan.

Aikataulu kalateiden rakentamiselle on liian tiukka, koska se johtaisi käytännössä siihen, että kaikkia kalateitä rakennettaisiin samanaikaisesti.

3.16.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään erilaisiin kalatie- tai ohitusuomatyyppeihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1 ja 3.2, hakemuksen vaikutuksesta merialueen lohikiintiöön asiaselitykseen 3.6 ja hakemuksen istutusvelvoitteisiin liittyen asiaselitykseen 3.7. Isohaaran olemassa olevien kalateiden toimivuuden osalta viitataan selityksen kohtaan 2.18. ja täydennyksen liitteessä 10 sanottuun. Ylisiirtoja koskevan muistutuksen osalta viitataan kohtaan 3.8. ja hakemuksen täydennykseen sekä sen liitteeseen 11. Ylisiirtojen osalta kyse on ollut hanketoiminnasta ja ylisiirtotilastot ovat saatavissa hanketoimijoilta. Myös Kalasydämen tiedot ovat lähinnä toimittajalla ja laitetta koekäyttäneellä KEJO:lla.

Hyljepredaatio on osa luonnollista merialueen kuolevuutta, joka pienentää istutusvelvoitteiden tuottoa kalastukselle. Tutkimustiedon mukaan istutuspoikasten merivaiheen selviytyminen on luonnonpoikasia heikompaa, mutta hakijalla ei ole käytettävissä tietoa siitä, selittyykö istukkaiden heikompi selviytyminen osaltaan alttiudella joutua juuri hylkeiden saaliiksi. Villien ja viljeltyjen poikasten selviytymisero on kuitenkin otettu huomioon arvioitaessa sitä, kuinka paljon istukkaita tarvittaisiin kompensoimaan menetettyä luonnonpoikastuotantoa ja kuinka suuresta resurssivajeesta nykyvelvoitteessa on kyse. Tutkijoiden käyttämässä Itämeren lohimallissa tiedot eri elinkierron vaiheiden kuolleisuudesta (mukaan lukien hyljepredaatio) otetaan huomioon arvioitaessa kestävän enimmäistuoton tasoa ja sitä tietoa on käytetty arvioitaessa myös voimalaitosrakentamisesta aiheutunutta haittaa.

3.16.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastineenaan PVOV toteaa, että Lautiosaaren yhteisalueen osakaskunnan muistutus hyvin kiteyttää yhtiön esittämiä näkemyksiä siitä, että ha-

kemus perustuu riittämättömiin selvityksiin ja puutteellisiin arvioihin. Yhtiö viittaa näiden osalta myös tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3. Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevilta osin yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3 ja kalateiden rakenteista ja istutuksista esitetyn osalta edellä vastinekohdassa 3.4.3 todettuun. Lisäksi PVOV korostaa, että jos muistutuksessa esitettyjä kalateitä ja alastuloreittejä rakennettaisiin, olisivat vesivoiman säätökäytön menetykset huomattavasti suuremmat kuin mitä yhtiö on aiemmin laskenut ja esittänyt muistutuksessa.

Yhtiö myös jakaa lausunnonantajan käsityksen siitä, että ELY-keskus ei riittävästi ole ottanut huomioon predaation vaikutuksia. Yhtiö viittaa tämän osalta vastaselityksensä kohtaan 5.4.2.

Muiden ELY-keskuksen väitteiden osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2, 5.2.2. ja 7.3.2.

3.17 Liedakkalan osakaskunnan muistutus

3.17.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja kannattaa hakemusta ja puoltaa kaikkia toimia, jotka edistävät vesivoimayhtiöiden tosiasiallisia toimenpiteitä entisaikojen kaltaisten elinvoimaisten, monimuotoisten ja rikkaiden vaelluskalakantojen palauttamiseksi näiden luonnolliseen elinympäristöönsä entisessä laajuudessaan ja runsaudessaan koko Kemijoen vesistöalueelle. Haittojen aiheuttaja on velvollinen korvaaman vahingot ja kompensoimaan menetykset parasta saatavilla olevaa teknologiaa ja tietämystä hyödyntäen koko laajuudessaan.

Luvanhaltijoiden tulee suunnitella ja toteuttaa omalla kustannuksellaan tarkoituksenmukaiset tekniset kalatiet sekä luonnolliset ohitusuomat ja alasvaellusreitit. Luvanhaltijoiden tulee siirtää vuosittain yhteensä 10 000 aikuista lohta ja 1 000 meritaimenta emokaloina Ounasjokeen, Kemihaaraan ja Raudanjokeen ja näiden jokien poikastuotantoon soveltuviin sivujokiin vesistöalueen yläjuoksulle saakka. Vaellussiian palauttamiseksi Kemijokeen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kalatierakenteet ja näiden ohjauslaitteet sekä käyttövirtaamat on suunniteltava vaellussiialle soveltuviksi ja mitoitettava riittäviksi. Luonnontilaiset vaelluskalojen poikastuotantoalueet Kemijoen keskijuoksulla ja yläjuoksulla Kemihaarassa sekä Ounasjoella on säilytettävä. Puhtaan, elinvoimaisen sekä vaelluskaloille sopivan virtavesiluonnon tulevaisuuden turvaaminen Kemijoen vesistössä on taattava asianmukaisilla ja tiukoilla velvoitteilla sekä ajantasaisella lainsäädännöllä ja sanktioilla.

3.17.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalateitä, alasvaellusrakenteita ja vaellussiian huomioimista koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2. Selitykseen emokalojen ylisiirtoa koskevaan toimenpiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8.

3.17.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö huomauttaa viitaten kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3, että luonnonmukaisen kalakannan palauttaminen siten, että kalataloudellinen tilanne vastaisi ennen voimalaitosrakentamista vallinnutta tilannetta ei ole mahdollista.

Haittojen ja vahinkojen kompensoimisen ja korvaamisen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3. Lisäksi yhtiö muistuttaa, kuten kohdassa 2.12.3 on esittänyt, sille asetetut velvoitteet täyttävät lainsäädännön vaatimukset eikä tiukempien velvoitteiden tai sanktioiden asettamiselle ole lainsäädännöllistä perustetta. Muistutuksessa esitettyjen velvoitevaatimusten osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.7.3 ja 3.4.3, ja toteaa pitävänsä vaadittuja toimenpiteitä kohtuuttomina ja perusteettomina.

ELY-keskuksen selityksen johdosta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

3.18 Luusuan osakaskunnan muistutus

3.18.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Olosuhteet ovat muuttuneet, eivätkä Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksille määrätyt kalatalousvelvoitteet vastaa niiden kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamaa haittaa.

3.18.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.18.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastineenaan yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3, 2.3.3 ja 2.12.3.

3.19 Luusuanjärven alueen kehittämisyhdistys ry:n ja Luusuan osakaskunnan muistutus

3.19.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja vaatii huomioimaan myös Kemijärvestä padoilla eristettyjen järvien tarpeet. Velvoitteiden ajantasaistaminen ei ole vesivoimayhtiöille kohtuuton. Kyse on yhtiöiden aiheuttamien vahinkojen korjaamisesta ja nykyisen luonnon, kalakantojen ja Lapin elinvoiman kannalta kohtuuttoman tilanteen tasapainottamisesta.

Kalatalousvelvoitteiden päivityksen pohjana pitää olla kalojen luonnonmukainen lisääntyminen, niiden kulku omin voimin ylävirtaan kutu- ja poikasalueille sekä turvallinen alasvaellus kompensoivien koski- ja purokunnostuksien lisäksi. Toimenpiteiden tulisi olla mm. seuraavia. Kemijoen patoaltaiden alle jäänyt ja menetetty koskipinta-ala tulee korvata täysimääräisesti esim. luonnonmukaisin ohitusuomin, jollainen on saatava jokaiseen vesivoimalaan ja patoon. Myös alasvaellusratkaisujen pitää olla pakollisia. Vesivoimalatoiminnalle tulee määrätä muiden velvoittavien toimien ohella mittava kalatalousmaksu, jolla rahoitettaisiin uomakunnostuksia, valuma-alueen elvyttämistä, tutkimuksia ja selvityksiä jne. Lupaviranomaisen päätöksen täytyy sisältää selkeä aikataulu, toimenpiteiden seurantavelvoitteet ja toiminnan ripeän kehittämisen seurannan antamien tuloksien nojalla. Osakaskunnat, kyläyhdistykset ja muut vastaavat tahot on otettava aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun. Hankkeen toteuttajan on huolehdittava aktiivisesti asiasta tiedottamisesta ja varattava asianosaisten kuulemiseen riittävästi aikaa.

Uusimman lainsäädännön ja esim. hallitusohjelman mukaisesti tulee panostaa kalojen luonnonlisääntymiseen istutusten sijaan. Vesipuitedirektiivi tähtää vesien hyvää tilaan. Kemijokeen myös istutetaan mittavasti vieraslaji kirjolohta vieraslajistrategian vastaisesti, vaikka vesistöllä on suuret mahdollisuudet palautua tuottavaksi omilla kalalajeillaan.

3.19.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan muistutuksiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3. Selityksenään Luusuanjärven ja Severinjärven sekä muiden Kemijoen vesistön rakennettujen ja säännösteltyjen järvien osalta hakija toteaa, että niihin liittyvät kalatalousvelvoitteet eivät ole osa nyt ratkaistavaa velvoitemuutoshakemusta. Näin ollen niiden velvoiteistutuksiinkaan ei haeta tässä yhteydessä muutoksia.

3.19.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastineenaan yhtiö viittaa toimenpiteiden kohtuuttomuuden osalta tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3 ja haittojen ja vahinkojen kompensoimisen ja korvaamisen osalta kohtaan 2.2.3. Muistutuksessa vaaditaan laajoja ja yhtiöille kohtuuttomia toimenpiteitä ja velvoitteita. Tältä osin yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.7.3 ja 3.4.3. Olosuhdemuutoksen vaatimusta koskien PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3, 2.7.3 ja 2.12.3. Hallitusohjelman ja vesipuitedirektiivin merkityksestä PVOV on lausunut vastinekohdassa 2.4.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.1.2 ja 4.3.2.

3.20 Maksniemen yhteisten vesialueiden osakaskunnan muistutus

3.20.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Hakemuksessa ei ole yksilöity mitään olosuhteiden olennaista muutosta. Konkreettinen muutos on Isohaaran padon kalansiirtolaitteiden rakentaminen. Muistutuksen antaja ei vastusta kalateiden rakentamista, mutta siihen ei tule käyttää nykyisiä merialueen istutusvelvoitteen kustannuksia, vaan luvansaajan tulee rahoittaa toimenpiteet. Merialueen ja Kemijoen suualueen istutusvelvoitteet tulee kaksinkertaistaa, kunnes uudet kalatiet toimivat ja palaavien smolttien määrä todetaan riittäväksi. Hakemus perustuu olettamuksiin, eikä tarpeellisia tutkimuksia ja tilastoja ole tehty.

3.20.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7 Ylisiirtoja koskevan muistutuksen osalta viitataan selityksen kohtaan 3.8 ja hakemuksen täydennykseen ja sen liitteeseen 11. Olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta viitataan selityksen kohtiin 2.15.1 ja 2.15.2 ja Isohaaran olemassa olevien kalateiden osalta lisäksi kohtaan 2.18 ja täydennyksen liitteessä 10 sanottuun.

3.20.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV yhtyy muistutukseen siltä osin, kun siinä todetaan, ettei hakemuksessa ole osoitettu minkään VL 3 luvun 22 §:n mukaisen olosuhdemuutoksen täyttyvän ja katsotaan, että hakemus perustuu puutteellisiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3 PVOV kuitenkin pitää virheellisenä muistutuksen antajan käsitystä, että Isohaaran kalateiden rakentaminen on VL 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettu olennainen olosuhdemuutos.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 7.3.2, 7.1.2 ja 3.3.2.

3.21 [redacted] ym. muistutus

3.21.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Olosuhteet ovat muuttuneet. Kysymys on jokiluonnon monimuotoisuuden korjaamisesta, maakuntien ja kuntien tulevaisuudesta ja niiden elinvoimasta, yritystoiminnan vireydestä etenkin matkailu- ja palvelualoilla, jokiluonnon virkistyskäytöstä, Lapin ympärivuotisesta matkailusta, jokivarsien kiinteistöjen arvon noususta, kunnallis-, yhteisö-, ja kiinteistöverotuloista, paikallisesta kulttuurista ja elämäntavasta sekä monista muista yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Hakemus on hyväksyttävä seuraavin tarkennuksin. Voimalaitosten yhteyteen on rakennettava toimivat ohitusuomat riittävine ekologisine virtaamineen, jotta vaelluskalojen lisääntyminen sekä ylös- ja alasvaellus voidaan turvata aina. Ohitusuomat on toteutettava luonnonmukaisina, jotka soveltuvat lohen ja taimenen lisäksi muillekin jokiympäristön lajeille. Ohitusuomiin tulee toteuttaa menetettyjä koskialueita korvaavia lisääntymisalueita, jotka tukevat lisääntymistä myös rakennetuilla jokiosuuksilla, mikä vastaa osaltaan vesipuitedirektiivin tavoitteita ekologisen jatkumon palauttamisesta. Kuivatettuja alkuperäisiä uomia tulee hyödyntää.

Vaelluskalojen leimautumista ja nousuhalukkuutta jokiin on tuettava ylisiirroin sekä poikas- ja mäti-istutuksin. Hakemuksessa mainitut ylisiirtomäärät ovat riittämättömät suhteutettuna Kemijoen vesistön kokoon ja aiheutettuun vahinkoon nähden. Ylisiirtojen tulisi olla merkittävästi mainittua suuremmat. Istutuksilla ei voi korvata luonnonmukaisia ohitusuomia. Merelle ja jokisuistoon tehtäviä istuksia muistuttajat eivät pidä toimivina.

Korjaaville toimille tulee asettaa selvä aikaraja. Vahingonaiheuttajan eli luvanhaltijoiden on korvattava aiheuttamansa vahinko.

3.21.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään vanhojen vesittämistä koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2. ja 3.5. Selityksenään EU komission ja vesipuitedirektiivin vaatimuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Selityksenään kalojen ylisiirtojen määrää koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.8.

3.21.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Ammattimaisen kalastuksen ja matkailun, väitetyn olosuhdemuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3, 2.3.3, 2.4.3 ja 2.7.3. Voimalaitosten aiheuttamien haittojen kompensoimista yhtiö on käsitellyt tämän kirjelmän kohdassa 2.2.3. Muistutuksessa vaadittujen yhtiöön kohdistettujen velvoitteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.7.3 ja 3.4.3 ja toteaa pitävänsä muistutuksessa esitettyjä vaatimuksia perusteettomina ja kohtuuttomina.

Ohitusuomaratkaisuja koskevien vaatimusten osalta yhtiö toteaa ensinnäkin, että Isohaaraan on käytännössä mahdoton rakentaa muistutuksessa esitetyn mukaista ohitusuomaa. Toiseksi Isohaara on rakennettu paikkaan, jossa ei luonnon lisääntymistä ole todennäköisesti juurikaan ollut. Nykyisen Isohaaran voimalaitoksen kohdalla ei ole aikaisemmin edes ollut koskea, vaan se on rakennettu Lapin sodan seurauksena rautatiesillan kohdalle.

Yhtiö viittaa ELY-keskuksen antamaan selityksen osalta vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

3.22 Patokosken kalastuskunnan muistutus

3.22.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksessa todetaan seuraavaa: ”Velvoiteistutuksia laiminlyönti. rahallinen korvaus oli suuri apu pienelle kalastuskunnalle.”

3.22.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.22.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Muistutus on siten epäselvä, ettei siitä käy ilmi mitä muistuttaja on tarkoittanut. Yhtiö kuitenkin toteaa viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.12.3 ja 3.2.3, ettei se ole miltään osin laiminlyönyt sille asetettuja kalatalousvelvoitteita.

3.23 Perämeren merialueen osakaskuntien muistutus

3.23.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistuttajat kannattavat pääosin hakemuksen toimia vaelluskalakantojen ja Kemijoen jokialueen muiden kalakantojen palauttamiseksi. Lopullisena tavoitteena tulee olla vaelluskalakantojen virkistyksellisen ja taloudellisen hyödyntämisen turvaaminen joki- ja merialueella. Voimassa olevat kalatalousvelvoitteet on todettu alimitoitetuiksi ja osa on jäänyt kokonaan toteuttamatta.

Hakemuksen mukaisesti toteutettuna merialueen kalastus ja kalastajat joutuvat muutosten haitankärsijöiksi ja maksajiksi sen sijaan, että hanke olisi joki- ja merialueen yhteinen etu. Hakemuksessa käsitellään laajasti kalojen nousureittejä ja -määriä joen poikastuotantoalueille. Vähintään yhtä tärkeä osa vaelluskalakantojen palauttamista on poikasten alasvaelluksen turvaaminen, mitä käsitellään hakemuksessa ylimalkaisesti ja lähes ilman tutkimustietoa. Poikasten selviytyminen alasvaelluksesta aina Isohaaran alapuoliselle merialueelle asti on vahvasti riippuvainen

voimalaitosten käytöstä, eikä ainoastaan vaellusreittien olemassaolosta. Hakemuksessa edellytetään vaelluspoikasten 60 % kokonaisselviytymistä viiden voimalaitoksen ketjussa, mutta vastuu alasvaelluksen onnistumisesta jää voimalaitoksille. Hakemuksessa annettu kuva voimalaitosten vuosikausien kehittämistyöstä ja toiminnan optimoimisesta on epärealistinen, eikä siinä esitetä minkäänlaisia välittömiä seuraamuksia tilanteelle, jossa tavoitteisiin ei päästä. Poikasten selviytyminen useamman voimalaitoksen lävitse/ohitse merelle on nykyisin hyvin heikkoa.

Merialueen kalastus sai Kemijoen patoamisen kompensaationa velvoiteistutukset. Jokialueelle vahinko korvattiin lähinnä rahalla. Asetetut istutusmäärät ovat tavoitetasoon nähden liian pieniä ja osin epäonnistuneet velvoitteista luistamisen vuoksi. Liian pienten velvoiteistutusmäärien takia kalastusta on jouduttu rajoittamaan merialueella. Luvanhaltijat ovat saaneet ansiotonta hyötyä merialueen kalastajien/kalastusoikeuksien haltijoiden kustannuksella.

Vaelluskalakantojen palauttamishanke Kemijokeen voi johtaa kalastusrajoitusten tiukentamiseen Isohaaran edustalla tai laajemmalla merialueella. Jos voimalaitokset eivät pääse lupaehdoissa esitettyyn peräti 90 % nousulohimäärään Isohaarassa, muistuttajat pelkäävät, että seuraukset kohdistuvat Isohaaran alapuolella kalastaviin rajoitusten muodossa. Vaikka rajoituksia ei tässä asiassa käsitelläkään, ne johtavat siihen, että merialueen kalastus saa yhä pienemmän osuuden sille KHO:n päätöksellä määrätyistä kompensaatioista.

Kompensaatio jää vajaaksi ajalta ennen kalateiden rakentamista ja niiden toimivuuden toteamista. Istutusten tuloksellisuuden takaamiseksi kalatalousviranomaisille tulee lupaehdoissa antaa riittävät valtuudet puuttua ilman pitkiä hakemusprosesseja sellaisiin kalatalousvelvoitteiden toteutustapoihin, jotka eivät johda haluttuun lopputulokseen. Istutusmääriä on määrättävä selvästi nostettavaksi heti päätöksen tultua lainvoimaiseksi. Kyseiset istutukset on lupaehdoissa määrättävä Isohaaran alapuoliselle merialueelle kohdistuviksi.

Ehdotusta kalatalousviranomaiselle annettavasta harkintavallasta istutusten kohdentamiseksi jokialueelle ei missään nimessä saa hyväksyä, koska se johtaa merialueella pahimmillaan täysin ennakoimattomaan 55–57 % vähennykseen nykyisistä istutusmäärissä. Kun nykytietämyksen mukaan istukaspoikasista vain hyvin pieni osa, jos yhtään, selviää voimalaitosten (Taivalkoski ja Isohaara) lävitse merelle, tarkoittaisi istutus Taivalkosken patoaltaaseen käytännössä kyseisen vuoden istutusten vähenemistä jopa 50 %, millä olisi jo vaikutusta seuraavien vuosien nousukalojenkin määrään.

Hankkeen tuloksena ei saa olla kompensaation vähentäminen/poistaminen merialueelta tai sen siirtäminen jokialueelle. Jokialueelle kohdistettavat kompensaatiot tulevat kalateiden rakentamisen myötä, eivät merialueen istukkaita vähentämällä. Kaikkien istutusvelvoitteiden kohdistumisia ja määriä voidaan alentaa vasta, kun vaelluskalakantojen palauttamishanke on saatu onnistuneesti vietyä lävitse ja Kemijoen voidaan todeta tuottavan kestävästi uutta kalastettavaa kalakantaa niin jokialu-

eelle kuin sen alapuoliselle merellekin. Minimivaatimuksena on nykyisten istutusmäärien ja lajien säilyttäminen yksinomaan merialueelle kohdistuvana kalatalousvelvoitteena.

3.23.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään muistutukseen liittyen lohen ja meritaimenen smolttien vapauttamisesta Taivalkosken patoaltaaseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

3.23.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV huomauttaa, että nykyisiä kalatalousvelvoitteita ei ole todettu alimitoitetuiksi, eikä olosuhteiden ole todettu olennaisesti muuttuneen. Pelkästään ELY-keskuksen ja muistutuksen antajan näkemykset asiasta eivät riitä näiden toteamiseen, erityisesti ottaen huomioon, että yhtiö on esittänyt kattavat ja perustellut selvitykset oman näkemyksensä tueksi. Asia on ensisijaisesti lupaviranomaisen harkinnassa ja mahdollisesti myöhemmin tuomioistuimen lopullisesti päätettävissä.

Muistutus osoittaa, että hakemus on epärealistinen ja osittain toteuttamiskelvoton. Kalatalousvelvoitteita koskevassa päätöksessä haitat on osittain kompensoitu velvoiteistutuksilla ja osin rahalla. PVOV katsoo, että muistutuksen antajan väite liian pienistä velvoiteistutusmääristä on virheellinen. Kuten yhtiö on tämän kirjelmän kohdissa 2.12.3 ja 3.2.3 todennut, Kemijoen tilanne ei ole lainvastainen ja PVOV on kaikilta osin täyttänyt lupapäätöksissä sille asetetut velvoitteet.

ELY-keskuksen selityksen johdosta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 1 ja 7.3.2.

3.24 [redacted] muistutus

3.24.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat vanhentuneita ja merkittävästi alimitoitettuja. Luvanhaltijat ovat hyödyntäneet Kemijoen vesivoimaa ilman, että kalataloudelle ja maanomistajille aiheutuvia haittoja on kompensoitu täysimääräisesti. Muistutuksessa viitataan olosuhdemuutoksen osalta KHO:n 30.5.1980 tekemän ratkaisun vahvistettuihin strategioihin ja lainsäädäntöön, joiden tavoitteina ja vaatimuksina on rakennetuissa joissa kalojen luontainen lisääntyminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, jokijatkumot, kalojen vaellusten mahdollistaminen ja ekologinen virtaama.

Kalateihin tarvittava vesimäärä on enintään 2–4 % voimalaitosten rakennus- tai keskivirtaamasta, joka on vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa kyseessä olevan vesivoiman tuotannon määrään, yritysten liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon. Velvoitehoidon kustannukset ovat VL 3 luvun 14 §:n mukaisesti kohtuullisia niillä saavutettuun hyötyyn.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset sekä säädökset velvoittavat huolehtimaan rakennetuilla joilla uhanalaisten lajien säilymisestä ja vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Muistutuksessa viitataan vesipuitedirektiivin ja Kemijoen vesienhoitosuunnitelman ekologi-

siin tilatavoitteisiin, kansallisen kalatiestrategian, lohi- ja meritaimenstrategian ja uuden kalastuslain (379/2015) toteuttamiseen ja Euroopan komission 26.2.2019 päivättyyn raporttiin SWD (2019) 46 final (”SWD 2019”).

Kemijoen kalatiet tulee suunnitella ja toteuttaa mahdollisuuksien mukaan luonnonmukaisina ohitusuomaratkaisuina. Näiden avulla voidaan toteuttaa vesipuitedirektiivin mukainen ekologinen virtaama. Kemijoen Petäjäiskosken vanhan uoman vesittäminen on suunniteltava ja toteuttava heti, koska ehdotettu aikataulu ei mahdollista vesienhoidon ympäristötavoitteisiin pääsemistä Kemijoen alueella vesipuitedirektiivin sitovien aikataulujen puitteissa. Kirjolohta ei pidä istuttaa Kemijokeen, sillä kirjolohi on maailman kahdeksan haitallisimman vieraslajin luettelossa. Kirjolohi-istutukset tulee korvata alkuperäisten lohikalojen poikasistutuksin, emokalasiirroin ja lisääntymismahdollisuuksien parantamisen avulla.

3.24.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteisiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Kalatietyyppien ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimisen osalta hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään komission ja vesipuitedirektiivin vaatimuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Selityksenään kirjolohi-istutusten lopettamista koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

3.24.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV ei jaa muistutuksen antajan käsitystä siitä, että vesivoimalaitoksen toiminnasta aiheutuneet haitat ja vahingot eivät olisi täysimääräisesti kompensoitu. Yhtiö viittaa tältä osin tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3. Viitaten kohtiin 2.3.3, 2.4.3 ja 2.12.3 yhtiö toteaa, että uudet ohjelmat ja strategiat sekä lainsäädännön kehitys eivät ole sellaisia seikkoja, joille tulisi antaa merkitystä olosuhdemuutoksen tai sen olennaisuuden arvioinnissa.

Yhtiö ei kiistä SWD 2019 -raportin sisältöä. Yhtiö viittaa kuitenkin vastinekohtaan 2.4.3 ja toteaa, että nyt vireillä olevassa asiassa on otettava huomioon se, että komission raportti on kohdistettu Suomen valtioon, ei vesivoimayhtiöihin. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomea koskevat velvoitteet on saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä, jotta ne olisivat velvoittavia yksittäistä toimijaa kohtaan ja sovellettavissa yksittäistapaukseen. Viitaten vastinekohtiin 2.4.3 ja 2.9.3 PVOV toteaa ymmärtävänsä vesipuitedirektiivissä säädettyjen vesienhoidon ympäristötavoitteiden merkityksen, mutta toteaa ensinnäkin, että tavoitteilla ei voida perustella olosuhdemuutosta. Toiseksi yhtiö huomauttaa, etteivät vesienhoitosuunnitelman tilatavoitteet myöskään edellytä kalatalousvelvoitteen muuttamista.

Muistutuksessa esitetään, että koska kalateihin tarvittava vesimäärä on enintään 2–4 % voimalaitosten rakennus- tai keskivirtaamasta, niin kustannukset on katsottava kohtuullisiksi VL 3 luvun 14 §:n mukaisesti. Yhtiö huomauttaa, että hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuu

huomattavia kustannuksia myös muusta kuin kalateihin tarvittavasta vesimäärästä. Näitä kustannuksia tulee arvioida kokonaisuutena verrattuna hankkeesta tosiallisesti aiheutuviin hyötyihin. Yhtiö viittaa tältä osin muistutuksensa kohtiin 5.2 ja 6.4 ja vastaselityksensä kohtiin 2.2 ja 6.1.2.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

3.25 Raattaman osakaskunnan muistutus

3.25.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Vesialueiden vaelluskaloille tulee saada toimivat ylös- ja alasvaellusreitit voimalaitosalueiden ohittamiseksi. Vaelluskaloille tulee mahdollistaa luonnossa lisääntyminen ja pääseminen luonnolliseen kutu- ja elinympäristöönsä myös Ounasjoen latvavesiin asti.

3.25.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.25.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa vastineenaan tämän vastineen kohtaan 2.2.3.

3.26 [redacted] ym. muistutus

3.26.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antajat kannattavat hakemusta. Kemijoen valjastamisesta aiheutuneet menetykset ja haitat johtuvat yksinomaan vesistön voimatalouskäytöstä. Haittojen aiheuttaja on velvollinen korvaaman vahingot ja kompensoimaan menetykset parasta saatavilla olevaa teknologiaa ja tietämystä hyödyntäen koko laajuudessaan.

Luvanhaltijoiden tulee suunnitella ja toteuttaa omalla kustannuksellaan tarkoituksenmukaiset tekniset kalatiet sekä luonnolliset ohitusuomat ja alasvaellusreitit Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken vesivoimalaitosten yhteyteen vuoteen 2024 mennessä. Lisäksi luvanhaltijoiden tulee siirtää vuosittain yhteensä 10 000 aikuista lohta ja 1 000 meritaimenta emokaloina Ounasjokeen, Kemihaaraan ja Raudanjokeen sekä näiden jokien poikastuotantoon soveltuviin sivujokiin vesistöalueen yläjuoksulle saakka. Vaellussiian palauttamiseksi Kemijokeen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kalatierakenteet ja näiden ohjauslaitteet sekä käyttövirtaamat on suunniteltava vaellussiialle soveltuviksi ja mitoitettava riittäviksi.

(Lähes) luonnontilaiset vaelluskalojen poikastuotantoalueet Kemijoen keskijuoksulla (Ounaskoski–Vanttauskoski) ja yläjuoksulla Kemihaarassa sekä Ounasjoella on säilytettävä. Puhtaan, elinvoimaisen sekä vaelluskaloille sopivan virtavesiluonnon tulevaisuuden turvaaminen on taattava luvanhaltijoille määrättävillä velvoitteilla sekä ajantasaisella lainsäädännöllä ja sanktioilla.

3.26.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalateitä, alasvaellusrakenteita ja vaellussiian huomioimista koskeviin muistutuksiin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2 ja emokalojen ylisiirtoa koskevaan toimenpiteeseen liittyen asiaselitykseen 3.8.

3.26.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Haitan ja vahingon kompensoimisen ja korvaamisen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3. Vaelluskalakantojen palauttamista koskevien vaatimusten osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.3.3 ja 2.6.3. Muistutuksessa vaadittujen toimenpiteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.7.3 ja 3.4.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

3.27 [redacted] muistutus

3.27.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta ja katsoo, että nykyinen kalatalousvelvoiteistutus on jälkeen jäänyt eikä täytä istutus- ja korvausvelvoitetta. Lupaviranomaisen on velvoitettava voimayhtiöitä pikaisesti päivittämään tilanteen ja tulevat rahalliset korvausvelvoitteet on korvattava heti.

3.27.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.27.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3 ja 2.12.3. Nykyiset kalatalousvelvoitteet ja maksetut korvaukset kompensoivat kaikki Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet vahingot ja haitat kalakannoille ja kalastukselle täysimääräisesti. Yhtiö noudattaa ja on noudattanut asetettuja kalatalousvelvoitteita kaikilta osin.

3.28 Talon Nro 19 Vesialueiden muistutus

3.28.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja yhtyy esitettyyn velvoitteeseen kalateiden rakentamisesta säännöstelijän kustannuksella ja tarpeellisen vesimäärän johtamiseen kalateihin korvauksetta. Nykyiset sisävesivelvoitteet ovat alimitoitettuja eivätkä vastaa tarkoitustaan. Kalatalousvelvoitteet eivät ole korvanneet kaikkia voimalaitoksista aiheutuneita osin kohtuuttomia haittoja, jotka ovat johtaneet Koillis-Lapin yleiseen näivettymiseen, tulevaisuudenuskon häviämiseen, väestökatoon ja kiinteistöjen arvojen romahtamiseen.

Muistutuksen antaja pitää esitettyjä kalatalousvelvoitteita kohtuullisina vedoten Mankala-periaatteeseen. KEJO:n voimalaitosten keskivuosi sähköntuotanto on yhtiön kotisivujen mukaan 4 128 000 MWh/a ja PVOV:n Isohaaran voimalaitoksen vastaavasti 450 000 MWh/a. Keskimääräinen Nord Pool Suomen aluehinta vuonna 2019 oli 44,0 €/MWh. Kemijoen voimaloiden tuottama keskimääräinen tulo on näin ollen keskimäärin vähintään 201 milj. €/a, käytännössä suurempi koska vesivoima säätöenergiana on merkittävästi aluehintaa korkeampi. Edelleen muistutuksessa esitetään, että KEJO:n liikevaihto vuonna 2019 on

53 milj. € sisältäen 10,3 milj. € muita tuottoja sekä Leiksan ja Kymijoen voimalat, jotka hyvin korvaavat puuttuvan Isohaaran tiedot. Kemijoen voimaloiden puhdas tuotto, joka siirtyy Mankala-periaatteen mukaan yhtiöiden ulkopuolelle, on vähintään 148 milj. €/a ja säätöenergian hinnoittelu huomioiden arviolta n. 200 milj. €/a.

Sisävesialueen istutukset tulee suunnata koko vahinkoja kärsineelle vesistöalueelle tasapuolisesti ja suosien lajeja, myös harjusta, joilla on taloudellista ja kalastuksellista merkitystä. Yhtiöiden tulee viipymättä kalatalousviranomaisen kanssa selvittää laajalla geneettisellä ja fenotyyppitutkimuksella vesistöalueella mahdolliset erilaistuneet taimen ja harjuspopulaatiot. Geneettisesti erilaistuneita populaatioita tulee tukea tukiistutuksilla paikallisesti kasvatetuilla riittävän kookkailla istukkailla. Jos velvoiteistutuksilla ei voida turvata kalastusta, tulee yhtiöille määrätä suoritettavaksi muita kalaston turvaavia kunnostustöitä ja toimenpiteitä. Vaelluskalojen kato on aiheuttanut Yli-Kemijoella myös muun kalaston lajiston muutoksen sellaiseksi, joka on vähentänyt kotitarve- ja virkistyskalastusmahdollisuuksia.

3.28.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalateiden rakentamisen aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. ja selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Hakemuksen mukaiset toimenpiteet eivät muuttaisi rakennetun jokialueen (patoaltaat) istutuksia merkittävästi nykykäytännöstä, joskin joitakin muutoksia tulisi istutuslajeihin ja kokoihin. Järvialueilla toteutettavia velvoiteistutuksia ei käsitellä tämän muutoshakemuksen yhteydessä.

Ei ole selvää, mihin muistuttaja viittaa istutuskielloilla. Etenkin taimenen paikallisten populaatioiden välinen erilaisuus vesistöalueen eri osissa tulee huomioida istutustoimenpiteiden suunnittelussa. Ounasjoki on lähes 300 km pitkä, rakentamaton joki ja sen valuma-alue muodostaa 27 % Kemijoen vesistöalueesta. Ounasjoki sivujokineen on myös Itämeren alueen merkittävimpiä käyttämättömiä vaelluskalojen poikastuotantoalueita. Siksi hakemuksessa on vaadittu tehokkaita toimenpiteitä, joilla otetaan uudelleen käyttöön nämä tuotantoalueet. ELY-keskus pitää tärkeänä huomioida Kemijoen vaelluskalakantojen velvoitehoidossa, että suurin osa Kemijoen vesistöalueen menetetystä poikastuotantoalueesta on sijainnut muualla kuin Ounasjoen vesistössä ja hakemuksessa on vaadittu vaelluskalojen palauttamiseen nivoutuvia toimenpiteitä myös muihin Kemijoen sivujokiin, Keski-Kemijoen voimalaitoksille ja Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle.

3.28.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3, että kalatalousvelvoitteet eivät ole alimitoitettuja ja huomauttaa, että voimalaitoksista aiheutuneita haittoja ja vahinkoja on kompensoitu ja korvattu osin kalatalousvelvoitteella, osin rahakorvauksin. Vesilaissa säädetään erikseen, mitkä edunmenetykset korvataan edunmenetyksenä eikä hankkeesta vastaavalle voida asettaa tätä laajempaa korvausvelvollisuutta. Esimerkiksi muistutuksessa esitetyt yleinen näivettyminen ja tulevaisuudenus-

kon häviäminen eivät ole vesilain nojalla korvattavia menetyksiä. Yli-Kemijoella olevat mahdolliset kunnostustarpeet eivät johdu vesivoiman tuotannosta, eikä niiden toteuttaminen siten ole yhtiön vastuulla.

Kustannusten kohtuullisuudesta esitettyjen väitteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.1.3 ja 2.9.3 todeten, että kustannukset ovat kohtuuttomat niillä saavutettavissa olevaan hyötyyn nähden. Mankalaperiaatteen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 2.2 ja 6.1.2. Haittojen ja vahinkojen korvaamisen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3 ja toteaa, että myös kalastus on korvattu ja kompensoitu vesilain edellyttämässä laajuudessa ja niiltä alueilta, kun se on katsottu aiheelliseksi.

Vaadittujen velvoitteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.4.3. Geneettisen ja fenotyyppitutkimuksen osalta PVOV toteaa, että velvoiteistutuksia ja muita istutuksia on jo vuosikymmeniä toteutettu tietyillä taimen- ja harjuskannoilla, joten kannat ovat jo hyvin todennäköisesti sekoittuneet pääuomien osalta. Velvoiteistutuksia ei kohdenneta velvoitehoitoalueen ulkopuolisiin sivujokiin, joista voi edelleen löytyä geneettisesti eriytyneitä esimerkiksi purotaimenkantoja. Emokalastojen perustaminen tällaisista kannoista on hyvin vaativa ja epävarma prosessi ja velvoiteistutusten toteuttaminen kullekin alueelle esimerkiksi eri taimenkannoilla vaatisi mm. uuden kalankasvatuskapasiteetin rakentamista. Lisäksi taimenpopulaatioiden genetiikkaa on jo selvitetty viime vuosina eri hankkeissa.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 7.1.2 ja 7.3.2.

3.29 [redacted] muistutus

3.29.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Nykyistä lainvoimaista velvoiteistutuspäätöstä/-määriä Kemijokisuulla ja sen merellisellä vaikutusalueella ei saa muuttaa ainakaan pienemmäksi. Jatkossakin kyseisistä istutuksista aikuistuneet rasvaeväleikatut lohet ja taimenet on saatava kalastaa Isohaaran alapuolisella joki- ja merellisellä vaikutusalueella Kuivaniemestä Tornion Röyttään ilman uusia rajoituksia. Vaellussiian kalastuksen tulee jatkua kuten nykyisinkin. Lohiportaiden sijaan toimivin ja edullisin ratkaisu on siirtää merestä kalastetut lohet ja taimenet autokuljetuksella jokivarsiin.

3.29.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Olosuhteiden olennaisen muutoksen, yleisen kalatalousedun ja vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen edistämisen vuoksi kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on välttämätöntä. Merialueen istutusvelvoitteet kasvavat merilohen osalta 615 000:sta 700 000 poikaseen, meritaimenen istutusmäärää 90 000:sta 100 000 poikaseen. Vaellussiian istutusmäärä pysytetään nykyisessä 3 100 000 poikasessa. Näin ollen kalatalousvelvoitteen muutos koituu istutusmäärien kasvun kautta myös muistutuksen antajan eduksi.

3.29.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kalojen ylisiirron osalta PVOV viittaa tämän kirjelmän kohdassa 2.19.3 kalatautiriskeistä esitettyyn.

Yhtiö viittaa ELY-keskuksen selityksen osalta vastaselityksen kohtaan 7.3.2, jossa yhtiö on todennut, että koska kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvaa haittaa jo nykyisellään kompensoidaan täysimääräisesti istutuksin, ja istutusvelvoitteiden tuottama kalataloudellinen tulos on hyvä, ei nykyisiä velvoitteita ole tarpeen muuttaa.

3.30 [redacted] muistutus

3.30.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Kiinteistön oikeuksiin ja omistuksiin ei saa tulla oikeudellisia eikä hallinnollisia muutoksia. Kiinteistön oikeuksina muistuttaja viittaa oikeuksiin, jotka koskevat kiinteistön vesialuetta, lohi- ja siikapatoa sekä yhteisranta ja -vesialuetta. Kalateiden rakentaminen ei anna oikeutta oikeuksia koskeviin muutoksiin.

3.30.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.30.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa, että kaikki Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet vahingot ja haitat on jo korvattu ja kompensoitu täysimääräisesti.

3.31 [redacted] muistutus

3.31.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja puoltaa hakemusta. Erityisen tärkeää on määrätä hakemuksessa esitetty ja yksilöity velvoite säännöstellä jokea siten, että nousullaan olevien kalojen luontaisten käyttäytymismallien edellyttämät virtausolosuhteet toteutuvat niin koko vesistössä kuin kalateissäkin. Kalateiden rakentaminen on velvoitettava aloittamaan alavirran puoleisista voimalaitoksista, jotta kalakannat saadaan palautettua mahdollisimman nopeasti.

3.31.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.31.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Muistutuksessa ei ole esitetty mitään perusteita sille, miksi kalatalousvelvoitteita tulisi muuttaa. Säännöstelyä koskevien lupamääräysten muuttaminen tai tätä koskevien uusien lupamääräysten asettaminen edellyttää VL 19 luvun 7 ja 8 §:n mukaisia perusteita. Yhtiö viittaa tältä osin muistutuksensa kohtiin 5.6 ja 6.6 sekä vastaselityksensä kohtaan 4.2.2.

3.32 Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutus

3.32.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Hakemuksen tavoitteita ei ole harkittu säännöstelystä aiheutuvien haittojen ensisijaisten vahingonkärsijöiden aseman kannalta. Kalastuksen kehittämistä ei ole huomioitu riittävästi.

Täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdoton saavuttaa. Osittain luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen useiden tukitoimien myötä Ounasjoelle voi olla mahdollista. Tämä edellyttää merkittäviä kalastuksen säätely- ja rajoitustoimenpiteitä, jotka rajoittavat myös alueella olevan luontaisen ja muun velvoiteistutuksin aikaansaadun kalakannan hyödyntämistä.

Hakemuksessa esitettyjen kalateiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu on liian tiukka ottaen huomioon hakemuksessa vaaditun nousumäärän asettaminen tasolle 90–75 %. Sama koskee alaslaskeutuvien smolttien määrää. Vaatimus on määritelty liian suurpiirteisesti.

Ei ole näyttöä ratkaisuista, joilla varmuudella saavutettaisiin vaaditut tavoitteet ylösnousevien emokalojen ja alasvaeltavien poikasten määrien suhteen. Esimerkiksi alasvaeltavien smolttien eloonjääminen on ratkaisematon ongelma. Virtausolosuhteiden vaihtelu ja hitaasti virtaavat järvimäiset patoaltaat aiheuttavat vaelluskäyttäytymiseen selvittämättömiä häiriöitä. Mitkään tekniset ratkaisut eivät estä poikasten joutumista petokalojen saaliiksi. Ongelmaa voidaan pyrkiä poistamaan petokaloihin kohdistuvaa kalastusta lisäämällä.

Hakemuksessa vaaditulla tavalla toimivan kalatiejärjestelmän toimintavarmuudesta ei ole olemassa tietoa Kemijoen kokoisessa voimakkaasti rakennetussa kahdeksan voimalaitosta patoaltaineen käsittävässä vesistössä. Vastaavaa vertailuesimerkkiä ei ole olemassa muuallakaan maailmassa. Muistutuksessa kyseenalaistetaan, onko hakemuksen mukainen vaatimus realistinen ja toteuttamiskelpoinen.

Hakemuksen vaatimukset niin ylösnousevien emokalojen kuin alasvaeltavien poikasten määrien suhteen ovat kohtuuttomia ottaen huomioon hankkeen mittasuhteet, Kemijoen vesistöalueen koon ja voimalaitosten määrän ja näistä johtuvien selvittämättömien ongelmien kirjavuuden. Hakemuksen perusteena käytetyn Tornionjoen lohikantamallinnuksen ja RKTL:n laatimien populaatiomallinnusten välillä on selkeitä eroja. Nousevien, luonnossa lisääntyneiden lohien määrään vaikuttavia tekijöitä on niin paljon, että on mahdotonta hahmottaa, mikä on totuus oikeasta jokeen nousevasta määrästä.

Nykytiedon mukaan istutuksia ei tulisi tehdä vesistöön, jossa esiintyy luontaisesti samaa lajia edustavia paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita alkuperäisiä kantoja. Muistutuksessa kyseenalaistetaan, miten istutetun meritaimenen leviäminen muihin, paikallisia taimenkantoja sisältäviin vesistön osiin estetään. Istukkaat voivat risteytyessä paikallisten kantojen kanssa jopa heikentää jälkeläisten ja paikallisten kantojen geeniperimää ja sopeutumista paikallisiin olosuhteisiin.

Kalastuksen valvonta on hoidettu huonosti. Esim. Isohaarassa, välittömästi padon alapuolella kalastetaan nousulohia ja taimenia ammattimaisesti kielletyllä alueella, laittomin menetelmin ja kiellettynä aikana. Siihen puututaan vain harvoin ja sattumanvaraisesti. Salakalastus on jatkunut myös nahkiaisten pyynnissä Isohaaran altaalla ja sillä on vaiku-

tuksia velvoitehoidon tuloksiin, jotka osaltaan heikentävät laillisen ja luvallisen kalastuksen tuottoa. Laittoman kalastuksen osuutta kokonaissaaliista ei ole selvitetty.

Hakemuksessa esitetty siian poistaminen sisävesialueen velvoiteistutuksista on perusteltu. Kuhaistutusten osalta esitys on ristiriidassa hakemuksen päätavoitteen kanssa, koska petokalaistutukset lisäävät smoltteihin kohdistuvaa predaatiota, jota kaikin tavoin tulisi pyrkiä vähentämään.

Hakemuksessa esitetään merialueen velvoiteistutuksiin hieman nykyistä suurempia istutusmääriä lohelle ja meritaimenelle. Menettely ei ole biologisesti perusteltu, koska n. 14 cm pituiset smoltit altistuvat patoaltailla petokalojen aiheuttamalle predaatiolle, joka on merkittävin vaelluspoikaisten kuolleisuutta aiheuttava tekijä.

Kesällä 2019 selvitettiin kalastuksen valvojien ja kaupallisten kalastajien yhteistyönä Perämerellä välillä Kalajoki–Tornio istukkaiden ja villien lohien osuuksia saaliissa rasvaeväleikkauksen avulla. Istukkaiden osuus (60,1 %) oli selvästi korkeampi kuin aiemmin on arvioitu mm. merkkipalautuksiin ja mallinnustuloksiin perustuen. On mahdollista, että istukkaiden osuus saaliissa voi edelleen nousta, kun kaikki eväleikatut istukkaat saavuttavat pyyntikoon samalla, kun leikkaamattomien istukkaiden osuus luonnostaan häviää ja jäljelle jäävät vain luonnontuotannosta peräisin olevat kalat.

Julkisessa keskustelussa on käsitys, että luotaessa vaellusyhteys tulevat lohimäärät olemaan lähes samaa tasoa, mitä ne olivat ennen Kemijoen patoamista. Tämän uskotaan tuovan mm. matkatuloja, virkistyksellistä hyötyä ja maanarvon nousua. Viitaten RKTL:n populaatiomallinnuksiin muistutuksen antaja toteaa, että esitettyjä saalismääriä ei voi verrata mihinkään vapaana virtaavan joen lohi- ja saalismääriin. Lohen ja meritaimenen ilmaantuminen tuo tarvetta järjestelyihin, jotka väistämättä tulevat vaikuttamaan laajalti paikallisten kalavarojen talteenottoon, pyyntitapoihin ja kalastusjärjestelyihin.

Hakemusta on täydennettävä ja hankkeesta tehtävä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi, jossa tarkastellaan sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyisen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.

3.32.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteiden ja -varmuuden osalta ELY-keskus viittaa muistutuksensa kohtaan 2.18, kalateiden aikataulun osalta kohtaan 3.4, pyyntirajoitusten, kalastuksen valvonnan ja kalastuksen osalta kohtaan 3.6, istutuksia koskevien asioiden osalta kohtaan 3.7 ja hakemuksen valmisteluun liittyvään kalatalousalueen kuulemistarpeen osalta kohtaan 3.10.

3.32.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Muistutuksessa on tuotu esille hakemuksen keskeisiä epäkohtia, jotka vastaavat pitkälti sitä, mitä myös yhtiö on aikaisemmissa kirjelmissään tuonut esille.

Muistutuksen antaja on todennut, että täysin luonnonvaraista kalakantaa ei ole mahdollista saavuttaa ja osittaisenkin kannan luominen edellyttää merkittäviä toimenpiteitä, joita ei voida pitää kohtuullisina. Yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.1.3, 2.3.3 ja 2.6.3. ja 2.9.3. PVOV yhtyy muistutuksen antajan näkemykseen siitä, että hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat epärealistisia ja osittain toteuttamiskelvottomia. Muistutuksessa tuodaan esille hakemuksen selkeitä puutteita, kuten smolteihin kohdistuva predaatio, johon voimalaitosyhtiöt eivät teknisillä ratkaisuilla voi vaikuttaa. Muistutus kuvaa hyvin sitä, että hankkeen vaikutukset kalastukselle ja muille yksityisille ja yleisille eduille on arvioitu virheellisesti ja puutteellisesti. Yhtiö viittaa myös tämän kirjelmän kohtiin 2.12.3 ja 3.4.3.

Kalastuksen järjestelyn ja kalastuksen valvonnan osalta yhtiö toteaa seuraavaa: Viitaten vastaselityksensä kohtaan 5.2.2 yhtiö huomauttaa pitävänsä hakemuksen mukaisen hankkeen myönteisiä vaikutuksia kalastukselle kyseenalaisena. Erityisen huolestuttavan yhtiö pitää muistutuksen antajan esiin tuomia näkökohtia salakalastuksesta. Myös salakalastus on otettava huomioon siltä osin kuin sillä on vaikutusta velvoiteistutusten tuloksellisuuteen. PVOV yhtyy muistutuksen antajan näkemykseen siitä, että kalastuksen valvontaa ainakin tältä osin olisi syytä tehostaa ja hakemusta täydentää tiedoilla siitä, mikä salakalastuksen vaikutus istutuksiin todellisuudessa on. On selvää, että salakalastuksesta johtuvat ”epäonnistuneet” istutukset eivät voi johtaa siihen, että yhtiön velvoitteita laajennetaan. PVOV katsoo, että salakalastus ja sen laajuus osoittaa, että istutukset tuottavat runsaasti kalaa Isohaaran alapuolelle. Istutukset eivät ole epäonnistuneet, vaan kalasaalis menee sellaisille tahoille, joille se ei kuulu.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 7.1.2, 7.3.2, 5.2.2 ja 1.

3.33 Keski-Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousalueen muistutus

3.33.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistutus on pääpiirteissään saman sisältöinen kuin Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutus, jota on referoitu edellä kohdassa 3.32.1.

3.33.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus viittaa Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutuksesta annettuun selitykseen, johon viitataan tämän kirjelmän kohdassa 3.32.2.

3.33.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa edellä kohdassa 3.32.3 lausuttuun.

3.34 Metsähallituksen muistutus

3.34.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Olosuhteet ovat muuttuneet niin, että velvoitteita voidaan muuttaa VL 3 luvun 22 §:n nojalla. Tähän ovat vaikuttaneet mm. vaelluskalakantoihin ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvän tutkimustiedon merkittävä

lisääntyminen, kalataloutta aiemmin haitanneen uiton päättyminen, vesistöalueella tehdyt uiton jälkeiset kalataloudelliset kunnostukset ja vesistön suojelutoimet (laki Ounasjoen erityissuojelemisesta 703/1983) ja istutuspoikasten eloonjäännin huomattava heikkeneminen. Keskeinen merkitys on myös kansallisten ja kansainvälisten sopimusten ja säädösten kautta tulevilla velvoitteilla uhanalaisten vaelluskalakantojen turvaamiseksi ja luontaisen lisääntymisen varmistamiseksi. Vaelluskalakantojen turvaaminen edistää Ounasjoen vesistöalueen Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden luonnonarvojen säilymistä ja paranemista sekä parantaa erittäin uhanalaisen jokihelmisimpukan elinmahdollisuuksia voimalaitosten yläpuolisilla jokialueilla sekä sivuvesissä.

Lähtökohtana kalojen vaellusyhteyden palauttamisessa tulee olla myös muiden lajien kuin lohen ja merivaelteisen taimenen palautus yläpuoliseen vesistöön. Käytännössä toteutettavien ratkaisujen tulee olla riittävän loivia ja riittävän suurella vesitilavuudella toteutettuja ohitusratkaisuja, kuten teknisiä kalateitä ja luonnonmukaisia ohitusuomia.

Tutkijoiden suosittelema kalatien houkutusvirtaama on 2–10 % joen kyseisen hetken virtaamasta. Houkutusvirtaaman tulee olla riittävän suuri kalateiden käyttöaikana houkutellakseen kalat kalatiehen tai kalatien houkutusvirtaamaan tulee olla dynaamisesti muuttuva riippuen joen sen hetkisestä virtaamasta. Virtaama voidaan muodostaa kalatien ulostuloaukkoon/ala-altaaseen pumpuin, tai kalatiestä vettä juoksuttamalla. ELY-keskuksen esittämä prosentuaalinen velvoite nousevien kalojen määrästä on vaihtoehtona toimivin takaamaan kalateiden toimivuus pitkässä ajanjaksossa.

Mikäli lupaviranomainen päätyy ratkaisussaan teknisiin kalateihin, esitetty vuosittainen toiminta-aika on lähtökohtaisesti riittävä. Päätöksessä on otettava huomioon alasvaelluksen ajoittumisen vaihtelu. Teknisissä kalateissä on ongelmia, jos lähtökohta on kaikkien luontaisesti ylös- ja alasvaeltavien kalojen ja muiden vesieliöiden vaeltamisen mahdollistaminen. Luonnonmukaiset kalatiet ja niihin perustettavat kutu- ja poikastuotantoalueet palvelisivat vaelluskalakantoja ja muita vesieliöitä parhaiten. Näiden uomien vesitys tulisi olla ympärivuotinen siten, että uomassa hautuva mäti, talvehtivat kalanpoikaset ja muut vesieliöt selviytyvät uomassa. Luonnonuomien ollessa vesitettyinä läpi vuoden, Kemijoelle ei syntyisi tilannetta, jossa patoaltaisen vesi seisoo virtaamattomana voimalaitoskoneistojen ollessa pysähdyksissä.

Muistutuksessa viitataan komission Suomelle antamaan palautteeseen koskien voimakkaasti muutettujen vesistöjen ympäristövirtaamia ja kalateiden toteuttamista.

Alasvaellusteitit ovat olennainen osa vaelluskalojen onnistunutta palauttamista. Smolttien tehokas ja viivytyksetön vaellusreitti aina merelle saakka vähentää niihin kohdistuvaa predaatiota patoaltailla. Tutkimus on osoittanut smolttien alasohjautumisessa suuria ongelmia ilman alasvaelluksen ohjausratkaisuja ja näiden ongelmien ratkaisu on tärkeä osa vaelluskalojen palauttamista. Alasvaelluksen ohjausratkaisussa kalanpoikaset tulisi ohjata kalatiehen myös leimautumisen näkökulmasta.

Molempiin suuntiin toimivat vaellusratkaisut ovat keskeinen osa kalanhoitovelvoitteen muutoksen toimeenpanoa, jotta vaelluskalojen elinkierto toimii.

Muistuttaja pitää perusteltuna tutkimus- ja kehittämisvelvoitteen sisällyttämistä kalanhoitovelvoitteeseen sekä pääuoman vahjojen uomien vesittämistä koskevan selvityksen laatimista. Lohi- ja meritaimenkantojen näkökulmasta lisääntyvät poikastuotantoalat ovat erittäin positiivisvaikutteisia. Vesitettävät luonnonuomat palvelevat myös paikallisia virtakaloja, kuten harjusta. Otettaessa entiset kuivilleen jääneet uomat lisääntymis- ja poikastuotantoalueiksi, on myös huolehdittava kyseisten alueiden kalateiden rakentamisesta. Kaloilla tulee olla myös säännöstelypatojen uomissa mahdollisuus padon ylittämiseen, mikäli ne eivät jää kyseiselle alueelle kutemaan.

Ylisiirtolaitteiston ja itse menetelmän tulee olla mahdollisimman kalaystävällinen ja ylisiirron tulee tapahtua mahdollisimman vähällä kalan käsittelyllä. Parhaaseen lopputulokseen pääsemiseksi ylisiirrettävien lohien tulee olla kaiken liikuttelun ja kiinnioton ajan vesimassan ympäröimänä, jolloin vältytään kalojen pinta- ja tukielinvaurioilta, eikä ylisiirrettävien kalojen elinvoimaisuus vaarannu. Tämä vaatii hakemuksen mukaisten ylisiirtolaitteiden kehittämisen ja myös ylisiirron kehittämistä menetelmänä. Lohen ja meritaimenen osalta hakemuksen mukaisten ylisiirrettävien kalojen määrä Ounasjokeen, Yli-Kemille, Vähäjokeen sekä Louejokeen on sen suuruinen, että kyseisellä siirrettävien kalojen määrällä pystytään edistämään alueelle leimautuneen vaelluskalakannan syntymistä ja vuotuinen siirtomäärä on realistista saavuttaa. Lisäksi ylisiirrettävät lohet tulisi kiinniottaa riittävän ylhäältä jokialueelta, läheltä Isohaaran voimalaitoksia tai ylempää seuraavilta patoaltailta, jolloin ylisiirrettävä lohikanta olisi Kemijokeen nousuhalukasta ja ylisiirrettävissä lohissa olisi mahdollisimman vähän ”eksyykkejä” muista Perämeren joista.

Esitetty istutusvelvoite on nykytiedon valossa oikeaa suurusluokkaa. Vaelluspoikaset tulisi istuttaa jokialueella, jotta leimautunut lohi- ja meritaimenkanta saataisiin istutuksilla luotua. Hakemusta tulee muuttaa siten, että vähintään 50 % lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista tulee vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen ja ylemmille jokiosuuksille. Vaelluspoikasten koosta lohen osalta minipituus tulisi olla vähintään 16 cm, joka edistää istutuspoikasten selviämistä post-smolt vaiheessa merivaelluksella.

Määrättävät kalatalousmaksut ja niiden kohdistaminen kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin mahdollistavat jatkuvien elinympäristökunnostusten tekemisen Kemijoen vesistöalueella. Kotiutumisistutukset on järkevin kohdistaa potentiaalisimmille lohen ja meritaimenen luonnontuotantoalueille Ounasjoen vesistöalueella. Sopeutuvan velvoitehoidon periaattein toteutettava istutusvelvoite mahdollistaa velvoitteen mukauttamista vallitseviin olosuhteisiin ja saavutettuihin tuloksiin nähden.

Istukkaiden menestymiseen ja istutusten tuloksellisuuteen tulee kiinnittää huomiota ja parantaa menetelmiä esitetyllä tavalla. Kirjolohi kuuluu

kansalliseen vieraslajistrategiaan tarkkailtavana ja paikallisesti haitallisena lajina, jonka istutuksiin vaelluskalavesiin tulee suhtautua varauksella. Toistaiseksi kirjolohen luonnonlisääntyminen on ollut vähäistä, mutta ilmastonmuutos ja vesien lämpeneminen voi muuttaa tilannetta nopeastikin.

Velvoitteen toimeenpano ELY-keskuksen esittämällä tavalla tarvitsee jatkuvan seurannan, joka velvoitetarkkailulla voidaan toteuttaa tarkoituksenmukaisesti. Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuuden toteamista velvoitteen mukaisesti ei voida todeta muutoin kuin jatkuvalla seurannalla ja tarkkailulla.

Vesistöalueen yhdenmukainen kalastuksen järjestäminen vaelluskaloja suosivasti on edellytys vaelluskalojen palauttamiseksi. Vaelluskalojen palautuminen varmistaa luonnon monimuotoisuuden säilymistä ja nostaa vesistöalueen virkistys- ja luontoarvoja.

Muistutuksessa tuodaan esiin vaikutuksia luontodirektiivin liitteissä II ja V suojeltuun raakkuun eli jokihelmisimpukkaan. Voidaan olettaa, että vesistöalueella on useita tuntemattomia raakkuesiintymiä. Raakut tarvitsevat elinkierrossaan toukkavaiheen väli-isäntäkaloiksi taimenen tai lohen poikasia. Raakun lisääntyminen estyy, jos väli-isännät ja raakut eivät enää kohtaa samassa virtavesielinympäristössä. Vastaavasti mikäli isäntäkalalajien poikastiheys ei ole raakkuvesistössä riittävä, raakun lisääntyminen heikkenee ja populaation tila voi sittenkin olla taantuva. Kemijoen vesistöalueen merellisten vaelluskalojen nousualueen raakkukannat ovat taantuneet voimakkaimmin isäntäkalojen nousun ollessa estynyt. Merellisten vaelluskalojen nousualueen yläpuolisissa vesissä, joissa raakkujen väli-isäntänä on paikallinen taimenkanta, on raakkujen nykytilanne keskimäärin parempi.

Kemijoen pääuomasta Vanttauskosken ja Savukosken kohdilta viime vuosina löydetyt yksittäiset raakut viittaavat siihen, että lajia esiintynee pääuomassa enemmänkin. Löydetyissä raakuissa on ollut joukossa iältään nuorehkoja yksilöitä, mikä voi viitata näiden raakkupopulaatioiden osittaiseen lisääntymiskyvyn säilymiseen taimenen tai ylisiirrettyjen lohien avulla. Raakkupopulaation tehokkaan lisääntymisen kannalta olennaista on kuitenkin lohikalojen poikaspopulaatioiden riittävä tiheys. Kemijoen vesistöalueen raakkukantoja ei uhkaa ainoastaan isäntäkalojen puuttuminen osassa jokia, sillä aiemmat uomaperkaukset, ojitukset, hakkuut sekä muu vesistörakentaminen ovat jo pitkään heikentäneet lajin fyysisiä elinympäristöjä. Osassa raakkujokia tarvitaan siis isäntäkalakantojen turvaamisen lisäksi myös muita aktiivisia kunnostustoimia.

3.34.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalatietyyppejä ja vesipuitedirektiivin vaatimuksia koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään kalateiden aikataulua koskevaan muistutukseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään pyyntirajoituksia koskeviin muistutuksiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin näkemyksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

Selityksenään muistuttajan näkemykseen kalateiden toiminnan jatkuvasta tarkkailusta hakija viittaa hakemuksen kalatalousvelvoite-esitykseen 7, jossa on vaadittu, että luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen ELY-keskuksen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Tarkkailun toteutuksesta päätetään erillisessä ohjelmassa. Jatkuvaluonteinen tarkkailu kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toiminta-aikana on perusteltua toiminnan selvittämiseksi.

ELY-keskus on hakemuksessaan määritellyt kalateiden toiminta-ajaksi 20.5.–20.10. välisen ajanjakson. Kuten hakija on asiaselityksessä 3.2. todennut, on jatkuva veden juoksutus kalateihin lupaviranomaisen harkinnassa. Kalateiden toiminta-aikaa voidaan myös harkita tapauskohtaisesti, mikäli kalateitä päädytään hyödyntämään alasvaellusratkaisuissa.

3.34.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa olosuhteiden olennaista muutosta koskevien väitteiden osalta vastinekohtiin 2.3.3 ja 2.7.3 ja Ounasjokea koskevilta osin kohtaan 2.11.3. Hallitusohjelman ja vesipuitedirektiivin osalta PVOV viittaa edellä tämän kirjelmän kohdassa 2.4.3 lausuttuun ja komission kehotuksen osalta lisäksi vastinekohdassa 3.24.3 todettuun.

Toimenpiteitä koskevien vaatimusten ja väitteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.7.3, 2.12.3 ja 3.4.3. Lisäksi yhtiö huomauttaa, että samat alueet eivät voi tehokkaasti toimia sekä lohen että vaikkapa harjuksen lisääntymisalueina jo esimerkiksi kutusoran raekoon vuoksi. Myös muut lajien pienpoikasten elinympäristövaatimukset eroavat toisistaan. Vanhojen uomien vesittämisen osalta PVOV toteaa viitaten vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 ja 8.2, että Isohaarassa ei ole vanhaa uomaa, jota pitäisi ympäristövirtaamalla vesittää.

Raakkua ja sen merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa PVOV on käsitellyt tarkemmin vastaselityksensä kohdassa 3.3.2. Yhtiö huomauttaa tässä yhteydessä ainoastaan, että luonnonmukaista raakkukantaa ei ole mahdollista toteuttaa voimakkaasti muutetussa Kemijoessa siltä osin kuin niiden lisääntyminen on riippuvaista vaelluskaloista, eikä raakun suojelua vesilain valossa voida katsoa olevan yhtiöiden vastuulla nyt vireillä olevassa asiassa.

Muistutuksessa esitetään näkemys, että velvoitekokonaisuus edesauttaisi merkittävällä tavalla vaelluskaloja ja palauttaisi Kemijoen vesistöalueen vaelluskalavesistöksi. Yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3, 2.6.3 ja 2.9.3 ja toteaa pitävänsä muistutuksen antajan väitettä virheellisenä. Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus, myös muistutuksessa esitetyt muutokset otettuna huomioon, on epärealistinen ja osittain toteuttamiskelvoton. Velvoitekokonaisuudella ei yksinkertaisesti ole saavutettavissa sellaista kalataloudellista hyötyä, mitä ELY-keskus ja muistutuksen antaja esittävät.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 5.2.2, 7.1.2, 7.2.2 ja 7.3.2.

3.35 Muurola-Jaatila osakaskunnan muistutus

3.35.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Hakijan olisi tullut ennen hakemuksen jättämistä kuulla alueen osakaskuntia. Kalateiden tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi tarvitaan meri- ja jokialueella kalastuksen rajoittamista tai kokonaan rauhoittamista, mikä vaikuttaisi merkittävästi osakaskunnan tuloihin. Kalastuksen valvonta on tarpeen, jotta turvataan luonnonlohen nousu ja takaisinvaeltaminen. Muistuttaja ilmaisee huolen petokalakantojen (hauki) kurissa pitämisestä, mikäli kalastusta alueella rajoitetaan. Vanhat uomat voisivat toimia nousureittinä säännöstelypadolle ja siellä mahdollisesti olevan kalatien kautta padon yläpuolelle. Lisäksi muistutuksessa todetaan seuraavaa: ”Nykyisin osakaskunnan alueella kalastavista läheskään kaikki ei näe kalatiehanketta järkevänä luonnonvaraisen vaelluskalakannan palauttamiseen. Nykyistä toimintamallia pidetään hyvänä.”

3.35.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Pyyntirajoituksia, kalastuksen valvontaa ja kalastusta koskeviin muistutuksiin liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.6, ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan muistutukseen liittyen selityksensä kohtaan 3.1 ja velvoitemuutoshakemuksen valmisteluun liittyvään osakaskuntien ja kalatalousalueen kuulemistarvetta koskevaan muistutukseen selityksensä kohtaan 3.10.

3.35.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kalastuksen valvontaan liittyviä näkökohtia yhtiö on käsitellyt tämän kirjelmän kohdassa 3.32.3 ja predaatiota kohdassa 3.4.3. Vanhojen uomien hyödyntämisen ja vesittämisen osalta PVOV viittaa vastinekohtaan 3.34.3. Yhtiö korostaa, että muistutuksessakin todetaan, että osakaskunnan alueella on eriäviä mielipiteitä siitä, onko kalatiehanke järkevä luonnonvaraisen vaelluskalakannan palauttamiseen.

PVOV viittaa ELY-keskuksen selityksen osalta vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 5.2.2 ja 1.

3.36 Rovaniemen kylän osakaskunnan ja Korkalon jako- ja kalastuskunnan muistutus

3.36.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistuttajat puoltavat hakemusta edellyttäen, että nykyisten kalanhoitovelvoitteiden istutusmäärät pysyvät ennallaan. Muistutuksessa vaaditaan, että kalateiden toimivuus varmistetaan, sisävesien nykyinen velvoitetaso säilyy ja velvoitteiden korvaukset pysyvät samansisältöisinä. Muistuttajat pitävät tärkeänä, että hakemuksen mukaisten hoitovelvoitteiden mahdollisten muutosten myötä arvioidaan myös kalastuksen järjestämisen muutokset.

Olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos. Kalateiden rakentaminen on nykytiedon mukaan tarpeellinen toimi kalojen vaellusmahdollisuuden turvaamiseksi sekä niiden luontaisen elinkierron palauttamiseksi. Kalateiden rakentaminen ei yksinään voi lisätä kalakannan kehittymistä. Tämän vuoksi istutuksia tulisi jatkaa.

Luke:n vuonna 2018 julkaisemassa tutkimuksessa kalateiden toimivuuden seurannasta todetaan, että pelkkä kalojen nousun seuraaminen ei ole riittävä keino saada tietoa kalatien toimivuudesta. Huomioon tulisi ottaa nousuvaelluksen lisäksi vaelluspoikasten alasvaellusreitit, sillä vain näiden yhteisvaikutus kertoo totuuden lajien koko elinkierron mahdollistamisesta. Kalatien rakentamisen yhteydessä tulee keskittyä myös alasvaellusreittien suunnitteluun.

Kalateiden rakentamisella ei voida kompensoida menetettyjä paikallisia kalakantoja. Sisävesien nykyinen velvoitetaso on säilytettävä ja velvoitteiden korvaukset pidettävä samansisältöisinä. Muistutuksessa tuodaan esiin, että osakaskunnat huolehtivat kalastuksen järjestämisestä vesialueillaan kalastuslain mukaisesti. Tämän vuoksi osakaskunnat pitävät nyt hoitovelvoitteiden mahdollisten muutosten myötä tärkeänä, että kalastuksen järjestämisen vaatimat muutokset arvioidaan myös.

3.36.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimintatavoitteita ja -varmuutta koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Selityksenään muistutukseen koskien velvoitemuutoksen vaikutuksia kalastuksen järjestämiseen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Muistutuksen istutuksia koskeviin asioihin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

3.36.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa viitaten vastinekohtiin 2.2.3 ja 3.29.3, että maksetuilla korvauksilla ja nykyisillä kalatalousvelvoitteilla kompensoidaan täysimääräisesti vesivoimalaitoksista aiheutunutta haittaa ja vahinkoa siten kuin vesilaissa säädetään. Ei enää ole olemassa mitään uusilla velvoitteilla kompensoitavaa haittaa. Kuten mm. tämän kirjelmän kohdassa 2.7.3 on todettu, Kemijoella ei ole tapahtunut vesilain tarkoittamaa olosuhteiden olennaista muutosta. Hallitusohjelman merkityksestä vireillä olevassa asiassa yhtiö on lausunut vastinekohdassa 2.4.3. Myös Rovaniemen kylän osakaskunnan ja Korkalon jako- ja kalastuskunnan muistutus tukee yhtiön näkemystä, että voimakkaasti rakennettuun Kemijokeen ei ole mahdollista luoda itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa, vaan kannat perustuisivat edelleen istutuksiin. Tältä osin viitataan tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 5.2.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

3.37 Sirkka-Köngäs kalastuskunnan muistutus

3.37.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Kemijoen kalatalousvelvoitteita on muutettava siten, että kaikkiin voimalaitoksiin rakennetaan toimivat ohitusuomat kalojen nousun ja laskun turvaamiseksi ja kalatalousvelvoitteet istutusten osalta korjata isommiksi vastaamaan alkuperäistä tilannetta ennen Isohaaran rakentamista. Lohen nousu Ounasjokeen olisi matkailun kannalta erittäin tärkeää luoden lisää työpaikkoja kesä- ja lohimatkailun rakentamiseen sekä ylläpitämiseen.

3.37.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Ohitusuomiin liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.2 ja toteaa kalatalousvelvoitteiden istutusten osalta, että vahingon kompensoimisessa on kestävämpää siirtää painopiste vaelluskalakantojen luontaista elinkiertoa edistäviin toimenpiteisiin kuin lisätä merkittävästi kalaistutuksia nykyisestä.

3.37.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Viitaten vastinekohtiin 2.2.3, 2.8.3, 2.12.3 ja 3.29.3 yhtiö toteaa, että ei ole mitään syytä muuttaa istutusvelvoitteita tai kalatalousvelvoitteita. Korvausvelvollisuuden perusta eli vahinkoarvio on määritelty korvauksia ja kalatalousvelvoitteen määräämistä koskevissa lupapäätöksissä, eikä vesilaissa ole säännöstä, jonka perusteella nämä enää voitaisiin ottaa uudelleen käsiteltäväksi. PVOV muistuttaa viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3, että olosuhdemuutosta ei voida perustella yhteiskunnallisilla päämäärillä.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

3.38 Sodankylän kalatalousalueen muistutus

3.38.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Viranomaisen olisi tullut ennen hakemuksen jättämistä kuulla kalastusaluetta ja vesialueiden kalastusoikeuden omistajia ja -haltijoita.

Täysin luonnonvaraista vaelluskalakantaa on mahdoton saavuttaa. Osittain luonnonvaraisen vaelluskalakannan luominen useiden tukitoimien, voimakkaiden kalastusrajoitusten ja tehokkaan kalastuksen valvonnan myötä Ounasjoelle voi olla mahdollista. Hakemus on puutteellinen siltä osin kuin siinä ei ole käsitelty kalastusrajoitusten ja valvonnan järjestämistä, koska tavoitteet merilohen ja meritaimenen nousun mahdollistamiseksi edellyttävät kalastuksen uudelleenjärjestelyä koko nousualueella.

Esitetty kalateiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu on aivan liian kireä. Vaaditulla tavalla toimivan kalatiejärjestelmän toimintavarmuudesta ei ole tietoa Kemijoen kokoisessa voimakkaasti rakennetussa kahdeksan voimalaitosta patoaltaineen käsittävässä vesistössä. Hakemuksen vaatimuksia voidaan pitää yksioikoisina ja kohtuuttomina, kun ottaa huomioon hankkeen mittasuhteet, Kemijoen vesistöalueen koon ja voimalaitosten määrän ja näistä johtuvien selvittämättömien ongelmien kirjavuuden.

Hakemuksen perusteena käytetyn Tornionjoen lohikantamallinnuksen ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen työraportissa (20.2.2012) laatimien populaatiomallinnusten välillä on selkeitä eroja. Nousevien, luonnossa lisääntyneiden lohien määrään vaikuttavia tekijöitä on niin paljon, että on haasteellista todeta jokeen nousevien kalojen todellista määrää.

Istutuksia ei tulisi tehdä vesistöön, joissa esiintyy luontaisesti samaa lajia edustavia paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita alkuperäisiä kantoja. On perusteltua kysyä, miten istutetun meritaimenen leviäminen myös vesistön muihin, paikallisia taimenkantoja sisältäviin osiin estetään. Is-

tukkaat voivat risteytyessään paikallisten kantojen kanssa jopa heikentää jälkeläisten ja lopulta paikallisten kantojen geeniperimää ja sopeutumista paikallisiin olosuhteisiin.

Siian istutusten poistaminen sisävesialueen velvoiteistutuksista on perusteltua. Hakemuksessa esitetään, että kalalajeja voidaan tarvittaessa muuttaa velvoitteen arvon sisällä tai velvoite voidaan toteuttaa jopa muina toimenpiteinä. Esitys on hyvä, koska se antaa mahdollisuuden toimia tilanteiden mukaan oikealla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Kemijoen patoaltailla kalastavien kokemusten ja velvoitetarkkailun mukaan nyt voimassa olevien sisävesialueen velvoiteistutusten kalalajien (siika, taimen, kirjolohi) muutokset, kuten siian korvaaminen kirjolohella ja kuhan istuttaminen ovat tuottaneet huomattavasti parempaa tulosta ja enemmän saalista kuin nykytilannetta edeltävät 2,1 miljoonan kappaleen siikaistutukset.

Hankkeesta tulee tehdä yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi, jossa tarkastellaan myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.

3.38.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen muutoshakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen. Lisäksi muutoshakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Selityksenään muistuttajan vaatimuksiin koskien koski- ja purokunnostusohjelmaa hakija viittaa asiaselitykseen 3.3 ja asiaselitykseen 3.4. vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen.

3.38.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa vastineenaan tämän kirjelmän kohtaan 3.32.3, jossa yhtiö on ottanut kantaa Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen muistutukseen, joka on pääpiirteissään hyvin samansisältöinen. Myös Sodankylän kalatalousalueen muistutus tukee yhtiön näkemystä hakemuksen puutteellisuudesta ja epärealistisuudesta.

ELY-keskuksen selitykseen PVOV antaa vastaselityksensä viittaamalla vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 5.1.2 ja 7.1.2.

3.39 [redacted] muistutus

3.39.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Yhtiöiden tulee toteuttaa voimalaitostensa yhteyteen toimivat ja tarkoituksenmukaiset kalatiet vaelluskaloille. Vaelluskalojen palauttaminen niille luontaisiin vesiin on lisäksi erittäin merkityksellistä koko vesistön ekosysteemille. Erittäin uhanalaiset raakut, joiden esiintymisjokena Ounasjoki tunnetaan, eivät voi lisääntyä ilman vaelluskaloja. Raakut vaikuttavat vesistön vedenlaatuun puhdistamalla ja suodattamalla vettä toiminnallaan. Kun tällainen avainlaji katoaa ekosysteemistä, katoaa sen mukana moni muukin laji.

3.39.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää muistutukseen.

3.39.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV huomauttaa, että Isohaaran voimalaitoksella on jo nykyisellään käytössä kaksi kalatietä. Yhtiö viittaa tältä osin vastineen kohtaan 2.12.3. Raakun osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.34.3.

3.40 Viirin osakaskunnan muistutus

3.40.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Hakemus on oikean suuntainen, mutta ei riittävä. Sierilä pitää jättää rakentamatta sekä Juotaksen, Kaihuan ja Permantokosken voimalaitokset purkaa ja vesistöt saattaa luonnontilaan. Kalaistutuksissa pitää sen jälkeen siirtyä alkuperäisiin kalalajeihin, koska vieraslajit ovat erittäin haitallisia.

3.40.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalojen istutuksia koskevaan muistutukseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7. Hakemus koskee Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita. Näin ollen nyt vireillä olevassa asiassa ei käsitellä Sierilän rakentamista tai Juotasjoen ja Kaihuanjoen voimalaitoslupia. Permantokosken voimalaitoksen purkamisen osalta ELY-keskus toteaa, ettei se voi vaatia lainvoimaisella vesitalousluvalla toimivan voimalaitoksen purkamista.

3.40.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö toteaa, että muistutuksessa esitetyt vaatimukset eivät ole sellaisia, joille olisi annettava merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa, esimerkiksi Sierilän rakentaminen ei ole osa nyt vireillä olevaa kalatalousvelvoitteen muuttamisasiaa. Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, ettei hakija voi vaatia lainvoimaisella vesitalousluvalla toimivan voimalaitoksen purkamista.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.3.2.

3.41 Yli-Kemin kalatalousalueen muistutus

3.41.1 Muistutuksen pääasiallinen sisältö

Muistuttaja edellyttää, että toimenpiteiden toteuttamisessa huomioidaan nykyisten velvoiteistutusten taso ja se säilytetään ennallaan. Kalatien rakentamisen jälkeenkin velvoiteistutukset tukevat kalakannan luonnollisen lisääntymiskierron saavuttamista. Kalateiden rakentamisen ei siis pitäisi vaikuttaa velvoiteistutuksien määrän vähentämiseen.

Olosuhteissa on tapahtunut olennainen muutos. Kalateiden rakentaminen on nykytiedon mukaan tarpeellinen toimi kalojen vaellusmahdollisuuden turvaamiseksi sekä niiden luontaisen elinkierron palauttamiseksi. Muistuttaja vetoaa vuoden 2020 hallitusohjelman kirjaukseen luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämisestä ja valtionyhtiöiden yhteiskuntavastuusta. Hankkeesta vastaavan tulisi laatia hankkeen yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointi, jossa tulisi tarkastella myös sitä, miten ja millä tavalla hanke vaikuttaa nykyiseen kalastuskulttuuriin ja kalastukseen.

Kemijoen vesistöä on käsiteltävä kokonaisvaltaisesti yhtenä vaelluskala-alueena ja hankkeen aikataulu tulisi myös arvioida uudelleen, jotta kalateiden rakentamiseen on tarpeeksi aikaa, ja niiden toimivuus voidaan luotettavasti selvittää. Kalateiden rakentaminen ensimmäisessä vaiheessa koko joen osuudelle on erittäin tärkeä asia Itä-Lapin matkailulle. Kalateiden suunnittelu ja sijoittaminen vaatii paljon selvityksiä ja tutkimuksia, ja näin ollen suunniteltu aikataulu on liian tiukka.

3.41.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalateiden aikataulua koskien hakija viittaa kohtaan 3.4 ja istutuksia koskien asiaselitykseen 3.7. Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia kalastajien, alueen asukkaiden ja vesistön käyttäjien osalta on arvioitu hakemuksen kappaleessa 3 sekä selityksen kohdissa 2.6.4., 2.6.5. ja 2.9. ja 3.6.

3.41.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3 ja toteaa, että kalakannan luonnollisen lisääntymiskierron saavuttaminen ei ole mahdollista hakemuksessa esitetysti. Viitaten vastinekohtiin 2.3.3, 2.4.3 ja 2.7.3 PVOV toteaa, että yleisen tiedon lisääntyminen tai hallitusohjelman kirjaukset eivät ole sellaisia seikkoja, joilla voitaisiin perustella olosuhdemuutosta. Yhtiö pitää aiheellisena sitä, että hankkeen vaikutuksia tulisi arvioida hakemusta tarkemmin ja viittaa tältä osin tämän kirjelmän kohtiin 2.1.3 ja 2.2.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.2.2, 5.2.2, 6.1.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

4. Vastine annettuihin mielipiteisiin ja vastaselitys ELY-keskuksen selityksen kohtaan 6

4.1 Energiateollisuus ry:n mielipide

4.1.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteessä tuodaan esiin vesivoiman merkitys sähköjärjestelmälle ja sen toimintavarmuudelle sekä viitataan hallituksen tavoitteeseen hiilineutraalista Suomesta vuonna 2035 ja toimialakohtaisiin tiekarttoihin vähähiilisyyteen, jotka perustuvat sähkön käytön merkittävälle lisäämiselle. Lisäksi mielipiteessä viitataan vesivoiman merkitykseen sähköntuotantomuotona, sähköjärjestelmän toimivuuden ja huoltovarmuuden kannalta ja ilmastonmuutoksen hillinnässä sekä valtioneuvoston päätökseen huoltovarmuuden tavoitteista (1048/2018). Vaelluskalojen elinolojen parantamisessa edetään parhaiten vapaaehtoisesti ja yhteistyössä paikallisesti sopien.

4.1.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Sähköntuotannon menetysten osalta ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 2.6.5 sekä sen alakohtaan "Energianmenetykset". Kyseessä on kalatalousvelvoitteen muutosta koskeva hakemus, jonka juridista perustetta on selitetty yksityiskohtaisesti hakemuksessa ja tässä selityksessä.

4.1.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV yhtyy mielipiteen jättäjän näkemykseen vesivoiman merkityksestä sähköjärjestelmälle ja sen toimintavarmuudelle sekä ilmastonmuutoksen hillinnälle, ja viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3. Lupaviranomaisen on otettava huomioon mielipiteessä esitetyt erittäin tärkeät yleisiin etuihin liittyvät näkökohdat.

ELY-keskuksen selityksen osalta PVOV toteaa, ettei hakemuksen juridista perustetta voida pitää lainkaan selvänä hakemuksen tai siihen annettujen täydennysten perusteella. ELY-keskus ei ole hakemuksessaan tai sen täydennyksissä ottanut lainkaan huomioon vesivoimaa merkittävänä yleisenä etuna. PVOV viittaa tältä osin vastaselityksensä kohtiin 3.2.2, 5.2.2 ja 6.1.2.

4.2 Huoltovarmuuskeskuksen mielipide

4.2.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteessä ilmaistaan huoli sähköjärjestelmän toimitus- ja huoltovarmuusriskien kasvamisesta, mikäli kalatalousvelvoitteita muutetaan vesivoiman tuotantoa ja säätökykyä heikentäen sekä viitataan valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista (1048/2018) tehtyyn linjaukseen.

4.2.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden vaikutusten osalta vesivoiman säätövoimatuotantoon ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 2.6.5 ja sen alakohtaan "Energianmenetykset".

4.2.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV yhtyy mielipiteen jättäjän näkemykseen sähköjärjestelmän toimitus- ja huoltovarmuusriskien kasvamisesta ja viittaa vastinekohdassa 2.1.3 esitettyyn. Lupaviranomaisen on otettava huomioon mielipiteessä esitetyt erittäin tärkeät yleisiin etuihin liittyvät näkökohdat.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksen kohtiin 2.2 ja 5.2.2.

4.3 Keskustan Lapin piiri ry:n ja Keskustan Peräpohjolan piiri ry:n mielipide

4.3.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen antaja puoltaa hakemusta. Kyse ei ole pelkästään lohen ja vaelluskalojen noususta, vaan maakunnan ja kuntien tulevaisuudesta ja niiden elinvoimasta. Mielipiteessä vedotaan pääministeri Marinin hallitusohjelman linjaukseen valtionyhtiöiden yhteiskuntavastuusta ja luontaisen kierron palauttamisesta rakennettuihin vesistöihin sekä kansalliseen kalatiestrategiaan.

4.3.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.3.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3 PVOV toteaa, ettei hallitusohjelman tai strategian toteuttaminen voi tapahtua yksittäisiä kalatalousvelvoitteita muuttamalla. Yhtiö huomauttaa viitaten vastineen kohtiin 2.3.3

ja 2.7.3, että vesilaki mahdollistaa kalatalousvelvoitteen tarkistamisen vain tiettyjen edellytysten täyttyessä. Nyt kyseessä olevassa asiassa nämä laissa säädetyt edellytykset eivät kuitenkaan täyty. Yhtiö viittaa kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

4.4 Kalastajan Savukoski ry:n mielipide

4.4.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Voimassa olevat kalatalousvelvoitteet ovat jälkeenjääneitä. Vaelluskalakantojen (lohi, merilohi, taimen, siika, harjus) lähes olematon ja yhä heikkenevä tilanne on todiste täydellisestä lupaehtojen laiminlyönnistä. Nykyisillä vanhentuneilla velvoitteilla on kalataloushaittojen kompensoimisessa vain näennäinen, todellisiin kalakantojen hoitoihin nähden merkityksetön vaikutus. Voimatalousyhtiöille tulee antaa määräys rakentaa kokonaan uudet ja toimivat kalatiet ja alasvaellusreitit jokaiseen Kemijoen voimalaitokseen. Tämä onnistuu taloudellisesti ja toiminnallisesti parhaiten vanhojen voimalaitokset ohittavien tulvauomien hyödyntämisellä.

Mielipiteessä viitataan Hannu Metson asiassa antamaan mielipiteeseen. Toimenpiteet on suoritettava vesipuitedirektiivin määräämään takarajaan vuoden 2027 loppuun mennessä ja jokiyhtiöiden tulee käynnistää rakentamistyöt koko vesistöalueilla yhtä aikaa. Lohen nousumahdollisuus Kemijoen ylimmälle alueelle tulee palauttaa samaksi kuin se oli ennen voimalaitosten rakentamista, mikä tarkoittaa myös lohen ja meritaimenen ylisiirtojen käynnistämistä heti poikastuotannon turvaamiseksi.

4.4.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen ELY-keskus viittaa selityksen kohtaan 3.2. Vesipuitedirektiivin osalta ELY-keskus viittaa selityksen kohtaan 3.5. Tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

4.4.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Viitaten aiemmin tämän kirjelmän kohdassa 2.2.3 todettuun yhtiö huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen tarkoituksesta säädetään VL 3 luvun 14 §:ssä. Isohaaran osalta vahingot ja haitat on kompensoitu säännöksen edellyttämässä laajuudessa. Yhtiö ei ole laiminlyönyt voimassa olevin lupamääräysten noudattamista, kuten tämän kirjelmän kohdassa 3.23.3 on huomautettu.

ELY-keskuksen selityksen johdosta PVOV viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 ja 7.1.2.

4.5 Kalatalouden keskusliiton mielipide

4.5.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen antaja puoltaa hakemusta. Nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat kiistattomaan tutkimustietoon perustuen selkeästi alimitoitettuja ja täyttävät VL 3 luvun 22 §:n mukaiset muuttamiskriteerit. Velvoitteiden

suuntaaminen vaelluskalakantojen palauttamiseen vastaavat vuonna 2016 voimaan tulleen kalastuslain, nykyisen hallitusohjelman sekä vesipuitedirektiivin tarkoitusta.

4.5.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.5.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Hallitusohjelman ja vesipuitedirektiivin osalta PVOV viittaa tämän vastineen kohtaan 2.4.3. Olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti VL 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusti, eikä nykyistä kalatalousvelvoitetta voida pitää alimitoitettuna. Tältä osin viitataan tämän vastineen kohtiin 2.3.3, 2.7.3 ja 2.12.3.

4.6 Lapin Kokoomus ry:n mielipide

4.6.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Hakemus tulee hyväksyä täsmennyksellä, että Kemijoen pääuoma tulee kunnostaa yhtäaikaisesti. Istutukset ja ylisiirrot tulee kohdentaa vaelluskalojen luontaisille lisääntymisalueille ja vesistöjen yläosiin, jolloin kalojen leimaantuminen jokiin on vahvaa ja tuloksekasta. Meritaimenten määrän tulee olla huomattavasti hakemuksessa esitettyä suurempi ottaen huomioon vesistö- ja poikasalueiden laajuuden ja potentiaalin.

Kalatalousvelvoitteiden päivittämistä ei voida pitää jokiyhtiöille kohtuuttomana. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden on astuttava voimaan koskien kaikkia kahdeksaa voimalaitosta. Mielipiteessä viitataan Lapin matkailustrategiaan, kansalliseen kalatiestrategiaan, hallitusohjelman kirjauksiin kalojen vaellusesteiden purkamisesta, ohitusratkaisujen toteuttamisesta ja kalatalousvelvoitteiden päivittämisestä, KHO:n ratkaisuihin, joissa vesivoimayhtiöitä on velvoitettu rakentamaan kalatie sekä LupaMuutos-hankkeen loppuraporttiin, jonka mukaan komissio on katsonut, että Suomen on kiinnitettävä suunnittelussa erityistä huomiota ympäristövirtaamiin, kalateiden toteuttamiseen ja muihin haittojen vähentämistoimiin ja määrittää ja toimeenpanna ekologiset virtaamat virtavesimuodostumissa.

4.6.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen ELY-keskus viittaa selityksen kohtaan 3.4 ja kalatietyyppien osalta selityksen kohtaan 3.2. Asiaselityksenään muistutuksen istutuksia koskeviin mielipiteisiin liittyen ELY-keskus viittaa selityksen kohtaan 3.6. Ylisiirtoja koskevan mielipiteen osalta hakija viittaa asiaselitykseen 3.8. Tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

4.6.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa ensinnäkin tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3, jossa yhtiö on perustellut hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden kohtuuttomuutta yhtiöille. Mielipiteessä mainittujen strategioiden, hallitusohjelman ja LupaMuutos -hankkeen raportin osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3. Viitattuun komission kehotukseen ja sen merkitykseen asian kannalta yhtiö on ottanut kantaa vastinekohdassa 3.24.3. Viitaten

kohdissa 3.4.3 ja 3.29.3 lausuttuun PVOV toteaa pitävänsä mielipiteen antajan vaatimusta istutusten ja ylisiirtojen määrästä perusteettomana ja kohtuuttomana.

KHO:n oikeuskäytännön osalta yhtiö toteaa seuraavaa: Ratkaisun KHO 2015:63 merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa on käsitelty vastaselityksen kohdissa 3.3.2., 4.3.2 ja 5.4.2 ja ratkaisua KHO 2018:23 kohdassa 4.2.2. Ratkaisu 2544/2015 ei miltään osin ole verrattavissa nyt olevaan asiaan, sillä kyseisessä tapauksessa oli kyse täysin uudesta luvasta ja uusien kalatalousvelvoitteiden määräämisesti, ei olemassa olevien velvoitteita koskevien lupamääräysten muuttamisesta. PVOV toteaa lisäksi, ettei ratkaisuista voida tehdä yleistä linjausta, että koska joihinkin vesivoimalaitoksiin on ollut perusteltua määrätä kalatie rakennettavaksi, näin tulisi tehdä jokaisen voimalaitoksen kohdalla. Tältä osin viitataan tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 5.2.2., 7.1.2 ja 7.3.2.

4.7 Lapin Vihreät ry:n mielipide

4.7.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen antaja puoltaa hakemusta. Kemijoen pääuoma tulee kunnostaa hakemuksessa esitetystä poiketen yhtä aikaa kokonaisuudessaan. Jokaiseen Kemijoen vesivoimalaan ja patoon on saatava luonnonmukainen ympärivuotinen ohitusuoma, joissa on riittävä virtaama. Tämä voitaisiin tehdä esimerkiksi vesittämällä useiden vesivoimaloiden läheisyydessä olevat kosken vanhat luonnonuomat ympärivuotisesti, jotka olisivat luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta ykkösvaihtoehto ja kalojen lisäksi tärkeitä monille muillekin lajeille. Kalatalousvelvoitteiden päivittämisellä olisi myönteinen taloudellinen vaikutus laajalle alueelle Lapissa. Kalakantojen elvytys Kemijokeen loisi pois ”viedyille" työpaikoille korvaavia paikallisia työpaikkoja, sekä lisäisi kysyntää ja kulutusta mm. matkailu-, kalastus- ja kiinteistönvuokrausaloilla.

4.7.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Vanhojen uomien vesittämistä koskien ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.1 ja kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskien kohtiin 3.2 ja 3.5. Komission ja vesipuitedirektiivin vaatimuksiin liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.5.

4.7.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevien näkemysten osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3. Selvyyden vuoksi yhtiö vielä huomauttaa viitaten vastinekohtiin 2.2.3 ja 2.4.3, että luonnon monimuotoisuuden edistäminen laajemmin tai yhteiskunnalliset päämäärät eivät ole sellaisia seikkoja, joille tulee antaa merkitystä olosuhdemuutoksen olemassaolon arvioinnissa.

ELY-keskuksen selityksen johdosta PVOV viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 ja 7.1.2.

4.8 Maailman luonnon säätiö – World Wide Fund for Nature Suomen rahasto sr (WWF) mielipide

4.8.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Vesilain 3 luvun 22 §:n muuttamiskynnys täyttyy selkeästi. Nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat vanhentuneet, eivätkä vastaa tavoitteita ja toimenpiteitä, joihin Suomi on kansainvälisesti ja kansallisesti sitoutunut. Mielipiteessä korostetaan tarvetta palauttaa jokielinympäristöjen jatkumo ja mahdollistaa vaelluskalojen luontainen lisääntyminen. Keskeistä on vapaat vaellusyhteydet ja riittävä ympäristövirtaama.

Mielipiteessä viitataan vesipuitedirektiivin vaatimuksiin ja muihin kansallisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin ja säädöksiin (mm. meristrategiadirektiivi, kalastuslaki ja YK:n biodiversiteettisopimus), niiden toimeenpanoa ohjaaviin strategioihin (erityisesti kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia), EU:n biodiversiteettistrategiaan, komission ohjeeseen voimakkaasti muutettujen vesien tilan parantamisesta ja komission huomautukseen Suomelle vesipuitedirektiivin toimeenpanosta.

Kalatievelvoitetta tulee muuttaa siten, että ohitusratkaisu mahdollistaa lohen ja taimenen lisäksi muiden kala- ja eliölajien liikkumisen ylä- ja alavirtaan. Erityisen tärkeää on huomioida äärimmäisen uhanalaisen ankeriaan ja erittäin uhanalaisen vaellussiian vaellusmahdollisuudet ylä- ja alavirtaan. Voimalaitosten ohitusratkaisuissa tulee edellyttää ratkaisuja, joilla voidaan kompensoida ja palauttaa myös menetettyjä lohen ja vaellussiian lisääntymis- ja elinalueita.

Kemijoen tapauksessa ympäri vuoden vesitetyt luonnonmukaiset ohitusuomat ovat kokonaisuuden ja velvoitehoidon tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukainen vaihtoehto. Kemijoen olosuhteet huomioiden ohitusratkaisuissa tulisi ensisijaisesti pyrkiä hyödyntämään olemassa olevia vanhoja joenuomia ja puroverkostoja ja luomaan niiden kautta vaellusyhteys sekä ylä- että alavirtaan. Samalla voidaan luoda merkittäviä määriä lisääntymis- ja elinalueita useille eri kalalajeille. Luonnonuomien vesittäminen ja käyttäminen kalateinä todennäköisesti vähentäisi tarvetta kompensaatioistutuksille. Mikäli ohitusratkaisuissa päädytään teknisiin kalatieratkaisuihin, tulee ankeriaalle rakentaa erilliset ohitusuomat tai toimivat ankeriasrampit.

Vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen on sitä todennäköisempää, mitä vähemmän patoja kalojen on ohitettava lisääntymis- ja syönnösalueiden välillä. On välttämätöntä pyrkiä luomaan luontaista lisääntymistä myös joen alaosille. Vanhojen joenuomien kunnostaminen ja niihin juoksutettava ympäristövirtaama mahdollistavat vaelluskalojen lisääntymisen myös rakennetulla jokiosuudella. Tästä on jo konkreettista näyttöä Iijoelta vanhassa luonnonuomassa olevan Uiskarin kalatien osalta.

Esitetty aikataulu ei vastaa vesipuitedirektiivin toimeenpanon vaatimuksia. Vapaat vaellusyhteydet tulee mahdollistaa viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Emokalojen ylisiirrot ovat nopealla aikavälillä helposti toteutettavissa oleva toimenpide luontaisen elinkierron käynnistämisen ensi vaiheessa. Emokalojen ylisiirroista on syytä asettaa erilliset toimintaohjeet.

Ylisiirroissa tulisi pyrkiä käyttämään jokeen leimautuneita yksilöitä ja emokalojen valinnassa tulee hakemuksen mukaisesti pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Meritaimenen osalta ylisiirtovelvoite on hakemuksessa esitetty alakanttiin. Ylisiirrettävien meritaimenten määrä tulisi olla huomattavasti korkeampi. ELY-keskus ei esitä lainkaan ylisiirto-/istutusvelvoitetta ankeriaalle, vaikka Kemi- ja Ounasjoki kuuluvat ankeriaan luontaiseen esiintymisalueeseen. Luvanhaltijoiden on vähintäänkin selvitettävä ankeriaiden nykyistä esiintymistä voimalaitosten yläpuolisilla alueilla ja tarpeen mukaan toteutettava alasvaeltavien ankeriaiden pyynti ja kuljetus voimalaitosten yläpuolisilta alueilta merelle. Lisäksi viimeistään lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä (kohta 8) on selvitettävä ankeriaiden siirtoistutusten tarvetta ja tarkoituksenmukaisuutta voimalaitosten yläpuolisille alueille.

Pienpoikas- ja mäti-istutukset ovat tärkeä tukitoimenpide luontaisen elinkierron käynnistämisen ensi vaiheessa, mutta kirjolohen ja kuhan istutuksiin sekä Kemijoen suualueelle tehtäviin lohen ja meritaimenen vaelluspoikasistutuksiin on suhtauduttava varovasti. Lohen ja meritaimenen osalta kotiutusistutuksissa tulee priorisoida jokipoikasten sijaan/lisäksi hedelmöitetyn mädin istuttamista. Paras vaihtoehto istutuksille on luonnollista kutua matkiva mätirasia. Kirjolohi-istutuksista tulisi velvoitemuutoksen yhteydessä luopua. Kirjolohi on vieraslaji, joka ei kuulu Suomen luontaiseen lajistoon. Myös kalatalousvelvoitteen toteuttamiseen kuhaistutuksilla suhtaudutaan varauksella. Kuhaistutusten vaikutuksia tulee tutkia ja arvioida.

Kirjolohi- ja kuhaistutuksia vastaava rahamäärä olisi tarkoituksenmukaisempaa allokoida esim. kuivien joenuomien lisävesitykseen, kalateiden virtaamien kasvattamiseen tai kalatalousmaksuilla toteutettaviin elinympäristökunnostuksiin. Kemijoen suualueelle tehtäviin lohen ja meritaimenen vaelluspoikasistutuksiin suhtaudutaan varauksella. Merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset ovat kalastusta varten tehtäviä istutuksia, joiden tarkoituksena on kompensoida kalastajille menetettyä saalista. Merialueelle tehtävät vaelluspoikasistutukset eivät näin ollen ensisijaisesti tähtää luonnonlisääntymisen edistämiseen tai uhanalaisen lohikannan säilyttämiseen. Vaelluspoikasistutuksia merialueelle tulee jatkaa korkeintaan väliaikaisena toimenpiteenä. Velvoitteena asetettavat kalatalousmaksut ja niillä tehtävät elinympäristökunnostukset tulisi kohdistaa vesivoimatuotannosta kärsineille alueille.

Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet aiheuttaisivat luvanhaltijoille vain vähäisiä taloudellisia menetyksiä huomioiden vesivoimatuotannon määrä, yritysten liikevaihto, tähän mennessä saatu hyöty ja tuotetun sähköenergian liiketaloudellinen arvo nyt ja tulevaisuudessa. Luvanhaltijat ovat pystyneet tuottamaan omistamissaan voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntämään vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja on kompensoitu täysimittaisesti.

4.8.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskien ELY-keskus viittaa selityk-

sensä kohtaan 3.1 ja kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen selityksensä kohtiin 3.2 ja 3.5. Komission ja vesipuitedirektiivin vaatimuksiin liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.5, velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen selityksensä kohtaan 3.4, kirjolohen istuttamisen lopettamista koskien selityksensä kohtaan 3.7. Selityksenään ankeriaan huomioimista velvoitemuutoshakemuksessa koskevaan mielipiteeseen liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtiin 3.5 ja 3.7.

Mielipiteen antaja katsoo, että velvoitehoidon tulosten arviointi tulee toteuttaa laajapohjaisesti ja osallistavasti niin, että erityisesti keskeisten tutkimuslaitosten (mm. Luke, SYKE ja yliopistot) osallistuminen turvataan riittävällä resurssoinnilla. ELY-keskus jakaa näkemyksen, että määrättävien toimenpiteiden vaikuttavuuden mittauksessa ja tulosten arvioinnissa tulee tarpeen mukaan hyödyntää myös tutkimuslaitosten ja yliopistojen asiantuntemusta.

4.8.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa, että vastoin mielipiteen antajan käsitystä olosuhteet eivät ole muuttuneet Kemijoella VL 3 luvun 22 §:n mukaisesti ja nykyiset kalatalousvelvoitteet täyttävät kaikilta osin lainsäädännön vaatimukset. Yhtiö viittaa tältä osin tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3. Lisäksi yhtiö huomauttaa, että kalatalousvelvoitteen tarkistaminen ei perustu kalastuslakiin vaan vesilakiin. Vaikka kalastuksen järjestely tuleekin huomioiduksi osana kalatalousvelvoitteen määräämistä, ei sillä voida perustella lupamääräysten muuttamistarvetta.

Vesipuitedirektiiviä, strategioita ja ohjelmia sekä komission kehotusta koskevien näkemysten osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.4.3 ja 3.24.3. Aikataulua koskevilta osin yhtiö viittaa kohtaan 3.2.3 ja toteaa lisäksi seuraavaa. Vesipuitedirektiivissä asetettu määräaika koskee vesimuodostuman tilatavoitteiden saavuttamista. Kuten yhtiö mm. tämän kirjelmän kohdassa 2.9.3 on todennut, Ala-Kemijoen vesimuodostuman tilaluokka on PVOV:n näkemyksen mukaan hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila.

Mielipiteessä vaadittujen toimenpiteiden ja velvoitteiden osalta yhtiö viittaa ensinnäkin tämän kirjelmän kohtaan 3.4.3. Edelleen luonnonmukaisia ohitusuomia koskien yhtiö viittaa vastinekohtaan 2.7.3 ja vanhojen uomien kunnostamisen ja vesittämisen osalta kohtaan 3.34.3. Lisäksi PVOV huomauttaa, että Isohaaran osalta ei ole juurikaan kompensoitavia koskialueita, eikä luonnonmukaisia ohitusuomia voida olosuhteista johtuen rakentaa purkamatta esim. rautatietä pois tieltä. Mitä tulee uhanalaisiin lajeihin, niiden suojelutoimia on helpompi toteuttaa joissa, jotka eivät ole padottuja, kuten Tornionjoki ja Simojoki. Vaellussiian osalta yhtiö viittaa lisäksi vastaselityksensä kohtiin 5.4.2 ja 7.3.2. Ankeriasta on käsitelty vastineen kohdassa 3.4.3. Selvyyden vuoksi PVOV huomauttaa, että vesilain mukaisessa menettelyssä ei voida myöskään antaa yleisemmin uusia ympäristövelvoitteita, joihin mielipiteessä on viitattu.

Taloudellisia kustannuksia koskevien väitteiden osalta PVOV viittaa vastine-kohtaan 2.1.3 ja toteaa, että hakemuksen mukaisista toimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia on pidettävä vesilain tarkoittamalla tavalla kohtuuttomina.

ELY-keskuksen selityksen johdosta PVOV viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2, 7.3.2.

4.9 Pro Suolijärvi ry:n mielipide

4.9.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Hakemusta puolletaan eräin lisäyksin. Kalatalousvelvoitteiden muutoksen tulee koskea myös PVOV:n omistamaa Jumiskon voimalaitosta. Jumiskonjoen, Köykenöjoen ja Vierusjoen virtauksia on lisättävä ja joet kunnostettava niin, että vaelluskalat pääsevät vapaasti nousemaan jokien yläpuolisiin vesistöihin.

Mielipiteessä esitetään toimenpiteitä Isojärveä ja Luksuanjokea koskien ja vaaditaan Jumiskon voimalaitoksen kunnostusprojektin siirtämistä. Vesiluonnon ennallistaminen, vaelluskalakantojen elpyminen ja kalakantojen kasvu on luonnon monimuotoisuuden, vesistöjen ja niistä riippuvaisten eliöstön sekä seutukunnan elinvoiman ja matkailun kehittämisen näkökulmasta tärkeää.

4.9.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen, jolla on määrätty yhtäaikaisesti ja samoin perustein kalatalousvelvoitteet Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksille. Lisäksi hakemus kohdistuu voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Jumiskon voimalaitoksen kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin. Niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, sen muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen niitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

4.9.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3 ja 2.3.3 ja toteaa, ettei voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttaminen ole mahdollista yleisen luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi, matkailun kehittämiseksi tai seutukunnan elinvoiman kasvattamiseksi.

PVOV yhtyy ELY-keskuksen selitykseen siltä osin, että Jumiskon voimalaitosta koskevia väitteitä ei käsitellä nyt vireillä olevassa asiassa.

4.10 Suomen kalastusopaskilta ry:n mielipide

4.10.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

AVI:n on kiinnitettävä huomiota vaelluskalojen vapaan elinkierron lisäksi kalastusmatkailun merkitykseen Kemi- ja Ounasjoen vesistöalueille.

4.10.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.10.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa tämän kirjelmän kohdissa 2.2.3, 2.3.3 ja 2.4.3 aiemmin esittämäänsä ja toteaa, ettei voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttaminen ole mahdollista kalastusmatkailusta johtuvista syistä.

4.11 Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n mielipide

4.11.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Nykyiset kalatievelvoitteet ovat vanhentuneita ja merkittävästi alimitoitettuja. KHO:n 30.5.1980 tekemän ratkaisun jälkeen on tehty monia kansallisia ja kansainvälisiä strategioita sekä uutta lainsäädäntöä. Niiden keskeisinä tavoitteina ja vaatimuksina ovat rakennetuissa joissa kalojen luontainen lisääntyminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, jokijatkumot, kalojen vaellusten mahdollistaminen ja ekologinen virtaama.

Esitetyt toimet eivät aiheuta vahinkoa ympäristölle. Voimalaitosten luvanhaltijalle koituu kalateihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta taloudellinen menetys. Kalateihin tarvittava vesimäärä on enintään 2–4 % voimalaitosten rakennus- tai keskivirtaamasta, mikä on vesilain tarkoittamalla tavalla vähäinen suhteessa vesivoiman tuotannon määrään, yritysten liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Velvoitehoidon kustannukset ovat VL 3 luvun 14 §:n mukaisesti kohtuullisia niillä saavutettuun hyötyyn. Luvanhaltijat ovat tuottaneet voimalaitoksissa sähköä ja hyödyntäneet vesivoimaa ilman, että kalataloudelle aiheutuvia haittoja olisi kompensoitu täysimääräisesti.

Esitetyt toimenpiteet parantavat voimakkaasti muutetun Kemijoen ekologista tilaa ja vaikuttaa ympäristöön positiivisesti. Vaelluskalojen kulkuyhteyden ja luonnonkierron palautuessa saadaan käyttöön voimalaitosten yläpuoliset poikastuotantoalueet. Vaelluskalojen luontaisten lisääntymismahdollisuuksien parantuminen tukee vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen, äärimmäiseksi luokitellun uhanlaisen meritaimen sekä silmälläpidettäväksi luokitellun nahkiaisen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä parhaalla mahdollisella tavalla. Lupaehtojen muuttaminen ja toimenpiteet parantavat tilannetta erittäin uhanalaisen vaellussiian osalta edistämällä kestävää siikakannan hoitoa ja vahvistavat erittäin uhanalaisen jokihelmisimpukan populaatioita. Hankkeesta on hyötyä myös monelle muulle lajille, kuten jokiravulle. Lohikalojen luonnontuotannon vahvistaminen on yksi keskeisimmistä raakkuesiintymien suojelutoimista. Luontoarvojen lisäksi hakemuksen toimilla on lisäksi hyvin merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus, joka lieventää sukupolvesta toiseen jatkunutta kulttuurista traumaa.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset sekä säädökset velvoittavat huolehtimaan rakennetuilla joilla uhanalaisten lajien säilymisestä ja vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Mielipiteessä viitataan LupaMuutos-hankkeen loppuraporttiin, vesipuitedirektiiviin, Kemijoen vesienhoitosuunnitelmaan, kalatiestrategiaan, lohi- ja meritaimenstrategiaan, kalastuslakiin ja SWD 2019 -raporttiin.

SLL esittää seuraavia muutoksia esitettyihin kalatalousvelvoitteisiin: Kemijoen kalatiet tulee suunnitella ja toteuttaa mahdollisuuksien mukaan luonnonmukaisina ohitusuomaratkaisuina. Luonnonmukaisten ohitusuomien kautta on johdettava ekologinen virtaama, joka mahdollistaa ympärivuotisen virtaaman ja niiden käytön vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueina. Luonnonmukaisilla ja ekologisen virtaaman omaavilla ohitusuomilla voidaan kalan kulun mahdollistamisen lisäksi kompensoida lohen ja taimenen menetettyjä poikastuotantoalueita, jotka ovat jääneet kuivilleen ja patoaltaiden alle voimalaitosrakentamisesta johtuen. Luonnonmukaiset ohitusuomat mahdollistavat myös muiden kuin vaelluskalojen ja muiden vesieliöiden vapaan kulun vesistössä.

Vanhojen luonnonuomien kautta on johdettava ekologinen virtaama, joka mahdollistaa luonnonuomaan ympärivuotisen virtaaman ja niiden käytön vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueina. Vanhojen uomien ympärivuotisella vesittämisellä ja mahdollisella kunnostamisella saadaan palautettua voimalaitosrakentamisessa menetettyä koskipintaalaa ja runsaasti vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo Kemijoen kahden voimalaitoksen yläpuolella. Vanhojen koskiuomien vesittämisellä kompensoidaan myös esteettisten ja kulttuuriarvojen menetyksiä.

Kirjolohta ei saa enää käyttää uusitun velvoitteen hoitolajina. Se on maailman kahdeksan haitallisimman vieraslajin luettelossa ja siitä voi olla haittaa alkuperäislajistolle. Suomen vieraslajistrategian mukaan on suhtauduttava erityisen huolella kirjolohien istuttamiseen taimen- ja lohivesiin. Kirjolohen käyttö hoitolajina ei ole perusteltua, kun muita alkuperäisiä lohikaloja palautetaan alueelle poikasistutuksin, emokalasiirroin ja luonnonlisääntymisen avulla.

4.11.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulua koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Selityksenään kirjolohen istuttamisen lopettamista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.7.

4.11.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa ensinnäkin, että Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet vahingot on täysimääräisesti korvattu ja kompensoitu, eikä Kemijoella ole kyse lainvastaisesta tilanteesta, toisin kuin SLL mielipiteessään väittää. Näkemystään yhtiö on perustellut tarkemmin tämän kirjelmän kohdissa 2.2.3 ja 2.12.3.

ELY-keskus ei ole esittänyt mitään, jonka perusteella olisi todettavissa, että olosuhteet Kemijoella olisivat muuttuneet olennaisesti. Yhtiö viittaa väitetyn olosuhdemuutoksen osalta tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja

2.7.3. Myöskään kulttuurista traumaa koskevilla väitteillä ei voida perustella kalatalousvelvoitteen tarkistamista.

Viitattujen kansallisten ja kansainvälisten strategioiden, säädösten ja raporttien osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.4.3, 2.9.3 ja 3.24.3. Aikataulua koskevilta osin yhtiö viittaa lisäksi vastinekohtiin 3.2.3 ja 4.8.3. Kustannusten kohtuuttomuutta yhtiö on perustellut tämän kirjelmän kohdissa 2.1.3 ja 3.24.3, ja PVOV toteaakin, etteivät ne ole VL 3 luvun 14 §:n edellyttämällä tavalla kohtuullisia niillä saavutettavaan hyötyyn nähden. Luonnonmukaisten ohitusuomien sekä vanhojen uomien kunnostamisen ja vesittämisen osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.7.3 ja 3.34.3. Muiden velvoitevaatimusten osalta viitataan vastinekohtaan 3.4.3. Vaellussiian osalta yhtiö viittaa vastinekohtaan 4.8.3 ja raakun osalta kohtaan 3.34.3.

Siltä osin kuin SLL mielipiteessään esittää näkemyksen, että hakemuksen mukaisilla toimilla olisi merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus yhtiö toteaa, ettei näitä vaikutuksia voida kaikilta osin pitää myönteisenä. Kuten PVOV on tämän kirjelmän kohdassa 2.1.3 perustellut hakemuksen hyväksyminen johtaisi myös merkittäviin yleisen edun menetyksiin. Hakemuksessa tulisikin esittää intressivertailu, jotta kaikki hankkeen vaikutukset voitaisiin asianmukaisesti ottaa huomioon. Yhtiö pitää selvänä, että intressivertailun tulos on negatiivinen ja tästä syystä hakemus tulisi hylätä.

Yhtiö toistaa vastineen kohdassa 4.8.3 todetun, että uhanalaisten lajien suojelutoimien toteuttamisella voimakkaasti rakennetussa Kemijoessa ei olisi lajin selviytymisen kannalta merkityksellistä, kun Kemijokeen ei ylipäätään ole mahdollista saada aikaiseksi itseään ylläpitävää luonnonmukaista kalakantaa. Meritaimenta yhtiö on lisäksi kommentoinut vastaselityksensä kohdissa 5.4.2 ja 7.3.2.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

4.12 Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n mielipide ja sen täydennys

4.12.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Nykyiset Isohaaran tekniset kalatiet eivät toimi tulvalla ja niistä eivät pääse läpi kaikki vaelluskalat. Yhtiöt tulee velvoittaa ylläpito-, korjaus-, parantamis- ja rakentamiskustannuksiin sekä luovuttamaan 4–7 kuutiota vettä sekunnissa olemassa oleviin kalateihin ja luonnonmukaisiin ohitusuomiin. Ympäristövirtaama kaikkiin voimalaitoksiin ja ns. ”kuiviin uomiin” tulisi olla vähintään 10 % kunkin voimalaitoksen virtaamista. Isohaaraan tulisi rakentaa luonnonmukaiset ohitusuomat kaikkien vaelluskalojen ylös- ja alasvaellukseen.

Koko Kemijoen vesistön vaelluskalojen ohitusuomat on toteutettava kokonaan luonnonmukaisina ilman teknisiä osia. Tutkimus osoittaa, että ne voidaan rakentaa ilman teknistä alapäätä ja ne toimivat kaikille vaelluskaloille paremmin ilman alaosan teknisiä ratkaisuja. Kaikkien patojen kalatalousvelvoitteet tulee toteuttaa Ruotsin mallin mukaisesti siten, että vaelluskalat nousevat patojen ohi yli 90 % siitä määrästä mikä kertyy

kunkin padon alle. Voimayhtiöiden on haitanaiheuttajina maksettava kaikki velvoitteiden muutoksista aiheutuvat toimenpiteet, rakentamiskustannukset ja vaelluskalojen palauttamisen koko vesistöön aina Ounas- ja Kemijoen latvavesiä myöten.

PVOV:lle tulee asettaa reilu ympäristövirtaamavelvoite Isohaaran ja Vähähaaran uomiin vähintään 50 ja 25 kuutiota sekunnissa. Vähähaaran patoon PVOV voi rakentaa tätä velvoitetta tukemaan pienvoimalan. Vähähaaran uoma tulee kunnostaa kutu- ja poikastuotantoa tukevaksi sillä tavalla, että vaelluskalat ohjautuvat helposti Akkunusuomaan ja ylöspäin Kemijokea.

Nykyinen päivittäinen Isohaaran voimalaitoksen katkokäyttö ajaa vaelluskalat takaisin merelle ja haittaa kalateiden toimintaa sekä altistaa vaelluskalat moneen kertaan jokisuun verkko- ja rysäpyynnille. Katkokäyttö tulee velvoitemuutoksella pikaisesti lopettaa. On tärkeää, että Kemihaaran Isohaaran olemassa olevia kalateitä parannetaan velvoittamalla PVOV investoimaan niiden tarvittaviin kehittämistoimiin. Tavoitteena tulee olla, että kalateiden alle kertyvistä vaelluskaloista vähintään pääsee 90 % nousemaan.

Jotta kaikkien vaelluskalojen lajit pääsevät nousemaan Isohaaran voimalaitoksien ohi, tulee teknisten kalateiden lisäksi rakentaa kunnolliset luonnonmukaiset ohitusuomat Isohaaran voimalaitoksien molemmille puolille; Pohjoispuolelle uudistuvan Isohaaran Sähkökentän lähelle voimalaitoksen ohi (lyhyt) ja toinen Vallitunsaareen halki (pidempi) Vähähaaraan ja edelleen Akkunusuoman lyhyen reitin kautta takaisin Kemijokeen padon yläpuolelle. Samalla tulee siihen yhteyteen suunnitella vaelluskalojen alasvaellusratkaisu.

Alapuolisissa Vähähaaran uomissa tulee tehdä vaelluskalojen nousun paluuta edistäviä kunnostustoimia sekä ohjata Metsä Fibren Kemin tehtaan vedenottamo vaelluskalojen smolttien kannalta kestävämmällä tavalla. Myös alapuolisia Vähä Kuivanoroa tulee kunnostaa vaelluskaloille sopivaksi. Akkunusuoman kautta vaelluskalat voivat kulkea ylös- ja alaspäin Keminmaan taajamien Kalle-Akola-Tasalan välistä Kemijokeen. Akkunusuoma tulisi kunnostaa myös kaikkien vaelluskalojen kutu- ja poikastuotantoalueeksi.

Ilmastonmuutos tulee lisäämään kevättulvia, mikä tulee ottaa huomioon luonnonmukaisten uomien suunnitteluratkaisuissa ja hyödyntää smolttien alasvaelluksen edistämiseen. Smolttien alasvaellus tapahtuu useimmiten samaan aikaan kuin Kemijoella on runsaat vesien ohijuoksutukset. Siten alasvaellusrakenteiden ja luonnonmukaisten ohitusuomien saama vesi ei mene hukkaan, vaan toimivat tärkeällä tavalla turvaamassa harvinaisten vaelluskalojen arvokkaiden luonnonsmolttien alasvaellusta syönnösalueelle.

Mielipiteessä viitataan Sanna Marinin hallitusohjelmaan ja katsotaan, että hakemus toteuttaa hallituksen kirjausten tahtotilaa. Vesipuitedirektiivi vaatii mahdollisimman luonnonmukaista vesiekologiaa ja vaelluskalojen kierron palauttamista. Tämä on erityisen merkityksellistä uhanalaisille vaelluskaloille (meritaimen) ja Kemijoen vesistössä henkitoreissaan

eläville raakuille. Kalatalousvelvoitteissa tulisi edistää ensisijaisesti kaikkien vaelluskalojen mahdollisimman runsasta paluuta koko vesistöön – aina Kemijoen latvavesiä myöten missä on säästynyt hyviä luonnonmukaisia kutu- ja poikastuotantoalueita runsaasti.

Arvioitaessa haittaa yhtiöille tulee laskea se ansiotulojen, elinvoiman, nautinnan ja virkistyksen haitta, mitä yhtiöiden toimesta on vuosikymmenten aikana aiheutunut joen patoamisista mm. jokivartisten elinkeinoille ja kiinteistöjen arvolle ja haitalle 70 vuoden kumuloitunut korko.

Velvoitteissa on mainittava, että Sierilän patoallas on parempi jättää rakentamatta. Lisäksi mielipiteessä esitetään KEJO:on kohdistuvia väitteitä ja kannanottoja ja vaatimuksia lupaviranomaiselle sen päätöksentekoa koskien.

Lapin SLL on toimittanut täydennyksenä liitteen, jossa on PVOV:n vuonna 1946 allekirjoittama lupaus rakentaa vaelluskaloille väylät Kemijoen Isohaaraan. Tällä hetkellä Isohaaran kalatiet ovat kuntien ja Lohijokitiimin rahoittamia. Liite yhä velvoittaa yhtiön kustantamaan luonnonmukaiset ohitusuomat vähintään 2 kpl Kemijoen Isohaaraan sekä osallistumaan teknisten kalateiden kehittämiseen ja ylläpitoon sekä maksamaan yhdessä KEJO:n kanssa vaelluskalojen ylisiirrot keskijoelle ja latvavesille.

4.12.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteisiin hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Selityksenään kalataloudellisia kunnostuksia koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.3. EU komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

4.12.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa vastineenaan ensinnäkin, että mielipiteessä on esitetty useampi vaatimus, joka ei miltään osin kuulu nyt käsillä olevaan menettelyyn. Nyt vireillä olevassa asiassa on kyse hakemuksessa yksilöityjen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden tarkistamisasiasta, jossa ei oteta kantaa esimerkiksi Sierilän voimalaitoshankkeen toteuttamiseen tai Metsä Fibren Kemin vedenottamon toimintaan.

PVOV viittaa hallitusohjelman kirjauksien ja vesipuitedirektiivin soveltamisen osalta tämän kirjelmän kohtaan 2.4.3 ja toteaa lisäksi, että mielipiteen antajalla on täysin virheellinen käsitys siitä, mistä hallinnollisessa päätöksentekomenettelyssä on kyse. Se, että viranomainen on tehnyt aloitteen lupamääräysten muuttamiseksi ei tarkoita automaattisesti sitä, että viranomaisen esittämä kanta olisi oikea. Yhtiöt, oli sitten kyse valtionyhtiöstä tai ei, ovat täysin oikeutettuja vastustamaan myös viranomaisen hakemusta, ja niin päättäessään myös valittamaan sitä koskevasta lupapäätöksestä. PVOV korostaakin, että yhtiöt eivät vastusta hakemusta vain pitkittääkseen prosessia tai aiheuttaakseen harmia, vaan kyse on yksinkertaisesti siitä, että hakemus ei PVOV:n näkemyksen

mukaan ole lainmukainen. Puutteellista, perusteetonta, epärealistista ja osin toteuttamiskelvotonta hakemusta ei yksinkertaisesti voida hyväksyä.

Viitaten vastinekohtiin 2.4.3, 2.9.3 ja 3.24.3 yhtiö toteaa, että toisin kuin mielipiteen antaja väittää, vesipuitedirektiivi ei vaadi nyt käsillä olevassa tilanteessa vaelluskalojen kierron palauttamista. Kuten yhtiö on vastinekohdissa 2.3.3 ja 2.6.3 todennut, itseään ylläpitävää luonnonmukaista kalakantaa ei ylipäätään ole mahdollista luoda voimakkaasti rakennetussa Kemijoessa. Raakkujen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.34.3.

Väite, että hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden vaikutuksia tulisi arvioida prioriteettijärjestyksessä on virheellinen. Kuten tämän kirjelmän kohdassa 2.1.3 on todettu, vesilaki velvoittaa tekemään kokonaisvaltaisen intressivertailun. Lisäksi VL 3 luvun 14 § velvoittaa nimenomaisesti tekemään kustannus-hyötyanalyysin. Ei ole mitään perusteita sille, että yhtiöille aiheutuvat haitat tulisi ottaa viimesijaisina huomioon.

Mielipiteessä esitettyjä vaatimuksia koskien voimalaitosten aiheuttamaa haittaa PVOV toteaa viitaten vastinekohtaan 2.2.3, että kaikki yksityiselle edulle aiheutuneet vahingot ovat kertakaikkisesti ja täysimääräisesti korvattu ja yleiselle edulle aiheutuneet haitat on osin korvattu rahakorvauksin, osin kalatalousvelvoitteella. Asia on ratkaistu lainvoimaisin lupapäätöksin eikä ole olemassa säännöstä, jonka nojalla nämä haitat ja vahingot voitaisiin ottaa toistamiseen huomioon nyt vireillä olevassa asiassa mielipiteessä esitetyllä tavalla. Nyt käsillä olevassa tapauksessa on yksiselitteisesti kyse sen arvioinnista, onko tapauksessa olemassa perusteita kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle ja täyttyvätkö vesilain hakemuksen hyväksymiselle asettamat edellytykset muutoin. Selvyyden vuoksi yhtiö korostaa, että mikäli vastoin kaikkea yhtiön esittämää katsottaisiin, että tarkistamisen edellytykset täyttyvät, tulisi kalatalousvelvoitteen muuttamisessa ottaa huomioon jo maksetut korvaukset ylikompensaatiokiellosta johtuen. Tältä osin yhtiö viittaa muistutuksensa kohtiin 3.1.2 ja 4.2.1 sekä vastaselityksensä kohtaan 3.2.2.

Viitaten Lapin SLL:n mielipiteen liitteeseen PVOV toteaa, että yhtiö on lupauksen mukaan sitoutunut rakentamaan Isohaaran yhteyteen kalankulun turvaamiseksi laitteet. Sen sijaan PVOV ei ole lupauksessa sitoutunut rakentamaan luonnonmukaisia ohitusuomia, kehittämään ja ylläpitämään Kemijoen teknisiä kalateitä tai maksamaan vaelluskalojen ylisiirtoja, eikä kyseisen lupauksen perusteella voida asettaa tällaisia velvoitteita mielipiteessä esitetyllä tavalla. Kalatalousvelvoitteiden määrääminen ja näiden muuttaminen perustuu yksinomaan vesilakiin ja sen säännöksiin. Lisäksi yhtiö toteaa, että lupausta koskevat asiat on käsitelty jo kalatalousvelvoitteita määrättäessä, eivätkä ne siten ole osa nyt vireillä olevaa menettelyä.

Luonnonmukaisten ohitusuomien osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3. Mielipiteestä ei ilmene, mihin tutkimuksiin siinä viitataan, mutta PVOV korostaa, että Isohaaraan näiden toteuttaminen on käytännössä mahdotonta. Vaelluskalojen ohjautumista Akkunusuomaan ja ylöspäin Kemijokea yhtiö pitää epärealistisena ja toteuttamiskelvottomana ratkaisuna. Juoksutusvaatimukset ovat myös sitä luokkaa, että

PVOV:n menetykset säätösähkön tuotannon osalta moninkertaistuisivat. Lisäksi PVOV korostaa, että Isohaaran kalateiden yhteenlasketut houkutusvirtaamat, joista osa tehdään pumppaamalla ja impulssikalatiellä suluttamalla, ovat jo nykyisellään hyvällä tasolla. Ohitusuomia ja kalateitä koskevien tehokkuusvaatimusten osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.1.3 ja 3.15.3. Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, että mm. Vähä Kuivanoron ja Akkunusuoman kunnostaminen ei voida katsoa olevan yhtiön vastuulla.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 4.3.2 ja 7.1.2.

4.13 Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön mielipide

4.13.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen antaja puoltaa hakemusta. Nykyiset kalatalousvelvoitteet ovat uusimman tutkimustiedon valossa alimitoitettuja. Mielipiteessä nostetaan esiin kalatiestrategiassa ja lohi- ja meritaimenstrategiassa linjatut tavoitteet villien vaelluskalakantojen palauttamiseksi myös rakennettuihin jokiin sekä vesipuitedirektiivin tavoitteet. Luonnonmukaisia ohitusuomia tulee suosia ensisijaisesti kalateinä ja vaelluskalakantojen pitkäjänteisen hoidon tulee perustua luontaisen lisääntymisen tavoittelemiseen johon pääsemiseksi tarvitaan toimivien kalateiden lisäksi laajasti muitakin tukitoimia, kuten mäti- ja poikasistutuksia, emokalojen ylisiirtoja ja vesistön kalataloudellisia kunnostustoimia. Jokialueen velvoiteistutuksissa tulee suosia kyseiselle vesistölle luontaisesti tyypillisiä kalalajeja ja -kantoja, joiden alkuperä on samasta vesistöstä tai mahdollisimman läheisiltä vesialueilta. Lisäksi mielipiteessä esitetään näkemyksiä kirjolohien istuttamisesta ja siian istutusten poistamisesta.

4.13.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalatietyyppien osalta hakija viittaa asiaselitykseen 3.2 ja kirjolohen istutuksen osalta asiaselitykseen 3.7.

4.13.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa ensinnäkin tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3 ja toteaa, etteivät olosuhteet ole muuttuneet olennaisesti VL 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Lisäksi PVOV viittaa vastinekohtaan 2.6.3 ja toteaa, ettei luonnonkierron palauttaminen ole mahdollista. Vesipuitedirektiivin ja mielipiteessä mainittujen strategioiden osalta PVOV viittaa vastinekohtaan 2.4.3. Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevia väitteitä yhtiö on käsitellyt tämän kirjelmän kohdassa 2.7.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 7.1.2 ja 7.3.2.

4.14 Vanttauksen Pyyntömiehet ry:n mielipide

4.14.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen esittäjä puoltaa hakemusta.

4.14.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.14.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa vastineen kohtaan 2.7.3 ja toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamiselle hakemuksessa ja sen täydennyksissä esitetyllä tavalla ei ole oikeudellisia tai luonnontieteellisiä perusteita. Yhtiö viittaa lisäksi kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

4.15 Vasemmistoliiton Lapin piiri ry:n mielipide

4.15.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteessä puolletaan hakemusta muutoksin, että ELY-keskuksen esittämä rakentamisvaiheistus poistetaan ja koko Kemijoen pääväylä rakennetaan ja kunnostetaan ilman em. vaiheistusta mitä pikimmiten. Ns. teknisten kalateiden sijasta mielipiteessä esitetään ohitusuomien rakentamista.

4.15.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään kalatietyyppejä koskevaan mielipiteeseen liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.2. Velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulun osalta ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.4.

4.15.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa tämän vastineen kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3 ja toteaa, että kalakannan luonnonkierron palauttaminen Kemijoelle ei ole mahdollista eivätkä hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden vaikutukset muutoinkaan vastaa sitä, mitä ELY-keskus on hakemuksessaan ja sen täydennyksissä esittänyt. Kalatiestrategian osalta PVOV viittaa vastinekohdassa 2.4.3 lausuttuun. Taloudellisia kustannuksia ja luonnonmukaisia ohitusuomia koskevien väitteiden osalta PVOV viittaa vastinekohtiin 2.1.3 ja 2.7.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

4.16 Virtavesien hoitoyhdistys Virho ry:n mielipide

4.16.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Olosuhteet ovat muuttuneet merkittävästi. Mielipiteen esittäjä vetoaa uusimpaan lainsäädäntöön ja hallitusohjelmaan, jonka mukaisesti tulee panostaa kalojen luonnonlisääntymiseen (istutusten sijasta) sekä vesipuitedirektiivin vesien hyvän tilan tavoitteeseen. Tutkimukset ja seurannat ovat osoittaneet istutuskalojen heikentävän luonnonkalakantojen perimää ja istutusten tuotto on yleensäkin heikentynyt. Kemijokeen istutetaan mittavasti vieraslaji kirjolohta vieraslajistrategian vastaisesti. Uitto on loppunut ja se ei ole enää metsätalouden kuljetusväylä. Koskia ja puroja on kunnostettu ja myös näin olosuhteet ovat muuttuneet.

Vesivoimayhtiöt eivät ole tehneet riittäviä kompensoivia koski- ja purokunnostuksia. Tutkimukset osoittavat, miten tärkeitä alasvaellusratkaisut ovat erityisesti mereen tai järviin vaeltaville kalanpoikasille. Toisaalta

niitä tarvitaan isoille emokaloille, jotka palaavat uudestaan järveen/mereen ja kutevat toistuvasti. Velvoitteiden ajantasaistaminen ei ole vesivoimayhtiöille kohtuuton, vaan kyseessä on yhtiöiden aiheuttaminen vahinkojen korjaamisesta sekä nykyisen luonnon, kalakantojen ja Lapin elinvoiman kannalta kohtuuttoman tilanteen tasapainottamisesta.

Kalatalousvelvoitteiden päivityksen pohjana pitää olla kalojen luonnonmukainen lisääntyminen, kulku omin voimin ylävirtaan kutu- ja poikasalueille sekä turvallinen alasvaellus kompensoivien koski- ja purokunnostuksien lisäksi. Mielipiteessä vaaditaan seuraavia toimenpiteitä: Jokaiseen vesivoimalaan ja patoon on saatava ohitusuoma, jonka on oltava luonnonmukainen. Monen Kemijoen vesivoimalan lähistöllä on valmiina vanha luonnonuoma, joka pitää saada vesitettyä ympärivuotisesti. Luonnonmukaiset ohitusuomat käyvät myös monille muille lajeille kuin kaloille. Ns. tekniset rakennetut kalatiet ovat huono ratkaisu, sillä ne eivät juurikaan käy kalojen kutu- ja elinalueiksi. KEJO on kokeillut kalasydämen kaltaisia ratkaisuja, mutta ne eivät ole koeteltuja, niitä ei ole tutkittu eikä pitkäaikaisseurantaa ole. Kalasydämen ja vastaavien ratkaisujen huono puoli on myös se, että ne eivät käy kutupaikaksi, kalojen elinalueeksi ja tällaisten ”putkien” läpi voidaan tuskin siirtää merkittäviä määriä kaloja. Ne eivät myöskään vastaa ollenkaan luonnonmukaisen lisääntymisen ja vapaan vaeltamisen periaatetta. Sama pätee kalojen ylisiirtoihin tankkiautoilla. Kemijoen tapauksessa puhutaan vähimmilläänkin sadoista tuhansista vaeltavista (lohi-) kaloista. Tällaisten kalamäärien hallinta teknisillä ratkaisuilla olisi vaikeaa, vaivalloista ja kallista. Ylisiirto tai kalasydän eivät ole myöskään luonnon monimuotoisuuden mukaisia.

Alasvaellusratkaisujen välttämättömyys on osoitettu kiistattomasti tutkimuksissa ja selvityksissä. Vesivoimaloiden turbiineissa ja niiden paineissa voi kuolla huomattava määrä esimerkiksi mereen vaeltavia lohikalojen poikasia ja minkä lajin kaloja tahansa. Päätöksessä tulisi antaa yleismääräys toimivien alasvaellusratkaisujen pakollisuudesta jokaiseen vesivoimalaan ja patoon.

Kemijoen patoaltaiden alle on jäänyt mittava määrä koskipinta-alaa, joka on poissa kalojen kutemisesta ja niiden poikasilta. Menetetty koskipinta-ala tulee korvata täysimääräisesti. Tämä vaatii useita toimenpiteitä: luonnonmukaiset ohitusuomat ja mittava koski- ja purokunnostusohjelma, joka keskittyisi jäljelle jääneiden virtavesien tilanteen parantamiseen. Kutusoraistusten ja poikasalueiden teon lisäksi tässä yhteydessä on lähtökohdaksi otettava koko valuma-alueen kunto. Vesivoimaloiden yhteyteen on vanhojen kuiville jätettyjen koskiuomien vesittämisellä mahdollista saada aikaan kompensoivia uomia tiettyjen sivujokien ja -purojen avulla. Patoaltaiden alle jääneen koskipinta-alan kompensoiminen tuskin onnistuukaan riittävästi ilman sivujokien ja purojen kehittämistä voimaloita ja patoja ohittaviksi uomiksi.

Kalatalousohjelman päivityksessä on pääuoman, Raudanjoen ja Ounasjoen ohella kiinnitettävä huomiota vesistön lukuisiin sivu-uomiin ja puroihin. Esimerkiksi joen alajuoksulle on todennäköisesti saatavissa aikaiseksi hyväkin mereen vaeltavan taimenen kanta lukuisten sivu-uomien ansiosta (taimenen vaeltaessa kutemaan pienimpiinkin puroihin).

Vaikka taimenkantojen vahvistaminen on yleensä yksinkertaisempaa loheen verrattuna, sitäkään ei ole saatu aikaiseksi. Vesistö voisi olla merkittävä siikajoki ja myös nahkiaiselle sekä ankeriaalle olisi löydettävä toimivat ratkaisut. Raakku eli jokihelmisimpukka on lisäksi laji, johon tulisi kiinnittää huomiota arvioitaessa luonnon monimuotoisuuden kehittämistä.

Mielipiteessä tuodaan esiin komission Suomelle antamaan palautteeseen vesipuitedirektiivin toimeenpanoa koskien. Tämä nostaa esiin myös ympäristövirtaamien määrittämisen Kemijoen vesivoimaloille. Jotta saadaan aikaan riittävä houkutusvirtaama (suhteessa päävirtaan) ja kompensoivia kutu- ja poikasalueita, tulisi ympäristövirtaaman olla Kemijoen kokoisessa joessa pienimmillään 10 prosenttia pääuoman vesimäärästä. Kemijoki on Vuoksen ohella Suomen suurin joki vesimäärältään ja tulevat kalaston vahvistamistoimenpiteet eivät saa jäädä vaillinaisiksi liian vähäisten vesimäärien takia.

Lupaviranomaisen tulee pienentää olennaisesti istutustoimintaa vesivoimaloiden haittojen korvikkeena. Jos istutuksia tehdään, tulisi niiden olla etenkin kotiutusisutuksista, joilla esimerkiksi lohta, taimenta ja siikaa palautetaan. Ylisiirtoja tarvitaan siirtymäaikana, mutta pysyvänä ratkaisuna pitää olla kalojen kulku ja vaellus omin evin. Merelle tai jokisuistoon tehtäviä istutuksia on syytä pienentää voimakkaasti, koska nämä istukkaat eivät välttämättä leimaannu Kemijokeen. Vesivoimalatoiminnalle tulee määrätä muiden velvoittavien toimien ohella mittava kalatalousmaksu, joka on indeksoitava ja sidottava esimerkiksi elinkustannusindeksiin.

Päätöksen tulee sisältää toimenpiteiden seurantavelvoitteet ja toiminnan ripeän kehittämisen seurannan antamien tuloksien nojalla. Kaikki toimenpiteet tulisi aikatauluttaa. Kalatalousvelvoitteiden ajantasaistamispäätös tarvitsee aikanaan jatkopäivitystä, joka tulisi tehdä viimeistään 10 vuoden kuluessa käsillä olevan velvoitepäivityksen voimaanastumisesta.

Kalatalousvelvoitteen päivittämisellä olisi positiivinen talousvaikutus Lapissa. Elvytetyn Kemijoen matkailu-, kalastus-, kiinteistövuokraus- ja muu vastaava toiminta loisi paikallisia työpaikkoja, kysyntää ja kulutusta. Kemijoen alueen tonttien arvolle olisi valtti vesistön palautuminen lohijoeksi. Myös merialueen kalastus mukaan lukien kaupallinen kalastus on kärsinyt Kemijoen alennustilasta.

4.16.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Selityksenään kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.3. Komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5. Kalojen istutuksia koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.6. Kalataloudellisiin kunnostuksiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.3. Mitä tulee kalatalousmaksun määräämiseen, hakija viittaa hakemuksen kappaleeseen 4.2. alakohtaan 5, jossa esitetään

30 000 euron kalatalousmaksua käytettäväksi poikastuotantoalueiden kunnostuksiin ja muihin kalataloutta edistäviin toimenpiteisiin.

4.16.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Olosuhteiden muuttumista koskien yhtiö viittaa ensinnäkin tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3 ja toteaa, että mielipiteessä esitetyistä ”olosuhdemuutoksista” ainoastaan uiton loppuminen ja vesistön kunnostaminen voisi mahdollisesti olla vesilain tarkoittamia olosuhdemuutoksia, mikä kuitenkaan ei ole tilanne nyt Kemijoen tapauksessa. Toiseksi PVOV huomauttaa, että ELY-keskus toteaa hakevansa kalatalousvelvoitteen muuttamista vedoten nimenomaan VL 3 luvun 22 §:n ensimmäiseen virkkeeseen, eli olosuhteiden olennaiseen muuttumiseen eikä sen perusteella, että velvoitteet olisivat kalataloudellisesti osoittautuneet epätarkoituksenmukaisiksi, josta taas säädetään edellä mainitun säännöksen toisessa virkkeessä. Yhtiö korostaa selvyyden vuoksi vedoten muistutuksensa kohtaan 3.3 ja vastaselityksensä kohtaan 6.4.2, että hakemusta ei myöskään voida käsitellä VL 3 luvun 22 §:n toisen virkkeen nojalla tarkistamiseen liitettyvästä kustannusrajoituksesta johtuen.

Hallitusohjelman sekä vesipuitedirektiivin ja vesienhoidon ympäristötavoitteiden osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.4.3, 2.9.3 ja 3.24.3. Komission kehotusta yhtiö on käsitellyt vastinekohdassa 3.24.3.

Toisin kuin mielipiteen antaja esittää, PVOV on täysimääräisesti kompensoinut Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat kalastolle ja kalastukselle. Yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.1.3 ja 2.2.3, ja toteaa, että kuten hakemuksenkin mukainen velvoitekokonaisuus myös mielipiteessä esitetyt toimenpiteet ovat kalataloushaitan kompensoimiseksi ylimitoitettuja ja kustannuksiltaan yksiselitteisesti kohtuuttomia. Edelleen yhtiö korostaa, että luonnon, kalakantojen ja Lapin elinvoiman edistämistä ei voida katsoa yhtiön vastuuksi.

Luonnonmukaisia ohitusuomia ja uomien vesittämistä koskien PVOV viittaa vastinekohtiin 2.7.3 ja 3.34.3. Yhtiö huomauttaa, että useat muistutusten ja mielipiteiden antajat ovat vaatineet luonnonmukaisia ohitusuomia väittäen niiden olevan tehokkaampia kuin tekniset kalatiet. Näiden väitteiden tueksi ei ole kuitenkaan esitetty mitään tutkimuksia, jotka osoittaisivat niiden hyödyn tai toteuttamiskelpoisuuden. PVOV sen sijaan on laskelmin selkeästi osoittanut, että säätökäytön menetykset kasvaisivat reilusti, koska luonnonmukaisiin ohitusuomiin vaaditaan suuria virtauksia, ja ne pitäisi vesittää ympärivuotisesti, jotta niissä tapahtunut lisääntyminen ei menisi hukkaan. Vaaditun ympäristövirtaaman osalta yhtiö toteaa olevan selvää, että PVOV:n menetykset kasvaisivat vaadituilla lukemilla reilusti. Myös yhteiskunnan sähköntuotannon huoltovarmuus vaarantuisi entisestään.

Edelleen yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.3.3, 2.6.3 ja 3.36.3 ja toteaa, että vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen Kemijoelle ei käytännössä ole mahdollista, vaan kalakannat perustuisivat edelleen istutuksiin. Tätä taustaa vasten yhtiö pitää mielipiteen antajan näkemystä siitä, että istutusvelvoitteet tulisi korvata muilla toimenpiteillä virheellisenä. Lisäksi, kun otetaan huomioon, että istutusvelvoitteiden tuottama kalataloudellinen tulos on hyvä, ei nykyisiä velvoitteita ole syitä muuttaa.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 3.1.2, 4.3.2, 5.2.2 ja 7.1.2.

4.17 Villilohi yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry:n mielipide

4.17.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Olosuhteet ovat muuttuneet vesilain mukaisesti. ELY-keskuksen esittämät muutokset eivät kuitenkaan ole riittäviä eivätkä riittävän ripeitä. Ensimmäisessä vaiheessa on avattava vaellusyhteys mereltä Kemijoen pääuomaa pitkin Pelkosenniemelle ja Ylä-Kemijoelle. Viranomaisen esittämässä toisessa vaiheessa on avattava vaellusyhteys Kitiseen. Kemijoen osalta mitään toimia ei tule jättää mainittuun toiseen vaiheeseen, vaan kaikki Kemijoen ja Ounasjoen elvyttävät toimet olisi aloitettava viiveettä.

Muuttuneista olosuhteista kertovat useat tekijät. Patoamisen kalataloudellisista vaikutuksista on saatu uutta tietoa. Lohi on tullut uhanalaiseksi/erittäin uhanalaisesti Itämerellä ja globaalisti. Sama koskee monia muita vaelluskalalajeja (taimen, siika, nahkiainen). Olosuhteet elinkeinoelämässä ovat muuttuneet: perinteisen elintarviketuotantoon liittyvän kalastuksen rinnalle on tullut elämysmatkailu, matkailusta on tullut merkittävämpi osa yhteiskunnan elinvoimaa ja elintarviketuotantoon liittyvän kalastuksen asema elintarvikehuoltovarmuuden osalta on keskeisempi. Isohaaraan nousee rasvaevällisiä nousuun pyrkiviä lohia ja taimenia, mitä on pidettävä merkkinä poikastuotannosta ja/tai ylisiirtojen, pienpoikasistutusten ja mätirasialaittojen onnistumisesta. Lainsäädäntö ja oikeudenkäyttö on muuttunut, miltä osin viitataan vesipuitedirektiiviin ja siihen liittyvään päätökseen KHO 2019:166 ja uuteen kalastuslakiin. Alkuperäiset voimalaitosluvat ja niihin liittyvät velvoitteet syntyivät sodan jälkeisessä ilmapiirissä. Kemijoen uittotoiminta on loppunut, minkä päättyminen ja sitä seuranneet kunnostukset ja ennallistamiset ovat lisänneet joen elinolosuhdepotentiaalia vaelluskaloille ja muille eliöille. Muutokset energiataloudessa ovat synnyttäneet uudet olosuhteet. Teollisuuden laitoskohtainen energiaintensiivisyys on vähentynyt, uusia sähköntuotantotapoja syntynyt, sähköenergiamarkkinassa tapahtunut muutos ja säätövoiman tarve on muuttunut. Sähkömarkkinoiden kansainvälisyys näkyy myös sähköntuottajien tavassa käyttää voimaloitaan, mikä aiheuttaa uudenlaista katkokäyttöä voimaloihin. Katkokäytöstä on muodostunut merkittävä haitta vastavirrasta eläville vaelluskaloille. Yleinen mielipide on muuttunut ja yhteiskunta on alkanut toimia toisin. Suomi on sitoutunut EU:n luonnon monimuotoisuus -direktiiviin YK:n biodiversiteettisopimukseen ja komissio julkaisi uuden biodiversiteettistrategian. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa velvoitetaan valtion viranomaisia ja lupaviranomaisia sekä Suomessa toimivia yhtiöitä toimimaan tavalla, jolla ”pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen Suomessa”.

On varmistuttava, että kaikki toteutettavissa olevat toimenpiteet patoamisesta aiheutuneiden vahinkojen lieventämiseksi toteutetaan, huomioitava luonnon monimuotoisuuden vaateet ja jokivarren ihmisten tarpeet sekä huolehdittava maakuntien ja kuntien tulevaisuudesta ja niiden elinvoimasta, yritystoiminnan vireydestä etenkin matkailu- ja palvelualoilla,

jokiluonnon virkistyskäytöstä, Lapin ympärivuotisesta matkailusta. Luonnollisesti lisääntyvä vaelluskalakanta on palautettava.

Kalatalousvelvoitteita koko Kemijoen vesistössä tulee muuttaa siten, että vaelluskalojen ja muiden eliöiden ylä- ja alavirran suuntaan toimiva vaellusyhteys mereltä vesistön latvaosille avataan ja ekologinen jatkumo taataan luvanhaltijoiden kustantamana ja ylläpitämänä. Luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta ohitusuomiin tarvittava vesi.

Ohitusuomat on toteutettava Kemijoen kaikilla padoilla luonnonmukaisina, kaikille lajeille sopivina. Niiden toiminnalle on asetettava patokohtaiset kalojen toimintatehokkuutta kuvaavat läpäisyprosentit. Vaellusyhteyden on oltava avoinna aina ja toimittava kaikissa vesiolosuhteissa. Padotuissa vesistöissä on taattava jatkuva ja riittävä ekologinen ympäristövirtaama. Joen ekologiaa tuhoava lisärakentaminen on estettävä. Sierilän voimalaitosta ei pidä rakentaa.

Luontaista lisääntymistä on elvytettävä koko vesistön alueella, myös jokien rakennetuilla osuuksilla. Tuhoutuneita kutualueita on kunnostettava. Elvytystoimissa on luotava korvaavia olosuhteita tuhoutuneiden lisääntymis- ja elinpaikkojen tilalle, jotka on oltava joen alkuperäiseen potentiaaliin nähden laadullisesti ja määrällisesti riittäviä ja korvaavia. Vaelluskalojen ja muiden virtavesieliöiden tarvitsemat elin- ja lisääntymisalueet soraikkoineen koko vesistössä on tarkistettava ja kunnostettava. Patoaminen on vakavasti heikentänyt elämän mahdollisuuksia myös patojen yläpuolisilla vesistöosuuksilla, kalojen luontainen lisääntyminen on estynyt ja paras geeniperimä on kadonnut. Myös raakkukannat ovat tulleet erittäin uhanalaisiksi.

Vaelluskalojen leimautumista ja nousuhalukkuutta jokiin on tuettava. On suoritettava massiivisia aikuisten kalojen ylisiirtoja, jotka on kohdistettava pääasiassa latva- ja sivuvesille Ounasjoella ja Ylä-Kemijoella. Kalojen ylisiirtoa varten luvanhaltijoiden tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle. Kalastaminen terminaalialueella on kiellettävä. Voimaloiden katkokäyttö on lopetettava. Nämä molemmat toimet heikentävät nousuun pyrkivien kalojen kuntoa. Ylisiirtojen onnistuminen on taattava.

Ounasjoen ja Ylä-Kemin latvavesille on sijoitettava kalakasvattamoita, joilla tuotettujen poikasten istutuksia vesistöön erityisesti on toteutettava. Myös kuturasia- ja pienpoikaslaittoja on toteutettava elvyttämään luontaista lisääntymistä kaikilla latvavesillä, luontaiset kannat huomioiden. Luvanhaltijoita on velvoitettava tekemään, jatkamaan ja uudestaan aloittamaan näitä toimia niin kauan, kunnes luonnollisesti lisääntyvän kannan pysyvä ja kestävä olemassaolo sitä vaatii. Kaikki alkuperäiset vaelluskalalajit on sisällytettävä istutettavien joukkoon. Viranomaisen hakemuksessa mainitut ylisiirto-, istutus- ja laittomäärät ovat riittämättömät suhteutettuna Kemijoen vesistön valtavaan kokoon ja aiheutettuun vahinkoon nähden. Määrät tulisi aluksi vähintään kymmenenkertaistaa. Istutuksilla ei voi korvata luonnonmukaisia ohitusuomia – on tähdättävä luonnollisesti lisääntyviin kantoihin. Merelle, jokisuistoon ja patoaltaisiin tehtäviä istuksia yhdistys ei pidä toimivina. Elvyttävät istuttamiset ja laitot on aloitettava heti.

Joella kalastavien ja virkistäytyvien tarpeet tulee huomioida. Kalastuskokoisten rasvaeväleikattujen lohien ja taimenten istutuksia on suoritettava. Nämä istutukset on mitoitettava vastaamaan jokikalastajien tarpeita ja korvaamaan haitallisia ja potentiaalisesti haitallisia vieraslajeja ja virtaveteen muuten kuulumattomia lajeja. Arvoltaan istutusten on oltava vähintään 7-kertaisia viranomaisen hakemuksessaan esittämään nähden. Näitä virkistyskalaistutuksia on jatkettava ja yllä pidettävä, kunnes joki kykenee riittävään luonnolliseen poikastuotantoon. Nämä toimet ovat tärkeitä yleisen yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden, tärkeän käyttömuodon ja jokivarren elävään vaelluskalavesistöön perustuvien elinkeinojen tarpeiden vuoksi. Vieraslajien ja virtavesiin sopimattomien lajien istuttamista ei tule tehdä. Kuha ei ole virtavesien kala. Kalastuskokoisten kalojen istuttamiset on aloitettava heti.

Voimaloiden toimintaa säätelevät luvat on asetettava määräaikaisiksi. Luvitukseen on liitettävä velvoite ympäristövaikutusten arvioinnista. Toimenpiteet on aloitettava välittömästi. Voimalaitosten omistajien tulee saattaa vireille ensimmäiset ohitusuomien rakentamisluvat ja luvat aloittaa niiden rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa vuoden 2022 aikana. Kaikkien ohitusuomien rakentamisluvat ja aloittamisluvat ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa on saatettava vireille viimeistään vuoden 2026 loppuun mennessä. Kaikki Kemijoen pääuoman ohitusuomat on saatettava valmiiksi vuoden 2027 loppuun mennessä. Kitisessä olevien patojen ohitusuomien on oltava valmiit vuoden 2033 loppuun mennessä.

Hakemus tulee hyväksyä mielipiteessä mainituin tarkennuksin. Kaikille korjaaville toimille tulee asettaa selvä ja tiukka aikaraja ja merkittävä uhka sen noudattamatta jättämiselle. Kemijoki on saatava kauttaaltaan hyvään tilaan vuoteen 2027 mennessä. Kustannusten jaossa tulee noudattaa periaatetta, jossa vahingon aiheuttaja vastaa kustannuksista. Mikäli luvanhaltija ei korvaa aiheuttamaansa vahinkoa jonkin padon kohdalla, on vaellusyhteys avattava kyseisen padon omistajan kustannuksella purkamalla pato. Purkamisen seurauksena tehtävät ennallistamiset tulisi myös toteuttaa voimalaitoksen omistajan kustannuksella.

4.17.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus ei ole selityksessään ottanut kantaa mielipiteeseen.

4.17.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa mielipiteeseen ensinnäkin viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3, että olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti vesilaissa säädetysti siten, että kalatalousvelvoitteita voitaisiin tarkistaa. Yhtiö huomauttaa, että mielipiteessä luetellut seikat eivät ole VL 3 luvun 22 §:n mukaisia olosuhdemuutoksia. Ainoastaan uiton loppuminen ja vesistön kunnostukset ovat sellaisia seikkoja, joita mahdollisesti voitaisiin katsoa vesilain tarkoittamiksi olosuhdemuutoksiksi. Kuten yhtiö jo aiemmin on todennut, ELY-keskus ei kuitenkaan ole esittänyt riittävää selvitystä siitä, että olosuhteet Kemijoella näiden seikkojen osalta olisivat muuttuneet olennaisesti, eikä vesilain mukainen tarkistamiskynnys siten ylity. Myöskään mielipiteessä ei ole esitetty mitään sellaista, joka osoittaisin PVOV:n näkemyksen vääräksi.

Sen sijaan yleisen kalataloudellisen tiedon lisääntyminen, energiataloudellinen kehitys, sodanjälkeisen ilmapiirin muuttuminen ja yleisen mielipiteen muutokset eivät ole vesilain tarkoittamia olosuhdemuutoksia. Toisaalta aivan viimeaikainen kehitys Euroopan energiamarkkinoilla Ukrainan sodan ja Venäjään kohdistuneiden talouspakotteiden johdosta osoittaa, että kotimaista päästötöntä säätövoimaa tarvitaan aiempaa enemmän, ei vähemmän. Maailmanpoliittinen tilanne on muuttunut ratkaisevasti PVOV:n asiassa antaman muistutuksen sekä vastaselityksen jättämisen jälkeen ja säätösähkön arvo on noussut merkittävästi. Tästä johtuen asiassa pitäisi myös pyytää Huoltovarmuuskeskuksen ja Fingridin ajantasaiset lausunnot.

Vastoin mielipiteen antajan käsitystä vesivoimalaitokset eivät ole asettaneet eliöstöä todellisen sukupuuttouhan alle. Raakkua yhtiö on käsitellyt edellä kohdassa 3.34.3. Edelleen yhtiö toteaa myös viitaten tämän kirjelmän kohtaan 4.8.3, että olosuhteiden muuttumisen tai sen olennaisuuden arviointi tehdään vesilain nojalla, ei kalastuslain. Yhtiö huomauttaa, että toisin kuin mielipiteessä on esitetty, lohi ei ole Itämerellä ja globaalisti uhanalainen tai erittäin uhanalainen, eikä myöskään nahkiainen ole luokiteltu uhanalaiseksi tai erittäin uhanalaiseksi. Vaellussiian osalta yhtiö viittaa vastineen kohtaan 4.8.3 ja meritaimenen osalta kohtaan 4.11.3.

Selvyyden vuoksi yhtiö korostaa vielä, että Kemijoella ei ole kyse vesipuitedirektiivin tai muutenkaan lainsäädännön vastaisesta tilanteesta. Myöskään mielipiteessä mainittu Finnpulp-päätös ja sen taustalla olevat vesienhoidon ympäristötavoitteet eivät velvoita kalatalousvelvoitteiden muuttamiseen hakemuksen mukaisesti. Yhtiö viittaa perusteluinaan vastinekohtiin 2.4.3, 2.9.3, 2.12.3 ja 3.24.3. Myös siltä osin kuin mielipiteessä viitataan Suomea sitoviin strategioihin ja ohjelmiin yhtiö viittaa edellä mainittuun vastinekohtaan 2.4.3.

PVOV ei kiistä sitä, etteikö Kemijoen patoamisella ja voimalaitosten rakentamisella olisi ollut vaikutuksia Kemijoen vesistöön. Yhtiö kuitenkin korostaa, että aiheutuneet haitat on kaikilta osin jo lainvoimaisin päätöksin kompensoitu siten kuin vesilaissa säädetään. Näin ollen ei ole olemassa perusteita asettaa yhtiölle velvoitteita ryhtyä laajempiin elvyttäviin toimiin mielipiteessä esitetysti. Myös kalastukselle aiheutuneet vahingot on täysimääräisesti korvattu. Yhtiö viittaa myös vastinekohtaan 2.2.3 ja toteaa, että vesilaki asettaa rajat sille, kuinka laaja kompensaatiovelvoite hankkeesta vastaavalle voidaan asettaa. Yleinen luonnontilan parantaminen sekä muiden yhteiskunnallisten päämäärien edistäminen eivät ole yksittäisen toimijan vastuulla.

Siltä osin kuin mielipiteessä esitetään muutoksia voimassa oleviin lupapäätöksiin PVOV viittaa vastinekohtaan 2.2.3 ja toteaa seuraavaa: Lupapäätökset ovat saaneet lainvoiman ja niihin kohdistuu oikeusvoimavaikutus, joka tarkoittaa sitä, että näihin lähtökohtaisesti kohdistuu pysyvyyssuoja. Lainvoimaista lupapäätöstä ei voida mielipiteessä esitetysti muuttaa määräaikaiseksi, eikä lainvoimaisella lupapäätöksellä toimivaa voimalaitosta tai patoa voida määrätä purettavaksi ilman laissa säädettyä perustetta. Vesilaissa tai muualla lainsäädännössä ei ole sellaista

säännöstä, jonka nojalla mielipiteen antajan esittämät vaatimukset koskien päätösten voimassaoloa ja näiden sisältöä voitaisiin hyväksyä.

Mielipiteessä vaadittujen toimenpiteiden ja velvoitteiden osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.7.3, 3.4.3, 3.34.3 ja 4.16.3. Lisäksi PVOV toteaa, että mielipiteessä ei ole esitetty vaadittujen toimenpiteiden toteuttamiseksi konkreettisia toimivia toimenpiteitä, joilla ne voitaisiin toteuttaa. Mielipiteessä esitettyä aikataulua PVOV pitää toteuttamiskelvottomana viitaten vastinekohtaan 3.2.3. Lopuksi yhtiö huomauttaa, että nyt vireillä olevassa asiassa ei ratkaista Sierilän vesivoimahankkeeseen liittyviä asiassa.

4.18 [redacted] mielipide

4.18.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteessä esitetään vaatimuksia Hookananlahden kunnostamiseen ja virkistyskäytön parantamiseen liittyen sekä vaatimuksia KEJO:lle.

4.18.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hookananlahden kunnostaminen ja virkistyskäytön parantaminen eivät liity nyt ratkaistavana olevaan kalatalousvelvoitteen muutoshakemukseen ja esitettyjä toimenpiteitä tulee edistää muun toiminnan tai hankkeen yhteydessä.

4.18.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV yhtyy ELY-keskuksen selitykseen. Esitetyille vaatimuksille ei tule antaa merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa.

4.19 [redacted] mielipide

4.19.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen esittäjä puoltaa hakemusta.

4.19.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.19.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa vastinekohtaan 2.7.3 ja toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamiselle hakemuksessa ja sen täydennyksissä esittämällä tavalla ei ole oikeudellisia tai luonnontieteellisiä perusteita. Yhtiö viittaa lisäksi kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

4.20 [redacted] mielipide

4.20.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Kemijoen kaikkiin patoihin on rakennettava luonnonmukaiset ohitusuomat, alasvaellusratkaisut sekä ympäristövirtaamat vaelluskalakantojen kestäväksi elvyttämiseksi. Ratkaisussa on huomioitava kalastusmatkailun lisääntyminen alueelle ja vaikutus turismiin.

4.20.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Vanhojen uomien ympäristövirtaamiin, luonnonmukaisiin ohitusuomiin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2.

4.20.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa ohitusuomien osalta tämän kirjelmän kohtaan 2.7.3 ja toteaa vedoten vastinekohtaan 2.4.3, että kalatalousvelvoitteen muuttamista ei voida perustella kalastusmatkailun lisääntymisellä.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 ja 7.1.2.

4.21 [redacted] mielipide

4.21.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Kemijoen kaikkiin patoihin on rakennettava luonnonmukaiset ohitusuomat, alasvaellusratkaisut sekä ympäristövirtaamat vaelluskalakantojen kestäväksi elvyttämiseksi. Ratkaisussa on huomioitava kalastusmatkailun lisääntyminen alueelle ja vaikutus turismiin.

4.21.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Vanhojen uomien ympäristövirtaamiin, luonnonmukaisiin ohitusuomiin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen hakija viittaa asiaselityksiin 3.1. ja 3.2

4.21.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Yhtiö viittaa edellä vastinekohdassa 4.20.3 todettuun.

4.22 [redacted] mielipide

4.22.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksen vaatimus kalatalousvelvoitteen tarkistamiseksi on hylättävä vesilain vastaisena. ELY-keskus tulee vaihtaa asian käsittelyn puolueettomuuden varmistamiseksi. On selvää, että hakemus ei täytä VL 3 luvun 22 §:n edellytyksiä. Esitys on vesilain vastainen erityisesti kustannusarvioista tehtyjen johtopäätösten takia. Hakemuksen taustalla ovat yhteiskuntapoliittiset näkemykset ja korvauskiistat Kemijoen koskiosuuksien hinnasta. ELY-keskus on täydentänyt hakemustaan useasti, mikä ei ole hyvää hallintoa.

4.22.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus on hakemuksessaan ja selityksessään (mm. kohta 2.6.1.) perustellut VL 3 luvun 22 §:n mahdollistamaa kalatalousvelvoitteen kustannuksen lisääntymistä. Oikeuskäytännössä on hyväksytty ratkaisuja, joissa kustannusten nousu on ollut melko suurtakin. Hakemuksessa ei ole kysymys velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta (selityksen kohta 2.16). Compass Lexeconin taloustieteelliseen analyysiin hakija on vastannut asiaselityksessä 2.6.5. Selityksenään mielipiteeseen koskien kalateiden toimintatehokkuutta ja hakemuksen tavoitteiden epärealistisuutta hakija viittaa asiaselitykseen 2.18. Samassa kohdassa sekä hakemuksessa on myös käsitelty smolttien alasvaelluksen ohjausta, jolla voidaan selvästi vähentää alasvaellustappioita voimalaitospatojen yläpuolella. Tärkeää on vaikuttaa erityisesti siihen, ettei alasvaellus hidastu patojen yläpuolella, sillä se altistaa smoltit myös predaatiolle.

ELY-keskus on esittänyt selvitystä sen työjärjestyksestä ja eri yksiköiden tehtävistä ja toiminnasta. Kemijoen kalatalousvelvoitteen saattaminen ajan tasalle on yleisen edun mukainen toimenpide ja muutosta kalatalousvelvoitteisiin haetaan yleisen kalatalousedun vuoksi. ELY-keskus on hakemuksessa esittänyt tarkemmat perusteet sille, miksi muutos kalatalousvelvoitteisiin on välttämätön. Hakemuksen ovat työjärjestyksen mukaisesti allekirjoittaneet ratkaisija (kalatalouspäällikkö) ja esittelijä. Mielipiteessä ei ole esitetty mitään sellaista, mikä asettaisi kyseenalaiseksi ELY-keskuksen aseman hakijana.

Kuten mielipiteenantaja on todennut Itämeren lohen dioksiinipitoisuudet ovat tutkimusten mukaan laskeneet merkittävästi 2000-luvun aikana, mutta ovat edelleen hieman EU:n asettamia lainsäädännöllisiä enimmäispitoisuuksia suurempia. Itämeren lohta saa kuitenkin myydä poikkeusehdoin, sillä rasvaisen kalan terveyshyötyjä pidetään dioksiinin mahdollisia haittoja suurempina, kun noudatetaan Itämeren lohen käyttösuosituksia. Lohen ravintokäytölle ei ole asetettu rajoituksia esimerkiksi Tornionjoen tai Simojoen osalta, eikä ravintokäytön ole katsottu vaarantavan paikallisten ihmisten terveyttä.

4.22.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa yhtyvänsä mielipiteeseen siltä osin kuin siinä katsotaan, että hakemus on vesilain vastainen eikä toteuta vesilain tavoitteita sekä sen osalta, että hakemuksen mukaisesta velvoitekokonaisuudesta aiheutuvat kustannukset ovat kohtuuttomat ja estävät hakemuksen hyväksymisen. Yhtiö myös jakaa mielipiteen antajan näkemyksen koskien hakemuksen mukaisen hankkeen vaikutuksia sähkömarkkinoille sekä predaation merkitystä hankkeen tuloksellisuuteen.

ELY-keskus edelleen tulkitsee lainsäädännön asettamaa kustannusrajoitusta virheellisesti, eikä kustannusten kohtuuttomalle lisäämiselle hakemuksessa esitetysti ole edelleenkään esitetty mitään laillista perustetta. Yhtiö viittaa perusteluinaan vastaselityksensä kohtiin 6.4.2 ja 7.1.2.

4.23 [redacted] mielipide

4.23.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Kalatiet tulee suunnitella ja toteuttaa kaikkiin voimalaitoksiin yhdessä vaiheessa, jotta varmistetaan tärkeiden Juu- ja Siikajokien jokihelmisimpukkaesiintymien elinvoimaisuuden ylläpito. Kalatalousvelvoitteeseen tulisi määrittää rapukantojen elvyttäminen Kemijoessa Seitakorvan voimalaitokselle asti.

4.23.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Vaellusyhteyden palauttamisaikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4. Rapukantojen elvyttämisen osalta hakija katsoo, että Kemijoen voimalaitosten vaikutusalueella rapurutto on tuhonnut rapukannan, mutta on mahdollista, että kanta elpyy etenkin, jos kantaa palautetaan alueelle istutuksin. ELY-keskus viittaa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätökseen Nro 7/2021, jossa Sierilän rapukannalle tai ravustukselle mahdollisesti aiheutuvien haittojen kompensoinnin osalta todettiin,

että ”tiedot rapukannan kehittymisestä ovat tässä vaiheessa riittämättömät asian ratkaisemiseksi pysyvästi”. Tilanteen ollessa tältä osin samankaltainen myös rakennetulla jokialueella hakija esittää, että pysyvän rapuistutusvelvoitteen määräämisen sijaan rapukannan elvyttämistä voitaisiin tämänhetkisissä olosuhteissa toteuttaa kohdentamalla esitettyä kalatalousmaksua (tai muita jokialueen istutuksia esitetyn jouston puitteissa) tarvittaessa myös rapuistutuksiin.

4.23.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Vastineenaan PVOV viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.2.3, jossa se on lausunut hakemuksen aikataulusta.

ELY-keskuksen selityksen johdosta yhtiö viittaa aikataulun osalta vastaselityksensä kohtaan 7.1.2. PVOV huomauttaa, että rapu ei kuulu Isohaaran kalatalousvelvoitteeseen, eikä sitä myöskään nyt kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa tule sen enempää tarkastella.

4.24 [redacted] mielipide

4.24.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen esittäjä puoltaa hakemusta.

4.24.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.24.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV viittaa vastineen kohtaan 2.7.3 ja toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamiselle hakemuksessa ja sen täydennyksissä esittämällä tavalla ei ole oikeudellisia tai luonnontieteellisiä perusteita. Yhtiö viittaa lisäksi kaikkeen aiemmin muistutuksessaan ja vastaselityksessään esittämäänsä, jonka perusteella hakemus tulee jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

4.25 [redacted] mielipide

4.25.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Kemijoen kaikkiin voimalaitoksiin on rakennettava kalatiet mahdollisuuksien mukaan samanaikaisesti kuitenkin niin, että Isohaara ratkaistaan ensimmäisenä. Mielipiteessä vaaditaan, että joen alajuoksulle rakennetaan putaat ja yläjuoksulle kaksi pikkupoikaslaitosta. Lisäksi vaaditaan, että kalat ja kalastus on siirrettävä voimalaitosaltaisiin ja padonalunen rauhoitettava ja liitettävä Perämeren kansallispuistoon. Ounasjokeen ja Kemijoen yläosaan tulisi istuttaa kaksi miljoonaa pikkupoikasta luonnonkierron käynnistämiseksi. Ounasjärven Luusuaan ja Kemihaaraan tulisi perustaa poikaslaitokset. Kemijoen alajuoksun ja Kitisen sekä Kemijoen keskijuoksun tuotannon kompensoimiseksi voimalaitosyhtiön tulisi viljellä kolme miljoonaa vaelluspoikasta. Ehdotettujen toimenpiteiden menoista tulisi vastata yhteisesti valtio, vesivoimayhtiöt, kunnat ja matkailuyrittäjät.

4.25.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskien ELY-keskus viittaa asiaselityksiin 3.1 ja 3.2. Tämän hakemusasian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin. Selityksenään ylisiirtoja koskien ELY-keskus viittaa asiaselitykseen 3.8. ja kalatautiriskiä koskien asiaselitykseen 3.9.

4.25.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa vastineenaan ensinnäkin, että nykyvelvoite kompensoi haitat Kemijoella, eikä perusteita mielipiteessä esitetyille velvoitteille ole. Muiden mielipiteessä vaadittujen toimenpiteiden osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.7.3 ja 3.4.3 ja toteaa, että ne ovat kohtuuttomat ja käytännössä toteuttamiskelvottomat. Yhtiö huomauttaa, että yksinään Isohaaran voimalaitoksen osalta kustannuslaskelmat osoittavat, että hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus maksaisi PVOV:lle noin 230 miljoonaa euroa, mikä yhtiön näkemyksen mukaan on täysin kohtuutonta, kuten mm. vastinekohdassa 2.1.3 on todettu. Yhtiö myös pitää mielipiteen antajan laskelmaa mielipiteessä esitetyistä toimenpiteistä epärealistisena ja paikkansa pitämättömänä.

Siltä osin kuin mielipiteessä todetaan, että Kemijoen vesistön, kalaston ja luonnontilan edistämisestä johtuvista kustannuksista tulisi vastata muutkin tahot kuin vesivoimayhtiöt, PVOV yhtyy mielipiteen antajan näkemykseen. Yhtiö pitää tärkeänä, että Kemijoen vesistöstä myös jatkossa pidetään huolta, mutta huomauttaa, ettei vesivoimayhtiöille voida asettaa laajempia kunnostamisvelvoitteita, kun mitä voimalaitoksista johtuvien haittojen kompensoiminen edellyttää.

PVOV yhtyy ELY-keskuksen selitykseen sen osalta, että nyt vireillä olevassa asiassa ei käsitellä kalanviljelyyn liittyviä asioita. Muilta osin yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

4.26 [redacted] ym. mielipide

4.26.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Hakemusta puolletaan täsmennyksellä, että Kemijoen pääuoma tulee kunnostaa yhtäaikaisesti, eikä ensi vaiheessa pelkästään Ala-Kemijoen osalta. Voimalaitosten tulee ylisiirtää tukitoimenpiteenä vuosittain 200 meritaimenta. Meritaimenten määrän tulee olla huomattavasti suurempi ottaen huomioon vesistö- ja poikastuotantoalueiden laajuuden ja potentiaalin. Istutusten painopiste tulee muuttaa voimakkaammin joen yläosiin. Istutukset ja ylisiirrot tulee kohdentaa vaelluskalojen luontaisille lisääntymisalueille ja vesistöjen yläosiin, jolloin kalojen leimaantuminen jokiin on vahvaa ja myös tuloksekasta. Kalatalousvelvoitteen päivittämistä ei voida pitää jokiyhtiöille kohtuuttomana.

Mielipiteessä viitataan mm. perustuslakiin, vesilakiin, kalastuslakiin, luonnonsuojelulakiin, raakun rauhoittamiseen, KHO:n ratkaisukäytäntöön kalateiden rakentamista koskien, kansalliseen kalatiestrategiaan, kalastusmatkailun tärkeyteen ja vaelluskalojen paikallis- ja aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Mielipiteessä pyydetään lupaviranomaista huomioimaan mielipiteessä viitatut oikeuslähteet, strategiat, raportit, uhanalaiset lajit ja yleisen yhteiskunnallisen mielipiteen muutoksen koskien vaelluskalojen palauttamista niiden luontaisille lisääntymisalueille. Kysymys on

myös maakunnan ja kuntien tulevaisuudesta ja niiden elinvoimasta, yritystoiminnan vireydestä etenkin matkailu- ja palvelualoilla, jokiluonnon virkistyskäytöstä, Lapin ympärivuotisesta matkailusta, jokivarsien kiinteistöjen arvojen noususta, kunnallis-, yhteisö-, ja kiinteistöverotuloista, paikallisesta kulttuurista, sekä monista muista yhteiskunnallisista positiivisista vaikutuksista.

4.26.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.4, istutuksia koskeviin mielipiteisiin liittyen asiaselitykseen 3.6 ja ylisiirtoja koskevaan mielipiteeseen asiaselitykseen 3.8.

4.26.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV huomauttaa, että PL 20 §:n nojalla ei voida perustella olosuhteiden olennaista muutosta. Yhtiö toteuttaa omalta osaltaan vastuuta ympäristöstä parhaan osaamisensa ja tietämyksensä mukaan nykyisten velvoitteiden mukaisesti. Nyt vireillä olevassa asiassa ei kuitenkaan ole ainoastaan kyse ympäristövastuun toteuttamisesta. Hakemuksella rajoitettaisiin esimerkiksi kohtuuttomasti yhtiön omaisuudensuojaa, joka myös on turvattu perusoikeutena.

Yhtiö yhtyy mielipiteen antajan näkemykseen siitä, että vesilain tavoite yhteensovittaa kaikki vesistön eri käyttömuodot on otettava huomioon myös nyt vireillä olevassa asiassa. Edelleen yhtiö pitää mielipiteessä esille tuotua näkemystä intressivertailun tarpeesta perusteltuna. Yhtiö kuitenkin huomauttaa, että VL 3 luvun 4 §:n mukaan lupa myönnetään, jos ”hanke ei sanottavasti loukkaa yleistä tai yksityistä etua tai hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin”. Vesilain tarkoituksen ja tavoitteiden osalta yhtiö viittaa erityisesti vastaselityksensä kohtaan 2.2 ja intressivertailun osalta lisäksi tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3.

Pysyvyyssuojan osalta yhtiö viittaa vastinekohdassa 2.2.3 todettuun ja huomauttaa, että ei ole väittänytkään, että lupapäätöksen pysyvyys olisi absoluuttinen. Samaten kuin [redacted] on viitatussa kirjoituksessaan todennut, muuttaminen edellyttää kuitenkin nimenomaista lakiperustetta, joka kalatalousvelvoitteen tarkistamisen osalta on VL 3 luvun 22 § ja tässä tapauksessa lisäksi VL 19 luvun 10 §. Koska kyseisten säännösten edellytykset tarkistamiselle eivät täyty, ei lupapäätöksiä niiden lähtökohtaisen pysyvyyssuojan johdosta voida muuttaa. Vesilain 3 luvun 22 §:n sisällön osalta yhtiö viittaa erityisesti kaikkeen tämän kirjelmän kohdissa 2.3.3, 2.4.3 ja 2.7.3 todettuun ja korostaa, ettei olosuhdemuutosta voida perustella Lapin matkailun ja elinvoiman edistämisellä. Kuten edellä mainituista kohdista ilmenee, yhtiö on seikkaperäisesti esittänyt näkemyksiään kyseisen säännöksen tulkinnasta myös muistutuksessaan ja vastaselityksessään.

Kalastuslakia ja luonnonsuojelulakia koskevilta osin yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.2.3 ja 4.8.3 ja toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttamistarvetta, yhtiön kompensaatiovelvoitetta ja lupapäätösten muuttamisen edellytyksiä ei arvioida kyseisten lakien nojalla, vaan nyt

vireillä olevassa asiassa sovelletaan vesilakia. Raakun osalta yhtiö viittaa vastinekohtaan 3.34.3. LupaMuutos -hankkeen loppuraportin, komission kehotuksen, hallitusohjelman, strategioiden sekä vesipuitedirektiivin ja vesienhoidon ympäristötavoitteiden osalta yhtiö viittaa vastinekohtiin 2.4.3, 2.9.3 ja 3.24.3.

KHO 29.1.2013 taltio 356 ratkaisun osalta PVOV viittaa lisäksi muistutuksensa kohtaan 3.2.2.2. KHO on ratkaisussa todennut, että järvilohen suojelemiseksi laadittu järvilohistrategia on vesilain 2 luvun 22 §:n 2 mukainen suunnitelma. Kuten muistutuksessa on todettu, päätöksestä ei kuitenkaan voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että yleinen istutuksia tai kalastoa koskeva tiedon lisääntyminen ylittäisi olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytykset. Strategioihin vedoten ei voida ohittaa voimassa olevaa lainsäädäntöä, eikä kalatalousvelvoitteita voida muuttaa yksinään vedoten strategian kirjauksiin. Viitatun oikeuskäytännön KHO 2018:23, KHO 2015:63 ja KHO 2544/2015 osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 4.6.3. Ratkaisun KHO 2004:98 osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 3.2.2.2 ja toteaa, että kyseisessä tapauksessa keskeinen olosuhdemuutos oli veden laadun paraneminen teollisuuden jätevesien vähentymisen seurauksena, mikä mahdollisti kalakantojen hoitamisen aiempaa paremmin.

PVOV toteaa, että mielipiteessä esitetyt istutuksia ja ylisiirtoa koskevat vaatimukset ovat suhteettomia ja teknisesti toteuttamiskelvottomia. Velvoitteiden kohtuuttomuutta koskien yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 2.1.3 ja toteaa, että mielipiteen antajan näkemys velvoitteiden ja niistä aiheutuvien kustannuksia kohtuullisuudesta on virheellinen. Myös mielipiteen antajan väite, että kyseessä olisi vesilain tarkoittama vähäinen menetys on perusteeton. Kuten vastineen kohdassa 2.12.3 todetaan, nykyiset velvoitteet eivät ole alimitoitettuja. Lopuksi PVOV korostaa, että luvanhaltijoina ovat PVOV ja KEJO ja lupamääräysten muuttamisesta aiheutuvat kustannukset tulisivat näiden voimayhtiöiden maksettavaksi. Asiaan ei vaikuta se, ketkä ovat yhtiöiden osaomistajia tai mikä osaomistajien liikevaihto on. Mankala -periaatteen osalta viitataan vastinekohtaan 3.28.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 5.2.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

4.27 [redacted] mielipide

4.27.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Muistutuksen antaja tukee kalateiden rakentamista. Ylä-Kemijoen kalatiet on rakennettava nopeutetusti samaan aikaan kuin Kemijoen muutkin kalatiet. Savukosken kunnan esitystä kalanviljelylaitoksen rakentamiseksi Savukoskelle tuetaan. Hanke on kansantaloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti merkittävä.

4.27.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa velvoitemuutosten toimeenpanon aikataulun osalta asiaselitykseen 3.4. Tämän asian yhteydessä ei käsitellä mahdollisia muutoksia liittyen kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin.

4.27.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.6.3, ettei itseään ylläpitävää kalakantaa rakennettuun Kemijokeen ole mahdollista palauttaa. Toteuttamisaikataulun osalta yhtiö viittaa vastinekohtaan 3.2.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2, ja yhtyy selitykseen siltä osin kuin siinä todetaan, ettei kalanviljelyn sijoittuminen ja kapasiteetti kuulu nyt vireillä olevan asian käsittelyn piiriin.

4.28 [redacted] mielipide

4.28.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Hakemus on kannatettava. Samalla tulee huolehtia laajemmin jokijatkumon palautuksesta vesipuitedirektiivin ja komission vaatimusten mukaisesti. Kaikkien tulvauomien yhteyteen tulee kunnostaa lisääntymisalueet ja toteutuksen tulee tapahtua rinnakkain vaellusyhteyksien luomisen kanssa. Kunkin voimalan ja säännöstelypadon yhteyteen tulee rakentaa luonnonmukainen ohitusuoma, joka mahdollistaa kaikkien lajien läpikulun ja toimii korvaavana lisääntymisalueena. Kemijoelle tulee määritellä ympäristövirtaamat, joihin kuuluu juoksutus tulvauomiin ja vaellusreitteihin ja lisäksi vaatimukset riittävän tasaisesta juoksutuksesta turbiinien läpi kalojen vaelluksen ja lisääntymisen varmistamiseksi pääuomassa. Alasvaellusrakenteiden tulee turvata myös kuteneiden kalojen alasvaellus ja yhteyksiä sivuvesistöjen kautta tulee toteuttaa vaihtoehtoisiksi vaellusreiteiksi ja lisääntymisalueiksi.

Mielipiteessä esitetään näkemyksiä jokijatkon palautuksen, vanhojen uomien kunnostuksen ja jäljellä olevien lisääntymisalueiden säilyttämisen, kalateiden ohitusuomina toteuttamisen, ympäristövirtaamien määrittämien ja vaellusyhteyksien, alasvaelluksen ja sivuvesistöjen hyödyntämisen osalta. Lisäksi mielipiteessä esitetään voimalaitoskohtaisia toimenpiteitä.

4.28.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Selityksenään ympäristövirtaamiin sekä vanhojen uomien hyödyntämistä, vesittämistä ja kunnostamista koskevaan mielipiteeseen liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.1. Kalatietyyppejä ja alasvaellusrakenteiden osalta hakija viittaa asiaselityksiin 3.2 ja 3.5. Komission ja vesipuitedirektiivin vaateisiin liittyen hakija viittaa asiaselitykseen 3.5.

Muistuttajan ja tämän viittaaman kirjallisuuden mukaan jokien alimmat kosket ovat yleisesti ottaen olleet tärkeimpiä vaelluskalojen lisääntymiselle ja jopa 30 % Kemijoen poikastuotannosta olisi tapahtunut Taivalkosken ja jokisuun välisellä alueella. Tästä syystä haittoja tulee kompensoida jo heti ensimmäisestä voimalaitoksesta lähtien. Hakemuksessa on viitattu Toivosen vuonna 1974 tekemään selvitykseen, jonka mukaan Kemijoen pääuoma jokisuun ja Kemijärven välillä muodosti noin 45 % koko vesistöalueen luonnontilaisesta tuotantoalueesta. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan aivan alimpien koskien erityistä tärkeyttä vaelluskalojen (erityisesti lohen ja taimenen) lisääntymisalueina ei voine yleistää, sillä esim. Tornionjoen vesistön parhaat lohen poikastuotantoalueet ja poikasten tiheydet ovat usein Ruotsinpuoleisessa Tor-

nionjoessa ja Lainionjoessa, jotka ovat hyvin kaukana jokisuistosta. Samoin Simojoella parhaat poikastiheydet ovat viime vuosina olleet joen keskijuoksun koskissa. Hakemuksessa vaaditaan Ossauskosken ja Petäjäiskosken voimalaitosten luvanhaltijalta selvitystä ja suunnitelmaa em. voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Niiden vesittämisellä voitaisiin saada aikaan Kemijoen rakennetulle alaosalle vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo kahden voimalaitoksen yläpuolella.

4.28.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Nyt vireillä olevassa asiassa ei asiaan kuulumattomana oteta kantaa Sierilän voimalaitoshankkeeseen. Edelleen yhtiö korostaa viitaten tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3, että vesistöympäristön edistäminen ja jokijatkumon palauttaminen eivät kuulu yhtiön vastuulle siltä osin kuin vaikutukset eivät johdu vesivoimalaitoksesta, vaan ainoastaan vesilain mukaiset haitat ja vahingot kuuluvat voimayhtiön kompensaatiovelvoitteen piiriin. Mielipiteen antaja esittää mm. toimenpiteitä sivuvesistöissä samoin kuin Kemijoen suistoalueella, jotka voidaan nähdä osana ekologista kompensaationa, jolla täydennetään voimalaitosalueilla ja rakennetussa jokiuomassa tehtävää kunnostusta ja korvaavien habitaattien toteutusta. PVOV toteaa, että esimerkiksi kyseisten toimenpiteiden toteuttamista ei voida katsoa yhtiön vastuuksi.

Luonnonuomien kunnostamisen ja vesittämisen osalta yhtiö viittaa vastinekohtaan 3.34.3 ja luonnonmukaisten uomien rakentamisen osalta vastine-kohtaan 2.7.3. Esitettyjen velvoitevaatimusten osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtaan 3.4.3. PVOV huomauttaa, että Isohaarassa ei ole tulvauomaa lainkaan. ELY-keskuksen vastaselityksessä viitatun [redacted] vuonna 1974 tekemän selvityksen osalta yhtiö huomauttaa, että tutkimus on ollut käytettävissä jo nykyistä velvoitetta määrättäessä.

Edelleen vesipuitedirektiivin ja komission kehotuksen osalta yhtiö viittaa tämän kirjelmän kohtiin 2.4.3, 2.9.3 ja 3.24.3 ja toteaa, että vesipuitedirektiivi ja vesienhoidon ympäristötavoitteet eivät edellytä hakemuksen tai mielipiteen mukaisten velvoitteiden asettamista vesivoimayhtiöille.

4.29 [redacted] mielipide

4.29.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on välttämätöntä olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi. Istutuksilla ei voida ylläpitää kalakantoja pidempään mm. geneettisen heikkenemisen vuoksi. Kalatalousvelvoitteet on muutettava istutuspoikasista luonnonpoikasvelvoitteeksi vastaamaan luonnonpoikastuottoa, joka on ollut Kemijoessa ennen voimalaitosten rakentamista.

Ei voida väittää, etteikö esitetyillä toimenpiteillä saataisi palautettua vaelluskaloja Kemijokeen. Voimalaitosten vesilupien pysymisen ehtona tulee olla riittävät toimenpiteet vaelluskalojen palauttamiseksi. Mikäli vaelluskalojen palauttaminen tulee kustannuksiltaan suuremmaksi kuin voimalaitosten tuotannon arvo, on voimalaitosten aiheuttama haitta niistä saatavaa hyötyä suurempi, ja ne tulee määrätä purettaviksi. Vaelluskalojen arvoa ei tule tarkastella pelkästään kaupallisena kilohintana,

vaan koko vesiekosysteemiin ja vesien äärellä elävien ihmisten kulttuurin kuuluvana välttämättömänä osana.

4.29.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskuksella ei ole selitettävää mielipiteeseen.

4.29.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV toteaa viitaten tämän kirjelmän kohtiin 2.3.3 ja 2.7.3, että olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti vesilain tarkoittamalla tavalla. Hakemuksen mukaisilla toimenpiteillä ei ole mahdollista palauttaa luonnonmukaista vaelluskalakantaa Kemijokeen. Kuten mm. tämän vastineen kohdissa 2.3.3 ja 2.6.3 on todettu, yhtiö on jo aiemmin toimittanut asiassa selvityksiä ja mallinnuksia, jotka osoittavat, ettei tämä ole mahdollista.

Voimalaitosten lupapäätökset ovat lainvoimaisia. Niitä koskevissa lupamenettelyissä on asetettu lupamääräykset, joiden nojalla toimintaa voidaan harjoittaa lähtökohtaisesti pysyvästi. Kuten kohdassa 2.2.3 on todettu, lupapäätöksiin kohdistuu oikeusvoimavaikutus, eikä niitä voi muuttaa ilman laissa säädettyjä perusteita. Lupapäätösten muuttaminen ehdollisiksi mielipiteessä esitetyllä tavalla ei ole mahdollista. Kuten vastineen kohdassa 4.17.3 on todettu, vesilaissa ei myöskään ole säännöstä, jonka perusteella voitaisiin määrätä voimalaitos jälkikäteen purettavaksi siksi, että siitä aiheutuva haitta katsottaisiin suuremmaksi kuin kalakantojen palauttamisesta aiheutuvat kulut. Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, että voimalaitosten lupamenettelyissä on aikoinaan tehty intressivertailu, jonka perusteella luvat on myönnetty.

Yhtiö toteaa, että vesilain mukaisen intressivertailun osalta on kyse kokonaisvaltaisesta hyötyjen ja haittojen punninnasta, joka tehdään ennen hankkeen toteuttamista. Intressivertailua ei siten voida soveltaa mielipiteessä esitetyllä tavalla.

4.30 [redacted] mielipide

4.30.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

KEJO pitää velvoittaa istuttamaan 10 miljoonaa haukea mereen ja jokeen ja muilta osin velvoitteet pitää lopettaa.

4.30.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Mielipiteessä ei ole esitetty sellaista, jonka johdosta olisi tarvetta muuttaa esitystä kalatalousvelvoitteeksi.

4.30.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV:lla ei ole lausuttavaa mielipiteen johdosta.

4.31 [redacted] mielipide

4.31.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen esittäjä puoltaa hakemusta. Vallitsevat strategiat ja ohjelmat perustuvat kalakantojen luontaiseen lisääntymiseen eivätkä istutuksiin. Luonnonmukaiset kalatiet ovat tutkimuksillakin osoitettu olevan parhaat toteuttamaan kyseisiä tavoitteita.

4.31.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.2.

4.31.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Strategioiden ja ohjelmien osalta PVOV viittaa tämän kirjelmän kohdassa 2.4.3 lausumaansa, velvoitteiden mitoittamisen osalta kohtaan 3.4.3 ja luonnonmukaisten kalateiden osalta kohtaan 2.7.3.

Lisäksi PVOV viittaa vastaselityksensä kohtaan 7.1.2, jossa on otettu kantaa ELY-keskuksen selityksen kohtaan 3.2.

4.32 [redacted] mielipide

4.32.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Ylisiirrettävien kalojen määrät ovat liian pienet. Niiden lisäksi tulisi tehdä poikas- ja mäti-istuksia. Ohitusteiden ja kalaportaiden rakentamisen aikataulut tulisi määritellä mahdollisimman selkeästi myös Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten osalta. Hakemuksessa ei ole otettu kantaa Kitisen voimalaitoksiin, jotka tulisi ottaa mukaan kalatalousvelvoitteiden muuttamisprosessiin. Tekniset kalaportaat eivät ole paras keino kalojen kulkemisen varmistamiseen. Tulisi panostaa mahdollisimman luonnonmukaisten ohitusuomien suunnitteluun ja rakentamiseen. Kalalajeista on sivuutettu vaellussiika, jonka pyytäminen oli tärkeä osa kalastusta mm. Pirttikoskella ja Vanttauskoskella.

4.32.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Kalatietyyppejä ja muiden kalojen kuin lohen ja taimenen tai vesieliöiden huomioimisen osalta ELY-keskus viittaa selityksensä kohtiin 3.1 ja 3.2, velvoitemuutosten toimeenpanon aikatauluun liittyen selityksensä kohtaan 3.4 ja velvoitemuutoshakemuksen emokalojen ylisiirtoa koskien kohtaan 3.8.

Hakemus kohdistuu vesioikeuden 1979 antamaan ja KHO:n 1980 vahvistamaan päätökseen ja voimalaitosten tehonnostojen vuoksi määrättyihin kalatalousmaksuihin. Mielipiteessä mainittujen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet eivät sisälly em. päätöksiin. Niiden osalta olisi tarkasteltava erikseen nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteita, muutostarpeita ja olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa. Näin ollen niitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

4.32.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

PVOV ei jaa mielipiteen antajan näkemystä siitä, että hakemus olisi perusteltu ja viittaa tämän vastineen kohtaan 2.7.3. Aikataulun osalta yhtiö viittaa vastineen kohtaan 3.2.3 ja luonnonmukaisten uomien osalta kohtaan 2.7.3.

ELY-keskuksen selityksen osalta yhtiö viittaa vastaselityksensä kohtiin 4.3.2, 7.1.2 ja 7.3.2.

4.33 Jaatila-Petäjäisen Sähköosuuskunnan mielipide

4.33.1 Mielipiteen pääasiallinen sisältö

Mielipiteen antaja puoltaa hakemusta. 1970-luvulla määritellyt kalastuskorvaukset ja nykyiset kalojen istutusvelvoitteet eivät vastaa voimalaitosrakentamisella aiheutettua haittaa. Lupaehdot tulee ottaa uudelleen harkintaan ja rakentaa toimivat kalaportaat kaikkiin Rovaniemen alapuolella oleviin vesivoimalaitoksiin. Lisäksi Petäjäskosken vesittäminen maisemapadoilla pitää ottaa uudelleen harkintaan. Hankkeessa tulee kuulla paikallisia kalastus- ja jakokuntia, kalastajia ja osuuskuntia.

4.33.2 ELY-keskuksen selityksen pääasiallinen sisältö

Petäjäskosken vesittämistä koskevaan mielipiteeseen liittyen ELY-keskus viittaa selityksensä kohtaan 3.1 ja hakemuksen kohdan 4.2. alakohtaan 2. Vesialueen omistajien kuulemiseen liittyen hakija viittaa selityksen kohtaan 3.10.

4.33.3 Yhtiön vastine ja vastaselitys

Kaikki Isohaaran voimalaitoksesta aiheutuneet haitat ja vahingot, sisältäen yksityiselle edulle aiheutuneet vahingot, on korvattu täysimääräisesti. Maksetut korvaukset ja nykyiset kalatalousvelvoitteet kompensoivat kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvan vahingon täysimääräisesti. Yhtiö viittaa tältä osin tämän kirjelmän kohtaan 2.2.3. Mielipiteessä ei esitetä mitään lakiin perustuvia perusteluja sille, miksi kalatalousvelvoitteita tulisi muuttaa. Yhtiö viittaa ELY-keskuksen selityksen johdosta vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 ja 1.

5. Lopuksi

PVOV toteaa, ettei lausunnoissa, muistutuksissa tai mielipiteissä ole esitetty mitään sellaista, jonka johdosta yhtiö katsoisi tarpeelliseksi muuttaa aiemmin asiassa esittämäänsä. ELY-keskuksen hakemus on monilta osin puutteellinen, eikä hankkeen vaikutuksia ole kaikilta osin otettu huomioon. Tämä ilmenee myös useasta lausunnosta, muistutuksesta ja mielipiteestä. PVOV katsoo edelleen, että kaikkien vesistön käyttömuotojen yhteensovittaminen on tärkeä vesilaissa säädetty tavoite, ja että asiassa tulisi tehdä vesilain edellyttämä intressivertailu ja riittävä kustannus-hyötyanalyysi.

Useampi lausunnon, muistutuksen ja mielipiteen antaja jakaa myös yhtiön näkemyksen siitä, että hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus ja sillä tavoiteltava hyöty ovat epärealistisia ja osin toteuttamiskelvottomia. PVOV korostaa, että ELY-keskuksen hakemuksessa vaaditut toimenpiteet ovat kalataloushaitan kompensoimiseksi ylimitoitettuja ja kustannuksiltaan kohtuuttomia. Lausunnoissa, muistutuksissa ja mielipiteissä on myös vaadittu hakemuksen velvoitekokonaisuuteen verrattuna tiukempia ja laajempia velvoitteita, joita yhtiö yhtä lailla pitää perusteettomina ja kohtuuttomina.

Nyt vireillä olevassa tapauksessa on kyse sen arvioinnista, ovatko perusteet kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle olemassa ja täyttyvätkö vesilain hakemuksen hyväksymiselle asettamat edellytykset. Kalatalousvelvoitteen tarkistamisen edellytykset eivät kuitenkaan täyty, eikä vesilaissa säädettyjä perusteita hakemuksen hyväksymiselle muutoinkaan ole. Niin ELY-keskuksen hakemuksessa kuin useassa lausunnossa,

muistutuksessa ja mielipiteessä esitetty näkemys hakemuksen hyväksymisen vaikutuksista on epärealistinen ja virheellinen. Yhtiö vielä korostaa, että vaikka yhteiskunnalliset päämäärät voidaan ottaa huomioon osana intressivertailua, ei näillä voida perustella olosuhteiden olennaista muutosta.

Lopuksi PVOV huomauttaa, että nykyiset velvoitteet täyttävät lain vaatimukset. Yhtiö on kaikilta osin toteuttanut sille asetettuja lupamääräyksiä. Annetuilla lainvoimaisilla lupapäätöksillä on jo täysimääräisesti korvattu kaikki yksityiselle edulle aiheutuneet vahingot. Myös kaikki yleiselle edulle aiheutuneet haitat on kompensoitu täysimääräisesti; osin rahakorvauksin, osin kalatalousvelvoitteella. Kalataloudellisen tilanteen parantaminen laajemmin kuin mitä voimalaitoksista aiheutuneen haitan kompensoiminen edellyttää ei sen sijaan ole yhtiön vastuulla.

Edellä tässä vastineessa ja yhtiön aiemmissa kirjelmissä esittämän perusteella PVOV pitää selvänä, että ELY-keskuksen hakemus tulee voimassa olevaan lainsäädäntöön perustumattomana sekä hakemuksen virheellisyyden ja puutteellisuuden vuoksi jättää tutkimatta tai hylätä, tai vähintäänkin VL 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa ELY-keskukselle täydennettäväksi.

3. Hakemuksen mukaisen hankkeen luonne ja asiaan sovellettavat säännökset

3.1 Hakemuksen sisältövaatimukset

3.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.1)

Hakemukseen liittyvät selvitykset ovat riittävät asian ratkaisemiseen. Hakemusta ei voida jättää yhtiön esittämillä perusteilla tutkimatta tai palauttaa. Hakemuksen sisältövaatimuksiin ei voida soveltaa VL 11 luvun 3 §:ää, koska kysymys ei ole lainkohdan tarkoittamasta lupahakemuksesta. Vesilaissa ei ole perustetta sille, että hakemuksen sisältövaatimuksia sovellettaisiin kaikkiin lain mukaisiin menettelyihin tai että alkuperäisen luvan sisältövaatimuksia sovellettaisiin muutoshakemukseen. Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset tulevat käsiteltäviksi hakemuksen mukaisesti toisessa vaiheessa.

3.1.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 5.2.2 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 5.1.2. Lisäksi yhtiö toteaa seuraavaa:

Yhtiö ei kiistä, etteikö vesilain nojalla voida laittaa vireille sellaisia menettelyjä, joihin ei asian laatuun nähden ole tarpeen soveltaa VL 11 luvun 3 §:n sisältövaatimuksia. Nyt kyseessä olevaa hakemusta ei kuitenkaan voida pitää tällaisena menettelynä. PVOV pitää ELY-keskuksen tulkintaa VL 11 luvun 3 §:n soveltamisalasta virheellisenä. Vastoin ELY-keskuksen käsitystä säännöstä tulee soveltaa varsinaisen luvan hakemisvaiheen lisäksi myös lupa-asiassa, jossa olemassa olevaa lupaa muutetaan olennaisesti.

Kalatalousvelvoitteet ovat olennainen osa PVOV:n vesitalouslupaa. ELY-keskuksen vaatimukset eivät rajoitu ainoastaan kalatalousvelvoitteiden muuttamiseen. Hakemuksessa on kyse laajasta hankkeesta, jolla

on merkittäviä vaikutuksia yhtiön vesivoimalaitoksen toimintaan. Hakemuksessa vaaditaan konkreettisia ja laajoja toimenpiteitä, ja lupaviranomainen antaa asiassa lupapäätöksen, joka vaikuttaa välittömästi yhtiön voimassa olevaan lupaan. Tämän tulisi ilmetä myös hakemuksen sisällölle asetettavista vaatimuksista. Hakemuksen luonne sekä hankkeen laajuus ja sen vaikutukset huomioiden PVOV katsoo, että kysymyksessä on vähintäänkin lupahakemukseen rinnastuva hakemus, johon tulee soveltuvin osin soveltaa VL 11 luvun 3 §:ää. Näin ollen vastaavasti kuin uuden luvan hakemisvaiheessa tulee nytkin riittävästi arvioida hakemuksen mukaisen hankkeen vaikutukset vesilain mukaisessa menettelyssä.

Edelleen yhtiö korostaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 5.1.2 viitaten, että vaikka lupaviranomainen vastoin yhtiön perusteltua näkemystä katsoisi, ettei asiassa tule soveltaa VL 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia, ei hallintolain (434/2003, ”HL”) 16 §:n mukaisia viranomaiselle toimitettavan asiakirjan vähimmäisvaatimuksia voida kuitenkaan pitää riittävinä nyt kyseessä olevassa asiassa. Ainoastaan HL 16 §:n hyvin yleiset ja sisällöltään vaatimattomat vaatimukset täyttävä hakemus ei muodosta nyt kyseessä olevan asian käsittelylle riittävää pohjaa.

Yhtiö huomauttaa, ettei hakija ole ottanut vastaselityksenään kantaa yhtiön vastaselityksen kohdissa 5.1.2 ja 7.3.2 esitettyyn siltä osin kuin yhtiö on katsonut, että hakijan hakemus kohdistuu ainakin osittain väärään päätökseen.

Lopuksi yhtiö toteaa, että hanketta on arvioitava kokonaisuutena. Vesilain menettelysäännöksiä ei voida kiertää sillä, että vedotaan kaksivaiheiseen menettelyn soveltamiseen virheellisin perustein. Tältä osin viitataan tämän vastaselityksen kohtaan 3.5.2.

3.2 Hakemuksen puutteellisuus ja sen täydentäminen

3.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 1.3)

ELY-keskus viittaa yhtiöiden 29.9.2021 päivättyyn ”Ensisijaisesti vaatimus hakemusten täydentämisestä ja toissijaisesti määräajan pidennystä koskeva pyyntö asioissa PSAVI/932/2017 ja PSAVI/3111/2017” -otsikoituun kirjelmään ja toteaa, että vaatimukset hakemuksen täydentämisestä eivät ole perusteltuja. Vahingon määrällä tai sen arvioimisella ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaatimuksiin.

3.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksessaan ja ensimmäisessä vastaselityksessään hakemuksen puutteellisuudesta sekä yhtiöiden 29.9.2021 päivätyssä kirjelmässä aiemmin lausuttuun. Lisäksi PVOV toteaa seuraavaa:

Vesilain 3 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan: ”Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite)”. Kalatalousvelvoitteen määrääminen perustuu siten nimenomaan siihen, että hanke aiheuttaa vahinkoa kalakannoille tai kalastukselle, ja kalatalousvelvoite määrätään tä-

män aiheutetun vahingon ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi. PVOV pitää erikoisena hakijan väitettä siitä, että vahingon määrällä tai sen arvioimisella ei olisi syy-seuraussuhdetta hakemuksessa vaadittuihin kalatalousvelvoitteisiin. Lisäksi tällä on merkitystä myös vaelluskalakantojen palauttamisen hyötyjen arvioinnin kannalta.

Kalatalousvelvoitteiden määräämisen perustasta ei voida irtaantua, vaikka kyse olisikin kalatalousvelvoitteiden tarkistamisesta VL 3 luvun 22 §:n nojalla. Tilanteessa, jossa VL 3 luvun 22 § tulee sovellettavaksi, on kyse siitä, että aiemmin määrätty kalatalousvelvoite ei enää olosuhteiden olennaisen muutoksen seurauksena vastaa vesilain vaatimuksia. Kalatalousvelvoitteita tarkistamalla ei siten voida asettaa laajempia velvoitteita verrattuna siihen, millaisena kalatalousvelvoite asetettaisiin, mikäli se määrättäisiin ensimmäisen kerran tarkistamishetkenä.

Hakemusta ja sen täydennyksiä rasittavat useat yhtiöiden prosessivirhekirjelmässä sekä PVOV:n muistutuksessa, ensimmäisessä vastaselityksessä ja tässä vastaselityksessä kuvatut virheet ja puutteet. Yhtiöt ovat Pohjois-Suomen AVI:lle lähettämällään 29.9.2021 päivätyllä kirjelmällä vaatineet ensisijaisesti hakemuksen täydentämistä ja toissijaisesti määräajan pidennystä vastaselityksen antamiseen. Hakija ei edelleenkään ole täydentänyt hakemustaan eikä miltään osin muuttanut vaatimuksiaan, vaikka hakemusten perusteena olevien vahinkoarvioiden osatekijät ovat kirjeessä kuvatulla tavalla muuttuneet.

3.3 Asian vireille panijan selvitysvastuu vesilain mukaisessa menettelyssä

3.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.6.1)

Hyötyjä ja haittoja käsitellessään yhtiöt viittaavat näyttöön ja vastanäyttöön. Näyttö on siviilioikeudellinen käsite, jolla on merkitystä ennen kaikkea siviilioikeudessa. Hallinto- ja vesiasioissa ei yleensä puhuta näytöstä vaan selvittämisvastuusta, jonka lähtökohdan muodostaa HL 31 §. Viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista ja on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen. Näin on hakija menetellyt.

Lain sanamuodon mukaan asianosaisen on esitettävä selvitystä, ei näyttöä. Viimekätinen asian selvitysvastuu kuuluu viranomaiselle viralliseperiaatteen mukaan. Selvitysvastuu hallintoasiassa ei jakaannu samalla tavoin kuin siviilioikeudellisessa riita-asiassa, jossa näytön esittäminen on asianosaisen vastuulla ja johtaa kanteen hylkäävän tuomioon tilanteissa, joissa näyttötaakka asetetaan kantajalle. ELY-keskus on esittänyt hallinto- ja vesilain säännösten perusteella riittävät selvitykset asian ratkaisemiselle.

Ympäristö- ja vesitalousasioissa ratkaisut kohdistuvat yleensä tulevaisuuteen, jolloin ratkaisun perusteena toimivat tosiseikat ovat paitsi arvostuksen varaisia myös tietyssä määrin asiantuntemukseen perustuvia ennakkoarvioita. Samanlaista selvitysvastuuta kuin siviilioikeudellisissa riita-asioissa ei hallintoasioissa edellytetä. Biologinen pohja, monimuo-

toisuushyödyt ja vaelluskalakannan palauttaminen ovat tyypillisiä kysymyksiä, joita ei voida ratkaista väittäen ”näytön olevan riittämätöntä”. Kysymys on asiantuntija-arviosta ja niiden soveltamisesta arvioitaessa toimenpiteiden vaikutuksia tulevaisuudessa.

3.3.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV toteaa, että hallintoasian tavoitteena on sisällöllisesti oikea ratkaisu, jonka toteutuminen edellyttää riittävää ja paikkansapitävää tosiasiatietoa asian ratkaisemiseksi. Lähtökohtaisesti hallintoasioissa ensisijainen selvitysvastuu on sillä, jonka tavoitteiden tai etujen toteuttamiseksi asia on pantu vireille.

Hallintoasioiden käsittelyssä noudatettava virallisperiaate edellyttää, että viranomainen huolehtii siitä, että asia tulee selvitetyksi ennen päätöksentekoa. Hallintoasian käsittelyn erityispiirteiden on katsottu perustelevan viranomaisena aktiivista tehtävää ja vastuuta huolehtia siitä, että asia ratkaistaan sekä muodollisesti että sisällöllisesti oikein. Tämä edellyttää päätöksentekoa, joka on lainmukaista ja perustuu oikeaan tietoon. Edelleen asian asianmukainen selvittäminen edellyttää, että ratkaisun perustana oleva selvitys on mahdollisimman luotettavaa ja objektiivista. Asia on myös selvitettävä tasapuolisesti siten, että asianosaisia kohdellaan tasapuolisesti ja että erilaisia lopputuloksia puoltava selvitys on monipuolisesti käytettävissä.

HL 31 §:n 1 momentin mukaisen viranomaisen selvittämisvelvollisuuden lisäksi PVOV voi pykälän 2 momentin mukaisesti esittää asianosaisena näkemyksiään ja vaatimuksiaan tukevaa selvitystä varmistuakseen asian asianmukaisesta käsittelystä. Hakemuksen mukainen hanke vaikuttaisi toteutuessaan laajasti PVOV oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kuten yhtiö on omilla selvityksillään osoittanut, ELY-keskuksen esittämä selvitys asiassa on ollut riittämätöntä ja osittain myös virheellistä.

Selvyyden vuoksi PVOV toteaa, että yhtiö on aiemmissa kirjelmissään näytön ja vastanäytön käsitteillä viitannut siihen, ettei ELY-keskus ole esittänyt siltä edellytettävää riittävää ja luotettavaa selvitystä ratkaisun oikeellisuuden varmistamiseksi. Yhtiö ei ole viitannut siviilioikeudelliseen näytön tai näyttötaakan käsitteeseen. PVOV on täydentänyt ja oikaissut hallintoasiassa annettua selvitystä asian asianmukaisen käsittelyn ja siinä annettavan ratkaisun oikeellisuuden varmistamiseksi. Lupaviranomainen tekee oman arviointinsa asiassa annettujen selvitysten merkityksestä. Joka tapauksessa on selvää, ettei lupaviranominen voi perustaa päätöstään selvästi puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

3.4 Intressivertailun soveltaminen

3.4.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.10)

Yhtiöiden ja hakijan käsitykset eroavat siinä, muodostuuko nyt kysymyksessä olevasta hankkeesta VL 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) kohdassa tarkoitettu vesitaloushanke ja mitä seurauksia tällä on asian käsittelylle.

VL 1 luvun 3 § on määritelmiä sisältävä säännös. Yleisten oikeudellisten päättelysääntöjen mukaan määritelmistä ei tule johtaa oikeusvaikutuksia. Oikeusvaikutukset tulee johtaa lain aineellisista säännöksistä, jotka määrittävät oikeudet ja velvollisuudet soveltamisalallaan. Näin ollen

siitä, pidetäänkö nyt vireillä olevaa hakemusta vesitalousasiana tai vesitaloushankkeena, ei seuraa sitä, että asiassa tulisi suorittaa VL 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu.

VL 3 luvun 4 §:n säännös on soveltamisalaltaan sidottu lupajärjestelmään. Tämä ilmenee jo säännöksen otsikosta “Luvan myöntämisen yleiset edellytykset ”. Hallituksen esityksessä 277/2009 (s. 62–63) puhutaan yksinomaan lupaharkinnasta. Sanallakaan ei viitata siihen, että intressivertailua tulisi soveltaa muutoin kuin harkittaessa onko lupa myönnettävä vai ei. VL 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua ei voida vaatia nyt vireillä olevassa asiassa, koska lupaa ei myönnetä. Tätä ei muuta se, että hakemuksessa vaaditaan toisessa vaiheessa luvan hakemista kalateille tai ohitusuomille, koska ne käsitellään omina asioinaan aikanaan.

Pohjois-Suomen AVI:lla on nyt esitetyn hakemuksen ja asian käsittelyssä kertyneen aineiston perusteella mahdollisuus tehdä riittävä punninta siitä, muutetaanko kalatalousvelvoitetta. VL 3 luvun 4 §:n mukaista lupaharkinnan intressivertailua ei tämän hakemuksen ratkaisussa tarvitse soveltaa, koska lupaa ei myönnetä.

3.4.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksensa kohdissa 5.3 ja 6.5 sekä ensimmäisen vastaselityksensä kohdissa 2.2, 5.2.2 ja 6.2.3 aiemmin todettuun. Kyseisissä kohdissa PVOV on jo seikkaperäisesti esittänyt mikä eri intressien vertailun tarkoitus vesilaissa on ja miksi hyötyjen ja haittojen punninta tulee toteuttaa nyt kyseessä olevassa asiassa.

Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, ettei se ole perustanut näkemystään intressivertailun soveltamisesta yksin VL 1 luvun 3 §:n mukaiseen vesitaloushankkeen määritelmään. Vesilain mukainen luvanvaraisuus liittyy kuitenkin vahvasti vesitaloushankkeen käsitteeseen, joten on selvää, että määritelmällä on merkitystä lain tulkinnassa, vaikka siitä ei voidakaan johtaa sellaisenaan suoria oikeusvaikutuksia. Yhtiö katsoo ELY-keskuksen hakemuksen mukaisen kokonaisuuden olevan ainakin osittain vesitaloushanke, joka edellyttää vesilain mukaista vesitalouslupaa. Näin ollen asiassa tulevat sovellettavaksi myös VL 3 luvun 4 §:n mukaiset luvan myöntämisen yleiset edellytykset. Yhtiö ei jaa ELY-keskuksen näkemystä siitä, että hankkeen edellytysten arvioimiseen ei vaikuttaisi hakemuksen mukainen vaatimus yhtiön velvoittamisesta vesitalouslupaan hakemiseen kalateille tai ohitusuomille. Tältä osin viitataan tämän vastaselityksen kohtaan 3.5.2.

3.5 Kaksivaiheisen menettelyn soveltaminen

3.5.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.3)

Hakijan 5.3.2021 antamassa selityksessä mainitut KHO:n ratkaisut osoittavat peruslinjan, jonka mukaan lupaviranomaisella on laaja harkintavalta kaksivaiheisen menettelyn käyttöön. Mitä tulee prosessin pilkkomiseen kahteen osaan, on selvää, että valtaosassa käytännön tilanteita kysymys on siitä, että lupakysymys ratkaistaan ensin ja korvaukset toisessa vaiheessa, mikä on ja on ollut luvanhakijalle edullista. Nyt vireillä olevassa asiassa säännöstä sovellettaisiin toisenlaisessa tilanteessa, eli

luvanhaltija joutuisi toisessa vaiheessa ryhtymään toimenpiteisiin, mahdollisesti vesioikeudellisen luvan hakemiseen.

Asia voidaan ratkaista hakemuksen mukaisesti kahdessa vaiheessa. Lupaviranomaisella on laaja harkintavalta kaksivaiheisen menettelyn käytössä ja VL 11 luvun 18 §:n säännös antaa riittävän jouston kaksivaiheisen menettelyn käyttöön myös nyt kysymyksessä olevassa asiassa.

Myös alkuperäinen Kemijoen kalatalousvelvoite ratkaistiin kaksivaiheisessa menettelyssä. Ensin annetiin luvat voimalaitosten rakentamiseen ja toisessa vaiheessa käsiteltiin korvauskysymykset ja kalatalousvelvoite. Kemijoen alkuperäisessä kalatalousvelvoitteessakaan ei ratkaistu kaikkia kysymyksiä. Yhtiöille asetettiin istutusvelvoitteet. Velvoitteen toteuttamisen kysymyksiä ja mahdollisia vesioikeudellisia lupia, vaatisiko toteuttaminen esim. kalankasvatusta tai luonnonravintolammikkoja, ei ratkaistu velvoitepäätöksessä.

Asiassa tulee ensimmäisessä vaiheessa ratkaistavaksi se, ovatko olosuhteet Kemijoella muuttuneet niin, että kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa ja tuleeko muutettava velvoite rakentaa niin, että kalan kulku Kemijoessa mahdollistuisi. Toisessa vaiheessa ratkaistaan tekniset kalatietä koskevat kysymykset. ELY-keskus viittaa esimerkkinä teknisestä kalatien luvanhausta, sen luonteesta ja selvityksistä Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevaan Pohjois-Suomen AVI:ssa vireillä olevaan lupahakemukseen ja suunnitelmaan. Kyseinen suunnitelma osoittaa sen, että kalatien tai ohitusuoman rakentamisessa ei ole kysymys suuresta tai vaikeasta vesitalousasiasta.

3.5.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 6.2 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 7.2.2, jossa yhtiö on ottanut kantaa hakijan viittaamiin KHO:n ratkaisuihin ja toteaa, että viitatut ratkaisut poikkeavat olennaisilta osin nyt kyseessä olevasta tilanteesta. PVOV on kyseisessä vastaselityksen kohdassa lisäksi referoinut kaksivaiheista menettelyä koskevan säännöksen esitöitä, joista ilmenee, ettei säännös ole lainkaan niin joustava kuin hakija on vastaselityksessään esittänyt. Päinvastoin mainitun pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 277/2009 vp, s. 147) korostetaan kaksivaiheisen menettelyn toissijaisuutta ja painotetaan, että sen soveltamiselle on oltava erityisiä syitä ja tavanomaisesta poikkeavat olosuhteet. Lain esityöt rajoittavat siten lupaviranomaisen harkintavaltaa VL 11 luvun 18 §:n soveltamisessa.

Olisi kestämätöntä, mikäli asia ratkaistaisiin hakijan esittämällä tavalla siten, että toiminnanharjoittajaa velvoittavalla päätöksellä asetettaisiin laajoja ja yksityiskohtaisia kalateitä ja alasvaellusreittejä koskevia vaatimuksia selvittämättä riittävästi niiden toteuttamiskelpoisuutta ja lainmukaisuutta, kun tällainen velvoittava lupapäätös pitkälti määrittelisi myös myöhemmin haettavan vesitalousluvan sisällön. Yhtiö ei ole esittänyt, että kalatien tai ohitusuoman rakentamisessa olisi kysymys suuresta tai vaikeasta vesitalousasiasta, vaan tuonut esiin sen, ettei vesilaki mahdollista ennakoivan päätöksen antamista koskien rakentamishankkeen vesitalousluvan laajuutta ja sisältöä hakemuksessa esitetyllä tavalla.

Isohaaran lupapäätöksistä PVOV toteaa seuraavaa: Vesistötoimikunta myönsi 23.7.1947 väliaikaisen rakennusluvan Isohaaran voimalaitoksen rakentamiseen ja 2.4.1949 väliaikaisen luvan vedenpinnan nostamiseen korkeuteen NN + 12,00 metriä Isohaaran padon luona. Molemmat väliaikaiset luvat myönnettiin vesioikeuslain (31/1902) ja toimenpiteistä vesivoiman käytäntöön ottamisen helpottamiseksi annetun lain (196/1941, ”vuoden 1941 poikkeuslaki”) nojalla. Sittemmin PVOV:lle on 18.9.1964 myönnetty rakennuslupa Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksellä (56/64/I), jota korkein hallinto-oikeus on 21.10.1966 antamalla päätöksellään muuttanut (”Isohaaran rakennuslupa”). Isohaaran kalatalousvelvoite taas perustuu Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamaan päätökseen (78/79/II), sellaisena kuin sitä on muutettu KHO:n 30.5.1980 antamalla päätöksellä (Nro 2860/80, ”velvoitepäätös”). Korvauksista on pääasiallisesti määrätty vesioikeuden päätöksellä 9.12.1977 (50/77/II), jota muutettiin valitusten johdosta vesiylioikeuden päätöksellä 9.6.1982 (”korvauspäätös”).

Isohaara on siten alun perin rakennettu vuoden 1941 poikkeuslain nojalla. Menettely väliaikaisen luvan myöntämiseksi oli tuolloin hyvin erilainen kuin lupamenettely nykypäivänä on. Väliaikaiseen lupaan ei esimerkiksi saanut hakea muutosta, eikä ennakkokorvauksia tarvinnut maksaa. Lopullisen rakennusluvan myöntäminen vasta myöhemmin johti usein siihen, että kalatalousvelvoitteiden määrääminenkin lykkääntyi. Myöskään Isohaaran rakennusluvassa ei otettu kantaa kalatalousvelvoitteisiin, koska väliaikaisen luvan mukaan näistä oli tarkoitus määrätä myöhemmin erikseen. Korvausten osalta asia taas palautettiin vesioikeudelle, mikä johti siihen, että myös näistä annettiin myöhemmin erillinen päätös. Silloista tilannetta ei voi miltään osin verrata nykyisen vesilain mukaiseen menettelyyn, eikä kaksivaiheisen menettelyn soveltamista nyt kyseessä olevassa tapauksessa voida perustella vetoamalla kyseiseen poikkeukselliseen menettelytapaan, mikä on ollut seurausta Isohaaran rakentamisesta vuoden 1941 poikkeuslain aikana.

ELY-keskuksen väite siitä, ettei velvoitepäätöksessä ole ratkaistu kaikkia kysymyksiä, on virheellinen. Velvoitepäätöksessä ei ole annettu erikseen tarkkoja määräyksiä siitä, miten istutusvelvoitteet tulisi toteuttaa eikä asetettu velvoitetta hakea vesitalouslupaa näiden toteuttamiseksi, vaan kalatalousvelvoitteista on määrätty velvoitepäätöksellä kokonaisvaltaisesti. Kyse ei ole miltään osin samanlaisesta tilanteesta kuin mikä seuraisi siitä, mikäli ELY-keskuksen hakemus hyväksyttäisiin sellaisenaan.

3.6 Yhteisvastuullisuus

3.6.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.5)

Se, että yhteisvastuullisuus koskee VL 13 luvun 2 §:n mukaisesti korvauksia, on oma asiansa. Tähän hakemukseen ei sisälly korvausten määräämistä. Kemijoen kokoisessa vesistössä, joka on rakennettu kahden eri yhtiön toimesta, on välttämätöntä määrätä muutettava kalatalousvelvoite niin, että se koskee molempia yhtiöitä. Ei voida ajatella sellaista tilannetta, että rakennettaisiin velvoite kalan kulun turvaamisen varaan eri tavoilla eri yhtiöiden kohdalle. Kysymys ei ole sellaisesta si-

viilioikeudellisesta yhteisvastuullisuudesta, jota korvausten osalta sovelletaan esim. vesilain tai ympäristövahinkolain asianomaisten säädösten nojalla, ja joka mahdollistaa korvauksen perimisen yhdeltä velvoitetuista ja aikaansaa regressioikeuden.

Yhteisvastuullisuudessa kysymys on siitä, että velvoite kohdistetaan riittävässä määrin niin, että yhtiöt sen myös toteuttavat kohtuullisella ja järkevällä tavalla. Yhtiöiden välinen velvoitteen jakaminen tulee tehdä lähtökohtaisesti vuoden 1979 velvoitepäätöksen mukaisesti. Kalatievelvoitteen toteuttaminen riippuu siitä, kuka omistaa voimalaitoksen.

3.6.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa yhteisvastuullisuuden osalta muistutuksensa kohtaan 6.1 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 5.3.2, jossa yhtiö on perustellut, miksi ELY-keskuksen esitystä siitä, että vastuun jakautuminen voitaisiin ratkaista suoraan vanhan kalatalousvelvoitetta koskevan lupapäätöksen mukaisesti, ei voida pitää suoraan hyväksyttävänä ratkaisuna tai asian riittävänä selvittämisenä. Velvoitepäätöksen sisältämät prosenttiosuudet koskevat sitä, miltä osin yhtiöt ovat vastuussa päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen toteuttamisesta. PVOV toistaa muistutuksessaan ja ensimmäisessä vastaselityksessään aiemmin esittämänsä näkemyksensä siitä, ettei kalatalousvelvoitetta ylipäätään voida asettaa yhteisvastuullisesti, sillä vesilakiin tai muuhun lainsäädäntöön ei sisälly asiaa koskevaa säännöstä.

Lisäksi yhtiö toteaa, että kalatalousvelvoitteet määrätään hankkeesta kalakannoille tai kalastukselle aiheutuvien vahinkojen vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi. Oleellista on se, mikä jonkin hankkeen vaikutusalue on ja mitkä kyseiselle alueelle kohdistuvat vahingot ovat. Etenkin Kemijoen kokoisessa joessa olisi tästä syystä hyvinkin mahdollista asettaa vesivoimalaitoksille hieman toisistaan eroavia velvoitteita, vaikka ne kalatalousnäkökulmasta muodostaisivatkin kokonaisuuden.

ELY-keskuksen vastaselitys osoittaa yhtiön jo aiemmin esille nostaman keskeisen ongelman, eli sen, että Isohaaran olemassa olevaa kahta kalatietä ei huomioida hakemuksessa juuri ollenkaan. Hakija ei lainkaan huomioi hankekohtaisia vaikutuksia tai olosuhteita, vaan katsoo yleistäen yhteisvastuullisuuteen vedoten, että kaikki hakemuksessa vaaditut toimenpiteet soveltuvat kaikkiin Kemijoen voimalaitoksiin. Kukin yhtiö toteuttaa sille määrätyt kalatalousvelvoitteet asetettujen velvoitteiden mukaisesti, eikä yhteisvastuullisuus toisi mitään lisäarvoa näiden toteuttamiselle.

3.7 Vedenkorkeuteen tai -juoksuun vaikuttaviin lupamääräyksiin liittyvät vaatimukset

3.7.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.7 ja 2.12)

Asiassa ei ole kysymys säännöstelyhankkeesta, jonka luvan tarkistamiseen sovelletaan VL 19 luvun 7 §:ää, eikä myöskään säännöstelyhankkeeseen verrattavasta VL 19 luvun 8 §:n tarkoittamasta luvasta, jonka muuttamiseen olisi soveltuvin osin noudatettava säännöstelyluvan tarkistamiseksi säädettyä erityistä menettelyä. Kalatalousvelvoitteeseen

sisältyvät vedenkorkeuteen ja vedenjuoksuun kohdistuvat lupamääräykset eivät aiheuta huomattavia muutoksia taikka muuta vedenjuoksun alkuperäistätarkoitusta, joten kysymys ei ole lainkohdan tarkoittamasta ”voidaan soveltaa…soveltuvin osin” -tilanteesta. Lainkohta on joustava ja antaa harkintavaltaa. Oikeuskäytännössä vesilain tarkoittamaa säännöstelyluvan muuttamisen erityistä menettelyä ei ole asetettu kalatalousvelvoitteen muuttamisen edellytykseksi vesivoimalaitosten luvissa.

VL 19 luvun 8 §:ää ei tarvitse soveltaa, koska kysymys ei ole soveltuvin osin samanlaisesta tilanteesta kuin säännöstelyhankkeissa, esim. varsinaisesta järvisäännöstelystä. Se, että lainkohtaa ei tarvitse soveltaa, on eri asia voiko sitä ylipäänsä soveltaa.

VL 19 luvun 7 § ja sitä edeltänyt VVL 10 luvun 8b § säädettiin nimenomaan mahdollistamaan (suurehkojen) järvisäännöstelyjen lupaehtojen tarkistaminen. Säännöksen ydinsoveltamisala on järvisäännöstelyjen kehittäminen, jota varten luotiin erityinen menettely ja mahdollistettiin lainvoimaiseen säännöstelylupaan puuttuminen. Järvisäännöstelyjen muuttamista koskevissa asioissa haitallisten vaikutusten kirjo oli ja on huomattavasti laajempi kuin kalatalousmääräykset, esim. rantojen käyttö, vettymät, liikennekysymykset ja järviluonnon tilan parantaminen.

VL 19 luvun 8 §:n säännöksen soveltaminen edellyttäisi huomattavaa muutosta (… aiheutuu vesiympäristön ja sen käytön kannalta huomattavia haitallisia vaikutuksia), jota kalateiden tai ohitusuomien rakentaminen ja niiden käyttäminen ei ole. Säännöksen soveltamiselle ei ole reaalista tarvetta eikä soveltamiselle ole perusteltua syytä tässä asiassa.

ELY-keskus viittaa vastaselityksensä kohtaan 2.7 ja katsoo, että VL 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisselvitys ei ole tämän asian käsittelyn edellytys.

3.7.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa muistutuksensa kohtaan 6.6 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 4.2.2 ja toteaa lisäksi seuraavaa:

Ensinnäkin PVOV toteaa, että VL 19 luvun 8 §:ssä ei ole ELY-keskuksen väittämin tavoin kyse ”voidaan soveltaa…soveltuvin osin” -tyyppisestä tilanteesta. Kyseinen säännös kuuluu seuraavasti (kursivointi lisätty):

”Muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä *voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin*, mitä 7 §:ssä säädetään.”

Yhtiö korostaa, että edellä mainitun säännöksen soveltamisessa on kyse siitä, että muidenkin kuin säännöstelylupiin sisältyvien vedenkorkeutta ja vedenjuoksua koskevien lupamääräysten tarkistamiseen sovelletaan soveltuvin osin VL 19 luvun 7 §:ää, mikäli kyseessä on ennen nykyisen vesilain voimaantuloa myönnetty lupa. Kyse ei miltään osin ole ”voidaan soveltaa” -tilanteesta, vaan nimenomaan siitä, että säännöksen mukainen tarkistaminen edellyttää VL 19 luvun 7 §:n soveltamista soveltuvin osin. Vastoin ELY-keskuksen käsitystä kyseessä ei ole joustava säännös, josta voitaisiin poiketa.

Toiseksi yhtiö toteaa, että säännöksen soveltaminen ei edellytä huomattavia muutoksia tai vedenjuoksun alkuperäistarkoituksen muuttamista, vaan se koskee tiettyjä ”vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä” ja näiden tarkistamista. Hakijan väite on oikeastaan virheellinen, sillä VL 19 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan lupamääräysten tarkistamisen edellytyksenä nimenomaan on, että se ei vähennä huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä eikä muuta olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta, ellei se ole jo menettänyt merkityksensä.

Vastaavasti tulkinta, jonka mukaan ”VL 19 luvun 8 §:n säännöksen soveltaminen edellyttäisi huomattavaa muutosta, jota kalateiden tai ohitusuomien rakentaminen ja niiden käyttäminen ei ole” on virheellinen. VL 19 luvun 8 §:n soveltaminen ei edellytä huomattavaa muutosta, vaan sen soveltamisalaan kuuluvan lupamääräyksen tarkistamisen ennakkoedellytys on VL 19 luvun 7 §:n nojalla, että luvanalaisesta hankkeesta aiheutuu vesiympäristön ja sen käytön kannalta huomattavia haitallisia vaikutuksia.

ELY-keskuksen hakemuksella haetaan tosiallisesti juoksutusta ja säännöstelyä koskevien lupamääräysten muuttamista ja lisäämistä yhtiön vesitalouslupaan. Isohaaran rakennuslupa on selvästi annettu ennen säännöksessä mainittua ajankohtaa ja myös reilusti ennen kalatalousvelvoitteiden määräämistä. Koska nyt käsillä oleva tilanne kuuluu edellä mainittujen säännösten soveltamisalaan, yhtiö pitää selvänä, että myös VL 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisselvitys on asian käsittelyn edellytys. Viranomaisselvityksen osalta viitataan myös tämän vastaselityksen kohdassa 5.3.2 mainittuun ratkaisuun KHO 29.1.2013 T 357.

4. Kalatalousvelvoitteita koskeva päätös ja näihin kohdistuva oikeusvoimavaikutus

4.1 Velvoitepäätöksestä

4.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.4)

Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskevat KHO:n ja Pohjois-Suomen vesioikeuden ratkaisut 1979–1980 on annettu tuolloin käytettävissä olleen tiedon ja tuolloin vallinneiden olosuhteiden mukaan.

Kalatalousvelvoitteita koskevassa päätöksessä todetaan, että lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisen sijainnin ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän vuoksi ei ollut perusteita kalateiden rakentamisen määräämiselle kyseisille voimalaitoksille. Kalateitä ei siis määrätty rakennettavaksi tuolloin käytössä olleen tiedon ja vallinneiden olosuhteiden vuoksi. Tieto ja olosuhteet ovat nyt ratkaisevasti erilaiset kuin 1960- ja 1970-luvuilla, ja olosuhteiden muutosta koskevan sääntelyn (VVL 2:22, VL 3:22 ja 19:10) perusteella tilannetta voidaan arvioida toisin.

On kiistatonta, että mainittujen päätösten lausumat sisältävät jonkinlaisen jouston mahdollisuuden. Perusteluissa viitataan nimenomaan päätöksentekohetken ajankohdan tietoon. Tällaisten lausumien taustalla on

ainakin tiedostettu mahdollisuus siihen, että olosuhteet voivat todellakin muuttua, niin kuin ne sittemmin ovat muuttuneetkin.

4.1.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV on tämän vastaselityksen kohdassa 3.5.2 tarkemmin yksilöinyt Isohaaraa koskevat lupapäätökset.

Yhtiö pitää edelleen virheellisenä ELY-keskuksen väitettä siitä, että velvoitepäätös olisi joltain osin jätetty avoimeksi. Mainitusta velvoitepäätöksestä ilmenee monesta kohtaa, että kyseessä on lopullinen ratkaisu asiassa. Pohjois-Suomen vesioikeus on päätöksensä sivuilla 85–86 todennut mm. seuraavaa (kursivointi lisätty):

”– – Mitä tulee asiaan Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitoksen ja Kemijoki Oy:n Petäjänkosken, Valajankosken ja Vanttauskosken voimalaitosten osalta, niin näitä laitoksia koskevissa lupapäätöksissä on kysymys kalanhoitoon käytettävän maksun *lopullisesta määräämisestä* vesilain 16 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentin nojalla siirretty myöhemmin ratkaistavaksi.

[– –]

Tähän nähden katsoo vesioikeus, että *antaessaan nyt edellä viimeksi lueteltujen voimalaitosten lupapäätöksissä edellytetyn lopullisen päätöksen* kalakannan säilyttämiseen käytettävästä maksusta, se voi tehdä myös velvoitteiden laatua koskevia, vesilain 16 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuja välttämättömäksi katsottavia muutoksia aikaisempiin päätöksiin.”

Pohjois-Suomen vesioikeus perusteli yllä kuvatuin tavoin maksuvelvoitteen muuttamista toimenpidevelvoitteeksi, eli päätöksen mukaisiksi istutus- ja ylisiirtovelvoitteiksi. PVOV korostaa, että päätöksessä nimenomaan puhutaan lopullisesta päätöksestä.

Sillä, onko velvoitepäätöksen antamishetkenä tiedostettu mahdollisuus, että olosuhteet voivat joskus tulevaisuudessa muuttua, ei yhtiön näkemyksen mukaan vaikuta sen arvioimiseen, onko kalatalousvelvoitetta koskeva asia lopullisesti ratkaistu kyseisellä velvoitepäätöksellä. Velvoitepäätös on luonnollisesti tehty tuolloin käytettävissä olleen tiedon ja vallinneiden olosuhteiden perusteella. PVOV katsoo, että hakijan esittämät viittaukset on nostettu päätöksissä esille perusteluna sille, miksi tiettyjä toimenpiteitä ei voida päätöksessä yhtiöiltä edellyttää.

4.2 Velvoitepäätökseen kohdistuva pysyvyyssuoja

4.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.8)

Tosiasiallisesta pakkolunastuksesta ei ole kysymys, eikä kynnys arvioida tosiasiallista pakkolunastusta nyt vireillä olevassa asiassa ylity. Voimalaitoksia ei lunasteta ja niiden käyttämiseen kohdistuvat rajoitukset ovat lainmukaisia, perustuslain tarkoittamia käyttörajoituksia. Enempää omaisuuden käyttö ei esty. Nyt vireillä olevassa asiassa kynnys arvioida ylipäänsä tosiasiallista pakkolunastusta ei ylity.

Luottamuksensuojaperiaatteen mukaan viranomaisella tulee olla lakiperuste silloin, kun yksittäisen oikeussubjektin etuihin ja oikeuksiin puututaan. Kalatalousvelvoitteen muuttamiselle on lakiperuste (VL 3:22 ja

19:10), muuttamismahdollisuus on ollut olemassa jo vuosikymmeniä ja siihen on voinut varautua. Toiminnanharjoittajan tulee yleisten ympäristö- ja vesioikeudellisten periaatteiden nojalla tuntea alansa lainsäädäntö ja soveltamiskäytäntö. Vesivoiman ja hiilivoiman käytön erolla ei ole yleisten ympäristöoikeudellisten periaatteiden kannalta ratkaisevaa merkitystä. Molemmissa on kysymys periaatteellisella tasolla ympäristön tilaan vaikuttavasta toiminnasta ja käytöstä aiheutuvien haitallisten seuraamusten hallinnasta.

Vesioikeudellinen luparatkaisu ei saavuta oikeusvoimaa yhtiöiden esittämällä tavalla, vaan sen pysyvyydestä ja muutettavuudesta on säädetty erikseen.

ELY-keskus katsoo siviilioikeudelliseen oikeuskirjallisuuteen viitaten, että oikeusvoima ei muutoinkaan edes siviiliprosessissa ulotu päätöksen lopputulosta laajemmalle, eivätkä perustelut saavuta oikeusvoimaa. Lisäksi ELY-keskus toteaa seuraavaa:

”Tiivistäen tämä oikeusvoimasta todettu tarkoittaa sitä, että vuoden 1979 Kemijoen kalakorvauksia koskevaan päätöksen korvauksien saajista ja korvausmääristä (oikeusseuraus) ei voi hakea uudella vaatimuksella muutosta, koska kysymys on päätöksen lopputuloksesta ja vaatimus kohdistuisi sen muuttamiseen.

Vuoden 1979 velvoitepäätöksen asema suhteessa oikeusvoimaan on toinen – jos ylipäänsä halutaan puhua vesioikeudellisen ratkaisun oikeusvoimasta. Vesilaissa on nimenomaan säädetty, että tietyin edellytyksin mm. kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa. Päätöksellä ei ole oikeusvoiman luonteista sitovuutta, joka estäisi sen uudelleentarkastelun ja muuttamisen. Vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 sisältävät ne oikeustosiseikat, joiden vallitessa muuttaminen voidaan tehdä. Näiden oikeustosiseikkojen arvioinnissa varhaisempien ratkaisujen perustelujen lausumilla relevanteista faktoista ei ole sitovaa merkitystä, koska perustelut eivät tule oikeusvoimaisiksi.”

4.2.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV pitää hakijan viittaamaa oikeuskirjallisuutta ja sen perusteella tehtyjä johtopäätöksiä virheellisinä ja asian kannalta epäolennaisina. Oikeuskirjallisuudessa on käsitelty oikeusvoiman pysyvyysvaikutusta vesitalouslupien osalta hyvinkin paljon, eikä asiaa ole tarvetta lähestyä siviilioikeudellisten sääntöjen kautta. Vastoin hakijan käsitystä vesitalouslupiin kohdistuvaa pysyvyyssuojaa on lähtökohtaisesti pidetty hyvinkin vahvana, vaikka pysyvyys onkin lainsäädännön kehittymisen myötä jossain määrin heikentynyt. Myös kalatiestrategiassa, johon ELY-keskus monessa kohtaa viittaa, on tunnistettu vesitalouslupien pysyvyys.

Se, että pysyvyyssuojan merkitys on muuttunut ei tarkoita sitä, etteikö sille olisi annettava lainkaan merkitystä. Vesitalouslupiin kohdistuu edelleen pysyvyyssuoja, joka estää lupiin puuttumisen ilman laissa säädettyä perustetta. Vanhojen kalatalousvelvoitteiden tarkistamisen mahdollistavat vesilain säännökset ovat omalta osaltaan vaikuttaneet pysyvyyssuojan heikentymiseen, mutta eivät poista tätä vakiintunutta lähtökohtaa. Kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevissa VL 3 luvun

22 §:ssä ja 19 luvun 10 §:ssä on nimenomaan kyse siitä, että pysyvyyssuojasta poikkeamiselle kalatalousvelvoitteiden osalta asetetaan tietyt edellytykset ja tarkat rajat. Siltä osin kuin kyse ei ole säännösten soveltamisalaan kuuluvasta tarkistamisesta, ei lainvoimaisia päätöksiä voida muuttaa, ellei muuttamiseen löydy muuta perustetta laista.

Rajoitetut mahdollisuudet puuttua lainvoimaisiin lupiin kertoo nimenomaisesti päätöksiin kohdistuvan oikeusvoiman pysyvyysvaikutuksesta. PVOV katsoo, etteivät VL 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n asettamat edellytykset kalatalousvelvoitteiden tarkistamiselle, eli edellytykset pysyvyyssuojasta poikkeamiselle kalatalousvelvoitteiden osalta, täyty nyt käsillä olevassa tapauksessa. Koska vesilaissa ei ole muitakaan säännöksiä, joiden perusteella voitaisiin puuttua lainvoimaisiin lupapäätöksiin hakemuksessa esitetyllä tavalla, estää päätöksiin kohdistuva oikeusvoima niihin puuttumisen.

Vesivoiman on perinteisesti katsottu kuuluvan omistusoikeuden piiriin, mikä on yksi syy sille, että vesivoimaa koskeviin lupapäätöksiin kohdistuvaa pysyvyyssuojaa on pidetty vahvana. Vastoin hakijan käsitystä yhtiö katsoo, että hakemuksen mukaiset vaatimukset ja niiden vesivoiman käyttöä rajoittava, tai mahdollisesti jopa kokonaan estävä, vaikutus on lainvastainen. Näin ollen Suomen perustuslaissa (731/1999, ”PL”) turvattua omaisuuden suojaa koskien esitetyt näkemykset ovat asiassa relevantteja. Tältä osin yhtiö viittaa erityisesti muistutuksensa kohtaan 5.5.1 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 6.2.2.

Perustusvaliokunnan lausuntoa PeVL 55/2018 vp koskien yhtiö huomauttaa, että omaisuudensuojan rajoittamisessa on kyse keskeiseen perusoikeuteen puuttumisesta. Arvio siitä, onko kyse PL 15 §:n 1 momentin mukaisesta sallitusta käyttörajoituksesta vai PL 15 §:n 2 momentin mukaiseen tosiasialliseen pakkolunastukseen rinnastuvasta tilanteesta tulee suorittaa kokonaisvaltaisesti punniten ottaen huomioon yksittäisen tapauksen olosuhteet. Yhtiö viittaa tältä osin myös aiemmin asiassa ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 6.2.2 esittämäänsä.

PVOV korostaa, että mikäli kyseessä olisi puhtaasti VL 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n mukaisesta hakemuksesta ja mainittujen säännösten soveltamisedellytykset täyttyisivät, pysyvyyssuoja tai luottamuksensuoja ei luonnollisestikaan estäisi lupamääräysten tarkistamista vesilain asettamissa rajoissa. ELY-keskuksen vireille panemassa hakemuksessa on kuitenkin kyse laajemmista vaatimuksista, joiden ei voida katsoa kuuluvan VL 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n piiriin. Kuten yhtiön muistutuksen kohdassa 3.3 ja ensimmäisen vastaselityksen kohdassa 4.1.2 on todettu, vesilaissa ei ole säännöstä, joka oikeuttaisi uusien lupamääräysten asettamisen nyt vireillä olevassa asiassa. Lisäksi edellä mainituissa säännöksissä tarkistamiselle asetetut edellytykset eivät täyty, josta seuraa, että mainitut periaatteet estävät lupiin puuttumisen.

Yhtiö viittaa myös muistutuksensa kohtaan 3.1, ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 3.1.2 ja vastineensa kohtaan 2.8.3, joissa on varsin seikkaperäisesti avannut oikeusvoimavaikutuksen merkitystä vesioikeudellisten lupapäätösten osalta. Yhtiö myös korostaa, että asiassa ei ole

kyse siitä, onko kalatalousvelvoitteen muuttaminen ylipäätään mahdollista vesilain nojalla, vaan siitä, ovatko kalatalousvelvoitteen muuttamisen edellytykset käsillä nyt kyseessä olevassa asiassa.

4.3 Korvauspäätöksen merkitys

4.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.4)

Kemijoella määrätyillä rahakorvauksilla ei ole merkitystä yleisen kalatalousedun kannalta tai merkitystä nyt ratkaistavana olevaan kalatalousvelvoitteen muutoshakemukseen.

Oikeuskäytäntö, mukaan lukien KEJO:n Kelukosken voimalaitoksen rakentamista koskeva päätös, ei tue yhtiön väitettä siitä, että lohen rahakorvauksilla olisi yleiseen kalatalousetuun ulottuvia vaikutuksia niin, että nykytilanteessa kalatalousvelvoitetta ei voitaisi muuttaa myös jokialueen ja lohen, meritaimenen ja vaellussiian osalta hakemuksessa esitetyin tavoin.

ELY-keskus viittaa vastaselityksensä liitteeseen 4. Vesioikeuden tarkoituksena on ollut kompensoida valtaosa lohen tuotosta (93 %) istutusvelvoitteella ja vain pieni osa (7 %) on katsottu olevan sellaista tuottoa, jota ei voitu silloin tiedossa olevilla jokialueen hoitotoimenpiteillä kompensoida. Vaellussiian ja meritaimenen tuotanto määrättiin puolestaan kompensoitavaksi kokonaisuudessaan sekä joki- että merialueelle kohdennettavilla istutuksilla. Tämä osoittaa sen, että muutettava velvoite koskee niin lohta kuin muitakin vaelluskalalajeja eikä maksetuilla korvauksilla ole käytännössä merkitystä kalatalousvelvoitteen muutosta koskevassa asiassa. Näihin eivät rahakorvaukset miltään osin ulotu.

Juridiselta kannalta ratkaisut Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3 ja KHO 2003:22 ovat relevantteja. KEJO:n käsitys siitä, että pelkästään hankkeen kokoluokka vaikuttaa oikeuskäytännön merkitystä vähentävästi, on perusteeton. Kalatalousvelvoitetta asetettaessa voidaan sanoa, että määräys on kokonaisuus, mutta kalatalousvelvoitetta muutettaessa korvauksilla ei kuitenkaan ole sellaista merkitystä, kuin yhtiö esittää. Yhtiön käsityksen mukaan Kemijoella ei ole ollenkaan tai vain vähäisessä määrin jäljellä kompensoitavaa haittaa. Johdonmukaisesti tätä linjaa seuraten olisi yhtiön käsityksen mukaan niin, että Kemijoelle ei voitaisi määrätä velvoitemuutosta ollenkaan, vaikka olosuhteet olisivat muuttuneet, kun kompensoitavaa haittaa ei ole jäljellä. Nykyiset toimet olisivat riittäviä aina ja olosuhteiden muutoksilla ei olisi merkitystä. Tämä olisi voimakkaassa ristiriidassa niiden perusteiden kanssa, joiden vuoksi VVL 2 luvun 22 § ja VL 3 luvun 22 § nimenomaisesti säädettiin.

Kysymys ei ole kaksinkertaisesta kompensaatiosta. Kalatalousvelvoite on jatkuva velvoite, jonka muuttaminen voidaan tehdä laissa säädetyillä perusteilla. Nyt ei ole kysymys päätökseen puuttumisesta asia- tai prosessivirheen perusteella, eikä korvausten määräämisestä.

4.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 3.1 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 3.1.2. Erityisesti muistutuksen kohdassa 3.1.2 on käsitelty kattavasti Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvien edun-

menetysten korvauksia ja hakijan vastaselityksessä viitattua oikeuskäytäntöä. Yhteenvetona PVOV toteaa, että Isohaaran voimalaitoksesta kalastolle aiheutuvat haitat on kompensoitu täysimääräisesti osin edelleen toteutettavan kalatalousvelvoitteen nojalla, osin korvauksin. PVOV ei yhdy hakijan vastaselityksen liitteessä 4 esitettyyn näkemykseen korvauspäätöksen merkityksestä ja viittaa tämän osalta edellä tämän vastaselityksen kohdassa 4.1.2 todettuun.

PVOV ei ole kiistänyt sitä, etteikö kalatalousvelvoitteita voisi muuttaa, mikäli VL 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n edellytykset täyttyvät. Yhtiö on todennut, että määräysten muuttaminen olennaisen olosuhdemuutoksen takia voi koskea vain kalatalousvelvoitetta, ei kertakaikkisia korvauksia. Koska Isohaaran osalta on aikoinaan päätetty osittain täydentää kalatalousvelvoitetta kertakaikkisilla korvauksilla myöhemmin oikeuskäytännössä tehdystä linjauksesta poiketen, tulisi nämä korvaukset ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tarkistamisessa. Olosuhteet eivät kuitenkaan ole muuttuneet säännöksessä edellytetyllä tavalla, eivätkä nykyiset kalatalousvelvoitteet ole riittämättömiä vesilain mukaisen kalataloushaitan kompensoimiseksi. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei ole perusteita eikä myöskään tarvetta muuttaa yhtiön kalatalousvelvoitetta.

5. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen lakiperusteista

5.1 Olosuhteiden olennainen muutos

5.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.14, 2.15, 2.16 ja 2.17)

Hakijan ja luvanhaltijoiden näkemykset VL 3 luvun 22 §:n soveltamisesta ovat voimakkaassa ristiriidassa keskenään. Olosuhteiden muutos on riittävästi osoitettu ja se on olennainen. Sen lisäksi, että tutkimustiedon lisääntyminen on ilmeinen olosuhteiden muutos, on sekin tosiasia, että edellytykset lohikantojen elpymiselle ovat vuosikymmenten saatossa parantuneet. Tornionjoen lohen menestystarina on tästä erinomainen osoitus. Lisäksi uitosta ja Ounasjoen rakentamiseen liittyvistä suunnitelmista on luovuttu, poikastuotantoalueita on kunnostettu. Uutta kalastonhoitoa ja kalatieratkaisuja koskevaa tutkimustietoa voidaan hyödyntää kalatalousvelvoitteen muuttamisessa vastaamaan muuttuneita oloja. Tämä tukee ELY-keskuksen esittämää toimenpidekokonaisuutta, sillä aikaisemmasta poiketen nykytiedon valossa esim. kalatiet ovat toteutettavissa. Hakemuksessa on esitetty, miten kalatalousvelvoitteita on mahdollista asiaankuuluvalla ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita.

Lohen palautushankkeilla on aiempaa paremmat onnistumismahdollisuudet myös hyvän merieloonjäännin ansiosta. Tilanne oli aivan toinen nykyvelvoitteita määrättäessä, joten olosuhteet ovat muuttuneet myös tältä osin. Vesilain säännökset olosuhteiden muuttumisen vuoksi tapahtuvasta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta säädettiin vain muutama vuosi Kemijoen päätösten antamisen jälkeen. Oikeuskäytännön tulkinnassa Kemijokea ja pienempiä vesistöjä ei perustellusti voi asettaa erilaiseen asemaan kokonsa vuoksi. Samat lain säännökset ja samat oikeuskäytäntöön perustuvat tulkintasuositukset pätevät niin Kemijoella

kuin pienemmissä vesistöissä rakennettuihin vesivoimalaitoksiin kuin niiden velvoitteisiin.

Asiassa on nimenomaisesti kyse VL 3 luvun 22 §:n mukaisesta olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä olosta ja prosessista, jossa velvoitekokonaisuus muutetaan toisenlaiseksi kuin se on ollut. Velvoitteen muutos on kokonaisuus ja siitä voi aiheutua kustannusten lisääntymistä, kuten oikeuskäytäntö selvästi osoittaa.

Asiassa ei ole kysymys VL 3 luvun 21 §:n mukaisesta asiasta, joten ennakoimattomalla haitalla ja sen arvioinnilla ei ole merkitystä. Asiassa ei ole myöskään kyse velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden johdosta vaadittavasta velvoitteen tarkistamisesta. VL 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamisessa ei tule määrättäväksi korvauksia, joten enempi lausuminen korvauksista ei ole tarpeen.

5.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa VL 3 luvun 22 §:n mukaisen olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta muistutuksensa kohdassa 3.2 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 3.3.2 aiemmin todettuun ja VL 3 luvun 21 §:n osalta muistutuksensa kohdassa 3.3 todettuun. Ounasjokea koskevien väitteiden osalta yhtiö viittaa erityisesti myös vastineen kohtaan 2.11.3. Yhtiö viittaa Tornionjoen lohen tilanteessa tapahtuneiden muutosten osalta muistutuksessaan ja ensimmäisessä vastaselityksessään esittämäänsä, jonka mukaan Kemijokea ei voida verrata Tornionjokeen. Hakijan hakemuksen vaatimusten oikeasuhtaisuuden osalta yhtiö viittaa aiemmin asiassa esittämäänsä ja toteaa, että hakemuksessa esitettyjen velvoitteiden toteuttaminen johtaisi erittäin merkittäviin kustannuksiin, jotka olisivat tasoltaan sellaiset, ettei hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä.

Yhtiö toistaa asiassa aiemmin esittämänsä näkemyksen siitä, ettei tutkimustiedon lisääntyminen ole vesilain tarkoittama olosuhdemuutos. ELY-keskus ei edelleenkään ole osoittanut olosuhteiden muuttuneen VL 3 luvun 22 §:ssä edellytetyin tavoin. ELY-keskus on vastaselityksessään pääosin toistanut jo aiemmin esille tuomansa väitetyt olosuhdemuutokset. Yhtiö on aiemmissa kirjelmissään perustellut seikkaperäisesti, miksei näitä voida pitää säännöksen tarkoittamina olosuhteiden olennaisina muutoksina. Myöskään sillä, että lohen palautushankkeilla mahdollisesti on paremmat onnistumismahdollisuudet nykypäivänä ei voida perustella VL 3 luvun 22 §:n mukaista olennaista olosuhdemuutosta.

Lisäksi yhtiö toteaa, että se, milloin kalatalousvelvoitteiden tarkistamismahdollisuus on lisätty lainsäädäntöön ei ole VL 3 luvun 22 §:n mukaisten edellytysten täyttymisen arvioinnin kannalta merkityksellistä. Voimassa olevan vesilain mukaan VL 3 luvun 22 §:n, ja nyt kyseessä olevassa tapauksessa myös VL 19 luvun 10 §:n, edellytysten tulee täyttyä, jotta lupamääräysten tarkistaminen olisi mahdollista. Se, että on mahdollisesti olemassa tutkimustietoa, jota voisi hyödyntää kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa tai se, että ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt suunnitelman velvoitteiden päivittämiseksi, eivät itsessään riitä

osoittamaan, että vesilain mukaiset edellytykset lupaehtojen tarkistamiselle täyttyisivät.

5.2 Tarpeellisuus yleisen tai erittäin tärkeän yksityisen edun kannalta

5.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.9)

Olosuhteiden muututtua kalatalousvelvoitteen muuttaminen on VL 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla yleisen edun kannalta tarpeellista. Vaadittu velvoite on tavoitelähtöinen ja se ehkäisee ja vähentää nykyvelvoitetta paremmin Kemijoen rakentamisen aiheuttamia kalataloudellisia vahinkoja.

Yhtiöt korostavat, että mitään muuta kuin kalataloudellisia hyötyjä ei tule ottaa huomioon ja kalataloudelliset hyödytkin tulee arvioida kapeasti. Yhtiöiden mukaan luonnon monimuotoisuutta ei tule ottaa huomioon, jokielinympäristön jatkumon palauttaminen ja vaelluskalakantojen luonnonmukainen lisääntyminen ovat toteuttamiskelvottomia sekä toimivuuden että kustannusten osalta. Jos yhtiöt pitävät hakemuksen vaatimuksia lähtökohtaisesti toteuttamiskelvottomina sekä toimivuuden että kustannusten osalta, ei niillä luonnollisesti ole edellytyksiä arvioida toisin VL 19 luvun 10 §:n perusteella hanketta tarpeelliseksi.

Hakemuksen mukaiset toimet, kuten mm. jokijatkumon palauttaminen ja kalakannan lisääntymismahdollisuuksien parantaminen, ovat toteuttamiskelpoisia toimenpiteitä. VL 19 luvun 10 §:ssä ei mainita VL 3 luvun 14 §:ää eikä siinä viitata lainkohtaan. VL 19 luvun 10 §:n mukaan arviointi on tehtävä sen mukaan, mitä on “pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena”. Perustelu, jonka mukaan VL 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa rajoitutaan pelkästään kapeasti määriteltyyn kalataloudelliseen hyötyyn, voidaan kyseenalaistaa. Luonnollisesti pääosassa ovat kalataloudelliset edut, mutta lainkohta ei ole rajoittava puhuessaan yleisen edun kannalta tarpeellisuudesta.

Kalatalousvelvoitetta koskevien säädösten soveltamisessa painopisteen siirtyminen luonnonkiertoa edistäviin toimenpiteisiin on pitkällä aikavälillä kestävin ratkaisu.

5.2.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa muistutuksensa kohtiin 3.2.1 ja 6.3 sekä ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 3.2.2. PVOV on jo yhdessä KEJO:n kanssa laatimassaan prosessivirhekirjelmässä sekä yhtiön antamassa muistutuksessa todennut, että VL 19 luvun 10 §:n edellyttämä arviointi hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta on puutteellinen, eikä hakijan asiassa esittämä ole antanut yhtiölle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. Hakemuksessa esitettyä kalatalousvelvoitteiden muuttamista ei voida pitää säännöksessä edellytetyin tavoin yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.

Vastoin ELY-keskuksen käsitystä yhtiö ei ole esittänyt, että asian käsittelyssä ei tulisi ottaa huomioon muita kuin kalataloudellisia hyötyjä ja että VL 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa rajoituttaisiin pelkästään kapeasti määriteltyyn kalataloudelliseen hyötyyn. Yhtiö on sen sijaan nosta-

nut esille, ettei ELY-keskus ole edes maininnut muita hakemuksen mukaisella päätöksellä loukattavia tai vähennettäviä yleisiä etuja tai yleisiä tai yksityisiä hyötyjä. Kuten PVOV on muistutuksessaan todennut, ELY-keskuksen hakemuksessa sivuutetaan täysin erittäin merkittävät yleiset ja yksityiset edut painottaen yksipuolisesti jokielinympäristöjen jatkumon sekä vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen edellytysten palauttamista voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisprosessin tavoitteena. Hakemuksen hyväksymisestä seuraavat yksityiset ja yleiset menetykset olisivat mittavia. Hankkeen vaikutusten arviointia olisi tullut toteuttaa hakijan toimesta laajemmin, kuten vesilaki edellyttää.

PVOV on toistuvasti korostanut, että hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi on arvioitava ja punnittava kaikkia sen tuottamia hyötyjä ja haittoja. Se, ettei ELY-keskus ole vieläkään kyennyt osoittamaan mitään todellisia hankkeesta saatavia hyötyjä tukee PVOV:n käsitystä siitä, että hankkeella saavutettavat yksityiset ja yleiset hyödyt olisivat ainoastaan hyvin vähäisiä. Voidakseen olla kalataloudellisesti hyödyllisiä on toimenpiteiden luonnollisestikin oltava myös toteuttamiskelpoisia. Kuten yhtiö on osoittanut, hakemuksen vaatimukset ovat esitettyjen selvitysten perusteella toteuttamiskelvottomia sekä niiden kustannusten että toimivuuden osalta.

5.3 Kustannus-hyötyanalyysi

5.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.6)

On eri asia arvioida kustannuksia ja hyötyjä kalatalousvelvoitteen kohdalla silloin, kun velvoite asetetaan lupahakemuksen käsittelyn kanssa yhtä aikaa, kuin tilanteissa, joissa muutetaan vuosikymmeniä voimassa ollutta velvoitetta olosuhteiden olennaisen muutoksen vuoksi. Kun velvoitetta asetetaan ensimmäisen kerran, on VL 3 luvun 14 §:n soveltaminen kohtuullisen yksinkertaista. Sen sijaan vuosikymmenten jälkeen tilanne ei ole näin suoraviivainen.

VL 3 luvun 22 § ja 19 luvun 10 § eivät sisällä kustannusrajoitusta. Päinvastoin VL 19 luvun 10 §:n mukaan tulee ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.

ELY-keskuksen käsityksen mukaan esitetty oikeuskäytäntö on relevanttia. Vesiasiat ovat laajoja asiakokonaisuuksia ja esimerkiksi Pamilon tapauksen perusargumentaatiota menetetystä hyödystä ja sen määrän laskemisesta ei voi asettaa kyseenalaiseksi sillä perusteella, että asiassa oli kysymys säännöstelyluvan muuttamisesta. Niin ikään asian kokoluokalla ei ole merkitystä arvioitaessa ratkaisun juridista merkitystä. Ei ainakaan niin, että vesilain soveltaminen pienten vesivoimaloiden ratkaisuissa olisi jotenkin vähämerkityksellistä, kun kysymyksessä on Kemijoki.

5.3.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV viittaa ensinnäkin muistutuksensa kohtaan 5.2 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 6.1.2. Lisäksi yhtiö toteaa VL 3 luvun 14 §:ssä säädetystä kustannus-hyötyanalyysistä ja kustannusten kohtuullisuusrajauksesta seuraavaa:

VL 3 luvun 14 §:n 2 momentti edellyttää, että kalatalousvelvoitteiden toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. PVOV huomauttaa, että VL 3 luvun 14 §:ssä ei tehdä erottelua sen välillä, asetetaanko kalatalousvelvoite ensimmäisen kerran, vai muutetaanko jo asetettua kalatalousvelvoitetta myöhemmin olosuhdemuutoksen seurauksena. ELY-keskus ei ole myöskään esittänyt mitään väitettään tukevaa selvitystä.

Yhtiön näkemys, että VL 3 luvun 14 §:n mukainen kohtuullisuusrajaus ja kustannus-hyötyanalyysi tulee ottaa huomioon myös VL 3 luvun 22 §:n mukaisissa tilanteissa taas saa tukea niin voimassa olevan vesilain kuin kumotun vesilain esitöistä (HE 266/1984 vp, HE 17/1994 vp ja HE 277/2009 vp). Vastaavaan tulkintaan on päädytty myös oikeuskirjallisuudessa:

”Systemaattisen tulkinnan pohjalta VL 3:22:ssä tarkoitetulla kalatalousmääräysten muuttamisella on samat rajat kuin uusien kalatalousmääräysten asettamisella VL 3:14:n perusteella. Siten muutettujen määräysten mukaisten toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia toiminnanharjoittajalle. Lisäksi VL 2:7:ssä tarkoitetun haittojen minimoinnin periaatteen nojalla vesitaloushankkeen haittoja on minimoitava ainoastaan niin pitkälle kuin hankkeen tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna.”

Ratkaisua KHO 29.1.2013 T 357 (Pamilo) PVOV on jo kommentoinut ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 6.2.2. Yhtiö ei ole esittänyt, etteikö kyseistä ratkaisua voitaisi ottaa huomioon soveltuvin osin. Päinvastoin yhtiö on muistutuksensa kohdassa 6.6 korostanut kyseisen ratkaisun merkitystä VL 19 luvun 7 §:n mukaisen viranomaisselvityksen tarpeellisuuden arvioinnissa. KHO:n ratkaisussa on kuitenkin kyse VVL 8 luvun 10b §:n soveltamisesta, eikä siitä siten voida vetää johtopäätöksiä VL 3 luvun 14 §:n kustannus- ja kohtuullisuusrajoituksen osalta.

5.4 Muu sääntely

5.4.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.9, 2.21 ja 2.22.1)

Hakijan vastaselityksen tiivistelmässä todetaan, että kansalliset ja kansainväliset säädökset sekä niitä toimeenpanevat suunnitelmat ja strategiat velvoittavat huolehtimaan vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Kemijoki on yksi kalatiestrategian kärkikohteista. Kemi- ja Iijoen vesistöalueilla on jäljellä runsaasti lohikalojen lisääntymiseen ja poikastuotantoon soveltuvia alueita. Esimerkiksi Ounasjoki on Itämeren alueen merkittävimpiä käyttämättömiä vaelluskalojen poikastuotantoalueita. Kemijoen kalataloudellista ja ekologista tilaa on mahdollista parantaa, kun voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen poikastuotantoalueet otetaan uudelleen käyttöön.

Hakija on vastaselityksen kohdan 2.9 mukaan viitannut hakemuksessaan ja selityksensä kohdassa 2.6.4 kalastuslakiin (379/2015) ja sen monimuotoisuuden suojelun ja luonnonkierron tavoitteisiin. Luonnon

monimuotoisuus on otettava huomioon kalatalousvelvoitetta koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi on otettava huomioon, että yleisen edun aikajänne ulottuu tulevien sukupolvien tarpeisiin ja siten myös yleiselle kalatalousedulle koituvia vaikutuksia tulee tarkastella pitkällä aikajänteellä, ylisukupolvisesti.

Ratkaisu KHO 2015:63 (Kantturakoski) osoittaa monimuotoisuus- ja lajiensuojelukysymysten olevan keskeinen ulottuvuus myös kalatalousmääräyksiä ratkaistaessa. KHO piti nousuesteiden poistamista vaelluskantojen palauttamisen perusedellytyksenä ja kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoitteen katsottiin olevan merkittävä keino vaelluskalakantojen ja erityisesti erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi ja säilyttämiseksi sekä muutoinkin kalataloudellisten vahinkojen vähentämiseksi Kantturakosken voimalaitoksen ala- ja yläpuolisessa vesistössä.

ELY-keskus viittaa kohdassa 2.21 vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamisen osalta Oulujoen–Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan vuosille 2022–2027 ja katsoo edelleen oikeaksi ja perustelluksi arvion, jonka mukaan Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa luokittuvat tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Lupaviranomainen arvioi päätöksessään, mikä merkitys luokitukselle tulee antaa asiaa ratkaistaessa. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ympäristötavoitteen saavuttamiselle tulee antaa painoarvoa myös kalatalousmääräyksiä muutettaessa ja säännöksiä tulkita EU-oikeuden tulkintavaikutuksen kautta.

Vesienhoidon suunnittelu on yleissuunnittelua ja näin ollen toimenpiteet kuvataan toimenpideohjelmassa yleisemmällä tasolla. Tarkoituksena on, että lopulliset kustannustehokkaat toimenpidekokonaisuudet valikoituvat mm. hankesuunnittelun myötä, jolloin myös kustannukset täsmentyvät. Valtioneuvoston päätökseen liittyvän perustelumuistion mukaan suunnitelmien valmistelussa on kuitenkin varovaisuusperiaatteen mukaisesti arvioitu, että kalankulkuväylän käyttö, vaikka se edellyttäisi lyhytaikaissäädön lieventämistä, ei automaattisesti aiheuta merkittävää haittaa vesivoimalle.

5.4.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksensa kohdassa 3.2.7 ja ensimmäisen vastaselityksen kohdissa 3.3.2, 4.3.2 ja 5.4.2 todettuun. ELY-keskus on jo aiemmin tuonut esille ratkaisun KHO 2015:63, ja myös yhtiö on kommentoinut kyseistä ratkaisua ensimmäisen vastaselityksensä edellä mainituissa kohdissa.

Luonnon monimuotoisuutta ylläpidetään luonnonsuojelulailla (1096/1996, ”LSL”). LSL:n ja vesilain suhteesta todetaan vesilain esitöissä (HE 277/2009 vp), että siltä osin kuin LSL:n säännökset kohdistuvat vesialueille ja koskevat vesilain soveltamisalaan kuuluvia toimenpiteitä, on LSL:ia ja siihen perustuvaa suojelua noudatettava vesilain mukaista lupa-asiaa ratkaistaessa ja muuta viranomaispäätöstä tehdessä. VL 1 luvun 2 §:n nojalla vesilain mukaisessa päätöksenteossa tulevat siten huomioon otettavaksi mm. LSL:n nojalla perustetut luonnonsuojelualueet, luontotyyppien ja lajien esiintymispaikkojen suojelusäännökset

ja Natura 2000 -alueita koskevat säännökset. Mistään tällaisesta ei ole kyse nyt vireillä olevassa asiassa. Luonnon monimuotoisuutta koskeville seikoille ei voida antaa asiassa ratkaisevaa merkitystä.

Siltä osin kuin ELY-keskus on viitannut kalastuslakiin ja sen monimuotoisuuden suojelun ja luonnonkierron tavoitteisiin PVOV toteaa, että kalatalousvelvoitteet asetetaan, jotta vesitaloushankkeesta kalastukselle ja kalakannoille aiheutuvat vahingot saadaan kompensoitua. Vesilaki ei kuitenkaan sisällä säännöstä, jonka perusteella kalatalousvelvoitteiden muuttamista voitaisiin perustella kalastuslailla ja sen tavoitteilla. Vesilaki on vesistön rakentamista ja vesivarojen käyttöä sääntelevä laki, kun taas kalastuslain soveltamisala rajoittuu kalastukseen ja kalavarojen käyttöön. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei sovelleta kalastuslakia, koska kyse on vesistön rakentamisesta aiheutuneiden haittojen ja niiden kompensoimisen arvioinnista.

PVOV toistaa vesienhoitosuunnitelman ja toimenpideohjelman osalta muistutuksensa kohdassa 3.2.7 ja vastaselityksensä kohdassa 4.3.2 aiemmin toteamansa. Vesienhoitosuunnitelmista ei ole johdettavissa perusteita sille, että olosuhteet olisivat olennaisesti muuttuneet. Vastaselitys liitteineen osoittaa, että Ala-Kemijoen luokitus on tehty vesienhoidon kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmassa virheellisesti ja että luokitus on perustunut puutteellisiin tietoihin. Selvyyden vuoksi yhtiö toteaa, että PVOV on yhdessä KEJO:n kanssa valittanut valtioneuvoston yleistunnon 16.12.2021 päätöksestä, jolla Oulujoen–Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027 sekä vesienhoitosuunnitelman liitteenä oleva toimenpideohjelma on hyväksytty. Yhtiöt ovat vaatineet, että vesienhoitosuunnitelmaa muutetaan siten, että siinä esitetty vesimuodostumien Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoki alaosa ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on hyvä. Näin ollen vesienhoidon kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmasta ei voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä asiassa.

Siltä osin kuin ELY-keskus on katsonut valtioneuvoston päätökseen perustelumuistioon viitaten, että kalankulkuväylän käyttö ei automaattisesti aiheuta merkittävää haittaa vesivoimalle yhtiö viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että ei ole olemassa sellaista vesivoiman tuotannolle merkittävää haittaa aiheuttamatonta Kemijoen voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hydrologis-morfologisia olosuhteita parantavaa toimenpideyhdistelmää, jolla saavutettaisiin vaadittava ekologinen hyöty eli itseään ylläpitävä vaelluskalakanta.

6. Hyötyjen ja haittojen arviointi

6.1 Yleistä hyötyjen ja haittojen arvioinnista

6.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.6, 2.8 ja 2.11)

Hakija on esittänyt haittojen ja hyötyjen arvioimista koskevia vesilain säännöksiä, jotta voidaan edes yrittää löytää joitakin suuntaviivoja siihen, miten seurauksia ylipäänsä arvioidaan vesilakia sovellettaessa. Se, tuleeko säännöksiä soveltaa ja kuinka laajasti, on eri asia. Vesilain

säännökset sisältävät mm. teknis-taloudellisia elementtejä, joita voidaan arvioida suhteellisen itsenäisesti riippumatta siitä, sovelletaanko juuri tätä säännöstä. Mankala-periaatteella on merkitystä silloin, kun arvioidaan hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannuksia suhteessa sähköntuotannon voittoihin. Tältä osin ELY-keskus viittaa vastaselityksensä liitteeseen 1.

ELY-keskus on perusteellisesti ja riittävästi käsitellyt hyötyjen ja haittojen arvioimista juridiselta kannalta. Vaelluskalojen palauttamisen ja vesivoiman tavoitteiden yhteensovittaminen hakemuksessa esitetyllä tavalla on mahdollista ilman, että vesivoimasta saatava hyöty merkittävästi vähenee.

Suhteellisuusperiaatetta ja sen merkitystä arvioitaessa on syytä perehtyä hakijan esittämään oikeuskäytäntöön. Oikeuskäytännössä varsin raskaatkin kalatalousvelvoitteet on voitu määrätä ja niitä koskevissa vesioikeusprosesseissa on viitattu usein kustannusten kohtuuttomuuteen luvanhaltijan kannalta. Kasvaneiden kustannusten vuoksi toiminnanharjoittaja on voinut eräissä tapauksissa päätyä jopa siihen, että taloudellisesti kannattavampaa on purkaa laitos kuin toteuttaa lainmukainen velvoite. Suhteellisuusperiaatetta ei ole rikottu, vaikka erityisesti oikeuskäytännössä siihen on varsin usein vedottu.

Vesilain mukaisessa lupaharkinnassa tulee hallituksen esityksen perustelujen (HE 277/2009 vp, s. 62) mukaan ottaa huomioon VL 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet. VL 1 luvun 1 § ja 2 luvun 7 §:ssä on kysymys tavoitesäännöksistä. ELY-keskuksen käsityksen mukaan edellä mainituilla tavoitesäännöksillä ei ole suoraa merkitystä nyt vireillä olevan asian ratkaisulle.

Hakemuksessa esitettyä toimenpideyhdistelmää voidaan pitää yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävänä ratkaisuna. Kysymys ei ole haitallisista toimenpiteistä, vaan yleisenä tavoitteena on Kemijoen kalatalousvelvoitteen toteuttaminen huomioiden kalan kulku ja luontaisen lisääntymisen turvaaminen.

6.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa suhteellisuusperiaatteen osalta muistutuksensa kohdassa 5.4 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 6.2.2 todettuun. PVOV huomauttaa, että sen lisäksi, mitä tämän vastaselityksen kohdassa 3.4.2 on intressivertailun soveltamisesta todettu, VL 3 luvun 14 § sisältää nimenomaisesti hyötyjen ja haittojen arvioimisen velvoitteen sekä vaatimuksen kustannusten kohtuullisuudesta. Kuten tämän vastaselityksen kohdasta 5.3.2 ilmenee, kyseistä säännöstä sovelletaan myös kalatalousvelvoitteita muutettaessa.

Mankala-periaatetta koskevia väitteitä yhtiö on kommentoinut ensimmäisen vastaselityksensä kohdissa 2.2 ja 6.1.2. Yhtiö viittaa tältä osin aiemmin esittämäänsä ja toteaa, ettei Mankala-periaatteella ole merkitystä asiassa hakijan väittämällä tavalla. ELY-keskuksen vastaselityksen sekä sen liitteenä 1 olevan asiantuntijalausunnon osalta PVOV toteaa, että hakija ei edelleenkään ole esittänyt mitään lakiin perustuvaa perustetta sille, miksi Mankala-periaate tulisi ottaa huomioon vesilain mukaisessa arvioinnissa.

Kuten yhtiö on ensimmäisessä vastaselityksessään esittänyt, vesilain tavoitesäännökset saavat merkityksensä vesilain tulkinnan kautta. Vesilain mukaista säännöskokonaisuutta on tulkittava lain tarkoituksen ja sen tavoitteiden valossa. PVOV toteaa, että ELY-keskuksen viittaama hallituksen esityksen kohta (HE 277/2009 vp, s. 62) sisältää VL 3 luvun 4 §:n eikä VL 2 luvun 7 §:n yksityiskohtaiset perustelut. VL 2 luvun 7 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 277/2009 vp, s. 51) todetaan nimenomaan, että säännöksen sisältämät vesitaloushankkeen toteuttamista koskevat yleiset periaatteet olisi otettava huomioon luvanvaraisissa ja lupakynnyksen alapuolelle jäävissä hankkeissa, yleiskäyttöoikeuksiin perustuvissa toimenpiteissä ja muussa vesialueiden ja vesivarojen käytössä ja hoidossa. Esitöissä viitataan muissakin kohdissa ”vesitaloushankkeen yleistä toteuttamistapaa koskevaan 2 luvun 7 §:ään” (ks. esim. HE 277/2009 vp, s. 69 ja 93). Tämän perusteella kyseessä ei ole tavoitesäännös, eikä myöskään säännös, joka tulisi sovellettavaksi ainoastaan lupaharkinnassa. Yhtiön käsitys VL 2 luvun 7 §:n soveltamisesta kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevassa asiassa saa tukea myös oikeuskirjallisuudesta, kuten tämän vastaselityksen kohdassa 5.3.2 osoitetaan.

PVOV katsoo, ettei hakija edelleenkään ole riittävästi arvioinut hakemuksen mukaisesta hankkeesta aiheutuvia haittoja ja hyötyjä. Hakijan väite siitä, että hakemuksen mukaisissa vaatimuksissa ei ole miltään osin kyse haitallisista toimenpiteistä osoittaa asian yksipuolisen tarkastelun. PVOV korostaa, että vesilaki on pitkälti konfliktisääntelyä, eli vesilain mukaisissa asioissa on lähes aina kyse siitä, että vastakkain on eri intressejä. Näitä eri intressejä tulee vesilain mukaisesti punnita suhteessa toisiinsa ja sovittaa yhteen. PVOV pitää selvänä, että vesilain mukaisen yhteensovittamisen mahdollistaminen edellyttää hankkeen hyötyjen ja haittojen riittävää punnintaa. Pelkän kalataloudellisen hyödyn huomioonottaminen hakemusta ratkaistaessa ei ole vesilain mukaista. Yhtiö katsoo prosessin aiemmissa vaiheissa esittämäänsä viitaten, että hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat yleiset sekä mahdolliset yksityiset hyödyt olisivat kokonaisuudessaan vähäisiä verrattuna hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin.

6.2 Hakemuksen mukaisesta hankkeesta saatavat hyödyt

6.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.6, 2.6.1 ja 2.18)

Yleinen kalatalousetu käsitteenä voi sisältää esim. kalavarojen kestävän käytön, kalojen esteettömän kulun, kalakantojen elinvoimaisuuden ja monimuotoisuuden. Hakemuksen mukainen muutos on yleisen kalatalousedun kannalta tarpeellinen. Vaelluskalakantojen tilaan on kiinnitetty huomiota oikeuskäytännössä. Päätöksessä KHO 2015:63 (Kantturakoski) annettiin vahvasti painoarvoa merivaelteisen taimenen palauttamiselle ja katsottiin, että nousuesteiden poistaminen oli vaelluskalakantojen palauttamisen perusedellytys. Asiassa KHO 2022:38 (Sokli) yleinen kalatalousetu ja kalaston elinvoimaisuus ovat nousseet yhä tärkeämpään asemaan. Voimalaitosrakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutuva vahinko on seurausta siitä, ettei kalan kulkua Kemijoen

voimalaitosten ohi ole turvattu. Vaellusyhteyksien palauttaminen ja luontaista lisääntymistä tukevat toimenpiteet ovat pitkällä aikavälillä kestävin ratkaisu haittojen kompensointiin.

Vastoin yhtiöiden näkemystä Kemijoen vesistöalueella voidaan palauttaa kalojen esteetön kulku ja vaelluskalat niiden alkuperäiseen elinympäristöön, jolla on suuri merkitys yleisenä hyötynä. Korvaukset eivät poissulje yksityisiä etuja, kun yleisen kalatalousedun perusteella määrätään muutettuja velvoitteita.

Yhtiöt painottavat kapeaa kalataloushyötyä niin, että jos istutuksilla saadaan kalastettavaksi kalaa, se riittää. Yhtiöt eivät näe arvoa sillä, että Kemijokeen saadaan luonnonkiertoon perustuva vaelluskalakanta, jonka olemassaolo on kaiken kalatalouden perusta (tämä ilmenee erittäin hyvin järvitaimenen osalta ratkaisusta KHO 2022:38). Osittain tämän vuoksi yhtiöt katsovat, että intressivertailun lopputulos on aivan ilmeinen. Yleiset ja yksityiset menetykset olisivat yhtiöiden näkemyksen mukaan poikkeuksellisen mittavat ja hyödyt marginaaliset. Mitään ei tarvitsisi tehdä Kemijoen kalatalousvelvoitteelle.

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen mukaisissa toimenpiteissä on kyse keskeisesti siitä, että mahdollistetaan vaelluskalojen kulku patojen ohi ja turvataan luontainen lisääntyminen. Yhtiöiden esittämät näkemykset luontaisen lisääntymisen mahdollisuuksista eivät ole aivan johdonmukaisia. Osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen edellyttää luontaisen lisääntymisen turvaamista. Silloin vaelluskanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista kaloista.

Hakemuksessa esitetty velvoitekokonaisuus kompensoisi nimenomaisesti kalataloudelle ja kalastolle aiheutunutta haittaa. Yleisen kalatalousedun valvojana ELY-keskus pyrkii varmistamaan, että kalatalousvelvoitteella saavutetaan kalataloudellista tulosta kestävällä tavalla. Yhtiöiden näkemyksestä poiketen ELY-keskus pitää selvänä, että yleinen kalatalousetu ulottuu kalastuksen saalistuoton lisäksi myös esimerkiksi kalojen esteettömään kulkuun, kalavarojen elinvoimaisuuteen ja monimuotoisuuteen. ELY-keskus viittaa mm. kalastuslakiin, sillä sen tavoitteet osoittavat yleisen kalatalousedun olevan paljon muutakin kuin saaliin tavoittelua. Kalastuslain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.

6.2.2 Yhtiön vastaselitys

Hakemuksessa esitettyjen hyötyjen osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 5.3 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 6.1.2.

Ratkaisun KHO 2015:63 osalta yhtiö viittaa asiassa aiemmin todettuun ja toteaa, ettei kyseinen ratkaisu ole vertailukelpoinen nyt kyseessä olevaan asiaan. Ratkaisun KHO 2022:38 (Sokli) osalta yhtiö toteaa seuraavaa: Asiassa KHO arvioi pintavesimuodostuman tilan huononemista, kun yhden laadullisen tekijän, tässä tapauksessa kalaston (järvitaimenen), tila huononee yhdellä luokalla. KHO katsoi, että sellaista olennaisen lisäkuormituksen vesistössä aiheuttamaa kokonaisvaikutusta, joka

johtaisi pintavesimuodostuman tilan tai sen laadullisen tekijän heikkenemiseen, oli pidettävä YSL:ssa tarkoitettuna merkittävänä pilaantumisena tai sen vaarana. Kokonaisuutena arvioiden hankkeesta saattoi siten aiheutua YSL:ssa tarkoitettua merkittävää ympäristön pilaantumista. Todennäköisesti geneettisesti ainutlaatuisen järvitaimenen häviämisen vaaraa tai taimenkannan olennaista heikentymistä oli pidettävä tässä tapauksessa myös YSL:ssa tarkoitettua erityisen luonnonolosuhteen huonontumisena. KHO palautti Soklin ympäristö- ja vesitalouslupa-asian aluehallintovirastolle kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi kaivoksen vesienhallinnasta ja siihen liittyvistä vesistövaikutuksista johtuvilla perusteilla.

PVOV toteaa, että ratkaisussa KHO 2022:38 oli kyse kumotun ympäristönsuojelulain (86/2000) soveltamisesta ja kyseisen lain mukaisen merkittävän pilaantumisen tai sen vaaran arvioinnista ympäristölupa-asiassa. Soklin tapausta ei siten voi verrata nyt kyseessä olevaan asiaan, koska kyse ei ole YSL:n mukaisesta asiasta tai LSL:n nojalla suojeltavasta edusta vaan VL 3 luvun 22 §:n mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, eikä Kemijoella ole mitään järvitaimenta vastaavaa erityistä suojelua edellyttävää geneettisesti ainutlaatuista lajia, jota vastaavasti kuin edellä mainitussa tapauksessa tulisi tai ylipäätään voitaisiin suojella voimakkaasti rakennetussa Kemijoessa. Alkuperäisiä Kemijoen vaelluskalalajeja ei myöskään ole enää olemassa.

Hakija on väittänyt vastaselityksessään, että Kemijoen vesistöalueella voidaan palauttaa kalojen esteetön kulku ja vaelluskalat niiden alkuperäiseen elinympäristöön. Yhtiö toteaa, ettei hakija perustele millään tavoin tätä väitettään ja korostaa, että yhtiö on jo kattavin selvityksin osoittanut prosessin aiemmissa vaiheissa sekä tässä vastaselityksessä, ettei ELY-keskuksen väite pidä paikkaansa.

Hakijan väite siitä, että yhtiö on painottanut asiassa kapeaa kalatalous-hyötyä ja ettei yhtiö näe arvoa sillä, että Kemijokeen saadaan luonnonkiertoon perustuva vaelluskalakanta, ei pidä paikkaansa. Yhtiö viittaa tältä osin tämän vastaselityksen liitteenä 1 olevan kalatalousmuistion kohtaan 5. Hakijan väite hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella saavutettavasta hyödystä perustuu vaelluskalojen luonnonkierron saavuttamiseen. Kuten yhtiö on tämän prosessin aikana kattavasti perustellut ja erilaisin selvityksin osoittanut, ei luonnonkiertoon perustuvia vaelluskalakantoja kuitenkaan ole mahdollista saada aikaan Kemijokeen. Näin ollen hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä. Hakija on katsonut, että biologinen pohja, monimuotoisuushyödyt ja vaelluskalakannan palauttaminen ovat tyypillisiä kysymyksiä, joita ei voida ratkaista väittäen näytön olevan riittämätöntä ja että kysymys on asiantuntija-arviosta. Yhtiö toteaa, että myös asiantuntija-arvioiden tulee olla läpinäkyviä ja perustua asianmukaisiin tieteellisiin perusteisiin.

PVOV on tuonut esille sen, että kalastus on osa yleistä kalatalousetua ja kertoo osaltaan nykyisten kalatalousvelvoitteiden tuloksellisuudesta. Se, että yhtiö ei jaa hakijan käsitystä hakemuksen mukaisen hankkeen tuloksellisuudesta ja hyödystä kalatalousedulle ei tarkoita sitä, etteikö yhtiö ymmärtäisi yleisen kalatalousedun merkitystä asiassa. Yhtiö myös korostaa, että tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan mm. istutusmääriä

ja toteuttamistapoja voidaan kehittää ja muuttaa nykyisen kalatalousvelvoitteen sisällä viranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla. Kyse on ainoastaan siitä, että PVOV ei pidä ELY-keskuksen vireille panemaa hakemusta ja sen laajaa kokonaisuutta kohtuullisena, eikä myöskään tarkoituksenmukaisena tai tuloksellisena kalaston kannalta.

Kalastuslain tarkoitusta koskevien näkemysten osalta yhtiö viittaa edellä kohdassa 5.4.2 todettuun.

Siltä osin kuin hakija on katsonut, että yhtiöiden esittämät näkemykset luontaisen lisääntymisen mahdollisuuksista eivät ole aivan johdonmukaisia, PVOV viittaa tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 5. Yhtiöt toteavat osittaisen luonnonkierron tavoittelemisen olevan mahdollista myös ns. avustetun luonnonkierron muodossa, jolloin kierto tulisi perustumaan sekä nousu- että alasvaelluksen osalta kalojen kiinniottoon ja kuljetukseen voimalaitosten ohi. Kiinniotto- ja ylisiirtomahdollisuudet on huomioitu mm. Kemijoen Taivalkosken kalauomahankkeessa, Iijoen Raasakan kalatiehankkeessa, Iijoen Haapakosken alasvaellusväylähankkeessa ja Kemijoen Isohaaran kalateiden kehittämishankkeissa, joista suurinta osaa on tuettu myös valtion rahoitusosuuksilla.

6.3 Hakemuksen mukaisesta hankkeesta aiheutuvat haitat

6.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.6.2, 2.8 ja 2.21)

Hakijan mukaan kustannukset riippuvat olennaisesti siitä, millaiset muutetut kalatalousmääräykset asiassa määrätään ja miten yhtiöt toteuttavat ne. ELY-keskus pitää yhtiöiden esittämiä kustannusarvioita ylimitoitettuina ja toteaa, että kustannusten osalta ei tuoda juurikaan esille uusia asioita suhteessa muistutuksissa esitettyyn.

Toteuttamiskustannusten kasvu ei ole lainvastaista. Kustannusten määrä riippuu myös asian ratkaisusta ja asetettavien velvoitteiden laajuudesta.

Nyt kysymyksessä olevan hakemuksen toimenpiteet ovat toteutettavissa kohtuullisin kustannuksin ja ilman, että niistä aiheutuisi Kemijoen voimatalouskäytölle merkittävää haittaa. Energianmenetysten osalta viitataan liitteeseen 3. Tässä Uumajajoella hiljattain tehdyssä tutkimuksessa arvioitiin ympäristövirtaaman ekologisia hyötyjä ja vaikutuksia energian tuotantoon. Vaikka tutkimuksen kohdelajina oli kaloista harjus, tulokset tukevat ELY-keskuksen käsitystä siitä, että esimerkiksi juuri ympäristövirtaaman järjestämiseen on löydettävissä huolellisella suunnittelulla ratkaisuja, joista saadaan selviä ekologisia ja kalastollisia hyötyjä ilman että siitä aiheutuisi kohtuuttomia menetyksiä sähköntuotannolle.

Liian ahtaissa kustannusraameissa ei voida toteuttaa parasta käyttökelpoista tekniikkaa. On selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa, eikä sellaista voida katsoa kustannus-hyötysuhteeltaan toteuttamiskelpoiseksi ratkaisuksi. Kalatievelvoitteen lähtökohtana eivät voi olla heikosti toimivat kalankulun ratkaisut.

Luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla. Mitä tulee kalateihin johdettavaan virtaamaan, vaatimuksessa on kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Erillistä ylisiirtopyyntilaitetta ei ole vaadittu eikä sen osalta siten ole myöskään esitetty virtaamia koskevia tai muitakaan teknisiä vaatimuksia. Lisäksi keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten veden johtamisella alasvaellusreitteihin ei ole sähkön perustuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta merkitystä, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

Myöskään KEJO ei pidä kalatiehen johdettavaa enintään 2 m^3/s vesimäärää merkittävänä kustannuksena. Alasvaellusreittien tarvitsemasta vedestä aiheutuva kustannus on tätäkin vähäisempi, sillä vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä.

Se, että voimalaitoksia tulisi ajaa täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. Luvanhaltijoilla on parhaat edellytykset eri tavoitteiden yhteensovittamiseen siten, ettei vesivoimasta saatava hyöty merkittävästi vähene. Luvanhaltijoiden olisi esimerkiksi mahdollista selvittää, voitaisiinko lyhytaikaissäännöstelyä jopa hyödyntää tukemaan kalojen nousua, jolloin kaikki hyötyvät samanaikaisesti. Haittojen lieventäminen mm. sopivien turbiinikombinaatioiden valinnalla on asiaankuuluvaa toimintaa.

Yhtiöt ovat vastaselityksissään todenneet, ettei Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ole vastaavia vaikutuksia jokiluontoon kuin esimerkiksi Pohjanmaan pienemmillä joilla. PVOV:n kuvaama jojoilmiö on esimerkki haitallisesta lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksesta, jonka lieventäminen on vaelluskalojen palauttamisen kohteena olevissa joissa erittäin tarpeellista. Lyhytaikaissäädön lieventämisen ei tarvitse tarkoittaa kohtuuttomia kustannuksia vesivoimalle.

6.3.2 Yhtiön vastaselitys

Hakemuksen mukaisesta hankkeesta aiheutuvien haittojen ja menetysten osalta yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 5.3 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtiin 5.2.2 ja 6.1.2.

PVOV huomauttaa edellä esitettyyn viitaten, että VL 3 luvun 14 §:n mukaisen kustannusten kohtuuttomuuden arviointiin (kustannus-hyötyanalyysi) vaikuttaa se, millaisia vaikutuksia muuttamisella on yleisiin ja yksityisiin etuihin. Vaikka lupaviranomainen vastoin PVOV käsitystä katsoisikin, ettei asiassa tarvitse toteuttaa VL 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua, tulee yhtiön esille nostamien kustannusvaikutusten ohella ottaa huomioon vesivoiman merkitys erittäin tärkeänä yleisenä etuna. On kiistatonta, että kalatalousvelvoitteiden muuttamisella hakemuksen mukaisesti olisi kielteisiä vaikutuksia yhtiön vesivoiman tuotantomääriin ja siten sähkön tuotantoon. Erimielisyys hakijan ja yhtiöiden välillä liittyy etenkin siihen, kuinka olennaisia muutoksista aiheutuvat kustannukset

olisivat yhtiöille sekä siihen, millaiset hakemuksen hyväksymisen vaikutukset sähkön tuotantoon ja yleiseen huoltovarmuuteen olisivat.

Lisäksi PVOV toteaa seuraavaa viitaten vastineensa kohdassa 4.17.3 säätövoiman merkityksestä aiemmin todettuun. Maailmanpoliittinen tilanne on muuttunut ratkaisevasti PVOV:n asiassa antaman muistutuksen sekä ensimmäisen vastaselityksen jättämisen jälkeen. Ukrainan sota ja Venäjään kohdistuvat talouspakotteet ovat vaikuttaneet merkittävästi Euroopan energiamarkkinoihin. Kotimaisen luotettavan ja ennustettavan uusiutuvan energian merkitys on kasvanut entisestään huomattavasti. Venäjä on 14.5.2022 katkaissut sähkön ja 21.5.2022 maakaasun tuonnin Suomeen ja kieltänyt raakapuun ja metsähakkeen viennin mm. Suomeen 31.12.2022 asti, minkä lisäksi EU on sopinut myöhemmin voimaan tulevasta kivihiilen tuonnin kiellosta sekä käy keskusteluja pakotteiden ulottamisesta muihinkin energiatuotteisiin. Päästötöntä säätövoimaa tarvitaan näin ollen entistä enemmän. Säätösähkön arvo onkin noussut merkittävästi. Yhtiö viittaa liitteenä 2 olevaan Huoltovarmuuskeskuksen kannanottoon 29.4.2022 koskien vesienhoitosuunnitelmia ja toimenpideohjelmia vuosille 2022–2027, jossa todetaan mm. seuraavaa:

”Oleellista energiahuoltovarmuuden näkökulmasta on, että vesivoiman nykyinen rooli kyetään säilyttämään, jotta muutos hiilineutraaliin energiajärjestelmään on hallittu. Meneillään oleva energiamurros vaatii ominaisuuksiltaan sitä tukevaa kapasiteettia, jolla turvataan sähkön toimitus- ja huoltovarmuus teknologiakehityksen ollessa vielä kykenemätön tarjoamaan vaihtoehtoja. Vesivoima tukee maamme huoltovarmuutta sekä energia- ja ilmastopoliittisia tavoitteita ollen uusiutuvaa, kotimaista, hajautettua ja päästötöntä sähköntuotantoa.”

PVOV toistaa vastineessaan toteamansa tarpeen päivittää Huoltovarmuuskeskuksen ja Fingridin asiassa antamat lausunnot. Yhtiö pitää erityisen tärkeänä, että lupaviranomainen pyytää ajantasaiset lausunnot, jotta vesilain edellyttämä hyötyjen ja haittojen arviointi voidaan toteuttaa muuttunut maailmanpoliittinen tilanne huomioiden.

Hakija katsoo, että yhtiöillä on edellytykset eri tavoitteiden yhteensovittamiseen siten, ettei vesivoimasta saatava hyöty merkittävästi vähene. Kalateihin ja alasvaellusreittien johdettavan veden ja näihin liittyvien kustannusten osalta yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 6.1.2.

On selvää, että kustannusten määrä riippuu asian ratkaisusta ja asetettavien velvoitteiden laajuudesta. PVOV on arvioinut kustannusten lisäystä nimenomaan ELY-keskuksen hakemuksen perusteella. ELY-keskus katsoo, että yhtiö ei ole kustannusten osalta tuonut esille juuri mitään uutta suhteessa muistutuksessa esitettyyn. Yhtiö ei katso tarpeelliseksi muuttaa muistutuksessa esitettyjä laskelmia, sillä ne on tehty parhaan tietämyksen mukaan ja edustavat edelleen oleellisilta osin yhtiön käsitystä niistä kustannuksista, jotka aiheutuisivat ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymisestä. Joidenkin menetysten osalta kustannusarvio on jopa kasvanut. PVOV muistuttaa, että energiamenetykselle laskettava kustannus on tänä päivänä kiistatta muistutuksessa esitettyä suurempi sähkön hinnan nousun seurauksena. Kun otetaan huomioon,

että sähkön hinta on moninkertaistunut, on yhtiölle aiheutuva menetys säätökäytön vaikeutumisen johdosta tosiasiallisesti merkittävästi suurempi. Tämän lisäksi yhteiskunnalliset kustannukset, jotka seuraisivat säätövoiman menetyksestä ovat entistä korostuneemmat. Lisäksi PVOV huomauttaa, että myös rakentamiskustannukset ovat kasvaneet merkittävästi verrattuna siihen, mitä kustannukset olivat silloin, kun kustannuslaskelma on tehty. Näin ollen tosiasialliset menetykset ovat myös rakentamiskustannusten osalta laskelmassa esitettyä oleellisesti suuremmat.

Vuorokausisäännöstelyn ja ns. jojo-ilmiön osalta yhtiö viittaa tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 2 ja toteaa tiivistettynä seuraavaa: Vuorokausisäännöstelyn ja jojo-ilmiön yhteyttä ja mahdollisuuksia ilmiön lieventämiseen voidaan arvioida esimerkiksi Kemijoen Taivalkosken voimalaitoksen alakanavan virtaamamallinnusten avulla. Kutukalojen nousun tehokkuus muodostuu alimman voimalaitoksen alapuolisen joen houkuttavuudesta mereltä saapuville kaloille ja kalojen halukkuudelle nousta ylöspäin padotuilla jokiosilla sekä kalateiden suualueen houkuttavuudesta ja kalateiden nousun tehokkuudesta. Kalateiden suualueen houkuttavuuteen voidaan vaikuttaa kalatien sijoittamisella, kalatien suuaukon teknisellä suunnittelulla, houkutusvedellä ja sen ohjaamisella. Kalojen nousuun mereltä alimman voimalaitoksen alapuolelle vaikuttaa eniten vesistön vuosisäännöstelyn aiheuttamat muutokset vuosivirtaamassa ja lyhytaikaisen säännöstelyn aiheuttamat virtaaman vaihtelut. Padotulla jokiosalla virtaamamuutoksiakin enemmän vaikuttaa patoamisen aiheuttama poikkileikkauksen suurentuminen sillä tavoin, että virtausnopeudet eri virtaamilla ovat merkittävästi pienemmät kuin ennen patoamista. Lyhytaikaisiin virtaamavaihteluihin ei voida juurikaan vaikuttaa aiheuttamatta merkittävää haittaa vesivoimalle. Toisaalta muutokset minimivirtaamissa eivät muuta merkittävästi virtausnopeuksia padotuilla jokiosilla.

Siltä osin kuin hakija on vastaselityksensä kohdassa 2.21 viitannut energiamenetysten osalta hakijan vastaselityksen liitteenä 3 olevaan Widénin ym. (2022) tutkimukseen yhtiö viittaa omana vastaselityksenään tämän vastaselityksen liitteen 1 kohdassa 6 kyseisestä tutkimuksesta todettuun. On selvää, että kyseisen tutkimuksen tulokset eivät ole miltään osin rinnasteisia Kemi- tai Iijoen olosuhteisiin, kuten liitteessä tarkemmin perustellaan.

Hakija kritisoi PVOV:n esittämiä kustannuslaskelmia, mutta ei edelleenkään esitä mitään selvitystä kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta aiheutuvista kustannuksista. Sen sijaan ELY-keskus siirtää vastuun näiden selvittämisestä yhtiöille vetoamalla kaksivaiheiseen menettelyyn ja todeten, että yhtiöt voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa merkittävästi kustannuksiin, ja että lyhytaikaissäädön lieventämisen ei tarvitse tarkoittaa kohtuuttomia kustannuksia vesivoimalle. PVOV viittaa tämän vastaselityksen kohtaan 3.3.2 ja toteaa, että hakemuksen vireille panijana ELY-keskuksen tulee osoittaa, että sen hakemuksessa vaaditut muutokset kalatalousvelvoitteelle täyttävät myös VL 3 luvun 14 §:n edellytykset. Lisäksi on edellä kohdassa 6.1.2 esitetyin tavoin huomioitava myös VL 2 luvun 7 §. PVOV katsoo edelleen, että ELY-keskuksen hakemuksessa on sivuutettu kaikki asiaan liittyvät erittäin merkittävät yleiset ja yksityiset intressit, jotka puhuvat hakemuksen hyväksymistä vastaan.

PVOV korostaa, että nyt kyseessä olevassa asiassa on pohjimmiltaan kyse vesivoiman ja kalatalouden intressien yhteensovittamisesta. Hakija esittää, että lähtökohtana ei voi olla heikosti toimiva kalatievelvoite. Yhtiö on samaa mieltä ELY-keskuksen kanssa siitä, ettei yhtiölle voida määrätä vesilain nojalla toimimattomia ja ennusteeltaan tuloksettomia velvoitteita. Väite siitä, että kalatievelvoite on välttämätön ja tarpeellinen, on kuitenkin virheellinen. ELY-keskus ei näe vesilain rajoitteita kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ja asettamiselle, vaan katsoo yhtiöille aiheutuvista kustannuksista ja yhteiskunnallisista menetyksistä huolimatta, että kalatalousvelvoite on muutettava hakemuksen mukaisesti. Yhtiö katsoo, että hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat kustannukset olisivat kohtuuttomia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn ja siten VL 3 luvun 14 §:n vastaisia.

7. Kalataloudellisista perusteista ja hakemuksen vaatimuksista

7.1 Hakemuksen perusteena olevat tiedot

7.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.22.2, 2.22.3 ja 2.22.4)

Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Yhtiöiden vastaselityksissä ei ole tuotu esille mitään sellaista, mikä muuttaisi ELY-keskuksen näkemystä siitä, että Tornionjokea voidaan pitää edustavimpana ja erittäin hyvänä verrokkijokena Kemijoelle sekä tuotantoalaltaan että poikastuotantokapasiteetiltaan. ELY-keskus viittaa myös Simojoen osalta aiemmin sanottuun. Simojoen lohella eloonjäänti mädistä vaelluspoikaseksi on vaihtelevaa ja yleisesti heikkoa. Sähkökalastusaineistojen perusteella mädin ja/tai poikasvaiheen eloonjäänti on Simojoella lähes aina heikompaa kuin Tornionjoella ja joidenkin vuosien olosuhteet Simojoella näyttäytyvät erityisen huonoina eloonjäännille ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos).

Sekä uusi tutkimustieto habitaateista että nykyinen arvio Tornionjoen tuotantoalasta tukevat hakemuksessa esitettyä siitä, että Kemijoen luonnontilainen tuotantoalue on todennäköisesti aikanaan arvioitu alakanttiin. Lohen habitaatit voivat ulottua suhteellisiin syviin virran osiin, mutta ELY-keskus ei ole esittänyt, että poikastuotantoalueet ulottuisivat järvialueille. Kemijoen vähempijärvisyydellä suhteessa Tornionjokeen ei siten ole PVOV:n vastaselityksessä esitettyä merkitystä.

Järvisyydellä voisi periaatteessa olla merkitystä suhteessa predaatiovaikutukseen ja tältä osin vähempijärvisyys voitaisiin siis katsoa Kemijoen vesistöalueen eduksi. Luonnontilainen Kemijoen vesistö ei kuitenkaan kokonaisuutena arvioiden poikennut Tornionjoesta myöskään predaatiopaineen osalta ainakaan siinä määrin, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa. Vaikka tässä asiakohdassa ei ollut kysymys rakennetun joen ja luonnontilaisen joen välisistä eroista, ELY-keskus vastaa, että luonnontilaisen ja rakennetun jokiympäristön välillä on toki eroa ja myös tutkimustieto tukee tätä. Smolttivaelluksen tukeminen hakemuksessa esitetyllä tavalla onkin tärkeää, jotta voitaisiin lieventää predaatiovaikutuksia rakennetulla jokiosuudella.

Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

Luonnonvarakeskuksen (”Luke”) ja ICES:n selvitykset ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa lohikantojen tilasta ja niiden tuotantokapasiteetista. Yksittäisten jokien tulokset edustavat epävarmuus huomioon ottaen parasta nykytietämystä lohikannoista.

Viimeisimmän kanta-arvioinnin osalta ELY-keskus viittaa ICES:n (2021) tuoreimpaan raporttiin sekä Luken ja SLU:n raporttiin (Palm ym. 2022) ”Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2022”. ELY-keskus toteaa tämän ja aiemmin saadun selvityksen perusteella, että MSY-taso on erittäin perusteltu lähtökohta myös Kemijoen menetetyn luonnontuotannon arviointiin. Useassa Pohjanlahden vesistössä vaelluspoikastuotanto on MSY-tavoitteen mukainen. Luonnonlohikannat ovat hyvässä tilassa ja niihin kohdistuva kalastuksen määrä on kestävällä tasolla.

ICES (2021) on siis edellä kuvatusti arvioinut lohen kantakohtaiset MSY-tavoitteet ja Tornionjoen tavoitteeksi on arvioitu 77 % potentiaalisesta vaelluspoikastuotannosta. Tornionjoen potentiaalisen vaelluspoikastuotannon (PSPC) piste-estimaatti (mediaani) on uusimman arvion mukaan 1 700 000 vaelluspoikasta, josta MSY-tasoksi näin ollen saadaan noin 1,3 miljoonaa vaelluspoikasta. Tämä taso on Tornionjoella myös saavutettu ICES:n raportissa esitettyjen piste-estimaattien (mediaani) perusteella kaikkina vuosina vuodesta 2011 alkaen.

Kaikki edellä mainittu huomioiden on edelleen täysin kiistatonta, että verrokkijokena käytetyn Tornionjoen lohen poikastuotanto on nykytietämyksen mukaan aivan eri tasolla kuin Kemijoen nykyvelvoitetta määrättäessä käytetty poikastuotannon taso. Kemijoen velvoite jäi siis nykytietämyksen perusteella alimitoitetuksi. Olosuhteiden muututtua velvoitteen muuttaminen tulee ratkaista nykytietämyksen perusteella ja määrätä parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuvat ja riittävät velvoitteet.

Arviolla menetetystä vaelluspoikastuotannosta ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaadittuihin toimenpiteisiin. Velvoitehoidon perusta muuttuu. Toimenpiteissä ei enää muutoksen jälkeen ole kyse pelkistä istutuksista (x kpl istutuspoikasia). Kyse on siitä, että kalatalousvelvoitteet muutetaan vastaamaan olosuhteissa tapahtuneita muutoksia. Velvoite on tarpeen asettaa sellaiseksi, että turvataan kalankulku poikastuotantoalueille huomioiden rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.

Smolttikerroin

Hakijan ja yhtiöiden käsitykset ovat yhteneväisiä sen suhteen, että luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviytymisessä on eroja. Selviytymisero voimistaa em. nykyvelvoitteen alimitoitusta.

ELY-keskuksen ja yhtiöiden näkemykset smolttikertoimen tasosta poikkeavat toisistaan. PVOV on katsonut, että Tornionjoen tulokset antavat korkeimmat tulokset ja että käyttämällä Tornionjoen sijaan vertailujokena Simojokea, päädyttäisiin selvästi pienempään kertoimeen. Tämä

vaikuttaisi ELY-keskuksen käsityksen mukaan olevan ristiriidassa PVOV:n vastaselityksen toisessa kohdassa sanotun kanssa, jonka mukaan Tornionjoen villien smolttien post-smolttikuolleisuus vaikuttaa olevan selvästi suurempaa kuin muilla tarkasteluilla joilla.

ELY-keskus pitää PVOV:n esittämää epäloogisena, mutta toteaa kuitenkin seuraavaa: Käytettävissä olevien tietojen mukaan Simojoen lohella merieloonjäänti on yli kaksinkertainen kuin Tornionjoen lohella (Romakkaniemi ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos), mikä tarkoittaa, että käyttämällä vertailujokena Simojokea päädyttäisiin vielä suurempaan villien ja viljeltyjen eloonjääntieroon (smolttikertoimeen). Tornionjoen käyttö verrokkijokena on kuitenkin perusteltu kattavasti jo aiemmin. Näin ollen smolttikerrointa määritettäessä villien lohien eloonjäänti on arvioitu Tornionjoen estimaattien perusteella.

Luken arviot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa merivaiheen eloonjäännistä. Luken 14.6.2021 lausunnossa esitetty päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 % todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolttivaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka. Lausunnon mukaan muutokseen päädyttiin siksi, että näin eloonjäännissä tulee huomioiduksi myös aikuiseloonjäännissä olevat erot sekä lohien rekrytoituminen kalastukseen aina jokisuulle saakka. Lisäksi Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjäännin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt-eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjääntiin, ja päinvastoin.

Nykyvelvoitteessa käytetyn kertoimen 1,6 perusteet ovat kuvattuna yksityiskohtaisesti hakemuksen liitteessä 1 (sivu 7). Tarkoituksena on ollut käyttää kerrointa, jolla varmistetaan, että istutuksista saadaan luonnonpoikasista saatua saalista vastaava saalis. Tämä huomioiden Luken päivitetty arviointiperuste on vertailukelpoisempi suhteessa kertoimeen 1,6 kuin yksinomaan post-smolttivaiheeseen perustuva kerroin. Päivitetty kerroin ottaa huomioon nyt myös koko sen ajan, jolloin loheen kohdistuu kalastusta aina jokisuulle saakka. Nykyinen kerroin 1,6, joka asetettiin siis viljeltyjen ja luonnonpoikasten vertailumerkintöjen perusteella, on perustunut nimenomaan tässä aikuisvaiheessa kerättyyn tietoon, sillä merkkipalautuksia on saatu merikalastuksen aikana.

MSY-tason poikastuotanto (1,3 miljoonaa vaelluspoikasta) ja villi-viljeltykerroin 2,5 tarkoittaisivat istutuspoikasina 3 250 000 lohen vaelluspoikasta, mikä on nykyvelvoitteeseen verrattuna aivan eri tasolla.

7.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yleisesti

Yhtiö on käsitellyt hakemuksen perusteena olevien tietojen virheellisyyttä seikkaperäisesti muistutuksensa kappaleessa 4 ja liitteessä 2 sekä ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 5.4.2 ja liitteessä 3.

Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Yhtiö viittaa vastaselityksenään hakijan vastaselityksen kohdassa 2.22.2 ”Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi” osalta tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 4, jossa yhtiöt ottavat kantaa mm. hakijan Simojokea koskevaan argumentaatioon ja uuteen aineistoon. Tiivistäen yhtiö toteaa asiassa seuraavaa: Yhtiöt ovat aiemmin kritisoineet mm. sitä, että Tornionjoen vaelluspoikasten kuolleisuus merivaelluksella on puolet alhaisempi kuin Simojoella, eikä hakija ole kyennyt esittämään sille järkeenkäypää selitystä, mikä siis viittaa vahvasti siihen, että Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on yliarvioitu. Hakija yrittää kääntää tätä nyt mädistä-vaelluspoikaseksi eloonjäänniksi, missä voi luonnollisesti olla jokikohtaisia eroja. Siitä ei kuitenkaan ole kyse. Toisaalta lohen poikasten tiheyksissä ei Simo- ja Tornionjoella ole mainittavaa eroa ja Simojoessa poikastiheydet ovat viime vuosina olleet jopa Tornionjokea selvästi korkeampia, mikä ei ainakaan tue hakijan esittämää näkemystä korkeammasta kuolevuudesta mädistä vaelluspoikaseksi Simojoella, vaan pikemminkin päinvastoin.

Hakijan järvisyyden ja predaatiovaikutuksen esittämän osalta yhtiö toteaa edelleen liitteen 1 kohtaan 4 viitaten vielä seuraavaa: Tornionjoessa ei ole Kemijärven tapaisia suuria läpivirtausjärviä, joiden yläpuolella olisi merkittävä määrä lohen lisääntymiselle soveliasta lisääntymisaluetta ja joissa predaatio on yhtiöiden ensimmäisessä vastaselityksessä esitetyn kattavan tutkimustiedon perusteella selvästi suurempaa kuin varsinaisella jokialueella. Näin ollen hakijan näkemys siitä, että rakentamattoman Kemijoen vesistö ei kokonaisuutena arvioiden poikennut predaatiopaineen osalta Tornionjoesta, on virheellinen. Haukipredaation on myös arveltu olevan syynä siihen, ettei Simojoella ole Portimojärven yläpuolisella jokialueella muodostunut vahvaa lohen poikastuotantoa ([redacted] ym. 2021). Kaikki tutkimustieto viittaa siihen, että myös Kemijärvi on aiheuttanut hyvin merkittäviä tappioita alasvaeltaville smolteille ja siten poikastuotanto tuotantopinta-alaa kohti Kemijärven yläpuolella on ollut merkittävästi alhaisempi kuin Kemijoen pääuomassa.

Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

Hakijan vastaselityksen kohdassa 2.22.3 ”Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta” esitettyjen väitteiden osalta yhtiö viittaa tämän vastaselityksen liitteen 1 kohdassa 5 esitettyyn. Hakija toteaa vastaselityksessään, seuraavaa:

”Arviolla menetetystä vaelluspoikastuotannosta ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaadittuihin toimenpiteisiin. Velvoitehoidon perusta muuttuu. Toimenpiteissä ei enää muutoksen jälkeen ole kyse pelkistä istutuksista (x kpl istutuspoikasia). Kyse on siitä, että kalatalousvelvoitteet muutetaan vastaamaan olosuhteissa tapahtuneita muutoksia. Velvoite on tarpeen asettaa sellaiseksi, että turvataan kalankulku poikastuotantoalueille huomioiden rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.”

Alkuperäisissä hakemuksissa on kuitenkin voimakkaasti korostettu aiheutettua vahinkoa, sen kompensaatiotarvetta sekä kompensaation arvoa, ja todettu mm. seuraavaa:

”Arvio lohen kompensaatiotarpeesta on nykyvelvoitteeseen verrattuna yli 6-kertainen. On kuitenkin huomattava, että näissä laskelmissa keskeisintä on kompensaation arvo. Sen sijaan, että velvoiteresurssi käytettäisiin ainoastaan istutuksiin, tulee eri ratkaisumalleja harkittaessa huomioida sekä kansallisessa että kansainvälisessä päätöksenteossa ja strategioissa tunnustettu tarve siirtää painopistettä kalakantojen hoidossa luonnonpoikastuotantoa tukeviin toimenpiteisiin ja vaelluskalakantojen palauttamiseen.”

Eli aikaisemmin keskeisintä hakijan mukaan on ollut kompensaation arvo ja sen mukainen velvoiteresurssi, joka tulisi suunnata uudelleen. Kuten yhtiö on ensimmäisessä vastaselityksessään esittänyt, on Tornionjoen lohen smolttituotanto viimeisimmän, vuoden 2021 ICES:in arvion mukaan MSY-tasolla 229 kpl/ha, kun hakemus perustui arvoon 345 kpl/ha. Muiden Itämereen laskevien merkittävimpien lohijokien osalta tuotantoarviot olivat vielä selvästi alhaisempia. Nyt kun vahinkoarvio on faktisesti selkeästi pienentynyt, pyrkii hakija selittämään asiaa toiseksi, ts. että vaadittujen toimenpiteiden arvolla ei olisikaan suhdetta kompensaation laskennalliseen arvoon. Tämä on luonnollisesti hakijan intressissä, mutta hyväksyttävää se ei ole. Yhtiö huomauttaa, että hakija ei edelleenkään ole vastannut yhtiöiden perusteltuun kritiikkiin siitä, että yksinomaan Tornionjoen käyttäminen vahinkoarvion pohjana johtaa virheelliseen arvioon kompensaatiosta.

Smolttikerroin

Vastaselityksen kohdassa 2.22.4 ”Smolttikerroin” esitetyn osalta yhtiö viittaa liitteen 1 kohtaan 7 ja toteaa seuraavaa:

Kuten yhtiön ensimmäisessä vastaselityksessämme on selostettu, käy Luken lausunnosta 14.6.2021 ilmi, että päivitetty kerroin perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin. Toisin sanoen, mitä vähemmän istukkaita palaa jokisuulle verrattuna villeihin kaloihin, sitä suuremmaksi smolttikerroin muodostuu. Tai kääntäen, mitä enemmän istukkaita saadaan merivaelluksen aikana saaliiksi, sitä suuremmaksi smolttikerroin muodostuu. Nykyinen kerroin sen sijaan on arvioitu täysin päinvastoin: villiä kalaa vastaavan saalistuoton saamiseksi on pitänyt istuttaa 1,6 poikasta. Toisin sanoen nykyisen smolttikertoimen laskennassa lähtökohtana on ollut, että smolttikerroin on sitä pienempi, mitä lähempänä istukkaiden antama saalistuotto on villien kalojen saalistuottoa arvioituna tuhatta vaelluspoikasta kohti. Istutetut kalat on nimenomaisesti tarkoitettu kalastettaviksi eli kompensoimaan merialueella menetettyä saalistuottoa eikä ”palaamaan jokisuulle”. Tästä syystä päivitettyä smolttikerrointa ei voida hyväksyä vahinkoarvion perustaksi.

PVOV:n näkemys pienemmästä smolttikertoimesta, mikäli vertailujokena käytettäisiin Tornionjoen sijaan Simojokea, viittasi mm. hakemuksen liitteen 2 mukaisiin Carlin-merkkien palautustuloksiin, kuten ensimmäisessä vastaselityksessä todettiin.

PVOV katsoo, ettei Tornionjokea voida käyttää verrokkijokena Kemijoelle, eikä kalatalousvelvoitteita voida perustaa Tornionjoen poikastuotantopotentiaaliin. Tornionjokea koskevan arvion perusteella ei myöskään voida tehdä johtopäätöksiä rakentamattoman Kemijoen poikastuotantopinta-alasta. Vahinkoarviota ei voida määrittää perustuen teoreettiseen maksimipotentiaaliin, eikä Kemijoen laitosten luvituksen yhteydessä tehtyyn vahinkoarvioon ylipäätään voida puuttua enää. Väitetyn virheellisen vahinkoarvion osalta kyse ei ole myöskään olosuhdemuutoksesta, joka mahdollistaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen VL 3 luvun 22 §:n nojalla. Edelleen PVOV pitää hakijan esittämää kompensaatiokerrointa virheellisenä ja perusteettomana.

7.2 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset

7.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohdat 2.3, 2.13 ja 2.18)

Hakijan vastaselityksen patoturvallisuutta koskevan kohdan 2.13 mukaan esitetyt velvoitteet eivät ole mahdottomia toteuttaa. ELY-keskus viittaa KEJO:n lupaviranomaiselle jättämään Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevaan lupahakemukseen ja suunnitelmaan.

Hakemuksen tavoitteena on palauttaa jokielinympäristöjen jatkumo aina latvapuroilta jokisuuhun asti sekä parantaa vaelluskalojen luontaisia lisääntymismahdollisuuksia. Kalataloudellinen kompensaatio on tarpeen toteuttaa sellaisilla toimenpiteillä ja sellaisille alueille, joiden vaikuttavuus on vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen kannalta suurin. Tämä edellyttää hakemuksessa esitettyjä kokonaisvaltaisia velvoitehoidon toimenpiteitä.

Vaelluskalojen palauttamismahdollisuuksien osalta hakija viittaa vastaselityksen liitteisiin 2a ja 2b, eli Luken 30.8.2021 laatimaan lausuntoon, joka koskee vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin uusien tietojen perusteella ja sen liitteenä toimitettuun 16.8.2021 päivättyyn [redacted] laatimaan päivitettyyn lohen populaatiomallinnukseen.

ELY-keskus katsoo, että tämä sekä aiemmat esitetyt Luken selvitykset ja lausunnot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa koskien vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemijoella ja Iijoella. Vuonna 2021 päivitetty populaatiomallinnus antaa viitteitä siitä, että lohen luontainen lisääntymiskierto olisi mahdollista saavuttaa Kemijoen vesistössä myös ilman pitkäaikaisia tuki-istutuksia, mikäli kalatie- ja alasvaellustappiot ovat suuruusluokaltaan 10–20 % per voimalaitos.

Uusimmat mallinnukset tukevat ELY-keskuksen näkemystä siitä, että Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen panostetaan riittävästi. Hakemuksessa edellytetty kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusvaatimus vastaa 10 %:n vaellustappiota per voimalaitos. Uusimman mallinnuksen perusteella se tarkoittaisi, että Ounasjoelle voisi päästä kutemaan pitkällä aikavälillä arviolta 13 000 kutulohta/vuosi (mediaani skenaariossa A). Mallissa on oletettu, että kalastusta sallitaan jokialueella ja jokikalastuksen tasoksi on asetettu 10 %.

Vertailun vuoksi todettakoon, että kalastuskohteena suositulle Simojoelle nousee vuosittain noin 4 000 lohta. Kalastuskuolevuus on Simojoen saalistietojen perusteella < 10 % nousukaloista jokisaaliin ollessa suuruusluokaltaan 200–250 lohiyksilöä/vuosi ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos). Mallinnuksen perusteella näyttää siltä, että Simojoen kanssa samaan suuruusluokkaan päästäisiin Ounasjokeen nousevissa lohissa, kun vaellustappiot per voimalaitos ovat noin 15 %/voimalaitos (mediaani skenaariossa B).

Luonnonlisääntymisen edistäminen edellyttää kalatieratkaisujen lisäksi myös tukitoimenpiteitä, kuten kotiutus- ja tuki-istutuksia ja kudulle nousevien kalojen ylisiirtoja, joilla tavoitellaan kalojen leimautumista poikasalueilleen. ELY-keskus on jo hakemuksessa todennut, että tuki-istutusten taso pitkällä aikavälillä on tarpeen olla adaptiivinen siten, että se voidaan sopeuttaa tutkimuksen ja seurannan kautta saataviin tietoihin luonnontuotannon kehityksestä. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan pitkäaikaisten tukitoimenpiteiden tarve korostuu silloin, jos kalateiden ja/tai alasvaellusratkaisujen tehokkaaseen toimivuuteen ei päästäisi.

Toimivuusmääräykset on perusteltu riittävästi. Lupaviranomainen ratkaisee, millaisia toimivuusmääräyksiä kalatievelvoitteeseen voidaan liittää.

Toimivuuden varmistaminen edellyttää pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen. ELY-keskus on jo hakemuksessaan viitannut Pohjois-Amerikan Columbia-joella tehtyihin tutkimuksiin, joiden mukaan valtaosa punalohista selvittää tiensä kahdeksan pääuomassa olevan padon yläpuolelle. Keefer ym. ovat julkaisussaan vuodelta 2021 raportoineet tuloksia pitkäkestoisesta, useita Tyynenmeren lohilajeja kattavasta seurantatutkimuksestaan. Tämän mukaan patokohtainen kalateiden läpäisytehokkuus oli keskimäärin 97,8 %, kun mukana tarkastelussa oli useita patoja, vuosia ja lohilajeja. Tutkimus on tehty Tyynenmeren lohilajeilla, mutta tutkimuksen tekijät arvioivat tehokkuuden suurimpina syinä olevan filopatrian (synnyinpaikkauskollisuus) sekä pitkäjänteisen kehitystyön kalateiden tehokkuuden parantamiseksi. Atlantin lohi on Tyynenmeren lohilajien tapaan synnyinpaikkauskollinen. Tutkimus osoittaa, että kalatiet voidaan saada toimimaan tehokkaasti ja että hakemuksessa esitetyllä kehityspanoksella on suuri merkitys.

Edelleen hakija toteaa, että toimivuusvaatimukset ovat kalatieasioissa olennainen osa velvoitetta muutettaessa ja että toimivuusvaatimusten mitoitus on yhtiön oma käsitys asiasta.

Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä ELY-keskus toteaa, että Isohaaran alapuolelle tulee myös jatkossa jokisuun merialueelle tehdyistä velvoiteistutuksista peräisin olevaa kalaa, jotka täydentäisivät osaltaan sekä kalateihin nousevaa kalamäärää että ylisiirtoihin pyydettävissä olevia kaloja. Ne olisivat lisänä myös mallissa arvioituihin nousukalamääriin, sillä näitä jokisuuistutuksista peräisin olevia kaloja ei ole otettu huomioon mallinnuksessa arvioitaessa jokisuuhun vuosittain palaavien kalojen määrää. Viitaten liitteeseen 2a hakija toteaa, että mallissa on otettu huomioon 20 % ylisiirtotappio, mikä kuvastaa sitä, että ylisiirtokalatkaan eivät aina kude menestyksekkäästi.

Hakija ei pidä kohtuuttomana vaatimusta siitä, että voimalaitoksia käytetään niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun. Smolttien vaelluksen hidastuminen patoaltaalla voi lisätä poikasten saaliiksi jäämisen riskiä, ja smolttivaellusta voidaan tukea varmistamalla jatkuva virtaus, jota smoltit voivat seurata. Keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten virtauksen varmistaminen ei ole merkityksellinen sähkön tuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

7.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa hakijan vastaselityksen kohdan 2.14 osalta vastaselityksensä kohtaan 5.1.2. Hakija katsoo Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevaan lupahakemukseen ja suunnitelmaan viitaten, että vaaditut velvoitteet eivät ole mahdottomia toteuttaa. Yhtiön käsityksen mukaan kyseisessä vesitalouslupahakemuksessa on kyse vapaaehtoisen ohitusratkaisun, eikä hakemuksen mukaisen laajan kokonaisuuden toteuttamisesta. Se, voidaanko ohitusuoma ylipäätään rakentaa, on eri asia kuin se, onko ohitusuoma mahdollista toteuttaa ELY-keskuksen edellyttämillä toimivuusmääräyksillä. Edelleen yhtiö toteaa, että Taivalkosken hanketta koskeva hakemus on oma erillinen asiansa, eikä se liity nyt kyseessä olevaan asiaan.

PVOV katsoo edelleen, että hakemuksella tavoiteltua luonnonkierron aikaansaamista ei ole mahdollista saavuttaa Kemijoessa. Yhtiö on perustellut näkemystään niin muistutuksessaan kuin ensimmäisessä vastaselityksessään. Hakemuksen toteuttamiskelvottomia vaatimuksia yhtiö on kommentoinut mm. muistutuksensa kohdissa 7.2, 7.4 ja 7.6 sekä ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 7.1.2 ja tämän vastaselityksen liitteen 1 kohdassa 2.

Siltä osin kun hakija on katsonut, että toimivuusvaatimukset ovat kalatieasioissa olennainen osa velvoitetta muutettaessa ja että toimivuusvaatimusten mitoitus on yhtiön oma käsitys asiasta, yhtiö toteaa, että väite ei pidä paikkaansa. Toimivuusvaatimukset on asetettu hakijan tekemässä hakemuksessa, ja yhtiön tekemät selvitykset perustuvat niihin.

ELY-keskuksen viittaaman Luken lausunnon 30.8.2021 ja sen liitteenä toimitetun [redacted] laatiman päivitetyn lohen populaatiomallinnuksen 16.8.2021 osalta PVOV viittaa vastineensa kohtaan 2.13.3 sekä tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 2. Yhtiö toteaa liitteen 1 kohdan 2 osalta tiivistetysti seuraavaa: Kuten liitteen 1 liitteenä olevassa kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuutta käsittelevässä muistiossa ”Kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuudesta sekä vaelluskalojen elinkierron palauttamisen edellytyksistä rakennetuissa joissa” on todettu, käytettäessä uusissakin mallinnuksissa realistisia toimivuustehokkuuksia käy ilmi, että itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ei saada syntymään Kemi- tai Iijoella. On myös huomattava, että Luke ei lausunnoissaan tai selvityksissään ole missään vaiheessa ottanut kantaa siihen, millaiset toimintatehokkuudet olisi mahdollista saavuttaa, vaan se on tehnyt mallinnukset vaihdellen kalatie- ja alasvaellustappioita välillä 10–25 %/voimalaitos ja todeten mallinnuksen lopputulokset eri skenaarioissa.

Hakija on käsitellyt vastaselityksensä sivulla 35 luonnosta toimenpideohjelmaksi Simojoen lohikannan elvyttämiseksi ([redacted] ym. 2021) sekä Keeferin ym. (2021) tutkimukseen teknisten kalateiden toimivuudesta Tyynenmeren lohille Kolumbiajoessa. PVOV huomauttaa, että hakija on jo hakemuksessaan viitannut Kolumbiajoella tehtyihin tutkimuksiin ja yhtiö on ottanut niihin kantaa muistutuksensa kohdassa 4.4.3. Yhtiö toteaa lisäksi tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 2 viitaten, että vertailu ei ole miltään osin asianmukainen, kuten liitteessä tarkemmin perustellaan. Vertailu rakentamattoman Simojoen lohimäärään ei sekään ole mielekästä. Siitä, että Simojokeen nousee vuosittain noin 4 000 lohta ei voi tehdä mitään johtopäätöksiä Ounasjokeen potentiaalisesti nousevasta lohimäärästä. Lisäksi julkaisu osoittaa selkeästi sen tosiasian, että pelkkä kalateiden tehokkuus ei Tyynenmeren lohienkaan osalta ole riittävä mittari arvioitaessa vaelluskalojen palauttamismahdollisuuksia rakennettuihin jokiin, vaan kyse on huomattavasti laajemmasta kokonaisuudesta.

Yhtiöt ovat aiemmin esittäneet, että ylisiirtoja ja kalateitä koskeva lupaehtoyhdistelmä on toteuttamiskelvoton. Hakijan väitteeseen siitä, että Isohaaran alapuolelle tulee myös jatkossa jokisuun merialueelle tehdyistä velvoiteistutuksista peräisin olevaa kalaa, jotka täydentäisivät osaltaan sekä kalateihin nousevaa kalamäärää että ylisiirtoihin pyydettävissä olevia kaloja yhtiö viittaa tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 2 ja toteaa tiivistäen seuraavaa: Toisin kuin hakija antaa ymmärtää, jokisuuistutuksista peräisin olevat kalat ovat keskeisesti mukana mallinnuksessa. On selvää, että ylisiirrettävät lohet ovat istukkaita, koska luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevien lohien määrä on pitkään merkityksetön. Asia käy hyvin ilmi muistion liitteen 1 mallinnuskuvista, joissa nousulohien määrä Ounasjoessa on heti alussa sama kuin ylisiirrettävien lohien määrä vähennettynä ylisiirtokuolevuudella. Vastaavasti kutulohien määrä romahtaa, kun ylisiirrot lopetetaan.

Hakija on todennut, ettei se pidä kohtuuttomana vaatimusta siitä, että voimalaitoksia käytetään niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun ja perustelee tätä vastaselityksensä kohdissa 2.18 ja 2.6.2. Myös tähän väitteeseen yhtiöt ovat ottaneet kantaa liitteen 1 kohdassa 2, johon PVOV viittaa vastaselityksenään. Yhtiö toteaa yhteenvetona liitteessä esitettyyn viitaten, että hakija ei edelleenkään pysty uskottavasti perustelemaan näkemystään siitä, että Kemi- ja Iijoen poikastuotantoalueet olisi mahdollista saada kalateiden ja alasvaellusreittien avulla vaelluskalojen käyttöön siten, että niiden luontainen elinkierto mahdollistuisi ja että toimenpiteistä ei samalla aiheutuisi vesivoimantuotannolle merkittävää haittaa.

7.3 Hakemuksen perusteettomat vaatimukset

7.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 2.19)

Tarkistamisvelvoitetta on yksilöity riittävästi. Lupaehtojen tarkistamishakemuksen enempi ja pitemmälle viety yksilöinti jo tässä vaiheessa ei ole käytännössä mahdollista, koska lupamääräysten tarkistamisen tarkoituksena on nimenomaan varautua voimassaoloaikana tapahtuviin seikkoihin ja määräysten kehittämiseen. VL 3 luvun 20 §:ssä on kysymys toistaiseksi myönnetyn vesitalousluvan lupamääräysten tarkistamisesta.

Lainkohdan mukaan on määrättävä yksilöityjen lupamääräysten tarkistamisesta. Sanamuotonsa perusteella lupamääräyksen yksilöinti riittää, tarkistettavaksi voidaan määrätä esim. kalatalousmääräykset taikka veden johtamista koskevat määräykset.

Lukessa mahdollisesti alkamassa oleva nahkiaistutkimus ei vähennä tarvetta ja perusteita selvittää nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen tuloksellisuutta ja sen kohdentamista Kemijoella. Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koon selvittäminen osana velvoitetarkkailua antaa tarpeellista tietoa, kun arvioidaan mm. sitä, kuinka suuri osa nahkiaisista saadaan tai olisi mahdollista saada siirrettyä lisääntymisalueille.

Sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten osalta on kyse lähinnä sisällöllisestä muutoksesta eikä velvoitteen arvossa tapahdu sanottavaa muutosta.

Yhtiöiden näkemykselle siitä, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta, ei ole esitetty lainkaan perusteita, minkä vuoksi siihen ei voida yksilöidysti vastata. ELY-keskuksen vaatimus, jonka mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulee olla vähintään 10 cm on perusteltu yksiselitteisesti hakemuksessa ja selityksessä ja se on myös suositusten mukainen. Sen vuoksi asiassa ei voida antaa vähäistä suurempaa painoarvoa olemassa olevien luonnonravintolammikkojen riittävyydelle.

7.3.2 Yhtiön vastaselitys

PVOV on perustellut hakemuksessa esitettyjen vaatimusten perusteettomuutta mm. muistutuksensa kohdissa 7.2–7.4 ja 7.7 sekä ensimmäisen vastaselityksensä kohdassa 7.3.2. Yhtiö viittaa kaikkeen asiassa aiemmin esittämäänsä ja toteaa edelleen pitävänsä niin hakemusta kuin siinä esitettyjä vaatimuksia perusteettomina.

PVOV viittaa ensimmäiseen vastaselitykseensä ja toteaa, että hakijan väite sekä perustelut koskien VL 3 luvun 20 §:n soveltamista ovat virheelliset. Yhtiö korostaa, että lupamääräysten tarkistamisesta määrätään alkuperäisen luvan myöntämisen edellytysten arvioinnin yhteydessä. Lisäksi yhtiö toteaa, että VL 3 luvun 20 § koskee nykyisen vesilain aikana myönnettyjä lupia. Tämä ilmenee suoraan vesilain esitöistä (HE 277/2009 vp), jossa todetaan, että ”Säännökset koskisivat vain uusia lupia. Säännösten soveltamisesta aikaisemman lainsäädännön nojalla myönnettyihin lupiin säädettäisiin siirtymäsäännöksillä.” VL 3 luvun 20 §:n nojalla ei voida sisällyttää tarkistamisvelvoitetta nyt vireillä olevassa asiassa, sillä kyse ei ole kalatalousvelvoitteen tarkistamisen piirissä olevasta määräyksestä vaan kokonaan uudesta lupamääräyksestä, eivätkä vesilain siirtymäsäännökset mahdollista säännöksessä mainitun tarkistamista koskevan lupamääräyksen lisäämistä Isohaaran rakennuslupaan. Tältä osin viitataan vesitalousluvan pysyvyysvaikutuksesta esitettyyn mm. tämän vastaselityksen kohdassa 4.2.2.

Nahkiaista koskevien kalatalousvelvoitteiden osalta yhtiö viittaa tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 3, jossa yhtiöt ovat todenneet seuraavaa: Nahkiaiskannan koon selvittämistä esim. merkintä-takaisinpyyntimenetelmällä on toteutettu mm. Kalajoen yhteistarkkailun puitteissa

eikä vastaavan selvityksen tekeminen luonnollisestikaan edellytä kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Senkin osalta on tosin huomattava, että nahkiaiskannan koko ei ole vakio, vaan siinä on suurta vuosittaista vaihtelua, kuten ylisiirtopyynnin tuloksista on nähtävissä. Ylisiirtopyynnin saalis onkin riittävä indeksi nahkiaiskannan koosta, sillä Kemijoella ei muuta pyyntiä ole ja Iijoella kokonaissaalis tunnetaan. Ylisiirtovelvoitteen tuloksellisuuden selvittäminen ml. alasvaellustappiot hakemuksessa edellytetyllä tavalla olisi sitä vastoin Kemi- ja Iijoen kokoluokan jokivesissä liki mahdotonta nahkiaisten lähtiessä merivaellukselleen pääosin jo jäiden seassa tulva-aikaan. Nahkiaisen poikastuotantoalueiden selvittämisen osalta yhtiö korostaa muistutuksessa ja ensimmäisessä vastaselityksessä esitettyä eli sitä, että Kemi- ja Iijoella ei ole Pohjanmaan jokien tapaan kysymys nahkiaisen lisääntymisalueiden puutteesta tai vähäisyydestä eikä tarvetta tällaiselle selvitykselle siten ole. Selvitykseen liittyisi myös suuria käytännön ongelmia, sillä esim. nahkiaistoukkien erottaminen pikkunahkiaisesta on kenttäolosuhteissa mahdotonta.

Istutusvelvoitteiden muutoksia koskevien muutosten osalta PVOV toteaa tämän vastaselityksen liitteeseen 1 viitaten seuraavaa: Hakijan väite siitä, että sisävesialueella velvoiteistutusten osalta kyse olisi lähinnä vain sisällöllisestä muutoksesta eikä velvoitteen arvossa tapahtuisi sanottavaa muutosta on virheellinen ja asiantuntematon. Uuden velvoitteen kustannus istukkaiden hinnan ja istutuskustannusten nykyarvon perusteella olisi noin puolitoistakertainen nykyiseen velvoitteen kustannuksiin verrattuna. Lisäksi on hyvin epävarmaa, mistä kookkaita taimenia kyettäisiin ylipäätään hankkimaan vaadittua määrää. Todennäköisesti tämä edellyttäisi uuden kalanviljelykapasiteetin rakentamista, jolloin kustannusvaikutus olisi moninkertainen.

Hakijan mukaan lammikkokapasiteetin kasvattamistarpeelle siian kasvatuksessa ei ole esitetty lainkaan perusteita. Yhtiön ensimmäisessä vastaselityksessä on perusteltu asiaa siten, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskimitan saavuttamisen varmistaminen edellyttäisi kasvatustiheyden merkittävää alentamista ja tätä kautta lammikkokapasiteetin kasvattamista. Kalojen kasvun riippuminen tiheydestä tunnetaan hyvin sekä luonnonpopulaatioissa että erityisesti kalanviljelyssä, ja siian poikasten kasvu luonnonravintoviljelyssä riippuu kasvatustiheydestä. Mitä kookkaampia poikasia halutaan kasvattaa, sitä alhaisemmassa tiheydessä ne on kasvatettava. Kun luonnonravintoviljelyssä tavoitellaan samaa kappalemäärää, mutta kookkaampia kaloja, edellyttää tämä automaattisesti suurempaa kasvatus- eli lammikkopinta-alaa. Hakemuksen mukaisen siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimuksen ja sen rinnalla 9 cm:n minimipituusvaatimuksen saavuttamisen varmistamiseksi olisi lammikkokapasiteettia kasvatettava merkittävästi nykyisestä. Lisäksi on huomattava, että siikaistukkaiden keskipituuden tulisi poikasten pituushajonnasta johtuen käytännössä olla selvästi suurempi kuin 10 cm, jotta alle 9 cm:n pituisten siikojen osuus vältettäisiin.

PVOV huomauttaa lisäksi, että vaadittavaa lammikkokapasiteettia ei todennäköisesti olisi saatavilla, mikä edellyttäisi uusien luonnonravintolammikoiden rakentamista ja johtaisi edelleen uusiin lupaprosesseihin. Koska kalanviljelytoiminnalla voi olla merkittäviä vesistövaikutuksia, ei

ole takeita siitä, että tarvittavia lupia ylipäätään myönnettäisiin, minkä lisäksi rakentamista vastustaisi luultavasti moni taho. Myöskään tätä hakija ei ole ottanut huomioon vaatimassaan toimenpidekokonaisuudessa.

8. Teemakohtaiset vastaselitykset

8.1 Ympäristövirtaama sekä vanhojen uomien hyödyntäminen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena

8.1.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.1)

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä. Hakemuksen vaatimuksena on tehdä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma vanhojen uomien vesittämisestä. Ennen selvityksen tekoa ei voida arvioida aiemmin esitettyä yksityiskohtaisemmin toimenpiteen teknistä toteutettavuutta ja sen vaikutuksia. Hyvällä suunnittelulla vanhoihin uomiin voidaan vesittämällä ja kunnostamalla saada aikaan eri vaelluskalalajeille sopivia virta-alueita, joten tämä lupaehtoesitys on tärkeä osa velvoitekokonaisuutta. Muista kohteista kertyneen tiedon valossa ei ole mitään syytä olettaa, etteikö hyviä tuloksia voitaisi saavuttaa myös Kemijoella.

8.1.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiöllä ei ole lisättävää asiassa aiemmin esittämäänsä. Yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtiin 4.3.2 sekä 8.2.

8.2 Erilaisten kalatie- ja alasvaellusratkaisujen soveltuvuus ja vertailu

8.2.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.2)

Olennaista on, että vaelluskalat pääsevät vaeltamaan lisääntymisalueilleen mahdollisimman nopeasti. Koska padot ja kalatiet aiheuttavat viivettä ja hävikkiä kalojen ylös- ja alasvaelluksella, on tärkeää selvittää mahdollisuudet saada aikaan ja ottaa käyttöön lisääntymis- ja poikastuotantoalueita myös lähempänä merta rakennetun Kemijoen alueella. Myös Suomen ympäristökeskuksen (”SYKE”) lausunnossa todetaan, että: "Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys erityisesti alajuoksulla voi muodostua merkittäväksi tekijäksi joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta."

SYKE toteaa 21.4.2020 lausunnossaan myös seuraavaa: "Esitetyt haasteet luonnonmukaisen ohitusuoman heikosta toimivuudesta sen perusteella, ettei rakenteita voi sijoittaa tarpeeksi lähelle turbiinivirtaa, voidaan käytännössä ratkaista lähes jokaisessa kohteessa tarpeen mukaan esim. osittain teknisillä ratkaisuilla."

Toimiakseen kalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueina luonnonmukaisiin kalateihin tai vanhoihin uomiin olisi johdettava vettä ympärivuotisesti. Ympärivuotinen virtaama kalateissä on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle.

Muilta osin hakija viittaa aiemmin esittämäänsä.

8.2.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa muistutuksensa kohtaan 4 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.Lisäksi yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 8.2 ja liitteeseen 4, joissa yhtiö on käsitellyt kattavasti SYKE:n lausuntoa 21.4.2020, sekä tämän vastaselityksen liitteen 1 kohtaan 2, jossa on käsitelty kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuutta. PVOV toteaa yhteenvetona SYKEn lausuntoon, ettei lausunnossa ole esitetty mitään sellaista, jonka perusteella yhtiöllä olisi aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

8.3 Kalataloudelliset kunnostukset kalatalousvelvoitteena (kohta 3.3)

8.3.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö

Hakija viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä.

8.3.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiöllä ei ole lisättävää asiassa aiemmin esittämäänsä. Yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 3.1.2.

8.4 Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen vaiheittainen toimeenpano

8.4.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.4)

Hakija viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä.

8.4.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiöllä ei ole lisättävää asiassa aiemmin esittämäänsä. Yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 7.1.2.

8.5 EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin – ekologiset tilatavoitteet, ekologinen virtaama

8.5.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.5)

Hakija viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että hakemuksen vaatimusten toteuttamiskelpoisuutta on käsitelty hakijan vastaselityksen kohdassa 2.18.

8.5.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 4.3.2. Yhtiö on ottanut tämän vastaselityksen kohdassa 7.2.2 kantaa hakijan vastaselityksen kohdassa 2.18 hakemuksen vaatimuksen toteuttamiskelpoisuudesta toteamaan.

8.6 Velvoitteen muuttamisen vaikutukset pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen

8.6.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.6)

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä. Kalastusrajoitukset ovat oma erillinen asiansa, ja niiden jyrkkyys määräytyy lopulta osittain kalateiden toimivuuden perusteella. On vaikea ennakoida tarvittavia kalastuksensäätelytoimia.

Hakija viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 58/2014 vp koskien hallituksen esitystä kalastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ja

toteaa, että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta, vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta. Esimerkiksi Tenojoella on kaudella 2021 yhteensovitettu sekä heikkojen lohikantojen suojelu että kalastusoikeuden haltijoiden mahdollisuus hyödyntää omaisuuttaan muiden kalalajien pyynnin muodossa. Tarvittaessa vastaava on mahdollista myös Kemijoen vesistössä.

Kalastuksenvalvonnan lisäresursointi ei liity nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Istutukset osana kokonaisvaltaista velvoitehoitoa on perusteltu riittävästi hakemuksessa, selityksessä ja hakijan vastaselityksen kohdassa 3.7.

8.6.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiöllä ei ole lisättävää asiassa aiemmin esittämäänsä. Yhtiö viittaa ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 5.2.2.

8.7 Istutusvelvoitteet

8.7.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.7)

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä. Vastaselitysten antajien näkemys vesilain mukaisen kalatalousvelvoitteen tarkoituksesta on erilainen. Kalatalousvelvoitteen tuotto ei tarkoita ainoastaan kalastajien saaman saaliin määrää. Kalatalousvelvoitteita määrätään ehkäisemään tai vähentämään vahinkoja, mikäli hankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa. Kalatalousvelvoitteilla on tarkoitus kompensoida juuri niitä kalastolle ja kalastukselle aiheutettuja vahinkoja, joita on aiheutettu tai aiheutetaan. Tilanteessa, jossa kalojen kulkumahdollisuudet ovat estyneet ja lisääntymisalueita on menetetty, ei ainoastaan istutuksiin perustuva kalatalousvelvoite ole riittävä.

Hakija ei näe ristiriitaa istutusvelvoitteiden ja vaelluskalojen luontaisen elinkierron välillä. Rakennetuilla jokiosuuksilla lisääntymis- ja poikastuotantoalueita on menetetty siinä määrin, ettei siellä voida päästä täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja sen vuoksi menetettyä tuotantoa tulee osin myös jatkossa kompensoida istutuksin.

Istutusvelvoitteen jouston osalta jouston lisääminen on nykyisen, luonnolliseen lisääntymiseen tähtäävän kalakantojen hoidon mukainen toimenpide. Jousto mahdollistaa myös velvoitehoidon mukauttamisen tulevaisuudessa esimerkiksi tilanteessa, jossa kalataloustarkkailun tulokset antavat siihen aihetta. On olennaista, että istutuksia voidaan tarvittaessa korvata myös muilla toimenpiteillä, ja tähän vastaamiseksi istutusvelvoitteen jouston lisääminen ja kalatalousmaksun asettaminen ovat vesilain mukaisia menettelytapoja.

8.7.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa istutusvelvoitteiden osalta muistutuksensa kohtaan 7.4 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 7.3.2. Lisäksi yhtiö toteaa aiemmin asiassa esittämäänsä viitaten, että hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus ei tuota hakijan esittämiä hyötyjä. Nykyisen istutusvelvoitteen tuottama kalataloudellinen tulos on hyvä, kompensoi riittävästi kalastolle ja kalastukselle aiheutettuja vahinkoa ja on joustava sekä

mahdollistaa istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän muutokset.

8.8 Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

8.8.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.8)

Hakija viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä. Ylisiirrot ovat olennainen osa vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseen tähtäävää velvoitekokonaisuutta. Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä on vastattu vastaselityksen kohdassa 2.18.

Ylisiirtovelvoitteiden toimeenpanon aloittamista viimeistään lupapäätöksen saatua lainvoiman koskien ylisiirrot tulee aloittaa viivytyksettä, jotta voidaan tukea ja jouduttaa lisääntymiskierron järjestämistä. Lohen ja meritaimenen elinkierto ja ekologia huomioiden kestää joka tapauksessa useita vuosia, ennen kuin ylisiirrettyjen emokalojen jälkeläiset ovat palaamassa kudulle paikkaan, jossa ne ovat kuoriutuneet.

8.8.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiö viittaa ylisiirtoja koskien muistutuksensa kohtaan 7.3 ja ensimmäisen vastaselityksensä kohtaan 7.3.2. Yhtiö on ottanut tämän vastaselityksen kohdassa 7.2.2 kantaa hakijan vastaselityksen kohdassa 2.18 ylisiirtoja ja kalateitä koskevan lupaehtoyhdistelmän osalta todettuun.

8.9 Kalatautiriskiin ja kalojen hyvinvointiin liittyvät kysymykset

8.9.1 ELY-keskuksen vastaselityksen pääasiallinen sisältö (kohta 3.9)

Hakija viittaa asiassa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että tässä yhteydessä ratkaistaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva kysymys. Oikeuskäytännössä kalatautikysymys on käsitelty ja annettu tarvittavat määräykset koskien kalatautiriskien hallintaa, kun nousureitti on avattu.

8.9.2 Yhtiön vastaselitys

Yhtiöllä ei ole lisättävää asiassa aiemmin esittämäänsä. Yhtiö on ottanut kalatautiriskiin kantaa vastaselityksensä kohdassa 7.3.2.

9. Lopuksi

Kaikki edellä sanottu huomioon ottaen PVOV katsoo, ettei ELY-keskuksen vastaselityksessä ole esitetty mitään sellaista, minkä johdosta yhtiön tulisi muuttaa käsitystään asiasta tai asiassa aiemmin esittämäänsä.

Vastaselityksen liitteet

PVO-Vesivoima Oy on liittänyt vastaselitykseensä seuraavat liitteet:

1. Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemi- ja Iijoen vastaselitysten kalataloudellisista perusteista. Muistio 21.6.2022. [redacted], Kemijoki Oy ja [redacted], PVO-Vesivoima Oy.

1.1 Muistio Kalateiden ja alasvaellusrakenteiden tehokkuudesta sekä vaelluskalojen elinkierron palauttamisen edellytyksistä rakennetuissa joissa.

2. Huoltovarmuuskeskuksen kannanotto 29.4.2022.

Kemijoki Oy:n vastaselitys

Aluehallintovirasto on varannut Kemijoki Oy:lle tilaisuuden antaa vastaselityksensä hakijan vastaselityksestä. Kemijoki Oy on 23.6.2022 antanut 6 liitettä sisältävän vastaselityksen, jossa toteaa mm. seuraavaa:

3. Vaatimukset

Hakijan Vastaselityksen kohdat 1.1 ja 1.3

Lapin ELY-keskus viittaa KEJO:n Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämiin vaatimuksiin ja toteaa pitävänsä niitä perusteettomina.

Lapin ELY-keskus viittaa KEJO:n ja PVOV:n 29.9.2021 esittämään vaatimukseen Hakemuksen täydentämisestä Vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella ja esittää seuraavaa:

”Hakija pitää yhtiöiden esittämää vaatimusta perusteettomana ja viittaa lohen poikastuotantoarvioiden ja villi-viljeltykertoimen osalta aiemmin esittämäänsä sekä tämän vastaselityksen kohtiin 2.22.3. ja 2.22.4. Vahingon määrällä tai sen arvioimisella ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaatimuksiin, esimerkiksi kalateiden rakentamiseen taikka toimivuusarviointiin.”

KEJO:n vastaselitys

Hakijan Vastaselityksessä esitetty ei ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. KEJO vaatii edelleen Pohjois-Suomen AVI:ssa 1) ensisijaisesti Hakemuksen tutkimatta jättämistä tai palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta, sekä 2) toissijaisesti Hakemuksen hylkäämistä.

Lapin ELY-keskus toteaa, että ”Lohen poikastuotantoarvioilla ja villi-viljeltykertoimella ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaatimuksiin kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisesta taikka toimivuusmääräyksiin.” Hakijan käsitys asiasta on virheellinen. Kalatalousvelvoitteen tulee perustua voimalaitoksen rakentamisen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamaan vahinkoon. Näin ollen on selvää, että velvoitteen taustalla olevan vahinkoarvion keskeiset parametrit muodostavilla poikastuotantoarviolla ja Smolttikertoimella on suora yhteys muutettavan velvoitteen mitoitukseen. Hakijan Vastaselitys ei tältäkään osin ole antanut yhtiöille aihetta muuttaa käsitystään asiasta. KEJO viittaa perusteluinaan 29.9.2021 Pohjois-Suomen AVI:lle esittämiinsä perusteluihin, sekä kaikilta osin Muistutuksessa, Vastaselityksessä sekä Toisen Vastaselityksen kohdissa 4.22.3 ja 4.22.4 esittämäänsä.

4. Vastaselitys Hakijan vastaselityksiin

4.1 Hakemuksen sisältövaatimukset ja päätökset, joihin Hakemus kohdistuu

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että hakemukseen liittyvät selvitykset ovat riittävät asian ratkaisemiseen, ja että hakemusta ei voida jättää yhtiöiden esittämillä perusteilla tutkimatta tai palauttaa. Kysymys ei ole vesilain 11 luvun 3 §:n tarkoittamasta lupahakemuksesta. Vesilaissa ei ole perustetta sille, että hakemuksen sisältövaatimuksia sovellettaisiin kaikkiin lain mukaisiin menettelyihin tai, että alkuperäisen luvan sisältövaatimuksia sovellettaisiin muutoshakemukseen. Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset tulevat käsiteltäviksi hakemuksen mukaisesti toisessa vaiheessa.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksessä ja Muistutuksessa esittämäänsä. Vesilain 11 luvun 3 §:n tarkoituksena on varmistaa, että Vesilain mukaisen hakemusasian ratkaisun perustana on riittävä ja asianmukainen aineisto. Hakemuksen vaatimukset ovat mittakaavaltaan ja vaikutuksiltaan poikkeuksellisia, minkä tulee ilmetä Hakemuksen sisällölle asetettavista vaatimuksista. Lapin ELY-keskus ei ole vielä Hakijan Vastaselityksessäkään esittänyt Vesilain vaatimaa asianmukaista suunnitelmaa tarpeellisista toimenpiteistä hankkeen toteuttamiseksi eikä riittävää selvitystä hankkeen vaikutuksista yleisiin ja yksityisiin etuihin, joita tämän mittakaavan mukainen Hakemus selvästi edellyttää.

KEJO:n Vastaselityksessä ja Muistutuksessa esitetyn mukaisesti on selvää, että Vesilain 11 luvun 3 §:n sisältövaatimukset soveltuvat nyt käsillä olevaan asiaan. Vaikka Pohjois-Suomen AVI katsoisi asiassa vastoin KEJO:n perusteltua kantaa, ettei Vesilain 11 luvun 3 §:n mukaisia sisältövaatimuksia sovellettaisi, on kuitenkin ilmeistä, etteivät Hakijan viittaamat Hallintolain 16 §:n mukaiset minimivaatimukset viranomaiselle toimitettavan asiakirjan sisällöstä missään tapauksessa muodosta riittävää pohjaa Hakemuksen käsittelylle.

Hakija ei Hakijan Vastaselityksessä edelleenkään ota kantaa KEJO:n Vastaselityksessä esittämään argumenttiin, jonka mukaan Hakemus kohdistuu vääriin päätöksiin kohdistuessaan ainoastaan korkeimman hallinto-oikeuden vahvistamaan velvoitepäätökseen sekä KEJO:n voimalaitosten tehonnostoja koskeviin päätöksiin, muttei lainkaan voimalaitoskohtaisiin rakennuslupapäätöksiin. Tämä olisi Vastaselityksessä esitetyin tavoin välttämätöntä, sillä Hakemuksen mukaiset vaatimukset edellyttäisivät muutoksia voimalaitosten teknisiin rakenteisiin sekä voimalaitosten käyttöön. Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset merkitsevät muutoinkin niin perustavanlaatuista vaikutusta KEJO:n toimintaan, ettei asian riittävää käsittelyä voida jättää Hakemuksen toiseen vaiheeseen.

Hakemus tulee edellä esitetyn perusteella jättää tutkimatta kokonaisuudessaan tai vähintään palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi Vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella.

4.2 Nykyiset kalatalousvelvoitteet

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Vesilain 3 luvun 22 §:n säätämät edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ovat olemassa.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksessa ja Vastaselityksessä sekä Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.15 esittämäänsä. Olosuhteet Kemijoella eivät ole muuttuneet olennaisesti Vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla, eivätkä Vesilaissa säädetyt kalatalousvelvoitteen muuttamisen edellytykset näin ollen täyty.

Tutkimustiedon lisääntyminen ei ole Vesilain tarkoittama itsenäinen, fyysinen olosuhteiden muutos. Lisäksi ja kuten Muistutuksessa ja Vastaselityksessä todetaan, uiton päättymisen aiheuttama muutos Kemijoen vesistössä ei ole vaikutukseltaan niin merkittävä, että se voitaisiin katsoa olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Olosuhteiden olennaista muutosta ei myöskään voida perustella sillä, ettei Ounasjoen rakentamissuunnitelmia toteutettu, sillä velvoitteen asettamisen tulee perustua ainoastaan voimalaitosten rakentamisen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Kuten KEJO on Vastaselityksessä esittänyt, Hakija viittaa tässä yhteydessä myös Selityksen liitteenä 10 olevaan OTT [redacted] muistioon, jossa [redacted] esittää käsityksenään rakentamissuunnitelman olleen vesioikeuden päätöksen taustalla vaikuttanut tosiallinen olosuhde. [redacted] toteaa kuitenkin, että ”jos halutaan tarkempaa tietoa siitä, missä määrin Ounasjoen rakentamissuunnitelma vaikutti päätöksenteon taustalla, tulee asiaa tutkia tarkemmin”. Huomioiden tämän merkittävän epävarmuuden ja kaiken muun KEJO:n asiassa esittämän, on selvää, ettei Ounasjoen rakennussuunnitelmilla ole oikeudellista merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistössä.

4.3 Vesilain 11 luvun 18 §:n mukainen kaksivaiheinen menettely

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.3

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa lisäksi, että mainitut KHO:n ratkaisut osoittavat peruslinjan, jonka mukaan lupaviranomaisella on laaja harkintavalta kaksivaiheisen menettelyn käyttöön. Mitä tulee prosessin pilkkomiseen kahteen osaan, on selvää, että valtaosassa käytännön tilanteita kysymys on ja on ollut siitä, että lupakysymys ratkaistiin ensin ja korvaukset sitten toisessa vaiheessa. Tämä on ja on ollut luvan hakijalle edullista. Lupa on voitu vesilain perusteella myöntää ja korvaukset on määrätty myöhemmin.

Nyt vireillä olevassa asiassa säännöstä sovellettaisiin toisenlaisessa tilanteessa, eli luvanhaltija joutuisi toisessa vaiheessa ryhtymään toimenpiteisiin, mahdollisesti vesioikeudellisen luvan hakemiseen. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan säännöstä voidaan soveltaa ja se antaa riittävän jouston kaksivaiheisen menettelyn käyttöön myös nyt kysymyksessä olevassa asiassa. Myös alkuperäinen Kemijoen kalatalousvelvoite ratkaistiin kaksivaiheisessa menettelyssä. Ensin annetiin luvat voimalaitosten rakentamiseen ja sitten toisessa vaiheessa käsiteltiin

korvauskysymykset ja kalatalousvelvoite. Kemijoen alkuperäisessä kalatalousvelvoitteessakaan ei ratkaistu kaikkia kysymyksiä. Yhtiöille asetettiin istutusvelvoitteet. Velvoitteen toteuttamisen kysymyksiä ja mahdollisia vesioikeudellisia lupia, vaatisiko toteuttaminen esimerkiksi kalankasvatusta tai luonnonravintolammikkoja, ei ratkaistu velvoitepäätöksessä.

Nyt vireillä olevassa asiassa tulee ensimmäisessä vaiheessa ratkaistavaksi se, ovatko olosuhteet Kemijoella muuttuneet niin, että kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa ja tuleeko muutettava velvoite rakentaa niin, että kalan kulku Kemijoessa mahdollistuisi. Toisessa vaiheessa ratkaistaan tekniset kalatietä koskevat kysymykset. Kalatalousviranomainen viittaa esimerkkinä teknisestä kalatien luvanhausta, sen luonteesta ja selvityksistä, Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevaan lupahakemukseen ja suunnitelmaan, joka on vireillä Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa. Tämän vesitalousasian suunnitelma osoittaa sen, että kalatien tai ohitusuoman rakentamisessa ei ole kysymys suuresta tai vaikeasta vesitalousasiasta.

Kalatalousviranomainen toteaa myös, että toimivuusvaatimukset ovat kalatieasioissa olennainen osa velvoitetta muutettaessa ja että toimivuusvaatimusten mitoitus on yhtiön oma käsitys asiasta.

Kalateiden toimivuusvaatimukset ratkaisee aluehallintovirasto asiassa annettavassa päätöksessä. Toimivuusvaatimuksiin on myös otettu kantaa tähän mennessä esitetyissä viranomaisen kannanotoissa.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksen kohdassa 5.3 sekä Muistutuksen kohdassa 3.1.2 esittämäänsä. Vesilain 11 luvun 18 §:n mukaista kaksivaiheista menettelyä voidaan soveltaa Vesilain mukaiseen hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisestä asiakysymyksestä. Hakija ei kuitenkaan ole esittänyt vireillä olevassa asiassa lainkohdassa tarkoitettua yksittäistä asiakysymystä, vaan kyse on prosessin pilkkomisesta kahteen erilliseen vaiheeseen ilman laista johdettavaa tukea.

Lapin ELY-keskus esittää, että Selityksessä viitatusta oikeuskäytännöstä on johdettavissa lupaviranomaisen laaja harkintavalta kaksivaiheisen menettelyn käytön osalta. Lapin ELY-keskus ohittaa kuitenkin sen perustavanlaatuisen eron suhteessa Hakemuksen mukaiseen asiaan ja Hakijan käsittelemien oikeustapausten välillä, että Hakemus on rakenteeltaan kaksiosainen siten, että sen ensimmäisessä vaiheessa vaaditaan prosenttiperusteista ja Muistutuksessa esitetyllä tavalla teknisesti toteuttamiskelvotonta kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuutta. Kaksivaiheisen menettelyn käyttöä ei voida myöskään perustella Kemijoen voimalaitosten voimassa olevaa velvoitetta koskevalla prosessilla, jossa jo rakennettuja voimalaitoksia koskeva velvoite annettiin erillisellä päätöksellä. Myös korvauskysymykset ratkaistiin erillisessä prosessissa. Kyse ei ollut kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, eikä Vesilain tarkoittamasta kaksivaiheisesta menettelystä.

Taivalkosken ns. kalauoman rakentamista koskeva hanke on Hakemuksen mukaisesta prosessista erillinen Hakemusasia. Lapin ELY-keskuksen Hakemus on Muistutuksessa, Vastaselityksessä ja tässä Toisessa Vastaselityksessä esitetyn mukaisesti vaatimuksiltaan epärealistinen, eikä Hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä. Taivalkosken kalauomaa koskevassa hankkeessa on kyse vesitalousluvan hakemisesta osittain luonnonmukaisen kalatien rakentamiseen osana KEJO:n vapaaehtoisia, yhtiön vaelluskalatyötä ohjaavan tiekartan mukaisia toimenpiteitä.

Hakija toteaa, että ”toimivuusvaatimusten mitoitus on yhtiön oma käsitys asiasta”. Tämä ei pidä paikkaansa. Toimivuusvaatimukset on asetettu Hakemuksessa. Näihin vaatimuksiin KEJO:n tekemät selvitykset perustuvat.

Hakemus on edellä esitetyn perusteella jätettävä tutkimatta kokonaisuudessaan tai ainakin palautettava Vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi Vesilain mukaiseksi.

4.4 Oikeusvoimaisesti korvatut vahingot ja edunmenetykset Kemijoella

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.4

Hakija esittää seuraavaa (korostukset alkuperäisessä tekstissä):

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Oikeuskäytäntö, mukaan lukien Kemijoki Oy:n Kelukosken voimalaitoksen rakentamista koskeva päätös, ei tue yhtiön väitettä siitä, että lohen rahakorvauksilla olisi yleiseen kalatalousetuun ulottuvia vaikutuksia niin, että nykytilanteessa kalatalousvelvoitetta ei voitaisi muuttaa myös jokialueen ja lohen, meritaimenen ja vaellussiian osalta hakemuksessa esitetyin tavoin.

Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan, joka perustuu [redacted] lausuntoihin asiassa, jokialueen lohi kokonaan ja merkittävä määrä muitakin vahinkoja on määrätty korvattavaksi rahamääräisin korvauksin. Kalatalousviranomainen viittaa myös tältä osin aiemmin esittämäänsä ja vastaselityksen liitteenä olevaan [redacted] muistioon (liite 4) sekä täsmentää vielä, että vesioikeuden tarkoituksena on ollut kompensoida valtaosa lohen tuotosta (93 %) istutusvelvoitteella ja vain pieni osa (7 %) on katsottu olevan sellaista tuottoa, jota ei voitu silloin tiedossa olevilla jokialueen hoitotoimenpiteillä kompensoida. Vaellussiian ja meritaimenen tuotanto määrättiin puolestaan kompensoitavaksi kokonaisuudessaan sekä joki- että merialueelle kohdennettavilla istutuksilla.

Tämä osoittaa sen, että muutettava velvoite koskee niin lohta kuin muitakin vaelluskalalajeja eikä maksetuilla korvauksilla ole käytännössä merkitystä kalatalousvelvoitteen muutosta koskevassa asiassa. Vaikka yhtiön käsitys rahakorvauksen ulottumisesta täysin poikkeuksellisesti ja vastoin kalatalousviranomaisen perusteltua kantaa jokialueen loheen hyväksyttäisiin, jää 93 % velvoitteesta lohen osalta ja siika- ja meritaimenvelvoite kokonaisuudessaan jäljelle. Näihin eivät rahakorvaukset miltään osin ulotu.

Lupa- ja korvausmääräysten suhteesta kalatalousviranomainen toteaa seuraavaa. Keskeisenä oikeuskysymyksenä ao. kohdassa on se, mikä

merkitys rahakorvauksilla on Kemijoen kalatalousvelvoitteen määräämisessä ja mitä tarkoittaa vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksissä olevat lausumat kalatiestä.

Kalatalousviranomainen viittaa rahakorvausten osalta edellä lausuttuun, aiemmin esittämäänsä ja tämän vastaselityksen kohtaan 2.15. Kemijoen velvoitepäätöksessä todetaan, että lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisen sijainnin ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän vuoksi ei ollut perusteita kalateiden rakentamisen määräämiselle kyseisille voimalaitoksille.

Kalateitä ei siis määrätty rakennettavaksi tuolloin käytössä olleen tiedon ja tuolloin vallinneiden olosuhteiden vuoksi. Tieto ja olosuhteet ovat nyt ratkaisevasti erilaiset kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Olosuhteiden muutosta koskevan sääntelyn (VVL2:22, VL 3:22 ja 19:10) perusteella tilannetta voidaan nyt arvioida toisin. On kiistatonta, että mainitut velvoitepäätöksen lausumat sisältävät jonkinlaisen jouston mahdollisuuden. Perusteluissa viitataan nimenomaan päätöksenhetken ajankohdan tietoon. Tällaisten lausumien taustalla on ainakin tiedostettu mahdollisuus siihen, että olosuhteet voivat todellakin muuttua, niin kuin ne sittemmin ovat muuttuneetkin.

Oikeuskäytännöstä kalatalousviranomainen toteaa, että juridiselta kannalta po. ratkaisut (Vaasan HAO 17.11.2006 06/0330/3 ja KHO 2003:22) ovat relevantteja. Kemijoki Oy:n käsitys siitä, että pelkästään hankkeen kokoluokka vaikuttaa oikeuskäytännön merkitystä vähentävästi, on perusteeton. Kalatalousvelvoitetta asetettaessa (ensimmäistä kertaa) voidaan sanoa, että määräys on kokonaisuus. Kalatalousvelvoitetta muutettaessa korvauksilla ei kuitenkaan ole sellaista merkitystä, kuin yhtiö esittää. Yhtiön käsityksen mukaan Kemijoella ei ole ollenkaan tai vain vähäisessä määrin jäljellä kompensoitavaa haittaa. Johdonmukaisesti tätä linjaa seuraten olisi yhtiön käsityksen mukaan niin, että Kemijoelle ei voitaisi määrätä velvoitemuutosta ollenkaan, vaikka olosuhteet olisivat muuttuneet, kun kompensoitavaa haittaa ei ole jäljellä. Nykyiset toimet olisivat riittäviä aina ja olosuhteiden muutoksilla ei olisi merkitystä. Tämä olisi voimakkaassa ristiriidassa niiden perusteiden kanssa, joiden vuoksi vanhan vesilain 2 luvun 22 § ja vesilain 3 luvun 22 § nimenomaisesti säädettiin.

Kysymys ei ole kaksinkertaisesta kompensaatiosta. Kalatalousvelvoite on jatkuva velvoite, jonka muuttaminen voidaan tehdä laissa säädetyillä perusteilla. Nyt ei ole kysymys päätökseen puuttumisesta asia- tai prosessivirheen perusteella. Omaisuuden- ja luottamuksen suojan osalta kalatalousviranomainen viittaa kohtaan 2.8. Nyt vireillä olevassa asiassa ei ole kysymys korvausten määräämisestä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä sekä tämän Toisen Vastaselityksen liitteenä 1 olevaan VT [redacted] lausuntoon, joka sisältää kommentit Hakijan Vastaselityksen liitteessä 4 esitettyyn. Vesilaki ei mahdollista puuttumista oikeusvoimaisesti jo korvattuihin edunmenetyksiin Vesilain 3 luvun 22 §:n

mukaisessa prosessissa. KEJO viittaa myös Toisen Vastaselityksen kohtaan 4.15.

Hakija viittaa Hakijan Vastaselityksen liitteeseen 4 ja toteaa olevan kiistatonta, että Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksen 28.12.1979 nro 78/79 lausumat “ettei nykyisin tiedossa olevin hoitotoimenpitein saatu jokialueelle sellaista kalakantaa, että sen tuotto vastaisi...“ sisältävät jonkinlaisen jouston mahdollisuuden. OTT [redacted] viittaa ko. liitteessä velvoitepäätöksessä olleeseen ”lievään varaumaan”. KEJO viittaa tältä osin kokonaisuudessaan Toisen Vastaselityksen liitteeseen 1, jossa VT [redacted] toteaa mm. seuraavaa (korostus lisätty):

”…kaikki lupaehdot ja velvoitteet määrätään lupaviranomaisen päätösharkinnassa kulloinkin vallitsevan tiedon nojalla. Vesioikeuden lausuma, ettei tuolloin tiedossa olevin hoitotoimenpitein voitu palauttaa lohta jokialueelle, on mielestäni siis vesioikeuden päätöksen perustelulausuma, ei lievä varauma. Ratkaisu oli joka tapauksessa vesioikeuden perusteltava ja muuta perustelua kalatievaihtoehdon hylkäämiseksi sen oli vaikea esittää.

Jos ajatellaan, että vesioikeus olisi tahtonut palattavan myöhemmin tuohon jokialueen velvoiteratkaisuun, olisi siitä toki pitänyt olla päätöksessä yksiselitteinen määräys. Näin keskeistä asiaa ei voitu jättää ”lievän varauman” varaan. Nimenomaista määräystä olisi vaatinut myös luvan haltijan oikeusturva. Luvan haltijan kannalta asiassa on syytä muistaa asiaan liittyvä merkittävä taloudellinen intressi.”

Näin ollen Hakijan väite siitä, että kalatalousvelvoitteeseen olisi jätetty velvoitteen muuttamisen mahdollistama varauma, on edelleen ilmeisen virheellinen ja luvanhaltijan oikeusturvan vastainen. KEJO on jo Vastaselityksen kohdissa 5.4 ja 5.4.2 yksityiskohtaisesti ottanut kantaa Hakijan viittaamaan oikeuskäytäntöön, eikä Hakijan esittämä ole antanut aihetta KEJO:lle muuttaa käsitystään asiasta. KEJO tyytyy tässä yhteydessä toteamaan, että ko. oikeustapausten vertailtavuus nyt käsillä olevaan asiaan on heikko.

KEJO toteaa nykyisen velvoitteen olevan jo nykyisellään joustava, mikä mahdollistaa esimerkiksi istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän muutokset. Kalatalousvelvoitetta ei kuitenkaan missään tilanteessa ole mahdollista lain puitteissa muuttaa niin, että tämä johtaisi 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron menetyksiin luvanhaltijalle.

Muilta osin KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä.

4.5 Yhteisvastuullisuus

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.5

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Se, että yhteisvastuullisuus koskee vesilain 13 luvun 2 §:n mukaisesti korvauksia, on oma asiansa. Tähän hakemukseen ei sisälly korvausten määräämistä. Kemijoen kokoisessa vesistössä, joka on rakennettu kahden eri yhtiön toimesta, on välttämätöntä määrätä muutettava kalatalousvelvoite niin,

että se koskee molempia yhtiöitä. Ei voida ajatella sellaista tilannetta, että rakennettaisiin velvoite kalan kulun turvaamisen varaan eri tavoilla eri yhtiöiden kohdalle. Kysymys ei ole sellaisesta siviilioikeudellisesta yhteisvastuullisuudesta, jota korvausten osalta sovelletaan esimerkiksi vesilain tai ympäristövahinkolain asianomaisten säädösten nojalla ja joka mahdollistaa korvauksen perimisen yhdeltä velvoitetuista ja aikaansaa regressioikeuden.

Yhteisvastuullisuudessa kysymys on siitä, että velvoite kohdistetaan riittävässä määrin niin, että yhtiöt sen myös toteuttavat kohtuullisella ja järkevällä tavalla. Yhtiöiden välinen velvoitteen jakaminen tulee tehdä lähtökohtaisesti vuoden 1979 velvoitepäätöksen mukaisesti. Kalatievelvoitteen toteuttaminen riippuu siitä, kuka omistaa voimalaitoksen.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 3.1.4 ja Vastaselityksen kohdassa 5.5 esittämäänsä. Kyse on siitä, että Vesilaki mahdollistaa yhteisvastuullisuuden ainoastaan korvausten, ei velvoitteen osalta. KEJO ei ole viitannut asiassa siviilioikeudelliseen yhteisvastuullisuuteen tai regressioikeuteen. Hakijan mukaan ”Yhtiöiden välinen velvoitteen jakaminen tulee tehdä lähtökohtaisesti vuoden 1979 velvoitepäätöksen mukaisesti”. KEJO on jo Vastaselityksessä todennut, että velvoitepäätöksen sisältämät prosenttiosuudet koskevat sitä, miltä osin yhtiöt ovat vastuussa päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen toteuttamisesta. KEJO viittaa tältä osin Muistutuksen kohtaan 4.2.5 ja Vastaselityksen kohtaan 5.17, sekä Toisen Vastaselityksen kohtaan 4.17. Hakijan vaatimus yhteisvastuullisuudesta on lakiin perustumaton, ja se tulee hylätä.

4.6 Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.6

Hakija esittää seuraavaa:

”Juridiselta kannalta tarkasteltuna vesilain 3 luvun 14 §:n mukaiseen kustannus-hyötyanalyysiin liittyvät käsitykset poikkeavat voimakkaasti toisistaan. Kalatalousviranomainen on selityksessään perustellut näkemystään kustannus-hyötyanalyysin käytöstä ja rajoitetusta merkityksestä nimenomaan kalatalousvelvoitteen muutostilanteissa. On eri asia arvioida kustannuksia ja hyötyjä kalatalousvelvoitteen kohdalla silloin, kun velvoite asetetaan lupahakemuksen käsittelyn kanssa yhtä aikaa; ja tilanteissa, joissa muutetaan vuosikymmeniä voimassa ollutta velvoitetta olosuhteiden olennaisen muutoksen vuoksi. Kun velvoitetta asetetaan ensimmäisen kerran, on vesilain 3 luvun 14 §:n soveltaminen kohtuullisen yksinkertaista. Sen sijaan vuosikymmenten jälkeen tilanne ei ole näin suoraviivainen. Kysymys on olemassa olevan velvoitteen muuttamisesta.

Erimielisyys koskee siis ennen kaikkea vesilain 3 luvun 14 §:n kustannusrajoitusta ja sen soveltamista. Kalatalousviranomainen on viitannut siihen, että vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 § eivät sisällä kustannusrajoitusta, päinvastoin 19 luvun 10 § mukaan tulee ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan esitetty oikeuskäytäntö on relevanttia. Vesiasiat ovat laajoja asiakokonaisuuksia ja esimerkiksi Pamilon tapauksen perusargumentaatiota menetetystä hyödystä ja sen määrän laskemisesta ei voi asettaa kyseenalaiseksi sillä perusteella, että asiassa oli kysymys säännöstelyluvan muuttamisesta. Niin ikään asian kokoluokalla ei ole merkitystä arvioitaessa ratkaisun juridista merkitystä. Ei ainakaan niin, että vesilain soveltaminen pienten vesivoimaloiden ratkaisuissa olisi jotenkin vähämerkityksellistä, kun kysymyksessä on Kemijoki.

Hyödyn osoittamisen osalta hakijan ja yhtiöiden välillä vallitsee voimakas näkemysero. Yhtiöt painottavat kapeaa kalataloushyötyä niin, että jos istutuksilla saadaan kalastettavaksi kalaa (esim. kirjolohta), se riittää. Yhtiöt eivät näe arvoa sillä, että Kemijokeen saadaan luonnonkiertoon perustuva vaelluskalakanta, jonka olemassaolo on kaiken kalatalouden perusta (tämä ilmenee erittäin hyvin järvitaimenen osalta KHO:n Soklin kaivosta koskevasta ennakkoratkaisusta KHO 2022:38). Osittain tämän vuoksi yhtiöt katsovat, että intressivertailun lopputulos on aivan ilmeinen. Yleiset ja yksityiset menetykset olisivat yhtiöiden näkemyksen mukaan poikkeuksellisen mittavat ja hyödyt marginaaliset. Mitään ei tarvitsisi tehdä Kemijoen kalatalousvelvoitteelle.

Hyödyn arvioimisen osalta yhtiöt viittaavat laajasti hakijan esittämiin lainkohtiin ja kritisoivat tilannetta ja niiden esittämistä. Hakija on esittänyt haittojen ja hyötyjen arvioimista koskevia vesilain säännöksiä, jotta voidaan edes yrittää löytää joitakin suuntaviivoja siihen, miten seurauksia arvioidaan ylipäänsä vesilakia sovellettaessa. Se, tuleeko säännöksiä soveltaa ja kuinka laajasti, on eri asia. Vesilain säännökset sisältävät mm. teknis-taloudellisia elementtejä (osia), joita voidaan arvioida suhteellisen itsenäisesti riippumatta siitä, sovelletaanko juuri tätä säännöstä. Mankala-periaatteella on merkitystä silloin, kun arvioidaan hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannuksia suhteessa sähköntuotannon voittoihin (liite 1).

Myös yleisten etujen arvioinnin kannalta näkemykset poikkeavat toisistaan. Kalatalousviranomainen on selityksessään varsin perusteellisesti käsitellyt hyötyjen ja haittojen arvioimista juridiselta kannalta. Yhtiöiden keskeisin peruste hakemuksen hylkäämiseen näyttää olevan se, että vaelluskalojen luonnonkierron palauttaminen ei ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Näin ollen hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä ja kustannukset olisivat tietenkin kohtuuttomia. Näin ei kuitenkaan ole, Kemijoen vesistöalueella voidaan palauttaa kalojen esteetön kulku ja palauttaa vaelluskalat niiden alkuperäiseen elinympäristöön, jolla on suuri merkitys yleisenä hyötynä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO on Vastaselityksen kohdassa 5.6 sekä Muistutuksen kohdassa 3.1.5 esittänyt kattavat perustelut sille, että Vesilain 3 luvun 14 § soveltuu myös kalatalousvelvoitteen muuttamiseen. KEJO viittaakin tältä osin kokonaisuudessaan Vastaselityksessä ja Muistutuksessa esitettyyn.

Hakija toteaa, etteivät Vesilain 3 luvun 22 § tai ja Vesilain 19 luvun 10 § sisällä kustannusrajoitusta. On kuitenkin selvää, ettei Suomen lainsäädäntö mahdollista täysin kustannusrajoituksetonta kalatalousvelvoitteen muuttamista. Tästä huolimatta Lapin ELY-keskus hakee velvoitetta, jonka toteuttamisesta aiheutuisi KEJO:lle 25 vuoden aikana yli 800 miljoonan euron menetykset. Hakijan mukaan hyötyjä ja haittoja on arvioitu riittävästi. Tämä ei pidä paikkaansa. Kuten KEJO on asiassa osoittanut, ei Hakija ole arvioinut Hakemuksen hyväksymisen hyötyjä ja haittoja juuri lainkaan.

Hakijan mukaan ”On eri asia arvioida kustannuksia ja hyötyjä kalatalousvelvoitteen kohdalla silloin, kun velvoite asetetaan lupahakemuksen käsittelyn kanssa yhtä aikaa; ja tilanteissa, joissa muutetaan vuosikymmeniä voimassa ollutta velvoitetta olosuhteiden olennaisen muutoksen vuoksi.” Tämä ei pidä paikkansa. Vesilaissa ei ole tehty tällaista jaottelua, kuten KEJO on Vastaselityksen kohdassa 5.6.2 osoittanut. Mikään Vesilain 3 luvun 14 §:n muotoilussa ei puolla sitä, että sitä sovellettaisiin eri tavalla kalatalousvelvoitetta asetettaessa ja muutettaessa.

Hakijan näkemyksen mukaan tämän Selityksessä esittämä oikeuskäytäntö on relevanttia, eikä asian kokoluokalla tule olla merkitystä oikeuskäytännön vertailukelpoisuutta arvioitaessa. KEJO viittaa tältä osin Vastaselityksen kohtaan 5.6, jossa yhtiö on seikkaperäisesti perustellut, miksei Hakijan viittaama oikeuskäytäntö ole vertailukelpoista nyt käsillä olevan asian kanssa. Esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 29.1.2013 t. 357 (Pamilo) koski hyötyjen arviointia koskevilta osin Kumotun Vesilain 8 luvun 10 b §:n tulkintaa ja säännöstelyhyödyn menetystä, eikä nyt käsiteltävää Vesilain 3 luvun 22 §:n tulkintaa.

Hakija viittaa Soklin kaivosta koskevaan korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 2022:38. KEJO huomauttaa, että viitatun oikeustapauksen tosiseikat ovat täysin erilaisia suhteessa nyt käsillä olevaan asiaan.

Soklin kaivosta koskevassa ratkaisussa oli kyse kumotun ympäristönsuojelulain mukaisesta ympäristölupa-asiasta. Soklin kaivosta koskevassa ratkaisussa tarkasteltavana oli vaikutukset Nuorttijokeen, joka on kumotun ympäristönsuojelulain 42 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu erityinen luonnonolosuhde, sekä Nuorttijoen taimenkanta. Vireillä olevassa asiassa on kyse Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta rakennetussa joessa. Kemijoen alkuperäisiä vaelluskalakantoja ei myöskään ole jäljellä.

Lapin ELY-keskus esittää seuraavaa:

”Hakija on esittänyt haittojen ja hyötyjen arvioimista koskevia vesilain säännöksiä, jotta voidaan edes yrittää löytää joitakin suuntaviivoja siihen, miten seurauksia arvioidaan ylipäänsä vesilakia sovellettaessa. Se, tuleeko säännöksiä soveltaa ja kuinka laajasti, on eri asia. Vesilain säännökset sisältävät mm. teknis-taloudellisia elementtejä (osia), joita voidaan arvioida suhteellisen itsenäisesti riippumatta siitä, sovelletaanko juuri tätä säännöstä.”

Hakija ei perustele tältä osin esittämäänsä mitenkään ja KEJO toteaakin Hakijan käsityksen olevan virheellinen. Vesilain järjestelmässä lain säännöksiä sovelletaan aivan normaaliin tapaan tilanteisiin, joihin niitä

sanamuotojensa ja merkityssisältönsä perusteella sovelletaan. On tosin huomattava, että Vesilain 2 luvun 7 §:ää koskien yleisiä velvollisuuksia vesivarojen ja vesialueiden käytössä sovelletaan vesitaloushankkeisiin yleisellä tasolla. Tältä osin KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 5.11, jossa todetaan, että ”Vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista seuraavat näkökohdat on Hakemuksessa sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin.” Hakijan Vastaselityksessä esitetty ei ole antanut aihetta KEJO:lle muuttaa käsitystään asiasta.

Mankala-periaatteen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 1 ja toteaa edelleen, ettei Mankala-periaatteella tule olla vaikutusta kalatalousvelvoitteen asettamiseen.

Lapin ELY-keskuksen näkemys ja väitteet Hakemuksen mukaisella velvoitekokonaisuudella saavutettavasta hyödystä perustuvat vaelluskalojen luonnonkierron saavuttamiseen. Kuten KEJO on Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä kattavaan asiantuntijaselvitykseen viitaten yksiselitteisesti osoittanut, ei kyseisen Hakemuksen tavoitteen saavuttaminen ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Näin ollen Hakijan esittämiä hyötyjä ei voi syntyä. Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat yleiset ja potentiaaliset yksityiset edut olisivat KEJO:n Muistutuksessa esittämällä tavalla kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin. Hakija ei mitenkään perustele väitettään siitä, että ”Kemijoen vesistöalueella voidaan palauttaa kalojen esteetön kulku ja palauttaa vaelluskalat niiden alkuperäiseen elinympäristöön, jolla on suuri merkitys yleisenä hyötynä”. Asiaa ei laillisesti voida ratkaista pelkän perustelemattoman väitteen perusteella varsinkaan, kun KEJO on esittänyt kattavat luonnontieteelliset ja tekniset selvitykset, jotka osoittavat, että väite ei vastaa tosiasioita.

4.6.1 Hyödyt

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.6.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa hyötyjen osalta aiemmin esittämäänsä ja vaatimusten toteuttamiskelpoisuuden osalta tämän vastaselityksen kohtaan 2.18. Myös uusimpia mallinnustuloksia luonnontuotannosta ja Ounasjoelle nousevien kutukalojen määrästä käsitellään tämän vastaselityksen kohdassa 2.18. Kalatalousviranomainen on jo selityksessään todennut, että korvaukset eivät poissulje yksityisiä etuja, kun yleisen kalatalousedun perusteella määrätään muutettuja velvoitteita.

Kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen mukaisissa toimenpiteissä on kyse keskeisesti siitä, että mahdollistetaan vaelluskalojen kulku patojen ohi ja turvataan luontainen lisääntyminen. Kalatalousviranomainen katsoo, etteivät yhtiöiden esittämät näkemykset luontaisen lisääntymisen mahdollisuuksista ole aivan johdonmukaisia. Esimerkiksi KEJOn vastaselityksen s. 95 todetaan, että "KEJO:n pitkän tähtäimen tavoitteena on palauttaa osittain luonnonvarainen vaelluskalakanta, vaiheittain edeten ja seurantatuloksiin perustuen." Kalatalousviranomainen

huomauttaa, että osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen edellyttää luontaisen lisääntymisen turvaamista. Silloin vaelluskanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista kaloista.

Myös Kemijoki Oy:n aluehallintovirastolle jättämän Taivalkosken voimalaitoksen ohitusuomaa koskevan lupahakemuksen ja suunnitelman mukaan Kemijoki Oy on linjannut strategiassaan tavoitteeksi osittain luonnonmukaiseen elinkiertoon perustuvan vaelluskalakannan palauttamisen Kemijoen vesistöön. Hankkeen hyötyinä esitetään, että Taivalkosken padon alle saapuneet vaelluskalat voisivat ohittaa Taivalkosken voimalaitoksen. Hakemuksessa todetaan, että vaelluskalakantojen palauttamisessa rakennettuihin vesistöihin tarvitaan laaja valikoima toisiaan tukevia toimenpiteitä oikeassa järjestyksessä sekä pitkäjänteistä työtä. Vaelluskalakantojen palauttamisessa ja vahvistamisessa on hakemuksen mukaan löydettävä tehokkaimmat toimenpiteet, jotka edistävät parhaiten useita tavoitteita ilmastonmuutoksen hillinnästä luonnon monimuotoisuuden edistämiseen. Hakemuksessa todetaan myös, että vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseen tarvitaan padon ohitusmahdollisuuden lisäksi mm. lisääntymiseen sopivia alueita ja istutustoimenpiteitä ja alasvaelluksen tukemista. Edelleen todetaan, että hankkeen hyöty olisi merkittävästi suurempi kuin sen toteuttamisesta aiheutuva vähäinen haitta.

Edellä kuvatun perusteella voidaan päätellä, että KEJO pitää vaelluskalojen palauttamista ja vahvistamista mahdollisena. On selvää, että vaelluskalojen palauttaminen edellyttää monipuolista keinovalikoimaa ja sillä edistetään myös luonnon monimuotoisuutta. Kalateiden toimivuusvaatimus ja se, tulisiko toimenpiteiden perustua vapaaehtoisuuteen vai velvoitteeseen, ovat asioita, joista on eniten erimielisyyttä.

Hyötyjä ja haittoja käsitellessään yhtiöt viittaavat näyttöön ja vastanäyttöön. KEJO toteaa mm., ettei Hakija "ole esittänyt mitään vastanäyttöä seikkaperäisten selvitysten kumoamiseksi" (s. 71). Näyttöä ja sen merkitystä sivutaan myös mm. sivulla 19, 43, 51, 63, 73, 74 ja 111.

Kalatalousviranomainen toteaa, että näyttö on siviilioikeudellinen käsite, jolla on merkitystä ennen kaikkea siviilioikeudessa. Sen sijaan hallinto- ja vesiasioissa ei yleensä puhuta näytöstä vaan selvittämisvastuusta. Sitä on käsitelty nyt vireillä olevassa hakemuksessa. Lähtökohdan asian selvittämisvastuusta muodostaa hallintolain 31 §. Sen mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen. Näin on kalatalousviranomainen menetellyt.

Huomattavaa on, että lain sanamuodon mukaan asianosaisen on esitettävä selvitystä, ei näyttöä sanan siviilioikeudellisessa merkityksessä. Viimekätinen asian selvitysvastuu kuuluu viranomaiselle virallisperiaatteen mukaan. Toisin sanoen selvitysvastuu hallintoasiassa ei jakaannu samalla tavoin kuin siviilioikeudellisessa riita-asiassa, jossa näytön esittäminen on asianosaisen vastuulla ja johtaa kanteen hylkäävän tuomioon tilanteissa, joissa näyttötaakka asetetaan kantajalle.

Hallinto-oikeudessa ei toisin sanoen sovelleta siviilioikeudellisia sääntöjä näytöstä, eikä ratkaisuja voida esim. perustaa näyttötaakkaan. Oikeampaa on hallintoasioissa puhua selvitysvastuun jakaantumisesta. Kalatalousviranomainen on nyt vireillä olevassa asiassa esittänyt hallinto- ja vesilain säännösten perusteella riittävät selvitykset asian ratkaisemiselle.

Ympäristö- ja vesitalousasioissa ratkaisut kohdistuvat yleensä tulevaisuuteen, jolloin ratkaisun perusteena toimivat tosiseikat ovat paitsi arvostuksen varaisia myös tietyssä määrin asiantuntemukseen perustuvia ennakkoarvioita. Samanlaista selvitysvastuuta kuin siviilioikeudellisissa riita-asioissa ei hallintoasioissa edellytetä.

Biologinen pohja, monimuotoisuushyödyt ja vaelluskalakannan palauttaminen ovat tyypillisiä kysymyksiä, joita ei voida ratkaista väittäen ”näytön olevan riittämätöntä”. Kysymys on asiantuntija-arviosta ja niiden soveltamisesta arvioitaessa toimenpiteiden vaikutuksia tulevaisuudessa.”

KEJO:n vastaselitys

Hakemuksen tavoitteena olevaa itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ei ole mahdollista aikaansaada millään realistisilla toimenpiteillä, kuten KEJO on Muistutuksessa, Vastaselityksessä sekä tämän Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.18 osoittanut. Vaelluskalojen luonnonkierron saavuttamiseen perustuvia hyötyjä ei siten voi syntyä. KEJO toteaa edelleen, että Hakemuksen hyväksymisestä seuraavat yleiset ja potentiaaliset yksityiset edut olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin, kuten Muistutuksen kohdassa 4.4.4 ja Vastaselityksen kohdassa 5.6 on osoitettu. Korvattujen vahinkojen oikeusvoimavaikutuksen osalta KEJO viittaa kaikilta osin Muistutuksen kohdassa 4.2.1 ja Vastaselityksen kohdassa 5.4.1 esittämäänsä.

Kuten KEJO on edellä kohdassa 4.3 todennut, Taivalkosken ns. kalauoman rakentamista koskeva hanke on Hakemuksen mukaisesta prosessista erillinen Hakemusasia. KEJO:n tavoitteena on osittain luonnonmukaiseen elinkiertoon perustuvan vaelluskalakannan palauttaminen Kemijoen vesistöön. Yhtenä esimerkkinä tämän tavoitteen edistämisestä on yhtiö jättänyt Taivalkosken kalauoman rakentamista koskevan lupahakemuksen Pohjois-Suomen AVI:lle. KEJO:n toteuttamilla vapaaehtoisilla osittain luonnonmukaiseen elinkiertoon perustuvan vaelluskalakannan palauttamiseen tähtäävillä toimenpiteillä ei kuitenkaan ole merkitystä siihen, miten Vesilain säännöksiä on tulkittava Hakemuksen mukaisessa asiassa.

KEJO ei ole viitannut asiassa siviilioikeudelliseen näyttökäsitteeseen taikka näyttötaakkaan. Keskeistä on se, etteivät pelkät perustelemattomat väitteet voi muodostaa lain mukaista perustaa asian käsittelylle ja ratkaisemiselle. Hallintolain 31 §:n perusteella on asianosaisen esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on saman lainkohdan mukaan muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen.

Kysymys siitä, voidaanko Kemijoella saada aikaan itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa, on asian ratkaisun kannalta täysin keskeinen. Lapin

ELY-keskus ei kuitenkaan ole osoittanut mitään sellaista selvitystä, joka osoittaisi, että kyseinen Hakemuksen tavoite on mahdollista saavuttaa. KEJO:n hankkiman ja Pohjois-Suomen AVI:lle toimittaman kattavan selvityksen perusteella on selvää, että näin ei ole. Huomionarvoista on sekin, että Hakija on KEJO:n käsityksen mukaan alkanut ottamaan etäisyyttä Hakemuksessa esitettyihin vaatimuksiin koskien vaellusratkaisun toimivuutta ja rakentamisaikataulua todetessaan ko. kysymysten olevan Pohjois-Suomen AVI:n ratkaistavia. Näin tietenkin on, mutta tämä asettaa KEJO:n käsityksen mukaan kyseenlaiseksi sen, pitääkö Lapin ELY-keskus itsekään Hakemuksen vaatimuksia toteuttamiskelpoisina.

On totta, että ympäristö- ja vesitalousasioissa ratkaisut kohdistuvat usein tulevaisuuteen, ja hankkeiden vaikutusten arviointiin liittyy aina jonkinasteinen epävarmuus. Tässä tapauksessa KEJO on kuitenkin kyennyt osoittamaan, että luontaisesti lisääntyvän vaelluskalakannan luominen Kemijokeen on tavoitteena tekninen ja luonnontieteellinen mahdottomuus. Hakija esittää lisäksi, että vaelluskalakannan palauttaminen on kysymys, jota ei voida ratkaista väittäen ”näytön olevan riittämätöntä”, ja että kysymys on asiantuntija-arviosta ja sen soveltamisesta arvioitaessa toimenpiteiden vaikutuksia tulevaisuudessa. KEJO huomauttaa, että asiantuntija-arvioidenkin on perustuttava asianmukaisiin tieteellisiin perusteisiin. Hakija ei edes ota kantaa KEJO:n asiassa esittämiin kattaviin asiantuntijaselvityksiin tai pyri kumoamaan niitä.

On kokonaisuudessaan selvää, että Hakija ei ole toimittanut riittävää selvitystä vireillä olevan asian ratkaisemiseksi. Ratkaisun pohjaksi tuleekin ottaa KEJO:n toimittama selvitys, joka osoittaa kiistatta sen, ettei Kemijokeen ole luotavissa itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa. Hakemus on kaiken KEJO:n esittämän perusteella hylättävä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

4.6.2 Kustannukset

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.6.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kustannusten arvioinnin ja sen juridiikan osalta kalatalousviranomainen viittaa esittämäänsä. Kustannukset riippuvat olennaisesti siitä, millaiset muutetut kalatalousmääräykset asiassa määrätään ja miten yhtiöt toteuttavat ne. Kalatalousviranomainen on pitänyt yhtiöiden esittämiä kustannusarvioita ylimitoitettuina. Yhtiöt ovat useassa kohdassa vastaselityksiään vedonneet kustannuksiin, mutta kustannusten osalta ei tuoda juurikaan esille uusia asioita suhteessa muistutuksissa esitettyyn. Kalatalousviranomainen viittaa kaikilta osin aiemmin esittämäänsä. Mitä tulee Mankala-periaatteeseen, kalatalousviranomainen pitää sen huomioimista johdonmukaisena.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksessa sekä Vastaselityksen kohdassa 5.6.5 ja Vastaselityksen liitteessä 1 esittämäänsä ja toteaa edelleen, että toimenpiteiden laajuus ja toteuttamistapa riippuvat asetetusta kalatalousvelvoitteesta. KEJO:n esittämät laskelmat perustuvat Hakemuksen vaatimuksiin.

Mankala-periaatteen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 1. Mankala-periaatteella ei tule olla vaikutusta kalatalousvelvoitteiden asettamiseen.

4.6.2.1 Investointikustannukset

Hakijan Vastaselityksen kohta 5.6.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen toteaa, että liian ahtaissa kustannusraameissa ei voida toteuttaa parasta käyttökelpoista tekniikkaa. On myös selvää, ettei toimimaton tai heikosti toimiva kalatie tai alasvaellusreitti vähennä voimalaitoksesta aiheutuvaa haittaa eikä sellaista voida katsoa kustannus-hyötysuhteeltaan toteuttamiskelpoiseksi ratkaisuksi. Kalatievelvoitteen lähtökohtana eivät voi olla heikosti toimivat kalankulun ratkaisut.

Luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla. Mitä tulee kalateihin johdettavaan virtaamaan, kalatalousviranomainen huomauttaa, että vaatimuksessa on kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta, jonka tulee olla vähintään 2 m^3/s koko kalatiessä ja houkutusveden osalta 20 m^3/s. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on puolestaan mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Erillistä ylisiirtopyyntilaitetta ei ole vaadittu eikä sen osalta siten ole myöskään esitetty virtaamia koskevia tai muitakaan teknisiä vaatimuksia. Lisäksi keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten veden johtamisella alasvaellusreitteihin ei ole sähkön perustuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta merkitystä, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Vastaselityksen liitteenä 1 olevaan teknis-taloudelliseen vastineeseen, jossa on seikkaperäisesti otettu kantaa Hakijan edellä esitettyihin investointikustannuksia koskeviin väitteisiin. Mitä tulee Hakijan väitteeseen siitä, että ”Kalatievelvoitteen lähtökohtana eivät voi olla heikosti toimivat kalankulun ratkaisut” toteaa KEJO, etteivät toteuttamiskelvottomat vaatimukset voi muodostaa pohjaa asian ratkaisulle.

Lapin ELY-keskus esittää edelleen, että ”Luvanhaltijat voivat hyvällä suunnittelulla vaikuttaa kustannuksiin merkittävällä tavalla”. KEJO viittaa tältä osin kokonaisuudessaan Vastaselityksen kohtaan 5.3, jossa todetaan mm. seuraavaa:

“Hakija esittää, mm. että ”Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata”. Väite on perustelematon, käytännön näkökulmasta vieras ja sovellettavan lainsäädännön näkökulmasta virheellinen. KEJO:lle ei voida asettaa velvoitetta luoda tekniikkaa, jota ei toistaiseksi tunneta. KEJO on ottanut Hakemuksen toteuttamiskelpoisuuteen kattavasti kantaa Muistutuksessa ja tässä Vastaselityksessä. KEJO on yksityiskohtai-

sesti arvioinut erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja, joilla saavutetaan mahdollisimman korkea toimivuus. Hakemuksen toimivuusvelvoitteiden saavuttamista ei arvioiduilla ratkaisuilla kuitenkaan voida taata, kuten KEJO on liitteessä 1 ja tämän Vastaselityksen kohdassa 5.6 esittänyt.”

Lisäksi KEJO viittaa tältä osin tämän Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.6.2.2 esittämäänsä.

4.6.2.2 Energianmenetykset

Hakijan Vastaselityksen kohta 5.6.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Vastaselityksissä ei ole esitetty energianmenetysten osalta mitään sellaista, mikä aiheuttaisi tarvetta muuttaa hakemuksessa ja selityksessä sanottua. Kalatalousviranomainen korostaa, että myöskään KEJO ei pidä kalatiehen johdettavaa enintään 2 m^3/s vesimäärää merkittävänä kustannuksena. Kalatalousviranomainen huomauttaa, että alasvaellusreittien tarvitsemasta vedestä aiheutuva kustannus on tätäkin vähäisempi, sillä vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä.

Se, että voimalaitoksia tulisi ajaa täysin kalojen nousun ehdoilla, ei perustu hakemuksen vaatimuksiin. Luvanhaltijoilla on parhaat edellytykset eri tavoitteiden yhteensovittamiseen siten, ettei vesivoimasta saatava hyöty merkittävästi vähene. Luvanhaltijoiden olisi esimerkiksi mahdollista selvittää, voitaisiinko lyhytaikaissäännöstelyä jopa hyödyntää tukemaan kalojen nousua, jolloin kaikki hyötyvät samanaikaisesti. Haittojen lieventäminen mm. sopivien turbiinikombinaatioiden valinnalla on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan asiaankuuluvaa toimintaa.

Yhtiöt ovat vastaselityksissään todenneet, ettei Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ole vastaavia vaikutuksia jokiluontoon kuin esimerkiksi Pohjanmaan pienemmillä joilla (ks. yhtiöiden vastaselitykset koskien SYKE:n lausuntoa). Kalatalousviranomainen toteaa, että PVOV:n kuvaama jojo-ilmiö on esimerkki haitallisesta lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksesta, jonka lieventäminen on vaelluskalojen palauttamisen kohteena olevissa joissa erittäin tarpeellista. Kalatalousviranomainen viittaa selityksessä esitettyyn ja toteaa, että lyhytaikaissäädön lieventämisen ei tarvitse tarkoittaa kohtuuttomia kustannuksia vesivoimalle.

Muilta osin viitataan aiemmin sanottuun sekä liitteeseen 1.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksen liitteeseen 1. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamasta aiheutuvia kustannuksia olennaisempi kysymys on, että millä kalatieratkaisulla saavutetaan Hakemuksen mukaiset toimivuusvelvoitteet. Hakemuksen mukaiset toimivuusvaatimukset ovat niin vaativia, että niiden saavuttaminen ei ole käytännössä mahdollista edes niillä KEJO:n esittämillä konkreettisilla toimenpiteillä, jotka Lapin ELY-keskus arvioi maksimilaajuudeksi. Kuten Vastaselityksen liitteessä 1 todetaan, KEJO on laskelmissaan huomioinut sen, että ohijuoksutusten

aikana kalatiehen johdettava vesi ei aiheuta energianmenetystä. Laskelmissa on arvioitu, että jaksolla 20.5.–20.10. (153 vuorokautta) on oletettu, että 20 vuorokauden aikana ei muodostu lainkaan kalateiden käytöstä johtuvaa ohijuoksutusta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ohijuoksutusta ei huomioida energianmenetyksenä ennen 9.6. Ilmastonmuutoksen vuoksi tulvat voivat jatkossa päättyä aikaisemmin, mitä ei ole huomioitu laskelmissa.

Hakijan Vastaselityksessä todetaan edelleen, että luvanhaltijoilla on parhaat edellytykset eri tavoitteiden yhteensovittamiseen, ja että haittojen lieventäminen mm. sopivien turbiinikombinaatioiden valinnalla on asiaankuuluvaa toimintaa. Väite on sisällöltään rinnastettavissa Selityksen kohdassa 5.3 esitettyyn väitteeseen siitä, että ”Optimiratkaisut ovat löydettävissä huolellisella suunnittelulla, josta voimalaitosten omistajalla on parhaat edellytykset vastata”. KEJO viittaa Vastaselityksen kohdassa 5.3 esittämäänsä ja toteaa väitteen olevan ”perustelematon, käytännön näkökulmasta vieras ja sovellettavan lainsäädännön näkökulmasta virheellinen”.

KEJO toteaa, että Hakija pohtii ristiriitaisella tavalla ensin lyhytaikaissäännöstelyn hyödyntämistä kalojen nousun tukemiseksi, mutta seuraavaksi toteaa, että vaelluskalojen ”jojo” -ilmiö on esimerkki haitallisesta lyhytaikaissäännöstelyn vaikutuksesta, jonka lieventäminen on vaelluskalojen palauttamisen kohteena olevissa joissa erittäin tarpeellista. ”Jojo”-ilmiöllä tarkoitetaan nimenomaan mm. lyhytaikaissäännöstelyn aiheuttamista virtaamamuutoksista johtuvaa vaelluskalojen edestakaista liikettä voimalaitoksen välittömään läheisyyteen ja takaisin kauemmas alavirtaan.

Kuten tämän Toisen Vastaselityksen liitteen 5 kohdassa 6.5.4.6 sekä liitteen 5 liitteessä 5 todetaan, jojo-ilmiön poistaminen Kemijoessa edellyttäisi käytännössä säädön poistamista kokonaan. Liitteen 5 liitteessä 5 todetaan tältä osin myös mm. seuraavaa, johon KEJO kaikilta osin viittaa:

”Compass Lexeconin selvityksessä arvioidaan, että pelkästään Kemijoki Oy:n osalta joustavuuden vähentyminen eli säädön menetys olisi kesäaikana 260 MW. Kun mukaan otetaan myös PVO-Vesivoima Oy:n Isohaara ja vastaava rajoitus Iijoella, on säädön osalta menetykseksi arvioitu tässä lausunnossa yhteensä vähintään 300 MW.

Kesäaikaan vuorokauden tuntiminimin ja -maksimin välinen sähkönkulutuksen ero on keskimäärin luokkaa 1 500 MW. ”Jojo”-ilmiön poistaminen pelkästään Kemi- ja Iijoen osalta aiheuttaisi näin ollen arviolta vähintään 20 prosentin menetyksen vuorokausitason joustavuudessa valtakunnallisesti. Lyhytaikaisemmalle sähköjärjestelmän tarvitsemalle säädölle rajoitukset olisivat suhteessa vielä suuremmat. Rajoituksilla olisi merkittävä vaikutus sähköjärjestelmän toiminnalle.”

Muilta osin KEJO viittaa Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä.

4.6.2.3 Yleiset menetykset ja yhteiskunnalliset kustannukset

Hakijan Vastaselityksen kohta 5.6.2

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutukseen sekä Vastaselityksen kohtaan 5.6.5.3 ja Muistutuksen liitteeseen 1, joissa on seikkaperäisesti osoitettu, että Hakemuksen hyväksyminen johtaisi KEJO:n toimintaedellytysten heikentymiseen ja vaikeuttaisi siten olennaisesti Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden toteuttamista erityisesti toimitusvarmuuden, ilmastonmuutoksen hillinnän sekä energiaomavaraisuuden osalta. KEJO viittaa ilmastonmuutoksen hillinnän osalta 4.4.2022 julkaistuun hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) ilmastonmuutoksen hillintää koskevaan osaraporttiin, jonka pääviestinä on, etteivät nykyiset toimenpiteet ole riittäviä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Raportissa peräänkuulutetaan voimakasta fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämistä ja siirtymistä vähähiilisen energian lähteisiin.

Vesivoiman merkitys Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden toteuttamisessa on siis keskeinen. Vesivoiman merkitys on korostunut entisestään Venäjän hyökättyä sotilaallisesti Ukrainaan 24.2.2022, minkä seurauksena koko EU:n huoltovarmuus- ja energiapolitiikka on muuttunut dramaattisesti. Muuttunut geopoliittinen tilanne on saattanut energiaomavaraisuuden sekä energian tuonnin vähentämisen tarpeen EU:n ja kansallisen tason ilmasto- ja energiapolitiikan keskiöön. Euroopan komissio julkaisi 18.5.2022 REPower EU -suunnitelman, jonka tavoitteena on vähentää riippuvuutta Venäjän fossiilisista polttoaineista ja edistää vihreää siirtymää nopeasti. Suunnitelmassa painotetaan vahvasti uusiutuvan energian käytön huomattavaa nopeuttamista ja laajentamista mm. sähköntuotannossa. Vesivoiman merkitys sähköjärjestelmän toimivuuden vakauttajana on keskeinen Suomen vähentäessä energiariippuvuuttaan Venäjästä ja siirtyessä kohti kotimaisia energianlähteitä. Liitteenä 2 olevassa Huoltovarmuuskeskuksen kannanotossa koskien vesienhoitosuunnitelmia ja toimenpideohjelmia vuosille 2022–2027 todetaan mm. seuraavaa (korostukset lisätty):

”Lausuimme huhtikuussa 2021 vesivoiman roolin tärkeydestä Suomen sähköjärjestelmässä. Tämä rooli ei ole menettänyt merkitystään, vaan päinvastoin kotimaiset, hajautetun, säätökykyisen ja ilmastoystävällisen energian tärkeys Suomen huoltovarmuudelle on korostunut uudenlaisessa geopoliittisessa tilanteessa. Toivomme, että vesivoiman merkitys Suomen huoltovarmuudelle tunnistetaan ja huomioidaan myös vesienhoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.”

”Oleellista energiahuoltovarmuuden näkökulmasta on, että vesivoiman nykyinen rooli kyetään säilyttämään, jotta muutos hiilineutraaliin energiajärjestelmään on hallittu. Meneillään oleva energiamurros vaatii ominaisuuksiltaan sitä tukevaa kapasiteettia, jolla turvataan sähkön toimitus- ja huoltovarmuus teknologiakehityksen ollessa vielä kykenemätön tarjoamaan vaihtoehtoja. Vesivoima tukee maamme huoltovarmuutta sekä energia- ja ilmastopoliittisia tavoitteita ollen uusiutuvaa, kotimaista, hajautettua ja päästötöntä sähköntuotantoa.”

KEJO viittaa tässä yhteydessä myös luonnokseen kansalliseksi ilmasto- ja energiastrategiaksi, jossa todetaan vesivoiman osalta mm. seuraavaa:

”Säätökykyisellä ja hyvin ennustettavalla vesivoimalla on suuri merkitys Suomen sähköjärjestelmässä. Vesivoiman toimintaedellytyksistä huolehditaan toimitus- ja huoltovarmuuden varmistamiseksi.”

KEJO on Suomen suurin vesivoiman tuottaja. Edellä esitetyn perusteella on selvää, että yhtiön toimintaedellytysten rajoittamisesta Hakemuksessa esitetyn mukaisesti aiheutuisi yleiselle edulle ja yhteiskunnalle merkittäviä negatiivisia seurauksia. Muistutuksen kohdassa 1.3 esitetyin tavoin KEJO:n toimintaedellytyksiin puuttuminen Hakemuksen mukaisesti ja näin ollen vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantuminen kansallisella tasolla vaikuttaisi Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Vesivoiman tarjoama joustavuus on erityisen tärkeää Suomen siirtyessä kohti hiilineutraalia sähköntuotantoa ja sääriippuvaisen sähköntuotannon määrän kasvaessa tuuli- ja aurinkovoimakapasiteetin lisärakentamisen myötä. KEJO:n toimintaedellytyksiin puuttuminen Hakemuksen mukaisesti vähentäisi kansallisella tasolla merkittävällä tavalla säätövoiman tuotantoa. On huomattava, että KEJO:n tuotantoedellytysten vaarantuminen vaikuttaisi haitallisesti sähköjärjestelmän toimintaan, toimitusvarmuuteen, huoltovarmuuteen ja energiaomavaraisuuteen. Vesivoiman aseman säilyttäminen ja vahvistaminen on nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa merkittävä kansallinen intressi, jota ei voida vaarantaa lakiin perustumattomilla kalatalousvelvoitteiden muutoksilla.

4.6.2.4 Nykyarvon laskenta ja kustannusvaikutusten oikaisu

Hakijan Vastaselityksen kohta 5.6.2

Hakija viittaa Hakijan Vastaselityksen liitteeseen 1, joka sisältää vastineen koskien KEJO:n Vastaselityksen liitettä 3.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Toisen Vastaselityksen liitteeseen 3, jossa esitetään yhteenvetona seuraavaa:

”Tarkastelutaso. Hakemuksen vaikutukset ovat yhteiskunnallisesti merkittävät. Keskittymällä vain Kemijoki Oy:n omistajien voittoihin, ei voida arvioida Hakemuksen laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Nykyarvon laskeminen ja diskonttokorko. Taloustieteen näkökulmasta on kiistatonta, että investointilaskelmassa käytetty diskonttokorko riippuu investoinnin riskitasosta. Toisin kuin Liitteessä 2 esitetään, investointien kannattavuutta tulee arvioida käyttämällä eri diskonttokorkokantoja, mikäli investointien riskitasot eroavat toisistaan.

Sähköntuotannon volyymi- ja säätövaikutus. Toisin kuin Liitteessä 2 annetaan ymmärtää, Compass Lexeconin Raportissa ei ole tehty virheitä laskettaessa sähköntuotannon volyymi- ja säätövaikutusta. Kuten Vastineessa 1 on seikkaperäisesti esitetty, erot Compass Lexeconin ja Kemijoki Oy:n arvioissa energianmenetyksistä johtuvat eroista arviointimenetelmissä. Huomautamme lisäksi, että Liitteessä 1 on ilmeisesti käytetty

vääriä lähtöarvoja Kemijoki Oy:n pitkän aikavälin energianmenetysten arvioimiseksi.

Sähköntuotannon hintavaikutus. Toisin kuin Liitteessä 2 annetaan ymmärtää, simulointimallien käyttö pitkän aikavälin hintakehityksen arvioinnissa on alan toimijoiden yleinen käytäntö. Huomautamme, ettei Liitteessä 2 ole myöskään korjattu alun perin Liitteessä 1 esitettyjä virheellisiä väittämiä liittyen Compass Lexeconin sähkömarkkinamallinnukseen.”

Hakijan Vastaselityksen liitteessä 1 esitetty ei ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta.

4.7 Vaikutus vedenjuoksusta saatavaan kokonaishyötyyn ja vedenjuoksun alkuperäiseen tarkoitukseen

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.7

Hakija esittää seuraavaa:

”Yhtiöt vetoavat edelleen vesilain 19 luvun 8 §:än, jonka mukaan "muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä Vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään."

Kalatalousviranomainen toteaa tähän, että selityksessä on varsin yksityiskohtaisesti perusteltu se, että nyt ei ole kysymys vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisesta. Lainkohtaa ei tarvitse soveltaa, koska kysymys ei ole soveltuvin osin samanlaisesta tilanteesta kuin, lainkohdassa nimenomaan mainituin tavoin, säännöstelyhankkeissa, esim. varsinaisessa järvisäännöstelyssä. Se, että lainkohtaa ei tarvitse soveltaa, on eri asia voiko sitä ylipäänsä soveltaa.

Säännöstelyn ja vesivoiman hyväksikäytön välinen rajanveto on monivivahteinen ja oikeuskäytäntö sen suhteen on vaihdellut. Yksinkertaisesti tiivistettynä kysymys on ollut mm. seuraavista asiakokonaisuuden osista:

1) Sovelletaanko vesivoimalaitoksen luvanhakuprosessissa säännöstelylukua (VL 7-luku) erityisesti tilanteissa, joissa vesivoimalaitoksella ei säännöstellä järviallasta
2) Jos sovelletaan, pitääkö lupa antaa myös säännöstelyn luvanmyöntämisedellytystenperusteella (voimalaitosluvan kanssa yhdessä)
3) Onko lyhytaikaissäännöstely tai lyhytaikaissäätö aina sellaista, että sitä tulee harkita säännöstelyluvan edellytyksien mukaisesti
4) Käytetäänkö voimalaitosta (tai sen uutta yksikköä) säännöstelyyn (KHO 2018:23)
5) Pitääkö vesivoimalaitosten lupia muutettaessa tehdä säännöstelyluvan muuttamiseksi tarkoitettu viranomaisselvitys (VL 19:8)

Vesilain 19 luvun 7 § ja sitä edeltänyt vanhan vesilain 10:8b § säädettiin nimenomaan mahdollistamaan (suurehkojen) järvisäännöstelyjen lupaehtojen tarkistaminen. Säännöksen ydinsoveltamisala on järvisäännös-

telyjen kehittäminen, jota varten luotiin erityinen menettely ja mahdollistettiin lainvoimaiseen säännöstelylupaan puuttuminen. HE 277/2009 vp. s. 193 sisältyvien perustelujen mukaan “Säännöksellä mahdollistettaisiin kuitenkin edelleen vanhojen säännöstelyhankkeiden kehittäminen samoilla edellytyksillä kuin nykyisen lain 8 luvun 10 b §:ssä on säädetty.” Järvisäännöstelyjen muuttamista koskevissa asioissa haitallisten vaikutusten kirjo oli ja on huomattavasti laajempi kuin kalatalousmääräykset. Esimerkiksi rantojen käyttö, vettymät, liikennekysymykset ja järviluonnon tilan parantaminen.

Kemijoki Oy on alkuperäisessä muistutuksessaan kohdassa 4.4.3, johon yhtiö nytkin viittaa, otsikoinut asian: “Huomattava vedenjuoksusta saatavan hyödyn pieneneminen ja vedenjuoksun alkuperäisen tarkoituksen huomattava muuttuminen.” Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan on selvää, että nyt esitetty hakemus ei aiheuta huomattavaa vedenjuoksusta saatavan hyödyn pienenemistä. Kysymys ei ole vedenjuoksun alkuperäisen tarkoituksen huomattavasta muuttamisesta. Vesilain 19 luvun 8 §:n säännöksen soveltaminen edellyttäisi huomattavaa muutosta (… aiheutuu vesiympäristön ja sen käytön kannalta huomattavia haitallisia vaikutuksia), jota kalateiden tai ohitusuomien rakentaminen ja niiden käyttäminen ei ole. Vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamiselle ei ole reaalista tarvetta eikä soveltamiselle ole perusteltua syytä tässä asiassa.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisen osalta Muistutuksen kohtaan 4.4.3 sekä Vastaselityksen kohtiin 5.7 ja 5.12, joissa KEJO on esittänyt perustellun näkemyksensä siitä, että lainkohta soveltuu vireillä olevaan asiaan. Hakija viittaa Vesilain 19 luvun 7 §:ään ja tätä edeltäneeseen 10 luvun 8 b §:ään ja toteaa, että ”Säännöksen ydinsoveltamisala on järvisäännöstelyjen kehittäminen”. Lainkohdan säätämisen taustalla ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole merkitystä, sillä asiassa on kyse Vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisesta.

On selvää, että Hakemuksessa vaadittu 20 m^3/s mitoitusvirtaama sekä voimalaitosten ja kalateiden käyttö ylös- ja alasvaellusta koskevien tehokkuusvaatimusten saavuttamiseksi vaikuttaa Kemijoen vedenjuoksuun lainkohdan tarkoittamalla tavalla, ja toisin kuin Hakija väittää, vedenjuoksusta saatava kokonaishyöty vähenee huomattavasti, kuten Muistutuksen kohdassa 4.4.3 sekä Vastaselityksen kohdissa 5.7 ja 5.12 tarkemmin esitetään.

4.8 Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannusten kasvua koskevat oikeudelliset reunaehdot

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.8

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen toteaa, että keskeisimpiin ns. yleisiin oikeudellisiin reunaehtoihin (mukaan lukien toteuttamiskustannusten kasvu) on asian käsittelyn kuluessa vastattu. Varsin useita esiin nostettuja kysymyksiä on tarkasteltu hakemuksessa, selityksessä ja nyt annettavassa vastaselityksessä muissa kohdissa.

Tiivistäen kalatalousviranomainen toteaa seuraavaa: yhtiöt näkevät edelleen, että toteuttamiskustannusten kasvu on lainvastaista yhtiöiden itse esittämien kustannuslaskelmien perusteella. Toteuttamiskustannusten kasvu ei ole lainvastaista. Kustannusten määrä riippuu myös asian ratkaisusta ja asetettavien velvoitteiden laajuudesta. Tosiasiallisesta pakkolunastuksesta ei ole kysymys. Voimalaitoksia ei lunasteta ja niiden käyttämiseen kohdistuvat rajoitukset ovat lainmukaisia, perustuslain tarkoittamia käyttörajoituksia. Enempää omaisuuden käyttö ei esty. Tosiasiallista pakkolunastusta arvioidaan ennen kaikkea lakia säädettäessä. Nyt vireillä olevassa asiassa kynnys arvioida ylipäänsä tosiasiallista pakkolunastusta ei ylity.

Vesilain 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamisessa ei tule määrättäväksi korvauksia, joten enempi lausuminen korvauksista ei ole tarpeen. Suhteellisuusperiaatteen ja sen soveltamisen arvioimiseksi asian käsittelyssä kertynyt aineisto on vähintäänkin riittävä. Suhteellisuusperiaatetta ja sen merkitystä arvioitaessa on syytä perehtyä myös oikeuskäytäntöön, jota hakija on esittänyt. Oikeuskäytännössä varsin raskaatkin kalatalousvelvoitteet on voitu määrätä ja niitä koskevissa vesioikeusprosesseissa on viitattu usein kustannusten kohtuuttomuuteen luvanhaltijan kannalta. Kasvaneiden kustannusten vuoksi toiminnanharjoittaja on voinut eräissä tapauksissa päätyä jopa siihen, että taloudellisesti kannattavampaa on purkaa laitos kuin toteuttaa lainmukainen velvoite. Suhteellisuusperiaatetta ei ole rikottu, vaikka erityisesti oikeuskäytännössä siihen on varsin usein vedottu.

Luottamuksensuojaperiaatteen mukaan viranomaisella tulee olla lakiperuste silloin, kun yksittäisen oikeussubjektin etuihin ja oikeuksiin puututaan. Näin on nyt vireillä olevassa asiassa. Kalatalousvelvoitteen muuttamiselle on lakiperuste (VL 3:22 ja 19:10), muuttamismahdollisuus on ollut olemassa jo vuosikymmeniä ja siihen on voinut varautua. Toiminnanharjoittajan tulee yleisten ympäristö- ja vesioikeudellisten periaatteiden nojalla tuntea alansa lainsäädäntö ja soveltamiskäytäntö. Vesivoiman ja hiilivoiman käytön erolla ei ole yleisten ympäristöoikeudellisten periaatteiden kannalta ratkaisevaa merkitystä. Molemmissa on kysymys periaatteellisella tasolla ympäristön tilaan vaikuttavasta toiminnasta ja käytöstä aiheutuvien haitallisten seuraamusten hallinnasta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohtaan 4.4.7 ja Vastaselityksen kohtaan 5.8. Lapin ELY-keskus ei esitä tältä osin käytännössä mitään uutta. Hakija ohittaa edelleen KEJO:n oikeudellisten reunaehtojen laajan käsittelyn tuottaman yksiselitteisen johtopäätöksen siitä, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksymisen KEJO:lle aiheuttamat 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron kustannukset ovat lainvastaisia yleisten oikeudellisten reunaehtojen nojalla sen lisäksi, että kustannukset olisivat kiistatta kohtuuttomia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn ja näin ollen Vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisia. Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettamiselle ei kuitenkaan ole edellytyksiä johtuen jo siitä, etteivät olosuhteet ole Kemijoen vesistössä muuttuneet olennaisesti Vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Näin ollen hakijan mainitsema lakiperuste puuttuu. Kysymys ei ole siitä,

mahdollistaako Vesilaki kalatalousvelvoitteen muuttamisen, vaan siitä, onko muuttaminen mahdollista vireillä olevassa asiassa. KEJO:n esittämänselvityksen mukaan on selvää, että näin ei ole. Mitä tulee asian Perustuslain tulkintaan liittyvään arviointiin, viittaa KEJO kaikkeen Vastaselityksessä ja Muistutuksessa esittämäänsä. KEJO toteaa myös, että Hakemuksen mukaiset kalatiet ja alasvaellusratkaisut merkitsisivät kiistatta – oikeusministeriön selvityksen Kalatalousvelvoitteen määrääminen vesitalousluvan haltijalle (OM 36/2018) sanamuotoa lainaten - ”syvällistä kajoamista luparatkaisuun”.

Mitä tulee vesivoiman ja hiilivoiman käytön eroihin, toteaa KEJO Vastaselityksessä esittämäänsä toistaen, että toisin kuin hiilivoima, vesivoima on uusiutuvana ja päästöttömänä energianlähteenä keskeinen keino torjua ilmastonmuutosta. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 55/2018 vp todetaan nimenomaisesti, että hallituksen esityksen tavoitteet liittyvät kansallisiin ja kansainvälisiin ilmastotavoitteisiin ja -sitoumuksiin. Vesivoima edistää olennaisesti näiden tavoitteiden saavuttamista ja viime kädessä myös luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Vesivoimaa ja hiilivoimaa ei tältä osin mitenkään voida rinnastaa toisiinsa. KEJO viittaa tältä osin myös kaikkeen edellä kohdassa 4.6.2.3 esittämäänsä.

Hakemus tulee kokonaisuudessaan hylätä yleisten oikeudellisten reunaehtojen vastaisena sen mukaisen velvoitekokonaisuuden toteuttamiskustannusten takia, ellei sitä jätetä tutkimatta.

4.9 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen arvio hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.9

Hakija esittää seuraavaa:

”Hakijan ja yhtiöiden käsitykset eroavat keskeisesti sen suhteen, miten arvioidaan hankkeen tarpeellisuutta vesilain 19 luvun 10 §:n kannalta. Yhtiöt korostavat sitä, että mitään muuta kuin kalataloudellisia hyötyjä ei tule ottaa huomioon ja kalataloudelliset hyödytkin tulee arvioida kapeasti. Yhtiöt viittaavat vesilain 3 luvun 14 §:n soveltamiseen, johon kalatalousviranomainen on vastannut edellä kohdassa 2.6. Yhtiöiden mukaan luonnon monimuotoisuutta ei tule ottaa huomioon. Yhtiöiden mukaan jokielinympäristön jatkumon palauttaminen ja vaelluskalakantojen luonnonmukainen lisääntyminen ovat toteuttamiskelvottomia sekä toimivuuden että kustannusten osalta. Jos yhtiöt pitävät hakemuksen vaatimuksia lähtökohtaisesti toteuttamiskelvottomina sekä toimivuuden että kustannusten osalta, ei niillä luonnollisesti ole edellytyksiä arvioida toisin vesilain 19 luvun 10 §:n perusteella hanketta tarpeelliseksi.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan hakemuksen mukaiset toimet mm. jokijatkumon palauttaminen ja kalakannan lisääntymismahdollisuuksien parantaminen, ovat toteuttamiskelpoisia toimenpiteitä. Vesilain 19 luvun 10 §:ssä ei mainita vesilain 3 luvun 14 §:ää eikä siinä viitata lainkohtaan. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan arviointi on tehtävä sen mukaan, mitä on “pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.” Näin ollen perustelu, jonka mukaan vesilain 19 luvun 10 §:ää sovellettaessa rajoitutaan pelkästään kapeasti määriteltyyn

kalataloudelliseen hyötyyn, voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Luonnollisesti pääosassa ovat kalataloudelliset edut, mutta lainkohta ei ole rajoittava puhuessaan yleisen edun kannalta tarpeellisuudesta.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitetta koskevien säädösten soveltamisessa painopisteen siirtyminen luonnonkiertoa edistäviin toimenpiteisiin on pitkällä aikavälillä kestävin ratkaisu.

Kalatalousviranomainen on hakemuksessa ja selityksensä kohdassa 2.6.4. viitannut myös kalastuslakiin ja sen monimuotoisuuden suojelun ja luonnonkierron tavoitteisiin. Kalastuslaki lähtee siitä, että näiden tavoitteiden toteutumisella on aivan keskeinen merkitys, kun kalakantoja halutaan hyödyntää kestävällä tavalla. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan on selvää, että luonnon monimuotoisuus on huomioon otettava kalatalousvelvoitetta koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi on otettava huomioon, että yleisen edun aikajänne ulottuu tulevien sukupolvien tarpeisiin ja siten myös yleiselle kalatalousedulle koituvia vaikutuksia tulee tarkastella pitkällä aikajänteellä, ylisukupolvisesti.”

KEJO:n vastaselitys

Asiassa ei ole kysymys siitä, pitävätkö Yhtiöt Hakemuksen vaatimuksia lähtökohtaisesti toteuttamiskelvottomina sekä toimivuuden että kustannusten osalta. Toteuttamiskelvottomuus on kaiken asiassa esitetyn selvityksen mukainen lopputulos. Hakija ei ole edelleenkään esittänyt sellaista selvitystä, joka tämän tosiasian kumoaisi. Vesilain 3 luvun 14 § soveltamisen osalta KEJO viittaa Muistutuksessa, Vastaselityksessä ja tässä Toisessa Vastaselityksessä esittämäänsä. Lainkohta soveltuu kiistatta vireillä olevaan asiaan ja ilmeinen lopputulos lainkohdan mukaisessa arvioinnissa on se, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden kustannukset olisivat kohtuuttomia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn.

Lapin ELY-keskus toteaa, että ”kalatalousvelvoitetta koskevien säädösten soveltamisessa painopisteen siirtyminen luonnonkiertoa edistäviin toimenpiteisiin on pitkällä aikavälillä kestävin ratkaisu”. Tällä ei ole merkitystä vireillä olevan asian ratkaisun kannalta. Ratkaisu tehdään nyt voimassa olevien Vesilain säännösten mukaan. Luonnon monimuotoisuutta koskeville näkökohdille ei voida antaa asiassa ratkaisevaa merkitystä, kuten Vastaselityksen kohdassa 5.9 todetaan. Kalastuslain (379/2015, ”Kalastuslaki”) säännöksillä ei ole asiassa Lapin ELY-keskuksen esittämää merkitystä, kyse on sen arvioinnista, täyttyvätkö Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiset edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ja asetettavaksi haetun uuden velvoitteen Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisuudesta. Kummankaan lainkohdan vaatimukset eivät asiassa täyty, kuten KEJO on seikkaperäisesti esittänyt.

KEJO katsoo olevan selvää, ettei Hakemuksessa esitettyä kalatalousvelvoitteiden muuttamista voida pitää yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Yleistä tai tärkeää yksityistä etua ei Vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla syntyisi Hakemuksen hyväksymisen myötä, koska Hakemuksen hyväksymisen hyödyt olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia. Hakemus tulee kokonaisuudessaan hylätä.

4.10 Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.10

Hakija esittää seuraavaa:

Yhtiöiden ja hakijan käsitykset eroavat siinä, muodostuuko nyt kysymyksessä olevasta hankkeesta vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) kohdassa tarkoitettu vesitaloushanke ja mitä seurauksia tällä on asian käsittelylle.

Vesilain 1 luvun 3 § sisältää kaksi määritelmää. 1) kohdan mukaan vesitalousasialla tarkoitetaan vesitaloushankkeiden toteuttamista sekä muuta vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä ja hoitoa. 9) kohdan mukaan vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Vesilain 1 luvun 3 § on määritelmiä sisältävä säännös. Yleisten oikeudellisten päättelysääntöjen mukaan määritelmistä ei tule johtaa oikeusvaikutuksia. Määritelmät ovat käsitteitä, eikä niistä voi suoraan johtaa oikeusvaikutuksia. Oikeusvaikutukset tulee johtaa lain aineellisista säännöksistä, jotka nimenomaan määrittävät oikeudet ja velvollisuudet soveltamisalallaan. Näin ollen siitä, pidetäänkö nyt vireillä olevaa hakemusta vesitalousasiana tai vesitaloushankkeena, ei seuraa sitä, että asiassa tulisi suorittaa vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu.

Vesilain 3 luvun 4 §:n säännös on soveltamisalaltaan sidottu lupajärjestelmään. Tämä ilmenee jo säännöksen otsikosta “Luvan myöntämisen yleiset edellytykset”. Hallituksen esityksessä 277/2009 (s. 62–63) puhutaan yksinomaan lupaharkinnasta. Sanallakaan ei viitata siihen, että intressivertailua tulisi soveltaa muutoin kuin harkittaessa onko lupa myönnettävä vai ei. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua ei voida vaatia nyt vireillä olevassa asiassa. Tätä ei muuta se, että hakemuksessa vaaditaan 2. vaiheessa luvan hakemista kalateille tai ohitusuomille, ne käsitellään omina asioinaan aikanaan.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastolla on nyt esitetyn hakemuksen ja asian käsittelyssä kertyneen aineiston perusteella mahdollisuus tehdä riittävä punninta siitä, muutetaanko kalatalousvelvoitetta. Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista lupaharkinnan intressivertailua ei tämän hakemuksen ratkaisussa tarvitse soveltaa, koska lupaa ei myönnetä.

Hyötyjen ja menetysten osalta viitataan aiemmin sanottuun.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun soveltumisesta kaikilta osin Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä. Hakemuksen mukainen velvoitekokonaisuus vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvine vaikutuksineen muodostaa kiistatta Vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9) -kohdassa tarkoitetun vesitaloushankkeen. Hakemus sisältää vaatimuksen vesitalousluvan hakemisesta Hakemuksen mukaisille kalateille. Kalateiden rakentamisessa on kiistatta kyse Vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Hakemuksen hyväksyminen ei kuitenkaan johtaisi ainoastaan suunnittelu- ja vesitalousluvan hakuvelvoitteeseen, vaan Hakemuksessa vaaditaan ratkaistavaksi myös

keskeiset kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyvät aineelliset kysymykset. Näin ollen intressivertailu tulee tehdä.

Hakemuksen hyväksymisen hyötyjen ja siitä johtuvien menetysten osalta KEJO viittaa Muistutuksessa, Vastaselityksessä ja tässä Toisessa Vastaselityksessä esittämäänsä. On selvää, että Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat yleiset ja potentiaaliset yksityiset hyödyt olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin.

4.11 Vesilain 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet vesivarojen ja vesialueiden käytössä

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.11

Hakija esittää seuraavaa:

”Yhtiöt viittaavat yleisten velvollisuuksien osalta edellä käsiteltyyn asiaan “onko nyt kysymys vesitaloushankkeesta” (kohta 2.10). Lisäksi Kemijoki Oy viittaa vesilain 1 luvun 1 §:n yleistavoitteisiin ja siihen, että tätä konkretisoidaan vesilain 3 luvun säännöksillä. Yhtiö toteaa, että nämä yleistavoitteet on: “sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin.”

Vesilain mukaisessa lupaharkinnassa tulee hallituksen esityksen perustelujen (HE 277/2009 s. 62) mukaan ottaa huomioon 2 luvun 7 §:n mukaiset yleiset velvollisuudet. Sanamuoto on lupaharkinnassa. Vesilain 1 luvun 1 ja 2 luvun 7 §:ssä on kysymys tavoitesäännöksistä. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan edellä mainituilla tavoitesäännöksillä ei ole suoraa merkitystä nyt vireillä olevan asian ratkaisulle, joka tulee tehtäväksi vesilain 3 luvun 22 ja 19 luvun 10 säännösten nojalla.

Kalatalousviranomainen täsmentää tässä, että hakemuksessa esitettyä toimenpideyhdistelmää voidaan pitää yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävänä ratkaisuna. Kysymys ei ole haitallisista toimenpiteistä, vaan yleisenä tavoitteena on Kemijoen kalatalousvelvoitteen toteuttaminen huomioiden kalan kulku ja luontaisen lisääntymisen turvaaminen.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksessa, Vastaselityksessä sekä tämän Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.10 esittämäänsä. Vesilain yleisäännökset ilmentävät lainsäätäjän tarkoitusta ja lain yleisiä tavoitteita, eikä niiden merkitystä voida sivuuttaa asiassa. Vesilain mukaisista yleisistä velvollisuuksista seuraavat näkökohdat on Hakemuksessa sivuutettu vaatimalla toimenpideyhdistelmää, jonka toteuttaminen johtaisi poikkeuksellisen mittaviin sekä yleisiin että yksityisiin intresseihin kohdistuviin haitallisiin vaikutuksiin. Mitä tulee Hakemuksen hyväksymisen vaikutuksiin, toteaa KEJO, että Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvat potentiaaliset yleiset ja yksityiset edut olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Hakemuksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin. Hakijan mainitsemaa Hakemuksen tavoitetta ei voida saavuttaa, kuten KEJO on kattavasti asiassa esittänyt.

On selvää, että edellä esitettyjen seikkojen tulee johtaa Hakemuksen hylkäämiseen, ellei sitä jätetä tutkimatta.

4.12 Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.12

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen vastaus sisältyy kohtaan 2.7. Viranomaisselvitys ei ole tämän asian käsittelyn edellytys.

Lyhytaikaissäädön vaikutusten osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin mm. jojo-ilmiöstä sanottuun sekä SYKE:n 21.4.2021 lausuntoon, jonka mukaan "lyhytaikaissäännöstely on ekologisesti erittäin haitallista. Erityisesti nopeasti tapahtuva muutos virtaamassa, pinnankorkeudessa ja vesimäärässä on useille eliöille äärimmäisen haitallinen, sillä luontaista sopeumaa niihin ei ole."

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksen kohtiin 5.7 ja 5.12 ja tämän Toisen Vastaselityksen kohtaan 4.7. On selvää, että Vesilain 19 luvun 8 § ja tätä kautta Vesilain 19 luvun 7 § soveltuvat käsillä olevaan asiaan KEJO:n esittämän mukaisesti. Vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin edellyttämää selvitystä ei kuitenkaan ole tehty, minkä johdosta Hakemus on jätettävä tutkimatta. Lyhytaikaissäädön haittoja koskien KEJO viittaa kokonaisuudessaan Vastaselityksen kohtaan 7, jossa yhtiö on ottanut kantaa SYKE:n lausuntoon todeten mm. seuraavaa:

”Mitä tulee väitteeseen koskien lyhytaikasäännöstelystä aiheutuvaa ekologista haittaa, KEJO toteaa, että tehonnostojen yhteydessä asetetut kalatalousmaksut kompensoivat voimistuneen lyhytaikaissäädön haitallisia vaikutuksia kalastolle ja kalastukselle. Kemijoen kokoisessa joessa vuorokausisäännöstelyllä ei myöskään ole vastaavanlaisia vaikutuksia jokiluontoon kuin mitä on esimerkiksi Pohjanmaan kokoluokkaa pienemmillä joilla.”

Jojo-ilmiön osalta KEJO viittaa edellä kohdassa 4.6.2.2 esittämäänsä. Jojo-ilmiön poistaminen Kemijoessa edellyttäisi käytännössä säädön poistamista kokonaan. Kemijoen ja Iijoen voimalaitosten tuottaman säädön rajoittamisella olisi erittäin merkittävät haitalliset vaikutukset koko Suomen sähköjärjestelmän toiminnalle.

Lapin ELY-keskuksen väitteet ovat tältä osin perusteettomia.

4.13 Selvitys patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.13

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Kysymys on kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ja muutetun velvoitteen mukaiset luvanhaltijan toimenpiteet myös patoturvallisuuden osalta tulevat luvanhaltijan vastuulle. Hakijan esittämät velvoitteet eivät ole mahdottomia toteuttaa. Esim. Kemijoki Oy on jättänyt Taivalkosken voimalaitoksen

ohitusuomaakoskevan lupahakemuksen ja suunnitelman aluehallintovirastolle.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa patoturvallisuudesta esitettyä koskien kaikilta osin Muistutuksen kohtaan 3.1.11 sekä Vastaselityksen kohtaan 5.13. Vireillä olevassa asiassa mahdollinen KEJO:n omistamiin voimalaitospatoihin liittyvä turvallisuusriski aiheutuisi Lapin ELY-keskuksen Hakemuksen juridisesta, teknisestä ja luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdottomista vaatimuksista. Näin ollen KEJO:n omistamiin patoihin liittyvien turvallisuusriskien selvittämisen tulisi tapahtua Hakijan toimesta, eikä KEJO:a voida, huomioiden Patoturvallisuuslain mukaiset valvonta-, pakko-keino- ja rangaistussäännökset, tästä asettaa vastuulliseksi, kuten Vastaselityksessä todetaan. Hakemus on näin ollen Vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palautettava Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi selvityksellä sen patoturvallisuutta koskevista vaikutuksista uhalla, että Hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden toteutuskelpoisuuden osalta KEJO viittaa kaikkeen asiassa esittämäänsä. Hakemuksen tavoitteena olevan vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen ei kaiken saatavilla olevan selvityksen perusteella ole teknisestä, eikä luonnontieteellisestä näkökulmasta mahdollista. Taivalkosken hankkeesta esitetyn osalta KEJO viittaa kohdassa 4.3 esittämäänsä.

4.14 Ennakoimaton haitta

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.14

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Kysymys ei ole vesilain 3 luvun 21 §:n mukaisesta asiasta. Mitä tulee olosuhteiden olennaiseen muutokseen kalatalousviranomainen vastaa seuraavassa kohdassa 2.15.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Muistutuksen kohdassa 4.2.2 ja Vastaselityksen kohdassa 5.14 esittämäänsä. Hakemuksessa esitettyjä perusteita koskien virheellistä vahinkoarviota voidaan oikeudellisesti mahdollisesti pitää väitteinä voimalaitosten rakentamisen aiheuttamasta ennakoimattomasta haitasta, mutta ei Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisena olosuhteiden olennaisena muutoksena. KEJO kuitenkin korostaa, että virheellistä vahinkoarviota koskevat Hakemuksen vaatimukset ovat määrällisesti perusteettomia, eikä Hakemus tältä osin perustu oikeaan tietoon. Ennakoimatonta haittaa koskevat Hakemuksen vaatimukset ovat vanhentuneet, koska nämä olisi Vesilain 3 luvun 21 §:n perusteella tullut esittää kymmenessä vuodessa hanketta koskevasta valmistumisilmoituksesta. Näin ei kuitenkaan ole toimittu, minkä vuoksi Hakemus tulee tällä perusteella hylätä kokonaisuudessaan.

Olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa, Vastaselityksessä ja seuraavassa kohdassa 4.15 esittämäänsä.

4.15 Olosuhteiden olennainen muutos Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.15

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen ja luvanhaltijoiden näkemykset vesilain 3 luvun 22 §:n soveltamisesta ovat voimakkaassa ristiriidassa keskenään. Asiaa on käsitelty hakemuksessa, muistutuksissa ja vastaselityksessä riittävästi ratkaisun tekemistä varten. Olosuhteiden muuttuminen Kemijoella on riittävästi osoitettu ja se on olennainen.

Vesioikeudellinen luparatkaisu ei saavuta oikeusvoimaa yhtiöiden esittämällä tavalla, sen pysyvyydestä ja muutettavuudesta on säädetty erikseen. Oikeusvoima ei muutoinkaan edes siviiliprosessissa ulotu päätöksen lopputulosta laajemmalle, perustelut eivät saavuta oikeusvoimaa. Tämä on todettu selkeästi oikeuskirjallisuudessa: “Vastaus kuuluu, ettei sitovuutta ole, vaan perusteen oikeellisuus voidaan uudessa prosessissa riitauttaa. On yhdentekevää, onko perusteen oikeellisuutta tai pätevyyttä koskeva kysymys ollut nimenomaisesti esillä aikaisemmassa oikeudenkäynnissä, kuinka perusteellisesti se on käsitelty ja mitä tästä on kenties tuomion perusteluissa lausuttu.” “Tuomion perusteiden kannanotot relevanteista faktoista (oikeustosiseikoista) ja niiden juridisesta merkityksestä saavat oikeusvoiman vain suhteessa siihen oikeusseuraukseen, josta kanteessa on ollut kysymys.” Lappalainen, Juha, Prosessioikeus, Oikeuden perusteokset, 2012 s. 746.

Tiivistäen tämä oikeusvoimasta todettu tarkoittaa sitä, että vuoden 1979 Kemijoen kalakorvauksia koskevaan päätöksen korvauksien saajista ja korvausmääristä (oikeusseuraus) ei voi hakea uudella vaatimuksella muutosta, koska kysymys on päätöksen lopputuloksesta ja vaatimus kohdistuisi sen muuttamiseen.

Vuoden 1979 velvoitepäätöksen asema suhteessa oikeusvoimaan on toinen – jos ylipäänsä halutaan puhua vesioikeudellisen ratkaisun oikeusvoimasta. Vesilaissa on nimenomaan säädetty, että tietyin edellytyksin mm. kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa. Päätöksellä ei ole oikeusvoiman luonteista sitovuutta, joka estäisi sen uudelleentarkastelun ja muuttamisen. Vesilain 3 luvun 22 § ja 19 luvun 10 § sisältävät ne oikeustosiseikat, joiden vallitessa muuttaminen voidaan tehdä. Näiden oikeustosiseikkojen arvioinnissa varhaisempien ratkaisujen perustelujen lausumilla relevanteista faktoista ei ole sitovaa merkitystä, koska perustelut eivät tule oikeusvoimaisiksi.

Sen lisäksi, että tutkimustiedon lisääntyminen on ilmeinen olosuhteiden muutos, on sekin tosiasia, että edellytykset lohikantojen elpymiselle ovat vuosikymmenten saatossa parantuneet. Tornionjoen lohen menestystarina on tästä erinomainen osoitus. Lisäksi uitosta ja Ounasjoen rakentamiseen liittyvistä suunnitelmista on luovuttu, poikastuotantoalueita on kunnostettu. Uutta kalastonhoitoa ja kalatieratkaisuja koskevaa tutkimustietoa voidaan hyödyntää kalatalousvelvoitteen muuttamisessa vastaamaan muuttuneita oloja. Tämä tukee kalatalousviranomaisen esittämää toimenpidekokonaisuutta, sillä aikaisemmasta poiketen nykytiedon

valossa esimerkiksi kalatiet ovat toteutettavissa. Hakemuksessa on esitetty, miten kalatalousvelvoitteita on mahdollista asiaankuuluvalla ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita.”

KEJO:n vastaselitys

Mitä tulee velvoiteratkaisun oikeusvoimaan, on KEJO Muistutuksessa sekä Vastaselityksessä esittänyt perustellusti oikeuskirjallisuuteen viitaten, että vahingon selvitykseen ja laskelmiin liittyvä harkinta on aina lopullista ja että tämä pätee Muistutuksen kohdassa 4.2 esitetyin tavoin myös käsillä olevan kompensaatio- ja korvauskokonaisuuden ensisijaiseen kompensaatiomuotoon eli velvoitteeseen. On selvää, että kalatalousvelvoitetta voidaan Vesilaissa säädettyjen vaatimusten täyttyessä muuttaa, kuten Lapin ELY-keskus toteaa, mutta kyse on siitä, etteivät Vesilaissa säädetyt edellytykset tässä asiassa täyty.

KEJO viittaa olosuhteiden olennaisen muuttumisen osalta kaikkeen Muistutuksessa sekä Vastaselityksen kohdassa 5.15 esittämäänsä. Tornionjoen lohen tilanteessa tapahtuneet muutokset eivät millään tavalla ole rinnastettavissa rakennetun Kemijoen olosuhteisiin. KEJO toteaa lisäksi, että Tornionjoessa on luontainen lohikanta ollut olemassa koko ajan, toisin kuin rakennetussa Kemijoessa. Tornionjoen lohikannan elpyminen on myös keskeisesti seurausta merikalastuksen rajoituksista. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että kalastuksen määrässä tapahtuneita muutoksia ei voida pitää olosuhteiden olennaisina muutoksina Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla, kuten KEJO on Muistutuksen kohdassa 4.3.2.4 esittänyt.

KEJO on Muistutuksessa ja Vastaselityksessä osoittanut, ettei tutkimustiedon lisääntyminen ole Vesilain tarkoittama itsenäinen, fyysinen olosuhteiden muutos. Lisäksi ja kuten Muistutuksessa ja Vastaselityksessä todetaan, uiton päättymisen aiheuttama muutos Kemijoen vesistössä ei ole vaikutukseltaan niin merkittävä, että se voitaisiin katsoa olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Olosuhteiden olennaista muutosta ei myöskään voida perustella sillä, ettei Ounasjoen rakentamissuunnitelmia toteutettu, sillä velvoitteen asettamisen tulee perustua ainoastaan voimalaitosten rakentamisen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Kuten KEJO on Vastaselityksessä esittänyt, Hakija viittaa tässä yhteydessä myös Selityksen liitteenä 10 olevaan OTT [redacted] muistioon, jossa [redacted] esittää käsityksenään rakentamissuunnitelman olleen vesioikeuden päätöksen taustalla vaikuttanut tosiallinen olosuhde. [redacted]toteaa kuitenkin, että ”jos halutaan tarkempaa tietoa siitä, missä määrin Ounasjoen rakentamissuunnitelma vaikutti päätöksenteon taustalla, tulee asiaa tutkia tarkemmin”. Huomioiden tämän merkittävän epävarmuuden ja kaiken muun KEJO:n asiassa esittämän, on selvää, ettei Ounasjoen rakennussuunnitelmilla ole oikeudellista merkitystä arvioitaessa olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa Kemijoen vesistössä.

Mitä tulee Lapin ELY-keskuksen väitteeseen Hakemuksen vaatimusten oikeasuhteisuuteen, viittaa KEJO kaikkeen asiassa esittämäänsä. 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron kustannuksiin johtavaa velvoitekokonaisuutta ei voida mitenkään pitää oikeasuhteisena. On myös selvää, ettei tätä voida pitää myöskään lain mukaisena.

4.16 Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukainen kustannusrajoitus koskien epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.16

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että ”Hakemuksessa ei ole kysymys vesilain 3 luvun 22 1 §:n 1 momentin toisen lauseen mukaisesta hakemuksesta.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kaikilta osin Muistutuksen kohdassa 4.2.4 ja Vastaselityksen kohdassa 5.16 esittämäänsä. Epätarkoituksenmukaisuus liittyy aina kalatalousvelvoitteen muuttamisedellytyksiin. Myöskään olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella ei velvoitetta voida muuttaa, mikäli olemassa oleva velvoite on tarkoituksenmukainen. Olosuhteet eivät kuitenkaan ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisella tavalla, joten velvoitteen muuttaminen voisi teoreettisestikin tulla kysymykseen ainoastaan epätarkoituksenmukaisuusperusteella, ilman olosuhteiden olennaista muutosta. Tähän tarkistamisperusteeseen liittyy kuitenkin säännöksen mukainen nimenomainen kustannusrajoite Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen oikeusohjeen lisäksi. KEJO lainaa tältä osin vielä Vastaselityksessään esittämää seuraavasti:

”Hakemuksen yhtenä perusteena olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle Kemijoen vesistössä on istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tutkimustieto. Kyseessä ei kuitenkaan ole olosuhteiden olennainen muutos, vaan Hakemuksen perusteluissa on tältä osin kyse väitteestä, jonka mukaan istutuksia olisi tarkoituksenmukaista korvata kalateiden rakentamisella. Mikäli Lapin ELY-keskus katsoo istutusten tuoton heikentyneen Hakemuksessa esitetyllä tavalla, tulisi istutusvelvoitetta muuttaa tarkoituksenmukaisiksi velvoitteiksi velvoitteen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä, ei vaatimalla Hakemuksen mukaista ennennäkemättömän laajaa velvoitekokonaisuutta. KEJO pyytää Pohjois-Suomen AVI:ia myös kiinnittämään tältä osin huomiota yhtiön liitteessä 4 esittämään koskien rasvaevällisten ja rasvaevättömien lohien osuuksia Perämeren kaupallisten kalastajien saaliissa.”

Hakemus tulee hylätä kokonaisuudessaan Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisen kustannusrajoituksen ja näin ollen lainkohdan vastaisena.

4.17 Uusien kalatalousvelvoitteiden asettaminen

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.17

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Velvoitteen muutos on kokonaisuus ja siitä voi aiheutua kustannusten lisääntymistä, kuten asiassa esitetty oikeuskäytäntö selvästi osoittaa.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan tässä asiassa on nimenomaisesti kyse VL 3 luvun 22 §:n mukaisesta olosuhteiden olennaisen

muutoksen käsillä olosta ja prosessista, jossa velvoitekokonaisuus muutetaan toisenlaiseksi kuin se on ollut.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa tältä osin kaikkeen asiassa esittämäänsä. Kalatalousvelvoitteen muuttamisesta voi aiheutua luvanhaltijalle kustannuksia ja Vesilaki sallii maltillisen kustannusten kasvun tällaisessa tilanteessa. On kuitenkin selvää, että Vesilain 3 luvun 14 § soveltuu myös kalatalousvelvoitteen muuttamiseen olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella. Näin ollen muuttamisen seurauksena asetettavan uuden kalatalousvelvoitteen sisältämien toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia. On selvää, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden asettaminen olisi Vesilain 3 luvun 14 §:n vastainen, eikä Hakemuksen hyväksymiselle tästäkään syystä ole edellytyksiä. Olosuhteet eivät ole Kemijoella muuttuneet olennaisesti Vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla, kuten KEJO on Muistutuksessa, Vastaselityksessä ja tässä Toisessa Vastaselityksessä esittänyt.

4.18 Hakemuksen toteuttamiskelvottomat vaatimukset

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.18

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Vaelluskalojen palauttamismahdollisuuksien osalta viitataan myös Luken 30.8.2021 laatimaan lausuntoon (liite 2 a), jonka se on antanut Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat – vastuualueelle liittyen vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmien ehdotuksiin vuosille 2022–2027. Lausuntoon viittaaminen on perusteltua myös siksi, että yhtiöt ovat vastaselityksissään itsekin viitanneet kyseiseen lausuntoon (PVOV:n vastaselityksen s. 127, KEJO:n vastaselityksen s. 64). Lausunto (liite 2 a) koskee vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin uusien tietojen perusteella, ja sen liitteenä on toimitettu 16.8.2021 päivätty [redacted] laatima päivitetty lohen populaatiomallinnus (liite 2 b).

Luken lausunnon mukaan:

"kussakin jokikohtaisessa mallissa toteutettiin neljä erilaista skenaariota (AD), joissa vaihdeltiin kalatie- ja alasvaellustappioita välillä 10–25 %/voimalaitos. Lisäksi Kemi-Ounasjoelle ja Iijoelle tehtiin viides skenaario, jossa D-skenaarioon muutettiin tukitoimia (istutukset) pysyviksi."

"Tulosten mukaan Kemi- ja Iijoen vesistöissä tulee säilymään lohen luontainen lisääntymiskierto ilman pitkän aikavälin istutuksia tai ylisiirtoja, mikäli kokonaistappiot koko joen osalta ylös- ja alasvaelluksessa ovat molemmissa enintään noin 70 %:n suuruisia. Tämä tarkoittaa 20–25 % tappioita/voimalaitos (sekä nousukaloilla että vaelluspoikasilla tämä sama ohitustappio). Tuolloin kutukanta olisi ainoastaan satoja lohia. Tuhansiin kutulohiin päästäisiin näissä vesistöissä enintään noin 60 %:n kokonaistappioilla, mikä tarkoittaa 15–20 % prosentin laitoskohtaisia tappioita."

"Populaatiomallinnukset osoittavat myös sen, että jatkuvilla tuki-istutuksilla voidaan ylläpitää lohikantaa, vaikka kokonaistappiot ylös- ja alasvaelluksissa olisivat edellä esitettyjä raja-arvoja suurempia. Tällöin lohikanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista luonnonlohista ja osin tuki-istukkaista."

"Mitä useampia voimalaitoksia ja patoaltaita kalat joutuvat ohittamaan ylös- ja alasvaelluksellaan, sitä enemmän niihin kohdistuu tappioita. Vaellusta edistävien ratkaisujen lisäksi kalojen määriin tulevat 50 vuoden aikajänteellä vaikuttamaan myös muut toimenpiteet, kuten istutukset, ylisiirrot, lohen luontainen merieloonjäänti ja kalastuksen säätely."

Kalatalousviranomainen katsoo, että tämä sekä aiemmat hakemusmateriaaleissa esitetyt Luken selvitykset ja lausunnot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa koskien vaelluskalakantojen palauttamismahdollisuuksia Kemi- ja Iijoella. Vuonna 2021 päivitetty populaatiomallinnus antaa viitteitä siitä, että lohen luontainen lisääntymiskierto olisi mahdollista saavuttaa Kemijoen vesistössä myös ilman pitkäaikaisia tuki-istutuksia, mikäli kalatie- ja alasvaellustappiot ovat suuruusluokaltaan 10–20 %/voimalaitos.

Uusimmat mallinnukset tukevat kalatalousviranomaisen näkemystä siitä, että Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen panostetaan riittävästi. Hakemuksessa edellytetty kalateiden ja alasvaellusreittien tehokkuusvaatimus vastaa 10 % vaellustappiota per voimalaitos. Uusimman mallinnuksen perusteella se tarkoittaisi, että Ounasjoelle voisi päästä kutemaan pitkällä aikavälillä arviolta 13 000 kutulohta/vuosi (mediaani skenaariossa A). Mallissa on oletettu, että kalastusta sallitaan jokialueella ja jokikalastuksen tasoksi on asetettu 10 %.

Vertailun vuoksi todettakoon, että kalastuskohteena suositulle Simojoelle nousee vuosittain noin 4 000 lohta. Kalastuskuolevuus on Simojoen saalistietojen perusteella < 10 % nousukaloista jokisaaliin ollessa suuruusluokaltaan 200–250 lohiyksilöä/vuosi ([redacted]ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos). Mallinnuksen perusteella näyttää siltä, että Simojoen kanssa samaan suuruusluokkaan päästäisiin Ounasjokeen nousevissa lohissa, kun vaellustappiot per voimalaitos ovat noin 15 %/voimalaitos (mediaani skenaariossa B).

Luonnonlisääntymisen edistäminen edellyttää kalatieratkaisujen lisäksi myös tukitoimenpiteitä, kuten kotiutus- ja tuki-istutuksia ja kudulle nousevien kalojen ylisiirtoja, joilla tavoitellaan kalojen leimautumista poikasalueilleen. Kalatalousviranomainen on jo hakemuksessa todennut, että tuki-istutusten taso pitkällä aikavälillä on tarpeen olla adaptiivinen siten, että se voidaan sopeuttaa tutkimuksen ja seurannan kautta saataviin tietoihin luonnontuotannon kehityksestä. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan pitkäaikaisten tukitoimenpiteiden tarve korostuu silloin, jos kalateiden ja/tai alasvaellusratkaisujen tehokkaaseen toimivuuteen ei päästäisi.

Kalatalousviranomainen katsoo, että toimivuusmääräykset on perusteltu riittävästi. Aluehallintovirasto ratkaisee, millaisia toimivuusmääräyksiä kalatievelvoitteeseen voidaan liittää.

Toimivuuden varmistaminen edellyttää pysyvää sitoutumista kalan kulun kehittämiseen. Kalatalousviranomainen on jo hakemuksessaan viitannut Pohjois-Amerikan Columbiajoella tehtyihin tutkimuksiin, joiden mukaan valtaosa punalohista selvittää tiensä kahdeksan pääuomassa olevan padon yläpuolelle. Keefer ym. ovat julkaisussaan vuodelta 2021 raportoineet tuloksia pitkäkestoisesta, useita Tyynenmeren lohilajeja kattavasta seurantatutkimuksestaan. Tämän mukaan patokohtainen kalateiden läpäisytehokkuus oli keskimäärin 97,8 %, kun mukana tarkastelussa oli useita patoja, vuosia ja lohilajeja. Tutkimus on tehty Tyynenmeren lohilajeilla, mutta tutkimuksen tekijät arvioivat tehokkuuden suurimpina syinä olevan filopatrian (synnyinpaikkauskollisuus) sekä pitkäjänteisen kehitystyön kalateiden tehokkuuden parantamiseksi. Atlantin lohi on Tyynenmeren lohilajien tapaan synnyinpaikkauskollinen. Tutkimus osoittaa, että kalatiet voidaan saada toimimaan tehokkaasti ja että hakemuksessa esitetyllä kehityspanoksella on suuri merkitys.

Hakemuksessa esitetty velvoitekokonaisuus kompensoisi nimenomaisesti kalataloudelle ja kalastolle aiheutunutta haittaa. Yleisen kalatalousedun valvojana kalatalousviranomainen pyrkii varmistamaan sen, että kalatalousvelvoitteella saavutetaan kalataloudellista tulosta kestävällä tavalla. Yhtiöiden näkemyksestä poiketen kalatalousviranomainen pitää selvänä sitä, että yleinen kalatalousetu ulottuu kalastuksen saalistuoton lisäksi myös esimerkiksi kalojen esteettömään kulkuun, kalavarojen elinvoimaisuuteen ja monimuotoisuuteen. Kalatalousviranomaisen selityksessä (s. 21–22) on viitattu muun ohella kalastuslakiin, sillä sen tavoitteet osoittavat yleisen kalatalousedun olevan paljon muutakin kuin saaliin tavoittelua. Kalastuslain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.

Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä kalatalousviranomainen toteaa, että Isohaaran alapuolelle tulee myös jatkossa jokisuun merialueelle tehdyistä velvoiteistutuksista peräisin olevaa kalaa, jotka täydentäisivät osaltaan sekä kalateihin nousevaa kalamäärää että ylisiirtoihin pyydettävissä olevia kaloja. Ne olisivat lisänä myös mallissa arvioituihin nousukalamääriin, sillä näitä jokisuuistutuksista peräisin olevia kaloja ei ole otettu huomioon mallinnuksessa arvioitaessa jokisuuhun vuosittain palaavien kalojen määrää. Todetaan vielä, että mallissa on kyllä otettu huomioon 20 % ylisiirtotappio, mikä kuvastaa sitä, että ylisiirtokalatkaan eivät aina kude menestyksekkäästi (liite 2 a).

Se, että voimalaitoksia käytetään niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun, ei ole kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kohtuuton vaatimus. Smolttien vaelluksen hidastuminen patoaltaalla voi lisätä poikasten saaliiksi jäämisen riskiä, ja smolttivaellusta voidaan tukea varmistamalla jatkuva virtaus, jota smoltit voivat seurata.

Keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten virtauksen varmistaminen ei ole merkityksellinen sähkön tuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuva ohijuoksutukset.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteessä 4 esittämäänsä ja toteaa, että Hakija näyttää pitkän prosessin aikana unohtaneen vaatimuksensa Hakemuksessa. Kalateiden tehokkuusvaatimus KEJO:n omistamien voimalaitosten osalta on 93 % voimalaitosta ja patoallasta kohti, mikä todetaan myös Hakemuksessa.

Kuten liitteen 4 liitteenä 1 olevassa kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuutta käsittelevässä muistiossa on todettu, niin käytettäessä uusissakin mallinnuksissa realistisia toimivuustehokkuuksia käy ilmi, että itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ei saada syntymään Kemijoella. On myös huomattava, että Luke ei lausunnoissaan tai selvityksissään ole missään vaiheessa ottanut kantaa siihen, millaiset toimintatehokkuudet olisi mahdollista saavuttaa, vaan se on tehnyt mallinnukset vaihdellen kalatie- ja alasvaellustappioita välillä 10–25 %/voimalaitos ja todeten mallinnuksen lopputulokset eri skenaarioissa.

Hakija viittaa Vastaselityksessään luonnokseen toimenpideohjelmaksi Simojoen lohikannan elvyttämiseksi ([redacted] ym. 2021) sekä Keeferin ym. (2021) tutkimukseen teknisten kalateiden toimivuudesta Tyynenmeren lohille Kolumbiajoessa seuraavasti:

”Vertailun vuoksi todettakoon, että kalastuskohteena suositulle Simojoelle nousee vuosittain noin 4 000 lohta. Kalastuskuolevuus on Simojoen saalistietojen perusteella < 10 % nousukaloista jokisaaliin ollessa suuruusluokaltaan 200–250 lohiyksilöä/vuosi ([redacted]ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos). Mallinnuksen perusteella näyttää siltä, että Simojoen kanssa samaan suuruusluokkaan päästäisiin Ounasjokeen nousevissa lohissa, kun vaellustappiot per voimalaitos ovat noin 15 %/voimalaitos (mediaani skenaariossa B).”; ja

”… Keefer ym. ovat julkaisussaan vuodelta 2021 raportoineet tuloksia pitkäkestoisesta, useita Tyynenmeren lohilajeja kattavasta seurantatutkimuksestaan - - Tutkimus osoittaa, että kalatiet voidaan saada toimimaan tehokkaasti ja että hakemuksessa esitetyllä kehityspanoksella on suuri merkitys.”

Hakija siis pitää Keeferin ym. (2021) julkaisua kalateiden toimintatehosta Kolumbiajoella, jossa Tyynenmeren lohilla on päästy usean peräkkäisen voimalaitospadon osalta keskimäärin yli 96 % läpäisytehokkuuteen, osoituksena siitä, että myös Kemijoella voitaisiin saada kalatiet toimimaan tehokkaasti. Kuten seuraavasta käy ilmi, vertailu ei ole miltään osin asianmukainen. Vertailu rakentamattoman Simojoen lohimäärään ei sekään ole mielekästä. Siitä, että Simojokeen nousee vuosittain noin 4 000 lohta ei voi tehdä mitään johtopäätöksiä Ounasjokeen potentiaalisesti nousevasta lohimäärästä.

Kyseinen Keeferin ym. (2021) julkaisu, jossa on koottu yhteen vuosien saatossa kertynyt erittäin laaja ja monipuolinen kuningaslohen, punalohen ja teräspäälohen merkintäaineisto, valaisee erinomaisesti usean peräkkäisen voimalaitospadon ja kalateiden järjestelmän toimivuutta. Kalateiden läpäisyteholla tarkoitetaan julkaisussa nimenomaisesti voimalaitoksen alakanavassa havaittujen merkittyjen kalojen määrän suhdetta kalatien kautta padon ylittäneiden kalojen määrään. Se on ollut keskimäärin kaikkien merkintäryhmien keskiarvona erittäin korkea eli 96,6 %, mitä tutkijat itsekin pitävät ”among the highest recorded for any migratory species”.

Mutta kun tarkastellaan sitä, kuinka moni merkitty ja alimman voimalaitoksen alapuolelle vapautettu lohi oli noussut esimerkiksi viiden voimalaitospadon ohi, päädytään aivan erilaisiin lukemiin. Kevät-kesä-nousuisen kuningaslohen osalta tehokkuus näin tarkasteltuna on 34,5 %, syksynousuisen kuningaslohen osalta 8,6 % ja teräspäälohen osalta 53,5 %. Punalohen kohdalla aineistoa oli neljän voimalaitoksen osalta ja ainoastaan sillä nousutehokkuus neljän padon yli oli varsin korkea eli 82,1 %. Voimalaitos ja -allaskohtaisesti nämä tarkoittavat $\sqrt[5]{34{,}5\ \%} = 80{,}8\ \%$, $\sqrt[5]{8{,}6\ \%} = 61{,}2\ \%$, $\sqrt[5]{53{,}5\ \%} = 88{,}2\ \%$ ja punalohella vastaavasti $\sqrt[4]{82{,}1\ \%} = 95{,}2\ \%$ keskimääräistä tehokkuutta.

Eri lohilajeista siis ainoastaan punalohi nousi neljän voimalaitoksen ketjun läpi lähes samalla tehokkuudella mitä kalateiden keskimääräinen läpäisyteho oli. Muilla lajeilla kaloja katosi matkalla, jäi saaliiksi tai pysähtyi muutoin voimalaitosaltaille sekä päätyi mm. sivujokiin. Tyynenmeren lohien nousutehokkuuksia ei kuitenkaan voida pitää vertailukelpoisina muille kalalajeille, sillä kuten Bunt ym. (2016) toteavat niiden osalta, “it should be recognized that a semelparous life history, coupled with strong motivation to migrate upstream and near-obligate philopatry, makes Pacific salmon perhaps the least challenging group for which to provide passage”. Eli semelparinen elinkierto yhdistettynä vahvaan motivaatioon nousta ylävirtaan ja lähes täydelliseen filopatriaan, tekee Tyynenmeren lohista kenties vähiten haastavimman ryhmän kalateiden kannalta. Myös Hershey (2021) painottaa semelparian merkitystä tässä asiassa.

Toisaalta julkaisu osoittaakin selkeästi sen tosiasian, että pelkkä kalateiden tehokkuus ei Tyynenmeren lohienkaan osalta ole riittävä mittari arvioitaessa vaelluskalojen palauttamismahdollisuuksia rakennettuihin jokiin, vaan kyse on huomattavasti laajemmasta kokonaisuudesta.

Todettakoon myös, että Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus pitää Iijoessa yli 80 % läpäisytehoa kalateille saavutettavuuden rajoissa, mikä osoittaa, että myös se pitää Hakemuksessa vaadittuja toimivuustehokkuuksia epärealistisina. Hakijan vaatimukset Iijoen velvoitemuutosasiassa ovat tältä osin Kemijoen Hakemuksen kanssa yhtenäiset.

KEJO:n Vastaselityksen liitteessä 4 todetaan ylisiirtoja ja kalateitä koskevan lupaehtoyhdistelmän olevan toteuttamiskelvoton.

Hakija vastaa tähän seuraavasti:

”…Isohaaran alapuolelle tulee myös jatkossa jokisuun merialueelle tehdyistä velvoiteistutuksista peräisin olevaa kalaa, jotka täydentäisivät

osaltaan sekä kalateihin nousevaa kalamäärää että ylisiirtoihin pyydettävissä olevia kaloja. Ne olisivat lisänä myös mallissa arvioituihin nousukalamääriin, sillä näitä jokisuuistutuksista peräisin olevia kaloja ei ole otettu huomioon mallinnuksessa arvioitaessa jokisuuhun vuosittain palaavien kalojen määrää. Todetaan vielä, että mallissa on kyllä otettu huomioon 20 %:n ylisiirtotappio, mikä kuvastaa sitä, että ylisiirtokalatkaan eivät aina kude menestyksekkäästi (liite 2 a).” (s. 35)

Toisin kuin Hakija antaa ymmärtää, jokisuuistutuksista peräisin olevat kalat ovat keskeisesti mukana mallinnuksessa. On selvää, että ylisiirrettävät lohet ovat istukkaita, koska luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevien lohien määrä on pitkään merkityksetön. Asia käy hyvin ilmi esimerkiksi liitteen 4 liitteen 1 mallinnuskuvista, joissa nousulohien määrä Ounasjoessa on heti alussa sama kuin ylisiirrettävien lohien määrä vähennettynä ylisiirtokuolevuudella. Vastaavasti kutulohien määrä romahtaa, kun ylisiirrot lopetetaan.

Hakija ei pidä kohtuuttomana vaatimusta siitä, että voimalaitoksia käytetään niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun ja perustelee tätä mm. sillä, että ”Keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten virtauksen varmistaminen ei ole merkityksellinen sähkön tuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.”

Tornionjoen tutkimusten perusteella tiedetään, että smolttien alasvaellus ajoittuu varsin lavealle aikavälille toukokuun lopulta aina kesäkuun loppuun – heinäkuun alkuun saakka. Keväästä ja tulvasta riippuen voivat ohijuoksutukset olla ohi Kemijoella jo kesäkuun alussa, joten Hakijan käsitys veden paljoudesta on virheellinen.

Sekä kalateiden käyttövirtaama, erillisen ylisiirtolaitteiston tarve, voimakkaat säätökäyttörajoitukset, että alasvaellusreittien käyttöaika liittyvät siis Hakemuksen epärealistisen koviin vaellusreittien toimintatehokkuusvaatimuksiin. Mikäli tavoitellaan Hakemuksen mukaisia keskimäärin yli 93 %:n laitoskohtaisia nousutehokkuuksia on selvää, että kalateitä vaaditaan käytettäväksi maksimi rakenne- ja houkutusvirtaamilla ja voimalaitoksia "ajamaan" kalannousun maksimoimiseksi. Erillinen ylisiirtolaitteisto on välttämätön, koska ylisiirrettävät kalat on hakemuksen mallinnuksissa laskettu mukaan Isohaaran alle tulevaan kalamäärään, jolloin vaadittujen toimintatehokkuuksien saavuttaminen on käytännössä täysin mahdotonta.

Vuorokausisäännöstelyn ja ns. jojo-ilmiön yhteyttä ja mahdollisuuksia ilmiön lieventämiseen voidaan arvioida esimerkiksi Kemijoen Taivalkosken voimalaitoksen alakanavan virtaamamallinnusten avulla. Kutukalojen nousun tehokkuus muodostuu alimman voimalaitoksen alapuolisen joen houkuttavuudesta mereltä saapuville kaloille ja kalojen halukkuudelle nousta ylöspäin padotuilla jokiosilla sekä kalateiden suualueen houkuttavuudesta ja kalateiden nousun tehokkuudesta. Kalateiden suualueen houkuttavuuteen voidaan vaikuttaa kalatien sijoittamisella, kalatien suuaukon teknisellä suunnittelulla, houkutusvedellä ja sen ohjaamisella. Kalojen nousuun mereltä alimman voimalaitoksen alapuolelle vaikuttaa eniten vesistön vuosisäännöstelyn aiheuttamat muutokset vuosi-

virtaamassa ja lyhytaikaisen säännöstelyn aiheuttamat virtaaman vaihtelut. Padotulla jokiosalla virtaamamuutoksiakin enemmän vaikuttaa patoamisen aiheuttama poikkileikkauksen suurentuminen sillä tavoin, että virtausnopeudet eri virtaamilla ovat merkittävästi pienemmät kuin ennen patoamista. Lyhytaikaisiin virtaamavaihteluihin ei voida juurikaan vaikuttaa aiheuttamatta merkittävää haittaa vesivoimalle. Toisaalta muutokset minimivirtaamissa eivät muuta merkittävästi virtausnopeuksia padotuilla jokiosilla. Esimerkkinä virtausnopeuksia eri virtaamilla Taivalkosken voimalaitoksen alakanavassa ja joessa välittömästi alakanavan alapuolella:

virtaama, m^3/s	virtausnopeus, m/s alakanava	virtausnopeus, m/s joki välittömästi alakanavan alapuolella
50	0,09	0,04
100	0,16	0,08
200	0,32	0,16
300	0,48	0,24
1 000	1,48	0,77

Käytännössä virtausnopeudet joessa välittömästi alakanavan alapuolella noin 240 metriä leveässä kohdassa ovat suvantoa vastaavia vielä noin 150–200 m^3/s virtaamilla ja joki alkaa olla nivamainen, kun virtaama nousee yli 200 m^3/s. Joki laajenee vielä merkittävästi alavirtaan mennessä. Joen leveys 1,5–2 km alavirtaan on jo 340–420 metriä. Tällöin nivamainen virtaus syntyy vasta yli 300 m^3/s virtaamilla.

Kemijoen heinä–syyskuun tyypillinen kuukauden keskivirtaama Taivalkoskella on luokkaa 430–460 m^3/s. Taivalkosken vesivoimalaitoksen rakennusvesimäärä on 1 110 m^3/s, joten kesäkuukausien virtaamatilanne mahdollistaa koko säätökapasiteetin käytön.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Hakija ei edelleenkään pysty uskottavasti perustelemaan näkemystään siitä, että Kemi- ja Iijoen poikastuotantoalueet olisi mahdollista saada kalateiden ja alasvaellusreittien avulla vaelluskalojen käyttöön siten, että luontainen elinkierto mahdollistuisi ja että niistä ei samalla aiheutuisi vesivoimantuotannolle merkittävää haittaa.

Muilta osin KEJO viittaa kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä, sekä näiden liiteaineistossa esittämäänsä.

4.19 Hakemuksen Vesilain vastaiset ja perusteettomat vaatimukset

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.19

Hakija esittää seuraavaa:

”KEJO on viitannut muistutukseensa, jonka mukaan hakemuksen vaatimuksista tulee hylätä vesilaissa tunnistamattomina kalatalousvelvoitteen tyyppeinä hakemuksen 1 g kohdan mukainen tutkimukseen käytettävä määräraha ja hakemuksen mukainen vanhojen uomien vesittä-

mistä koskeva selvitysvelvoite (hakemuksen vaatimus 2. Muu kalataloudellinen toimenpide). Kalatalousviranomainen on vastannut selityksessään tähän seuraavasti: Vesilaki ei rajoita kalatalousmääräystä tyyppien mukaan. Myös perustelut kyseisille lupaehtoesityksille on tuotu jo aiemmin esille hakemuksessa ja selityksessä. Tarkoituksena on etenkin alkuvaiheessa painottaa tutkimusta ja kehittämistä kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuuden varmistamiseksi ja myös vanhojen uomien käyttöönoton osalta. Lupaehdot tarkistetaan saatujen kokemusten perusteella. Muutoshakemuksella pyritään näin järjestämään velvoitehoito tosiasiallisesti vaikuttavilla toimenpiteillä.

Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä. Hakemuksessa on yksilöity tarkistamisvelvoitetta riittävästi. Lupaehtojen tarkistamishakemuksen enempi ja pitemmälle viety yksilöinti jo tässä vaiheessa ei ole käytännössä mahdollista, koska lupamääräysten tarkistamisen tarkoituksena on nimenomaan varautua voimassaoloaikana tapahtuviin seikkoihin ja määräysten kehittämiseen. Vesilain 3 luvun 20 §:ssä on kysymys toistaiseksi myönnetyn vesitalousluvan lupamääräysten tarkistamisesta. Lainkohdan mukaan on määrättävä yksilöityjen lupamääräysten tarkistamisesta. Sanamuotonsa perusteella lupamääräyksen yksilöinti riittää, tarkistettavaksi voidaan määrätä esim. kalatalousmääräykset taikka veden johtamista koskevat määräykset.

Lukessa mahdollisesti alkamassa oleva nahkiaistutkimus ei vähennä tarvetta ja perusteita selvittää nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen tuloksellisuutta ja sen kohdentamista Kemijoella. Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koon selvittäminen osana velvoitetarkkailua (lupaehtoesitys 7 b) antaa tarpeellista tietoa, kun arvioidaan mm. sitä, kuinka suuri osa nahkiaisista saadaan tai olisi mahdollista saada siirrettyä lisääntymisalueille.

Sisävesialueelle kohdennettavien velvoiteistutusten osalta on kyse lähinnä sisällöllisestä muutoksesta eikä velvoitteen arvossa tapahdu sanottavaa muutosta.

Meritaimenen kompensaatiotasoa koskien kalatalousviranomainen viittaa aiemmin sanottuun.

Yhtiöiden näkemykselle siitä, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimus tarkoittaisi merkittävää lammikkokapasiteetin kasvattamistarvetta, ei ole esitetty lainkaan perusteita, minkä vuoksi siihen ei voida yksilöidysti vastata. Kalatalousviranomaisen vaatimus, jonka mukaan yksikesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulee olla vähintään 10 cm on perusteltu yksiselitteisesti hakemuksessa ja selityksessä ja se on myös suositusten mukainen. Sen vuoksi asiassa ei voida antaa vähäistä suurempaa painoarvoa olemassa olevien luonnonravintolammikkojen riittävyydelle.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esittämäänsä viitaten, ettei Hakemuksen mukaista tutkimus ja kehitystoimintaan määrättävää rahamääräistä velvoitetta voida pitää Vesilain tarkoittamana kalata-

lousvelvoitteena, sillä kyseessä on suoraan kalatalousvelvoitteen muuttamiseen liittymätön tutkimustoimintaa koskeva vaatimus. Sama koskee vanhojen uomien vesittämistä koskevaa selvitysvelvoitetta, kuten KEJO perustelee Muistutuksen kohdassa 4.4.6.2. Hakija perustelee ko. velvoitteiden asettamista mm. kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuuden varmistamisella. KEJO viittaa tältä osin kaikkeen asiassa esittämäänsä: Hakemuksen mukaisia toimivuusvaatimuksia ei ole mahdollista saavuttaa.

Lupaehtojen tarkistamisvelvoitteen osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.6.10 ja Vastaselityksen kohdassa 5.19 esittämäänsä. KEJO toteaa ensisijaisesti, ettei Vesilain 3 luvun 20 §:ää voida soveltaa Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteiden muuttamisasiassa. Toissijaisesti KEJO toteaa, ettei Hakemuksen vaatimuksessa ole riittävän tarkasti yksilöity, mitä lupamääräyksiä määräaikaan sidottu tarkistaminen koskee tai määrätty selvityksistä, joita luvanhaltijan tulee esittää lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä, eikä tarkistamista ole myöskään pidettävä tarpeellisena hankkeesta aiheutuvien haittojen vähentämiseksi Vesilain 3 luvun 20 §:n edellyttämällä tavalla.

Nahkiaista koskevan velvoitteen osalta KEJO viittaa liitteeseen 4. Nahkiaiskannan koon selvittämistä esimerkiksi merkintä-takaisinpyyntimenetelmällä on toteutettu mm. Kalajoen yhteistarkkailun puitteissa eikä vastaavan selvityksen tekeminen luonnollisestikaan edellytä kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Senkin osalta on tosin huomattava, että nahkiaiskannan koko ei ole vakio vaan siinä on suurta vuosittaista vaihtelua, kuten ylisiirtopyynnin tuloksista on nähtävissä. Ylisiirtovelvoitteen tuloksellisuuden selvittäminen ml. alasvaellustappiot Hakemuksessa edellytetyllä tavalla olisi sitä vastoin Kemijoen kokoluokan jokivesissä liki mahdotonta nahkiaisten lähtiessä merivaellukselleen pääosin jo jäiden seassa tulva-aikaan. Nahkiaisen poikastuotantoalueiden selvittämisen osalta KEJO korostaa Muistutuksessa ja Vastaselityksessä esitettyä eli sitä, että Kemijoella ei ole Pohjanmaan jokien tapaan kysymys nahkiaisen lisääntymisalueiden puutteesta tai vähäisyydestä eikä tarvetta tällaiselle selvitykselle siten ole. Selvitykseen liittyisi myös suuria käytännön ongelmia, sillä esimerkiksi nahkiaistoukkien erottaminen pikkunahkiaisesta on kenttäolosuhteissa mahdotonta.

Istutusvelvoitteiden muutoksia koskevien muutosten osalta KEJO viittaa liitteessä 4 esittämäänsä. Hakijan väite siitä, että sisävesialueella velvoiteistutusten osalta kyse olisi lähinnä vain sisällöllisestä muutoksesta eikä velvoitteen arvossa tapahtuisi sanottavaa muutosta on virheellinen ja asiantuntematon. Uuden velvoitteen kustannus istukkaiden hinnan ja istutuskustannusten nykyarvon perusteella olisi noin puolitoistakertainen nykyisen velvoitteen kustannuksiin verrattuna. Lisäksi on hyvin epävarmaa, mistä kookkaita taimenia kyettäisiin ylipäätään hankkimaan vaadittua määrää. Todennäköisesti tämä edellyttäisi uuden kalanviljelykapasiteetin rakentamista, jolloin kustannusvaikutus olisi moninkertainen.

Hakijan mukaan lammikkokapasiteetin kasvattamistarpeelle siian kasvatuksessa ei ole esitetty lainkaan perusteita. KEJO perusteli asiaa Vastaselityksessä siten, että siikaistukkaiden 10 cm:n keskimitan saavuttamisen varmistaminen edellyttäisi kasvatustiheyden merkittävää

alentamista ja tätä kautta lammikkokapasiteetin kasvattamista. Kalojen kasvun riippuminen tiheydestä tunnetaan hyvin sekä luonnonpopulaatioissa että erityisesti kalanviljelyssä, ja siian poikasten kasvu luonnonravintoviljelyssä riippuu kasvatustiheydestä. Mitä kookkaampia poikasia halutaan kasvattaa, sitä alhaisemmassa tiheydessä ne on kasvatettava. Kun luonnonravintoviljelyssä tavoitellaan samaa kappalemäärää, mutta kookkaampia kaloja, edellyttää tämä automaattisesti suurempaa kasvatus- eli lammikkopinta-alaa. Hakemuksen mukaisen siikaistukkaiden 10 cm:n keskipituusvaatimuksen ja sen rinnalla 9 cm:n minimipituusvaatimuksen saavuttamisen varmistamiseksi olisi lammikkokapasiteettia kasvatettava merkittävästi nykyisestä. Lisäksi on huomattava, että siikaistukkaiden keskipituuden tulisi poikasten pituushajonnasta johtuen käytännössä olla selvästi suurempi kuin 10 cm, jotta alle 9 cm:n pituisten siikojen osuus vältettäisiin.

4.20 Hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisaikataulu

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.20

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Muistutuksen kohdassa 3.1.10 ja Muistutuksen liitteen 2 liitteessä B sekä Vastaselityksen kohdassa 5.20 esittämäänsä.

Sen lisäksi, että Hakemuksen mukainen aikataulu on teknis-taloudellisesta näkökulmasta epärealistinen, on Hakemuksen mukainen kalateiden ja alasvaellusreitin toteutusaikataulu Vesilain näkökulmasta mahdoton toteuttaa. Kalateiden ja alasvaellusreitin toteuttamisaikataulu on Hakemuksessa sidottu vesitalousluvan myöntämiseen, mutta KEJO:lta vaaditaan myös Vesilain mukaisen valmisteluluvan hakemista.

Vesilain mukainen valmistelulupa koskee ainoastaan vesitaloushankkeen valmistelua. Vesilain 3 luvun 16 §:n mukaan lupaviranomainen voi perustellusta syystä lupapäätöksessään oikeuttaa hakijan ryhtymään jo ennen päätöksen lainvoimaiseksi tulemista hankkeen toteuttamista valmisteleviin toimenpiteisiin. Vesilain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä 277/2009 todetaan nimenomaisesti, että valmisteluluvalla ei kuitenkaan tulisi sallia hankkeen toteuttamista niin pitkälle, että varsinaista toimintaa voitaisiin ryhtyä harjoittamaan. Valmisteluluvan perusteella ei kalateitä ja alasvaellusreittejä voida rakentaa valmiiksi Hakemuksessa vaaditulla tavalla, koska valmisteluluvan perusteella voidaan ryhtyä ainoastaan hanketta valmisteleviin toimenpiteisiin. Näin ollen Hakemuksen mukaisen aikatauluvaatimuksen toteuttaminen käy mahdottomaksi, mikäli rakentamislupapäätökseen haetaan muutosta, eikä tällaista velvoitetta näin ollen voida KEJO:lle asettaa.

Hakemus sisältää vaatimuksen siitä, että kaikkien kalateiden tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua rakentamisluvan myöntämisestä. Selityksessä Lapin ELY-keskus toteaa kuitenkin, että lupaviranomainen harkitsee velvoitteen toteuttamisen aikataulun. Lupaviranomainen tekee harkintansa Hakemuksen ja

muun asiassa esitetyn selvityksen pohjalta. KEJO:n näkemyksen mukaan edellä esitetystä on mahdollista päätellä, ettei Hakija itsekään katso vaatimaansa aikataulua realistiseksi.

On selvää, että Hakemuksessa esitetty aikataulu on toteuttamiskelvoton, minkä johdosta Hakemus tulee palauttaa täydennettäväksi toteuttamiskelpoisella aikataululla Vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella.

4.21 Vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttaminen

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.21

Hakija esittää seuraavaa:

”Valtioneuvosto hyväksyi Kemijoen vesienhoitoalueen kolmannen vesienhoitosuunnitelman 16.12.2021 annetulla päätöksellä (https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8076e013) yhdessä muiden vesienhoitosuunnitelmien kanssa. Vesienhoitosuunnitelman hyväksymistä koskevaan päätökseen on saanut hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen. Vesienhoitolain 18 §:n 1 momentin nojalla päätös voidaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, jollei korkein hallinto-oikeus toisin määrää. Kalatalousviranomaisen tiedossa on, että Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy ovat jättäneet KHO:lle yhteisen valituksen valtioneuvoston 16.12.2021 päätöksestä.

Kalatalousviranomainen viittaa tässä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan vuosille 2022–2027 (https://www.ymparisto.fi/vesienhoitoalue/kemijoki), jossa on todettu muun ohella seuraavaa:

"Kuulemispalautteen perusteella kevomu-luokitteluohjeistukseen on tarkennettu toimenpidekokonaisuuden vaikutusten arviointia vaelluskalakantoihin sekä merkittävän haitan määrittämistä. Myös varovaisuusperiaatteen huomiointia vaikutusten arvioinnissa on täsmennetty. Luonnonvarakeskukselta pyydettiin vesienhoidon suunnittelua varten arvio itseään ylläpitävän lohikannan palauttamismahdollisuuksista Kemi-, Ii- ja Oulujoessa Itämeren lohikantamallin viimeisimpien tietojen perusteella sekä arviota meritaimenen, vaellussiian ja nahkiaisen itseään ylläpitävän kannan palauttamisen mahdollisuuksista ko. joissa."

"Päivitetyn ohjeen mukaan vaelluskalavesistöissä toimenpiteiden vaikutuksen voidaan katsoa olevan suuri, jos toimenpidekokonaisuuden toteutuksen seurauksena vaelluskalojen lisääntymisalueet lisääntyvät huomattavasti ja vaelluskalojen itseään ylläpitävä elinkierto on tulevaisuudessa mahdollista ottaen huomioon menetelmien ja rakenteiden toimivuuden kehittyminen sekä kalastuskuolevuudessa mahdollisesti ajan myötä tapahtuvat muutokset. Esim. padotun jokijakson yläpuolella on runsaasti lajille sopivia lisääntymisalueita jäljellä tai lisääntymisalueita on mahdollista aikaansaada pinta-alallisesti ja laadullisesti merkittävä määrä kunnostamalla sopivia virta-alueita.

Vuonna 2021 tehdyn, uusimpiin tietoihin perustuvan populaatiomallinnuksen perusteella Kemijoen vesistöissä tulee säilymään lohen luontainen lisääntymiskierto ilman pitkän aikavälin istutuksia tai ylisiirtoja, mi-

käli kokonaistappiot koko joen osalta ylös- ja alasvaelluksessa ovat molemmissa enintään noin 70 %:n suuruisia. Kutukanta olisi tällöin satoja lohia. Tuhansiin kutulohiin päästäisiin enintään noin 60 %:n kokonaistappioilla.

Meritaimenkantojen luonnonkierron palauttaminen voi tapahtua lohen palautushankkeiden yhteydessä. Meritaimen poikastuotanto painottuu alajuoksulle virtaaviin sivujokiin. Tällöin lisääntymisalueen ja meren välisten kalateiden ja alasvaellusreittien määrä jää verraten pieneksi ja luonnossa lisääntyvien kantojen palauttamismahdollisuudet ovat hyvät.

Vaellussiian hakeutuminen jokien sivu-uomiin tai voimalaitosten yhteyteen rakennettuihin kalateihin vaikuttaa nykytietämyksen perusteella olevan heikkoa. Luonnossa lisääntyvien, itseään ylläpitävien vaellussiikakantojen palauttamismahdollisuudet voimalaitosten yläpuolelle vaikuttavat siten varsin heikoilta.

Nahkiaisen kutu- ja toukkatuotantoalueiden laajuutta, lisääntymisen onnistumista erilaisilla säännöstelytavoilla ja vaellustappioita rakennetuissa joissa on tutkittu hyvin vähän, minkä vuoksi nahkiaisen palauttamismahdollisuuksia ei voida arvioida.

Luonnonvarakeskuksen mukaan vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen näissä voimakkaasti rakennetuissa joissa edellyttää monipuolisia, laajoja ja pitkäkestoisia toimenpiteitä. Se edellyttää myös jatkuvaa ja kattavaa toimenpiteiden tuloksellisuuden seurantaohjelmaa ja seurantatulosten perusteella tehtäviä toimenpiteiden muutoksia ja tarkennuksia. Kemijoki on yksi kalatiestrategian kärkikohteista. Toimenpideohjelmassa on esitetty ohitusratkaisujen toteuttamista Ala-Kemijoen neljään voimalaan sekä selvityksiä ympäristövirtaamista. Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa on esitetty luokittuvan tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan, mutta toimenpideohjelmaan seuraavalle kaudelle esitetään selvityksiä ja ympäristövirtaamista ja ohitusratkaisuista. Tilatavoitteen saavuttamisen ajankohta on asetettu vuoden 2027 jälkeen."

Kalatalousviranomainen katsoo edelleen oikeaksi ja perustelluksi arvion, jonka mukaan Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa luokittuvat tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Aluehallintovirasto arvioi päätöksessään, mikä merkitys luokitukselle tulee antaa nyt vireillä olevaa asiaa ratkaistaessa. Kalatalousviranomainen näkemyksen mukaan ympäristötavoitteen saavuttamiselle tulee antaa painoarvoa myös kalatalousmääräyksiä muutettaessa ja säännöksiä tulkita EU-oikeuden tulkintavaikutuksen kautta. Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksella ja siinä esitetyillä toimenpiteillä on joka tapauksessa suuri merkitys ympäristötavoitteen saavuttamisen kannalta.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että vesienhoidon suunnittelu on yleissuunnittelua ja näin ollen toimenpiteet kuvataan toimenpideohjelmassa yleisemmällä tasolla. Tarkoituksena on, että lopulliset kustannustehokkaat toimenpidekokonaisuudet valikoituvat mm. hankesuunnittelun myötä, jolloin myös kustannukset täsmentyvät. Valtioneuvoston

päätökseen liittyvän perustelumuistion (15.12.2021) mukaan suunnitelmien valmistelussa on kuitenkin varovaisuusperiaatteen mukaisesti arvioitu, että kalankulkuväylän käyttö, vaikka se edellyttäisi lyhytaikaissäädön lieventämistä, ei automaattisesti aiheuta merkittävää haittaa vesivoimalle.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan nyt kysymyksessä olevan hakemuksen toimenpiteet ovat toteutettavissa kohtuullisin kustannuksin ja ilman, että niistä aiheutuisi Kemijoen voimatalouskäytölle merkittävää haittaa. Kalatalousviranomainen viittaa kustannusten osalta aiemmin lausumaansa. Energianmenetysten osalta viitataan myös liitteeseen 3. Tässä Uumajajoella hiljattain tehdyssä tutkimuksessa arvioitiin ympäristövirtaaman ekologisia hyötyjä ja vaikutuksia energian tuotantoon. Vaikka tutkimuksen kohdelajina oli kaloista harjus, tulokset tukevat kalatalousviranomaisen käsitystä siitä, että esimerkiksi juuri ympäristövirtaaman järjestämiseen on löydettävissä huolellisella suunnittelulla ratkaisuja, joista saadaan selviä ekologisia ja kalastollisia hyötyjä ilman että siitä aiheutuisi kohtuuttomia menetyksiä sähköntuotannolle.”

KEJO:n vastaselitys

Kuten Hakija toteaa, KEJO on yhdessä PVOV:n kanssa hakenut muutosta vesienhoitosuunnitelmien hyväksymistä koskevaan valtioneuvoston yleisistunnon päätökseen korkeimmalle hallinto-oikeudelle 27.1.2022 jättämällään valituksella (liite 5). KEJO ja PVOV ovat 8.6.2022 antaneet asiassa korkeimmalle hallinto-oikeudelle vastaselityksensä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen 24.3.2022 asiassa antaman lausunnon, Lapin ELY-keskuksen 30.3.2022 antaman lausunnon ja ympäristöministeriön 7.4.2022 antaman lausunnon johdosta (liite 6).

Hakija viittaa Kemijoen vesienhoitoalueen kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmaan ja katsoo edelleen oikeaksi ja perustelluksi arvion, jonka mukaan Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa luokittuvat tyydyttävään saavutettavissa olevaan tilaan. Hakija esittää, että ympäristötavoitteen saavuttamiselle tulee antaa painoarvoa myös kalatalousmääräyksiä muutettaessa. KEJO on osoittanut Muistutuksen kohdissa 3.4.8 ja 4.4.8 sekä Vastaselityksen kohdassa 5.21, että Kemijoen vesienhoitoalueen toisen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelman mukainen luokitus on lopputulokseltaan virheellinen, minkä vuoksi Vesipuitedirektiivistä tai ko. hoitosuunnitelmasta ei voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä vireillä olevassa asiassa. KEJO viittaa liitteisiin 5 ja 6, joissa se on seikkaperäisesti osoittanut, että Kemijoen vesienhoitoalueen kolmannen suunnittelukauden em. vesimuodostumia koskeva luokitus on lainvastainen ja materiaalisesti virheellinen. Näin olen myöskään kolmannen suunnittelukauden vesienhoitosuunnitelmasta ei voida johtaa vaatimuksia, joilla olisi oikeudellista merkitystä asiassa.

Keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien luokittelu ei ole ”yleissuunnittelua”, kuten KEJO on liitteessä 6 osoittanut. Luokittelussa arvioidaan vesimuodostumakohtaisesti sitä, kuinka paljon hydrologis-morfologisilla toimenpiteillä on mahdollista parantaa vesimuodostuman tilaa aiheuttamatta merkittävää haittaa vesimuodostuman tärkeälle käyttömuodolle, tässä tapauksessa vesivoiman tuotannolle.

Luokittelun tulee perustua asianmukaiseen tiedon tasoon, ei perustelemattomiin arvioihin.

KEJO viittaa kaikkeen asiassa esittämäänsä, ja toteaa, että ei ole olemassa sellaista tärkeälle käyttömuodolle, tässä tapauksessa vesivoiman tuotannolle, merkittävää haittaa aiheuttamatonta hydrologis-morfologisia olosuhteita parantavaa toimenpideyhdistelmää, jolla saavutettaisiin vaadittava ekologinen hyöty eli itseään ylläpitävä vaelluskalakanta em. Kemijoen voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa. Mitä tulee Hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannusten kohtuullisuuteen, viittaa KEJO myös tältä osin kaikkeen asiassa esittämäänsä ja toteaa, että Hakemuksen mukaisen velvoitekokonaisuuden hyväksymisen KEJO:lle aiheuttamat 25 vuoden aikana yhteensä yli 800 miljoonan euron kustannukset olisivat lainvastaisia yleisten oikeudellisten reunaehtojen nojalla sen lisäksi, että kustannukset olisivat kiistatta kohtuuttomia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn ja näin ollen Vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisia.

Hakija viittaa Widénin ym. (2022) tutkimukseen em. tavalla. Tutkimuksessa arvioitiin laskennallisesti erilaisten ympäristövirtaamaskenaarioiden ekologisia hyötyjä ja toisaalta haittoja vesivoiman tuotannolle Uumajajoessa. Uumajajoki on tutkimuksen tekijöiden mukaan yksi voimakkaimmin säännöstellyistä ja fragmentoituneimmista jokivesistä Euroopassa. Tutkimus on tehty varsin karkealla tasolla niin ekologisten hyötyjen kuin voimatalouden menetystenkin arvioinnin osalta. Energianmenetykselle laskettava kustannus on merkittävästi noussut tutkimuksen tekoajasta ja säätövoiman merkitys niin luvanhaltijan kuin yhteiskunnankin kannalta korostunut entisestään.

Tutkimuksen mukaan esitetyillä toimenpiteillä olisi ollut saatavilla jopa lähes 1 000 ha ekologisesti hyötyvää pinta-alaa lähes 170 km:n pituisilla virtavesiosuuksilla. Kemijoella ympäristövirtaamista ekologisesti hyötyvät alueet jäisivät tästä murto-osaan. Tutkimuksen mukaan Uumajajoessa on noin 15 km täysin kuivaa uomaa ja 92 km hyvin vähävetistä (0,057–3,9 m^3/s) uomaa. Esimerkiksi koko Storjuktanin voimalaitoksen alapuolinen Juktån (noin 60 km) on määritetty tutkimuksessa ympäristövirtaamasta hyötyväksi alueeksi, samoin kuin sen yläpuolisia alueita kalatieratkaisusta hyötyvinä. Tutkimuksessa ei oteta kantaa esim. kalateiden toimivuuteen eikä esim. meriloheen tai -taimeneen hyötyvinä lajeina, mikä osaltaan selittänee pinta-alojen määrittelyn osaltakin keskittymistä yleisesti virtavesilajistoon ja kasvillisuuteen. Tämän tyyppiset tutkimukset ovat aina tapauskohtaisia ja niiden tulokset riippuvat täysin kohdevesistön ominaispiirteistä. Kemijoen tapauksessa patoallasalueet eivät muutu koski- tai nivamaisiksi virtavesialueiksi ympäristövirtaamilla eikä patoaltaiden välillä ole eroja ns. ekologisten lokeroiden täyttymisasteilla, mikä edellyttäisi lajiston siirtymistä patoaltaiden välillä. Onkin selvää, että kyseisen tutkimuksen tulokset eivät ole miltään osin vertailukelpoisia Kemijoen olosuhteisiin.

4.22 Hakemuksen kalataloudelliset ja määrälliset perusteet

4.22.1 Perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja lajiensuojelu

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.22.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa vaelluskalojen palauttamisen biologisista mahdollisuuksista ja monimuotoisuusperusteista aiemmin lausumaansa. Luonnon monimuotoisuus -näkökohdat tulee ottaa huomioon.

Kalatalousviranomainen pitää selvänä, että ratkaisu KHO 2015:63 (Kantturakoski) osoittaa monimuotoisuus- ja lajiensuojelukysymysten olevan keskeinen ulottuvuus myös kalatalousmääräyksiä ratkaistaessa. KHO piti nousuesteiden poistamista vaelluskantojen palauttamisen perusedellytyksenä ja kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoitteen katsottiin olevan merkittävä keino vaelluskalakantojen ja erityisesti erittäin uhanalaisen meritaimenen luonnonkannan elvyttämiseksi ja säilyttämiseksi sekä muutoinkin kalataloudellisten vahinkojen vähentämiseksi Kantturakosken voimalaitoksen ala- ja yläpuolisessa vesistössä.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan molemmat yhtiöt on velvoitettava ryhtymään hakemuksessa vaadittuihin toimenpiteisiin. Kalatalousviranomainen on tuonut aiemmin esille näkemyksenä yhteisvastuullisuudesta ja viittaa tässä siihen.”

KEJO:n vastaselitys

Luonnon monimuotoisuutta koskevien kysymysten osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 1.4 sekä Vastaselityksen kohdassa 5.22.1 esittämäänsä. Kemijoen alkuperäistä lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa, eikä itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ole mahdollista luoda Kemijokeen, kuten KEJO on asiassa osoittanut. KEJO toteaa Muistutukseen viitaten, että Virojoen Kantturakoskea koskevassa korkeimman hallinto- oikeuden ratkaisussa KHO:2015:63 oli kyse olemassa olevan, vuonna 1950 asetetun, mutta täyttämättä jääneen kalatievelvoitteen pysyttämisestä uudella lupapäätöksellä tilanteessa, jossa voimalaitoksen omistaja oli hakenut ko. velvoitteen poistamista. Ratkaisu ei näin ollen ole vertailukelpoinen Hakemuksen mukaiseen asiaan.

Yhteisvastuullisuuden osalta KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 3.1.4 sekä Vastaselityksen kohdassa 5.5 esittämäänsä. Yhteisvastuullisuus voi Vesilain 13 luvun 2 §:n perusteella koskea vain korvauksia, ei velvoitteita. Hakija jättää tämän seikan huomiotta. Sen sijaan Hakija on viitannut aiemmin tässä yhteydessä mm. siihen, että velvoitteen muutos voidaan tehdä yhdellä päätöksellä siitä syystä, että alkuperäinen velvoitepäätös itsessään on Hakemuksen kohteena oleville voimalaitoksille yhteinen. Edellä esitettyä voidaan pitää jopa tarkoitushakuisena. On selvää, että velvoitepäätös sisältää velvoitteen toteutusta koskevat prosenttiosuudet. Nämä kuitenkin koskevat sitä, miltä osin yhtiöt ovat vastuussa päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen toteutuksesta. Kyse on aivan eri asiasta kuin velvoitteen toteutukseen liittyvä yhteisvastuu. KEJO on yksilöinyt Muistutuksessaan ne Hakemuksen vaatimukset, joiden osalta Hakija on esittänyt yhteisvastuullista toteutusta (Hakemuksen kohta 4.2, esitys kalatalousvelvoitteeksi, kohdat 1d, 1g, 4, 5, 6 ja 7).

4.22.2 Poikastuotantoala ja eri jokien soveltuvuus Kemijoen verrokkikohteiksi

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.22.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Yhtiöiden vastaselityksissä ei ole tuotu esille mitään sellaista, mikä muuttaisi kalatalousviranomaisen näkemystä siitä, että Tornionjokea voidaan pitää edustavimpana ja erittäin hyvänä verrokkijokena Kemijoelle sekä tuotantoalaltaan että poikastuotantokapasiteetiltaan.

Kalatalousviranomainen viittaa myös Simojoen osalta aiemmin sanottuun. Simojoen lohella eloonjäänti mädistä vaelluspoikaseksi on vaihtelevaa ja yleisesti heikkoa. Sähkökalastusaineistojen perusteella mädin ja/tai poikasvaiheen eloonjäänti on Simojoella lähes aina heikompaa kuin Tornionjoella ja joidenkin vuosien olosuhteet Simojoella näyttäytyvät erityisen huonoina eloonjäännille ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos).

Sekä uusi tutkimustieto habitaateista että nykyinen arvio Tornionjoen tuotantoalasta tukevat hakemuksessa esitettyä siitä, että Kemijoen luonnontilainen tuotantoalue on todennäköisesti aikanaan arvioitu alakanttiin. Lohen habitaatit voivat ulottua suhteellisiin syviin virran osiin, mutta kalatalousviranomainen ei ole esittänyt, että poikastuotantoalueet ulottuisivat järvialueille. Kemijoen vähempijärvisyydellä suhteessa Tornionjokeen ei siten ole PVOV:n vastaselityksessä esitettyä merkitystä.

Järvisyydellä voisi periaatteessa olla merkitystä suhteessa predaatiovaikutukseen ja tältä osin vähempijärvisyys voitaisiin siis katsoa Kemijoen vesistöalueen eduksi. Kalatalousviranomainen katsoo, että luonnontilainen Kemijoen vesistö ei kuitenkaan kokonaisuutena arvioiden poikennut Tornionjoesta myöskään predaatiopaineen osalta ainakaan siinä määrin, että se tulisi huomioida poikastuotantoarvioissa. Vaikka tässä asiakohdassa ei ollut kysymys rakennetun joen ja luonnontilaisen joen välisistä eroista, kalatalousviranomainen vastaa, että luonnontilaisen ja rakennetun jokiympäristön välillä on toki eroa ja myös tutkimustieto tukee tätä. Smolttivaelluksen tukeminen hakemuksessa esitetyllä tavalla onkin tärkeää, jotta voitaisiin lieventää predaatiovaikutuksia rakennetulla jokiosuudella.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteessä 4 esitettyyn. Hakija täydentää Simojokea koskevaa argumentaatiota [redacted]ym. (2021) tutkimukseen viittaamalla em. mukaisesti. KEJO on Muistutuksessa ja Vastaselityksessä kritisoinut sitä, että Tornionjoen vaelluspoikasten kuolleisuus merivaelluksella on puolet alhaisempi kuin Simojoella, eikä Hakija ole kyennyt esittämään sille järkeenkäypää selitystä, mikä siis viittaa vahvasti siihen, että Tornionjoen vaelluspoikastuotanto on yliarvioitu. Hakija yrittää kääntää tätä nyt mädistä-vaelluspoikaseksi eloonjäänniksi, missä voi luonnollisesti olla jokikohtaisia eroja. Siitä ei kuitenkaan ole kyse. Toisaalta lohen kesänvanhojen poikasten tiheyksissä ei Simo- ja Tornionjoella ole mainittavaa eroa ja Simojoessa poikastiheydet ovat viime vuosina olleet jopa Tornionjokea selvästi korkeampia, mikä ei ainakaan tue

Hakijan esittämää näkemystä korkeammasta kuolevuudesta mädistä vaelluspoikaseksi Simojoella, vaan pikemminkin päinvastoin.

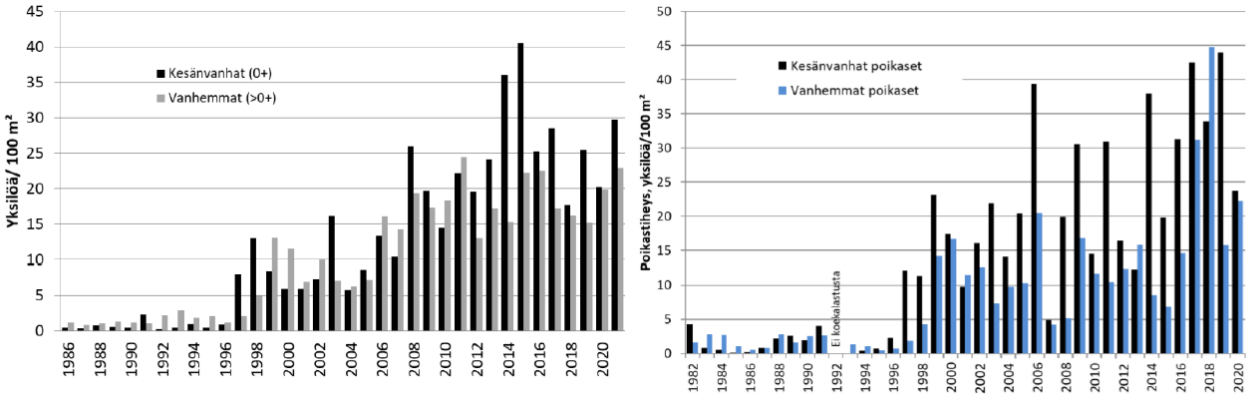

Kuva 1: Lohen kesänvanhojen ja sitä vanhempien poikasten tiheydet Tornionjoessa (vasen) vuosina 1986–2021 ja Simojoessa (oikea) vuosina 1982–2020 (Palm ym. 2022, Romakkaniemi ym. 2021). Huomaa erilainen Y-akselin skaalaus.

Hakijan em. järvisyyttä ja predaatiovaikutusta koskien esittämän osalta KEJO toteaa liitteeseen 4 viitaten, että Tornionjoessa ei ole Kemijärven tapaisia suuria läpivirtausjärviä, joiden yläpuolella olisi merkittävä määrä lohen lisääntymiselle soveliasta lisääntymisaluetta ja joissa predaatio on Vastaselityksessä esitetyn kattavan tutkimustiedon perusteella selvästi suurempaa kuin varsinaisella jokialueella. Näin ollen Hakijan näkemys siitä, että rakentamattoman Kemijoen vesistö ei kokonaisuutena arvioiden poikennut predaatiopaineen osalta Tornionjoesta on virheellinen. Haukipredaation on myös arveltu olevan syynä siihen, ettei Simojoella ole Portimojärven yläpuoliselle jokialueella muodostunut vahvaa lohen poikastuotantoa ([redacted]ym. 2021). Kaikki tutkimustieto viittaa siihen, että myös Kemijärvi on aiheuttanut hyvin merkittäviä tappioita alasvaeltaville smolteille ja siten poikastuotanto tuotantopinta-alaa kohti Kemijärven yläpuolella on ollut merkittävästi alhaisempi kuin Kemijoen pääuomassa.

Muilta osin KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä, sekä näiden liiteaineistossa esittämäänsä.

4.22.3 Lohikantamallinnuksesta ja vaelluspoikastuotannon arvioimisesta

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.22.3

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen toteaa, että Luken ja ICES:n selvitykset ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa lohikantojen tilasta ja niiden tuotantokapasiteetista. Yksittäisten jokien tulokset edustavat epävarmuus huomioon ottaen parasta nykytietämystä lohikannoista.

Kalatalousviranomainen on Luken 12.10.2020 lausuntoon viitaten todennut, että aikasarjoihin vuosittain kertyvä uusi aineisto sekä kanta-arviointimetodiikan kehitys päivittävät käsitystä lohikantojen tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Viimeisimmästä kanta-arvioinnista saadaan yleensä paras tieto, koska siinä on mukana kaikki siihen mennessä kerätyt aineistot. Viimeisimmän kanta-arvioinnin osalta kalatalousviranomainen viittaa ICES:n (2021) tuoreimpaan raporttiin sekä Luken ja SLU:n raporttiin (Palm ym. 2022) "Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2022. Suomenkielisessä raportissa todetaan muun ohella seuraavaa:

"Itämeren lohen kantojen hoito perustuu ”Maximum Sustainable Yield (MSY)-tavoitteeseen, jonka mukaan kantojen tulisi saavuttaa taso (kalakannan koko), joka mahdollistaa suurimman mahdollisen saaliin pitkäaikaisesti kestävällä tavalla. ICES arvioi kantojen tilan MSY-tavoitteen perusteella. Viime vuoden tila-arvioinneissa (ICES 2021a) ICES luopui 75 %:n tavoitteesta (75 % maksimaalisesta eli potentiaalisesta poikastuotannosta), joka on useamman vuoden ajan toiminut MSY-tavoitteen karkeana arviointiperusteena (ICES 2008). Sen sijaan kantojen tilaa arvioitaessa käytetään nyt niiden kantojen osalta, jotka sisältyvät analyyttiseen kantamalliin, kantakohtaisia MSY-tasoja"

"Kuten monien muiden Pohjanlahteen laskevien jokien lohikantojen, myös Tornionjoen lohikannan kehitys on ollut hyvin positiivinen 1990-luvulta lähtien. Tornionjoen vaelluspoikastuotannon kehityksessä on ollut pitkään kasvua ja joen lohentuotanto on nykyään selkeästi suurin verrattuna Itämeren muihin luonnonlohijokiin (> 1 miljoonaa smolttia vuodessa). Vuosina 2016–2019 ja 2021 vaelluspoikasmäärän on arvioitu olleen yli 1,5 miljoonaa (kuva 2.3). Lisäys aiempiin vuosiin verrattuna selittyy sillä, että kutulohien määrä joessa on ollut aiempaa huomattavasti suurempi vuodesta 2011 lähtien (kuva 2.1). Vaelluspoikasten arvioitu todennäköisin määrä vuonna 2021 on 1,53 miljoonaa."

"ICES:n viimeisin arvioi Tornionjoen lohikannan tilasta perustuu vuoden 2020 vaelluspoikastuotantoon, joka on peräisin vuosien 2015–2016 kuduista. Näiden analyysien mukaan Tornionjoen lohikanta oli vuonna 2020 saavuttanut kantakohtaisen MSY-tavoitteensa (RMSY, joka vastaa noin 77 % potentiaalisesta poikastuotannosta) suhteellisen suurella (79 %) todennäköisyydellä (ICES 2021a)."

"Yhteenvetona voidaan tieteellisen arvioiden perusteella todeta, että sekä uusi kansanvälinen kantakohtainen MSY-tavoite (ICES 2021c) että Tornionjoelle asetettu hieman korkeampi 80 %:n hoitotavoite, joka mainitaan Suomen ja Ruotsin kansallisissa lohistrategioissa, on saavutettu viime vuosina. Ainoastaan vuonna 2017 kutukalojen määrä oli Tornionjoella ilmeisesti liian alhainen. Kudulle palaavien lohien määrissä on tosin ollut huomattavia eroja, mutta nämä kutukannan lyhytaikaiset vaihtelut eivät ole vaikuttaneet vaelluspoikastuotantoon yhtä voimakkaasti, koska tietyn vuoden vaelluspoikastuotanto perustuu useamman perättäisen vuoden kutuihin (vaelluspoikasten ikä vaihtelee). Lisäksi lisääntymistuloksen tiheysriippuvuus johtaa siihen, että lähes sama vaelluspoikasmäärä voidaan saavuttaa hyvinkin erilaisilla kutulohimäärillä silloin,

kun kannan tila on hyvä (ks. kuva 2.8). Tästä syystä ei pidä keskittyä liiaksi kutulohien määrään jonakin yksittäisenä vuotena."

Kalatalousviranomainen toteaa tämän ja aiemmin saadun selvityksen perusteella, että MSY-taso on erittäin perusteltu lähtökohta myös Kemijoen menetetyn luonnontuotannon arviointiin. Useassa Pohjanlahden vesistössä vaelluspoikastuotanto on MSY-tavoitteen mukainen. Luonnonlohikannat ovat hyvässä tilassa ja niihin kohdistuva kalastuksen määrä on kestävällä tasolla.

Tutkimuksen läpinäkyvyyden kannalta on keskeistä, että tilastollinen epävarmuus määritellään avoimesti. Kalatalousviranomainen viittaa myös tältä osin Luken 12.10.2021 antamaan lausuntoon, jonka mukaan "Arvioissa on luonnollisesti epävarmuutta ja tämän epävarmuuden realistinen kvantifiointi on myös mallinnuksen keskiössä. Bayes-mallinnus on tilastollisena menetelmänä paras olemassa oleva epävarmuuden arviointiin."

ICES (2021) on siis edellä kuvatusti arvioinut lohen kantakohtaiset MSY-tavoitteet ja Tornionjoen tavoitteeksi on arvioitu 77 % potentiaalisesta vaelluspoikastuotannosta. Tornionjoen potentiaalisen vaelluspoikastuotannon (PSPC) piste-estimaatti (mediaani) on uusimman arvion mukaan 1 700 000 vaelluspoikasta, josta MSY-tasoksi näin ollen saadaan noin 1,3 miljoonaa vaelluspoikasta. Tämä taso on Tornionjoella myös saavutettu ICES:n raportissa esitettyjen piste-estimaattien (mediaani) perusteella kaikkina vuosina vuodesta 2011 alkaen.

Kaikki edellä mainittu huomioiden on edelleen täysin kiistatonta, että verrokkijokena käytetyn Tornionjoen lohen poikastuotanto on nykytietämyksen mukaan aivan eri tasolla kuin Kemijoen nykyvelvoitetta määrättäessä käytetty poikastuotannon taso. Kemijoen velvoite jäi siis nykytietämyksen perusteella alimitoitetuksi. Olosuhteiden muututtua velvoitteen muuttaminen tulee ratkaista nykytietämyksen perusteella ja määrätä parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuvat ja riittävät velvoitteet.

Arviolla menetetystä vaelluspoikastuotannosta ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaadittuihin toimenpiteisiin. Velvoitehoidon perusta muuttuu. Toimenpiteissä ei enää muutoksen jälkeen ole kyse pelkistä istutuksista (x kpl istutuspoikasia). Kyse on siitä, että kalatalousvelvoitteet muutetaan vastaamaan olosuhteissa tapahtuneita muutoksia. Velvoite on tarpeen asettaa sellaiseksi, että turvataan kalankulku poikastuotantoalueille huomioiden rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.

Vaellussiian ja meritaimenen osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa liitteessä 4 esitettyyn. Hakija viittaa vastaselityksessään em. tavalla ICES:n (2021) tuoreimpaan raporttiin sekä Luken ja SLU:n raporttiin (Palm ym. 2022). Lisäksi Hakija toteaa jo edellä lainatulla tavalla seuraavaa:

”Arviolla menetetystä vaelluspoikastuotannosta ei ole suoraa syy-seuraussuhdetta vaadittuihin toimenpiteisiin. Velvoitehoidon perusta muuttuu. Toimenpiteissä ei enää muutoksen jälkeen ole kyse pelkistä istutuksista (x kpl istutuspoikasia). Kyse on siitä, että kalatalousvelvoitteet muutetaan vastaamaan olosuhteissa tapahtuneita muutoksia. Velvoite on tarpeen asettaa sellaiseksi, että turvataan kalankulku poikastuotantoalueille huomioiden rakennetun joen reunaehdot vaelluskalojen elinympäristönä.”

Alkuperäisessä Hakemuksessa on kuitenkin voimakkaasti korostettu aiheutettua vahinkoa, sen kompensaatiotarvetta sekä kompensaation arvoa, ja todettu mm. seuraavaa:

”Arvio lohen kompensaatiotarpeesta on nykyvelvoitteeseen verrattuna yli 6-kertainen. On kuitenkin huomattava, että näissä laskelmissa keskeisintä on kompensaation arvo. Sen sijaan, että velvoiteresurssi käytettäisiin ainoastaan istutuksiin, tulee eri ratkaisumalleja harkittaessa huomioida sekä kansallisessa että kansainvälisessä päätöksenteossa ja strategioissa tunnustettu tarve siirtää painopistettä kalakantojen hoidossa luonnonpoikastuotantoa tukeviin toimenpiteisiin ja vaelluskalakantojen palauttamiseen.”

Eli aikaisemmin keskeisintä Hakijan mukaan on ollut kompensaation arvo ja sen mukainen velvoiteresurssi, joka tulisi suunnata uudelleen. Kuten KEJO on Vastaselityksessä esittänyt, on Tornionjoen lohen smolttituotanto viimeisimmän, vuoden 2021 ICES:in arvion mukaan MSY-tasolla 229 kpl/ha, kun Hakemus perustui arvoon 345 kpl/ha. Muiden Itämereen laskevien merkittävimpien lohijokien osalta tuotantoarviot olivat vielä selvästi alhaisempia. Nyt kun vahinkoarvio on faktisesti selkeästi pienentynyt – vaikka siis käytettäisiin pelkästään Tornionjoen tuotantoarviota – pyrkii Hakija selittämään asiaa toiseksi, ts. että vaadittujen toimenpiteiden arvolla ei olisikaan suhdetta kompensaation laskennalliseen arvoon. Tämä on luonnollisesti Hakijan intressissä, mutta hyväksyttävää se ei ole. KEJO viittaa tältä osin myös kohdassa 3 esittämäänsä: Kalatalousvelvoitteen tulee perustua voimalaitoksen rakentamisen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamaan vahinkoon. Näin ollen on selvää, että velvoitteen taustalla olevan vahinkoarvion keskeiset parametrit muodostavilla poikastuotantoarviolla ja Smolttikertoimella on suora yhteys muutettavan velvoitteen mitoitukseen.

KEJO toteaa, että Hakija ei ole edelleenkään vastannut yhtiön esittämään perusteltuun kritiikkiin siitä, että yksinomaan Tornionjoen käyttäminen vahinkoarvion pohjana johtaa virheelliseen arvioon kompensaatiosta.

Hakija kritisoi yhtiöiden painottavan vain kapeaa kalataloushyötyä ja sitä, etteivät yhtiöt näe arvoa Kemijokeen saatavalla luonnonkiertoon perustuvalla vaelluskalakannalla. Tämä ei pidä paikkaansa, mutta kuten yhtiöt ovat kaikissa prosessin vaiheissa kattavasti perustelleet, ei luonnonkiertoon perustuvia vaelluskalakantoja ole mahdollista saada aikaan Kemijokeen.

Hakijan mukaan yhtiöiden näkemys osittaisen luonnonkierron aikaansaamisestakaan ei ole johdonmukainen, sillä tämäkin tavoite edellyttää

Hakijan mukaan luontaisen lisääntymisen turvaamista ilmeisesti toimivien vaellusyhteyksien avulla. Yhtiöt toteavat osittaisen luonnonkierron tavoittelemisen olevan mahdollista myös ns. avustetun luonnonkierron muodossa, jolloin kierto tulisi perustumaan sekä nousu-, että alasvaelluksen osalta kalojen kiinniottoon ja kuljetukseen voimalaitosten ohi. Kiinniotto- ja ylisiirtomahdollisuudet on huomioitu mm. Kemijoen Taivalkosken kalauomahankkeessa.

Muilta osin KEJO viittaa tältä osin kaikkeen Muistutuksessa ja Vastaselityksessä, sekä näiden liiteaineistossa esittämäänsä.

4.22.4 Smolttikerroin

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.22.4

Hakija esittää seuraavaa:

”Hakijan ja yhtiöiden käsitykset ovat yhteneväisiä sen suhteen, että luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviytymisessä on eroja. Kalatalousviranomainen viittaa edellisessä kohdassa (2.22.3) sanottuun ja toteaa, että selviytymisero voimistaa em. nykyvelvoitteen alimitoitusta.

Kalatalousviranomaisen ja yhtiöiden näkemykset smolttikertoimen tasosta poikkeavat toisistaan. PVOV on katsonut, että Tornionjoen tulokset antavat korkeimmat tulokset ja että käyttämällä Tornionjoen sijaan vertailujokena Simojokea, päädyttäisiin selvästi pienempään kertoimeen. Tämä vaikuttaisi kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan olevan ristiriidassa PVOV:n vastaselityksen toisessa kohdassa sanotun kanssa, jonka mukaan Tornionjoen villien smolttien post-smoltkuolleisuus vaikuttaa olevan selvästi suurempaa kuin muilla tarkasteluilla joilla. Kalatalousviranomainen pitää PVOV:n esittämää epäloogisena, mutta toteaa kuitenkin seuraavaa. Käytettävissä olevien tietojen mukaan Simojoen lohella merieloonjäänti on yli kaksinkertainen kuin Tornionjoen lohella ([redacted] ym. Toimenpideohjelma Simojoen lohikannan elvyttämiseksi, luonnos), mikä tarkoittaa, että käyttämällä vertailujokena Simojokea päädyttäisiin vielä suurempaan villien ja viljeltyjen eloonjääntieroon (smolttikertoimeen). Tornionjoen käyttö verrokkijokena on kuitenkin perusteltu kattavasti jo aiemmin. Näin ollen smolttikerrointa määritettäessä villien lohien eloonjäänti on arvioitu Tornionjoen estimaattien perusteella.

Kalatalousviranomainen toteaa, että Luken arviot ovat parasta käytettävissä olevaa tietoa merivaiheen eloonjäännistä. Luken 14.6.2021 lausunnossa esitetty päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 % todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka. Lausunnon mukaan muutokseen päädyttiin siksi, että näin eloonjäännissä tulee huomioiduksi myös aikuiseloonjäännissä olevat erot sekä lohien rekrytoituminen kalastukseen aina jokisuulle saakka. Lisäksi Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjään-

nin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt -eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjäänttiin, ja päinvastoin.

Nykyvelvoitteessa käytetyn kertoimen 1,6 perusteet ovat kuvattuna yksityiskohtaisesti hakemuksen liitteessä 1 (sivu 7). Tarkoituksena on ollut käyttää kerrointa, jolla varmistetaan, että istutuksista saadaan luonnonpoikasista saatua saalista vastaava saalis. Tämä huomioiden Luken päivitetty arviointiperuste on vertailukelpoisempi suhteessa kertoimeen 1,6 kuin yksinomaan post-smoltti -vaiheeseen perustuva kerroin. Päivitetty kerroin ottaa huomioon nyt myös koko sen ajan, jolloin loheen kohdistuu kalastusta aina jokisuulle saakka. Nykyinen kerroin 1,6, joka asetettiin siis viljeltyjen ja luonnonpoikasten vertailumerkintöjen perusteella, on perustunut nimenomaan tässä aikuisvaiheessa kerättyyn tietoon, sillä merkkipalautuksia on saatu merikalastuksen aikana.

MSY-tason poikastuotanto (1,3 miljoonaa vaelluspoikasta) ja villi-viljeltykerroin 2,5 tarkoittaisivat istutuspoikasina 3 250 000 lohen vaelluspoikasta, mikä on nykyvelvoitteeseen verrattuna aivan eri tasolla.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO toteaa, ettei Hakija tältä osin esitä käytännössä mitään uutta. KEJO viittaa tältä osin liitteessä 4 esitettyyn. Kuten ko. liitteestä ilmenee ja kuten KEJO on asiassa aikaisemmin esittänyt, käy Luken 14.6.2021 päivätystä lausunnosta ilmi, että päivitetty Smolttikerroin perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin. Ts., mitä vähemmän istukkaita palaa jokisuulle verrattuna villeihin kaloihin, sitä suuremmaksi Smolttikerroin muodostuu. Tai kääntäen, mitä enemmän istukkaita saadaan merivaelluksen aikana saaliiksi, sitä suuremmaksi Smolttikerroin muodostuu. Nykyinen kerroin sen sijaan on arvioitu täysin päinvastoin: villiä kalaa vastaavan saalistuoton saamiseksi on pitänyt istuttaa 1,6 poikasta. Ts. nykyisen Smolttikertoimen laskennassa lähtökohtana on ollut, että Smolttikerroin on sitä pienempi, mitä lähempänä istukkaiden antama saalistuotto on villien kalojen saalistuottoa arvioituna tuhatta vaelluspoikasta kohti. Istutetut kalat on nimenomaisesti tarkoitettu kalastettaviksi eli kompensoimaan merialueella menetettyä saalistuottoa eikä ”palaamaan jokisuulle”. Tästä syystä päivitettyä Smolttikerrointa ei voida hyväksyä vahinkoarvion perustaksi.

4.23 Johtopäätökset

Hakijan Vastaselityksen kohta 2.23

Hakija viittaa Hakijan Vastaselityksessä sekä tämän tiivistelmässä esitettyyn.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kaikkeen tässä Toisessa Vastaselityksessä, erityisesti tämän kohdassa 2 esittämäänsä. Lapin ELY-keskus ei ole Hakijan Vasta-

selityksessä esittänyt uusia relevantteja perusteluja tai näkemyksiä suhteessa Selityksessä esittämäänsä. Kaiken KEJO:n asiassa esittämän perusteella on edelleen selvää, ettei Hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä.

5. Teemakohtaiset vastaselitykset

5.1 Ympäristövirtaama sekä vanhojen uomien hyödyntäminen vaellusreittinä ja vaelluskalojen poikastuotantoalueena

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.1

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että hakemuksen vaatimuksena on tehdä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma vanhojen uomien vesittämisestä. Ennen kyseisen selvityksen tekoa ei voida arvioida aiemmin esitettyä yksityiskohtaisemmin toimenpiteen teknistä toteutettavuutta ja sen vaikutuksia. Hyvällä suunnittelulla vanhoihin uomiin voidaan vesittämällä ja kunnostamalla saada aikaan eri vaelluskalalajeille sopivia virta-alueita, joten tämä lupaehtoesitys on tärkeä osa velvoitekokonaisuutta. Muista kohteista kertyneen tiedon valossa kalatalousviranomainen katsoo, ettei ole mitään syytä olettaa, etteikö hyviä tuloksia voitaisi saavuttaa myös Kemijoella.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksen kohdassa 4.4.6.2 sekä Vastaselityksen kohdassa 6.1 esittämäänsä. Hakemuksen vaatimus teknis-taloudellisen ja biologisen toteutettavuusselvityksen sekä suunnitelman tekemisestä tulee hylätä Vesilaissa tunnistamattomana kalatalousvelvoitteen tyyppinä. KEJO on Muistutuksessa ja Vastaselityksen kohdassa 6.1 osoittanut, että Hakemuksessa tarkoitetuissa vanhoissa tulvauomissa ei ole vaelluskalojen lisääntymiseen sopivia soraikkoja, ja että uomat olisivat soraistettuinakin poikastuotantoalaltaan lähes merkityksettömiä. Vastaselityksen kohdassa 6.1 esitetyn perusteella on selvää, että Hakijan näkemys siitä, että mainitut kohteet olisivat hyviä referenssejä ratkaisuille Kemijoessa, on virheellinen.

5.2 Erilaisten kalatie- ja alasvaellusratkaisujen soveltuvuus ja vertailu

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kokonaisuutena arvioiden olennaista on, että vaelluskalat pääsevät vaeltamaan lisääntymisalueilleen mahdollisimman nopeasti. Koska padot ja kalatiet aiheuttavat viivettä ja hävikkiä kalojen ylös- ja alasvaelluksella, on tärkeää selvittää mahdollisuudet saada aikaan ja ottaa käyttöön lisääntymis- ja poikastuotantoalueita myös lähempänä merta rakennetun Kemijoen alueella. Myös SYKE:n 21.4.2021 lausunnossa todetaan, että "Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys erityisesti alajuoksulla voi muodostua merkittäväksi tekijäksi joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta."

SYKE toteaa 21.4.2021 lausunnossaan myös seuraavaa: "Esitetyt haasteet luonnonmukaisen ohitusuoman heikosta toimivuudesta sen perusteella, ettei rakenteita voi sijoittaa tarpeeksi lähelle turbiinivirtaa, voidaan käytännössä ratkaista lähes jokaisessa kohteessa tarpeen mukaan esim. osittain teknisillä ratkaisuilla."

On selvää, että toimiakseen kalojen lisääntymis- ja poikastuotantoalueina luonnonmukaisiin kalateihin tai vanhoihin uomiin olisi johdettava vettä ympärivuotisesti. Kalatalousviranomainen on todennut selityksessään, että ympärivuotinen virtaama kalateissä on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle.

Muilta osin kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä.”

KEJO:n vastaselitys

SYKE:n lausuntoa on käsitelty yksityiskohtaisesti Vastaselityksen kohdassa 7 sekä Vastaselityksen liitteessä 1. KEJO viittaa esittämäänsä kaikilta osin. SYKE:n lausunnossa esitetty ei ole miltään osin antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. SYKE:n lausuntoa leimaa Selityksen tavoin vahvasti se, että siinä tyydytään lähinnä esittämään perustelemattomia ja ilmeisen virheellisiä väitteitä. Esitetyt väitteet ovat suurelta osin myös vireillä olevaan prosessiin nähden irrallisia kannanottoja koskien SYKE:n yleisiä näkökantoja liittyen vaelluskalakantojen elvyttämiseen.

Mitä tulee Kemijoen alaosan luonnonmukaisten uomien hyödyntämiseen poikastuotantoalueina, viittaa KEJO edellä kohdassa 5.1 esittämäänsä. KEJO on Muistutuksessa ja tämän liiteaineistoissa käsitellyt erilaisia kalatie- ja alasvaellusratkaisuja ja niiden kustannuksia seikkaperäisesti ja läpinäkyvästi, eikä Hakijan edellä esittämä ole antanut KEJO:lle aihetta muuttaa käsitystään asiasta. KEJO toteaa vielä erikseen, että ylipäätään pyrkimys siihen, että luonnonmukaisiin kalateihin ja sivujokiin jäisi kalayksilöitä kudulle, olisi voimakkaassa ristiriidassa Hakemuksen mukaisten toimivuusvaatimusten kanssa. Näihin pyrkiminen vaatisi sitä, ettei toimivuusvaatimuksen täyttämiseen vaadittavia, Ounasjokeen pyrkiviä kalayksilöitä jäisi kudulle Kemijoen pääuomaan tai sivujokiin ennen Ounasjoen risteystä.

SYKE esittää em. tavalla seuraavaa ”SYKE toteaa 21.4.2021 lausunnossaan myös seuraavaa: "Esitetyt haasteet luonnonmukaisen ohitusuoman heikosta toimivuudesta sen perusteella, ettei rakenteita voi sijoittaa tarpeeksi lähelle turbiinivirtaa, voidaan käytännössä ratkaista lähes jokaisessa kohteessa tarpeen mukaan esim. osittain teknisillä ratkaisuilla”. KEJO toteaa virkkeen olevan sisäisesti ristiriitaisen: mikäli ohitusuomaan tehdään teknisiä rakenteita, ei se enää ole täysin luonnonmukainen ohitusuoma.

5.3 Kalataloudelliset kunnostukset kalatalousvelvoitteena

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.3

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Muistutuksen kohdassa 4.4.6.7 ja Vastaselityksen kohdassa 6.3 esittämäänsä. KEJO huomauttaa, että poikastuotantoalueiden kunnostustarve ei ole seurausta voimalaitosrakentamisesta, vaan mm. uittoväyläperkauksista ja metsäojituksista. KEJO toteaa lisäksi, että Kemijoella lohikalojen poikastuotantoalueet sijoittuvat suurimmaksi osaksi sivujokiin, joiden kunnostustarpeen määrittelyssä ja kunnostuksessa KEJO on vahvasti mukana eri yhteistyöhankkeissa.

5.4 Kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamisen vaiheittainen toimeenpano

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.4

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Vastaselityksen kohdassa 6.4 ja tämän Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.20 esittämäänsä. Hakemuksen mukainen rakentamisaikataulu on sekä teknisesti, että oikeudellisesti toteuttamiskelvoton. Näin ollen asiassa annetuissa muistutuksissa ja mielipiteissä esitetty toteutusvaihtoehto, jossa kaikki Hakemuksen vaatimat kalatiet tulisi rakentaa samanaikaisesti olisi täysin mahdoton.

5.5 EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaikutus hakemuksessa esitettyihin toimenpiteisiin - ekologiset tilatavoitteet, ekologinen virtaama

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.5

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä sekä Hakijan Vastaselityksen kohtaan 2.18.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Vastaselityksen kohdassa 5.21 sekä Toisen Vastaselityksen kohdassa 4.21 esittämäänsä. Vesienhoidon ympäristötavoitteilla ei ole asiassa Hakijan esittämää merkitystä.

5.6 Velvoitteen muuttamisen vaikutukset pyyntirajoituksiin, kalastuksen valvontaan ja kalastukseen

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.6

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja tähdentää, että kalastusrajoituksista vaelluskalavesistöissä säädetään kalastuslaissa ja -asetuksessa. Kalastusrajoitukset ovat oma erillinen asiansa, ja niiden jyrkkyys määräytyy lopulta osittain kalateiden toimivuuden perusteella. Näin ollen on vaikea ennakoida tarvittavia kalastuksensäätelytoimia.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 58/2014 koskien hallituksen esitystä kalastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todennut käsitellessään Kalastuslain 52 §:n mukaista asetuksenantovaltuutta, että ”…lisäksi tämänkaltainen sääntelyratkaisu olisi omiaan korostamaan perustuslain 20 §:n ympäristövastuusäännöksen mukaisesti sitä,

että julkisella vallalla ei ole ainoastaan valtuutusta ("valtioneuvoston asetuksella voidaan..."), vaan myös vastuu huolehtia luonnosta ja sen monimuotoisuudesta. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan esimerkiksi Tenojoella on kaudella 2021 yhteensovitettu sekä heikkojen lohikantojen suojelu että kalastusoikeuden haltijoiden mahdollisuus hyödyntää omaisuuttaan muiden kalalajien pyynnin muodossa. Tarvittaessa vastaava on mahdollista myös Kemijoen vesistössä.

Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan kalastuksenvalvonnan lisäresursointi ei liity nyt käsiteltävänä olevaan asiaan. Istutukset osana kokonaisvaltaista velvoitehoitoa on perusteltu riittävästi hakemuksessa, selityksessä ja tämän vastaselityksen kohdassa 3.7.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kalastusrajoitusten osalta Vastaselityksen kohdassa 6.6 esittämäänsä. Syynä välttämättömille kalastusrajoituksille olisivat Hakemuksen mukaiset kalateiden ja alasvaellusratkaisujen toimivuusvaatimukset, joiden toteutumiseen pyrkiminen edellyttäisi käytännössä sitä, että kalastajien saaliiksi jäävien kalayksilöiden määrä jäisi nollaan. Tämä pienentäisi ratkaisevasti kalastuksen tuottoa. Toisaalta Hakemuksessa vaaditaan kalastuksen rajoittamistarpeeseen nähden ristiriitaisella tavalla istutusten lisäämistä. Hakija ohittaa nämä seikat edelleen. Luonnon monimuotoisuutta koskevien kysymysten ja Kalastuslain merkityksen osalta KEJO viittaa kaikkeen asiassa esittämäänsä. Tenojoen tilanne ei luonnollisesti myöskään millään tavalla ole vertailukelpoinen rakennetun Kemijoen kanssa. Vireillä olevassa asiassa ei ole kyse heikkojen lohikantojen suojelusta, kuten Tenojoella, vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta Vesilain säännösten mukaisesti. Istutusvelvoitteita KEJO käsittelee seuraavassa kohdassa 5.7.

5.7 Istutusvelvoitteet

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.7

Hakija esittää seuraavaa:

”Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että vastaselitysten antajien näkemys Vesilain mukaisen kalatalousvelvoitteen tarkoituksesta on erilainen. Kalatalousvelvoitteen tuotto ei tarkoita ainoastaan kalastajien saaman saaliin määrää. Kalatalousvelvoitteita määrätään ehkäisemään tai vähentämään vahinkoja, mikäli hankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa. Kalatalousvelvoitteilla on tarkoitus kompensoida juuri niitä kalastolle ja kalastukselle aiheutettuja vahinkoja, joita on aiheutettu tai aiheutetaan. Näin ollen tilanteessa, jossa kalojen kulkumahdollisuudet ovat estyneet ja lisääntymisalueita on menetetty, ei ainoastaan istutuksiin perustuva kalatalousvelvoite ole riittävä.

Kalatalousviranomainen ei näe vastaselitysten antajien väittämää ristiriitaa istutusvelvoitteiden ja vaelluskalojen luontaisen elinkierron välillä. Rakennetuilla jokiosuuksilla lisääntymis- ja poikastuotantoalueita on menetetty siinä määrin, ettei siellä voida päästä täysin luonnontilaiseen tuotantoon ja sen vuoksi menetettyä tuotantoa tulee osin myös jatkossa kompensoida istutuksin.

Istutusvelvoitteen jouston osalta kalatalousviranomainen toteaa, että jouston lisääminen on nykyisen, luonnolliseen lisääntymiseen tähtäävän kalakantojen hoidon mukainen toimenpide. Jousto mahdollistaa myös velvoitehoidon mukauttamisen tulevaisuudessa esimerkiksi tilanteessa, jossa kalataloustarkkailun tulokset antavat siihen aihetta. On olennaista, että istutuksia voidaan tarvittaessa korvata myös muilla toimenpiteillä, ja tähän vastaamiseksi istutusvelvoitteen jouston lisääminen ja kalatalousmaksun asettaminen ovat Vesilain mukaisia menettelytapoja.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa Muistutuksessa sekä Vastaselityksen kohdassa 6.7 esittämäänsä. Kalatalousvelvoite ei ole Vesilain mukainen, mikäli sillä ei saavuteta kalataloudellista tulosta. Luonnonkiertoon perustuva epärealistinen velvoitekokonaisuus olisi Vesilain vastainen sen mukanaan tuoman korkeintaan marginaalisen kalataloudellisen hyödyn johdosta. Nykyisten istutusvelvoitteiden tuottama kalataloudellinen tulos puolestaan on hyvä ja nykyisille istutuksille on runsaasti kannatusta keskeisten alueen toimijoiden, kuten osakaskuntien keskuudessa. Istutuksiin perustuva velvoite on riittävä tilanteessa, jossa se kompensoi voimalaitosten rakentamisen aiheuttaman kalataloudellisen vahingon. Näin on tässä tapauksessa. Nykyinen istutusvelvoite on luonteeltaan joustava ja mahdollistaa esimerkiksi istutettavien kalalajien tai niiden koon ja määrän muutokset sellaisessa Hakijan kuvailemassa tilanteessa, jossa tarkkailutulokset antavat siihen aihetta.

5.8 Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteet

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.8

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa ylisiirtojen olevan olennainen osa vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiseen tähtäävää velvoitehoitokokonaisuutta. Ylisiirtoja ja kalateitä koskevasta lupaehtoyhdistelmästä on vastattu kohdassa 2.18.

Ylisiirtovelvoitteiden toimeenpanon aloittamista viimeistään lupapäätöksen saatua lainvoiman koskien Hakija toteaa, että ylisiirrot tulee aloittaa viivytyksettä, jotta voidaan tukea ja jouduttaa lisääntymiskierron järjestämistä. Lohen ja meritaimenen elinkierto ja ekologia huomioiden kestää joka tapauksessa useita vuosia, ennen kuin ylisiirrettyjen emokalojen jälkeläiset ovat palaamassa kudulle paikkaan, jossa ne ovat kuoriutuneet.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa ylisiirtoja koskien kokonaisuudessaan Muistutuksessa ja Vastaselityksen kohdassa 6.8 esittämäänsä. Ylisiirtovelvoite tulee hylätä toteuttamiskelvottomiin ja virheelliseen tietoon perustuviin Hakemuksen kalatievelvoitteisiin liittyvänä tukivelvoitteena. Hakija ei myöskään ole esittänyt oikeudellista perustetta, jonka nojalla ylisiirrot sen käsityksen mukaan tulisi aloittaa ennen päätöksen lainvoimaa. Huomionarvoista on myös se, että Hakija viittaa lupapäätöksen lainvoimaan, vaikka Hakija on toistuvasti vedonnut siihen, ettei asiassa ole kyse lupahakemuksesta.

5.9 Kalatautiriskiin ja kalojen hyvinvointiin liittyvät kysymykset

Hakijan Vastaselityksen kohta 3.9

Hakija esittää seuraavaa:

”Kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja toteaa, että tässä yhteydessä ratkaistaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva kysymys. Oikeuskäytännössä kalatautikysymys on käsitelty ja annettu tarvittavat määräykset koskien kalatautiriskien hallintaa, kun nousureitti on avattu.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa kokonaisuudessaan Vastaselityksen kohdassa 6.9 esittämäänsä. Nykyinen velvoite on tässä suhteessa toimiva. Nykyisten ylisiirtojen lomassa kalojen kuntoa on mahdollista tarkkailla ja havainnoida, mikä ei ole mahdollista, mikäli kalatievelvoite toteutetaan. Ylisiirrettävät kalat kuljetetaan suoraan Ounasjokeen, jolloin nämä eivät voi kalateitä pitkin nousevien kalojen lailla levittää tauteja pääuoman kalankasvatuslaitoksille, Ossauskoski mukaan lukien.

6. Vastaselitykset Hakijan vastaselityksiin koskien lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä

6.1 Lausunnot

Hakijan Vastaselityksen kohta 4.1

Hakija viittaa aiemmin esittämäänsä sekä Hakijan Vastaselityksessä todettuun.

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa asiassa annettuja lausuntoja koskien Vastaselityksessä esittämäänsä.

6.2 Muistutukset ja mielipiteet

Hakijan Vastaselityksen kohta 4.2

Hakija esittää seuraavaa:

”Kemijoki Oy:n vastaselityksessä esille tuodun osalta kalatalousviranomainen viittaa aiemmin esittämäänsä ja tässä vastaselityksessä todettuun.

Kalatalousviranomaisella ei ole selitettävää Ounasjoen kalatalousalueen 26.1.2022 lähettämään muistutukseen.

Kalatalousviranomaisella ei ole selitettävää Villilohi – yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry:n 16.9.2021 lähettämään mielipiteen täydennykseen.”

KEJO:n vastaselitys

KEJO viittaa asiassa annettuja muistutuksia ja mielipiteitä koskien Vastaselityksessä esittämäänsä.

Ounasjoen kalatalousalue toteaa 26.1.2022 päivätyssä muistutuksessaan seuraavaa:

”Ounasjoen kalatalousalue puoltaa Lapin ELY-keskuksen vireille saattamaa Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden päivittämistä vastamaan voimalaitosten rakentamisesta aiheutuneita luonnontaloudellisia haittoja.

Velvoitteiden muutos toisi uusia mahdollisuuksia kehittää Ounasjoen kalataloudellista merkitystä ja aluetaloudellista vaikuttavuutta.”

KEJO toteaa tältä osin kaikkeen asiassa esittämäänsä viitaten, ettei Hakemuksen hyväksymiselle ole oikeudellisia edellytyksiä. Mitä tulee Ounasjoen kalataloudelliseen merkitykseen ja aluetaloudellisiin vaikutuksiin, toteaa KEJO kaikkeen asiassa esittämäänsä viitaten, että vaelluskalojen luonnonkiertoa ei ole Kemijoen vesistössä mahdollista saavuttaa, eikä Ounasjoen kalatalousalueen esittämiä hyötyjä näin ollen syntyisi.

Villilohi – yhteistyöverkoston mielipiteen täydennyksen osalta KEJO viittaa Vastaselityksen kohtaan 8.2.1.18.

Vastaselityksen liitteet

1. OTK, VT [redacted] asiantuntijalausunto, 20.5.2022
2. Huoltovarmuuskeskuksen kannanotto 29.4.2022
3. Compass Lexeconin toinen vastine kommentteihin koskien kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta aiheutuvia laskettuja kustannuksia Kemijoki Oy:lle, 21.6.2022
4. Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemi- ja Iijoen vastaselitysten kalataloudellisista perusteista, muistio Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy, 21.6.2022
5. Valitus valtioneuvoston yleisistunnon päätöksestä 16.12.2021 (VN134/2021/ YM/2021/68) koskien vesienhoitosuunnitelmien hyväksymistä, Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy, 27.1.2022
6. Vastaselitys asiassa 295/03.04.04.04.20/2022 koskien muutoksenhakua valtioneuvoston yleisistunnon päätökseen 16.12.2021, VN 134/2021 /YM/2021/68, Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy, 8.6.2022

Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy kommentit

Aluehallintovirasto on varannut Kemijoki Oy:lle ja PVO-Vesivoima Oy:lle tilaisuuden kommenttien esittämiseen hakijan toimittamiin täydennyksiin. Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy ovat 30.6.2023 antamassaan kommentissa todenneet seuraavaa:

2. Kommentit Lapin ELY-keskuksen Täydennykseen

2.1 Päivitetyt tiedot vesienhoitosuunnitelmasta ja arvio hankkeen vaikutuksista tilatavoitteisiin

Lapin ELY-keskus viittaa Täydennyksessä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan vuosille 2022–2027 (”Hoitosuunnitelma”) sekä toimenpideohjelmaan vuosille 2022–2027 ja toteaa seuraavaa:

”Kalatalousviranomaisen arvion mukaan velvoitemuutoshakemuksella ja siinä esitetyillä toimenpiteillä on suuri merkitys kaikkien kolmen vesimuodostuman tilatavoitteiden saavuttamisen kannalta.”

Yhtiöt viittaavat kaikkeen tässä prosessissa aiemmin esittämäänsä. Hakija ei ole esittänyt mitään sellaista selvitystä, joka osoittaisi, että Hakemuksen mukaiset vaellusratkaisujen toimivuusvaatimukset tai sen tavoitteet koskien vaelluskalojen luontaisten lisääntymismahdollisuuksien parantamista olisivat saavutettavissa. Yhtiöiden toimittaman selvityksen perusteella on selvää, että näin ei ole. Näin ollen Hakemuksella ja siinä esitetyillä toimenpiteillä ei voi olla suurta merkitystä Kemijoen alaosan tilatavoitteiden saavuttamiselle.

Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki ja Raudanjoen alaosa on nykyisellä vesienhoidon suunnittelukaudella 2022–2027 luokiteltu tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan ekologiseen tilaan. Luokituksen lopputulos ei kuitenkaan ole pysyvä. Korkein hallinto-oikeus toteaa Täydennyksessä viitatussa päätöksessään, että suunnittelukaudella saadun uuden tiedon perusteella on mahdollista, että toimenpiteet ja niiden merkitys sekä niiden aiheuttaman haitan merkittävyys tärkeälle käyttömuodolle on arvioitava uudestaan seuraavalla suunnittelukaudella. Korkein hallinto-oikeus myös toteaa tilaluokittelulla ja tilatavoitteilla olevan tiettyä sitovuutta. On Yhtiöiden näkemyksen mukaan kuitenkin selvää, kuten Yhtiöt ovat asiassa osoittaneet, ettei Suomen lainsäädäntö mahdollista Hakemuksen hyväksymistä, eikä myöskään Hoitosuunnitelmassa esitetyllä ole tällaista oikeudellista vaikutusta. Yhtiöt myös toteavat, että Hoitosuunnitelmassa on ko. vesimuodostumien osalta hyväksytty määräajan pidennys tilatavoitteen saavuttamiselle vuoden 2027 loppuun saakka.

2.2 Päivitetyt tiedot merenhoitosuunnitelmasta ja arvio hankkeen vaikutuksista tilatavoitteisiin

Lapin ELY-keskus viittaa Täydennyksen liitteenä 3 olevaan Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelmaan vuosille 2022–2027 (”Merenhoidon Toimenpideohjelma”) ja katsoo, että Hakemuksella ja siinä esitetyillä toimenpiteillä on selviä myönteisiä vaikutuksia Merenhoidon Toimenpideohjelmassa esitettyihin tavoitteisiin ja näitä edistäviin toimenpiteisiin.

Vireillä olevassa asiassa on oikeudellisesti kyse lainvoimaisen kalatalousvelvoitteen muuttamisesta Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti. Merenhoitosuunnitelmalla ei voida oikeudellisesti perustella olosuhteiden olennaisen muutoksen käsillä oloa ja siten Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteen muuttamista. Vesilain 3 luvun 6 §:n mukaan on luvan myöntämisen edellytyksiä harkittaessa otettava huomioon, mitä merenhoitosuunnitelmassa on esitetty hankkeen vaikutusalueen vesien tilaan ja käyttöön liittyvistä seikoista. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoite asetetaan kalakannoille tai kalastukselle aiheutuvan vahingon ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi. Relevantteja ovat vesitalous-hankkeen vaikutukset sen vaikutusalueella. Kalatalousvelvoitteen tarkoitus ei ole yleisesti edistää kalakantojen elpymistä. Kalatalousvelvoitteen asettamisen tai muuttamisen perusteena eivät voi toimia esimer-

kiksi meritaimenkantojen tilaan liittyvät, taustaltaan pikemminkin luonnonsuojelulliset päämäärät, joista Täydennyksessä tältä osin on kyse. Kalatalousvelvoitteen asettamisen tai muuttamisen tarkoituksena ei ole merenhoidon tavoitteiden yleinen edistäminen ELY-keskuksen viittaamalla tavalla. Voimassa olevat velvoitteet ja maksetut korvaukset kompensoivat voimalaitosten rakentamisen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamat vahingot täysimääräisesti.

Kuten kohdassa 2.1 todetaan, on Yhtiöiden toimittaman selvityksen perusteella selvää, että Hakemuksen mukaiset vaellusratkaisujen toimivuusvaatimukset tai sen tavoitteet koskien vaelluskalojen luontaisten lisääntymismahdollisuuksien parantamista eivät ole saavutettavissa. Hakemuksella ei ole vaikutusta lohen tai meritaimenen luonnonkantojen kehitykseen. Vaellussiian ja nahkiaisen osalta Yhtiöt viittaavat asiassa aikaisemmin esittämäänsä.

On kaiken kaikkiaan selvää, ettei Merenhoidon Toimenpideohjelmalla ole oikeudellista merkitystä asian ratkaisussa.

3. Vesivoiman ja erityisesti sähköjärjestelmän säädön yhteiskunnallinen merkitys

Yhtiöt ovat prosessin kaikissa vaiheissa korostaneet vesivoiman ratkaisevan tärkeää merkitystä sähköjärjestelmän toiminnalle ja huoltovarmuudelle. Yhtiöt ovat katsoneet tässä vaiheessa välttämättömäksi esittää vielä seuraavaa, jotta vireillä olevan prosessin yhteiskunnallinen konteksti on kaikilta osin selvä. Tällä tulee kiistatta olla suuri merkitys myös vireillä olevan prosessin oikeudellisessa arvioinnissa Pohjois-Suomen AVI:ssa.

Vesivoimaa ja erityisesti sen tuottamaa säätökykyä tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan. Puhutaan energiakriisistä. Kemijoki on Suomen merkittävimpiä vesivoiman tuotantoon valjastettuja vesistöjä. KEJO on Suomen suurin vesivoiman tuottaja, PVOV Suomen kolmanneksi suurin. Yhtiöt omistavat Kemijoen vesistössä yhteensä 18 vesivoimalaitosta. Suomessa tuotetusta sähköstä vesivoiman osuus on noin 20 %. Uusiutuvilla energialähteillä tuotetusta sähköstä osuus on noin puolet. Pelkästään Kemijoen voimalaitosten teho muodostaa noin kolmasosan koko Suomen vesivoiman tehosta, ja 50 % Suomen säädettävästä vesivoimasta. Suuren tuotantokapasiteetin lisäksi vesivoiman säätömahdollisuus tulee kasvattamaan vesivoiman merkitystä sähkön tuotantomuotona entisestään, kun sähkön kokonaistuotanto muuttuu entistä sääriippuvaisemmaksi muiden uusiutuvan energian tuotantomuotojen, kuten aurinko- ja tuulivoiman, tuotannon lisääntyessä siirtymässä kohti hiilineutraaliuden tavoitetta. Kemijoen vesivoimalaitoskokonaisuus onkin erittäin tärkeä koko Suomen sähköverkon vakauden sekä energiahuoltovarmuuden kannalta.

Yhtiöt ovat jo aiemmin nostaneet esiin myös muuttuneen geopoliittisen tilanteen viittaamalla Huoltovarmuuskeskuksen päivitettyyn kannanottoon koskien vesienhoitosuunnitelmia ja toimenpideohjelmia vuosille 2022–2027 (KEJO:n toisen vastaselityksen liite 2), jossa todetaan seuraavaa (korostukset lisätty):

”Lausuimme huhtikuussa 2021 vesivoiman roolin tärkeydestä Suomen sähköjärjestelmässä. Tämä rooli ei ole menettänyt merkitystään, vaan päinvastoin kotimaiset, hajautetun, säätökykyisen ja ilmastoystävällisen energian tärkeys Suomen huoltovarmuudelle on korostunut uudenlaisessa geopoliittisessa tilanteessa. Toivomme, että vesivoiman merkitys Suomen huoltovarmuudelle tunnistetaan ja huomioidaan myös vesienhoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.”

Edellä esitetty merkitys on luonnollisesti relevantti myös vireillä olevassa asiassa. Fingrid Oyj on puolestaan todennut muistiossaan Vesivoiman rooli sähköjärjestelmän tuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa (KEJO:n toisen vastaselityksen liitteen 5 liitteen 5 liite 1) mm. seuraavaa (korostukset lisätty):

”Vesivoiman osuus taajuudensäädössä on nykyisellään niin merkittävä, että sitä ei käytännössä voi korvata muilla keinoilla. Ilman vesivoimaa kansallinen tehotasapainon ylläpito muodostuisi hyvin vaikeaksi ja siten myös kalliimmaksi sähkönkäyttäjille. Hyvän ja nopeasti aktivoituvan säätökapasiteetin omaavan vesivoiman merkitys tulee säilymään tai jopa kasvamaan sähkön tuotannon muuttuessa sääriippuvaiseksi tuulivoiman ja aurinkovoiman lisääntyessä.”

EU:n tasolla ns. REPowerEU-suunnitelmassa todetaan mm., että “Uusiutuvan energian käytön huomattava nopeuttaminen ja laajentaminen sähköntuotannossa, teollisuudessa, rakennuksissa ja liikenteessä nopeuttaa Venäjän fossiilisten polttoaineiden käytön asteittaista lopettamista. Se myös alentaa ajan mittaan sähkön hintoja ja vähentää fossiilisten polttoaineiden tuontia.”

Suomessa valtioneuvosto hyväksyi 15.9.2022 esityksen kansallisen huoltovarmuusselonteon antamisesta eduskunnalle. Selontekoehdotuksessa todetaan, että ”Säätökykyisellä ja hyvin ennustettavalla vesivoimalla on suuri merkitys Suomen sähköjärjestelmässä. Säätövoiman tarpeellisuus korostuu entisestään tulevaisuudessa, kun sääriippuvaisten energiamuotojen käyttö lisääntyy ilmastonmuutosta torjuttaessa”. Vesivoiman tarjoamia vertaansa vailla olevia säätöominaisuuksia tarvitaan nyt entistä enemmän. Sääriippuvaisten uusiutuvien sähköntuotantomuotojen määrää ei voida kasvattaa, ellei säätövoimaa ole tarjolla vastaavassa suhteessa. Vesivoima on kriittinen tuotantomuoto sähköverkon vakauden kannalta. Yhtiöiden ja Fortum Power and Heat Oy:n laatimassa selvityksessä Vesivoiman merkitys Suomen sähköjärjestelmän säädössä ja vesienhoitosuunnitelmissa esitettyjen toimenpiteiden vaikutus säätöön todetaan yhteenvetona yhteiskunnallisesta säädön tarpeesta ja vesivoiman roolista mm. seuraavaa:

”Tulevaisuudessa erilaisten joustojen merkitys kasvaa entisestään, koska heikosti säädettävä tuotanto, erityisesti tuulivoiman tuotanto lisääntyy voimakkaasti. Lisäksi säätöön kykenevä tuotanto, erityisesti polttamiseen perustuva CHP-tuotanto, vähenee merkittävästi. - - Mikäli vesivoiman kykyä joustaa rajoitetaan, niukkuus lisääntyy entisestään ja samalla syntyy merkittävä riski verkon stabiiliudelle ja siten merkittävä riski alueelliselle ja kansalliselle energiaturvallisuudelle.”

Fingrid Oyj:n tilaamassa ja AFRY Management Consulting Oy:n laatimassa kesäkuussa 2023 julkaistussa selvityksessä Assessment and design of future Finnish capacity solutions todetaan Fingrid Oyj:n ennusteen osoittavan jouston lisätarpeen. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen tuoreessa ohjelmassa todetaan mm. seuraavaa:

”Hallitus vahvistaa energiajärjestelmälle tärkeän säätökykyisen vesivoiman toimintaedellytyksiä.”

”Mahdollista lisävesivoiman rakentamista suunnataan sellaisiin vesistöihin, jotka on jo valjastettu sähköntuotantoon.”

Seuraava esimerkki kuvastaa riittävän säätövoiman konkreettista merkitystä. Fingrid Oyj julkaisi 9.9.2022 tiedotteen Sähköjärjestelmän reservien saatavuudessa odotettavissa niukkuutta, jossa todetaan mm. seuraavaa (korostus lisätty):

”Fingrid käyttää erilaisia reservituotteita tasapainottamaan sekä normaalia sähkön kulutuksen ja tuotannon välistä vaihtelua että palauttamaan tuotannon ja kulutuksen välisen tasapainon häiriötilanteissa, esimerkiksi voimalaitoksen äkillisesti vikaantuessa. Viime kuukausina tarjonta reservimarkkinoilla on vähentynyt energiamarkkinoiden poikkeuksellisesta tilanteesta johtuen ja tulevina kuukausina reservien saatavuudessa voi olla ajoittain merkittävää niukkuutta. Ilman riittäviä reservejä kasvaa todennäköisyys siihen, että häiriötilanteissa ajaudutaan sähköpulatilanteeseen ja kulutusta joudutaan irtikytkemään hetkellisesti. Sähköjärjestelmän käyttövarmuuden varmistamiseksi tulevan talvena kaikkien säätöresurssien osallistuminen reservimarkkinoille onkin ensiarvoisen tärkeää.”

Sähköjärjestelmän tasapainosta huolehtivia reservituotteita on useita, ja niiden toteuttamisesta puhutaan epävirallisesti ns. ”säätövoimana” ja resursseista niiden toteuttamiseen ”säätöresurssina” ja niiden kunkin ajanhetken kykyä ”säätökapasiteettina”. Lisäksi säätövoimalla viitataan usein myös suunniteltuun vuorokauden sisäiseen tuotannon vaihteluun, mikä ratkeaa ns. spot-markkinoilla edellisen vuorokauden kaupankäynnin tuloksena. Yhteistä näille kaikille on se, että vesivoiman merkitys on erittäin suuri, ja kuten Fingrid Oyj edellä viitatussa muistiossaan Vesivoiman rooli sähköjärjestelmän tuotannon ja kulutuksen tasapainottamisessa toteaa, ”vesivoiman osuus sähköjärjestelmämme taajuudensäädössä on nykyisellään niin merkittävä, että sitä ei käytännössä voi korvata muilla keinoilla”. Kuluttajan kannalta on eduksi, että eri markkinoilla on olemassa joustavaa säätöresurssia, jota voidaan tarjota niille tunneille, joilla tarve on suurin.

Torstaina 8.9.2022 sähköjärjestelmän tasapaino oli uhattuna, mikä johtui ”tuotanto- ja säätökapasiteetin niukkuudesta”, ja Fingrid Oyj käynnisti varavoimalaitoksia ja pyysi sähkömarkkinoilta lisää ylössäätötarjouksia. Aamuyön ja aamun tilanteessa säätösähkömarkkinoiden kautta toteutettujen ylössäätöjen energia oli yhteensä 3614 MWh (klo 00–10). Kemijoen ja Iijoen mahdolliset säätökäytön rajoitukset johtuen virtaamarajoituksista, joilla ns. jojo-ilmiö pyritään poistamaan, olisivat yhteensä vähintään 300 MW (KEJO:n toisen vastaselityksen liitteen 5 liite 5). Jos

säätörajoitukset olisivat olleet voimassa, olisi säätävää kapasiteettia ollut saatavilla noin 300 MW vähemmän per tunti, eli kymmenen tunnin ajalta noin 3000 MWh. Tämä havainnollistaa vesivoiman merkitystä sähköjärjestelmän tehotasapainon ylläpidossa ja toisaalta säätökäytön rajoitusten suuruuden mittakaavaa sekä Yhtiöiden esittämää huolta säätörajoituksista.

Yhtiöiden edellä kuvaama tapahtumaketju osoittaa sen, että tilanteessa, jossa säädettävien resurssien saatavuudessa on ollut niukkuustilanne, joka on samaa suuruusluokkaa, kuin joka aiheutuisi Hakemuksen mukaisista toimenpiteistä ja vastaavista toimenpiteistä Iijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevassa prosessissa, aikaansaisi tilanteen, jossa vakava häiriö Suomen sähköjärjestelmässä on ollut lähellä. Näin ollen on selvää, että olemassa olevien joustavien resurssien, tärkeimpänä näistä vesivoiman, toimintaedellytysten heikentämiseen ei ole varaa.

Vallitsevassa tilanteessa olisi vastoin Suomen ja Euroopan etua rajoittaa vesivoiman tuotannon toimintaedellytyksiä millään tavalla. Vesivoiman toimintaedellytysten ja säätökyvyn vahvistaminen on merkittävä kansallinen intressi, joka on kiistatta tunnistettu lainsäätäjän ja muiden keskeisten yhteiskunnallisten toimijoiden taholta, kuten Yhtiöt ovat edellä osoittaneet. On kaiken kaikkiaan selvää, että Hakemuksen hyväksyminen olisi merkittävien yhteiskunnallisten intressien vastaista, eikä Hakemuksen hyväksymiselle myöskään ole oikeudellisia edellytyksiä.

4. EIS:n 6 artiklan määräysten merkityksestä

Lapin ELY-keskus hakee velvoitetta, jonka toteuttamisesta aiheutuisi Yhtiöille yhteensä yli miljardin euron taloudelliset menetykset. On selvää, kuten Yhtiöt ovat asiassa osoittaneet, ettei Suomen lainsäädäntö mahdollista Hakemuksen hyväksymistä.

Yhtiöiden esittämät selvitykset koskien Lapin ELY-keskuksen vaatiman toimenpidekokonaisuuden toimivuutta ja kustannuksia on sivuutettu lähes täysin, kuten Yhtiöt ovat osoittaneet. Yhtiöiden asiassa esittämä laaja ja perusteltu selvitys osoittaa, etteivät Hakemuksen tavoitteet ole toteuttamiskelpoisia ja että Hakemuksen hyväksymisen negatiiviset seuraukset olisivat poikkeuksellisen laajat. Hakija puolestaan on esittänyt lähinnä vain ylimalkaisia ja perusteettomia väitteitä Hakemuksensa tueksi. Hakemuksen hyötyjä ja haittoja ei ole Hakijan toimesta arvioitu juuri lainkaan.

EIS:n 6 (1) artiklan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeiset menettelylliset periaatteet ovat vastavuoroisuus (adversarial principle) ja tasapuolisuus (fair balance tai equality of arms). Em. periaatteiden valossa on oikeudenkäynnin osapuolilla oltava tasapuolinen

mahdollisuus saada tietoa sekä esittää todisteita, perusteluja ja vaatimuksia.

Koska Lapin ELY-keskus on sivuuttanut Yhtiöiden prosessissa esittämän selvityksen, eivät EIS:n 6 (1) artiklan ilmentämät periaatteet ole asiassa toteutuneet.

Kemijoki Oy:n lisäkirjelmä 25.4.2024

2. Päivitetty vahinkoarvio

KEJO osoitti muistutuksessa ja sen liitteenä olleessa taloustieteellisessä analyysissa, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymisestä aiheutuisi KEJO:lle yhteensä 806,9 miljoonan euron menetykset. Vahinkoarvion laatimisesta on kuitenkin kulunut viisi vuotta, ja KEJO on siksi laatinut päivitetyn vahinkoarvion, joka perustuu samaan laskentatapaan kuin alkuperäinen vahinkoarvio. Ajan kulumisen seurauksena sekä sähkön hinnassa että rakentamiskustannuksissa on kuitenkin tapahtunut merkittäviä muutoksia, kuten liitteenä 1 olevasta uudesta vahinkoarviosta ilmenee. Uudessa vahinkoarviossa on lisäksi huomioitu, että KEJO on päättänyt luopua Sierilän voimalaitoksen rakentamisesta.

Kun edellä mainitut muutokset otetaan huomioon, KEJO:n päivitetty arvio kokonaismenetyksien nimellisarvosta on 936,4 miljoonaa euroa 25 vuoden aikahorisontilla. Investointikustannukset ovat yhteensä 376 miljoonaa euroa, jotka jakautuvat vaiheisiin 1 ja 2. Vaiheessa 1 investointikustannukset ovat 168,9 miljoonaa euroa ja toisessa vaiheessa 207,1 miljoonaa euroa. Operatiiviset kustannukset ovat 95,7 miljoonaa euroa 25 vuoden aikahorisontilla. Sähkön tuotannon menetykset ovat 464,7 miljoonaa euroa 25 vuoden aikahorisontilla.

Nämä menetykset olisivat niin massiiviset, ettei oikeudellisia edellytyksiä hakemuksen hyväksymiselle ole, kuten KEJO on prosessin aikaisemmissa vaiheissa osoittanut.

3. Smolttikerroin ja vaatimus lisäselvityksen hankkimisesta

Nyt vireillä oleva prosessi perustuu keskeisesti Lapin ELY-keskuksen väitteeseen siitä, että Kemijoen nykyinen kalatalousvelvoite on merkittävästi alimitoitettu. Kantaansa Lapin ELY-keskus on perustellut smolttituotantolaskelmalla. Tämä laskelma taas perustuu arvioituun smolttituotantopinta-alaan kerrottuna arvioidulla smolttituotannolla pinta-alaa kohden ja kerrottuna smolttikertoimella. Arvio smolttikertoimen suuruudesta vaikuttaa näin ollen suoraan Lapin ELY-keskuksen smolttituotantolaskelmaan ja tätä kautta koko nyt vireillä olevan hakemuksen perusteeseen, eli Lapin ELY-keskuksen väitteeseen nykyisen kalatalousvelvoitteen merkittävästä alimitoituksesta.

KEJO on käsitellyt smolttikerroinkysymystä mm. muistutuksen liitteenä 3 olleen kalataloudellisia perusteita koskevan analyysin kohdassa 2.8. Tässä kohdassa on mm. käsitelty kesällä 2019 tehtyä kalastuksenvalvojien ja kaupallisten kalastajien yhteistyönä tehtyä selvitystä koskien Perämerellä välillä Kalajoki-Tornio istukkaiden ja villiä alkuperää olevien

lohien osuuksia saalissa. Johtopäätöksenä on mm. tämän selvityksen perusteella em. kohdan 2.8 lopussa todettu, että "yhteenvetona edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, ettei kompensaatiokertoimen korottamiseen ole perusteita".

Koska myös edellä mainittu, vuonna 2019 tehty selvitys selvästi viittasi siihen, että nykyisen kalatalousvelvoitteen määrittämisessä käytetty smolttikerroin 1,6 on vähintään riittävän suuri, on KEJO pyrkinyt hankkimaan asiaan liittyen lisäselvitystä Maa- ja metsätalousministeriöltä ("MMM").

Kuten liitteenä 2 olevasta kirjeenvaihtokoosteesta ilmenee, KEJO toimitti yhdessä Voimalohi Oy:n, Montan Lohi Oy:n, PVOV:n ja Fortum Oyj:n (jäljempänä "yhtiöt") kanssa MMM:lle 28.6.2021 selvityspyynnön koskien villien ja viljeltyjen lohien osuuksia saaliissa ja niiden seurantaa Suomen puoleisella Pohjanlahdella. Vastauksia selvityspyyntöön ja sen kysymyksiin on tiedusteltu MMM:ltä puhelimitse ja/tai sähköpostilla seitsemään eri otteeseen aikavälillä 9.9.2021–18.1.2023. Viimeisin selvitys- ja asiakirjapyyntö lähetettiin MMM:lle 12.4.2024 (liite 2). Tässä selvityspyynnössä yhtiöt uudistivat MMM:lle esittämänsä seuraavat kysymykset:

(a) mistä johtuvat erot kalastuksenvalvojien vuosina 2019 ja 2020 keräämien aineistojen ja Luken keräämien aineistojen välillä;

(b) mitkä ovat em. aineistojen vahvuudet ja puutteet alueellisesti ja ajallisesti luotettavan arvion tekemiseen;

(c) onko mahdollista, että Luken keräämä aineisto ei ole alueellisesti riittävän kattava lohi-istustusten tuloksellisuuden ja lohi-istukkaiden eloonjäänin arvioimiseen; ja

(d) onko mahdollista, että Luken alueellisesti luonnonlohia painottava saalisnäytteenotto osana Itämeren lohikantamallia on johtanut virheelliseen arvioon luonnonlohien ja istutuslohien postsmolttien elossasäilyvyydestä?

Kirjelmöinti MMM:n kanssa on jatkunut kohta kolme vuotta ilman, että yhtiöt ovat saaneet MMM:lta vastauksia esittämiinsä kysymyksiin, ja myös viimeisimmässä, 19.4.2024 annetussa vastauksessa MMM sivuuttaa yhtiöiden esittämät kysymykset. Koska kysymyksillä on välitön merkitys Pohjois-Suomen AVI:n ratkaistavana olevassa asiassa, pyytää KEJO, että Pohjois-Suomen AVI vesilain 11 luvun 11 §:n 4 momentin lausuntoja selvitysmenettelyä tai vesilain 11 luvun 16 §:n selvitysmenettelyä käyttäen hankkii vastaukset edellä mainittuihin kysymyksiin, jotka vaikuttavat oikean smolttikertoimen arviointiin. Tämä on tärkeää asian oikean lopputuloksen ja KEJO:n oikeusturvan kannalta.

4. Lisäselvitys smolttituotannosta

KEJO on nyt vireillä olevan prosessin aikaisemmissa vaiheissa useasti todennut ja osoittanut, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa käytetyt ICESin lohimalliin perustuvat arviot vaelluspoikastuotannosta Tornionjoessa ovat niin epäloogisia ja ristiriitaisia todellisten havaintojen

kanssa, että sen tuloksia ei voida käyttää Kemijoen vaelluspoikastuotannon arvioinnissa. Myös uusimmat tiedot Tornionjoelta tukevat tätä johtopäätöstä, kuten seuraavasta ilmenee.

Luken seurantojen mukaan Tornionjoen nousulohimäärä oli kesällä 2023 pienin sitten vuoden 2010 ja merkittävästi pienempi kuin mitä lohitutkijat ennustivat. Myös edellisenä kesänä 2022 nousulohimäärä jäi odotettua vähäisemmäksi. Vastaavasti Simojokeen nousi kesällä 2023 selvästi vähemmän lohta kuin edellisenä kuutena vuotena.

Kesän 2023 seurantajakson aikana Tornionjoella havaittiin kaikuluotauksissa 20 260 ja Simojoella 2 022 lohta (kuvat 1 ja 2).

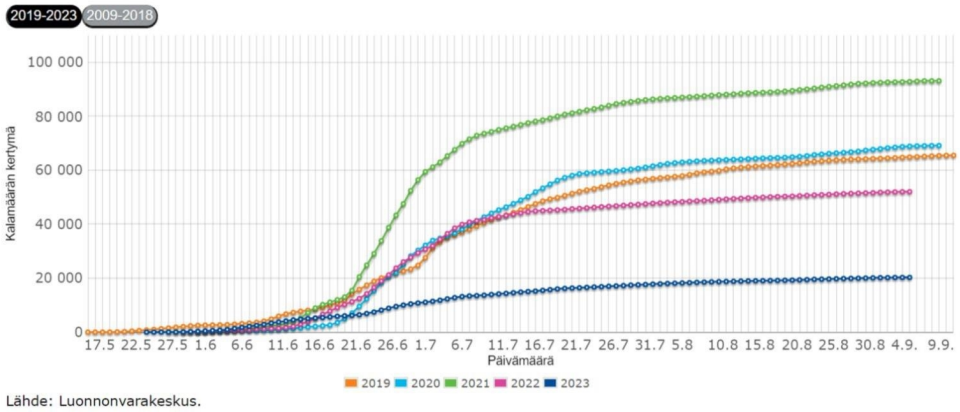

Kuva 1. Nousulohien määrä Tornionjoessa vuosina 2019–2023.

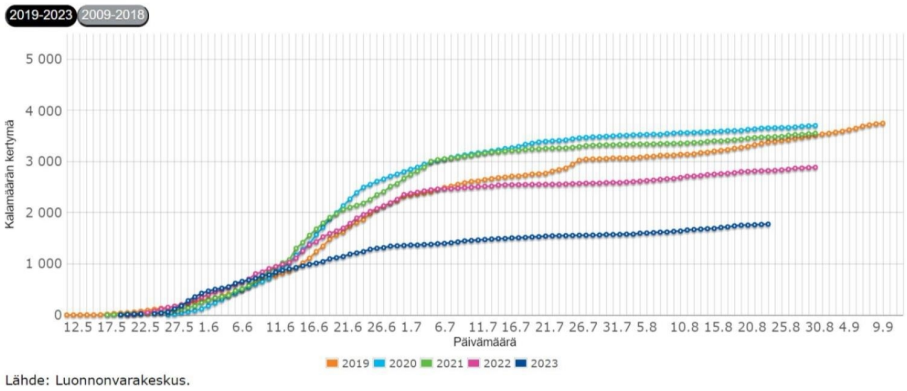

Kuva 2. Nousulohien määrä Simojoessa vuosina 2019–2023.

Luken mukaan nousulohien vähyys vuonna 2023 johtui etenkin vuonna 2021 merivaelluksen aloittaneiden lohien poikkeuksellisen vähäisestä määrästä. Myös nuorimmat, vuonna 2022 mereen poikasina vaeltaneet lohet, olivat nousijoiden joukossa harvalukuisia. Syitä heikkoon lohennousuun ei tiedetä. Koska nuoria nousulohia oli vuonna 2023 hyvin vähän, on lohitutkijoiden mukaan myös huomattava riski, että vuoden 2024 nousulohimäärä jää pieneksi.

Kuvassa 3 on esitetty ICESin lohimalliin perustuvat arvioit Tornionjoesta vuosina 1996–2023 mereen vaeltaneiden vaelluspoikasten eli smolttien

määrästä. Sen mukaan vaelluspoikasten määrä olisi ollut vuodesta 2016 lähtien vakaa ja hyvin korkea, yli 1,5 milj. smolttia vuodessa. Kuitenkin näistä smolttimääristä palasi takaisin jokeen vuonna 2022 ja erityisesti 2023 huomattavasti aikaisempaa vähäisempi lohimäärä. Vaelluspoikasten kuolleisuus merellä tulisi siten olla kasvanut moninkertaiseksi verrattuna smolttivuosiluokkiin, joista vuosien 2019–2021 nousulohimäärät koostuivat. Toinen vaihtoehto on, että smolttituotantoarvio on virheellinen eli yliarvio.

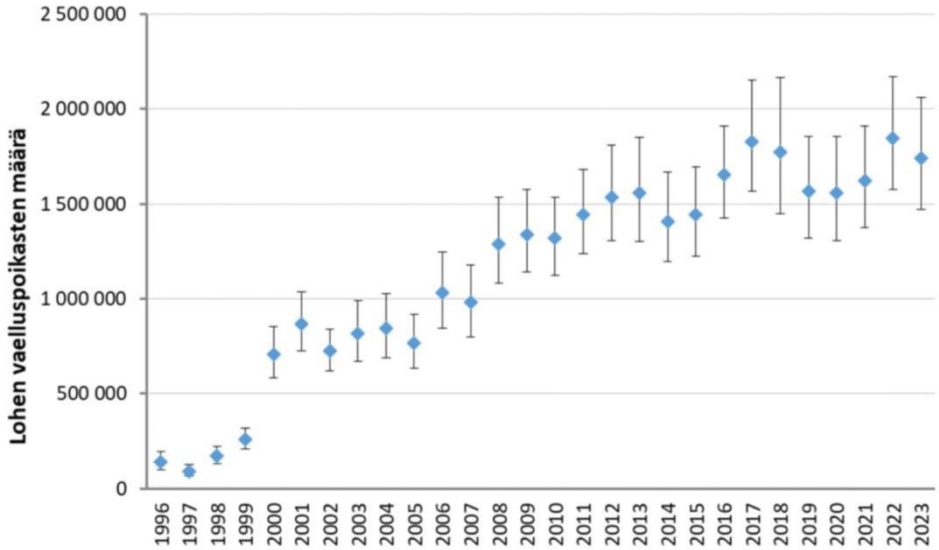

Kuva 3. Lohen vaelluspoikasten vuosittainen vaellusmäärä Tornionjoesta 1996–2023 (arviot ja niiden 90 %:n todennäköisyysväli) ICES-lohimallin mukaan.

KEJO on prosessin aikaisemmissa vaiheissa korostanut ristiriitaa Tornionjokeen ennustetun ja havaitun nousulohimäärän välillä. Seuraavassa kuvassa 4 on esitetty viimeisimmän WGBAST-raportin kuva ennustetuista ja havaituista lohimääristä Tornio-, Simo- ja Kalixjoessa. Kuvan mukaan Tornionjoen nousulohien määräksi vuonna 2023 ennustettiin vielä saman vuoden keväällä yli 100 000 lohta (ennusteen mediaani), kun todellisuudessa jäätiin noin viidennekseen siitä. Huomattakoon myös, että erityisesti Kalixjoessa – jota voidaan pitää osana Tornionjoen systeemiä – on nousulohien määräennuste ollut koko ajan huomattava yliarvio.

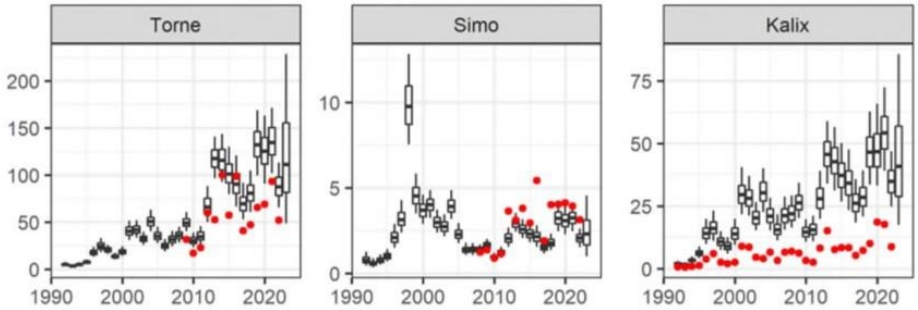

Kuva 4. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä (box-plot jakauma) vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2022 saakka (punaiset pisteet) Tornion-, Simo- sekä Kalix-joessa (ICES 2023).

Kaikki edellä esitetty vahvistaa KEJO:n myös aikaisemmin esittämää käsitystä siitä, että ICESin lohimalliin perustuvat arviot vaelluspoikastuotannosta Tornionjoessa ovat niin epäloogisia ja ristiriitaisia todellisten havaintojen kanssa, että sen tuloksia ei voida käyttää Kemijoen vaelluspoikastuotannon arvioinnissa.

5. Ilmastonmuutoksen torjunta ja sen kasvanut merkitys nyt vireillä olevassa asiassa

5.1 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys yleisesti ja nyt vireillä olevassa asiassa

Kuten KEJO useasti on todennut ja osoittanut nyt vireillä olevan prosessin aikana, on ilmastonmuutoksen torjunnalla jatkuvasti lisääntyvä yhteiskunnallinen ja oikeudellinen painoarvo. Tämä näkyy sekä kansallisella että EU-tasolla.

Kansallisten velvoitteiden osalta ilmastolain (423/2022) 2.1 §:n 1 kohdan mukaan ilmastolain ja sen mukaisen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän tavoitteena on osaltaan varmistaa, että ihmisen toiminnasta aiheutuvat kasvihuonekaasujen päästöt vähentyvät ja nielujen aikaansaamat poistumat kasvavat siten, että kasvihuonekaasujen päästöt ovat enintään yhtä suuret kuin poistumat viimeistään vuonna 2035 ja että poistumat kasvavat ja päästöt vähenevät edelleen myös sen jälkeen. Edelleen 2 ja 3 kohtien mukaan tavoitteena on varmistaa, että verrattuna vuoteen 1990 ihmisen toiminnasta aiheutuvat taakanjako- ja päästökauppasektorin yhteenlasketut kasvihuonekaasujen päästöt ilmakehään vähentyvät vuoteen 2030 mennessä vähintään 60 prosenttia, vuoteen 2040 mennessä vähintään 80 prosenttia ja vuoteen 2050 mennessä vähintään 90 mutta pyrkien tasoon 95 prosenttia.

EU-tasolla viimeisin merkittävä muutos on Euroopan komission 6.2.2024 julkaisema tiedonanto, jossa se suosittelee EU:n vuoden 2040 tavoitteeksi kasvihuonekaasujen nettopäästöjen vähentämistä 90 prosentilla vuoden 1990 tasosta.

Vesivoima ja etenkin vesivoimalla tuotettu säätövoima on keskiössä ilmastonmuutoksen torjunnassa: yhteiskunnan sähköistyessä ja siirryttäessä uusiutuviin energiantuotantomuotoihin ilman säätömahdollisuutta (tuuli- ja aurinkoenergia) sähköjärjestelmän toimivuus edellyttää, että käytössä on uusiutuvalla energialla tuotettua säätövoimaa. Vesivoima on tältä osin ratkaisevan tärkeässä asemassa, kuten KEJO useasti on todennut ja osoittanut tämän prosessin aikana. Esimerkkinä vesivoiman kiistattomasta merkityksestä ilmastonmuutoksen torjunnassa voidaan mainita esim. Suomen ilmasto- ja energiastrategia, jossa mm. todetaan, että "vesivoima on vielä pitkään keskeisin joustava resurssi sähköjärjestelmässä ja avainasemassa sääriippuvaisen sähköntuotannon kasvun mahdollistajana".

Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymien johtaisi edellä kohdassa 2 todetulla tavalla niin massiivisiin menetyksiin, että se vakavasti vaarantaisi vesivoimatuotannon jatkumisen Suomen tärkeimmällä mm. vesivoimatuotantoon käytettävällä joella, eli Kemijoella. Tämä olisi vastoin kaikkia edellä todettuja politiikkatavoitteita ja myös vastoin nyt vireillä olevassa asiassa sovellettavia säännöksiä. Päätöksentekoa asiassa sitovat mm. vesilain 3 luvun 4 §, 3 luvun 14 §, 19 luvun 7 ja 8 §:t ja 19 luvun 10 § ja lisäksi mm. Suomen perustuslain (731/1999) 7, 10, 15, 18, 20, 21, 22 ja 106 §:t. Kaikkiin näihin säännöksiin sisältyy eri tavoin eri intressien punnintaa, ja kaikissa tulee ottaa huomioon ilmastonmuutoksen torjunnan keskeinen ja lisääntynyt painoarvo. Ilmastonmuutoksen lisääntynyt painoarvo ilmenee myös alla kuvastusta viimeaikaisesta kansallisesta ja kansainvälisestä oikeuskäytännöstä, jonka Pohjois-Suomen AVI:n tulee ottaa huomioon päätösharkinnassaan edellä mainittujen säännösten lisäksi.

5.2 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys viimeaikaisessa kansallisessa oikeuskäytännössä

Korkein hallinto-oikeus ("KHO") on 23.4.2024 antamassaan vuosikirjaratkaisussa KHO 2024:6 mm. todennut (korostukset tässä), että "ottaen huomioon hiilidioksidipäästöjen vähennyksen suurehkon määrän, päästövähennys tukee myös Suomea sitovien ilmastotavoitteiden saavuttamista. KHO katsoo tämän vuoksi, että maakaapeleita, joiden pääasiallisena tarkoituksena on johtaa sähköenergiaa datakeskuksen käyttöön, on tässä tapauksessa pidettävä yleisen tarpeen vaatimina".

Nyt vireillä olevan asian merkitys Suomen energiajärjestelmälle ja ilmastonmuutoksen torjunnalle on suurempi kuin em. KHO:n tapauksessa, ja Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksyminen olisi siksi vastoin ilmastotavoitteita ja näin ollen KHO:n edellä toteamalla tavalla myös vastoin yleisen tarpeen vaatimuksia. Tätä ei voida sivuuttaa nyt vireillä olevassa tapauksessa.

5.3 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys viimeaikaisessa kansainvälisessä oikeuskäytännössä

Kansainvälisessä oikeudessa erittäin merkityksellinen ennakkoratkaisu on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ("EIT") täysistuntoratkaisu Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland, jossa EIT totesi Sveitsin rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimusta

("EIS"), kun Sveitsi ei ollut ryhtynyt riittäviin toimiin ilmastonmuutoksen torjumiseksi.

Tällä ennakkoratkaisulla on välitöntä oikeudellista merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa, johtuen Suomen perustuslain 22 §:n velvoitteesta, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään täsmentänyt lainkohtaa seuraavasti: "tulkintatilanteissa olisi erilaisista perusteltavissa olevista vaihtoehdoista pyrittävä omaksumaan sellainen, joka edistää ihmisoikeusmääräysten toteutumista, eli on näin määriteltynä ihmisoikeusystävällinen”. Oikeuskäytännössä korkein oikeus on viitannut nimenomaisesti Suomen perustuslain

22 §:ään oikeusperustana ihmisoikeusmyönteiselle laintulkinnalle esimerkiksi ratkaisussa KKO 2008:10, ja vastaavasti KHO on viitannut perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan tapauksessa KHO 2002:43.

Oikeuskirjallisuudessa Ojanen ja Scheinin ovat täsmentäneet Suomen perustuslain 22 §:n soveltamista seuraavasti: "PL 22 §:ssä asetettu julkisen vallan velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen kattaa Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet kokonaisuudessaan siihen katsomatta, missä muodossa ihmisoikeusnormi on konkreettisesti voimaan saatettu osaksi Suomen oikeusjärjestystä. PL 22 § ilmentää muutoinkin ihmisoikeuksien erityisasemaa Suomen oikeudessa (ks. PL 22 §)."

Edellä todetun lisäksi EIT:n ratkaisujen tulkintavaikutus toteutuu myös Suomen perustuslain 106 §:n kautta, jonka mukaan, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle. Tämä on todettu myös oikeuskirjallisuudessa.

Kaiken edellä olevan perusteella nyt vireillä olevaan asiaan sovellettavia ja edellä todettuja, oikeudelliseen eri intressien punnintaan perustuvia säännöksiä, on sovellettava niin, että ilmastonmuutoksen torjunnalle annetaan erityisen suuri painoarvo siten, että myös EIT:n em. ennakkoratkaisun myös Suomea sitovat velvoitteet toteutuvat.

Tämän perusteella on kaiken kaikkiaan selvää, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksyminen, joka vaarantaisi Suomen keskeisen vesivoimatuotannon jatkumisen, olisi vastoin Suomea sitovia kansallisia ja kansainvälisiä ilmastotavoitteita, vastoin keskeistä asiaan sovellettavaa kansallista ja kansainvälistä säännöstöä ja vastoin uusinta kansallista ja kansainvälistä tuomioistuinkäytäntöä. Lapin ELY-keskuksen hakemus tulee siksi hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

Kemijoki oy on liittänyt lisäkirjelmäänsä seuraavat liitteet:

Liite 1. Kalatalousvelvoitemuutoksen kokonaismenetykset 15.4.2024

Liite 2. Kooste kirjeenvaihdosta MMM:n kanssa

PVO-Vesivoima Oy:n lisäkirjelmä 26.4.2024

1 Vuonna 2020 toimitetun Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamista kustannuksista yhtiölle tehtyjen laskelmien päivittäminen

1.1 Vuonna 2020 toimitetun kustannuslaskelman sisältö

Yhtiö on yllä todetusti 10.8.2020 päivätyllä kirjelmällään antanut muistutuksen ELY-keskuksen hakemuksen johdosta. Muistutuksen liitteenä 3 on toimitettu 29.6.2020 päivätty muistio Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitankorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen

aiheuttamista kustannuksista yhtiölle (”vuoden 2020 kustannuslaskelma”).

Vuoden 2020 kustannuslaskelmassa on avattu yksityiskohtaisesti Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan vaatimien teknisten rakenteiden kustannuksia ja niiden syntyä PVOV:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen osalta. Kuten muistiosta ilmenee, merkittävimmät yksittäiset kustannukset ovat alasvaellusrakenteet, kalatiet ja energian menetykset. Muistiossa on tarkasteltu istutusvelvoitteiden lisäyksen ja ylisiirron kustannuksia nykyisen velvoitteen aiheuttamien kustannusten suhteessa PVOV 17 % ja Kemijoki 83 %. Nahkiaiseen liittyvien velvoitteiden osalta tarkastelu on tehty myös nykyisen velvoitteen vastuun suhteessa, eli molemmat yhtiöt vastaavat nahkiaiseen liittyvistä velvoitteista 50 %.

Vuoden 2020 kustannuslaskelmassa on esitetty perustelut muistion liitteenä 1 olevaan Excel-taulukkoon lasketuille kokonaiskustannuksille, jotka PVOV:lle aiheutuisi Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymisestä. Hakemuksen hyväksymisen kokonaiskustannukset eli kalatalousvelvoitteen arvon lisäys nykyiseen kalatalousvelvoitteeseen sekä kalatalousvelvoitetta täydentäneisiin korvauksiin nähden olisi arviolta yhteensä noin 230 miljoonaa euroa. Suurimmat kustannukset aiheutuisivat investointikustannuksista ja energian menetyksistä. Jatkuvat vuosikustannukset on pääomitettu 20-kertaisiksi. Niille ei ole laskettu korkoa.

Kuten yhtiön muistutuksessa on todettu, hakemuksen hyväksymisestä PVOV:lle aiheutuvat yhteensä noin 230 miljoonan euron lisäkustannukset nykyisen jo voimassa olevan kalatalousvelvoitteen päälle ovat tasoltaan sellaiset, ettei hakemuksen hyväksymiselle ole laillisia edellytyksiä. Toimenpiteiden kustannusten kohtuuttomuutta suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn sekä kyseisen summan eräkohtaista muodostumista on käsitelty yhtiön muistutuksen kohdassa 5.2.2. Kuten muistutuksen kohdassa 5.3 on todettu, hakemukseen tulee soveltaa intressivertailua, jonka lopputulos olisi negatiivinen jo vuoden 2020 laskelmat huomioiden. Lisäksi yhtiö toistaa aiemmin toteamansa, että muistutuksen kohdassa 4 todetusti ei ole mitään varmuutta siitä, että hakemuksen mukaisin toimenpiteiden pystyttäisiin edes palauttamaan vaelluskalojen luonnonkierto Kemi-Ounasjoen vesistöalueelle, minkä lisäksi merkittäviä epävarmuuksia liittyy siihen, ettei hakemuksen mukaisten velvoitteiden edellyttämien rakenteiden toimivuudesta ja tuloksellisuudesta Itämeren lohelle ei ole kokemusta tai tutkimustietoa.

1.2 Päivitetty vahinkoarvio

Rakentamiskustannukset ja sähkön keskimääräinen vuosihinta ovat nousseet vuoden 2020 kustannuslaskelman tekemisen jälkeen merkittävästi. Säästä riippuvaisen tuotannon nopea kasvu on puolestaan nostanut säätövoiman merkitystä aiemmasta. Näiden seikkojen vuoksi PVOV on katsonut, että on tarpeellista päivittää vuoden 2020 kustannuslaskelmaa vastaamaan edellä selostettuja muutoksia.

Tämän muistutuksen täydennyksen liitteenä 1 olevassa 12.3.2024 päivätyssä muistiossa on säilytetty vuoden 2020 kustannuslaskelmat ja lisätty aiemmin tehtyihin laskelmiin päivitetty laskelma kunkin kohdan

loppuosaan (”vuoden 2024 kustannuslaskelma”). Vuoden 2024 kustannuslaskelman liitteessä A esitetään samalla tavalla kuin vuoden 2020 kustannuslaskelmassa kohdennetut kustannukset päivitettynä vastaamaan nykyarvoja. Liitteenä B on lisäksi Ramboll Oy:n tekemä 8.1.2024 päivätty Ii- ja Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksen teknisten kustannusten päivitysraportti, jossa on esitetty arviot toteutuvista kustannuksista pohjautuen vuonna 2020 arvioituihin tietoihin.

Vuoden 2024 kustannuslaskelman kohdassa 8. Yhteenveto kustannuksista on kerätty kootusti päivitetyt kustannuslaskelmat. Päivitetyn kustannuslaskelman mukaan hakemuksen hyväksymisestä PVOV:lle aiheutuvat kokonaiskustannukset ovat yhteensä noin 356 miljoonaa euroa. Yhtiö on katsonut jo 10.8.2020 päivätyssä muistutuksessaan vuoden 2020 kustannuslaskelmiin viitaten, että hakemuksesta pelkästään PVOV:n osalta yksityiselle edulle aiheutuvat vuoden 2020 arvion mukaiset noin 230 miljoonan euron menetykset ovat yksiselitteisesti kohtuuttomat suhteessa hakemuksella saavutettaviin hyötyihin, puhumattakaan yleiselle edulle aiheutuvista menetyksistä mm. sähkön säätökapasiteetin ja energiantuotannon omavaraisuusasteen heikentyessä. Yhtiölle hakemuksen hyväksymisestä aiheutuvien menetysten suuruus on vuoden 2020 kustannuslaskelmien tekemisen jälkeen kasvanut huomattavasti, eikä varsinkaan päivitettyjen arvioiden mukaisia noin 356 miljoonan euron menetyksiä voida pitää miltään osin kohtuullisina.

PVOV katsoo edelleen, että hakemuksen mukaisten laajamittaisten ja suuruudeltaan täysin poikkeuksellisten velvoitteiden edellyttäminen olemassa olevalta, jo aikanaan täysimittaisesti kompensoidulta hankkeelta on ennenkuulumatonta ja suhteellisuusperiaatteen vastaista. Asiassa tulee ottaa huomioon uusimmista laskelmista ilmenevät kustannuksissa tapahtuneet merkittävät muutokset. Hakemuksen mukainen kalatalousvelvoite on kustannuksiltaan ilmeisen kohtuuton toimenpiteillä mahdollisesti ja epävarmasti saavutettavaan hyötyyn nähden ottaen huomioon, ettei hakemuksella tavoiteltujen ympäristöhyötyjen toteutumisesta ole mitään takeita.

2 Smolttikerroin ja vaatimus lisäselvityksen hankkimisesta

Nyt vireillä oleva prosessi perustuu keskeisesti Lapin ELY-keskuksen väitteeseen siitä, että Kemijoen nykyinen kalatalousvelvoite on merkittävästi alimitoitettu. Kantaansa Lapin ELY-keskus on perustellut smolttituotantolaskelmalla. Tämä laskelma taas perustuu arvioituun smolttituotantopinta-alaan kerrottuna arvioidulla smolttituotannolla pinta-alaa kohden ja kerrottuna smolttikertoimella. Arvio smolttikertoimen suuruudesta vaikuttaa näin ollen suoraan Lapin ELY-keskuksen smolttituotantolaskelmaan ja tätä kautta koko nyt vireillä olevan hakemuksen perusteeseen, eli Lapin ELY-keskuksen väitteeseen nykyisen kalatalousvelvoitteen merkittävästä alimitoituksesta.

PVOV on käsitellyt smolttikerroinkysymystä mm. muistutuksen liitteenä 2 olleen kalataloudellisia perusteita koskevan analyysin kohdassa 2.8. Tässä kohdassa on mm. käsitelty kesällä 2019 tehtyä kalastuksenvalvojien ja kaupallisten kalastajien yhteistyönä tehtyä selvitystä koskien Perämerellä välillä Kalajoki-Tornio istukkaiden ja villiä alkuperää olevien

lohien osuuksia saalissa. Johtopäätöksenä on mm. tämän selvityksen perusteella em. kohdan 2.8 lopussa todettu, että "yhteenvetona edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, ettei kompensaatiokertoimen korottamiseen ole perusteita".

Koska myös edellä mainittu, vuonna 2019 tehty selvitys selvästi viittasi siihen, että nykyisen kalatalousvelvoitteen määrittämisessä käytetty smolttikerroin 1,6 on vähintään riittävän suuri, on PVOV pyrkinyt hankkimaan asiaan liittyen lisäselvitystä Maa- ja metsätalousministeriöltä ("MMM").

Kuten liitteenä 2 olevasta kirjeenvaihtokoosteesta ilmenee, PVOV toimitti yhdessä Voimalohi Oy:n, Montan Lohi Oy:n, Kemijoki Oy:n ja Fortum Oyj:n (jäljempänä "Yhtiöt") kanssa MMM:lle 28.6.2021 selvityspyynnön koskien villien ja viljeltyjen lohien osuuksia saaliissa ja niiden seurantaa Suomen puoleisella Pohjanlahdella. Vastauksia selvityspyyntöön ja sen kysymyksiin on tiedusteltu MMM:ltä puhelimitse ja/tai sähköpostilla seitsemään eri otteeseen aikavälillä 9.9.2021–18.1.2023. Viimeisin selvitys- ja asiakirjapyyntö lähetettiin MMM:lle 12.4.2024 (liite 2). Tässä selvityspyynnössä Yhtiöt uudistivat MMM:lle esittämänsä seuraavat kysymykset:

(a) mistä johtuvat erot kalastuksenvalvojien vuosina 2019 ja 2020 keräämien aineistojen ja Luken keräämien aineistojen välillä;

(b) mitkä ovat em. aineistojen vahvuudet ja puutteet alueellisesti ja ajallisesti luotettavan arvion tekemiseen;

(c) onko mahdollista, että Luken keräämä aineisto ei ole alueellisesti riittävän kattava lohi-istutusten tuloksellisuuden ja lohi-istukkaiden eloonjäännin arvioimiseen; ja

(d) onko mahdollista, että Luken alueellisesti luonnonlohia painottava saalisnäytteenotto osana Itämeren lohikantamallia on johtanut virheelliseen arvioon luonnonlohien ja istutuslohien postsmolttien elossasäilyvyydestä?

Kirjelmöinti MMM:n kanssa on jatkunut kohta kolme vuotta ilman, että Yhtiöt ovat saaneet MMM:lta vastauksia esittämiinsä kysymyksiin, ja myös viimeisimmässä, 19.4.2024 annetussa vastauksessa MMM sivuuttaa yhtiöiden esittämät kysymykset. Koska kysymyksillä on välitön merkitys Pohjois-Suomen AVI:n ratkaistavana olevassa asiassa, pyytää PVOV, että Pohjois-Suomen AVI vesilain (587/2011) 11 luvun 11 §:n 4 momentin lausunto- ja selvitysmenettelyä tai vesilain 11 luvun 16 §:n selvitysmenettelyä käyttäen hankkii vastaukset edellä mainittuihin kysymyksiin, jotka vaikuttavat oikean smolttikertoimen arviontiin. Tämä on tärkeää asian oikean lopputuloksen ja PVOV:n oikeusturvan kannalta.

3 Lisäselvitys smolttituotannosta

PVOV on nyt vireillä olevan prosessin aikaisemmissa vaiheissa useasti todennut ja osoittanut, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa käytetyt ICE-Sin lohimalliin perustuvat arviot vaelluspoikastuotannosta Tornionjoessa ovat niin epäloogisia ja ristiriitaisia todellisten havaintojen

kanssa, että sen tuloksia ei voida käyttää Kemijoen vaelluspoikastuotannon arvioinnissa. Myös uusimmat tiedot Tornionjoelta tukevat tätä johtopäätöstä, kuten seuraavasta ilmenee.

Luken seurantojen mukaan Tornionjoen nousulohimäärä oli kesällä 2023 pienin sitten vuoden 2010 ja merkittävästi pienempi kuin mitä lohitutkijat ennustivat. Myös edellisenä kesänä 2022 nousulohimäärä jäi odotettua vähäisemmäksi. Vastaavasti Simojokeen nousi kesällä 2023 selvästi vähemmän lohta kuin edellisenä kuutena vuotena.

Kesän 2023 seurantajakson aikana Tornionjoella havaittiin kaikuluotauksissa 20 260 ja Simojoella 2 022 lohta (kuvat 1 ja 2).

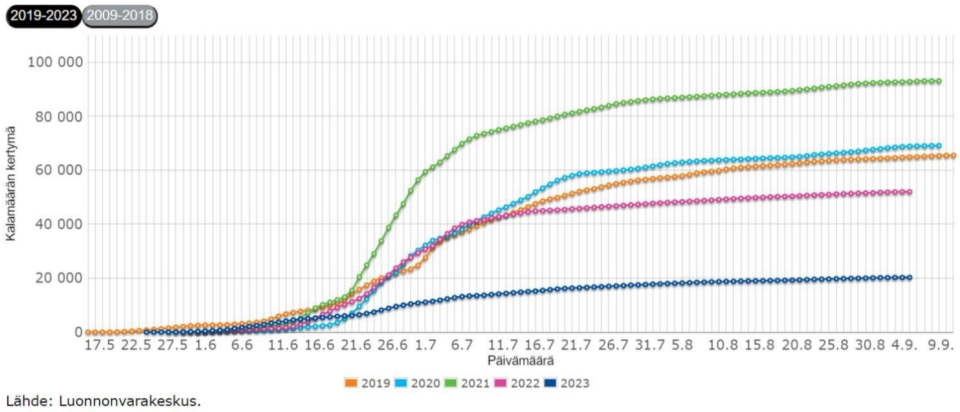

Kuva 1. Nousulohien määrä Tornionjoessa vuosina 2019–2023.

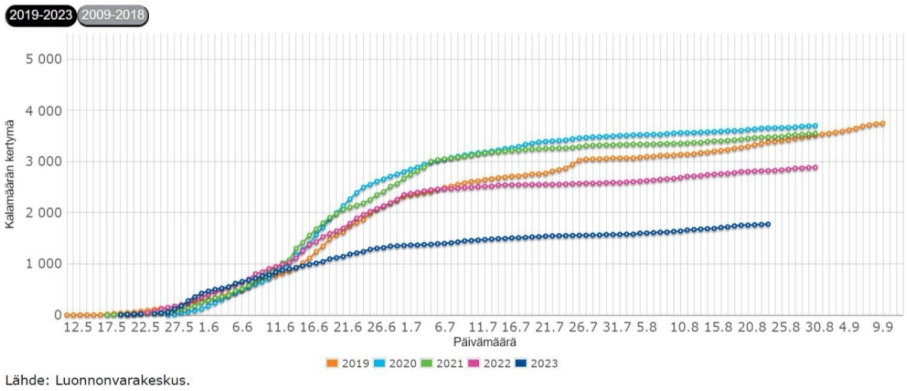

Kuva 2. Nousulohien määrä Simojoessa vuosina 2019–2023.

Luken mukaan nousulohien vähyys vuonna 2023 johtui etenkin vuonna 2021 merivaelluksen aloittaneiden lohien poikkeuksellisen vähäisestä määrästä. Myös nuorimmat, vuonna 2022 mereen poikasina vaeltaneet lohet, olivat nousijoiden joukossa harvalukuisia. Syitä heikkoon lohennousuun ei tiedetä. Koska nuoria nousulohia oli vuonna 2023 hyvin vähän, on lohitutkijoiden mukaan myös huomattava riski, että vuoden 2024 nousulohimäärä jää pieneksi.

Kuvassa 3 on esitetty ICESin lohimalliin perustuvat arvioit Tornionjoesta vuosina 1996–2023 mereen vaeltaneiden vaelluspoikasten eli smolttien

määrästä. Sen mukaan vaelluspoikasten määrä olisi ollut vuodesta 2016 lähtien vakaa ja hyvin korkea, yli 1,5 milj. smolttia vuodessa. Kuitenkin näistä smolttimääristä palasi takaisin jokeen vuonna 2022 ja erityisesti 2023 huomattavasti aikaisempaa vähäisempi lohimäärä. Vaelluspoikasten kuolleisuus merellä tulisi siten olla kasvanut moninkertaiseksi verrattuna smolttivuosiluokkiin, joista vuosien 2019–2021 nousulohimäärät koostuivat. Toinen vaihtoehto on, että smolttituotantoarvio on virheellinen eli yliarvio.

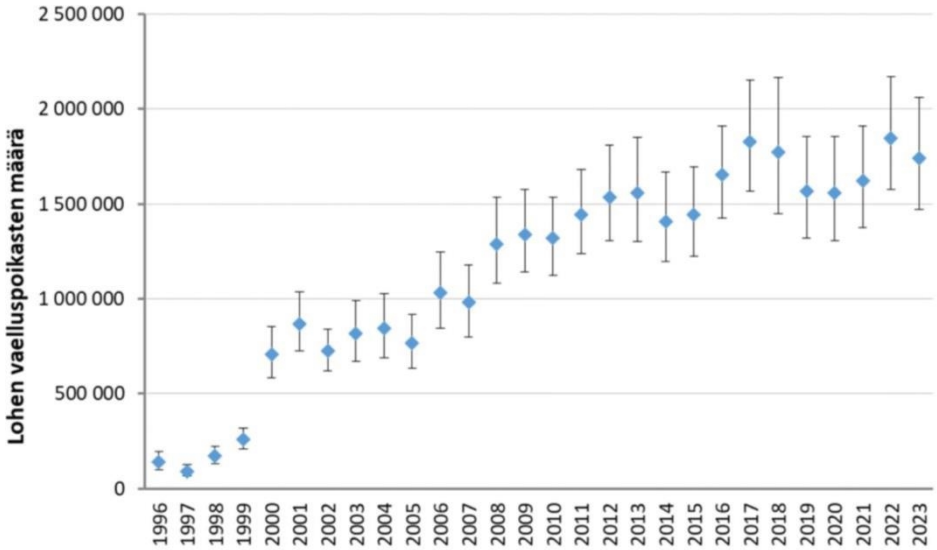

Kuva 3. Lohen vaelluspoikasten vuosittainen vaellusmäärä Tornionjoesta 1996–2023 (arviot ja niiden 90 %:n todennäköisyysväli) ICES-lohimallin mukaan.

PVOV on prosessin aikaisemmissa vaiheissa korostanut ristiriitaa Tornion-jokeen ennustetun ja havaitun nousulohimäärän välillä. Seuraavassa kuvassa 4 on esitetty viimeisimmän WGBAST-raportin kuva ennustetuista ja havaituista lohimääristä Tornio-, Simo- ja Kalixjoessa. Kuvan mukaan Tornionjoen nousulohien määräksi vuonna 2023 ennustettiin vielä saman vuoden keväällä yli 100 000 lohta (ennusteen mediaani), kun todellisuudessa jäätiin noin viidennekseen siitä. Huomattakoon myös, että erityisesti Kalixjoessa – jota voidaan pitää osana Tornionjoen systeemiä – on nousulohien määräennuste ollut koko ajan huomattava yliarvio.

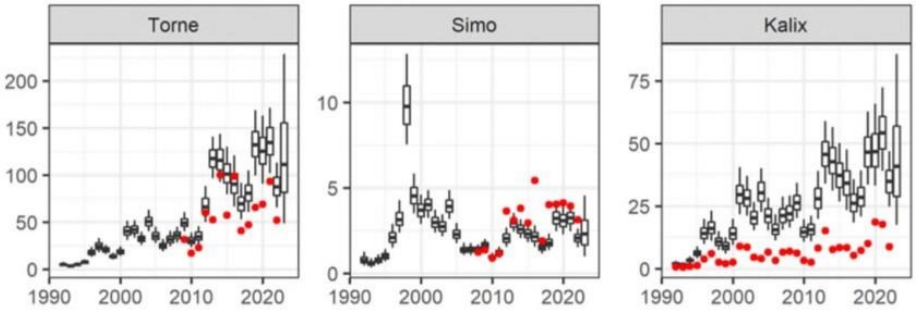

Kuva 4. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä (box-plot jakauma) vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2022 saakka (punaiset pisteet) Tornion-, Simo- sekä Kalix-joessa (ICES 2023).

Kaikki edellä esitetty vahvistaa PVOV:n myös aikaisemmin esittämää käsitystä siitä, että ICESin lohimalliin perustuvat arviot vaelluspoikastuotannosta Tornionjoessa ovat niin epäloogisia ja ristiriitaisia todellisten havaintojen kanssa, että sen tuloksia ei voida käyttää Kemijoen vaelluspoikastuotannon arvioinnissa.

4 Ilmastonmuutoksen torjunta ja sen kasvanut merkitys nyt vireillä olevassa asiassa

4.1 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys yleisesti ja nyt vireillä olevassa asiassa

Kuten PVOV useasti on todennut ja osoittanut nyt vireillä olevan prosessin aikana, on ilmastonmuutoksen torjunnalla jatkuvasti lisääntyvä yhteiskunnallinen ja oikeudellinen painoarvo. Tämä näkyy sekä kansallisella että EU-tasolla.

Kansallisten velvoitteiden osalta ilmastolain (423/2022) 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ilmastolain ja sen mukaisen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän tavoitteena on osaltaan varmistaa, että ihmisen toiminnasta aiheutuvat kasvihuonekaasujen päästöt vähentyvät ja nielujen aikaansaamat poistumat kasvavat siten, että kasvihuonekaasujen päästöt ovat enintään yhtä suuret kuin poistumat viimeistään vuonna 2035 ja että poistumat kasvavat ja päästöt vähenevät edelleen myös sen jälkeen. Edelleen 2 ja 3 kohtien mukaan tavoitteena on varmistaa, että verrattuna vuoteen 1990 ihmisen toiminnasta aiheutuvat taakanjako- ja päästökauppasektorin yhteenlasketut kasvihuonekaasujen päästöt ilmakehään vähentyvät vuoteen 2030 mennessä vähintään 60 prosenttia, vuoteen 2040 mennessä vähintään 80 prosenttia ja vuoteen 2050 mennessä vähintään 90 mutta pyrkien tasoon 95 prosenttia.

EU-tasolla viimeisin merkittävä muutos on Euroopan komission 6.2.2024 julkaisema tiedonanto, jossa se suosittelee EU:n vuoden 2040 tavoitteeksi kasvihuonekaasujen nettopäästöjen vähentämistä 90 prosentilla vuoden 1990 tasosta.

Vesivoima ja etenkin vesivoimalla tuotettu säätövoima on keskiössä ilmastonmuutoksen torjunnassa: yhteiskunnan sähköistyessä ja siirryttäessä uusiutuviin energiantuotantomuotoihin ilman säätömahdollisuutta (tuuli- ja aurinkoenergia) sähköjärjestelmän toimivuus edellyttää, että käytössä on uusiutuvalla energialla tuotettua säätövoimaa. Vesivoima on tältä osin ratkaisevan tärkeässä asemassa, kuten PVOV useasti on todennut ja osoittanut tämän prosessin aikana. Esimerkkinä vesivoiman kiistattomasta merkityksestä ilmastonmuutoksen torjunnassa voidaan mainita esim. Suomen ilmasto- ja energiastrategia, jossa mm. todetaan, että "vesivoima on vielä pitkään keskeisin joustava resurssi sähköjärjestelmässä ja avainasemassa sääriippuvaisen sähköntuotannon kasvun mahdollistajana".

Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksymien johtaisi edellä kohdassa 1 todetulla tavalla niin massiivisiin menetyksiin, että se vakavasti vaarantaisi vesivoimatuotannon jatkumisen Suomen tärkeimmällä mm. vesivoimatuotantoon käytettävällä joella, eli Kemijoella. Tämä olisi vastoin kaikkia edellä todettuja politiikkatavoitteita ja myös vastoin nyt vireillä olevassa asiassa sovellettavia säännöksiä. Päätöksentekoa asiassa sitovat mm. vesilain 3 luvun 4 §, 3 luvun 14 §, 19 luvun 7 ja 8 §:t ja 19 luvun 10 § ja lisäksi mm. Suomen perustuslain (731/1999) 7, 10, 15, 18, 20, 21, 22 ja 106 §:t. Kaikkiin näihin säännöksiin sisältyy eri tavoin eri intressien punnintaa, ja kaikissa tulee ottaa huomioon ilmastonmuutoksen torjunnan keskeinen ja lisääntynyt painoarvo. Ilmastonmuutoksen lisääntynyt painoarvo ilmenee myös alla kuvastusta viimeaikaisesta kansallisesta ja kansainvälisestä oikeuskäytännöstä, jonka Pohjois-Suomen AVI:n tulee ottaa huomioon päätösharkinnassaan edellä mainittujen säännösten lisäksi.

4.2 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys viimeaikaisessa kansallisessa oikeuskäytännössä

Korkein hallinto-oikeus ("KHO") on 23.4.2024 antamassaan vuosikirjaratkaisussa KHO 2024:62 mm. todennut (korostukset tässä), että "ottaen huomioon hiilidioksidipäästöjen vähennyksen suurehkon määrän, päästövähennys tukee myös Suomea sitovien ilmastotavoitteiden saavuttamista. KHO katsoo tämän vuoksi, että maakaapeleita, joiden pääasiallisena tarkoituksena on johtaa sähköenergiaa datakeskuksen käyttöön, on tässä tapauksessa pidettävä yleisen tarpeen vaatimina".

Nyt vireillä olevan asian merkitys Suomen energiajärjestelmälle ja ilmastonmuutoksen torjunnalle on suurempi kuin em. KHO:n tapauksessa, ja Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksyminen olisi siksi vastoin ilmastotavoitteita ja näin ollen KHO:n edellä toteamalla tavalla myös vastoin yleisen tarpeen vaatimuksia. Tätä ei voida sivuuttaa nyt vireillä olevassa tapauksessa.

4.3 Ilmastonmuutoksen torjunnan merkitys viimeaikaisessa kansainvälisessä oikeuskäytännössä

Kansainvälisessä oikeudessa erittäin merkityksellinen ennakkoratkaisu on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ("EIT") täysistuntoratkaisu Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland, jossa EIT totesi Sveitsin rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimusta ("EIS"), kun Sveitsi ei ollut ryhtynyt riittäviin toimiin ilmastonmuutoksen torjumiseksi.

Tällä ennakkoratkaisulla on välitöntä oikeudellista merkitystä nyt vireillä olevassa asiassa, johtuen Suomen perustuslain 22 §:n velvoitteesta, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään täsmentänyt lainkohtaa seuraavasti: "tulkintatilanteissa olisi erilaisista perusteltavissa olevista vaihtoehdoista pyrittävä omaksumaan sellainen, joka edistää ihmisoikeusmääräysten toteutumista, eli on näin määriteltynä ihmisoikeusystävällinen”. Oikeuskäytännössä korkein oikeus on viitannut nimenomaisesti Suomen perustuslain

22 §:ään oikeusperustana ihmisoikeusmyönteiselle laintulkinnalle esimerkiksi ratkaisussa KKO 2008:10, ja vastaavasti KHO on viitannut perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan tapauksessa KHO 2002:43.

Oikeuskirjallisuudessa Ojanen ja Scheinin ovat täsmentäneet Suomen perustuslain 22 §:n soveltamista seuraavasti: "PL 22 §:ssä asetettu julkisen vallan velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen kattaa Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet kokonaisuudessaan siihen katsomatta, missä muodossa ihmisoikeusnormi on konkreettisesti voimaan saatettu osaksi Suomen oikeusjärjestystä. PL 22 § ilmentää muutoinkin ihmisoikeuksien erityisasemaa Suomen oikeudessa (ks. PL 22 §)."

Edellä todetun lisäksi EIT:n ratkaisujen tulkintavaikutus toteutuu myös Suomen perustuslain 106 §:n kautta, jonka mukaan, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle. Tämä on todettu myös oikeuskirjallisuudessa.

Kaiken edellä olevan perusteella nyt vireillä olevaan asiaan sovellettavia ja edellä todettuja, oikeudelliseen eri intressien punnintaan perustuvia säännöksiä, on sovellettava niin, että ilmastonmuutoksen torjunnalle annetaan erityisen suuri painoarvo siten, että myös EIT:n em. ennakkoratkaisun myös Suomea sitovat velvoitteet toteutuvat.

Tämän perusteella on kaiken kaikkiaan selvää, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksen hyväksyminen, joka vaarantaisi Suomen keskeisen vesivoimatuotannon jatkumisen, olisi vastoin Suomea sitovia kansallisia ja kansainvälisiä ilmastotavoitteita, vastoin keskeistä asiaan sovellettavaa kansallista ja kansainvälistä säännöstöä ja vastoin uusinta kansallista ja kansainvälistä tuomioistuinkäytäntöä. Lapin ELY-keskuksen hakemus tulee siksi hylätä, ellei sitä jätetä tutkimatta.

Pvo-Vesivoima oy on liittänyt lisäkirjelmäänsä seuraavat liitteet:

Liite 1. Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitankorvan sekä Raudanjoen Per-mantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden hakemuksen mukaisen muuttamisen aiheuttamat kustannukset PVO-Vesivoima Oy:lle, päivitetty 12.3.2024

Liite 2. Kirjeenvaihto MMM:n kanssa

MERKINTÄ

Aluehallintovirastolla on ollut asiaa ratkaistaessa käytettävissä seuraavat asiakirjat:

1) Suomen ympäristökeskuksen lausunto SYKE-2020-K-289. Saapunut aluehallintovirastoon 17.12.2020 asiassa Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Oulu ja Ii (PSAVI/3111/2017)

2) Aluehallintovirastoon 20.1.2022 vireille tulleen asian Taivalkosken voimalaitoksen kalauoman rakentaminen, Keminmaa (PSAVI/671/2022) hakemusasiakirjat.

3) Aluehallintovirastoon 30.5.2024 vireille tulleen asian Kemijoen ja Iijoen voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden nahkiaista koskevien lupamääräysten selventäminen, Kemi- ja Iijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteet (PSAVI/6652/2024) hakemusasiakirjat.

ALUEHALLINTOVIRASTON RATKAISU

Käsittelyratkaisu

Hakemus käsitellään asian vireille panneen Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelujen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esitettyjen vaatimusten mukaisessa laajuudessa.

Pääasiaratkaisu

Hyväksytyt vaatimukset

Aluehallintovirasto muuttaa Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamallaan päätöksellä nro 78/79/II määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 päätöksellään nro 2860/80 muuttamaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta. Hakemuksesta osittain poiketen kalatalousvelvoite määrätään kuulumaan jäljempänä kohdasta ”Määräykset” ilmenevällä tavalla.

Hylätyt vaatimukset

1. Aluehallintovirasto hylkää hakijan vaatimukset koskien seuraavissa voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoja koskevissa päätöksissä määrättyjen kalatalousmaksujen muuttamista:

- Taivalkosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 33/99/2, 12.7.1999
- Ossauskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1 2.5.2007, Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 22.12.2008 ja KHO:n päätös nro 2010:23 28.4.2010/917
- Petäjäskosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 67/96/2 19.12.1996, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1 16.8.2005
- Valajaskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1 14.7.2000
- Pirttikosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1 29.12.2008

- Seitakorvan voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 13/98/2 22.4.1998, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2 5.4.2013

2. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 e), siltä osin kuin siinä on vaadittu luvanhaltijoita hakemaan lupaa aloittaa kalateiden rakentaminen ennen päätöksen (myöhemmin annettavaa kalateiden rakentamista koskeva päätös) lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa).

Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 f), jonka mukaan kaikkien kalateiden ja alasvaellusreittien tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.

Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 g), jonka mukaan luvanhaltijat vastaavat tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi. Samoin tulee hylätyksi se, että tähän käytettävä rahamäärä tulee olla vuosittain vähintään 250 000 euroa kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona elinkustannusindeksillä vuosittain tarkistettuna.

3. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 2 ”*Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen (kohta 8)*.”

4. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 ”*Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”*

5. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 4 siltä osin kuin se koskee lohen ja meritaimenen ylisiirtoa Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueelle ja Kemijärven yläpuolelle (kohdat a)–e)).

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen 4 f) *”Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide*” siltä osin kuin se koskee nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittämistä.

6. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 5 siltä osin kuin se koskee kohtaa sisävesialueen paikalliset lajit (kohdat a ja b) ja siian sisävesialueelle tapahtuvista istutuksista luopumista.

Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 5 *Merivaelteiset lajit* d), jonka mukaan istukkaiden menestymisestä ja istutusten tuloksellisuudesta tulee parantaa kehittämällä kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaan.

7. Aluehallintovirasto hylkää osittain vaatimuksen 7 kohdassa a) esitetyt vaatimukset.

Aluehallintovirasto hylkää nahkiaisselvitystä koskevan vaatimuksen 7 b).

8. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 8 ”*Lupaehtojen tarkistaminen*”.

Määräykset

1. Luvanhaltijoiden on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken sekä tarvittavilta osin Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen. Isohaaran voimalaitosluvan haltijan on lisäksi tehtävä selvitys ja suunnitelma mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä tässä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen. Suunnitelmaan on tarvittaessa liitettävä kalateiden toiminnan tehostamista koskeva suunnitelma.

Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Taivalkosken sekä Isohaaran osalta vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Ossauskosken, Petäjäskosken sekä Valajaskosken osalta kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.

Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.

Kalatiet tai muut mahdolliset vastaavat ylösvaellusrakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m^3/s. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja meritaimenen nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

2. Luvanhaltijoiden on siirrettävä vuosittain kolmen perättäisen vuoden liukuvana keskiarvona 100 000 sukukypsää nahkiaista Ala-Kemijokeen ja siihen laskeviin jokiin. Ylisiirtopyyntiä on mahdollisuuksien mukaan harjoitettava koko nahkiaisen nousuajan.

Nahkiaisen ylisiirtokustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.

3. Luvanhaltijoiden on vuosittain kolmen vuoden keskiarvona istutettava Kemijoen vesistöön katselmustoimituksessa selvitetylle vaelluskalojen leviämisalueelle 2 100 000 1-kesäistä sisävesisiian poikasta sekä paikallisten virtakutuisten sisävesikalojen vahinkoalueelle yhteensä 200 000 siian ja harjuksen 1-kesäistä poikasta.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien lajien sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

4. Mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 3 100 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista vaellussiian poikasta. Istutuksissa voidaan käyttää myös vastakuoriutuneita siianpoikasia. Vastakuoriutuneiden ja yksikesäisten osuudesta ja niiden vaihtokertoimesta on sovittava kalatalousviranomaisen kanssa.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

5. Istutusvelvoite Kemijoen vesistöön ja mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain 3 262 500 lohen vaelluspoikasta vastaava määrä ja 575 735 meritaimenen vaelluspoikasta vastaava määrä kyseisten lajien poikasia seuraavan porrastuksen mukaisesti:

Istutukset on aloitettava vuoden kuluessa tämän päätöksen saatua lainvoiman siten, että ensimmäisenä vuonna mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 615 000 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 150 000 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 2 ja 3) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 203 330 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 240 470 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 4 ja 5) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 6 ja 7) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään

18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 588 330 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 95 790 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 8 ja 9) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 176 670 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 191 580 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana vuonna (vuosi 10) ja vuosittain siitä eteenpäin mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Enintään 50 % mereen Kemijoen suualueelle istutettavista lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 470 830 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 239 475 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Eri kantaa olevia taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

6. Luvanhaltijoiden on määräyksessä 1 määrätyn Ossauskosken, Petäjäskosken sekä Valajaskosken voimalaitosten kalankulkua mahdollistavia rakenteita koskevien hakemusasioiden yhteydessä esitettävä käytettävissä oleviin tietoihin perustuva arvio siitä, kuinka suuri osa tämän päätöksen loheen ja meritaimeneen kohdistuvasta kalatalousvelvoitteesta on mahdollista kompensoida määräyksen 1 mukaisilla kalankulun mahdollistavilla rakenteilla (Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken) rakenteiden valmistuttua ja, mikä osa velvoitteesta jää kompensoitavaksi istutuksin tai joillain muilla tavoin.

Arvion pohjalta on laadittava yksityiskohtainen suunnitelma koskien lohen ja meritaimenen kompensaatiotarvetta ja -toimenpiteitä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeisenä aikana. Tarvittaessa lohta ja meritaimenta koskevaan istutusvelvoitteeseen (määräys 5) voidaan suunnitelmaan perustuen hakea muutosta.

7. Luvanhaltijoiden on laadittava viiden vuoden välein kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma. Suunnitelma on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi välittömästi sen valmistuttua.

Ensimmäinen suunnitelma on toimitettava kuuden kuukauden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

8. Luvanhaltijoiden on tarkkailtava istutusten ja nahkiaisten ylisiirtojen tuloksellisuutta sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Ehdotus tarkkailusuunnitelmaksi on toimitettava kalatalousviranomaiselle samaan aikaan kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman kanssa kuuden kuukauden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Tarkkailun kustannukset jakautuvat luvanhaltijoiden kesken, jos ne eivät toisin sovi, siten, että PVO-Vesivoima Oy maksaa kustannuksista 17 % ja Kemijoki Oy 83 %.

9. Edellä 3–5 -kohdissa määrätyistä istutustoimenpiteistä ovat vastuussa kysymyksessä olevien voimalaitosten luvanhaltijat, kun otetaan huomioon niiden sijainti Kemijoen vesistössä ja niiden vaikutus mainitun vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan siten, että velvoitteista vastaavat Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitos 17 sekä Kemijoki Oy:n laitoksista Taivalkosken voimalaitos 13, Ossauskosken voimalaitos 15, Petäjäskosken voimalaitos 17, Valajaskosken voimalaitos 14, Vanttauskosken voimalaitos 9, Pirttikosken voimalaitos 8, Seitakorvan voimalaitos 6 ja Permantokosken voimalaitos 1 prosentilla.

KÄSITTELYRATKAISUN PERUSTELUT

Hakemuksen on pannut vireille Lapin maakunnan alueella kalatalousviranomaisena toimiva Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus/Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut.

Asian käsittelyn kuluessa aluehallintovirastolle lausuntoja antaneet viranomaiset tai muut tahot, muistutuksia tehneet asianosaiset tai mielipiteitä ilmaisseet tahot eivät ole tulleet kalatalousviranomaisen ohella kanssahakijoiksi. Näin ollen aluehallintovirasto käsittelee hakemuksen hakijana olevan kalatalousviranomaisen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esittämien vaatimusten mukaisesti.

Hakija on hakemuksessaan esittänyt menettelyä, jossa tässä vaiheessa päätetään, ovatko olosuhteet Kemijoella muuttuneet niin olennaisesti, että voimassa olevat kalatalousvelvoitteet voidaan muuttaa. Edelleen hakemuksessa on esitetty, että voimalaitoslupien haltijoiden on suunniteltava ja toteutettava Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet sekä alasvaellusrakenteet ohjausmenetelmineen. Hakemuksessa on esitetty vaatimuksia muun muassa kalateiden ja alasvaellusrakenteiden mitoitukselle, toiminta-ajalle ja toimivuudelle. Lisäksi hakija on vaatinut kalatalousvelvoitetta

muutettavaksi myös muilta osin. Hakijan esitys on sisältänyt muun muassa muita kalataloudellisia hoitotoimenpiteitä kuten ylisiirtoja ja vanhojen uomien vesittämisiä, erilaisien selvitysten tekemisiä ja muutoksia istutusvelvoitteeseen. Hakija on lisäksi vaatinut, että voimalaitoslupien haltijat tulee määrätä laatimaan kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja tarkkailemaan kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuutta sekä jättämään hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi määräajassa. Hakija on myöhemmin selityksessään viitannut menettelyn osalta vesilain (587/2011) 11 luvun 18 §:n mukaiseen asian ratkaisemiseen osittain.

Aluehallintovirasto toteaa hakemuksen mukaisen kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan menettelyn osalta, että kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden rakentamisen vesilain mukaisten edellytysten täyttyminen voidaan ratkaista vasta sen jälkeen, kun on käytettävissä asianmukaiset selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset. Näin ollen tällä päätöksellä voidaan ensin ratkaista, ovatko Iijoen kalataloudelliset olosuhteet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen tarkoittamalla tavalla muuttuneet niin olennaisesti, että kalatalousvelvoitteet voidaan sen perusteella muuttaa. Koska asiassa ei ole nyt käytettävissä kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnitelmia tai selvityksiä, päätetään kalatalousvelvoitteiden tarkempi sisältö vasta tämän päätöksen pääasiaratkaisussa mainittujen suunnitelmien, selvitysten ja hakemuksien valmistuttua. Siten PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki Oy voidaan vesilain säännösten nojalla velvoittaa tekemään suunnitelmat Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten ohittavien kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden vaihtoehdoista, suunnitelmat rakenteista ja hakemukset niiden rakentamisesta tämän päätöksen ratkaisuosassa määrättävässä määräajassa.

Edellä lausutun mukaisesti aluehallintovirasto antaa asiaratkaisun hakemuksen mukaisesta kalatalousvelvoitteen muuttamisasiasta siinä laajuudessa, mitä hakemus koskee. Siten kyseessä ei ole hakemusasian ratkaiseminen osittain vesilain (587/2011) 11 luvun 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla, koska voimalaitoslupien haltijat on määrätty tekemään kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteita koskevat selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset, mutta ne käsitellään myöhemmin erillisinä vesitalousasioina.

PÄÄASIARATKAISUN PERUSTELUT

Sovelletut oikeusohjeet ja niiden perustelut

Kalatalousvelvoite ja kalatalousmaksu

Vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:n mukaan: ”*Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).*

Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.

Kalatalousmaksu käytetään 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä niiden tuloksellisuuden seurantaan sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu. Lupaviranomainen voi antaa kalatalousviranomaiselle määräyksiä maksun käytöstä."

Hallituksen esityksessä vesilain uudistamiseksi (HE 277/2009) on lain 3 luvun 14 §:ää koskien muun muassa todettu seuraavaa: "*Kalatalousvelvoitteen ja -maksun antamista koskeva sääntely säilyisi uudessa laissa pääperiaatteiltaan nykyisellään. Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia*." Lisäksi perusteluissa on todettu, että "*toimenpidevelvoite ja maksu olisivat nykyistä selvemmin tasa-arvoisia vaihtoehtoja. Tästä säädettäisiin pykälän 2 momentissa, jonka mukaan velvoite tai maksu taikka näiden yhdistelmä voitaisiin määrätä tapauskohtaisesti joustavasti kulloistenkin tilanteiden ja olosuhteiden mukaisesti mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Huomioon otettaisiin nykyiseen tapaan hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely.*"

Ennen vesilain (587/2011) voimaantuloa voimassa olleessa vanhassa vesilaissa (264/1961) vastaavat kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevat säännökset sisältyivät 2 luvun 22, 22 b ja 22 c §:ään.

Vanhan vesilain (264/1961) 2 luvun 22 § kuului alkuperäisessä muodossaan: "*Jos vesistöön rakentamisen johdosta kalan kulkureitti kalakannan vahingoksi ilmeisesti huononee tai kalan lisääntymismahdollisuudet vesistössä tai siihen liittyvällä vesialueella sanotusta syystä muutoin huomattavasti vähenevät, on rakentaja ottamalla huomioon maatalous-hallituksen hyväksymä kalakannan suojaamista kysymyksessä olevassa vesistössä tarkoittava suunnitelma, velvoitettava suorittamaan kalatien rakentaminen ja muut tarvittavat toimenpiteet. Älköön kalatietä kuitenkaan määrättäkö tehtäväksi taikka muihin kalan kudun turvaamista tarkoittaviin toimiin ryhdyttäväksi, jos kysymyksessä oleva vesistön osa ennen rakentamistakin oli sellainen, ettei kala siitä kulkenut.*

Mikäli vesioikeus katsoo kalakannan säilyttämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden suorittamisen aiheuttavan saavutettavissa olevaan hyötyyn

verrattuna suhteettomia kustannuksia rakentajalle taikka niihin ryhtymistä ei muusta syystä pidetä tarkoituksenmukaisena, voidaan rakentaja niiden sijasta velvoittaa suorittamaan valtiolle 12 luvun 11 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti määrätty, kalakannan säilyttämiseen käytettävä maksu."

Joulukuun 1 päivänä 1987, siirtymäsäännöksistä tarkemmin ilmenevästi voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (467/1987) 2 luvun 22 § muutettiin kuulumaan: "*Jos vesistöön rakentamisesta aiheutuu kalakannalle ilmeistä vahinkoa, on luvan saaja velvoitettava istuttamaan kaloja ja ryhtymään muihin tarvittaviin toimenpiteisiin kalakannalle aiheutuvien vahinkojen vähentämiseksi sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu (kalanhoitovelvoite).*

Jos kysymyksessä olevaa vesistöä varten on laadittu maa- ja metsätalousministeriön hyväksymä suunnitelma kalakannan suojelemiseksi, vesioikeuden on otettava se tarpeen mukaan huomioon kalanhoitovelvoitteesta määrättäessä.

Jos kalakannan säilyttämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia rakentajalle taikka kalanhoitovelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalanhoitovelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu maa- ja metsätalousministeriölle käytettäväksi kalakannan suojelemista tarkoittavien toimenpiteiden toteuttamiseen (kalanhoitomaksu).

Vesioikeus voi hakemuksesta muuttaa kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet."

Lain (467/1987) voimaantulosäännösten mukaan: "*Tämän lain 2 luvun 22 ja 22 b §:n…säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annetun päätöksen tai siinä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen.*"

Elokuun 1 päivänä 1994, siirtymäsäännöksistä tarkemmin ilmenevästi voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (553/1994) 2 luvun 22 § muutettiin kuulumaan: "*Jos vesistöön rakentamisesta aiheutuu kalastolle tai kalastukselle ilmeistä vahinkoa, on luvan saaja velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin kalastolle tai kalastukselle aiheutuvien vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi sekä tarvittaessa toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailuun sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu (kalatalousvelvoite). Toimenpiteenä voi rakentamisen ja sen vaikutusten laadun mukaan olla kalanistutus, kalatie tai muu toimenpide tai näiden yhdistelmä.*

Jos kysymyksessä olevaa vesistöä varten on laadittu kalatalousviranomaisen hyväksymä suunnitelma kalaston suojelemiseksi, vesioikeuden on otettava se tarpeen mukaan huomioon kalatalousvelvoitteesta määrättäessä. Sama on voimassa kalastuslaissa (286/82) tarkoitetusta kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmasta.

Jos 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen rakentajan toimesta aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hänelle kohtuuttomia kustannuksia taikka kalatalousvelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalatalousvelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaisen käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamiseen (kalatalousmaksu) sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu. Vesioikeus voi tarvittaessa antaa maksunsaajalle määräyksiä maksun käytöstä.

Vesioikeus voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä."

Lain (553/1994) voimaantulosäännöksen mukaan: "*Tämän lain 2 luvun 12 §:n 1 momentin sekä 22 ja 22 b §:n säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annettuihin päätöksiin taikka niissä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen. Kalanhoitovelvoitteista ja kalanhoitomaksuista on voimassa, mitä tässä laissa säädetään kalatalousvelvoitteista ja kalatalousmaksuista.*"

Ympäristönsuojelulainsäädännön voimaanpanosta annetun lain (113/2000) 1 §:n mukaan vesilain muuttamisesta annettu laki (88/2000) tuli voimaan 1.3.2000. Lailla (88/2000) vanhan vesilain 2 luvun 22 §:n (553/1994) 2–4 momentit muutettiin kuulumaan:

= =

"*Jos kysymyksessä olevaa vesistöä varten on laadittu kalatalousviranomaisen hyväksymä suunnitelma kalaston suojelemiseksi, ympäristölupaviraston on otettava se tarpeen mukaan huomioon kalatalousvelvoitteesta määrättäessä. Sama on voimassa kalastuslaissa (286/1982) tarkoitetusta kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmasta.*

Jos 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen rakentajan toimesta aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hänelle kohtuuttomia kustannuksia taikka kalatalousvelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalatalousvelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaisen käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamiseen (kalatalousmaksu) sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu. Ympäristölupavirasto voi tarvittaessa antaa maksunsaajalle määräyksiä maksun käytöstä.

Ympäristölupavirasto voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä."

Valtion aluehallintouudistuksesta johtuen tammikuun 1 päivänä 2010 voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (1391/2009) 2 luvun 22 §:n 2–4 momentit muutettiin kuulumaan:

= =

”*Jos kysymyksessä olevaa vesistöä varten on laadittu kalatalousviranomaisen hyväksymä suunnitelma kalaston suojelemiseksi, aluehallintoviraston on otettava se tarpeen mukaan huomioon kalatalousvelvoitteesta määrättäessä. Sama on voimassa kalastuslaissa (286/1982) tarkoitetusta kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmasta.*

Jos 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen rakentajan toimesta aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hänelle kohtuuttomia kustannuksia taikka kalatalousvelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalatalousvelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaisen käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamiseen (kalatalousmaksu) sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu. Aluehallintovirasto voi tarvittaessa antaa maksunsaajalle määräyksiä maksun käytöstä.

Aluehallintovirasto voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Vanhan vesilain (264/1961) 2 lukuun lisättiin uusi 22 a § 1.1.1983 voimaantulleella lainmuutoksella (287/1982): ”*Vettä käyttävän laitoksen tulokanavaan tai vesijohtoon on asetettava välppäaita tai muu laite, joka estää kaloja joutumasta laitokseen. Tällainen laite voidaan kuitenkin pitää nostettuna vesistön ollessa jäätyneenä ja jäiden lähdön aikana.*

Maa- ja metsätalousministeriön asiana on antaa tarkempia määräyksiä 1 momentissa mainituista laitteista.

Kanavaa, vesijohtoa ja vesialuetta kuiville laskettaessa on siinä olevat kalat viipymättä laskettava takaisin veteen.”

Heinäkuun 15 päivänä 1993 voimaan tulleella lainmuutoksella (653/1993) muutettiin 22 a §:n 1 momentti (287/1982) kuulumaan:

”Kalojen joutumista vettä käyttävään laitokseen on mahdollisuuksien mukaan vähennettävä asettamalla laitoksen tulokanavaan tai vesijohtoon välppäaita tai muu tarkoituksenmukainen laite. Tällainen laite voidaan kuitenkin pitää nostettuna vesistön ollessa jäätyneenä ja jäiden lähdön aikana.”

= =

ja lisättiin 2 luvun 22 a §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa (287/1982) laissa, uusi 4 momentti:

= =

”*Tässä pykälässä säädetyt velvollisuudet koskevat myös laitoksia, jotka on rakennettu ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla*.”

Joulukuun 1 päivänä 1987, siirtymäsäännöksistä tarkemmin ilmenevästi voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (467/1987) 2 lukuun lisättiin uusi 22 b §:

”*Jos kalanhoitomaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena ollut kustannustaso on muuttunut, maa- ja metsätalousministeriö perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna, vaikka sitä ei ole 22 §:n 4 momentissa mainituin tavoin muutettu. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin vesioikeuden määräämiä perusteita noudattaen. Jos tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, voidaan asia saattaa hakemuksella vesioikeuden ratkaistavaksi.*

Maa- ja metsätalousministeriö on velvollinen viipymättä palauttamaan maksuvelvolliselle sen osan 1 momentissa mainitulla ministeriön päätöksellä peritystä kalanhoitomaksusta, joka ylittää myöhemmin vesioikeuden päätöksellä määrätyn maksun suuruuden.”

Lain (467/1987) voimaantulosäännösten mukaan: *”Tämän lain 2 luvun 22 ja 22 b §:n…säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annetun päätöksen tai siinä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen*.”

Elokuun 1 päivänä 1994, siirtymäsäännöksistä tarkemmin ilmenevästi voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (553/1994) 2 luvun 22 b § (467/1987) muutettiin kuulumaan: ”*Jos kalatalousmaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena oleva kustannustaso on muuttunut, kalatalousviranomainen perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna, vaikka sitä ei ole 22 §:n 4 momentissa mainituin tavoin muutettu. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin vesioikeuden määräämiä perusteita noudattaen. Jos tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, voidaan asia saattaa hakemuksella vesioikeuden ratkaistavaksi.*

Kalatalousviranomainen on velvollinen viipymättä palauttamaan maksuvelvolliselle sen osan 1 momentissa mainitulla viranomaisen päätöksellä peritystä kalatalousmaksusta, joka ylittää vesioikeuden päätöksellä myöhemmin määrätyn maksun suuruuden.”

Lain (553/1994) voimaantulosäännöksen mukaan:

”*Tämän lain 2 luvun 12 §:n 1 momentin sekä 22 ja 22 b §:n säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annettuihin päätöksiin taikka niissä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen. Kalanhoitovelvoitteista ja kalanhoitomaksuista on voimassa, mitä tässä laissa säädetään kalatalousvelvoitteista ja kalatalousmaksuista*.”

Ympäristönsuojelulainsäädännön voimaanpanosta annetun lain (113/2000) 1 §:n mukaan vesilain muuttamisesta annettu laki (88/2000) tuli voimaan 1.3.2000. Lailla (88/2000) vanhan vesilain 2 luvun 22 b § (553/1994) muutettiin kuulumaan: ”*Jos kalatalousmaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena oleva kustannustaso on*

muuttunut, kalatalousviranomainen perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna, vaikka sitä ei ole 22 §:n 4 momentissa mainituin tavoin muutettu. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin ympäristölupaviraston määräämiä perusteita noudattaen. Jos tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, voidaan asia saattaa hakemuksella ympäristölupaviraston ratkaistavaksi.

Kalatalousviranomainen on velvollinen viipymättä palauttamaan maksuvelvolliselle sen osan 1 momentissa mainitulla viranomaisen päätöksellä peritystä kalatalousmaksusta, joka ylittää ympäristölupaviraston päätöksellä myöhemmin määrätyn maksun suuruuden."

Valtion aluehallintouudistuksesta johtuen tammikuun 1. päivänä 2010 voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (1391/2009) 2 luvun 22 b § muutettiin kuulumaan: "*Jos kalatalousmaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena oleva kustannustaso on muuttunut, kalatalousviranomainen perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna, vaikka sitä ei ole 22 §:n 4 momentissa mainituin tavoin muutettu. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin aluehallintoviraston määräämiä perusteita noudattaen. Jos tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, voidaan asia saattaa hakemuksella aluehallintoviraston ratkaistavaksi.*

Kalatalousviranomainen on velvollinen viipymättä palauttamaan maksuvelvolliselle sen osan 1 momentissa mainitulla viranomaisen päätöksellä peritystä kalatalousmaksusta, joka ylittää aluehallintoviraston päätöksellä myöhemmin määrätyn maksun suuruuden."

Elokuun 1. päivänä 1994, siirtymäsäännöksistä tarkemmin ilmenevästi voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (553/1994) lisättiin 2 lukuun uusi 22 c §: "*Edellä 22 §:n 4 momentissa ja 22 b §:ssä säädetty koskee myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettuja vastaavia määräyksiä. Ensimmäisen kerran 22 b §:ään perustuvasta maksun tarkistamisesta päättää kuitenkin hakemuksesta vesioikeus. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Vesioikeuden tulee päätöksessään ottaa huomioon maksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat*."

Lain (553/1994) voimaantulosäännöksen mukaan: "*Tämän lain 2 luvun…22 ja 22 b §:n säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annettuihin päätöksiin taikka niissä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen. Kalanhoitovelvoitteista ja kalanhoitomaksuista on voimassa, mitä tässä laissa säädetään kalatalousvelvoitteista ja kalatalousmaksuista*."

Ympäristönsuojelulainsäädännön voimaanpanosta annetun lain (113/2000) 1 §:n mukaan vesilain muuttamisesta annettu laki (88/2000) tuli voimaan 1.3.2000. Lailla (88/2000) vanhan vesilain 2 luvun 22 c § (553/1994) muutettiin kuulumaan: "*Edellä 22 §:n 4 momentissa ja 22 b §:ssä säädetty koskee myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettuja vastaavia määräyksiä. Ensimmäisen kerran 22 b §:ään perustuvasta maksun tarkistamisesta*

päättää kuitenkin hakemuksesta ympäristölupavirasto. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Ympäristölupaviraston tulee päätöksessään ottaa huomioon maksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat."

Valtion aluehallintouudistuksesta johtuen tammikuun 1. päivänä 2010 voimaan tulleella vanhan vesilain (264/1961) muuttamisesta annetulla lailla (1391/2009) 2 luvun 22 c § muutettiin kuulumaan: "*Edellä 22 §:n 4 momentissa ja 22 b §:ssä säädetty koskee myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettuja vastaavia määräyksiä. Ensimmäisen kerran 22 b §:ään perustuvasta maksun tarkistamisesta päättää kuitenkin hakemuksesta aluehallintovirasto. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Aluehallintoviraston tulee päätöksessään ottaa huomioon maksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat*."

Kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttaminen

Hakemuksessa on kyse vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n tarkoittamasta kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttamisesta. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin mukaan: *"Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.*"

Edelleen hakemuksessa on kyse ennen nykyistä vesilakia voimassa olleiden säännösten nojalla annettujen kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:n mukaan: "*Lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä.*

Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat."

Hallituksen esityksessä vesilain uudistamiseksi (HE 277/2009) on lain 3 luvun 22 §:ää koskien muun muassa todettu, että: *"Pykälä sisältäisi nykyisin vesilain 2 luvun 22 §:n 4 momentissa ja 22 b §:ssä olevat kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevat säännökset. Yhdenmukaisesti nykyisten säännösten kanssa kalatalousvelvoitetta tai -maksua voitaisiin pykälän 1 momentin nojalla tarkistaa, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Velvoitetta voitaisiin lisäksi tarkistaa, jos se on osoittautunut kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi*."

Hallituksen esityksessä (HE 277/2009) on vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:ää koskien todettu muun muassa, että: "*Pykälä vastaisi voimassa olevan vesilain 2 luvun 22 c §:ää. Pykälän 1 momentin viittaus 3 luvun 22 §:ään merkitsisi sitä, että kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevan*

aikaisemmin annetun lupapäätöksen tarkistamisesta päättäisi lupaviranomainen. Kalatalousviranomainen voisi myöhemmin muuttaa aluehallintoviraston päätökseen perustuvaa kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmaa ja kalatalousmaksun käyttösuunnitelmaa 3 luvun 15 §:n nojalla. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkistamisen edellytyksistä vastaavasti kuin nykyisen vesilain 2 luvun 22 c §:ssä."

Vesilaki (587/2011) on tullut voimaan 1.1.2012. Ennen vesilain (587/2011) voimaantuloa voimassa olleessa vanhassa vesilaissa (264/1961) vastaava kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttamista koskeva kohta on löytynyt vuodesta 1987 lähtien. Vesilain muutoksessa 467/1987 (1.12.1987) vesilain (264/1961) 2 luvun 22 §:ään lisättiin kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttamisesta koskeva momentti 4, joka kuului seuraavasti: "*Vesioikeus voi hakemuksesta muuttaa kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.*" Muutoksen 467/1987 siirtymäsäännöksissä 22 luvun 11 §:ssä todetaan, että: "*Tämän lain 2 luvun 22 ja 22 b §:n, 8 luvun 25 §:n, 9 luvun 15 §:n sekä 10 luvun 24 a, 24 b, 25, 25 a ja 27 §:n säännöksiä sovelletaan lain voimaan tultua myös aikaisemmin annetun päätöksen tai siinä asetettujen velvollisuuksien muuttamiseen tai tarkistamiseen*."

Vanhan vesilain (264/1961) muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 266/1984) on 2 luvun 22 §:n 4 momentin perusteluna todettu muun muassa seuraavaa: "*Olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattavat osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan. Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi*."

Vuonna 2009 vanhan vesilain (264/1961) 2 luvun 22 §:n 4 momenttia muutettiin kuulumaan seuraavasti: "*Aluehallintovirasto voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.*" (22.12.2009/1391)

Hakemuksen lähtötilanne ja voimassa olevat kalatalousvelvoitteet

Muutosta kalatalousvelvoitteeseen on haettu vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n perusteella. Vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n ensimmäisen momentin mukaan: "*Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.*"

Hakija Lapin ELY-keskus on hakemuksessa tuonut esiin näkemyksen, jonka mukaan Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvel-

voite on voinut alun perin olla joiltain osin riittämätön ja siten epätarkoituksenmukainen. Hakemuksessa sekä aluehallintovirastoon 5.3.2021 saapuneessa selityksessä on kuitenkin todettu, että hakemuksen perustana on olosuhteiden olennainen muutos, eikä epätarkoituksenmukaisuuden perusteella haettava tarkistaminen. Lapin ELY-keskuksen hakemus koskee voimassa olevan velvoitehoidon tason ja toteuttamistavan muuttamista ja hakemus kohdistuu Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta koskevaan lainvoimaiseen päätökseen (Pohjois-Suomen vesioikeus nro 78/79/II, 28.12.1979 ja korkein hallinto-oikeus nro 8620/80, 30.5.1980) sekä seuraaviin voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoa koskevissa lupapäätöksissä määrättyihin kalatalousmaksuihin;

- Taivalkosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 33/99/2, 12.7.1999
- Ossauskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1 2.5.2007, Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 22.12.2008 ja KHO:n päätös nro 2010:23 28.4.2010/917
- Petäjäskosken voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 67/96/2 19.12.1996, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1 16.8.2005
- Valajaskosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1 14.7.2000
- Pirttikosken voimalaitos, Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1 29.12.2008
- Seitakorvan voimalaitos, vesioikeuden päätös nro 13/98/2 22.4.1998, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2 5.4.2013

Voimalaitosten rakennuslupiin tai voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoa koskeviin lupiin, muutoin kuin kalatalousmaksun osalta, ei ole haettu muutosta. Hakemuksessa esiin tuotujen ja velvoitteiksi haettujen rakenteellisten ratkaisujen toteuttamista ja käyttöä varten ei tällä hakemuksella ole haettu vesilain mukaista lupaa. Hakemuksen mukaan velvoitteeksi esitettyjen kalateiden yksityiskohtainen suunnittelu sekä vesilain mukaisten lupien hakeminen kalateiden rakentamiselle ja käytölle olisivat voimalaitoslupien haltijoiden PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n vastuulla. Voimalaitosten lupamääräyksiin mahdollisesti tarvittavat muutokset tulevat ratkaistavaksi samassa yhteydessä, kun kalateille haetaan vesilain mukaista lupaa.

Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten voimassa olevat kalatalousvelvoitteet perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden päätökseen nro 78/79/II (28.12.1979) ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen nro 8620/80 (30.5.1980). Ennen mainittua Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöstä Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Va-

lajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita käsiteltiin useissa eri päätöksissä kuten kyseisten voimalaitosten väliaikaisissa luvissa. Lopulta kysymykset kalakannan säilyttämiseksi tarpeellisista velvoitteista ratkaistiin kaikkien voimalaitosten osalta Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II (28.12.1979). Päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja korkein hallinto-oikeus antoi asiassa päätöksensä (nro 8620/80) 30.5.1980. Korkein hallinto-oikeus muutti joiltain osin vesioikeuden päätöksessä annettuja lupamääräyksiä 4) ja 6). Muilta osin korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei ollut syytä muuttaa vesioikeuden päätöstä.

Voimassa olevien lupaehtojen perusteella voimalaitosten luvanhaltijoiden tulee istuttaa mereen Kemijoen suualueelle vuosittain kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 615 000 vaellusikäistä, vähintään 14 cm:n pituista lohen poikasta ja 90 000 vaellusikäistä, vähintään 18 cm:n pituista meritaimenen poikasta ja 3 100 000 1-kesäistä merellisen vaellussiian poikasta. Kemijoen vesistöön jokialueelle luvanhaltijoiden tulee istuttaa 60 000 vaellusikäistä, vähintään 14 cm:n pituista järvitaimenen poikasta tai muiden lohensukuisten sisävesikalojen poikasta sekä 2 100 000 1-kesäistä sisävesisiian poikasta sekä paikallisten virtakutuisten sisävesikalojen vahinkoalueelle yhteensä 200 000 siian ja harjuksen 1-kesäistä poikasta. Nahkiaiskannan säilyttämiseksi on määrätty vuosittainen 100 000 nahkiaisen ylisiirtovelvoite Isohaaran voimalaitoksen yläpuolelle. Lupien haltijat ovat velvollisia tarkkailemaan istutustoimenpiteitä ja tarkkailuun he ovat velvollisia käyttämään yhteensä enintään 300 000 markkaa vuodessa.

Vesioikeuden päätöksessä (nro 78/79/II) todetaan, että Kemijoen merellisen vaikutusalueen kalakanta voitiin säilyttää asianmukaisilla toimenpiteillä sellaisella tasolla, että se tuotoltaan vastasi rakentamista edeltäneen ajan kalakannan tuottoa. Samoin Kemijoen jokialueen kalakanta voitiin istutuksin sekä muilla tarkoituksenmukaisilla hoitotoimenpiteillä saada paikallisten kalojen sekä merellisen vaellussiian ja meritaimenen osalta sellaiselle tasolle, että sen tuotto vastaisi luonnontilaista tuottoa sanotulla jokialueella. Sen sijaan jokialueen osuutta luonnontilaa vastaavasta merilohituotosta ei vesioikeuden mukaan voitu palauttaa jokialueelle määrättävillä ”nykyisin tiedossa” olevilla hoitotoimenpiteillä. Vesioikeus hylkäsi kalateiden rakentamista koskevat vaatimukset, koska kalateiden rakentamismääräyksille ei katsottu olleen perusteita huomioiden lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäinen sijainti jokisuusta ja voimalaitosten määrä ennen Ounasjoen haaraa.

Vesioikeus katsoi lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueen laajuudeksi noin 4 000 ha. Kemijoen lohi- ja meritaimenkannan vuosittaiseksi vaelluspoikatuotannoksi katsottiin vesioikeudessa keskimäärin 135 vaelluspoikasta tuotantoalueen hehtaarilta. Yhteensä mereen vaeltaneiden lohen ja meritaimenen poikasten määränä pidettiin 540 000 kpl vuodessa. Uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden vuoksi voimalaitosten aiheuttamasta vaelluspoikastuotannon menetyksestä vähennettiin poikastuotantokyvystä 10 %. Meritaimenten osuudeksi vesioikeuden päätöksessä katsottiin

15 % vaelluspoikastuotannosta. Luonnonpoikasista saatua saalista vastaavan saaliin varmistaminen edellytti päätöksen mukaan 1,6-kertaisen laitospoikasten määrän istuttamista luonnonpoikasiin verrattuna.

Merialueen istutusvelvoitetta määrättäessä vesioikeus vähensi suoritettavien istutusten kokonaismäärästä (lohi 661 000 kpl ja meritaimen 117 000 kpl) jokialueen tuoton osuuden (lohi 7 % ja meritaimen 25 %). Merialueelle istutettavien kalojen määräksi jäi siten 615 000 lohen (vähintään 14 cm) ja 90 000 (vähintään 18 cm) meritaimenen vaelluspoikasta. Sisävesialueelle ei määrätty lohen osalta toimenpiteitä. Meritaimenen menetetty tuotto katsottiin voitavan palauttaa käyttämällä istutuksissa sisävesialueen taimenen tai muiden lohensukuisten poikasia. Sisävesialueen tuoton (30 000 meritaimenen poikasta) korvaamiseksi määrättiin istutettavaksi 60 000 vaellusikäistä ja -kokoista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten kalojen poikasta.

Vaellussiian osalta vesioikeuden päätöksen mukaan Kemijoen menetetyn vaellussiian tuoton korvaaminen edellyttäisi 5,2 miljoonan yksikesäisen vaellussiian poikasen istuttamista. Merialueen istutusmäärään pääsemiseksi tästä vähennettiin jokialueen tuoton osuus 40 %. Siten merialueelle istutettavaksi jäi 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Loput 2,1 miljoonaa siianpoikasta määrättiin istutettavaksi sisävesialueelle.

Nahkiaisen osalta vesioikeus katsoi, että Kemijoen nahkiaiskanta voitiin pitää entisen suuruisena siirtämällä 100 000 nahkiaista Isohaaran yläpuoliselle jokiosuudelle. Vesioikeus myös katsoi, että arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille aiheutuneet vahingot tuli korvata lisäämällä sisävesisiikojen istutusmäärää 10 %:lla. Näin ollen istutettavaksi määrättiin yhteensä 200 000 kpl siian ja harjuksen yksikesäistä poikasta.

Varsinaisen Kemijoen kahdeksaa voimalaitosta ja Raudanjoen yhtä voimalaitosta koskevassa kalatalousvelvoitepäätöksessä määrättyjen velvoitteiden lisäksi on voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoa koskevissa lupapäätöksissä määrätty voimalaitosten luvanhaltijoille kalatalousmaksuja.

Voimassa olevat vuotuiset kalatalousmaksut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Taivalkosken voimalaitos	Maksu/vuosi
Pohjois-Suomen vesioikeuden päätös nro 33/99/2	20 000 mk
Ossauskosken voimalaitos	
Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1, Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 ja KHO:n päätös nro 2010:23	5 000 €
Petäjäskosken voimalaitos	
Pohjois-Suomen vesioikeuden päätös nro 67/96/2	20 000 mk
Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1	1 100 €
Valajaskosken voimalaitos	
Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1	7 000 €
Pirttikosken voimalaitos	
Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1	1 500 €
Seitakorvan voimalaitos	
Pohjois-Suomen vesioikeuden päätös nro 13/98/2	30 000 mk
Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2	6 560 €

Kuluneiden vuosien aikana velvoitehoidossa on toteutettu lupaehtojen puitteissa muutoksia. Kemijoen sisävesialueen siika- ja taimenistutusten tuotto on jäänyt heikoksi ja sitä on parannettu vaihtamalla siika- ja taimenistutuksia kuha ja kirjolohi-istutuksiin.

Kemijoen voimalaitosten rakentamisesta kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvausasia käsiteltiin vesioikeudessa erikseen.

Olosuhteiden olennainen muutos

Olosuhteiden olennaisesta muutoksesta saatu selvitys

Lapin ELY-keskuksen hakemus perustuu näkemykseen, jonka mukaan olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet siitä, kun Pohjois-Suomen vesioikeus antoi kalatalousvelvoitteita koskevan päätöksensä (nro 78/79/II) 28.12.1979 ja korkein hallinto-oikeus vahvisti päätöksen ja muutti joiltain osin lupamääräyksiä 30.5.1980 (päätös nro 8620/80). Olosuhteiden muutoksiksi on hakemuksessa katsottu kalakantoja ja niiden hoitoa sekä luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon lisääntyminen, Kemijoen uiton päättyminen ja vesistöalueella tehdyt laajamittaiset kalataloudelliset kunnostukset ja suojelutoimet, istutuspoikasten eloonjäännin huomattava heikkeneminen merialueella, uudet velvoitteet ja strategiat

kansallisten ja kansainvälisten sopimusten ja säädösten toimeenpanemiseksi, kalakantojen hoitoa ja kalatieratkaisuja koskevan tietämyksen lisääntyminen sekä yhteiskunnan arvostuksen muutokset ja vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen.

Hakemuksen mukaan uiton päättyminen on muuttanut olosuhteita Kemijoella merkittävästi sitten kalatalousvelvoitteiden määräämisen. Kalatalousvelvoitepäätösten antohetkellä Kemijoella harjoitettiin uittotoimintaa ja sen jälkeen vielä aina vuoteen 1991. Runsaasti muokattuja uittoväyliä Kemijoen vesistöalueella on ollut 6 867 km. Uiton vaikutukset huomioitiin kalatalousvelvoitepäätöksessä vähentämällä voimalaitosten aiheuttamasta kalataloudellisesta haitasta uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuus 10 % lohen ja meritaimenen poikastuotannosta. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto antoi päätöksen (nro 25/12/2) 30.3.2012, jossa velvoitettiin poistamaan kalastusta ja muuta vesistön käyttöä haittaavat uppopuut, uittotarvikkeet ja muu uittojäte Kemijoesta Ala-Kemijoen uittosäännön alueelta. Määrättyjen toimenpiteiden toteuttamisen jälkeen uppopuista, uittotarvikkeista ja muista uittojätteistä kalastukselle aiheutuva haitta Kemijoen olosuhteissa on katsottava poistuneen.

Kemijoen vesistöalueella on suoritettu laaja-alaisia kalataloudellisia kunnostuksia uittoperatuissa sivuvesistöissä aina 1970-luvulta lähtien. Kalataloudellisilla kunnostuksilla on parannettu Kemijoen ja sivuvesistöjen tilaa ja lisätty lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvia alueita. Kemijoen vesistöalueella on myös toteutettu laajamittaisia toimenpiteitä voimalaitosten yläpuolisten laajojen poikastuotantoalueiden suojelemiseksi. Ounasjoki suojeltiin lailla voimalaitosrakentamiselta (laki Ounasjoen erityissuojelusta 703/83) ja myöhemmin se on liitetty Natura 2000 -verkoston alueisiin. Elinympäristökunnostusten ja suojelutoimenpiteiden ansiosta etenkin Ounasjoen laajat poikastuotantoalueet on saatu täyteen tuottokykyynsä.

Jokisuussa sijaitsevaan Isohaaran voimalaitokseen on rakennettu kaksi kalatietä; ensimmäinen vuonna 1993 ja toinen vuonna 2012. Kalateiden toimivuudesta on saatavilla vain vähän tietoa, mutta kalateiden käyttökokemusten perusteella niiden toimivuudessa on kehitettävää. Kalateiden rakentaminen Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on muuttanut meri- ja sisävesialueen rajaa, kun kalateiden rakentamisen myötä vaelluskaloilla on pääsy Isohaaran ohi aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka. Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen on suunniteltu rakennettavaksi kalatie. Kemijoki Oy on aluehallintovirastoon 20.1.2022 saapuneella hakemuksella hakenut kalatielle vesilain mukaista lupaa. Aluehallintovirasto ei ole ratkaissut Taivalkosken kalatietä koskevaa asiaa vielä tämän päätöksen antohetkellä. Myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitoksiin on laadittu kalateiden yleissuunnitelmat.

Kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen istutuspoikasten eloonjäännissä ja istutusten kannattavuudessa on hakemuksen mukaan tapahtunut selkeää heikentymistä. Luonnossa lisääntyvän vaelluskalakannan tuottamien poikasten eloonjäänti on selvästi istutuspoikasia pa-

rempi ja ero luonnossa lisääntyvien ja viljeltyjen poikasten säilyvyydessä on vuosien varrella kasvanut. Aiemmin 1960–1970-luvuilla ja vielä 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa luonnossa syntyneiden smolttien eloonjäänti oli Itämeren alueella arviolta noin kaksinkertainen suhteessa istutuspoikasten eloonjääntiin. Tämän jälkeen niiden välinen ero on kasvanut ja kansainvälinen merentutkimusneuvosto (ICES 2014) on arvioinut, että Itämereen vaeltavilla luonnonsmolteilla eloonjäänti on ollut noin kolminkertainen istukkaisiin verrattuna. Kemijoen lohi- ja meritaimenvelvoitetta määrättäessä vesioikeus on katsonut luonnossa syntyneiden vaelluspoikasten korvaamiseen tarvittavan 1,6-kertainen määrä istutuspoikasia. Hakemuksen mukaan istutuspoikasia tarvitaan kuitenkin keskimäärin 2,5–3 kertaa niin paljon kuin luonnonsmoltteja, jotta päästäisiin samaan yksilömäärään kalojen saavuttaessa kalastuskoon.

Myös luvan haltijoiden PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n mukaan luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviämisessä on eroja. Luvanhaltijoiden mielestä hakijan arvio tarvittavien istutuspoikasten määrästä (2,5–3 kertaa luonnonsmolttien määrä), eli niin sanottu smolttikerroin, perustuu virheelliseen tietoon ja yksipuoliseen tiedon soveltamiseen. Luvanhaltijoiden mielestä smolttikerrointa ei tulisi laskea hakijan esittämällä tavalla, sillä se poikkeaa merkittävästi kalatalousvelvoitetta määrättäessä käytössä olleesta laskentatavasta. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa määrätty smolttikerroin (1,6) on ennemmin yli- eikä aliarvio.

Hakijan 21.6.2021 aluehallintovirastoon toimittaman selityksen täydennyksenä olevan Luonnonvarakeskuksen lausunnon mukaan kokonaan uudella tavalla laskettu smolttikerroin Kemijoella on 2,5. Päivitetty smolttikerroin perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin. Uudessa estimaatissa on lausunnon mukaan huomioitu luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka.

Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen on kalatalousvelvoitteiden perusteena olleista seikoista saatu merkittävästi uutta tietoa. Hakemuksen mukaan yksi olennaisista muutoksista on tapahtunut potentiaalista vaelluspoikastuotantoa koskevassa tiedossa. Kemijoen voimassa olevat kalatalousvelvoitteet lohen ja meritaimenen osalta perustuvat 1960–1970-luvuilla tehtyihin arvioihin menetetystä vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta. Aineistona arvioissa on käytetty lähinnä sen aikaisia Tornion-, Kalix- ja Simojoen poikastiheyksiä. Uusimpien tutkimusten perusteella tiedetään, että Perämeren alueen rakentamattomien lohijokien lohikannat olivat heikoimmillaan Kemijoen velvoitteiden määrittämisen aikoihin. Viimeksi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana Perämereen laskevien suurten jokien lohikannat ovat elpyneet voimakkaasti. Myös kyseisten jokien jokikohtainen vaelluspoikastuotanto on ylittänyt aiemmat arviot potentiaalisesta tuotannosta ja kantojen arvioidaan olevan nykyisin lähellä kestävän enimmäistuoton (MSY, Maximum sustainable yield) mahdollistavaa kannan kokoa. Hakemuksen mukaan nämä vaelluspoikasten potentiaalista tuotantoa koskevat uudet tiedot muuttavat olosuhteita merkittävästi myös Kemijoen osalta, sillä Kemijoki

on aikanaan ollut maantieteellisen sijainnin, fysikaalisten ja kemiallisten ominaisuuksien sekä historiallisten lohisaalismäärien suhteen samankaltainen kuin Tornionjoki. Näin ollen uusi tieto Tornionjoen potentiaalisesta poikastuotannosta on sovellettavissa myös Kemijokeen.

Hakemuksen mukaan arvioitaessa lohen poikastuotantoa pitäisi lähtökohtana käyttää suurinta, kestävän kalastuksen mukaista saalistuottoa (MSY-taso). Taso saavutetaan arvioiden mukaan, kun joki tuottaa vähintään 75 % potentiaalisesta lohen vaelluspoikastuotannosta. Hakemuksen mukaan ilman voimalaitosrakentamista myös Kemijoen lohen luonnonkanta olisi nykyään hyvin lähellä MSY-tasoa, sillä muut edellytykset saavuttaa pysyvästi kyseinen tavoitetaso täyttyisivät. Hakemuksen mukaan uusimpiin tutkimustietoihin pohjautuva vaelluspoikastuotanto olisi Kemijoella 345 kpl/ha (lohi) MSY-tasolla, kun se nykyisen kalatalousvelvoitteen perusteeksi on arvioituna lohelle ja meritaimenelle 135 kpl/ha. Voimalaitoslupien haltijoiden mukaan hakijan esittämät arviot ovat virheellisiä, eikä MSY-tasoa tulisi ottaa laskennan lähtökohdaksi. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon lohikantojen koon yleisesti tunnettu suuri vaihtelevuus eri vuosina. Näin ollen MSY-tason käyttö johtaisi selvään ylikompensaatioon verrattuna tilanteeseen, jossa voimalaitoksia ei lainkaan olisi rakennettu. Luonnonvarakeskuksen lausunnon mukaan Tornionjoki sopii erittäin hyvin Kemijoen verrokkijoeksi uudelleen arvioitaessa Kemijoen velvoitteita. Lausunnon mukaan Kemijoen verrokkijoen Tornionjoen MSY-taso olisi noin 261 vaelluspoikasta/ha.

Hakemuksen mukaan uutta merkittävää tietoa on saatu lohen osalta myös poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista. Tutkimuksissa lohen tuotantoalueiden on havaittu olevan laaja-alaisempia kuin aiemmin on luultu. Uusimpien habitaattitutkimusten perusteella kutu- ja poikastuotantoalueena voivat olla myös verrattain syvät virran osat. Tornionjoen sähkökalastustutkimuksissa on havaittu lohenpoikasia myös aiempaa kauempana latvoilla. Kun kudulle nousevia kaloja on runsaasti, ne levittäytyvät laajemmalle alueelle ja pidemmälle latvajokiin. Näiden uusien tietojen valossa voi olettaa, että myös Kemijoen luonnontilaiset poikastuotantoalueet ovat vähintään samaa suuruusluokkaa Tornionjoen nykyarvion kanssa. Hakemuksen mukaan uusimpiin tutkimustietoihin perustuva arvio Kemijoen poikastuotantoalasta olisi 5 000 ha kun se voimassa olevassa päätöksessä on katsottu olevan 4 000 ha. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan hakemuksen mukainen arvio Kemijoen poikastuotantoalasta on virheellinen sekä toteennäyttämätön ja velvoitepäätöksen taustalla oleva arvio oikeansuuruinen. Luvanhaltijoiden mukaan Tornionjoen koskimaisten jokialueiden pituus on 30 % suurempi kuin Kemijoella ja Tornionjoen suurempi keskikaltevuus luo paremmat edellytykset lohen poikasten elinympäristöjen muodostumiseen. Lisäksi on todettu, että Tornionjoki on merkittävästi rakentamatonta Kemijokea järvisempi, mikä tarkoittaa sitä, että vaelluskalojen poikasvaiheiden kannalta kriittiset elinympäristömuutokset ovat alivirtaamakausina Tornionjoessa vähäisempiä kuin Kemijoessa.

Uutta merkittävää tutkimustietoa on saatu myös kalakantojen perinnöllisestä monimuotoisuudesta sekä monimuotoisuuden merkityksestä kala-

kantojen hoidossa. Oleellinen havainto on, että viljelykantojen geneettinen monimuotoisuus on vuosien saatossa kaventunut. Viljelykantojen geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen näkyy esimerkiksi lohen sukukypsyysiän alentumisena ja keskikoon pienentymisenä. Uusimman tutkimustiedon mukaan kalalajin tai kalakannan olemassaoloa ei voida varmuudella turvata pelkän kalanviljelyn keinoin. Kalalajin ja etenkin tietyn kalakannan säilyttämisessä tarvitaan viljelystä aiheutuvaan perinnöllisen monimuotoisuuden kaventumiseen liittyviä riskejä vähentäviä toimenpiteitä. Nykytietämyksen mukaan lajin perinnöllisen edustavuuden ja sisäisen muuntelun säilyttäminen on aikaa myöten mahdollista vain luontaisessa elinympäristössä. Toimenpidevelvoitteet, joilla mahdollistetaan vaelluskalojen luontainen elinkierto, tukevat vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen sekä äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja lisäämistä parhaalla mahdollisella tavalla.

Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamisen jälkeen uutta tutkimustietoa on hakijan mukaan saatu vaelluskalojen merkityksestä koko muulle ekosysteemille. Vaelluskalat kuuluvat Itämeren ja sen jokien alkuperäiseen ja luontaiseen lajistoon. Tutkimusten mukaan vaelluskalojen puuttuminen niiden luontaisista lisääntymisjoista vaikuttaa joen ekosysteemiin. Vaelluskalakantojen luonnonkiertoon tähtäävillä toimilla tuetaan täten myös laajemmin luonnon monimuotoisuutta. Kemijoen vesistöalueella erityisen merkittävä yhteys löytyy vaelluskalojen ja Kemijoen vesistöalueella esiintyvän raakun eli jokihelmisimpukan (*Margaritifera margaritifera*) väliltä. Raakku on erittäin uhanalainen (EN) ja luontodirektiivin liitteen II (Euroopan yhteisön tärkeinä pitämät lajit) priorisoitu ja liitteen V laji. Raakku tarvitsee taimen- tai lohikantaa toukkiensa väli-isännäksi. Kemijoen vesistössä alun perin esiintyneiden lohikalojen luonnontuotannon vahvistaminen on yksi keskeisimmistä raakkuesiintymien suojelutoimista.

Voimalaitoslupien haltijoiden näkemyksen mukaan itseään ylläpitävää luonnonmukaista raakkukantaa ei ole mahdollista toteuttaa voimakkaasti muutetussa Kemijoessa siltä osin kuin niiden lisääntyminen on riippuvaista vaelluskaloista. Lisäksi luvanhaltijat ovat todenneet, että raakkujen turvaamiseen vaikuttaa moni muukin asia, eikä lajin selviytyminen siten ole riippuvainen kalatalousvelvoitteen hakemuksen mukaisesta tarkistamisesta. Lisäksi luvanhaltijat arvioivat, ettei raakun suojelun vesilain valossa voida katsoa olevan luvanhaltijoiden vastuulla nyt vireillä olevassa asiassa. Kyseessä on sen arviointi, ovatko olosuhteet Kemijoen vesistössä muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla, ei jokihelmisimpukan suojelu.

Hakemuksessa on olosuhteen olennaiseksi muutokseksi katsottu myös muuttuneet kansalliset ja kansainväliset velvoitteet ja strategiat. Muun muassa uusi kalastuslaki, Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetty laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011 edellyttävät, että rakennetuilla joilla huolehditaan vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Rakennetuilla joilla tämä edellyttää toimivaa kalan kulun esteiden poistoa ja kokonaisvaltaisia tukitoimenpiteitä. Euroopan unionin

vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetty laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011 sisältävät velvoitteen parantaa vesistöjen ekologista tilaa. Hakija on huomauttanut, että EU:n komissio on kehottanut Suomea käymään läpi kaikki vesivoimaan liittyvät luvat ja muuttamaan niitä niin, että vesienhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa. Komissio on esittänyt toimenpiteinä kalateitä, ympäristövirtaamia ja muita vesivoiman haittoja vähentäviä toimenpiteitä. Lisäksi komissio on kehottanut Suomea toimeenpanemaan ekologiset- tai ympäristövirtaamat voimakkaasti muutetuissa vesistöissä. Voimassa olevassa Kemijoen vesistöalueen vesienhoitosuunnitelmassa Kemijoen vesistö on arvioitu merkittäväksi vaelluskalavesistöksi, jossa tulee toteuttaa teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vaelluskalojen kestävät, luontaisesti lisääntyvät kannat. Koska vaelluskaloilla ei ole pääsyä voimalaitosten yläpuolisille laajoille poikastuotanto- ja lisääntymisalueille, Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki sekä Raudanjoen alin osuus ovat nimetty voimakkaasti muutetuiksi ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on vuonna 2019 tehdyn arvion perusteella tyydyttävä. Suurimmista Kemijoen osa-alueista myös Kitinen, Luiro ja Kemijärvi ovat voimakkaasti muutettuja ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on arvioitu hyväksi. Kemihaara ja Ounasjoki eivät ole voimakkaasti muutettuja ja niiden ekologinen tila on arvioitu erinomaiseksi.

Merenhoidon osalta Suomen tavoite on Itämeren hyvä tila vuoteen 2020 mennessä. Merenhoitosuunnitelman ensimmäisessä osassa on huomioitu meritaimenkantojen heikko tilanne Itämereen laskevissa joissa. Meriympäristön biologisen monimuotoisuuden osalta yhtenä tavoitteena on meritaimenen luonnonkantojen elpyminen ja meritaimenkantojen geneettisen monimuotoisuuden vähenemisen estäminen.

Kemijoki on myös yksi kalatiestrategian kärkikohteista ja strategian toimeenpano edellyttää Kemijoen alaosalla kalatierakentamista ja muita toimenpiteitä kalojen vaellusmahdollisuuden palauttamiseksi. Kalatiestrategian mukaan Ylä-Kemijoen kalatierakentaminen otetaan puolestaan arvioitavaksi, kun Kemijoen alaosan kalateiden toimivuudesta on näyttöä. Kansallinen kalatiestrategia hyväksyttiin vuonna 2012 valtioneuvoston periaatepäätöksellä ja sen toiminta-ajatuksena on ohjata vaelluskalakantojen ylläpitämisen ja hoidon painopistettä istutuksista luontaisen lisääntymiskierron varmistamiseen. Muita kalatalousvelvoitteeseen vaikuttavia strategioita ovat hakemuksen mukaan Kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle ja vesien kunnostusstrategia. Lisäksi Suomi on sitoutunut toteuttamaan Itämeren tilaa parantavia toimia muun muassa Suomen Itämeren suojeluohjelmassa, Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä Itämeren toimenpideohjelmassa (Baltic Sea Action Plan). Lisäksi Suomi on sitoutunut uhanalaisten eliölajien suojeluun ja lajien ja kantojen perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen.

Voimalaitoslupien haltijat ovat olleet erimieltä hakijan kanssa siitä, miten Ala-Kemijoki tulisi luokitella. Lisäksi luvanhaltijat ovat muun muassa todenneet, että velvoitteen asettamisen tulee perustua ainoastaan voimalaitosten rakentamisen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan.

Hakemuksen mukaan olosuhteiden muutokseksi on katsottava myös mahdollisuus hoitaa kalakantoja aiempaa paremmin. Keski- ja Pohjois-Euroopan maista saatujen kokemusten perusteella tiedetään, että olemassa on monia erilaisia vaihtoehtoja toimiviksi kalateiksi. Parhaimmillaan kalateillä voidaan päästä 95–100 %:n tehokkuuteen nousevien kalojen määrässä. Kudulle nousevien kalojen ylisiirroilla on mahdollista tukea ja jouduttaa luontaisen lisääntymiskierron käynnistymistä ja uusien, itseänsä ylläpitävien kantojen syntymistä. Pidemmän päälle toimivin tapa hoitaa vaelluskalakantoja on hakemuksen mukaan rakentaa kalateitä.

Hakemuksessa on katsottu, että vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen ja yhteiskunnan arvostuksen muutokset tukevat kalatalousvelvoitteiden muutoksen tarvetta ja ovat osa olosuhteiden olennaista muutosta. Hakemuksen mukaan vaelluskalakantojen palauttaminen ja elinvoimaisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita. Vaelluskaloihin liittyviin ekosysteemipalveluihin kuuluvat ammattikalastuksen saaliin ohella myös virkistyskalastuksen tuottamat elämykset ja kokemukset.

Aluehallintoviraston ratkaisu olosuhteiden olennaisesta muutoksesta

Vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:ssä tai vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:ää koskevassa hallituksen esityksessä ei ole tarkemmin määritelty, mitä tarkoitetaan olosuhteiden olennaisella muutoksella. Oikeuskäytännöissä (esimerkiksi KHO:2004 taltio 2983, KHO:2005 taltio 292, KHO:2013 taltio 356, KHO:2013 taltio 357, KHO:2013 taltio 358) olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi on katsottu paitsi kalojen elinolosuhteiden muutokset niin myös kalakantojen parantuneet hoitomahdollisuudet sekä kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevien päätösten (PSVEO nro 78/79/II, 28.12.1979 ja KHO nro 8620/80, 30.5.1980) antamisen jälkeen olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Asiasta säädettiin vanhan vesilain (264/1961) 2 luvun 22 §:n (muutettu lailla 467/1987 ja lailla 553/1994) 4 momentissa. Vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Sanotussa lain kohdassa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena Kemijoella on pidettävä kalojen elinympäristön fyysisiä muutoksia, kuten uiton päättymistä ja elinympäristökunnostuksilla aikaan saatua joen ja sen sivujokien tilan parantumista sekä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvien alueiden määrän kasvua ja tilan parantumista. Teknisen kehityksen ja tiedon lisääntymisen seurauksena mahdollisuudet rakentaa toimivia ratkaisuja kalojen nousuvaellukselle ja smolttien laskeutumiselle patojen ohi ovat oleellisesti parantuneet. Olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi voidaan katsoa myös muutokset istutuspoikasten eloonjäännissä suhteessa luonnonpoikasiin ja sitä kautta istutusten kannattavuuden heikentymisessä. Lisäksi olosuhteen olennaisena muutoksena on pidettävä vaelluskalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tiedon lisääntymistä

sekä kalatalousvelvoitteen määräämisen jälkeen solmittuja Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia ja velvoitteita sekä säädettyä kansallista lainsäädäntöä. Vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden muutoksena ei sen sijaan voida pitää yhteiskunnan arvostuksen muutoksia tai vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntymistä.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella kiistatonta on, että uitosta kalastukselle ja kalastolle aiheutuneet haitat ovat Kemijoella päättyneet. Tältä osin olosuhteet ovat selkeästi muuttuneet, eikä perusteita uiton kalatalousvaikutusten vuoksi tehdylle voimalaitosten istutusvelvoitteiden 10 %:n leikkaukselle enää ole. Selvää on myös, että uiton päättymisen jälkeen tehdyillä vesistön kunnostuksilla on saatu parannettua Kemijoen ja sen sivujokien morfologista tilaa ja lisättyä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvia alueita. Näin ollen vaelluskaloilla, etenkin lohella ja taimenella, on entistä paremmat mahdollisuudet menestyä ja lisääntyä Kemijoessa.

Fyysisenä olosuhteiden olennaisena muutoksena on pidettävä myös Isohaaran kalateiden rakentamista Kemijokisuulle. Vaikka kyseisten kalateiden toimivuudessa saattaa olla parannettavaa, on vaelluskaloilla siitä huolimatta tänä päivänä pääsy Isohaaran ohi aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka. Voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta asetettaessa näin ei ollut, vaan jokisuulla sijaitseva Isohaaran voimalaitos sulki jokialueen vaelluskaloilta kokonaisuudessaan. Myös Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen on suunniteltu kalatie ja sille on haettu vesilain mukaista lupaa aluehallintovirastolta. Kemijoki Oy:n Taivalkosken kalatietä koskevan lupahakemuksen käsittely on kuitenkin vielä aluehallintovirastossa kesken, eikä sen toteutumista voida pitää varmana. Toteutuessaan hanke kuitenkin mahdollistaisi kalan kulun Kemijoen kahden alimman voimalaitoksen ohi aina Ossauskoskelle saakka. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan Taivalkosken voimalaitoksen kalatie voi toteutuessaan muuttaa Kemijoen olosuhteita Taivalkosken yläpuolisella jokiosuudella merkittävästi. Mutta, koska kalatie on tässä vaiheessa vasta suunnitelma-asteella, on olosuhteen olennaisena muutoksena pidettävä ainoastaan Isohaaran kalateiden mahdollistamaa kalan nousua aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka.

Kemijoen voimassa oleva kalatalousvelvoite on perustettu pääosin istutusvelvoitteen varaan. Rakennusvirtaaman nostoja koskevissa päätöksissä on määrätty myös kalatalousmaksuja. Määrätty velvoite kokonaisuudessaan pohjautuu ajatukseen, että menetetty vaelluskalojen poikastuotanto voidaan korvata kalanviljelyn ja jatkuvien istutusten sekä nahkiaisen ylisiirtojen keinoin. Mikäli istutusten tuloksellisuudessa tapahtuu merkittäviä muutoksia, sitä voidaan aluehallintoviraston näkemyksen mukaan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena. Riidatonta asiassa on se, että luonnossa syntyneiden lohien ja istutettujen lohien selviämisessä on eroja. Hakijan ja voimalaitoslupien haltijoiden välillä vallitsee kuitenkin erimielisyys siitä, kuinka paljon enemmän istutuspoikasia tarvitaan tuottamaan vaelluspoikasia suhteessa luonnonsmolttituotantoon, jotta päästäisiin samaan yksilömäärään kalojen saavuttaessa kalastuskoon. Smolttikertoimen oikeasta laskentatavasta ja aikanaan asetetun velvoitteen smolttikertoimen oikeellisuudesta on

esitetty toisistaan eroavia näkemyksiä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan arvioitaessa sitä, onko olosuhteissa tapahtunut olennaista muutosta merkitsevintä ei ole se, onko aikanaan asetettu smolttikerroin ollut sen aikaisen tietämyksen mukaan yli- vai aliarvio vaan se, onko olosuhteissa tapahtunut muutosta sitten kalatalousvelvoitteen määräämisen. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa annettu selvitys sekä tutkimus- ja asiantuntijaorganisaatio Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätty (saapunut aluehallintovirastoon 21.6.2021) lausunto tukevat sitä käsitystä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen on istukkaiden henkiinjäämisessä, ja sitä kautta istutusten kannattavuudessa tapahtunut olennainen muutos.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella voidaan kiistatta todeta, että kalastoa ja koko jokiekosysteemiä koskeva tieto on kalanhoitovelvoitteiden määräämisen jälkeen lisääntynyt merkittävästi. Kemijoen nykyiset kalatalousvelvoitteet perustuvat 1960–1970-luvulla saatavilla olleeseen tietoon ja kyseisen tiedon pohjalta tehtyihin arvioihin. Tämän jälkeen asiaan liittyvää tutkimusta on tehty paljon ja uutta kalatalousvelvoitteiden kannalta merkittävää tietoa on saatu muun muassa lohijokien poikastuotantokyvystä, lohen poikastuotantoon soveltuvista jokihabitaateista, vaelluskalojen perinnöllisen monimuotoisuuden merkityksestä, istutuspoikasten säilyvyydestä ja vaelluskalojen merkityksestä muulle jokiekosysteemille. Uutta tietoa on saatu myös erilaisista kalatieratkaisuista, alasvaellusratkaisuista ja niiden käyttömahdollisuuksista. Uuden tiedon myötä kyky hoitaa kalakantoja ja suunnitella sekä rakentaa entistä paremmin toimivia ratkaisuja kalojen nousuvaelluksen ja smolttien alasvaelluksen mahdollistamiseksi on kasvanut.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteen arvioinnin kannalta merkityksellisenä voidaan pitää tiedon lisääntymistä ja muuttumista Perämeren lohijokien potentiaalisesta lohen ja meritaimenen poikastuotantoon sopivien alueiden pinta-alasta, poikastuotannosta ja poikastuotantoon vaikuttavista tekijöistä. Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen lähtökohtana on ollut, että menetetty vaelluspoikastuotanto voidaan korvata kalanviljelyn ja istutusten avulla. Kalatalousvelvoite on tuolloin asetettu sen aikaisen tietämyksen mukaan ja Kemijoen poikastuotoksi on tuolloin arvioitu lohen ja meritaimenen osalta 135 kpl/ha ja poikastuotantoalaksi 4 000 ha. Viimeaikaisten tutkimusten perusteella kuitenkin tiedetään, että Kemijoen kalatalousvelvoitteen asettamisen ajankohtana verrokkeina käytettyjen Perämereen laskevien jokien lohikannat ovat olleet heikoimmillaan, sillä kutemaan nousseiden emokalojen määrä oli voimakkaan kalastuksen vuoksi vähentynyt. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana Perämereen laskevien suurten jokien lohikannat ovat elpyneet voimakkaasti. Luonnonkantojen elpyminen näkyy kutukalamäärien, poikastiheyksien ja vaelluspoikastuotannon selvänä nousuna. Jokikohtainen smolttituotanto on ylittänyt aiemmat arviot potentiaalituotannosta osoittaen, että jokien tuotantokapasiteetti oli aiemmin aliarvioitu. Uusimpien habitaattitutkimusten perusteella tiedetään myös, että kutu- ja poikastuotantoalueina voivat toimia aiempaa tiedettyä syvemmät virran osat. Myös Ounasjoen poikastuotantoalueiden laajuudesta on saatu uutta tietoa. Hakemuksessa on esitetty, että kalatalousvelvoitetta määrättäessä käytetty poikastuotto 135 kpl/ha ja

poikastuotantoalana käytetty 4 000 ha ei ole kattanut todellista menetettyä vaelluspoikastuotantoa. Aluehallintovirasto toteaa, että aikanaan määrätty kalatalousvelvoite on perustunut sen aikaiseen tietoon, eikä asiassa siten ole kyse siitä, että alun perin Kemijoelle määrätty kalatalousvelvoite olisi arvioitu silloin saatavilla olleiden tietojen perusteella väärin. Voimakas kalastuspaine juuri tuona aikana kuitenkin vaikutti kutukannan kokoon siten, että Kemijoen smolttituotanto jäi selkeästi pienemmäksi kuin sen potentiaalinen tuotanto ennen voimalaitosten rakentamista. Tämä johti potentiaalisen poikastuoton (kpl/ha) aliarvioon. Myös Lapin ELY-keskuksen hakemuksen perustana on olosuhteiden olennainen muutos, eikä hakemus koske velvoitteen tarkistamista epätarkoituksenmukaisuuden perusteella. Aluehallintoviraston näkemys on, että lohen ja meritaimenen poikastuotannosta ja poikastuotantoalasta on yleisesti saatu sellaista uutta tietoa, minkä pohjalta myös Kemijoen potentiaalista poikastuotantoa voidaan arvioida uudelleen. Kutukalamäärissä, poikastiheyksissä ja vaelluspoikastuotannossa tiedetään esiintyvän sekä luontaista että ihmisen toiminnasta kuten liikakalastuksesta johtuvaa vaihtelua. Näin ollen poikastuotannon arviointi ei ole yksiselitteistä. Riippumatta käytettävistä laskentametodeista aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa oleellista on tiedon lisääntyminen, mistä johtuen olosuhteiden voidaan tältä osin katsoa olennaisesti muuttuneen ja näin ollen kalatalousvelvoitetta on tarkasteltava uudelleen.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteiden kannalta merkitystä on annettava myös kalakantojen perinnölliselle monimuotoisuudelle. Vuosikymmeniä harjoitettua viljely- ja istutustoimintaa ja sen tuloksellisuutta on tarkkailtu ja tutkittu ja saatu tietoa geneettisen monimuotoisuuden merkityksestä kalalajien ja -kantojen elinvoimaisuudelle ja säilymiselle. Geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen ja siitä aiheutuvat seuraukset ovat havaittavissa. Kaiken kaikkiaan geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen voi aiheuttaa haittaa paitsi kyseisen lajin selviytymiselle niin myös koko ekosysteemin vastustuskyvylle ympäristön stressitekijöitä vastaan. Erityistä huomiota on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kiinnitettävä vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen sekä äärimmäisen uhanalaisiksi luokiteltujen meritaimenen ja vaellussiian perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen. Kemijoen rooli kyseisten lajien säilyttämisessä on merkittävä, sillä Kemijoki on näiden lajien alkuperäistä elinympäristöä. Jotta alkuperäiset kannat voidaan säilyttää elinvoimaisina, huomiota on kiinnitettävä kantojen perinnöllisen aineksen säilymiseen mahdollisimman vaihtelevana ja laajana.

Hakemuksen mukaan merkittävää uutta tietoa on saatu myös vaelluskalakantojen merkityksestä muulle jokiekosysteemille. Vaelluskalojen palauttamisella ja luontaisen lisääntymisen tukemisella voidaan vaikuttaa myönteisesti koko jokiekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuteen. Hakemuksessa on nostettu esiin lähinnä tutkimukset lohen sekä taimenen ja erittäin uhanalaisen ja luontodirektiivin liitteen II (Euroopan yhteisön tärkeinä pitämät lajit) priorisoidun ja liitteen V raakun (*Margaritifera margaritifera*) välisestä yhteydestä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa ei varsinaisesti ole kyse raakun suojelemisesta vaan siitä, onko asiassa saatu sellaista uutta tietoa, jonka voitaisiin katsoa

muuttavan olennaisesti olosuhteita arvioitaessa kalatalousvelvoitetta Kemijoella. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan on selvää, että raakkuja koskeva tieto on kalatalousvelvoitteen asettamisen jälkeen lisääntynyt. Nyt kyseessä on kuitenkin kalatalousvelvoitetta koskevan päätöksen muuttaminen hakemuksesta. Kalatalousvelvoitteesta määrätään vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:ssä, jonka mukaan ”*Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu)*.” Vaikka raakun suojelua voidaan pitää ensiarvoisen tärkeänä, niin aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteessa ja maksussa on yksinomaan kyse kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvasta vahingosta ja vahingon ehkäisemisestä tai vähentämisestä. Näin ollen raakkua koskevan tiedon lisääntymistä ei Kemijoen tapauksessa suoraan voida pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena. Hakemuksessa ei ole raakun lisäksi nostettu esiin muita riittävällä tasolla yksilöityjä tutkimustuloksia vaelluskalakantojen merkityksestä muulle jokiekosysteemille. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan Kemijoen tapauksessa vaelluskalakantojen merkityksestä muulle jokiekosysteemille ei ole saatu sellaista uutta tietoa, että sitä voisi pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena.

Hakemuksessa on olosuhteen olennaiseksi muutokseksi katsottu myös muuttuneet kansalliset ja kansainväliset velvoitteet ja strategiat. Kemijoen kalatalousvelvoitteen asettamisen jälkeen voimaan on tullut lukuisia Suomea sitovia sopimuksia ja velvoitteita. Lisäksi on laadittu erilaisia strategioita ja suunnitelmia. Osalla näistä velvoitteista ja strategioista on suoraan vaikutusta vaelluskaloihin ja kalatalouteen. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erityistä huomiota tulee antaa Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiiville 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetylle laille vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011. Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki sekä Raudanjoen alin osuus ovat nimetty voimakkaasti muutetuiksi ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2027 arvioitu tyydyttäväksi suhteutettuna parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Kemihaaran ja Ounasjoen ekologinen tila on arvioitu erinomaiseksi. Kemijoen vesistö on arvioitu merkittäväksi vaelluskalavesistöksi, jossa tulee toteuttaa teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vaelluskalojen kestävät, luontaisesti lisääntyvät kannat.

EU:n vesipuitedirektiivi 2000/60/EY sitoo jäsenvaltioita saavuttamaan pintavesien hyvän ekologisen tilan viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Keinotekoisissa tai voimakkaasti muutetuissa vesissä, joihin Kemijoen rakennettu jokialue kuuluu, tavoitteena on hyvä saavutettavissa oleva tila suhteessa ekologiseen potentiaaliin ja huomioiden vesistön muu yhteiskunnallisesti tärkeä käyttömuoto. EU-tuomioistuin on antanut ratkaisun vesipuitedirektiivin sitovuudesta Weser-joen päätöksessä (C-

461/13). Tuomioistuimen vuonna 2015 antaman päätöksen mukaan vesienhoidon ympäristötavoitteet ovat oikeudellisesti sitovia hankkeita koskevassa lupaharkinnassa. Weser-tuomion mukaan lupaa ei saa myöntää hankkeelle, jonka seurauksena pintavesimuodostuman tila voi heikentyä. Lupaa ei tule myöntää myöskään silloin, jos hanke estäisi vesipuitedirektiivin tavoitteena olevan hyvän tilan saavuttamisen. Tilan heikentymiseksi katsottiin myös yhden tilaluokitusta ohjaavan laatutekijän tilan heikentäminen. Kalatalousvelvoiteasiassa kyseessä ei ole luvan myöntäminen uudelle hankkeelle, vaan olemassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttaminen. Jälkivalvonnan osalta vesipuitedirektiivissä keinona on muun muassa ennakkovalvontatoimenpiteiden säännöllinen tarkistaminen ja tarvittaessa ajan tasalle saattaminen (vesipuitedirektiivin artiklat 11 ja 13).

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuitedirektiiviä (2000/60/EY) ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuitedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011) on pidettävä vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen. Erilaisten päätöksen tekoa oikeudellisesti sitomattomien strategioiden ja sopimusten kohdalla tilanne ei ole näin suoraviivainen. Oikeuskäytännössä strategioilla on ollut merkitystä soft law -tyyppisenä aineistona. Esimerkiksi KHO:n ratkaisuissa Kuurnan voimalaitoksen (KHO 29.1. 2013 t. 356) ja Pamilon voimalaitoksen (KHO 29.1.2013 t.357) asioissa kalatie- ja järvilohistrategia olivat osa päätöksen perusteluja. Päätöksistä käy ilmi, että järvilohistrategiaa korkein hallinto-oikeus pitää vanhan vesilain (264/1961) 2 luvun 22 § 2 momentin mukaisena suunnitelmana. Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa merkitystä on annettava 8.3.2012 valtioneuvoston hyväksymälle kalatiestrategialle, jonka yhtenä kärkikohteena on Kemijoki.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan uuden oikeudellisesti sitomattoman strategian tai suunnitelman voimaantuloa ei voida suoraan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena, vaan olosuhteiden olennaista muutosta on tarkasteltava kyseisen strategian taustalla olevan olosuhteen kautta. Kalatiestrategia tähtää uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojen elinvoimaisuuden vahvistamiseen. Tämä mahdollistuu kestävimmällä tavalla vaellusyhteyden palauttamisella ja muilla luontaista lisääntymiskiertoa tukevilla toimenpiteillä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää useiden toimenpiteiden keinovalikoimaa, jossa kalatiet ovat yhtenä keskeisenä osana. Kalatiestrategian toiminta-ajatuksena on painopisteen siirtäminen istutuksista kalojen luontaisen lisääntymiskierron ylläpitämiseen ja palauttamiseen. Rakennetuissa joissa parannetaan kalojen kulkumahdollisuuksia ja edistetään potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa esimerkiksi kalateiden, uomien vesittämisen ja perattujen koskien kunnostamisen avulla. Strategiatyön käynnistämisen taustalla on ollut vesienhoitosuunnitelmien laadinnassa esille nousseet kehittämistarpeet, sitoutuminen vesienhoidon tilatavoitteiden saavuttamiseen sekä tiedot lukuisten vaelluskalakantojen heikosta tai edelleen heikkenevästä tilasta. Näin ollen kalatiestrategia on

suunnitelma, jolla pyritään kansallisella tasolla puuttumaan vaelluskalakantojen heikkoon tai heikkenevään tilaan ja sitoutumaan myös tältä osin vesienhoidon tilatavoitteiden saavuttamiseen. Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyt toimenpiteet ovat kalatiestrategian mukaiset. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaelluskalakantojen yhä heikkenevää tilaa voidaan pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena ja kalatiestrategia voidaan näin ollen ottaa soveltuvilta osin huomioon selvityksenä arvioitaessa kalatalousvelvoitetta kokonaisuutena.

Selvää ja kiistatonta on, että kalakannoista ja niiden käyttäytymisestä on saatu paljon uutta tietoa sitten Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen. Tiedon lisääntyminen on johtanut siihen, että kalakantoja voidaan tänä päivänä hoitaa aiempaa paremmin. Uusi tieto on johtanut omalta osaltaan myös teknisten mahdollisuuksien lisääntymiseen ja kalatieratkaisuiden kehittymiseen. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen aikoihin 1980-luvuilla suomalaisten kokemukset kalateistä olivat huonoja. Kemijoen kalatalousvelvoitetta määrätessä vesioikeus hylkäsi kalateiden rakentamista koskevat vaatimukset. Hylkäämistä perusteltiin lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden etäisellä sijainnilla jokisuusta ja voimalaitosten määrällä ennen Ounasjoen haaraa. Näin ollen kalateiden rakentamismääräyksille ei vesioikeuden päätöksessä katsottu olleen perusteita. Tämän jälkeen uusia kalateitä on rakennettu sekä Suomessa että muualla maailmassa ja aihetta on tutkittu paljon. Nykyisin kalateiden toimivuuteen vaikuttavat tekijät tunnetaan aiempaa paremmin ja olemassa on useita toimivia kalojen nousuvaelluksen mahdollistavia ratkaisuja. Vaikka muualla toteutetut ratkaisut eivät sellaisenaan ole siirrettävissä toisaalle, ovat kokemukset kerryttäneet tietotaitoa ja teknistä osaamista. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalakannoista ja niiden käyttäytymisestä sekä kalatieratkaisuista kertynyt tieto on johtanut siihen, että mahdollisuudet hoitaa Kemijoen kalakantoja ovat parantuneet ja olosuhteiden voidaan tältäkin osin katsoa olennaisesti muuttuneen.

Hakemuksen mukaan vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen ja yhteiskunnan arvostuksen muutokset tukevat kalatalousvelvoitteiden muutoksen tarvetta. Yhteiskunnan arvostuksen muutokset, joihin vapaa-ajan kalastuksen merkityksen lisääntyminen ja ekosysteemipalveluiden arvostuksen lisääntyminen kuuluvat, ovat aluehallintoviraston näkemyksen mukaan osa yhteiskunnan arvoissa ja arvostuksessa tapahtuvaa jatkuvaa muutosta. Yhteiskunnan arvojen muutokset voivat ohjata tutkimusta ja erilaisten velvoitteiden ja strategioiden asettamista ja ne voivat sitä kautta tulla mahdollisesti osaksi päätöksen tekoa. Niitä ei kuitenkaan sellaisenaan voida pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan olosuhteet Kemijoella ovat yllä todetulla tavalla olennaisesti muuttuneet ja näin ollen Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II (28.12.1979) määrätty kalatalousvelvoite, sellaisena kuin se korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 8620/80 (30.5.1980) on voimassa, on syytä arvioida uudelleen.

Kalatalousvelvoitteen muuttaminen

Voimalaitosrakentamisesta johtuvista kalataloudellisista menetyksistä ja kompensaatiotarpeesta saatu selvitys

Hakemuksen mukaan uuden muutetun kalatalousvelvoitteen tulee kattaa kalataloudelle aiheutuva vahinko kokonaisuudessaan. Hakemuksessa on esitetty laskelma Kemijoen voimalaitosrakentamisesta johtuvista kalataloudellisista menetyksistä sekä kompensaatiotarpeesta. Hakemuksen mukaan arvioitaessa voimalaitosrakentamisesta johtuvia kalataloudellisia menetyksiä Kemijoella, on arvioinnissa käytettävä uusinta tietoa ja nykyaikaisia menetelmiä.

Hakemuksessa esitetyssä kalataloudellisia menetyksiä koskevassa laskelmassa on poikastuotantoalana käytetty lohen ja meritaimenen osalta 5 000 ha:n tuotantoalaa. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa poikastuotantoalaksi on määritetty 4 000 ha, josta Kemijoen pääuoma jokisuun ja Kemijärven välillä muodosti noin 45 % ja Ounasjoki sekä Kemijärven yläpuoliset alueet molemmat reilun neljänneksen. Raudanjoen ja Vikajoen osuus oli arvion mukaan yhteensä noin 2 % poikastuotantoalasta. Hakemuksessa on perusteltu Kemijoen arvioidun poikastuotantoalan kasvamista 4 000 ha:sta 5 000 ha:in lisääntyneellä tiedolla kutu- ja poikastuotantoalueiksi soveltuvista alueista sekä Ounasjoen poikastuotantoalasta saaduilla uusilla tiedoilla. Uusimmissa habitaattitutkimuksissa on selvinnyt, että kutu- ja poikastuotantoalueena voivat, vastoin aiempaa tietoa, toimia myös verrattain syvät virran osat. Lisäksi Tornionjoen sähkökalastustutkimuksissa on havaittu, että kun kudulle nousevia kaloja on runsaasti, ne levittäytyvät laajemmalle alueelle ja pidemmälle latvajokiin kuin aiemmin on luultu. Hakemuksen mukaan uusien tietojen valossa Kemijoen kutu- ja poikastuotantoalueiden määrä on aiemmissa arvioissa selkeästi aliarvioitu. Uutta tietoa on saatu myös Ounasjoen poikastuotantoalueista. Uusimmissa selvityksissä on käynyt ilmi, että Ounasjoen vesistöalueen lohen poikastuotantoalueet ovat aiempaa luultua merkittävästi laajemmat. Uusimpien tutkimusten mukaan Ounasjoella on lohelle sopivaa poikastuotantoalaa yhteensä noin 1 900 ha. Luku sisältää Ounasjoen sivujokien poikastuotantoalueet (200 ha).

Poikastuotantokyvyn osalta hakijan laskelmassa on käytetty uusia kanta-arvioinnin menetelmiä, joilla saadaan määriteltyä pitkän aikavälin keskimääräinen vaelluspoikastuotanto tilanteessa, jossa lohikantaa ei lainkaan kalasteta. Hakemuksessa on käytetty myös suurinta kestävän kalastuksen saalistuottoa (MSY-taso), joka arvioiden mukaan saavutetaan, kun joki tuottaa vähintään 75 % potentiaalisesta lohen vaelluspoikastuotannosta. Hakemuksessa on arvioitu, että ilman voimalaitosrakentamista Kemijoen lohen luonnonkanta olisi tänä päivänä hyvin lähellä MSY-tasoa.

Kemijoen poikastuotantokykyä on arvioitu hakemuksessa vertaamalla Kemijokea muihin lohijokiin. Hakemuksen mukaan Kemijoen vesistö on rakenteeltaan ja vedenlaatuominaisuuksiltaan Tornionjoen kaltainen ja Kemijoen poikastuotantoalueiden tuotantokyvyn on hakemuksessa arvioitu olleen samalla tasolla Tornionjoen kanssa. Hakemuksessa esitetyt

arviot Kemijoen vaelluspoikastuotannosta perustuvat International Council for the Exploration of the Sea (ICES) vuoden 2014 raportissa esitettyihin Tornionjoen tutkimustuloksiin. ICES:n vuoden 2014 raportin mukaan lohen hehtaarikohtainen vaelluspoikastuotanto Tornionjoessa MSY-tasolla on tuolloin ollut 345 kpl/v. Näin ollen hakemuksessa on esitetty, että myös luonnontilaisen Kemijoen vaelluspoikastuotanto olisi lohella 345 kpl/ha/v (MSY-taso). Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa Kemijoen vaelluspoikastuotannoksi on katsottu 135 lohen ja meritaimenen vaelluspoikasta yhteensä tuotantoalueen hehtaarilla.

Poikastuotantoalan ollessa 5 000 ha ja lohen vaelluspoikastuotannon ollessa 345 kpl/ha on voimalaitosrakentamisen aiheuttamaksi vuotuiseksi lohen vaelluspoikastuotannon menetykseksi saatu hakemuksessa 1 725 000 lohen vaelluspoikasta (5 000×345). Meritaimenen osalta vaelluspoikastuotannon menetyksen on hakemuksessa arvioitu olevan 10–15 % koko vuotuisesta vaelluspoikastuotannosta. Tämä on noin 192 000–304 000 vaelluspoikasta/v.

Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa on lohen ja meritaimenen yhteenlasketusta vaelluspoikastuotannosta vähennetty uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuus 10 %. Vähennyksen jälkeen lohen ja meritaimenen yhteenlasketuksi menetetyksi vaelluspoikastuotannoksi on voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa arvioitu 486 000 kpl/v (4 000×135×0,9). Tästä lohen osuus on 413 100 kpl (85 %) ja meritaimenen osuus 72 900 kpl (15 %). Hakemuksen mukaan uiton päättyminen ja toteutetut vesistökunnostukset ovat muuttaneet tilannetta Kemijoella niin, ettei uudessa kalatalousvelvoitteessa ole enää tarvetta uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuuden (10 %:n) vähennykselle.

Menetetyn vaelluspoikastuotantoarvion pohjalta hakemuksessa on arvioitu tarvetta istutuskompensaatiolle. Luonnonpoikasten ja istutettujen poikasten välisenä eloonjääntikertoimena on laskelmassa käytetty 2,5–3. Hakemuksen mukaan lohen istukaspoikaskompensaation tulisi näin ollen olla 4 312 500–5 175 000 kpl/vuosi (1 725 000×2,5–3). Vastaavasti laskettuna meritaimenen istukaspoikaskompensaation tulisi olla 480 000–912 000 kpl/v (192 000–304 000×2,5–3). Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa luonnonpoikasten ja istutettujen poikasten välisenä eloonjääntikertoimena on käytetty 1,6. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa merialueen istutusten kokonaismäärästä (lohi 661 000 kpl ja meritaimen 117 000 kpl) vähennettiin jokialueen tuoton osuus, jonka katsottiin olleen lohella 7 % ja meritaimenella 25 %. Merialueelle istutettavien kalojen määräksi jäi siten 615 000 lohen (vähintään 14 cm) ja 90 000 (vähintään 18 cm) meritaimenen vaelluspoikasta. Sisävesialueelle ei määrätty lohen osalta toimenpiteitä, mutta meritaimenen osalta menetetty tuotto (30 000 poikasta) määrättiin korvattavaksi järvitaimenella tai muilla lohensukuisilla kaloilla. Koska saalistuotto muilla kaloilla oli meritaimenta pienempi, määrättiin istutusmääräksi kaksi kertaa enemmän poikasia eli 60 000 vaellusikäistä ja -kokoista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten kalojen poikasta.

Vaellussiian ja paikalliskalan osalta hakemuksessa ei ole esitetty muutoksia voimassa olevan kalatalousvelvoitteen laskentaperusteisiin. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa mereen istutettavaksi on määrätty 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta ja sisävesialueelle 2 100 000 siianpoikasta. Arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille aiheutunut vahinko pääuoman rakennetulla osuudella Perämerestä Kemijärveen on määrätty korvattavaksi yhteensä 200 000 siian ja harjuksen yksikesäisellä poikasella. Hakemuksessa on esitetty, että merialueen istutuksia jatkettaisiin edelleen 3 100 000 1-kesäisellä vaellussiian poikasella. Sisävesialueen osalta hakemuksessa on esitetty muutoksia lähinnä istukaslajeihin.

Nahkiaisten osalta hakemuksessa ei ole esitetty uusia arvioita voimalaitosrakentamisesta johtuvista menetyksistä. Hakemuksessa on todettu, ettei olemassa ole riittävästi tietoa, jonka pohjalta voitaisiin arvioida nahkiaisten menetystä eri elinkierron vaiheissa. Pienemmiltä joilta saadut tutkimustulokset osoittavat, ettei nahkiaisen ylisiirroilla välttämättä kompensoida aiheutettua haittaa. Hakemuksessa esitetyt ylisiirtomäärät ovat nahkiaisen osalta kuitenkin yhteneväiset voimassa olevan kalatalousvelvoitteen kanssa. Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen mukaan voimalaitosyhtiöiden tulee vuosittain siirtää 100 000 nahkiaista Isohaaran voimalaitoksen yläpuolelle maa- ja metsätalousministeriön kanssa lähemmin sovittaville alueille.

Voimalaitosten luvanhaltijat ovat vastustaneet kalatalousvelvoitteen muutosta. Luvanhaltijat ovat katsoneet hakijan muutoksen perustelun pohjana käyttämien vaelluspoikastuotantoa koskevien laskelmien, mukaan luettuna tuotantopinta-alan ja poikastuotantokyvyn, sekä uuden smolttikertoimen olevan virheellisiä ja johtavat virheelliseen lopputulokseen uuden kalatalousvelvoitteen määrittämisessä. Luvanhaltijoiden mielestä Kemijokea ei tule verrata Tornionjokeen arvioitaessa lohen poikastuotantoa ja poikastuotantoalaa. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan Tornionjoki ja rakentamaton Kemijoki eroavat merkittävästi toisistaan hydrologisten ja morfologisten ominaisuuksien suhteen. Pituusleikkausten analysoinnin perusteella Tornionjoen koskimaisten alueiden pituus on ainakin 30 % suurempi kuin Kemijoen. Tätä suhdelukua käyttäen Kemijoen tuotantopinta-ala Tornionjoen tuotantopinta-alan perusteella olisi ollut hieman yli 4 000 ha, mitä on käytetty nykyistä velvoitetta määrättäessä. Lisäksi Tornionjoen smolttituotantoarviossa käytetyssä lineaarisessa jokimallissa ja elinkiertomallissa on niin suuria virheitä, ettei mallien perusteella saatuja arvioita voida käyttää.

Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan menetetyn poikatuotantoarvion pohjana ei tule käyttää teoreettista MSY-tasoa. Arviossa tulee luvanhaltijoiden mukaan huomioida, että lohikannan luontaiset kannanvaihtelut ovat huomattavia ja toistuvia. Lisäksi poikastuotantoa alentavat myös voimalaitosrakentamisesta riippumattomat tekijät kuten kalataudit ja etenkin viime aikoina voimistunut M74-oireyhtymä. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan MSY-tasoa ei voida ylläpitää edes rakentamattomissa joissa. Luvanhaltijoiden mielestä arvion tulisi perustua odotettavissa olevan poikastuotannon pitkäaikaiseen keskiarvoon tilanteessa, jossa hanketta (vesivoimarakentamista) ei toteutettaisi lainkaan. Luvanhaltijat ovat kritisoineet myös hakemuksessa käytettyä ICES:n vuoden

2014 raportista peräisin olevaa korkeaa MSY-tasoa. Vuoden 2014 raportin MSY-taso on kaikkien aikojen toiseksi korkein. Arvio on vuoden 2014 jälkeen laskenut ollen 2017 raportissa 255 smolttia/ha. Viimeisin arvio vuodelta 2019 on 236 smolttia/ha.

Hakemuksessa esitetyn smolttikertoimen (2,5–3) osalta luvanhaltijat ovat todenneet, että Istukkaiden ja luonnonpoikasten selviytymisessä esiintyy vuosittaista vaihtelua. Hakemuksen mukaiset tarkastelut smolttikertoimesta on luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan tehty aikana, jolloin sekä villien että viljeltyjen vaelluspoikasten selviytyminen on ollut tähänastisen seurantajakson aikana kaikkein alhaisimmalla tasolla. Luvanhaltijoiden näkemyksen mukaan velvoitteen mukainen smolttikerroin (1,6) on pikemminkin yli- kuin aliarvio.

Hakija on myöhemmin selityksen täydennyksessään tarkentanut arviotaan Kemijoen poikastuotantokyvystä ja villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta. Arvion tarkennus perustuu hakijan 21.6.2021 aluehallintovirastoon toimittaman selityksen liitteenä olevaan Luonnonvarakeskuksen (Luke) lausuntoon. Lausunnossa on viimeisimmän lohen kanta-arvioinnin tuloksia hyödyntäen esitetty uusimpia jokikohtaisia arvioita poikastuotantokyvystä (PSPC eli potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti sekä kantakohtainen MSY) sekä päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta. Luken lausunnon mukaan Kemijoen vaelluspoikastuotantoa arvioitaessa verrokkijoeksi soveltuu hyvin Tornionjoki. Luken mukaan PSPC eli potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti on Tornionjoella 340 (302–409) vaelluspoikasta hehtaarilla ja kantakohtainen MSY 261 (224–313) vaelluspoikasta hehtaarilla.

Luken lausunnon mukaan päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 %:n todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka. Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjäännin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt -eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjääntiin, ja päinvastoin. Arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin.

Kun Kemijoen vertailujoeksi otetaan Luken lausunnossa esitetyllä tavalla Tornionjoki ja käytetään vaelluspoikastuotantoa arvioitaessa verrokkijoen kantakohtaista MSY-arvoa 261 vaelluspoikasta hehtaarilla sekä 5 000 ha:n poikastuotantoalaa, saadaan voimalaitosrakentamisen aiheuttamaksi lohen vaelluspoikastuotannon menetykseksi 1 305 000 lohenpoikasta/v (5 000×261). Mikäli oletetaan, että meritaimen osuus koko vaelluspoikastuotannosta säilyy 15 %:ssa, niin meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys olisi silloin 230 294 kpl/v. Smolttikertoimen ollessa Luken lausunnossa esittämä 2,5 saadaan kompensaatioksi 3 262 500 lohen vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta vuodessa.

Velvoitteen muuttamisen perusteista saatu selvitys

Hakemuksen esitys uudeksi kalatalousvelvoitteeksi pohjautuu hakijan laskelmaan kalataloudellisista menetyksistä ja kompensaatiotarpeesta. Kompensaatiolaskelman oletuksena on, että menetykset korvataan lähinnä istutuksin. Istutuspainotteisen kalatalousvelvoitteen sijasta hakemuksessa on kuitenkin esitetty aiempaa monipuolisempaa ja luonnonpoikastuotantoa sekä vaelluskalakantojen palauttamista tukevaa kalatalousvelvoitetta. Muutoshakemuksen lähtökohtana on, että Kemijoen vahinkoarvion kompensoimiseen tarvittavat velvoitetoimenpiteet toteutetaan kokonaisuutena, jossa monipuolisuutta ja joustavuutta lisäämällä pyritään nykyistä luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon muuttuvissa ympäristöoloissa.

Hakemuksen mukaan vaelluskalakantojen luonnonkierron palauttaminen edellyttää kalateiden rakentamista ja alasvaelluksen turvaamista Kemijoen voimalaitoksilla. Ensivaiheen toimet edistävät hakemuksen mukaan vaelluskalalajien luonnonkierron palauttamista Ounasjoelle ja osittain myös Ylä-Kemijoelle sekä lohen ja vaellussiian kalastusmahdollisuuksia ja meritaimenen suojelua. Toisessa vaiheessa hakemuksen mukaan keskityttäisiin vaellusyhteyden palauttamiseen myös Rovaniemen ja Kemijärven välisellä jokiosuudella. Ensimmäinen vaihe edellyttää hakemuksen mukaan kalateiden rakentamista ja alasvaelluksen turvaamista Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten osalta ja toinen vaihe Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta. Kalateiden lisäksi hakemuksen mukaan tarvitaan myös muita luonnollisen elinkierron turvaamista ja kalastusta tukevia toimenpiteitä kuten ylisiirtoja, vanhojen uomien vesittämisiä ja erilaisia selvityksiä. Myös velvoiteistutuksia ja kalatalousmaksuja on esitetty jatkettavaksi hakemuksessa esitetyllä tavalla. Tukitoimenpiteiden tulee hakemuksen mukaan olla adaptiivisia ja mukailla seurannalla todennettavaa luonnonkannan kehitystä.

Hakemuksen mukaan velvoitteen muuttamista luonnollista lisääntymiskiertoa ja luonnonvalinnan tuloksena tapahtuvaa poikastuotantoa tukevaksi edistää ja parantaa vaelluskalakantojen elinkykyä ja säilyttää vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen ja äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perimää sekä edistää erittäin uhanalaisen vaellussiian kestävää kannanhoitoa. Lisäksi hakemuksen mukaista muutosta on hakemuksessa perusteltu sillä, että vaelluskalojen elinolosuhteet Kemijoella ovat merkittävästi parantuneet. Elinolosuhteiden parantumista ovat edesauttaneet uiton päättyminen, vesistöalueella tehdyt elinympäristökunnostukset, poikastuotantoalueiden suojeleminen sekä vesistön tilan parantuminen. Samanaikaisesti mahdollisuudet hoitaa vaelluskalakantoja ovat parantuneet teknisten ratkaisujen kehittymisen ja vaelluskalakantojen hoidosta sekä kalateistä saatujen kokemusten kautta.

Istutusvelvoitteen muuttamista monipuolisemmaksi vaelluskalakantojen palauttamista tukevaksi velvoitteeksi puoltaa hakemuksen mukaan myös se, että kansalliset ja kansainväliset sopimukset ja säädökset kuten vesipuitedirektiivi, meristrategiadirektiivi ja uusi kalastuslaki

(379/2015) ja niiden toimeenpanoa ohjaavat strategiat, kuten kansallinen kalatiestrategia ja lohi- ja meritaimenstrategia velvoittavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä.

Hakija on toimittanut aluehallintovirastoon 13.4.2022 selityksen liitteenä Luonnonvarakeskuksen (Luke) 30.8.2021 päivätyn asiantuntijalausunnon. Lausunnossa Luke toteaa muun muassa, että vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron aikaansaaminen ja ylläpitäminen näissä voimakkaasti rakennetuissa joissa edellyttää Lapin ELY-keskuksen velvoitemuutoshakemuksessa esitettyjen kaltaisia monipuolisia, laajoja ja pitkäkestoisia toimenpiteitä.

Luken lausuntoon on liitetty päivitetty lohen populaatiomallinnus. Mallinuksen tulosten mukaan Kemi- ja Iijoen vesistöissä tulee säilymään lohen luontainen lisääntymiskierto ilman pitkän aikavälin istutuksia tai ylisiirtoja, mikäli kokonaistappiot koko joen osalta ylös- ja alasvaelluksessa ovat molemmissa enintään noin 70 %:n suuruisia. Tämä tarkoittaa 20–25 % tappioita/voimalaitos (sekä nousukaloilla että vaelluspoikasilla tämä sama ohitustappio). Tosin tuolloin kutukanta olisi ainoastaan satoja lohia. Tuhansiin kutulohiin päästäisiin näissä vesistöissä enintään noin 60 %:n kokonaistappioilla, mikä tarkoittaa 15–20 % prosentin laitoskohtaisia tappioita. Populaatiomallinnukset osoittavat myös sen, että jatkuvilla tuki-istutuksilla voidaan ylläpitää lohikantaa, vaikka kokonaistappiot ylös- ja alasvaelluksissa olisivat edellä esitettyjä raja-arvoja suurempia. Tällöin lohikanta muodostuisi osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista luonnonlohista ja osin tuki-istukkaista.

Voimalaitoslupien haltijat ovat vastustaneet nykyisen istutuksiin perustuvan kalatalousvelvoitteen muuttamista hakemuksessa esitetyn kaltaiseksi sekä esittäneet vastanäkemyksiä hakijan esittämiin perusteisiin prosessikirjelmistä, muistutuksista ja vastaselityksistä ilmenevillä tavoilla.

Haettu muutos ja vaatimuksista saatu selvitys

Voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta on haettu muutettavaksi siten, että se jatkossa sisältää lupaehdot 1. kalatievelvoitteesta (suunnittelu ja toteutus; Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitokset), 2. selvityksestä vanhojen uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi (muu kalataloudellinen hoitotoimenpide), 3. kalatievelvoitteesta (Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan voimalaitokset), 4. lohen, meritaimenen ja nahkiaisen ylisiirrosta (muu kalataloudellinen hoitotoimenpide), 5. istutusvelvoitteesta ja kalatalousmaksusta (sisävesialueen paikalliset lajit ja merivaelteiset lajit), 6. kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmasta ja 7. velvoitetarkkailusta. Lisäksi hakemuksessa on esitetty, että luvanhaltijoiden on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden on esitetty päättyvän, kun uudesta kalatalousvelvoitteesta annettu päätös on saanut lainvoiman. Mahdollisen siirtymäajan kalatalousvelvoitteen hakija on jättänyt lupaviranomaisen harkintaan.

Hakemuksessa Kemijoen kalatalousvelvoite on rakennettu siten, että Ounasjoen vesistöalueen lohen luonnontuotannolle on asetettu sama tavoitetaso kuin nykyisillä luonnonkannoilla. Tavoitetaso vaadituille velvoitetoimille on hakemuksen mukaan 655 000 lohismolttia, joka on saatu kertomalla hehtaarikohtainen smolttituotantoarvio MSY-tasolla (345 kpl/ha) Ounasjoen vesistön poikastuotantoalueen koolla (n. 1 900 ha). Hakemuksen lähtökohtana on, että velvoitetoimenpiteillä saadaan Ounasjokeen smolttituotantotavoitteen edellyttämä kutukalojen määrä. Jos Kemijoen alaosan kalatiet rakennetaan välittömästi ja ne toimivat tehokkaasti ja smolttien alasvaellustappiot ovat vähäiset, on Ounasjoelle mahdollista saada aikaan itseään ylläpitävä kutulohikanta kohtuullisessa ajassa. Näin etenkin, jos lohikannan kotiuttamista tuetaan alkuvaiheessa ylisiirroin ja jokipoikasistutuksin. Mallissa luonnonkierron avulla saavutettava emokalojen ja smolttituotannon taso jää kuitenkin alle MSY-tason ja kannan tukeminen esimerkiksi tuki-istutuksilla voi olla tarpeen myös pitkällä aikavälillä.

Hakija on vaatinut kalatalousvelvoitetta muutettavaksi esittämällä yksilöidyt 8 lupaehtoa (jäljempänä vaatimus).

Vaatimus 1.

Kalatievelvoitteen osalta hakija on vaatinut, että luvanhaltijan on suunniteltava ja toteutettava kustannuksellaan Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukaiset ja toimivat kalatiet sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Isohaaran nykyisiä kalateitä sekä Lapin ELY-keskuksen toimeksiannosta laadittuja Kemijoen alaosan kalateiden yleissuunnitelmia voidaan hyödyntää soveltuvin osin. Lisäksi hakija on esittänyt seuraavat kalateitä koskevat tarkentavat vaatimukset:

a) Kalateiden ja alasvaellusreitin tulee soveltua lohelle ja taimenelle ja ne tulee toteuttaa parhaalla käytettävissä olevalla tekniikalla ja alan parhaita käytäntöjä noudattaen. Luvanhaltijan tulee vastata kalateiden ja alasvaellusreitin toiminnasta, ylläpidosta sekä rakenteiden ja virtaamien säädöstä. Luvanhaltijan tulee luovuttaa maksutta kalateihin ja alasvaellusreittiin tarvittava vesi, jolla varmistetaan sopiva virtausnopeus kalateissä ja kalatien suuaukoilla joen virtaamasta riippuen.	*e) Tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi voimalaitosten omistajan on viimeistään yhden vuoden kuluessa lainvoimaiseksi tulosta haettava vesilain tarkoittama vesirakentamislupa tässä päätöksessä määrätyille kalateille sekä lupa aloittaa rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa) ja aloitettava myönnettävän rakentamisluvan perusteella ensimmäisen kalatien rakentaminen*
b) Mitoitusvirtaama, jonka rajoissa kalatietä käytetään, tulee olla vähintään 2 m^3/s. Kalatiestä tulevan veden lisäksi kunkin kalatien alaosaan tulee johtaa kalojen nousun varmistamiseksi houkutusvettä. Mitoitusvirtaama, jonka puitteissa houkutusvettä käytetään, tulee olla vähintään 20 m^3/s kutakin yksittäistä kalatietä kohden. Kalojen kulku tulee järjestää kullakin padolla tarvittaessa useamman kalatien kautta. *Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken*	*f) Kaikkien kalateiden ja alasvaellusreitin tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.*

voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.	
c) Kalateiden tulee olla toiminnassa vuosittain 20.5.–20.10. välisen ajan.	*g) Luvanhaltijat vastaavat tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreitien toiminnan parantamiseksi vähintään siihen saakka, kun lupaehtojen tarkistamishakemus on tullut ratkaistuksi. Tähän käytettävä rahamäärä tulee olla vuosittain vähintään 250 000 euroa kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona elinkustannusindeksillä vuosittain tarkistettuna.*
d) Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitin tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.	

Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuus ja kalojen hakeutuminen niihin riippuvat hakemuksen mukaan voimalaitosten juoksutuskäytännöistä. Kalatien toimintaan vaikuttaa olennaisesti se, saadaanko kalatien sisäänkäynnin yhteyteen aikaan sellaiset virtausolosuhteet, että kalat hakeutuvat kalatiehen. Hakemuksessa esitetty houkutusvirtaama 20 m^3/s on noin 4 % Kemijoen alaosan voimalaitosten kesäajan keskivirtaamasta (aikavälillä 1990–2015 MQ 1.6.–31.10. Valajaskoskella 537 m^3/s ja Isohaarassa 556 m^3/s), joka on kalatiesuositusten (2–10 % keskivirtaamasta) mukainen. Hakemuksen mukaan kalatien sisäänkäynnille johdettava houkutusvirtaama tulee olla säädettävissä olosuhteiden ja kalojen vaellusaktiivisuuden mukaisesti. Lisäksi voimalaitosturbiinien käytöllä tulee pyrkiä optimoimaan kalojen ohjaaminen kalateihin. Hakemuksen mukaan hakemuksen mukainen kalojen kulun turvaamiseen tarkoitettu virtaamaosuus edistää ympäristövirtaaman käyttöönottoa Kemijoella ja siten se myös tukee vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamista.

Hakemuksessa on todettu, ettei kalatierakentamisella ole tarkoitus muuttaa voimalaitosten säännöstelytarkoitusta, sillä kalateiden tehokkaan käytön katsotaan olevan mahdollista nykyisten säännöstelylupaehtojen puitteissa.

Vaatimus 2.

Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen (kohta 8).

Ossauskosken ja Petäjäskosken voimalaitosten vanhat uomat ovat pitkiä koskenpohjia, jotka nykyisin ovat pääosin kuivillaan tulva-ajan ohijuoksutuksia lukuun ottamatta. Niiden vesittämisellä voitaisiin hake-

muksen mukaan saada aikaan Kemijoen rakennetulle alaosalle vaelluskalojen poikastuotantoaluetta, joka alkaisi jo toisena jokisuusta laskettuna sijaitsevanTaivalkosken voimalaitoksen yläpuolelta. Vanhat uomat voisivat toimia myös nousureittinä säännöstelypadolle ja siellä mahdollisesti olevan kalatien kautta padon yläpuolelle. Kun samalla uomissa toteutettaisiin elinympäristökunnostuksia, mahdollistuisi luonnonpoikastuotanto alueella. Lohen ja taimenen lisäksi alueet soveltuisivat hyvin myös erittäin uhanalaiselle vaellussiialle sekä harjukselle.

Vaatimus 3.

Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

Vaatimus 4.

Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteuttava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohen ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueella ja Kemijärven yläpuolelle.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.	*d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 200 meritaimenta.*
b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. *.*	*e) Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpano tulee aloittaa välittömästi, viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.*
c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.	*f) Ala-Kemijokeen ja siihen laskeviin jokiin on siirrettävä kolmen perättäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 100 000 nahkiaista kalatalousviranomaisen kanssa sovittavalla tavalla. Ylisiirtopyynti tulee toteuttaa koko nahkiaisen nousuajan. Nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja toukkatuotantoalueet Kemijoen vesistössä on selvitettävä 3 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja liitettävä lupaehtojen tarkistamishakemukseen.*

Hakemuksen mukaan ylisiirroissa tulee huomioida, että menetelmään liittyy tutkimusten mukaan lisähävikkiä, kun osa ylisiirretyistä kaloista kuolee tai lähtee pois ylisiirtojen kohdealueilta ennen kutua.

Vaatimus 5.

Istutusvelvoitteet Kemijoen suualueelle ja sen läheiselle merialueelle sekä sisävesialueelle tulee asettaa siten, että ne tukevat vaelluskalojen kotiuttamista Kemijoen vesistöön sekä vastaavat nykyistä paremmin sitä osaa aiheutuneesta vahingosta, jota ei voida Kemijoen rakennetuilla jokiosuuksilla muilla toimin kompensoida. Istutukset tulee tehdä kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Velvoitteen toteuttamistapaa, kuten istutettavaa kalalajia, ikäryhmää, kokoa ja istutuspaikkaa voidaan muuttaa toimenpiteiden tuloksellisuuden parantamiseksi tai varmistamiseksi tai velvoite voidaan toteuttaa muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä, mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aihetta. Muutoksista päätetään Lapin ELY-keskuksen ja luvan saajan sopimalla tavalla. Velvoitteen muutoksista on kuultava asianomaista kalatalousaluetta. Mikäli velvoitteenhaltija ja Lapin ELY-keskus eivät pääse yksimielisyyteen velvoitteen muutoksista tai istutuksia korvaavista toimenpiteistä, velvoitteenhaltijan on saatettava asia Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ratkaistavaksi.

Sisävesialueen paikalliset lajit:	***Merivaelteiset lajit:***
Kemijoen vesistöalueelle patoaltaille ja voimalaitosten yläpuolisille alueille tulee istuttaa taimenta, kuhaa, kirjolohta sekä muita tarkoituksenmukaisiksi katsottavia kalalajeja kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen kompensoimiseksi. Velvoitteen tulee vastata vuosittain arvoltaan seuraavia istutusmääriä ja se voidaan toteuttaa myös muina lajeina tai toimenpiteinä:	
a) Sisävesialueelle istutetaan vuosittain 150 000 1-kesän vanhaa kuhaa, 30 000 kpl 3-kesäisiä ja 4-vuotiaita taimenia (vähintään 40 cm:n pituisia) sekä 30 000 kg kirjolohia. Taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita.	*a) Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille tulee tehdä lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia suhteutettuna poikastuotantopinta-alaan. Pääosa lohen kotiutusistutuksista tulee kohdentaa Ounasjoen vesistöalueelle ja meritaimenen istutukset Kemi- ja Ounasjoen sivujokiin. Istutusmäärän tulee vastata yhteensä vähintään 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Istutusmääriä voidaan sopeutuvan velvoitehoidon periaatteilla tarkistaa kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla, mikäli vesistöalueen kalakantojen seurannassa todennetaan merkittävää luonnonpoikastuotantoa. Kotiutusistutuksissa voidaan käyttää mätiä ja eri-ikäisiä poikasia. Istutuspoikasten iästä sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa. Kotiutusistutusten toimeenpano tulee aloittaa heti seuraavassa kalanviljelyn tuotantokierrossa muutoshakemuksen tultua ratkaistuksi.*
b) Kalatalousmaksu 30 000 euroa, jota käytetään lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin.	*b) Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun tulee istuttaa 700 000 lohen, vähintään 14 cm:n sekä 100 000 meritaimenen, vähintään 18 cm:n pituista vaelluspoikasta. Enintään 50 % lohen ja taimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.*
	c) Kemijoen merialueelle tulee istuttaa vuosittain 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Yksikesäisten vaellussiian istutuspoikasten tulee olla keskimäärin vähintään 10 cm:n mittaisia. Vähimmäismitta on 9 cm. Keskimääräisen kuntokertoimen tulee olla vähintään 0,6. Istutuksissa voidaan käyttää myös vastakuoriutuneita siianpoikasia. Vastakuoriutuneiden ja yksikesäisten osuudesta sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa.
	d) Istukkaiden menestymistä ja istutusten tuloksellisuutta tulee parantaa kehittämällä kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaisesti.

Hakemuksen mukaan kalateiden rakentamisen myötä voidaan luopua nykyisen istutusvelvoitteen mukaisesta jaottelusta sisävesivelvoitteeseen ja merialueelle kohdistuvaan velvoitteeseen. Hakemuksen mukaan jokisuun velvoiteistutuksista ei kuitenkaan voida kokonaan luopua tilanteessa, jossa suuri osa Kemijoen poikastuotantoaluetta on myös jatkossa rakennettu tai voimalaitospatojen yläpuolella. Vielä senkin jälkeen, kun Ounasjoen vesistö tuottaa merkittävän määrän luonnonpoikasia, jää huomattava määrä vaelluspoikastuotannosta kokonaan kompensoimatta, vaikka merialueen istutukset jatkuvat.

Hakemuksessa esitetty lohen jokipoikasistutusten määrä vastaa noin puolta Ounasjoen smolttituotantotavoitteesta (smolttituotantotavoite 1-vuotiaiksi muunnettuna noin 4,1 miljoonaa lohenpoikasta; 1-vuotiaasta smoltiksi tappio 84 %). Mitoituksen perusteena ovat myös arvio Ounasjoen vesistön poikastuotantoalueesta (n. 1 900 ha) sekä istutustiheys noin 10 yksivuotiasta/aari.

Meritaimenen jokipoikasistutusten perusteena ovat hakemuksessa istutustiheys, joka on keskimäärin 6 yksivuotiasta/aari. Kun mukaan lasketaan Kittilän alapuolelle laskeutuvat Ounasjoen sivujoet, saadaan meritaimenen kotiutukseen soveltuvien poikastuotantoalueiden arvioksi yhteensä noin 125 ha.

Merivaelteisen taimenen velvoitehoito (kotiutusistutukset ja ylisiirrot) tulee hakemuksen mukaan Kemijoen vesistössä keskittää niihin sivujokiin, jonne sen kutu- ja poikastuotantoalueet ovat painottuneet myös ennen voimalaitosrakentamista. Istutuksissa ja ylisiirroissa tulee kuitenkin välttää latvajokia, joissa on jäljellä alkuperäinen paikallinen taimenkanta.

Hakemuksen mukaan Kemijoen sisävesialueen siika- ja taimenistutusten heikoksi jäänyttä tuottoa on voitu parantaa vaihtamalla siika- ja taimenistutuksia kuha- ja kirjolohi-istutuksiksi sekä kasvattamalla taimenistukkaiden kokoa. Harjusten istuttamisen tarpeellisuus on hakemuksen mukaan kyseenalaista vieraiden istutuskantojen mukana tulevan geeniaineksen vuoksi, sillä vieras geeniaines heikentää paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneiden kantojen elinkykyä. Lisäksi harjusistutusten ongelmallisuutta lisää se, että yksikesäiset istukkaat kilpailevat ravinnosta ja habitaateista paikallisten harjusten kanssa. Myös taimenella tilanne on saman tyyppinen kuin harjuksella. Ounasjoen latvoilla on paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita taimenkantoja, joiden geneettistä erilaistumista ja elinkykyä vierailla kannoilla tehdyt istutukset heikentävät. Tämän takia taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita alkuperäisiä taimenpopulaatioita.

Hakemuksen mukaan sisävesialueen paikallisten kalalajien istutusohjelmassa tulisi siirtyä siika-, taimen- ja harjusistutuksista kuhan, kirjolohen sekä jatkokasvatetun taimenen istutuksiin. Yhdistämällä rakennusvirtaamien nostojen yhteydessä määrätyt kalatalousmaksut kalatalousvelvoitteisiin voidaan velvoitehoitoa tarkastella kokonaisuutena ja kohdentaa resurssia aiempaa tarkoituksenmukaisempiin toimenpiteisiin.

Vaatimus 6.

Luvanhaltijoiden tulee laatia vesilain 3. luvun 15 §:n mukainen yksityiskohtainen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma, joka hyväksytetään kalatalousviranomaisella.

Vaatimus 7.

Luvanhaltijoille tulee määrätä kalataloudellinen velvoitetarkkailu seuraavasti:

a) Luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Kalatalousviranomainen voi tehdä ohjelmaan tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi katsomansa muutokset. Tarvittaessa istutettavat kalat tulee merkitä kalatalousviranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla.

b) Luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta.

Vaatimus 8.

Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.

Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä tulee määrätä velvoitehoidon toisesta vaiheesta, jossa saatujen kokemusten perusteella voidaan harkita mm. Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateihin liittyviä lupaehtoja sekä houkutusvirtaaman määrää ja kalateiden toiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen määrättyä rahamäärää ja ylisiirto- ja istutusvelvoitteiden määrää kalateiden toimivuuden ja luonnonpoikastuotannon määrän perusteella sekä tarkkailuvelvoitteen lupaehtoja.

Voimalaitosluvan haltijat ovat vastustanut hakemuksessa esitettyjä vaatimuksia prosessikirjelmistään, muistutuksistaan ja vastaselityksistään ilmenevillä tavoilla.

Kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheutuvista kustannuksista saatu selvitys

Hakemuksessa on esitetty, että kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheutuvista kustannuksista vastaisivat täysimääräisesti luvanhaltijat

PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki Oy. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa määrättyyn yhtiöiden väliseen kustannusten jakoon ei hakemuksessa ole esitetty muutoksia.

Hakemuksen mukaisessa kalatalousvelvoitteessa kustannuksia syntyy muun muassa kalateiden ja alasvaellusreittien suunnittelusta ja rakentamisesta, istutuksista, ylisiirroista, erilaisten selvitysten ja suunnitelmien laadinnasta, kalatalousmaksuista, velvoitetarkkailusta, kalateihin liittyvästä tutkimuksesta ja kehittämisestä. Lisäksi taloudellista menetystä voimalaitosluvan haltijoille syntyy kalateiden ja alasvaellusreittien käytöstä sekä niihin tarvittavan vesimäärän luovutuksesta. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa kustannuksia on koitunut pääasiassa istutustoiminnasta, nahkiaisten ylisiirrosta, velvoitetarkkailusta ja tehonnostojen yhteydessä määrätyistä kalatalousmaksuista.

Hakemuksessa luvanhaltijoille koituvien menetysten on arvioitu olevan vesilain tarkoittamalla tavalla vähäisiä suhteessa vesivoimatuotannon määrään, yritysten liikevaihtoon ja tuotetun sähköenergian liiketaloudelliseen arvoon nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi hakemuksessa ja hakijan vastineissa on tuotu esiin se, että luvanhaltija on saanut hyödyntää Kemijoen vesivoimaa 1960-luvulta lähtien, kun taas vaelluskalakannat ovat tänä aikana merkittävästi heikentyneet. Hakemus perustuu kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuvien kustannusten osalta ympäristöoikeudelliseen aiheuttamisperiaatteeseen, jonka mukaan vastuu velvoitteen toteuttamisesta kuuluu kalataloushaitat aiheuttaneille toiminnanharjoittajille.

Hakemuksessa ei ole esitetty tarkkoja laskelmia kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuvista kustannuksista. Hakemuksen ja hakijan vastineiden mukaan kustannusten suuruusluokkaan vaikuttaa merkittävästi velvoitteen toteutukseen valittavat ratkaisut ja menetelmät.

Luvanhaltijat ovat huomauttaneet, että niiden näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa on sovellettava vesilain 3 luvun 14 §:ää. Lisäksi hakemuksen mukaisten velvoitteiden suorittamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia ja hakemus tulisi näin ollen hylätä.

PVO-Vesivoima Oy on aluehallintovirastoon 10.8.2020 saapuneen muistutuksen liitteessä 3 arvioinut hakemuksen mukaisen kalatalousvelvoitteen kustannuksia. Arvion mukaan merkittäviä kustannuksia syntyy muun muassa alasvaellusrakenteista, niiden ohjauslaitteistoista sekä ohjauslaitteiden säilytyksestä, kalateistä, ylisiirtolaitteistoista, energian menetyksistä, välppähäviöistä, istutusten lisäyksistä, uudesta kalanviljelylaitoksesta, sekä suunnittelutyöstä ja luvituksesta. Lisäksi muita kustannuksia syntyisi muun muassa houkutusveden, selvitysten ja tutkimus- ja kehitysrahan osalta. Myös kalateiden ja alasvaellusreittien korkeat toimivuusvaatimukset ja toimivuusvaatimuksiin pyrkiminen aiheuttaisi lisää kustannuksia. PVO-Vesivoima Oy on muistutuksen liitteessä 3 esittänyt seuraavan yhteenvetotaulukon syntyvistä kustannuksista.

Investoinnit	**€**
Voimalaitosten kalatiet	22 000 000
Ohjausaidat kalateihin	52 907 400
Alasvaellusrakenteet	85 476 120
Ylisiirtolaitteisto	527 000
Kalanviljelylaitos	1 530 000
Säilytyshallit alasvaellusohjausaidoille	100 000
yhteensä	**162 540 520**
Energian menetykset	
Menetykset säätökäytön vaikeutumisesta	11 340 000
Kalateiden ja alasvaellusreittien vesi	1 464 000
Rakentamisten ja asennusten aikaiset energianmenetykset	21 508 000
Välppähäviöt	3 333 333
Yhteensä	**37 645 333**
Muut kustannukset	
Kalateiden kunnostus	1 600 000
Alasvaellusreittien asennukset ja kunnostus	5 339 045
Kalateiden ja alasvaellusreittien vuosittaiset puhdistukset	2 000 000
Istutusten lisäykset	2 506 800
Houkutuspumppaukset, kalatiet ja ylisiirtolaite	14 544 000
Tutkimukset, tarkkailut, selvitykset ja kunnostusrahat	2 787 294
Suunnitelmat ja lupahakemukset	600 000
Petokalojen pyynti ja esteaidat	1 500 000
Ylisiirrot ja ylisiirtolaitteiston huolto ja kunnostus	833 000
Yhteensä	**30 210 139**
Kaikki yhteensä	**230 395 992**

Aluehallintovirastoon 26.4.2024 saapuneessa lisäkirjelmässään PVO-Vesivoima Oy on päivittänyt vahinkoarviotaan. Päivitetyn kustannuslaskelman mukaan hakemuksen hyväksymisestä PVO-Vesivoima Oy:lle aiheutuvat kokonaiskustannukset ovat yhteensä 356 003 292 euroa.

Kemijoki Oy on aluehallintovirastoon 9.8.2020 saapuneen muistutuksen liitteessä 2 arvioinut hakemuksen mukaisen kalatalousvelvoitteen kustannuksia. Arvion mukaan hakemuksesta koituu Kemijoki Oy:lle menetyksiä, joihin kuuluvat muun muassa kalateiden rakennus-, ylläpito- ja huoltokustannukset sekä Kemijoki Oy:n pienempi ja joustamattomampi vesivoiman tuotanto. Lisäksi on mahdollista, että vaadituista muutoksista syntyy laajempia yhteiskunnallisia kustannuksia. Toteutuessaan ehdotetut kalatalousvelvoitteet aiheuttaisivat Kemijoki Oy:lle kertaluontoisia investointikustannuksia yhteensä 376 miljoonaa euroa. Kustannus

syntyy pääasiassa kalateiden ja alasvaellusrakenteiden rakentamisesta. Investointikustannusten lisäksi Kemijoki Oy:lle syntyisi 5,1 miljoonan euron vuosittaiset operatiiviset kustannukset muun muassa kalateiden huoltamisen ja kalateiden houkutusvirtaaman pumppaamisen johdosta. Suorien kustannusten lisäksi hakemuksesta aiheutuisi Kemijoki Oy:lle menetyksiä heikentyneen sähköntuotantokyvyn takia. Kemijoki Oy:n vesivoimalaitosten kalateiden ja alasvaellusrakenteiden rakennusajan matala käyttöaste aiheuttaisi 206 miljoonan euron operatiivisten tulojen menetyksen. Hakemuksessa vaadittu joen vuosittainen käyttörajoitus ajalle 20.5.–20.10. heikentäisi Kemijoki Oy:n mukaan vesivoiman tuotannon joustavuutta aiheuttaen vuotuisia tulonmenetyksiä. Nämä pitkän aikavälin vuosittaiset operatiivisten tulojen menetykset olisivat 3,1 miljoonaa euroa sähkön tukkumarkkinoilla ja 3 miljoonaa euroa reservi- ja säätösähkömarkkinoilla. Hakemuksessa vaadittujen toimenpiteiden johdosta Kemijoki Oy:lle syntyisi yhteensä 588 miljoonan euron kertaluontoiset kustannukset ja noin 11,2 miljoonan euron vuosittaiset kustannukset. Koska ehdotettujen toimenpiteiden kustannukset ovat erisuuruisia eri aikoina, on niille laskettu havainnollistava nykyarvolaskelma. Hakemuksesta aiheutuisi Kemijoki Oy:lle nykyarvoltaan 672 miljoonan euron kustannukset 25 vuoden aikahorisontilla ja 1,9 % diskonttoprosentilla laskettuna. Nykyarvon laskennassa käytetyt olettamat vastaavat suunnilleen vesilain yhteydessä usein käytettyä 20 kapitalisaatiokerrointa.

Aluehallintovirastoon 25.4.2024 saapuneessa lisäkirjelmässään Kemijoki Oy on päivittänyt vahinkoarviotaan. Päivitetyn kustannuslaskelman mukaan hakemuksen hyväksymisestä Kemijoki Oy:lle aiheutuva kokonaismenetyksien nimellisarvo on 936,4 miljoonaa euroa 25 vuoden aikahorisontilla.

Hakija on selityksessään 5.3.2021 todennut, että luvanhaltijoiden esittämissä kustannusarvioissa on kyse toimenpiteiden maksimilaajuudesta ja maksimikustannuksista ja mukana on päällekkäisiä kustannuksia. Hakijan mukaan kalatalousvelvoitteen muuttamisen kustannukset riippuvat suunniteltujen rakenteiden ja muiden toimenpiteiden toteuttamisen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Parhaimmat ja kustannustehokkaimmat ratkaisut ovat hakijan mukaan saavutettavissa hyvällä suunnittelulla ja voimalaitosten omistajan käytettävissä olevan tiedon avulla.

Hakija on huomauttanut, että molemmat luvanhaltija yhtiöt ovat ns. Mankala-periaatteella toimivia yrityksiä. Yleispiirteissään voidaan todeta, että yhtiöiden tehtävänä on tuottaa osakkailleen sähköenergiaa mahdollisimman edullisesti. Tällaisessa tilanteessa kalatalousvelvoitteen aiheuttamat lisääntyvät kustannukset tulevat lopullisesti yhtiöiden omistajien kannettavaksi eli mm. Fortum Oyj:lle, UPM-Kymmene Oyj:lle, Stora Enso Oyj:lle ja Suomen valtiolle.

Alasvaellusrakenteiden osalta hakija on todennut, että alasvaellusrakenteiden yhteenlasketut kustannukset olisivat Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksilla noin 362,7 miljoonaa euroa, josta Isohaaran osuus on noin 85,5 milj. € ja Sierilän osuus 38,9 milj. €. Muistutusten mukaan valtaosa alasvaellusrakenteiden kustannuksista muodostuu ohjauslaitteiden rakentamisesta, ja esimerkiksi Isohaaran alasvaellusrakenteiden

investointikustannuksista 98 % on yksinomaan ohjauslaitteen kustannuksia. Hakija on huomauttanut, että alasvaellusreittien osalta toimiva ratkaisu voidaan saavuttaa laskelmissa esitettyä kevyemmällä menettelyllä ja siten huomattavasti halvemmalla. Iijoen Haapakosken voimalaitoksen alasvaellusväylän suunnittelu maksoi Iijoen vaelluskalakärkihankkeessa yhteensä noin 135 000 euroa. Jos alasvaelluksen ohjaus päätetään toteuttaa esimerkiksi kelluvalla ohjausaidalla, jäävät myös energianmenetykset rakentamisen aikaisen vajaakäytön takia lyhytaikaisiksi ja vähäisiksi eikä rakenteesta aiheudu muistutuksessa esitetyn kaltaista putoushäviötä.

Kalateiden ja ylisiirtolaitteistojen osalta hakija on todennut, että myös kalateiden kustannuksia on mahdollista laskea laskelmissa esitetystä ilman että sillä on vaikutuksia kalatien toimivuuteen. Muistutusten mukaan Kemijoen ja Raudanjoen kalateiden rakentamiskustannukset ovat yhteensä 53,3 milj. €, josta Isohaaran voimalaitoksen osuus on 22 milj. € ja Sierilän voimalaitoksen osuus 1,4 milj. €. Isohaaran osalta muistuttaja on esittänyt kahden kalatien kustannukset ja arvioinut, että kalatiekohtaiset kustannukset asettuvat lähelle Raasakan voimalaitoksen kalatien kustannuksia, noin 11 milj. €. Hakija on ottanut esimerkiksi Iijoen Raasakan kalatiesuunnitelman, jonka kustannustasoa saatiin vaelluskalakärkihankkeessa selvästi laskettua rakennussuunnitelmaa päivittämällä. Hakija on myös huomauttanut, että kustannuslaskelmissa esimerkkinä käytetty Raasakan kalatiesuunnitelma pitää sisällään kokonaiskustannuksia lisäävät kalojen kiinniottoon suunnitellut rakenteet. Kustannuslaskelmassa on kiinniottolaitteen kustannusten lisäksi mukana myös erillisen ylisiirtolaitteiston kustannukset. Näin ollen ylisiirtolaitteiston kustannus on kustannusarviossa kahteen kertaan. Isohaaran kalatien osalta merkille pantavaa on lisäksi kalatien ohjausaidan huomattavan suuri kustannus, 52,9 miljoonaa euroa. Kustannus on laskettu vastaavasti kuin alasvaelluksen ohjaukselle tarkoittaen ilmeisesti siis massiivista kiinteää ohjausrakennetta voimalaitoksen alapuolella. Valittua ohjausratkaisua ja sen soveltuvuutta kyseiseen tarkoitukseen ei muistutuksessa ole perusteltu eikä siinä ole esitetty minkäänlaisia vaihtoehtoja näiden kustannusten alentamiseksi.

Energian menetysten osalta hakija on todennut, että laskelmissa ilmoitetut menetetyn sähköntuotannon määrät perustuvat yhtiöiden omiin arvioihin, joihin sisältyy merkittäviä epävarmuuksia. Lisäksi yhtiöiden käyttämät sähkönhinnat ovat korkeampia kuin markkinahinnat ja perustelut käytetyille hinnoille joko puuttuvat kokonaan tai ovat epätarkkoja. Myös yhtiöiden esittämät arviot vesivoimantuotannon joustavuuden keskimääräisestä lisäarvosta suhteessa keskimääräiseen sähkönhintatasoon vaikuttavat ylisuurilta. Hakija on katsonut, että energiantuotannon menetykset tulee suhteuttaa sähköntuotannon kokonaisarvoon käyttämällä samaa sähkönhintaa sekä menetysten että tuottojen osalta. Mankalayhtiöt luovuttavat tuottamansa sähkön omakustannushintaan omistajilleen. Lisäksi hakija on todennut, että Sierilän voimalaitos on mukana Kemijoki Oy:n esittämissä kustannuslaskelmissa myös energianmenetysten osalta.

Kalateihin ja alasvaellusreitteihin luovutettavan veden osalta hakija on todennut, että vaatimuksessa on kuitenkin kyse kalatierakenteiden mitoitusvirtaamasta. Kalatien ja houkutusveden käyttövirtaamaa on mahdollista säädellä kalojen nousuaktiivisuuden ja joen virtaamaolosuhteiden mukaan. Hakija on myös huomauttanut, että Isohaaran kalatien osalta muistutuksessa ei ole huomioitu tulva-aikaa ja veden johtamisesta aiheutuvat menetykset on laskettu koko kalatien toiminta-ajalle, 20.5. alkaen. Vuosittain toistuvien ohijuoksutusten aikana kalateihin ja alasvaellusreitteihin johdettava vesi ei aiheuta lainkaan menetystä. Hakija on katsonut, että keväällä ja alkukesästä on paljon vettä käytössä, joten veden johtamisella alasvaellusreitteihin ei ole sähkön perustuotannon tai säädön tarjoamisen kannalta merkitystä, etenkään, kun otetaan huomioon vuosittain toistuvat ohijuoksutukset.

Kalateiden ja alavaellusreittien rakentamisen aikaisten energianmenetysten osalta hakija on todennut, että molemmissa muistutuksissa valtaosa rakentamisen aikaisista energianmenetyksistä liittyy massiivisten, pinnasta pohjaan ulottuvien, kiinteiden aitarakenteiden rakentamiseen alasvaelluksen ohjausta varten. Jos ohjaus toteutetaan esimerkiksi kelluvan ohjausaidan avulla, jäävät energianmenetykset sen asentamisen aikana voimalaitoksen vajaakäytön takia lyhytaikaisiksi ja vähäisiksi. Lisäksi hakija on todennut, että vesivoiman säätökyvyn ansiosta tuotantomenetyksiä voidaan pienentää optimoimalla rakennustöiden ajoitus suhteessa tuotantoon.

Energiantuotannon menetykset säätökäytön rajoittamisen osalta hakija on todennut, että kalojen nousu on mahdollista ottaa voimalaitosten ja kalateiden käytössä huomioon, kun halutaan tukea kalojen hakeutumista kalateihin ilman, että säätökäyttöä merkittävästi rajoitetaan. Hakemuksessa ei ole vaadittu vuorokausisäännöstelyn lopettamista kokonaan tai voimalaitosten käyttämistä täysin kalojen nousun ehdoilla. Hakijan mukaan luvanhaltijat ovat ilmeisesti arvioineet säätövoiman maksimirajoittamisesta aiheutuvia kustannuksia sen sijaan, että olisivat arvioineet todellista tilannetta, jossa yhteensovitetaan kalankulku ja voimatalouden intressit. Hakija on huomauttanut, että luvanhaltijoilla on voimalaitosten omistajina parhaat edellytykset mallintaa voimalaitosten käyttöä sellaiseksi, ettei säätövoiman rajoittamisesta aiheudu merkittäviä kustannuksia. Hakija on myös huomauttanut, että kalateihin 20.5.–20.10. välisenä aikana johdettavasta vedestä aiheutuva menetys on prosentuaalisesti pieni suhteessa koko vuoden sähköntuotannon tuloon. Lisäksi voimalaitosturbiinien käyttöä voidaan optimoida käyttämällä ensisijaisesti sellaista turbiinikombinaatiota, jolla saadaan nousukalat parhaiten havaitsemaan kalatien sisäänkäynnistä purkautuva virtaus ja hakeutumaan sinne.

Välppähäviöiden osalta hakija on todennut, että jos alasvaelluksen ohjaus päätetään toteuttaa esimerkiksi kelluvalla ohjausaidalla, ei rakenteesta aiheudu laskelmissa esitetyn kaltaista putoushäviötä.

Muiden laskelmissa esitettyjen kustannusten osalta hakija on todennut, että muille kustannuksille ei ole esitetty perusteita tai hintoja, minkä vuoksi niihin ei voida yksilöidysti vastata. Yhtiöiden esittämät kustan-

nukset vaikuttavat kuitenkin yliarvioilta. Mukana on esimerkiksi kustannus uudelle kalanviljelylaitokselle 9 milj. €, joka on laskettu täysimääräisenä Kemijoki Oy:n kustannuksiin ja lisäksi PVO-Vesivoima Oy:n kustannuksiin on sisällytetty 17 % osuus samansuuruisesta kalanviljelylaitoksen investoinnista. Kustannuksissa on näin ollen selkeää päällekkäisyyttä.

Suomen ympäristökeskus (SYKE) on aluehallintovirastoon 7.5.2021 toimittamassaan lausunnossa sekä lausunnossaan viittaamassa aiemmassa lausunnossaan SYKE-2020-K-289 (annettu 17.12.2020 asiassa *Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Oulu ja Ii* PSAVI/3111/2017) todennut, että voimalaitosten käyttöä ja juoksutuksia, erityisesti lyhytaikaissäätöä olisi mahdollista kehittää ja optimoida siten, että samanaikaisesti kun mahdollistetaan säätövoiman käyttö, tuetaan myös poikasten alasvaellusta ja vaelluskalojen nousumahdollisuuksia kalateihin. Kustannusarvioissa vesivoiman säätövoiman hyödyntämisen vähentäminen on laskettu haitoiltaan erittäin merkittäviksi. SYKE on todennut, että suuri osa yhtiöiden esittämistä vuosittaisista kustannuksista kalatievelvoitemuutokseen liittyen tulee menetyksistä säätökäytön vaikeutumisessa. Laskelmissa on esitetty vain yksi säätökäytön tiukennusskenaario. Tulovirtaamaa vastaavassa ”pintasäätöajossa” voimalaitos menettää merkittävän osan säätökäytön hyödyistä. SYKE on arvioinut, että yhtiö on laskenut säätökäytön kustannukset olettaen, että säätökäyttöä rajoitetaan tiukasti kalaportaiden käytön aikaan. SYKE on arvioinut, että tilanne on saattanut kannustaa yhtiötä yliarvioimaan ympäristöpolitiikan kustannuksia. SYKE on lausunnossaan esittänyt oman laskuesimerkin Suomen vesivoimatuotantoa kuvaavan aineiston pohjalta. Esimerkin avulla SYKE on havainnollistanut muun muassa kalatieskenaarioiden vaikutuksen vesivoiman tuloihin. SYKE on myös todennut, että säätökäytön vaikeutumisen vaikutus ylös- ja alassäädön määriin olisi tarpeellista esittää yhtiön laskelmissa. Koska säätökäytön rajoittaminen ei välttämättä vaikuta lineaarisesti tarjottaviin ylös- ja alassäädön määriin, avoin säätötarkastelu toisi läpinäkyvyyttä kalatievelvoitteiden muutosten vaikutusten tarkasteluun sähköjärjestelmän tasapainon ylläpidon näkökulmasta.

Yleisestä ja yksityisestä edusta saatu selvitys

Lapin ELY-keskuksen hakemuksen mukaan Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttaminen hakemuksessa esitetyllä tavalla on yleisen edun kannalta tarpeellista. Kalatalousvelvoitteen muuttamista puoltaa hakemuksen sekä hakijan selitysten ja vastaselitysten mukaan etenkin yleinen kalatalousetu. Hakijan mukaan yleinen kalatalousetu sisältää vaelluskalan palaamisen niiden alkuperäiseen ympäristöön, kalakantojen olemassaolon turvaamisen ja monimuotoisuuden suojelemisen sekä niistä syntyvät kalataloudelliset arvot, mukaan lukien kalastuksen kaikissa muodoissaan. Hakija on perustellut hakemaansa muutosta muun muassa sillä, että muutoksella saadaan aikaan vesilaissa yleisenä etuna pidetty kalojen esteetön kulku sekä otettua uudelleen käyttöön voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotanto-

alueet. Hakemuksen mukaan kalatalousvelvoitteen muuttaminen hakemuksessa esitetyllä tavalla mahdollistaa itseään ainakin osittain ylläpitävien vaelluskalakantojen palautuksen vesistöön sekä parantaa vaelluskalakantojen tilaa ja turvaa niiden olemassaoloa sekä suojelee niiden monimuotoisuutta. Hakemuksen sekä hakijan selitysten ja vastaselitysten mukaan yleistä etua punnitessa on otettava huomioon myös kalastuslain (379/2015) tavoitteet, sillä muutos parantaa edellytyksiä kalastuksen kestävämpään järjestämiseen ja heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen suojeluun.

Yleisen kalatalousedun lisäksi merkittävänä yleisenä etuna on hakijan mukaan otettava huomioon vesistön ekologia ja vesiluonnon suojelu, joita on myös oikeuskäytännössä pidetty yleisinä etuina, sekä vesilain 3 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan vesienhoitosuunnitelma. Hakemuksen mukaan kalatalousvelvoitteen muutos vaikuttaa ympäristöön myönteisesti sekä parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttamaa Kemijoen ekologista tilaa ja on näin ollen yleisen edun kannalta tarpeellinen.

Muita kalatalousvelvoitteen muutosasiassa hakijan mukaan yleisinä etuina huomioon otettavia seikkoja ovat vesialueiden tarjoamat virkistysmahdollisuudet. Kun vaelluskalat palaavat jokeen, joen virkistyskäyttömahdollisuuksien voidaan lähtökohtaisesti arvioida paranevan. Lisäksi vaelluskalojen palauttamisella voidaan katsoa olevan myönteinen vaikutus myös joenvarsikiinteistöjen arvoon ja kalansaaliiden kautta myös aluetalouteen tuotannon, arvonlisäyksen ja työllisyyden osalta.

Hakemuksen sekä hakijan selitysten ja vastaselitysten mukaan kalatalousvelvoitteen muutoksesta ei aiheudu yleiselle edulle merkittävää haittaa, vaan muutos on myös muiden yleisten etujen näkökulmasta myönteinen. Muita vesilaissa tarkoitettuja yleisiä etuja ovat muun muassa tulvariskien hallinta ja yleisen veden vähyyden estäminen, ekologisen ympäristön toimintakyky, luonnonkauneus, ympäristön viihtyisyys, kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö, erityisesti vedenhankintakäyttöön soveltuvien pohjavesiesiintymien antoisuus ja käyttökelpoisuus, mahdollisuus vesiliikenteeseen ja puutavaran uittoon ja puron uomien luonnontilaisuuden säilyttäminen.

Aluehallintoviraston ratkaisu

Yleisen edun kannalta saatava hyöty

Vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:n toisen momentin mukaan ”*Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena*.” Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että Kemijoelle määrätyn kalatalousvelvoitteen tarkistamista on pidettävä yleisen edun kannalta tarpeellisena. Yleisenä etuna asiassa on otettava huomioon yleinen kalatalousetu ja etenkin mahdollisuus itseään ainakin osittain ylläpitävien vaelluskalakantojen palauttamiseen Kemijoen vesistöön, vaelluskalakantojen olemassaolon turvaaminen ja geneettisen monimuotoisuuden suojeleminen. Vuodesta 1980 voimassa olleen Kemijoen kalatalousvelvoitteen

aikana vaelluskalakantojen tila on heikentynyt ja geneettinen monimuotoisuus kärsinyt. Erityisesti vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen sekä äärimmäisen uhanalaiseksi luokiteltujen meritaimenen ja vaellussiian kantojen tila on huolestuttava. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erityistä huomiota onkin kiinnitettävä vaelluskalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden suojelemiseen ja turvaamiseen sekä luontaisen elinkierron palauttamiseen. Yleisenä kalatalousetuna on lisäksi huomioitava kalataloudelliset arvot laajasti kuten kalastuslaissa on tarkoitettu. Kemijoen kalatalousvelvoitteen uudelleen arviointi ja muuttaminen tässä päätöksessä määrätyllä tavalla mahdollistaa lohen ja meritaimenen luontaiseen poikastuotantoon perustuvan elinkierron palauttamisen, ainakin osittain itseään ylläpitävien kantojen syntymisen, edistää vaelluskalakantojen elinvoimaisuutta ja uusiutumiskykyä ja on siten yleisen edun mukainen toimenpide myös kestävän kalastuksen järjestämisen näkökulmasta.

Kompensaatiotarve

Edellä aluehallintoviraston ratkaisu kappaleissa todetun perusteella aluehallintovirasto on arvioinut, että edellytykset Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ovat olemassa. Kalatalousvelvoitteesta ja maksusta sekä siitä, millainen velvoite voidaan määrätä, säädetään vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:ssä. Kemijoen kalatalousvelvoitetta muutettaessa huomioon on otettava voimalaitostoiminnasta Kemijoen kalastolle ja kalastukselle aiheutuvat vaikutukset, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Lähtökohtana on pidettävä sitä, että kalatalousvelvoite kattaa kalastolle ja kalastukselle aiheutuvan vahingon kokonaisuudessaan, siltä osin kuin sitä ei ole jo korvattu. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei kuitenkaan saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan arvioitaessa voimalaitostoiminnasta Kemijoen kalastolle ja kalastukselle aiheutuvia vaikutuksia on vahinkoarvion perustuttava ajantasaiseen ja tutkittuun tietoon. Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen määräämisen jälkeen olosuhteet Kemijoella ovat muuttuneet ja kalastosta ja kalastuksesta on saatu uutta aiempaa tarkempaa tietoa. Näin ollen myös vahinkoarvion pohjana käytetyt arviot luonnontilaisen Kemijoen poikastuotantoalueesta sekä -kyvystä ja arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta ovat tarkentuneet.

Hakijan ja luvanhaltijoiden näkemykset luonnontilaisen Kemijoen poikastuotantoalasta ja -kyvystä sekä villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta poikkeavat varsin merkittävästi toisistaan. Poikastuotantoalan osalta aluehallintovirasto arvioi, että luonnontilaisen Kemijoen poikastuotantoalana voidaan perustellusti pitää hakijan esittämää 5 000 ha. Asiassa saatujen selvitysten perusteella Kemijoen vesistön poikastuotantoalueet ovat laajemmat kuin kalatalousvelvoitetta asetettaessa on aiemmin arvioitu. Erityistä painoarvoa on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan pantava Ounasjoen poikastuotantoalaa koskeville selvityksille. Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa Ounasjoen poi-

kastuotantoalan on arvioitu olleen neljännes koko Kemijoen poikastuotantoalasta. Kun koko Kemijoen poikastuotantoala on voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa arvioitu 4 000 ha:n suuruiseksi, on Ounasjoen poikastuotantoalan tuolloin oletettu olevan noin 1 000 ha. Uusimpien selvitysten perusteella voidaan arvioida, että Ounasjoella on lohen poikastuotantoon soveltuvia alueita yhteensä noin 1 900 ha, josta Ounasjoen sivujokien osuus on noin 200 ha. Tämä on melkein kaksinkertainen määrä aiempaan arvioon (1 000 ha) verrattuna. Yksistään tarkentuneet tiedot Ounasjoen poikastuotantoalasta riittävät nostamaan koko Kemijoen poikastuotantoalan 4 000 ha:sta 4 900 ha:iin. Uusimpien habitaattitutkimusten perusteella kutu- ja poikastuotantoalueena voivat olla myös verrattain syvät virran osat. Kun otetaan vielä huomioon se, että Tornionjoella tehtyjen tutkimusten perusteella on syytä olettaa, että aiempaa oletettua laajemmat alueet voivat toimia kutu- ja poikastuotantoalueina, on perusteltua hyväksyä hakemuksessa esitetty 5 000 ha:n poikatuotantoala.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että parasta käytettävissä olevaa tietoa lohen ja taimenen poikastuotantokyvystä sekä villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta edustaa tutkimus- ja asiantuntijaorganisaationa toimivan Luonnonvarakeskuksen (Luke) esittämät viimeisimpiin lohen kanta-arvioinnin tuloksiin perustuvat arviot. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan Kemijoen poikastuotantokykyä arvioitaessa verrokkijokena voidaan käyttää Tornionjokea. Myös Luken asiantuntijalausunto tukee tätä käsitystä. Aluehallintovirasto arvioi, että lähimmäksi oikean suuruista vahinkoarviota Kemijoella päästään käyttämällä Tornionjoen uusimpien kantakohtaisten MSY-arvojen perusteella laskettua keskiarvoa 261 vaelluspoikasta hehtaarilla. Näin ollen voimalaitosrakentamisen aiheuttamaksi lohen vaelluspoikastuotannon menetykseksi Kemijoella saadaan 5 000 ha:n poikastuotantoalalla 1 305 000 lohenpoikasta/v ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetykseksi 230 294 kpl/v (15 % kokonaispoikastuotannosta). Koska uitto on Kemijoella päättynyt ja alueella on tehty uiton jälkeisiä kunnostuksia, aluehallintovirasto ei näe enää tarvetta uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden osuuden 10 %:n vähennykselle. Näin ollen menetetty poikastuotanto voidaan ottaa kokonaisuudessaan huomioon arvioitaessa Kemijoen uutta kalatalousvelvoitetta ja kompensaatiotarvetta.

Arvioitaessa lohen ja meritaimenen menetetyn poikastuotannon kompensaatiotarvetta huomioon on otettava villien ja viljeltyjen lohien välinen selviytymisero. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan lähelle oikeaa suuruusluokkaa päästään käytettäessä smolttikertoimena Luken esittämää 2,5. Eroa voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa käytettyyn smolttikertoimeen 1,6 selittää paitsi viljeltyjen poikasten selviytymisessä tapahtunut heikentyminen, myös ero laskentatavassa. Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjääntierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt -vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka (1–5 merivuotta). Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan villien ja viljeltyjen vaelluspoikasten selviytymiseroja tarkasteltaessa on tarpeen ottaa huomioon koko

vaelluspoikasen elinkaari aina jokisuulle palaamiseen saakka. Käytettäessä smolttikerrointa 2,5 kompensaatiotarpeeksi Kemijoella saadaan 3 262 500 lohen vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta vuodessa.

Vaellussiian, paikalliskalan ja nahkiaisen osalta hakemuksessa ei ole esitetty uutta vahinkoarvioon vaikuttavaa tietoa. Näin ollen kyseisten lajien kohdalta menetysten ja kompensaatiotarpeen voidaan katsoa säilyneen ennallaan.

Muutettu kalatalousvelvoite

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että perusteet Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi tämän päätöksen mukaisesti ovat olemassa. Vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.

Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksellään nro 78/79/II määräämä Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoite, sellaisena kuin korkein hallinto-oikeus on sitä päätöksellään (nro 5203/80) muuttanut, on perustunut istutuksiin ja nahkiaisen osalta nahkiaisten ylisiirtoihin. Velvoite on sisältänyt myös istutustoimenpiteiden tarkkailun. Tällä päätöksellä voimassa olevaa kalatalousvelvoitetta on muutettu niin, että se sisältää velvoitteen selvittää ja suunnitella Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen lohen ja meritaimenen pääsyn voimalaitosten patojen ohi Kemijoen vesistön poikastuotantoalueille mahdollistavat rakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet sekä laittaa kyseisiä rakenteita koskevat hakemusasiat vireille. Lisäksi velvoite sisältää siikaa, paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja, lohta ja meritaimenta koskevia istutusvelvoitteita, nahkiaisen ylisiirtovelvoitteen, velvoitteen esittää suunnitelma lohen ja meritaimenen kompensaatiotarpeen täyttävistä toimenpiteistä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeisenä aikana sekä toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailun. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksen siltä osin kuin se on koskenut seuraavissa rakennusvirtaamien nostoa koskevissa päätöksissä määrättyjä kalatalousmaksujen korvaamista kalatalousvelvoitteella: Taivalkosken voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 33/99/2), Ossauskosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1, Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 ja KHO:n päätös nro 2010:23), Petäjäskosken voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 67/96/2 ja Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1), Valajaskosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1), Pirttikosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1) sekä Seitakorvan voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 13/98/2 ja Pohjois-Suo-

men aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2). Näin ollen edellä mainituissa rakennusvirtaamien nostoa koskevissa päätöksissä määrätyt kalatalousmaksut jäävät voimaan.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että edellytykset lohen ja meritaimenen luontaiseen lisääntymiseen Kemijoen vesistöalueella ja etenkin suojellulla Ounasjoella ja sen sivujoissa ovat olemassa. Ennen voimalaitosten rakentamista Kemijoki on ollut yksi Suomen tärkeimmistä lohi- ja meritaimenjoista. Uittoperkaukset ja voimalaitosrakentaminen muuttivat Kemijoen hydrologis-morfologisia ominaisuuksia merkittävästi. Muutoksista huolimatta Kemijoen vesistöalueella on onnistuttu säilyttämään lohikalojen poikastuotantoon soveltuvia alueita. Erityisesti poikatuotantoon soveltuvia alueita löytyy Ounasjoelta. Ounasjoki on suojeltu 1.9.1983 voimaan tulleella erityissuojelulailla (703/1983) ja myöhemmin se on liitetty Natura 2000-verkostoon. Jo olemassa olevaa kutu- ja poikastuotantoalaa on Kemijoen vesistöalueella saatu lisättyä entisestään uiton päätyttyä alueella toteutettujen elinympäristökunnostusten avulla.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan on merkittävää, että vaikka voimalaitosrakentaminen on muuttanut Kemijokea pysyvästi, löytyy Kemijoen vesistöstä ja etenkin Ounasjoelta yhä nykyisinkin runsaasti lohen ja meritaimenen poikastuotantoon soveltuvia alueita. Toinen lohen ja meritaimen lisääntymistä edesauttava tekijä Kemijoen vesistöalueella on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan Kemijoen lohikaloille sopiva veden laatu ja vesistön hyvä tila. Kemijoen vesistöalueella on kiinnitetty huomiota vesiensuojeluohjeistuksiin ja -toimiin, minkä ansiosta kokonaiskuormitus alueella on vähentynyt.

Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2027 Kemihaaran ja Ounasjoen ekologinen tila on arvioitu erinomaiseksi. Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki sekä Raudanjoen alin osuus ovat nimetty voimakkaasti muutetuiksi vesimuodostumaksi ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan arvioitu tyydyttäväksi. Aluehallintovirasto arvioikin, että Ounasjoen ja Kemihaaran erinomainen ekologinen tila yhdessä yhä olemassa olevien poikastuotantoon soveltuvien alueiden kanssa luovat edellytykset lohen ja meritaimenen lisääntymiselle ja poikastuotannon onnistumiselle Kemi- ja etenkin Ounasjoessa.

Uiton päättymisen ja kunnostusten myötä Kemijoen vesistön olosuhteissa tapahtuneen myönteisen kehityksen lisäksi merkittävä lohen ja meritaimenen luontaisen lisääntymisen Kemijoessa mahdollistava tekijä on parantunut kyky järjestää kalan kulku poikastuotantoalueille ja sieltä edelleen takaisin mereen. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamishetkellä 1970–1980-lukujen vaihteessa kokemukset kalateistä olivat huonoja ja rakenteiden toimivuus epävarmaa. Voimalaitosrakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvat haitat katsottiin siihen aikaan parhaiten tulevan ehkäistyksi tai vähennetyksi istutuksin. Viimeisten vuosikymmenien aikana tekniikka ja erilaiset kalatieratkaisut ovat kuitenkin kehittyneet merkittävästi. Myös vaelluskalojen käyttäytymisestä ja erilaisten olosuhteiden vaikutuksesta muun muassa kalojen

nousuhalukkuuteen on saatu uutta tietoa. Näin ollen mahdollisuus hoitaa vaelluskalakantoja muutoinkin kuin istutuksin on merkittävästi parantunut. Kalankulun järjestämiseen voimalaitospatojen ohi on nykyään olemassa huomattavasti enemmän toimivia vaihtoehtoja kuin Kemijoen kalatalousvelvoitteen asettamisajankohtana. Kemijoen suulle Isohaaraan voimalaitoksen yhteyteen onkin jo rakennettu kaksi toiminnassa olevaa kalatietä, ja Kemijoki Oy on hakenut vesilain mukaista lupaa Taivalkosken kalatien rakentamiselle. Näin ollen vaelluskaloilla on jo pääsy Isohaaran voimalaitoksen ohi ja suunnitelmat vaelluskalojen kulun mahdollistamiselle Taivalkosken voimalaitoksen ohi ovat jo pitkällä.

Aluehallintovirasto arvioi Kemijoen olosuhteet huomioon ottaen, että vaellusyhteydet avaamalla Kemijoella on mahdollista saavuttaa luontaiseen poikastuotantoon perustuvat ainakin osittain itseään ylläpitävät lohi- ja meritaimenkannat. Täysin itseään ylläpitävien kantojen muodostuminen Kemijoelle on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erittäin haasteellista, sillä lohen ja meritaimenen lisääntymisympäristöt ovat voimalaitosrakentamisen vuoksi vähentyneet pysyvästi. Fyysisten muutosten lisäksi voimalaitosrakentaminen on muuttanut merkittävästi myös Kemijoen ekosysteemiä ja sen lajisuhteita. Voimalaitosrakentamisen seurauksena syntyneet hidasvirtaiset patoaltaat hyödyttävät esimerkiksi haukea muuttaen alkuperäisen jokiekosysteemin peto-saalis- ja lajisuhteita. Hauen aiheuttaman predaation lisääntyminen patoaltaissa asettaa haasteita lohen ja meritaimenen smolttien alasvaellukselle. Lisäksi lohien ja meritaimenten halukkuudessa nousta kudulle voi olla haasteita. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioikin, ettei täysin itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen muodostuminen Kemijoelle lähitulevaisuudessa ole todennäköistä.

Edellä todetusta huolimatta aluehallintovirasto arvioi, että myös osittain itseään ylläpitävät luontaisesti lisääntyvät lohi- ja meritaimenkannat ovat pitkällä aikavälillä istutuksia tuloksellisempi tapa hoitaa lohi- ja meritaimenkantoja. Pelkkiin istutuksiin perustuvaan kalatalousvelvoitteeseen liittyy nykytietämyksen mukaan merkittäviä ongelmia kuten kalojen geneettisessä monimuotoisuudessa sekä istukaspoikasten elinvoimaisuudessa pitkällä aikavälillä tapahtuvaa heikkenemistä. Luontaisen lisääntymiskierron ja luonnonvalinnan palauttaminen edistää ja parantaa vaelluskalakantojen elinkykyä ja suojelee vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen ja äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perimää yksipuolistumiselta.

Vaellusyhteyden avaamista Kemijoen poikastuotantoalueille ja sieltä edelleen takaisin mereen puoltavat myös kansalliset ja kansainväliset säädökset kuten vesipuitedirektiivi, meristrategiadirektiivi, biodiversiteettistrategia, vesienkunnostusstrategia, kansallinen kalatiestrategia, lohi- ja meritaimenstrategia ja kalastuslaki (379/2015) sekä erilaiset asetukset, kuten asetus biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja valtioneuvoston asetus kalastuksesta 1360/2015. Kyseiset säädökset ja strategiat ohjaavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erityistä huomiota tulee antaa Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiiville 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetylle laille vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011. Koska vaelluskaloilla ei ole pääsyä voimalaitosten yläpuolisille poikastuotanto- ja lisääntymisalueille, Ala-Kemijoen, Keski-Kemijoen sekä Raudanjoen alin osuus on Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2027 arvioitu tyydyttäväksi suhteutettuna parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Kemijoen vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelmassa Kemijoen vesistö on arvioitu merkittäväksi vaelluskalavesistöksi, jossa tulee toteuttaa teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vaelluskalojen kestävät, luontaisesti lisääntyvät kannat. Kemijoki on myös yksi kalatiestrategian kärkikohteista.

Edellä todetun perusteella aluehallintovirasto arvioi, että perusteet muuttaa kalatalousvelvoitetta ovat olemassa. Aluehallintovirasto arvioi, että lohen ja meritaimenen kulku ohi voimalaitosten Kemijoen poikastuotantoalueille aina Vanttauskoskelle ja Ounasjoen poikastuotantoalueille saakka ja takaisin merelle on mahdollista järjestää suunnittelemalla ja rakentamalla Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen kalan nousun ja alasvaelluksen mahdollistavat rakenteet. Isohaaran osalta voi olla mahdollista hyödyntää jo olemassa olevia kalateitä niiden toimintaa tehostamalla ja suunnittelemalla ja toteuttamalla niihin alasvaelluksen mahdollistavat rakenteet. Näin ollen kalatalousvelvoitetta muutetaan siten, että siihen lisätään velvoite selvittää, suunnitella ja laittaa vireille erillisinä hakemusasioina Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken ja tarvittavilta osin Isohaaran voimalaitosten patojen yhteyteen merilohen ja -taimenen pääsyn Kemijoen vesistön poikastuotantoalueille mahdollistaville rakenteille sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistaville rakenteille.

Hakemuksessa on vaadittu vaellusyhteyden palauttamista myös Rovaniemen ja Kemijärven välisillä voimalaitoksilla. Hakemuksen mukaan luvanhaltijat tulisi velvoittaa suunnittelemaan ja toteuttamaan kalatiet myös Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Aluehallintovirasto kuitenkin arvioi, että vaiheessa, jossa vaellusyhteyttä ei ole avattu Isohaaran voimalaitosta pidemmälle, ei voida vielä antaa määräyksiä kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja toteuttamisesta Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen. Aluehallintovirasto toteaa, että Isohaaran ja Vanttauskosken välisellä matkalla sijaitsee yhteensä neljä nousuesteen muodostavaa voimalaitosta: Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitokset ja aluehallintovirasto arvioikin, että kalankulku on ensin saatava järjestettyä riittävän tehokkaasti joen alimpien voimalaitosten ohi. Vasta tämän jälkeen voidaan arvioida, voidaanko kalatalousvelvoitetta muuttaa siten, että kalatievelvoite on määrättävä myös Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen. Näin ollen aluehallintovirasto on hylännyt Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen

Permantokosken voimalaitosten kalateitä koskevan vaatimuksen ennenaikaisena.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, ettei lohen ja meritaimenen kulun Kemijoen viiden alimman voimalaitospadon ohi mahdollistavien rakenteiden suunnittelu ja rakentaminen yksistään ole riittävä toimenpide kompensoimaan voimalaitosrakentamisesta Kemijoen lohelle ja meritaimenelle sekä niiden kalastukselle aiheutuvaa haittaa siltä osin kuin sitä ei ole jo korvattu kalastusoikeuden haltijoille. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden rinnalle voidaan tarvita myös muita tukitoimenpiteitä, joiden pitkällä aikavälillä tulisi olla luontaisia lohi- ja meritaimenkantoja vahvistavia toimenpiteitä. Näin toimittaessa lohi- ja meritaimenkannat muodostuisivat osin luontaisesta lisääntymisestä peräisin olevista luonnonkaloista ja osin tuki-istukkaista. Tavoitteena aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kuitenkin tulisi olla se, että istutuksia ja muita tukitoimenpiteitä voitaisiin ajan kuluessa vähentää sitä mukaa kuin lohi- ja meritaimenkannat Kemijoella vahvistuvat.

Aluehallintovirasto toteaa, että lohta ja meritaimenta koskeva kalatalousvelvoite on kokonaisuus ja valmistuttuaan kalankulun mahdollistavat rakenteet ovat osa tätä kokonaisuutta. Aluehallintoviraston käsityksen mukaan tätä päätöstä annettaessa ei vielä voida luotettavasti arvioida sitä, mikä osa voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta lohen ja meritaimenen poikastuotannon menetyksestä on mahdollista kattaa suunniteltavaksi ja toteutettavaksi määrättyjen kalankulun mahdollistavien rakenteiden eli ainakin osittain itseään ylläpitävän kannan muodostumisen avulla ja mikä osa jää vielä kompensoitavaksi muina toimenpiteinä kuten istutuksin. Aluehallintovirasto arvioi, että kalankulun mahdollistavien rakenteiden rinnalle tarvittavien kompensaatiotoimien laatu ja määrä riippuvat täysin siitä, millaisiin ja kuinka tehokkaasti toimiviin kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin Kemijoella lopulta päädytään. Aluehallintovirasto toteaakin, että luvanhaltijoiden on mahdollista itse vaikuttaa siihen, kuinka suuri osa lohen ja meritaimenen kompensaatiotarpeesta voidaan tulevaisuudessa kattaa ainakin osittain itseään ylläpitävän kannan muodostumisen avulla.

Aluehallintovirasto on tällä päätöksellä määrännyt luvanhaltijat vasta selvittämään ja suunnittelemaan voimalaitosten patojen yhteyteen lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellusrakenteet sekä laittamaan vireille niitä koskevat erilliset hakemusasiat. Kyseisten rakenteiden valmistumiseen kuluu vielä useita vuosia, joten aluehallintovirasto on määrännyt voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyt lohi- ja meritaimenkannat kompensoitavaksi toistaiseksi kokonaisuudessaan istutuksin. Lisäksi aluehallintovirasto on määrännyt luvanhaltijan esittämään arvionsa sekä laatimaan arvion pohjalta suunnitelman lohen ja meritaimenen kompensaatiotarpeesta ja -toimenpiteistä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeen. Luvanhaltijat voivat olosuhteiden muututtua hakea muutosta lohta ja meritaimenta koskevaan velvoitteeseen ja esittää osaksi lohen ja meritaimenen velvoitekokonaisuutta myös muita tarpeelliseksi katsomiaan kalatalousvelvoitteita kuten ylisiirtoja ja kalataloudellisia kunnostuksia. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan oleellisinta on, että esitetyt toimenpiteet tukevat luonnonpoikastuotantoa

ja niillä voidaan yhdessä lohen ja meritaimenen kulun mahdollistavien rakenteiden kanssa kattaa tässä päätöksessä määritetty voimalaitosrakentamisen aiheuttama lohen ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys.

Hakemuksen mukaisesti kalankulun mahdollistavat ratkaisut on määrätty suunnittelemaan ensisijaisesti lohen ja meritaimenen nousuun soveltuviksi. Vaellussiian nousu näitä rakenteita pitkin on tunnetusti vähäistä. Vaellussiian nousun mahdollistavat rakenteet eroavat lohelle ja meritaimenelle soveltuvista rakenteista. Näin ollen voimalaitosrakentamisesta aiheutuva menetys on edelleen siian osalta määrätty kompensoitavaksi istutuksin. Mikäli kuitenkin osoittautuu, että siika pääsee nousemaan menestyksekkäästi kalankulun mahdollistavia rakenteita pitkin ja Kemijokeen pääsee muodostumaan luontaisesti lisääntyvä edes osittain itseään ylläpitävä vaellussiikakanta, on siikaa koskevaan istutusvelvoitteeseen mahdollista hakea muutosta siten kuin vesilaissa määrätään.

Paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja koskevassa kalatalousvelvoitteessa ei tapahdu muutoksia. Hakemuksessa ei ole esitetty aiempaa parempia keinoja hoitaa paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyt sisävesialueelle istutettavia kalalajeja koskevat muutokset. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja koskeva määräys on ollut riittävä ja sen puitteissa on ollut mahdollisuus tehdä tarvittavia muutoksia istutuksiin varsin joustavasti.

Nahkiaista koskevaan kalatalousvelvoitteen määräykseen ei ole hakemuksessa esitetty merkittäviä muutoksia. Hakemuksessa ei myöskään ole esitetty uusia tai parempia tapoja hoitaa nahkiaiskantaa. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että nahkiaisten ylisiirtoa koskeva velvoitemääräys on Kemijoella ollut riittävä. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että voimalaitosrakentamisesta aiheutuva nahkiaisia koskeva menetys voidaan edelleen kompensoida entisen suuruisella ylisiirtovelvoitteella.

Kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheutuvat kustannukset

Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan ”*Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.*”

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, ettei jäljempää ilmenevästi tämän päätöksen mukaisesta kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheudu hyötyyn nähden hankkeesta vastaavalle eli voimalaitosten lupien haltijoille kohtuuttomia kustannuksia. Aluehallintovirasto toteaa, että tällä päätöksellä on muutettu Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksellä nro 78/79/II määrättyä Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta, sellaisena kuin se on korkeimman

hallinto-oikeuden päätöksellä (nro 8620/80) muutettuna voimassa. Tällä päätöksellä on ratkaistu muutetun kalatalousvelvoitteen laajuus ja annettu velvoitteet kyseisen velvoitetason täyttämiseksi. Lisäksi on annettu velvoite selvittää ja suunnitella Kemijoen Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten sekä tarvittavilta osin Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen lohen ja meritaimenen pääsyn Kemijoen vesistön poikastuotantoalueille mahdollistavat rakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet sekä laittaa kyseisiä rakenteita koskevat hakemusasiat vireille. Tällä päätöksellä ei ole muutettu Kemijoen voimalaitosten rakennuslupia, eikä näin ollen annettu määräyksiä koskien vesistön virtaamia, voimalaitosten käyttöä tai vesistön säännöstelyä.

Aluehallintoviraston arvion mukaan muutettu kalatalousvelvoite nostaa luvanhaltijoille kalatalousvelvoitteesta koituvia kustannuksia verrattuna aiempaan. Uusia tai merkittävästi aiemmasta kasvavia kustannuksia luvanhaltijoille koituu aluehallintoviraston arvion mukaan lohen ja meritaimenen istutusvelvoitteista, mereen istutettavan siian vähimmäiskokovaatimuksesta sekä kalojen kulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta sekä kyseisiä rakenteita koskevista vesilain mukaisista hakemusmenettelyistä. Lisäksi aluehallintovirasto toteaa, että velvoite laittaa kalankulun mahdollistavia rakenteita koskeva hakemusasia vireille sisältää myös velvoitteen rakentaa kyseiset kalankulun mahdollistavat rakenteet ja luovuttaa maksutta niihin tarvittava vesi. Näin ollen luvanhaltijoille koituu kalatalousvelvoitteen muutoksesta uusia kustannuksia myös kalankulun mahdollistavien rakenteiden toteuttamisesta ja käyttämisestä.

Aluehallintovirasto toteaa, että kalatalousvelvoitteen muutoksesta luvanhaltijoille aiheutuvista kustannuksista on esitetty asian käsittelyn aikana toisistaan eroavia ja osin ristiriitaisia näkemyksiä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan hakija Lapin ELY-keskus ei ole voinut esittää tarkkoja arvioita hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannuksista, sillä osa laskelmiin tarvittavista tiedoista on luvanhaltijan liiketoimintaan liittyviä tietoja, joita hakija ei ole voinut saada käyttöönsä. Luvanhaltijat puolestaan ovat esittäneet yksityiskohtaisia laskelmia haetun mukaisesta muutoksesta syntyvistä kuluista. Asian käsittelyssä on kuitenkin käynyt ilmi, että luvanhaltijoiden esittämissä laskelmissa voi olla mukana päällekkäisiä kustannuksia ja hinta-arvioita on tehty kalleimpien mahdollisten vaihtoehtojen mukaisesti. Lisäksi laskelmissa on otettu mukaan myös rakentamaton Sierilän voimalaitos, jota kyseessä oleva kalatalousvelvoitteen muutoshakemus ei edes koske. Aluehallintovirasto arvioikin asiassa saatujen selvitysten perusteella, että luvanhaltijat ovat saattaneet arvioida kalatalousvelvoitteen muutoksen kustannukset liian suuriksi.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintoviraston näkemys on, että kalankulun mahdollistavien rakenteiden lopullinen hinta riippuu suurelta osin siitä, millaisiin ratkaisuihin kalankulun järjestämisessä päädytään, ja millaisia tekniikoita valitaan käytettäväksi. Hyvällä suunnittelulla ja teknisiä ratkaisuja optimaalisesti hyödyntäen on sekä ylös- että alasvaellusrakenteet aluehallintoviraston arvion mukaan mahdollista toteuttaa ja niitä käyttää huomattavasti edullisemmin kuin luvanhaltija on

laskelmissaan esittänyt. Esimerkiksi päädyttäessä kalatieratkaisuun kalatien suuaukon oikealla sijoittamisella voidaan houkutusvirtaamana paljolti hyödyntää voimalaitoksen energiatuotannossa käytettyä koneistojen läpi tullutta virtaamaa. Alasvaelluksen järjestämiseksi todennäköisesti tarvittavat ohjausaidatkin voidaan toteuttaa kiinteiden rakenteiden sijaan kelluvina ratkaisuina. Uusimpien tutkimusten mukaan muutaman metrin syvyyteen ulottuvat kelluvat rakenteet soveltuvat hyvin smolttien ohjaamiseen alasvaelluksen aikana, sillä vaelluspoikaset uivat alasvaelluksellaan lähellä pintaa. Kyseisistä rakenteista on saatu jo hyviä kokemuksia muun muassa Iijoen Haapakosken voimalaitoksella, jonne valmistui Iijoen vaelluskalakärkihankkeen (2017–2020) toimenpiteinä vuonna 2019 kelluva ohjausaita. Haapakosken voimalaitoksella kelluvat ohjausaidat maksoivat (suunnittelu- ja toteutuskustannukset) noin 450 000 euroa (sis. alv). Tämä on huomattavasti edullisempi ratkaisu kuin luvanhaltijoiden laskelmissaan esittämät kustannukset kiinteälle ohjausaidalle.

Kalankulun mahdollistavien rakenteiden kustannusten osalta aluehallintovirasto toteaa vielä, että aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksen siltä osin kuin se koskee kalateiden rakentamista Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yhteyteen. Näin ollen myöskään kustannukset kyseisten voimalaitosten kalateiden ja niiden käytön osalta jäävät toteutumatta. Lisäksi aluehallintovirasto toteaa, että Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on jo rakennettu kaksi kalatietä. Mikäli kyseisten kalateiden käytöstä päästään sopimukseen kalateiden luvanhaltijan kanssa, voidaan jo olemassa olevia kalateitä hyödyntää kalan kulun järjestämisessä Isohaaran voimalaitoksen ohi. Tämä mahdollisesti pienentää arvioituja kustannuksia merkittävästi. Myös Taivalkosken voimalaitokselle on Kemijoki Oy hakenut lupaa kalatien rakentamiselle. Koska Taivalkosken kalatiestä on jo olemassa yksityiskohtaiset suunnitelmat, ei Taivalkosken kalateiden suunnittelusta enää aiheudu luvanhaltijalle merkittäviä uusia kustannuksia. Aluehallintovirasto myös olettaa, että vesilain mukaista lupaa hakiessa Kemijoki Oy on varautunut Taivalkosken kalatiestä aiheutuviin lupa-, rakennus- ja käyttökustannuksiin, eikä kalankulun mahdollistavien rakenteiden lupaprosessista, rakentamisesta ja käyttämisestä aiheutuisi luvanhaltijalle näin ollen enää uusia ja ennakoimattomia kustannuksia. Aluehallintovirasto arvioikin, että kalankulun mahdollistavien rakenteiden selvittämistä, suunnittelua ja hakemusasioiden vireille panemista koskevasta määräyksestä luvanhaltijoille koituvat kustannukset jäänevät Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten osalta vähäisiksi ja uusia merkittäviä kustannuksia luvanhaltijoille syntyy lähinnä Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten osalta.

Luvanhaltijan kustannuslaskelmissa kalankulun mahdollistavien rakenteiden kustannusten lisäksi kalankulun mahdollistavien rakenteiden käytön vuoksi aiheutuu merkittävää vesivoimantuotannon menetystä luvanhaltijalle. Vesivoimantuotannon menetysten osalta aluehallintovirasto toteaa, että oikeuskäytännön mukaan kohtuullinen osa voimalaitoksen virtaamista voidaan käyttää kalateiden tarpeisiin ilman, että siitä seuraa laskennallisen vesivoiman käytöstä saatavan hyödyn menetyksen korvaamista. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan mahdollisia vesivoimatuotannon menetyksiä ei vielä tässä vaiheessa voida luotettavasti ja

tarkasti arvioida, sillä menetykset riippuvat täysin siitä, millaiset rakenteet luvanhaltija voimalaitoksiinsa suunnittelee ja miten niitä käytetään.

Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijat voivat itse suuresti vaikuttaa syntyviin vesivoimatuotannon menetyksiin kalankulun mahdollistavien rakenteiden sijoittamisen, rakentamisen ja käytön suunnittelulla. Luvanhaltijoilla on mahdollista vähentää tuotannon menetyksiä huomattavasti esimerkiksi suunnittelemalla kalankulun mahdollistavat rakenteet siten, että niihin johdettavan veden määrää säädetään lohen ja meritaimenen todellisen nousuaktiivisuuden mukaan. Tämä on nykyään mahdollista esimerkiksi nousuväylään asennettavien optisten laitteiden avulla. Lisäksi vesivoimatuotannon menetyksiin on aluehallintoviraston käsityksen mukaan mahdollista vaikuttaa erilaisilla pumppuratkaisuilla ja/tai johtamalla rakenteissa käytettävä houkutusvirtaama turbiinien läpi. Asiassa saadut selvitykset huomioon ottaen aluehallintovirasto arvioi, että vesivoimatuotannon menetyksiä minimoivien ratkaisujen löytäminen Kemijoen voimalaitoksilla on mahdollista. Molemmilla luvanhaltijoilla on jo ennestään kokemusta kalateiden suunnittelusta. Kemijoki Oy on suunnitellut Kemijoen Taivalkosken yhteyteen ennalta arvioiden toimivan ja luvanhaltijan liiketoimintaa vaarantamattoman kalatieratkaisun, joten vastaavien ratkaisujen löytäminen myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten osalta lienee mahdollista.

Istutusten kasvavien kokonaiskustannusten osalta aluehallintovirasto toteaa, että merkittävä osa kasvavista kustannuksista muodostuu lohen ja meritaimenen istutuksista. Olosuhteissa tapahtuneen olennaisen muutoksen vuoksi voimalaitosrakentamisen aiheuttama lohen ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys Kemijoella sekä menetyksestä johtuva kompensaatiotarve on tässä päätöksessä määritetty uudelleen. Tämän vuoksi istutettavat kalamäärät ja siten myös kustannukset nousevat. Aluehallintovirasto kuitenkin toteaa, että tällä päätöksellä muutetun kalatalousvelvoitteen on tarkoitus suunnata lohta ja meritaimenta koskevaa kalatalousvelvoitetta istutuspainotteisesta velvoitteesta kohti luontaisesti lisääntyviä ja ainakin osittain itseään ylläpitäviä lohi- ja meritaimenkantoja. Siten luvanhaltijoilla on aluehallintoviraston arvion mukaan mahdollisuus vaikuttaa lohen ja meritaimenen istutusmääriin ja sitä kautta istutuksista syntyviin kustannuksiin suunnittelemalla ja rakentamalla kalankulun mahdollistavat rakenteet siten, että lohi ja meritaimen pääsevät kulkemaan niistä Isohaaran, Taivalkosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitospatojen ohi Kemijoen poikastuotantoalueille aina Vanttauskoskelle ja Ounasjoen poikastuotantoalueille saakka ja edelleen takaisin merelle mahdollisimman tehokkaasti. Tällöin osa voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta lohen ja meritaimenen poikastuotannon menetyksestä on mahdollista kattaa osittain itseään ylläpitävien kantojen muodostumisen avulla ja vain osa menetyksestä jää enää kompensoitavaksi istutuksin. Näin ollen myös lohta ja meritaimenta koskevat istutuskustannukset voivat vähentyä ajan kuluessa merkittävästi.

Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto toteaa, että kalatalousvelvoitteen muutoksesta syntyy luvanhaltijoille kiistatta uusia kustannuksia. Luvanhaltijoilla on kuitenkin tämän päätöksen määräysten perusteella mahdollisuus vaikuttaa merkittävästi lopullisiin niille

muutetusta kalatalousvelvoitteesta aiheutuviin kustannuksiin. Kustannuksiin nähden kalatalousvelvoitteen muutoksella saavutettava hyöty on aluehallintoviraston arvion mukaan merkittävä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteen muutoksella saavutettaviksi hyödyiksi on laskettava vaelluskalojen, etenkin lohen ja meritaimenen, mahdollisuus luontaiseen lisääntymiseen Kemijoen vesistöalueella ja etenkin Ounasjoessa, vaelluskalakantojen suojelun sekä kantojen monimuotoisuuden paraneminen, myönteiset vaikutukset Kemijoen alaosan tilaan ja kalastoon ja kalastukseen liittyvät virkistykselliset sekä taloudelliset tekijät.

Aluehallintovirasto toteaa, että lohen ja meritaimenen luontainen lisääntyminen on arvokasta sekä kalakannoille itselleen että koko Kemijoen ja Ounasjoen ekosysteemeille. Luontainen lisääntyminen parantaa pitkällä aikavälillä myös vaelluskalakantojen suojelua ja lisää kantojen elinkykyä ja perinnöllistä monimuotoisuutta. Hakemuksen mukainen kalatalousvelvoitteiden muutos parantaa myös Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi nimetyn Ala-Kemijoen ekologista tilaa. Ala-Kemijoen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on tällä hetkellä tyydyttävä. Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027 todetaan, että ympäristötavoitteen saavuttamisen edellytyksenä on, että niissä on tehty teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vesistöalueelle vaelluskalojen kestävä, luontaisesti lisääntyvä kanta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan muutoksesta koituu myös virkistyksellistä ja taloudellista hyötyä sekä joki- että merialueella. Velvoitehoidon paraneminen vastaamaan muuttuneita olosuhteita johtaa lopulta myös saalistuottojen paranemiseen ja kalastoon ja kalastukseen liittyvien virkistyskäyttömahdollisuuksien laajenemiseen Kemijoella, Ounasjoella ja Kemijoen edustan merialueella.

Hakemuksen osittaisen hylkäämisen perustelut

1. Lapin ELY-keskuksen hakemus on kohdistunut varsinaisten kalatalousvelvoitepäätösten (Pohjois-Suomen vesioikeus nro 78/79/II, korkein hallinto-oikeus nro 8620/80) lisäksi seuraaviin voimalaitosten rakennusvirtaamien nostoa koskevissa lupapäätöksissä määrättyihin kalatalousmaksuihin: Taivalkosken voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 33/99/2), Ossauskosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 45/07/1, Vaasan hallinto-oikeuden päätös nro 08/0396/1 ja KHO:n päätös nro 2010:23), Petäjäskosken voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 67/96/2 ja Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 79/05/1), Valajaskosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 47/00/1), Pirttikosken voimalaitos (Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätös nro 72/08/1) sekä Seitakorvan voimalaitos (vesioikeuden päätös nro 13/98/2 ja Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 34/2013/2). Hakemuksessa ja sen täydennyksissä on vaadittu, että uudella kalatalousvelvoitteella korvattaisiin sekä kalatalousvelvoitetta koskevissa päätöksissä annetut määräykset että

rakennusvirtaamien nostoa koskevissa päätöksissä määrätyt kalatalousmaksut. Aluehallintovirasto toteaa, että rakennusvirtaamien nostoja koskevissa päätöksissä vahinkoa kalastolle ja kalastukselle on arvioitu syntyvän lähinnä vedenkorkeuden vaihtelun lisääntymisestä ja siitä mahdollisesti aiheutuvista seurannaisvaikutuksista. Vahingot on pääasiassa arvioitu paikallisiksi ja kalatalousmaksut on määrätty lähinnä kalastukselle aiheutuvien haittojen kompensoimiseksi. Muutosta voimassa olevaan kalatalousvelvoitteeseen ja rakennusvirtaamien nostopäätöksissä määrättyihin kalatalousmaksuihin on haettu vesilain 3 luvan 22 §:n 1 momentin olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella. Aluehallintovirasto arvioi asiassa saatujen selvitysten perusteella, ettei hakemuksessa esitetyillä Kemijoen olosuhteissa tapahtuneilla muutoksilla ole merkittävää vaikutusta rakennusvirtaaman nostoja koskevissa päätöksissä määrättyihin kalatalousmaksuihin ja niiden perusteisiin. Näin ollen aluehallintovirasto katsoo, ettei yllä mainittujen rakennusvirtaamien nostoa koskevien päätösten perusteena olleissa olosuhteissa ole tapahtunut vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettua olosuhteiden olennaista muutosta, minkä vuoksi vaatimus on hylättävä.

2. Hakemuksessa on esitetty vaatimus 1 e). Osana kyseistä kohtaa on vaadittu, että kalatalousvelvoitteen muuttamisen yhteydessä luvanhaltijat tulisi velvoittaa kalateiden rakentamista koskevien hakemusten yhteydessä hakemaan lupaa aloittaa kalateiden rakentaminen ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa (valmistelulupa). Päätöksellä tarkoitetaan myöhemmässä vaiheessa annettavaa kalateiden rakentamista koskevaa päätöstä / koskevia päätöksiä. Vesilain 3 luvun 16 §:n mukaan ”*Lupaviranomainen voi perustellusta syystä lupapäätöksessään oikeuttaa hakijan ryhtymään jo ennen päätöksen lainvoimaiseksi tulemista hankkeen toteuttamista valmisteleviin toimenpiteisiin (valmistelulupa). Toimenpiteet on lupapäätöksessä tarpeellisilta osin yksilöitävä. Toisen aluetta saadaan käyttää edellä tarkoitettuihin toimenpiteisiin vain, jos sellainen oikeus luvassa perustetaan tai oikeudenhaltijat siihen muuten suostuvat. Valmistelulupa voidaan myöntää, jos: 1) valmistelevat toimenpiteet voidaan suorittaa tuottamatta muulle vesien käytölle tai luonnolle ja sen toiminnalle huomattavaa haittaa; ja 2) kyseisten toimenpiteiden suorittamisen jälkeen olot voidaan olennaisilta osin palauttaa ennalleen siinä tapauksessa, että lupapäätös kumotaan tai luvan ehtoja muutetaan.”* Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalateiden rakentamisen aloittamista ei voida pitää vesilain tarkoittamana valmistelevana toimenpiteenä, johon hakija voitaisiin oikeuttaa vesilain (587/2011) 3 luvun 16 §:n perusteella. Tässä vaiheessa ei ole tiedossa sitä, kuuluuko hankkeeseen sellaisia toimenpiteitä, joihin voisi ryhtyä jo ennen päätöksen lainvoimaiseksi tulemista. Näin ollen luvanhaltijoita (PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki) ei voida velvoittaa hakemaan vesilain 3 luvun 16 §:n mukaista valmistelulupaa ja vaatimus on hylättävä.

Hakemuksessa on esitetty vaatimus 1 f), jonka mukaan kaikkien kalateiden ja alasvaellusreitin tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä. Aluehallintovirasto toteaa, että kalankulun mahdollistavien raken-

teiden ja alasvaellusreittien rakentamisesta ja niiden määräajoista annetaan määräykset määräyksen 1 mukaisten hakemusasioiden päätöksissä. Näin ollen vaatimus on hylättävä tässä asiassa esitettynä.

Hakemuksessa on esitetty vaatimus 1 g), jonka mukaan luvanhaltijat vastaavat tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi vähintään siihen saakka, kun lupaehtojen tarkistamishakemus on tullut ratkaistavaksi. Tähän käytettävä rahamäärä tulee olla vuosittain vähintään 250 000 euroa kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona elinkustannusindeksillä vuosittain tarkistettuna. Aluehallintovirasto toteaa, että kalateiden ja alasvaellusreittien tarkkailusta annetaan määräykset mahdollisessa vesilain mukaisessa rakennusluvassa. Näin ollen vaatimus on hylättävä tässä asiassa esitettynä.

3. Hakemuksessa on esitetty vaatimus (vaatimus 2), jonka mukaan luvanhaltijoiden on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Selvitys on liitettävä lupaehtojen tarkistamishakemukseen (hakemuksen vaatimus 2). Hakemuksen vaatimuksessa 8 on puolestaan esitetty, että lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.

Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentissa todetaan, että ”*Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia*.” Aluehallintovirasto arvioi, että vanhojen uomien vesittämisestä saatavat hyödyt saattavat jäädä vähäisiksi ja vaikutukset paikallisiksi. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vanhojen uomien vesittäminen ei takaa poikastuotannon onnistumista niissä. Toimiakseen tehokkaasti poikastuotantoalueina virtaaman vanhoissa uomissa tulisi olla tasaista. Vanhat sivu-uomat ovat nykyisin pääasiassa kuivillaan ja toimivat osan vuodesta tulvajuoksutusuomina, mistä syystä niissä esiintyy voimakkaita virtaaman vaihteluita, mitkä merkittävästi heikentävät poikastuotantoa. Vesittämisestä koituvat kustannukset ovat kuitenkin ennalta arvioituna merkittävät. Vesittämisen jälkeen uomiin olisi taattava riittävä ympärivuotinen virtaama samalla huomioiden äärimmäisten virtaamien esiintyminen tulva-aikoina. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että vesittämisestä ennalta arvioiden aiheutuu hankkeesta vastaavalle kohtuuttomat kustannukset niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden. Näin ollen myös asian selvittämistä koskeva vaatimus on hylättävä. Aluehallintovirasto kuitenkin toteaa, että määräyksessä 1 annetun velvoitteen yhteydessä luvanhaltijalla on mahdollisuus selvittää myös Ossauskosken ja Petäjäskosken vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavana rakenteena ja poikastuotantoalueena.

4. Hakemuksessa on esitetty vaatimus (vaatimus 3), jonka mukaan luvanhaltijat tulisi velvoittaa hakemaan rakentamislupaa Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalai-

tosten kalateille 9 vuoden kuluessa ja toteuttamaan ne 12 vuoden kuluessa siitä, kun tämä päätös on saanut lainvoiman. Vaatimus on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan ennenaikainen. Vanttauskoski on Kemijoen suulta laskettuna kuudes voimalaitos. Kemijoen suulla sijaitsevan Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on rakennettu kaksi kalatietä. Näin ollen vaelluskaloilla on pääsy Isohaaran kalateitä pitkin aina Taivalkosken voimalaitokselle asti. Isohaaran ja Vanttauskosken välisellä matkalla sijaitsee yhteensä neljä nousuesteen muodostavaa voimalaitosta: Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitokset. Ylös- ja alasvaellusrakenteiden valmistuminen Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten patojen yhteyteen avaa aikanaan vaelluskaloille mahdollisuuden nousta Kemijoella aina Vanttauskoskelle saakka sekä Ounasjoen vesistöön. Aluehallintovirasto on kuitenkin tällä päätöksellä antanut määräyksen vasta selvittää ja suunnitella Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten patojen yhteyteen lohen ja taimenen ylös- ja alasvaellusrakenteet sekä toimittaa selvitykset ja suunnitelmat voimalaitoskohtaisina hakemusasioina toimivaltaiselle lupaviranomaiselle. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaiheessa, jossa vaellusyhteyttä ei vielä ole avattu Isohaaran voimalaitosta pidemmälle, on liian aikaista määrätä kalannousun ja alasvaelluksen mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja hakemusasioiden vireille saattamisesta pidemmälle kuin Kemijoen viidelle alimmalle voimalaitokselle. Tällä päätöksellä suunniteltavaksi määrättyjen rakenteiden tehokkuudesta lohen ja meritaimenen nousun ja alasvaelluksen mahdollistamisessa on tarpeen saada näyttöä. Näin ollen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalateitä koskeva vaatimus on hylättävä ennenaikaisena.

5. Hakemuksessa on esitetty vaatimus (vaatimus 4), jonka mukaan luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteuttava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohen ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueella ja Kemijärven yläpuolelle. Vaatimuksen alakohdat a)–e) kuuluvat seuraavasti:

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-iältään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 200 meritaimenta.

e) Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpano tulee aloittaa välittömästi, viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

Ennen kalankulun mahdollistavien rakenteiden olemassaoloa, on voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyt lohen ja meritaimenen poikastuotanto tällä päätöksellä määrätty kompensoitavaksi kokonaisuudessaan istutuksin. Lisäksi aluehallintovirasto toteaa, että lohen ja meritaimenen ylisiirrot ovat toimenpiteinä sellaisia, että ollakseen kalojen lisääntymisen onnistumisen kannalta tuloksellisia ne vaativat smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet. Alasvaellusrakenteiden valmistuminen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken patojen yhteyteen avaa aikanaan smolteille ja jo kuteneille yksilöille mahdollisuuden vaeltaa onnistuneesti Ounasjoen vesistöalueelta merelle. Tällä päätöksellä aluehallintovirasto on kuitenkin antanut määräyksen vasta selvittää ja suunnitella Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken patojen yhteyteen lohen ja taimenen alasvaellusrakenteet sekä toimittaa selvitykset ja suunnitelmat voimalaitoskohtaisina hakemusasioina toimivaltaiselle lupaviranomaiselle. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tässä vaiheessa ei voida vielä arvioida, tarvitaanko ylisiirtoja Ounasjoen vesistöalueelle tukemaan lohen ja meritaimenen myöhempää poikastuotantoa, ja jos tarvitaan, niin minkä verran. Kemijärven yläpuolisten alueiden osalta aluehallintovirasto toteaa, että aluehallintovirasto on hylännyt yllä kohdasta 4 ilmenevästi Vanttauskosken, Pirttikosken Seitakorvan ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalateitä ja alasvaellusreittejä koskevan vaatimuksen ennenaikaisena. Näin ollen myös vaatimus kyseisten voimalaitosten yläpuolelle tehtävistä ylisiirroista on hylättävä ennenaikaisena.

Hakemuksessa on esitetty vaatimus osana kohtaa 4 f), jonka mukaan luvanhaltijoiden on selvitettävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet 3 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta ja selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja liitettävä lupaehtojen tarkistamishakemukseen. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan ”*Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.*” Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaatimuksen 4 f) mukaisessa selvityksessä on kyse tarkemmin yksilöimättömästä perustutkimuksesta, eikä sitä näin ollen voida pitää vesilain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitettuna kalataloudellisena hoitotoimenpiteenä ja vaatimus on hylättävä.

6. Hakemuksen vaatimuksessa 5 on esitetty sisävesialueen paikallisia lajeja koskevat seuraavat vaatimukset: ”*Kemijoen vesistöalueelle patoaltaille ja voimalaitosten yläpuolisille alueille tulee istuttaa taimenta, kuhaa, kirjolohta sekä muita tarkoituksenmukaisiksi katsottavia kalalajeja kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen kompensoimiseksi. Velvoitteen tulee vastata vuosittain arvoltaan seuraavia istutusmääriä ja se voidaan toteuttaa myös muina lajeina tai toimenpiteinä:*

a) Sisävesialueelle istutetaan vuosittain 150 000 1-kesän vanhaa kuhaa, 30 000 kpl 3-kesäisiä ja 4-vuotiaita taimenia (vähintään 40 cm:n pituisia) sekä 30 000 kg kirjolohia. Taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita. b) Kalatalousmaksu 30 000 euroa, jota käytetään lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin."

Vaatimuksen 5 kohdassa "*Merivaelteiset lajit*" c) on esitetty Kemijoen merialueelle istutettavaksi 3 100 000 yksikesäistä vaellussiian poikasta. Muita siikaistutuksia vaatimuksessa ei ole esitetty tehtäväksi.

Aluehallintovirasto toteaa, että vesioikeus on päätöksessään nro 78/79/II, jonka korkein hallinto-oikeus on päätöksellään nro 2860/80 vahvistanut katsonut, että Kemijoen menetetyn vaellussiian tuoton korvaaminen edellyttää 5,2 miljoonan yksikesäisen vaellussiian poikasen istuttamista. Istutusten kokonaismäärästä merialueen tuoton osuus on 60 % ja jokialueen 40 %. Siten merialueelle istutettavaksi määrättiin 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta ja sisävesialueelle loput 2 100 000 siianpoikasta. Arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille aiheutunut vahinko on vesioikeuden päätöksessä pääuoman rakennetulla osuudella Perämerestä Kemijärveen määrätty kompensoitavaksi yhteensä 200 000 kpl siian ja harjuksen yksikesäisellä poikasella.

Aluehallintovirasto toteaa, että hakemuksessa voimalaitosrakentamisesta siikakannoille ja arvokkaille virtakutuisille paikalliskaloille aiheutuneiden vahinkojen arviointiin liittyen ei ole esitetty uutta tietoa. Vahingot ja menetykset onkin hakemuksessa arvioitu yhä samansuuruisiksi kuin vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II. Hakemuksessa on kuitenkin todettu, että Kemijoen sisävesialueen siika- ja taimenistutusten tulokset ovat jääneet heikoiksi. Hakemuksessa esitetyssä kalatalousvelvoitteen muutoksessa on vaadittu muutosta lähinnä istutettaviin kalalajeihin. Muutosta on perusteltu muun muassa sillä, että tuloksellisuutta on saatu parannettua vaihtamalla siika- ja taimenistutuksia kuha- ja kirjolohi-istutuksiksi sekä kasvattamalla taimenistukkaiden kokoa. Hakijan mukaan pyyntikokoisten kalojen, tässä tapauksessa kirjolohen, kuhan ja taimenen, istuttamisella jokialueelle on tarkoitus turvata kalastusmahdollisuuksia rakennetulla Kemijoen alaosalla. Istutettavat lajit ja koot ovat sellaisia, että niiden odotetaan tuottavan kalastettavaa saalista sisävesialueella. Luvanhaltijat PVO-Vesivoima Oy ja Kemijoki Oy ovat vastustaneet muutosta ja todenneet, että nykyinen velvoite on heidän mukaansa tarkoituksenmukainen ja toimiva.

Aluehallintovirasto toteaa, että kuten voimalaitosyhtiöiden muistutuksissa ja kirjelmissä sekä useissa muissa muistutuksissa on todettu, niin Kemijoen kuhakanta on voimistunut huomattavasti istutusten myötä viimeisten vuosien ja vuosikymmenten aikana ja sitä myötä predaatiopaine smolteille on Kemijoella kasvanut. Aluehallintovirasto arvioikin asiassa saatujen selvitysten perusteella, että hakemuksessa vaaditut runsaat kuhaistutukset lisäisivät alasvaeltaviin smoltteihin kohdistuvaa predaatiota merkittävästi. Tämä voi olla ristiriitaista ja jossain määrin myös ongelmallista tilanteessa, jossa samaan aikaan on Kemijoella tarkoituksena siirtyä lohen ja meritaimenen osalta luontaista lisääntymistä

ja luonnonkiertoa tukevaan kalatalousvelvoitteeseen. Kirjolohen osalta aluehallintovirasto toteaa, että kirjolohi on kansallisen vieraslajistrategian mukaisesti luokiteltu vieraslajiksi, jota on tarkkailtava, ja sen haitallisuutta on arvioitava paikallisesti. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kirjolohen haitallisuuden arviointi on tehtävä aina tapauskohtaisesti ja tilanne voi muuttua lyhyenkin ajan sisällä. Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, ettei paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja koskevaa velvoitetta ole perusteltua muuttaa hakemuksessa esitetyn vaatimuksen mukaiseksi ja vaatimukset on siten hylättävä. Aluehallintovirasto näkemyksen mukaan velvoite on paikallisten virtakutuisten sisävesikalojen ja sisävesialueelle istutettavan siian osalta nykyiselläänkin varsin joustava ja se on sallinut istutettavia lajeja koskevat muutokset. Istutettavia kalalajeja, niiden ikäryhmää, kokoa ja määrää on edelleen mahdollista muuttaa luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, mikäli velvoitteiden rahallinen arvo ei siitä heikkene. Aluehallintovirasto toteaakin, ettei tämä päätös estä kirjolohen tai kuhan istuttamista, mikäli kalatalousviranomainen sen istuttamisen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa hyväksyy.

Hakemuksessa on esitetty vaatimus *Merivaelteiset lajit* d), jonka mukaan istukkaiden menestymistä ja istutusten tuloksellisuutta tulee parantaa kehittämällä kasvatusmenetelmiä (mm. virikekasvatus) sekä istutuskäytäntöjä uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaan. Aluehallintovirasto toteaa, että vaatimukset kasvatusmenetelmistä koskevat ensisijaisesti istukkaiden tuottajia, eikä niistä voida antaa määräyksiä tässä asiassa. Istutuskäytännöistä voidaan tarvittaessa määrätä määräyksessä 7 mainitussa kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmassa.

7. Osana hakemuksen velvoitetarkkailua koskevaa vaatimusta on esitetty vaatimus 7 a), joka kuuluu seuraavasti: ”*Luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreitin toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta, luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Kalatalousviranomainen voi tehdä ohjelmaan tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi katsomansa muutokset. Tarvittaessa istutettavat kalat tulee merkitä kalatalousviranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla.*” Aluehallintovirasto toteaa, ettei määräyksiä kalateiden ja alasvaellusreittien ja ylisiirtojen toimivuuden tarkkailusta, muutoin kuin nahkiaisen osalta, voida tässä vaiheessa vielä antaa. Aluehallintovirasto on tällä päätöksellä antanut määräyksen vasta selvittää ja suunnitella Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken patojen yhteyteen lohen ja meritaimenen alasvaellusrakenteet sekä toimittaa selvitykset ja suunnitelmat voimalaitoskohtaisina hakemusasioina toimivaltaiselle lupaviranomaiselle. Kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuuden tarkkailua koskeva asia kuuluu ratkaistavaksi kyseisiä rakenteita koskevan päätösharkinnan yhteydessä. Ylisiirtojen tuloksellisuuden osalta (pois luettuna nahkiaiset) aluehallintovirasto toteaa, että se on hylännyt ylisiirtoja koskevan vaatimuksen ja näin ollen myös ylisiirtojen tarkkailua koskeva vaatimus on hylättävä ennenaikaisena. Istutettavien kalojen merkitsemisestä

aluehallintovirasto toteaa, ettei viljelyistukkaiden merkintä kuulu kalatalousvelvoitteen piiriin. Näin ollen sitä koskeva vaatimus on hylättävä. Aluehallintovirasto huomauttaa, että merkitsemisestä säädetään kalastusasetuksessa. Kalastusasetuksen 1360/2015 15 §:n mukaan vähintään vuoden ikäisinä istutettavien taimenten, lohien ja järvilohien rasvaevä on vuodesta 2017 alkaen leikattava pois.

Osana hakemuksen velvoitetarkkailua koskevaa vaatimusta on esitetty vaatimus 7 b), joka kuuluu seuraavasti: ”*Luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta*.” Vesilain 3 luvun 14 §:n kolmannen momentin mukaan kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaatimuksen mukaisessa selvityksessä on kyse perustutkimusluonteisesta uuden tieteellisen tiedon tuottamisesta, eikä toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailusta. Näin ollen vaatimus on hylättävä.

8. Hakemuksen vaatimuksen 8 mukaan luvanhaltijat on velvoitettava jättämään hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Aluehallintovirasto toteaa, että tässä asiassa kysymys on vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoitetusta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, jonka edellytyksenä on se, että olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Sanotun lainkohdan mukaan kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisesti osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tässä vaiheessa ei voida olettaa, että nyt määrätty kalatalousvelvoite, jonka toteuttaminen muun muassa kalojen ylös- ja alasvaellusratkaisujen osalta ratkaistaan myöhemmin annettavilla päätöksillä, osoittautuu epätarkoituksenmukaiseksi. Tästä syystä vaatimus määrätä kalatalousvelvoite tarkistettavaksi määräajoin on hylättävä.

Määräysten perustelut

1. Tässä vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa ei voida määrätä kalankulun mahdollistavista rakenteista, jotka edellyttävät vesilain 11 luvun mukaista hakemusmenettelyä. Rakenteita koskevia hakemuksia varten luvanhaltijat on määrätty selvittämään ja suunnittelemaan kustannuksellaan Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitospatojen yhteyteen lohen ja meritaimenen pääsyn patojen ohi mahdollistavat rakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ja toimittamaan selvitykset ja suunnitelmat voimalaitoskohtaisina hakemusasioina toimivaltaiselle lupaviranomaiselle. Huolellisella suunnittelulla voidaan aluehallintoviraston näkemyksen mukaan saavuttaa ratkaisu, joka mahdollistaa vaelluskalojen, etenkin lohen ja meritaimenen, nousun Kemijokeen ja

Ounasjoen poikastuotantoalueille. Pidemmällä tähtäimellä ratkaisu mahdollistaa lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron. Tavoitteena on ainakin osittain itseään ylläpitävä luontaiseen poikastuotantoon perustuva vaelluskalakanta Kemi- ja Ounasjoen vesistöissä.

Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen on jo rakennettu kaksi kalatietä ja niillä on voimassa olevat vesilain mukaiset luvat (päätökset nro 76/92/I ja nro 57/05/1). Luvanhaltijana molemmissa kalateissä toimii Keminmaan kunta. Isohaaran voimalaitoksen luvanhaltija voi halutessaan, ja mikäli pääsee asiasta kalateiden luvanhaltijan kanssa sopimukseen, järjestää määräyksen 1 mukaisen kalankulun Isohaaran voimalaitoksen ohi jo olemassa olevia kalateitä hyödyntäen. Tällöin hakijan on toimitettava selvitys ja suunnitelma siitä, miten ja miltä osin jo olemassa olevia kalateitä voidaan hyödyntää ja onko olemassa oleviin rakenteisiin tarpeen tehdä muutoksia. Selvitykseen on liitettävä kalateiden toiminnan tehostamista koskeva suunnitelma. Lisäksi on esitettävä suunnitelma, selvitys ja hakemus smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mahdollistavista rakenteista. Kaikista Isohaaran kalateihin tehtävistä muutoksista on esitettävä selkeät suunnitelmat ja tarvittaessa haettava muutosta voimassa oleviin lupapäätöksiin. Lisäksi suunnitelmaan on liitettävä selvitys oikeudesta käyttää kalateitä. Mikäli oikeutta ei saada, on Isohaaran voimalaitosluvan haltijan laadittava määräyksen 1 mukainen suunnitelma, selvitys ja hakemus kalankulun järjestämisestä muulla tavoin Isohaaran voimalaitoksen ohi.

Myös Taivalkosken voimalaitoksen voimalaitospatoon on jo suunniteltu kalatie. Kalatietä koskeva vesilain mukainen hakemus on tullut vireille Pohjois-Suomen aluehallintovirastoon 20.1.2022. Taivalkosken kalatieasiassa ei vielä ole annettu ratkaisua tätä päätöstä annettaessa. Taivalkosken voimalaitoksen osalta luvanhaltija voi halutessaan hyödyntää jo olemassa olevia suunnitelmia. Näin toimittaessa luvanhaltijan on esitettävä selvitys siitä, miltä osin jo suunniteltua kalatietä voidaan hyödyntää tämän päätöksen mukaisten velvoitteiden toimeenpanossa. Lisäksi on esitettävä suunnitelma, selvitys ja tarvittaessa hakemus smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mahdollistavista rakenteista. Mikäli Taivalkosken suunniteltuun kalatiehen tarvitaan tämän päätöksen perusteella muutoksia, on muutokset esitettävä määräyksen 1 mukaisissa suunnitelmissa ja muutoksille on tarvittaessa haettava lupaa/luvan muutosta.

Patojen yhteyteen suunniteltavat lohen ja meritaimenen pääsyn Kemijoen vesistön poikastuotantoalueille mahdollistavat rakenteet voidaan suunnitella toteutettavaksi erityyppisinä kalatieratkaisuina tai joinain muina kalankulun mahdollistavina rakenteina. Suunnittelussa on kuitenkin huomioitava, että ratkaisun on tähdättävä lohen ja meritaimenen luontaiseen poikastuotantoon perustuvan elinkierron palauttamiseen siten, että kannat ovat ainakin osittain itseään ylläpitäviä. Alasvaelluksen mahdollistavat ohjausrakenteet voivat olla myös niin sanottuja kelluvia ratkaisuja.

Kalateiden tai vastaavien rakenteiden mitoituksen ja virtaaman on oltava riittävä, jotta meritaimen ja lohi hakeutuvat niihin ja voivat nousta kalatiessä. Nykytietämyksen mukaan 2 m^3/s:ssa on vähimmäisvaatimus

riittävän nousun varmistamiseksi. Hakemuksesta poiketen nousurakenteiden yhteyteen ei määrätä mitoitusvirtaaman vähimmäismäärää houkutusvirtaamalle. Houkutusvirtaama on kuitenkin määrätty suunniteltavaksi niin, että se mahdollistaa lohen ja taimenen nousun kaikissa olosuhteissa. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan riittävä houkutusvirtaama vaihtelee tapauskohtaisesti ja esimerkiksi kalatien tai vastaavan rakenteen suuaukon sijoittaminen ja houkutusvirtaama suhteessa muuhun virtaamaan on kuutiomääräistä houkutusvirtaamaa oleellisempi tekijä. Aluehallintovirasto jättää luvanhaltijoiden suunnittelun varaan myös sen, toteutetaanko houkutusvirtaama kalatierakenteiden yhteyteen vai saadaanko riittävä houkutusvesi aikaan joitain muita ratkaisuja apuna käyttäen. Riittävä houkutusvirtaama voi tulla esimerkiksi turbiinien läpi, mikä vähentää luvanhaltijoille koituvia kustannuksia.

Hakemuksesta kalankulun mahdollistaville rakenteille ei ole asetettu hakemuksessa vaadittuja prosenttiperusteisia toimivuusvaatimuksia. Asiassa saatujen selvitysten perusteella hakemuksessa esitettyjen toimivuusvaatimusten saavuttaminen ja todentaminen on epävarmaa, eikä prosentteina esitetty toimivuusvaatimus takaa riittävän kalamäärän pääsyä kutualueille. Luvanhaltijoiden ei ole mahdollista vaikuttaa kalankulkuun rakenteissa hakemuksessa vaaditulla tavalla. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelussa on pyrittävä kalan kulun kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Näin ollen rakenteet on määrätty suunniteltavaksi siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalan kulun mahdollistavia käytäntöjä.

Hakemuksesta poiketen kalan nousun mahdollistaville rakenteille ei määrätä päivämääriin perustuvaa toiminta-aikaa vaan kalankulun mahdollistavat rakenteet on määrätty suunniteltavaksi niin, että ne ovat käytettävissä lohen ja meritaimenen nousun ajan. Kalojen nousun ajoittumisessa kokonaisuudessaan ja kalamäärissä eri ajankohtina voi esiintyä vuosittain vaihtelua. Nousu ei ole tasaista koko kauden ajan. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa oleellista on, että nousurakenteet ovat käytettävissä silloin, kun nousuhalukkaita kaloja on niihin pyrkimässä. Tekniikan kehittyminen on mahdollistanut sen, että erilaisia teknisiä ratkaisuja voidaan hyödyntää nousun mahdollistavien rakenteiden käytössä ja ohjauksessa. Kalankulkua on mahdollista seurata nousukanavassa esimerkiksi optisilla ratkaisuilla ja seurannan tulosten perusteella on mahdollista optimoida kalankulun mahdollistavien rakenteiden käyttöä. Aluehallintovirasto arvioi, että teknisillä ratkaisuilla on mahdollista laskea kalateiden käytöstä aiheutuvia kustannuksia toiminnan tuloksellisuutta vaarantamatta. Mikäli rakenteiden käyttö perustuisi vain arvioon kalojen nousuajoista, olisi rakenteiden silloin oltava käytössä koko kalojen mahdollisen nousun ajan.

Hakemuksesta poiketen selvitys ja suunnitelmat on määrätty toimitettavaksi voimalaitoskohtaisina hakemusasioina toimivaltaiselle lupaviranomaiselle kahdessa osassa; Taivalkosken sekä Isohaaran osalta vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken osalta kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Samassa yhteydessä luvanhaltijat voivat hakea mahdollisesti tarvittavia muutoksia voimalaitoskohtaisiin

lupiin. Aluehallintovirasto arvioi, että kalateitä koskevat selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset vaativat sekä erityisosaamista että aikaa. Porrastamisella pyritään helpottamaan suunnittelusta luvanhaltijoille syntyviä aikataulupaineita ja varmistamaan laadukas suunnittelutyö.

2. Nahkiaisten ylisiirtomääriin ei ole haettu muutosta. Näin ollen ylisiirtomäärät säilyvät ennallaan ja ovat hakemuksen mukaiset.

Nahkiaisten ylisiirroista aiheutuvien kustannusten jakoon voimalaitosten kesken ei ole haettu muutosta. Näin ollen ylisiirroista aiheutuvien kustannusten jako säilyy ennallaan.

3. Paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja ja sisävesialueelle istutettavia siikoja koskevassa määräyksessä ei tapahdu muutosta. Menetetyn vaellussiian jokialueen tuotto on edelleen määrätty korvattavaksi 2 100 000 yksikesäisellä sisävesisiian poikasella ja arvokkaille virtakutuisille paikalliskalakannoille aiheutunut vahinko pääuoman rakennetulla osuudella Perämerestä Kemijärveen yhteensä 200 000 kpl siian ja harjuksen yksikesäisellä poikasella.

Tarkkailun tulosten tai muutoin istutustoimenpiteistä saatavien kokemusten perusteella voidaan istutusvelvoitteisiin tehdä muutoksia, mikäli velvoitteiden rahallinen arvo ei siitä heikkene. Hakemuksesta poiketen aluehallintovirasto on määrännyt, että istutusvelvoitetta voidaan muuttaa istutettavien kalalajien sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan annetut määräykset ovat riittävät. Mikäli velvoitetta halutaan muuttaa laajemmin esimerkiksi muuttamalla istutuspaikkaa tai toteuttaa velvoite muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä, voi velvoitteeseen hakea tarkistamista tai muutosta siten kuin vesilaissa säädetään. Muutoksista istutusvelvoitteeseen on tehtävä vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen toteuttamissuunnitelma, josta tehtävään kalatalousviranomaisen päätökseen saa hakea oikaisua vesilain 15 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti.

4. Voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetty vaellussiikakanta on määrätty kompensoitavaksi kokonaisuudessaan istutuksin. 5,2 miljoonan yksikesäisen vaellussiian poikasen istutuksista merialueen osuus on 60 %. Merialueen siian istutusmääriin ei ole haettu muutosta. Näin ollen vaellussiikaa koskevat istutukset merialueelle säilyvät ennallaan ja ovat hakemuksen mukaiset.

Hakemuksesta poiketen kuntokertoimelle ei aseteta raja-arvoa. Raja-arvo on annettu keskipituuden vähimmäispituudelle. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kuntokertoimen ja keskipituuden vähimmäispituuden optimoiminen ja saavuttaminen yhtä aikaa luonnonravintolammikko-olosuhteissa ei käytännössä ole mahdollista. Lammikot voidaan tyhjentää vasta sitten, kun vedet ovat jäähtyneet riittävästi ja kalojen käsittely ja istuttaminen niiden hyvinvointia vaarantamatta on mahdollista. Tässä vaiheessa kalojen kuntokerroin on jo yleensä alkanut laskea kasvukauden maksimista. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalojen keskipituudella on suurempi merkitys istukkaiden eloonjäämiselle.

Tarkkailun tulosten tai muutoin istutustoimenpiteistä saatavien kokemusten perusteella voidaan istutusvelvoitteisiin tehdä muutoksia, mikäli velvoitteiden rahallinen arvo ei siitä heikkene. Hakemuksesta poiketen

aluehallintovirasto on määrännyt, että istutusvelvoitetta voidaan muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan annetut määräykset ovat riittävät. Mikäli velvoitetta halutaan muuttaa laajemmin esimerkiksi muuttamalla istutuspaikkaa tai toteuttaa velvoite muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä, voi velvoitteeseen hakea tarkistamista tai muutosta siten kuin vesilaissa säädetään. Muutoksista istutusvelvoitteeseen on tehtävä vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen toteuttamissuunnitelma, josta tehtävään kalatalousviranomaisen päätökseen saa hakea oikaisua vesilain 15 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti.

5. Voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyt lohi- ja meritaimenkannat on määrätty kompensoitavaksi istutuksin. Asiassa saatujen selvitysten perusteella vuosittaiseksi kompensaatiotarpeeksi lohen ja meritaimenen osalta Kemijoella on tässä päätöksessä määritetty 3 262 500 lohen vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta.

Jotta luvanhaltijoilla on riittävästi aikaa varautua istutuspoikashankinnassaan kasvaviin istutusmääriin, on istutusvelvoitetta porrastettu siten, että istutettava kalamäärä kasvaa asteittain ja saavuttaa täyden 3 262 500 lohen ja 575 735 meritaimenen vuosittaisen vaelluspoikasmäärän kymmenen vuoden kuluttua istutusten aloittamisesta.

Ensimmäiset viisi vuotta lohen ja meritaimenen istutuksia on määrätty tehtäväksi mereen Kemijoen suualueelle. Kuudennesta vuodesta lähtien lohia ja meritaimenia on istutettava merialueen lisäksi myös Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaellusikäisten poikasten istutukset merelle ovat edelleen tarpeen merellisen vaikutusalueen kalakannan säilyttämiseksi. Kuudennesta vuodesta alkavilla jokialueen vaellus- tai jokipoikasistutuksilla tavoitellaan lohen ja meritaimenen poikasten leimaantumista Kemijoen potentiaalisille poikastuotantoalueille. Lohen potentiaalisista poikastuotantoalueista suurin osa sijaitsee Ounasjoen vesistöalueella ja meritaimenen Kemi- ja Ounasjoen sivujoissa. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kotijokeen leimaantumiseen tähtääviä poikasistutuksia ei ole kannattavaa aloittaa ennen kuin vaellusikäisillä poikasilla on tosiasiallinen mahdollisuus selvitä vaelluksestaan voimalaitosten ohi merelle. Meritaimenen poikaset elävät joessa pääsääntöisesti 2–5 vuotta ja lohen poikaset Itämereen laskevissa joissa yleensä 2–4 vuotta, jonka jälkeen ne vaeltavat smoltteina mereen. Aluehallintovirasto arvioi, että kun jokipoikasistutukset aloitetaan seitsemän vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta (kuudes istutusvuosi), tuloksellinen alasvaellus on todennäköisesti mahdollista.

Tarkkailun tulosten tai muutoin istutustoimenpiteistä saatavien kokemusten perusteella voidaan istutusvelvoitteisiin tehdä muutoksia, mikäli velvoitteiden rahallinen arvo ei siitä heikkene. Hakemuksesta poiketen aluehallintovirasto on määrännyt, että istutusvelvoitetta voidaan muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan annetut määräykset ovat riittävät. Mikäli velvoitetta halutaan muuttaa laajemmin esimerkiksi muuttamalla istutuspaikkaa tai toteuttaa velvoite muuna, istutusta kor-

vaavana toimenpiteenä, voi velvoitteeseen hakea tarkistamista tai muutosta siten kuin vesilaissa säädetään. Muutoksista istutusvelvoitteeseen on tehtävä vesilain 3 luvun 15 §:n mukainen toteuttamissuunnitelma, josta tehtävään kalatalousviranomaisen päätökseen saa hakea oikaisua vesilain 15 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti.

6. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tässä vaiheessa ei voida luotettavasti arvioida sitä, mikä osa voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta lohen ja meritaimenen poikastuotannon menetyksestä on mahdollista kattaa lohen ja meritaimen nousun Kemijoen poikastuotantoalueille ja takaisin mereen mahdollistavien rakenteiden eli ainakin osittain itseään ylläpitävän kannan muodostumisen avulla ja mikä osa jää vielä kompensoitavaksi muina toimenpiteinä, kuten istutuksin. Aluehallintovirasto arvioi, että luvanhaltijoilla on mahdollista vaikuttaa lopputulokseen merkittävästi, sillä lopputulos riippuu pitkälti siitä, minkälaisiin ratkaisuihin kalankulun mahdollistavien rakenteiden ja käytänteiden suunnittelussa päädytään. Näin ollen luvanhaltijat on määrätty tekemään arvio ja sen pohjalta suunnitelma lohen ja meritaimenen kompensaatiotarpeen täyttävistä toimenpiteistä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeisenä aikana. Voimalaitosrakentamisen aiheuttamaksi lohen vaelluspoikastuotannon menetykseksi Kemijoella on tässä päätöksessä katsottu 1 305 000 lohen poikasta/v ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetykseksi 230 294 meritaimenen poikasta/v. Istutusmäärien perusteena on päätöksen perusteluista ilmenevästi smolttikerroin 2,5.

Suunnitelma lohen ja meritaimenen kompensaatiosta kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeen voi sisältää kalankulun rakenteiden ja istutusten lisäksi myös esimerkiksi lohen ja meritaimenen ylisiirtoja ja/tai kalataloudellisia kunnostuksia. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan oleellisinta on, että suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet tukevat luonnonpoikastuotantoa ja niillä voidaan kattaa kokonaan tässä päätöksessä määritetty voimalaitosrakentamisen aiheuttama lohen ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys.

Arvion ja suunnitelman perusteella on mahdollista hakea muutosta tämän päätöksen lohen ja taimenen istutusvelvoitetta koskevaan määräykseen 5 määräyksen 1 mukaisten hakemusasioiden yhteydessä tai jossain myöhemmässä vaiheessa.

7. Vesilain 3 luvun 15 §:ssä säädetään kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmasta. Ensimmäisen momentin mukaan ”*Suunnitelman laatiminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos kalatalousvelvoite on vähäinen ja sen sisällöstä määrätään yksityiskohtaisesti luvassa.”* Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kyseessä olevaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta ei voida pitää vähäisenä.

8. Vesilain 3 luvun 14 §:n kolmannen momentin mukaan ”*Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.*” Aluehallintovirasto on hakemuksesta poiketen määrännyt tark-

kailtavaksi ainoastaan istutusten ja nahkiaisten ylisiirtojen tuloksellisuutta. Tässä päätöksessä on annettu istutuksia ja nahkiaisten ylisiirtoja koskevat määräykset, joten myös tarkkailu koskee näiden toimenpiteiden tuloksellisuutta.

Voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa määräyksessä 6) on todettu, että ”*Tarkkailuun ovat yhtiöt velvolliset käyttämään yhteensä enintään kolmesataatuhatta 300 000 markkaa vuodessa, joka jakautuu yhtiöiden kesken, jos ne eivät toisin sovi, siten, että Pohjolan Voima Oy maksaa kustannuksista 17 % ja Kemijoki Oy 83 %*.” Tarkkailutoimenpiteistä aiheutuviin kustannusten jakoon voimalaitosluvanhaltijoiden kesken ei ole haettu muutosta. Näin ollen tarkkailutoimenpiteistä aiheutuvien kustannusten jako säilyy ennallaan. Tarkkailuun käytettävistä kustannuksista ei ole annettu euromääräistä ylärajaa, koska tässä päätöksessä on annettu riittävän tarkkarajaiset määräykset tarkkailusta.

9. Kalakantojen hoitotoimenpiteistä aiheutuviin kustannusten jakoon voimalaitosten kesken ei ole haettu muutosta. Näin ollen näistä toimenpiteistä aiheutuvien kustannusten jako säilyy ennallaan.

LAUSUNTOIHIN JA MUISTUTUKSIIN VASTAAMINEN

PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n prosessiväitteet

Hakemus kohdistuu väärään päätökseen ja hakemus on puutteellinen

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä väärään päätökseen kohdistuvana ja puutteellisena.

Tämän päätöksen määräyksen 1 mukaisten erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä tulee yhtiöiden selvitysten perusteella huomioon otettavaksi mahdolliset muutostarpeet voimalaitosten voimassa oleviin lupapäätöksiin. Lisäksi aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin.

Hakemuksessa on esitetty riittävät selvitykset asian ratkaisemiseksi.

Hakemukseen ei voida soveltaa vesilain mukaista kaksivaiheista menettelyä

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä sen perusteella, että ehdotettu menettely ei ole vesilain mukainen. Aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin.

Tarkistetulla kalatalousvelvoitteella ei voida puuttua maksettuihin kalataloudellisiin korvauksiin

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä korvauksista esitetyn perusteella. Tämän päätöksen mukaisella velvoitteen muuttamisella ja annetuilla määräyksillä ei ole avattu korvausratkaisua eikä puututa jo maksettuihin korvauksiin.

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysin puuttuminen

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi kustannus-hyötyanalyysilla.

Aluehallintovirasto toteaa, että asiassa on saatu riittävä selvitys asian ratkaisemiseksi. Pääasiaratkaisun perusteluista ilmenevästi aluehallintovirasto arvioi, että tällä päätöksellä muutettu velvoite voidaan toteuttaa niin, että vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin vaatimus saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuullisista kustannuksista toteutuu.

Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisen yleisen tai tärkeän yksityisen edun puutteellinen arviointi

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi kattavalla arviolla hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta.

Aluehallintovirasto toteaa, että asiassa on saatu riittävä selvitys yleisestä ja yksityisestä edusta asian ratkaisemiseksi, ja viittaa pääasiaratkaisun perusteluiden kohtaan ”Yleisen edun kannalta saatava hyöty”.

Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisen intressivertailun puuttuminen

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi asianmukaisella ja vesilain edellyttämällä intressivertailulla uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

Kalatalousvelvoitteen muuttaminen ratkaistaan vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:ssä ja 3 luvun 22 §:ssä säädettyjen edellytysten nojalla. Tässä tapauksessa hakemus perustuu 3 luvun 22 §:n ensimmäiseen virkkeeseen. Vesilain 3 luvun 4 § ei tule sovellettavaksi nyt kysymyksessä olevassa päätösharkinnassa, missä ei ole kysymys luvan myöntämisen edellytysten harkinnasta.

Hakemuksesta puuttuu vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisella selvityksellä uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

Aluehallintovirasto toteaa, että ratkaisun antaminen tässä asiassa ei ole edellyttänyt sanotun viranomaisselvityksen tekemistä. Lisäksi aluehallintovirasto toteaa, ettei tässä päätöksessä tule sovellettavaksi vesilain 19 luvun 8 §, joka koskee veden korkeuteen tai veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä.

Hallintomenettelyn edellytykset ja hallinnon oikeusperiaatteet

Aluehallintovirasto hylkää vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä hallintolain 6 §:ssä edellytetyn viranomaisen puolueettomuuden vaarantumisen vuoksi.

Aluehallintovirasto toteaa, että hakemusasioiden käsittelyssä aluehallintoviraston toimivaltaan ei kuulu toisen viranomaisen toiminnan puolueet-

tomuuden tai virkamiehen esteellisyyden arvioiminen. Yhtiöiden esittämät väitteet eivät ole perusteita hakemuksen tutkimatta jättämiselle, minkä vuoksi vaatimus tutkimatta jättämisestä on hylättävä.

Lausunnot

Yhteisesti kaikille lausunnonantajille

Hakemuksen käsittelyn laajuuden osalta aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin. Näin ollen lausunnoissa esitetyt hakemuksen sisältöä laajentavat ja muut Lapin ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen hakemukseen kuulumattomat vaatimukset jäävät tutkimatta.

Kaksivaiheisen menettelyn osalta aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin.

Muutoin ratkaisun osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen. Aluehallintovirasto on osittain ottanut huomioon lausunnoissa esitettyjä vaatimuksia.

Alla vastataan erikseen lausunnoissa esitettyihin yksilöityihin vaatimuksiin siltä osin kuin erillisen vastauksen antaminen on katsottu edellä lausutun lisäksi tarpeelliseksi.

1. Lapin ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue

YVA-menettelyä koskevan huomautuksen osalta aluehallintovirasto toteaa, ettei tässä vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa tule sovellettavaksi YVA-menettely.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

7. Keminmaan kunta

Kunta on vaatinut PVO-Vesivoima Oy:n ja kunnan sopimusten huomioon ottamista nyt annettavassa päätöksessä. Aluehallintovirasto toteaa, ettei yksityisoikeudellisten sopimusten sisältöön tai toimeenpanoon puuttuminen kuulu aluehallintoviraston toimivaltaan. Riitatilanteessa asian voi saattaa käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Aluehallintovirasto toteaa kuitenkin, että jo rakennettuja Isohaaran kalateitä on mahdollista hyödyntää tämän päätöksen määräyksen 1 velvoitteen toteuttamiseksi, mikäli kunta ja vesivoimayhtiö pääsevät sopimukseen kunnan omistamien rakenteiden käyttämisestä.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

11. Kemijärven kaupungin, Savukosken kunnan, Pelkosenniemen kunnan ja Sallan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen

Seitakorvan voimalaitoksen kalatievelvoitetta koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin lausunnossa on vaadittu hakemuksen mukaisten velvoitteiden ulottamista Jumiskojoelle, Luirolle ja toisessa vaiheessa myös Kitiselle. Käsittelyratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi kyseisistä seikoista päättäminen ei kuulu tähän hakemusasiaan.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

12. Kemijärven kaupunki

Lausunnossa on esitetty vaatimuksia Kemijärven Ketolassa käytössä olevan kalaviljelylaitoksen sekä Pykäläisen, Tulppion ja Kairijoen luonnonravintolammikoiden toimintaan liittyen. Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun ja toteaa, että käsittelyratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi kyseisistä seikoista päättäminen ei kuulu tähän hakemusasiaan.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

13. Pelkosenniemen kunta

Lausunnossa on esitetty vaatimuksia voimalaitoslupien uusimiseen ja uudelleen käsittelyyn liittyen, erityisesti Lokan, Kokkosnivan ja Jumiskon voimalaitosten ja niiden vaelluskalayhteyden avaamisen osalta. Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun ja toteaa, että käsittelyratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi kyseisistä seikoista päättäminen ei kuulu tähän asiaan.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

14. Savukosken kunta

Kunta on esittänyt, että MMM/Lapin ELY-keskus varaa vaelluskalojen palauttamisen edistämiseksi määrärahan kalankasvattamon perustamiseksi kuntaan. Aluehallintoviraston toimivaltaan ei kuulu määrärahoista päättäminen eikä kyseinen asia liity myöskään tähän kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevaan hakemusasiaan.

Kemijoen latvoilla sijaitsevien Metsähallituksen luonnonravintolammikoiden toiminnan palauttamiseen liittyvät vaatimukset eivät kuulu käsiteltäväksi tässä kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa hakemusasiassa. Lisäksi todetaan, että luonnonravintolammikoiden toiminnan mahdollisesta jatkamisesta päättää toiminnanharjoittaja.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja pääasiaratkaisuun sekä niiden perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

15. Sallan kunta

Kemijärvellä olevan Ketolan poikastuotantolaitoksen ja Savukoskella olevien luonnonravintolammikoiden hyödyntämisestä päättäminen ei kuulu käsiteltäväksi tässä kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa hakemusasiassa.

Pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohdasta 4 ja sen perusteluista ilmenevästi tällä päätöksellä ei ole määrätty kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja toteuttamisesta Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja käsittelyratkaisuun sekä niiden perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

16. Sodankylän kunta

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin lausunnossa on esitetty toimenpiteitä Luirolle ja Kitiselle sekä vaatimuksia voimalaitoslupien uusimiseen liittyen ja toteaa, että käsittelyratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi kyseisistä seikoista päättäminen ei kuulu tähän asiaan.

Pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohdasta 4 ja sen perusteluista ilmenevästi tällä päätöksellä ei ole määrätty kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja toteuttamisesta Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta.

Lisäksi aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

PVO-Vesivoima Oy:n muistutuksessa esitetyt vaatimukset

Muistutuksessa on vaadittu 1) ensisijaisesti hakemuksen tutkimatta jättämistä tai hylkäämistä tai 2) toissijaisesti hakemuksen palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi.

Aluehallintovirasto hylkää ensisijaisen vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä. Tältä osin viitataan käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin sekä edellä prosessiväitteisiin vastattuun.

Hakemuksen hylkäämistä koskeva ensisijainen vaatimus on osittain otettu huomioon kalatalousviranomaisen hakemuksen tultua eräiden vaatimusten osalta hylätyksi ja osittain hakemuksesta poiketen muutetuksi. Tältä osin viitataan pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Lisäksi todetaan erityisesti, ettei nyt annetulla ratkaisulla ole avattu aiempaa korvausratkaisua eikä asiassa ole ollut kysymys ennakoimattomien haittojen korvaamisesta. Asiassa ei ole ollut kysymys myöskään uusien velvoitteiden asettamisesta vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Kalatalousvelvoitetta on voitu muuttaa ratkaisusta ja sen perusteluista

ilmenevästi. Muuttamisessa on otettu huomioon siitä aiheutuvat kustannukset saavutettavaan hyötyyn nähden.

Aluehallintovirasto hylkää toissijaisen vaatimuksen hakemuksen palauttamisesta Lapin ELY-keskuksen täydennettäväksi. Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi. Lisäksi viitataan edellä prosessiväitteisiin vastattuun.

Aluehallintovirasto hylkää PVO-Vesivoima Oy:n 26.4.2024 esittämän pyynnön siitä, että aluehallintovirasto vesilain 11 luvun 11 §:n 4 momentin (oikeastaan 11 luvun 6 §:n 4 momentin) lausuntoja ja selvityksiä koskevan lainkohdan nojalla tai vesilain 11 luvun 16 §:n selvitysmenettelyä käyttäen hankkii vastaukset yhtiöiden maa- ja metsätalousministeriölle esitettyihin kysymyksiin, jotka vaikuttavat oikean smolttikertoimen arviointiin. Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi eikä sanottujen lausuntojen/selvitysten hankkiminen ole tarpeen.

Kemijoki Oy:n muistutuksessa esitetyt vaatimukset

Muistutuksessa on vaadittu 1) ensisijaisesti hakemuksen tutkimatta jättämistä tai palauttamista Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi uhalla, että hakemus jätetään muutoin tutkimatta ja 2) toissijaisesti hakemuksen hylkäämistä.

Aluehallintovirasto hylkää ensisijaisen vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai hakemuksen palauttamisesta Lapin ELY-keskuksen täydennettäväksi. Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi. Lisäksi viitataan käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin sekä edellä prosessiväitteisiin vastattuun.

Hakemuksen hylkäämistä koskeva toissijainen vaatimus on osittain otettu huomioon kalatalousviranomaisen hakemuksen tultua eräiden vaatimusten osalta hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen. Tältä osin viitataan pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Lisäksi todetaan erityisesti, ettei nyt annetulla ratkaisulla ole avattu aiempaa korvausratkaisua eikä asiassa ole ollut kysymys ennakoimattomien haittojen korvaamisesta. Asiassa ei ole ollut kysymys myöskään uusien velvoitteiden asettamisesta vaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Kalatalousvelvoitetta on voitu muuttaa ratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi. Muuttamisessa on otettu huomioon siitä aiheutuvat kustannukset saavutettavaan hyötyyn nähden.

Aluehallintovirasto hylkää Kemijoki Oy:n 25.4.2024 esittämän pyynnön siitä, että aluehallintovirasto vesilain 11 luvun 11 §:n 4 momentin (oikeastaan 11 luvun 6 §:n 4 momentin) lausuntoja ja selvityksiä koskevan lainkohdan nojalla tai vesilain 11 luvun 16 §:n selvitysmenettelyä käyttäen hankkii vastaukset yhtiöiden maa- ja metsätalousministeriölle esitettyihin kysymyksiin, jotka vaikuttavat oikean smolttikertoimen arviointiin. Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi eikä sanottujen lausuntojen/selvitysten hankkiminen ole tarpeen.

Muut muistutukset ja mielipiteet

Yhteisesti kaikille muistutuksen tai mielipiteen tehneille

Hakemuksen käsittelyn laajuuden osalta aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin. Näin ollen muistutuksissa ja mielipiteissä esitetyt hakemuksen sisältöä laajentavat ja muut Lapin ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen hakemukseen kuulumattomat vaatimukset jäävät tutkimatta.

Erinäisissä kirjelmissä esitettyjen kalastuksen järjestämistä ja valvontaa, pyyntirajoituksia, kalastusoikeuksia, kalasaaliiden ja lupatulojen jakamista sekä kompensaatiorahaston perustamista koskevien vaatimusten osalta aluehallintovirasto toteaa, että kyseisistä seikoista päättäminen ei kuulu käsiteltäväksi tässä kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa eikä toisaalta myöskään aluehallintoviraston toimivaltaan.

Kaksivaiheisen menettelyn osalta aluehallintovirasto viittaa käsittelyratkaisuun ja sen perusteluihin. Lisäksi todetaan, että asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi.

Muutoin ratkaisun osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa kalatalousviranomaisen hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen. Aluehallintovirasto on osittain ottanut huomioon muistutuksissa ja mielipiteissä esitettyjä vaatimuksia.

Alla vastataan erikseen kirjelmissä esitettyihin yksilöityihin vaatimuksiin siltä osin kuin erillisen vastauksen antaminen edellä lausutun lisäksi on katsottu tarpeelliseksi.

1. Koskela Nätynki osakaskunta

Osakaskunnan mukaan riittämättömäksi todettujen kalatalousvelvoitteiden takia kalatalousvelvoitteisiin on sisällytettävä korvauksia asianosaisille. Korvauksia olisi maksettava sekä taannehtivasti ajalta, jolloin velvoitteet ovat olleet riittämättömiä, sekä siihen asti, kunnes hakemuksessa vaaditut toimenpiteet on toteutettu. Tältä osin aluehallintovirasto toteaa, että hakemuksen kohteena olevien voimalaitosten korvauskysymykset on lainvoimaisesti ratkaistu eikä niitä voida ottaa uudelleen tarkasteltaviksi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten muuttamista koskevassa hakemusasiassa.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

4. Ylikemin kalatalousalue

Kalatalousalue on vaatinut, että Kemijoen vesistöä käsitellään kokonaisvaltaisesti yhtenä vaelluskala-alueena, sekä että Rovaniemen yläpuoliset Kemijoen kalatiet otetaan mukaan hakemuksessa määriteltyyn ensimmäiseen vaiheeseen. Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun

kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin ja toteaa, ettei kalankulun mahdollistavia rakenteita ole määrätty Valajaskosken yläpuolisille voimalaitoksille.

5. Viirin osakaskunta

Sierilän voimalaitokseen rakentamatta jättämiseen sekä Juotasjoen, Kaihuanjoen ja Permantokosken voimalaitosten purkamiseen liittyvät asiat eivät kuulu käsiteltäväksi tässä asiassa eivätkä toisaalta aluehallintoviraston toimivaltaan. Lisäksi todetaan, että Kemijoki Oy on ilmoittanut luopuvansa Sierilän voimalaitoksen rakentamisesta. Muilla edellä sanotuilla voimalaitoksilla on voimassa olevat luvat ja niiden toiminnan mahdollisesta lopettamisesta päättävät luvan haltijat, jolloin voimalaitostoiminnan lakkauttaminen käsitellään eri lupaprosessissa.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

8. Lautiosaaren yhteisalueen osakunta

Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

11. [redacted]

Petäjäskosken voimalaitoksen lyhytaikaissäännöstelyn vaikutukset rantasyöpymiin eivät kuulu käsiteltäväksi tämän kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan hakemusasian yhteydessä.

18. Talon Rn:o 19 vesialueet Tenniöjoessa

Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

20. Ilmolan-Koroisen osakaskunta, Alapaakkolan osakaskunta, Ilmola-Koroiskylän osakaskunta, Hirmulan osakaskunta, Lautiosaaren osakaskunta, Liedakkalan osakaskunta

Ankeriaan kannan palauttamista istutuksin Kemijärveen koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa yllä hakemuksen käsittelyn laajuudesta sanottuun. Ankerias ei ole sisältynyt hakemukseen.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

23. Perämeren merialueen osakaskuntien ja kalastajien yhteinen muistutus (Alaraumon osakaskunta, Laivaniemen-Laivajärven osakaskunta, Kaakamon-Ruottalan osakaskunta, Munaluodon kalastajat, Kemin kirkonkylän osakaskunta, Tasalan vesialue, Simoniemen jako- ja osakaskunta, Kuivaniemen osakaskunta

Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

24. [redacted]

Petäjäskosken vanhan uoman vesittämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

25. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

27. Kemijärven osakaskunta

Tämä päätös ei koske Kemijärven säännöstelystä aiheutuvien haittojen korvauksia tai velvoiteistutuksia.

28. [redacted]

Tämä päätös koskee PVO-Vesivoima Oy:lle ja Kemijoki Oy:lle määrättyjen kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Päätöksellä ei ole vaikutusta muistuttajan omistaman kiinteistön oikeuksiin.

29. Liedakkalan osakaskunta ja 30. [redacted]

Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan sekä Permantokosken voimalaitosten kalateitä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

32. [redacted]

Lohen, taimenen ja harjuksen poikastuotannon varmistamiseksi sijoitettavien tuotantolammikoiden osalta viitataan yllä hakemuksen käsittelyn laajuudesta sanottuun.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

33. Luusuan osakaskunta ja Luusuanjärven alueen kehittämisyhdistys

Kemijoesta padoilla erotettujen järvien (mm. Luusuanjärvi ja Severinjärvi) vaelluskalakantojen palauttamista tai istutusten jatkamista sekä

koski- ja purokunnostuksia koskevien vaatimusten osalta viitataan yllä hakemuksen käsittelyn laajuudesta sanottuun.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijoilla on mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä ympärivuotisesti.

Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan voimalaitosten kalateitä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muistutuksessa on vaadittu, että osakaskunnat, kyläyhdistykset ja muut alueella toimivat tahot on otettava aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja hankkeen toteuttajan on huolehdittava aktiivisesti asiasta tiedottamisesta. Aluehallintovirasto toteaa, etteivät kyseiset, tulevaan toimintaan liittyvät seikat kuulu tässä asiassa käsiteltäväksi.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

34. Itä-Lapin kuntayhtymä

Jumiskon voimalaitokseen ja mm. Ketolan kalanviljelylaitokseen liittyvien vaatimusten osalta aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun ja toteaa, että käsittelyratkaisusta ja sen perusteluista ilmenevästi kyseiset seikat eivät kuulu tähän hakemukseen.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

35. Metsähallitus

Pyyntirajoitusten osalta viitataan yllä yhteisesti lausuttuun.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

36. Muurola-Jaatilan osakaskunta

Pyyntirajoitusten, kalastuksen valvonnan ja kalastuksen osalta viitataan yllä yhteisesti lausuttuun.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

37. Sirkka-Köngäs kalastuskunta

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalankulkurakenteita koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

38. Rovaniemen kylän osakaskunta ja Korkalan jako- ja osakaskunta

Kalastuksen järjestämisen osalta viitataan yllä yhteisesti lausuttuun.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

39. Yli-Kemin kalatalousalue

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateitä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

40. Lapin vapaa-ajan kalastajat

Pyyntirajoitusten, kalastuksen valvonnan ja kalastuksen osalta viitataan yllä yhteisesti lausuttuun.

Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

41. Sodankylän kalatalousalue, 42. Keski-Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousalue sekä 43. Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalue

Pyyntirajoitusten, kalastuksen valvonnan, kalastuksen, lohen kalastusoikeuden selvittämisen, kalansaaliin ja lupatulojen jakautumisen sekä kompensaatiorahaston perustamisen osalta viitataan edellä yhteisesti lausuttuun.

Asiassa on saatu riittävät ja luotettavat selvitykset asian ratkaisemiseksi.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

45. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia Hookananlahden kunnostamiseen ja virkistyskäyttöön liittyen.

47. [redacted]

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

49. [redacted]

Kirjelmässä on katsottu, että hakijan puolueettomuus asian käsittelyssä on kyseenalainen, minkä vuoksi hakemus tulee hylätä tai vaatia jotakin muuta ELY-keskusta toteuttamaan muutosesitys. Aluehallintovirasto toteaa, että hakemusasioiden käsittelyssä aluehallintoviraston toimivaltaan ei kuulu toisen viranomaisen toiminnan puolueettomuuden tai virkamiehen esteellisyyden arvioiminen. Puolueettomuuden vaarantumista koskeva väite ei ole peruste hakemuksen hylkäämiselle.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

50. [redacted]

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Rapukantojen elvyttämisen osalta viitataan yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun. Rapu ei ole kuulunut hakemukseen.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

53. Virtavesien hoitoyhdistys Virho ry

Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Permantokosken voimalaitosten kalateiden osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Koski- ja purokunnostuksia koskevien vaatimusten osalta viitataan yllä hakemuksen käsittelyn laajuudesta sanottuun. Vanhojen kuiville jätettyjen koskiuomien vesittämisen osalta viitataan lisäksi pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijalla on määräyksessä 1 annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden

perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

54. [redacted]

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

55. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin liittyen.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

56. Jaatila-Petäjäisen sähköosuuskunta

Petäjäskosken vesittämisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

57. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia kalanviljelyn sijoittumiseen ja kapasiteettiin liittyen.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

58. Suomen vapaa-ajan kalastajien keskusjärjestö

Aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

59. Energiateollisuus ry

Aluehallintovirasto toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttaminen on ratkaistu vesilain 3 luvun 22 §:ssä ja 19 luvun 10 §:ssä säädettyjen edellytysten nojalla. Tällä päätöksellä ei ole heikennetty vesivoimantuotantoa tai se säädettävyyttä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

60. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia laajemman jokijatkumon palautukseen, tulvauomien lisääntymisalueisiin sekä vaihtoehtoisiin vaellusreitteihin ja lisääntymisalueisiin liittyen. Vanhojen koskiuomien vesittämisen osalta viitataan lisäksi pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä. Luvanhaltijalla on määräyksessä 1 annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

61. Lapin Kokoomus ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia Kemijärven Ketolan sekä Savukosken Pykäläisen, Tulppion ja Kairijoen kalanviljelylaitosten toimintaan liittyen.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

63. Pro Suolijärvi ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia Jumiskon voimalaitokseen ja sen vaikutusalueelle esitettyihin toimenpiteisiin liittyen.

65. Vasemmistoliiton Lapin piiri ry

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

66. Kalastajan Savukoski ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty vaatimuksia Savukosken luonnonravintolammikoihin liittyen.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

69. Huoltovarmuuskeskus

Aluehallintovirasto toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttaminen on ratkaistu vesilain 3 luvun 22 §:ssä ja 19 luvun 10 §:ssä säädettyjen edellytysten nojalla. Tällä päätöksellä ei ole heikennetty vesivoimantuotantoa tai se säädettävyyttä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

70. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty toimenpiteitä Kitisen voimalaitoksiin liittyen.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

71. [redacted]

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty hakemukseen kuulumattomia, mm. voimalaitospatojen purkamiseen liittyviä toimenpiteitä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

72. Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund For Nature, Suomen rahasto sr (WWF)

Kirjelmän mukaan velvoitehoidon tulosten arviointi tulee toteuttaa laajapohjaisesti ja osallistavasti niin, että erityisesti keskeisten tutkimuslaitosten (mm. Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus sekä yliopistot) osallistuminen turvataan riittävällä resurssoinnilla. Aluehallintovirasto toteaa, ettei resursseista päättäminen kuulu aluehallintoviraston toimivaltaan.

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty hakemukseen kuulumattomia, mm. ankeriaaseen liittyviä toimenpiteitä.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä. Vanhojen vähävetisten uomien vesittämistä ympäri vuoden koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijalla on määräyksessä 1 annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden

perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Lupaehtojen tarkistamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 8 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

73. Lapin Vihreät ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty hakemukseen kuulumattomia toimenpiteitä.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä. Vanhojen vähävetisten uomien vesittämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijalla on määräyksessä 1 annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

74. Keskustan Lapin piiri ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmässä on esitetty toimenpiteitä Jumiskon voimalaitokseen liittyen.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

75. Suomen luonnonsuojeluliitto ry ja Suomen luonnonsuojeluliitto Lapin piiri ry ja 76. Suomen luonnonsuojeluliitto Lapin piiri ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmissä on esitetty hakemukseen kuulumattomia toimenpiteitä. Hakemus ei koske mm. Sierilän ja Jumiskon eikä muitakaan hakemukseen kuulumattomia voimalaitoksia. Lisäksi todetaan, että Kemijoki Oy on ilmoittanut luopuvansa Sierilän voimalaitoksen rakentamisesta.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä.

Vanhojen uomien vesittämisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijalla on määräyksessä 1 annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

77. Villilohi- yhteistyöverkosto vaelluskalojen puolesta ry

Aluehallintovirasto viittaa yllä yhteisesti hakemuksen käsittelyn laajuudesta lausuttuun siltä osin kuin kirjelmissä on esitetty hakemukseen kuulumattomia toimenpiteitä. Hakemus ei koske mm. Kitisen ja Sierilän eikä muitakaan hakemukseen kuulumattomia voimalaitoksia.

Luonnonmukaisia ohitusuomia koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Luvanhaltijat on velvoitettu selvittämään ja suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat ylös- ja alasvaellusrakenteet, joista määrätään erikseen vireille laitettavien hakemusasioiden käsittelyn yhteydessä.

Rovaniemen yläpuolisten voimalaitosten kalateiden rakentamisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 4 ja sen perusteluihin.

Vanhojen uomien vesittämisen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisun kohdan ”Hylätyt vaatimukset” alakohtaan 3 ja sen perusteluihin. Aluehallintovirasto toteaa, että luvanhaltijalla on määräyksessä 1

annetun selvitys- ja suunnitteluvelvoitteen yhteydessä mahdollisuus selvittää myös vanhojen uomien hyödyntämistä kalojen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistavina rakenteina eikä tämä päätös estä uomien vesittämistä.

Ympäristövirtaamien määräämistä koskevan vaatimuksen osalta aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja määräykseen 1 sekä niiden perusteluihin. Rakenteiden tarvitsemien virtaamien selvittäminen ja ratkaiseminen kuuluvat määräyksessä 1 tarkoitettujen hakemusasioiden yhteydessä ratkaistaviin seikkoihin.

Siltä osin kuin kirjelmässä on vaadittu voimalaitosten lupien muuttamista määräaikaisiksi, aluehallintovirasto toteaa, että tässä asiassa on kysymys hakemuksen mukaisten voimalaitosten kalatalousvelvoitteen muuttamisesta eikä tällä päätöksellä voida puuttua voimassa oleviin voimalaitoslupiin.

Tämän asian ratkaiseminen ei vaadi YVA-menettelyä.

Muutoin aluehallintovirasto viittaa pääasiaratkaisuun ja sen perusteluihin. Osa hakemuksessa esitetyistä vaatimuksista on tullut hylätyksi ja kalatalousvelvoite on muutettu osittain hakemuksesta poiketen.

PÄÄTÖKSEN VOIMASSAOLO

Päätöksen voimassaolo

Päätös on voimassa toistaiseksi.

Korvattava päätös

Tämä päätöksen kohdasta ”Aluehallintoviraston ratkaisu” ilmenevät määräykset korvaavat lainvoimaiseksi tultuaan Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksen nro 78/79/II (28.12.1979) määräykset 1–7 sellaisena kuin ne ovat voimassa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 8620/80 (30.5.1980) muutettuna.

SOVELLETUT SÄÄNNÖKSET

Vesilaki (587/2011) 3 luku 14 § 1–3 momentit ja 22 § 1 momentti, 19 luku 10 §

KÄSITTELYMAKSU JA SEN MÄÄRÄYTYMINEN

Käsittelymaksua ei peritä.

Maksua ei peritä viranomaisen eikä haittaa kärsivän asianosaisen aloitteesta vireillepannun asian käsittelystä.

PÄÄTÖKSESTÄ TIEDOTTAMINEN

Päätös
Hakija
PVO-Vesivoima Oy
Kemijoki Oy

Päätös tiedoksi sähköpostilla
Kemijärven kaupunki
Kemin kaupunki
Keminmaan kunta
Kittilän kunta
Pelkosenniemen kunta
Sallan kunta
Savukosken kunta
Sodankylän kunta
Tervolan kunta
Rovaniemen kaupunki
Enontekiön kunta
Kemin kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen
Keminmaan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen
Kemijärven kaupungin sekä Pelkosenniemen ja Savukosken kuntien ympäristönsuojeluviranomainen
Kansanterveystyön kuntayhtymä, Koillis-Lapin ympäristöterveydenhuolto, Ympäristönsuojelu
Rovaniemen kaupungin ja Tervolan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen / Rovaniemen kaupunki Ympäristövalvonta
Kittilän kunnan ympäristönsuojeluviranomainen
Enontekiön ja Sodankylän kuntien ympäristönsuojeluviranomainen / Arktisen Lapin ympäristönsuojelu
Sallan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen
Saamelaiskäräjät
Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue
Lapin AVI / Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat / Ympäristö-terveys ja eläintaudit
Luonnonvarakeskus Luke
Suomen ympäristökeskus

Ilmoitus päätöksestä
Asianosaiset

Ilmoittaminen yleisessä tietoverkossa ja Lapin Kansa lehdessä
Aluehallintovirasto tiedottaa päätöksen antamisesta julkaisemalla kuulutuksen ja päätöksen lupaviranomaisen verkkosivuilla https://ylupa.avi.fi.

Tieto kuulutuksesta julkaistaan myös Kemijärven, Kemin ja Rovaniemen kaupunkien sekä Keminmaan, Kittilän, Pelkosenniemen, Sallan, Savukosken, Sodankylän, Tervolan ja Enontekiön kuntien verkkosivuilla.

Päätöstä koskeva ilmoitus julkaistaan Lapin Kansa -nimisessä sanomalehdessä.

MUUTOKSENHAKU

Päätökseen saa hakea muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta valittamalla.

Valtteri Niskanen Riitta Ikäheimo

Anna-Maria Juntunen Taija Haurinen

Asian ovat ratkaisseet ympäristöneuvokset Valtteri Niskanen (puheenjohtaja), Riitta Ikäheimo ja Anna-Maria Juntunen.

Asian on esitellyt ympäristöylitarkastaja Taija Haurinen.

Tiedustelut: asian esittelijä, puh. 0295 017 691 tai 0295 016 000.

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti. Merkintä sähköisestä hyväksymisestä on asiakirjan viimeisellä sivulla.

Liitteet

1. Valitusosoitus
2. PVO-Vesivoima Oy:n ja Kemijoki Oy:n muistutukset
3. Muut muistutukset ja mielipiteet

VALITUSOSOITUS

Tähän aluehallintoviraston päätökseen tai siitä perittävään maksuun voi hakea muutosta kirjallisella valituksella. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen.

Päätöksestä voivat valittaa asianosaiset, sekä vaikutusalueella ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelun tai asuinympäristön viihtyisyyden edistämiseksi toimivat rekisteröidyt yhdistykset tai säätiöt, sijaintikunta ja vaikutusalueen kunnat ja niiden ympäristönsuojeluviranomaiset, sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja muut asiassa yleistä etua valvovat viranomaiset.

Asian käsittelystä hallinto-oikeudessa voidaan periä oikeudenkäyntimaksu siten kuin tuomioistuinmaksulaissa (1455/2015) ja oikeusministeriön asetuksessa tuomioistuinmaksulain 2 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta (1122/2021) säädetään. Maksun suuruus on 270 euroa. Tuomioistuinmaksulaissa on erikseen säädetty tapauksista, joissa maksua ei peritä. Tarkempia tietoja maksuista saa hallinto-oikeudesta.

Toimi näin

Jos haet muutosta aluehallintoviraston päätökseen, tee kirjallinen valitus Vaasan hallinto-oikeuteen ennen valitusajan päättymistä. **Valitusaika päättyy 4.9.2024.**

Valitusaika määräytyy seuraavasti:

- Päätöksen tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen viimeistään seitsemäntenä (7.) päivänä siitä, kun aluehallintovirasto on julkaissut päätöksen verkkosivuillaan.
- Valitusaika on 30 päivää päätöksen tiedoksisaannista.
- Kun määräaikaa lasketaan, sitä päivää, kun päätös on saatu tiedoksi, ei oteta lukuun.
- Jos määräajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, jouluaatto, juhannusaatto tai arkilauantai, määräaika päättyy ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.

Ilmoita valituksessa

- valittajan nimi, postiosoite, puhelinnumero ja muut tarpeelliset yhteystiedot, kuten sähköpostiosoite. Jos valittajana on yhteisö, ilmoita sen nimi ja yhteystiedot.
- laillisen edustajan, asiamiehen tai muun valituksen laatineen henkilön nimi ja postiosoite, puhelinnumero ja muut tarpeelliset yhteystiedot, kuten sähköpostiosoite
- sellainen postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (prosessiosoite). Hallinto-oikeus voi valita, mihin osoitteeseen se toimittaa asiakirjat, jos sille on ilmoitettu useampia prosessiosoitteita tai jos yhtäkään ilmoitettua yhteystietoa ei ole nimetty prosessiosoitteeksi.
- päätös, johon haetaan muutosta
- päätöksen kohta, johon haetaan muutosta
- mitä muutoksia päätökseen vaaditaan
- perusteet, joilla muutosta vaaditaan
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan

  Yhteystietojen muutoksesta on ilmoitettava viipymättä hallinto-oikeudelle valituksen vireillä olon aikana.

Valituksen liitteet

- aluehallintoviraston päätös, johon muutosta haetaan (alkuperäisenä tai jäljennöksenä)
- asiakirjat, joita käytetään vaatimusten tukena (jollei niitä ole toimitettu jo aiemmin aluehallintovirastoon)
- valtakirja
  - asiamiehen on liitettävä valitukseen valittajalta saatu valtakirja − ellei hän ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai sellainen oikeudenkäyntiavustaja, joka määritellään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011).
  - asiamiehen ei tarvitse toimittaa valtakirjaa, jos hallinto-oikeuteen toimitetaan sellainen sähköinen asiakirja, jossa on selvitys asiamiehen toimivallasta. Asiamiehen ei myöskään tarvitse esittää valtakirjaa, jos valittaja on antanut valtuutuksen suullisesti tuomioistuimessa tai jos asiamies on toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa.

Lähetä valitus hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden yhteystiedot ovat:

Vaasan hallinto-oikeus
Korsholmanpuistikko 43, 4. krs (käyntiosoite)
PL 204, 65101 Vaasa (postiosoite)

sähköposti: vaasa.hao@oikeus.fi

puhelinvaihde: 029 56 42 611
asiakaspalvelu: 029 56 42 780 (avoinna ma−pe kello 8.00−16.15)
telekopio (fax): 029 56 42 760

Valituksen saapuminen määräajassa on valittajan vastuulla, kun se lähetetään postitse, sähköpostitse, telekopiona tai lähetin välityksellä. Suljetussa laitoksessa oleva henkilö voi antaa valituskirjelmän valitusajan kuluessa myös sille henkilölle, joka on määrätty laitoksessa tätä tehtävää hoitamaan tai laitoksen johtajalle.

Valituksen on oltava perillä hallinto-oikeuden kirjaamossa viimeistään valitusajan viimeisenä päivänä ennen hallinto-oikeuden aukioloajan päättymistä.

Valituksen voi tehdä myös hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa osoitteessa https://asiointi2.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet.

Tämä asiakirja PSAVI/932/2017 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument PSAVI/932/2017 har godkänts elektroniskt

Juntunen Anna-Maria 19.07.2024 14:34

Haurinen Taija 26.07.2024 08:22

Ikäheimo Riitta 26.07.2024 08:43

Niskanen Valtteri 26.07.2024 13:21